

נטפי דבש

שיעורי מורינו ראש הכולל
הגאון רבי אלכסנדר ז. שטרנבוך שליט"א
וחידו"ת מבני החבורה שליט"א

על מסכת עירובין

יוצא לאור על ידי
כולל רצופות
מודיעין עילית

בשורה משמחת

הננו להודיע כי ניתן לשמוע

את שיעורי מורינו ראש

הכולל שליט"א במערכת

הטלפונית של קול הלשון

במספר:

03-6171111/1/2/4/116

להערות והארות

חפץ חיים 17/10 מודיעין עילית

עימוד: 'פסקאות' 052-7139885

דוא"ל: 7139555@gmail.com

לעילוי נשמת

מוהר"ר **בנימין** בה"ר מאיר **וואלף** זצ"ל

מלונדון אנגליה

המופלא בבטחון ובאמונה תמימה

באהבתו העזה לתורה ולומדיה

בפזרונו לצדקה בצניעות גדולה

בהשתדלותו להקים דורות לומדי תורה

נפטר בשם טוב ש"ק ג' ניסן תשמ"ט

ולעילוי נשמת

מרת **אסתר** בת החבר ר' **יצחק לאבענשטיין** ע"ה

מורמת מעם ביראת שמים טהורה ואהבת חסד

שפכה ליבה נוכח ה' כמים,

בצניעותה קידשה והאחיבה שם שמים

ולא החזיקה טיבותא לנפשה.

נפטרה בשם טוב ש"ק כ"ט שבט תשס"ד

ת. נ. צ. ב. ה.

"נר ה' נשמת אדם"

לע"נ אחד מיוחד מבני החבורה
אשר יגע ועמל בתורה הקדושה מאוד
ונתייסר ביסורים וקיבלם באהבה
ה"ה הגאון ר' **יעקב** זצ"ל בן ר' צבי שבילחט"א
יהי רצון שלא נשמע עוד שוד ושבר בגבולנו
ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

אמן

נר ה' נשמת אדם

לע"נ

הנער הזך **משה** ז"ל

בן הרה"ג ר' **צבי ביסטריצר** שליט"א

קידש שם שמים בהליכותיו

היה זריז לתורה ולמצוות

אהב לגמול חסד

נקטף בדמי ימיו

ערב ש"ק כ"ג אייר תשע"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן הענינים

טיקון עירובין לבעל המקור חיים ..... ט

❁ שיעורי מורינו ראש הכולל שליט"א ❁

נה.....	פתיחה למסכת (דף ב' ע"א).....	סימן א'
נח.....	בדין קורה משום מחיצה או היכר (דף ב' ע"א).....	סימן ב'
סג.....	שיטת רש"י בדין קורה למעלה מעשרים (דף ב' ע"א).....	סימן ג'
סו.....	מבוי שנפרץ מצידו (דף ה' ע"א).....	סימן ד'
ע.....	לחי הבולט בדופנו של מבוי ד' אמות (דף ה' ע"א).....	סימן ה'
עג.....	מבוי שתיקנו בצורת הפתח ונפרץ מצידו (דף ה' ע"ב).....	סימן ו'
עו.....	בדין מבוי עקום (דף ו' ע"א).....	סימן ז'
פ.....	בדין מערבין רשות הרבים (דף ו' ע"א).....	סימן ח'
פו.....	בדין מבוי שכלה לרחבה (דף ח' ע"א).....	סימן ט'
צ.....	מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר (דף ח' ע"ב).....	סימן י'
צג.....	בשיטת הרמב"ם בדין בין לחיים ותחת הקורה (דף ח' ע"ב).....	סימן י"א
צה.....	בדין לחי שנראה מבחוץ ואינו נראה בפנים (דף ט' ע"א).....	סימן י"ב
קב.....	בענין אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה (דף י' ע"א).....	סימן י"ג
קד.....	יצא מתחומו לדעת (דף מ"א ע"ב).....	סימן י"ד
קז.....	פירות שיצאו ממקומם וחזרו לענין תחום שבת ולענין אכילה (דף מ"א ע"ב).....	סימן ט"ו
קט.....	שבת בבקעה והקיפוהו נכרים מחיצה בשבת (דף מ"ב ע"א).....	סימן ט"ז
קיג.....	שבת בספינה (דף מ"ב ע"ב).....	סימן י"ז
קטז.....	בגדר איסור יציאת תחום אלפיים וי"ב מיל (דף מ"ג ע"א).....	סימן י"ח
קכ.....	בדין הבלעת תחומין (דף מ"ד ע"ב).....	סימן י"ט
קכד.....	בדין ישן בדרך בכניסת השבת (דף מ"ה ע"א).....	סימן כ'

קלא	שיטת הראשונים בדין נכסי הפקר לא קונין שביתה (דף מ"ה ע"ב)	סימן כ"א
קלה	בא בדרך וחשכה לו ומכיר אילן או גדר (דף מ"ט ע"ב)	סימן כ"ב
קלח	בדין עירוב בחצר שיש בו עכו"ם (דף ס"ב ע"א)	סימן כ"ג
קמב	בשיטת רש"י בדין גוי שגר בחצר עם ישראלים (דף ס"ב ע"א)	סימן כ"ד
קמו	בדין מבוי שפתוח לו חצר ששרוי בו עכו"ם וחצר ששרוי בו ישראלים (דף ס"ג ע"ב)	סימן כ"ה
קנ	בדין שכירו ולקיטו (דף ס"ד ע"א)	סימן כ"ו
קנג	רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה (דף ס"ה ע"ב)	סימן כ"ז
קנח	בענין אתא נכרי בשבת (דף ס"ה ע"ב)	סימן כ"ח
קס	בדין אין ביטול מחצר לחצר (א') (דף ס"ו ע"ב)	סימן כ"ט
קסג	בענין אין ביטול רשות מחצר לחצר (ב') (דף ס"ו ע"ב)	סימן ל'
קסז	בגדר ביטול (דף ס"ח ע"ב)	סימן ל"א
קעא	בדין צדוקי (דף ס"ט ע"א)	סימן ל"ב
קעו	כל שמותר למקצת שבת הותר לכל השבת (דף ע' ע"א)	סימן ל"ג
קפא	בעל הבית שהיה שותף עם שכניו (דף ע"א ע"א)	סימן ל"ד
קפד	חמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד ואחין שהיו אוכלין על שולחן אביהן (דף ע"ב ע"ב)	סימן ל"ה
קפט	בגדר איסור טלטול בגג לכלים ששבתו בבית (דף פ"ט ע"א)	סימן ל"ז
קצג	בגדר איסור טלטול בגג לכלים ששבתו בבית (דף פ"ט ע"א)	סימן ל"ז
קצז	גג גדול שעשה בו מחיצה הראויה לדירה (דף פ"ט ע"ב)	סימן ל"ח
ר	גגין וחצירות רשות אחת הן (דף צ' ע"ב)	סימן ל"ט

❁ חידו"ת מבני החבורה ❁

רה	קורה למטה מעשרה טפחים ובדין חקק (דף ג' ע"ב)
ריז	בענין מיעוט גובה המבוי שיעורו ומקומו (דף ד' ע"ב)
רכ	קורה משום היכר (דף ד' ע"ב)
רכד	בסוגיית קורה גבוהה למעלה מכ' ובגדר תקנת קורה במבוי (דף ד' ע"ב)
רכה	בענין לחי הבולט (דף ה' ע"א)

תיקון מבוי וחצר (דף ה' ע"ב) ..... רלא

בדין פירצה במבוי ומבוי עקום (דף ה' ע"ב) ..... רלג

בענין מבוי שנפרץ מצידו (דף ה' ע"ב) ..... רמ

בדין תקון פרצה מצדו כשתיקן ראשו בצורת הפתח (דף ה' ע"ב) ..... רמה

בדין מבוי עקום שתורתו כמפולש (דף ו' ע"א) ..... רנ

מבוי עקום (דף ו' ע"א) ..... רנב

מבוי עקום (דף ו' ע"א) ..... רנד

בענין פירצה במבוי היכא דבקעי רבים (דף ו' ע"א) ..... רנט

בגדר פסול פירצה בצידו ובראשו (דף ו' ע"א) ..... רסב

מבוי עקום (דף ו' ע"א) ..... רסו

בענין מבוי שנפרץ מצידו (דף ו' ע"א) ..... ער

בענין מבוי עקום (דף ו' ע"א) ..... ערה

בענין אתו רבים ומבטלי מחיצתא ובענין תיקוני עירובין בזה"ז (דף ו' ע"א) ..... רעה

בענין שם ד' מחיצות (דף כ"ב ע"א) ( ) ..... רפח

כיצד מערבין דרך רה"ר לשיטת רבנן (דף ו' ע"א) ..... רצב

בדין רשות הרבים מפולש, האם היינו "ישר" ומכוון ממש משער לשער (דף ו' ע"א) ..... רצו

בדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא (דף ו' ע"א) ..... רחצ

מבוי עקום ביאור הסוגיא לשיטת רש"י ובגדרי פילוש ופרצות (דף ו' ע"א) ..... דש

בסוגיא דכיצד מערבין דרך רה"ר (דף ו' ע"ב) ..... שיא

בסוגיא דכיצד מערבין דרך רה"ר (דף ו' ע"ב) ..... שיד

בענין מבוי העשוי כנדל (דף ח' ע"ב) ..... שיז

בענין מבוי העשוי כנדל ובדעת הריטב"א בסוגיא (דף ח' ע"ב) ..... שכ

מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר (דף ח' ע"ב) ..... שכז

בענין מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר (דף ח' ע"ב) ..... שלב

מבוי שצידו אחד ארוך (דף ח' ע"ב) ..... שלה

בענין מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר (דף ח' ע"ב) ..... שלח

בדין מבוי שצידו האחד ארוך וצידו אחד קצר וסוגיית קורה מחוץ למבוי (דף ח' ע"ב) ..... שמב

בענין להשתמש תחת הקורה (דף ח' ע"ב)..... **שמה**
 בדין קורה משוכה ותלויה מעל גבי המבוי (דף ח' ע"ב)..... **שנא**
 בענין לבוד לגבי קורת המבוי (דף ח' ע"ב)..... **שנד**
 בענין "תרי הילכתא דחבוט ולבוד בדברי הגרעק"א והגר"ח" (דף ח' ע"ב)..... **שנו**
 בענין קורה ע"ג מבוי ובענין לבוד וחבוט (דף ח' ע"ב)..... **שס**
 בענין קורה על גבי מבוי (דף ח' ע"ב)..... **שסו**
 בדין שתי הלל"מ לענין קורה ולענין סוכה (דף ט' ע"א)..... **שעד**
 נראה מבפנים ושווה מבחוץ (דף ט' ע"א)..... **שעט**
 בענין לחי משום מחיצה (דף ט' ע"א)..... **שפג**
 בענין אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא (דף י' ע"א)..... **שפה**
 בסוגיא דצורת הפתח (דף י"א ע"א)..... **שצא**
 בדברי המקור חיים בדין צורת הפתח (דף י"א ע"א)..... **שצו**
 בענין הפטור מלערב במחנה (דף י"ז ע"א)..... **שצט**
 בדין עומד מרובה בפסי ביראות ובכלאים (דף י"ז ע"ב)..... **תא**
 בענין רשות הרבים דלא ניחא תשמישתיה (דף כ"ב ע"ב)..... **תה**
 ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר (דף כ"ב ע"ב)..... **תח**
 עליות ומורדות דארץ ישראל (דף כ"ב ע"ב)..... **תי**
 בגדר איסור תחומין (דף מ"א ע"ב)..... **תיד**
 בדין יצא לדעת והחזירוהו אין לו אלא ד' אמות (דף מ"א ע"ב)..... **תיח**
 ביסוד דין תחומין ביצא לאונס ולדעת (דף מ"א ע"ב)..... **תכ**
 בענין כל העיר כד"א, ובהיקף מחיצה כדיר וסהר (דף מ"א ע"ב)..... **תכה**
 בענין אדם ופירות שיצאו חוץ לתחום (דף מ"א ע"בא)..... **תלג**
 בגדר איסור תחומין דאורייתא (דף מ"א ע"ב)..... **תלט**
 בדין איסור תחומין (דף מ"א ע"ב)..... **תמג**
 היוצא מהתחום ומפסידו, בסיבת הפסדתו (דף מ"א ע"ב)..... **תמוז**
 בגדר דין דכאילו לא יצא (דף מ"א ע"ב)..... **תמט**
 בדברי ר"פ בפירות שחזרו למקומן דמותרין משום אנוסים (דף מ"א ע"ב)..... **תנב**

בענין דיר וסוהר ביצא לדעת (דף מ"ב ע"א)..... תנד
 בסוגיא דהבלעת תחומין ובדין הוצרך לנקביו (דף מ"ב ע"א)..... תסא
 בגדר דין מחיצה שנפרצה במלואה לחצר (דף מ"ב ע"א)..... תסט
 בענין הוציאוהו לדיר וסוהר מהלך את כולה ובדין שבת בספינה (דף מ"ב ע"א)..... תעג
 בענין פירות שיצאו חוץ לתחום (דף מ"ב ע"א)..... תעז
 בביאור מה שנחשבת כל העיר כד' אמות (דף מ"ב ע"א)..... תפ
 פרוץ למקום האסור למקצת אופני טלטול (דף מ"ב ע"א)..... תפג
 ביאור שי' הראשונים בדין הוציאוהו לדיר וסוהר (דף מ"ב ע"ב)..... תפז
 בענין תחומין למעלה מעשרה (דף מ"ג ע"א)..... תצא
 בסוגיא דספינה (דף מ"ג ע"א)..... תקה
 הנצרך לצאת מתחומו משום פיקו"נ האם צריך למעט בבגדים וכלים (דף מ"ג ע"ב)..... תקיא
 בענין מחיצה של בני אדם בחול ובשבת (דף מ"ג ע"ב)..... תקטז
 בענין הבלעת תחומין (דף מ"ד ע"א)..... תקלא
 בענין הבלעת תחומין (דף מ"ד ע"ב)..... תקלו
 בענין הבלעת תחומין לדעת רש"י (דף מ"ד ע"ב)..... תקלט
 בענין הבלעת תחומין (דף מ"ד ע"ב)..... תקמב
 בביאור הגדרת המקום של שביתה ד' אמות (דף מ"ה ע"א)..... תקמט
 ישן וחפצי הפקר לקנין שביתה (דף מ"ה ע"א)..... תקנא
 בסוגיא דמי שישב בדרך ומי שישן (דף מ"ה ע"א)..... תקנה
 בגדרי דעת לקניית שביתה (דף מ"ה ע"א)..... תקנו
 בדין שביתת כלים, חילוקים בין שביתת הכלים להאדם (דף מ"ה ע"א)..... תקס
 בענין תחומין למעלה מעשרה (דף מ"ה ע"א)..... תקסד
 בדין מעיינות הנובעין ובור של הפקר (דף מ"ה ע"ב)..... תקעב
 נידונים מעשיים בענין תחום כלים (דף מ"ה ע"א)..... תקעה
 בענין הכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום (דף מ"ז ע"ב)..... תקפ
 בענין קנין שביתה בחפצי נכרי (דף מ"ז ע"ב)..... תקפו
 דין חפצי אדם המונחים חוץ לתחומו האם מותר לאחר לטלטלם חוץ לד"א (דף מ"ז ע"ב)..... תקצ

בענין חילוק בין שבת לבין עירב בדעת הרמב"ם (דף מ"ז ע"ב) ..... **תקצב**
 בענין ד' אמות (דף מ"ח ע"א) ..... **תקצד**
 ההולך בדרך ורוצה לקנות שביתה בריחוק אלפיים אמה ממקום עמידתו (דף מ"ט ע"ב) ..... **תקצח**
 "הערות והארות בדברי הרשב"א בסוגיא דחפצי הפקר" (דף מ"ה ע"א) ..... **תרב**
 ביאור דעת רבינו יונתן בקביעת שביתה ועקירת מקום שביתה (דף מ"ט ע"ב) ..... **תרח**
 בענין לרבע כריבוע עולם (דף נ"ה ע"א) ..... **תריב**
 בדניא דאין המשקולת יורד כנגדו (דף נ"ח ע"א) ..... **תריד**
 בענין צורת מדידת שיעור התחום (דף נ"ח ע"ב) ..... **תריז**
 בענין עקירת מקומו (דף ס' ע"א) ..... **תריט**
 בגדר התקנה שעכו"ם אוסר לטלטל (דף ס"א ע"ב) ..... **תרכב**
 בגדר האיסור בדר עם הנכרי (דף ס"א ע"ב) ..... **תרכו**
 האם צריך לשכור מן הנכרי בכל שבת (דף ס"א ע"ב) ..... **תרלג**
 הדר עם הנכרי וגזירה שמא ילמד ממעשיו (דף ס"א ע"ב) ..... **תרלו**
 בענין שכירות מנכרי (דף ס"ב ע"א) ..... **תרלח**
 ביטול רשות וחזרה מהביטול (דף ס"ג ע"ב) ..... **תרמ**
 בסוגיית לחמן בר ריסתק (דף ס"ג ע"ב) ..... **תרמג**
 מבואה דלחמן בר ריסתק (דף ס"ג ע"ב) ..... **תרמו**
 בסוגיא דשכירו ולקיטו (דף ס"ג ע"ב) ..... **תרמט**
 בענין שכירו ולקיטו (דף ס"ד ע"א) ..... **תרסג**
 בענין האם עדיף שכירות משאלה (דף ס"ד ע"א) ..... **תרסה**
 בענין שכירו ולקיטו (דף ס"ד ע"א) ..... **תרסז**
 בדין שכירו ולקיטו של יהודי ושל גוי (דף ס"ד ע"א) ..... **תרעה**
 בדין ביטול רשות ביתו (דף ס"ד ע"א) ..... **תרעז**
 הותר למקצת שבת הותר כולו (דף ס"ה ע"ב) ..... **תרפ**
 בענין דינא דמצוי לסלוקי (דף ס"ה ע"ב) ..... **תרפג**
 בדין עירוב חצירות המונח במקום שאסור ליטלו בשבת (דף ס"ו ע"ב) ..... **תרפח**
 ביטול עירוב החיצונה בפנימית (דף ס"ו ע"ב) ..... **תרצה**

תש ..... (דף ס"ו ע"ב)..... בדין דריסת הרגל
 תשו ..... (דף ס"ז ע"א)..... בענין ב' בתים מב' צידי רה"ר
 תשח ..... (דף ס"ז ע"א)..... בגדר הדין דאחדא לדשא
 תשיב ..... (דף ס"ז ע"א)..... ביסוד דינא דעירוב מרגילה
 בדין ביטול מחצר לחצר בשכח אחד מן החיצונה ולא עירב לרבא לאביי ולרבי יוחנן
 תשכ ..... (דף ס"ז ע"א).....
 תשכד ..... (דף ס"ז ע"א)..... בעניין ביטול מחצר לחצר
 תשכה ..... (דף ס"ז ע"א)..... בדין כיון שנאסרה לענין עירוב
 תשל ..... (דף ס"ז ע"ב)..... בענין מבטלין וחוזרין ומבטלין
 תשלד ..... (דף ס"ח ע"א)..... בענין מקפידים זה על זה לגבי שיתוף ועירוב
 תשלז ..... (דף ס"ט ע"א)..... בסוגיא דצדוקי ומי שאין מודה בעירוב
 תשמג ..... (דף ס"ט ע"ב)..... בדין עשרה המבטלים לאחד אי בעינן בבת אחת
 תשמה ..... (דף ס"ט ע"ב)..... חזרה מביטול אימתי ביחיד וברבים
 תשמט ..... (דף ס"ט ע"ב)..... בגדרי ביטול רשות בביטול רשותו וביתו
 תשנד ..... (דף ס"ט ע"ב)..... בענין ביטול רשות דרבים אצל היחיד
 תשנט ..... (דף ס"ט ע"ב)..... חמשה לגבי חד לא הו אורחין
 תשס ..... (דף ס"ט ע"ב)..... ביטול רשות (דף ס"ט ע"ב)
 תשסו ..... (דף ע' ע"א)..... בענין כיוון שנאסרה
 תשסח ..... (דף ע"א ע"א)..... בגדר ביטול ובדין ביטול מחצר לחצר
 תשעג ..... (דף ע"ו ע"א)..... בענין חלון עגול
 תשעה ..... (דף ע"ט ע"ב)..... בדינא דהגבהת טפח בשיתוף מבואות
 תשעז ..... (דף פ' ע"א)..... עירוב ושכירות ע"י אשתו של אדם
 תשפג ..... (דף פ' ע"ב)..... לחי או קורה מעצי אשירה
 תשפו ..... (דף פ"א ע"א)..... בענין דין פרוסה ושלמה בעירוב חצרות
 תשצ ..... (דף פ"א ע"א)..... בענין אין מערבין אלא לדבר מצווה
 תשצב ..... (דף פ"ב ע"ב)..... בענין בתוס' ד"ה דידו כידן
 תשצד ..... (דף פ"ב ע"ב)..... האם קטן יכול לערב בפת עבור עצמו
 תשצז ..... (דף פ"ט ע"א)..... בענין איסור העברה מרשות לרשות

בדינא דרבנן דהגגות חלוקין (דף פ"ט ע"א) ..... תת

בענין הביאור במח' חכמים ור"מ דטלטול בגגות (דף פ"ט ע"א) ..... תתד

בדין בליטה היוצאת מן הגג (דף פ"ט ע"ב) ..... תתז

בדין טלטול כלי בית בחצר ובבית של אחר (דף פ"ט ע"ב) ..... תתט

בענין מחיצות שאינן ניכרות (דף פ"ט ע"ב) ..... תתיד

בגדר חלוקת רשויות מגג לאכסדרא ומבית לחצר (דף צ' ע"ב) ..... תתיז

בסוגיא דחצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה (דף צ"ב) ..... תתכ

בירור הלכתי בשאלה התלויה בסוגיות של עירובי חצרות ..... תתכח

אקדמות מילין

במכילתין דף כ"א ע"ב עביאה הגמרא את דברי רב יהודה אפר שמואל: בשעה שתקין שלמה עירובין ונטילת ידיים, יצתה בת קול ואפרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, והשאלה נשאלת, הלא פצינו תקנות רבות שתקנו חכמים בכל חלקי התורה ופדוע דווקא על תקנות וגדרים אלו יצאה הבת קול ולא על תקנות וגדרים אחרים, ואפילו על תקנות אחרות שתקן שלמה המלך עצמו לא יצאה הבת קול, כמו שהקשה תוס' (בד"ה בשעה) וז"ל, אף על גב דתיקן נמי שניות, כדאמר בפרק שני דיבמות (ד' כא.) הא דלא חשיב הכא משום דלאו בבת אחת תיקן, ואחר בת קול תיקן, ומדכתוב איזן וחקר תיקן פשלים הרבה משמע נמי שהרבה תקנות עשה, עכ"ל. תוס' ביאר לפה באותה בת קול לא נאפרו תקנות אחרות של שלמה המלך אך לא ביאר לפה על תקנות אחרות לא יצאה בת קול, ופה הפיוחד בתקנות אלו שיצאה עליהם בת קול.

עוד יש לדקדק עלשון הגמרא, שמשמע שהבת קול יצאה על שני דברים אלו יחד וביותר משמע עדברי תוס' ששני דברים אלו נסת"יפה תקנתם יחד, וצריך להבין פהו השייכות של תקנות אלו שתוקנו יחד.

והנראה בזה, דהנה עם ישראל פיוחד בזה שהוא פפורד ועובדל עכל העמים, כמו שאמר בלעם בנבואתו הן עם לבדד ישכון, תכונה זו, היא תכונה שירשנו פאבותינו, ופאבינו אברהם העברי שכל העולם כולו פעבר אחד ואברהם בעבר השני, הגדרים בהבדלות חשובים גם בתוך עם ישראל, וזהו הביטוי שיש לנו בנטילת ידיים, שהאכילה צריכה שפירה בטהרת הידיים, כמו שנקטו תוס' שמה שאמר ר"ע פי יתן לי תלפיד חכם ואנשכנו כחפור, נאמר על הבדלות החברים פעמי הארץ בטהרת האכילה, שזו היא שפירת בית החברים, אך אין די בשפירה זו אלא צריך גם את הבדלות הבית שהוא רשות היחיד, פרשות הרבים, היינו שאחר שפירת הקדושה בבית פנימה צריך להבדיל שלא ישברוהו פים רבים של רשות הרבים, והן אלו התקנות הפשליפות זו את זו נטילת הידיים והעירוב הפלפדות דעת את העם, ועליהם יצאה הבת קול ואפרה לשלמה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני.

יש להליץ בזה גם את פסגרת הכולל שנבנית פעמחיצות, הלימוד הפאוחד של כל בני החבורה גם יחד, שלפדנו את פסכת עירובין על סוגיותיה החמורות, בדיני מחיצות, בדיני עירוב תחומין וסוגיות העירוב. וגם הפסגרת העצמית של בניית

החבורה על ידי כל אחד ואחד עבני החבורה, לעפקם ולרחבם של הסוגיות, ולוואי, והיינו זכאים לשמוע את הבת קול שיוצאת ואומרת "בני אם חכם לבכם ישמח ליבי גם אני, וכמו שלפדנתם פסכת עירובין כן תזכו ללמוד עוד פסכתות ולחדש בהם חידושי תורה".

זכה הכולל שלנו כולל רצופות, בראשות פורינו הגאון רבי אלכסנדר ז. שטרנבוך שליט"א, לחזקת ג' שנים, חזקה עם טענה, חזקת קניין על ידי לימוד כמבואר בגמרא (ע"ז י"ט) ובתורתו יהגה שכיוון שלמד נעשית תורתו.

אך חזקת הראיה, היא רק כתוספת לשטר הקניין, הלא המה ספרי "נטפי דבש" שיוצאו לאור על ידי בני החבורה, על פסכת נדה, ועל פסכת סוכה ענייני פחיצות, ועתה זוכים אנו לשלש בו בפסכת עירובין, בעת הזאת נשא תפילה לאבינו שבשמים שהחוט הפשולש לא בפהרה ינתק ונזכה להפשיך ולהגות בתורה ללמוד וללמד לשפור ולעשות. אמן ואמן.

עוד זכינו לפורנו ראש הכולל שהוא בבחינת "פלאך העומד על גבינו ואומר לנו גדולו", גדולו בעפל התורה, גדולו בעריבות התורה, גדולו בהתמסרות לתורה, דבר זה ניכר בפרט בשיעורים הפלאים בהעמדת הסוגיא על תילה עם בירור דברי הראשונים והאחרונים, ובפרט ביישוב דעת הרמב"ם ביסודות העולים מתוך הסוגיא, שיעורים שנמסרים בטוב טעם ודעת ופאירים אור חדש בביאור כל סוגיא וסוגיא.

כל זאת בתוספת טעם לשבח על ידי דפי פראי פקומות הפותחים פתח לכל סוגיא, ובדאגה אפיתנית לכל אחד עבני החבורה שיגדל ויפרח בתורה ועבודה, וכל זה יחד עם ההכוונה בפועדים ובזמנים פיוחדים לתת לנו את היסודות הפנחילים דרך בעבודת השי"ת לעלות ולהתעלות.

יעזור השי"ת שנזכה עוד שכה ייתן ה' וכה יוסיף להפשיך לעשות חיל בתורה ובהרבצת תורה, כאן הפקום להודות גם לנוות ביתו הרבנית תליט"א שנותנת לפורינו שליט"א את כל הכלים הראויים להיות שקוע באהלה של תורה, יעזור השי"ת שתזכה לראות שכר עפלה בעוה"ז מלבד השכר הצפון לה שעין לא ראתה.

זכינו לעטר את הספר בעטרה שעטרה לו עפו והוא חיבור הפקור חיים על תיקון עירובין הפעוטר בעטרת זהב בהערות אחד עבני החבורה ה"ה הר"ר יוסף שמעון

פרסר שליט"א אשר ידיו רב לו בחיבוריו על האור שמה, יעזור השי"ת שיתקבלון מילי
בי עדרשא.

בעת זו, פוטלת עלינו החובה והזכות, להודות ולהכיר טובה, לאכסניה של תורה
הלא היא הפרדס הגדול שמגדל פירות נפלאים, הישיבה הקדושה "כנסת יצחק- קרית
ספר", אשר הכולל חוסה בצילו ויונק מצוף פירותיו.

וכן עלינו להודות לעומד בראשה האיש הגדול אשר רוח בו, הגאון רבי שמעון הלוי
נוביק שליט"א, אשר עלבד התפסרותו המופלאה לבני הישיבה ולומדיה, עוד נטה
שכמו לתמוך ולסייע באופן מיוחד לבני הכולל, בכל עת ובכל האופנים, בלב שלם
ובנפש חפיצה. יזכהו השי"ת להמשיך להעמיד תלמידים הגונים הרבה, מתוך סיעתא
דשמיא פרובה.

כמו"כ שגורה ההודאה לראשי קרן "שקידת התורה- רצופות" הג"ר אליעזר גולדברג
שליט"א, והג"ר אפרים אורצל שליט"א, אשר היו עניחי היסודות, יזכו להמשיך להגדיל
תורה ולהאדירה. ועל הטוב יזכר הגאון רבי דוד סטפנסקי שליט"א אשר עלבד שקידתו
המופלגת בתורה נותן ליבו ונפשו לפען כאו"א עבני החבורה בכל עת.

וכן נודה להרה"ג ר' אלעזר קניג שליט"א על טרחתו הפרובה בעריכת וסידור
שיעורי פורינו ראש הכולל שליט"א לפען יצא מתחת ידינו דבר מתוקן. וכן לפשפחת
הרה"ג ר' פנחס קניג יחי" על הטירחה הפרובה לפען תהא זאת הפנחה פונחת בכלי
פפואר כראוי לה.

ופצלאין אנחנא קמיה רבונא דעלפא- "והערב נא ה"א את דברי תורתך בפינו ובפיות
עפך בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו' כולנו יודעי שפך ולומדי תורתך לשמה",
בהמשך פריחת ושיגשוג הכולל, ובעליה בתורה ובקניניה של כל בני החבורה.

ניסן תשע"ח, בני החבורה.

**בגדר "מבואות דידן" כחצר וכמבוי לגבי פירצה פחות מי'
ובגדרי דין "מבוי עקום"**

א] וזה יצא ראשונה. מה שתיקנו בכל מקום שהפירצה פחותה מעשר - פירצות הרבה ובכל הצדדין לא בלחי, ואפילו הם הרבה ובכל הצדדין, לפי דעתי לא יפה עשוי.

פירצות הרבה ובכל הצדדין לא בלחי
מהני תיקון לחי רק צוה"פ

א. נראה שרבינו מדבר בעיר העשויה שורות שורות של בתים, ואין היא מוקפת חומה, אלא שורת בתים סביב לה, ובין הבתים יש חללים שהם פירצות מהעיר חוצה לה, והבתים הם רחבים יותר מן החללים באופן שהעומד מרובה על הפרוץ (כן מוכח ממש"כ רבינו להלן דלכך אי"צ תיקון של מבוי כמין ח' משום דאיכא עומ"ר), אלא שיש פלוש במקום הפרצות מרוח אחת לרוח אחרת של העיר, כך שאם נדון את העיר כדין מבוי, אזי צריך לעשות כאן תיקונים של מבוי מפולש, דהיינו צוה"פ מצד אחד ולחי או קורה מצד שני, ואותם בני עיירות שעליהם מדבר רבינו, לא נתנו אלא לחיים בכל הפרצות, לחי אחד בכל פירצה, אף שהיו מפולשות זה כנגד זה. [ואמנם שעומ"ר מועיל במקום לחי או קורה, אבל בכ"ז מאיזה סיבה מצריך רבינו כאן דוקא תיקון ואינו סומך על עומ"ר כלפי הפירצה מבחוץ, ואולי י"ל עפ"י הרשב"א בדף י' דעומ"ר אינו מועיל כאשר הוא רק נראה מבחוץ ולא מבפנים, אולם רבינו בחידושו עמ"ס עירובין הנדפסים בספרו נחלת יעקב מבואר שלמד שעומ"ר מבחוץ ג"כ מהני, וצ"ע].

ב. הנה כדי להבין דברי רבינו נראה להקדים. דהנה בגמ' בדף ה' ע"ב מבואר דשאני מבוי מחצר לענין פירצה הפוסלת בה, דבמבוי דתיקונו קל בלחי או קורה לבד (כן פירשו התוס' שם ד"ה תאמר, ועי' ריטב"א) פירצתו חמורה, שאם נפרץ בצידו ד' טפחים הר"ז פוסל, ואילו בחצר דתיקונו חמור בפס ד', איכא קולא דפירצה אינה פוסלת בה אלא ביותר מעשר אמות.

ומה נקרא "מבוי" ומה נקרא "חצר", מצינו בגמ' בדף י"ב ע"ב דיש ב' תנאים בזה, א' כשארכו יותר על רחבו, ב' וכשבתים וחצרות פתוחות לו, או זה נקרא "מבוי" וסגי ליה בתיקון של לחי או קורה. משא"כ "חצר" הוא מרובע או רחבו יתר על ארכו ואין חצרות פתוחות לו, ובעי תיקון חמור של פס ד', ולכן אם יש מבוי שאין בתים וחצרות פתוחות לו, בעי תיקון חמור של פס ד'.

(ובטעם הדבר מצינו ב' ביאורים בראשונים, הרשב"א בתשו' ח"ה סי' ר"ג כתב לפי דחצר משמש לתשמישים צנועים הוי מקום סגור כרה"י ולכן צריך תיקון גדול של פס ד', משא"כ מבוי שבתים וחצרות פתוחים לו הוי מקום לרבים ואינו מקום צנוע ולכן סגי בלחי או קורה, ולפ"ז כתב לבאר דבמבוי שאין בתים וחצרות פתוחים לו, שוב הוי מקום לצניעות ובעי פס ד' כחצר. ודברי הרשב"א הובאו במשנ"ב סי' שס"ג ס"ק י"ג וק"ב. ואילו בתוס' בדף י"ב ע"ב (ד"ה ובתים) מבואר, דהטעם דמבוי בעי בתים וחצירות

דמבואר באו"ח סימן שס"ג בט"ז ס"ק י"ח, ובמג"א ס"ק כ"ז, דמבואות דידן

פותחים לתוכו, הוא משום שהוא קרוב לרה"ר, ולכן כשאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו בעי פס ד'. וכוונתם נראה, דכשאין בתים וחצירות אזי המבוי דומה לרה"ר הסמוך לו ואתי לאחלופי, ולכן צריך תיקון חמור של פס ד' שהוא מבדיל יותר בין המבוי לרה"ר מלחי לבד, משא"כ כשבתים וחצירות פתוחים לתוכו אזי המבוי ניכר לעצמו ולא מיחלף כ"כ ברה"ר, ולכן סגי ליה בלחי או קורה. ודברי התוס' הובאו ברמ"א סי' שס"ג סעיף כ"ז).

וכתב בהגהות אשר"י (פ"א סי' י"ד) דלפ"ז במבואות שלנו שאין בתים וחצירות פתוחות לו (כי היו הבתים פתוחים ישר לרחוב, ולא כבזמן הגמרא שהיו ב' בתים פתוחים לחצר והחצרות פתוחות למבוי) אין לזה דין מבוי דסגי בלחי, אלא בעי בהו פס ד' כדן מבוי שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו. וכן פסק הרמ"א בסי' שס"ג סעיף כ"ו, "וי"א דנוהגין האידינא לתקן כל המבואות בצורות הפתח, דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות", וכתב המשנ"ב שם בס"ק קי"א בשם הט"ז, דאף דבחצר סגי בפס ד' או בשני לחיים משני הצדדים בלא צוה"פ, מ"מ משום דלפעמים המבוי מפולש משני צדדיו ואז בודאי צריך להחמיר בו שיצטרך צוה"פ אף באין בתים וחצרות פתוחים לתוכו, מחמת שבראשה פתוח לרה"ר או כרמלית, לכן הנהיגו תמיד לעשות צוה"פ.

והנה בשו"ע בסימן שס"ה ס"ב נפסק להלכה כרב הונא כדרי"י שפרצת מבוי מצידו בעשר והוא דלא בקעי בה רבים, אבל אי בקעי בה רבים פרצתו בד"ט, ובסעיף ג' מבואר דלענין חצר תמיד שיעור פירצתו בעשר אפילו בקעי בה רבים, והמג"א שם בסק"ד הסתפק במבואות שלנו, אם יש להם דין חצר גם לענין שאפילו שבקעי בה רבים פרצתה בעשר, וסיים דיש להחמיר.

אולם רבינו המקו"ח פשיטא ליה דמבוי שלנו הוי כחצר רק להחמיר, ולכן אכתי יש להחמיר דפירצתה בד' כמבוי.

ובשו"ת חת"ס ח"ו תשובה פ"ב הביא דברי רבינו, וכתב ע"ז: "אודות מבוי אחד הפרוץ משני צדדים פחות מעשר ומתוקן בלחיים, וקם אחד ונתעורר דבעי צה"פ ככתוב בספר מקור חיים, האמת אגיד שבתשובתי הראשונה נמשכתי אחר ספיקותו של מג"א סי' שס"ה סק"ד ונדחקתי הרבה ליישב מנהגינו, שוב אח"ז ראיתי ועיינתי בתשובות מהרי"ט ח"א סי' צ"ד, שם הוא ומהרי"א"ן לב בתשובותיו ח"ג סי' ע"ד פשיטא להו דאפילו נפרץ משתי צדדים מישתריא בשני לחיים, ובראיית ברורות הוכיחו שדין מבואות שלנו כחצר אפילו להקל, ולא מטעמא דמהרי"ל ומהרי"ו, אלא מחלק התם בין מתקן כל העיר או מבוי לבדו, יע"ש באר היטב, ואי הוה מג"א יודע דברי הגאונים לא היה מסופק בדבר, ולו יהא שהיה מסופק לא שבקינן פשיטותיה דהנך גאונים ומנהגי זקני ישראל שבקהלות מפורסמות דמייתי שם מפני ספיקותו של מג"א. ואי נמי החליט מג"א לאיסור ולא היה בידינו להכריע, מ"מ הלכה כדברי המיקל בעירוב. ועתה עוררני פר"מ לעיין בספר מקור חיים, ונבהלתי על המראה מה ראה הגאון הזה על ככה בלי שום סברא טעם וראיה, ובודאי לא אמר כן אלא מהיות טוב, ובמתקן תיקון חדש, אבל לשנותו ממה שכבר היה ולהוציא לעז על הראשונים שחיללו שבת, חלילה, כמו שהעתקתי בתשובתי מבעל תרומת הדשן, עכ"ל ע"ש.

נמצא דרבינו המקו"ח פשיטא ליה להחמיר במבואות שלנו לדון כחצר רק לחומרא ולכן פירצת מבואות דידן בד' כמבוי, ואילו החת"ס פשיטא ליה להקל, דמבואות שלנו דינן כחצר ודאי אף להקל ולכן פירצתו בעשר, ואילו המג"א מספקא ליה.

ג. ברמ"א בסימן שס"ג סעיף כ"ו כתב: "וי"א דנוהגין האידינא לתקן כל המבואות בצורות הפתח, כי כל

מטילין עליהם חומרא דחצר וחומרא דמבוי¹, ובמבוי מפולש בעינן דוקא צורת הפתח אפילו בפחות מעשר, וכיון שפרוצים זה כנגד זה הוי כמפולש.

המבואות שלנו יש להם דין חצרות², ובאר המג"א, משום דאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו, וכבר מבואר דבר זה בהגהות אשר"י (פ"א סי' י"ז), דמבואות שלנו אין להם דין מבוי ואינם ניתנים בלחי וקורה כיון דאין בהם חצרות פתוחים לתוכו. וכוונתם, כי באותם זמנים בעיירות שלהם היו הבתים פתוחים ישר לרחוב, ולא כבזמן הגמרא שהיו ב' בתים פתוחים לחצר וב' חצרות פתוחים למבוי, ובגמ' בדה"ב ע"ב מבואר שמתנאי מבוי הוא שיהא ארכו יותר על רחבו ושהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו, וא"כ נקטו הפוסקים דמאחר דאין כאן "חצרות" פתוחים לתוכו, חסר בתנאי מבוי, וק"ל דמבוי שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו צריך תיקוני חצר, דהיינו פס ד' או ב' לחיים משהוא.

(ובטעם הדבר, כתבו הב"י והמשנ"ב בשם הרשב"א בתשו' ח"ה סי' ר"ג, כי כ"ז שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו הוי כחצר שמשמש למקום צניעות ולכן צריך סגירה גדולה של פס ד', ע"ש, וקשה דבמבואות דידן לכאורה לא שייך טעם זה, שכן יש בהן הרבה דיריין ורק חסר "חצרות", אבל ודאי אינו כחצר להשתמש בהו תשמישים צנועים ומה שייך בהו פס ד'. וצ"ל דלא פלוג רבנן, ועי' כע"ז במג"א סי' שס"ג ס"ק כ"ה. אכן לטעם זה אכתי לא מובן למה הצריך הרמ"א צוה"פ הא סגי בפס ד' כחצר.

וטעם נוסף מצינו בתוס' בדה"ב ע"ב, דשם מבוי חל כשהוא קרוב לרה"ר. וביאור הסברא בזה מבואר בלבוש בס' שס"ג, שכאשר המבוי בלי בתים וחצרות הוא משתווה עם הרה"ר ואתי למיחלף ואז צריך תיקון גדול של פס ד', משא"כ כשבתים וחצרות פתוחים לתוכו הוא ניכר כמקום לעצמו ולכן סגי ליה בלחי. אולם במג"א בס"ק כ"ז לקח את סברת התוס' של "קרוב לרה"ר" להחמיר במבואות דידן הסומכים לרה"ר לרדן בהם תורת מבוי מפולש, למרות שמעיקר דינן נחשבים חצר מאחר שאין חצרות פתוחים לתוכו, וע"כ משום שלמד שהקירבה לרה"ר דורש סתימה יתירה, אם פס ד' אם צוה"פ, ולא סתם לאשווי תורת חצר, כי א"כ הרי שיטת המג"א דאין תורת פילוש בחצר, וע"כ דהבין המג"א דהקירבה של המבוי לרה"ר כאשר אין בתים וחצרות פתוחים לתוכו הוא רק לריעותא להחמיר על המבוי להצריכו תיקון גדול, ולכן כאשר יש פילוש, דיינינן תורת מבוי מפולש להצריך צוה"פ. וראה הערה הבאה.

(ובמג"א שם הוסיף שלכן לא נהגו במבואות דידן לעשות תיקון בעקמימות כדין מבוי עקום, לפי שעיקר גדר מבואות דידן כחצר, ובחצר אין דין תיקון בעקמימות, ואף שנתבאר דמבואות דידן הסמוכות לרה"ר דין מבוי מפולש עליהם, בכ"ז העקמימות הוא רחוק מהרה"ר ותורת חצר עליהם להקל).

ד. הנה הט"ז איירי על מש"כ הרמ"א שם (סי' שס"ג סעיף כ"ו) "נוהגין האידינא לתקן כל המבואות בצורות הפתח כי כל המבואות שלנו יש להם דין חצרות", והקשה הט"ז דא"כ יהא סגי בפס ד' או בכ' לחיים משהוא כחצר, ולמה הצריכו צוה"פ, ותיריך הט"ז: "אלא דנראה דלא נהגינן לעשות כן משום מבוי מפולש שצריך דוקא צורת הפתח", עכ"ל, וקשה הא שיטת הט"ז (בסי' שס"ג ס"ק) דבחצר אין חסרון בבקיעת רבים ואין חסרון במפולש, וכיון דדיינינן למבואות דידן כחצרות, איך כתב שהצריכו צוה"פ משום מפולש, והא הט"ז לשיטתו ליכא תורת מפולש בחצר. והנה בפמ"ג נראה שלכן כתב לבאר דכוונת הט"ז לענין פירצה יותר מעשר אמות, דהיינו שסיבת המנהג להצריך צוה"פ במבואות דידן הוא משום שלפעמים הפירצה הוא יותר מעשר אמות, אולם זה לא משמע בט"ז, ונראה שלכן רבינו מפרש שכוונת הט"ז שכל מה שכתב הרמ"א שמבואות דידן דין חצר להם, זהו לחומרא לענין להצריך פס ד', אבל אכתי עיקרו תורת מבוי עליו להחמיר, ולכן שייך בו חסרון פילוש להצריך בו צוה"פ כדין מבוי מפולש.

ולפ"ז נראה שיוצא שהט"ז לשיטתו, שכן בסי' שס"ה סק"ג כתב הט"ז שאף שבחצר לא פוסל בקיעת רבים, מ"מ כ"ז בחצר מרובע, אבל בחצר שארכו יותר על רחבו, פוסל בו בקיעת רבים ומשוויא ליה תורת מפולש להצריך צוה"פ. ומבואר שעיקר הקובע אם שם מבוי עליו (שיפסול בו בקיעת רבים ושיהא בו תורת מפולש) או שם חצר עליו, תלוי "בצורתו", שאם ארכו יותר על רחבו, צורת מבוי לו, וממילא תיקונו בלחי (אם הוא רחוק מרה"ר כמבוי בתוס' י"ב ע"ב), וכן בקיעת רבים משוויא ליה דין דפירצתו בד"ט.

וכמדומה שזה מחלקות ראשונים, דהנה בגמ' בדף ה' ע"ב יליף דמבוי ניתר בעומד מרובה עה"פ בק"ו מחצר, דמה חצר החמור שהיתרו בפס ד' נתקן בעומ"ר, מבוי הקל שתיקנו בלחי לא כ"ש, ופריך מה לחצר שכן פירצתו בעשר, ומשני דאף מבוי ס"ל לרהבדר"י דפירצתו בעשר, ואה"נ דלר"ה דפירצת מבוי בד' ליכא לק"ו, והקשו התוס' דהא גופא נילף מק"ו דאף לר"ה יהא פירצת מבוי בעשר, ק"ו מחצר החמור דתיקונו בפס ד' ופירצתו בעשר, ותירצו התוס' "דלא שייך ק"ו אפרצת עשר משום דהיא הנותנת דבשביל שמבוי ניתר אפילו בלחי משהו הוי פרצתו בד'", כלומר דלדעת התוס' גדר דין הפירצה תלוי בגודל התיקון, דכאשר דינו להתקן בפס ד' אז אפשר להקל שיהא פירצתו בעשר, ואילו מבוי הקל שתיקונו בלחי, תו א"א להקל לגבי פירצתו ושיעורו כבר בד"ט.

אולם בחידושי הריטב"א שם כתב ליישב באופ"א את קושיית התוס' "וי"ל דרב הונא סבירא ליה דאדרבא גבי חצר הוא שהתירו פרצה בעשר מפני שיש לו ארבע מחיצות, אבל מבוי כיון שאין לו אלא שלש מחיצות, דין הוא שלא נתיר באותן מחיצות פרצה בעשר, כיון שכבר עומדת רוח רביעית פרוצה", ונראה בפשטות דבריו, שחצר הוא מקום סגור, וממילא פירצה עשר אינו מויקה לו, ואילו מבוי הוא מקום שצורתו פרוצה, לכן פירצה ד"ט כבר מויקה בו כאשר בקעי בה רבים. ומבואר בדברי הריטב"א שהקובע שם מבוי או חצר הוא צורתו, וזה כעין מש"כ הבית מאיר בסי' שס"ה שעיקר הקובע שם מבוי הוא צורתו שארכו יותר על רחבו, משא"כ חצר, וכתב שם הבית מאיר שהוא הלכה למשה מסיני, (ראה בתוס' ה' ע"ב ד"ה שפרצתו), אכן לדברי הריטב"א יש כאן איזה סברא, שכן מבוי צורתו צורה של מבואה פרוצה להליכה, ולכן ארכו יותר על רחבו ולכן סגי ליה בג' מחיצות, משא"כ חצר עיקרו מקום סגור, (וכפי שכתב הריטב"א בתשו' ח"ה סי' ר"ג לבאר כי הוא מיועד לשמש לתשמישים צנועים), וצורת בית לו, דהיינו מרובע, אבל ארכו יותר על רחבו כבר חייל עליו צורת מבוי, וס"ל להריטב"א דלכן פירצתו בד' כמבוי.

נמצא שכשנרצה לדון במבואות דידן אם פרצתן שעשר כחצר או בד' כמבוי, נאמר שהדבר תלוי בפלוגתת התוס' והריטב"א, כי מבואות דידן מצד אחד ארכן יותר על רחבן ויש להם "צורת" מבוי, כך שלדעת הריטב"א פירצתו בד', וכן נראה דס"ל לט"ז והמקו"ח. אך מצד שני מבואות דידן דין תיקונו בפס' ד' (מאחר שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו), וא"כ לדעת התוס' דין חצר להם לענין גודל פירצתן, דכפי שנתבאר דלדעת התוס' כל שתיקונו חמור בפס ד', אזי אפשר להקל בפירצתו בעשר כחצר.

ובזה יבואר לן ספיקו של המג"א, שכן במג"א בסי' שס"ה סק"ד כתב להסתפק זו"ל: "ואמרינן בגמרא דף ה' דחצר פרצתו בעשר אמות, וצ"ע במבואות שלנו אם יש להם דין חצר לענין זה, והוא הדין בעיר המוקפת חומה ונפרץ בה פרצה בארבעה טפחים ובקעי בה רבים לדידן דקיימא לן דיש לה דין חצר, צ"ע אם יהא מותר, ויש להחמיר", עכ"ל. כלומר דנסתפק אם דין פירצת חצר בעשר תלוי בגודל התיקון של פס ד' כחצר, כתוס', ולפ"ז מבואות דידן לא יפסול בהם פירצה עשר, או"ד דזה תלוי בצורת החצר, כהריטב"א, וא"כ מבואות דידן דצורת מבוי להן, שארכן יותר על רחבן, יהא פירצתו בד', וסיים דיש להחמיר.

הגם שבתשובת מהרי"ט סימן צ"ד כתב דמבואות של עיר דין חצר יש ליה, מכל מקום מי יבוא להקל נגד האחרונים. ועוד דאבן העוזר כתב בסימן שס"ה דאפילו חצר אי בקעי בה רבים פירצתו בד'. ועוד דאפילו מהרי"ט בעי על כל פנים שני לחיים'.

ב] על כן נראה, דבכל מקום שיש פירצה בשני צדדים, לא מיבעיא זה כנגד זה דהוי כמפולש ובעי צורת הפתח מצד אחד, אלא אפילו בשני צדדים בעקמומית כגון מזרח ודרום, בעי גם כן צורת הפתח מצד אחד כדין מבוי עקום, ולא הותר לחי רק כשהפירצות מצד אחד, דאז מותר בלחי, אפילו בהרבה פירצות מצד אחד".

ונראה דלזה גם נתכון רבינו בציונו לדברי המג"א שכתב שבמבואות דידן דעת המג"א שיש לזה חומרא של חצר ושל מבוי, והיינו כמש"נ לן בדברי המג"א בסי' שס"ה סק"ד הנ"ל. אך מה שצויין בדברי רבינו למג"א בסי' שס"ג סק"ז, כמדומה שהוא טעות סופר, כי שם מבואר להיפך מזה (וצ"ע סתירת דברי המג"א), שכן שם כתב שם שלכן לא נוהגין לתקן במבואות דידן בעקמימות לפי שבחצר ליכא דין מבוי עקום, עי"ש, וקשה הא כיון דכתב דלענין פירצה עשר מחמירין דמבואות דידן יש להם דין מבוי לענין זה, א"כ למה לענין מבוי עקום לא נחמיר להצריך תיקון בעקמימות כדין מבוי עקום, וצ"ע.

[אולם באמת יעויין בספרו של רבינו נחלת יעקב (הובאו הדברים בהמשך) שכתב דבחצר יש תורת פילוש ואין תורת עקום, וכ"כ הרעק"א בכתב וחותרם סי' כ"ב, וא"כ אפשר דאף המג"א שהחמיר דמבואות דידן נפסל בפירצה עשר כמבוי, אין הכוונה משום דחיישינן ליה למבוי, אלא לעולם הוי חצר, ורק כמו שכתב האבן העזר דבחצר חיישינן לפילוש, וממילא זהו שכתב בסי' שס"ה דמבואות דידן חיישינן לפירצה בד' והיינו דאף בחצר כאשר בקעי בה רבים משויא לה למפולש שפירצתו בד', וא"כ צ"ע מה הביא רבינו מהמג"א בכלל].

ה. וא"כ למאי דקי"ל לעיקר כדעת הט"ז והמג"א בסי' שס"ה דבחצר ליכא תורת מפולש להצריך צוה"פ, א"כ יש מקום להקל בלא צוה"פ, מ"מ וכו'.

ו. הנה יעויין בבית מאיר סי' שס"ה סעיף ה' שהבין דכוונת המהרי"ט שם לדון עיר כחצר שאינה צריכה תיקונים כלל, ואפילו ב' פסין א"צ, והבית מאיר תקף עליו מאד בזה דודאי א"א להתיר עיר בלא תיקונים כלל, עי"ש, ועכ"פ לפי דבריו אין דברי המהרי"ט ענין לדבר האבן העוזר דאיכא תורת פילוש בחצר, שכן המהרי"ט דיבר על עיר ולא על חצר בעלמא, ודו"ק.

ז. משמע שאותם מבואות שרבינו מדבר עליהם נהגו ליתן רק לחי אחד בלבד (פחות מד"ט), ולכן מעורר רבינו שאף את שיטת המהרי"ט שמבואות שלנו דין חצר להם, לא קיימו, שכן א"כ היה צריך ב' לחיים, (או לחי אחד ברוחב ד"ט), אלא שמוסיף רבינו לעורר שלא יספיק אם יוסיפו עוד לחי, שיהיה ס"ה ב' לחיים כדין תיקון חצר וכשיטת המהרי"ט, כי פשטות דברי הט"ז והמג"א דמבואות שלנו יש להם גם דין מבוי לחומרא, דהיינו דאם הוי מפולש בעי גם צוה"פ בצד אחד, ולכן לדינא אין לנו לסמוך כלל על תיקון לחיים בלא צוה"פ. וראה להלן הערה .

ח. הנה מה דמשמע מדברי רבינו דכאשר יש צוה"פ מצד אחד של הפילוש סגי מצד השני ליתן רק לחי,

ג] ואין להקשות דהא הוי ליה מבו עקום כמין ח', כמבואר בסי' שס"ג סעיף ל"ג, דכל שמעמיד פס רחב ד' אמות באמצע, דמן הפס עד כותל האמצעי שיש לו דין מבו עקום, והכא נמי כיון שיש בשני צדדין פירצות, ויש באורך הבית שבין שני הפירצות ד' אמות שיעור מבו, הרי הוא מבו עקום כזה [ציור 1] כמין ח'.

בטעם
ד"מבוי
עקום" אינו
ניתר
בעקמימותו
ע"י דין
עומד
מריבה

דבר זה צ"ע, שכן נתבאר בדברי רבינו דמבואות דידן מחמירין בהו דין חצר, וא"כ הוי ליה לתקנו בפס ד' ולא בלחי לבד.

והנה במג"א בסי' שס"ג סקכ"ז כתב לבאר הא דאין נוהגין במבואות דידן לתקן בעקמימותן כדין מבו עקום, לפי דיש להם דין חצר, ובחצר אין דין תיקון בעקמימות. וסיים המג"א: "ומ"מ לענין זה שם מבו עליהם דאם אין לו חומה בעיני צורת הפתח כיון דקרובים לרשות הרבים, כמו שכתב הסמ"ק, אבל עקמימותן דאין קרוב לרה"ר אין צריך תיקון, עיין סעיף כ"ז בהג"ה, ועיין סי' שס"ד סעיף א' במצד השני סגי בלחי". וכתב המחצית השקל לפרש כוונתו, דכיון דנתנו לו דין מבו מפולש להצריך לו צורת הפתח מצד אחד, הקלו דיהא סגי ליה לחי מצד שני. והביא שהתוספת שבת הקשה על המג"א דלא מצינו לא שהחמירו ליתן לו דין מבו מפולש בחלק הקרוב לרה"ר, אבל לא באו להקל, ולעולם צריך ב' לחיים מצד השני כדין חצר. וזה כקושייתנו כאן על המקו"ח. אכן המחצה"ש כתב בדעת המג"א דמתוך חומר שהחמרת לדון כמבוי לגבי צוה"פ מצד אחד, הקלו לדונו מצד השני ג"כ כמבוי דסגי ליה בלחי לבד, ולכאורה כן נמי ס"ל להמקו"ח, ולכן כתב דאף דמבואות דידן דין חצר להם בכ"ז אחר שתיקנו מצד אחד בצוה"פ סגי ליתן מצד השני לחי בלבד.

אולם אכתי יש לתמוה דאם כוונת המקו"ח לומר דהכא אחר שתיקן צד אחד בצוה"פ מתקן הפרות שבצד השני בלחי, הא מבואר להלן בדבריו דאיירי שהבתים רחבים יותר מהפירצות שבין הבתים, שלכן איכא הכא תורת עומד מרובה במקום העקמימות של גג החי"ת, כדלהלן, וא"כ בפשוטו כמו כן יש בצד הפרוץ לרה"ר עומ"ר על הפירצות, וא"כ לא צריך כלל תיקון בסופו. [וגם צ"ע דמשמעות לשונו דסגי בלחי אחד בשביל כל הפירצות שבאותו רוח, וזה צ"ע שכן עד כמה שצריך תיקון לחי או פס ד', צריך לתקן כן בכל הפירצות כולם, וא"א שתיקון בפירצה אחת יעלה לכל הפירצות שבאותו הרוח].

ולכן נראה יותר שאין כוונת המקו"ח לדבר על נידון דידיה, דיהא סגי בלחי בצד השני, אלא כוונתו על בעלמא, דתיקון פירצה זה כנגד זה במבוי הוא בלחי, דהיינו צוה"פ מצד אחד ולחי מצד שני, אך לעולם כאן אינו מתקן ע"י לחי או פס ד' אלא ע"י עומ"ר.

ט. גבי מבו שהוא רחב עשרים אמה, דנותן באמצע הפתח פס ד' אמות לאורך המבוי, ובוה מחלק המבוי לב' מבואות שכל אחד רק עשר אמות, ומבואר בשו"ע שם דיש לזה דין מבו עקום, דלמאי דקי"ל כרש"י בדף ו' ע"א, בעינין ליתן תיקון מבו גם בעקמימות.

י. לכאורה כוונת רבינו להקשות דאכתי יצטרכו לעשות תיקונים בעקמימות שבמבוי שבתוך העיר המשמש כגג החי"ת כזה*, כמבואר בשו"ע סי' שס"ד סעיף ג' דמבוי הרחב מעשרה נותן פס ד' אמות באמצע ראש המבוי לאורך המבוי, שבכך מחלק המבוי לשתיים, והוי ליה מבו כמין ח' שצריך ליתן צוה"פ בגגו מב' צדדים דהוי שם מבו עקום, ובב' הפתחים שבראש נותן לחי, וה"נ כאן יצטרך ליתן צוה"פ בעקמימות. [והנה לכאורה למש"כ הרמ"א דמבואות דידן דין חצר להם, וכתב המג"א דלכן מבואות דידן אי"צ תיקון

זה אינו, דהא קיימא לן דעומד מרובה על הפרוץ מתיר במבוי קל וחומר מחצר, כמבואר בעירובין דף ה' ע"ב, ובאו"ח סימן שס"ג [סעיף י"ב]^א, ואם כן לכאורה לא היה צריך שום תיקון בפירצה הפחותה מעשר והעומד מרובה. **ואם** כן לכאורה קשה במבוי עקום כמין ד' כזה [ציור 2], דצריך תיקון בעקמימותו, אמאי, הא לא מצינו מחיצה לאיסור כמבואר בעירובין צ"ב צ"ג^ב, ואם כן אילו לא היה המחיצות רק כעין צורה זו [ציור 3] לא היה צריך תיקון, כיון דעומד מרובה, ומהיכי תיתי יקלקל מה שיורדין המחיצות עד למטה^ג.

בעקמימותו כי אין דין מבוי עקום בחצר, או לא קשיא כלל קושיית רבינו. אולם נראה דרבינו ס"ל דיסוד הסברא דבחצר אין דין עקום, זה משום הצורה שלו שהוא מרובע, ואילו דין עקום שייך לדון רק במבוי שיש בו "אורך" או שייך לדון שהאורך מתעקם (להיות מבוי אחד ארוך שמתעגל), משא"כ בחצר שאין בו אורך ממילא אין בו עקמימות, ומעתה מאחר שמבואות דידן בעצם יש להם צורת מבוי שארכן יותר על רחבו, (ורק שהחמרנו עליהם תיקון של חצר מחמת שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו), אזי שפיר שייך בהם ענין מבוי עקום.

יא. סעיף י"ב במג"א ס"ק י'.
יב. כלומר שלא מצינו שמשום מחיצה יגרם איסור מה שלא היה בלעדי המחיצה, ואמנם שם איירי לענין מחיצות בכלאים, אכן יעויין בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' פ' שג"כ למד משום לענין גדרי מחיצות שבת ועירוב, דלא מצינו מחיצות שיגרמו איסור מה שלא היה בעלדיהם.
יג. ביאור קושייתו, דהנה במבוי שיש פירצה בצידו ובקעי בה רבים, ותיקן ראשו בלחי או קורה, כתבו הראשונים (הרשב"א והריטב"א בדף ה' ע"ב) שא"א להתיר הפירצה ע"י שיתן שם לחי, ובטעם הדבר יתכן משום דלא מהני ב' לחיים בחד מבוי, או משום דלחי מהני רק בפתח ולא בפירצה, ורק הפתח שבראש המבוי שם פתח עליו ואילו בצד חשיב פירצה ולא מהני ליה לחי, ולכן א"א לתקן הפירצה אלא בצוה"פ. אכן אם תיקן ראש המבוי בצוה"פ, מצינו ג' שיטות איך יתקן הפירצה, והובא הכל בביאור הלכה, שיטת הגר"ז דאפשר לתקנו בלחי, ושיטת האבן העוזר שאף לחי לא בעי אם יש עומד מרובה על הפרוץ, כפי שמבואר בדף ה' ע"ב דעומ"ר מהני במקום לחי, ושיטת הבית מאיר בסי' שס"ה דבעי דוקא צוה"פ, כי לפירצה לא מהני תיקוני לחי וקורה ועמו"ר אלא רק צוה"פ.
 ונראה דרבינו ס"ל כהאבן העוזר בזה, דכיון דמהני לחי לצד המבוי בפירצה, ממילא מהני כבר העומ"ר לתקן באותו מקום, ונמצא שמבוי העשוי כמין ה', מתקן ראשו בצוה"פ ושוב בפירצה שבצד סומך על עמו"ר ולא צריך שום תיקון.

ומעתה מקשה המקו"ח כמה גרע מבוי עקום שבגלל שנתווסף לו רגלים במקום הפירצה כבר אינו נתקן בעומ"ר וצריך לחי דוקא, וזה קשה בתרתי, א' מאיזה טעם לא יהא סגי בעומ"ר, ב' דאם עומ"ר לא מהני מאיזה טעם, למה לחי כן מועיל, כפי ששיטת רש"י (כפי שפירש דבריו ברא"ש) שמבוי עקום בעי תיקון לחי בעקמימותו, וקשה דמה מועיל לחי עד כמה שעומ"ר לא מהני, והרי בגמ' בדף ה' ע"ב מבואר דכ"מ דמהני לחי מהני עומ"ר, ולכאורה ה"ה להיפך, דאם לא מהני עומ"ר ה"ה דלא יהני לחי, וא"כ מאיזה טעם עומ"ר לא מועיל ולחי כן מועיל. וזה מתרץ רבינו כדלהלן.

ועל כרחק צריך לומר כתירווצא דהש"ס בעירובין דף ו' ע"א, משום דקא בקעי בה רבים, אבל אי לא בקעי בה רבים, באמת פירצתו בעשר ואין צריך שום תיקון בעומד מרובה, רק כיון שבקעי בה רבים ונכנסין בזו ויוצאין בזו, אתי בקיעת רבים ומבטלין מחיצות, דדוקא בחצר לא מזיק בקיעת רבים דקיימא לן חצר שרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו רה"י גמור, כמבואר בסי' שס"ה בט"ז ס"ק ג', אבל במבוי מבטל בקיעת רבים, ולהכי צריך תיקון".

ד] ולזה נראה דדוקא במבוי עקום שיש דירין בכל צד כזה [ציור 4], וכן במבוי עקום כמין ח', דוקא שיש דירין כזה [ציור 5], שייך בקיעת רבים מאחד לחבירו, וכן פרש"י בדף ו' ע"א, "דפילוש שמפולש לחבירו הוי כמפולש לרשות הרבים", אלמא דבעינן דוקא שתהא פתוח בעקמימות למבוי אחר, ומפולש גמור הוא, דמצד אחד הוי פתוח לרשות הרבים ומצד השני למבוי האחר, מה שאין כן בעיר שהיא פרוצה בצד אחד בשני מקומות כזה [תיור 6], כיון דאין דירין נגד הבתים שבקצה, לא הוי מבוי עקום^{טז}, כיון דאילו לא היו המחיצות ארוכות והיו עשויות כזה [ציור 7], ודאי דהיה מותר כמבואר בסימן שס"ג סעיף ל"ד, ואם כן מה בכך שהמחיצות ארוכות הא לא מצינו מחיצות לאיסור, ודוקא בהא דמבואר בסימן שס"ג סעיף י"ג בעשוי כזה [ציור 8] דאיכא דירין נגד הפס הוי מבוי עקום, אבל כשאין דירין כנגדו, נראה

מחדש
דשם מבוי
עקום
[להצריך
תיקון לחי
בעקמימות
ולא סגי
בעומד]
חל רק
כאשר יש
דירין בב'
המבואות

יד. ראה במשנ"ב סימן שס"ה סק"י שהביא ביאור בשם הלבוש למה בקיעת רבים בפירצת המבוי הוי חסרון לעשות שפירצתו כבר מד"ט, ובאר משום דע"י הבקיעת הרבים בטל שם פתח וחייל ביה שם דרך הרבים. ובשעה"צ שם סק"ח כתב עוד ב' טעמים, א' בשם איזה אחרונים משום דע"י הבקיעת רבים הוי ליה מפולש, כלומר למרות שזה פירצה מהצד ולא זה כנגד זה בכ"ז הבקיעת רבים משויא ליה למבוי מפולש, וראה הערה הבאה. ב' וטעם נוסף בשם התוספת שבת שע"י הבקיעת רבים יש הסברא דשבקי פתחא רבא ואולי בפתחא זוטא, אולם טעם זה צ"ע כפי שתמה השעה"צ, שכן מבואר בגמ' ובראשונים שכל שנשאר פס ד' ליכא לחסרון דדילמא שבקי.

טז. רבינו מחדש דתורת מבוי עקום שייך רק כאשר יש דירין בב' המבואות, כלומר שיש בתים וחצרות פתוחים בב' המבואות, אבל אם רק מבוי אחד עם דירין, אע"פ שיש המשך כתלים להפירצה בצד כעין מבוי ויש רבים שבוקעים דרך שם להצד השני, בכ"ז אין ע"ז תורת מבוי עקום וניתר בעומד^ר, כי זה נחשב שאין שם בקיעת רבים, כי רק כאשר יש בקיעת רבים והמבוי פתוח "למבוי" אחר, זה נחשב מבוי עקום, ולא כאשר הוא פתוח סתם לאיזה רחבה בלא דירין, והדבר צ"ב מה הסברא בזה. ועי' חזו"א בסימן ס"ה אות ה'.

דמותר^{טז}. מה שאין כן כשהעיר פרוצה מזרח ומערב שיש דירין נגד כל העקמימות^{טז}, אסור כדין מבוי עקום כנ"ל.

טז. הנה המקו"ח מזכיר בדבריו ב' תנאים כדי שיחשב מבוי עקום, תנאי ראשון, מה שמוזכר בגמ' שיהא בקיעת רבים ממבוי למבוי, ותנאי שני (וע"ז העיר החזו"א בס"י ס"ה סק"ח שלא מצינו לזה מקור בגמ') שיהא דירין בב' המבואות, והנה בקיעת רבים לבד אינו סיבה לבטל כח סתימת העומד מרובה להפירצה שבצד המבוי, שכן במבוי כמין ה' הרי נתבאר כם האבן העוזר דסגי בדין עומ"ר לסלק הפירצה שבצד, וע"כ דכוונת המקו"ח דבצירוף הדירין שבב' המבואות עם זה שיש בקיעת רבים ממבוי למבוי, זה הגורם לחומרת דין מבוי עקום שלא יהי ביה עומ"ר, וכבר הקשו עליו בשו"ת נפש חיה סימן כ"ט ובחזו"א סי' ס"ה סק"ח, דאמנם נכון דכל תוספת כתלים מועטת היוצא מהפירצה לא משויא לה למבוי עקום אף שמונע רגלי הרבים באופן שע"ז הם בקעי לתוך המבוי, והסכים החזו"א דשיעור הכתלים צריך להיות ד' אמות כשיעור אורך מבוי בעלמא, אבל איזה ענין יש בהדירין כדי שיחשב מבוי עקום, דאיזה שייכות יש להבקיעת רבים עם זה שיש דירין, שהרי הבקיעת רבים אינה של בני המבוי דוקא, אלא של בני רשות הרבים, והנפש חיה הוכיח זה מכמ"ק שהבקיעת רבים קאי על בני רה"ר, (ראה העתק תשובתו בסוף הספר), וכן התנאי של בתים וחצירות פתוחים לתוכו הוא רק תנאי בשביל תיקון לחי (ולא פס ד'), ומהכ"ת שיש לזה שייכות עם התנאי של הבקיעת רבים, והחזו"א כתב דבאמת לא צריך בב' המבואות התנאי של בתים וחצרות פתוחים לתוכו, אלא עד כמה שרבים בוקעים ממבוי למבוי חשיב מבוי עקום וחמיר, ומה כוונת המקו"ח דלדין מבוי עקום צריך גם תנאי דירין בכל מבוי.

והנראה בס"ד לבאר דברי המקו"ח בזה, דהנה החזו"א בס"י ס"ה סק"ח כתב ליישב את עיקר קושיית רבינו למה לא מהני עומ"ר במבוי עקום, וכן עד כמה שלא מועיל עומ"ר או איך מהני לחי לתקן העקמימות ובגמ' בדף ה' מבואר בפשוטו דעומ"ר דינו כלחי. ובאר החזו"א "משום דנידון ב' המבואות בחד מבוי עגול, וממילא לא חל עליה שם עומד מרובה", וכוונתו יש לפרש ע"פ מש"כ המרדכי בסיומן תע"ז בשם המהר"ם מרוטנבורג: "דאפילו יש בעקמימות יתר מי' אמות די ליתן לחי שם, משום דהא דאמר רב תורתו כמפולש הכי פירושו, אע"ג דעקום הוא ונראה כסתום בעקמימותו אפילו הכי תורתו כמפולש הוי "כאילו נפשט עקמימותו", ואילו נפש עקמימותו והיה הכל מבוי אחד שמפולש ביושר בראשו ובאמצעיתו היה יותר מי' לא בעי מידי בעקמימותו, ותיקון לחי בעקמימות אינו אלא בשביל שני ראשיה כדי שיראוהו מכאן ומכאן ומעמידים אותו בעקמימותו", עכ"ל.

וא"כ נראה לומר דס"ל להמקו"ח דכל מה דחשבינן ליה כמבוי אחד שמתעגל, זה רק כשיש תנאי מבוי בב' המבואות, וס"ל דהדין של בתים וחצרות פתוחים לתוכו הוא מעיקר תנאי מבוי, דבלא זה אינו מוגדר כלל כמבוי, וממילא א"א לו להתחבר עם המבוי השני להיות מבוי אחד המתעגל, ונמצא דאמנם הבקיעת רבים הוא סיבה למשווא לה למפולש, אבל אכתי יהני עומ"ר לתקן הפירצה, ורק כאשר יש סיבת שם מבוי לכל מבוי בפנ"ע וחיבורם יחד משויא ליה למבוי אחד ממילא לא חל כאן שם עומד מרובה, כי ב' המבואות מעגלים זה לזה לחד מבוי.

ונמצא דבאמת דאין כוונת רבינו דהבקיעת רבים מבטל כח העומ"ר, אלא צירוף שתי הדברים יחד, דהיינו שכאשר יש בקיעת רבים ממבוי למבוי זה סיבה לקשר את ב' המבואות להחשב כמבוי אחד, אבל עדיין צריך את התנאי שכל מבוי לעצמו יש לו תורת מבוי ולא סתם רחבה, ולכן צריך שיהא דירין בשתייהם, שאז כל מבוי לעצמו יש לו תנאי מבוי, וממילא שייך גם לדון שב' המבואות מתחברים להיות כמבוי אחד,

וממילא לא חל כאן שם עומד מרובה על הפרוץ, כי זה מבוי אחד שמתעגל, ומיושב קושיות הנפש חיה ושאר האחרונים על רבינו.

והנה החזו"א תמה על רבינו שלא מצינו לתנאי זה של דירין מקור בגמרא ומנ"ל להמקו"ח זה, אכן למש"נ תנאי הדירין הוא המוזכר בגמ' בתנאי מבוי שצריך שיהא בתים וחצרות פתוחים לתוכו, ואמנם לא כתוב בגמ' שזה נצרך בשביל שם מבוי עקום, אבל לפי ההבנה ביסוד דין מבוי עקום אליבא דרש"י, זה מבואר היטב שרק לכן שייך לדון כל ב' המבואות כמבוי אחד, ודו"ק.

ז. משמעות לשון רבינו כאן משמע חידוש גדול, שלא רק לאשוויי מבוי עקום בעי תנאי דירין, אלא גם במבוי מפולש מורח ומערב אי"צ ליתן צוה"פ.

והנה בספר נפש חיה סימן כ"ט פלפל הרבה בדברי רבינו, וראוי להעתיק בזה לשונו: "והנה כל דברי המקור חיים הנ"ל צ"ע גדול אצלי והרבה יגעתי עד מאוד לפרש דבריו הקדושים ולא עלתה בידי. אשר כתב המקור חיים הנ"ל על קושייתו דאמאי במבוי עקום כמו ד' כנ"ל צריך תיקון בעקמימותו הא לא מצינו מחיצות לאיסור, ואילו היה כצורת ה' כנ"ל לא היה צריך תיקון, דניתר בעומד מרובה על הפרוץ, ע"ז תירץ משום דבקעו בו רבים כדאיתא בדף ו', ובלא בקעו בו רבים באמת פרצה בעשר רק כיון שבקעו בו רבים אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

ואנכי אשמע ולא אבין. דגם בבקעו בו רבים מהני בצוה"פ מצד אחד ולחי וקורה מצד השני, או בעומד מרובה על הפרוץ, דאף במבוי מפולש דבקעו בו רבים מהני בצוה"פ מצד אחד ולחי וקורה מצד השני או בעומד מרובה על הפרוץ בק"ו מלחי, והא דקאמר בגמ' בדף ו' דבבקעו בו רבים הוו פרצה מצדו בד', היינו דינו כמו מבוי מפולש, והיכא דהמבוי ניתר בלחי או קורה צריך כאן במקום הפרצה צורת הפתח, היינו היכא דהוי מבוי סתום דדי בלחי או קורה ונפרצה מצדו דינה כמבוי מפולש וצריך כאן צוה"פ, או היכא דהוי מפולש דצריך מצד אחד צוה"פ ומצד השני לחי וקורה וכיון שנפרצה מצדה שוב הוי כמפולש ממקום הלחי לכאן וצריך כאן צוה"פ, אבל היכא דהוי מבוי שיש בה בכל הפתחים צוה"פ או היכא דהפתחים יותר מעשר אמות דצריך ע"כ צוה"פ בכל הפתחים, אף דנפרץ מצדו אינו אוסר דנהי דהוי כמפולש במקום הזה מ"מ כיון שבצד השני איכא צוה"פ די בכאן בלחי או קורה וממילא ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ק"ו מלחי כדאיתא בעירובין בדף ה ע"ב ולא גרע פרצה זו ממבוי מפולש ממש. [כאן האריך הנפש חיה עוד ואכ"מ].

ובלא"ה כל דברי המקור חיים אינם מובנים, שהוא תירץ דמשום דבקעו בו רבים לא מהני עומד מרובה על הפרוץ במבוי עקום, [וקשה] דא"כ אף לחי לא יהא מהני, דבכל מקום דמהני לחי מהני ג"כ עומד מרובה על הפרוץ מק"ו, ולחי באמצע מהני לדברי הכל במבוי עקום היכא דהוי משני הצדדים צוה"פ כמבואר בס' שס"ד בסעיף ג', וקשה דאינו צריך לחי משום עומד מרובה על הפרוץ.

וגם מה שכתב המקור חיים דמש"ה במבוי עקום אוסר משום דאיכא דירין ובקעו בו רבים, ומש"ה מסיק דהיכא דליכא דירין אינו אוסר היכא דשני הפרצות המה מצד אחד.

גם זה אינו מובן, דעיקר האיסור במבוי מפולש אינו משום בני המבוי, רק שבני הרשות הרבים יכנסו דרך זה ויצאו דרך זה, ומשום הכי במבוי מפולש גרע ממבוי סתום, ובחידושי הארזתי במה דהגמרא מתרץ שם בדף ו' דמשום הכי בדרב אמי ורב אסי אין פרצה אוסר מהצד בד', משום דלא בקעו בו רבים ודאיכא גידודי שמעכתת רגל הרבים, יקשה דהרי מבואר שם בדף י ע"ב ושם בדף מ' בפירש"י, דהטעם היכא דלא נשאר פס ד' אסור משום דלמא שבקו פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא דרך פרצה, והרי אף דנשאר

גידודי עכ"ז בני המבוי ילכו דרך פרצה זו, ואם כן שוב יאסר משום מפולש, וע"כ דעכ"ז לא הוי מפולש, דנהי דבני המבוי ילכו דרך שם, מ"מ בני רשות הרבים לא יפסעו דרך המבוי מצד זה לצד זה, כיון דאיכא גידודי, וא"כ ע"כ ראייה דהא דמבוי מפולש אוסר בבקעו בו רבים, היינו משום רבים דעלמא, ולא משום בני המבוי.

וכן נראה מעבודת הקודש להרשב"א שער ג' בדין א' בסופו, דבקעו בו רבים היינו רבים דעלמא, דכתב שם בד"א בזמן שבעלי המבוי דעתן לגדור אותו הפרצה ומונעים רגלי הרבים משם, ואם לאו לעולם אסור יעו"ש, דנראה דרבים היינו רבים דעלמא: וא"כ אינו תלוי ביש דירין נגד העקמימות או דאין דירין נגד העקמימות, דאין הכוונה דבקעו בו רבים מאלו שדרים במבוי, אך שבקעו בו רבים דעלמא כנ"ל. [ראה בהערה מה שכתבנו ליישב דברי המקו"ח בזה בס"ד].

דיני "צורת הפתח" לבעל ה"מקור חיים"

א] עוד ראיתי, שתוחבין הקנים של צוה"פ בתוך הבית עד לארץ, או בתוך גדר המוקף בד' רוחותיו בקנים². והא ודאי לאו כלום הוא, כי הלחי בעיני שתעמוד בחוץ בשביל היכר¹, דמה שעומד בתוך דבר המוקף לאו כלום הוא, דדבר המוקף כמאן דמליא דמי³, וזהו פשוט וא"צ לראייה.

קני צוה"פ שאינן קבועים בתוך חלל הבני אלא תחובין מעבר לכותלי

א. עד לארץ כי אם לא היה כן, היה כאן חסרון נוסף שיש בקיעת גדיים תחת הקנה, כמבואר בדף י"ד ע"ב דלחי הגובה מהארץ ג"ט פסול מטעם בקיעת גדיים, והמקו"ח לשיטתו בהמשך דכל הדברים המעכבים ב"לחי" של מבוי מעכבים ב"לחי" של צוה"פ.

ב. ראה להלן הערה מה אופן הציור בזה.

ג. המקו"ח נוקט פשוט שיש דין "היכר" בקנים של הצורת הפתח. וקדם לו בשו"ת פנים מאירות (או"ח סי' קמ"ג) להוכיח כן. אולם החתם סופר (או"ח סי' צ"ו) כתב לדחות כל הראיות והסיק דאין דין היכר בצוה"פ, והמשנ"ב בסימן שס"ג ס"ק קי"ג פסק כדברי המקו"ח. וכן בחזו"א (בסי' ה' סקי"ז).

והביאור בזה עפ"י מש"כ המקו"ח להלן בשם ה"בכור שור" שלקנים של צוה"פ יש דין "לחי" כלחי של מבוי, ממילא ס"ל להמקו"ח דבעינן בה נמי דין "היכר" כמו בלחי, כמבואר בתוס' ה' ע"ב (ד"ה ארבע) דגם למאי דקי"ל דלחי משום מחיצה בעי עכ"פ היכר קצת, וא"כ גם בלחי של צוה"פ בעי היכר. ולכן כאשר אין הם ניכרים לבני המבוי כי הם תקועים מאחורי הכתלים, אי"ז מהני לצוה"פ. וראה הוספות סימן.

ד. בשו"ת אבני נזר (סי' ר"צ) כתב דהמקו"ח בא לבאר כאן ב' טעמים לפסול, א' מטעם חסרון היכר, ב' מטעם כמאן דמליא, כלומר דהקנה שתקוע בין חלל ד' מחיצות חשיבין להחלל כמלא וסתום, וממילא הקנה אינו נחשב לעצמו ונחשב כמאן דליתא. [ובאמת צ"ב למה בכל צוה"פ המונח בתוך המבוי ל"א כמאן דמליא וממילא הקנים של הצוה"פ כמאן דליתא, וי"ל]. ומדקדוק לשונו משמע שבא להוסיף שאף את"ל דאין כאן חסרון מצד ההיכר מאיזה טעם, עכ"פ איכא חסרון מצד דכמאן דמליא.

כי היה מקום לומר דאמנם הקנה שתקוע מאחורי הכותל הוא אינו ניכר בפנים, אבל זה לא גרע מלחי השווה מבפנים ונראה מבחוץ, דקי"ל דמהני כה"ג, וא"כ ה"נ אולי נכשיר, (ובפרט הכא שיש קנה עליון שמחבר הלחי שבחוץ לבפנים והוי איזה היכר לפנים ג"כ), ולזה הוסיף דאכתי יש פסול נוסף משום דכמאן דמליא דמי, כלומר ואין כאן קנה העומד לעצמו ונמצא דלחי הנראה מבחוץ נמי ליכא.

ועוד יש לפרש [מה שנצרך לטעם של כמאן דמליא אחר שכבר פסל מחסרון היכר] עפ"י דברי החת"ס בסימן צ"ד בשם רבי משולם איגרא ז"ל, דבאופן שהדביק קורה מאחורי הכותל והוא מבצבץ וניכר מלמעלה כשר, וא"כ ה"נ נכשיר באופן זה שהקנה מבצבץ למעלה וניכר, ולזה כתב דאכתי יש לפסול משום ד"כמאן דמליא", כלומר דמה שהיה מקום לדון כלחי זה רק את הקנה העליון המבצבץ, וזה א"א לדון כלחי כיון שאינו מגיע לארץ כי חלל המחיצות כמאן דמליא ומתבטל הקנה משם. [שו"ר כע"ז באבני נזר (סי' ר"צ) בביאור ד' המקו"ח אלא שכתב דאיירי בגוונא שהקנה גבוה עשרה טפחים מעל ההיקף מחיצות שאז מהני "דהרי ניכרים עשרה טפחים העליונים", וצ"ב מהיכן לקח שיעור זה בשביל דין היכר לבד]

אלא דיקשה דא"כ נדון את ההיקף מחיצות גופא כלחי, ובשלמא אם ההיקף אינו בולט אל תוך המבוי אלא הוא שווה עם הכותל הפנימי של המבוי, ניחא, דאין כאן שוב בליטה שנדון אותה כלחי, אבל באופן שההיקף בולט פנימה נדון את ההיקף גופא כלחי, וכ"כ החזו"א בסי' ו' סקכ"ב לתמוה על המקו"ח, והחזו"א כתב דע"כ המקו"ח איירי בגוונא שאין ההיקף בולט.

והנה החזו"א הבין שהטעם השני של המקו"ח בא על אופן שאין חסרון מצד היכר כי באמת רואים את הקנה מבפנים, ולכן פירש דע"כ איירי המקו"ח כאשר ההיקף פרוץ בחלק מהכותל העומד לצד המבוי כזה [ציור 11], שאז מצד אחד הלחי ניכר בפנים, ומצד שני יש ד' מחיצות (כי גם הצד הפרוץ יש לו גיפופין מב' צדדיו שיוצרים כאן ד' מחיצות) וממילא כל הפסול הוא רק מצד כמאן דמליא.

והנה החזו"א תמה לפ"ז על המקו"ח דאכתי הצוה"פ יעשה סילוק מחיצות לאותו היקף של הד' מחיצות ושוב לא נדון כמאן דמליא, כי אין סגירה לההיקף כי הצוה"פ העובר באמצעו מסלק היקף המחיצות זמ"ז, ונשאר בתימה על המקו"ח, אולם לפי דברינו באמת המקו"ח לא איירי כאשר ההיקף פרוץ כלל, אלא הוי היקף סתום ובכ"ז היה הו"א שלא יהא חסרון מצד חסרון היכר כמש"נ [אם משום שהוי לחי הנראה מבחוץ, אם משום דהלחי המבצבץ מלמעלה סגי בשביל דין היכר], וממילא לק"מ דלא שייך לומר על מחיצה מציאותית לחלקה באמצע ע"י צוה"פ, ודו"ק.

ובאמת גם אי נימא כהחזו"א יעויין בשו"ת בית שלמה סי' מ"ו שכתב דצוה"פ אינו עושה סילוק מחיצות, וההיא דדף צ"ב הלא איירי בעושה מחיצות ממש, ואולי גם המקו"ח ס"ל כוותיה.

ובעיקר סברת המקו"ח דאמרינן "כמאן דמליא", ראה בשו"ת אבני נזר (סי' רצ"א) שתמה דמהרבה ראשונים מבואר דלא אמרינן כמאן דמליא אלא בבית ולא בהיקף בלא גג.

ויש לחקור לדעת המקו"ח באופן שיש רשות היחיד תחת חלק מהקנה העליון, כמו שמצוי לפעמים שיש צוה"פ עם חוט מלמעלה כנהוג, ולפתח בא מאן דהוא ומניח קראוון מתחת קטע מסויים מהחוט, דאולי נימא שמעל החוט הוי כמאן דמליא והרי זה מבליע את החוט ומבטלו, כמו שהכמאן דמליא מבטל את הקנה של הצוה"פ המשמש ללחי, כן יבטל את החוט מלמעלה.

וכן יש להסתפק לגבי הקנה עצמו, כאשר הוא מונח על גבי עמוד ד"ט, דלכאורה מצד סברת כמאן דמליא חשבינן להקנה כמבוטל, [ובאמת אולי יש לפסול מטעם אחר משום שצריך שהקנה יהא מונח במקום דריסת בני אדם ואכמ"ל].

ודע שנחלקו האחרונים מה הטעם העיקרי של המקו"ח, דעת החכמת שלמה (סי' שס"ג כ"ו) שעיקר הטעם משום כמאן דמליא, ודעת ההר צבי (ח"ב סי' י"ח) שעיקר הטעם מצד חסרון היכר, עיי"ש.

ב] והנה החזו"א בסימן ו' אות כ"ב תמה על המקור חיים באיזה אופן איירי לומר שיש חסרון מצד "כמאן דמליא", כי אם נתן הקנה בתוך היקף ד' מחיצות ואין אותו המקום בולט אל תוך המבוי כזה [ציור 9], למה אמר דהחסרון מצד כמאן דמליא, תיפו"ל מצד שאין הקנה בתוך המבוי אלא מעבר כותלי המבוי, דודאי לא מהני כלל, (והחזו"א לשיטתו בסי' ט"ז סקי"א שהאריך לבאר דקנה שמאחורי כותלי המבוי לא מהני משום סילוק מחיצות, וראה להלן).

ואם כוונת המקו"ח שהיקף ד' המחיצות שסביב הקנה היה בולט לפני המבוי כזה [ציור 10], א"כ הכותל עצמו יהא נידון משום משקוף, (וכוונתו עפ"י המג"א בסי' שס"ג סקכ"ח שעמוד הבולט מן הכותל יכול להחשב לחי של צוה"פ אף כשהוא חלק מהכותל, ויבואר להלן), (ומשמע בדברי החזו"א דס"ל דבכה"ג ליכא להחסרון דקנה מאחורי המבוי אף שהוא מוקף במחיצות, והיינו משום דההיקף בולט אל תוך המבוי

עוד ראיתי, שמחברין הלחי של צוה"פ בעמוד הבולט למעלה מן הארץ הרבה במסמרה. ונראה דסומכין עצמן אף שאין הלחי מגיע לארץ, כיון שהעמוד

חיבור לחי
עם
מסמרים
גבוה הרבה
לעמוד
המגיע
לארץ

והוי חלק ממנו, ולכן לא פסל אלא משום דהכותל הוא עצמו נידון משום משקוף ומחלק הצוה"פ. (ובהגהות הגר"ל שליט"א כתב שמשמע דאם אינו נידון משום משקוף, וכגון בפתחי שמאי וכדו', אינו מפסיק אא"כ יש כאן רה"י מחודשת, וצ"ע)).

וע"כ דכוונת המקו"ח שלא היה ד' מחיצות שלמות המקיפות הקנה, כי הכותל שלצד המבוי היה פרוץ קצת, וקנה העליון של צורת הפתח נמשך כנגד מקום הפרוץ כזה [צויר 11], דאם לא היה המקום מוקף בד' מחיצות אלא היה עשוי כזה [צויר 12], הוי שפיר צוה"פ כיון דליכא מספיק מחיצות לאשוויי כמאן דמליא, אבל השתא שהוא מוקף וגודר (עכ"פ בג' מחיצות ועוד ב' גיפופין מב' צדדים של רוח רביעית) חשיב כגודר ומסולק הצורת הפתח.

אולם מעתה חזר החזו"א לתמוה על המקו"ח דאכתי לא בעינן לטעם דכמאן דמליא ואף לא שייך לדון סברת כמאן דמליא, שכן אדרבא, הצורת הפתח מחיצה מעליתא וא"כ נתחלק המקום המוקף זה מזה, שהרי צורת הפתח עושה סילוק מחיצות לענין עומד מרובה כמו שכתב בחזו"א סי' ג' סקכ"ד, וא"כ שוב איך כאן היקף ד' מחיצות לאשוויי כמאן דמליא.

אולם שוב מציע החזו"א לבאר דברי המקו"ח דאיירי שאין הצורת הפתח מגיע עד הכותל וא"כ צריך לדון משום עומד מרובה, וממילא י"ל אדרבא, כיון שלא חשיב צוה"פ עד דנימא עומ"ר, כיון שצוה"פ באויר לא מהני כמש"נ בחזו"ר שם סי' ו' סקי"ד, א"כ ס"ל להמקו"ח דעד דאמרין עומ"ר לאשוויי צוה"פ, נימא עומ"ר דמחיצות לסלק את הקנים.

אולם דחה החזו"א דאכתי עדיף הצוה"פ מהעומ"ר, שכן עומ"ר אינו דין על הפרצה שיחשב כאילו סתום בקיר מקום הפרצה, אלא הוא דין על המקום שלפני המחיצה שדנין המקום כגודו, אבל צוה"פ עדיף שכן הוא מחיצה בפועל, וא"כ כיון שצוה"פ מפסיק בין המחיצות, שפיר הוי הפסקה ושוב דיינינן לצוה"פ לחלק המחיצות וליכא לההיקף ולא שייך לומר כמאן דמליא דמי. וע"ע בשו"ת בית שלמה או"ח סי' מ"ו דס"ל דצוה"פ אינו מסלק מחיצות ע"ש.

ה. נראה כוונתו, שהיה בכותל המבוי בליטה כעין עמוד, ורצו לסמוך על זה כלחי, אלא שרצו להרחיב הלחי [ויש בזה תועלת באם החוט העליון יוזז אזי אם הלחי רחב מספיק לא יצא החוט מכנגד הלחי ולא יפסל], ולכן הוסיפו עוד איזה קרש ע"י שתקעו אותו עם מסמרים לעמוד שבכותל, באופן שיחשב גם הוא חלק מהלחי. אלא שתקעו הקרש גבוה יותר מג"ט מעל גבי הקרקע, כך שאת הקרש לבד א"א להתיר בתורת לחי, שכן דין לחי של צוה"פ כדין לחי של מבוי, ומבואר בגמ' בדף י"ד ע"ב דהלחי צריך להיות תוך ג"ט לקרקע, וא"כ קשה מה הועילו ע"י הלחי הזה.

וע"ז מיישב המקו"ח, דהם סמכו ע"ז העמוד ג"כ הוא חלק מהלחי, והעמוד הרי מגיע עד לארץ, וא"כ יש כאן צרוף של העמוד יחד עם הקרש ותרוויהו הוי לחי, הן שמגיע עד לארץ והן שרחב מספיק.

[וקשה הא אם החוט ינוע מעל החלק בקרש שמתרחב יותר מהעמוד ימצא החוט ע"ג לחי שאינו מגיע לארץ. ונראה ליישב דאחר שחיברו במסמרים שוב הוי לחי אחד, ונחשב שפיר שכולו מגיע לארץ. וכ"כ בשו"ת מחזה אברהם ח"ב או"ח סי' י"ג עפ"י התוס' ביומא מ"ד ע"ב בשם הירושלמי, דחיבור ע"י מסמרים חשיב מגוף המחיתה, ע"ש בד"ה בכל יום, ולכן רצה להתיר בכה"ג שהחוט הולך מעל הלחי העליון המחובר למסמרים לתחתון למרות שנמצא שאין החוט מעל התחתון והעליון מרוחק ג"ט מהארץ, ומשום דהכל

מגיע לארץ, כמו שכתב המג"א בסי' שס"ג ס"ק כ"ח'. אמנם נראה דצריך שיהא באותו בליטה של העמוד שתהא בולט מן הכותל טפח, כמבואר בסי' שס"ג סעיף ד' דכל שהוא מגוף הכתלים צריך שיהא בו רוחב טפח כמו שכתבו התוס' בעירובין דף י' ע"א', ועל כרחק דין לחי וצוה"פ שוין כמו שהוכיח התבואות שור לענין ריחוק יותר מג' טפחים.

עוד ראיתי שהקנים של צוה"פ רחוקים מהכתלים שלשה טפחים. והנה התבואות שור בחידושו למסכת עירובין הוכיח דאסור, מהא שכתבו התוס' בעירובין דף י"א ע"א בד"ה איפכא דמקשו דלמה לי צוה"פ תיסגי בלחי מכאן. ואי ס"ד דצוה"פ כשר ברחוק מהכותל ג' טפחים, א"כ י"ל דהאיבעיא הוא ברוחק מהכותל, דלא מהני משום לחי רק משום צוה"פ, עכ"ל.¹

שלפחות קנה אחד של צוה"פ יהא סמוך לכותל פחות מג"ט

נחשב אחד, והחזיק דבריו בשו"ת חלקת יעקב ח"א סימן ר', ע"ש. (וראה בדברי השואל בתשובת הרשב"א ז"ל סימן ר"ג בסוכה העשויה מנסרים שאין ברחבן ארבעה רק שתקועים במסמרות, דח"א אסר כיון שהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה ויש בזה משום גזירת תקרה, ונראה שגם הרשב"א שדחה שאין לאסור זה לא משום שחיבור המסמרים לא נחשב אחד, אלא דבגזירת תקרה אין לאסור כאשר הדבר ניכר שבאמת הם נסרים פחות מד"א ורק מחובר במסמרים, ודו"ק).

ועוד י"ל, דהנה בגמ' בדף י"ד ע"ב מבואר דהחסרון בלחי שאינו מגיע לארץ הוא משום דאיכא בקיעת גדיים, והנה עפ"י מש"כ החזו"א (סי' ט"ו ס"ק י"א) דבתוס' בשבת (ק"א ע"א ד"ה ויש) מבואר דמשהו לא חשיב בקיעת גדיים, ובחזו"א (סי' מ' סק"ו) כתב דאפשר דשיעורו חצי טפח, ע"ש, וא"כ אם הקרש מתרחב רק חצי טפח מכל צד יותר מהעמוד, הרי זה חלל מועט שאין שם בקיעת גדיים וכשר הקרש ללחי מצד עצמו, ודו"ק. [וצע"ק דפשטות הגמ' בדף י"ד ע"ב משמע דהטעם דצריך להגביה הלחי שלשה אף כאשר הוא סמוך לכותל, הוא מפני דאיכא בקיעת גדיים, והנה הרי לחי סגי ליה בכל שהוא ומשמע דאף בכל שהוא איכא בקיעת גדיים, וצ"ע].

1. שם כתב המג"א: "ונראה לי דאי איכא עמוד בכותל בולט נידון משום קנה לצוה"פ, דלא גרע מלחי בסעיף י"א".
2. הנה בתוס' שם בדף י' ע"א (ד"ה ושני) בתירוץ השני כתבו, שעמוד היוצא מהכותל עצמו לא יכול להחשב כפס אלא א"כ יש בו רוחב טפח, והשו"ע בסימן שס"ג סעיף ב' וסעיף ד' סתם כותייהו, אולם בביאור הלכה שם כתב דדעת כמה ראשונים דאף בזה סגי בלחי משהו וכתיורין קמא בתוס', וכדמשמע מפירש"י שם ד"ה לישמעעין דבגיפוף משהו סגי. ולכאורה היה מקום לומר שגם התוס' אין כוונתם דבעינן טפח מדין שיעור אלא רק להיכר בעלמא, אמנם בדברי רבינו המקו"ח כאן נראה שהוא מעיקר הדין, שכן הכא הרי יש לחי נוסף התקוע במסמרים להעמוד, ובחת"ס בסי' צ"ו כתב שיש בהאי לחי משום היכר הצריך להעמוד, ובכ"ז מצריך המקו"ח שיהא בעמוד שיעור טפח, מבואר דס"ל דהאי שיעור הוא מעיקר דין שיעור ולא להיכר בעלמא, וכן מבואר בתוספת שבת על השו"ע שם דבעינן שיעור רוחב טפח ממ"ש דאם הוא מעצי אשרה פסול דכתותי מכתת שיעוריה, ודו"ק.
3. בתוס' רבינו פרץ באמת כתב לתרץ כן את קושיית התוס', דנפק"מ כשהרחיק הקנים ג' טפחים מן הכותל,

אמנם נראה, דדוקא ברחוקים שני הקנים, ששני הכותלים יותר מג' טפחים, אז פסול, דפתח צריך שיהיה סמוך לבית, וכשהגדיים בוקעין בשני צדדים ומבטלין ההתחברות להבית, ואין זה צוה"פ. אבל כשבצד אחד הוא סמוך

דמתורת לחי לא מהני אבל מטעם צורת הפתח מהני. אבל בחידושי בכור שור שם כתב מדלא תירצו התוס' כן מוכח דס"ל דצוה"פ הוי כלחי ופסול כשהרחיקו ג"ט מן הכותל, וראה בתשובות הרעק"א ז"ל סי' י"ח מה שכתב לדחות להוכיח מתוס', עי"ש, אולם רבינו מסכים לראייה זו מהתוס'.

והנה בטעם דלחי המרוחק ג"ט מהכותל פסול, מצינו ב' טעמים, ברבינו יונתן (י"ד ע"ב) כתב משום דאתי אוריא דהאי גיסא ואוריא דהאי גיסא ומבטל להפס, אבל בפחות מג"ט אמרינן לבוד, ולפ"ז כתב בשלטי גבורים בשם הרי"א ז"ל דאם הלחי רחב טפי מהאוויר שבין הלחי לכותל, ליכא למימר אתי אוריא לבטל ליה וכשר, ולפ"ז בצוה"פ המופלג מן הכותל לכאורה גם א"א לומר אתי אוריא כמו שכתב הבכור שור, וא"כ אינו דומה ללחי, ולמה יפסל בצוה"פ מרוחק ג"ט מהכותל.

אכן בתוס' בדף י' ע"ב ד"ה ועושה פס, כתבו להדיא דגם כאשר הלחי יותר מחלל האוויר שבין הלחי לכותל יש חסרון בזה, וא"כ ע"כ דלדעתם אין החסרון בהרחקת הלחי מהכותל משום אתי אוריא דה"ג, אלא מטעם אחר, וכמו שכתב השעה"צ בסימן שס"ג ס"ק י"ג דהו"ל מחיצה שהגדיים בוקעים בה, וכפשטיה הש"ס דף י"ד ע"ב דסברא זו קאי גם על הרחיק הלחי מהכותל, והקשה השע"צ דהא בעלמא גבי עומ"ר עה"פ לא משגיחין במה שהגדיים בוקעים בה, ולמה כאן בלחי המופלג מהכותל יהא בזה חסרון, וכתב דצ"ל דגבי תיקון לחי שאני.

ונראה לבאר הדברים עפ"י מש"כ החזו"א (סי' ו' סקכ"ב) שדין עומ"ר אינו שסוגר כאילו יש כאן מחיצה ממש, אלא הוא רק מועיל לדון על המקום שהוא מקום גדור, עי"ש, וא"כ י"ל דבזה שאני לחי שצריך לדון שהלחי מחובר למחיצות והוא כאילו חלק מהמחיצות, וא"כ לפ"ז יש לבאר דבקיעת גדיים רק בכוחם לבטל החיבור בין הלחי למחיצות, משא"כ בעומ"ר שאין כאן נידון שיש לפנינו כאילו העומד ממשך ממש במקום הסתום, אלא כל תועלתו לדון המקום כאילו הוא גדור, אזי לא איכפת לן בבקיעת גדיים, ודו"ק.

ודבר זה מבואר גם בדברי המקו"ח להלן שיסוד החסרון בזה שהצוה"פ מרוחק מהכותל, הוא משום בקיעת גדיים, וא"כ אתי שפיר לשיטתו לפרש כן גם בדעת התוס' [שא"א לפרש בדעתם מצד אתי אוריא כנתבאר] לכן אין חילוק בין לחי לצוה"פ.

והנה במחצית השקל כתב טעם הפסול כשהרחיק הלחי מן הכותל ג"ט לדעת התוס', משום דבלחי בעי היכר, ואע"ג דלחי משום מחיצה מ"מ היכר קצת בעינן, ולכן אם הוא רחוק מן הכותל ליכא היכר כלל, והנה הרע"א בתשובה י"ח כתב מה"ט לחלק בין לחי מופלג מן הכותל לצוה"פ המופלג מן הכותל, דדוקא בלחי פסול משום דמ"מ בעי היכרא ג"כ משא"כ בצוה"פ דהוי מחיצה גמורה י"ל דמודו התוס' דכשר. אולם לדעת המקו"ח גופיה דס"ל לעיל דבעי גם בצוה"פ היכר, א"א לחלק כדברי הרעק"א, וע"כ צ"ל כמש"נ דמשום בקיעת גדיים הוא.

[והגר"ז בשו"ת סימן ג' כ' באופ"א לחלק בין לחי לצוה"פ דלחי אינו נדון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות גמורות הלכך ל"מ אלא סמוך למחיצה גמורה ולא במופלג ממנה שאינו מצטרף עמו אבל צוה"פ אינה צריכה צירוף מחיצות ומהני אף במופלג].

לבית ובצד אחד רחוק, כשר^ט. וראיה, מסוכה דבעי צוה"פ בדופן ג' אף שמצד אחד אינו נסמך לדופן כלל^י. ועוד, דכי לא יועיל צוה"פ בדופן שלישי.

אבן מהמגן אברהם סימן שס"ג ס"ק כ"ח שכתב דאין ללמוד מצוה"פ דסוכה דחומרא בעלמא הוא^י, נסתר ראה הראשונה. אבל לא ידעתי מנין לו זה דבסוכה חומרא בעלמא הוא. וקושייתו שם בלאו הכי לא קשה מה שהקשה דליהוי הכותל בעצמו צוה"פ כמו בסוכה. דהכא ארוך ד' אמות אינו נידון משום לחי, ובצוה"פ בעינן לחי מכאן, משא"כ בסוכה דאין בכותל ג' רק טפח^{יב}.

ט. דברי המקו"ח הובאו בשער הציון סימן שס"ג סקט"ז, וכן הכריע החזו"א בסימן ו' סק"ד. והנה הגאון יעקב בדף י"א ע"א נקט כהבכור שור דצוה"פ לא מהני במופלג מהכותל, ובטעם הדבר כתב משום דאיר ג' שבין הצוה"פ לכותל הוי פירצה, וליכא עומ"ר להתירו, דצוה"פ למקומו הוא דמשוי פיתחא ולא נחשב עומד להתיר הפרוץ שאצלו מדין עומ"ר, ע"ש עוד מש"כ בזה בדף י' ד"ה שמעינן, וכ"כ האבנ"ז סימן רפ"ז דלא מצינו אלא עומד מרובה על הפרוץ ולא פתח מרובה על הפרוץ.

אמנם מדברי הבכור שור והמקו"ח (וכן מד' הרע"א הנ"ל ובשו"ת בית אפרים סימן כ"ח) נראה דפשיטא להו דמהני להתיר הפרוץ מדין עומ"ר, ולא דנו לפסול אלא רק מטעם דבעינן חיבור בין הצוה"פ לכותל שיהיו עריבין יחד, אבל צוה"פ הוי מחיצה גמורה להתיר בעומ"ר.

י. בפשוטו כוונת רבינו להוכיח ממש"כ השו"ע בסימן תר"ל סעיף ג' גבי סוכה העשויה כמבוי, דהיינו שהיו ב' דפנות זה כנגד זה, שצריך ליתן דופן ד"ט במרחק ג"ט פחות משהוא, וי"א שצריך ליתן קנה למעלה בין הפס ד"ט לדופן בשביל שיהא כאן צוה"פ, ואז נמצא הסוכה כשרה עם ג' מחיצות. ומקשה המקו"ח שהרי הצוה"פ הוא נסמך לדופן רק מצד אחד ואילו הצד השני פרוץ עד הדופן שכנגד, ובכ"ז מהני התם לצוה"פ, חזינן דצוה"פ מספיק שרק צד של הצוה"פ יהא נתון דבוק לכותל.

[וכן יש להוכיח כן ממש"כ השו"ע שם בסעיף ב', דבסוכה העשויה כמין ג"ם, כלומר שיש ב' מחיצות דבוקות כמין ג"ם, ונתן דופן של טפח במרחק ג"ט פחות משהוא במשום דופן שלישי, ונתן עוד קנה בהמשך כנגד סוף הדופן הנגדי, ונתן קנה למעלה לאשווי צוה"פ למעלה וכשר. והנה התם ג"כ אמנם הצד הסמוך לדופן הוא פחות מג"ט ואיכא לבוד לדופן והוי כאילו דבוק, אבל הצד שכנגד זה צוה"פ בלא שום כותל, וא"כ מבואר דצוה"פ בלא שום כותל מצד אחד מהני].

יא. ז"ל המג"א שם: "ב' קנים (של הצוה"פ צריכים להיות) על הארץ, אבל כותלי המבוי אין נחשבין במקום הקנים, דאי לא תימא הכי, למה הצריכו קורה רחבה טפח, הלא בכל שהוא איכא צורת הפתח, אלא על כרחך צריך להעמיד קנים, ויש לעיין מאי שנא דבסוכה דיו שיתן קנה על הכותלים ואין צריך קנה מכאן, כמו שכתוב בסימן תר"ל סעיף ג', ואפשר דשאני התם (בסוכה) דחומרא בעלמא היא לעשות צורת הפתח".

יב. הנה מדברי המקו"ח מבואר שצוה"פ של מבוי העשוי באופן של הצוה"פ שבאותו סוכה שממנה מקשה המג"א, זה צוה"פ כשר לעירוב. וא"כ דבר רבינו המקו"ח צ"ב, דאם כפי הגירסא שלפנינו במג"א שקושייתו מסימן תר"ל סעיף ג', ששם איירי בסוכה העשויה כמבוי, דהיינו שיש שתי דפנות זה כנגד זה דנותן פס ד"ט ברוח שלישית תוך פחות מג"ט לדופן, ושוב נתן קנה של צוה"פ מהפס עד הדופן דנמצא שיש

עוד נראה, דמותר לחבר הלחי להחתיכות נסרים הבולטין מצידי הכתלים, כל שאין בין זה לזה ג' טפחים עד לארץ משום לבוד, ואף שזה יוצא וזה נכנס".

מחלק בין פתח לצורה"פ ובעירוב וכלאים סגי בצורה"פ [ופסול] 'פתחי' שמאי' פוסל רק בפתח ולא בצורה"פ, וכן צורה"פ בלא משקופים חשיב שמאי לד' הריטב"א דק"ל כותיה ופטור ממזוזה

ואין להקשות מהא דאמרינן בעירובין דף י"א, בפתחי שמאי דלית להו שקפי, ופירש"י, "דהיינו אבן ואבן יוצא ואין זו צורת הפתח", עיי"ש"י, נראה דלא

כאן רק קנה אחד שאין בו ד"ט שכשר לקנה של צוה"פ, כי בצד השני הקנה העליון מונח על דופן שלפעמים יש בו ד' אמות, ואם על כה"ג מכשיר המקו"ח צוה"פ במבוי של עירובין, יהא מוכח מדברי המקו"ח דלצוה"פ דעירוב סגי בקנה אחד ובצד השני יהא מונח על הכותל.

ואם כוונת המקו"ח כפי שהגיה המחצית השקל בדבריו שקושיית המג"א מסעיף ב', ששם איירי בסוכה העשויה כמין גם, דהיינו שיש ב' דפנות מחוברות זל"ז בעריבו, ונותן פס טפח רחוק ג"ט פחות משהוא ברוח שלישי, ועוד קנה בהמשך כנגד הדופן שכנגד, וקנה של צוה"פ על גבן, שאז נמצא שכוונת המג"א להקשות שאלו הפסים לא יועילו לצוה"פ שכן הם תחילת דופן ולא קנה ואי"ו ראוי לצוה"פ, ועי"ז בא המקו"ח ליישב דכה"ג אתי שפיר לצוה"פ, א"כ לא מוכח מידי מהמקו"ח, אבל א"כ מנ"ל לתמוה על המג"א הא אפשר דכוונת קושייתו כמו מסעיף ג'.

וככל זה השיב בתשובות רעק"א ז"ל בסימן ל"ה לשואל, וז"ל: "תו כתב מעכ"ת נ"י לסמוך בשעת הדחק בצורת הפתח בצד אחד קנה ובצד אחד על כותל המבוי על פי מה שכתב במקור חיים ליישב קושיית המג"א סי' שס"ג סכ"ח דהטעם כיון דאמרינן לחי מכאן ולחי מכאן בעינן שיהיה עליהם דין לחי, משא"כ כותל מבוי שארכו ד' אמות, וא"כ בס"י תר"ל דהפס רק ארכו ד' טפחים שפיר מהני. ומוזה למד מעכ"ת דעת המקור חיים דבצד א' קנה סגי, דהא בס"י תר"ל צד אחד על הפס וצד אחד על כותל הסוכה. זה אינו, דהא מטעמא שכתב המקור חיים דפסול על כותלי המבוי משום דבעינן שם לחי, וזהו שייך על ב' הקנים, כדאמרינן לחי מכאן ולחי מכאן, אבל באמת דעת המקור חיים דקושיית המג"א מסי' תר"ל ס"ב, ועל זה תירץ שפיר דהתם צד א' על הקנה וצד א' על הפס טפח, וכדדייק בלשונו "פס טפח", והיינו בסעיף ב', ולא כדעת מעכ"ת בשמו פס ד' טפחים, זהו כוונת המקור חיים. אבל קושטא דמלתא דקושיית המג"א מסי' תר"ל סעיף ג' ועל זה באמת אין מספיק תירוצו, ומיושב בזה דרמו המג"א על סעיף ג' ולא הקשה במוקדם מסעיף ב', ועיקר הדין כדעת המג"א דבשני צדדים בעי קנים ופשוט", עכ"ל.

ג. כנראה שיש כאן קצת שיבוש בלשון, אבל כוונת דברי המקו"ח (עפ"י דבריו בהמשך) שמתור להשתמש עם חתיכות נסרים הבולטים מהכתלים בתורת לחי, כי בצורת הפתח הנצרך לענין עירוב אין חסרון של 'פתחי שמאי', ומה שרש"י מפרש דבאבן נכנס ואבן יוצא זה פסול לפתח, כ"ז לענין חיוב מזוזה, דאין חיוב מזוזה אלא בפתח מתוקן ולא בפתחי שמאי, אבל לעירוב לא בעי 'פתח', רק סגי ב"צורת הפתח", ובזה לא איכפת לן אם הוא שמאי, ולכן אם יש פתח שבצדדים יש חתיכות נסרים הבולטים לתוך חלל הפתח, אזי אמנם לדין פתח לחייב במזוזה יש כאן חסרון דהוי שמאי, אבל לגבי צוה"פ של עירוב סגי בזה, ואפשר להשתמש עם אותם הבליטות גופא בתורת לחי כל שאין בין בליטה לבליטה ג"ט עד למטה לארץ.

ד. כלומר, בגמ' בדרף י"א ע"א שקו"ט בדין צוה"פ לפתח שנמצא במקום שהפרוץ מרובה על העמוד, ומייתי ברייתא לפסול מדתניא: "דפנות הללו שריבה בהן פתחים וחלונות מותר (לטלטל בהן בשבת) ובלבד שיהא

דמי. דהא כהאי גוונא ממש אמרינן במסכת מנחות דף ל"ג גבי מזוזה, דפתחי שמאי אין חיבין במזוזה, ובהא דלית להו שקפי איכא ב' פירושים, די"א דוקא כשפני הכותל אינו שוה, כמו שפירש"י (בעירובין שם), וי"א (רש"י במנחות שם, והריטב"א בעירובין שם) דאפילו שפני הכותל שוה, מכל מקום, כיון דלית להו שני מזוזות ומשקוף בכל הפתחים, אינה חייבת במזוזה, וכן פסק השו"ע (יו"ד סימן רפ"ז), דבית שאין לו שתי מזוזות ומשקוף פטור מהמזוזה, ואף שבט"ז (שם ס"ק א') הביא בשם הטור כפירוש רש"י (בעירובין שם), מכל מקום עיין בבית יוסף (יו"ד סימן רפ"ז) שהביא שני הפירושים^{טו}.

עומד מרובה על הפרוץ, ופירש"י: "שעשה בהן הרבה פתחים וחלונות סביב סביב מותר, ובלבד שיהא בין פתח לפתח יותר מכדי פתח, אלמא עומד מרובה על הפרוץ בעינו, ואע"ג דאיכא צורת הפתח בכולהו". ודחי רב כהנא: "כי תניא ההיא בפתחי שמאי כו' דלית להו שקפיי", ופירש"י: "דלית להו מזוזות, שנחלצו אבניהם מכאן ומכאן, אבן יוצאת ואבן נכנסת, ואין זו צורת פתח". הנה פשטות דברי הגמ' מבואר דכאשר יש "פתחי שמאי" זה פסול לצוה"פ של עירוב ואין מטלטלין שם.

אולם המקו"ח הולך ומבאר מהלך מחודש בכוונת הגמ', שכן הנה קשה למה כל צוה"פ של עירוב אינו טעון מזוזה כדן שערי עיירות, ומבאר דכל דין מזוזה הוא ב"פתח", ואילו לעירוב סגי ב"צורת הפתח", וצוה"פ גרידא פטור מזוזה, כי הנה יסוד פסול "פתחי שמאי" הוא רק ב"פתח" ולענין לפטור ממזוזה, אבל בצוה"פ לא איכפת לן אם הוא שמאי, וממילא כל צוה"פ של עירוב עפ"ר הוא שמאי ולכן הוא פטור ממזוזה.

ומעתה מבאר המקו"ח דכוונת הגמ' לומר דהא דתניא דבברייתא דריבה בתים וחלונות לא סגי בצוה"פ (אלא בעי גם עומד מרובה) ומפרש משום דהוי פתחי שמאי, כונת בגמ' דהן משום "פתח" ליכא כיון דמוקמינן דהוי פתחי שמאי, והן מצד "צוה"פ" ליכא ומשום דנוקי דאיכא בהכתלים ד' אמות אורך, דמבואר בגמ' בדף ה' ע"ב דלחי של מבוי שיש בו ד"א פסול ללחי, וא"כ מכל סיבה שתהא יש כאן חסרון שצריך להגיע לעומד מרובה.

והנה החזו"א בסי' ע' ס"ק כ"ה (ביו"ד סי' קע"ב - מנחות סי' מ') הקשה על המקו"ח דבגמ' בעירובין י"א שם לא מוזכר כלל שהיו הכתלים ד' אמות, וגם דלו יהי כן, אין שייך כלל חסרון זה של לחי ד' אמות דפסולו משום חסרון היכר, כמו שכתבו התוס' בדף ה' ע"ב ד"ה ארבע, ואילו לחי של צוה"פ אינו אלא משום מחיצה גרידא, ובדיני מחיצה לא מצינו חסרון כשהוא ארוך ד"א, עיי"ש.

אכן נראה דבאמת המקו"ח לשיטתו בזה, שכן כתב לעיל שגם לחי של צוה"פ כלחי של מבוי דבעי ביה היכר, וזה שכתב הכא נמי לפסול לחי ד' אמות בצוה"פ, והיינו מחסרון היכר, ודו"ק.

טו. כוונת המקו"ח להוכיח שאף שנחלקו הראשונים בביאור פטורא דפתחי שמאי ממזוזה, דדעת רש"י בעירובין י"א ע"ב דהיינו שהמשקוף (העשוי מהכותל עצמו) הוא מקולקל, דאבן נכנס ואבן יוצא, וכן סתם הטור יו"ד סימן רפ"ז, ואילו דעת הריטב"א בעירובין שם דפתחי שמאי היינו אפילו הכותל שבפתח מיושר, אלא רק חסר משקופים נוספים על הכתלים, זה ג"כ נחשב פתחי שמאי ופטור, וכוונת רבינו להוכיח דאנן קי"ל כהריטב"א בזה, שהרי השו"ע סתם בריש סימן רפ"ז וכתב: "אין הפתח חייב במזוזה אלא א"כ יש

גם בחידושי הריטב"א לעירובין דף הנ"ל (י"א ע"א) שכתב בהדיא, דאפילו כשפני הכותל שוה, כל דלית ליה ב' מזוזות ומשקוף פטור; ובעירוב כהאי גוונא ודאי דנידון משום 'צורת הפתח', דאפילו לעמוד מהכותל כשר, כמו שכתב המגן אברהם סימן שס"ג ס"ק כ"ח^{טו}.

ועוד, דנראה בחוש שיש חילוק בין עירוב למזוזה, דבעירוב כשר כשיש "צורת הפתח" בקנים וקונדרסין ואף כשיש בהקנים חתיכות מהזמורה זה נכנס

לו שתי מזוזות ומשקוף, והט"ז שם הביא לפירוש הטור דהיינו אבן נכנס ואבן יוצא, דמשמע שכן פירש את דברי השו"ע, אבל המקו"ח מבאר דכוונת השו"ע לפסוק כשיטת הריטב"א, דאף אם רק חסר מזוזות הוי פתחי שמאי, שכן הבי"ע עצמו הביא דעת הריטב"א (ואמנם לא מיייתי לה משם הריטב"א אלא משם רש"י במנחות ל"ג ע"ב דפירש ג"כ כהריטב"א, ודו"ק) ותמה על הטור שסתם כדעת רש"י, וא"כ הכא בשו"ע ודאי כוונת הבי"ע לפסוק את דברי הריטב"א, וכפשטות לשון השו"ע. [וראה הערה הבאה דהחזו"א נחלק על המקו"ח בזה וכתב דפוסקים כרש"י ודלא כהריטב"א].

^{טז}. כוונת המקו"ח להקשות מדברי הריטב"א (דנתבאר דקי"ל כותיה) על המג"א, שכן בדברי הריטב"א מבואר שכותל שיש בו פתח בלי מזוזות הוי זה פתחי שמאי ופטור ממזוזה, ואילו במג"א כתב שאם יש בכותל איזה בליטה כעין עמוד, אפשר להשתמש עם זה כלחי של צורת הפתח, ואף שאותו עמוד הוא מגוף הכותל ולא כדבר נפרד כמזוזה, בכ"ז הוא כשר לצוה"פ דשבת, וקשה דהא נתבאר דקי"ל כהריטב"א ואיך יסתור לדברי המג"א.

ומזה מוכיח המקו"ח את יסוד דבריו דיש חילוק מהותי בין "פתח" הנצרך למזוזה, דבזה הוא דפטרין פתחי שמאי, לבין "צורת הפתח" הנצרך לעירוב, דבזה סגי אף אם הוי פתחי שמאי, ולכן מש"כ המג"א להכשיר לצוה"פ של שבת כאשר יש עמוד מהכותל בולט, אף שאין כאן שום משקוף ולענין מזוזה הוי זה פתחי שמאי דפטור ממזוזה כמו שכתב הריטב"א, אבל לגבי שבת לא איכפת לן אם הוי פתחי שמאי, כי לשם צורת הפתח סגי נמי בראשי כתלים גרידא בלא מזוזות ומשקוף.

[והמקו"ח הולך ומבאר שלדעתו חילוק זה בין פתח לצוה"פ כתוב להדיא בריטב"א. ולם החזו"א בסימן ע' ס"ק כ"ד כתב דבאמת המג"א שהכשיר עמוד בולט אינו עולה בקנה אחד עם דברי הריטב"א, אלא אנו סומכין על פירש"י ולא פוסקים כהריטב"א בזה].

[ב] והנה מדברי המקו"ח מבואר שפסק כהריטב"א גם לקולא, (מדפטר מה"ט לצוה"פ של עירוב ממזוזה), ויש להקשות שבספרו "דרך החיים" בהלכות מזוזה, כתב לחייב במזוזה כאשר הפתח שברוח רביעית עשויה מהכתלים עצמם, דהיינו שאין מזוזות נוספות על ראשי הכתלים שבפתח, שבכה"ג לשיטת הריטב"א פטור ממזוזה מדין פתחי שמאי, ולכאורה משום דחש לשיטת רש"י עכ"פ להחמיר, וקשה שכאן נראה שלא חש לשיטת רש"י כלל, וצ"ע.

ויתכן דס"ל להמקו"ח דאם ניכר שנעשה הפתח לשם פתח, גם הריטב"א מודה דחייב בכה"ג, ורק בצוה"פ דעירוב שלא נעשה לשם פתח אלא לשם מחיצה, הוא דס"ל בדעת הריטב"א לפטור, ולעולם לא חש לשיטת רש"י כלל.

וזה יוצא", ובמזוזה אין "צורת הפתח" מחייב במזוזה, דאי לא תימא הכי, אמאי לא עבדינן מזוזה בכל מקום שעושין צורת הפתח משום עירוב, דהא שערי עירות גם כן חייבים במזוזה^ה, אלא ודאי דזהו ההפרש שבין עירוב למזוזה,

ז. המקו"ח מוכיח מדאמרו בגמ' בעירובין י"א דאפשר לעשות צוה"פ מקנים וקונדסין, והרי סתמא של דברים הללו אינם משופים ויוצאים מהם זמורות וחתוכות לצדדים, אשר לכאורה זה דומה לאבן נכנס אבן יוצא לדעת רש"י חשיב פתחי שמאי, ומדבכ"ז מכשירנן קנים לצוה"פ משמע דאין חסרון פתחי שמאי בצוה"פ. אולם החזו"א (יו"ד סי' קע"ב) כתב לדחות דפסול דאבן נכנסת ואבן יוצאת הוא משום דנראה כפרצה והירוס, משא"כ כשמעמיד קנה לשם מזוזה אע"ג שאינו משופה.

ובשו"ת שערי ציון (ענף ד' אות א') הביא לדברי המקו"ח, וכתב דפשוט הוא כדבריו, שכן צוה"פ מכשירים בקנה מכאן וקנה מכאן וגמי על גביהן, ואין לך פתחי שמאי יותר מזה, וכן מכשירין עם יש רק סיד מחוי על הכתלים, וכן אם אין הלחי נוגע ואף מרוחק מהקנה העליון הרבה, ואין לך פתחי שמאי יותר מזה ובכ"ז מכשירנן לצוה"פ, הרי דאין חסרון שמאי בצוה"פ.

ובספר פתחי שערים (לחברותא דהחפץ חיים ז"ל הגאון רבי יצחק שלמה יואל שרמן ז"ל על הלכות עירובין אות ס"ב) האריך בדברי המקו"ח, וכתב לתמוה על דבריו, איך יתכן ש"צורת הפתח" קיל מ"פתח" עצמו, יציבא בארעא וגיורא בשמיא, אדרבא "פתח" גמור קיל טפי מ"צורת הפתח", שהרי לדעת הרבה פוסקים פתח שיש לו רק מזוזה אחת מימין חייב במזוזה, ואילו בצוה"פ הכל מודים דבעינן דווקא קנה מכאן וקנה מכאן, וע"כ דכשאינו פתח ממש אלא רק צורה של פתח, בעינן שתהיה צורה מושלמת. ועוד הקשה דהנה יש שהכשירו למזוזה צוה"פ מהצד, וזה למרות שפסול לדיני צוה"פ דעירובין, וע"כ דבצורת הפתח חמיר יותר מבפתח עצמו. ועוד הביא הפתחי שערים ראה דגם בצוה"פ פסול פתחי שימאי, שהרי כתב המרדכי עירובין סי' תע"ח בשם מהר"ם מרוטנבורג דצוה"פ שבצד אחד הקורה מונחת על הלחי ובצד השני מונחת מהצד פסולה, ובאר דצורת הפתח הוא במקום פתח, ופתחא בהא לא עבדי אינשי שמצד אחד יהא מונח עליונה של פתח על המשקוף ומצד אחד מצדו, אלא פתחי שימאי הם שוממין ומנוולין ומקולקלין, הרי להדיא דפסול דפתחי שימאי הוא גם בצורת הפתח, והביא כן גם מדברי המרדכי בסוכה סי' תשל"א שכתב לגבי הקנים שבדופן השלישית של הסוכה: נראה לראב"ה שאם הקנים העומדים לצוה"פ מגיעין לסכך, אע"פ שאין קנה על גביהן כשר, ולא דמי לפתחי שימאי דלית להו תקרה דלא חשיב פתח כדאמרין בעירובין, דהתם אין לו עליו מלמעלה כלום. הרי דפסולא דפתחי שימאי הוא גם בצוה"פ. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' י"ב.

ח. החזו"א יו"ד סימן קע"ב סק"ג כתב לדחות דאפשר דהטעם דפטרין מזוזה בצוה"פ של עירוב הוא משום דהוי במקום שאינו משתמר שם בקדושה, דכה"ג פטור ממזוזה כמבואר בסוגיא דיומא י"א ע"א, או דלפעמים איכא התם שותפות נכרי דפטור. ובשו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' י"ב כתב דלפ"ז ביישוב של ישראל והמזוזה משתמרת חייב במזוזה. אבל בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ק"ע העיר ע"ז דבדאי אין המנהג לקבוע מזוזות בעמודי עירוב בשום מקום גם כשכל הדרים שם ישראל ואין שיתוף גוי ואין חשש של אינה משתמרת. אולם טעם הדבר צ"ב.

ובספר חובת הדר (פ"ה הערה א') כתב: ושוב ראיתי במקור חיים על הלכות פסח בסופו בהלכות תיקון עירובין שכתב בטעם שאין עושין מזוזות לצוה"פ דעירובין מפני שעמודי הצוה"פ אינם שוים ודינם כפתחי שמאי, ולפי דבריו כהיום שמתקנין צוה"פ דעירובין בעמודים חלקים ומשופים מהראוי לעשות מזוזות,

וצ"ע", עכ"ל. ולא הבנתי דבריו, שכן בדברי המקו"ח מבואר דיסוד הפטור אינו משום דהוי פתחי שמאי בלבד, אלא משום דהוי צוה"פ בלבד, דהיינו בלי מוזוות ומשקוף - למאי דקי"ל כהריטב"א דכל שאין לו מוזוות ומשקוף חשיב צוה"פ בעלמא ולא פתח, וממילא פטור ממוזוה. וא"כ הני צוה"פ שלנו שבעירובין הם רק צוה"פ ולא פתחים, וממילא פטורים ממוזוה גם לדעת המקו"ח.

אולם באמת נראה טעם אחר לפטור הצוה"פ של עירוב ממוזוה, דהנה ברש"י ביומא י"א ע"א כתב בד"ה אחד שערי מדינות: "יש מדינה מוקפת הרים ויערים בכמה פרסאות ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר", עכ"ל. ומבואר דהחיוב של שערי מדינות זה רק משום שזה הפתח המשמש לכניסה ויציאה, שאין יוצאין אלא מאותו פתח דוקא. ולפ"ז בכל צוה"פ הסוככים עיר להקיפה לעירוב, הרי אין המקום שם משמש ליציאה דוקא, אלא סתם גודרים המקום בצוה"פ בזה אחר זה בשביל לסתום כלל העיר כרה"י, וא"כ אי"ז בכלל החיוב של שערי מדינות, וכ"כ בהערות להגרי"ש אלישיב זצ"ל על דברי רש"י שם, שלא מובן מה נידון המקו"ח והחזו"א והרי אין הצוה"פ של עירוב במקום של כניסה ויציאה דוקא. ואם באמת זה במקום כניסה ויציאה כשערי העיר, באמת צריך ליתן שם מוזוה אם אין חשש שאינו משתמר בקדושה וכדו', וצ"ע.

שו"ר בספר חו"ב (הלכות מוזוה סי' ג' סק"ה) דצוה"פ העשויה לחצוץ לענין כלאים או צוהה פטורה ממוזוה, דלא חייבה תורה שערים שבעירות אלא "שערי עיירות", דהיינו שמשמשים שימוש של שער ולא שימוש של מחיצה, ודימה זאת להא דפטרין אכסדרה ממוזוה אע"ג דאית ליה פצימין כיון דעבידי לחיזוק תקרה ואינם משנים את עיקר צורתה ושימושה, ולא חשיב שער בית או חצר, עכ"ד. [ולכאורה פשוט דה"ה עמודי עירוב אמנם במקום שהשכונה מוקפת גדר ממש ובכניסה לשכונה עשו צוה"פ עבור העירוב מסתבר שנחשב באמת כפתח ולא כסתימה וחייב במוזוה אם היא משתמרת].

הנה רבים מן האחרונים כתבו שדלת בכוחה להחשב מחיצה גם אם אין שם צורת הפתח וגם כשהיא פתוחה, כי עצם זה שיש דלת שראויה להנעל יש ע"ז שם מחיצה ומועיל לענין עירוב, ראה בשו"ת רעק"א החדשות סימן ו', ובישועות מלכו סימן כ"א, ובשו"ת ברית אברהם סימן י"ז י"ח, ובשו"ת אבני נור סימן רע"ח ור"פ.

אולם החזו"א (או"ח סי' ע"ז סק"א, ויו"ד סי' קע"א סק"א) הקשה ע"ז הרבה, וכתב בזה"ל: "ראינו מתקנים את המבואות בדלתות בלא צו"ה במקומות שא"א לעשות צו"ה מטעם פקדי העיר, ואת הדלתות נועלים פ"א ואח"כ פותחים אותם ועומדים תמיד פתוחים, ונראה דאין תיקון דלתות בלא צו"ה מועיל כלום, שדלת בלא צו"ה אינו עושה פתח, אלא אם הדלת נעול הוא כשאר מחיצה, ובזמן שהפתח פתוח בטלה המחיצה ואסור, שהרי אין לנו בדיון המחיצות אלא מה שאמרו חכמים וזולת מה שנתבאר ענינו בגמ' אין ראוי לספק בו ולהחשיבו כלל וכלל, ובגמ' אמרו עירובין י"א ב', צו"ה שאמרו קנה מכאן כו', וכ"ת דדלתות הוא פתח ממש וא"צ לאשמועינן, וקאמר דצו"ה מהני אף שאינו פתח ממש, וא"צ לומר דלתות בלא צו"ה, ז"א דע"כ צו"ה בלא דלתות עדיפא מדלתות בלא צו"ה, שהרי אמרו מנחות ל"ג דפתחי שימאי פטורין מן המוזוה ומפרשין לה דלית להו שקפי או תקרה, וע"כ בדאית להו דלתות עסקינן, לדעת הרמב"ם ש"כ הטור ביו"ד סי' רפ"ו, ואף החולקים על הרמב"ם בזה לא חלקו אלא מטעם אחר, אבל דין פתחי שימאי לא קשיא להו, וחזינן דעת הראשונים ז"ל שאין דלתות בלא צו"ה חשיב פתח ופטור מן המוזוה, ואפ"ה בצו"ה בלא דלתות דעת רה"פ דחייב במוזוה, ואף הרמב"ם שפטרו מן המוזוה אינו משום דלא חשיב פתח, אלא משום דכתיב ובשעריך כמש"כ ב"י בשם הר"מ בתשובה, הרי דצו"ה בלא דלתות חשיב פתח לענין מוזוה, ודלתות בלא צו"ה לא חשיב פתח, וכיון שלא מצינו בגמ' לענין מחיצה אלא

צו"ה, מאן יספק לנו שיועילו דלתות בלא צו"ה, וגם אין ראוי לחלק בין מחיצות שבת ובין חיוב מוזהו, דבגמ' עירובין שם משוינן להו בדין פתחי שימאי ולענין כיפה כו', עכ"ל.

והנה עיקר טענת החזו"א מבוארת, שמדברי הרמב"ם מוכח שפתחי שמאי פטור מן המוזהו אף כאשר יש דלת, כי עיקר שם פתח הוא בהצוה"פ ולא בדלת, ולכן כאשר יש חסרון בפתח דהוי שמאי הר"ז פטור ממוזהו, ומוזה מוכיח החזו"א גם לענין צוה"פ של שבת שאם הוא פתחי שמאי אזי אף אם יש דלת אי"ז מועיל כלום ולא חשיב פתח כלל, שהרי הגמ' מדמה צוה"פ דמוזהו לצוה"פ דשבת, וצריך לידע מה ישיבו כל גדולי האחרונים על טענות החזו"א בזאת.

אכן לדברי המקו"ח נראה שהדברים מבוארים היטב, שכן לדברי המקו"ח באמת אין שייכות בין צוה"פ של מוזהו לצוה"פ דעירוב, דאם לענין מוזהו בעינין "פתח" ופוסל בזה פתחי שמאי, לענין שבת סגי ב"צורה" של פתח, ואת הגמ' בעירובין גבי פתחי שמאי כבר באר המקו"ח דלא קאי על פסול צוה"פ אלא על פסול בפתח כנתבאר, והגמ' בדף י"א ע"ב גבי כיפה דיליף ממוזהו לצוה"פ דשבת שאי"צ ליגע, יש לדחות שהרי שם ילפינן קולא בשם פתח, דאף שאין המוזהו נוגעות במשקוף העליון חשיב פתח, וא"כ ודאי בצוה"פ הקל, [ואף דהמקו"ח נוקט גם צד חומרא בצוה"פ דשבת מפתח של מוזהו לגבי להצריך ביה דין לחיים, י"ל דהרי גם בלחיים של מכוי לא מצינו דין ליגע, וכל ההו"א דצריך ליגע הוא מדין צורה"פ מצד עצמו דומיא דפתח, וא"כ שפיר ניתן ללמוד לקולא, מדבפתח לא איכפת לן אם אין המוזהו נוגעות במשקוף, כן אין לחשוב בצוה"פ הקל שאף פתחי שמאי כשר ביה, ודו"ק].

ומעתה י"ל דהכי ס"ל להני אחרונים, שאמנם כפי שהוכיח החזו"א לגבי דין פתח לחיוב מוזהו, מוכח ברמב"ם פתחי שמאי אף עם דלת פטור ממוזהו, ומוכח דאין בכח הדלת להשלים החסרון של פתחי שמאי, ולחייב במוזהו, אבל לגבי שבת דאין דין "פתח" רק סגי בצורת הפתח, ולא פוסל ביה פתחי שמאי, כמו כן יש תורת צוה"פ לדלת לבד אף בלא צוה"פ, שכן יש כאן צורה של פתח ע"י הדלת גופא, ודו"ק.

ב] והנה מדברי המקו"ח מבואר, דאף שמצינו קולא בצוה"פ של שבת שלא איכפת לן שהוא שמאי ומקולקל, וכל דהוי צוה"פ זה מחיצה לשבת, ושאינו מחיוב מוזהו שדינו בפתח ודוקא בזה פוסל פתחי שמאי, בכ"ז מצינו חומרא בצוה"פ דשבת, שצריך לחי דוקא, ויש לזה כמה נפק"מ.

א. דהנה בגמ' במנחות ל"ד ע"א נחלקו דלר"מ סגי בצוה"פ עם קנה אחד מן הצד בשביל לחייב במוזהו, ורבנן פליגי דבעי קנה מכאן וקנה מכאן, והרא"ש בהלכותיו פסק כדעת ר"מ, והובא להלכה בש"ך יו"ד סימן רפ"ז סק"א, ואילו לגבי צוה"פ של שבת קי"ל באו"ח סי' שס"ג סעיף כ"ז דצריך קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, הרי דצוה"פ של שבת חמיר מדין פתח לגבי מוזהו.

ב. בטור בסימן רפ"ז פסק בשם הרא"ש דפתח הממלא את כל החלל מצפון לדרום, ואין שם פצימין כלל הסותמין ברוח רביעית, חייב במוזהו, והובא בט"ז שם סק"א, ואילו בצוה"פ לגבי שבת מבואר דמג"א סי' שס"ג סק"ח דלא מהני, שכן א"כ כל קורה למאי בעי טפח תיפול"ל דהכתלים עם הקורה הוו צוה"פ, אלא ע"כ דהכתלים בלא פצימין לא חשיבי צוה"פ, וצ"ב מאי שנא ממוזהו דמהני. [ועי' חזו"א יו"ד סי' קע"ב].

ג. בגמ' במנחות ל"ג ע"ב מבואר דפצימין דאתו לאחזוקי תקרה ל"ח פתח לחייב במוזהו, ואילו לגבי שבת מבואר במג"א בסימן שמו' ובמשנ"ב שם דאף לאחזוקי תקרה חשיב צוה"פ. [וראה ביומא י"א ע"א דאבולי דמחזוא פטור מוזהו משום דלאחזוקי תקרה אתו, ובגמ' בעירובין ו' ע"ב איתא דאבולי דמחזוא אלמלא דלותתיה ננעלות בלילה כו', ולדעת החזו"א הרי דלתות בלא צוה"פ אינו כלום, וע"כ דחשיבי צוה"פ לענין שבת, ובכ"ז לגבי מוזהו פטורים].

דמזוזה בעינן "פתח" ממש, ובעירוב כשר אף "צורת הפתח", משום הכי "פתחי שמאי" ו"צורת הפתח" אינו חייב במזוזה, מה שאין כן בעירוב דסגי ב"צורת הפתח" כשר בקנים וקונדרסין אף שהקנין דומין ממש לפתחי שמאי, שיש בהן ענפים יוצאין ונכנסין, כשר, דנהי ד"פתח" לא הוי, "צורת הפתח" מיהא הוי.

וכן כתב הריטב"א בהדיה בד"ה אשכחינהו רב אחא, וזה לשונו: "ואם תאמר ובקנה מכאן וקנה מכאן היכא איכא שקפי דהיינו מזוזות. ויש לומר, דבפתח אפילו יהיה פני הכותל שוה, אינו נראה אלא כפירצה, אבל בקנים שפיר איתחזי צורת הפתח בלא שקפי, עכ"ל.

אלמא ד"צורת הפתח" כשר בלא שקפי, ובפתחי שמאי דפסלינן בעירובין י"א, נראה דוקא בכתלים שיש כותל מכאן ומכאן, דגוף הכותל הואיל וארכה ד' אמות אינו נידון משום לחי ובעינן פתח ממש, ובפתחי שמאי לאו "פתח" איכא, דלא שמה "פתח", ולאו "צורת הפתח" איכא, כיון דלאו "לחי" הוא.

משיא"כ במקום דליכא אורך ד' אמות ושם לחי עליו, שפיר איתחזי צורת הפתח אפילו בדליכא שקפי כמו שכתב הריטב"א י"ט. דאי לא תימא

ונראה לכאור בס"ד בכ"ז, דחלוק בעצם דין הצוה"פ הנצרך לגבי שבת ולגבי מזוזה, שכן לגבי שבת בעינן ליצור "מחיצה", ולכן גם צריך שיהא בו היכר ציר, וכן שתהא בריאה לקבל דלת, והיינו דהוי תחילת מחיצה ובה לשמש כמחיצה, ולכן גם בעי תרי לחיים מב' הצדדים, ולכן גם פתח הממלא את כל החלל לא חשיב צוה"פ שיכול לשמש כמחיצה. משא"כ לגבי מזוזה, עיקר דין המזוזה נאמר ביה "דרך ביאתך", כלומר שצריך שימשו המקום לכניסה ויציאה, כמבואר ברש"י ביומא י"א ע"א ד"ה אחד שערי מדינות, וסתם צוה"פ המונח באמצע הרחוב שאינו סמוך לכתלים אינו חייב במזוזה, כי אינו משמש ככניסה ויציאה למקום, כי זה העיקר המחייב במזוזה, שהוא דרך ביאתך, ואז צריך איזה צוה"פ כל שהוא ששם חל החיוב מזוזה, ולכן סגי גם בקנה אחד, כי יש כאן כבר את ההיכר של צוה"פ על מקום הכניסה ויציאה, וכן בחלל הממלא מצפון לדרום חייב במזוזה כיון דזה מקום הכניסה, משא"כ לגבי שבת בעי מחיצה, וראשי כתלים לא יכול להחשב מחיצה כל שאין צוה"פ גמור.

וכן לגבי פצימין דאתו לאחזוקי תקרה לגבי מזוזה פטור, כיון דלא חשיב מקום כניסה ויציאה, אבל לגבי שבת, כיון דסו"ס יש כאן "צורה" של פתח, הוי שפיר צוה"פ ויכול להחשב מחיצה.

יט. הנה אף כי המקור"ח דקדק דבריו בלשון הריטב"א (שכונתו לחלק בין פתח לצוה"פ), אולם בריטב"א לפנינו יש שינוי לשון אשר מורה יותר לפירוש אחר בדעת הריטב"א, וז"ל: "וי"ל שאין מעכבי שקפי אלא בפתח שבכותל דכי ליכא שקפי והיינו מזוזות אפילו יהיו פני הכותל שוין, אינו נראה אלא כפירצה, אבל בקנים או קונסין שפיר מתחזי צורת הפתח בלא שקפי". אשר משמע דהחילוק אינו בין "פתח" לבין "צורת

הכי, לא היה צורת הפתח מועיל רק מה שחייב במזוזה, והוא ודאי ליתא, אלא ודאי כדכתיבנא, דבמזוזה דבעינן "פתח" דוקא, וכן בעירוב במקום דהכתלים שבצדדים ארוכין ד' אמות, דאינו נידון משום לחי, ולא נידון ג"כ משום "צורת הפתח" דבצורת הפתח בעינן שיהיה על הקנים שם "לחי", פסול בפתחי שמאי, ואפילו איכא משקוף עליהם, כל דלית ליה שקפי לכל פירוש כדאית ליה, אבל כשיש שם לחי על הצדדין, נידון משום "צורת הפתח" וכשר².

עוד נראה לי, דאף שצורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום^{2א}, מכל מקום אם חקק בתוך הקנים וכרך החבל על גבם, דכשר, דהא הטעם דבעינן "על גבם" פירש רש"י, כמו משקוף על המזוזות^{2ב}, ובמשקוף גופה אטו אם המזוזה רחבה מהמשקוף לאו שם פתח הוא^{2ג}. ועוד, הא אין שיעור ללחי,

חקק בתוך הקנים למעלה והכניס שם החבל אי"ז צוה"פ מן הצד

הפתח", אלא בין "פתח שבכותל" שנראה כפרצה לבין פתח העשוי מ"קנים" שנראה כפתח, וכפי שבאר הדברים היטב בחזו"א (או"ח סי' ע' סקכ"ה) דבפתח בכותל כל שאין משקוף מיוחד נראה כפרצה וכאילו לא הושלם הבנין, משא"כ בקנים דאין דרך לעשות בנין כל שהוא לכותל ושפיר ניכר דהוא משקוף הפתח. אמנם מבואר בדברי המקו"ח שאת יסוד סברתו לחלק בין פתח לצוה"פ יסד מעוד טעמים מלבד משמעות לשון הריטב"א שהיה לפניו, וא"כ הבאת דברי הריטב"א בלשונם המדוייק אין בו כדי לדחות דברי המקו"ח מצד עצמם.

ג. בדברי רבינו אלו הארכנו בסימן בתוך הספר בעמוד ע"ש.

כא. [בקרן אורה בעירובין י"א ע"א כתב דהוא פסול דרבנן, אבל בשו"ת תורת חסד סי' ט' דדק מלשון רב חסדא דצוה"פ שעשאו מן הצד "לא עשה ולא כלום" דמשמע דפסול מה"ת, והוכיח כן מתוס' בדף ב' ע"ב ד"ה ואיבעית, ויל"ד בראייתו ואכ"מ].

כב. נראה דכוונתו לפרש"י המובא ברא"ש (פ"א סי' י"ד) בביאור ענין צורת הפתח מן הצד וז"ל: "שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים, אלא חברו להם מן הצד, שאז אין דומה לפתח, שהמשקוף נתון על שתי המזוזות, והיינו כברייתא דלקמן, צוה"פ שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן ואחד על גביהן". (וכע"ז פרש"י בעירובין י"א ע"ב ד"ה מן הצד, וז"ל: "שמתח הזמורה מזה לזה באמצעיתן ולא על ראשיהן"). הרי שרש"י מפרש שיסוד דין צורת הפתח צריך להיות שהקנה העליון מונח "על גבי" הקנים ולא מצידם ולא בתוכם, דומיא דפתח שהדרך ליתן את המשקוף "על גבי" המזוזות דוקא.

[וצ"ע לשיטת המקו"ח לעיל שחידש ד"צוה"פ" דעירוב קיל מ"פתח" בעלמא לענין מזוזה, דלכן אין חסרון "שימאי" בצוה"פ, א"כ איך ילפינן הכא לענין צוה"פ "מן הצד" ממשקוף דפתח, דצריך שיהא הקנה העליון על גבי הקנים כמו במשקוף דפתח שהוא דוקא על גבי המזוזות, הא לדעת המקו"ח צוה"פ קיל מפתח בעלמא ואיך נלמד חומרא דפתח לצוה"פ, וצ"ע. וצ"ל דפסול "שימאי" הוא רק חסרון באי שלמות וגמר הצוה"פ, וזה לא מצינו חסרון רק בפתח ולא בצוה"פ, משא"כ חסרון ד"מן הצד" הוא חסרון בגוף הצורה של הפתח, דכ"ז שאינו "על גבי" המזוזות הוי כאילו ליכא להקנה העליון כלל, ולכן הוא חסרון גם בצוה"פ דעירוב].

כג. צ"ב מה הצורך בהסבר זה ומה היה ההו"א שיש חסרון במזוזות עבים יותר מהמשקוף. ונראה לפרש,

ואלו היינו חותכין הקנה שעד החבל הוה כשר^כ, דאף שאינו חתוך עדיין כמאן דפסיק דמיא, כך נראה לענ"ד^{כה}.

שהיה מקום לדון שכיון שהחוט צריך להיות "על גבי" הלחי ולא מצידו, א"כ כאן שחקק בתוך הלחי והחוט בתוך החקק, אזי הלחי האמיתי הוא רק אותו חלק שתחת החוט, ואילו שאר הלחי שמן הצד שהוא גבוה יותר ואין החוט מונח עליו, אינו בכלל הלחי, וא"כ היה מקום לדון שזה חסרון כי הלחי האמיתי מוסתר ביתר עובי הלחי שבצדדיו, והרי שיטת המקו"ח דבעי "היכר" בהלחי דצוה"פ. וע"ז משיב המקו"ח שדנים את שאר עובי הלחיים כלחיים המתעבים והוי כמוזוות עבות יותר מהמשקוף שלא מצאנו בזה חסרון. (וראה בחזו"א סי' ו' סק"ג שאדרבא לכתחילה יש להמוזוות להיות יותר רחב מהמשקוף עיי"ש).

ושוב מוסיף המקו"ח סברא נוספת שניתן לומר "כמאן דפסיק" והזינן לחלק שהמוזוות גבוהות יותר מהחוט כמאן דליתא, ושוב הוי כל עובי הלחי כלחי שתחת החוט. [ואין לומר דכמאן דפסיק היינו לכל אורך הלחי עד לארץ וכאילו אין את עובי הלחיים כלל אלא רק את החלק שתחת החוט, שכן מצד היכר עדיין זה מוסתר במציאות ואיכא חסרון היכר, לכן נראה לפרש כנ"ל, דהכמאן דפסיק קאי על גובה המוזוות למעלה שמעל החוט ושוב הוי כל הלחי כולו תחת החוט, ודו"ק. וראה הערה הבאה].

כד. פשטות לשונו משמע שה"כמאן דפסיק" בא לסלק את כל עובי הלחיים היתרים בצדדים שאינם מתחת לחוט שבחקק, וזה סייעתא קצת למשנ"ב (כמוכא בהערה הבאה) שהבין בדעתו דלא איירינן שצידי הלחי עולים מעל החוט הרבה אלא שווים עמו, אולם צ"ע דהרי שיטת המקו"ח דצוה"פ בעי היכר, ואם הלחי האמיתי הוא רק החלק שתחת החוט שבאמצע הלחי, הרי הוא נסתר מאחורי שאר עובי הלחיים, ולכן נראה יותר נכתבאר בהערה קודמת, וכתבנת החזו"א בדעת המקו"ח.

כה. הנה נחלקו גדולי האחרונים באיזה ציור מדבר רבינו, דרוב האחרונים בארו שכונתו באופן שחקק עמוק בקנים, והחוט נמצא תחוב בתוך החקק באופן שעובי המוזוות עולות גבוה מעל החוט, שגם באופן זה אמרינן על היתר, כמאן דפסיק דמי וכאילו אינו וכשר, ויש שפירשו כוונתו, שרק כאשר החקק דק באופן שגם אם החוט תחוב שם, אין המוזוות שבצדדים עולות מעל החוט, אלא שווה גב החוט עם גג המוזוות. ויסוד הנידון מתחיל בביאור דברי ההגהות אשר"י.

א] דהנה במש"כ רש"י דצוה"פ מן הצד היינו שאין החוט העליון מונח על גבי המוזוות אלא באמצעיתן, כתב הגהות אשר"י לבאר: "ולא שיהא תחוב בין שניהם מזה לזה באמצעיתן", ובספר תוספת שבת (סי' שס"ב סק"ט) ובשו"ת חת"ס (סי' צ') כתבו שכונתו לשלול שאם חקק בב' המוזוות והניח החוט בתוך החקיקה, לא מהני, כיון שעדיין המוזוות בולטים בצידי החקיקה למעלה מעל החוט העליון.

אולם רבים מגדולי האחרונים (שו"ת חסד לאברהם סי' ל"א, והערוך השלחן סי' שס"ב סעיף ל"ב, ושו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' ט"ז, ושו"ת מהרש"ם ח"א סי' קס"ב וח"ב סי' קמ"ט) כתבו שכונת הג"א שהחוט לא יהא מונח בין הקנים, אבל אם החוט מונח בתוך החקק, לא איכפת לן שהקנים מכאן ומכאן בולטים מלמעלה וכשר, [אמנם הדברי מלכיאל לא מלאו לבו לחלוק על התו"ש והחת"ס והיקל רק בצירוף עוד סברות].

ב] והנה הפמ"ג בסי' שס"ג (במש"ז סקי"ט ד"ה אמר ההדיוט) עשה בזה פשרה, והביאו המשנ"ב סי' שס"ב ס"ק ס"ד, שאם עשה חורים בקני מוזהה מכאן ומכאן והניח בתוכן את החוט העליון והקני מוזהה ממשיכים הרבה למעלה מהחוט פסול, אבל אם כולו בשוה עם החוט כשר. והיינו דס"ל לפמ"ג דלא מהני מה שחקק והניח החוט על המוזוות כיון שעובי המוזוות עולה מהצד למעלה מהחוט. והחזו"א (בסי' ז' ז

סק"ט) תמה ע"ז מהכ"ת לפמ"ג חילוקים כאלו, ולכאורה כוונתו, דלא מובן מה החילוק אם הקני מזוזה עולים למעלה או שוים לגב החוט, הא אנו בעיני שקנה העליון יהא למעלה מהם ולא סגי בשוה להם, וכיון דס"ל לפמ"ג דגם בחקק בתוכם כיון שהלחיים בולטים מעל החוט פסול, א"כ למה בשוה לו כשר.

[שוב נתבוננתי דאולי יסוד דברי הפמ"ג והמשנ"ב הוא עפ"י דברי הט"ז (שס"ב סק"ד) שחידש שכל הדין שלא יהא צוה"פ מן הצד היינו שלא יהו המזוזות עולות מעל החוט, ולכן אם החוט מחובר בקצה של המזוזה למעלה בצד, זה כשר, אף שאין החוט מעל המזוזות אלא בצידו, כל שאין המזוזות עולות יותר גבוה מהחוט, ואמנם שהמשנ"ב כתב דלא קי"ל כותיה כיון דרוב האחרונים פליגי עליו, אבל יתכן דבאופן שעשה חקיקה קטנה באופן שגב החוט שווה עם גובה המזוזות למעלה, אזי יש כאן צירוף, שלדעת הט"ז ממנ"פ זה כשר כיון שאין המזוזות עולות יותר גבוה מגב החוט, ובצירוף הצד בפמ"ג דחוט המונח בחקק כשר, ולכן אין לנו להכשיר אלא כאשר החקק קטן שאין המזוזות עולות מעל החוט, שרק אז יש את צירוף שיטת הט"ז, ומכאן נוצר השיטה האמיתית הלוז, ועיין].

ג] והנה במשנ"ב שם הביא דברי הפמ"ג, ובשעה"צ שם ס"ק נ"ב כתב "עיינ במקור חיים בסוף תיקון עירובין דמשמע שם לכאורה שמיקל בזה (אם המזוזות עולות הרבה מעל החבל), ואולי ג"כ כוונתו באתו שלא יצא למעלה מהקנים כלום, רק שאין קפידיא במה שהלחיים עבין יותר מהחבל", עכ"ל. כלומר שהמשנ"ב מצדד שדעת המקו"ח להחמיר שכל שהמזוזות עולות מעל גובה החוט הר"ז נחשב לצוה"פ מן הצד. וכבר כתב כן בדעת המקו"ח בשו"ת בית שלמה (לבעל הישרש יעקב עמ"ס יבמות, יו"ד סי' קס"ו) וז"ל: "ובספר מקו"ח בסוף תיקון עירובין כוונתו נמי באופן זה, שלא יצא למעלה כלום רק שאין קפידיא במה שהלחיים עבין יותר מהחבל", עכ"ל.

אולם ראה בחזו"א שכתב וז"ל: "כתב בספר מ"ב סי' שס"ב ס"ק ס"ד דאף אם חקק תוך קני המזוזה ותחב קנה העליון פסול כל שקני המזוזה בולט למעלה מן קנה העליון, אבל אם כלו בשוה עם קנה העליון כשר, וצ"ע"ז מנ"ל חילוקים כאלה, ובפשוטו נראה דכל שעשה צורת הפתח ב' קנים וקנה על גביהן, לא מפסל תו אף אם העמיד עוד קנה אצל קנה המזוזה, ואף אם קנה שהעמיד גבוה יותר מקנה המזוזה, וכן כשהקיף את קנה המזוזה בב' קנים מכאן ומכאן, וכיון דלא מפסיל בהעמיד אח"כ, הכי נמי מתחלה לא בטל עי"ז מתורת צורת הפתח, ואף אם הן מחוברין חיבור טבעי, וכן מבואר מדברי המקור חיים, ומש"כ בשעה"צ אות נ"ב לדחות, לא משמע כן במקור חיים, יעויין שם בטעם הב', ודברי הג"א הוא דוקא שהקנה ביניהן, אבל לא כשחקק בקנה המזוזה ותחב קנה העליון שזהו על גבן ממש, ואף אם תחב באמציעתן כשר, עכ"ל.

וראה בספר בירור הלכה בסיומן שס"ב שכתב שבת"א נוהגים עפ"י הוראת החזו"א בע"פ שמסר להם הוראת שעה להקל בזה.

ד] וכהבנת החזו"א בדברי המקו"ח הבינו עוד מגדולי האחרונים, ראה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן ט"ז) ובדברי תלמיד המקו"ח בשו"ת חסד לאברהם (או"ח סי' ל"א), שכוונת המקו"ח באופן שחקק בתוך המזוזות עמוק, ותחב החבל בתוך החקק באופן שהמזוזות עולות מעל החבל אפילו הרבה באופן ניכר, שאז היה הו"א לומר שזה כמו שכתב הג"א שלדעת רש"י שצריך שיהא החבל "על גבי" המזוזות, גם א"א ליתן החבל בין ב' המזוזות עצמן, וע"ז כתב המקו"ח שכיון שהוא חקק בתוך המזוזות והניח שם החבל, אזי לא איכפת לן מה שלעניינים זה נראה שהמשקוף בין המזוזות, כי באמת הוא "על גבי" המזוזות, כי

יש במזוזות מתחת לחבל שבחקק עד הארץ עשרה טפחים, וזהו שהוסיף המקו"ח לבאר, שאת עודף המזוזות שבצדדים שעולות מעל החבל חזינו כמאן דפסיק וליתנייהו.

[ויש לשאול הרי שיטת רבינו המקו"ח נתבארה לעיל דבעי בצוה"פ "היכר", וא"כ הכא שהחבל בתוך החקק, אזי למראה עינים זה נראה שהחבל "בין המזוזות" ולא על גבם, ואיך המקו"ח לשיטתו מכשיר כאן. אכן נראה דלפי מש"נ כבר בדעת המקו"ח שכל הדין היכר הוא רק בקנים שבצד, אבל בחבל שלמעלה אין דין היכר, א"כ כאן דהוי חסרון היכר בהחבל (שאינו ניכר אם הוא על הקנים או ביניהם) ולא בהקנים שבצד, ליכא חסרון היכר בזה גם לדעת המקו"ח, ודו"ק].

וכן מצינו לכמה מהפוסקים שכתבו, ראה במהרש"ם (ה"א סימן קס"ב וח"ב סימן קמ"ט) דלא מקרי מן הצד אלא באופן שאין נכנס מן המשקוף כלום בתוך המזוזות אלא תחוב בדוחק ביניהם, ובערוך השלחן (סי' שס"ב) כתב שטעות הוא ביד האומרים דזה מקרי מן הצד, ובשו"ת מהר"י אשכנזי (או"ח סי' כ"ו), ובשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' קס"ד) כתב, בזה אני מורה תמיד דמותר בתחב לתוך עובי הקנה של הלחיים דלא כהמשבצות, וכן ראיתי מציינים לשו"ת קול יהודה (סי' א') ובהסכמת הגאון מהרש"ם שם (וכעת נדמ"ח בשו"ת מהרש"ם ח"ט סי' י"ז) ובשו"ת זקן אהרן (ח"א סימן י"ט אות ג', ושם סימן כ' ד"ה החשש השני), דאטו בעינן שהמשקוף יהא מונח ע"ג כל רוחב הקנה, והא לא בעינן כי אם שיהיה מונח על מקצת עוביו, ואם באותו מקצת מונח על גביו כשר שפיר, עיי"ש.

ה] והנה הט"ז בסי' שס"ב סק"ד מדייק ממה שכתב רש"י שמתח הזמורה מזה לזה באמצעיתו ולא על ראשיהו, שדוקא אם הקנה נמוך קצת מב' הקנים והם בולטים עליו, אבל אם הקנה מונח למעלה עד קצה ב' הקנים ואין הם בולטים עליו מותר אף שאינו עליהם, אולם בדברי המקו"ח נראה שמבואר דלא כדבריו, כי לדברי המקו"ח נימא דל הגובה שמעל הזמורה ותמיד יוכשר מפני שהזמורה שווה להקנה, וכן כתב המ"ב בסי' שס"ב סקס"ד שכל האחרונים חולקים על הט"ז בזה, דבעינן שיהא מונח עליהם ממש.

ו] והנה דנו האחרונים מה הדין באם תקע מסמר על ראש הקנה וקשר שם החוט, דלכאורה יש מקום לדון שהמסמר נעשה חלק מהקנה, ונמצא שהחוט יוצא מצד המסמר ולהלן והוי ליה צוה"פ מן הצד, והפמ"ג שם מיקל בזה, והובא במשנ"ב ס"ק ס"ד, ואף שהחמירו בנידון המקו"ח, וצ"ב מה הטעם, ובכף החיים סי' שס"ד אות ק"ז כתב לבאר דאפילו שהמסמר בולט למעלה מהחבל ג"כ כשר, והטעם כיון דהמסמר הוא דק מהקנים שהרי הוא תחוב בהם, נראה לעין כל שהוא דבר חיצוני ואינו מן הקנים, אלא הרי הוא כמו החבל שמונח ע"ג הקנים, עכ"ד. ומבואר באחרונים הנ"ל דאף לכתחילה אפשר לעשות כן, וכן נהוג היום בהרבה תיקוני עירובין וכמ"ש בשו"ת בית שלמה סי' נ"ה שכבר בזמנו נהגו כן בהרבה מקומות, ובפשוטו היה נ"ל דכל הנידון בזה הוא רק לחולקים על המקו"ח, אבל להמקו"ח כשר בלי שום פקפוק כיון דנימא כמאן דפסיק על המסמר היוצא מעל החוט, אולם באמת נראה דאף למקו"ח יש בזה חידוש, דיתכן כיון דהמסמר מחזיק את החבל א"א לומר דנחשוב כמי שאינו, ומ"מ הסכמת הפוסקים להקל בזה כנתבאר.

ציורים לתקון עירובין למקור חיים

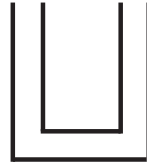
[ציור 3]

[ציור 2]

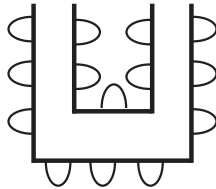
[ציור 1]

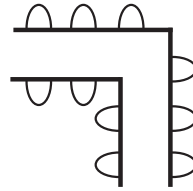
[ציור 6]

[ציור 5]

[ציור 4]

[ציור 8]

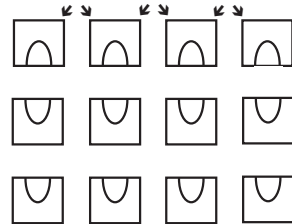
[ציור 7]

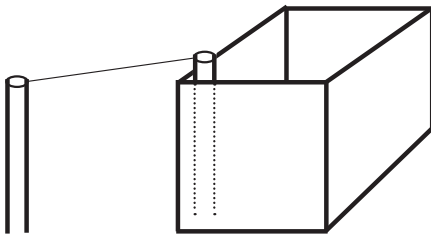
[ציור 6 חדש]

בקטע זה של המבוי היוצא לחוץ לעיר

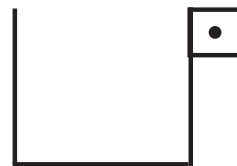
אין דירין

[ציור 9 חדש]

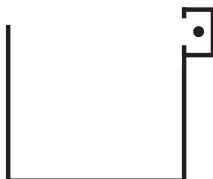
[ציור 9]

[ציור 12]

[ציור 11]

[ציור 10]

הרחבת הביאור בדברי ה'תיקון עירובין'

סימן א'

ביאור יסוד דברי המקו"ח דצוה"פ בעי ביה נמי "היכר" כמו ב"לחי"

הוספות להערה 20

דהמקו"ח לשיטתו במש"כ להלן דיסוד דין הקנים שבצידי הצוה"פ הם מדין לחי כמו במבוי, דלהכי בעי בהו כמה דיני לחי כדיבואר להלן, וא"כ י"ל דה"נ לענין היכר הוי כמו לחי, דאף דלחי משום מחיצה בעי עכ"פ היכר קצת (כמו שכתבו התוס' בדף ה' ע"ב ד"ה ארבעה ובמשנ"ב סי' שס"ג ס"ק מ"ב), ובוזה הוא דקאמר המקו"ח דאם הלחי של הצוה"פ תקוע מאחורי הכותל הר"ז פסול כיון דבעינן היכר בהלחיים של הצוה"פ כמו בלחי של מבוי, אבל למעלה בקנה לכו"ע לא בעינן היכר, ולכן גם למעלה מעשרים כשר^א.

וכ"נ דעת הישועות יעקב

[ב] **וכן** נראה מבואר מדברי הישועות יעקב (סי' שס"ג סק"ה), ממה שכתב דצוה"פ אפשר להעמיד גם רחוק ג"ט מהכותל, שכן דוקא לחי בעי להעמידו תוך ג"ט לכותל

[א] **הנה** במש"כ המקו"ח דלחי של צוה"פ בעי ביה "היכר" ולהכי כשהוא מאחורי הכותל הוא פסול, תמה על זה בשו"ת אבני נזר או"ח סימן רצ"ב אות א' מהא דצוה"פ למעלה מעשרים אמה כשר, כמבואר בדף י"א ע"א, והא קורת מבוי למעלה מעשרים פסול משום חסרון היכר, ואף למ"ד קורה משום מחיצה מבואר ברש"י בדף ד' ע"ב (ד"ה ומאי שנא) דבעי עכ"פ היכר קצת, ולכן אם הקורה למעלה מעשרים הר"ז פסול, וא"כ מהא דצוה"פ למעלה מעשרים כשר חזינן דלא בעי בצוה"פ היכר כלל.

מחדש בד' המקו"ח דרק הלחי שבצדדים צריך בהו היכר ולא בקנה העליון

ונראה לענ"ד ליישב דברי המקו"ח דאף הוא לא קאמר דבעינן היכר בצוה"פ אלא ביחס ללחיים שבצדדים של הצוה"פ, ולא לקנה העליון, והטעם לחלק בזה, משום

א. ובוזה יש ליישב מה שנהגו לתת חוט דק ושקוף בשביל הקנה העליון של הצוה"פ אשר לפעמים כמעט ואינו ניכר לעיין, וקשה דהא המשנ"ב חשב לשיטת המקו"ח דבעי היכר בצוה"פ, אכן למש"נ כי כל ההיכר הנצרך לדעת המקו"ח הוא בהלחיים בצדדים ולא בקנה העליון, ודו"ק.

וכן יש לדון במה שמצוי שרוצים לסגור תחת בנין על עמודים עם צוה"פ, ונותנים הצוה"פ בחוץ והחוט גבוה באופן שעולה מעל גובה תקרת הבנין ואין החוט נראה לעומד תחת הבנין, אשר לגבי הלחיים אם היו עומדים בכה"ג לפני כותל פתח המבוי, שאינו נראה לבני המבוי, יש בזה חסרון היכר ופסול, אבל בכה"ג בחוט העליון לפי מש"נ בדעת

דהנה בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' קמ"ג) כתב להוכיח שיש דין "היכר" בלחי של צוה"פ מהא דאמרינן בגמ' בדף י"א ע"ב, דמוכיח כדעת רב נחמן דקנים של צוה"פ אי"צ ליגע במשקוף העליון, מהא דתנינא דשער העשוי ככיפה אם יש ברגליה עשרה קודם שיתחיל להתעגל חייבת במזוזה כיון דיש בה עשרה גובה ברוחב ארבעה, וממילא אפילו כל העיגול סתום, נשאר שם אכתי שיעור פתח כשר, ופירש"י: "אלמא אין צריכין ליגע, דהא הכשירה דפתח ברגליה היא, והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות וקתני חייבת", עכ"ל.

וקשה מה הראיה הא אם היה נוטל העיגול בשווה עם רגליה, היו המזוזות נוגעות בתקרה שלמעלה, וא"כ מה ראה שצריך ליגע הא הכא יש נגיעה בין המזוזות למשקוף העליון, ומזה הוכיח הפנים מאירות דע"כ דמזוזות הפתח צריכים להיות ניכרים, וכל שיש את העיגול מכסה את גובה המזוזות למעלה אין כאן הכשר מזוזות, וע"כ דהכשרות הוא משום דאי"צ ליגע,

משום שכאשר הוא מרוחק מהכתלים אין לו היכר, אבל צוה"פ שיש לו קנה עליון למעלה, הקנה שלמעלה בצירוף הקנים שבצדדים משווא היכר להלחי, ולכן באמת אם הצוה"פ למעלה מעשרים אמה צריך להעמיד הקנים סמוך לכותל תוך ג"ט, כי אין את ההיכר של הקנה העליון, וממילא חסר בהיכר של הלחיים של הצוה"פ.

ומבואר מדבריו דס"ל כהמקו"ח דצוה"פ בעי היכר, וכל הדין היכר הוא רק בהלחי, אבל צוה"פ למעלה מעשרים כשר אף דליכא ביה היכר בהקנה העליון, וע"כ משום דבאמת לא בעינן היכר בהקנה העליון אלא רק בהלחיים, וע"כ דעתו כנתבאר לן בדעת המקו"ח וכנ"ל².

מקור א' דיש דין 'היכר' גם בצוה"פ

ג] **ויש** למצוא סמך ליסוד דברינו בדעת המקו"ח [שכל הדין היכר בצוה"פ הוא בלחיים שבצדדים ולא בקנה העליון] מגוף מקור דין זה שיש דין היכר בצוה"פ.

המקו"ח אין בזה חסרון, כי ל"צ היכר מצד החוט. [אולם אולי יש לפסול מטעם אחר למש"כ החזו"א שצוה"פ יונח בתוך המבוי עצמו ולא מחוצה לו וזה כולל גם החוט העליון].

ב. וראיתי בשו"ת אבני חפץ להגאון רבי אהרן לעווין זצ"ל (שו"ת סי' כ') שכתב ליישב קושיית האבני נור [אם צוה"פ בעי היכר למה מהני צוה"פ למעלה מעשרים אמה], דשאני צוה"פ מקורה, שכן בצוה"פ יש קנים מהצדדים והם ניכרים, וממילא שלטא עינא גם בקנה העליון כאשר הקנים שבצדדים מגיעים עד לקנה העליון.

ומבואר שהוא נקט דגם הקנה העליון דצוה"פ צריך היכר. אולם דבריו צ"ב, שכן מעיקר הדין ל"צ שהקנים יגעו בקנה העליון, אלא סגי שיהיו רק מכוונים כנגד הקנה העליון, וא"כ מהכ"ת להעמיד הברייתא דצוה"פ למעלה מעשרים כשר דוקא בגוונא שהקנים שבצדדים מגיעים לקנה העליון.

אכן גם הישועות יעקב הנ"ל הזכיר דין היכר להלחיים ע"י ההיכר המגיע מהקנה העליון, (ואמנם לדידיה ל"צ היכר בהקנה העליון אבל עכ"פ יש היכר וזה מסייע להיכר של הקנים שבצדדים), וצ"ב הא להלכה ל"צ שיגעו זב"ז, ואולי ס"ל לישועות יעקב דגם בלא שיגעו זב"ז יש כאן היכר להלחי, אולם לדברי האבני חפץ רק מחמת שהם סמוכים זל"ז יוצרים הקנים שלמטה היכר להקנה העליון, כסברת הגמ' ריש סוכה שכאשר הדפנות מגיעות לסכך שוב שלטא עינא גם למעלה מעשרים, וכמבואר באבני חפץ שם, וצ"ע.

ושייך להוכיח כדברינו עפ"י דברי הפנים מאירות שכל הדין היכר הוא בהמוזות ולא בהמשקוף העליון.

אבל הרמב"ם בפט"ז משבת ה"כ כתב דפתח שצורתו כיפה אם יש באורך הכיפה עשרה טפחים הרי זו צוה"פ, ולא הזכיר דזהו דוקא כשיש בנין מרובע מבחוץ כדברי הריטב"א, וכתב החזו"א סימן ז' סק"ג דמשמע מהרמב"ם ומהשו"ע שהעיגול גופא ג"כ חשיב תקרה ומשקוף, [ולפי"ז צ"ב מה ההוכחה של הגמ' שאי"צ ליגע, עי"ש בחזו"א מש"כ לבאר], ולפי"ז באמת אין לנו ראייה דמשקוף שאינו ניכר ג"כ חשיב משקוף.

ואמנם באמת כי דברי הפנים מאירות באו בדעת רש"י והחזו"א בתחילת דבריו שם בסק"א נקט דדעת רש"י דהעיגול לא חשיב משקוף וכהריטב"א, ולפי"ז אתי שפיר ראייתנו, אבל בסק"ג כתב דגם כונת רש"י כש"נ בדעת הרמב"ם [ומש"כ דהעיגול מפסיק הכונה על אמצע התקרה], וכ"כ בשו"ת בנין ציון בדעת רש"י. אולם בשו"ת שבט הלוי ח"ב סימן ק"נ העיר על החזו"א מדברי הרי"ף ג' ע"א שכתב פתח העשוי ככיפה אע"פ שאין הקירוי שבשמי הכיפה מגיע לרגליה פתח הוא וחייב במזוזה, דמבואר דבעינן משקוף ישר וזה ע"י הקירוי שמלמעלה, וכ"כ גם בדברי יחזקאל סימן ו'.

ולא איכפ"ל דמוזות הפתח מכוסים בכ"ז הוי צוה"פ, עכ"ד.

מוכיח גם בשי' הפנים מאירות דרק בקנים שבצדדים צריך בהו היכר

והנה דבריו צריכים ביאור, שכן אף אמנם ההלחיים שבצדדים בגובה עשרה ניכרים וכשרים למוזות, אבל הקנה העליון הרי אכתי מכוסה בסתימת העיגול, כי הרי קי"ל שצריך שהקנה העליון יהא מכוון כנגד הקנים שלמטה, ואיך מוכיח הפ"מ מכאן דקנים דצוה"פ צריכים להיות מגולים הא אכתי אין הקנה העליון מגולה.

אכן לפי מש"נ בדעת המקו"ח והישועות יעקב אתי שפיר, שכן באמת גם מי שמצריך דין היכר בצוה"פ לא מצריך אלא בהקנים שבצדדים אבל בקנה העליון ל"צ שיהא ניכר.²

**ראיה זו תלויה בפלו' ראשונים ואחרונים
אם משקוף עגול נחשב משקוף**

ד] אולם באמת ראייה זו לכאורה אתי שפיר רק לשיטת הריטב"א בסוגיא, דמפרש דהא דמהני כיפה שיש ברגליה עשרה טפחים לצוה"פ, זה רק אם למעלה מעל העיגול הוא מיושר, שאז החלק המיושר הוא המשקוף, וממילא לדעתו אכן נמצא שהחלק התחתון של המשקוף מכוסה בכותל המתעגל ואינו ניכר,

ג. וכן יש לדקדק בלשון הפנים מאירות עצמו, שכן כתב מקור שלישי לדין היכר בצוה"פ, מהא דאמרין בדף י"ד ע"א דאם כיסה הקורה במחצלת הרי"ז פסול, ומשמע לו דקאי גם למ"ד קורה משום מחיצה, "ש"מ אם לא ניכר האי קורה לא חשיב שום תיקון, ה"נ גבי צוה"פ אם אינו ניכרים הקנה מכאן וקנה מכאן לבני מבוי לא חשיב צורת הפתח". הרי דהקיש ללמוד לדין היכר רק כלפי הקנים שבצדדים ולא לקנה העליון. [ובעיקר ראייתו ראה בחת"ס סי' צ"ו משכ"ב].

בצוה"פ, וא"כ ראייה זו ליתא לדעת המקו"ח גופיה, ודו"ק.

דעת החת"ס לחלוק בכ"ז וס"ל דאין דין היכר כלל בצוה"פ

[ו] **ובחת"ס** או"ח סי' צ"ו כתב לדחות ראייה זו של הפנים מאירות באופ"א, שכן במג"א סי' שס"ג סקכ"ח מבואר שס"ל דלצוה"פ חייבים "קנים" דוקא אבל ראשי כתלים לא מהני, וא"כ מש"כ רש"י לפסול באבן נכנס אבן יוצא זה משום דהו"א לדון את האבנים החיצוניים כקנים של צוה"פ, ולזה פסלינן משום דאיכא דהוי פתחי שמאי דפסול, וא"כ מעולם לא באנו לדון את האבנים הפנימיים כמזוזות של הפתח, עי"ש. וכתב החת"ס לחלוק על הפ"מ והמקו"ח דלעולם לא בעינן שהקנים יהיו מגולים וניכרים, כיון דצוה"פ הוי סתימא גמורה וכל שהוא מחיצה גמורה לא בעי היכר.

דחייה לראיית הפ"מ מפתחי שמאי עפ"י דברי הגרי"ז ז"ל דשם פתח הוא רק בחלק הראוי למעבר

[ז] **ובאמת** ניתן לומר סברא נוספת לדחות ראיית הפנים מאירות מפתחי שמאי, דהנה בספר שערי זבולון יו"ד סי' ס"ז הביא מפתח ביתו של מרן הגרי"ז ז"ל שהיה שם חלון מע"ג הפתח, והקפיד שהמזוזה תהא דוקא במשקוף שתחת החלון, ולא קצת אחורה שהיה שלא תחת החלון, ובאר הגרי"ד ז"ל שטעמו היה דחציו של הפתח שלא קבוע בו חלון הוא פתח בלא משקוף, דגובה הפתח הוא רק עד החלון, דהרי במקום שהחלון קבוע אינו

בדעת הרי"ף ורש"י כהריטב"א, וכן המשכנות יעקב בסימן קכ"ג נקט בדעת רש"י שעובי הקורה של העוגל מפסיק בין התקרה למזוזות, [ומה"ט כתב שיש לזוהר למתוח החוט של הצוה"פ שלא יהא נכפף למטה בעיגול, והובא בשעה"צ], וא"כ ראייתנו שנויה בפלוגתת ראשונים ואחרונים וכנ"ל.

מקור נוסף לדין "היכר" בצוה"פ

[ה] **והנה** בעצם יסוד דברי המקו"ח דצריך גם בצוה"פ דין "היכר", כבר נתבאר שכן ס"ל להפנים מאירות (ח"ב סי' קמ"ג), ויש לנו לדון בראייתו השניה שם אם היא מקור גם לדעת המקו"ח. דהנה הפנים מאירות הוכיח מהא דאיתא בגמ' בדף י"א ע"א דפתחי שמאי דלית שקפי פסול לצוה"פ, ופירש"י דהיינו דאין המזוזות שוות ביושר אלא אבן נכנס ואבן יוצא. וקשה למה לא נימא דהאבנים הפנימיים הם הצוה"פ ואילו האבנים היוצאים הם כמאן דליתא, ונמצא דמזוזות הפתח מיושרות בשווה. ומזה הוכיח הפנים מאירות דע"כ אי משום הא היה זה פסול כיון דהאבנים החיצוניים מחפים במקצת על המזוזה שבפנים, ושוב אין כאן צוה"פ כי צוה"פ צריך להיות ניכר.

אולם נראה דמשם א"א להוכיח לדעת המקו"ח, שכן לשיטתו להלן מבואר בדברי המקו"ח שצוה"פ של עירוב לא איכפת לן אם הוא פתחי שמאי, ולכן באר דהגמ' בעירובין איירי בלחיים רחבים יותר מד"א וא"א לדון אלא מדין "פתח" ולא מדין צוה"פ, והנה בדין פתח ודאי לא בעי היכר לכו"ע, שכן כל הדין היכר הוא דין בלחי, וזה שייך רק

תיתי שיצטרכו דין היכר בצורת הפתח, אבל כתב דיש לסייע לזה מדברי הירושלמי סוף פ"ק דעירובין דסכך סוכה שלא נעשה לשם צוה"פ אינו נידון כצוה"פ. ומשמע דצוה"פ בעי היכר ג"כ, דהא מחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה לכו"ע אף שלא סמכו עליה מבעוד יום, ואף דבלחי בעינן סמיכה מבעו"י אף לאביי דס"ל לחי משום מחיצה, היינו משום דהוי רק משום מחיצה מדרבנן ובעי שיהא היכר ג"כ כמו שכתבו התוס' ה' ע"ב ד"ה ארבע, אבל במחיצה גמורה לא שייך זה, וצהו"פ הרי הוי מחיצה גמורה, וא"כ מדבכ"ז איתא בירושלמי דצריך לסמוך ע"ז לשם צוה"פ מוכח דצוה"פ צריך ג"כ קצת היכר. וכן נראה בתוס' דף ו' ע"א ד"ה רב, שכתבו "שצריך שיהא הצורת הפתח נראה לכל בני המבוי". עכ"ל.

מקום פתוח שיהא אפשר לקראו פתח, ומשקוף שאינו מעל הפתח ממש אינו משקוף, ע"כ.

והנה לפ"ז נראה לכאורה דה"ה פתחי שמאי שאבן נכנס ואבן יוצא, לא ניתן לומר שהמזוזה של הפתח המחוייבת היא האבנים הפנימיים, כי אין שם פתח לאותו מקום הסמוך להם שכן האבנים החצוניים מעכבים את ההליכה שם, והשם פתח מתחיל רק בקצה האבנים החצוניים, ומדברי הפנים מאירות שהוכיח מזה לכאורה מוכח דלא כסברת הגרי"ז ז"ל.

מקור לד' המקו"ח דצוה"פ בעי ביה
"היכר" מירושלמי

[ח] וזה עתה ראיתי בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' י"ז, שתמה על המקו"ח מהיכי

סימן ב'

בביאור ענין "כמאן דמליא" למשווא להלחי כמאן דליתא

הוספה להערה 21

נחמן לא שנו אלא חלון שבין ב' חצירות, אבל חלון שבין ב' בתים אפילו למעלה מעשרה נמי, אם רצו לערב מערבין, מאי טעמא, ביתא כמאן דמלי דמי, ע"כ. והובא בשו"ע סי' שע"ב סעיף ב'. ומבואר לכאורה דרק בבית מקורה איכא לסברא דכמאן דמליא, ומהרש"ם בדעת תורה (סי' שס"ג) מכח קושיות אלו כתב דע"כ דכוונת המקו"ח הוא רק להיכרא, ודלא כהאבני נזר דתרת' קאמר המקו"ח. וכן פשוט לשון המקו"ח משמע דתרת' קאמר, וצ"ע מכל הנ"ל דמבואר דרק משום דאיכא תקרה אמרינן ביתא כמאן דמליא, וצ"ע.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ר"ז) ג"כ האריך בזה, וסיים "ובימי חורפי הצעתי ד"ז לפני הגה"צ אבד"ק צאנו ז"ל, והשיב כי הראיות ברורות נגד דעת המקו"ח, ומכל מקום למעשה ראוי לחוש להחמיר כדעת המקו"ח", עכ"ל. וכן הקשה בשו"ת בית שלמה סימן נ"ה, וצ"ע.

והנה כאמור בגמ' בעירובין ל"ב ע"ב מבואר סברת כמאן דמליא גם בדליכא מחיצות וליכא תקרה, לענין הא דבעינן בעירובי תחומין שיהא הוא ועירובו במקום אחד, ולזה אמרינן שאם הניח העירוב על האילן גובה עשרה וקנה שביתה בעיקרו, חשיב הוא ועירובו במקום אחד, כי אמרינן דהד"א מקום השביתה הוי כרה"י, ורה"י עולה עד לרקיע, והוי כמאן דמאן

[א] **הנה** במקו"ח חידש דקנה של צוה"פ המונח בתוך חלל ד' מחיצות פסול לצוה"פ משום דאמרינן דהחלל "כמאן דמליא", וממילא הקנה כמאן דליתא.

הנה סברת "כמאן דמליא" מצינו בג' מקומות בגמ', בב' מקומות מבואר בגמ' שזה דוקא כאשר יש תקרה, ובמקו"א מבואר שזה אף כאשר תקרה ואף אין מחיצות, וצ"ע על דברי המקו"ח שכתב שמחמת ההיקף מחיצות איכא סברא דכמאן דמליא ובפשוטו קאי גם כשאין תקרה, והקשה האבני נזר (או"ח סי' רצ"א) דבגמ' מבואר דרק כאשר יש ג"כ תקרה אמרינן כמאן דמליא.

ונבאר הדברים, דהנה בגמ' בשבת ה' ע"א מיייתי דעת רבי דבורק מרה"ר לרה"ר דרך רה"י חייב, ופריך הא בעי לרבי הנחה על גבי מקום ד', ומשני דהא דמחייב רבי איירי בורק דרך רה"י מקורה, דאמרינן ביתא כמאן דמליא דמי, אבל שאינו מקורה לא, ופירש"י דמקורה כמאן דמלי דבר סתום מכל צד הוי כמלא חפצים עד גגו דאין אורו חשיב אור הלכך כל הנזרק לתוכו הוי כמונח".

וכן בגמ' בעירובין ע"ו ע"א תנן בחלון שבין ב' חצירות, אם החלון הוא פחות מד"ט, או שיש בו ד"ט אבל הוא קבוע בכותל מעל י"ט, מערבין שנים ואין מערבין אחד, ובגמ', אמר רב

התם הרי ליכא תקרה ובכ"ז הגמ' מעלה סברא של כמאן דמליא, ומפורש לכאורה כהמקו"ח דגם בלא תקרה איכא לסברא דכמאן דמליא, וצ"ע בגמ' בדף ה' ועירובין דף ע"ו ע"ב. שו"ר במהרש"ם שם שהביא שנחלקו בדבר זה בירושלמי (פ"א ה"א) רב ור"י אם מחייב רבי גם בזרק דרך רה"י שאינו מקורה או לא. ויתכן לומר דרבי יוחנן בשבת צ"ט ע"ב לשיטתו בירושלמי דל"צ מקורה".

ועב"פ מדברי המקו"ח מבואר דנקט דאמרינן כמאן דמליא גם בבית שאינו מקורה [וצ"ע בסתירת הסוגיות הסותרות לכאורה זו את זו ואי"ז קושיא על המקו"ח דוקא], ויש לחקור בסברתו זו מה משוייא להאי "כמאן דמליא", האם ההיקף המחיצות, או השם רשות היחיד, שכן בגמ' בעירובין מוזכר הלשון דכמאן דמליא "ורשות היחיד עולה עד לרקיע", [וראה בחידושי המאירי בשבת (ז' ע"ב) שכתב חידוש דבבית מקורה דאמרינן כמאן דמליא היינו גם על גגו עד לרקיע משום דרה"י עולה עד לרקיע].

ומציאתי שנחלקו האחרונים בדעת המקו"ח בזה, דבש"ת אבני נזר (בסי' רצ"א) נקט בפשיטות שאם הניח הלחי בתוך המחיצות אך הלחי עולה מעל גבי המחיצות עשר טפחים, גם לדעת המקו"ח מהני בזה כיון דרק בתוך חלל המחיצות אמרינן כמאן דמליא, וכאן שהלחי עולה מעלה שפיר דמי, עיי"ש. אולם

דמליא, וחשיב כאילו שבת בגובה עשרה ונמצא הוא ועירובו במקום אחד.

ובאמת צ"ב דנמצא סתירה בדברי הגמ' מכל הני ג' מקומות מזה על זה. והנה יש לנו להוסיף בזה דברים, כי יעויין בחידושי הרשב"א בשבת דף ק"א ע"ב שהביא מהראב"ד ז"ל, דבשתי ספינות הסמוכות זו לזו, מערבין זה עם זה אף כאשר יש ביניהם מחיצה עשרה, משום דחשיבי כבתים דאמרינן בהו ביתא כמאן דמליא דמי, והנה התם ליכא תקרה, וקשה הא בגמ' בשבת ה' ע"א ופשוטת הגמ' בעירובין ע"ו ע"ב מבואר דדוקא כאשר יש תקרה אמרינן כמאן דמליא. וכן יש לשאול בדברי החזו"א סי' צ"ו סק"ב שכתב דחצר מקורה ג"כ לא מערבין זה עם זה, וכן בית התבן מקורה, אלא רק בבית אמרינן כמאן דמליא. ומבואר בדברי הראב"ד והחזו"א דלא ה,תקרה" גורם לומר "כמאן דמליא", אלא השם בית שמשמש לדירין לאפוקי חצר אף אם הוא מקורה בכ"ז משמש רק כחצר ולא אמרינן ביה כמאן דמליא.

שו"ר דלכאורה מפורש בגמ' בשבת צ"ט ע"ב כהמקו"ח, שכן שנינו: "אמר רב מישא בעי רבי יוחנן, כותל ברה"ר גבוה י' ואינו רחב ד' ומוקף לכרמלית ועשאו רה"י וזרק ונח על גביו מהו, מי אמרינן כיון דאינו רחב ד' מקום פטור הוא, או"ד כיון דעשאו רה"י כמאן דמלי דמיא כו", ופירש"י, כמאן דמליא דמיא - והוי אצל ראשו כארעא סמיכתא כל החלל. והנה

א. שו"ר בתוס' בשבת דף ח' ע"א ד"ה אמר אב"י, בהא דאמר רב חסדא דנעץ קנה ברה"י וזרק על גביו חייב, דכתבו התוס' שהוא משום דע"ג הקנה חשיב רה"י מסברא דביתא כמאן דמליא, עיי"ש, והתם ליכא תקרה, וצ"ע מה יענו התוס' ליישב הגמ', ועב"פ שמענו שדבר זה אם רק במקורה אמרינן כמאן דמליא שנוי בפלוגתא גדולה, ומצאנו עכ"פ בית אב לדברי המקו"ח.

כאן דקנה של צוה"פ שבין המחיצות פסול משום דכמאן דמליא דמיא, א"כ ה"נ כיון דיש גג מעל הלחי אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכמאן דמליא כל סביבותיה, אבל חבל שמושך לתוך הבית מארובה לארובה מסתבר שכשר, עכ"ד (וצוין שם עפ"י השמועה).

והנה בט"ז בסימן שס"ג כתב וז"ל: "ונ"ל דאם למעלה מן הקנים שמעמידים למטה יש גג שמפסיק בין החבל לקנים, יש איסור בזה, דלא הוי צ"ה בזה, כיון שהגג מפסיק בין חבל להקנים ואין עושיין צ"ה בענין זה, אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהיה מכוונים תחת חבל בלי הפסק", עכ"ל. ויש לשאול דלמה לא כתב הט"ז טעם לפסול משום דפי תקרה דהגג יורד וסותם את מקום הלחי, והוי כמאן דמליא וכמאן דליכא הכא לחי כלל, ולא רק מטעם דאין דרך לעשות צורת הפתח כזה.

בדעת המקו"ח בקנה אחד לבד תקוע בין מחיצות

הנה בשערי תשובה סימן שס"ג סעיף כ"ו (ס"ק ז') הביא להלכה את דברי המקו"ח דקנה של צוה"פ העומד בתוך הבית או בתוך גדר המוקף מארבע רוחותיו לאו כלום הוא. וסיים "ומשמע מדבריו אף אם קנה אחד מבחוץ לא מהני", עכ"ל. והובא להלכה במשנ"ב שם ס"ק קי"ג.

ויצ"ע מהיכן היה משמע כן מדברי המקו"ח, ולכאורה כוונת השערי תשובה מזה שהמקו"ח לגבי לחי של צוה"פ המרוחק ג"ט מהכותל, כתב מפורש שאם רק אחד מהלחיים מרוחק זה כשר, ואילו לגבי קנה

הבית שלמה (סי' נ"ה) פליג בזה וכתב דלהמקו"ח יש לפסול בכה"ג, כי סברתו משום דרה"י עולה עד לרקיע, וא"כ כל מה שמעל גבי חלל המחיצות אף שמעבר לחלל, אמרינן בזה כמאן דמליא ופסול ללחי. ולפי מש"נ שורש פלוגתתם האם ההיקף מחיצות מושיא לכמאן דמליא, או הדין רה"י.

ויש בזה כמה נפק"מ, כגון לגבי לחי שעל גבי עמוד עשרה ורוחב ד"ט, דלדעת הבית שלמה לדעת המקו"ח (דחיישינן ליה להלכה) יהא בזה פסול דכמאן דמליא, כי ראש העמוד חשיב רה"י ועולה עד לרקיע ופסול ללחי. וכן נפק"מ במה שראיתי

אכן נראה דהמקו"ח ס"ל דיסוד הסברא דכמאן דמליא לא תליא משום חלל המחיצות, דאו אולי יתכן דרק כאשר יש ג"כ תקרה אמרינן כמאן דמליא, אלא הוא תלוי בשם רה"י, ונפק"מ שזה ג"כ עולה עד הרקיע כפי שרה"י עולה עד לרקיע, ולכן כאשר יש קנה של צוה"פ שעומד ע"ג עמוד גבוה י"ט ורחב ד"ט, הר"ז פסול לדעת המקו"ח, משום דחשיב כמאן דמליא והוי כאילו ליתא להקנה. [והאבני נור שם שרצה להכשיר כה"ג, הוא לשיטתו שהבין במקו"ח שהוא סברא בכלל מחיצות, ולכן כתב שעמוד עשרה שמעל גובה המחיצות מהני לקנה דצוה"פ, אבל לדברינו דעת המקו"ח לפסול בזה].

והנה ראיתי בספר אמת ליעקב על סי' שס"א, שנשאל אם נועץ לחי בכותל תחת גג אי אמרינן פי תקרה יורד וסותם ויבטל הלחי, [וכמדומה שכוונתו גם בגוונא שהקנה העליון ג"כ מתחת הגג]. והשיב דלפי מש"כ המקו"ח

סילוק מחיצות, ואך דדן מטעם חסרון היכר או כמאן דמליא, וא"כ הכא הרי ליכא חסרון היכר שהרי הלחי של צוה"פ ב' ניכר, וכן מצד כמאן דמליא נראה שאין לדון, כיון שאין כאן היקף ד' מחיצות אלא מחיצה אחת, ואין בכה"ג סברא דכמאן דמליא, וא"כ לכאורה לדעת המקו"ח יש להכשיר בכה"ג.

[וגם אין לדון שהצוה"פ א' שהוא התחתון יחשב לחי בעצמו להצוה"פ העליון, כי רק החוט עובר תחת הצוה"פ העליון וזה לא יכול להחשב לחי, (וראה בבינת שמחה תיקון ערובין סי' ג' שדן לפ"ז למה בחוטי החשמל שעוברים תחת צוה"פ מדוע אינם פוסלים את הצוה"פ), אכן אם הלחי עצמו של הצוה"פ א' תקוע תחת הצוה"פ ב', יתכן שזה מועיל להחשב בעצמו ללחי גם לצוה"פ ב', והוי צוה"פ ב' מחולק לב' צוה"פ וכשר].

העומד בתוך הבית לא כתב כן, משמע דבזה אף קנה אחד פוסל.

אכן באמת אף ניזיל בתר טעמא, מסתבר הכי, הן מצד הסברא דלחי דצוה"פ בעי היכר, מסתבר שהוא דין בב' הלחיים, ובין להסברא דביתא כמאן דמליא מסתבר דגם כאשר רק קנה אחד תקוע הוא כמאן דליתא ושוב הוי כחסר לחי אחד דפסול.

בדעת המקו"ח בצוה"פ א' העובר תחת הצוה"פ ב' אם פוסל לצוה"פ ב'

הנה יל"ע לדעת המקור חיים כאשר נתן צוה"פ א' תחת צוה"פ ב', האם הצוה"פ א' פוסל לצוה"פ ב' מחמת שמחלק את מקום עמידת הלחי אחד מהשני, כי הנה המקו"ח לא דן מצד "סילוק מחיצות" כפי שדן החזו"א (בסי' ו' סקכ"ב), אשר משמע דלא ס"ל דצוה"פ פועל

סימן ג'

בחידושו של המקו"ח לחלק בין 'פתח' לענין מזוזה ל'צורת הפתח' לענין עירוב

ביה, ואילו לענין מזוזה בעי שם "פתח", לכן צריך שיהא גמור ומתוקן ולא שמאי. ויבואר יותר להלן בעזה"י.

ג' ראיות המקו"ח שבצוה"פ אין פסול שמאי

ב] **והמקו"ח** ייסד את דבריו עפ"י ג' ראיות:
א', ממש"כ המג"א (סי' שס"ג ס"ק כ"ח) שכותל שיוצא ממנו באמצעו איזה בליטה כמין עמוד, מהני אותו עמוד להחשב לחי של צוה"פ, אף שאין שם תיקון מזוזות ואינו לחי לעצמו, כי הוא מגוף הכותל, בכ"ז ככה"ג מהני ללחי של צוה"פ. והקשה המקו"ח דלכאורה זה נסתר מדברי הריטב"א בעירובין (י"א ע"א) שמבואר שכשאין תיקון מזוזות חשיב "פתחי שמאי". ותי' המקו"ח שהריטב"א איירי בדין "פתח" ולענין חיוב מזוזה, שזה נחשב שמאי ומקולקל כאשר אין תיקון מזוזות ומשקוף, ואילו המג"א איירי לענין צוה"פ דשבת, ובזה כל שניכר בכותל שזה כדבר נפרד מהכותל סגי בזה להחשב לחי צוה"פ של עירוב. (אולם החזו"א נחלק דבאמת אין חילוק בין פתח מזוזה לצוה"פ דשבת, וכתב דבאמת אין דברי המג"א עולים בקנה אחד עם דברי הריטב"א, אלא דלא קי"ל כהריטב"א בזה).

א] **הנה** המקו"ח ייסד שיש חילוק מהותי בין "פתח" לענין חיוב מזוזה, לבין "צורת הפתח" הנצרך לענין עירוב בשבת. ויש בדבר להקל ולהחמיר, להקל - שאם כי מבואר בגמ' (מנחות ל"ג ע"ב) ד"פתח שמאי" אינו חייב במזוזה, דהיינו כאשר הפתח מקוקל כגון אבן נכנס ואבן יוצא (לדעת רש"י בעירובין), או כאשר יש ראשי כתלים בלי תיקון מזוזות ומשקוף (לדעת הריטב"א בעירובין), זה פטור ממזוזה, אבל לענין "צורת הפתח" של עירוב, מייסד המקו"ח שלא איכפת לן בפתחי שמאי, ואף כאשר הוא עשוי באופן שיש ממנו בליטות או שאין לו תיקון מזוזות, בכ"ז מהני לצורת הפתח של עירוב.

ובטעם הדבר כתב המקו"ח, לפי שרק לגבי מזוזה צריך "פתח", שהוא חשוב יותר, משא"כ לענין עירוב סגי ב"צורה של פתח", ופתחי שמאי זה רק חיסרון ב"פתח", שאינו מתוקן וגמור דיו, משא"כ ב"צורת הפתח" אף כאשר הוא שימאי, אין זה חסרון בהצורת הפתח, וסגי בזה לענין עירוב.

ונראה משום דיסוד דין צוה"פ הוא רק לאשוויי "מחיצה" לסתום המקום, אזי כל שיש צורת ח שהוא צורה של מחיצה, סגי

א. ואמנם שייסד דבריו גם על פי מה שלמד בדברי הריטב"א, אולם כבר נתבאר בדבריטב"א לפנינו הלשון אחרת מכפי שציטט המקו"ח, אשר מוכח בעליל שלא לזה נתכון הריטב"א.

ובאמת צריך להבין מה הגדר לפי דעת המקו"ח, מתי זה נחשב "פתח" וחייב במזוזה, ומתי זה רק "צורת הפתח" ופטור ממזוזה, (אכן באמת גם לחזו"א וסייעתו נצטרך לשיקול דעת הדיין ולפי ראות עיני המורה, שיגדיר האם זה שמאי ופטור ממזוזה, או מתוקן וחייב, וא"כ גם להמקו"ח כן, ודו"ק).

גם בצוה"פ יש צד חומרא מפתח שכן צריך דיני "לחי"

[ג] **אכן** מאידך מצינו חומרא ב"צורת הפתח" הנצרך בעירוב מה שלא מצינו ב"פתח" אפילו לחיוב מזוזה. שכן בצוה"פ כתב המקו"ח שצריך שהקנים בצדדים יהא עליהם כל דיני "לחי" ככל דיני לחי של מבוי, וכמה נפק"מ בזה: א', שלא יהא הקנים של הצוה"פ ארוכים יותר מד"א, כפי שמצינו בעירובין (ה' ע"ב) דלחי יותר מד"א לא יכול להחשב כלחי. (והחזו"א תמה ע"ז דבתוס' ה: ד"ה ארבע מבואר דטעם הדבר שלמרות שלחי משום מחיצה מ"מ בעינין גם היכר קצת, ויותר מד"א חסר היכר, וא"כ מה זה שייך בצוה"פ שאינו אלא משום מחיצה בלבד. אולם נראה דהמקו"ח לשיטתו דגם צוה"פ בעי ביה דין היכר, כדלהלן). ב. שצריך שהלחי יעמוד בתוך חלל המבוי ולא מאחורי כותלי המבוי, כי כמו דלחי של מבוי בעי היכר, כן הלחי של הצוה"פ של עירוב בעי היכר. (והחת"ס בסי' צ"ו נחלק עליו והכשיר גם כשאין היכר לצוה"פ, והחזו"א ג"כ ס"ל דצוה"פ לא בעי היכר, אבל פסל מטעם דאיכא הכא סילוק מחיצות, דהמחיצה העוברת בין הלחי לשאר הצוה"פ מסלקת הלחי משאר הצוה"פ ופסול). ג. שאין להרחיק הלחי ג"ט מהכותל, כמו בלחי של מבוי. ועוד כמה נפק"מ.

ב. **ועוד** הוכיח המקו"ח מדאמרו בגמ' בעירובין (י"א ע"א) דקנים ודוקרנין מהני לצוה"פ, והנה סתמא דהני דוקרנין הם בלתי משוייפים ויוצא מהם זמורות וחתיכות, באופן שהוי כאבן נכנס ואבן יוצאת דחשיב שימאי לש' רש"י, וגם להריטב"א, הרי משמע דסגי בהני קנים בלי תוספת של לחיים נוספים, הרי דלא איכפת לן שימאי בצוה"פ דשבת. (והחזו"א דחה דאף שיש דוקרנין יוצאים מהקנים, אי"ז נחשב שמאי כל כמה שניכר שהועמדו שם הקנים הללו לשם צוה"פ).

ג. **וראיה** נוספת כ' המקו"ח, מזה שבכל הצוה"פ של העירובין לא נהגו ליתן בהם מזוזה, והרי שערי עיירות ושערי מדינות חייבים במזוזה (יומא י"א ע"א), וע"כ משום דחיוב מזוזה הוא רק ב"פתח", ואילו הצוה"פ של העירוב הם נחשבים שמאי ביחס לשם פתח, כי קי"ל לעיקר כהריטב"א שכל שאין תיקון מזוזה חשיב שמאי, ובקנים של הצוה"פ ליכא תיקון מזוזה, ולכן זה פטור ממזוזה, ומוכח דאע"פ שאין כאן "פתח" לענין חיוב מזוזה מ"מ זה מהני לגבי צוה"פ של עירוב, וע"כ משום דלענין עירוב סגי ב"צורת" הפתח, ולא איכפת לן אם הוא שמאי ופטור ממזוזה. (והחזו"א דחה דבאמת אין הבדל בין פתח לצוה"פ ואין חיסרון שמאי בכל הצוה"פ של העירובין, ומה שאין נותנים מזוזה שם, הוא משום שאי"ז משתמר בקדושה וכן לפעמים יש שותפות עכו"ם דפוטר. וראה בפנים שכתבנו סברא נוספת לפטור כי אי"ז משמש לכניסה ויצאה, ועפ"י רש"י ביומא יא. ד"ה אחד שערי מדינות, ע"ש).

משום דלצוה"פ של עירוב לא מהני כתלים עצמם. וצ"ב מ"ש דלענין צוה"פ מחמירין. (וראה בחת"ס בליקוטין סי' ל"ד שכ' לתרין דהא דבעי טפח היינו באמצע המבוי, והוא דחוק מאד דא"כ נמצא דקורה בתחילת המבוי מהני מדין צוה"פ וא"צ טפח, ומהני ביותר מרוחב עשר אמות ועוד כמה נפק"מ, וראה בחזו"א יו"ד סי' קע"ב ועירובין סי' י"ד שהאריך לתמוה על דברי הרא"ש והטור בזה).

ונראה דביאור החילוק הוא, דשאני צוה"פ של שבת שביסודו זה בא ליצור "מחיצה" לסתום הרוח, ולכן ראשי כתלים העומדים בצפון ובדרום בלי גיפופים לפנים, אזי בצד המזרחי אין כל סתימה, ולכן צריך קנים נפרדים בשביל לאשווי מחיצה לרוח זה, ולא סגי בהכתלים להיות כלחיים, כי הם תוחמים רוח צפון ודרום ואין להם שייכות לתחימה של רוח מזרח או מערב. משא"כ לענין מזוזה יסוד החיוב הוא דכשיש בית אזי במקום הכניסה זה מוגדר כפתח הבית שחייב במזוזה, וממילא כל שניכר שזה מקום הכניסה להבית, חייל שם פתח על אותו המקום, ולהכי גם בראשי כתלים זה נחשב פתח לחייב במזוזה, שכן הוא מקום הכניסה להבית.

ב. **זכן** יש לבאר בהא דמצינו בגמ' במנחות (ל"ד ע"א) דאיפלגו תנאי, דלדעת ר"מ צוה"פ עם קנה אחד חייב במזוזה, ולרבנן פטור, והרא"ש שם פסק כר"מ, ואילו גבי שבת קי"ל לכו"ע דבעי ב' קנים, אחד מכל צד, ובמשכנות יעקב סי' קכ"ג הוכיח כהרמב"ם דפסק כרבנן מהא דגבי שבת קי"ל דאין צוה"פ בקנה אחד, אלא בעי קנה מכאן וקנה מכאן, וא"כ ה"ה לגבי מזוזה בעינן ב' קנים. אולם הרא"ש פסק כר"מ

והדבר צ"ב, מאי שנא דלענין חסרון דפתחי שמאי אין חסרון בצוה"פ של עירוב, ואילו מאידך יש חומרא בצוה"פ של עירוב שכן צריך לחיים דוקא על כל דיניו. והביאור בזה נראה, כי צוה"פ של עירוב צריך לשמש בתורת "מחיצה", ולסתום את הרוח שבו הוא עומד, ולכן צריך כל דיני לחי. אכן ביחס לנידון של "פתחי שמאי", אזי הצוה"פ של עירוב קל יותר שלא צריך שיהא גמור ומתוקן כל כך, אלא סגי באיזה קנה מכאן ומכאן וגומי למעלה, כי כל שיש את הצורה הזו של ח' יש כאן צורת מחיצה, ולכן לא איכפת לן אם הוי שמאי ובלתי גמור, משא"כ לענין מזוזה צריך כאן שם "פתח" להבית, וזה מצריך שיהא מתוקן וגמור ולא יהא שמאי ומקוקל.

כמה חילוקי דינים בין צוה"פ לענין עירוב לפתח לענין מזוזה

ד] **אולם** באמת לא סגי בזה, כי הנה כד נתבונן בדבר נראה כי עוד כמה חילוקי דינים מצינו בין "פתח" הנצרך למזוזה לבין "צוה"פ" הנצרך בעירוב של שבת.

א. **דהנה** בגמ' במנחות (ל"ג ע"ב) אמרו דפתחא דאקרא חייב במזוזה, ופירש הרא"ש דהיינו ראשי כתלים, כלומר שיש ב' כתלים אחד בצפון ואחד בדרום זה כנגד זה, והצד המזרחי פרוץ במילואו בלי שום גיפופים בכתלים אל תוך הצד המזרחי. וזה חייב במזוזה לדעת הרא"ש. ואילו לענין שבת הוכיח המג"א (סי' שס"ג סקכ"ח) מדבעי קורה טפח במבוי, ולא אמרינן דסגי בכל שהוא מדין דהוי צוה"פ דסגי בגומי כל שהוא מלמעלה, דע"י הכתלים דהוו לחיים בצד, ולמה בעי קורה טפח, וע"כ

דלותתיה נעלות בלילה כו', ולדעת החזו"א הרי דלתות בלא צוה"פ אינו כלום, וע"כ דחשיבי צוה"פ לענין שבת, ובכ"ז לגבי מזוזה פטורים].

אכ"נ לפי מש"נ דחלוק בעצם דין הצוה"פ הנצרך לגבי שבת ולגבי מזוזה, שכן לגבי שבת בעינן ליצור "מחיצה", ולכן גם צריך שיהא בו היכר ציר, וכן שתהא בריאה לקבל דלת, והיינו דהוי תחילת מחיצה ובא לשמש כמחיצה, ולכן גם בעי תרי לחיים מב' הצדדים, ולכן גם פתח הממלא את כל החלל לא חשיב צוה"פ שיכול לשמש כמחיצה. א"כ כל שיש כאן מציאות של צוה"פ הוי שפיר מחיצה, ולכן גם כאשר בא לאחזוקי תקרה סו"ס יש לזה שם צוה"פ ומהני לגבי שבת.

משא"כ לגבי מזוזה, עיקר דין המזוזה הוא כשיש בית ויש מקום כניסה אזי חל על מקום הכניסה שם פתח, וא"כ כאשר הקנים שבצד האכסדרא נעדו לאחזוקי תקרה, הוי להדיא שלא בשביל פתח, ולא משום דהוי מקום הכניסה יש להקנים, וממילא לא חל כאן שם פתח ופטור ממזוזה. והוי כסתם צוה"פ המונח באמצע הרחוב שאינו סמוך לכתלים שאינו חייב במזוזה, כי אינו במקום המשמש ככניסה ויציאה, כי זה העיקר המחייב במזוזה, אבל לגבי שבת, כיון דסו"ס יש כאן "צורה" של פתח, הוי שפיר צוה"פ ויכול להחשב מחיצה.

[ה] **נמצינו** למדים הרבה חילוקים בדברי הפוסקים בין צוה"פ של עירוב דשבת ופתח לענין חיוב מזוזה, ונתבאר שמצד אחד יש חומרא בצוה"פ של עירוב שצריך לחיים כדן לחי של מבוי, וכן צריך "צורת" פתח דוקא, והיינו כגון קנה מכאן וקנה מכאן, וכן דלא

דקנה אחד מחייב ג"כ במזוזה, ואילו גבי שבת קי"ל דבעי תרי קנים.

אכ"נ לפי מה שנתבאר יבואר הדבר, כי לגבי שבת בעי "מחיצה" לסתום הרוח, וזה רק ע"י צוה"פ שלם עם קנה מכאן וקנה מכאן, שאז הצורת ח' הוה הוא צורת מחיצה, משא"כ לגבי מזוזה שיסוד החיוב הוא כשיש בית ויש מקום כניסה, אזי ממילא חל על מקום הכניסה שם פתח גם כאשר יש רק קנה אחד.

ג. **זכ"נ** יבואר בזה שיטת הרי"ף והרמב"ם בהא דקי"ל בעירובין י"א ע"ב דצורת הפתח שעשאו מן הצד פסול לעירוב, ובארו הרי"ף והר"מ דהיינו שעשאו בקרן זוית, והטעם משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, והנה גבי מזוזה לא שמענו למאן דפטור ממזוזה כאשר הוא צוה"פ מן הצד. ולפי מש"נ הוא מבואר, שכן לענין מזוזה סו"ס זה מקום הכניסה המשמש לכניסה ויציאה, אזי גם בקרן זוית חל שם פתח לחייב במזוזה, משא"כ לענין עירוב דבעינן לאשווי מחיצה, צריך שהצוה"פ מצד עצמו יהא ראוי להיות צוה"פ, ועד כמה שפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, יש חסרון בהצוה"פ. וראה בחי' הגר"ח ז"ל סטנסיל בענין צורת הפתח משכ"ב.

ד. **ועוד** ניתן אולי לכאור בזה, דהנה בגמ' במנחות ל"ג ע"ב מבואר דפצימין

דאתו לאחזוקי תקרה ל"ח פתח לחייב במזוזה, ואילו לגבי שבת מבואר במג"א בסימן שמ"ו ובמשנ"ב שם דאף לאחזוקי תקרה חשיב צוה"פ. [וראה ביומא י"א ע"א דאבולי דמחוזא פטור מזוזה משום דלאחזוקי תקרה אתו, ובגמ' בעירובין ו' ע"ב איתא דאבולי דמחוזא אלמלא

ובתשובת הדבר אומר בעניי, דודאי אין המנהג כן כאשר מעידים גדולי אחרונים ובראשם רבינו החוות דעת בתיקון עירובין שלו, דיש הבדל בין מזוזה דבעינן פתח ממשי לצוה"פ דעירובין, דצוה"פ בעינן, פתח לא בעינן, כאשר הוכיח למישור מדברי הריטב"א עירובין י"א ומג"א סי' שס"ג ס"ק כ"ח, ובמנחת יצחק הרגיש בדברי החו"ד הנ"ל.

ומש"כ לדחות ע"פ שהובא מס' יד הקטנה דהאומר דכשאין המזוזות עבים טפח פטור טועה הוא, ולא ידעתי מה דחי' יש מכ"ז, דהתם מזוזות גמורות הם אלא דאין עוביו טפח, משא"כ צוה"פ דלעולם לא חייבו ז"ל אלא (צוה"פ) [פתח ממש] לא (פתח) [צורה"פ], וכן מצאתי להגאון מהרש"ם בדע"ת שלו סו"ס שס"ב ד"ה באמת, דרמזו על יסוד הגאון החו"ד בזה, וכן בתשובת דברי מלכיאל ח"ג סי' ט"ז פשיטא לי' להלכה דצוה"פ פטור מן המזוזה, אלא דנו"נ בדברי החו"ד בזה, והוסיף בטעמו, עכ"פ דברי החו"א לאו דכו"ע היא, וכנראה דמנהג העולם כהחו"ד, וכן מה שהביא במנחת יצחק מהדע"ק אפשר לדחות, וגם מדלת של קש שכתב שם אין שום הוכחה נגד סברת החו"ד, ע"כ אין להרהר אח"ז. עכ"ל.

החזו"א תמה על המקור חיים מנא ליה שדין מבוי עקום תלוי באם יש דירין בב' המבואות, עיי"ש. ונראה לומר בזה, דהמקו"ח למד כהאבן העוזר (שהובא בביה"ל סי' שס"ג) שמבוי שנפרץ מצידו ועשה לו צוה"פ בראשו, אם יש במקום הפירצה עומד מרובה על הפרוץ, לא צריך שם שום לחי או צוה"פ כי בעומ"ר סגי. [ודלא כהגר"ז דבכ"ז צריך לחי, ודלא כהבית מאיר דצריך שם אפילו צוה"פ].

מהני צוה"פ בקרן זוית, דהכל בא לאשווי יותר צורת הפתח, אולם מאידך כתב המקו"ח שאפשר שיהא שימאי, ודוקא גבי מזוזה מקפידים על שמאי, וצ"ב דהא במזוזה מצינו שכל שהמקום משמש לפתח להבית חל על הפתח שם פתח, אף שיש שם רק קנה אחד, ועוד כמה איקולי ופשוטי, ולמה לגבי שמאי מחמירין במזוזה יותר מצוה"פ של שבת.

וצ"ל דצוה"פ של שבת העיקר בו הוא הצורה של הח', ולזה בעי' ב' קנים וכדו', אבל סו"ס סגי ליה בגמי לקנה עליון, והיינו כי בשביל לאשווי מחיצה סגי בדבר קל, כל שיש לו הצורה של הח', והוא מחיצה וסותם, ולכן לא איכפת לן שהוא שמאי מקולקל ואינו גמור. משא"כ לענין מזוזה, סו"ס הוא בא לשמש כפתח הבית, ופתח הבית חייב להיות גמור ומתוקן, ואמנם גם בקנה אחד מן הצד סגי, כי זה מראה שזה הפתח, אבל צריך שיהא מתוקן ובלתי שמאי. כנלע"ד בישוב הדברים לשיטת המקו"ח דקי"ל כוותיה להלכה להחמיר ודאי.

ואעתיק עוד מש"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ז סימן ק"ע כתב: יקרתו קבלתי ואשר שאל אותי למעשה בענין צורת הפתח להיתר טלטול אם חייב במזוזה, היות כי מרן הגאון החזו"ן איש כתב ביו"ד סי' קע"ב אות ג' דאפילו צוה"פ דלא נעשה לשם כך דחשיב שפיר צוה"פ וחייב במזוזה, ואין קובעין מזוזה משום שאין המזוזה משתמרת, ולפעמים יש כאן שותפות נכרי, ע"כ, ולפ"ז שאל למה אין קובעין מזוזות בעירנו ובשכונות הרדיות שאין חשש שאין משתמרות ואין שותפות גוי, והעיר ממש"כ בספר שו"ת מנחת יצחק ח"ז סי"ב דחשש לדברי החזו"ן איש למעשה.

ולזה ס"ל להמקו"ח דכוונת הגמ' אינה לבקיעת רבים של בני רה"ר לבד, אלא כאשר יש בקיעת רבים מבני המבוי גופא, זה נותן תוקף להבקיעת רבים להיות חזק יותר מהעומ"ר, ולכן צריך אף לחי בעקמימות, ולכן כ"ז דוקא כאשר יש דירין בב' המבואות, שאז הבקיעת רבים של ב' המבואות מקשר הכל למבוי אחד שיש בו בקיעת רבים של בני המבוי גופא, אבל כאשר אין דירין באחד מהמבואות, אזי הבקיעת רבים של בני מבוי א' אינו נחשב.

ויש לתמוה במאי גרע מבוי עקום שאע"פ שעשה צוה"פ בראשו אכתי צריך לעשות לחי בעקמימות, והא לכאורה זה כמו מבוי שנפרץ בצידו, ובזה הרי מספיק דין עומ"ר, ולמה במבוי עקום גרע.

ונראה דע"ז בא המקו"ח ליישב דהנה בגמ' בדף ו' ע"א מבואר דחומר פירצת מבוי כאשר בקעי בה רבים, זהו משום הבקיעת רבים, והנה להאבן העוזר הרי מבואר דבקיעת רבים אינו מגרע מהעומ"ר, ובמה שונה מבוי עקום,

סימן א'

פתיחה למסכת דף ב' ע"א

או קורה וגם שתופי מבואות להתיר טלטול בתוך המבוי וממבוי לרה"י אחר.

אי רשות היחיד דאורייתא הוא בג' מחיצות או בד'

ועיין ביה"ל (ריש ס' שס"ג) שכתב דעת רוב הפוסקים כשיטת רש"י דבשלשה מחיצות הוא רה"י מה"ת, ודלא כה"ח (י"ב ב') והרמב"ם שכתבו שלא מקרי רה"י מה"ת אלא בארבע מחיצות. ויש ראשונים שהכריעו בין השיטות ונקטו דהיכא שהמבוי פתוח לרה"ר כיון דזימני דחקי ביה רבים ועיילי לתוכה אין עליהם מה"ת שם רה"י בלא ארבע מחיצות, משא"כ אם הוא פתוח לכרמלית די בג' מחיצות להחשב רה"י.

רבנו פרץ הקשה אמאי רש"י פירש דהך מבוי לא הוא רה"ר ולא פירש לשיטתו דהרי הוא רה"י גמור כיון שיש לו ג' מחיצות, ותירץ דרש"י רצה לפרש גם אליבא דמ"ד דבעי ד' מחיצות מה"ת, דמ"מ לא הוא רה"ר ואינו אסור בטלטול מה"ת. וגם הרשב"א (ח"ה סי' י"ט) הביא שדקדק השואל אמאי לא פרש"י דהוי רה"י ולזה תירץ הרשב"א דעיקר כוונת רש"י כאן לפרש דאף שאינו רה"ר דבר תורה אסרוהו מדברי סופרים משום לתא דרה"ר.

איתא בריש מכילתין "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט, רבי יהודה אומר אינו צריך. והרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו צורת הפתח אף על פי שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט". ופירש"י בטעם תקנת לחי או קורה "מבוי קצר הוא, ואינו רחב שש עשרה אמה, ואי נמי רחב הוא אינו מפולש, אלא ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו אחד סתום, דאי הוה מפולש לא הוי משתרי בקורה, כדאמרינן בגמרא, וכיון דלאו רשות הרבים הוא שרי לטלטולי ביה מן התורה בלי שום תיקון, ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברשות הרבים, ושרויה בתקנתא דלחי או קורה, דליהוי היכרא, דלא ליתי למישרי רשות הרבים גמורה". והיינו מה שחכמים הצריכו לחי או קורה אינו לאשווי רה"י שהרי כבר כתב רש"י (י"א ב' ד"ה לזרוק) "מרה"ר לתוכו משלש הוא דמייחייב דשלש מחיצות דאורייתא לשוייה רה"י" וכ"כ בסוכה (ב' א' ד"ה מבוי) "דכולה מדרבנן דמדאורייתא סגי ליה בג' מחיצות" וא"כ מה"ת מבוי שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י ומותר לטלטל בתוכו וגם ממבוי לרה"י אחר, ורק משום דאתי לאיחלופי ברה"ר תיקנו שצריך לחי

רה"י מה"ת ורק חכמים חייבו משום דלא לייתי לאחילופי גם לחי או קורה וגם שתופי מבואות התנא היה צריך להסמיך דין עירובי חצירות לדין לחי וקורה.

ביאור דעת הרמב"ם

והנה כתב הרמב"ם (פי"ז ה"ב) מהל' שבת "היאך מתירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית ולפיכך די לה בלחי או קורה". ושם בה"ט כתב רמב"ם "מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר לטלטל בכלו, שכל פחות משלשה הרי הוא כלבד, מבוי שהכשירו בקורה אף על פי שמותר לטלטל בכלו כרה"י הזורק מתוכו לדה"ר או מרה"ר לתוכו פטור, שהקורה משום היכר היא עשויה, אבל אם הכשירו בלחי הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרה"ר לתוכו חייב שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית". וכתב המ"מ (שם בה"ב) "דע שדעת רבינו היא שדין מבוי שלו שלשה מחיצות דבר תורה כדין כרמלית וכבר ידעת שדין הכרמלית דבר תורה הוא כדין מקום פטור ושניהם דין אחד להם מן התורה שמטלטלין בהם אפילו באלף אמות ומכניסין מתוכן לרשות היחיד ומרה"י לתוכן וכן מרה"ר וחכמים גזרו בכל זה בכרמלית. ודברי רבינו מבוארים שמ"ש בכאן שדין תורה בשלשה מחיצות מותר לטלטל הוא כדין כל כרמלית שבעולם כמו שנתבאר. וכן מ"ש ויעשה רה"י

הא דהביא הרמב"ם את דין המבוי בהלכות שבת ולא בעירובין

כתב הרמב"ם פי"ד ה"א מהל' שבת "ואי זו רה"י תל שגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר על כן וכו' וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחיצות גובהן עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן וכו'" ומדויק שהרמב"ם לא הביא כל עיקר דין לחי וקורה בהל' עירובין אלא בהל' שבת והיינו שהלחי וקורה הם לאשוויי רה"י וכמו שנבאר ואין זה תקנת שלמה שחייבו עירובי חצירות ושתופי מבואות, ובהל' עירובין (פ"א ה"ד) ביאר שהסיבה למה תיקנו שתופי מבואות בזה"ל "ומפני מה תיקן שלמה דבר זה, כדי שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ושוקיה ולהכניס מהם לחצרות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכניס מן השדה למדינה, ויחשבו שהשווקים והרחובות הואיל והן רשות לכל הרי הן כשדות וכמדברות ויאמרו שהחצרות בלבד הן רשות היחיד וידמו שאין ההוצאה מלאכה ושמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים" ולא כרש"י שכל עיקר דין לחי וקורה אינו אלא משום איחלופי. והיינו דלפי הרמב"ם על ידי הלחי וקורה זה נעשה רה"י, אבל משום גזירת איחלופי גזרו שאסור לטלטל ממבוי שהוא רה"י לבתים ששייכים למבוי בלי שיתופי מבואות.

ובאמת סדר הפרקים במכילתין מדויק כשיטת הרמב"ם שהרי המסכת מתחילה עם דין לחי וקורה וממשכיה עם הל' עירובי תחומין ורק אחר כך מבארת הלכות עירובי חצירות. ואם נפרש שג' מחיצות הוא

עירוב על רה"י נאמר ולא על מקום פטור, אלא דבלא לחי וקורה אסור לטלטל מדרבנן משום עיקר דין רשויות, והיינו שרבנן אסרו לטלטל בכרמלית, וא"כ ע"י לחי זה נעשה רה"י מה"ת שנאמר בו דין עירוב.

אבל בקורה הרי קיי"ל הזורק מרה"ר לתוכו פטור וא"כ גם עם קורה דין מקום פטור בה ולא דין רה"י, ולכן נהי דמדאורייתא אין המבוי שהכשירו בקורה נידון כרה"י, אבל לענין דין טלטול שויוהו רבנן כרה"י וזהו עיקר דין היתר מבוי בקורה משום דעשאוהו חכמים כרה"י וכמ"ש הרמב"ם בה"ב "עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכולו", ומכוח דין רה"י הוא שניתר בטלטול. ולכן הרמב"ם הביא ההלכה עם הלכות רשויות בהל' שבת, ורק אחרי שהוא רה"י תיקנו דין עירוב ושיתוף וכמבואר בהל' עירובין.

ויהיה מותר לטלטל בכולו כבר הזכיר שאינה כרה"י גמורה ולא שהזורק לתוכו יהיה חייב. והענין שהחכמים שגזרו בכרמלית בזה שיש לו לחי או קורה עשאוהו כרה"י לכל דבריו אבל ד"ת אינו כרה"י להתחייב עליו עד שיהיו לו ד' מחיצות או שיהיה הכשרו בלחי שהוא עומד במקום מחיצה כמו שנתבאר פי"ד". והיינו דלפי שיטת הרמב"ם צריך ד' מחיצות לאשוויי רה"י מה"ת וכיון שהרמב"ם פסק שלחי הוא משום מחיצה דין המבוי עם לחי ברוח רביעית כרה"י לכל דבר, ומשא"כ קורה שאינו אלא משום היכר אינו כרה"י מה"ת, אם כן מבוי עם קורה ברוח רביעית מה"ת הוא כרמלית ומותר לטלטל בתוכו וממנו לרה"י ורה"ר, ורק רבנן תיקנו ש"יעשה רה"י ומותר לטלטל בכולו".

ביאור הדברים כמ"ש בחי' מרן רי"ז הלוי (הל' עירובין) דבשלש מחיצות אין בו דין רה"י, והיתרו מדאורייתא הוא מדין מקום פטור, ולפי"ז אין כאן מקום לתקנתא דעירוב, דדין

סימן ב'

בדין קורה משום מחיצה או היכר דף ב' ע"א

להשתמש תחת הקורה וכתב המהרש"א דזהו למ"ד קורה משום מחיצה ואעפ"כ כתב "והלכך כיון דשיעור עשרים משום היכר הוא", ומשמע שגם רש"י סובר כשיטת התוס' שגם אם לחי וקורה משום מחיצה צריך גם ההיכר. וגם הרשב"א בחי' (ג' א') "טעמא משום דאמר"י דאפילו למ"ד לחי משום מחיצה בענין שיהא ניכר דלשם לחי הוקבע". אמנם הק' הפנ"י דאכתי למה רש"י תפס הטפל ולא הזכיר העיקר שהוא לחי משום מחיצה.

אי הא דבעי מחיצה הוא משום היכר או בעי היכר ע"י מחיצה

אמנם לכאורה י"ל שודאי עיקר התיקון הוא ההיכר שלא יבוא לאיחלופי וא"כ רש"י תפס העיקר וכל המחלוקת היא רק אם תיקנו היכר גרידא או היכר שעל ידי מחיצה, וכבר כתב הרשב"א (עבודת הקודש א' פ"ב) "מדברי סופרים הצריכו הרביעית משום היכר בעלמא". והיינו שחייבו מחיצה. ולכאורה רש"י לעיל כתב מפורש שכל עיקר שיעור עשרים אינו אלא משום היכר, והיינו כשיטת הרשב"א שפי תקרה הוא אפילו למעלה מעשרים ודלא כהריטב"א והראב"ד שכתבו שאין אומרים פי תקרה למעלה מעשרים (עי' חי' הרשב"א ג' א' ד"ה ומהא).

אי מהני קורה בריאה למעלה מכ' אמה

ולכאורה היה אפשר לומר דלפי הריטב"א והראב"ד קורה משום מחיצה היינו

בסימן הקודם הארכנו לבאר בדעת הרמב"ם שצריך ד' מחיצות מן התורה ובלא ד' מחיצות א"א לטלטל וביארנו למאי מהני קורה שהיא משום היכר להתיר אותה בטלטול. אמנם אף לפי שיטת שאר ראשונים שג' מחיצות מן התורה ורבנן הצריכו היכר כדי שלא יבוא לאיחלופי, צ"ב למאי מהני הלחי והקורה.

לחי וקורה משום מחיצה או משום היכר

ועי' רש"י ב' ע"א (ד"ה מבוי) שכתב "מבוי קצר הוא, ואינו רחב שש עשרה אמה, ואי נמי רחב הוא אינו מפולש, אלא ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו אחד סתום, דאי הוה מפולש לא הוי משתרי בקורה, כדאמרין בגמרא, וכיון דלאו רשות הרבים הוא שרי לטלטולי ביה מן התורה בלי שום תיקון, ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברשות הרבים, ושריוה בתקנתא דלחי או קורה, דליהוי היכירא, דלא ליתי למישרי רשות הרבים גמורה". והק' רע"א הא קי"ל לחי משום מחיצה מ"ט פי' רש"י משמע שלחי משום היכר. ובאמת הפורת יוסף העיר על התוס' (ה' ע"ב ד"ה ארבע) שכתבו "אפילו למ"ד (לקמן ד' טו). לחי משום מחיצה דהיה לו להועיל יותר אם סותמו מ"מ היכר קצת בעינן ואף על גב דהיכא דהעמידהו לשם לחי לפי' הקונטרס מועיל אף על גב דאין היכירא מ"מ י"ל כשהועמד לשם לחי יש קול ואיכא היכירא". ועי' רש"י (ד' ע"ב ד"ה מאן) שכתב למ"ד מותר

ואם הוא רק היכר א"כ אין דינו כמחיצה ורק הקילו להחשיבו כרה"י מדרבנן גם אם מה"ת דינו ככרמלית וכמ"ש, ואדרבה, הרמב"ם (פי"ז הל' ל"ה מהל' שבת) כתב שגם על ידי פי תקרה לא נעשה כמחיצה להחשיבו כרה"י מה"ת "והזורק מרה"ר לתוכה פטור כזורק למבוי סתום שיש לו קורה".

אמנם נקטינן כדבר פשוט דשיטת רש"י הוא דג' מחיצות מה"ת וכמ"ש רבנו פרץ אמנם הרע"ב בפירושו צייט דברי רש"י ריש מכילתין שכתב "מבוי - שאינו רחב שש עשרה אמה אעפ"י שהוא פתוח משני ראשיו לרה"ר, אי נמי רחב שש עשרה אמה ואינו מפולש אלא ראשו אחד פתוח לרה"ר וראשו אחד סתום.

ומן התורה שרי לטלטולי ביה בלא שום תקון, ורבנן הוא דגזור עליה דלמא אתי לטלטולי ברשות הרבים גמור, ושריוה בתקנתא דלחי או קורה דתיהוי ליה הכירא", ומ"מ כתב (פ"א מ"ב) "מן התורה ג' מחיצות [שלימות] בעינן ותו לא ואתאי הלכה למשה מסיני להוסיף הרביעית, או בלחי משהו או בקורה להיכר מחיצה וכו' ומבוי שהוכשר בלחי חלוק ממבוי שהוכשר בקורה, דאילו מבוי שהוכשר בלחי הוי כאילו יש לו ארבע מחיצות והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב, ומבוי שהוכשר בקורה אף על פי שמותר לטלטל בתוכו על ידי שיתוף לא הוי כרשות היחיד גמור והזורק מרשות הרבים לתוכו פטור, דקיי"ל קורה משום הכירא, ולחי משום מחיצה", והיינו דהוי הלמ"מ שצריך מחיצה רביעית ומהני קורה אע"פ שאין המקום נעשה רה"י על ידי ההיכר. ויתכן לומר דהרע"ב דקדק כן ממש"כ רש"י "וכיון דלאו רה"ר שרי לטלטול ביה מן התורה" ולא כתב שהוא רה"י,

משום היכרא חייבו מחיצה רביעית, אבל לא חייבו מחיצה מיוחדת שיש בה היכרא. וא"כ למ"ד קורה משום מחיצה כל דין קורה הוא דין פי תקרה וכל מה שפסלו קורה למעלה מעשרים אינו אלא משום שאין פי תקרה למעלה מעשרים ולכן כתב דגם אם היא קורה בריאה ורחבה ד' אין פי תקרה למעלה מעשרים, משא"כ לפי הרשב"א אם הקורה רחבה ד' ובריאה לקבל אריח א"כ אמרינן הלמ"מ שפי תקרה ויורד וסותם ואין הגבלה של גובה עשרים אמה, ודוקא קורה משום מחיצה שאינו אלא היכרא על ידי מחיצה וההיכר הוא דוקא תוך עשרים אמרינן שהקורה הוא דוקא תוך עשרים.

אם קורה בעי ד' טפחים ואי תלי בד' מחיצות מן התורה

אמנם כל זה נחא אם אפילו אין בקורה אלא טפח אמרינן פי תקרה יורד וסותם. אבל לפי המבואר בביה"ל (שס"א ב' ד"ה וי"א) דשיטת רוב ראשונים היא דאם אין הקורה רחבה ד' טפחים לא אומרים פי תקרה לכאורה אין לפרש דקורה מתרת מדין פי תקרה. אמנם אכתי י"ל דכל זה הוא לענין פי תקרה שהוא מה"ת אבל בקורה שהיא רק חומרא דרבנן כיון שיש ג' מחיצות הקילו עוד שא"צ יותר מרחבה טפח. ולהלן נבאר עוד בזה.

ויעויי"ש בביה"ל שכתב שהרמב"ם ורש"י סוברים דלא כרוב ראשונים אלא שפי תקרה מהני אף בקורה רחבה טפח, ולפי"ז י"ל שהרמב"ם לשיטתו שפי את המחלוקת אם קורה משום מחיצה או היכר הוא אם דינו כמחיצה היינו שדינו כמחיצה רביעית מה"ת,

דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא בשרחבה ד' טפחים דהויא תקרה חשובה וכו' ואפילו לאביי דאמר בפ"ק בחד מן לישני דקורה משום מחיצה וחודו יורד וסותם, לאו מדאורייתא קאמר, אלא שהקלו בה חכמים שתהא סותמת בקורה טפח כשם שסותמות מדאורייתא קורה רחבה ד"ו". משמע בריטב"א שקורה הוא דין פי תקרה ובמבוי דרבנן הקילו שסגי בטפח.

והנה במתני' ("ג ב') איתא "הקורה שאמרו וכו' דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לארכו רחבה כדי לקבל אריח בריאה כדי לקבל אריח רבי יהודה אומר רחבה אע"פ שאין בריאה", והגמ' מביאה מר' אילעאי אמר רב רחבה ארבעה אע"פ שאינה בריאה" והרשב"א נקט בפשיטות דרב אזיל גם בשיטת ת"ק, ולפי"ז תמה על הרמב"ם שלא הביא שאם הקורה רחבה ד' הוא כשרה גם אם אינה בריאה. אמנם כבר כתב המ"מ פי"ז הי"ג מהל' שבת שאין בזה השגה על הרמב"ם ולכאורה כוונתו שהרמב"ם יפרש את דברי רבי אילעאי דוקא כרבי יהודה. והריטב"א הביא בזה שתי לשונות אם קורה רחבה ד' מועיל אע"פ שאינה בריאה, ולא תמה על דבריהם כלל. ולכאורה הם הם הדברים דלפי הרשב"א בקורה אם היא רחבה ד' חשיבא תקרה ואמרינן פי תקרה ולדין פי תקרה לא צריך שתהא הקורה בריאה, אבל להריטב"א שכל עיקר קורה היא רק קולא בדין פי תקרה ולכן גם ברחבה ד' צריך בריאה. ויתכן שספק הריטב"א הוא אם דין בריאה הוא תנאי בקולא שפי תקרה דרבנן מועיל באינה רחבה ד' או הוא תנאי בדין פי תקרה שהקורה היא בריאה.

וא"כ גם דברי רש"י מיתפרשי כמו הרמב"ם, אלא דלפי"ז צ"ע מהא דפי' בדף ה' ע"ב דגם למ"ד משום מחיצה יש כאן היכר, דמשמע דס"ל דתרווייהו איתנהו בקורה, גם משום היכר וגם משום מחיצה.

הא דלא בעי בקורה ד' טפחים אם משום פי תקרה דרבנן או דין אחר

ולפי' שאר ראשונים שפי תקרה אמרינן דוקא בקורה רחבה ד' יש להסתפק אם מה שהקילו לענין קורה שאינה רחבה אלא טפח, אם הוא דין פי תקרה דרבנן דמהני אף בטפח או דילמא לאו משום פי תקרה דרבנן אלא שעשו רבנן את הקורה כמחיצה. ולכאורה בזה פליגי הריטב"א ורשב"א דלפי הריטב"א דין קורה הוא משום פי תקרה והקילו לענין מילי דרבנן שדייה בטפח אבל הרשב"א סובר שעשאוה כמחיצה ונפ"מ בקורה למעלה מעשרים דלפי הרשב"א אם רחבה ד' תועיל מדין פי תקרה הרגיל, ולהריטב"א לא הקילו בזה להכשיר ביותר מכ'.

ובס"ד מצאתי שמדוייק כשיטתם בדף פ"ו ע"ב שכתבו לכאר שיש קולא בקורה שלא צריך שתהא רחבה ד'. ויש חילוק בלשונם. דהרשב"א כתב וז"ל "דפי תקרה הוא דיורד וסותם אבל לא פי קורה, ובשיש בה ד' על ד' חשיבא נמי קורה תקרה אבל פחות מכאן לא, ואפילו לאביי דאמר בחד מן לישני בפ"ק דקורה משום מחיצה לאו מחיצה דאורייתא קאמר, אלא הכי קאמר כיון דקורה ד' הויא מחיצה דאורייתא דפי תקרה יורד וסותם קורה טפח הויא מחיצה דרבנן". משמע כדברינו שס"ל שקורה משויא למחיצה דאורייתא. אבל הריטב"א כתב "ולכהי בעינן רחבה ד', דקים להו

צ"ע על הרשב"א גבי קורה ד' אי בעינן
בריאה כדי לומר פי תקרה

ב' יישובים על קושיית הגרע"א על רבנו
יהונתן והרע"ב

והנה כתב הרשב"א שם (י"ד ע"א) "רבי יהודה אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה ולית הלכתא כוותיה אלא בעינן רחבה ובריאה, ואם היתה קורה רחבה ארבעה טפחים אע"פ שאינה בריאה". וצ"ע דלעיל ג' א' כתב "ומיהו לדידי קשיא לי כיון דרחבה ארבעה ויש לה חשיבות מקום לימא פי תקרה יורד וסותם וכו' וי"ל דכל היכא דרחבה ובריאה לקבל אריח הכי נמי דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ואפילו גבוה מכ' אמה, והכא שאני דאינה בריאה ולא תקרה היא וכל שאין ראוי לקבל מעזיבה ולא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם". וא"כ משמע דגם ברחבה ד' אין פי תקרה אם אינה בריאה ולכאורה אין טעם לחלק בדב"ק ג' הוא דוקא למעלה מעשרים אמה.

וייעויין רבנו יהונתן והרע"ב שפירשו מחלוקת רבי יהודה ורבנן אם קורה למעלה מעשרים אמה כשרה, דלפי ת"ק קורה משום היכר ולמעלה מכ' אין בו היכר אבל לרבי יהודה קורה משום מחיצה מה לי תוך כ' מה למעלה מעשרים. והק' רע"א מהגמ' (ג' א') "אלמא גבי סוכה בהיכרא פליגי איפלוגי תרתי למה לי צריכא דאי אשמועינן גבי סוכה בהא קאמר ר' יהודה כיון דלישיבה עבידא שלטא ביה עינא אבל מבוי דלהילוך עביד אימא מודה להו לרבנן", הרי מבואר דגם לרבי יהודה הטעם הוא משום היכרא. ועוד הק' כאן מהגמ' (י"ב ב') שהק' על רבא שסובר אחד זה (קורה) ואחד זה (לחי) משום היכר מההיא דרבי יהודה מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע" ולשיטתם הל"ל לתרץ בפשיטות דאין להביא ראייה מרבי יהודה שבודאי סובר קורה משום מחיצה. ונראה לתרץ בפשיטות דהתם איירינן אליבא דרבה כמו שהגמ' שם אומרת "רב נחמן בר יצחק אמר בלא רב מתנייתא אהדדי לא קשיין לרבנן קורה טעמא מאי משום היכרא", מפורש שהגמ' שינתה ואומרת שקורה משום היכרא רק לפי רבנן, אמנם כל זה הוא לפני שהגמ' מסיקה "הניחא אי לא סבירא ליה הא דרבה אלא אי סבירא ליה הא דרבה דאמר רבה כתיב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי עד עשרים אמה יודע שדר בסוכה למעלה מעשרים אין אדם יודע משום דלא שלטא ביה עינא", ולפי רבה פליגי בין בסוכה בין במבוי בדין היכר. אבל לפי

אמנם י"ל דבמתני' איתא דקורה צריכה להיות בריאה, אמנם לפי מה דקיי"ל דקורה משום היכר י"ל שמה שהצריכו קורה בריאה אינו דין בפי תקרה אלא בהיכר וכמ"ש רבינו יהונתן "שאל"כ לא תהא בה היכרא דסוברים בני רה"ר דלפי שעה נתנה אבל כשהיא בריאה ועבה וראויה לקבל בנין כזה ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שם ואית בה היכרא". אבל בד"ק ג' ע"א הרשב"א מפרש שיטת רב דקורה משום פתח ולשיטת הריטב"א ורשב"א הוא טעם שלישי ולא משום היכר או מחיצה, ובדין קורה משום פתח אין להצריך תנאי שתהא הקורה בריאה, ובע"כ התנאי של בריאה הוא בעיקר דין פי תקרה וא"כ גם ברחבה ד' צריך שיהא בריאה לקבל אריח.

מטלטלים תחתיהם, האם הוא רק משום שתי מחיצות דאורייתא או גם ס"ל פי תקרה. (ובאמת ממה שרבנן חולקים ואומרים "אין מערבין רה"ר בכך" שהוא מקור הרמב"ם שאין פי תקרה מה"ת אלא מדרבנן) וכיון שרבנן יהונתן פירש שבברייתא מפורש שרבי יהודה ס"ל שקורה מועיל מדין פי תקרה פי' כן גם במתני' לענין הניח הקורה למעלה מעשרים, ולכן גם כתב שאין צריך בריאה. אבל הרמב"ם פירש למסקנת הגמ' ר' יהודה סובר שני מחיצות דאורייתא ולא פי תקרה ולכן פי' לשיטת רב נחמן בר יצחק שרבי יהודה פי' שם כדלעיל לפי רב שרבי יהודה למד קורה מפתחו של מלכים ולכן אין מקור לפרש ברבי יהודה מכשיר קורה למעלה מעשרים מדין פי תקרה.

מה דקיי"ל כרבא דרבי יהודה ורבנן בסוכה פליגי אם דירת קבע בעינן א"כ אין הכרע לפרש דרבי יהודה סובר משום היכרא, ועי' רמב"ם בפיהמ"ש שפירש שרבי יהודה נשאר כמו שרב אמר שמשערי היכלי מלכים גמר ולרבנן משום הכיר ולא פליגי בהיכר. וגם הקושיא מהגמ' י"ב ב' יש לתרץ שרש"י פירש הגמ' שהקושיא הוא עושה לחי מכאן ולחי מכאן ובלחי אין מחלוקת רבי יהודה ורבנן. וכ"כ הבעז בפ' למשניות.

ויש לומר עוד שמה דפליגי רבנו יהונתן והרמב"ם אי רבי יהודה חולק וסובר שקורה משום פי תקרה או מפתחי מלכים תלוי בשתי לשונות של רש"י דף צ"ה ע"א במסקנת הגמ' שם אי מה דפליג רבי יהודה וסובר הבונה עליה על גבי שני בתים וכן גשרים מפולשין

סימן ג'

שיטת רש"י בדין קורה למעלה מעשרים דף ב' ע"א

מהא דמהני אלמתרא קשה למ"ד קורה משום מחיצה

לקמן ג' א' רב למד הא שקורה למעלה מעשרים פסולה מפתחו של היכל והקשתה הגמ' שם מהברייתא דאמלתרא מהני למעלה מעשרים. מוכח שחסרון קורה למעלה מעשרים הוא משום שאין היכר ולא מלימוד מפתחו של היכל. ולכאורה קושיא הו"מ להקשות אף למ"ד קורה משום מחיצה וא"כ לכאורה ר"ל שתיקון קורה הוא משום פי תקרה ולא אומרים פי תקרה למעלה מעשרים ואינו ענין להיכר ולכן גם אם יש היכר אמלתרא למה מועיל אמלתרא הא לא אומרים פי תקרה למעלה מעשרים. ועי' גאון יעקב שדחק ותירץ שבאמת למ"ד קורה משום מחיצה לא ס"ל דמהני אמלתרא, ובק"א יישב שגם מ"ד קורה משום מחיצה מ"מ צריך קצת היכר וכמ"ש התוס' (ה' ב' ד"ה ארבע) ופירש כן גם בדעת רש"י ד' ב' ד"ה מאן דאמר. אבל לכ' גם לשיטתו אכתי צ"ע לפי האב"א השלישית דחסרון למעלה מעשרים הוא משום דלא אמרין פי תקרה למעלה מעשרים. ולכאורה גם אם נפרש שרב אינו שיטה שלישית אלא סובר דקורה משום מחיצה (עיי"ש בחי' הריטב"א ורשב"א ג' א' דפליגי בזה) הא כבר כתבו תוס' בכמה מקומות להביא ממה שאמוראי פליגי אדרב בהרבה מקומות שלא הסכימו שהוא תנא, וא"כ איך פליגי אברייתא דאמלתרא.

דעת רש"י במיעוט גובה כ' אמה

איתא בריש מכילתין "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט". ובדף ה' א' איתא היה גבוה פחות מעשרה טפחים חוקק בו להשלימו ולעשרה. לענין מבוי גבוה מעשרים צריך למעט ופליגי שם אב"י ורב יוסף אם רוחב המיעוט הוא טפח או ד' טפחים. ובטעם החילוק בין זה להניח את הקורה למטה מעשרה שהצריכו אב"י ורב יוסף ד' טפחים או ד' אמות. וכתב רש"י שם (ה' א' ד"ה רב יוסף) דבהניח את הקורה למעלה מעשרים כיון דאיתיה לדופן ורק למעוטי קאי בהיכר בעלמא סגי ומשא"כ בהניח את הקורה למטה מעשר השתא הוא דמשוי ליה דופן.

אך לכאורה רש"י סתר משנתו בדב"ה ומאן דאמר כתב וז"ל "קורה המתרת במבוי טעמא משום מחיצה דאמר' חודה החיצון יורד וסותם ואמרו רבנן דבטפי מעשרים לא אמרי' יורד וסותם", משמע דלמעלה מעשרים נמי ליתיה לדופן. וראיתי באחרונים שנדחקו וכתבו שחילוק רש"י הוא רק למ"ד קורה משום היכר. ולפי דבריהם מלבד סתימת רש"י שצ"ע, וקשה דלמ"ד קורה משום מחיצה הדרא קושיא לדוכתא. עוד הקשה השפת אמת דהיכן מצינו שאמרו רבנן שאין פי תקרה למעלה מעשרים עוד הקשה בדברי רש"י שאומר דמחיצה העשויה לפחות מד' אינה מחיצה הא הכא המחיצה משמשת לכל המבוי ואמאי אינה מחיצה.

יסוד תקנת קורה

בסימן הקודם הארכנו לבאר שיטת רש"י בגדר תקנת לחי או קורה עפ"י דברי רבנו פרץ דרה"י צריכה ג' מחיצות מן התורה ומשום תקנה דילמא אתי לאיחלופי מבוי לרה"ר הצריכו היכרא ופליגי אם הצריכו היכר בעלמא או משום היכרא הצריכו מחיצה רביעית. אבל זה פשוט דבמבוי שיש לו ד' מחיצות לא הצריכו שום תיקון. וא"כ כיון שע"י הקורה אמרינן פי תקרה יורד וסותם היא כמו מחיצה רביעית וא"כ לכאורה אינו צריך שום היכר. וביארנו שם לשיטת שאר הראשונים שאין אומרים פי תקרה בקורה פחותה מד' טפחים א"כ מדין תורה בקורה רחבה טפח לא אמרינן פי תקרה ופליגי אם חידשו קולא דלענין תיקון מבוי אמרינן פי תקרה ברוחב טפח או כל עיקר תקנת קורה אינו אלא חובת היכר בעלמא ואין לו שם תקרה.

ביאור דעת רש"י והרמב"ם

אבל כל זה הוא לפי שיטת רוב ראשונים שמה"ת לא אומרים פי תקרה בקורה רחבה טפח אבל כבר כתב הביה"ל (שס"א ב' ד"ה וי"א) דשיטת רש"י (פ"ו א') והרמב"ם הוא דאמרינן פי תקרה יורד וסותם גם בקורה רחבה טפח וא"כ חוזרת הקושיא שבכל קורה יש מחיצה ולא צריך היכר. בשלמא לפי הרמב"ם שחידש (בפי"ז ה' ל"ה מהל' שבת) שגם פי תקרה אינו מחיצה מה"ת ואינו אלא היכרא א"ש שהמחלוקת אם קורה הוא משום היכר או מחיצה הוא גם בפי תקרה, אבל אין לנו הכרע לפרש כן ברש"י וא"כ עדיין צ"ע בשיטת רש"י איך אפשר לומר שקורה משום

היכר הרי מדין פי תקרה יש כאן מחיצה וא"כ אמאי צריך היכר.

וי"ל דלשיטת רש"י תקנו במבוי שיש בו ג' מחיצות שיתקנו בלחי או בקורה וכשמתקנו בקורה התנו שלא יעשה את הקורה למעלה מעשרים אמה ואם עשה למעלה מכ' פסול נחלקו האמוראים האם הא דפסלו מעל כ' אמה הוא משום היכר או משום מחיצה היינו האם רבנו אמרו שיש חסרון במחיצה דאין פי תקרה יורד בכה"ג דיותר מעשים או אין זה חסרון במחיצה אלא תקנו שמחיצה זו יעשה באופן שיש היכר ולא למעלה מעשרים שאין היכר.

אך מ"מ באלכסון אינו פסול משום שעל אף שבאלכסון יש חסרון כשהוא משום היכר אבל היכר קצת נקטו תוס' (ה' ב' ד"ה ארבע אמות) שיש אף באלכסון הכא שאין עיקר התקנה משום היכר לא פסלו באלכסון.

עוד נפ"מ היא המחלוקת בסוגיין בכמה בעי מיעוט בהיה גבוה מעשרים אי ד' טפחים או טפח.

ולאנ"ל שפיר מהני אם עשה אמלתרא בקורה אף למ"ד קורה משום מחיצה דכיון שתקנו את המחיצה בתנאי היכר א"כ כיון שהעין נתפס לאמלתרא יש כאן היכר קורה ותו א"צ למעט לכו"ע.

וכן מובן הא דנקט רש"י דחשיב איתיה לדופן כיון שמעיקר הדין אמרינן פי תקרה יורד וסותם למעלה מעשרים אם הניח הקורה למעלה מעשרים מיקרי איתיה לדופן ומדויק

אמה ימעט ולא בעיקר תקנת קורה ופליגי דלמ"ד אסור להשתמש תחת הקורה היינו שתקנת קורה הוא להיכר למשתמשים במבוי שלא יבואו להוציא לרה"ר וא"כ צריך היכר למשתמשים במבוי והם רואים חודו הפנימי ולכן לא מספיק למעט הטפח שתחת הקורה שהרי אסור להשתמש שם, ומשא"כ אם מותר להשתמש תחת הקורה יתכן שתקון מבוי הוא תקנה כללית שלא יבואו לאיחלופי בין מבוי לרה"ר וכמ"ש רש"י בריש מכילתין וא"כ חודו החיצון יורד וסותם, ושפיר סגי בזה שיש היכר לעומד על אותו טפח שנגבה תחת הקורה.

כדברינו ברש"י (ד"ה ומ"ד ארבעה) שכתב "ואמרו רבנן דבטפי מעשרים לא אמרינן יורד וסותם" שמשמע שאינו אלא תקנה דרבנן ומשום היכר שלא אומרים פי תקרה למעלה מעשרים, וגדר התקנה הוא שיהא ניכר בתוך המבוי כשיעור רשות ולא שמעיקר הדין אין פי תקרה ומיקרי מחיצה שאינה ראויה לד'.

ויש להוסיף לדברינו עוד דקדוק בדברי רש"י דבאוקמיתת הגמ' פליגי אם מותר להשתמש תחת הקורה כתב רש"י "כיון דשיעור עשרים משום היכר הוא" והיינו שהנידון הוא דוקא בתקנת מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים

סימן ד'

מבוי שנפרץ מצידו דף ה' ע"א

בקיעי בה רבים שפרוצה למקום מטונף או למקום מקולקל (בפחתים) מכלל דרב הונא סבר אף על גב דלא בקעי בה רבים? מאי שנא מדרבי אמי ורב אסי (שסוברים פירצת מבוי בצידו בעשר) התם דאיכא גידודי (שנשתייר מיסוד הכותל ג' או ד' טפחים גובה על כל פני הפירצה) הכא דליכא גידודי". ומבואר שם דרבי אמי ורב אסי לא אמרו שמבוי שנפרץ מצידו אינו אוסר עד עשר אלא אם כן לא בקיעי בה רבים או דאיכא גידודי.

דעת הרמב"ם במבוי שנפרץ

ויציע על הרמב"ם (פי"ז הל' י"ז משבת) שכתב בסתם "נפרץ בו פרצה מצדו כלפי ראשו אם נשאר עומד בראשו פס רוחב ארבעה טפחים מותר והוא שלא תהיה הפרצה יתר על עשר, ואם לא נשאר פס ארבעה אסור אלא א"כ היתה הפרצה פחות משלשה שכל פחות משלשה כלבוד הוא" ולא התנה דמיירי דוקא בלא בקיעי רבים או אית ביה גידודי. וכתב המ"מ "ונ"ל שכוונת ההלכות ורבינו שאותה מימרא שהזכירו שם מבוי שנפרץ מצידו בעשר חולקת היא על הא דרב אמי ורב אסי". ומשמע, כיון שרב אסי הוסיף שצריך פס ד' סמוך לראשו לא צריך לא בקיעי בה רבים או גידודי.

מקור לדעת הרמב"ם

ובאמת יש להביא מקור לשיטת הרמב"ם דר' אמי ור' אסי לא צריכי גידודי או לא

איתא בגמ' "היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה. כמה חוקק, כמה חוקק כמה דצריך ליה אלא משכו בכמה רב יוסף אמר בארבעה, אביי אמר בארבע אמות. לימא בדרבי אמי ורבי אסי קמיפלגי דאיתמר מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו, איתמר משמיה דרבי אמי ורבי אסי אם יש שם פס ארבעה מתיר בפירצה עד עשר. ואם לאו פחות משלשה מתיר, שלשה אינו מתיר. לרב יוסף אית ליה דרבי אמי לאביי לית ליה דרבי אמי אמר לך אביי התם סוף מבוי הכא תחלת מבוי, אי איכא ארבע אמות אין, אי לא לא".

ביאור דברי ר"א ור"א עפ"י הגמ' לקמן

ולקמן בסוגיין מובא (ה' ב') "אמר רב חנין בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו בעשר, מראשו בארבעה. מאי שנא מצידו בעשר דאמר פתחא הוא, מראשו נמי נימא פתחא הוא אמר רב הונא בריה דרב יהושע כגון שנפרץ בקרן זוית, דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה וכו' אמר רב נחמן בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר מבוי עקום, רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום. במאי עסקינן אילמא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום אלא לאו בעשר וקאמר רב תורתו כמפולש. אלמא פירצת מבוי מצידו בארבע. ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים (ופירש"י

עשה כן בטל תיקון המבוי אלא אם כן עשה צורת פתח לזוטא". והקשה רע"א מה מועיל צורת הפתח לפתח הקטן הא החסרון הוא שנתבטל תורת פתח מהגדול. וכתב המ"ב (ס"ק ק"נ) שהנכון כמו שכתב התפארת שמואל שט"ס הוא וצ"ל לרבא דהיינו שיעשה צוה"פ לפתח הגדול ועי"ז לא נתבטל שם פתח ממנו אף אם לא ילכו בו. אמנם קשה מאד להגיה שהרי מקור דברי השו"ע הוא מהאור זרוע שהביאו הגהות אשר"י ובכולם כתוב שמועיל צורת הפתח לקטן.

חקירה בדברי רבי אמי ורב אסי וביאור דעת ראשונים עפי"ז

ובאמות יש להסתפק בהיא דר' אמי ור' אסי באין פס ד' בראשו אם בטל תיקון הקורה או היא ממש כפירצה ובטל ממנו השם פתח. ולכאורה בזה פליגי רש"י ותוס' לענין מש"כ בגמ' דבהיא דר' אמי ור' אסי היא סוף מבוי ולכן אף לאביי די בפס של ארבעה טפחים ולא צריך ד' אמות שהתוס' פירשו "סוף מבוי" דהיינו שנשתייר ממבוי כשר וכיון שנשתייר ד' טפחים אינו יוצא מתורת הכשר אבל תחלת מבוי והוא שלא נשתייר שם ד' טפחים אלא שצריך לעשות לו הכשר צריך ד' אמות. אבל רש"י פירש דיכול לתקן את המבוי שכתב בד"ה אם יש שם פס ד' "אם נשתייר מן הכותל או עשה פס ד' במקום הפירצה סמוך לקורה", ונראה דבהאי פליגי דרש"י נתבטל רק שם הקורה ולכן דוקא בהניח את הקורה למטה מי' שאין שם מבוי (ובפרט להריטב"א שפירש ברש"י שמחיצות המבוי פחותות מי' טפחים) בעי ד' אמות אבל כאן שנפרץ המבוי מצידו שיש מבוי אלא שנתבטלה הקורה סגי בד'

בקיעי ביה רבים מהגמ' י' ב' ששמואל ורב יהודה סוברים במבוי רחב שעושה פתח עשרה ועוד פתח רחב שתי אמות והגמ' מקשה "ומאי שנא מדר' אמי ור' אסי" ופי' הרשב"א שקושיית הגמ' הוא על הא דאמרינן "וליהוש דילמא שביק פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא" ומאי שנא מדר' אמי ור' אסי דאמרו פס ד' מתיר פירצה עד עשר אלמא לא חיישינן דילמא שביק פתחא קמא ואפילו לפתחא רבה מיניה ועי"ז הגמ' מתרצת שנפרצה מן הצד אפילו נכנסין ויוצאין בה אינו נראה כמבטל פתחא קמא אלא משום דצריכי השתא למעט בהילוכן. והק' הרשב"א למה הגמ' לא תירצה דבהיא דר' אמי ור' אסי אוקימנא לה בדלא בקיעי בה רבים או בדאיכא גידודי ולכן אין חשש שיכנסו למבוי דרך פתח זו. והרשב"א תירץ בדוחק דה"ה דה"ל לתרוצי בהכי עיי"ש אך לפי קושייתו לכאורה יש כאן מקור להרמב"ם דלסוגיא דהתם ר' אמי ור' אסי לא ס"ל לחלק בהכי. ועדיין צ"ב מנא לה לגמ' דפליגי בהא משום דס"ל לר' אמי ור' אסי שצריך לפחות פס ד' סמוך לקורה.

אי מהני צורת הפתח לזוטא

כתב המחבר (שס"ג ל"ד) "עוד אפשר לעשות תיקון אחר למבוי שהוא רחב כ' אמות, שירחק ב' אמות מהכותל ויעשה פס רחב שלש אמות, ויעשה כן גם בצד השני וישאר פתח רחב עשר אמות, או ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וירחק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכן יעשה בצד השני, או ירחיק שתי אמות ושני טפחים ויעשה פס שתי אמות וד' טפחים וכן יעשה בצד השני וכו' וצריך לזהר דלא לשבוק פתחא רבא ועייל בזוטא, שאם

לשיטתו (שם ד"ה שמעת מיניה) שאין הקורה מתרת ב' פתחים.

ורש"י לשיטתו לא הזכיר בשום מקום שאם אין כאן פס ד' אין קורה על גבי מבוי. אמנם הריטב"א שהק' לשיטת רש"י שכתב שהחשש הוא משום שמא יבואו בני מבוי ושבקי לפתחא קמא ועיילי בפירצה זו ולא כתב משם דבעינן קורה ע"ג מבוי וליכא, כיון שאין הכותל סמוך לקורה כשיעור הכשר מבוי וא"כ אפילו לא שבקי בני מבוי פתחא דמבוי ועיילי ונפקי ביה אין כאן תורת קורה" לכאורה הקשה כן רק לשיטתיה שפירש שם סוף מבוי "לאוקומי מבוי בהכשירו ובחזקתו הראשון די לנו בד' טפחים דהוי שיעור מבוי גרוע", וא"כ בע"כ הנידון הוא גם אם כנגד הפירצה הוא בכלל המבוי ולכן נדחק לתרץ "דכיון דסוף מבוי אלו הוו עיילי ונפקי בה כדמעיקרא בני מבוי, מקיימי הכשרה ידידיה בתשמישם, ולא מיבטיל תורת קורה מיניה, אבל השתא דאיכא תרתי לריעותא מיבטיל תורת קורה מיניה", אבל רש"י לשיטתו א"צ לכל זה וכמ"ש.

ביאור דעת הרמב"ם בהנ"ל

והנה הרמב"ם שכתב בפ"ז הי"ז מהל' שבת "נפרץ בו פרצה מצדו כלפי ראשו אם נשאר עומד בראשו פס רוחב ארבעה טפחים" סובר כשיטת התוס' והרשב"א שסוף מבוי היינו שאשתייר, וא"כ מה שצריך פס ד' טפחים אינו כפירש"י משום "דכיון דיש הכשר אורך מבוי מן הקורה עד הפירצה לא בטיל ליה תורת פתח קמא" אלא שאם אין פס ד' אין כאן קורה ע"ג מבוי וא"כ אינו עניין לשביק פתחא רבא ועייל בפתחא זוטא וכמ"ש הרשב"א דבמקום דמעיילי

טפחים. אמנם תוס' מיאנו בזה שנתקשו דבשלמא אם נפרש שסוף מבוי הוא מה שקודם הפירצה היה לו שם מבוי מובן שגם כעת שיש פירצה לא פקע שם מבוי ממנו, אבל אם הנידון הוא אם יש תיקון קורה לכאורה מה מהני בזה שאתמול היה תיקון קורה כדן, הרי אין זה סיבה להכשיר את הקורה היום. ולכן סוברים שהחסרון במבוי שבלי הפס ד' מיקרי פירצה או כדברי הרשב"א (י' ב') שאינו קורה על גבי מבוי משום שכאילו המבוי הוא רק עד הפירצה.

ועיין בריטב"א שכתב (בד"ה ג' אינו מתיר) "אין כאן תורת קורה" ובדף י' ב' "משום דשבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא, ומיבטלא תורת הכשר קורה מהכא", ומשמע שהנידון הוא רק אם יש לקורה דין קורה או לא אבל אין שום צד שדינו כפרצה ומשא"כ הרשב"א (י' א' ד"ה וליחוש) כתב וליחוש דילמא שביק פתחא רבה "כלומר ומבטיל לה לקורה מתורת פתח והויא לה כפרצה" ובד"ה מאי שנא כתב "אבל במראשו איכא למיחש דאי שבקת ליה ועיילי באידך מבטיל ליה האי מתורת פתחא". ולכן לפי רש"י אם יש פס ד' לא בטלה תורת פתח מקמא ובמילתיה קאי וקורתו מתירתו, והקורה שהוא על הפתח הראשון מתרת גם הפתח השני וכמ"ש הריטב"א "ומבוי אינו נפסל בפתחים הרבה כיון שהפתח שהוא בראשו מתוקן ומוכשר כראוי" והא דמהני בקורה אחת וא"צ לכל פתח לחי או קורה הוא משום שחז"ל חייבו תיקון קורה משום היכר שלא יבוא לידי איחלופי, ההיכר מהני לכל המבוי ומשא"כ הרשב"א שכתב בח' י' ב' שכל עיקר הפירצה אינו אוסרת אלא משום שא"כ אין קורה ע"ג מבוי כתב

אחת מתירה שתי פתחים. אמנם י"ל כמו שהרישב"א ה' א' ד"ה אם יש כתב שקורה אחד מתרת שני פתחים אבל צריך שהפתח שהוא בראשו הוא זה שמתוקן ומוכשר כראוי. והרשב"א בחי' י"א א' ד"ה וליחוש צידד שהפיתחא רבה אינו גדול ממש והזוטא הוא לאו הקטן אלא פתחא עתיקא ופתחא חדתא קאמר ה"ה י"ל שהאו"ז סוברת שצריך להניח הקורה על הפתח שבו נכנסין ויוצאין ואם הניח הקורה על הפתח שמשמשין פחות אינו פוטר את הפתח השני מקורה, ולכן כתב האו"ז שצריך ליהרר לא לשבוק פתחא רבה ולעייל בזוטא דא"כ הקורה שהניח על הרבא לא יפטר הזוטא, אבל אם תיקן את הפיתחא זוטא ע"י צורת הפתח בודאי מועיל לתקן הזוטא וממילא הקורה שהניח על הפתחא רבה תועיל גם אם אין משתמשים בפתחא רבה.

ביה משום דממעטי בהילוכה כמו בפירצה מן הצד לא מבטל פיתחא קמא מתורת פתחא והיתר הפירצה עצמה הוא מדין עומד מרובה על הפרוץ וכמ"ש הרשב"א י' ב' ד"ה שמעת מיניה וא"כ מה שצריך פס ד' אינו אלא משום שאם לא כן אין כאן קורה ע"ג מבוי וא"כ אין צורך לומר דלא בקיעי ביה רבים או איכא גידודי. אבל הגמ' ו' א' שלא מצריכה פס ד' בהכרח סוברת כיון שהוא סוף מבוי בודאי הויא קורה ע"ג מבוי וכל החשש הוא דילמא שבקי פתחא רבה ואולי בפתחא זוטא ולכן צ"ל שצריך שהפתחא זוטא הוא גם לא בקיעי ביה רבים או אית להו גידודי. וא"כ לשיטת הרמב"ם הסוגיות פליגי במחלוקת רש"י והרשב"א.

אבל האור זרוע אזיל בשיטת רש"י וכמ"ש בס' קי"א ב'. ובס' קי"ז כתב שקורה

סימן ה'

לחי הבולט בדופנו של מבוי ד' אמות דף ה' ע"א

הוקבע לשם לחי

איתא בגמרא "אמר רמי בר חמא אמר רב הונא לחי הבולט בדופנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי ואין צריך לחי אחר להתירו ד' אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו". וכתב רש"י "אע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו הכא כיון דלאו להכי איקבע אנו במחשבה לא מצינו לאפוקיה מתורת כותל ולשווייה לחי". וכתבו התוס' (ד"ה ארבע) "אפילו למ"ד לחי משום מחיצה דהיה לו להועיל יותר אם סותמו מ"מ היכר קצת בענין ואע"ג דהיכא דהעמידו לשם לחי לפי הקונטרס מועיל אע"ג דאין היכירא מ"מ י"ל כשהועמד לשם לחי יש קול ואיכא היכירא". וכן לאביי (ט"ו א') דס"ל דלחי העומד מאליו הוי לחי מודה שצריך לסמוך על הלחי מבעו"י וביאר רע"א דדוקא בכה"ג איכא היכירא. וכבר ביארנו שגם למ"ד לחי משום מחיצה צריך היכר שכל עיקר התקנה דלא סגי בג' מחיצות דמבוי היא משום דאתי לאיחלופי ברה"ר וחייבו היכר וכל המחלוקת אם לחי וקורה משום מחיצה או היכר הוא אם רבנן חייבו מחיצה רביעית משום היכר והקילו בלחי או קורה, או כל עיקר התקנה אינה אלא חיוב היכר ונפ"מ, אם משום מחיצה די בקצת היכר ואם תיקנו שצריך היכר ולכן צריך היכר ממש. ובגמ' (ח' ב') מביאה נפ"מ אם הניח קורה באלכסון.

והנה נתקשו האחרונים למאי קמייתי רב הונא בריה דר"י הא בכ"מ אמרינן רובו ככולו ובכל מחיצות אמרינן עומד מרובה כשר ועפ"י הנ"ל נראה דאתי שפיר דעומד מרובה מהני למחיצה אבל כיון שרבנן חייבו היכר, לא תהני מחיצה זו ומ"מ למדין מכוח ק"ו דדינו כמבוי סתום. ובמבוי סתום לא חייבו רבנן היכר.

באור דעת הרמב"ם בהנ"ל

אמנם כל זה א"ש לשיטת הראשונים שסברי דעל ידי ג' מחיצות היא רה"י מה"ת, אבל לפי הרמב"ם (פי"ד ה"א מהל' שבת) שכתב שרק מקום מוקף ארבע מחיצות הוא רה"י מה"ת, א"כ הלחי אינו להיכירא בעלמא אלא הוא מחיצה והדרא קושיא לדוכתא במה שכתב הרמב"ם פי"ז הכ"ב עפ"י הגמ' (ט"ו א') דגם לפי מה דקיי"ל לחי העומד מאליו הוא לחי אינו כשר אלא אם סמכו עליו לפני שבת, מאי שנא ממחיצה שכתבו הרא"ש והשו"ע (וכן הוא גם סתימת הרמב"ם) שא"צ סמך עליו מאתמול.

והנה הרמב"ם (פי"ז מהל' שבת ה"ב) "היאך מתירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכולו, שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית ולפיכך די לה בלחי או קורה" והקשה הגר"ח

לחי הוא רק מתקן פירצה ומבעו"י לא היה כאן שם לחי כלל].

באור הק"ו מחצר למבוי

הגרי"ז (מובא בכתבים סוף פ"ב דבכורות) ביאר הא דרב הונא בריה דר"י צריך ק"ו ללמוד מחצר שעומד מרובה על הפרוץ מכשיר המבוי ולא מהני הא דרובו ככולו דבמבוי התחדש דין שצריך מבוי סתום ודקדק מלשון הרמב"ם שכתב "היאך מתירין מבוי הסתום" ולפיכך היה הו"א שלא אמרין רובו ככולו שהרי מ"מ אינו סתום. ולכאורא לפי דברינו בשיטת הרמב"ם שכדי לאשוויי רה"י צריך ד' מחיצות מן התורה, א"כ במבוי התחדש קולא שדי בלחי או קורה ולא חומרא לא מסתבר שהתחדש חומרא של מבוי סתום. ומה שהגרי"ז הביא ראיה לדבריו מרב חנן בר רבא שסובר שפירצת מבוי בצידו בד' אי בקיעי בה רבים הרמב"ם לא פסק כן, וא"כ י"ל דמה שהגמ' מביאה ק"ו אין זה רב הונא לשיטתו שסובר שצריך מבוי סתום ולכן אם בקיעי רבים פירצה של ד' אוסרת.

ובשיטת רש"י י"ל עוד, דהנה הגאון יעקב (י"ב ב' ד"ה רבי זירא) כתב להסביר את החילוק בין מבוי לחצר שבמבוי די בלחי אחד ובחצר צריך שני לחיין או פס ד' דבמבוי כשהוא פתוח מצד אחד לרה"ר נחשב מבוי סתום משום שדרכו בכך, ומשא"כ בחצר אם נפרצה אפילו רק בצד אחד מיקרי חצר שנפרצה לרה"ר, וא"כ במבוי הפתוח לרה"ר כיון דדרכו בכך שם מבוי סתום עליו והוא רה"י מדאורייתא כיון שיש לו ג' מחיצות ופתח בצד רביעית, ורק רבנן תיקנו לעשות היכר וסגי בלחי, אבל חצר

(פט"ז משבת הט"ז) דהך טעמא דג' מחיצות מותר לטלטל מד"ת לא צריכינן רק לענין היתר הקורה דלא הויא מחיצה, ואם אחר שתיקנה בקורה יש רק ג' מחיצות, ועל כן צריכינן לטעמא דבג' מחיצות מותר לטלטל מה"ת, אבל בלחי דהוי מחיצה גמורה, וא"כ אחר התיקון איכא ד' מחיצות והוי רה"י מדאורייתא וכמו שפסק הרמב"ם שם דמבוי שהכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב משום דלחי הוי מחיצה ונעשה בן ד' מחיצות, ולמה הרמב"ם צרף גם את לחי בהך טעמא דבג' מחיצות מותר לטלטל מה"ת. ובאמת דברי הרמב"ם שלחי הוי כמחיצה צ"ע דאם לחי דינו כמחיצה למה לא מועיל אמנם י"ל שגם אם לחי משום מחיצה למה לא מועיל בכל הד' מחיצות כדחזינן דצורת הפתח מהני בד' מחיצות.

ונראה לבאר דהא דנקט הרמב"ם שלחי הוא מחיצה אין הכוונה שלחי חוצץ אלא הכונה שלחי הוי כמחיצה לענין שכל הפרצה נחשב כסתום וזה מדיני הלחי ודוקא במחיצה רביעית ושפיר מובן הא דלא מהני בכל ד' מחיצות ושפיר מבוארים דברי הרמב"ם שצריך טעמא אף גבי לחי שדין תורה סגי בג' מחיצות. ולפי"ז א"ש נמי מה שהקשינו אמאי צריך לדעת הרמב"ם סמין עליה מאתמול דכיון דלאשווייה רה"י לא די במה שהיא עצמה נידונת כמחיצה אלא צריך גם להפקיע שם פרצה מהמקום צריך סמין עליו מבעו"י, והיינו שם לחי מבעו"י [גם נראה בהא דנסתפק רע"א (שס"ג י"א) גבי מחיצה שנפלה באמצע שבת ונשתייר מקצתה ואין בה אלא כדי לחי האם מה שסמך עליה משום מחיצה מועיל לענין לחי, דלפי דברינו להרמב"ם לא מהני להכשיר בה כלחי שהשם

פס. וא"כ לפי משמע דפס ארבעה בחצר כשנעשה מאליו דלא מהני וזה דוחק". והנה רבנו פרץ חיסר בלשון רש"י ולא הביא את המלים "ולא מינכרא מילתא" שיש לפי גרסתינו והיינו שפירש שפסול פס ד' אמות שלא נעשה מתחילה לשם כך אינו משום חסרון היכר אלא מעיקר דין פס ולכן שייך גם בחצר.

ולכאורה יש לפרש ברש"י אליבא דרבנו פרץ ותורא"ש כדפירשנו בשיטת הרמב"ם שבפס ד' אמות אין דינו כלחי, אלא כמחיצה, ואם לא עשאו מתחילה לשם פס אינו משום חסרון היכרא אלא בסתמא לא חייל עליו שם מחיצה, דמחיצה גודרת רק את המקום היא נמצאת וא"כ אכתי הוי פרוץ במחיצה רביעית, כי דוקא לחי או פס וה"ה עומד מרובה מתקן הפירצה ונותנו שם פתח.

דיעוויין תוס' (ד"ה אינו) שכתבו לדחות שיטת רש"י שמועיל פס במבוי ז"ל "דאין סברא ללמוד לענין תורת פס מחצר דבבבצר הפס מהני משום מחיצה משום הכי כל שכן דמהני היכא דסתמו טפי אבל במבוי שהקילו חכמים בלחי אפילו למ"ד משום מחיצה צריך שיהא שם לחי עליו", צ"ב, מה שכתבו לחלק דדוקא לחי שיש עליו שם לחי מתרת ולא פס שיש עליו שם מחיצה. אמנם לפי המבואר דבלחי אינו מתיר מכח מה שהלחי סותם אלא השם לחי הופך את הפירצה לכעין פתח מבואר שצריך דוקא שם לחי, ולא מועיל מה שסותמו טפי אם אין עליו שם לחי.

דאורחה למיסתם כולה וכי נפרצה במילואה פירצה היא ולא פיתחא להכי אחמור רבנן בפס ד' או בב' לחיין שהיא סתימה מעלייתא. וכשעושה מחיצה באותה פרצה דיה בעומד מרובה כמו בשאר מחיצות. אבל במבוי שחייבו היכר לא מיתכשר בעומד מרובה. וא"כ לדברינו כל הדינים שרבנן חייבו במבוי משום היכר לא שייך בחצר.

בדין פס ד"א בחצר אי מהני

והנה רש"י (ה' ב' ד"ה אינו דין) כתב להקשות למה לא נלמד בק"ו שיועיל פס ד' אמות במבוי כמו שמועיל פס בחצר ואם כן עשה פס יותר מד' אמות לא לשם לחי יתכשר מדין פס ולזה רש"י תירץ "כיון דלאו לשם לחי הוקבע שם ולא לשם תיקון פס כי היכי דיצא מתורת לחי יצא מתורת פס ולא מינכרא מילתא ואמרינן זהו פתחו ולא נעשה בו תיקון להתירו". ופליגי רע"א והבית מאיר (מובא בבית מאיר שס"ג י"א) אם גם בתיקון חצר ע"י פס ביותר מד' אמות יצא מתורת פס או שהוא דין רק במבוי. ופליגי הראשונים במחלוקת זו הריטב"א בהביאו את לשון רש"י הוסיף "ונראה שנפרצה כיוצא בזה, מתיר אם נשאר שם גיפופי ד' אמות שלא נעשה לשם כך, אלא דהכא גבי מבוי בעינן היכר לחי או היכר פס". אבל רבנו פרץ ובתוס' רא"ש כתבו דלפירש"י גם פס ד' שלא הוקבע לשם כך אינו מועיל, וז"ל רבנו פרץ "ופירש הקונטרס דכיון דלאו לשם תיקון לחי הוקבע כי היכי דיצא מתורת לחי יצא מתורת

סימן ו'

מבוי שתיקנו בצורת הפתח ונפרץ מצידו דף ה' ע"ב

אי מהני צורת הפתח בפרצה

כתב המחבר (ריש סי' שס"ה) "מבוי שנפרץ בו פרצה מצדו כלפי ראשו אם נשאר עומד בראשו פס רחב ד' טפחים מותר והוא שלא תהא הפרצה יותר על י' ואם לא נשאר פס ד' אסור אא"כ היתה הפרצה פחותה מג' טפחים. נפרץ מצדו שלא כלפי ראשו שיעורו בי' אפילו לא נשתיר מן הכותל ביסוד כלום והוא דלא בקעי בה רבים". וכתב הביה"ל (שם ד"ה אסור) ולענין אם מועיל כשעושה צורת הפתח בפתח המבוי תלוי בפלוגתא לפי הגירסא שם רבא מועיל אכן לפי מה שהוכיח הבית מאיר מהריטב"א דלא כאבן העוזר אלא דמימרא דרב אמי ורב אסי מיירי אפילו כשפתח המבוי נעשה בצורת הפתח א"כ מוכח דס"ל דבכל גווני אסור א"כ דין זה תלוי בפלוגתת ראשונים וצ"ע למעשה". החזו"א (סי' א' ס"ק נ"ה) חלק על הביה"ל והכשיר בצורת הפתח בפתח המבוי אבל יעו"ש ס"ק ע"ד שחזר בו.

ביאור המחלוקת הנ"ל

ולכאורה מחלוקת זו היא בין במבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו ואין פס ד', בין במבוי שנפרץ מצידו ויש פס בראשו אבל בקיעי ביה, בין לרב הונא בנפרץ מצידו יותר מד' טפחים ולא בקיעי ביה רבים ואיכא גידודי.

והנה, לפי שיטת רוב ראשונים מדאורייתא מותר לטלטל במקום מוקף ג' מחיצות ומדרבנן אסרו והתירו ע"י לחי וקורה במחיצה

רביעית. והבאנו לחקור בגדר תקנת קורה משום היכר, האם החשיבו את המבוי כפרוץ כל זמן שאין לו לחי וקורה והלחי וקורה מתקנים את הפרצה ודינם כמו צורת הפתח שלא החשיבוהו כפרוץ אלא הצריכו לעשות למבוי זה היכר. ואין הלחי וקורה פועלים אלא היכר בעלמא. ולפי"ז לחי וקורה חלוקים בעצם מצורת הפתח וצורת הפתח מתקן הפרצה והם אינם מתקנים.

ולכאורה פליגי בה הראשונים דרש"י (ה' א' ד"ה פחות מג') כתב "חיישנין דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי ונפקי בההיא פירצה ובטיל ליה פתחא קמא ובטלה קורה ידידה ואין קורה למבוי זה" ומשמע שאין לחי וקורה לפרצה אלא לפתח. וכ"כ י' ב' (ד"ה דילמא) "ובטיל תורת פתח מיניה ובטיל לחי המתקן בו", והיינו דמשום שבקי פתחא רבה בטיל ליה ה"שם פתח" ואין היתר לחי וקורה לפרצה אלא לפתח. ובדף ב' א' (ד"ה והרחב מעשר אמות) כתב "דזהו (עשר אמות) שיעור רוחב סתם פתחים וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פרצה ואנן בעינן פתח" וא"כ לפי מה דקיי"ל כמתני' שאם תיקן את המבוי בצורת הפתח גם ביותר מעשר לא נפסל היינו שצורת הפתח מכשירה גם פרצה, י"ל שאם הפסול משום דילמא שבקי אם עשה צורת הפתח לעיקר תיקון המבוי לא נפסל משום פרצה בצד.

אבל מהרשב"א משמע שחולק מדכתב בדף י' ב' (ד"ה וליחוש) "ומבטיל ליה לקורה

התוס' (י' ב' ד"ה ועושה) בהא דאר"י אמר רב מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמות מרחיק שתי אמות ועושה פס שלוש אמות כתבו "וצריך לחי אחר דהאי פס לא מהני הואיל ומופלג מן הכותל ג' דאמר לקמן דלא הוי לחי ומשום הכי פריך מדר' אמי ומדר' אסי שהיה לו להתבטל לאותו תיקון". והיינו דאם הפס ג' היה נידון כלחי המבוי היה מתוקן בפס שמשמש כלחי לשתי הפתחים. ולכאורה היינו כשיטת הרשב"א שהלחי היא זו שמתקנת הפרצה, ולפיכך גם אם יש עליו שם פרצה הלחי מכשרתו.

ביאור בדעת רש"י במבוי נפרץ מצידו

והנה בדברי רב אמי ורב אסי גבי מבוי שנפרץ מצידו כתב רש"י (ה' א') בד"ה אם יש שם פס ד' מתיר הפירצה "אע"ג שנשתתיר שם עדיין פירצה עד עשר דכיון דיש הכשר אורך מבוי מן הקורה עד הפירצה לא בטיל ליה תורת פתח מקמאי ובמלתיה קאי וקורתו מתירתו ופירצתה מתרת כיון דלאו יותר מעשר תורת פתח עליה ומבוי אינו נפסל בפתחים הרבה אי נמי שבקו בני מבוי פתחא קמא ונפקי ועיילי בההיא פירצה משום דדרך קצרה היא להם אפילו הכי לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון משום דהוי פתח לד' הסמוכין לו הואיל וד' אורך ראויין לקורה דיש בהן הכשר מבוי". הק' הרשב"א (י' ב') דאין זה הטעם למה צריך שישאר פס ד' בראשו אלא כדאיתא בגמ' (ח' ב') דבענין קורה על גבי מבוי דא"כ שהוא משום דילמא שבקי אפילו נשתתיר ד' ניווש להכי והרישב"א פי' בדעת רש"י שכדי לפסול צריך תרתי לריעותא גם חשש דלמא שבקי פתחא קמא ואזלי דרך הפירצה וגם שאין קורה

מתורת פתח והויא לה כפרצה". הקורה משווייהו להיות פתח. וא"כ לכאורה מה שאין לחי וקורה לפתח הרחב מי' אמות אינו אלא מהלכות לחי וקורה ולא משום שהוא פרצה. וכמש"כ רבנו יהונתן והמאירי דמה שאין לחי וקורה מועילים ליותר מעשר אמות הוא משום שאין היכר אבל לא משום שנחשב פרצה. אמנם הרשב"א כתב משום דהויא פרצה ואין לחי וקורה מועיל לפרצה, וצ"ע אם לא שנדחוק דמש"כ הוא דוקא אליבא דרבנן שאין לחי וקורה מתירים פרצה אבל לרבי יהודה מתירים אף פרצה ומ"מ גם לרבי יהודה אין לחי וקורה מתירים פרצה יותר מ"ג אמה ושליש ובע"כ כוונתו שאין לחי וקורה מתירים פרצה של יותר מעשר אמות לרבנן ויותר מ"ג אמות לרבי יהודה.

אי לחי וקורה מתירים את כל פתחי המבוי

ונראה דמחלוקת הנ"ל תלויה בעוד פלוגתא האם לחי וקורה מתירים את כל פתחי המבוי או שמתיר רק את מקומו, דהנה רש"י שסובר שאין הלחי וקורה אלא היכר כתב ה' א' (בד"ה מתיר פירצה) "כיון דלאו יותר מעשר תורת פתח עליה ומבוי אינו נפסל בפתחים הרבה" והוסיף הרישב"א "ומבוי אינו נפסל בפתחים הרבה כיון שהפתח שהוא בראשו מתוקן ומוכשר כראוי" והיינו שגם אם יש למבוי כמה פתחים, רק פתח אחד צריך תיקון. אבל הרשב"א (י' ב' ד"ה שמעת מיניה) כתב "והלא אין הקורה מתרת שני פתחים" דכיון שהקורה היא זו שמתקנת את הפרצה ומשלמת הרוח רביעית צריך תיקון לכל פתח ופירצה.

ונראה דלשיטתו אזיל שאין לחי וקורה אלא לפתח כתב "שכבר היה מבוי ואירע בו פסול" ורצה לומר שאין הפסול בשם מבוי אלא בשם פתח המבוי. והיינו, לשיטתו שאין תיקון מועיל אלא לפתח, והפס ד' משווהו שם פתח, אבל לפי הרשב"א והתוס' שא"צ שם פתח בשביל הקורה אלא אדרבה הקורה היא זו שמתקנת המבוי לשיטתייהו פירשו שהחסרון הוא בעיקר שם מבוי. אמנם הרישב"א שפירש בדעת רש"י שסובר שהפרצה אינה אוסרת אלא אם יש תרתי לריעותא, שאין לחי ע"ג קורה ושבקי פתחא קמא, פירש (י' ב' ד"ה לא שבקי) שהיתר סוף מבוי הוא משום שהורגלו בפתח ראשון לגמרי.

וא"כ י"ל דבשלמא לפי שיטת הראשונים שלחי וקורה מתקנים את הפרצה י"ל דא"כ צורת הפתח לא עדיף מינייהו, ומשא"כ לפי שיטת רש"י לחי וקורה הם רק לפתח י"ל דכל זה הוא דוקא בתיקון המבוי בלחי וקורה אבל צורת הפתח שגם מתקנת פירצה י"ל שמועיל גם בנפרץ המבוי מן הצד. והנה הביה"ל ריש סי' שס"ה (ד"ה אם נשאר) נוטה להקל כדעת רש"י בגדר סוף מבוי שדי בפס ד', ואם כן לדברינו יש מקום להקל בתיקון הפרצה בצידו בצורת הפתח.

ע"ג מבוי. וצ"ע מנא ליה שרש"י סובר גם הטעם של לחי ע"ג מבוי. ואולי דייק מרש"י שצירף את הטעם שצריך קורה ע"ג מבוי בד"ה ואביי "דהא הכשר מבוי בד' אמות קאמר והכא נמי אי ליכא פס ד' אמות אין קורה זו ראויה לאותו הפס ואין כאן קורה". ולפי"ד יש לבאר כוונת רש"י וכמו שבארנו שאין לחי וקורה מתירין פירצה אלא פתח, וכיון דלא עיילי ונפיק בההיא פתחא אין עליו שם פתח אלא פירצה ולכן אין הקורה ראויה לאותה פס להתירו מדין פתח ואין כאן קורה.

ביאור המחלוקת גבי סוף מבוי

ויחכן שרש"י ושאר ראשונים פליגי לשיטתייהו בגדר סוף מבוי שהתוס' (ה' א' ד"ה סוף מבוי) כתבו "שנשתיר שם פס ד' דמבוי אינו יוצא מתורת הכשר עד שיפחות שלא ישאר שם ד'" וכ"כ הרשב"א בחי' לדף י' ב' שכמו שמקילים בסוף מבוי שא"צ ד' אמות כמו כן מקילים בפרוץ מרובה על העומד והיינו מקילים ולא מוציאים מבוי מתורת הכשר. מדבריהם משמע שבסוף מבוי יש קולא. אבל רש"י כתב בד"ה אם יש שם פס ד' "אם נשתיר מן הכותל או עשה פס ד' במקום הפרצה סמוך לקורה", ומשמע שהוא מעיקר דינא ולא קולא

סימן ז'

בדין מבוי עקום דף ו' ע"א**מבוי העקום לכרמלית**

איתא בגמ' "מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום". ופירש"י מבוי עקום "ושני פתחיו לרה"ר". ומדבריו דייק המשאת בנימין (הובאו דבריו בט"ז ש"ס"ד ב') שאם פתחי המבוי עקום פתוחים לכרמלית דינו כסתום גם לפי רב. ולכן כתב המשאת בנימין שכיון שבזה"ז אין לנו רה"ר ששישים ריבוא בוקעין בו וא"כ כל מבוי פתוח לכרמלית ולא לרה"ר אין לנו מבוי עקום שצריך צורת הפתח והק' הט"ז על דבריו מהמחבר ריש סי' שס"ד שכתב "מבוי המפולש בשני ראשיו לרה"ר או צד א' לרה"ר וצד א' לכרמלית (והוסיף הרמ"א או שני ראשיו פתוחין לכרמלית, ופסק המחבר) צריך צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן", הרי להדיא דלא כהמשאת בנימין. וכן פירש רבנו יהונתן והרשב"א שמבוי עקום הוא פתוח לרה"ר או לכרמלית ולא כמש"כ המשאת בנימין בשיטת רש"י.

דין מבוי עקום

והנה בפירושו דברי רב שמבוי עקום תורתו כמפולש פליגי רש"י והר"י (מובא בריטב"א ורשב"א וכו') רש"י פירש שצריך לעשות צורת הפתח בעקמומיתו ולחי או קורה לפתחים הפתוחים לרה"ר דפילוש מה שמפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר, וכתב הרא"ש דה"ה אפשר לתקן המבואות עם צורת הפתח

לשני פתחים הפתוחים לרה"ר ולחי בעקמומיתו, אבל הר"י פירש דינו כמבוי מפולש ביושר וצריך צורת הפתח בפתח אחד לרה"ר ולחי בפתח השני לרה"ר.

כתב המרדכי (סי' תע"ז) (הובא בשנוי לשון בהגהות אשר"י) "מבוי עקום פסק רבנו מאיר דהלכתא כרב באיסורי דאיבעי למעבד צורת הפתח מכאן ומכאן בשני ראשים סגי בעקמומיתו אפילו בלחי ועוד פסק דאפילו יש בעקמומיתו יותר מ"ל די בכך בלחי". ולכ' דברי המרדכי קשים ממנ"פ אם כרש"י שצריך לחי איך מהני הרי אין לחי לפתח יותר מ"ל אמות ואם כהר"י למאי בעי הא לא צריך שום תיקון בעקמומיתו. ובב"י סי' שס"ד הביא המהר"ם סייעתא לשיטת הר"י. אבל הפרישה והגאון יעקב תמהו על דבריו ושיטת המהר"ם צ"ב.

גדר התיקון במבוי עקום

והנה יש להסתפק (נתעוררתי לזה ע"י ידינו הרב מיימון שליט"א) בגדר תיקון מבוי מפולש בלחי מצד זה וצורת הפתח מצד שני אם ע"י הצורת הפתח חוזר דינו כמבוי סתום, ובמבוי סתום אפשר לתקן בלחי וקורה, או תיקון מבוי מפולש הוא בצוה"פ מצד אחד ובצד השני בלחי וקורה. והנה הט"ז שס"ד א' ובעקבותיו המ"ב שס"ד ב' נקטו שע"י הצורת הפתח במבוי נהיה מבוי סתום ולכן תיקונו הוא בלחי, אבל י"ל דבהא פליגי המהר"ם מרוטנברג וסובר שבמבוי מפולש אין שום תיקון לחי, ורק

גמור דסגי בצורת הפתח ולחי אחד דבעינן שיראה צ"ה כל בני המבוי". וצ"ע דכיון שיש כאן שני מבואות מפולשות וכל אחד הוא מפולש לחבירו א"כ אינו חמור ממפולש גמור שכל מבוי צריך צורת הפתח ולחי, ובע"כ מה שבקיעי ביה חבירו אינו נותן לו דין מבוי מפולש ורק משום דבקיעי ביה רבים מרה"ר לרה"ר נותן למבוי שם מבוי מפולש וכל אחד צריך צורה"פ ולחי וכמ"ש לעיל שזה דין תיקון מבוי מפולש ולכן הקשו בצורת הפתח מצד אחד ולחי בצד השני תיסגי דמה שהוא מפולש לחבירו אינו מחייב תיקון דבזה אין דינו כמפולש אלא תיקונו הוא ע"י עומד מרובה. וע"ז תירצו דכיון שהם שני מבואות לא סגי שיתוקן הפילוש אלא רבנן חייבו כל מבוי מפולש תיקון צוה"פ והיינו "שיראה צ"ה כל בני המבוי". אבל הריטב"א שכתב בריש דבריו "שצריך לעשות צורת הפתח בעקמומית כיון שמפולש לחבירו" ולא כתב כתוס' שמה שמפולש לחבירו "הוי כמפולש לרה"ר" לשיטתו תירץ את קושית התוס' שאינו חמור ממפולש, "והא ודאי לא קשיא, כי מפני שמקום העקמומית משמש כניסה ויציאה לכאן ולכאן וכאלו פתוח לשני המבואות נחלקו עליו דרב אמר שתורת אותו פתח שבעקמומית כתורת פתח מבוי מפולש דעלמא שעושין בו צורת הפתח".

ביאור מחלוקת רב ושמואל להנ"ל

ויתכן דלפי הריטב"א מה ששמואל חולק וסובר שדינו כמבוי סתום הוא משום שסובר שמה שמפולש לחבירו ובקיעי רק בני מבוי השני אינו נותן לו דין מבוי מפולש.

תיקונו הוא בצורת הפתח ולחי כאחד וא"כ אין שום הכרע שדיני לחי במבוי מפולש הם כמו במבוי סתום, ומדוייק כן בלשון הרמב"ם שהביא פי"ז ה"ב מהל' שבת "היאך מתירין מבוי הסתום", ובהל' ג' "היאך מתירין מבוי מפולש" ולא כתב שאם הוא מפולש צריך לסותמו בצורת הפתח שיותר בלחי, כמו מבוי סתום. ולפי שיטה זו ל"ק קושית התוס' ד"ה ולחי וקורה מכאן ודו"ק. וזה א"ש לפי שיטת רבנו יהונתן דף ב' והמאירי שמה שאין לחי מועיל ליותר מעשר אמות הוא משום חסרון בהיכר ולא שאין לחי ליותר מעשר אמות.

חקירה בהא דתורתו כמפולש אי משום בני רה"ר או משום בני המבוי השני

ויש להסתפק בשיטת רש"י ודעימיה שמבוי עקום צריך תיקון בעקמומיתו כיון שהוא מפולש בעקמומית האם השני מבואות צריכים צורת הפתח משום שדינם כמפולש לרה"ר דכל מבוי המפולש דרך המבוי השני לרה"ר וא"כ בקיעי בה רבים, או עצם זה שהוא מפולש לחבירו משוינהו למבוי מפולש כיון דבקיעי ביה בני מבוי השני. והנה רע"א (כו"ח סי' כ"ג) צידד לתרץ האבן העוזר שכתב שמבוי שתקנו בצורת הפתח אם נפרץ מצידו מתקנו בלחי או עומד מרובה ולא צריך תיקון כמו מבוי עקום שאין לדמותו למבוי עקום שאין דין מבוי עקום אלא אם בכל חלק יש בתים וחצירות פתוחות לתוכו ודין מבוי מפולש משום שהפילוש הוא ממבוי לחבירו, וא"כ כל אחד מהמבואות דינו כמבוי מפולש כיון שבקיעי ביה בני המבוי השני, והקשה הגרע"א ממש"כ התוס' בסו"ד "ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש

והיינו בקיעי בה רבים ואינו פתוח לרה"ר האם
דינו כפילוש או כמבוי סתום.

נפק"מ בין תוס' והריטב"א

ולכאורה נפ"מ לדינא בין שיטת תוס' והריטב"א הוא במבוי מפולש בצורת ח"ת דלפי התוס' י"ל כמש"כ הרשב"א דכיון ששני מבואות פתוחות לאותו רה"ר אין שום קיצור דרך ואין כאן בקיעי רבים ולא צריך צורת הפתח בעקמומית, ומשא"כ לפי הריטב"א כיון שהוא מפולש להמבוי השני, אכתי יצטרך צורת הפתח בעקמומית. ובאמת התוס' בד"ה רב אמר כתבו שצריך צורת הפתח בעקמומית אמנם התוס' י' ב' ד"ה עושה פס כתבו "וריצב"א פ"י דהכא אפילו ביותר מעשר לא מיקרי מפולש דכיון דשני פתחים לרה"ר אחד והעומד בתפתח זה לא יסבב לבוא סביב וכו' ומבוי עקום דאצרכוה דלתות (וגירסת המהר"ם ומבוי עקום כמין ח"ת דאצרכוה דלתות) דהוי כמו לא הוי פתוח בשני פתחים לרה"ר אחד או יפרש שהוא מפולש משלש רוחות ובאמצע עקום כפי ר"י". אבל הריטב"א לשיטתו כתב שם שאין דינו כמבוי עקום בצורת ח"ת משום שהמחיצה אינו אלא משום היכירא בעלמא ולא דליהוי כשני מבואות ממש, והוא כעין מש"כ רע"א דאין דינו כמבוי עקום אלא בשתי מבואות ממש ולכל אחד בתים וחצירות פתוחות לתוכו. ועוד נפ"מ, העירו לי שמפורש בשו"ת תשב"ץ (חלק ב' ענין ל') שאם יש מבוי עקום שהוא סתום בצד אחד וצורת הפתח בצד שני אכתי צריך לחי במקום עקמומיתו, והיינו דנחשב פתח ממבוי למבוי.

והנה תוס' כתבו להקשות על דברי הגמ' "במאי עסקין אילימא ביתר מעשר"

אבל התוס' שסברי שמה שמפולש דרך המבוי השני לרה"ר הוא מה שנותן לו דין מפולש לכאורה יפרש מחלוקת רב ושמואל אם יש דין נוסף שבקיעת רבים אוסרת גם אם אינו מפולש זה כנגד זה. וזה ביאור מש"כ רש"י ד"ה תורתו כסתום "דלא מצריכנן צורת הפתח אלא לפתחים המפולשין זה כנגד זה לרה"ר" דאפילו בקיעי בה רבים אין לו דין מפולש אם אין הפילוש זה כנגד זה. ולפמ"ש כיון שחל עליו שם מבוי מפולש צריך תיקון עם צורת הפתח ולחי. והנה, התוס' (ו' א' ד"ה רב אמר) הסכימו לשיטת רש"י והוסיפו "ובמילתא דשמואל נמי דאמר תורתו כסתום פ"י בשם רבו הזקן תורת מבוי סתום צריך לעשות בעקמומיתו דהיינו לחי מיהו שם פ"י פירוש אחר תורתו כסתום ואינו צריך בעקמומיתו כלום והלשון דחקו דכיון דתורתו כסתום מה צריך לעשות בעקמומיתו", ומשמע דלפי התוס' דהא דרב מצריך צורת הפתח בעקמומיתו מישך שייך לדין שמואל שצריך לעשות עכ"פ לחי בעקמומיתו, ורק הלשון דחק את רש"י לא לפרש כן. וכתב הרא"ש שהמחלוקת אם מבוי עקום דינו כמבוי מפולש או תורתו כמפולש היינו תורת העקמומית עצמו ולא נסיב על המבוי, ולכן הק' דא"כ מתאים לשון נקבה ולא לשון זכר. והיינו דלפי פירש"י כמו דלרב אמרינן "דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר" והיינו דכל מבוי עקום הוא שתי מבואות (ובזה פליג עם הר"י שסובר שכל המקום דינו מבוי מפולש ביושר) כמו כן לפי שמואל כתב בד"ה בהא "דיותר מעשר הוי חד מבוי" והיינו דבפחות מרחב י' אמות דינו כשתי מבואות ורק הנידון הוא אם דין העקמומית דינו כפילוש או כסתום,

ביאור מחלוקת המשאת בנימין והט"ז

וכדאיתנין להכי י"ל בדמבוי מפולש עצם זה שהיא מפולש מחייב דין צורת הפתח ולחי, ומשא"כ במבוי עקום שהוא רק מפולש לחבירו ועי"ז שהוא מפולש לחבירו בקיעי ביה רבים, ובקיעת הרבים נותן למבוי דין מפולש ולא מה שהוא מפולש ממש. ולפי"ז שפיר יש לבאר את דברי המשאת בנימין דלענין מבוי מפולש גם אם הוא מפולש לכרמלית דין מבוי מפולש עלה, אבל אם הוא מפולש לרה"ר רק דרך מבוי אחר א"כ רק הבקיעי רבים משווייה להיות מבוי מפולש ולכן צריך בקיעת רבים, ודוקא פתוח לרה"ר. וזה כוונת הגמ' "ורב חנין בר רבא שאני התם דקא בקעי ביה רבים" והיינו דלרב שמבוי עקום דינו כמפולש הוא דוקא אם בקיעי ביה רבים. וא"כ היה אפשר לתרץ דברי רב חנין בר רבא דמיירי שנפרץ לכרמלית וא"כ אין בקיעת רבים ואין דינו כמפולש ממש שאסור גם אם אין בקיעת רבים אלא סתימת דבר רב חנין משמע דאיירי גם בנפרץ לרה"ר. והט"ז שלא נחית להכי הוא לשיטתו שסובר שתיקון מבוי מפולש אינו אלא שהצורת הפתח מחשיבו למבוי סתום ומועיל לחי ואין שם מבוי פתוח כלל.

בהא לימא שמואל תורתו כסתום, משמע דלרב נחא והא לרב נמי קשה היאך יועיל לחי מצד אחד או אפילו צורת הפתח ביותר מעשר הא אית ליה לרב אע"פ שיש לו צורת הפתח צריך למעט מי' אמות אבל אי אעקמומיתו קאי כדפירש רש"י א"ש לרב דסגי בצורת הפתח אפילו ביותר מעשר הואיל ופתחי מבוי הפתוחים לרה"ר לא הוי יותר מעשר דהא צורת הפתח מהני מן התורה אפילו לרב ביותר מעשר". וצ"ב איזו צירוף יש כאן כיון דדין צורת הפתח בעשר אינו מן התורה וגם הוא בעקמומיתו, ולא בפתח הפתוח לרה"ר. אמנם לדברינו י"ל דבשלמא אם שיעור י' אמות בצורת הפתח היה מה"ת א"כ ביותר מעשר אין עליו שם צורת הפתח אלא פרצה אבל כיון שמה"ת יש צורת פתח יותר מעשר א"כ י"ל שכל הדין שאין פתח יותר מעשר אינו אלא דין שבפתח הסמוך לרה"ר יותר מעשר לא סגי בצורת הפתח, אבל כאן שאין הצורת הפתח אלא משום דבקיעי ביה רבים ולא משום שפתוח לרה"ר א"כ אין דינו אלא משום שתיקון מבוי עקום הוא בלחי וצורת הפתח וכמ"ש ועל זה לא נאמר תקנה שאין צורת הפתח יותר מעשר.

סימן ח'

בדין מערבין רשות הרבים דף ו' ע"א

דעת הרמב"ם בסוגיא

אבל הרמב"ם פ"ז ה"י מהל' שבת כתב "שני כתלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רה"י, ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעל, היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן להנעל, אבל צורת פתח או לחי וקורה אינן מועילין בהכשר רה"ר". מדלא כתב דמיירי במבואות מפולשין לרה"ר משמע שמיירי ברה"ר עצמה, ובפ"ז ה"ג מהל' שבת מיירי במפולש לרשות הרבים שכתב "והיאך מתירין מבוי מפולש, עושה לו צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן, ומבוי עקום תורתו כמפולש". וא"כ משמע שפסק כרב וכת"ק דברייתא דמבואות המפולשין לא צריך דלתות ודי בצורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן, וא"כ בהל' י' מיירי ברה"ר ממש. וכ"כ המ"מ שם בדעת הרמב"ם. וכתב לפרש שהרמב"ם לא פסק כרב יהודה וכסוגיין שרה"ר צריך דלתות נעולות משום שהגמ' היא דוקא לרבי יוחנן דס"ל אתי רבים ומבטלי מחיצה, אבל הרמב"ם שפסק בפ"ז הל' ל"ג מהל' שבת לא אתי רבים ומבטלי מחיצה סובר דרק ראויות לינעול בעינן.

תמיהת הגאון יעקב על הרב המגיד

אמנם הגאון יעקב (דף כ"א ב') העיר שרב (בדף ח' א') סובר לא אתי רבים ומבטלי מחיצה ואעפ"כ כתוב בדף ז' א' "יתיב

איתא בגמ' "ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן חנניה אומר ב"ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל ב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן ורה"ר מי מערבא והתניא וכו' וכי תימא בכך הוא דלא מערבא הא בדלתות מערבא וכו' אמר רב יהודה הכי קאמר כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר וכו'", ושם בהמשך "איבעיא להו לחנניה אליבא דב"ה צריך לנעול או אין צריך לנעול", והגמ' לא פשטה את השאלה מרבי יוחנן שאמר שם "ירושלים אילמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום משום רה"ר וגם לא מעולא שאמר שם "הני אבולי דמחוזא אילמלא דלתותיהן ננעלות חייבין עליהן משום רה"ר", והיינו דדוקא במבואות המפולשין לרה"ר לפי חנניה מספקא לן אבל ברה"ר עצמה בודאי צריך דלתות נעולות בלילה. ועי' רש"י ד"ה אבולי דמחוזא שכתב "שערי העיר מכוונים זה כנגד זה והיו בה ששים רבוא" ומשא"כ אבולי דנהרדעא פירש "ראשי מבואות מפולשין לרשות הרבים הוו".

פסק הלכה בעירוב המבואות

הרי"ף פסק כרב וכת"ק, והר"ח פסק כשמואל וכחנניה שבמבואות המפולשות לרה"ר צריך דלת שראויה לנעול בלילה. והר"ח הוכיח שיטתו ממה שהגמ' האריכה לבאר שיטת שמואל ומסתפק אם די בזה שראויה לינעול בלילה.

להנעל" מיירי במבוי המפולש לרה"ר, והקשה על דבריו למה צריך דלתות מכאן ודלתות מכאן, הרי לפי חנניה צריך דלת מכאן ומצד השני די בלחי וקורה. ועיי"ש שצייד דברה"ר ממש צריך דלתות נעולות בלילה וכפשטות הרמב"ם בפ"א מהל' עירובין. ופליגי הרשב"א והריב"ש בדעת הרמב"ם בהל' ג' שכתב שבמבוי מפולש עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן ולא הצריך דלת כלל דהרשב"א למד דמיירי שהוא פתוח לכרמלית וכן משמע בעין משפט בציונו לדרך ז' א' עיי"ש והריב"ש למד שהפילוש אינו רחב ט"ז אמה וכ"כ הבית אפרים בדעת הרמב"ם. ועי' גר"א (שס"ד ד') שכתב דלדעת רש"י שרה"ר צריך ששים ריבוא י"ל שאם הוא רחב ט"ז אמה ולא מצויין שם ששים ריבוא די בצורת הפתח וא"צ דלת, אבל הרמב"ם לא הזכיר בשום מקום כתנאי לרה"ר שמצויין שם ששים ריבוא.

אמנם כתב המאירי בחי' (ו' ב') "וה"מ יצ"ו תירץ דודאי הרמב"ם לא היה חסר לפרש מבוי אם היה רוצה להשמיענו דין מבוי אלא ודאי ברה"ר גמורה אמר דבראיות לינעל". ומ"מ תמה דגמרא לא הוזכר ראיות לינעל אלא במבוי והרמב"ם כתבו לענין רה"ר גמורה.

ועל כן נראה דפשטות לשון הרמב"ם מורה דכל מבוי מפולש די בצורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן וכמו שסתם בהל' ג', ומה שבהלכה י' סתם וכתב "שני כתלים ברה"ר והעם עוברים ביניהם" צ"ל דמיירי ברה"ר גמורה ואעפ"כ די בדלתות הראויות לינעל, אבל "מדינה" שהוא רה"ר לא משום הילוך הרבים דרכה אלא היא עצמה רה"ר כמו סרטיא ופלטיא צריכה דלתות נעולות בלילה. ומסביר

רב יוסף קמיה דרב הונא וקאמר אמר רב יהודה אמר רב מחלוקת בסרטיא מכאן וסרטיא מכאן אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן בקעה מכאן ובקעה מכאן עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן", ומשמע דפליגי בברייתא דוקא במבוי המפולש לרה"ר ולא ברה"ר עצמה. ועוד צ"ע שהרמב"ם פ"א מהל' עירובין כתב "וכן הדין במדינה שהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים שיש לה דלתות וננעלות בלילה שכולה רשות היחיד היא", ומשמע דברשות הרבים צריך דלתות נעולות בלילה. ובאמת המ"מ שם עמד בזה וכתב שכיון שההלכה היא שלא במקומה (לא בהלכות שבת אלא בהל' עירובין) לא דק. ולכאורה הוא תירוץ רק על מש"כ בהל' עירובין אך אכתי קשה מה יענה על מש"כ הרמב"ם פי"ד מהל' שבת "ואי זו רה"י תל שגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר על כן, וכן חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה על ארבעה או יתר על כן, וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחיצות גובהן עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן אפילו יש בו כמה מילין אם הוקף לדירה כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה ננעלות בלילה ומבואות שיש להן שלשה כתלים ולחי ברוח רביעית".

דעת הראשונים ברמב"ם

הרשב"א (בחי' ובתשובה שמובא במ"מ שם) פירש שהרמב"ם פסק כשמואל וכחנניה וא"כ מה שכתב פי"ז ה"י "שני כתלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רה"י, ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראויות

עמד ותיקן להם דרכים וסרטיא כל היכא דניחא תשמישתא מסרה לרבים כל היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד, ואם מסרה ליחיד אין שם רשות הרבים עלה.

ביאור שיטת הרמב"ם עפ"י הנ"ל

וא"כ י"ל דהנה הוכחנו דמחלוקת רב ושמואל אינו ענין לאתי רבים ומבטלי מחיצה אלא פליגי במבוי המפולש לרה"ר אם דין רה"ר עלה, או אין דין רה"ר עלה כיון שאינו שייך לרבים אלא לבני מבוי, וא"כ כיון דקיי"ל כת"ק שמבוי אינו רה"ר גם אם בקיעי ביה רבים אינו רה"ר משום שאינו שייך לרבים, אבל רה"ר דומה למבוי לא פליגי תנאי ואמוראי שצריך דלתות ראויות לינעל. והא דדי בראויות לינעל י"ל עפ"י סברת המאירי "שכל שראויות לינעל רבים סוברים שהן ננעלות ואין בוקעין בה", אמנם לכאורה טעם זה לא מספיק שהרי אכתי אנשים שרואין שהדלת פתוחה יהיו בוקעין בה, ולכן כתב הרמב"ם שצריך דלתות ראויות לינעל מכאן ודלתות ראויות לינעל מכאן שהגם שרואים שהדלת שלפניהם פתוחה אבל כיון שאינם יודעים אם הדלת מהצד השני פתוחה, לא יקצרו דרכם דרך העיר דשמא נעולה היא ונמצאת קצרה שהיא ארוכה. אבל מדינה שאין הרבים בוקעין בו ללכת הלאה אלא באים לעשות עסקים בתוך העיר וא"כ כשהדלת פתוחה נכנסים הו"ל רה"ר אא"כ דלתות נעולות בלילה, וזוהי סברת הרשב"א דכיון דדלתות נעולות בלילה אינו מסור לרבים ואינו בשליטתן ולכן אין דינו כרה"ר.

אמנם עדיין צ"ב מקור הרמב"ם שכתב "עושה דלתות מכאן ומכאן ודלתות מכאן ואחר כך

המאירי שהגם שלא אתי רבים ומבטלי מחיצה אבל כל זה הוא דוקא אם יש שתי מחיצות גמורות או שם ארבע מחיצות.

ולכאורה לפי מה שכתבו התוס' (כ"ב א' ד"ה והא) דלירושלים היה צורת הפתח בכל צד ודין צורת הפתח בכל התורה כולה דחשוב כסתום ומ"מ סבירא לן שצריך דלתות נעולות ואפילו צורת הפתח לא מיקרי מחיצה גמורה אם כן למה פסי ביראות עדיפא מצורת הפתח והמכניס ומוציא מתוכו לרה"ר חייב. ולזה י"ל בדרך אחר והוא עפ"י מה שייסד הגר"ח זצ"ל בחי' רבנו חיים הלוי (פט"ז הט"ז מהל' שבת) דיסוד צורת הפתח הוא דע"י קנה מכאן וקנה מכאן על גביהן נחשב כולו מחיצה משא"כ פסי ביראות שיעור המחיצה שיש מחשיבו כמחיצה על כל הצד. וא"כ י"ל דר"י ורבנן דפליגי אם אתי רבים ומבטלי מחיצה היינו דוקא במה שבקיעי בין הפסים מבטל שם מחיצה מהפסים עצמן הגם שבודאי לא בקיעי בתוך שיעור הכשר מחיצה. אבל בצורת הפתח שצורת הפתח נחשבת מחיצה והו"ל כסתום ואם בקיעי הרבים הרי אין מחיצה כלל י"ל דגם רבנן מודו דאתי רבים ומבטלי מחיצה.

והנה המאירי (כ' א') הביא בשם הראב"ד ז"ל "ירושלים לא דמי כלל לחצר שנכנסין בה בזו ויוצאין בה בזו דדין הוא דליהוי רה"י הואיל ואינה נמסרת לרבים, והראיה שהרי מבוי המפולש וסרטיא מכאן ופולטיא מכאן דע"כ בה בקיעי בה רבים, ואפילו הכי הואיל ולא נמסר מבוי זה לרבים הוכשרו בלחי או קורה מכאן וצורת הפתח מכאן מפני שהוא מפולש, ואלו רה"ר גמורה צריך נעילת דלת", והוא עפ"י מסקנת הגמ' כ"ב ב' "הושע אוהב ישראל היה

דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר אלא כאן זס"ל", וכתב רבנו אפרים שהיינו דבהו"א רבי יהודה שסובר אתי רבים ומבטלי מחיצה הוא דלא כרבי יוחנן שסובר שגם אם דלתות ירושלים נעולות בלילה אכתי הוי רה"ר ביום, דאתי רבים ומבטלי מחיצה. ורבי יוחנן סובר כשיטת חכמים שלא אתי רבים ומבטלי מחיצה סובר שדי במחיצות נעולות בלילה ומהני אף ליום. וכבר ביאר התוס' רי"ד באופן שונה דכיון דמסיק שהיכא דאיכא שתי מחיצות מעלייתא מודה רבי יהודה דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא ואע"ג דניחא תשמישיהו ומודה בירושלים ובמבואות המפולשין לרה"ר ובחצר שהרבים נכנסין בו ויוצאין בוו ובמבואות המפולשין לבורות לשיחין ולמערות ושביל בית גלגול ותל שהרבים בוקעים בו בכולהו מודה ר' יהודה ולא פליג אלא בפסי ביראות דליכא מחיצות מעלייתא ורחבה דמבעיא ליה על תל שהרבים בוקעין בו לר' יהודה לא סבר להאי פירוקא" וא"כ מובן מה שהרמב"ם לא הביא ההיא דתל דכיון דאיכא מחיצות מעלייתא אינו ענין למחלוקת רבי יהודה ורבנן. וא"כ רבי יוחנן א"ש גם לפי רבנן דרבי יהודה.

אמנם רבי יוחנן סובר דלא אתי רבים ומבטלי מחיצה ובכל זאת צריך דלתות ננעולות בלילה. וצ"ב.

והנה בגמ' שבת (ו' א') איתא "ת"ר ד' רשויות לשבת וכו' ואיזו היא רה"ר סרטיא ופלטיא ומבואות המפולשין לרה"ר זו היא רה"ר גמורה". אמנם הרמב"ם (פ"א מהל' עירובין הל' א') הביא לשון הגמ' עם שינוי וז"ל שם "ארבע רשויות לשבת רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור, איזו היא רה"ר מדברות

יעשה ביניהם רה"י" שצריך שני דלתות דלת מכאן ודלת מכאן שהרי לשון הברייתא הוא "עושה דלת מכאן ולחי או קורה מכאן". ועוד, כיון שהרמב"ם פסק לענין פסי ביראות לא אתי רבים ומבטלי מחיצה א"כ לפי פשטות הסוגיא דף כ"ב לית ליה ההיא דרבי יוחנן שירושלים צריך דלתות נעולות. והרמב"ם פסק שמדינה צריך דלתות נעולות ולכאורה מקורו הוא בדברי רבי יוחנן.

קושיה מתל המתלקט

והנה לפי מה שכתבנו לחלק בשיטת רבנן בין פסי ביראות לצורת הפתח דפסי ביראות הדין מחיצה הוא הפסים ומה שכנגד הפסים נחשב מחיצה בדלא בקיעי רבים, אבל בצורת הפתח המתיר הוא הצורת הפתח עצמו ואפילו אם כנגד הצורת הפתח עצמו בקעי ביה רבים. אכן לכאורה זה נסתר מההיא דאיתא בסוגיא (כ"ב ב') דתל המתלקט עשרה מתוך ארבע אמות ורבים בוקעין בו אע"פ שהתל עצמו נחשב למחיצה מ"מ תליא במחלוקת רבי יהודה ורבנן, אך באמת הרמב"ם השמיט כל עיקר דין תל.

ועוד יש להקשות אם מה שצריך מחיצות נעולות בלילה הוא משום דגם רבנן סברי ככה"ג אתי רבים ומבטלי מחיצה, היה לו להרמב"ם להביא הלכה זו בסמוך להלכות פסי ביראות ולהסביר החילוק.

עוד ביאור בדעת הרמב"ם

ונראה שהרמב"ם סובר כגירסת התוס' רי"ד ורבנו אפרים דגרסי בגמ' כ"ב א' "והאמר רבי בר בר חנה אמר ר' יוחנן אילמלא

משום אתי רבים ומבטלי מחיצה. ולכאורה חלוק בזה דין המחיצה של מבוי המפולש לרה"ר ממחיצה שעושים לרה"ר עצמה שבמפולש לרה"ר על ידי דלת שראויה לינעל כבר אינו נחשב מפולש לרה"ר ולכן אפשר לערב, אבל ברה"ר עצמה רק דלת שנגעלת בלילה משוייה כאילו שאינה רה"ר, וכמ"ש התוס' ב' ב' ד"ה אלא "הואיל ואית ליה דלתות והן ננעלות הוי כמחיצה מעלייתא".

וא"כ כל מה שהגמ' דימתה פסי ביראות לתל אינו אלא לרחבה ודלא כהלכתא דלהלכה לא שייך דין אתי רבים ומבטלי מחיצה בשום מקום חוץ מפסי ביראות וכשיטת התוס' רי"ד ולכן הרמב"ם השמיט כל עיקר דין תל, והוא פשוט שדינו כדין ארבע מחיצות ממש.

דעת תוס' והרשב"א במחלוקת רבנן ור' יהודה

אמנם כל זה הוא רק לשיטת הרמב"ם שגרס בדף כ"ב "כאן וסבירא ליה", אבל לשיטת הרשב"א ותוס' שפירשו שרבי יוחנן שפסק שירושלים אילמלי דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר הוא משום שאם אין דלתות נעולות בלילה אתי רבים ומבטלי אם כן הגמ' בדף ו' ב' היא לכאורה אליבא דרבי יהודה שסובר אתי רבים ומבטלי מחיצה. וכתב הרשב"א שאין הכי נמי קושית הגמ' היא משיטת ר"י והגמ' לא רצה לדחוק שהברייתא לא אזיל גם בשיטת רבי יהודה. אבל הוסיף (בדף כ"ב) שרבנן מודו אם המחיצה שלשית היא לחי אתי רבים ומבטלי מחיצה. ואם ננעלות בלילה גם לרבי יהודה לא אתי רבים ומבטלי מחיצה כיון שאז אינו דומה לדגלי

ויערים ושווקים ודרכים המפולשין להן", ושינה מלשון "מבואות המפולשין להן" ל"דרכים המפולשין להן". ונראה בזה דהביאור כדברינו שהרמב"ם פסק כמסקנת הגמ' כ"ב ב' שאינו רה"ר בלי מסירה לרבים, וכשיטת הרמב"ן וריטב"א (נ"ט ב') שמקום שאינו בבעלות רבים אינו רשות הרבים ודלא כתוס' שם שפירש שצריך להיות מקום שראוי להמסר לרבים והיינו שניחא תשמישתיה. וא"כ י"ל שהרמב"ם פירש שמחלוקת חנניה ות"ק הוא במבוי מפולש אם הוא רה"ר גם באופן שלא נמסר לרבים וקיי"ל כת"ק שאינו רה"ר ולכן אין צורך בדלתות ודי בצורת הפתח. ומשמע שאם היה דינו רה"ר משום שהוא דרך מפולש לרה"ר גם לת"ק היה הדין שצריך דלת הראויה לינעל. וא"כ קושית הגמ' מרבי יוחנן הוא לפי ההו"א כפירש"י דלא יתכן שלחי וקורה בצד אחד מתירין רה"ר. ולזה תירצה הגמ' דמיירי במבוי מפולש לרה"ר ולא ברה"ר עצמה ופליגי אם דיניה כרה"ר.

ביאור עפ"י התוס' רי"ד דבקיעת רבים שייך רק בפסי ביראות

ויל"ד עוד עפ"י התורי"ד דמחלוקת ר' יהודה ורבנן באתו רבים ומבטלי מחיצה היא רק גבי פסי ביראות וא"כ בסוגיין לכו"ע לא אתי רבים ומבטלי מחיצתא וסוגיין מיירי בכיצד מערבין את רה"ר והיינו דחזינן דיש חילוקי מחיצות דבעירובי חצירות צריך שני פסין ובמבוי די בלחי וקורה ובמבוי מפולש צריך צורת הפתח דנה הברייתא כיצד מערבין רה"ר והאם צריך דלתות בשביל לערב. אבל דין זה הוא הלכה במחיצה הנצרכת לרה"ר ולא

ונראה דלרבנן גדר הדברים הוא שכל מחיצה שאינה ממשית אלא "מחיצה דינית" כגון צורת הפתח צריך דלתות שלא יהא בקיעי ביה רבים. ובאמת הגר"א פלצינסקי זצ"ל כתב ששמע מהחזו"א שגם לשיטת החזו"א שדלת ללא צורת הפתח אינו כלום סובר שצורת הפתח הוא המחיצה וצריך גם דלתות שלא יהא בקעי ביה רבים, והיינו דכיון שצורת הפתח דינו כפתח רק מצד הדין ולא שיש כאן ממשות של מחיצה ממילא אתי רבים ומבטלי. ומשא"כ לרבי יהודה אפילו מחיצה ממש כמו פסי ביראות כיון שרבים יכולים ללכת בין הפסים הם מבטלים השם מחיצה מכל הצד כי כל עיקר שם מחיצה הוא דוקא אם יש בכוחו למנוע דריסת רגל רבים, ולכן תל שהוא מחיצה ממש תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבנן. והיינו שמחלוקת רבי יהודה ורבנן הוא רק אם הדין אתי רבים ומבטלי מחיצה הוא גם במחיצה ממשית או רק במחיצה דינית אבל אין מחלוקת איך לתקן מקום דבקיעי רבים ומבטלי מחיצה. וא"כ התוס' לשיטתו שאם צריך תיקון לבקיעי רבים על ידי מחיצה צריך דלתות נעולות מפרש שזה גופא משמיענו רבי יוחנן. אבל לפי הרשב"א שכל דין דלתות אינו אלא שאינו דומה לדגלי מדבר א"כ רבי יוחנן חידש דלרבי יהודה ירושלים הוא רה"ר דאורייתא ואינו ענין לרבנן כלל.

מדבר. ומשמע דלשיטתו מה שנעולות בלילה לא מספיק לאשוויי מחיצה ורק אינו דומה לדגלי מדבר.

אבל תוס' (ו' ב' ד"ה והאמר) פירשו הגמ' גם לפי שיטת רבנן וס"ל דגם רבנן סוברים אתי רבים ומבטלי מחיצה ורק ס"ל שאם יש מעין ד' מחיצות כמו פסי ביראות לא אומרים אתי רבים ומבטלי מחיצה. וכתבו "כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשיבי ליה מצריך נעילה הכי נמי ב' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהיה צריך נעילה". והיינו דלפי רבנן אם המחיצה השלשית היא לחי או צורת הפתח (שהרי התוס' כתבו כ"ב א' שירושלים היה לו מחיצה של צורת הפתח) אתי רבים ומבטלי לה, ואם נפרש שירושלים הוא עומד מרובה (ודלא כהמלחמות) אם כן גם במחיצה של עומד מרובה שייך אתו רבים ומבטלי. וכן כתב הקרן אורה (כ"ב ב') להוכיח מתל שהוא עומד מרובה ומ"מ לפי רבי יהודה אמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצה. והיה אפשר לפרש פלוגתת רבי יהודה ורבנן הוא אם אתי רבים ועברי בין הפסים אם גם זה מיקרי אתי רבים ומבטלי מחיצה כיון שלא עברי דרך המחיצה עצמה וכמ"ש. אמנם א"כ צ"ע למה תל לא נחשב מחיצות שלמות ולמה לפי רבי יהודה אמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצה.

סימן ט'

בדין מבוי שכלה לרחבה דף ח' ע"א

דין מבוי מפולש הוא גם בבקעה מכאן ובקעה מכאן וכמש"כ בגמ' (ז' א').

הערה על דברי הרמב"ם

לכאורה העולה מדברי הגמ' שיש איסור במבוי הכלה לרחבה או לחצר בזה כנגד זה או כלה לצדי רחבה של יחיד דבכה"ג חיישינן שמא יהפך לצדי רחבה וכן פסק הרמב"ם אלא שצ"ב מה טעם חילק ההלכות והביא דיני מבוי שכלה לרחבה זה שלא כנגד זה בפ"ז ה"ו מהל' שבת זז"ל שם "מבוי מפולש שהיה כלה לאמצע רחבה של רבים, אם לא היה מכוון כנגד פתח הרחבה הרי זה כסתום ואינו צריך מצד הרחבה כלום, אבל אם היה כלה לצדדי הרחבה אסור, ואם היתה של יחיד אף לאמצעה אסור, פעמים בונה מצד אחד ונמצא כלה לצדה של רחבה", ואיסור מבוי שכלה לחצר (ולכאורה ה"ה רחבה) זה כנגד זה הביא שם בה"ח מהל' שבת זז"ל "נפרץ המבוי במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לרה"ר הרי זה אסור מפני שהוא מבוי מפולש, והחצר מותרת שהחצר שרבים בוקעין בה ונכנסין בו ויוצאין בו הרי היא רה"י גמורה". ועוד יל"ע למה כתב שם שנפרצה חצר כנגדו לרה"ר הרי דין מבוי מפולש הוא אפילו אם נפרצה כנגדו לכרמלית.

ביאור דעת הרמב"ם

והנה במש"כ הרמב"ם "שהוא מבוי מפולש" יש לבאר כוונתו על פי מה שביארנו

שיטת רש"י ותוס' בסוגיא

איתא בגמ' "ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא בין שעירבו ובין שלא עירבו פליגי, בעירבו במאי פליגי וכו' בעירבו קמפלגי בדרב יוסף דאמר רב יוסף לא שנו אלא שכלה לאמצע רחבה אבל כלה לצדי רחבה אסור". ופירש"י בד"ה ובשעירבו "דאיסורא משום פירצה שכנגדו הוא פליגי בדרב יוסף דאמר לא שנו דאין צריך כלום אלא שכלה מבוי לאמצע רחבה דכיון דרוחבה של רחבה עודף על המבוי לכל צד נראה שהמבוי לרחבה כלה ואינו מושך עד רשות הרבים שכנגדו ולא אתי למישרי מפולש ורב סבר אפילו הכי כיון דהעומד במבוי רואה לשני ראשי רשות הרבים ובקעי רבים מרשות הרבים זו לרשות הרבים זו דרך מבוי ורחבה אסור" והיינו דפליגי בכלה לאמצע רחבה משום שהעומד במבוי רואה לב' ראשין רשות הרבים ורבים בקיעי. אבל התוס' אחר שהאריכו לבאר שיטת רש"י פליגי וסברי דבכלה לאמצע רחבה פשיטא דלא הוי כמפולש לא אסר רב בהכי. וצ"ב במאי פליגי, ואמאי פשיטא ליה לתוס' דלא פליגי בכלה לאמצע רחבה.

עוד יש להעיר על רש"י שכתב "ורב סבר אפילו הכי כיון דהעומד במבוי רואה לשני ראשי רשות הרבים ובקעי רבים מרשות הרבים זו לרשות הרבים זו דרך מבוי ורחבה אסור" ולמה פירש דמיירי דוקא במפולש לרה"ר, והרי

הכלה לחצר כיון שאינו מפולש לרה"ר אינו צריך צורת הפתח אלא אם בקיעי ביה רבים ולכן פירש"י שהחצר פתוחה לרה"ר.

אבל הרמב"ם סובר ש"מבוי עקום תורתו כמפולש", ויש לבאר שרש"י והרמב"ם לשיטתייהו רש"י שסובר שמבוי מפולש דינו כשני מבואות וא"כ כיון שאינו מפולש לרה"ר אלא בצד אחד אין לו דין מבוי מפולש אלא כל עיקר דינו הוא רק משום שרבים בוקעין בו (וגם במבוי העשוי כמין "ח" י"ל שרבים בוקעים בו וכמ"ש התוס' י"א ב'), ומשא"כ הרמב"ם סובר כשיטת הר"י שמבוי עקום אינו שני מבואות אלא כל דינו כתורת מבוי מפולש, ולכן לא צריך רבים בוקעים בו. אבל אם כלה לרחבה או לחצר גם לפי הרמב"ם אינו מבוי מפולש, ולכן דוקא אם בקיעי ביה רבים והיינו שהוא פתוח לרה"ר אסור. ומדוייק שהרמב"ם בפ"ז ה"א לענין מבוי מפולש כתב "והעם נכנסין ברוח זו ויוצאין בשכנגדה הוא הנקרא מבוי המפולש", ומשא"כ בכלה לחצר כתב "ונפרצה כנגדו לרה"ר" וגם הוסיף "והחצר מותרת שהחצר שרבים בוקעין בה ונכנסין בזו ויוצאין בזו הרי היא רה"י גמורה". וא"כ י"ל דכל דברי הרמב"ם הם כשפתוח זה כנגד זה אבל כשאינו זה כנגד זה גם אם בקיעי ביה רבים כיון שהבקיעת רבים הוא דרך חצר אין לו דין מבוי מפולש אלא כל עיקר האיסור הוא רק אם כלה לצידו רחבה ומשום "מיחזי כמבוי מפולש", וזה הרמב"ם הביא בהל' ח'. ובדין מיחזי כמבוי מפולש אין נפ"מ אם הוא מפולש לרה"ר או לכרמלית. וסמוך להלכה י"ח בהל' י"ז הביא דין מבוי שנפרץ בצידו שגם מבוי שנפרץ בצידו אינו מדין מפולש כיון שאינו זה כנגד זה אלא

שיש חילוק בין היתר מבוי סתום להיתר מבוי מפולש דהיינו שבמבוי סתום די בלחי וקורה ובמפולש בעינן צורת הפתח ולא שעל ידי הצורת הפתח מבוי מפולש נעשה סתום כדמשמע בט"ז וכבר דייקנו ברמב"ם הנ"ל שיש דין תיקון מבוי סתום ודין תיקון מבוי מפולש ממש"כ הרמב"ם ריש פ"ז מהלכות שבת "מבוי שיש לו שלשה כתלים הוא הנקרא מבוי סתום, ומבוי שיש לו שני כתלים בלבד זה כנגד זה והעם נכנסין ברוח זו ויוצאין בשכנגדה הוא הנקרא מבוי המפולש. היאך מתירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית ולפיכך די לה בלחי או קורה.

בביאור מחלוקת רש"י והרמב"ם

איתא לעיל (ו' א') "מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום". ופירש"י מבוי עקום "ושני פתחיו לרה"ר". ומדבריו דייק המשאת בנימין (הו"ד ט"ז שס"ד ב') שאם פתחי המבוי עקום פתוחים לכרמלית דינו כסתום גם לפי רב. והק' הט"ז ממה שפסק השו"ע שמבוי מפולש צריך צורת הפתח גם אם הוא פתוח לכרמלית. ועי' לעיל (סימן ז') שביארנו דלפירש"י חלוק דין מבוי מפולש ממבוי עקום דבמבוי מפולש הפילוש לרה"ר מחייב צורת הפתח אבל מבוי עקום אינו חסרון בעצם ורק אם רבים בקיעי ביה צריך צורת הפתח, וא"כ דוקא אם הוא פתוח לרה"ר. וא"כ לשיטת רש"י רב סבר לפי הס"ד בגמ' שבמבוי

עקום אלא סמוך לדין בקיעת רבים. עוד צ"ב מה שכתב "שנמצאו מפולשין לרה"ר", ולדברינו א"ש שהוא לשיטתו דדין מבוי עקום הוא דדיינין ליה כאילו הוא מבוי מפולש רק באופן ישיר וזה לא שייך בכמה שבילים מצד זה ומצד אחר, ולכן אין האיסור אלא משום בקיעת רבים, ובקיעת רבים נותן לו דין מבוי מפולש, ולכן דוקא אם הוא מפולש לרה"ר ודין זה שייך סמוך לדין מבוי שנפרצץ לחצר וכנגדו לרה"ר שגם שם החסרון הוא משום בקיעת רבים. ומדוייק כחומר. ושור"ר שהנשמת אדם כלל ע"א ה' הביא מהא"ר סי' שס"ד ה' שדין מבוי העשוי כנדל אינו אלא במפולש לרה"ר.

דעת התוס' בהנ"ל

אבל האבן העוזר (ריש שס"ה) הוכיח ששיטת התוס' הוא שבדין רבים בוקעין בו אין חילוק בין מבוי לחצר ושניהם אסורין וכל מה שהתירו בחצר הוא רק משום שהפילוש הוא דרך מבוי והיינו שאין דין בקיעת רבים דרך רשות אחרת וא"כ בשלמא המבוי דדינו כמפולש כיון שהחצר פתוחה כנגדו זה כנגד זה ודין זה יתכן גם דרך רשות אחרת כיון שהם מכוונים ואסור גם אם לא בקעי ביה רבים ומשא"כ בחצר שאין איסור בחצר מפולשת וכל האיסור הוא רק משום בקיעי רבים וכיון שאין איסור בקיעת רבים דרך רשות אחרת הוא מותר. ולכאורה בסוגיין הר"י לשיטתו שסובר שגדר מבוי עקום הוא מבוי מפולש ולא שיש כאן שתי מבואות וכשיטת הרמב"ם, וא"כ כל האיסור בכלה לחצר הוא רק משום דין מבוי מפולש שהוא דוקא בזה כנגד זה שהרי לו יצוייר היה בקיעת רבים גם החצר היתה אסורה. ואכתי יש לעיין לשיטת התוס' אם האיסור

מדין בקיעת רבים, וא"כ הביאו סמוך לדין מבוי שכלה לרחבה.

ומדוייק כמין חומר שהרמב"ם בריש פרקין הביא אלו ההלכות שאסורין משום השם מבוי מפולש ומיחזי כמבוי מפולש, ומשא"כ כלה לחצר שאסור רק משום בקיעת רבים הרמב"ם הביאו במקום אחר ושם חילק בין חצר למבוי דבחצר אין בקיעת רבים אוסרת. ואכתי צ"ע למה לפי המסקנא שמואל מודה לאסור מבוי הפתוח לחצר ונפרצה חצר כנגדו, הא לדידיה מבוי עקום דינו כסתום וא"כ כל זמן שאין המבוי מפולש זה כנגד זה אין בקיעת רבים אוסרת. וי"ל לפי שמואל גם מבוי שכלה לחצר גם אם אינו ממש זה כנגד זה אבל אם הפרצה הוא בצד שכנגד פתח המבוי הוא בכלל הדין זה כנגד זה ואסור מדין מפולש או מיחזי כמפולש כיון שבקיעי ביה רבים.

וא"כ רש"י לשיטתו דמבוי עקום דינו כשתי מבואות ומ"מ דינם שאם הם פתוחים בשני הקצוות לרה"ר צריך לעשות צורת הפתח בעקמומיתו, גם אם הוא כלה למבוי דינו הכי. אבל לפי הרמב"ם שמבוי עקום אינו אסור אלא משום דדינו כמבוי מפולש גם אם הוא עקום אם כן מבוי שכלה לחצר מן הצד הוא רק מדין מיחזי כמבוי מפולש.

והנה כתב הרמב"ם פי"ז הי"ט מהל' שבת "מבוי שהיו לו שבילים מצד זה ושבילים מצד האחר שנמצאו מפולשין לרה"ר אע"פ שאינן מכוונין זה כנגד זה הרי כל אחד כמבוי מפולש" ומקורו מדין מבוי העשוי כנדל (דף ח' ב'). ויש להעיר למה הרמב"ם לא הביא ההלכה זו בתחילת הפרק עם דיני מבוי מפולש ומבוי

בתירוחן ראשון שלחי ששוה בפנים ונראה מבחוץ לא מהני לתקן פילוש ורק מהני לענין עירוב. ולכאורה פליגי בהכי אם האיסור הוא משום מיחזי או מעיקר הדין. ואם כן פשיטא להו לתוס' שאם כלה לאמצע הרחבה ואין כאן תרתי לריעותא וגם אינו זה כנגד זה שיהא אסור משום פילוש אין שום סיבה לאסור את המבוי דלית להו טעם מיחזי ולא שייך איסור בקיעת רבים ולכן דחו פירש רש"י בסוגיין. ומדויק שרש"י כתב "מיחזי כמפולש ואסור" ומשא"כ התוס' כתבו שהאיסור משום מפולש.

בכלה לצידי הרחבה הוא משום מיחזי כמפולש או מעיקר דין מפולש. ולכאורה יש להביא ראייה ממש"כ התוס' שאם כלה לצידי הרחבה אכתי אינו אסור אם יש לחי שנראה בחוץ ושוה בפנים בצד שני כיון שאין כאן תרתי לריעותא. ואם נפרש שהאיסור הוא משום מיחזי הא נראה מבחוץ לא מועיל לתקן את המיחזי כמפולש ובע"כ בכלה לצידי רחבה דינו כמפולש מדין תרתי לריעותא. ואם כן לשיטת התוס' אין שום מקור לאסור מיחזי כמפולש וגם אין לאסור משום בקיעת רבים. ועיי' בחי' הרשב"א שכתב

סימן י'

מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר דף ה' ע"ב

בההיא דצד אחד ארוך הרי בכל מבוי שהפתח רחב יותר מעשר אמות לא מהני קורה.

אי מהני להניח את הקורה באמצע
הד' אמות

ונראה דהנהה הגאון יעקב למד כאן עוד חידוש דין שאם האלכסון דקורה הוא יותר מ' אמות או צד הארוך הוא ארוך יותר מד' אמות מניח את הקורה באלכסון באמצע באופן שמקצר האלכסון שיהיה פחות מ' אמות, או שהארוך יהיה פחות מד' אמות אלא מניח כנגד הקצר דוקא ופירש הטעם משום דלא מסיימי מילתא וא"כ יש חידוש נוסף בדין צידו אחד ארוך. וכתב דזה דלא כהריטב"א שכתב "ומסתברא דהא דאמר' שאינו מניח אלא כנגד הקצר, לאו דוקא אלא שייכניסנו לפנים מן האלכסון עד שיחזירנו לעשר". וכתב הגאון יעקב דלשיטת הריטב"א גם בצידו אחד ארוך יותר מד' אמות אינו צריך להניח הקורה כנגד הקצר אלא מניחו באלכסון לארוך במקום שהוא פחות מד' אמות מהקצר. והנה הריטב"א כתב דבריו באלכסון יתר מעשר ולא על ד' אמות ארוך מהקצר שזכר בגמ' אחרי צידו אחד ארוך. ויש לחלק דדוקא נקט בקורה אלכסון יותר מ' ולא בארוך יותר מד' עפ"י הר"ח והרי"ף שכתבו דבצידו אחד ארוך יותר מארבע אמות הוא כאילו מבוי בפני עצמו וא"כ נפסל משום דלא הויא כקורה ע"ג מבוי, ומשא"כ באלכסון יותר מעשר אינו אלא דין שהקורה לא

איתא בגמרא "אמר רב כהנא בר תחליפא וכו' מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר פחות מארבע אמות מניח את הקורה באלכסון, ארבע אמות אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר". ומבואר בגמ' שרבא סובר קורה משום היכר ובלכסון לא הוי היכר ומשא"כ לפי רב כהנא קורה משום מחיצה ובלכסון נמי הויא מחיצה. והגמ' מסיק לא שנו אלא שאין באלכסון יתר מעשר אבל יש באלכסונו יתר מעשר אמות דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר. ומפורש דגם למ"ד קורה משום מחיצה אם יש באלכסונו יותר מעשר מניח כנגד הקצר דוקא.

קושיית הדברי נחמיה

הדברי נחמי' (מודפס בסוף הגמ') הקשה מכאן על רבנו יהונתן בריש מכילתין שכתב דלרבי יהודה שמבוי שהכשירו בקורה גבוה יותר מעשרים אמה אינו צריך למעט משום דס"ל קורה משום מחיצה א"כ גם ברחב מעשר אינו צריך למעט, והקשה דמשמע בסוגיין דגם למ"ד קורה משום מחיצה אין קורה מועילה לפתח הרחב מעשר אמות.

ודיינו שמפרש שמה שאינו מניח את הקורה באלכסון יותר מעשר אמות הוא משום שאין לחי וקורה מועילים ליתר מעשר אמות. **ולכ'** לפי"ד קשה למה צריך להשמיענו שאין קורה מועיל ליתר מעשר אמות דוקא

כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך". וא"כ י"ל שאע"פ שהרי"ף פסק כרבא מ"מ הביא שאם האלכסון הוא יותר מעשר אמות אינו מניח אלא כנגד הקצר דנפ"מ אם הניח את הקורה בתוך המבוי באלכסון אינו מניחו באלכסון יותר מעשר. אמנם השער הציון (שס"ג קי"ד) הביא מהשלחן עצי שטים דבכה"ג הוא כשר אפילו ארוך יותר מעשר אמות. ויתכן דבזה פליגי הרא"ש והאחרונים בדעת הרי"ף.

יישוב קושית הדברי נחמיה

ולכאורה לפי"ד השלחן עצי שטים הדין שאינו מניח קורה ליותר מעשר אינו מדיני הקורה דמתני' דהרחב מעשר ימעט אלא הוא דין מיוחד במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר. וא"כ מתורץ שיטת ה"ר יהונתן דאם קורה משום מחיצה אין הלכה שהרחב מעשר ימעט אבל אכתי יש דין שאינו מניח האלכסון ביתר מעשר.

אמנם לכ' תירוץ זה אינו שהרי כאן בסוגיין כתב הר"ר יהונתן "נמצא שיש לאלכסון יותר מ"י וכיון שיש בו יותר מעשר הוי פתח רחב מעשר ותנן הרחב מ"י ימעט" משמע מדבריו שהנהו דינים תלוין זה בזה.

והשער ציון (שס"ג קי"ד) צידד דמעיקר הדין משערין עשר אמות לפי "חלל מבוי" ורק בצידו אחד ארוך גם אם האלכסון הוא יותר מעשרה החלל אינו יותר מעשר. ועפ"ז כתב בביאור הלכה שם ד"ה יכול להניח לכאר לפי גירסתו בירושלמי דגם אם צד אחד היה עד ג' אמות יותר ארוך מהצד השני ולכן האלכסון הוא יותר מעשר חשבינן ליה כאילו הוא עומד בשוה, ודלא כהחזו"א שגורס בירושלמי ג'

תהא יותר מעשר ומהיכי תיתי שהריטב"א פליג עליה. ולהדיא כתב רש"י בד"ה ארבע אמות אינו מניח קורה "על ראש כותל הארוך אלא כונס לפנים מראשו כנגד ראש כותל הקצר ומניחה", ומשא"כ באלכסון יותר מעשר כתב רק "נמצא פתחו רחב מעשר"

והנה כתב הרי"ף "איתמר משום רב כהנא רבה מבוי שצדו אחד ארוך וצדו א' קצר פחות מד' אמות מניח הקורה באלכסון. ד' אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר פי שאם היה הארוך עודף על הקצר ד' אמות הוה ליה כמבוי בפני עצמו וצריך מחיצה כנגדו ואם לא היה הארוך עודף על הקצר אלא פחות מד' אמות אינו כמבוי בפני עצמו ולפיכך מניח את הקורה עליו באלכסון רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר מ"ט קורה משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר ואם יש באלכסון יותר מ"י אמות דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר" וכתב הרא"ש (סי' י') "ומתוך שכתב רב אלפס ז"ל ואם יש באלכסונה יותר מעשר וכו' משמע שפוסק כרב כהנא דלרבא לעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר ותימה למה לא יהא הלכה כרבא דהוא בתראה ולא מסתבר למימר דסבירא ליה לרב אלפס ז"ל דקורה משום מחיצה דהא לקמן פליגי רבה ורבא בלחי אי הוי משום מחיצה אי משום היכר אבל בקורה מודו דהוי משום היכר הלכך נראה דהלכה כרבא". והקרנן נתנאל, הט"ז והגאון יעקב כתבו שודאי הרי"ף פסק כרבא ומה שהביא את דברי רב כהנא שבמבוי יותר מ"י פסול פירש עפ"י מה שכתב הרא"ש בהמשך דבריו ז"ל "וכתב ר"מ ז"ל דבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון ומשתמש בקצר

צורת הפתח והחילוק הוא דעיקר דין צורת הפתח הוא שנידון כסתום ומשא"כ דין לחי וקורה גם אם הם משום מחיצה אין זה אלא להחשיב שאין עליהם שם פרצה אלא שם פתח וכיון שכן ביותר מעשר שם פירצה עליו ולפי"ז הכא לתקן צידו אחד ארוך וצידו אחד קצר לא די בשם פתח אלא צריך שם מחיצה וסתימה ולכן דוקא צורת הפתח מהני ולא לחי וקורה.

ביארנו לעיל (סימן ב') באורך, דדין קורה אינו מדין פי תקרה לפי רוב ראשונים כיון שאין לו רוחב ד' טפחים, ולכן אין דינו כמחיצה אלא כפתח. אבל כל זה הוא לשיטת האמוראים דסברי דגם קורה משום מחיצה אינו מחיצה ממש אלא דינו שוה ללחי משום מחיצה לאשוויי פתח, אבל רבנו יהונתן ביאר בשיטת רבי יהודה בזה"ל "ורבי יהודה פליג ואמר דאינו צריך למעט דס"ל לאו לשום היכרא בעלמא הותקנה קורה אלא לשום מחיצה דאמרי' פי תקרה הפנימי יורד וסותם" ועיי"ש "ואזיל רבי יהודה לטעמיה שאמר מערבין במבוי מפולש דאמרינן פי תקרה יורד וסותם" וא"כ קורה אינה כמו לחי אלא כסתימה מעלייתא והוא שוה לצורת הפתח ואין דין שהקורה הוא רק עד אורך עשר אמות ול"ק שיטת רבנו יהונתן.

טפחים. וא"כ לפי"ז י"ל דמחלוקת השולחן עצי שטים והט"ז הוא דוקא אם השוו מדותיהן להחמיר באלכסון יותר מי' כשחלל מבוי הוא פחות מי' אמות גם בהניח הקורה בתוך המבוי או לא, ואינו ענין לדברי הר"ר יהונתן. אבל הרמב"ם שלא הביא דין עשר אמות במבוי שצידו אחד ארוך סובר שלא התחדש כאן דין חדש של עשר אמות.

עוד יישוב בדעת רבינו יונתן

ולתריץ את דברי הר"ר יהונתן י"ל באופן אחר, דהנה הרשב"א הביא ראיה שצורת הפתח מועילה בצידו אחד ארוך אפילו ביותר מד' אמות אע"פ שקורה גם למ"ד קורה משום מחיצה אינו מועיל מעשר אמות דהא למ"ד קורה משום מחיצה הקורה לא מועיל אלא לפחות מי' אמות ומשא"כ צורת הפתח מהני אפילו ליותר מי' אמות. ויש לבאר דבריו דלכאורה אין הנידון דומה לראיה דבשלמא הדין די' אמות הלא כל עיקר לחי וקורה נאמר עד י' אמות ומשא"כ צידו אחד ארוך יותר מד' אמות י"ל שהחסרון הוא בהיכר ולא במחיצה. אמנם י"ל שכוונת הרשב"א הוא להוכיח שגם אם קורה משום מחיצה אינו דומה למחיצה של

סימן י"א

בשיטת הרמב"ם בדין בין לחיים ותחת הקורה דף ח' ע"ב

דבפי"ז הל' כ"ג פסק כרבא ז"ל "נעץ שתי יתדות בשני כתלי מבוי מבחוץ והניח עליהן הקורה לא עשה כלום שצריך להיות קורה על גבי המבוי ולא סמוך לו" ולא נקט שפסול משום שמותר להשתמש תחת הקורה ולפי"ד יש לפסול הרחיק את הקורה מהמבוי כנ"ל.

שייכות בין הלחיים לסוגיית תחת הקורה

והנה בדף ט' א' פליגי אביי ורבא אם מותר להשתמש בין הלחיים, וכאן בסוגיין (ח' ב') הוא לענין דיני קורה. וצ"ע למה הפסיקה הגמ' באמצע דיני קורה והביאה את דברי רב חסדא "הכל מודים בבין לחיים שאסור" ולא הביאה את דברי רב חסדא לקמן במחלוקת אביי ורבא כשיטתו של אביי. ומשמע בסוגיא שדברי רב חסדא דבין לחיים אסור שייך לדיני הקורה דהביאה הגמ' את דבריו עם הדין דנעץ שתי יתדות בשני כותלי מבוי והניח קורה על גביהן ביחד עם צדדי הספק אם מותר להשתמש תחת הקורה, ועיין ברמב"ם שהביא הדין שמותר להשתמש תחת הקורה בפ"ז הי"א, ומשא"כ את הדין קורה ע"ג מבוי הביא בהל' כ"ג כפרט בהל' קורה.

ולענין בין הלחיים איתא בגמ' ט' א' "תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן בין לחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית. אמר ליה פוק תני לברא אמר אביי מסתברא מילתיה דרבי יוחנן תחת הקורה אבל בין לחיין אסור. ורבא אמר בין לחיים נמי מותר. אמר רבא מנא

איתא בגמ' "איבעיא להו מהו להשתמש תחת הקורה רב ורבי חייא ורבי יוחנן אמרו מותר להשתמש תחת הקורה שמואל ורבי שמעון בר רבי ורבי שמעון בן לקיש אמרו אסור להשתמש תחת הקורה. לימא בהא קמיפלגי דמר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה לא דכולי עלמא קורה משום היכר והכא בהא קמיפלגי דמר סבר היכירא מלבר ואיבעית אימא דכולי עלמא משום מחיצה והכא בהא קמיפלגי דמר סבר חודו הפנימי יורד וסותם ומר סבר חודו החיצון יורד וסותם. אמר רב חסדא הכל מודים בבין לחיים שאסור. בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתדות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו? אמר לי לדברי המתיר אסור, לדברי האוסר מותר. רבא אמר לדברי האוסר נמי אסור בעינן קורה על גבי מבוי וליכא".

נפקא מינה בין רבא לר"ח

ולכאורה יש נפק"מ בין הפסול אליבא דרב חסדא שפסל רק לדברי המתיר לפסול שפסל רבא אף לדברי האוסר בעשה קורה רחבה שני טפחים והכניס טפח אחד בתוך המבוי וטפח השני בחוץ דלרבא שהפסול משום דבעינן קורה על גבי מבוי הרי קורה על גבי מבוי וכשר אבל לרב חסדא שהפסול הוא משום חודו החיצון יורד וסותם כיון שאין הסתימה מחוברת למבוי פסול. ולפי"ז צ"ב ברמב"ם

העומדים כנגד הלחי היכר גדול הוא להן, הילכך מותרין לטלטל כנגדו. ומשא"כ הקורה בין אם נאמר משום היכר דאז מותר לטלטל כנגד הקורה דהיכירא מבחוץ ובין אם נאמר משום מחיצה אכתי י"ל חודו החיצון יורד וסותם כמו פי תקרה והלכך מותר לטלטל תחתיה ולא דמי ללחי משום מחיצה שהלחי עומד זקוף והיא מחיצה הילכך אין להתיר אלא מחודו הפנימי כדין כל מחיצה המתרת ממנה ולפנים. וכתב הבעה"מ דלפי מה דקיי"ל כאביי ביע"ל קג"ם [דה"ל" הוא "לחי העומד מאליו"] וא"כ כיון דקיי"ל כאביי דלחי משום מחיצה א"כ בין הלחיים אסור אבל לכאורה מהרי"ף והרמב"ם וש"ע שפסקו כרבא דאפשר להשתמש בין הלחיים משמע דלא שייכא במחלוקת אם לחי משום מחיצה או משום היכר דהתם סברי כאביי. וכן משמע בתוס' ח' ב' שהוכיח דלא תליא הא בהא. אבל עיין ברשב"א שדחה ראיות התוס'. וכתב הרא"ש שהגם שהגמ' ח' ב' נקטה דיתכן שהיכר הקורה מלגיו, אבל עכ"פ סברת הגמ' היא דאי משום היכירא ההיכר הוא מלבר ואי משום מחיצה הוא מבפנים.

צ"ב דברי רבא לחלק בין פתוח לרה"ר לפתוח לכרמלית

אמנם לכאורה דברי רבא שחילק בין פתוח לרה"ר לפתוח לכרמלית צ"ב טובא דבין אם לחי משום היכירא בין אם הוא משום מחיצה מה הסיבה לחלק בין פתוח לכרמלית או לרה"ר. וכתב החזו"א סי' ס"ו ד' לבאר דבמבוי הפתוח לרה"ר והותר ע"י לחי אמרינן שחודו החיצון סותם גם לפי מה דקיי"ל לחי משום מחיצה ומשא"כ אם המבוי פתוח לכרמלית

אמינא לה דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו, ובלבד שלא יחליפו. ואביי התם בגבוה שלשה. אמר אביי מנא אמינא לה דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו. וכי תימא דאית ביה ארבעה על ארבעה והאמר רב חנין בר רבא אמר רב תוך הפתח, אף על פי שאין בו ארבעה על ארבעה צריך לחי אחר להתירו. ורבא התם דפתוח לכרמלית, אבל לרשות הרבים מאי שרי יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא אין מצא מין את מינו וניעור". והיינו דלפי רבא במבוי הסמוך לרה"ר מותר לטלטל בין הלחיים אם הוא פחות מד' טפחים דמתבטל לרה"ר, ומשא"כ אם המבוי סמוך לכרמלית אסור לטלטל בין הלחיים משום דדין דבין הלחיים נידון ככרמלית ומצא מין את מינו וניעור. ולפי אביי בכל ענין אסור לטלטל בין הלחיים.

האם אביי ורבא בין הלחיים לשיטתם בלחי העומד מאליו

במחלוקת רבא ורב חסדא הנ"ל בנעץ שתי יתדות על שני כותלי מבוי והניח קורה על גבייהו ביאר האור זרוע דרב חסדא סבר קורה משום מחיצה ורבא סובר קורה משום היכר. התוס' רי"ד כתב דאביי ורבא דפליגי אם מותר לטלטל בין הלחיים אם המבוי פתוח לרה"ר הוא לשיטתייהו דאביי לטעמיה דס"ל שלחי העומד מאליו הוי לחי משום דלחי משום מחיצה א"כ אינו מתיר אלא מחודו הפנימי ולפנים כדין כל מחיצה שאינה מתרת אלא הימנה ולפנים ורבא סבר דלחי משום היכר ניתקן, וכיון דמשום הכי ניתקן גם לאותן

אמנם כל זה י"ל דוקא בשיטת רש"י שחילק בדין ג' מחיצות בין סמוך לכרמלית לסמוך לרה"ר. אבל בשיטת שאר ראשונים אכתי צ"ע למה חילקו בין הלחיים בין סמוך לכרמלית לסמוך לרה"ר דממנ"פ או דחודו החיצון מתירה או דחודו הפנימי מתירה. והרמב"ן (במלחמות ומובא בח"י הרשב"א) הק' עוד על שיטת הרי"ף והרמב"ם שכתבו שאם המבוי הוא סמוך לרה"ר מותר לטלטל ממנו לרה"י ולא חילק לאסור אם כנגד הלחי הוא רחב ארבעה או לא, ולכאורה מבואר ממה שהגמ' דימתה להיא דרב דימי במקום שאין בו ד' על ד' שכל ההיתר הוא דוקא אם אין בו ד' טפחים וכתבו לחדש דכל מה שרבא דימה לחי למקום שאין בו ד' על ד' הוא רק לטעמיה דאב"י דסבירא ליה דחודו הפנימי סותם אבל לרבא אפילו לחי רחב בארבעה שרי דלדידיה טעמא דלחי משום היכר והיכירא מלבר או גם אם הוא סובר לחי משום מחיצה חודו החיצון סותם. וי"ל עוד כיון שג' מחיצות מדאורייתא הוי רה"י א"כ מדין תורה המבוי הוא רה"י ואין ללחי שום משמעות מה"ת, גם אם לחי משום מחיצה ביארנו בריש מכילתין שלצורך היכר חייבו מחיצה וכיון שכל עיקר תקנת מחיצה אינו אלא משום היכר תיקנו להקל שחודו החיצון יורד וסותם. אבל בפתוח לכרמלית החמירו בהיכר ותיקנו עוד שכנגד הלחי יהיה מצא מין את מינו וניעור והוא משום שבסמוך לכרמלית יש יותר צורך להחמיר דילמא אתי לאיחלופי לטלטל בכרמלית.

אמנם מה שכתבנו שכאן תיקנו חודו החיצון יורד וסותם א"ש רק לפי הרשב"א לשיטתו דס"ל ג' מחיצות דאורייתא א"כ כל

אמרינן שחודו הפנימי סותם. וזה צ"ע טובא. ועוד צ"ע כיון דקיי"ל לחי משום מחיצה ומחיצה אינה מתרת את מקומה מהיכי תיתי לפרש כאן שאינו דומה לכל מחיצה ומתרת את מקומה וחודה החיצון יורד וסותם.

והנה כתב רש"י בד"ה ובלבד שלא יחליפו "ובין לחיים אפילו חשבת מקום בפני עצמו בטל להכא ולהכא ושרי" והיינו שמותר להוציא מבין הלחיים לרה"ר, וכן להכניס מבין הלחיים לרה"י דדינו כמקום פטור ובטל לכאן ולכאן. והק' הרשב"א הרישב"א והר"ן דהא ג' מחיצות דאורייתא הן, ואפילו בלא לחי רשות היחיד גמורה היא דבר תורה, וא"כ היאך נתיר אותו עם בני רה"ר הא לא אמרו לחי להקל אלא להחמיר, ותירצו דאפילו יש לו ג' מחיצות כיון שהוא פתוח לרה"ר חשיב כרמלית וכדמוכח מדף צ"ד א', אלמא לא אמרו ג' מחיצות דאורייתא אלא בפתוח לכרמלית, וכיון שכן הכא נמי שפתוח לרה"ר הרי הוא ככרמלית והם התירוהו עם רשות היחיד בלחי והם התירו בין הלחיים עם רשות היחיד ועם רשות הרבים. ועי' בהערת המגיה בח"י הרשב"א שכתב שמדוייק ברש"י בכמה מקומות שזוהי שיטתו. וא"כ לשיטת רש"י דבפתוח לרה"ר כל הרשות הוא כרמלית ורבנן התירו את הרשות ע"י לחי שהוא כמחיצה אבל כיון שבין הלחיים אינו בכלל היתר דלחי ומעיקר הדין דינו ככרמלית או כמקום פטור אם הוא פחות מרוחב ד', ומשא"כ אם הוא פתוח לכרמלית דמעיקר הדין דינו כרה"י כיון שיש לו ג' מחיצות אלא דרבנן תיקנו שאם אין לו לחי וקורה הוא כרמלית א"כ הוא כרמלית דוקא ולא מקום פטור ושפיר אמרינן מצא מין את מינו וניעור.

דליבטיל אלא למי שראוי ליבטל אצלו והוא רה"י. אבל מבוי הפתוח לכרמלית החלל דכנגד הלחי דומה לכרמלית יותר מלרה"י ולפיכך נידון ככרמלית ואסור. ואב"י דאמר אסור מפרש דאין דאין להביא ראייה מההיא דפחות מד' דלאו משום ביטול לחוד אתינן עלה אלא מפני שהוא גבוה שלשה והוי קצת היכר שמקום פטור הוא עכת"ד.

ביאור דעת הרמב"ם

ולפי"ז יש לומר דכך ס"ל להרמב"ם דכיון דלחי נתבטל מחמת גריעותו ולא מחמת קטנותו י"ל שאין חילוק בין אם הוא רחב או לא ומתבטל לרה"י הסמוכה לו. וגם הרשב"א הביא בתו"ד "ועוד איכא למימר דלרבא אפילו למאן דאמר לחי משום מחיצה וחוד הפנימי סותם אפילו הכי שרי דהוי מקום באנפי נפשיה וגרע ממקום דבטל להכא ולהכא".

ולחנ"ל י"ל דלפי הרמב"ם הסוגיא דף ט' א' סוברת דההיתר לטלטל תחת הקורה או בין הלחיים אינו משום שחודו החיצון סותם או היכירא מלבר אלא משום דמקום בין הלחיים או תחת קורה מתבטל מחמת גריעותו וא"כ אין מקום לחלק בין לחי וקורה אבל מעיקר הדין אינו בכלל היתר לחי. וזוהי מבואר נמי מש"כ הרמב"ם פי"ז ה"ב מהל' שבת "היאך מתירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית ולפיכך די

עיקר תקנת לחי אינו אלא מחיצה משום היכר אבל לפי הרמב"ם ד' מחיצות דאורייתא אפילו אם המבוי סמוך לכרמלית.

והנה כתב הרמב"ם פי"ז הל' י"א מהל' שבת "מותר לטלטל במבוי תחת הקורה או בין הלחיים, במה דברים אמורים בשהיה סמוך לרה"ר, אבל אם היה סמוך לכרמלית אסור לטלטל תחת הקורה או בין הלחיים עד שיעשה לחי אחר להתיר תוך הפתח שהרי מצא מין את מינו ונעור". והיינו שהרמב"ם פסק כרבא להתיר לטלטל תחת הקורה הגם שרבא סובר לחי משום היכר והרמב"ם פסק לחי משום מחיצה וא"כ מוכרח שאין קשר בין הדברים. ועוד, חילק הרמב"ם בין מבוי שסמוך לרה"ר למבוי שסמוך לכרמלית גם לענין תיקון בקורה, ולזה אין לה מקור בגמרא. וכבר השיג על זה הראב"ד וז"ל "א"א שבוש הוא זה תחת הקורה לעולם מותר אבל בין הלחיין פליג רבא (עירובין ט) דאי פתוח לרה"ר מותר ואיהו פסק כרבא, ואיכא מאן דפסק כאב"י דבין לחיים אסור". ובשיטת הרי"ף פליגי המ"מ וכס"מ אם דיוק לשונו משמע כהרמב"ם או כהראב"ד.

ביאור המאירי בסוגיין במה' אב"י ורבא

ולכן יש לומר כמו שכתב המאירי בחי' דמקום לחי נתבטל מחמת גריעותו, ומה שמתבטל לרה"י ולא לרה"ר כמו במקום שהוא פחות מד' על ד' דהתם בפחות מד' לא איתעביד מעשה ולא סמכי ביה למידי ולפיכך נתבטל אצל כל אחד ואחד, אבל לחי דאיתעביד בידיים או אע"ג דלא איתעביד בידיים מ"מ סמכי עליה לאכשורי מבוי ולהשלים ד' מחיצות להיות כרה"י גמורה, הילכך לא שייך למימר

שאסור הוא אך ורק משום שצריך קורה ע"ג מבוי. והוא מדוייק ברמב"ם שלא כתב בשום מקום אם חודו החיצון או חודו הפנימי ירוד וסותם, והיינו שלא סובר את הסוגיא בדף ח' ב' ואדרבה הביא נעץ יתדות כפרט בהלכות קורה ולא ביחד עם ההלכה שמותר לטלטל תחת הקורה שהוא משום שהמקום מתבטל לרה"י.

ויתכן להוסיף שהרמב"ם פירש שהסוגיא ח' ב' סוברת שג' מחיצות דאורייתא וא"כ כל מה שצריך מחיצה ד' אינו אלא מדרבנן ושפיר י"ל שחודו החיצון יורד וסותם שהרי כנגד עובי המחיצות הוא בכלל היכירא, ומשא"כ הסוגיא ט' א' שלמד שכנגד הלחי מתבטל משום גריעותו סובר שד' מחיצות מה"ת וחודו החיצון יורד וסותם ומה שמותר כנגד הלחי אינו אלא משום שמתבטל מחמת גריעותו.

לה בלחי או קורה" והק' רבנו חיים הלוי (פט"ז הט"ז מהל' שבת) תינח בקורה שהוא משום היכר ואין כאן מחיצה רביעית צריך טעם למה התירו לטלטל אבל לחי שהוא משום מחיצה מה"ת והמוציא ממבוי שיש בראשו לחי חייב וכמ"ש פי"ז ה"ט. ולכאורה צ"ב למה צריך טעם שמחיצה רביעית הוא רק מדברי סופרים. וצ"ל שהוא טעם להתיר טלטול בין הלחיים. וא"כ הסוגיא ח' ב' סוברת שההיתר להשתמש תחת הקורה הוא משום שחודו החיצון יורד וסותם או משום קורה משום היכירא והיכירא מלבר ושם הביאו את דברי רב חסדא דבלחי אינו כן. אבל בדף ט' א' סוברת שההיתר הוא מטעם ביטול וא"כ דברי רב חסדא שייכים דוקא בדף ח' ב'. וכיון דקיי"ל שחודו הפנימי יורד וסותם שפיר כתב הרמב"ם דבנעץ יתדות הטעם

סימן י"ב

בדין לחי שנראה מבחוץ ואינו נראה בפנים דף ט' ע"א

אמר הוי לחי ורבא אמר לא הוי לחי ומפרש בגמ' דאביי דאמר הוי לחי היינו משום דס"ל לחי משום מחיצה ומחיצה העשויה מאליה הוי מחיצה ורבא דאמר לא הוי לחי ס"ל לחי משום היכר ולכך גם בבין הלחיים איכא היכירא כמו תחת הקורה ושרי, אבל אביי לטעמיה דאמרי לחי משום מחיצה ולכך בבין לחיים אסור משום דחודו הפנימי יורד וסותם ולכא מחיצה. וכיון דקיי"ל בלחי העומד מאליו כאביי (דזהו מיע"ל קג"ם הדלכה כאביי) ה"נ בבין לחיים דקיי"ל כאביי דאסור להשתמש ואפילו בפתוח לרה"ר.

אמנם דעת הרי"ף דבין הלחיים שרי גם ביש בו ד' על ד' כן נראה מדבריו בסוגיין וכמ"ש הרמב"ן ז"ל במלחמות. ולפי מה שכתבנו דאביי ורבא אזלי לטעמייהו בזה אכתי תיקשי על הרי"ף ז"ל שפסק כרבא דבין הלחיים שרי אף כשיש בו ד' על ד' אף דקיי"ל כאביי דלחי העומד מאליו הוי לחי משום דלחי משום מחיצה.

ביאור התורת רפאל בדעת הרי"ף

וכתב התורת רפאל (סי' נ) דאף דאיפסקא הילכתא בלחי העומד מאליו דהוי משום מחיצה כאביי היינו משום דלחי הוי ג"כ משום מחיצה אע"ג דליכא ביה היכר כמו בעומד מאליו, אבל מ"מ קיי"ל ג"כ משום היכר וא"כ אם יש בו היכר אע"ג דליכא ביה משום מחיצה מותר וכרבא דס"ל הכי ובתרווייהו אזלינן

איתא בגמ' "תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן בין לחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית. אמר ליה פוק תני לברא אמר אביי מסתברא מילתיה דרבי יוחנן תחת הקורה, אבל בין לחיים אסור. ורבא אמר בין לחיים נמי מותר. אמר רבא מנא אמינא לה דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. ואביי התם בגבוה שלשה. אמר אביי מנא אמינא לה דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו וכי תימא דאית ביה ארבעה על ארבעה והאמר רב חנן בר רבא אמר רב תוך הפתח אף על פי שאין בו ארבעה על ארבעה צריך לחי אחר להתירו ורבא התם דפתוח לכרמלית אבל לרשות הרבים מאי שרי? יציבא בארעא וגוירא בשמי שמיא, אין מצא מין את מינו וניעור".

במחלוקת אביי ורבא בין לחיים אי הוו לשטתייהו

הזכרנו לעיל שדעת הרי"ף והרמב"ם דקיי"ל כרבא נגד אביי דבין לחיים נמי שרי היכא דפתוח לרה"ר ורק בפתוח לכרמלית אסור משום דמצא מין את מינו. אבל דעת הבעה"מ דדוקא תחת הקורה מותר אבל בין לחיים אסור וכאביי והיינו משום דאביי ורבא דפליגי אזלי לטעמייהו בהא דנחלקו בלחי העומד מאליו כדאיתא לקמן (ט"ו א') דאביי

שנראה מבחוץ ואינו נראה מבפנים לרה"ר אינו חייב חטאת צ"ע למה הרמב"ם סתם בפי"ז ה"ט מהל' שבת וכתב שמבוי שהכשירו בלחי הזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו חייב שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית.

ועוד קשה דאיתא (סוכה י"ט א') רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מסכך על גבי סוכה שאין לה פצימין משום דנראה מבחוץ ושוה מבפנים וכיון שנראה מבחוץ הוא לחי הוא גם כשר למחיצה שלישית בסוכה. והק' הרא"ש (שם סי' ל"ד) מה ענין מבוי לסוכה במבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכירא בעלמא הילכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכרא כל דהו סגי אבל בסוכה מה דבעינן דופן ג' הוא ליושבי הסוכה כמו שתי הדפנות וכו' וי"ל דמיירי כשעשה צורת הפתח לדופן השלישית, ורב כהנא לטעמיה דאמר וצריכא נמי צורת הפתח וכיון דהוה ליה צורת הפתח דאורייתא סגי ליה בהכי דבכ"מ צורת הפתח דאורייתא ולא בעינן טפח שוחק אלא מדרבנן וכו' א"נ הא דאמר רבא דלא מהני פי תקרה כיון דמחיצות לגואי עבידין ולא לבראי היינו מדרבנן בעלמא הילכך לענין טפח שוחק מהני נראה מבחוץ, והיינו דלפי הרא"ש פי תקרה מועיל מדאורייתא ומה שצריך טפח שוחק אינו אלא מדרבנן ולכן מהני נראה מבחוץ. ועי' גאון יעקב (צ"ד ב') שהוכיח מהגמ' סוכה שפי תקרה מועיל מה"ת ממה שמועיל בסוכה.

פלוגתת הרא"ש והרמב"ם

אמנם כבר ביארנו שיטת הרמב"ם (פי"ז הל' ל"ה מהל' שבת) דפי תקרה לא עדיף מקורה וא"כ לא מהני אלא מדרבנן ואעפ"כ

לקולא. ומשו"ה אם יש בלחי ד' מותר מועיל כמו שאמלתיא מועיל בקורה וכיון שהוא משום היכר יהיה גם מתיר בין הלחיים אע"ג דליכא מחיצה דקיי"ל כרבא דמשום היכר לחודא מותר ודלא כאביי דלא ס"ל הכי. וראיה לזה הא דאיפסקא הילכתא דלחי הנראה מבחוץ ואינו נראה בפנים נידון משום לחי והתם ודאי לא הוי מחיצה רק היכירא כמ"ש התוס' והרא"ש בסוכה (י"ט א') ואפ"ה קיי"ל דמהני והיינו משום דאנן קיי"ל דלחי מהני אם משום הכירא אע"ג דלית ביה משום מחיצה וכו' ומזה נ"ל דלחי שאינו נראה מבפנים אם ניכר מבחוץ אם עמד מאליו לא מהני ואע"ג דאנן קיי"ל כאביי דלחי העומד הוי לחי זהו דוקא אם נראה מבפנים דשרי משום מחיצה אבל אם אינו נראה מבפנים כיון שהתירו הוא רק משום היכר כיון שעמד מאליו הרי לא הוי היכר ולא מהני אף לאביי. עכ"ד.

ולכן הרמב"ם לא הביא מסקנת הגמ' דחצר גדולה שנפרצה לקטנה מותרת וקטנה אסורה דוקא משום דנכנסין כותלי קטנה לגדולה אבל אם לא נכנסין הגיפופי של הגדולה נידונים כלחיים לקטנה. וכתב לתרץ דכיון דקיי"ל דנראה מבחוץ הוא לחי רק משום היכר א"כ דוקא אם זה לא עומד מאליו, וכיון שאת גיפופי הגדולה לא עשה לשם לחי לקטנה ואין דינו כלחי, והקטנה אסורה גם אם אין נכנסין.

ב' הערות על דברי התורת רפאל

אמנם לדבריו יוצא שכמו שקורה משום היכר לשיטת הרמב"ם לא נחשב מחיצה רביעית מה"ת א"כ לשיטת הרמב"ם שצריך ד' מחיצות מה"ת אם הוציא ממבוי שהוכשר בלחי

אבל לאותם העומדים באכסדרה להלן מנגד הסכה ואין רואין את חללה נראה רוחב פצים זה בהתחלת דופן שלישית לסוכה". וכן הרמב"ם דקדק בלשונו וכתב בפ"ז הכ"ב מהל' שבת "ולחי שהוא נראה מבפנים לחי ומבחוץ אינו נראה לחי או שהיה נראה מבחוץ לחי ומבפנים נראה שהוא שוה וכאילו אין שם לחי הרי זה נידון משום לחי", והיינו דבנראה בפנים כתב שמבחוץ אינו נראה לחי אבל בנראה מבחוץ האריך וכתב שמבפנים נראה שהוא שוה וכאילו אין שם לחי והיינו שנראה מבפנים ורק לא כלחי ולכאורה היינו משום שהוא שקוע בחוץ וכשיטת רש"י.

ביאור מחלוקת הרא"ש והרמב"ם

ונראה בביאור מחלוקתם דבשלמא לפי הרא"ש ששוה מבפנים ונראה מבחוץ מועיל משום דהוי היכר לאלו העומדים בחוץ צריך עכ"פ שיהא היכר לאלו העומדים כנגד חלל המבוי, אבל לפי הרמב"ם כבר ביארנו דלחי משום מחיצה ולכאורה זהו גם שיטת רש"י וא"כ לא צריך את הלחי להיכירא שלא ישכחו ויטלטלו לרה"ר אלא צריך שיחול על הלחי שם לחי ולא ליהוי חלק מדופן שלישי א"כ כל עוד שאינו המשך של המחיצה שלישית בין אם ניכר שאינו חלק מהמחיצה שלישית מבפנים או מבחוץ חייל עליו שם לחי. ואם הוא לחי גם אם הוא מאחורי כותל גם הכותל מקבל שם לחי וכמ"ש החזו"א. ועי' שונה הלכות סי' שס"ה אות ט"ז וי"ח. ומפורש כן ברש"י ט' ב' שכתב בד"ה ונימא "כלומר אי נראה מבחוץ מהני ליהוי ראשי כניסה של כותלי קטנה סניפים לצד כותלי אורך הגדולה דהדר הוה להו (הכניסה לה) גיפופי נראין מבחוץ" והיינו שהלחי שהיא

פסק גבי סוכה (פ"ד ה"ח מהל' סוכה) "סיכך על גבי סוכה שיש בו פצימין בין שהיו נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים כשרה", ולא נקט שם שיש צורת הפתח ומוכח דמה שנראה מבחוץ נידון כמחיצה מה"ת, ולשיטתו לפי מה שהוכחנו דין הפי תקרה הוא רק מדרבנן, אבל הרא"ש סובר שפי תקרה מועיל מה"ת ולכן לשיטתו אפשר לפרש שהלחי שנראה מבחוץ ונראה מבפנים מועיל רק מדרבנן.

וי"ל עוד דהרא"ש כתב (עירובין פרק א' סי' י"א) "איתמר נראה מבפנים ושוה מבחוץ נידון משום לחי. נראה מבחוץ ושוה מבפנים רבי חייא ורבי שמעון בר רבי חד אמר נידון משום לחי וחד אמר אין נידון משום לחי. והלכתא נידון משום לחי. ונראה מבחוץ ושוה מבפנים כמו שפי' רש"י בברייתא דר' חייא כותל שצדו אחד כנוס מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כגון ששקוע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים במבוי אלא לעומדים ברה"ר ואותו מקום חשיב לחי ולא כמו שפי' רש"י נראה מבחוץ ושוה מבפנים משך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנס בכותלי המבוי. דאי חשיב כי האי נראה מבחוץ ושוה מבפנים א"כ האי דמשני לקמן בנכנסין כותלי קטנה לגדולה האי נמי הוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים כיון דאיכא גיפופי בגדולה מאחורי הכניסות א"כ כניסת הקטנה הוי נראית מבחוץ ושוה מבפנים. אלא ודאי כה"ג לא חשיב לחי דאפילו נראה מבחוץ לא הוי כיון שאין נראה לצד חלל המבוי אלא לעומדים אחרי המבוי". אבל רש"י כתב בסוכה (י"ט א' ד"ה ושוה מבפנים) "לאותם העומדים בפנים אינו נראה

ממשיכים את הלחי כמו שאומרים בקורה שמושכים את הגג כלפי מטה מדין פי תקרה, דא"כ אם אינו לחי אלא מדין לבוד לא אמרינן שתי הלכות שאחד בנוי על השני וכמ"ש רע"א בדף ט' א'. אבל כיון דדין לחי אינו אלא עשיית פתח אם כן לא איכפת לי אם זה נעשה על ידי לבוד. ואם כן י"ל דכיון שדין לחי הוא אופן לאשוויי הפירצה ברוח רביעית להיות פתח וכיון שיש עליו שם פתח א"כ מה"ת דינו כסתום ולכן לא איכפת לי אם הלחי שמשוויהו פתח הוא בתוך החלל או רק נראה מבחוץ אלא כל עוד שניכר באיזו מקום שאינו חלק מהמחיצה שלישית דין לחי עליו ומשווה הפירצה להיות פתח.

בחוץ נותן שם לחי גם לכל עובי המחיצה כנגדו. ולכן בנכנסין כותלי קטנה בגדולה אם הוא יותר מכדי לבוד ממחיצת הגדולה מה שנכנס לגדולה גם אם הוא נראה כלחי דלפי הבנת הרא"ש בשיטת רש"י היה לו להועיל מדין לחי ולכן פליג עליה הרא"ש שם אבל לפי דברינו שרש"י למד שהוא מדין מחיצה כיון שהוא חלק מהכותל השלישי אין עליו שם לחי.

והנה רש"י כתב בד"ה ונימא לבוד מרוח אחת "והרי כאן שויר אחד נראה מבחוץ ותשתרי ביה קטנה דנישוויה להאי פירצה פתח דהא עשר הוא דהויא" והיינו שיסוד היתר לחי הוא שעושה את הרוח הרביעית הפרוצה להיות כפתח, ורש"י הדגיש נקודה זו שלא שאנו

סימן י"ג

בענין אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה דף י' ע"א

אמרין אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה דהא בטיל ליה אוירא דזוטא מיניה. אבל בהיא שעשה פס אמה ומחצה והרחיק שתי אמות ועשה פס אמה ומחצה אמרין דגם אם עומד כפרוץ משתי רוחות הוי עומד אמרין דאתי אוירא דאתי אוירא דהאי גיסא ומבטל ליה. וכן אם עשה פס אמה והרחיק אמה ועשה פס אמה והרחיק אמה גם אם פרוץ כעומד מותר אמרין אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה.

דעת הרשב"א

הרשב"א (ט"ז ב') הק' ממה דאיתא התם מקיפין בג' חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ג' טפחים. שיעור חבלים עוביין יותר על טפח כדי שיהא הכל עשרה טפחים. ואיתא בגמ' שאם יעשה באמצע אויר ד' הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות ותיהני גם אם החבל אינו בעובי טפח. וכתב הרשב"א דר"ל דעומד מרובה על הפרוץ בצירוף שתי הצדדים לא הוי עומד, ולפי"ז נקט דמה דאיתא בסוגיין "לעולם הוי עומד" הוא דיחויא בעלמא כלומר מהא לא נשמענה, ומיהו הכין הלכתא דלא הוי עומד. והגהות אשר"י הביא מהא"ז לתרץ דלא קשה מההיא דט"ז ב' דהתם שאני כיון שאלו עומדים (החבלים) פרוצים הם אלא שנעשים כאלו כולו עומד רק ע"י דין לבוד ולכן אין נעשים עומד מרובה על ידי צירוף שתי רוחות.

סוגיית הגמ'

איתא בגמרא "תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעיתו ודיו וכו' אין הלכה כאותה משנה אלא היכי עביד עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות, ומעמידו לארכו של מבוי. אי נמי כדרב יהודה, דאמר רב יהודה: מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמה מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות. ואמאי יעשה פס אמה ומחצה, וירחיק שתי אמות, ויעשה פס אמה ומחצה. שמע מינה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד, לעולם אימא לך הוי עומד ושאני הכא דאתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה. ויעשה פס אמה, וירחיק אמה, ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה, שמע מינה עומד כפרוץ אסור, לעולם אימא לך מותר, ושאני הכא דאתא אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, אין הכי נמי, וכולי האי לא אטרחהו רבנן".

דעת רש"י

עולה מתוך הסוגיא דמבוי שהוא רחב ט"ו אמות מרחיק שתי אמות ועושה פס ג' אמות, ועי"ז החמש אמות נחשבות כסתומות מדין עומד מרובה על הפרוץ, ורש"י ד"ה מרחיק כתב דמבוי רחב עשרים אמה אפשר לעשות פס ג' אחרי שהרחיק ב' אמות גם מצד השני וניתר מדין עומד מרובה על הפרוץ ולא

השמטת הרמב"ם הא דאתי אורא

זהנה הרמב"ם פסק בפט"ז הט"ז מהל' שבת "כל מחיצה שיש בה פרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה אבל אם היה פרוץ כעומד הרי זו מותרת". אמנם הרמב"ם לא הביא כלל את הדין שעומד מרובה משתי רוחות אי דהויא עומד או לא. עוד צ"ע למה לא הביא בשום מקום האי דינא דאתי אורא דהאי גיסא ואתי אוריא דהאי גיסא ומבטל ליה, וכבר ביארנו דנפ"מ בפרוץ כעומד דמותר ומ"מ אמרינן אתי אוריא דהאי גיסא ואוריא דהאי גיסא ומבטל ליה.

ביאור הא דהשמיט הרמב"ם

זהנה כתבו הרש"ש והגאון יעקב לחלק בין עומד מרובה מצד אחד לעומד מרובה משני צדדים ופרוץ כעומד דבעומד מרובה על הפרוץ מצד אחד לא אמרינן אתי אוריא דהאי גיסא ומשא"כ בעומד מרובה רק משני צדדים וכן בההיא דפרוץ כעומד הגם דאיתא שהוא מותר אבל לא אמרינן בטיל ליה אויר ולכן אמרינן אתי אוריא דהאי גיסא, וכתב הרש"ש דהגם דפרוץ כעומד מותר מ"מ שם פרוץ עליו וכן מצטרף לאוריא דהאי גיסא וכן בההיא דעומד מרובה בצירוף השני צדדים כיון דאינו עומד מרובה אלא בצירוף העומד של שני הצדדים אמרינן אדרבה מאי חזית שבטל הפרוץ יבטל העומד על ידי הפרוץ. וכן נקט הגרי"ז זצ"ל (מובא בכתבי הגרי"ז בכורות סוף פ"ב) דבודאי הדין רובו ככולו נאמר דוקא ברוב ולא במחצה על מחצה, וכל מה דאמרינן דפרוץ כעומד מותר אינו אלא דכך נתקבלה הלכה דסגי בפרוץ כעומד, וא"כ מחדש הגרי"ז זצ"ל דכל זה אינו אלא הלכה במחיצות אבל במבוי יש הלכה

שצריך מבוי סתום, ודייק כן מלשון הרמב"ם ריש פי"ז מהל' שבת "היאך מתירין מבוי הסתום עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו מתחשב אותה קורה או אותה לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכלו" וא"כ במבוי אין הלכה של מחצה על מחצה כרוב. ולכן פרוץ ד' בקרון זוית אמרינן כיון דבקייעי ביה רבים מבטלי מחיצה גם אם יש כאן ד' מחיצות כיון דלא מיקרי מבוי סתום ואצ"ל דבקייעת רבים מבטלי מחיצתא. ולכאורה יש לומר דכל זה הרמב"ם לשיטתו דד' מחיצות דאורייתא א"כ מה ניתוסף בתקנת מבוי שלא די בד' מחיצות אלא המבוי צריך להיות סתום, ומשא"כ אם ג' מחיצות דאורייתא א"כ רבנן תיקנו שצריך מחיצה רביעית אבל לא תיקנו שצריך מבוי סתום.

וא"כ י"ל דלפי הרמב"ם כל מה שמכשירין עומד מרובה על הפרוץ הוא דוקא עומד מרובה דאז י"ל רובו ככולו אבל בעומד כפרוץ או עומד מרובה בצירוף שני הצדדים שאינו אלא מדין פרוץ כעומד מותר לא אמרינן במבוי כלל.

וא"כ הרמב"ם לשיטתו הביא את הדין דפרוץ כעומד מותר בפט"ז לענין מחיצות ולא לענין תקנת מבוי.

ולכן כיון שהרמב"ם פסק ד' מחיצות דאורייתא וא"כ צריך מבוי סתום וכל עיקר דין אתי אוריא דהאי גיסא הוא רק בפרוץ כעומד וזה לא ס"ל במבוי ולכן לא חש להביא דין עומד מרובה משני צדדים שהגמ' הביאה לענין סתימת מבוי ומדין עומד כפרוץ, ולא ס"ל להרמב"ם עומד כפרוץ במבוי כלל.

סימן י"ד

ייצא מתחומנו לדעת דף מ"א ע"ב

לדעת שאין להם אלא ד' אמות ואע"פ שיצאו לשם מצוה וברשות, עד שבא ר"ג והתקין להם נמי אלפיים אמה לכל רוח כאנשי העיר. והק' החזו"א (ק"ט ט') כיון שיצאו מחמת אונס מצוה אמאי אסורים כיצאו לדעת. ועוד קשה, הא בהיה נצרך לצרכיו אמרינן כיון דעל על, והיינו דחשיב כהחזירוהו שלא לדעת, ואמאי הכא לא נחשבים כיצאו שלא לדעת.

מחלוקת תוס' והרמב"ן לשיטתייהו בגדר כל העיר כד' אמות

ונראה שהרמב"ן ותוס' לשיטתייהו בגדר הולכייהו לעיר אחרת נותנים לו את כל העיר דשיטת תוס' (כ"ט א' ד"ה והושיבו) שהוא מדין שכל העיר כארבע אמות ולכן אפילו יצא במזיד כיון דאית ליה ארבע אמות יש לו גם את כל העיר, אבל שיטת הרמב"ן היא שאין זה מדין ארבע אמות ומה שאמרו שדינו כשבת בעיר אינו אלא ביצא שלא לדעת כגון בהולכייהו לעיר אחרת שתקנו תקנה שתחשב לו כעיר ששבת בו, ולכן סובר הרמב"ן לשיטתו שאם הולכייהו לעיר אחרת מותר ללכת אפילו בעיבורה ואין זה מדין דתוך המחיצות כד' אמות אלא שהחשיבה כאילו שבת שם ובשבת יש לו את כל העיר, אבל לענין אלפיים מחוץ לעיר לא תקנו לו. וא"כ י"ל דבשלמא לפי התוס' שהיתר ההילוך בכל העיר הוא מדין דכל העיר כד' אמות אם כן אינו אלא בעיר מוקפת מחיצה, [וגם לפי הראשונים (המהר"ם מרוטנבורג וכו') שנבאר

הולכייהו לעיר אחרת אי מיירי במוקפת מחיצות

איתא במתני' "מי שהוציאוהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד' אמות החזירוהו כאילו לא יצא הולכייהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או כסהר ר"ג וראב"א אומרים מהלך את כולה" ופירש"י הולכייהו לעיר אחרת "והרי היא מוקפת מחיצות". עי' רע"א שציין לתוס' (מ"ז ב' ד"ה דכולה) שהוסיפו על פירש"י דבעי נמי דתהוי מוקפת לדירה. הרמב"ן בחי' הוסיף שהר"י הביא ראיה לדבריו מר"ה (כ"ג ב') חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת ולשם כל העדים מתכנסין וכו' וקתני בראשונה לא היו זזין משם כל היום התקין ר"ג הזקן שיהא מהלכין אלפיים אמה לכל רוח, משמע שלא היו זזין מן החצר ולא היו יכולין ללכת אפילו בעיר, ומיירי לאחר שנפרצו פרצות בירושלים שהיתה רה"ר, מוכח שגם בהוציאוהו נכרים והולכייהו לעיר אחרת אין לו כל העיר כולה אם אינה מוקפת מחיצות.

אמנם הרמב"ן חולק וסובר שכל עיר אפילו אינה מוקפת כולה מתא כמאן דמליא ועיבורה נמי בתרה גריר, וכתב שהראיה שהביא הר"י מהא דלא היו זזים משם כל היום כולו אינה ראיה שלא עשו חכמים את העיר כולה כד' אמות אלא במי שהולכייהו גוים ונתנוהו בעיר אחרת אבל ביצא לדעת או שחזר לדעת לא, ובראשונה קודם התקנה העדים היו כיוצאין

ולכאורה יש לבאר את דברי הרמ"א אם
 נפרש שיצא לדעת לא הפסיד את
 שביתתו בעיר א"כ יהיה לו גם תחום אלפיים
 כמו יצא שלא לדעת וחזר שלא לדעת
 (ובראב"ד בכתוב שם מביא שהוציאוהו נכרים
 והחזירוהו לתחום עירו אין לו אלא ד' אמות,
 אבל החזירוהו לעירו הוא כאילו לא יצא, ודו"ק),
 ובע"כ אם אין לו אלפיים אמה הוא משום שכיון
 שיצא לדעת ביטל את שביתתו בעיר ואם כן אין
 חילוק בין עירו לעיר אחרת, ואם כן מעיקר הדין
 גם ביצא לדעת לעיר אחרת מוקפת חומה כמו
 שנתנו לו מקום שביתה ד' אמות אם היא
 מוקפת חומה צריך להיות כל העיר כד' אמות
 ורק שלא יהא חוטא נשכר קנסוהו שאין לו כל
 העיר כד' אמות, ולדעת המהר"ם מרוטנבורג קנס
 זה לא קנסו בחזר לעירו שאינו נשכר מחמת
 חטאו על אף שהפסיד שביתתו מ"מ לא קנסוהו
 שאין לו תוך היקף המחיצות כד' אמות.

**ביאור דעת הבית מאיר בהשגתו על
 הרמ"א**

אמנם הבית מאיר הבין שהמהר"ם סובר שגם
 אם יצא מהעיר מדעת עדיין שביתתו
 בעיר לענין הדין שאם שבת בעיר מותר בכל
 העיר, ונראה דלמד הבית מאיר דיש שני דינים
 בשביתה בעיר א' שכל העיר לו כמקומו וכד'
 אמותיו ב' שיש לו אלפיים אמה מעירו והוא
 תחום שבת. ושני דינים אלו לאו פתיכי אהדדי
 דיתכן שיש לו שם שביתה לענין תחום אלפיים
 ולא לענין שכל העיר כמקומו וכן יתכן שיש לו
 שם שבת בעיר לענין הילוך בעיר ואין לו תחום
 אלפיים, וראיה לדבר דהנה כבר כתב המ"מ
 פכ"ז ה"ד מהל' שבת שאם שבת במערה שאינה
 מוקפת לדירה מהלך את כולה וחוצה לה

לקמן) שביצא לדעת לא נתנו לו כל העיר כד'
 אמות אין זה אלא קנס חכמים וכיון שיצא על
 פי תקנת חכמים אין מקום לקונסו, אבל לפי
 הרמב"ן שהיא תקנה מיוחדת להחשיבו כשבת
 בעיר אע"פ שלא שבת שם אפשר לומר
 שתקנו כן דוקא ביצא שלא לדעת ולא ביצא
 לשם מצוה.

**מחלוקת המחבר והרמ"א בהחזירוהו
 לעירו אי מיירי במוקפת מחיצות**

והנה איתא בשו"ע (ת"ה ח') "יצא לדעת
 והחזירוהו עכו"ם אין לו אלא ארבע
 אמות ומיהו אם החזירוהו לעירו [והוסיף
 הרמ"א: המוקפת מחצות לדירה] כולה כארבע
 אמות ואפילו יצא לדעת וחזר לדעת". מקור
 דברי המחבר הוא מהרא"ש והמרדכי בשם
 המהר"ם מרוטנבורג שחילק ביצא לדעת בין
 נמצא בעיר אחרת לחזר לעירו דבעיר אחרת יש
 לו רק ד' אמות אבל חזר לעירו יש לו כל העיר
 כאילו שבת בתוכו. ומה שהרמ"א הוסיף על
 המחבר שהעיר מוקפת מחיצות, תמה עליו
 הבית מאיר דלכאורה כיון שמקור המחבר הוא
 המהר"ם מרוטנבורג "דכל העיר הוא כד' אמות
 ומהלך את כולה כיון ששבת בה בין השמשות",
 וא"כ מה לי אם היא מוקפת או פרוזה הא הדר
 לשביתה קמייא. ונראה דהרמ"א למד את
 דבריו ממש"כ המחבר בסעיף ו' "נתנהו עכו"ם
 חוץ לתחום בדיר או בסהר ומערה או בעיר
 אחרת מקפת חומה לדירה או שנאנס בשאר
 אונס או ששגג ויצא חוץ לתחום ונכנס לאחד
 מאלו ונוכר והוא בתוכו מהלך את כולו", ומסיק
 הבית מאיר שדברים אלו שכתב הרמ"א בשם
 האו"י שגגה הם.

המחיצה והוא שלא תהיה יתר על אלפיים אמה" והיינו שאפילו אין לו תחום של מקום שביתה יש לו תחום אלפיים. ועיי"ש שהראב"ד חולק עם הרמב"ם.

ואם כן י"ל שביצא לדעת על אף שהפסיד את תחום אלפיים אבל אין מזה ראייה שהפסיד תחום של מקום שביתה. ואם כן י"ל דזהו טענת הבית מאיר שיתכן שאפילו יצא מדעת שהפסיד תחום אלפיים אמה ומ"מ לא הפסיד תחום עירו, ולשיטתו זהו ביאור דברי המהר"ם שגם יצא לדעת נשאר היתר הילוך בעירו כדין שבת בעירו ולזה לא צריך מוקף מחיצה ולא דמי לנתנוהו עכו"ם בעיר אחרת שאין לו תחום מדין שבת בעיר אלא משום שכל העיר כד' אמות וזה דוקא במקפת מחיצות.

ביאור דברי הרמב"ן עפ"י הנ"ל

ועפ"י י"ל גם ברמב"ן שנתנוהו בעיר אחרת יש לו דין כאילו שבת בעיר ולשיטתו אינו משום היקף מחיצות אלא משום שהוא כמו ששבת בעיר והיא תקנה מיוחדת להקל עליו כאילו שבת בעיר ותקנה זו אינה אלא בנתנוהו בעיר ולא ביצא מדעת באונס כמו לקידוש החודש. אבל הנצרך לנקביו שחזר לעירו כיון שלא קנסוהו יש לו את הדין של שבת בעירו, א"כ אע"פ שיצא שלא לדעת כיון שחזר בהיתר משום שהיה נצרך לנקביו יש לו מדין מקום שביתה כל העיר.

אלפיים אמה, וגבי המניח עירוב כתב הרמב"ם בפ"ז ה"ד מהל' עירובין שאם הניח עירובו במקום יתר על בית סאתים שלא הוקף לדירה אין לו בה אלא ארבע אמות וחוצה מהן אלפיים אמה לכל רוח, הרי להדיא דדין שבת בעיר הוא הלכה מיוחדת.

וכן כתב הרמב"ם פכ"ז ה"ד מהל' שבת "וכן השו"ב בבקעה אפילו היה ישן בשעה שנכנס השבת שלא קנה שביתה יש לו להלך ממקומו אלפים אמה לכל רוח בריבוע", ולכאורה קשה דכיון שיש לו אלפיים אמה לכל רוח לענין מה אמרינן שישן לא קנה שביתה, [אבל המחבר כתב (ס' ת"א) "מי שישן בדרך וחשכה לו קנה שביתה במקומו ויש לו אלפיים אמה לכל רוח"] ועי' מ"מ פ"ה הי"ט מהל' יו"ט שהרמב"ם לא פסק כפשטות הגמ' שנכסי הפקר דינם כמו ישן בבקעה והיינו כרבי יוחנן בן נורי בתרתו. אמנם לכאורה גם ישן בבקעה פסק שלא קנה שביתה והיינו שלא זכה במקום שביתה ולכן לא כתב שמלבד האלפיים תחום יש לו ד' אמות מקום שביתתו, גם אם יש לו אלפיים אמה. ועי' מ"מ (שם) פכ"ז ה"ד מהל' שבת) שכתב דלפי הרמב"ם ישן אין לו ד' אמות למקום שביתה חוץ מהאלפיים ודלא כהרשב"א. ויתכן שזה מחלוקת המחבר והרמב"ם.

וכן הרמב"ם פסק בפכ"ז הי"ד מהל' שבת "מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשבת יש לו להלך כל אותה

סימן ט"ז

פירות שיצאו ממקומם וחזרו לענין תחום שבת ולענין אכילה דף מ"א ע"ב

תנאים דתניא "פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו רבי נחמיה אומר במקומן יאכלו שלא במקומן לא יאכלו", ומשמע שרב פפא התיר הפירות באכילה.

אמנם דבריו אינם מוכרחין דהא הרמב"ן בחי' ביאר באופן אחר את הסוגיא וכתב שפירות שיצאו וחזרו אין כאן מעשה שבת שמי שהיו לו פירות בביתו והוציאן לרשות הרבים והחזירן לבית אינם אסורין שהרי הפירות בכניסת השבת כבר היו בביתו ואינו נהנה ממעשה שבת כלל. וכונת הגמ' לענין רק לאוסרם בטלטול חוץ לד' אמות, ודלא כפירש"י, ומה שכתוב בברייתא אסור לאכלן פירש, שכיון שהרישא מיירי בשלא במקומן ושם אסור לאכלן משום מעשה שבת נקט כן. גם בתוס' ביארו בענין אחר שכתבו שמה שראב"י אסר הפירות שוגג שלא במקומן הוא גזירה דילמא אתי להוציאן חוץ לארבע אמותיהן, ואם כן אינו ענין למעשה שבת. אבל שיטת רש"י אינו כן.

דעת הרמב"ם

כתב הרמב"ם פ"ה ה"י מהל' יו"ט "פירות שיצאו חוץ לתחומן וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מפני שהן כאדם שיצא באונס וחזר באונס". והיינו שפסק כרב פפא. וצ"ע שסותר את דבריו בפ"ו הכ"ד מהל' שבת "פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו בשוגג יאכלו בשבת שהרי לא נעשה בגופן מעשה ולא נשתנו

אכילת פירות שיצאו חוץ לתחומם וחזרו

איתא בגמ' "א"ר פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מ"ט אנוסין ניהו", ופירש"י "ביום טוב לא הפסידו את מקומן וכל העיר להן כד' אמות ויש להן לכל רוח אלפים אמה אם יו"ט היא ואם שבת מותרין אכילה במקום שחזרו". ולכאורה, מה שרב פפא התיר לטלטל הפירות בכל העיר הוא משום שהפירות קנו שביתה בעיר ובהוציאום והחזירום דמי למי שהוציאהו נכרים מתחומו והחזירוהו דדינו כאילו לא יצא, אמנם כל זה הוא לענין מקום שביתה של הפירות ואיסור הוצאה חוץ לתחום אך איסור זה אינו מחייב איסור אכילה אלא איסור טלטול יותר מד' אמות, והאיסור אכילה הוא מדין מעשה שבת שהמוציא עבר איסור נחשב כמעשה שבת ואסור עד מוצאי שבת. אמנם אם כן טעמא דרב פפא אינו מוכן דהא גם אם הפירות עצמן נחשבים שיצאו מחמת אונס, אבל המוציא אינו אנוס ואמאי מותר באכילת הפירות הא איכא מעשה שבת. ועי' ב"י סוף סי' ת"ה שהביא שתי דעות אם המוציא עצמו אסור באכילת הפירות, ועי' ביה"ל סוף סי' ת"ה שמסכם השיטות.

מקור דברי רש"י בהנ"ל

אמנם מקור דברי רש"י שהנידון בגמרא הוא גם אם מותר לאכול הפירות הוא מהא דבסמוך מסיקין שדברי רב פפא הם מחלוקת

הראשון וכמ"ש בשיטת רש"י וא"כ בחזרו באונס החשיבו כאילו לא יצא, וא"כ גם אם המחזיר עבר איסור מ"מ החשיבו יציאת אונס כאילו לא יצא. אבל לפי ר"י אין קנין שביתה באמצע שבת ומה שכל יוצא מתחמו יש לו ד' אמות הוא משום דזהו מקומו והאיסור הוא אל יצא איש ממקומו, ייעו"ש, וא"כ גם כשיצא חוץ לתחומו המקום שביתה נשארה המקום ששבת בכניסת השבת ורק רבנן אסרו לו לצאת ממקומו לחזור למקום שביתתו ואיפא שנמצא נחשב כמקומו, וגם אם חזר באיסור או יצא באיסור והחזירוהו עכו"ם ונמצא עוד פעם במקום שביתתו מה שבכל זאת אין שביתתו כאילו הוא לא יצא הוא רק משום שרבנן קנסוהו וכאילו אין לו מקום השביתה. ובוזה יובן דברי המהר"ם שגם יצא לדעת או החזירוהו לדעת יש לו את כל העיר כד' אמות דעיקר שביתתו לא התבטלה וקנסו רק שאין לו אלפיים אמה ולא שביטלו את שביתתו. אבל אם הוציאוהו באונס והחזירוהו באונס אם כן אין סיבה לקונסו ויש לו מקום שביתה שזכה בו בכניסת השבת.

ולפ"ז יש לבאר בדברי הרמב"ם דהסוגיא הוא אליבא דר"מ דלדבריו יש תקנה חדשה להחזיר את שביתתו בעירו וכאילו לא יצא, אבל לרבי יהודה כשחוזרים הפירות למקומם אין זה משום תקנה אלא הדרו לשביתתם וא"כ שפיר נקט הרמב"ם לענין אכילה שבשוגג כיון שאינו נהנה כלל מהאיסור הפירות מותרים אבל בעשה במזיד הוי כיצא לדעת וחזר לדעת ושפיר יש לקונסו.

ולכן הרי"ף שהוא מקור שיטת הרמב"ם השמיט הדין חזר למקומם יאכלו.

במזיד לא יאכלו עד מוצאי שבת", ומשמע שאיסור הנאה בשוגג משום מעשה שבת הוא רק אם הוא נהנה מגוף העבירה וכאן בתחומין אינו נהנה מהמעשה שבת, אבל במזיד כיון שעבר איסור בפירות לא יאכלו. אמנם הגמ' אמרה דלפי רב פפא פירות שייצאו חוץ לתחום וחזרו יאכלו גם במזיד, ואם כן הרמב"ם סתר משנתו. ועי' מ"מ שכתב שכנראה היה לרמב"ם גירסא אחרת בגמ' "שבת שאני" ואם כן הוא מחלק בין שבת שעבר איסור תורה של הוצאה ליו"ט שעבר רק איסור תחומין דרבנן. ועדיין צ"ע.

ולת"ר שיטת רש"י יש לומר דאם יצא חוץ לתחומו מה שהפסיד תחמו ואלפיים אמה סביבו הוא משום שזכה בד' אמות במקום שביתתו ואין לשום אחד שתי מקומות שביתה ולכן בחזר לדעת אין לו מקום שביתתו הראשון שכבר לא קיים, ורק בהחזירוהו עכו"ם הגם שמעיקר הדין אין לו תחומו כדין מקום שביתתו בכניסת השבת שהרי בזה שזכה בד' אמות במקום שייצאת ביטל מקום השביתה של כניסת השבת ואם כן אינו אלא כאילו הוליקוהו עכו"ם לעוד מקום שיש לו ד' אמות בלבד, ורק רבנן תיקנו שהוא "כאילו לא יצא" וכלשון המשנה, וכיון שכן לא רק שיש לו השביתה לענין תחומין, רק כמו כן לענין האיסור דרבנן של מעשה שבת כיון שהוא כאילו לא יצא אין איסור אכילה משום מעשה שבת.

ביאור דעת הרמב"ם

והנה הדברי יחזקאל (סי' ט' ט') כתב שיש מחלוקת ר"מ ור"י בגדר יצא חוץ לתחום שנתנו לו ד' אמות דלפי ר"מ נתנו לו שביתה חדשה דד' אמות ולכן הפסיד את תחומו

סימן ט"ז

שבת בבקעה והקיפואה נכרים מחיצה בשבת דף מ"ב ע"א

החזירוהו כאילו לא יצא, ואם נתנהו ברשות היחיד כגון שנתנהו גוים בדיר וסוהר ומערה או בעיר אחרת יש לו להלך את כולה, וכן אם יצא לאחד מאלו בשגגה ונזכר והוא בתוכן מהלך את כולה, ומשמע שהרמב"ם חילק בין אם הוציאוהו ונתנהו בדיר וסוהר או הוציאו לבקעה ואח"כ הקיפואה נכרי, וצ"ב מה החילוק, ועוד צ"ב דבה"ד מיירי שיצא שלא לדעת שמבואר בגמ' (מ"ג ב') מההיא דנחמיה בן חנילאי שמשכתייה שמעתא דדינו כמו שהוציאוהו נכרי ואם כן אינו במקום ששבת ולכאורה אין לו תחום אלפיים וא"כ קשה ממנ"פ או שהוא קולא שיש לו את כל ההיקף מחיצות כד' אמות וכר"ג או אין לו אלא ד' אמות, ולמה אמר הרמב"ם שמהלך כל אותה מחיצה "והוא שלא תהיה יתר על אלפיים אמה".

וכבר עמד בזה המ"מ שם וז"ל "וכתב רבינו והוא שלא יהיה יותר מאלפים אמה. ונראה שאע"פ שאם היה בדיר וסוהר מהלך את כולן ואפי' יש בהן כמה כיון שיצא שלא לדעת בכאן שלא היו שם מחיצות מבעוד יום אינו רשאי לילך אלא אלפים אמה. והטעם נ"ל שרבינו סבור שיוצא שלא לדעת יש לו ד' אמות וכל מה שנחשב לו כד' אמות אם שבת שם נחשב לו ג"כ כשיצא כד' אמות וזהו דיר וסוהר אבל בנתון במקום שלאחר מכאן נעשית בו מחיצה שהרי אם שבת שם לא היה נחשב לו המקום ההוא כארבע אמות אפי' לאחר היקף

איתא בגמ' "אמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפואה נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה על ידי זריקה. ורב הונא אמר מהלך אלפים אמה, ומטלטל ארבע אמות". וצ"ע לפי מה דקיי"ל כר"ג דאמר בהוציאוהו נכרים ונתנהו בדיר או בסוהר דאע"ג דלא שבת באויר מחיצות נעשית לו כארבע אמות ומהלך את כולה. רש"י ותוס' והרמב"ם תירצו הקושיא ויש גם שלשה דרכים לפרש תירוץ רש"י, וכמו שנבאר בס"ד.

דעת התוס' בסוגיין

התוס' כתבו דאה"נ "בירושלמי מוקי לה כרבי יהושע". אבל הרמב"ם פסק כר"ג וגם הביא ההיא דרב נחמן אמר שמואל (בפכ"ז ה"ח מהל' שבת) "וכן מי ששבת בבקעה והקיפואה גוים מחיצה בשבת אינו מהלך בה אלא אלפים אמה לכל רוח אף על פי שהוא בתוך המחיצה, ומותר לו לטלטל בכל המחיצה על ידי זריקה אם הקיפואה לשם דירה", וכתב בהל' י"ד "מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשבת יש לו להלך כל אותה המחיצה והוא שלא תהיה יתר על אלפים אמה", ומשא"כ בהל' י"ב לענין הוציאוהו נכרי ונתנהו ברשות היחיד לא התנה שאינו הולך יותר מאלפיים אמה דז"ל שם "מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו כגון שהוציאוהו גוים או רוח רעה או ששגג ויצא אין לו אלא ארבע אמות, חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות,

מילי היכא דשבת באויר מחיצות מבעו"י אבל היכא דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י לא". ונראה דלפי ההו"א דר"י ור"ע אומרים הוציא והו נכרי ונתנוהו בדיר או סהר אין לו אלא ארבע אמות ולא ס"ל כר"ג וראב"ע שמהלך את כולה טעמם משום גזירה ומעיקר הדין כל תוך היקף מחיצות כד' אמות דמיין וא"כ קשה למה לר"י ור"ע אין לו אלא ארבע אמות, ומשא"כ למסקנא דאמרינן לר"א ור"י שהוא מדינא דלא אמרינן כל הבית כולו כארבע אמות אם לא שבת באויר מחיצות מבעו"י יתכן דגם לפי ר"ג וראב"ע מה שבכל זאת מהלך את כולו אינו אלא קולא שהקילו ליוצא שלא לדעת. אבל הרמב"ם בפיהמ"ש והרשב"א בחי' כתבו דמה שמוכא שהטעם של רבי יהושע ור"ע הוא משום דלא שבת באויר מחיצות אינו אלא דיחוי בעלמא, אבל ודאי טעם ר"י ור"ע גם למסקנת הגמ' הוא משום גזירה. ויתכן דבזה פליגי רש"י ותוס' דשיטת התוס' (כ"ט א' ד"ה והושיבו) דגם ביצא לדעת כמו שיש לו ד' אמות יש לו היקף מחיצות כד' אמות דסברי שדין הקיף מחיצות כד' אמות מעיקר הדין, ומשא"כ רש"י פירש שאינו אלא קולא לנאנס ולא חשו להקל אלא ליצא בשוגג או באונס. וא"כ מה שהרמב"ם לא פירש כפירש"י (וכמו שנבאר בהמשך) הוא לשיטתו שסובר שהדין היקף מחיצות כד' אמות הוא מעיקר הדין, וגם לר"י ור"ע לולא הגזירה היו מודים לזה ואדרבה מה דס"ל לרמב"ם דיצא לדעת אין לו היקף מחיצות כד' אמות הוא קנס. וגם הרשב"א שסובר בזה כמו הרמב"ם פירש שיטת רש"י בדרך שונה ממה שביארנו.

וי"ל עוד עפ"י"ז מה שכתב רש"י בסו"ד "ובמתני' נמי הכי תנן לקמן בפ' כיצד

המחיצה הנזכרת למעלה בד"ן. וכן מי ששבת בבקעה כאן שלא שבת כ"ש שלא יחשב לו כד' אמות ודי אם נתיר לו אלפים אמה כהיתרו אם שבת שם. זהו דעת רבינו". ולכאורה מש"כ "ודי אם נתיר לו אלפים אמה כהיתרו אם שבת שם. זהו דעת רבינו" צ"ב.

ביאור דעת רש"י

וגם רש"י עמד על הקושיא וכתב ז"ל "ואפילו לרבן גמליאל דאמר בהוציא והו נכרים ונתנוהו בדיר או בסהר דאף על גב דלא שבת באויר מחיצות נעשית לו כארבע אמות, ומהלך את כולה התם הוא דמי שהוציא והו נכרים אין לו אלא ארבע אמות הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אבל הקונה שביתה, שיש לו אלפים אמה לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אלא אם כן שבת באוירן ותדע דהא רב הונא וחייא בר רב תלמידי דרב נינהו ואמר רב הלכה כרבן גמליאל בדיר וסהר והכא אסרי כשמואל", ומשמע שהחילוק הוא כמש"כ (בע"ב ד"ה לא גזרינן) "דהא דשרו הכא משום דנאנס הוא" והיינו שמה שר"ג חישב את כל ההיקף מחיצות כד' אמות אינו אלא קולא כדי שלא ייאסר לצאת מד' אמותיו אבל בשבת בבקעה שהוא מקום שביתתו וכבר יש לו אלפיים אמה לא הקילו להחשיב את ההיקף מחיצות כד' אמות.

דיש לבאר עוד, דהנה איתא בגמ' (מ"ב ב') "ור' יהושע ור"ע דאומרים אין לו אלא ארבע דגורי הילוך דיר וסהר אטו הילוך דבקעה וכו'" והגמ' בהמשך דוחה "ור' יהושע ור"ע נמי ממאי דמשום דגורי הוא דלמא משום דקא סברי כי אמרינן כל הבית כולו כארבע אמות דמי הני

ולפי"ז בשבת בבקעה והקיפוהו נכרים אם יצא מתחום אלפיים לתוך היקף מחיצות לכאורה מתבטל מקום שביתתו כדין יוצא מתחומו וחיייל עליו דין הוציאוהו נכרים בשבת ויהיה מותר בכל היקף מחיצות. והריטב"א צידד לומר כן (וכן פסק הר"ן וט"ז והגאון יעקב מסתפק בזה) אבל הביא מהרא"ה שנקט שאין לו היתר בכל המחיצות וביאר החזו"א (ק"ט ג') ז"ל שאינו בדין משום שהוציאוהו נכרים שירויח. אמנם עפ"י דרכנו י"ל בלשון הריטב"א "אין לנו אלא נתנהו בדיר וסוהר וכאן אינו נתנהו", דכל עיקר ההיתר שתוך מחיצות כד' אמות הוא קולא ולא הקילו אלא במקום שנתנהו בדיר וסוהר וכאן שלא נתנהו בדיר וסוהר אין לו את הקולא. והריטב"א כתב בסו"ד שאם הוציאוהו מתחומו והקיפוהו מחיצה כיון שהוציאוהו הוא בכלל הקולא שתוך מחיצות כד' אמות דמיון ומותר בכל היקף המחיצות, ודלא כהרמב"ם דבכה"ג יש לו רק עד אלפיים אמה בתוך היקף המחיצות.

דעת הרשב"א ברש"י

אבל הרשב"א נקט בביאור דברי רש"י באופן אחר וז"ל שם "שבת בבקעה והקיפוהו עכו"ם מחיצה בשבת. כלומר לשם דירה, מהלך אלפיים ומטלטל בכולה ע"י זריקה. פירש"י ז"ל דרב נחמן אמר שמואל אפי' כר"ג אתיא דעד כאן לא קאמר ר"ג נתנהו בדיר וסוהר מהלך את כולה אלא במי שהוציאוהו דהקלו לגביה אבל במי שקנה שביתה בבקעה ובשעת קנייה לא שבת באויר מחיצות מודה הוא ר"ג דאין לו אלא תחומו הראשון, וכן מצאתי בירושלמי דגרסי' התם על הדין פלוגתא דרב הונא ור"נ בעיין מימר מה פליגי כר' יהושע ור' עקיבא

מעברין ומודד שאמרו נותנין לו אלפים אמה אפילו סוף מדתו כלה במערה אינו לו כארבע אמות ואילו הוציאוהו נכרים ונתנהו בה מהלך את כולה והא דברי הכל היא", וצ"ע מה הדמיון לשבת בבקעה דבשבת בבקעה לפחות הוא מקום שביתה ולכן יש צד שהוא כד' אמות. אמנם י"ל דרש"י רצה להוכיח דהא דהיקף מחיצות כד' אמות אינו אלא קולא ולא מדינא שכל תוך היקף מחיצות כד' אמות דא"כ גם בכלתה מדתו באמצע המערה היה ניתן לומר שכל המערה כד' אמות.

ביאור הריטב"א ברש"י

הריטב"א הביא שיטת רש"י וז"ל "מהלך אלפים אמה. פירוש כשיעור תחומו, והיה נראה דהא אתיא דלא כר"ג, וכו' אבל רש"י ז"ל כתב דהא אפילו אליבא דר"ג היא דהא רב הונא וחייא בר רב דאיירו בה תלמידי דרב נינהו דפסק הלכה כר"ג בדיר וסוהר, ועד כאן לא קאמר ר"ג שאם נתנהו בדיר וסוהר שמהלך את כולה אלא כשהוציאוהו חוץ ממקומו שנעקרה שביתתו הראשונה ולפיכך הקלו עליו לתת לו שביתה בכאן שיהא כל ההיקף כד' אמות, אבל כששביתתו הראשונה קיימת אין לו אלא תחומו שקנה תחלה, וטעם נכון הוא, וכן אמרו בירושלמי על האי פלוגתא דרב הונא ורב נחמן וכו'" והיינו דבשבת בבקעה והקיפוהו נכרים שביתתו הראשונה קיימת ולכן אין לו אלא תחומו הראשון אבל בהוציאוהו נכרים ששביתתו הראשונה נתבטלה קונה שביתה בשבת עצמה אלא דשביתה בשבת לא מתירה לו לצאת ממקום שביתתו אלפיים אמה אבל עכ"פ מותר בכל מקום שביתתו.

והיינו שיש גזיה"כ (ובתחום דרבנן אסמכתא) שאסור לצאת מתחתיו שהוא ד' אמות.

מבואר בגמ' שיש ב' דינים דין "תחתיו" דד"א ודין מקומו דאלפיים אמה.

בנתנהו בדיר וסוהר לדעת הרמב"ם כל ההיקף מחיצות שלו הוא מדין מקומו שהוא מעיקר הדין וביצא לדעת קנסוהו שלא יהיה לו את כל היקף המחיצות.

וכתב הדברי יחזקאל (סי' ט' אות י"ב) דדין "תחתיו" יכול להשתנות אף בשבת היינו שהשובת בבקעה והקיפוהו מחיצות בשבת כל המחיצות שלו משום שהשיבה תחתיו התרחבה לכל הקיף המחיצות משא"כ דין ה"מקומו" דאלפיים כיון שיש דין "ומדותם" אינו נתון לשינויים ונקבע או בכניסת השבת או בהוליכוהו נכרים כשמניחים אותו במקום האחר.

ולפי"ז בהוציאוהו נכרים לבקעה נקבע המקום ד"א של לתחתיו ונקבעת מדידת המקום אלפיים שלו אלא כיון שיש לו דין שבו איש תחתיו אינו יכול לצאת חוץ לד' אמות שלו.

ולפי"ז א"ש דברי הרמב"ם בהלכה י"ד יש לו להלך כל אותה המחיצה והוא שלא תהיה יתר על אלפיים אמה דכיון שהקיפו הנכרים את הבקעה והרחיב מקום אהלו דין תחתיו מתיר לו ללכת בכל ההיקף אך אז חוזר וניעור הדין מקומו דאין לו אלא אלפיים אמה.

ברם כר"ג וכו' אלעזר בן עזריה לא פליגי, ואפילו כר"ג וכו' אלעזר בן עזריה פליגיין קל הוא מי שקנה לו שביתה ממי שלא קנה לו שביתה, וזה מבואר כדברי רש"י ז"ל, ומפורש כדבריו בחי' המאירי שלא אמרו בהקיפוהו מחיצות שיש לו את כל המקום כד' אמות אלא אם בכניסת השבת שבת באויר מחיצות ולא בבקעה. אמנם דבריהם צ"ב חילוק זה, ואולי י"ל שגדר הדברים דכמו שביארנו לעיל דלפי הרמב"ם חל דין שהוא כאילו לא יצא לפי הרשב"א גדר היתר נתנהו בדיר וסוהר הוא שהוא כאילו העתיק מקום שביתתו לתוך מחיצות אלו, אבל עכ"פ הרשב"א לשיטתו שלכאורה פירש שהוא מעיקר הדין שתוך היקף מחיצות הוא כד' אמות, עדיין צ"ע למה הקילו דוקא אם בכניסת השבת היה בהיקף מחיצות.

ולפי הרשב"א מתפרש כפשוטו מש"כ הירושלמי "קל הוא שהקילו במי שקנה שביתה ממי שלא קנה שביתה", והיינו דדוקא מי שקנה שביתה בכניסת השבת במחיצות אם נתנהו נכרים בדיר וסוהר מקבל את כל הדיר וסוהר כד' אמות. ולפי הריטב"א קל הוא מי שקנה שביתה במקום החדש והיינו שהתבטל השביתה שקנה בכניסת השבת.

ביאור דברי הרמב"ם

ולבאר דברי הרמב"ם נראה דאיתא בגמ' (נ"א א') "הני אלפיים אמה היכן כתיבן דתניא שבו איש תחתיו אלו ארבע אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה". וכתב רש"י בד"ה אלו ד' אמות "ליוצא חוץ לתחום"

סימן י"ז

שבת בספינה דף מ"ב ע"ב

מהלך את כולה". ועוד, הרי צריך לאשמועין שאם נפחתו דופני הספינה ואין כאן מחיצות אכתי מותר בכל הספינה. וא"כ קושית הבעה"מ על הרי"ף צ"ע טובא.

דעת הרמב"ם והראשונים בהנ"ל

כתב הרמב"ם (פכ"ז הל' י"ג מהל' שבת) "יצא חוץ לתחום לדעת אף על פי שחזר שלא לדעת כגון שהחזירוהו גוים או רוח רעה אין לו אלא ארבע אמות, וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת אף על פי שהוא בתוך רשות היחיד כגון דיר וסוהר אין לו אלא ארבע אמות. המפרש בים הגדול אע"פ שהוא חוץ לתחום ששבת בו מהלך את כל הספינה כולה ומטלטל בכולה". לכאורה מה שכתב "ומטלטל בכולה" אינו אלא לרמוז שאינו מהלך בכולה אלא אם יש מחיצות שמתירים גם בטלטול, אבל צ"ע דהרי כבר הוכחנו דבמהלכת כו"ע מודים דמותר לטלטל בכולה גם אם אין מחיצות וכן מותר לקפוץ מספינה לספינה, והרמב"ם השמיט הלכה זו. וכבר העיר בזה הקרן אורה בסוגיין.

גם הרא"ש והטור לא הביאו הא דרבה ור' זירא, וצ"ע דהרי איכא נפקותא לדינא וכמ"ש הרמב"ן במלחמות.

אמנם הפסקי ריא"ז כתב שכל ההיתר לקפוץ מספינה לספינה הוא רק לפני שיצא חוץ לתחום, והיינו שעכ"פ לא שבת באויר מחיצות מבעוד יום, ואם כן י"ל שלזה התכין

איתא בגמ' "אמר רב הלכתא כר"ג בספינה אבל בדיר וסוהר לא דכו"ע מיהת הלכה כר"ג בספינה מאי טעמא אמר רבה הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום ר' זירא אמר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע מאי בנייהו איכא בנייהו שנפחתו דופני ספינה א"נ בקופץ מספינה לספינה ורבי זירא מאי טעמא לא אמר כרבה אמר לך מחיצות להבריה מים עשויות ורבה מאי טעמא לא אמר כרבי זירא במהלכת כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בשעמדה", והיינו דגם רבה מודה שבמהלכת בספינה אין איסור תחומין.

בהא דהביא הרי"ף את אוקימתות דרבה ור"ז

הרי"ף פסק כר"ג ומ"מ הביא את מחלוקת רבה ור' זירא. והקשה הבעה"מ דכיון שהרי"ף פסק כרב שהלכה כר"ג לא היה לו להזכיר מחלוקת רבה ור' זירא דכיון דקיי"ל כר"ג אפילו בדיר וסוהר דברי הכל מותר". וכתב הרמב"ן במלחמות לתרץ קושית הבעה"מ על הרי"ף "ועם כל זה דברים צריכין הם בקופץ מספינה לספינה לדעת שאילו עמדה אסורה היא לדברי הכל דנתנוהו נכרים בדיר ובסוהר תנן הא לדעת לא עשאום כארבע אמות ואילו במהלכת מותר דהא דיר וסוהר לרבי עקיבא אפילו אונס אין לו אלא ארבע אמות ובספינה מודו במהלכת הואיל וספינה נוטלתו מתחלת ארבע ומנחתו בסוף ארבע הלכך אפילו לדעת

ושבת באויר מחיצות מבעוד יום". ובמהלך הראשון כתב "כלומר משיצא זה חוץ לתחום לא נקט ליה ארבע אמות דספינה כל שעה הוא מהלכת בכל קפיצה וקפיצה יותר מארבע אמות נמצא שאין לה תורת ארבע אמות כלל שלא עמד פסיעה אחת בתוך ארבע אמות הלכך לא קנו לו ארבע אמות". ודבריו קשים דלכאורה כיון שיצא חוץ לתחום אמאי מותר לו להלך אפילו פסיעה אחת, והאחרונים כתבו דמבואר מכאן שאין איסור למי שכבר יצא מתחומו להתרחק יותר מתחומו הראשון אלא האיסור ביצא חוץ לתחום הוא רק משום שקנה תחום חדש של ד"א אסור לצאת מהם, והכא שלא קנה ד"א יכול להלך כרצונו.

אמנם הר"ן כתב ולכאורה זהו גם כוונת רש"י "פ"י שכיון שאי אפשר לו בספינה לעמוד בתוך ארבע אמותיו, שהרי ספינה מוליכתו, ואי אפשר שיהא בספינה דין ארבע אמות גמורות, התירו לו להלך בכולה", והיינו כיון שמעיקר הדין אין לו אפילו ד' אמות הקילו להתיר לו לילך בכולה. וכן כתב הריטב"א בביאור דברי רש"י וז"ל "והוא ז"ל פירש דה"ק, דכיון דהספינה ניידיא ומהלכת, ובכל פסיעה ופסיעה שהוא מהלך בה עוקרתו ומוליכתו לסוף ארבע אמות, אין לו תורת ארבע אמות, שהרי לא עמד תוך ארבע אמות משיצא חוץ מתחומו אלא במידי דקביע, והרי כל הספינה כד' אמות". הרי כתב הריטב"א דמשום שאין לו ד' אמות הקילו שכל הספינה כד' אמות.

ביאור מח' הרמב"ן ובעה"מ ע"פ הנ"ל

ואם כן י"ל דשיטת אלו הראשונים שהשמיטו כל השקלא וטריא של רבה ורבי זירא הוא

הרמב"ם במה שכתב להתיר המפרש בים הגדול ולא התנה כרבה ששבת באויר מחיצות מבעוד יום, אבל אכתי קשה למה לא כתב שמותר להלך בכולה גם אם אין מחיצות עשרה טפחים, ופשטות הרמב"ם שכתב "ומותר לטלטל בכולה" משמע שאסור ואינו מותר אלא אם יש מחיצות והיא רה"י כמ"ש לענין דיר וסהר.

ספינה אי דמיא לדיר וסהר לענין היוצא לדעת

הגאון יעקב דייק בדברי הרמב"ם שדוקא בדיר וסהר כתב לחלק בין יצא לדעת ליצא שלא מדעת אבל במפרש לספינה מותר להלך בכולה אפילו אם יצא מדעת כיון שלא עבר איסור ולכאורה היינו כהרשב"ם (מובא בתוס' מ"ג א' ד"ה הלכה כר"ג) דאיהו לאו מידי עביד דספינה ממילא אזלא ולפיכך גם יצא מדעת דינו כיצא שלא מדעת, ודלא כהמאירי והר"ן בשיטת הרמב"ם שכתבו שהוציאוהו נכרי לספינה.

כתבו התוס' (מ"ג א' ד"ה הלכה) בשם הרשב"ם "שאפילו בשבת שרי ליכנס כיון דלאו מידי קא עביד אך אין לו אלא ארבע אמות כיון דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום". ועי' ביאור הגר"א (ת"ה ו') שהק' על הרשב"ם הרי במהלכת כו"ע לא פליגי ואם כן יהא מותר בכל הספינה. ועי' חזו"א (ק"ט י"ז) שכתב שאין דברי הרשב"ם אלא במקום שהספינה עומדת, אמנם היא אוקימתא דחוקה.

הא דיש לו בספינה ד' אמות אי הוי קולא או חומרא

והנה רש"י (מ"ב ב' ד"ה נוטלתו) הביא שלשה דרכים לפרש שיטת ר' זירא "הואיל

אבל הרמב"ן שחולק על הבעה"מ וסובר שגם לרבן גמליאל קיי"ל כר' זירא הוא לשיטתו שכתב דמי שלא קנה שביתה וד' אמות, אין אני קורא בו אל יצא איש ממקומו שהרי אין לו לזה לא מקום ולא שביתה סובר שר' זירא הוא מעיקר הדין ולא קולא ולכן כתב שהוא גם לר"ג.

ויתכן שהראשונים שסוברים שכל עיקר דין רבי זירא הוא רק קולא דייקו דבריהם ממה שר"א ורבי יהושע רצו להחמיר על עצמן גם בספינה מהלכת ולא הלכו יותר מד' אמות. ולכאורה אם הדין של ר' זירא הוא מעיקר הדין אין צורך להחמיר, ובע"כ הוא רק קולא ולכן לא רצו להקל על עצמן יותר מד' אמות.

משום דסברי כהר"ן וריטב"א דמה שר' זירא היקל הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע אינו מעיקר הדין אלא קולא, וכיון דקיי"ל כר"ג בדיר וסוהר אם כן גם אם לא שבת באויר המחיצות מותר להלך בכולה אם הוציאוהו נכרי וספינה כיון דממילא קאזלי דינו כהוציאוהו נכרי וכמ"ש הגאון יעקב, ואם כן אין צורך להקל עליו אלא אם נפחתו דופן הספינה שהוא לא שכיח ולכן לא תיקנו להקל עליו. ואם כן כל מה שרבי זירא אמר הואיל והספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע אינו אלא כר"א ורבי יהושע וכיון דקיי"ל כרב שהלכה כר"ג השמיטו קולא זו.

סימן י"ח

בגדר איסור יציאת תחום אלפיים וי"ב מיל

דף מ"ג ע"א

ב' שמפרש המשנה שאחד מארבע דברים שרבנן פטרו במחנה הוא מלערב וע"ז רבי ינאי הוסיף שאין זה אלא עירובי חצירות אבל עירובי תחומין לוקה וא"כ הוא דבר תורה ואין בכוח חכמים להתיר דבר תורה. ופי' המפרשים (תוס' שם ועוד ראשונים) שאין זה אלא לר"ע שסובר תחומין דאורייתא. ולכאורה קשה למה רבי ינאי אוקים המתני' כר"ע ולכן נדחק שעירוב הוא דוקא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין ולא פירש בעירובי תחומין ואלבא דרבנן, ואלבא דהני ראשונים שפיר י"ל דר' ינאי התכוין ל"ב מיל ואלבא דרבנן, משום די"ב מיל כו"ע ס"ל שהוא מדאו'. אך לפי"ז יוצא שם בסוגיא שאף ל"ב מיל שייך לערב וברי"ף נקט שלא שייך לערב ב"ב מיל משום שהוא מדאו' ופליג עליו הרמב"ן וס"ל שלדעת הירושלמי יש עירוב אף ל"ב מיל א"כ לדעת הרי"ף א"א להביא המקור מסוגיא דהתם ועי' ברמב"ן בחידושו שם שפירש את הרי"ף בענין אחר ועי' עוד בהגהות הב"ח שגרס בדברי הרי"ף שם.

אבל ברמב"ם י"ל דהתם הוא המקור דתחום י"ב מיל הוא מה"ת ושייך אף עירוב לצאת מתחום י"ב מיל.

הרמב"ן (בחי') הוכיח מכמה מקומות דלפי הבבלי אין לתחומין עיקר מה"ת אלא לר"ע והביא מההיא דשבת (ס"ט א') שבזון שבת ושגגת מלאכות חייב ל"ט חטאות ומקשה הגמ' דידע לה שבת במאי דהא שגג בכל הל"ט

כתב הרמב"ן שאם אין תחומין למעלה מעשרה מותר לצאת חוץ לתחום בכל למעלה מעשרה מעשרה וכו' ומיהו כשבא למטה מעשרה אע"פ שבא בקפיצה דרך למעלה מעשרה אין לו אלא ד' אמות או כל העיר כר"ג וכו'. משמע שעל אף שאין קנין שביתה בשבת כיון שקנה שביתה בכניסת השבת ולכן אין לו אלא תחתיו אבל גם כל העיר הוא בכלל תחתיו. וקשה, הרי הרמב"ן כתב לעיל (במ"א ב') שעדים שראו החדוש ויצאו חוץ לתחום להעיד אע"פ שיצאו לשם מצוה וברשות כיון שיצאו לדעת אין להם אלא ד' אמות ואין להם את כל העיר כד' אמות עד שבא ר"ג ותיקן להם נמי אלפיים אמה לכל רוח כאנשי העיר, ולמה אם יצא למעלה מעשרה מדעת אמרינן שכל העיר כד' אמות?

תחום י"ב מיל אי מדאורייתא או מדרבנן

ולזהבין דברי הרמב"ן נקדים ונבאר ענין איסור תחומין, דהנה נחלקו ר"ע וחכמים אם תחומים דאו' או דרבנן היינו בתחום דאלפיים אמה אבל ב"ב מיל ס"ל להרי"ף והראב"ד סוף פ"א דעירובין והרמב"ם (פכ"ז ה"א מהל' שבת) שלכו"ע הוא מדאורייתא. אבל הרמב"ן (בחי') ובמלחמות סוף פ"א דעירובין) סובר שגם תחום י"ב מיל כיון שלא נזכר בבבלי אלא בירושלמי מסתימת הבבלי משמע שגם תחום י"ב מיל אינו אלא מדרבנן. ולכאורה נראה להביא מקור לתחום י"ב מיל גם מהבבלי דהנה רבי ינאי (י"ז

וימים היו רה"ר היה בזה איסור תחומין מה"ת
אע"פ שהוא אינו עושה מעשה בידים.

אבל הרמב"ן (מ"ג א' ד"ה ומעתה) כתב דכל
שהאדם עצמו אינו הולך ברגליו ויוצא
חוץ לתחום רק מובל ממילא ע"י הספינה אין
בזה איסור תחומין, וא"כ משמע דלפי הרשב"ם
והרמב"ן איסור תחומין הוא איסור מלאכה וכמו
שאסרה התורה מלאכת ההוצאה מרשות
לרשות ה"נ אסרה תורה מלאכת הוצאת עצמו
חוץ לתחום שבינתו ולכן כשהוא מובל על ידי
ספינה אין כאן מלאכה כלל דהא איהו לאו מידי
עביד, אבל לפי הסה"ת והרמב"ם נראה
דתחומין לאו משום לתא דמלאכה אסרה תורה
אלא משום דמצוה להיות במקום שבינתו
כדכתיב שבו איש תחתיו אל יצא וכו' שזהו
מכלל עונג שבת או מכלל כבוד שבת או מכלל
מנוחת שבת והיינו שאיסור לצאת חוץ לתחום
יסודו מכח רצון התורה שיהא במקום שבינתו
וא"כ גם כשהוא מובל ממילא אם לדעתו
ולרצונו, עביד איסורא. ובאמת מדויק כן
ברמב"ם שהביא הלכות תחומין יחד עם דיני
כבוד ועונג שבת ולא ליד איסור הוצאה.

והנה הגר"א (ריש סי' ת"ד) רצה להוכיח
דתחומין דרבנן מההיא דלקמן (מ"ה ב')
גשמים שירדו ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם
והגמ' שואלת למה לא קנו שביתה באוקיינוס
וע"ז הגמ' מתרצת דיתכן שהם עבים
שנתקשרו מעיו"ט וגם אם דילמא הנך אזלי
והנך אחריני נינהו הוה ליה ספק דדבריהם
וספק דדבריהם להקל, הרי להדיא דתחומין
דרבנן. ולכאורה יש לדחות דיתכן דתחום כלים
אינו אלא מדרבנן. אמנם הרמב"ן בחי' (מ"ה

מלאכות ומתרצת הגמ' דידע לה בתחומין
ואליבא דר"ע, אלמא לרבנן ליכא תחומין
דאורייתא, עוד הביא מההיא דהכל מערבין (ל"ו
א') דהבא ראשו ורובו במים שאובין ספיקו
טמא הואיל ויש לה עיקר מה"ת ומשא"כ ספק
תחומין קסבר רבי יוסי תחומין דרבנן ואין לו
עיקר מה"ת אלמא ס"ל לגמ' דידן דלתחומין אין
עיקר מה"ת. ועוד, איתא ביומא (ס"ו ב')
שמצות שילוח שער המשתלח ילפינן מעתי
אפילו בשבת לימא הלכתא דלא כרבי נתן דחי
נושא את עצמו, ואי י"ב מיל מה"ת הן לימא
שמוליכו עד הצוק ג' פרסאות.

ביאור מעשה האיסור ביציאה חוץ לתחום

הרשב"ם (בתוס' מ"ג א' ד"ה הלכה) כתבו
דמותר ליכנס לספינה שעומדת
לצאת חוץ לתחום דספינה ממילא אזלא ואיהו
לא מידי עביד ובספר התרומה (הל' שבת רכ"ד)
חולק על דבריו וכתב דחלוק עורות לעבדן
וכלים לכובס נכרי, ששם הנכרי עושה את
העיבוד והכיבוס, אבל בספינה הישראל עצמו
המהלך עושה איסור שהולך חוץ לתחום. וכתב
הקה"י (סי' ט"ו) לבאר שהסה"ת סובר שאע"פ
שהספינה ממילא אזלא מ"מ איכא בישראל
היושב בה איסור יציאת חוץ לתחום. ועיי"ש
שדייק ממש"כ הרמב"ם בשו"ת (מובא במ"מ
פכ"ז ה"ג מהל' שבת) להתיר לנסוע בספינה
בשבת משום שהנהרות והימים אינם רה"ר רק
כרמלית ואין בה מדאורייתא איסור תחומין
והו"ל ספק דרבנן שמא אין תחומין למעלה
מעשרה, ומשמע שלא התיר משום שהספינה
ממילא אזלא וא"כ משמע שלו יצייר הנהרות

שליט"א רצה לפרש שינוי לשון הרמב"ם בענין אחר, והוא, שאצל י"ב מיל כתב שהיוצא חוץ לתחום המדינה לוקה והיינו שתחום המדינה כולל י"ב מיל חוץ לעיר ומשא"כ בתחום דרבנן יוצא חוץ לעיר אלפיים אמה. עכ"פ נראה שגדר תחום דרבנן אינו הרחקה מתחום דאורייתא אלא גדר חדש. וכן כתבו האחרונים שאם תחומין דרבנן אינו אלא הרחקה דרבנן שלא יבוא לצאת חוץ לתחום דאורייתא תיסקי אם יוסיפו לאסור עד עשר מיל, ולמה החמירו עד אלפיים אמה, ובע"כ הוא איסור שאינו קשור לתחומין דאורייתא.

ובאמת משמעות הרמב"ם הוא שהאיסור תורה היא היציאה חוץ מתחום המדינה שהיא י"ב מיל מתחום העיר, ואם כן אם יצא לוקה אבל אין איסור תורה להמשיך ולצאת עוד, וגם אם יצא י"א מיל למעלה מעשרה אם יצא עוד מיל ועוד, יעבור איסור תורה ומשא"כ האיסור דרבנן הוא כל ד' אמות חוץ מאלפיים אמה.

יישוב דברי הרמב"ן

וא"כ י"ל דל"ק מה שהקשה הרמב"ן להוכיח מההיא דהכל מערבין דתחומין הוא דבר שאין לו עיקר מה"ת די"ל שכיון שתחומין דרבנן אינו אטו תחומין דאורייתא. ושור"ר שהתכוונתי בזה למה שכתב הרשב"א בשם הראב"ד וז"ל "דהני טומאות דקא חשיב הכא דהיינו האוכל אוכלין טמאין והשותה משקין טמאין משום טומאה דאורייתא גזרו עלייהו וכו' והילכך כשל תורה הן והלך בהן ר' יוסי לחומרין כשל תורה, אבל תחומי אלפים אמה לא גזרו עליהן משום לתא דתחומין דשנים עשר מיל

ב' ד"ה ועוד אמרין) נקיט בפשיטות שאם תחומין מה"ת גם תחום כלים הוא מה"ת. אמנם יתכן דכל זה הוא רק לשיטתו שאיסור תחומין מה"ת משום גדר מלאכה וכעין הוצאה וא"כ גם הוצאת כליו אסירי, אבל לפי הרמב"ם שגדר תחומין הוא משום עונג שיהא שובת במקומו יתכן דבודאי תחום כליו הוא רק מדרבנן. ועי' מג"א (ת"ד א') שהביא מחלוקת בזה. ועוד, הסוגיא שם לענין מי גשמים מיירי ביו"ט, וא"כ גם אם תחומין בשבת הוא מה"ת יתכן שביו"ט אינו אלא מדרבנן ובפרט אם הוא משום אל יוציא אל יצא, ואין איסור הוצאה ביו"ט. ורע"א דייק מהרמב"ם (פ"ח ה"ד מהל' עירובין) דשיטת הרמב"ם הוא דתחומין ביו"ט הוא מה"ת ודלא כמו שהביאו בשם ר"א בן הרמב"ם (בספר מעשה נסים שאלה י"ב לסה"מ) דביו"ט הוא דרבנן.

וגם יתכן שכל מה שהקילו לרבע העיר לפני שמונין אלפיים אמה אינו אלא בתחום אלפיים ולא בתחומין דאורייתא שהיא קולא בתחומין דרבנן ומדוייק כן ברמב"ם פכ"ז ה"א מהל' שבת שכתב "היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנא' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, וכך אמר להם משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה אבל חוץ לאלפים אמה אסור שאלפים אמה הוא מגרש העיר" והיינו אצל תחום י"ב מיל כתב "תחום המדינה" ומשא"כ אצל תחומין דרבנן כתב "תחום העיר". אמנם בני הרה"ג רבי בנימין

כתב בפשיטות שהרמב"ם הוא לשיטתו דגם חכמים סברי תחומין דאורייתא ב"ב מ"ל. ועיין עמודי אור (סי' י"ד אות כ"ד) שכתב לתרין דכמו שעל ידי חיובי עשה לא חשיב זדון בשבת דלא חשיב מלאכה, כמו כן תחומין ואל"בא דחכמים לא חשיבא מלאכה ולכן על ידי ידיעת תחומין י"ב מ"ל לא חשיב זדון שבת. ולדברינו מבואר דלשיטת הרמב"ם תחומין של אלפיים הוא משום מלאכה ומשא"כ תחומין של י"ב מ"ל אינו אלא משום ביטול עונג.

וא"כ בין לשיטת הרמב"ם בין לשיטת הרמב"ן איסור תחומין דרבנן הוא שהחשיבו את היציאה חוץ מאלפיים אמה כמלאכה, ומאחר שעשה מלאכה זו ביטל שביתתו בתחום ששבת בו בכניסת השבת ורק נתנו לו דין ד' אמות מדין תחתיו וא"כ כל יציאה חוץ לד' אמות דינו כמלאכה מדרבנן. ורק יצא שלא לדעת נתנו לו דין שביתה של ד' אמות וא"כ גם כל העיר כד' אמות אבל אם יצא מדעת יש לו תחתיו ד' אמות אבל לא תיקנו לו שביתה של ד' אמות ולכן אין לו כל העיר. וא"כ יצא חוץ לתחום אלפיים למעלה מעשרה אם אין תחומין למעלה מעשרה אין שום יציאה חוץ לתחומו וגם אם זה לא מקום שביתה יש לו ד' אמות מדין שביתה וא"כ כל העיר כד' אמות. וא"כ שפיר כתב הרמב"ן דיצא חוץ לתחום למעלה מעשרה יש לו את כל העיר ומשא"כ ביצא לדעת משום מצוה אין לו כל העיר.

דרחוקים הן זה מזה מאוד, אלא דרבנן הן לגמרי דאסמכינהו אתחומי ערי מקלט לערי הלויים ואסמכינהו אגזירה שוה כדאיתא לקמן בפרק מי שהוציאוהו והלכך דרבנן גרידתא הוא ולקולא".

ומשא"כ הרמב"ן שדימה תחומין דרבנן לגזירת הבא ראשו ורובו במים שאובין סובר שכל עיקר דין תחומין הוא משום שהוא מעין מלאכת הוצאה. אמנם בחי' (מ"ג ב') כתב לחדש שהאיסור תורה הוא הליכה ג' פרסאות דוקא ולא בהליכת ד' אמות חוץ לתחום י"ב מ"ל ומשא"כ רבנן גזרו דין תחומין של אלפיים אמה וחוץ מאלפיים אמה כל ד' אמות נחשב כהוצאה מרשות תחתיו.

והנה כתב הרמב"ם פ"ז ה"ג מהל' שגגות "וכל היודע שהיום שבת ושגג במלאכות ולא ידע שמלאכות אלו אסורות או שידע שהן אסורות ולא ידע שחייבין עליהן כרת ועשה מלאכות הרבה חייב חטאת על כל אב מלאכה ומלאכה אפילו עשה הארבעים חסר אחת בהעלם אחת מביא שלשים ותשע חטאות" וכתב הכס"מ ששאלו את רבי אברהם בן הרמב"ם דבגמ' אמרינן לא משכחת לה זדון שבת ול"ט מלאכות אלא דידע בשבת ובתחומין אל"בא דר"ע וא"כ משמע דאם ידע לה בעשה לא מיקרי ידיעת שבת והרי הרמב"ם לא פסק כר"ע וא"כ איך משכחת לה ל"ט חטאות בזדון בשבת, ועיי"ש שרבי אברהם ז"ל נדחק בזה והאריך לתרין שיטת הרמב"ם. ויפלא למה לא

סימן י"ט

בדין הבלעת תחומין דף מ"ד ע"ב

וכבר עמד בזה הגאון יעקב. ועצם דברי רש"י צ"ב שלמד דהא דכיון דעל על הוא מדין הבלעת תחומין דלכאורה הבלעת תחומין פירושו שהשביתה של בין השמשות היא כחד תחומא עם המקום שיצא לשם ברשות, ומשא"כ בנהרדעי אמרינן כיון דעל על וכאילו לא יצא כלל מתחומו.

ביאור קושית הגמ' מרבי אליעזר

בלישנא אחרינא כתב רש"י דגם רבה מפרש את המשנה שכבר יצא מתחום העיר ורבה ורבי שימי פליגי אם אחרי שחזר לעירו מפסיד את התחום החדש שניתן לו כשיצא להציל דלפי רבה לא נעשה התחום אחד ולכן אחרי שחזר לעירו מיקרי שיצא מהתחום שנתנו לו ולכן אין לו היתר לחזור לשם משא"כ לרבי שימי מקום שביתה בין השמשות מצטרף עם השביתה שנתנו לו במקום ששמע ונהיה תחום אחד, ולפי"ז הקושיא מרבי אליעזר שסובר שתים יכנס ג' לא יכנס על רבה צ"ב הלא גם לרבה מותר ליכנס ופירש"י "דכיון דהא לא הווי מובלעות אלא דבוקות ואפילו הכי שרי ש"מ הבלעה דבר גדול הוא והיכא דימבלען חד תחומא הוי". וצ"ב. אבל הרשב"א כתב שתים יכנס היינו שהוא בתוך אמה השניה וא"כ הוי מובלעות ולא דבוקות. ולכ' דכבריו מוכרח ממש"כ לענין מערה שעל גגה הוא פחות מארבעת אלפים אמה ולא אמרינן שגם אם הוא ארבעת אלפים אמה הוא מותר מדין דבוקות. ועיי' מהרש"א שעמד בזה.

איתא במתני' "מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפיים אמה לכל רוח אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא". והגמ' שואלת "מאי אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא אמר רבה הכי קאמר אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא מתוך ביתו דמי פשיטא מהו דתימא הואיל ועקר עקר קמ"ל רב שימי בר חייא אמר הכי קאמר אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך תחום שלו כאילו לא יצא מתחומו במאי קמיפלגי מר סבר הבלעת תחומין מילתא היא ומר סבר לאו מילתא היא" ופי' רש"י בלישנא קמא "וכיון דמיבלען בתחומיה וממטי ליה לגו תחומיה הווי להו כחד תחומא וכמאן דלא נפיק מתחומא הוא ורבה סבר לאו מילתא היא הלכך לא מצוי לתרוצי כאילו לא יצא דמתני' בשכבר יצא חוץ לתחום דאם יצא הפסיד שביתה ביתו וקנה לו ממקום שנאמר לו ורבה לית ליה הא דתנו נהרדעי לעיל ואי פקח הוא עייל לתחומו וכיון דעל על".

דברי רש"י דרבה פליגי אנהרדעי

מבואר בדברי רש"י דמה דאמרי נהרדעי שאם הוציאוהו נכרים והוצרך לנקביו יש לו רשות לצאת מארבע אמותיו עד שמוציא מקום צנוע ואם עייל לתחומא אמרינן כיון דעל על אינו אלא משום הבלעת תחומין, א"כ לכאורה גם הוציאוהו נכרים והחזירוהו דאמרינן במתני' שדינו כאילו לא יצא גם אינו אלא מדין הבלעת תחומין, ויפלא דא"כ מתני' דלא/ כרבה.

וכבר יצא ע"י מחיצה מארבע אמות שנתנו לו חכמים ומעתה היה [ראוי] ליתן לו ארבע אמות אחרות וכיון שהוא בתחום ראשון לא ניתן לו ד' אמות אחרות אלא חוזר לתחומו הראשון, משמע שאחרי שהוציאוהו נכרים התחום ששבת בו כבר לא קיים ורק כיון שצריכים ליתן לו תחום חדש והוא נמצא בתוך התחום ששבת בו בין השמשות נותנים לו תחומו במקום ד' אמות, וא"כ דין הבלעת תחומין מחשיבו כאילו לא יצא מהתחום, וכשיטת רש"י שהכל נחשב תחום אחד. מבואר שגם אם יצא מתחום מקום ששבת בו בין השמשות באונס הפסיד תחומו ודלא כמ"ש בשיטת הרשב"א.

התוס' (מ"ה א' ד"ה ומדברי אילעזר) שואלים על הלישנא אחרנא ברש"י דגם לרבה מותר לחזור לביתו והמחלוקת הוא רק אם אחרי שחזר לביתו אם מותר בתחום החדש א"כ גם רבה אית ליה הבלעת תחומין ולרבנן לית להו הבלעת תחומין כלל, וא"כ רבה דלא כמאן. אמנם לדברינו י"ל דדוקא שם בשתיים יכנס דלפי רש"י (נ"ב ב' ד"ה מי שיצא) מיירי ביצא לדעת א"כ לו יצויר שיצא מתחומו בודאי הפסיד תחומו הראשון כמו ביצא לדעת והחזירוהו עכו"ם שאין לו אלא ד' אמות א"כ מה שיכנס לר"א אינו אלא משום שהוא תחום אחד ולא יצא מתחומו, וביצא לדעת חוץ לתחומו בודאי לא אמרינן הבלעת תחומין כזו של הרשב"א כיון שהעירוב הראשון מתבטל ברגע שיצא מתחומו לדעת. וא"כ לרבה שלא נחשב תחום אחד ורק ביצא ברשות מותר לחזור מדין כיון דעל כיון דהוא מובלע והתחום עוד קיים כיון שיצא ברשות, וכשיטת הרשב"א.

ויש לבאר מחלוקת רש"י והרשב"א שהיא בגדר מקום שביתה והיינו דמקום ששבת בו בכניסת השבת מתירו בהילוך במקום ואלפייים אמה חוצה לו אבל אם הוציאוהו נכרים או יצא מדעת שאסור לצאת מד' אמות אם כן הד' אמות הם המקום שביתה וכאילו נעקר המקום שביתה של כניסת השבת. ולולי דין דהבלעת תחומין סובר הרשב"א שגם אם המקום שביתה שניתן לו נכנס למקום שביתה של כניסת השבת האיסור של יציאה ממקום שביתתו של עכשיו נשאר ואסור לצאת ממקום שיצא לשם לתחום עירו, ורק אם יש דין הבלעת תחומין ומקום שביתה שלו עכשיו מגיע לתוך מקום שביתתו של כניסת שבת הותר בכל התחום שקיבל בכניסת השבת. והיינו דלמ"ד הבלעת תחומין מילתא בו זמנית יש לו היתר הליכה בשתי השביתות. ומשא"כ לשיטת רש"י אם עכ"פ השתי מקומות שביתה דבוקות ביחד הם מתחברים להיות מקום שביתה אחד.

וכתבו התוס' והרשב"א דבההיא דנהרדעי התירו לו משום כבוד הבריות לצאת ממקום השביתה שניתן לו חוץ לתחום ביתו, ואם בשעה שהלך לחפש מקום צנוע לעשות צרכיו חזר לתחום ביתו, כיון שכעת הוא לא נמצא בתחום מקום השביתה החדש אלא בתחום מקום שביתה של כניסת השבת הרי הוא כאילו לא יצא, ודומה לההיא דהוציאוהו נכרים והחזירוהו שהרי הוא כאילו לא יצא.

ביאור המחלוקת בגדר הבלעת תחומין

אמנם התוס' (מ"ד א' ד"ה או דלמא) לענין נחמיה שמשכתיה שמעתתיה ונפק חוץ לתחום שהחזירוהו עם מחיצת בני אדם שחוזר לתחומו כתבו "דהכא כשתסלק מחיצה דגברי

כר"א ודוקא ביצא למצוה אמרינן הבלעת תחומין, וכפשטות לשון הגמ' (מ"ה א') "עד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא לדבר רשות אבל לדבר מצוה מודו ליה".

והרמב"ם והראב"ד אזלי לשיטתייהו בהל' י"א שהרי כתב הרמב"ם "מי שיצא חוץ

לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס שהארבע אמות שיש לו לאדם תחלתן ממקום שהוא עומד בו" והשיג הראב"ד "א"א זה המחבר בכל מה שכתב לא הועיל כלום מכדי קיימא לן הבלעת תחומין מילתא היא בין שיצא לדבר מצוה בין שיצא מאונס כדאמרי נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומא וכיון דעייל על" ומה שמוכא בגמ' שדין הבלעת תחומין הוא דוקא בדבר מצוה הוא לאו דוקא אלא הוא הדין כל יוצא באונס, והיינו דהראב"ד סובר כרש"י שההיתר בנהרדעי הוא משום הבלעת תחומין ומשא"כ הרמב"ם סובר שהוא מדין כיון דעל על וסובר כתוס' שאינו ענין לדין הבלעת תחומין.

אבל צ"ע אמאי פשיטא ליה להראב"ד שההיא דנהרדעי הוא משום הבלעת תחומין ולא משום כיון דעל על וכפשטות לשון הגמ' שם "כיון דעל על". אמנם י"ל דהנהגה בההיא דנהרדעי חידש הרמב"ם "אם נצרך לנקביו הרי זה יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו" וצ"ע למה הוא צריך או אפילו מותר לחזור למקומו שהיא חוץ לתחום והרא"ש שם חולק על הרמב"ם וכתב שצריך לישאר במקום שנפנה או להתרחק משם עד שיכלה הריח משום כבוד הבריות אבל ודאי אין סיבה לחזור למקומו. אבל הראב"ד שלא השיג על הרמב"ם משמע שסובר כהרמב"ם.

עכ"פ יקשה מאד על שיטת רש"י דמה ענין ההיא דנהרדעי שהוא מדין כיון דעל על לההיא דהבלעת תחומין, ובמיוחד לפירש"י שהבלעת תחומין הוא התחברות שני תחומין להיות כאחד, ובההיא דנהרדעי כבר יצא מתחום ד' אמות שנתנו לו, והתבטל.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בסוגיין

ויש להקדים מה שכתב הרמב"ם (פכ"ז הט"ו מהל' שבת) "כל מי שאין לו לזוז ממקומו אלא בתוך ארבע אמות אם נצרך לנקביו הרי זה יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו בעת שיתרחק להפנות הואיל ונכנס יכנס וכאילו לא יצא והוא שלא יצא בתחלה לדעת אבל אם יצא לדעת אף על פי שנכנס אין לו אלא ארבע אמות". ולכאורה אם נצרך לנקביו הוא בכלל הדין הבלעת תחומין א"כ גם אם לא נכנס אלא הגיע לתוך ד' אמות של התחום יכנס ומפורש כן במ"ב (ת"ו ד') וברמב"ם משמע שדוקא אם נכנס לתוך למקצת תחום שיצא ממנו אמרינן הואיל ונכנס יכנס. אמנם לכאורה הרמב"ם לשיטתו שכתב (שם בה"ז) "היה יוצא ברשות ואמרו לו והוא הולך בדרך כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח, ואם היה מקצת תחום שיצא ממנו ברשות מובלע בתוך אלפים אמה שיש לו ממקומו הרי זה חוזר למקומו וכאילו לא יצא וכל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד גוים וכו'" והראב"ד שם השיג "וכן כל מי שיצא באונס וארבע אמות שלו מובלעות יכנס כדאמרי נהרדעי" אבל משמע שהרמב"ם למד שבנהרדעי והוא הדין בכל אונס לא סבירא לן

ביאור דעת הראב"ד כרש"י הנ"ל

וי"ל שחלוק נצרך לנקביו שהתירו לו להתרחק ממקום צרכיו מהוציאואוהו נכרים דבהוציאואוהו נכרים שחזרו והוציאואוהו חוץ לד' אמות שנתנוהו בו וא"כ צריכים לתת לו ד' אמות אחרות או את תחום עירו במקום ליתן ד' אמות חדשה נתנו לו תחום עירו וכמ"ש התוס', אבל נצרך לנקביו כמו שכל יוצא מתחומו נתנו לו ד' אמות שהוא מה שחז"ל אמדו הוא השיעור שאדם חייב אם נצרך לנקביו הרחיבו את הד' אמות שלו עד מקום צנוע משום כבוד הבריות. אבל אחרי שעשה צרכיו חייב לחזור לד' אמות המצומצם. וא"כ גם ביצא לדעת כמו שנתנו לו ד' אמות במקום שיצא, אם נצרך לנקביו יהיה מותר מדין כבוד הבריות להתרחק ממקומו כיון שהוא מדין ד' אמות, וכפשטות לשון הרמב"ם (הט"ו) "כל מי שאין לו לזוז ממקומו" והגם שפשטות לשון רש"י (מ"א ב') שכתב בד"ה הוצרך לנקביו "זה שהוציאואוהו נכרים מהו לצאת מד' אמותיו" משמע שכל הדין שנצרך לנקביו יכול ללכת למקום צנוע הוא דוקא בהוציאואוהו נכרים אבל כבר כתבו הדברי נחמיה ועוד שקשה לפרש שזה כוונת רש"י שהרי

ההיתר הוא משום כבוד בריות, וגם יצא לדעת בכלל הבריות.

וא"כ אם נצרך לנקביו חזר לתחום עירו בשעה שחיפש מקום צנוע, אם כן אם יצא מתחום עירו מדעת כבר הפסיד את תחום עירו והוא כמו יצא לדעת שהחזירוהו נכרים שאין לו תחום עירו, אבל אם יצא שלא לדעת הרי לפי הראב"ד כיון שהרחיבו לו את הד' אמות שקיבל מדין הוציאואוהו נכרי מ"מ אסור לצאת מד' אמות אלו גם אם כבר נמצא בתחום עירו אם לא הדין הבלעת תחומין שהשני תחומין מתחברין. ואם כן שפיר כתב הראב"ד ורש"י שההיתר של נהרדעי הוא רק אם הבלעת תחומין מילתא.

ביאור דעת הרמב"ם

אבל הרמב"ם לשיטתו שכל עיקר דין הבלעת תחומין אינו אלא ביצא לדבר מצוה ואם כן גם אם הד' אמות המורחב שקיבל הגיעו עד תחום העיר הרי לא מתחברים להיות תחום אחד והאיסור לצאת מתחום שקיבל לתחום העיר נשאר בעינו ורק אם הוא נכנס לתחום העיר, אם כן הוא בכלל הדין כיון שעל על הוא מותר כמו בהחזירוהו נכרים. ולכן בההיא דנהרדעי כתב הרמב"ם שהוא עצמו כבר נכנס לתחום העיר.

סימן כ'

בדין ישן בדרך בכניסת השבת דף מ"ה ע"א

שהוא סמוך לעיר". ולכאורה רצה להשיג למה הרמב"ם הביא המשנה (מ"ה א') מי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר דוקא בישן, ולכאורה הראב"ד גרס במתני' כמו גרסתנו "מי שישב בדרך" ולכן הקשה למה שינה מלשון המשנה.

אבל הב"ח הפרישה והמ"ב והשער ציון (ריש סי' ת') כתבו שהרמב"ם גרס כמו השאלתות והר"ח במשנה "מי שישן בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר". והב"ח ופרישה רצו לפרש דבדוקא נקט ישן שאין לו דעת כלל אין דינו כבני העיר ואם לא היה ישן אפילו אם נתכוין לשבות במקומו אין דינו כבני העיר. ועי' בשער ציון שהולק עליו וסובר שנקט ישן לרבותא.

אמנם מאד קשה לפרש שהרמב"ם גרס כמו הר"ח שהרי בפיהמ"ש (מהד' קאפח) ציטט את לשון המשנה כמו שכתוב בכת"י ק של הרמב"ם ושם הגרסא מי שישב בדרך, ואע"פ שיש מקומות שהרמב"ם חזר בו בדינא אבל רחוק לפרש ששינה הגרסא במשנה, וא"כ אדרבה שפיר הקשה הראב"ד על הרמב"ם למה שינה מלשון המשנה וכתב "וישן בדרך". זאת ועוד דלעיל בסמוך (הל' ט') הרמב"ם כתב "מי שהיה בא בדרך ליכנס למדינה בין שהיה בא בים בין שהיה בא בחרבה, אם נכנס בתוך אלפים אמה קרוב לעיר קודם שיכנס השבת אף על פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת הרי זה יכנס ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. (הל' י') היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור אלא בשבת וכשנעור מצא עצמו בתוך התחום הרי זה יכנס לה ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן שהרי נכנס עמהן בתחום". והשיג הראב"ד על מה שהרמב"ם כתב היה בא למדינה וישן בדרך "א"א או שישב ולא ידע

איתא במתני' "מי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר [הואיל] ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר יכנס. אמר רבי יהודה מעשה היה ונכנס רבי טרפון בלא מתכוין. מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח, דברי רבי יוחנן בן נורי. וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות". ומבואר בגמ' דריב"נ וחכמים פליגי אם ישן קונה שביתה, וה"ה דפליגי לענין נכסי הפקר.

האם הגירסא ישב או ישן

השאלתות והר"ח גרסו במתני' "מי שישן בדרך ועמד וכו'" במקום "מי שישב בדרך".

כתב הרמב"ם (פכ"ז ה"ט מהל' שבת) "מי שהיה בא בדרך ליכנס למדינה בין שהיה בא בים בין שהיה בא בחרבה, אם נכנס בתוך אלפים אמה קרוב לעיר קודם שיכנס השבת אף על פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת הרי זה יכנס ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. (הל' י') היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור אלא בשבת וכשנעור מצא עצמו בתוך התחום הרי זה יכנס לה ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן שהרי נכנס עמהן בתחום". והשיג הראב"ד על מה שהרמב"ם כתב היה בא למדינה וישן בדרך "א"א או שישב ולא ידע

אמות שלו ויש לו הארבע אמות לכל רוח ואין סברא זו מוכחת", והיינו שהמ"מ רצה לפרש מש"כ הרמב"ם שלא קנה שביתה הוא לענין הד' אמות וכ"כ המהרשד"ם (תש' ט') בביאור דברי המ"מ וכתב שמקור הרמב"ם הוא מלשון המשנה "וחכ"א אין לו אלא ארבע אמות" ולא כתוב אין לו אלא הארבע אמות ומשמע שלפי ריב"נ אין לו ארבע אמות, והיינו דלא דמי לכל שובת בדרך דמבואר בגמ' (נ"ב א') שזוכה בד' אמות מלבד תחום אלפיים. אמנם היא גופא צ"ב למה ישן קנה שביתה לענין אלפיים אמה ומ"מ לא קנה הד' אמות, ואם לא קנה שביתה למה יש לו אלפיים אמה.

אמנם לדעת הרשב"א שישן יש לו גם אלפיים וגם ד' אמות יש לדחות ראית המהרשד"ם מלשון המשנה לפי מה שכתבו התוס' הרא"ש ותוס' רבנו פרץ (ס' ב') בשם הר"ר אלחנן שחלוק הד' אמות שניתן למי שלא קנה שביתה כמו ישן לרבנן שהוא אפילו ד' אמות לכל צד מהדין שובת ונותן עירובו שיש לו ד' אמות דווקא לפניו. וא"כ לפי ריב"נ שישן יש לו ד' אמות הדין ד' אמות הוא ככל נותן עירובו ומשא"כ לפי רבנן הוא על כל פנים לכל צד, ולכן לא כתוב במשנה "אין לו אלא הארבע אמות".

אי שייך אלפיים אמה בלא קניית שביתה

אמנם מש"כ הרמב"ם שיש לו תחום אלפיים אמה ולא קיבל ד' אמות מדין שביתה מצינו כעין זה במתני' (מ"ט ב') מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו ולא סיים ד' אמות דלפי רב לא אמר כלום כל עיקר ואפילו לתחתיו של אילן לא מצי אויל, ומשא"כ

יכנס ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח". ויש לומר לדבריהם שפירשו דהל' ט' מייירי שהתכוין ליכנס לעיר והמקור הוא המתני' בריש פירקין לענין ר"ג, ולכן כתב "בין שהיה ביים".

השגת הראב"ד גבי חפצי הפקר

אמנם מה שכתב הראב"ד בהמשך השגתו על הרמב"ם בהל' י' "א"א חסר מכאן מי שישב לו בדרך ולא ידע עד שחשכה יש לו אלפים אמה לכל רוח וכן חפצי הפקר קונין כר' יוחנן בן נורי (עירובין מה) ויש להם אלפים אמה לכל רוח". לכאורה צ"ע שהרי הרמב"ם לא החסיר דין נכסי חפצי הפקר אלא הביאם בהל' יו"ט ופסק שנכסי הפקר אין קונין שביתה ושם הראב"ד השיג וכמו שנבאר. ולמה כתב כאן שהרמב"ם החסיר דין נכסי הפקר.

סתירה מיניה וביה בדברי הרמב"ם "אין לו שביתה ומהלך אלפיים

אמנם מה שצ"ע בדברי הרמב"ם הוא מה שכתב (פכ"ז ה"ד מהל' שבת) "מי ששבת בדיר שבמדבר או בסהר או במערה וכיוצא בהן מרשות היחיד מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח בריבוע, וכן השובת בבקעה אפילו היה ישן בשעה שנכנס השבת שלא קנה שביתה יש לו להלך ממקומו אלפים אמה לכל רוח בריבוע", והיינו שהגם שפסק כרבי יוחנן בן נורי מהלך אלפיים אמה רוח מ"מ כתב "שלא קנה שביתה". וזה יפלא שא"כ פסק להלכה כריב"נ וגם מסכים לטעם רבנן.

וז"ל המ"מ (שם) "וכתב הרשב"א ז"ל ומכלל זה שאלפיים אמה אלו נמדדין חוץ לד'

בהל' יו"ט (פרק ה' הל' י') "דבמסכת עירובין (מ"ה) אוקימנא כרבנן דפליגי על רבי יוחנן בן נורי וקיימא לן כר' יוחנן בן נורי דחפצי הפקר קונים שביתה ויש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שביתתן בין השמשות".

והיינו דלענין כלים פסק הרמב"ם פ"ה ה"י מהל' יו"ט "חפצי הפקר הרי הן כרגלי מי שזכה בהן" וכ"כ (שם ה"ד) לענין בור של עולי בבל והיינו כמסקנת הגמ' שהלכה כרבנן בכלים ופלא על הראב"ד שהשיג וכתב "א"א טעה במשנתנו (ביצה ל"ט) ושל עולי בבל כרגלי הממלא וכבר נפקא לן מהלכתא דבמסכת עירובין (מ"ה) אוקימנא כרבנן דפליגי על רבי יוחנן בן נורי וקיימא לן כר' יוחנן בן נורי דחפצי הפקר קונים שביתה ויש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שביתתן בין השמשות". וכתב המ"מ "ואין ספק אצלי שהר"א ז"ל נזכר ממה שאמרו הלכה כר' יוחנן בן נורי ושכח מה שסיימו דדוקא לקולא אבל לחומרא לא". וצע"ג.

קושיית הרמב"ן על הכרעת ר' יהושע בן לוי

אמנם הרמב"ן בחי' שם כתב "ורש"י ז"ל כתב קמ"ל כדברי המיקל באדם הוא דהלכתא כותי' דכיון דניעור קנה ישן נמי קונה אבל בכלים לית הלכתא כותיה, וזה אינו נכון בעיני שאם כן הרי ריב"ל הכרעה שלישית, דר' יוחנן בן נורי משום [דס"ל] חפצי הפקר קונים שביתה מיקל באדם ומחמיר בכלים ורבנן משום דאין קונים שביתה מחמירין באדם ומקילין בכלים ותרווייהו ס"ל דלא אמרינן הואיל, ורבי יהושע בן לוי סבר חפצי הפקר אין קונים שביתה

לפי שמואל לתחתיו של אילן מצי אזיל ונעשה חמר גמל וכתב הרמב"ם (פ"ז ה"ה מהל' עירובין) "הקונה שביתה ברחוק מקום ולא סיים מקום שביתתו לא קנה שביתה שם, כיצד היה בא בדרך ואמר שביתתי במקום פלוני או בשדה פלונית או בבקעה פלונית או ברחוק אלף אמה או אלפים ממקומי זה הרי זה לא קנה שביתה ברחוק ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה". וכתב הגר"א (סי' ת"ט סעיף י"א) שהרמב"ם פסק כרב (ודלא כהמ"מ שכתב שהרמב"ם פסק כשמואל), ועכ"פ מבואר שהגם שלא קנה שביתה יש לו אלפיים אמה ממקום שהוא עומד בו, אבל אין לו ד' אמות. וגם זה צ"ב.

פסק הרמב"ם במחלוקת ריב"ן וחכמים דלא כהמסקנא

והנה לענין מחלוקת ריב"ן וחכמים בישן בדרך דלפי ריב"ן קנה שביתה ויש לו אלפיים אמה וחכמים סוברים שלא קנה שביתה ואין לו אלא ד' אמות מסקנת הסוגיא היא דריב"ן וחכמים פליגי בין בישן ובין בנכסי הפקר, ובישן ריב"ן מיקל וסובר שקנה שביתה ויש לו אלפיים אמה, ובנכסי הפקר מחמיר ואוסר הזוכה בהן להוציא אותן חפצים יותר מאלפיים לכל רוח ואפילו עירב לצד אחד, ומשא"כ לפי חכמים שמחמירים בישן וסוברים שלא קנה שביתה ואין לו אלא ד' אמות, מצד שני מקילים בנכסי הפקר וסוברים שהזוכה בדבר הפקר יכול לקחת מה שזכה מן ההפקר לסוף עירובו. ובסוף הסוגיא הגמ' מסיקה להלכה שהלכה כדברי המיקל בעירוב ולכן ישן קונה שביתה ונכסי הפקר מותרים לזוכה בהן להוציאן למקום שעירב. ואדרבה יפלא מה שהראב"ד השיג

מערי הלויים והיינו דלמדן דעד אלפיים אמה הוא בכלל העיר.

וא"כ י"ל דלפי ר"ע שאלפיים אמה הוא שיעור יציאה לענין איסור שבת יש לומר שאינו ענין למקום שביתה וגם אם אינו בתוך העיר או אפילו לא קנה שביתה יש לו אלפיים אמה כי האיסור הוא לצאת אלפיים אמה ממקום ישיבתו ואם הוא בתוך העיר מקום ישיבתו הוא בכלל העיר ואם לא קנה שביתה מודדים ממקומו ממש אלפיים אמה, ומשא"כ למ"ד שלמדן מערי הלויים אם כן מקום ישיבתו הוא עד אלפיים אמה חוץ מהעיר או ממקום ישיבתו וא"כ לו יצויר שאין לו מקום ישיבה גם אין לו ד' אמות. ולכן הרמב"ם שהוקשה לו קושיית הרמב"ן ששיטת ריב"ל הוא הכרעה שלישית פסק שישן לא קנה שביתה והוא כמו נכסי הפקר אבל כיון שפסק שעיקר דין אלפיים אמה אינו שביתה אלא אין איסור לצאת ממקומו פחות מאלפיים אמה א"כ גם אם לא קנה שביתה אבל אכתי הוא מקומו ולפיכך יש לו אלפיים אמה. ולכן מדוייק מה שפסק הרמב"ם דישן לא קנה שביתה ויש לו אלפיים אמה. וכן בהדיא שלא סיים מקום שביתתו לא זכה למקום שביתה כלל וכשיטת רב אבל אכתי יש לו אלפיים אמה. וא"כ הרמב"ם פסק שישן יש לו תחום אלפיים וגם נכסי הפקר כרגלי זוכה לא משום כקולי דריב"נ וחכמים דאם כן הוא הכרעה שלישית אלא כחכמים שגם ישן לא קנה שביתה אבל כיון שפסק כר"ע שאלפיים אמה הוא חוץ לתחומו אם כן גם מי שלא קנה שביתה זכה באלפיים אמה וכמ"ש.

וי"ל שהרמב"ם לשיטתו כתב (בפ"ז ה"ג מהל' עירובין) "או שהיה בין המקום שנתכין

כרבנן ואדם מותר משום הואיל, וליכא בתנאי מאן דסבר כותיה, ועוד אי הכי היכי אקשינן ולימא הלכה כדברי המיקל בעירוב בלחוד דאי מההיא הוה אמינא טעמא דרבי יוחנן בן נורי משום חפצי הפקר הוא ולא מיקל הוא". ועיי"ש שהרמב"ן כתב כמה דרכים ליישב הסוגיא. אבל הגאון יעקב כתב דודאי הראב"ד לא שכח מסוגיית הגמ' אלא הואיל ושם בסוגיין רב פפא ורב אשי דבתראי ניהו אמרי איצטריך סד"א ה"מ בעירובי חצרות א"נ בשוירי עירוב אבל לכתחילה לא כוותיה קיי"ל ולדידהו מסקנא דמילתא הכי הוא דריב"ל בהא דוקא קאמר והלכה כריב"נ סתמא קאמר בין לקולא בין לחומרא מדלא פריש בה לקולא ותו דא"כ הוה ליה מקולי שניהם ואי משום דבאדם [ישן] נימא הואיל [וניעור קנה ישן נמי קנה] הא לא ריב"נ ולא רבנן קאמר הכי".

בביאור שיטת הרמב"ם

והנה כבר כתבנו שהדברי יחזקאל (ז' ג') כתב לחקור בגדר איסור יציאה מתחום העיר אלפיים אמה אם הוא מדין שיעור והיינו שחוץ לעיר אמה אחת אינו חלק מהעיר ורק חז"ל לא אסרו לצאת מן העיר פחות מאלפיים אמה, או עד אלפיים הוא מגרש העיר והוא בכלל העיר ולא נקרא שיצא מחוץ לעיר והיינו שהוא בכלל מקומו וחשיב כאלו דר בכל האלפים וכשעקר אח"כ מיקרי עוקר מקומו ועיי"ש שכתב לבאר בזה מחלוקת ר"ע ורבי יוסי במקור איסור תחומין דלפי רבי עקיבא בסוטה (כ"ז ב') למדין מומדותם מחוץ לעיר אלפיים דקאי לענין תחום שבת אבל לפי רבי יוסי הפסוק ומדותם הוא על ערי הלויים ואלף אמה מגרש ואלפים שדות וכרמים ותחום שבת למדין מגז"ש מקום מקום

שכל דבר שהוא בר שביתה והוא בתוך תחום העיר, העיר מושכתו לשביתה, וכדאשכחן גבי הישן בתוך התחום שדינו כבני העיר ואע"פ שאין כן כשהוא חוץ לתחום, וכן מי שישב בדרך אליבא דרבי יהודה דכיון דבר שביתה הוא העיר מושכתו, וכן נמי בנכסי הפקר אליבא דרבי יוחנן בן נורי דסבר דבני שביתה ניהו, אבל לרבנן דסברי דלאו בני שביתה ניהו אין העיר מושכתן לשביתה כל היכא דלא תימא דעת בני העיר עליהם".

אבל הרמב"ם בפיהמ"ש כתב "ר' מאיר אומר כיון שלא ידע שהוא קרוב לעיר ושהוא בתוך התחום, הרי לא חשב על כניסתו לעיר ולא קנה שביתה בעיר, ואין לו להלך אלא אלפים אמה לכל רוח ממקומו ומהלך עד כלות סוף תחומו בתוך העיר, ואסור לו להלך את כל העיר. ור' יהודה אומר אף על פי שלא חשב על כך כיון שהוא בתוך התחום כבר קנה שביתה בעיר עם אנשי העיר, ומהלך ונכנס בעיר כולה ומהלך וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. והלכה כר' יהודה". והיינו דלפי הרמב"ם רבי יהודה חידש שאם הוא בתוך תחום העיר גם אם לא חשב לשבות בעיר קנה שביתה עם בני העיר. והיינו ששביתה שקנה בתוך תחום העיר נחשבת כאילו קנה שביתה בתוך העיר עצמה. ולכאורה זהו מה שכתב הרמב"ם (בפכ"ז הל' ט') "מי שהיה בא בדרך ליכנס למדינה בין שהיה בא בים בין שהיה בא בחרבה, אם נכנס בתוך אלפים אמה קרוב לעיר קודם שיכנס השבת אף על פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת הרי זה יכנס ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח", וגרס במתני' מי שישב בדרך וכמ"ש בכתי"ק בפיהמ"ש.

לשבות בו ובין המקום שהוא עומד בו כשחשכה יתר מאלפים אמה או שלא כיון המקום שקנה בו שביתה, הרי זה לא קנה שביתה ברחוק מקום ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה" וגם שם הראב"ד השיג על מה שכתב הרמב"ם ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה. "א"א אם יש בין המקום שהוא עומד משחשכה ומקום שנתכוין לשבות בו יותר מאלפים אמה הרי הוא כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו". ולפי המבואר י"ל שהרמ"ם אזיל לשיטתו שסובר שגם אם לא קנה שביתה יש לו אלפיים אמה.

וי"ל עוד שמה שהרמב"ם דחה שיטת רבי יוסי ופשטות הסוגיא הוא לשיטתו שפסק (בפכ"ז ה"א מהל' שבת) שהאיסור הוא לצאת מתחום העיר אלפיים אמה וכמו שביארנו "בגדר איסור יציאת תחום אלפיים וי"ב מיל" עפ"י סוגיית הגמ' בכמה מקומות.

והנה במתני' איתא "מי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר [הואיל] ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר יכנס". ובביאור שיטת רבי יהודה כתב הרשב"א שכיון שאלו היה יודע שהוא בתוך התחום היה נכנס מסתמא דעתו לקנות שביתה עם אנשי העיר כל זמן שהוא בתוך תחומם ודעתו להיות נגרר אחרי אנשי העיר הלכך אע"פ שלא ידע והיה בדעתו לשבות כאן מחמת שהיה סבור שהוא רחוק מן העיר אפ"ה הולכין אחר כוונתו ויכנס. אבל הריטב"א (מ"ז ב' ד"ה תני ר' חייא) הביא בשם הר"מ ב"ר שניאור "כי מה שפירש"י ז"ל דבתר קרתא גריר אינו משום דדעת בני העיר עליהם, אלא מפני

במערה וכיוצא בהן מרשות היחיד מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח בריבוע". והמ"מ דייק שהרמב"ם לא הצריך שהדיר יהיה פחות מבית סאתיים להתיר להלך בכלו וחוצה לו אלפיים ומשא"כ לענין הניח עירובו (בפ"ז ה"ד מהל' עירובין) חילק בין אם היה ברה"י פחות מבית סאתיים שאז מותר להלך את כולו וחוצה לו וביתר מבית סאתים אין לו בה אלא ארבע אמות וחוצה להן אלפיים, ודלא כהרשב"א שכתב שאפילו שבת שם בין השמשות אם היה רה"י יותר מבית סאתיים ולא הוקף לדירה אין לו אלא ארבע אמות. והתוס' (מ"ז ב' ד"ה דכולה) גם כתבו כהרשב"א והוכיחו שיטתם מהגמ' (ט"ו א') "שבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות ועד סאתיים". לכאורה ראיית התוס' היא קושיא עצומה על הרמב"ם ושור"ר שהצפנת פענח ציין שבגמ' מפורש כהרשב"א.

אמנם בהשמטות כתב הצפנת פענח דבתוספתא פ"ג ה"א מפורש כהרמב"ם דז"ל שם "השובת בתל גבוה י' טפחים ובנקע עמוק עשרה טפחים ובגינה מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח וכו' האומר שביתתי ע"ג אילן ע"ג הגינה בתל גבוה י' טפחים לא יתר לבית סאתים פחות מ"י טפחים ובנקע עמוק מ"י לא יתר מבית סאתים" הרי להדיא דבשבת לא נקיש שצריך שהמקום יהיה פחות מבית סאתים. וכן הוא בירושלמי (פ"ה ה"ח) "יעקב בר אחא בשם ר' אליעזר קל הוא הקונה שביתה בקרפף מן הנותן עירובו בקרפף הקונה שביתה בקרפף מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה הנותן עירובו בקרפף אין לו מקום עירובו אלא אלפים אמה".

אמנם ר' מאיר שחולק על דברי רבי יהודה סובר דכל זמן שלא נכנס בתוך העיר עצמה לא קנה שביתה בתוך העיר אלא אם כן חשב ליכנס לתוך העיר דלפי רבי מאיר שביתה בתוך תחום העיר אין דינו כשביתה בתוך העיר. אבל מצד שני סובר שאם הוא בתוך תחום העיר והתכוין ליכנס לעיר עצמה יכנס, ולא משום השביתה ששבת בתוך תחום העיר אלא משום מחשבתו ליכנס לעיר. ולכאורה רבי יהודה אינו חולק על זה שאם נמצא בתוך תחום העיר וחשב ליכנס לתוך העיר יכנס ורק א"צ לזה כי גם שביתתו בתוך תחום העיר נחשב כשביתה בתוך העיר ורק בכל זאת במה שרבי יהודה גם סובר שכוונה מועילה ליכנס לעיר יצא נפ"מ אם לא קנה שביתה בתוך תחום העיר ורק חשב ליכנס לעיר ובכה"ג גם רבי יהודה יודה שקנה שביתה עם בני העיר כמו לר"מ. ולכאורה זהו מה שכתב הרמב"ם בהלכה י' דלפי הרמב"ם לשיטתו ישן לא קנה שביתה ורק זכה באלפיים גם בלא לקנות שביתה ואם כן בישן בתחום העיר לא זכה בשביתה בתוך העיר שהרי לא זכה בשביתה בתחום העיר אבל מדין דעתו ליכנס לעיר דינו כאילו שבת בעיר, וזהו מה שהרמב"ם כתב בהל' י' דבישן בדרך ולא נייעור אלא בשבת מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה מפני שדעתו היתה להלך במדינה זו ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן שהרי נכנס עמהן בתחום, והיינו שכיון שדעתו היה ליכנס לעיר מקבל שביתה בעיר כיון שעכ"פ היה בתחום העיר בכניסת השבת.

מקור לשיטת הרמב"ם בכל הנ"ל

כתב הרמב"ם (פכ"ז ה"ד מהל' שבת) "מי ששבת בדיר שבמדבר או בסהר או

אמה אינו אלא משום שסובר כשיטת התוספתא והירושלמי דמניח עירובו אין דינו שוה לשבת וכמ"ש דנפ"מ לענין קרפף יותר מבית סאתיים, ולכן שבת גם אם לא קנה שביתה הרי הוא כישן שיש לו אלפיים אמה לכל צד, אבל לפי הבבלי כל עיקר דין שבת אינו אלא משום שקנה שביתה וגם מניח עירובו קנה שביתה וא"כ דינם שווים. ומשא"כ לפי הירושלמי בשבת גם אם לא קנה שביתה יש לו אלפיים דדין מניח עירוב אינו שוה לשבת ממש. ושור"ר שמפורש כדברינו בירושלמי (פ"ד מ"ח) שכתב "רבי זעירא בשם רבי חסדיי טעמא דרבי יוחנן בן נורי מאחר שאילו היה ער היה קונה שביתה ישן לא קנה לו שביתה אין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח. רבי יודה אומר אפילו ער ולא קנה לו שביתה אין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח. אתייה דרבי יודה כר"י בן נורי דר"י בן נורי אמר אחר שאילו היה ער קונה לו שביתה היה ער ולא קנה לו שביתה אין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח", והיינו שכתב שישן לא קנה שביתה גם לרבי יוחנן בן נורי (וא"צ לדחוק ולפרש כמו מפרשי הירושלמי שהירושלמי לא התכוין שישן לא קנה שביתה אלא בלשון תמיה). ואם כן י"ל דלפי שיטת הירושלמי דין נכסי הפקר אינו קשור לדין ישן ודלא כהבבלי, ומדוייק שהירושלמי לא תלה דין נכסי הפקר בדין ישן כלל.

והנה הרמב"ם (פ"ז ה"ד מהל' עירובין) ביאר שהמערב ברגליו פירושו הוא "מי שעמד מבעוד יום ברה"י וקנה שם שביתה" ומשמע שחוזר לביתו לפני שבת ולכן לא נקט שובת ברגליו אלא מערב ברגליו ודינו בהל' עירובין עם דיני מערב עירובין תחומין ולא עם דיני שובת שסדרם הרמב"ם בהל' שבת. ובהל' שבת (פכ"ז ה"ד) הביא דין שובת ברגליו בבקעה והיינו שבכניסת השבת ישב במקום שרצה לקנות שביתה ואז קנה שם שביתה ומהלך כולה וחוצה לה אלפיים אמה גם אם המקום הוא בית סאתים ולא הוקף לדירה ומשא"כ בעירב ברגליו. ועי' רש"י ותוס' שפירשו גם במערב ברגליו בכניסת השבת עירב ברגליו ולא חילקו בין דין שבת, מערב ברגליו, ומערב בפיתו. ולשיטת הרמב"ם שעירב ברגליו אינו בכניסת השבת אלא מבעו"י מדוייק מש"כ במתני' (מ"ט ב') שצריך אמירה שביתתי במקומי ודלא כתוס' שם (ד"ה ואמר) שהוא לאו דוקא. ובני הרה"ג רבי בנימין שליט"א הוסיף דנפ"מ בכל אלה דלפי הרמב"ם מערב ברגליו יצטרך לברך אבל שבת בכניסת השבת שאינו מתקנת עירוב לא שייך ביה ברכה. ומשא"כ לפי התוס' דמערב ברגליו הוא בכניסת השבת ודינו כמערב בפת יתחייב בברכה.

וא"כ י"ל דכל מה שהרמב"ם חידש דהשובת אע"פ שלא קנה שביתה יש לו אלפיים

סימן כ"א

שיטת הראשונים בדין נכסי הפקר לא קוננין שביתה דף מ"ה ע"ב

הבא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה" ולכ' כוונתו דדין ברירה שייך על חלוקה, כגון ביורשים דמדין ברירה אמרינן שזו היא הירושה שהוריש להם אביהם משעה ראשונה אבל בנכסי הפקר חסר שלא היו להם בעלים חסר בעצם שביתתו. אמנם י"ל דכבר הוכיחו האחרונים ממה שהגמ' דימתה דין ישן לנכסי הפקר שאין החסרון במה שאין להם בעלים אלא החסרון הוא אם בשביתה בלא דעת, וכיון שהחסרון הוא בדעת שייך בזה ברירה, דעיקר דין ברירה שיחול חלות עכשיו עם הדעת שאחר כן.

זכתב הראב"ד דכיון שלא קנו שביתה לעצמן בבין השמשות מפני שלא היו להם בעלים, כאשר בא אדם וזכה בהם הכניסם בכלל נכסיו מיהת בעודן ברשותו, וכשחזר ונתנן לאחר נתבטלה שביתתו וקנו שביתה כרגלי מי שבא לידו. אבל גשמים שירדו ביו"ט ומעיינות הנובעין אפילו מילא מהן ראובן הרי שמעון יכול להוליכם כרגליו ואפילו הן ברשותו של ראובן כיון שלא שייך בהם שביתה (ועי' חי' הרשב"א מ"ה ב' ד"ה ושל עולי בבל).

ונראה שתוס' שלא חילקו בין מעיינות הנובעין לנכסי הפקר סברי בשיטת חכמים דבנכסי הפקר לית בהו שביתה דצריך דעת ליכות שביתה ולכן כל עוד שהם הפקר אין להן שביתה ואחרי שזכו בהן כיון שכבר עבר זמן קניית שביתה אין להן שביתה עצמית אלא זכו בדיני שביתה מכח דמיגרר גירי לבעלים ולכן

דעת רש"י ותוס'

הגמ' מביאה ברייתא "גשמים שירדו מעיו"ט יש להן אלפיים אמה לכל רוח ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם". ובגמ' מבואר דהיינו אליבא דריב"נ דנכסי הפקר קוננין שביתה אבל לחכמים דנכסי הפקר אין קוננין שביתה אמרינן "בור של עולי בבל כרגלי הממלא" ומבואר בגמ' (ל"ט ב') דבור של עולי בבל הוא הפקר, ולכאורה יש שנוי בלשון בין גשמים שירדו ביו"ט שכתוב בהן "כרגלי כל אדם" לנכסי הפקר שבהם נאמר כרגלי הממלא והם "כרגלי הזוכה". אמנם התוס' (מ"ה ב' ד"ה ביו"ט) מיאנו לחלק ביניהם דמ"מ גם נכסי הפקר דהיינו גשמים שירדו ביו"ט לא קנו שביתה ובע"כ בשניהם אמרינן שהם כרגלי הזוכה בהן.

אבל רש"י חילק בין נכסי הפקר למעיינות הנובעין וגשמים שירדו ביו"ט דבנכסי הפקר אמרינן יש ברירה להחמיר וכמ"ש (ביצה ל"ט א' ד"ה כרגלי הממלא) ומשא"כ גשמים שירדו ביו"ט "לכל צד שעירב האדם יכול לישלן". והיינו דנכסי הפקר הם בחפצא ברי שביתה אלא שאין להם בעלים שעל ידי דעתם תחול השביתה (וזה הדמיון לישן דלפי ריב"נ א"צ דעת לשביתה) ולזה מהני ברירה ומשא"כ גשמים שירדו ביו"ט ומים הנובעים שבחפצא אינם ברי שביתה. הראב"ד שואל על רש"י "שלא אמרו בדבר שזוכה מן ההפקר יש ברירה וכו' אבל ודאי לא שייך לומר ברירה אלא בדבר

משביתה ומשא"כ לפי הראב"ד אינו קונה שביתה משום שהוא בגדר מהלך אבל אינו מופקע משביתה ולכן מיגרר גריר בתר בני אדם.

וכן הריטב"א (מ"ה ב' ד"ה ושל עולי בבל) הסכים לשיטת רש"י שנכסי הפקר הם כרגלי הממלא משום ברירה ומ"מ כתב בגשמים שירדו ביו"ט שהם כרגלי כל אדם דכיון שלא קנו שביתה בין השמשות שוב לא יקנו שביתה לעצמן והרי הם נגזרים אחרי אדם המוצאן. ומ"מ לענין בורות של עולי בבל לא כתב משום גרירה אלא כל ענין גרירה שייך דוקא בדבר שבחפצא לא היה ראויה לקנין שביתה בכניסת השבת.

ולכאורה כל מה שכתב הרשב"א דגם אדם המהלך לא קנה שביתה הוא לשיטתו במים דמים הנובעין לא קונין שביתה משום שמושכים, אבל לפי שיטת רש"י שהמים לא קונים משום שהם נובעים וגם אין יוצאין ממקום נביעותן אינן קונין שביתה אין להוכיח גבי אדם מהלך ולשיטתו לכאורה מהלך קונה שביתה. וגם לפי שיטת הרשב"א לא ברירא אם אפשר לדמות שביתה אדם מהלך למים הנובעין דב"עבודת הקודש" (ה' כ"א ובהוצ' יונגרמן אות קע"ג) כתב דאין לדמות מהלך למים הנובעים וקנה שביתה ודלא כמש"כ בחי', וברמב"ן (מ"ג ב' בסו"ד) כתב בשם הראב"ד דקנה ד' אמות.

דעת הרמב"ם

אמנם הגם שמשמעות הראשונים דהדין בורות עולי בבל כרגלי הממלא הוא מדין חפצי הפקר כרגלי הזוכה בהן ברמב"ם לא משמע כן שהרי סידר הרמב"ם (פ"ה ה"י מהל' יו"ט) "חפצי הפקר הרי הן כרגלי מי שזכה בהן"

גם אם בכניסת השבת היו למעלה מעשרה או לא היו כרי שביתה משום שהיו נובעין כיון דכל עיקר דין שביתה הוא רק משום דמיגרר גרירי לבעלים שפיר שייך שיחול דין תחומין באמצע השבת. ומדוייק שהתוס' לא הקשו מה החילוק בין נכסי הפקר ומעיינות הנובעין לאדם ישן או היה למעלה מעשרה בכניסת השבת דבשלמא אדם שצריך לקנות שביתה לעצמו ולכן אם לא קנה בכניסת השבת לא קנה בשבת עצמו, אבל כלים שהם מיגרר גרירי בתר הבעלים שפיר חל עליהם דין תחומין ואף בשבת עצמה. ומה שגם באדם אמרו תוס' שמיגרר גריר בתר העיר היינו במקום שדעתו על העיר ולא שהעיר מושכתו לשביתה כמו כלים, ועי' לעיל (מ"ה א') גבי מי שבא בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר הרי זה יכנס דפליגי בזה הראשונים דלפי הרשב"א וריטב"א מסתמא דעתו היה לקנות שביתה עם אנשי העיר כל שהוא בתוך תחומו ודעתו להיות נגרר אחרי אנשי העיר, אבל הר"מ ב"ר שניאור (הביאו הריטב"א מ"ז א') שאינו משום דדעת בני העיר עליהם, אלא מפני שכל דבר שהוא בר שביתה והוא בתוך תחום העיר, העיר מושכתו לשביתה.

בטעמא דמעיינות אין קונים שביתה

והנה רש"י (ביצה ל"ט א' ד"ה מעיינות הנובעין) כתב "ואין יוצאין מגומות נביעותן לימשך הלאה", והיינו דבחפצא אין להן שביתה גם כשהם נמצאים במקומם ומשא"כ הרשב"א (שם) כתב בשם הראב"ד (ועי' שער הציון שצ"ז כ"ב) שכל החסרון הוא מה שמושך חוצה אבל אם הוא עומד במקומו כמו בארות שלנו דין מכוונסין להן, והיינו דלפי רש"י כיון שהוא נובע גם אם אינו מושך חוצה הוא מופקע

כרגלי שתיהן, וכן שנים שלקחו בהמה בשותפות ושחטוה ביום טוב אף על פי שלקח כל אחד מנתו הרי כל הבשר כרגלי שניהן. אבל אם לקחו חבית בשותפות וחלקו אותה ביום טוב הרי חלקו של כל אחד כרגליו, הואיל ותחומין מדברי סופרים יש ברירה בהן ונחשוב כאילו חלק שהגיע לזה היה ברור לו ומובדל בחבית מערב יום טוב וכאילו לא היה מעורב, ואין אתה יכול לומר כן בבהמה שחלק זה שהגיעו אפילו נחשוב אותו שהיה מובדל בבהמה מערב יום טוב וכאילו היה ברור הרי ינק מחלקו של חבירו כשהיתה הבהמה קיימת שכל איבריה יונקין זה מזה ונמצא כל אבר ואבר מעורב מחלקו וחלק חבירו, לפיכך הן כרגלי שניהן". וצ"ע דגם בשור של פטם, איבריה יונקין זה מזה ואעפ"כ כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך אלא משמע דבשור של פטם כיון שהוא מסור לכל אם כן דין שביתתו הוא רק מזמן שזכה בו מי שרוצה להשתמש בו בשבת. ועי' מלחמות (שם בביצה) שכתב דשור של פטם כל זמן שלא זכה בו הקונה הרי הוא כרגלי כל אדם ולא קנה שביתה בתחילת השבת.

ואם כן משמע דלפי הרמב"ם יש דין שהפקר כרגלי הזוכה ויש עוד דין דדבר שהוא עומד למסירה באמצע השבת הוא כרגלי המקבל. אמנם צ"ע דא"כ למה הגמ' (מ"ה ב') תלתה הדין בור של עולי בכל כרגלי הממלא במחלוקת ריב"נ וחכמים דלכאורה כמו שבשור של פטם לולא הדין שהוא עומד למסירה לכל היה קונה שביתה אצל המפטם גם בור של עולי בכל הוא לולא הדין שהוא עומד למסירה לכל היה קונה שביתה כנכסי הפקר.

ואח"כ הלכות מוסר בהמותיו לבנו ולרועה ומפקיד פירותיו ולבסוף (בהל' י"ד) כתב "בור של יחיד כרגלי בעליו, ושל אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר, ושל עולי בכל שהן מסורין לכל כרגלי הממלא שכל מי שמילא מהן מוליכין למקום שהוא מהלך, נהרות המושכין ומעיינות הנובעין כרגלי כל אדם ואם היו באין מחוץ לתחום לתוך התחום ממלאין מהן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב", מדלא סדר מיד אחר חפצי הפקר וגם לא כתב שבור של עולי בכל הם הפקר אלא "שהן מסורין לכל כרגלי הממלא שכל מי שמילא מהן מוליכין למקום שהוא מהלך" ומוכרח שאין כוונתו שהם כרגלי הזוכה מן ההפקר שהרי כתב (בהט"ו) "שור של רועה כרגלי אנשי אותה העיר, ושור של פטם כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב, מפני שדעת בעליו למכרו לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר מפני שהוא מפוטם והכל שומעין שמעו ובאין לקנותו, וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר בשרו, כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך מפני שדעת בעליו מערב יום טוב כך הוא שיקחו ממנו אנשי עיירות אחרות ונמצא שור זה כבור של עולי בכל שהוא מסור לכל", ושור של פטם אינו הפקר ואעפ"כ דינו כבור של עולי בכל כיון שהוא מסור לכל.

ולכן י"ל דלפי הרמב"ם דין שביתה אינו תלוי בבעלות על הממון אלא תלוי ביד מי הוא מסור וכיון ששור של פטם עומד לשחיטה ולמכירה הוא כרגלי הקונה. וגם אם בכניסת השבת אינו ברור מי יקנה ומה יקנה הרי הרמב"ם (בהל' כ') כתב "וכן האשה ששאלה מחברתה מים או מלח ולשה בהן עיסתה או בשלה בהן תבשיל הרי העיסה או התבשיל

המפקיד אם כן לפי רב שהוא כרגלי הנפקד מה בכך שמגביה חבירו קנה חבירו אכתי לא גרע תחלת ביאתן ליד הממלא ממני שהפקידו אצלו, ולכן רצה להוכיח מזה דפלוגתת רב נחמן ורב ששת הוא רק אליבא דשמואל ואם כן זה יתכן לפי היש"ש שרצה לדייק ממה שהרי"ף הביא המשנה מי שהיו פירותיו בעיר אחרת כצורתה ולא הביא האוקימתא של הגמ' אליבא דרב דמיירי שיחד לו קרן זוית ש"מ שפסק כשמואל. ובטעם הדבר שהרי"ף פסק כשמואל אע"ג דהלכתא כרב באיסורי הוא משום דפלוגתת רב ששת ורב נחמן הוא רק אליבא דשמואל, אבל הרמב"ם שפסק כרב וכמו שכתב (פ"ה הי"ג) "המפקיד פירותיו בעיר אחרת וכו' בד"א שיחד לו קרן זוית" כרב ממילא לא הביא פלוגתת רב נחמן ורב ששת.

ואם כן י"ל כמו שכתב הצ"ח בדעת הרמב"ם ואם כן מחלוקת רב ושמואל הוא אם הקובע לענין שביתה הוא הבעלים או בידי מי הוא מסור וכיון שהרמב"ם פסק כרב לא קשה מהסוגיא בביצה, ומסוגיית הגמ' כאן שהוא אליבא דשמואל, וכמ"ש בריש סוגיין. ואם כן יש לנו עוד דרך להסביר שיטת הרמב"ם (סימן כ') שאין קשר בין דין ישן לנכסי הפקר.

ועוד צ"ע מהגמ' (ביצה ל"ט) שמביאה מחלוקת במילא בור של עולי בבל עבור חבירו רב נחמן אמר כרגלי מי שנתמלאו לו רב ששת אמר כרגלי הממלא. במאי קא מיפלגי מר סבר בירא דהפקירא הוא ומר סבר בירא דשותפי הוא. ולמסקנא דכולי עלמא בירא דהפקירא היא, אלא הכא במגביה מציאה לחבירו קא מיפלגי מר סבר קנה ומר סבר לא קנה. והיינו שהגמ' נקט בפשיטות שהקובע לשביתה הוא הבעלים על הממון, ולהדיא דלא כדברינו בשיטת הרמב"ם.

אמנם כבר עמדו המפרשים (מ"מ, ר"ן, וצל"ח) על זה שהרי"ף והרמב"ם השמיטו סוגיא זו של מילא בור על עולי בבל עבור חבירו. והר"ן כתב דכיון דקיי"ל כרב ששת שהוא כרגלי הממלא הוא בכלל מה שכתבו "ושל עולי בבל כרגלי הממלא". והמ"מ כתב שכיון שלפי מסקנת הגמ' פליגי אם מגביה מציאה לחבירו קנה חבירו או לא קנה חבירו והרמב"ם פסק קנה חבירו אם כן הוא פשוט שהוא כרגלי מי שנתמלאו לו. ושני התירוצים דחוקים. וכתב הצ"ח שכיון דפליגי רב ושמואל (שם מ' א') במפקיד אצל חבירו דלפי רב הוא כרגלי מי שהפקידו אצלו ולשמואל הוא כרגלי

סימן כ"ב

בא בדרך וחשכה לו ומכיר אילן או גדר דף מ"ט ע"ב

שביתתי תחתיו לא אמר כלום אבל אם אמר שביתתי במקום פלוני מהלך עד שמגיע לאותו מקום וכו' במה דברים אמורים כשסיים ארבע אמות שקבע אבל לא סיים ארבע אמות שקבע לא יזוז ממקומו. לימא תיהוי תיובתיה דשמואל אמר לך שמואל הכא במאי עסקינן כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי דאי מוקמית ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא אי סיים ארבע אמות מצי אזיל ואי לא לא מצי אזיל. תניא כוותיה דשמואל טעה ועירב לשתי רוחות כמדומה הוא שמערבין לו לשתי רוחות או שאמר לעבדיו צאו וערבו לי אחד עירב עליו לצפון ואחד עירב עליו לדרום מהלך לצפון כעירובו לדרום ולדרום כעירובו לצפון ואם מיצעו עליו את התחום לא יזוז ממקומו. לימא תיהוי תיובתיה דרב רב תנא הוא ופליג". והיינו שאת הראיה לשיטת רב הגמ' דחתה והתניא כוותיה דשמואל הוא דלא כרב.

קושיית הרמב"ן

והקשה הרמב"ן (במלחמות) דלכאורה כל התיובתא אינו אלא לצד בגמ' דפליגי אם כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, דאי כל מה שרב אמר לא אמר כלום הוא משום דלא מסיים אתריה, הרי שם בטעה ועירב לשתי רוחות שני המקומות שסיים הויא מסיימי מחיצתא. ובאמת הריטב"א כתב "ומאי דאקשינן הכא לרב אינו אלא לפום לישנא קמא, דפריש רבה טעמא דרב משום דלא סיים

איתא במתני' "מי שבא בדרך והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום". ובגמ' "מאי לא אמר כלום אמר רב לא אמר כלום כל עיקר דאפילו לתחתיו של אילן לא מצי אזיל ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל ונעשה תחתיו של אילן חמר גמל וכו'". רש"י מביא שתי לשונות בשיטת שמואל אם החמר גמל הוא תחת האילן ואם תחתיו של אילן הוא שלשים אמה בא למדוד תחומו לצד צפון מודדין לו אלפיים מצד דרום של האילן בא למדוד לצד דרום מודדין לו אלפיים אמה מצד צפון. ולפי הלישנא בתרא החמר גמל הוא ממקום שביתתו לתחת האילן והספק הוא אם קנה שביתה תחת האילן או במקומו.

עוד איתא שם "אמר רבה מאי טעמא דרב (דלא אמר כלום) משום דלא מסיים אתריה. ואיכא דאמרי אמר רבה מאי טעמא דרב משום דקסבר כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו מאי ביניהו איכא ביניהו דאמר ליקנו לי בארבע אמות מגו שמונה. מאן דאמר משום דלא מסיים אתריה הא לא מסיים אתריה ומאן דאמר משום כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו האי כארבע אמות דמי דהכא ארבע אמות קאמר".

והגמ' מסיקה "תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דשמואל. תניא כוותיה דרב מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר

מוקמית ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא אי סיים ארבע אמות מצי אזיל ואי לא לא מצי אזיל", והרי"ף הביא הברייתא כצורתה. וצ"ע.

פסק הרמב"ם בסוגיין ואי ס"ל כרב או כשמואל

כתב הרמב"ם (פ"ז ה"ה מהל' עירובין) "הקונה שביתה ברחוק מקום ולא סיים מקום שביתתו לא קנה שביתה שם, כיצד היה בא בדרך ואמר שביתתי במקום פלוני או בשדה פלונית או בבקעה פלונית או ברחוק אלף אמה או אלפים ממקומי זה הרי זה לא קנה שביתה ברחוק ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה". וכתבו המ"מ והריטב"א שהרמב"ם פסק כשמואל ולכן לתחתיו של אילן מצי אזיל דקסבר שמואל במקומו קנה שביתה ויש לו להלך אלפים אמה עד תחתיו של אילן. והגר"א, קרן אורה, גאון יעקב, וחזו"א הוכיחו שהרמב"ם פסק כרב, וזה א"ש לפמש"כ שגם אם לא קנה שביתה כלל יש לו אלפיים אמה ממקום שעמד בכניסת השבת. אמנם א"כ צ"ע למה פסק (בפ"ח ה"א מהל' שביעית) "אין מניחין שני עירובין אחד במזרח ואחד במערב כדי שיהלך במקצת היום על אחד משני העירובין ובשאר היום על העירוב השני, שאין מערבין שני עירובין ליום אחד, טעה ועירב לשתי רוחות כמדומה הוא שמערבין לשתי רוחות, או שאמר לשנים צאו וערבו עלי אחד עירב עליו לצפון ואחר עירב עליו לדרום מהלך כרגלי שניהם" שהיא הברייתא שהוא תניא כוותיה דשמואל שעל זה הגמ' מסיקה רב תנא הוא ופליג. והגר"א כתב שהיה לרמב"ם

מקום". והמלחמות נחית להכי וכתב "וכבר היה מי שרוצה לפרש שאין הברייתא הזו חלוקה על רב אלא לההוא לישנא דאמר כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו וזה אינו הגון משום דאמרינן לימא תיהוי תיובת' דרב ומהדרינן רב תנא הוא ותנא אתנא לא רמינן ולא הוה לן לאותובי אלא אלישנא בתרא דרבה ועוד דסוגיין בטעמיה דרב כלישנא קמא דרבה הוא והיכי מותבינן סתם לרב משום לישנא בתרא דרבה אלא שזה הפי' אינו כלום".

והנה הרי"ף פסק כשמואל וז"ל "ואף על גב דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי בהא הלכתא כשמואל דהא דתניא כותיה דשמואל שייכא בהא דת"ר [ביצה ל"ז ע"ב] שנים ששאלו חלוק זה לילך בו שחרית לבהמ"ד וזה לילך בו ערבית לבהכ"נ וכו' מיעזו עליו את התחום ה"ז לא יזוז ממקומו וקי"ל דהלכתא היא הלכך הלכתא נמי כהאי דתניא כותיה דשמואל דתרוייהו חד טעמא נינהו". אמנם הגאון יעקב הקשה שאם כן לכאורה לית ליה ההיא שצריך מסיימי מחיצה וא"כ למה הביא ההיא דרב הונא בריה דרב יהושע "לא שנו אלא באילן שיש תחתיו ח' אמות אבל אילן שאין תחתיו שמונה אמות אלא ז' הרי מקצת ביתו ניכר כלומר שאין בחציין אלא שלש אמות ומחצה ומכל מקום שאתה מודד לא תמצא ארבע אמות אלא עד שתמודד חצי אמה מן החצי האחר נמצאת אותה חצי אמה כמסוימת וניכרת והיא מקצת בית שביתתו". ועוד בההיא דתניא כוותיה דרב כתוב בגמ' ששמואל דחה ואוקים הברייתא "הכא במאי עסקינן כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי דאי

קבלה בידי רבה לפי הלישנא קמא דפליגי גם בלא סיים אתריה).

וי"ל דהגם דקיי"ל כשמואל דלא אמרינן כל שאינו בזה אחר זה בעירובין וא"כ יכול לקנות שביתה בשתי מקומות אבל לגבי לא סיים אתריה לא קיי"ל כותיה ולא הוי שביתה. וגם קיי"ל כרב הונא בריה דרבי יהושע שאם אמר שביתתו תחת האילן מיקרי לא סיים אתריה ולא שהתכוין לכל האילן וא"כ קיי"ל כוותיה. ולפי"ז הרמב"ם פסק כרב הונא בריה דרבי יהושע וכשמואל ולכן שפיר פסק שאם עירב לשתי רוחות אמרינן חמר גמל, וגם פסק כרב הונא בריה דרבי יהושע שכל זמן שלא סיים אתריה תחת האילן יש חסרון לא סיים אתריה ולא קנה שביתה ויש לו רק אלפיים במקום רגליו.

ויתכן שזוהי גם כוונת הרי"ף שהביא את דברי רבי יהושע בן לוי ופסק כשמואל דוקא בהיה דחלוק ובטעה והניח עירוב לשני רוחות. אבל כיון דקיי"ל כרבי יהושע בן לוי הביא הברייתא שהיא תניא כוותיה דרב בלי האוקימתא של שמואל דאיכא במקום רגליו ועד עיקרו של אילן תרי אלפי וארבעה אמות אלא בכל גווני אם אמר שביתתי תחת אילן פלוני ולא סיים מקום תחת האילן לא יזוז ממקומו משום שלא סיים אתריה גם אם סבירא לן דלא אמרינן כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו בעירובין.

גרסא אחרת בגמ'. אמנם מלבד שגרסת הגמ' לא משמע כפסק הרמב"ם בר מן דין לכאורה הוא סתירה בפסקי הרמב"ם.

ביאור חדש בסוגיא

אמנם י"ל (עפ"י דברי הרמב"ן והגאון יעקב) דבודאי לפי שתי הלשונות רב ושמואל פליגי אם אמרינן כל שישנו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. והגאון יעקב הוכיח זה ממה שהגמ' ממשיך עם איתביה אביי לרבה בדין כל שאינו בזה אחר זה ואינו משמע דבעלמא אמר ולא במס' עירובין. וא"כ לפי השתי הלשונות לשמואל אפשר לומר שביתתי במקום פלוני ויזכה ביותר ממקום שביתה אחד דלא אמרינן כל שאינו בזה אחר זה אינו לענין עירוב וחל שתי מקומות שביתה והדין הוא חמר גמל, אבל לפי רב בודאי אומרים כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, והנידון הוא רק אם אמר ליקנו לי ארבעה מתוך שמונה שאין חסרון כל שאינו בזה אחר זה אם יש עוד חסרון שהוא משום לא מסיימי מקום שביתתו. ולפי הלישנא קמא מה שהוכיחה הגמ' לפרש לרב שאם לא סיימי מקום שביתתו אינו שביתה הוא דס"ל שכיון שכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו א"כ אם אמר שביתתי תחת האילן הוא לא התכוין לכל האילן אלא לד' אמות שלא סיים אתריה (ולא צריך לומר כמו הגאון יעקב שהיה

סימן כ"ג

בדין עירוב בחצר שיש בו עכו"ם דף ס"ב ע"א

מעשה בצדוקי אחד "וכיון דישראל הוא יכול לבטל רשותו בלא שום שכירות", והיינו שלא צריך שכירות אבל לא כתב דלא מועיל שכירות.

ביאור דברי הרמב"ם

ולבאר שיטת הרמב"ם י"ל דהנה איתא בגמ' (שם) דלכו"ע אפשר לשכור בפחות מש"פ ופי' הר"ח ורבנו יהונתן לפי שהיא חשובה להם מחמת קמצנותם כדאמרינן בן נח נהרג על פחות משה פרוטה וא"כ אינו דוקא שכירות לענין טלטול בשבת אלא כל שכירות מעכו"ם הוא אפילו פחות מש"פ אבל הרמב"ם כתב (בפ"ב הי"ב מהל' עירובין) "שוכרין מן הגוי אפילו בשבת שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות מש"פ" מבואר בדברי הרמב"ם דדוקא שכירות במקום עירוב מועיל מעכו"ם אפילו בפחות מש"פ, וביאר בטעם הדבר משום "שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד". ועפי"ז מבואר מה שדן המהר"ם מרוטנברג (מובא ברא"ש סי' א') אם צריך לשכור מחדש כל שבוע או אפשר לשכור הרשות לתקופה ארוכה והגהות אשרי הביא מהאו"ז שצריך לשכור כל שבוע ולא מצוי למיגר פעם אחת לכמה שבתות, והיינו שחכמים חייבו היכר בכל שבת ושבת. וי"ל היינו טעמא כיון שהשכירות אינו שכירות אמיתית אלא חובת היכר שאינו מוסיף לישראל שום זכות ממוני בחצר וכמ"ש החזו"א (פ"ד ז') "וענין השכירות

אי מהני שכירות מישראל

איתא בגמ' "ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם ואין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם עד שישכיר". כתב הרא"ש (סי' י"ג) בשיטת המהר"ם מרוטנברג דאם צדוקי כנכרי אינו מבטל רשות אבל שוכרין הימנו ואי לאו כנכרי הוא מבטל רשות ואין שוכרין הימנו" ומשמע דישראל מערב או מבטל דוקא אבל לא מועיל שכירות. וע"ז כתב הרא"ש "ומה שכתב דאם אינו כנכרי דמבטל רשות ואין שוכרין ממנו הא ליתא דישראל שלא רצה לבטל אלא לשכור שוכרין ממנו". ובשו"ע (ש"פ ג') הביא את שתי השיטות וז"ל "אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו י"א שמועיל כמו ביטול וי"א שאינו מועיל". אבל הט"ז ומג"א וקרוב נתנאל (אות כ') כתבו דלא עלה על דעת המהר"ם מרוטנברג שאין שכירות מועיל בישראל ובע"כ הנידון הוא לגבי שכירות בשבת או בפחות משה פרוטה אי מהני אף לישראל, והיינו דפשיטא להו דשכירות לא גרע מביטול רשות.

אמנם גם ברמב"ם (פ"ב הט"ז מהל' עירובין) משמע להדיא שאין שכירות מועילה בישראל וז"ל שם "כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו" שכיון שאינו כגוי אין שוכרין ממנו. ומאידך ברש"י משמע בפ"י למתני' בד"ה

העכו"ם ולמה האריכו "שאינ עירוב במקום גוי ואין ביטול רשות במקום גוי" ומשמע שגם אחרי התקנה דירת עכו"ם לא שמיה דירה ויש לו רק כוח לפסול העירוב של הישראל. ואפשר שזה מקור המ"מ לפרש בשיטת הרמב"ם שכל הדין בעכו"ם הוא שאין עירוב מועיל במקום גוי אבל אם הישראלים אוכלים בשולחן אחד ואין צריכין עירוב אין הגוי אוסר עליהן.

אבל כל זה הוא בשיטת ראב"י שאין עכו"ם אוסר אם אין שני ישראלים, אבל לפי ר"מ בודאי תיקנו שדירת עכו"ם שמיה דירה. ומה שכתוב בגמ' (ס"ב א') אין עירוב במקום עכו"ם הוא לכו"ע והיינו שאין גוי משתתף בעירוב. ולכן מבואר שהגמ' צידד "ומאי קסבר אי קסבר דירה בלא בעלים שמיה דירה אפילו עכו"ם נמי ניתסר" ומשמע דגם למסקנא סבירא לן דדירת עכו"ם שמיה ולא שהוא פוסל העירוב אלא הגמ' מיירי לר"מ דס"ל שעכו"ם פוסלת גם בחצר דדיירי ביה רק ישראל יחיד וא"כ בודאי תיקנו משום גזירה דדירת עכו"ם שמיה דירה.

ויתכן שיש נפקותא בגדר מה שתיקנו שעכו"ם אוסר דאם משום הגזירה אמרו דבמקום שני ישראלים דירת עכו"ם שמיה דירה א"כ אסור לטלטל גם מבית העכו"ם לחצר המשותפת וכמש"כ רש"י שם בד"ה ראב"י "ואוסר העכו"ם על בתיהם והן אוסרים על בתי עכו"ם להוציא", וכשיטת התוס' ד"ה חצירו שמותר לישראל להכניס ולהוציא מרשות העכו"ם דוקא משום "שאינ ישראל דר שם". ומשא"כ הרמב"ם שסובר דגם אחרי התקנה דירת עכו"ם לא שמיה דירה ורק חייבו היכר שכירות ותיקנו שאין היתר עירוב ללא שכירות עכו"ם י"ל דכיון דדירת עכו"ם לא שמיה דירה

אינו שכירות ממש דאפילו בשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"ם אוסר ומהני שכירות, אף שאין כאן בעלים ולא משכיר, אלא הכא תקינו רבנן והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ולא הוי מקח וממכר וכמש"כ התוס'".

והנה המהר"ם ואו"ז דייקו שצריך שכירות כל שבת ושבת מלשון רש"י שכתב בד"ה אלא "כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת". אמנם רש"י כתב כן דוקא בהו"א שאין הטעם שגוי לא יסכים בגלל כשפים וא"כ התשלום של פרוטה פעם אחד לא ימנע הישראל מלגור ליד עכו"ם, ולכן הוסיף רש"י שהתקנה הוא בכל שבת ושבת. אבל למסקנא שהעכו"ם לא יסכים להשכיר משום שחושש לכשפים אין צורך לכך. אמנם הרא"ש הביא גרסא ברש"י "ונכרי חייש לכשפים ולא מוגר ומתוך שיהא טורח לישראל לשכור בכל ע"ש יוצא".

חקירה אי שוויה לדירת עכו"ם דירה או תקנו שכירות מהעכו"ם

ולכאורה כל זה תלוי בפלוגתת הראשונים בגדר דין שעכו"ם אוסר במקום שיש שני ישראלים דהנה רש"י כתב (ס"ב א' ד"ה ראב"י) "דשויה רבנן לדירת עכו"ם דירה כדאמר לעיל אבל בישראל יחידי לא שוויה בחצר אחת ועירכו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטל להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו יחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי, ואין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן". ולכאורה הו"ל למימר דמשום תקנה מלבד העירוב צריך שכירות מן

ישראל דדייר ומשא"כ הסוגיא ס"ה ב' סוברת שאין העכו"ם אוסר אלא אם יש שני ישראלים אוסרין זה על זה, ומסיק הריטב"א דכיון דאמוראי דההיא דלחמן סברי דכל היכא דשכיחי ישראל דדיירי צריך שכירות מהעכו"ם א"כ גם לרבנן דר"ע דס"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה בההיא דישאל ונכרי בפנימית ונכרי בחיצונה אסור. ואם הוא מחלוקת הסוגיות ממילא מבואר שא"א להקשות סתירה בדברי רש"י.

אלא שעיקר דברי הריטב"א תמוהין וכמו שהק' הגאון יעקב ושפת אמת דבההיא דלחמן בר ריסתק היהודים אוסרין זה על זה ולכן פשוט שצריך גם שכירות מקום מהגוי אלא י"ל שכל דיוק הריטב"א הוא רק מלשון הגמ' "מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי והכא קא דיירי" ומשמע שהקובע אינו אם אוסרים זה על זה אלא אם שכיח דדיירי, או לא. או י"ל דס"ל להריטב"א דלראב"י אין דירת הגוי אוסרת את החצר אלא פוסלת את העירוב וכפשטות לשון רש"י במשנה "ואוסרין זה על זה ובאין לערב ביניהן" ולא ס"ל כהרמב"ם פ"ב ה"י דאין ביטול רשות במקום גוי.

סתירה בדעת הרמב"ם

והנה הרמב"ם פסק כרבנן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ומ"מ פסק (פ"ב ה"א מהל' עירובין) "שתי חצרות זו לפנים מזו וישאל אחד וגוי דרים בפנימית וישאל אחר בחיצונה, או שהיה ישראל וגוי בחיצונה וישאל אחר בפנימית הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכור ממנו, שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם, והפנימי

גם ללא תיקון מותר לטלטל מבית העכו"ם לחצר ומדוייק כן בלשון הרמב"ם שכתב (פ"ב ה"ט מהל' עירובין) "ואם היו שני ישראלים או יתר וגוי שכן עמהם הרי זה אוסר עליהם", ולא כתב שהישראל אוסר על רשות העכו"ם.

קושיא על דברי הגר"א

אבל צ"ע שהגר"א (שפ"ב א') כתב כהמ"מ בשיטת המחבר שאין רשות הגוי חייב בשכירות אלא אין עירוב מועיל במקום גוי בלי שכירות והביא המקור לשיטה זו מפירוש רש"י למתני' בד"ה עד שיהיו ב' ישראלים שכתב "דרין בב' בתים ואוסרין זה על זה ובאין לערב ביניהן" ומשמע שגם רש"י שסובר אחר התקנה דירת עכו"ם שמייה דירה סובר שהעכו"ם רק פוסל את העירוב של הישראל. וצ"ע.

ונראה ליישב עפ"י ד הריטב"א (ס"ה ב' ד"ה אלא תן לחכם) שכתב שיש בזה מחלוקת הסוגיות דבההיא עכו"ם לחמן בר ריסתק (ס"ג ב') דדייר בההיא מבואה עם יהודים ולא הסכים להשכיר רשותו ליהודים אב"י אמר שהם יכולים לבטל רשותם לגבי חד וחד במקום נכרי לא אסר. אמרו ליה מידי הוא טעמא אלא דלא שכיחי דדיירי והכא הא קא דייר. והק' הריטב"א דהא לקמן (ס"ה ב') אמרינן שתי חצירות זו לפנים מזו וישאל ונכרי בפנימית וישאל בחיצונה לפי ראב"י אין העכו"ם אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרין זה על זה ולכן דוקא לפי ר"ע דס"ל דרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה אמרינן שהעכו"ם אוסרת בחיצונה. ומזה הריטב"א הוכיח דהסוגיא דלחמן בר ריסתק סוברת דלא בעינן אוסרין ממש אלא כל היכא דשכיח

בחיצונה אסור אם אסור אפילו אין ישראל בפנימית. ולכן כתבו שהרמב"ם סתם אבל התכוין שיש שתיים בחיצונה.

אבל בר מן דין צ"ע למה הרמב"ם כפל את דבריו והביא את ההלכה גם בפרק ב' וגם בפרק ד'. ונראה מזה דבפרק ד' מפרט את הדינים של רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ולכן כתב שיש תקנה מיוחדת דבמקום עכו"ם לא אמרינן רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה דכיון דמיפעא פעי תמיד חוששים שאנשים יחשבו שיש רבים בפנימית שאוסרין זה על זה ולכן דנים כאילו יש שני ישראלים בפנימית שאוסרין זה על זה ולכן צריך שכירות מקום. ורק בגדר התקנה פליגי הב"י ומג"א בדעת הרמב"ם אם הוא דוקא כשיש שני ישראלים אוסרין זה על זה או גם אם יש עכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה, אבל בפ"ב הי"א הרמב"ם מיירי בהא שדירת הנכרי אוסרת וצריך לשכור הימנו אבל טעם הדבר ביאר בפ"ד והוא משום דבעכו"ם לא אמרינן רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה.

מותר בפנימית" ומשמע שהגוי אוסר גם כאשר אין הישראלים אוסרין זה על זה ודלא כמש"כ בביאור דבריו. ועיי' מלחמות בסוף הפרק שכתב בדעת הרי"ף שהשמיט הגמ' ס"ה ב' לפי מה דאיתא שם (ע"ה ב') "ושמואל אמר לעולם מותר עד שיהא שנים בפנימית ואחד בחיצונה אמר רבי אלעזר ונכרי הרי הוא כרבים". והביאו שהרמב"ם (פ"ד הל' כ"ב מהל' עירובין) כתב וז"ל "היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו אינן צריכין לערב אלא כל אחד מהן משתמש בכל הצירו, ואם היה גוי בפנימית אף על פי שהוא אחד הרי הוא כרבים ואוסר על החיצונה עד שישכרו מקומו". ופי' הבית יוסף (בטור שפ"ב י"ז) שנראה מדברי הרמב"ם שאפילו יחיד בחיצונה אסר דאיכא למיחש דלא ידע שהוא דר שם יחידי וכ"כ בשו"ע (שם) "ויש מי שאומר שאפילו עכו"ם בפנימי וישראל א' בחיצונה אסר" וכ"כ הגר"א בדעת הרמב"ם. אבל המג"א וט"ז דחו דברי הב"י והקשו שא"כ שיש רק ישראל יחיד למה כתב הרמב"ם "ואסר על החיצונה עד שישכרו את מקומו", ולמה הביא בפ"ב שנכרי וישראל בפנימית וישראל

סימן כ"ד

בשיטת רש"י בדין גוי שגר בחצר עם ישראלים דף ס"ב ע"א

יום דאז הווי קביעות. אבל הת"ה (סי' ע"ו ומובא בב"י שפ"ב כ') תמה על המרדכי מביטול רשות דחזוין שהמבטל רשותו מותר להשתמש בחצר כדין אורח וא"כ כ"ש אורח ממש שאינו אוסר. ומסיק דמרדכי דבני אושטרייך לא נמצא פסק זה וכתב שהוא תמוה ואין לפסוק להתיר ואין למחות נגד הנהגין היתר. והב"י (שם) תמה על הת"ה "היאך רפו ידיו ולא סתר פסק זה בזרוע נטויה מפני שהדברים הללו לאו לדברי ראב"י דקיי"ל כוותיה איתמר אלא לדברי ר"מ דלא קיי"ל כוותיה וכו' וכיון דלא קיי"ל כר"מ ממילא לא קיי"ל כאותן דברים וכו' וא"כ נקטינן דשניהן מותרין דאין ישראל הדר שם אוסר על האורח שנתארח בבית אחר באותו חצר דאין בעה"ב אוסר על האורח ולא האורח על בעה"ב."

יישוב האבן העזר על קושית הבית יוסף

אמנם האבן העזר הק' על הב"י דא"כ למה פליג ראב"י על ר"מ דהרי פסק ר"מ אינו ענין לעכו"ם אלא לאורח שאוסר על בעה"ב. ועל כן פירש "דרש"י לא אסר את בית העכו"ם משום האורח אלא משום הגוי עצמו ורש"י לשיטתו שכתב (ע"ד א' ד"ה הכא נמי) גבי חורבא דגם אם דירה בלא בעלים לא שמייה דירה היינו דלא אסר על בני חצר לטלטל מבתיהם לחצר אבל מ"מ רשות אחרת היא לאסור לטלטל מחורבה זו לחצר אף דלא דר בחורבה שום אדם". ומבאר האהעו"ז דלפי

איתא בגמ' "גופא חצירו של עכו"ם הרי היא כדיר של בהמה ומותר להכניס ולהוציא מן החצר לבתים ומן בתים לחצר ואם יש שם ישראל אחד אוסר דברי ר"מ ראב"י אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה". וכתב רש"י בד"ה שאם יש ישראל אחד "דר עמיהן אוסר על כל ישראל להוציא מן הבתים לחצר מפני שהוא כחצירו".

ישראל הדר עם העכו"ם בחצר ויש אורח ישראל לעכו"ם

המרדכי (סי' תק"ז) הביא בשם רש"י חצירו של גוי הרי היא כדיר של בהמה פירוש ומותר לישראל להתאכסן שם להכניס ולהוציא ואם יש ישראל אחר אוסר פירוש אוסר לאורח להוציא מבית הגוי לחצר אבל לישראל הדר שם מותר להוציא מביתו לחצר דאין הישראל האורח אוסר עליו. ולכאורה מה שהכריח את רש"י לפרש כן הוא קושית הגמ' ריש ע"ב. והמג"א (שצ"א ב') הביא דברי המרדכי וכתב שהדין עמו שהרי החצר מיוחדת לבעל הבית והבית מיוחד לאורח, דשכירות לזמיה ממכר הוא, וא"כ כלפי האורח חשיב מוציא מרשות לרשות משא"כ הדר שם מותר להוציא משום דאין לאורח חלק במכוי או בחצר עד ל' יום. וכתב הדרכי משה דבש"ת מהרי"ק (שורש מ"ו) משמע דס"ל דאף אורח אוסר על בעה"ב ומיהו הב"י (סי' ש"ע) כתב דגם המהרי"ק לא אסר אלא בנשתהה שם האורח ל'

ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה רשות העכו"ם חלוקה מהם ואוסר העכו"ם על בתיהם וכן אוסרין על בתים מלהוציא לחצר דשוויה רבנן לדירת עכו"ם דירה", דלפי שיטת האהעו"ז כיון דהברייתא מיירי בדליתא גם בשני ישראלים הול"ל למימר שאוסרין על בית העכו"ם אבל אין אוסרין זה על זה. ומדוחק כתבו הרש"ש והגאון יעקב שעל אף שלר"מ מיירי בדליתא לעכו"ם אבל לראב"י מיירי דאיתיה. וזה דחוק טובא.

עוד צ"ע דבמתני' (פ"ו א') איתא "המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל הרי זה אוסר דברי ר"מ" ופירש"י שם "דדירה בלא בעלים שמה דירה". וכבר העיר המסורת הש"ס (שם) שזה סותר את מסקנת סוגיין דנקטינן "לעולם קסבר (ר"מ) דירה בלא בעלים לא שמיה דירה" וכמש"כ רש"י ה"ג, דדוקא לפי גרסת הריטב"א כאן בסוגיין אמרינן דדירה בלא בעלים שמיה דירה, וא"כ רש"י סתר משנתו.

כבר הזכרנו שהגר"א (סי' ש"ע) דייק מרש"י בפירושו למתני' דלפי ראב"י מה שהגוי אוסר על שני ישראלים הוא דכשישראלים אוסרים זה על זה ורוצים לערב ביניהם העכו"ם אוסר עליהן. ושאלנו ממש"כ רש"י כאן "דשוויה רבנן לדירת עכו"ם דירה" ומשמע שאינו רק פוסל העירוב של הישראל אלא רבנן תיקנו שדירתו דירה ולכן צריך לשכור מקומו.

ביאור חדש בסוגיין

ונראה ליישב ובהקדם מש"כ הריטב"א (פ"ה א') על הא דאיתא התם ב' בתים וג' חורבות ביניהם זה משתמש בסמוך לו ע"י

מסקנת הגמ' איירי דאין הגוי בביתו ולכן אינו אוסר על הישראל דהא גם ישראל כשאינו בביתו אינו אוסר על בני החצר אלא משום גזירה ובעכו"ם לא גזרו, אבל לטלטל מביתו של גוי דליתיה בחצר כיון שבישראל כה"ג אסור מעיקר הדין שהרי החצר חולקת רשות לעצמה וכמ"ש רש"י לעיל גם מבית עכו"ם אסור. אבל לראב"י בישראל א' דר בחצר הוי גוי כבהמה ואינו חולק רשות לעצמו, אבל אם שני ישראלים דרים בב' בתים בחצר אז הדין גם לראב"י דאסור לטלטל מבית הגוי לחצר. וא"כ א"ש מה שהביא המרדכי פירש"י דנפ"מ גם לפי ראב"י.

יישוב הבית מאיר בדת הבית יוסף

הבית מאיר רוצה לתרץ קושית האבן העוזר שהקשה דאם כל האיסור הוא משום האורח בבית העכו"ם אינו ענין למחלוקת ראב"י ור"מ תירץ דבודאי האוסר הוא האורח ורק לר"מ כי ליתא לעכו"ם הוי כדירה בלא בעלים ולא שמיה דירה אבל כי מתארח שם ישראל ברשות גוי שלא נמצא הוי כרשותו ולא דמי למבטל רשותו שלן ואוכל ברשות שאינו שלו, ומשא"כ החצר שרשות הישראל שולטת בה א"כ מיקרי ישראל שמתארח בבית הגוי אורח בחצר ואינו אוסר בחצר גם אם הבית הוא כרשותו אבל לפי ראב"י שכל זמן שאין שני ישראלים בחצר אין הגוי חולק רשות וגם רשות עכו"ם אין לו שם רשות א"כ גם הישראל הבא מכוחו לא עדיף מהגוי עצמו ואין רשותו חלוק ואורח אינו קונה רשות.

אבל לכאורה יפלא ממש"כ רש"י בהמשך דבריו בד"ה ראב"י "עד שיהו שני

שאר בתים בחצר. וביאור הדברים י"ל לפי מה שיסדנו עפ"י התוי"ט דתרי דינים נאמרו בהל' עירובין א' מתקנת שלמה שכדי לטלטל מרשות השייכת ליחיד לרשות המשותפת לרבים צריך לעשות עירוב, ב' גזירה דרבנן שאסור לטלטל אף מבית לבית. ויתכן דלפירש"י חורבה שאינה דירה אבל היא בכלל תקנת שלמה ולכן אסור לטלטל ממנה לחצר כי תקנה שלמה היתה על כל הוצאה מרשות של יחיד לרשות משותפת. וע"ז נחלקו רש"י ותוס' הוא דוקא מקום שאינו דירה אם הוא בכלל תקנת שלמה.

ולכן בסוגיין רש"י כתב דמעיקר הדין דירת עכו"ם אינה חולקת רשות כלל ולכן אם אין ישראל בחצר אין איסור לטלטל מבית עכו"ם לחצר ורק לר"מ אם יש שם ישראל אחד "הרי הוא כחצירו" דאז חולק הישראל רשות לעצמו מרשות הנכרי. ונראה דכל זה הוא לשיטת ר' מאיר שתקנו שדירת עכו"ם שמה דירה.

אבל לראב"י התקנה היא כמו שנקט הגר"א בביאורו שכאשר יש שני ישראלים אוסרים זה על זה העכו"ם אוסר עד שישכרו ממנו. והתקנה לא היתה להחשיב את דירתו דירה אלא כיון שיש בעלות גוי בחצר צריך לשכור ממנו. ולדבריו כיון שנשאר הא דאין חילוק רשות בעכו"ם לא איירינן כלל באיסור להוציא מרשות העכו"ם או בהיתר להוציא מרשות הישראל דהא כל הנידון הוא דהצריכו לשכור כשיש שותפות עכו"ם. ומה דנקיט רש"י "דשויהו רבנן לדירת עכו"ם דירה" רצה לומר שלא היה תקנה שחולק רשות וא"כ העכו"ם אסור ואינו אוסר אלא דירתו דירה לאוסר לערב בלא שכירות. [ויש להוסיף על זה, דהנה הביאור

זריקה וזה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה ומיירי שמשתמשין בהן מן הבתים האלו דרך חלונות וז"ל "ופירש רש"י ז"ל כי החורבות האלו מחיצותיהן פרוצות זו לזו ואין בהם דירין ואין להם בעלים אלא בני הבתים האלה שמשתמשין בהם דרך חלונות, ודקדקו בתוספות כי נראה מדבריו שאילו היה להם בעלים היה אסור להם להשתמש בהם בשבת כלל כשם שאסור להוציא מרשות חבירו לרשותו כל זמן שלא עירבו, דאע"ג דחורבה אינה אוסרת דגריעא מבית התבן דקיי"ל שאינו אוסר, מ"מ אסורה היא וכו'. ועוד הביאו ראייה מדאמרינן פרק הדר (לעיל ס"ב ב') דלר' מאיר אף על גב דגוי כי ליתיה אינו אוסר ביתו אסור להוציא ולהכניס, וגם זו אינה ראייה דהיא אליבא דר' מאיר דס"ל דדירה בלא בעלים שמה דירה אלא דבגוי הקילו היכא דליתיה מפני שהוא כדיר של בהמה שלא יאסור אבל ביתו אסור דסוף סוף דירה הוא, אבל אנן דקי"ל כר' יוסי ור' שמעון דדירה בלא בעלים לא שמה דירה כשם שאינו אוסר כן אינה אסורה בין בגוי בין בישראל" עכ"ל.

אמנם צ"ע כוונת הריטב"א במה שדחה את הראי' לפירש"י מסוגיין, דלכאורה גם אם ר"מ סובר דירה בלא בעלים שמה דירה אכתי שמעינן שיש רשות שאינה אוסרת את שאר הבתים מלטלטל בחצר אע"פ שהיא עצמה נאסרה לטלטל ממנה לחצר, ובע"כ י"ל דלא זה מחלוקת רש"י ותוס' אלא רש"י חידש דגם חורבה שאינה דירה כלל חולקת רשות לעצמה ואסור לטלטל ממנה לחצר, וע"ז דחה הריטב"א לשיטתו דמסוגיין אין ראי' דכאן בסוגיין ס"ל דירה בלא בעלים שמה דירה ורק בעכו"ם דליתיה לא תיקנו דשמה דירה לענין לאסור

כר"ש ורבי יוסי. ועי' שפת אמת שכתב לתרץ כן את הסתירה ברש"י. ובאם אינו יכול לבוא ביומו פליגי ר"מ וראב"י אם אכתי י"ל דדירת עכו"ם שמיה דירה ולכן פי' ראב"י גם אם לא יכול לאתווי ביומיה אמרינן כיון דדירת עכו"ם לא שמיה דירה ורק תיקנו שפוסל את העירוב של הישראלים אם לא קדמו ושכרו ממנו את רשותו א"כ בזה לא מחלקים בין אם יכול לאתווי ביומיה או לא יכול לאתווי ביומיה. וא"כ שפיר כתב רש"י שראב"י מחמיר מר"מ בשתי ישראלים ועכו"ם בחצר והעכו"ם ליתיה בעיר.

אבל כיון דקיי"ל כרבי יוסי ור"ש דגם אם יכול לאתווי ביומיה אינו אוסר מצד דשמיה דירה אלא אם יש חשש שיבוא לא קיי"ל כוותיה דראב"י בהא.

הלכה (ריש שפ"ב) דייק דלפי הרמב"ם צריכים לשכור מהעכו"ם לפני עשיית העירוב ולדברינו היינו משום שהעכו"ם מעכב על עשיית העירוב וצריך לסלקו מהחצר, ומשא"כ לפי רש"י אחרי עשיית העירוב שוכרין המקום מהעכו"ם והיינו שאינו מעכב העירוב אלא במקום עשיית עירוב תיקנו שדירת עכו"ם שמיה דירה וצריך לשכור ממנו מקומו].

ובמתני' (פ"ו א') המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת פליג ר"מ עם רבי יוסי ור"ש וסובר דמה שאוסרים בדליתיהו בבית משום דדירה בלא בעלים שמיה דירה היינו דלפי ר"מ אין חילוק בין אם הסיע מלבו או לא הסיע מלבו אלא דכל זמן שיכול לחזור בשבת תיקנו שדירה בלא בעלים שמיה דירה ודלא

סימן כ"ה

בדין מבוי שפתוח לו חצר ששרוי בו עכו"ם

וחצר ששרוי בו ישראלים דף ס"ג ע"ב

והוא בכלל תקנת הגמ' לא לעשות ביטול. ורבנו פרץ והגאון יעקב כתבו שגם רש"י שהתיר לבטל לצורך החופה מודה לחשש שמא תשתכח תורת עירוב ופליג בגוונא שהביטול הוא לשכח שבת אחת דבכה"ג סבר רש"י ודעימיה שאין חשש שמא תשתכח תורת עירוב. אמנם הרי"ף והרמב"ם לא הזכירו כל עיקר הדין שצריכים לזהר לזה ש"ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי". וצ"ע.

וכתבו התוס' (שם בד"ה בטילו) דגם רבא שהקשה א"כ בטלת תורת עירוב מהאי מבוי לא הקשה כן אלא משום שלא ידע שהחצירות היו פתוחות זו לזו, אבל גם רבא מודה שאם עירבו בחצר ועל ידי העירוב הותרו בכל החצירות אפשר לכולם לבטל חלקם במבוי והיחיד שביטלו לו היה מותר להוציא גם כליהם למבוי. וכל זה השמיט הרמב"ם.

תמיהה בדעת הרמב"ם

זאת ועוד, מפורש בגמ' שלולי החשש שא"כ בטלת תורת עירוב מאותו מבוי היה מועיל ביטול במקום עכו"ם, וא"כ לכאורה צריכים לידחק דמה דאיתא בגמ' לעיל (ס"ב א') "ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם ואין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם" אינו אלא שהגוי עצמו לא יכול לערב או לבטל רשותו. וכל זה דלא כהרמב"ם שכתב (פ"ב הל'

איתא בגמ' "ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק, אמרו ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו אתו אמרו ליה לאב"י אמר להו זילו בטילו רשותיכו לגבי חד הוה ליה יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר אמרו ליה מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי והכא הא קדיירי אמר להו כל בטולי רשותייהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן אזל רב הונא בריה דרב יהושע אמרה לשמעתא קמיה דרבא, אמר ליה אם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי דמערבי יאמרו עירוב מועיל במקום נכר דמכרזינן. אכרזתא לדרדקי".

ביטול במקום עכו"ם

מבואר בגמ' דהא שאין עירוב במקום עכו"ם הוא מעיקר תקנת עירוב, אבל הדין שאין ביטול במקום עכו"ם אינו אלא משום שא"כ בטלת תורת עירוב. וגם לו יצויר שהכרזה היתה מועילה לדרדקי היה אפשר לעשות עירוב במקום עכו"ם אע"פ שאינו מועיל, ואחר כך לעשות ביטול שהרי לא תשתכח תורת עירוב. והתוס' הוסיפו שהחשש שמא תשתכח עירוב אינו דוקא במקום עכו"ם אלא גם בההיא דמעשה דרש"י בחופה ששכחו לעשות עירוב שהתוספות טוענים שאם יתירו לעשות ביטול יהיה מותר לטלטל מבית לבית קיים אותו חשש שמא תשתכח תורת עירוב

בחצר. ובהיא דלחמן בר ריסתק כתב התורת חיים דאביי לית ליה הא דאמרינן לעיל דרבנן אמרו אין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם אלא ס"ל דלא אמרו רבנן אלא הא דאין עירוב מועיל במקום נכרי משום דעירוב שכיח אבל לבטל רשות לגבי חד כיון דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן. אמנם יפלא שהרי בעל המימרא גם בס"ב א' וגם בס"ג ב' לענין לחמן בר ריסתק הוא אביי, וא"כ אי אפשר לפרש שהוא מחלוקת הסוגיות.

כתב המגיד משנה (פ"ב ה"ט מהל' עירובין) שמש"כ הרמב"ם שאם היו שני ישראלים דרים עם עכו"ם בחצר, העכו"ם אוסר עליהם הוא "דוקא בשאין הישראלים אוכלין על שלחן אחד וצריכין לערב אבל אם היו אוכלין על שלחן אחד אין העובד כוכבים ומזלות אוסר עליהן. וזה ברור ומבואר בדברי רבינו". וכתב הלחם משנה (שם) שהמ"מ הוכיח כן ברמב"ם ממ"ש בטעם האיסור שאין עירוב מועיל במקום עובד כוכבים ומזלות ואם איסור עכו"ם אינו שהוא פוסל העירוב איך תלה הטעם בזה שאין עירוב מועיל במקום עכו"ם.

ובאמת מש"כ המ"מ לחדש ששני ישראלים שאוכלים על שולחן אחד דינם כישראל יחיד ואינם אסורים במקום עכו"ם הוא מפורש ברמב"ם בפ"ה הל' ט"ז וז"ל שם "ואם היה במבוי גוי וישראל אחד אינו צריך שיתוף ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שולחן אחד דין אחד הוא". אמנם הוא גופא צ"ע למה הרמב"ם כתב כן דוקא בפ"ה לענין שיתופי מובאות ולא לענין עירובי תצירות בפ"ב.

י' מהל' עירובין) "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטל להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי, ואין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן", והיינו שהדין אין עירוב או ביטול במקום עכו"ם כולל שגם הישראלים לא יכולים לעשות עירוב או ביטול בינם לבין עצמן, ועוד מדויק שהגמרא השוותה את הדין שאין ביטול במקום עכו"ם לדין שאין עירוב במקום עכו"ם, ובאריכות לשונו שכתב אם עירבו או ביטלו במקום גוי אין ביטול ואין עירוב וכמ"ש מוכרח שהוא דין שעכו"ם כל זמן שלא השכירו ממנו רשותו ועשאוהו כאורח מעכב הביטול והעירוב ולא שהוא אוסר משום שדירתו דירה. ולכן מבואר מה שכתב הביאור הלכה ריש סי' שפ"ב ששיטת הרמב"ם הוא שצריך לעשות את השכירות לפני העירוב, והיינו דעד שמסלקים העכו"ם לא שייך עירוב או ביטול. וא"כ צ"ע מכאן בסוגיין שמשמע שאין הלכה שאין ביטול במקום עכו"ם רק יש חשש שמא תשתכח תורת עירוב מהאי חצר.

מחלוקת הסוגיות בהג"ל

וכתב התורת חיים לדייק שלשון הגמ' ס"א א' שלא כתוב אין עירוב בעכו"ם ואין ביטול בעכו"ם אלא "אין עירוב מועיל במקום גוי ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי" משמע דברי הרמב"ם שבמקום עכו"ם גם הישראלים אינם יכולים לערב זה עם זה או לבטל זה לזה ליחשב כיחיד במקום עכו"ם ולא שהחשיבו דירת עכו"ם עצמו דירה שהוא עצמו יאסור

ביניהם בחצר וכל האיסור במבוי הוא רק משום שבלי הגוי היה אפשר לומר שמועיל עירוב במקום שיתוף, וא"כ לא חשיבי היהודים אוסרים זה על זה.

חילוק בין עירוב לביטול רשות

ויש להקדים שיש חילוק בין החלות שנעשה על ידי עירוב לזה שנעשה על ידי ביטול, דגדר ההיתר טלטול מבית לחצר על ידי עירוב הוא שכל הבתים נעשים דיוור משותף לכל בני החצר ומשא"כ בהיתר על ידי ביטול כתב הרמב"ם (פ"ב ה"א) שאלו שביטלו רשותן הם כאורחים ואורח אינו אוסר על מארחיו, ובפ"ב ה"י כתב "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטל להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי", והיינו דבביטול רשות הוסיף הרמב"ם "ונעשו כיחיד עם הגוי" ומשא"כ בעירוב שההיתר אינו משום שנעשו כיחיד אלא כרשות משותפת, ואם כן י"ל דבשלמא בשתי חצירות הפתוחות למבוי ובאחד מהם יש שני ישראלים ובשני גוי, והישראלים עשו עירוב בחצר שרק הם שותפים בו גם אם הבתים נהיו דיוור משותף אכתי יש שני ישראלים במבוי ואין שיתוף במקום גוי ודלא כהטור סי' שצ"א עפ"י הרא"ש סי' א' והתוס' בשם הר"י (ע"ד ב' ד"ה מבוי) ועיי"ש בב"י שהביא מחלוקת ראשונים בזה, אבל גם הרמב"ם יודה אם ישראל אחד ביטל רשותו לשני על ידי ביטול בחצר לא חשיב ביטול במקום עכו"ם שהרי אין עכו"ם בחצר שיעכב על הביטול ולכן השני נעשה אורח וכאילו יש

והנה בגמ' איתא "ההיא מבואה דהוה דיירי ביה לחמן בר ריסתק" ומשמע שכל הנידון הוא לענין טלטול במבוי אבל גבי החצר העכו"ם לא היה אוסר החצר, וא"כ צריכים לומר שלא היו ישראלים גרים באותו חצר שהעכו"ם היה גר שם. אמנם החזו"א נקיט בתוס' שהיו ישראלים גרים יחד עם העכו"ם באותו חצר, אבל בגמרא אין הכרח.

אי נחלקו הסוגיות בענין אוסרים זה על זה

בסימן כ"ג הזכרנו דברי הריטב"א (ס"ה ב' ד"ה אלא תן לחכם) שכתב שיש מחלוקת הסוגיות דבההיא דלחמן בר ריסתק נקטה הגמ' מידי הוא טעמא אלא דלא שכיחי דדיירי והכא הא קא דייר ומשמע שתלוי בשכיח. והק' הריטב"א מההיא דלקמן (ס"ה ב') בשתי חצירות זו לפניו מזו וישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה לפי ראב"י אין העכו"ם אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרין זה על זה ולכן דוקא לפי ר"ע דס"ל דרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה אמרינן שהעכו"ם אוסרת בחיצונה. ומסיק הריטב"א דהסוגיא דלחמן בר ריסתק סוברת דלא בעינן אוסרין ממש אלא כל היכא דשכיח ישראל דדייר ומשא"כ הסוגיא ס"ה ב' סוברת שאין העכו"ם אוסר אלא אם יש שני ישראלים אוסרין זה על זה, ואם הוא מחלוקת הסוגיות ממילא מבואר שא"א להקשות סתירה בדברי רש"י. והק' הגאון יעקב והשפת אמת על הריטב"א דמה ההכרח לעשות מחלוקת הסוגיות דהרי בההיא דלחמן בר ריסתק היהודים אוסרין זה על זה ולכן פשוט שצריך גם שכירות מקום מהגוי. אכן לפי דברינו י"ל דלא קשה שהרי כיון שהיהודים עשו עירוב

בחצר אע"פ שאין בה עכו"ם כדי להתיר את המבוי שיש בו עכו"ם כיון שעירוב לא היה מועיל. חידוש זה של רבא מבואר להדיא ברמב"ם (פ"ה הט"ז מהל' עירובין) "גוי או צדוקי השרוי בחצר שבמבוי דינו עם בני המבוי כדינו עם החצר ששוכרים מן הגוי או מאחד מבני רשותו שבמבוי".

ואם כנים הדברים שאביי רק התיר המבוי ששרוי בו עכו"ם ושני ישראלים על ידי ביטול של ישראל אחד לשני בחצר שאין כאן שותף משום דס"ל דעל ידי ביטול דינו כאורח והווי כסמוכים על שולחן אחד מובן למה הרמב"ם הביא "ואם היה במבוי גוי וישראל אחד אינו צריך שיתוף ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שולחן אחד דין אחד הוא" דוקא בפ"ה לענין שיתוף ולא בפ"ב לענין עירובי חצירות כי הרמב"ם נגרר בתר הגמרא שהביא ענין זה דוקא בשיתוף, אבל המ"מ רק הוסיף שהדין אמת גם לענין עירוב.

שני ישראלים סמוכים על שולחן אחד, אם כן יש רק ישראל יחיד במבוי, ולכן סובר אביי דבכה"ג לא אמרינן אין ביטול במקום עכו"ם, ומשא"כ אם עירבו בחצר והווי רשות משותפת שמותרים על ידי עירוב, ולכן כיון שבמבוי גם העכו"ם שותף שם ואין היתר של שיתוף במקום עכו"ם גם בכה"ג שהתירו החצר על ידי עירוב, שהרי במבוי יש שני ישראלים ובמקום עכו"ם לא שייך שיתוף.

ביאור דברי הגמרא והרמב"ם

ורבא חידש בביטול, שלא יכול להועיל במקום שעירוב לא מועיל דא"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי, ולכן תיקנו שגם אם ביטל אחד חלקו בחצר, גם כלפי המבוי מיקרי רבים במקום עכו"ם וצריך שכירות ושיתוף. וא"כ מה שרבא אמר "א"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי" לא היתה הוראה כללית שאין ביטול במקום ששייך עירוב אלא שאין לעשות ביטול

סימן כ"ז

בדין שכירו ולקיטו דף ס"ד ע"א

אם השואל רשות הוא אחד מן בני החצר וממילא הוא חייב בעירוב, ומשא"כ לפי התוס' (ע"ב א' ד"ה ומודין) גם שכירו ולקיטו של ישראל שדר שם אינו אוסר. והב"י חידש עוד דלפי שיטת רש"י מהני השאלת מקום במקום השכירות וזוהי הסיבה שהשכירו ולקיטו משתתף בעירוב משום החלק ששאל מהגוי. אמנם א"כ לכאורה לדבריו אין צורך להשתתף בעירוב אלא אם כן השכירו ולקיטו דר שם ודלא כהרשב"א. אמנם לכ' גם הרשב"א יודה בשיטת רש"י ששאלת הגמ' בחמשה שכירו ולקיטו הוא כמש"כ רש"י שם דוקא אם הם "דרין בחדרים ובעליות שאילו היתה רשות שלהן היו צריכין לתת כולן בעירוב", וא"כ צ"ע מה הדמיון למה שאמר רבא שאנשי חצר יעשו שאלת מקום אצל לחמן וי"ל דהרשב"א כתב "לגבי ביתו של גוי הקילו דכיון דמדינא לא צריך מידי דדירת גוי לא שמיה דירה אלא משום גזירה, לאחר שהחמירו הקילו דאפילו שכירו ולקיטו שאין לו שם לא מקום לינה ולא מקום פיתא יהא כבעה"ב דעלמא כישראל הדר שם" אבל רבנו יהונתן כתב בגדר הקולא בשכירו ולקיטו ישראל ברשות נכרי "וצריך שיערב עם חביריו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר ודי לנו בזה ואין אנו צריכין לשכור מן הנכרי רשות חצירו דכאילו שכר כל בתי הנכרי חשבינן ליה והנכרי מסולק משם", והיינו דלפי שיטת שרבנו יהונתן הקולא היא דחשבינן כאילו הנכרי מסולק משם. וא"כ י"ל דמבואר בתוס' (ע"ב א')

מתי מהני בשכירו ולקיטו "נותן עירובו ודיו"

בגמ' "אלא אמר רב לזיל חד מינייהו ולישאל מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהוה שכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו", ולכאורה בשכירו ולקיטו וכ"ש בהא דשאל מיניה דוכתא לאנוחי ביה מידי אין כאן מקום פיתא ולינה בשבילם ואיך הם נותנים עירוב. וכתב הרשב"א בשיטת רש"י דדוקא בשכירו ולקיטו של גוי יכול להשתתף בעירוב ולפטור את הגוי, והיינו דס"ל דדירת עכו"ם לא שמה דירה אלא שהצריכו שכירות שלא יבוא לדור עם העכו"ם, הכא הקילו שגם השכירו ולקיטו יכול להשתתף וכ"כ התוס' (ע"א א' ד"ה יורש) דדוקא בשכירו ולקיטו של עכו"ם הקילו שיכול להשתתף בעירוב.

אבל הראב"ד חולק וסובר דבשכירו ולקיטו של עכו"ם צריך לחזור ולשכור ממנו ולא לעשות עירוב וא"כ מש"כ נותן עירובו ודיו הוא שכירו ולקיטו של ישראל.

גדר ההיתר בשכירו ולקיטו

והרשב"א נקט לפי שיטת רש"י דבשכירו ולקיטו של עכו"ם הקילו להחשיב כאילו השכירו ולקיטו גר שם (ובגדר הדבר עי' קה"י סי' י"ט) והמ"ב (שפ"ב מ"ב) פירש את דברי הרשב"א שהשואל מקום מעכו"ם שנותן עירובו ודיו הוא אפילו באינו דר שם ודלא כשיטת המחבר (שפ"ב י"ב) שלא הקילו אלא

והיינו דבין לשיטת רש"י בין לשיטת הריטב"א מבואר מה שאמר רב יהודה אמר שמואל ששכירו ולקישו נותן עירובו ודיו אלא דלפירש"י הוא ישראל שכירו ולקישו של עכו"ם ואין דין שכירו ולקישו של ישראל, ומשא"כ לפי הראב"ד הוא שכירו ולקישו של ישראל אבל שכירו ולקישו של עכו"ם צריך שכירות.

דעת הרמב"ם בשכירו ולקישו

אבל הרמב"ם כתב (פ"ב ה"י מהל' עירובין ז"ל "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטל להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי, ואין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן, וכן אם היו גוים רבים משכירין רשותם לישראלים והישראלים מערבין ומותרין, וישראל אחד ששכר מן הגוי מערב עם שאר הישראלים ויותרו כלם, ואין כל אחד ואחד צריך לשכור מן הגוי". ובהלכה י"א הפסיק מהל' שכירות וכתב "שתי חצרות זו לפניו מזו וישראל אחד וגוי דרים בפנימית וישראל אחר בחיצונה, או שהיה ישראל וגוי בחיצונה וישראל אחר בפנימית הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכור ממנו, שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם, והפנימי מותר בפנימית. ובהלכה י"ב חזר להלכות שכירות וכתב "שוכרין מן הגוי אפי' בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משוה פרוטה, ואשתו של גוי משכרת שלא מדעתו, וכן שכירו ושמשו משכירין שלא מדעתו, ואפילו היה שכירו או

דבעה"ב שיש לו סופרים וכל א' שרוי בחדר בפני עצמו אינם אוסרין "דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומצי לסלוקינהו והוה ליה כה' שכירים וה' לקיטין דלא אמרינן להחמיר", וא"כ שאלת הגמ' בחמשה שכירים ולקיטים הוא דכיון דאמרינן דהנכרי כמסולק משם א"כ אם השכירי ולקיטי דרין שם יהיו אוסרין זה על זה ועל זה תירצה הגמ' דלא אמרו שהנכרי כמסולק משם אלא להקל ולא להחמיר. אמנם מה שהרשב"א לא כתב כן הוא לשיטתו בחי' (ע"ג א') שחולק על תוס' ולא ס"ל לחלק בין אם הבעה"ב נמצא בביתו או לא. ועיי' ביאור הלכה ש"ע ג' ד"ה ואינם אוסרין. ולכן הרשב"א לשיטתו כתב דשיטת הראב"ד נכונה.

ובל זה לשיטת רש"י שבישראל שכירו ולקישו של עכו"ם נותן עירובו ודיו ובשכירו ולקישו של ישראל אינו מתחייב בעירוב אם אינו דר שם אבל דעת הראב"ד שאם הישראל הוא שכירו ולקישו של עכו"ם צריך ליתן חלקו בעירוב ואם הוא שכירו ולקישו של עכו"ם צריך להשכיר רשותו. ולכאורה הוא כעין שכתב הטור שהשכירו ולקישו הוא כמו שליח של העכו"ם. ועל אף שאין שליחות לעכו"ם ואין שליחות בע"כ ודאי כונתו שהוא כעין שלוחו והיינו שהוא ממלא מקומו ולכן צריך לשכור מקומו. אבל שכירו ולקישו של ישראל והוא גם גר שם צריך להשתתף בעירוב וא"כ מה שהגמ' דימתה שכירו ולקישו של ישראל לשכירו ולקישו של עכו"ם אינו אלא דמיון בעלמא שהרי דינם שונה דשכירו ולקישו של עכו"ם צריך להשכיר רשות לבני העירוב. וא"כ השאלה בחמשה שכירו ולקישו הוא רק אם יש חמשה שכירו ולקישו של עכו"ם אם כל אחד צריך לשכור או די אחד ישכור.

שכירות היכר בעלמא, ובהלכה י' מיירי כשהשוכר גר בחצר וכמו שכתב "וישראל אחד ששכר מן הגוי מערב עם שאר הישראלים", והיינו דכיון שעשה שכירות התקיימה חובת ההיכר ואינו צריך לשכור עבור כל בני החצר. אבל שם הוא שכירות מעיקר הדין.

ובהלכה י"ב הרמב"ם הוסיף שכיון שלא צריך שכירות גמורה ולכן מותר לעשות שכירות רשות מהעכו"ם גם בשבת עצמו כיון שכל עיקר דין שכירות אינו אלא חובת היכר. ומהאי דינא נמי אפשר לשכור אף מהשכירו ולקטו או מזה ששאל מקום בחצר ואף שלא מדעת הבעלים וא"כ לכאורה אין תוקף להשכרה זו, אלא כיון שכל עיקר הדין שכירות אינו אלא חובת היכר ואינו שכירות גמורה "הרי נשתתף עמו ברשותו ומשכיר שלא לדעתו".

וא"כ הרמב"ם ביסודו סובר כהראב"ד שהשכירו ולקטו ישראל בחצר עכו"ם אין צורך שהשכיר ידור שם וכיון שכל דין שכירות עכו"ם אינו אלא חובת היכר הקילו שאפשר לשכור גם משכירו ולקטו אבל אם כן אינו דומה כלל לשכירו ולקטו של ישראל דהא הישראל חייב בעירוב מעיקר הדין ולא מהני שכירו ולקטו כלל. ולכן גם בעכו"ם אם השכירו ולקטו או השואל רשות אינם גרים שם כלל ולא שייכי בעירוב כלל, אכתי יכולים להשכיר הרשות ואפילו בניגוד לרצון העכו"ם משום שעיקר דין שכירות רשות מהעכו"ם הוא רק חובת היכר, אבל אכתי צ"ע למה לא כתוב מפורש שאם השכירו ולקטו הוא ישראל וגר שם בחצר ואז מתחייב בעירוב מערב ודיו, כאילו שכר כל החצר גם אם באמת לא שכר. וצ"ע.

שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו, שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו והשאלו הרי נשתתף עמו ברשותו ומשכיר שלא מדעתו, היו לגוי זה שכירים או שמשים או נשים רבים אם השכיר אחד מהן דיו". וצ"ע למה הפסיק הלכות שכירות בהל' פנימית וחיצונה.

והנה כבר עמד הב"י על דברי הרמב"ם איך יפרש את הדין "שכירו ולקטו נותן עירובו ודיו", ובריש דבריו פירש (וכן כתב הגר"א בפ"א דברי הרמב"ם) שפסק כמו הראב"ד שנותן עירובו הוא דוקא בישראל שהוא שכירו ולקטו של ישראל. וכבר כתב הב"י דא"כ צ"ע למה הרמב"ם השמיט דין זה. ועוד קשה מהא דהגמ' מביאה את הדין שנותן עירובו ודיו כדמיון למעשה דלחמן בן ריסתק שהיה עכו"ם ובניגוד לרצונו, ובישראל שהוא שכירו ולקטו אינו מערב בע"כ של הבעל הבית, ולכן הביא עוד דרך לפרש הרמב"ם, והוא דשכירו ולקטו מועיל דוקא אם הבעל הבית הוא עכו"ם, עוד סובר הרמב"ם דצריך לעשות גם שכירות גם עירוב. ובפ"ד דבריו נחלקו הא"ר והמאמר מרדכי (עי' ביאור הלכה שפ"ב מ"ב) אם הצריכו עירוב בנוסף לשכירות דוקא אם מקום פיתא של הישראל הוא שם או בכל גווי הצריכו שכירות מקום. וגם ביאור זה צ"ע שהרי הרמב"ם לא רמז שצריך גם עירוב גם שכירות מקום.

והנראה בביאור דברי הרמב"ם דבהלכה י' כתב עיקר דין שכירות מקום מעכו"ם ובהלכה י"ב כתב דאין צורך לעשות שכירות אמיתית אלא החובה היא לעשות כעין שכירות לשם היכר וכמ"ש דדירת עכו"ם לא שמיה דירה ורק שלא ידור עם העכו"ם הצריכו כעין

סימן כ"ז

רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה דף ס"ה ע"ב

דשמעתא הכי אזלא והכי אסקה שמואל (בע"ה ב') לעולם מותרין עד שיהו שנים בפנימית וא' בחיצונה אבל שנים בחיצונה וא' בפנימית אף על פי שהם שלשה ואני קורא בהם רבים בחיצונה אינן אוסרין דשמעת מינה רגל האסורה אוסרת רגל המותרת אינה אוסרת ואמר ר' אלעזר נכרי הרי הוא כרבים שאם היה נכרי בפנימית ושני ישראל בחיצונה דריסת הנכרי אוסרת' עד שישכור ובהא אפי' שמואל מודה ואפי' לרבנן דאמרי רגל המותרת אינה אוסרת גזירה דילמא איכא מאן דלא ידע ביה בההוא נכרי שהוא יחיד במקומו וקסבר שישאל דר עמו ואמר הא מטלטלי בלא עירוב ובלא שכירות דאם איתא דאוגר ליה נכרי רשותיה מיפעא פאעי ואין עירוב מועיל במקום נכרי כל הדין סוגיא כת"ק דר' עקיבא היא ומשום הכי נקטינן כוותיה".

אבל הראב"ד (מובא בחי' הרשב"א וריטב"א) כתב "היאך אפשר שנדחה דברי רבי ור' חייא בטענה זו דכיון דלא איפסיקא הילכתא ממש במקומה כרבנן דר' עקיבא היה בדין שאף אם היתה מחלוקת רבנן ור' עקיבא תלויה בדבר זה שנדחה דברי רבנן כיון דרב ור' חייא סוברין כר"ע, וכו' ומיהו כי אמר ר' אליעזר בן יעקב עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה, לאו לאפוקי שתי חצרות זו לפנים מזו דהנהו ודאי אף על גב דאין אוסרין זה על זה לרבנן מ"מ שכיחי דדיירי ועכו"ם אוסר בחיצונה אבל לא

איתא בגמ' "אמר רב יהודה אמר רב ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה בא מעשה לפני רבי ואסר ולפני רבי חייא ואסר. יתוב רבה ורב יוסף בשילהי פירקיה דרב ששת ויתבי רב ששת וקאמר כמאן אמרה רב לשמעתיא כרבי מאיר. כרכיש רבה רישיה אמר רב יוסף תרי גברי רברבי כרבנן ליטעו בהאי מילתא אי כרבי מאיר למה לי ישראל בחיצונה וכו' ואלא מאי כרבי אליעזר בן יעקב האמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה אלא כרבי עקיבא דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, למה לי נכרי אפילו ישראל נמי אמר רב הונא בריה דרב יהושע לעולם כרבי אליעזר בן יעקב וכרבי עקיבא והכא כמאי עסקינן כגון שעירבו וטעמא דאיכא נכרי דאסיר אבל ליכא נכרי לא אסיר. בעא מיניה רבי אליעזר מרב ישראל ונכרי בחיצונה, וישראל בפנימית מהו וכו' אמר ליה תן לחכם ויחכם עוד".

ביאור השמטת הרי"ף והרא"ש

הרי"ף והרא"ש לא הביאו את הסוגיא. וכתב הגהות אשר"י (סי' ח') לבאר השמטת הרי"ף והרא"ש דכיון דקיי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וסוגיין כר"ע א"כ לא קיי"ל כההיא סוגיא ואין העכו"ם אוסר. וכן סובר הבעה"מ שכתב (בסוף הפרק) "ונ"ל דהלכה כת"ק דאמר רגל המותרת אינה אוסרת רגל האסורה אוסרת דסוגיא

אחד בחיצונה אינם אוסרין זה על זה ואין צורך בעירוב או ביטול ולכן גם הגוי אינו אוסר. והרמב"ם הביא ההיא דרבי אלעזר דנכרי הרי הוא כרבים בפ"ד הכ"ב מהל' עירובין וההיא דרב יהודה אמר רב בפ"ב הי"א מהל' עירובין. ויפלא שהרי מפורש בגמ' שכל דברי רבי יהודה אמר רב הוא רק לשיטת ר"ע דרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה.

ביאור הבעל המאור בסוגיין

והנה כתב הרמב"ן (במלחמות ה' סוף הפרק) "והפירוש שכתב בעל המאור במילתא דרב אדא ורבי אלעזר, יותר נכון ממנו הכתוב בהלכות שלשה יחידים אסורין ואני קורא בהם רבים בחיצונה מפני שדריסת הרגל לת"ק כדרין עמהם הוא ורבי אלעזר אמר נכרי הרי הוא כרבים לומר שאפי' נכרי יחיד בפנימית אוסר כרבים ולישנא דגמרא דיקא דתנן היו של יחידים ואתמר עלה היו ג' אסורין דמשמע דג' יחידים קאמר מדלא אמרין היו שנים באחד מהן אסורין ועוד נכרי בפנימית ושני ישראל בחיצונה למה לי טעמא משום דמפעי והלא מן הדין אסורין הן דכיון דשני ישראלים אסורין זה על זה ובעו לעירובי אין עירוב מועיל במקום נכרי שהרי יש לו דריסת הרגל כאן ואף על פי שאילו היה ישראל לא היה צריך לערב עמהם ומעתה כיון דשני יחידים ונכרי יחיד בפנימית אוסר אין צריך לומר נכרי וישראל בין בפנימית בין בחיצונה וישראל באחרת שאוסר ואפילו לדברי ת"ק ור' אלעזר מילתא פסיקא קאמר דנכרי כרבים הוא כל מקום שרבים אסורים נכרי אוסר דהיינו נכרי בפנימית ושני יחידים בחיצונה ונכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה וכן נמי ישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית כיון

בפנימית דחיצון הוא דקא גרים וכו' ורב הונא בריה דרב יהושע דתירצה כר' עקיבא וכשערבו לרוחא דמילתא הוא דתירצה הכין ומשום דאתי למדחיה משום דאי כר' עקיבא למה לי עכו"ם בפנימית אפילו ישראל לחודי' ושני ליה וכו' דאפילו לר' עקיבא ושערבו וכו' ועוד הביא הרב ז"ל ראייה מדאמר' בשלהי פירקין עכו"ם הרי הוא כרבים כלומר שאם היו שלש חצרות של יחידים זו לפנים מזו ואחד מהם עכו"ם אוסר על החיצונה ואף על פי שכל אחד ואחד מותר במקומו הואיל ואיכא רבים בחיצונה".

תמיהה בדעת הרמב"ם

אמנם הרמב"ם (פ"ב הי"א מהל' עירובין) הביא ההיא דרב יהודה אמר רב וז"ל שם "שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל אחד וגוי דרים בפנימית וישראל אחר בחיצונה, או שהיה ישראל וגוי בחיצונה וישראל אחר בפנימית הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכור ממנו שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם, והפנימי מותר בפנימית" ומ"מ לא ס"ל כשיטת הראב"ד דגוי אוסר אע"פ שאין שני אסורין זה על זה שהרי כתב (בפ"ב הי"א מהל' עירובין) "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטלו להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי, ואין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן", והיינו שכל עיקר דין עכו"ם אוסר היינו שאין עירוב במקום גוי ואין ביטול במקום גוי, וכיון שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה אם יש ישראל אחד בפנימית וישראל

לא נחשב כשותף בחצר וא"כ גם אם אסור במקומו דריסת רגלו לא תאסור כיון שלא נחשב כשותף לאסור בחצר. וכתב החזו"א (פ"ב י') דמה שרגל האסורה אוסרת הוא משום דחשבינן כאילו שתי החצירות הם חצר אחת גדולה משותפת לשניהן, ומשא"כ רגל המותרת אינה אוסרת הוא משום דהותר הפנימי שאין ראוי למחשב את הפנימית כמשותפת כיון שאין לחיצונה בה כלום, וכיון דחשבינן לפנימית כרשות לעצמה לענין טלטול בתוכה, שוב היא נשאת חלוקה מחצר החיצונה ואין בני הפנימית נחשבינן כמשותפין בחיצונה, ומה שדריסת רגלן על החיצונה אין זה אוסר דלא חשיב תשמיש דירה.

אמנם יתכן לומר סברא אחרת בטעם ההיתר, והוא, דכיון שאין בני הפנימית גרים בחיצונה וכל מה שאוסר בחצר הוא רק משום דריסת הרגל א"כ הדין רגל המותרת במקומה מתירו בלי עירוב ונעשה כאורח לבני החצר החיצונה. אבל כשיש שני ישראלים בחצר כמו שאמרנו לענין ביטול שאין הרבים נעשין אורחים אצל היחיד גם הפנימיים לא נעשין כאורחים ואסורים אבל כאשר עירבו לעצמן הם נעשין כיחיד אצל החיצונה והרי הם כאורחים. וא"כ י"ל בשיטת הרמב"ן דבשלוש חצירות זו לפנים מזו גם אם הפנימי מותר באמצעי משום שהוא רגל המותרת במקומה והיינו שהוא נעשה אורח אצל האמצעית, אבל גם אם הוא אורח באמצעית הוא לא נעשה יחיד עם האמצעי, ולכן אכתי דנים את דריסת הרגל בחיצונה כדריסת רגל רבים מהאמצעית בחיצונה ולפי הת"ק "דריסת רגל כגרים עמהן דמו" ולכן לפי רב אדא (ע"ה ב') אינו מותר בחיצונה.

דרכים בחיצונה אסרי נכרי נמי אסר דחד טעמא הוא דילמא איכא דלא ידע שהוא דר עם ישראל יחיד במקומו דהא שכיחי תרי ישראל ונכרי בחד חצר ואמר מטלטלי בלא שכירות ועוד דישאל ונכרי בחיצונה מן הדין הם אוסרין לפי דעתנו ומ"מ אוסר הוא בכל ענין כרבים ומפני כך נשמט זה מן ההלכות בתחלת הפרק.

ולכאורה דברי הרמב"ן צ"ע טובא שהרי כתב בריש דבריו שלפי רב אדא שלשה יחידים אסורין משום "שדריסת הרגל לת"ק כדרין עמהם הוא", ואמנם אם כן גם שתי יחידים יהיה אסורין משום שדריסת רגל כדרין עמהן הוא ואם שני יחידים היו גרים ביחד באותו חצר בודאי צריך עירוב.

ועוד, כתב הרמב"ן בסו"ד שאם ישראל ונכרי דרים בחצר החיצונה וישאל בפנימית הנכרי אוסרת מעיקר הדין ולא רק משום גזירת רבי אלעזר שנכרי הרי הוא כרבים. אמנם כיון דקיי"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, מעיקר הדין אין הישראל אוסר כלל וכיון שאין אוסרין זה על זה לכאורה הגוי אינו אוסר כלל. ועוד מהו החילוק בין ישראל ונכרי בחיצונה שהגוי אוסר מעיקר הדין ומשא"כ ישראל ונכרי בפנימית אין הגוי אוסר כלל.

סברת החילוק לרבנן בין רגל המותרת לרגל האסורה

ויש לעיין בשיטת רבנן דס"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ומשא"כ רגל שאסורה במקומה אוסרת שלא במקומה דלכאורה מה שרגל המותרת אינה אוסרת הוא משום שעל ידי דריסת רגל בחצר

בישראל בפנימית וישראל בחיצונה מדין רגל המותרת במקומה אינו אוסרת שלא במקומה הוא משום שהפנימי נעשה אורח אצל החיצונה והיינו שנעשה יחיד במקום עכו"ם, וכיון שבכלל ההלכה שאין עירוב במקום עכו"ם גם אינו נעשין יחיד במקום עכו"ם מובן למה הרמב"ם הביא את הדין ישראל ונכרי בחיצונה כהמשך למש"כ שאין עירוב ואין ביטול במקום עכו"ם שאין הישראלים נעשין יחיד במקום עכו"ם ולכן גם פסק את הגמ' (ס"ה ב') הגם שפסק רגל שמותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, אבל הדין של רבי אלעזר ונכרי הרי הוא כרבים שהוא גזירה הרמב"ם הביא בפ"ד הכ"ב סמוך להלכה של שלש חצירות הפתוחות זו לזו.

ובביאור גזירת רבי אלעזר בסימן כ' הזכרנו שהרמב"ם (פ"ד הל' כ"ב מהל' עירובין)

כתב וז"ל "היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו אינו צריכין לערב אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצירו, ואם היה גוי בפנימית אף על פי שהוא אחד הרי הוא כרבים ואוסר על החיצונה עד שישכרו מקומו". ופי' הבית יוסף (בטור שפ"ב י"ז) שנראה מדברי הרמב"ם שאפילו יחיד בחיצונה אסור דאיכא למיחש דלא ידע שהוא דר שם יחידי וכ"כ בשו"ע (שם) "ויש מי שאומר שאפילו עכו"ם בפנימי וישראל א' בחיצונה אסר" וכ"כ הגר"א בדעת הרמב"ם. אבל המג"א וט"ז דחו דברי הב"י והקשו שא"כ שיש רק ישראל יחיד למה כתב הרמב"ם "ואסר על החיצונה עד שישכרו את מקומו", ולמה הביא בפ"ב שנכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה אסור אם אסור אפילו אין ישראל בפנימית. ולכן כתבו שהרמב"ם סתם אבל התכוין שיש שתים בחיצונה. וכל זה דוחק גדול.

ואפשר דגם שמואל מודה לרב אדא בגדר היתר רגל המותרת במקומה שהוא משום דנעשה כאורח ורק סובר דאחרי שנעשו כמו יחיד באמצעי א"כ נחשבים כיחידים שדורסין בחיצונה וכיחידים נעשין אורחין אצל החיצונה. וכל זה בשלשה ישראלים אבל בגוי כיון דאין דירת עכו"ם שמייה דירה ורק "אין עירוב במקום גוי כיון שיש לו דריסת הרגל כאן" כמו שכתב הרמב"ן וא"כ בשני ישראלים בחיצונה שאוסרין זה על זה ואין העכו"ם נותן להם לערב א"כ הם אסורין מעיקר הדין. כמו כן אם עכו"ם וישראל בפנימית וישראל בחיצונה א"כ ישראל בפנימית אין הישראל נעשה אורח אצל העכו"ם ולכן הישראל בפנימית אוסרת על הישראל בחיצונה. וזה שיטת הרמב"ן.

ביאור שיטת הרמב"ם

הנה כבר ביארנו בסימנים הקודמים שהרמב"ם פליג עם רש"י והריטב"א בדין אין עירוב במקום עכו"ם דלפי רש"י וריטב"א הוא הלכה בעירוב דאין עירוב במקום נכרי וזה גם שיטת הרמב"ן וכמ"ש, ומשא"כ לפי הרמב"ם שגם ביטול רשות לא מועיל במקום נכרי ודלא כפשטות הגמרא לענין לחמן בר ריסתק, והיינו דלפי הרמב"ם (פ"ב ה"י מהל' עירובין) הוא הלכה שאין הישראלים נעשין כיחידים ליפטר משכירות רשות העכו"ם. ובה מבואר מה שכתב הרמב"ם (פ"ב ה"א מהל' עירובין) "שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל אחד וגוי דרים בפנימית וישראל אחר בחיצונה, או שהיה ישראל וגוי בחיצונה וישראל אחר בפנימית הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכור ממנו, שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם, והפנימי מותר בפנימית" שהרי לפי דברינו כל ההיתר

אבל אין בכלל דין זה שאין העכו"ם נעשה כאורח אצל ישראל אחד, וא"כ העכו"ם הוא כאורח אצל ישראל שגר בחצר האמצעי, ואינו אוסר בחיצונה מעיקר הדין אלא משום גזירה משום דמיפעא פעי.

דמ"ב מסוגיא בדף ע"ה ב' מוכרח דגם רגל המותרת במקומה אינה מותרת אלא משום שהוא כיחיד וא"כ הגמ' ס"ה ב' שישאל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה וכן ישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית אסורין דוקא לר"ע שסובר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה או נדחית מההלכה או אינו אלא לרווחא דמילתא.

אמנם לפי המבואר י"ל שהרמב"ם שכתב "ואם הגוי היה בפנימית" כוונתו שהגוי היה בפנימית כהוספה למה שכתב היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו, והיינו שהיו שלשה חצירות כשיטת הרי"ף בדף ע"ה בההיא דרבי אלעזר והגם שהוא יחידי בפנימית הוא אוסר בחיצונה. ולכן הביא בפרק ד' הלכה כ"ב סמוך להלכה כ"ג "שלוש חצירות הפתוחות זו לזו וכו' היה בכל חצר מהן אחד אף על פי שרבים דורסין בחיצונה אינן צריכין לערב שכל אחד מהן מותר במקומו", והוא מימרא דשמואל ובסמוך לזה הביא גזירת רבי אלעזר. וא"כ לפי דברינו אין שני ישראלים נעשין יחיד במקום גוי

סימן כ"ח

בענין אתא נכרי בשבת דף ס"ה ע"ב

ולהוציא שאני התם דחזו כולהו לאיערובי מאתמול לפיכך אין בטל העירוב שלהן כלל וגם אין שייך לומר כלל שבת הואיל והותרה הותרה ולא יתבטל עירוב שלהן כשיבא הנכרי בשבת" ובהג"ה פי' "דלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אלא במקום שיכול לעמוד ולהתקיים כל השבת כגון עירב דרך הפתח ונסתם או נישלה קורתו או לחיו".

אבל הריטב"א כתב בשם הראב"ד "דכיון דאפשר דשכירות העירוב תלוי ועומד היה כשבא הגוי וכיון ששכרו ממנו חוזר וניעור, וגדולה מזו אמרו (ס"ט ב') אחד מבני חצר ששכח ולא עירב מבעוד יום דכיון שביטל להם רשותו בשבת שהעירוב קיים להם ואף על פי שלא היה עירוב כל בין השמשות, ועוד הא אמרינן (שבת ק"א ב') גבי ספינות קשורות זו בזו [מערבין ומטלטלין מזו לזו] הותרו נאסרו חזרו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון הרי שהעירוב שעשה על הספינות חוזר וניעור בשבת אף על פי שנתבטל כשהותרו, וזה דעת הראב"ד ז"ל".

בהיה העכו"ם בכיתו ולא עירב אי חוזר וניעור

והנה הביה"ל (סי' שפ"ג) הביא מהנהר שלום שגם הראב"ד שסובר שהעירוב חוזר וניעור על ידי השכירות יודה שזה דוקא אם העכו"ם לא היה בכיתו ואם כן בתחילת השבת היה עירוב כשר אבל אם בתחילת השבת

איתא בגמ' "רבי חנינא בר יוסף ורבי חייא בר אבא ורבי אסי איקלעו לההוא פונדק דאתא נכרי מרי דפונדק בשבתא אמרו מהו למיגר מיניה שוכר כמערב דמי, מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי מה מבטל רשות ואפילו בשבת, אף שוכר ואפילו בשבת רבי חנינא בר יוסף אמר נשכור ורבי אסי אמר לא נשכור אמר להו רבי חייא בר אבא נסמוך על דברי זקן ונשכור. אתו שיללו ליה לרבי יוחנן אמר להן יפה עשיתם ששכרתם".

באתא נכרי בשבת אי חוזר העירוב וניעור אחר השכירות

תוס' הסכימו לנוסחא ברש"י שפ' דמיירי שעשו עירוב לפני שבת דקיי"ל אין נכרי אוסר אלא היכא דאיתיה ומ"מ אחרי שהנכרי הגיע ואסר בעי ביטול עם השכירות וכמ"ש (שם ד"ה דאתא) "דמיד כשבא הנכרי בטל ליה עירוב וכי הדר שכרו אין העירוב חוזר לקדמותו אף על גב דבספינות אמר במסכת שבת (דף קא:): ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון שאני הכא דמתחילה כשעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת שעתידי הנכרי לבא אבל התם אין הספינות עומדות להפסק ואף על גב דהיכא דשכח אחד מבני חצר ולא עירב אין עירובו בטל אלא מבטל היחיד רשותו לאותן שעירבו ומותרין להכניס

ולכאורה מצד הדין שאין עירוב במקום עכו"ם אין אפשרות לעשות עירוב אם הגוי נמצא ולא עשו שכירות. אמנם עי' ביאור הלכה ריש סי' שפ"ב (ד"ה צריך) שהאריך בזה וכתב שהעיקר הוא שישכור רשות העכו"ם לפני זמן חלות העירוב שהוא כניסת השבת ועדיף לעשות השכירות לפני עשיית העירוב שיוכל לברך על העירוב.

ואם כן סובר הראב"ד דאף אם העכו"ם מגיע באמצע שבת אינו פוסל העירוב אלא מחייב שכירות ולכן שפיר דומה לאחד שלא עירב שאינו פוסל העירוב שעשו ורק אוסר בטלטול.

ביאור פלוגתת התוס'

אבל כבר ביארנו בסימן כ' שהתוס' סובר דאין דין אין עירוב במקום עכו"ם אלא שאין העכו"ם משתתף בעירוב וא"כ בעיקר יסוד אין חילוק בין עכו"ם שהגיע באמצע השבת לשתי ספינות שהיו קשורין ביחד ועשו עירוב ונתפרדו באמצע שבת וא"כ חזרו ונתקשרו חזר להיותירו והיינו שכל הצד להכשיר העירוב אחרי ששכרו הרשות מעכו"ם הוא רק מדין הואיל והותר למקצת השבת, ולכן הוכרחו לחלק דלא אמרינן כיון שהותרה הותרה אלא אם בשעה שעשו העירוב היה עומד להתקיים לכל השבת. ולכאורה ביאור הדברים דעיקר החלות עירוב הוא בכניסת השבת ואז הוא חלה לכל השבת. אם עכ"פ נעשה לדעת כל השבת.

העכו"ם היה בביתו ולא חל העירוב בין השמשות לא חייל כלל. אמנם אם כן עכו"ם שחזר לביתו בשבת אינו דומה לשכח ולא עירב מבעוד יום שהעירוב חל באמצע שבת גם אם לא חייל בכניסת השבת, ואם נפרש דשאני ישראל ששכח, שהוא בר עירוב אם כן אין מקור לדברי הראב"ד.

ביאור דעת הראב"ד

והנה כבר ביארנו בשיטת רש"י דמלבד הדין שבמקום גוי אין עירוב יש עוד תקנה דבדאיתיה דירתו דירה ולכן גם אסור להוציא מרשותו לחצר א"כ י"ל דבשלמא הדין שאין עירוב במקום גוי הוא הלכה בעשיית עירוב ואם הגוי אינו בעיר בכניסת שבת חייל העירוב, ומשא"כ התקנה שדנים דירתו כאילו היא דירה תלוי אם איתיה או ליתיה, א"כ אם הגיע באמצע שבת יאסר.

ואם נאמר דגם לפי הראב"ד הדין אין עירוב במקום עכו"ם כיון שהוא דין בעשיית עירוב, ואם כן אם בכניסת שבת העכו"ם לא נמצא אינו מעכב חלות העירוב, וגם אם כאשר העכו"ם הגיע אינו מבטל את העירוב אלא יש דין שהוא מחייב שכירות, וכיון שהעירוב לא התבטל אם ישכרו רשות העכו"ם העירוב יחזור לכשרותו. כמו כן ישראל ששכח להשתתף בעירוב העירוב לא מתיר כל זמן שהוא לא מבטל רשותו.

סימן כ"ט

בדין אין ביטול מחצר לחצר (א') דף ס"ו ע"ב

דוקא בשתי חצירות ופתח ביניהן ודוקא בכה"ג אמר שמואל שאין מבטלין משום שאין אוסרין, ובהכי מיתפרשי שפיר הצריכותא בין ההיא דשמואל ורבי יוחנן פליגי בשתי חצירות ופתח ביניהן שאין אוסרין זה על זה לההיא דחורבה שאם אין מבטלין זה לזה אף אחד לא יכול להשתמש בחורבה. וא"כ לשיטת הראב"ד שתי חצירות זו לפנים מזו שאוסרין זה על זה אינו ענין למחלוקת שמואל ורבי יוחנן.

והיינו דלשיטת הראב"ד ורבא אליבא דהלכתא קאמר לה דבשתי חצירות זו לפנים מזו מבטלים מזו לזו "ומיהו דוקא בשלא עירבו זו עם זו שאם בטלו בני פנימית רשותן לבני חיצונה בני חיצונה מותרין בין בחיצונה בין בפנימית ובני פנימית אסורין, וטעמא דמלתא דכיון דבני פנימית מצו לבטולי לגמרי לגבי חד מבני החצר או לשנים מהם שעירבו מצו לבטולי נמי לגבי חיצונה דמגו דמבטלי לבני פנימית מבטלי נמי לבני חיצונה אבל כל היכא דלא מצי מבטלי לגבי נפשייהו אף לבני חברתה לא מצי מבטלי, נמצא שפעמים מבטלין ופעמים אין מבטלין, ועכשיו יפרש פעמים שאין מבטלין אבל פעמים שמבטלין אין צריך לפרש דכיון שפירש הדרכים שאין מבטלין ממילא שמעינן שבכל שאר הדרכים מבטלין וכו". דברי הראב"ד צריכים ביאור דמה ענין מיגו זה ולמה אם אין הפנימית יכולה לערב לבד אינה מערבת עם החיצונה. ונראה ששתי חצירות זו לפנים מזו

איתא בגמ' "גופא אמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר, ואין ביטול רשות בחורבה ורבי יוחנן אמר יש ביטול רשות מחצר לחצר ויש ביטול רשות בחורבה. וצריכא דאי אשמעינן מחצר לחצר בהא קאמר שמואל משום דהא תשמיישתא לחוד והא תשמיישתא לחוד אבל חורבה דתשמיישתא חדא לתרווייהו אימא מודי ליה לרבי יוחנן וכי אתמר בהא בהא קאמר רבי יוחנן אבל בהך מודי ליה לשמואל צריכא. אמר אביי הא דאמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר לא אמרן אלא בשתי חצירות ופתח אחד ביניהן, אבל שתי חצירות זו לפנים מזו מתוך שאוסרין מבטלין רבא אמר אפילו שתי חצירות זו לפנים מזו פעמים מבטלין ופעמים אין מבטלין. כיצד נתנו עירובן בחיצונה וכו".

השמטת הרי"ף והרמב"ם דברי אביי ורבא

הרי"ף רמב"ם ושו"ע לא הביאו ההיא דרבא והיינו משום דסברי דאביי ורבא פליגי בשיטת שמואל דס"ל אין מבטלין מחצר לחצר וכיון דקיי"ל כרבי יוחנן דגם בשתי חצירות ופתח ביניהן אפשר לבטל א"כ גם אפשר לבטל בכל ענין בשני חצירות הפתוחות זו לזו.

דעת הראב"ד

אבל הראב"ד (מובא בח' הרשב"א והמאירי) סובר דהא דפליגי שמואל ורבי יוחנן הוא

לבטל לכל אחד ואחד. וכתבו התוס' (ד"ה כמאן) "דהכא ליכא דיורי חיצונה בפנימית אלא ע"י עירוב המרגילה לא חשיב ביטולי רשות מחצר לחצר כיון דמאליהן משתרו בני חיצונה ע"י שמבטל בן פנימי לבני פנימית כראב"י דאמר אין צריך לבטל רשות לכל אחד וא' אבל לעיל דפנימית אוסרת החיצונה ע"י דריסת הרגל שלה אף על גב דא"צ לבטל לכל אחד ואחד חשיב ליה ביטול רשות מחצר לחצר". ביאור דבריהם דחלוק דין דריסת רגל דחיצונה בפנימית מדריסת רגל דפנימית בחיצונה. הפנימית בחיצונה עצם דריסת רגל אוסרת גם אם לא נחשבים כגרים בחיצונה, ועל דריסת רגל יש לומר הא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד ולכן לא שייך שום ביטול מצד בעל החיצונה לפנימית וכן הביטול לחיצונה לא נחשב ביטול לפנימית מדין אינו צריך ביטול לכל אחד ואחד דהא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד משא"כ חיצונה בפנימית שאין לו דריסת רגל וכל הדין "מרגלא" הוא רק דעל ידי העירוב נחשב כחצר אחד וכמ"ש רש"י (ס"ו ב' ד"ה פנימית מותרת) "והרגילה עירובן להיחשב כדירי פנימית ואוסרין עליהם", א"כ מדין זה מספיק מה שהפנימית מבטלת לבני הפנימית ומועיל הביטול רשות לכל אחד ואחד. וא"כ י"ל דבזה שאמרו אין ביטול רשות מחצר לחצר נאמר שני דינים א' דלא שייך בין חצר א' לבטל לבן חצר אחר. ב' אין הביטול חלה אלא אם המבטל וזה שמקבל הרשות יש להם אותו סוג שימוש בחצר.

ולשיטתיהו הקשו דוקא בההיא דהניחו עירובן בפנימית ושכח אחד מבני הפנימית ולא עירב אמאי אתיא חיצונה

נידונים כשתי חצירות לכל דבר [ודלא כהחזו"א (פ"ב י') שכתב לבאר מה דקיי"ל רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה הוא משום דחשבינן כאילו השתי חצירות הם רשות אחת משותפת לשניהן] כמש"כ רש"י (ס"ו ב' ד"ה נתנו את עירובן) "כן דרך כשמערבין שתי חצירות יחד אותו עירוב שעירבו חצר זו לעצמה להתיר דירין שבתוכה מוליכין לתוך חבירתה ואין עושין דבר אחר" והיינו שכל חצר עושה עירוב לבד ואחרי שמצטרפין שני העירובין יחד נעשים לחצר אחד גדולה. וגם אם לכתחילה עשו עירוב אחד, עצם עשיית העירוב ביחד מצרף את שתי החצירות להיות אחד והוא כעין באין כאחד של עשיית שתי עירובין נפרדים וצירופן. אבל אם אחד מהפנימיות לא השתתף בעירוב א"כ עירוב הפנימית לא הושלם תו אינו יכול להצטרף עם החיצונה, וזהו ביאור המיגו שכתב הראב"ד.

שיטת שאר ראשונים

וגם לשיטת שאר ראשונים דפליגי וסברי דמחלוקת שמואל ורבי יוחנן הוא בין בשני חצירות ופתח ביניהן בין בשני חצירות זו לפנים מזו יסוד המחלוקת הוא אם תיקנו ביטול רשות מחצר לחצר א"כ בע"כ דגם שתי חצירות זו לפנים מזו דינם כשתי חצירות.

שיטת התוס'

לקמן (ס"ז א') איתא א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא וכי שכח אחד מהפנימית ולא עירב אמאי שתיהן אסורות ליבטל האי בר פנימית לבני פנימית ותיתי חיצונה ותשתרי בהדיהו כמאן כרבי אליעזר דאמר אינו צריך

רק דריסת רגל שאוסרת א"כ לכאורה לא שייך להתירו משום שלא אמרו עירוב להחמיר. וצ"ע מה שבכל זאת הקשו דלא אמרו דירין להחמיר. אמנם י"ל שזה גופא מש"כ בהמשך דבריהם "דהא לא אמרו דירין להחמיר היינו דלא חשיבי כאילו היו ממש דרים שם אבל מ"מ דריסת רגל מיהא איכא ע"י הרגל".

ואסרה עליהו משום עירוב המרגילה הא לא אמרו דירין להחמיר דאין זה קשה אלא לפי שיטת התוס' דהיא דחיצון אוסר על הפנימית משום דמרגלי דעירוב מחשיבו כאילו גר שם. אמנם בתוס' רבנו פרץ (בד"ה איכא) חולק וכתב לתרץ "שיש לחיצונה דריסת הרגל על הפנימית מחמת הרגל העירוב שמרגילה שם". ואם הוא

סימן ל'

בענין אין ביטול רשות מחצר לחצר (ב') דף ס"ו ע"ב

עירב "אסורות עד שיבטל להן" וכן בשכח עירובן בפנימית ושכח אחד מבני הפנימית ולא עירב כתב הרמב"ם "אסורות עד שיבטל להן", משא"כ בהניחו עירובן בפנימית ושכח אחד מבני החיצונה ולא עירב הרמב"ם לא כתב "אסורות עד שיבטל להן" ומשמע שביטול לא יועיל, והחזו"א (פ"ה ז') מסברא דנפשיה כתב דבכה"ג לא מועיל ביטול, וכן מדוייק במ"ב סי' שע"ח שלא הזכיר שבני חיצונה יכולים לבטל. אמנם לא מצאתי שהעירו שמדוייק כן ברמב"ם.

ובאמת הא גופא צ"ב למה בן חיצונה ששכח לערב אינו יכול לבטל רשותו לכולן והשאר יהיו מותרין בין בפנימית בין בחיצונה דהרי קי"ל כרבי יוחנן דבכל ענין יש ביטול רשות מחצר לחצר גם אם אין אוסרין זה על זה.

והנה בנתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב כתב רש"י (ס"ו ב' ד"ה פנימית מותרת) "פנימית מותרת על ידי ביטול שביטלו להן אותן בני חיצונה שנתנו עירובן לתוכה והרגילה עירובן להחשב כדירוי פנימית". ולכאורה צ"ע דכיון שאחד מן החיצונה שכח לערב אם כן אין כאן עירוב, וא"כ למה אמרין שהעירוב מרגילם.

ביאור גדר העירוב

והנה בגדר עירוב כתב הרמב"ם (פ"א ה"ו מהל' עירובין) "ומה הוא העירוב הזה,

כתב הרמב"ם (פ"ב ה"ה מהל' עירובין) "כשם שבעל הבית זה מבטל רשותו לבעל הבית זה בחצר כך מבטלין מחצר לחצר". וביאר המ"מ שהרמב"ם פסק כרבי יוחנן דבשתי חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר אע"פ שאין אחת אוסרת על חברתה אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה היא מותרת וחברתה אסורה ואצ"ל שיש ביטול אם היו החצירות זו לפנים מזו שהפנימית אוסרת על החיצונה שיש להן ביטול". וא"כ לא סבירא לן ההיא דאבבי ורבא דפליגי בשיטת שמואל באיזו אופן מבטלין מחצר לחצר בזו לפנים מזו ושכח אחד ולא עירב.

הניחו בפנימית ושכח אחד מן החיצונים ולא עירב אי מהני ביטול

אמנם כתב הרמב"ם (פ"ד הכ"א מהל' עירובין) "עשו שתיהן עירוב אחד אם הניחוהו בחיצונה ושכח אחד מהן ולא עירב בין שהיה מבני החיצונה בין מבני הפנימית שתיהן אסורות עד שיבטל להן שהרי ביארנו שמבטלין מחצר לחצר, ואם הניחו עירובן בפנימית ושכח אחד מבני החיצונה ולא עירב חיצונה אסורה ופנימית מותרת במקומה, שכח אחד מבני הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות עד שיבטל להן". ונראה מלשונו דבהניחו עירובן בפנימית ושכח אחד מבני חיצונה ולא עירב לא יועיל ביטול של בני החיצונה לפנימית להתיר טלטול בחיצונה שהרי הרמב"ם כתב בריש דבריו דבשכח אחד ולא

נאסרה לכל השבת וכדאיתא בסוגיין לקמן (ע' ב'). וזה תלוי במחלוקת ראשונים בפי' הגמ' לקמן. ועי' בחי' הר"ן (ע"א ד"ה אמר רבא) שכתב דדוקא לענין ביטול באמצע שבת לא אמרינן כיון שנאסרה למקצת שבת נאסרה לכל השבת שהם אמרו והם אמרו, אבל משמעות רש"י שם דהותרה למקצת שבת הותרה לכל השבת הוא כלל בהלכות עירוב ומשא"כ כיון שנאסרה למקצת שבת נאסרה לכל השבת אינו אלא משום "דאי בעי עירובי מאתמול לא מצו מערבי השתא נמי לא מבטלי" והיינו כשמואל דס"ל דאם אין אוסרין ואין מערבין אין מבטלין אבל לא משום כיון דנאסרה למקצת השבת נאסרה לכל השבת. וכיון דקיי"ל כרבי יוחנן לא ס"ל סוגיא דהתם ואין דין דכיון שנאסרה למקצת שבת נאסר לכל השבת.

מח' רש"י בבטלו האם נשאר "מעשה עירוב" קיים

ובההיא דנתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד מבני הפנימית ולא השתתף בעירוב כתוב בגמ' (ס"ו ב') בשיטת רבא אליבא דשמואל דשתיהן אסורות. והגמ' מסבירה "האי בר פנימית למאן ניבטיל ליבטיל לבני פנימית ליתא לערובייהו גבייהו" ופירש"י "ולכשיבדלו מן החיצונה הרי הן בלא עירוב וכולן אוסרין זה על זה" אבל התוס' לא כתבו כן אלא משום דלא מצי שקלי בני פנימית לעירובייהו בחיצונה דאסרי עלייהו, ומשמע דלתוס' החסרון הוא רק שלא יכולים להביא את העירוב אליהם אבל אין חסרון בעיקר דין עירוב ולכן הקשו מהגמ' (מ"ח ב') שרשות אחת משמשת שתי רשויות, והיינו טעמא דעיקר עירוב הוא מה שכולן דרים ביחד בבית אחד וזה קיים. ולשיטתייהו פליגי בההיא

הוא שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת, כלומר שכולם מעורבין ואוכל אחד לכולם ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחבירו אלא כשם שיד כולם שוה במקום זה שנשאר לכולנו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחזו כל אחד לעצמו והרי אנו כולנו רשות אחת". וכ"כ השו"ע (ריש סי' שס"ו) "חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו דהיינו שגובים פת מכל בית ובית ונותנים אותו באחד מבתי החצרות שעל ידי כך אנו רואים כאילו כולם דרים באותו הבית". ונראה אף דמעשה עשיית העירוב חל אפילו אם אחד שכח ולא עירב ואע"פ שלא חייל היתר עירוב מ"מ אכתי אמרינן שכל השאר בני חיצונה כיון שהשתתפו בפת נחשבים כאילו דרים באותו בית גם אם אין היתר עירוב. ואם כן הוא הדין בשתי חצירות זו לפנים מזו שעירבו יחד ואחד מבני החיצונה שכח ולא עירב גם אם אין היתר עירוב אבל "מעשה העירוב" מהני לשאר בני חיצונה שעשו עירוב כאילו דרים באותו בית שהניחו בו העירוב.

ולפי"ז נראה דמה שכתב הרמב"ם (פ"א הל' כ"א מהל' עירובין) "אין מערבין ולא משתתפין בשבת אלא מבעוד יום" אין זה אלא שקביעת מקום דיור של בני החצר הוא בזמן כניסת השבת אבל אכתי יתכן שיחול היתר עירוב באמצע שבת ולכן מהני לבטל באמצע שבת וכן אם אחד מבני העירוב שכח לערב והלך ושבת בחצר אחרת או מת באמצע שבת שיחול העירוב כשיצא מביתו באמצע שבת. ועי' שו"ע ש"ע"א א' ושם במ"ב אות ב' שהביא מחלוקת בזה. אמנם כתב הביה"ל שהמחלוקת היא אם אמרינן כיון שנאסר למקצת שבת

שלא עירב, ולפיכך אי אפשר לומר שממשיך להתקיים המעשה עירוב בחיצונה.

ועל פי דברינו בשיטת התוס' יבואר מש"כ (ע"ה ב' ד"ה עד כאן) "עד כאן לא קאמר ר"ע הכא אלא בב' חצירות זו לפנים מזו דאסרן אהדדי. יש לישב הך סוגיא נמי אליבא דרבא דאמר לעיל (דף סו.) לשמואל דבשתי חצירות זו לפנים מזו פעמים אין מבטלין אף על גב דאסרן אהדדי דהכא קאמר דאסרן אהדדי בפשיעת בני חיצונה שהרגילו עירובן בפנימית דשכח א' מהן ולא עירב אבל בכל הנהו דאמר שמואל אין מבטלין, מי אסרן אהדדי בפשיעה דכי נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד מהן ולא עירב אין האיסור בא ע"י שפשעו כמה שהרגילו עירובן ושכח אחד מהם ולא עירב דבלאו הכי היה להם דריסת הרגל".

ביאור דבריהם, דההיא דנתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב, קודם שעירבו אין לחיצונה דריסת רגל על הפנימית וכל האיסור הוא רק משום שהורגלו בפנימית והיינו דע"י מעשה עירוב בני חיצונה נחשבים כדרים בפנימית ובכה"ג דוקא פליגי ר"ע ורבנן דלר"ע אמרינן שבני חיצונה יכולים לבטל מה שהורגלו בפנימית משום שפשעו ולא כולן עירבו וכל מה שהם נחשבים כדרים בפנימית ואסרין הוא רק משום המעשה עירוב ולכן הם יכולים לוותר על הזכות "דייר" שקיבלו על ידי המעשה עירוב, ומשא"כ לרבנן כיון שפשעו אמרינן אחדא דשא ומשתמשא היינו שלא צריך שבני החיצונה יבטלו את עירובם אלא מדין אחדא דשא ומשתמשא המעשה עירוב מתבטל דלתקוני שתפתיך ולא לעוותי. והיינו שהביטול הוא על המעשה עירוב עצמו

דהניחו עירובן בחיצונה ושכח אחד מבני הפנימית לערב וביטלו בני פנימית לאותו אחד ששכח שרש"י כתב "ואי קשיא: ליבטלו בני פנימית רשות חצירן לגבי האי דלא עירב, ויהא הוא רגל המותר במקומו דהא יחיד הוא ואינו אוסר על חיצונה ותשתרי חיצונה, לאו מילתא היא דהא דכיון דבטלי רשותיהו לגביה הוי להו אינהו רגל האסורה במקומה, כדתנן נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין, ואסרי החיצונה, ואף על גב דעירבו בהדה הא בטיל עירוביהו מכי איסתלקו להו מרשותא דפנימית", אבל התוס' (ד"ה נתנו עירובן) כתבו "הא פשיטא לן דכולן יכולין לבטל אצלו דהוא מותר למקומן" ופי' הריטב"א (וכ"כ הגאון יעקב ודלא כהמהרש"א) "אבל ר"י ז"ל סובר דמשום דליבטלו בני פנימית רשותם לפנימי שלא עירב עמהם לא יבטל העירוב שעירבו עם החיצונה ועדיין יועיל עירובם שלא לאסור עליהם בדריסת רגלם, והא דלא מבטלי ליה לפנימי להתירו בפנימי ותהא החיצונה מותרת לבני החיצונה, משום דלא איירינן לתקוני אלא בדבר ההוא שהיחיד מבטל אצל המרובין ולא שיבטלו המרובין שעירבו אצל היחיד שלא עירב". והיינו דלפי התוס' גם אם אין הכשר עירוב אבל עכ"פ אכתי דיינינן כאילו בני הפנימית דרים בחיצונה ורק אסורים בטלטול משום הפנימי ששכח לערב שהוא רגל שאסורה במקומה ואוסר בחיצונה, אבל אם כולם מבטלים דריסת רגלם בפנימית לזה ששכח לערב אם כן הוא רגל המותרת במקומה ואינו אוסר שלא במקומו.

אבל רש"י סובר דאם בני הפנימית מבטלין רשותן לזה שלא עירב א"כ כאילו אינם גרים כאן כלל והם רק אורחים אצל הפנימית

ביאור הרמב"ם ע"פ הנ"ל

וא"כ י"ל שהרמב"ם סובר דכיון דאמרינן אחדא דשא ומשתמשא לפי רבנן וא"כ מתבטל כל המעשה עירוב שעשו, וא"כ אין לבני הפנימית עירוב בחיצונה ואין בני הפנימית מותרין בחיצונה אלא אם כל בני החיצונה מבטלין רשותן לבני הפנימית וכאילו בני חיצונה לא עירבו כלל.

ואינו ענין לדין ביטול מחצר לחצר. והיינו דהסוגיא שם (ע"ה ב') שהוא בשיטת מ"ד שאין ביטול רשות מחצר לחצר היינו שאין ביטול בעלות על הרשות או אפילו ביטול על זכות דריסת רגל מחצר לחצר אבל גם שמואל מודה דהחיצונים יכולים לעשות ביטול על זכות דייר שקיבלו על ידי מעשה העירוב, ומשא"כ לרבנן א"צ לזה דמדין לתקוני שתפתיך מתבטל עירובן גם ללא ביטול בני חיצונה.

סימן ל"א

בגדר ביטול דף ס"ח ע"ב

כן אם אחד ביטל רשותו לאחד שלא עירב ואחר כך מת השלישי שגם לא עירב לכאורה הוכשר הביטול.

אמנם יש לדייק בלשון הרמב"ם שדווקא ביטל לאחד משנים שעירבו ואחר כך מת השני הוי ביטול אבל בשלשה שלא עירבו ואחד מהם ביטל לשני והשלישי מת, לא. שהרי הרמב"ם כתב "ואפילו חזר האחד שלא עירב וביטל רשותו לשני שלא עירב הרי זה אסור שבשעה שבטלו לו המערבין אסור היה", והיינו דחלוק ביטול מהקנאה דכל עיקר דין ביטול אינו אלא סילוק וכיון שלא פעל בשעתו משום שכל אחד מהם אסור על חבירו אין כאן סילוק כלל ולכן אפילו מת השלישי אין הביטול חוזר וניעור, ומשא"כ אם ביטל לאחד משנים שעירבו א"כ אינם אוסרים זה על זה אלא חסר בביטול משום שצריך לבטל לכל אחד ואחד והוא כביטול שלא נגמר בכה"ג אם אחר כך מת השלישי לא חסר בביטול שעשו. וזהו כוונת הרמב"ם בחילוק בין ביטול לשנים שלא עירבו לביטול לשנים שעירבו.

אבל ברש"י משמע שסובר דהביטול הוא הקנאה דאיתא במתני' (ס"ט ב') שנים ששכחו לערב ושאר בני החצר בטלו להן רשותן אוסרין זה על זה ומקשה הגמ' פשיטא ומתרתת "לא צריכא דהדר חד מינייהו ובטיל ליה לחבריה מהו דתימא לישתרי קמ"ל כיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר

כתב הרמב"ם (פ"ב ה"ד מהל' עירובין) "היו אלו שלא עירבו שנים או יתר, אם ביטלו רשותם למערבין המערבין מותרין ואלו שלא עירבו אסורין, ואין המערבין יכולים לבטל רשותם לשנים שלא עירבו שכל אחד מהן אסור על חבירו, ואפילו חזר האחד שלא עירב וביטל רשותו לשני שלא עירב הרי זה אסור שבשעה שבטלו לו המערבין אסור היה, אחד שעירב אינו מבטל רשותו לאחד שלא עירב אבל האחד שלא עירב מבטל רשותו לאחד שעירב". והראב"ד כתב בהשגות "א"א והוא שמת השלישי שעירב זה עמו אבל אם חי צריך לבטל לשניהם". כבר העיר המ"מ שכדברי הראב"ד מפורש בסוגיין (ע' א') דרבה ס"ל צריך לבטל לכל אחד ואחד ומקשה הגמ' מהברייתא דאחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב "היכי דמי אי דליכא איניש אחרינא בהדיה בהדי מאן עירב אלא פשיטא דאיכא אחרינא בהדיה וקתני לאחד שיערב (תיובתא דרבה) ורבה הב"ע דהוה ומית". וכתב המ"מ "ואפשר שסמך לו רבנו על מה שכבר ביאר למעלה וצריך לבטל לכל אחד ואחד וצ"ע". עכ"ל.

אי ביטול הוי סילוק או הקנאה

אבל לכאורה האוקימתא של המ"מ הוא היפוך המכוון ברמב"ם דכל עיקר דבריו הוא לחלק בין ביטול לשנים שעירבו לביטול לשנים שלא עירבו ואי מיירי דוקא שאחד מאלו שעירב מת א"כ נשאר ביטול ליחיד וכמו

אבל השו"ע לא סובר כמו הרמב"ם בזה ולכן כתב (ש"פ א') "יבטל להם רשותו שיאמר רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם" וגם הוסיף "וא"צ לקנות בקנין סודר" ובסעיף ד' כתב "אבל אין מבטלין לשנים שלא עירבו וכו' ואפילו אמר לאחד אני מבטל לך ע"מ שתחזור ותבטל לחברך אינו מועיל". ולשיטתיהו פליגי אם שכירות מועילה במקום ביטול, דאם גדר ביטול הוא כעין קנין א"כ פשוט דשכירות הוא קנין מעליא, משא"כ אם ביטול הוא רק סילוק אין ראייה שמועיל קנין במקום סילוק.

ויתכן דמקור שיטת הרמב"ם הוא שיטת אב"י (ע"א א') דשם איתא "ר' יוחנן אמר מתניתין מני בית שמאי היא דאמרי אין ביטול רשות בשבת דתנן מאימתי נותנין רשות בית שמאי אומרים מבעוד יום, ובית הלל אומרים משתחשך. אמר עולא מאי טעמא דבית הלל נעשה כאומר כלך אצל יפות אמר אב"י מת נכרי בשבת מאי כלך אצל יפות איכא אלא הכא בהא קמיפלגי דבית שמאי סברי ביטול רשות מיקנא רשותא הוא ומיקנא רשותא בשבת אסור ובית הלל סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי". והיינו דלפי עולא גם ב"ה סובר דביטול רשות הוא הקנאה ורק אמרינן שאם ביטול בשבת גלי דעתיה דמעיקרא בשריותא ניהא ליה אלא ששכח ולא עירב ולא הוה ליה אקנויי רשותא בשבת אבל אב"י סובר דלפי ב"ה איסתלוקי רשותא בעלמא הוא וא"כ הברייתא שאומרת רשותי קנויה לך לפי אב"י הוא רק בשיטת ב"ש. ולכאורה לזה התכוין הרמב"ם במש"כ (פ"ב ה"ב מהל' עירובין) "וביטול רשות בשבת מותר לכתחילה", דלכ' ר"ל שאינו ענין

לא" ופירש"י "כיון דשאר בני חצר לאו להאי דפייש לחודיה בטלי אלא לתרוייהו, כי הדר חד ומבטל לאידך, רשותא דידיה מצי לבטולי רשותא דאקני ליה חבריה לא מצי לבטולי דכיון דבעידנא דבטלי להו הנך קמאי רשותיהו, אפילו הכי לא הוה להאי מבטל שריותא בהאי חצר, משום דאסרי אהדדי אשתכח דבטול דקמאי לא אהני וכי הדר מבטל האי לא מצי לאקנויי רשותא דידהו דהא לא קנייה". והיינו דהרמב"ם ורש"י פליגי בגדר ביטול רשות בעירוב דלפירש"י הוא הקנאה ומשא"כ לפי הרמב"ם אינו אלא סילוק. ולכאורה כשיטת רש"י מפורש בגמ' (ס"ט ב') "כיצד אמר לו רשותי קנויה לך רשות מבוטלת לך קונה" וכן הגמ' מוסיפה "ואין צריך לזכות", ולפי הרמב"ם פשוט שא"צ לזכות. וגם מפורש בגמ' "ואין נוטלין רשות למה לי לא צריכא אע"ג דאמר ליה קני על מנת לקנות".

ביאור דעת הרמב"ם בביטול

אמנם הרמב"ם כתב (פ"ב ה"ב) "המבטל רשות בני חצר צריך ליבטל לכל אחד בפירוש ואומר רשותי מבוטלת לך ולך ולך" ולא הביא רשותי קנויה לך וכן לא הזכיר מפורש שא"צ לזכות וגם לא הביא קני ע"מ להקנות לא קני (ועי' בספר המפתח במהד' שבת פרנקל שהביא גדולי האחרונים שהק' על הרמב"ם בזה).

ולדברינו י"ל דהן הן הדברים דלפי הרמב"ם אין בביטול שום הקנאה ולפיכך פשוט שא"צ לזכות וגם לשון חצרי קנויה לך לא מתאימה, וכן בביטול לא שייך הנידון אם קני ע"מ להקנות קני או לא אם אין כאן הקנאה.

מאחד מהן וכו' ביטל להן רשות ביתו ורשות חצרו הרי כולם מותרין הן מותרין מפני שעירבו והרי ביטל להן רשות ביתו וחצרו וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר". ולכאורה הו"ל למימר "והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר" ולא "והאורח אינו אוסר" אלא כמו שמצינו שדריסת רגל של חצר הפנימית אוסרת בחצר החיצונה גם אם אין לבני פנימית שום שותפות ממונית בחצר החיצונה אלא מה שמשתמשים בחצר אוסרת ומחייבת להשתתף בעירוב וא"כ בע"כ גם אורח היה אמור לאסור ולהתחייב בעירוב אילולי זה שרבנן אמרו שאורח אינו אוסר. וא"כ י"ל שכל עיקר דין ביטול אינו הקנאה ממונית כלל אלא זה שלא עירב מותר על זכויותיו להשתמש בחצר שהוא בבעלותו מדין בעלים אלא משתמש כדין אורח ואורח אינו אוסר. ולכן אין בביטול שום הקנאה שהרי מה שאוסר בחצר אינו את הבעלות הממונית אלא השימוש בחצר. אמנם מה שחז"ל תיקנו שגם שותף בחצר יכול להשתמש בחצר מדין אורח ולא מחמת בעלותו אינו אלא ביחיד בחצר רבים ולא רבים בחצר יחיד. והיינו דהרמב"ם לשיטתו שביטול אינו הקנאה אלא סילוק א"כ במה שמוציא מהבית לחצר אינו מגלה בעלות אלא חשיב כאורח אצל בני החצר.

בדינא דחזרה מהביטול לדעת הרמב"ם

והנה כתב הרמב"ם (פ"ב ה"א מהל' עירובין) "ביטל להן רשות ביתו ורשות חצרו הרי כולם מותרין, הן מותרין מפני שעירבו והרי ביטל להן רשות ביתו וחצרו וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר". והעיר הלחם משנה

כלך אצל יפות והביטול הוא בערב שבת אלא הביטול הוא בשבת עצמה או עכ"פ ר"ל שאינו כמו הפקר וכדו' שלפי הפר"ח אסור להפקיר בשבת אלא כיון שהוא רק סילוק רשותא מותר לכתחילה בשבת.

נפק"מ האם ביטול הוא הקנאה או סילוק

ויש נפקותא טובא בכל זה דהנה כתב הביה"ל (סי' ש"פ ד"ה צריך) דלפירש"י אחד מבני החצר ששכח לערב צריך לבטל לכל אחד ולא אמרינן דכשביטל רשותא לאחד מהם דעתו לבטל לכל בני החצר כדי שלא יאסור עליהם ומה שאמר לאחד מהם במקום כולם אמר לו אין זה אלא אם ביטל בשבת אבל אם ביטל מבעוד יום קודם שעירב או עכ"פ לפני חלות העירוב דכי עירב אדעתא דהאי חולקא נמי עירב מהני הביטול שביטול לו לבד. אמנם אין זה אלא לשיטת רש"י שמה שלא חל העירוב על החלק שקיבל על ידי ביטול הוא משום דלא אדעתא דהכי עירב, אבל לפי הרמב"ם אין כאן הקנאה כלל וגם אם עירב זה שביטלו לו עם שאר בני חצר אכתי י"ל כמש"כ הרמב"ם פ"ב ה"ד דכיון שבשעה שביטלו לו אסור היה אין כאן ביטול. ומדוייק שהרמב"ם הביא ההלכה שצריך לבטל לכל אחד ואחד לפני שהביא ההלכה שאפשר לבטל בשבת עצמה, והיינו דהדין שצריך לבטל לכל אחד ואחד הוא גם אם ביטל לפני שבת ומשא"כ המחבר שינה סדר דבריו וכתב "ויכול לבטל אף משתחשך ואם דר עם ד' או ה' צריך לבטל רשותו לכל אחד ואחד".

וי"ל עוד דהנה כתב הרמב"ם (פ"ב ה"א מהל' עירובין) "אנשי חצר שעירבו כולן חוץ

הוציא בשוגג לפני שהחזיקו אוסר אינו אלא משום שגזרו שוגג אטו מזיד ובוה הרמב"ם פסק כרבי יהודה שלא גזרו.

ביאור דבריהם, דבדאי הביטול א"צ קנין וכמ"ש ורק אחרי שהחזיקו אינו יכול לחזור מביטולו אבל כל עוד שלא החזיקו נעשה אורח ואם ביטל גם רשות ביתו נעשה מותר לו ולהם ודלא כשיטת רש"י (כ"ו ב') וכמו שביאר הרשב"א שם דאם הוציא מביתו לפני החזקה הוא כחוזר מן הביטול שעשה וחוזר ומחזיק ברשותו הוא ואוסר עליהן, והיינו דכל עוד שלא החזיקו אין כאן קנין ויכול לחזור בו מהקנאה, ולפיכך אוסר לו להוציא אפילו בהיתר עד שיחזיקו ברשות.

וכן המג"א (ש"פ ז') כתב בשיטת רש"י דמה שאין רבים נעשין אורח אצל יחיד הוא משום דהוי מישקל רשותא וכיון שהם רבים גם חזקה לא מועילה אבל הרמב"ם הביא בהלכה ג' "ביטלו אלו המערבין רשותן לזה שלא עירב, הוא מותר שהרי נשאר לבדו, והם אסורין שלא נשאר להן רשות, ואין אומרים יהיו כאורחים אצלו שאין רבים אורחין אצל אחד" לפני שהביא דין מישקל רשותא בהלכה ו' ומשמע שאין זה הגדר וגם הוסיף "והם אסורין שלא נשאר להן רשות" ומשמע אדרבה אין כאן משום מישקל רשותא אלא שגם אם ביטלו כיון שלא נעשו אורחין אסורין דכבר ביארנו דכל משמתמש אוסר כל עוד שלא נעשה אורח.

(לקמן הל' ו') דבמתני' איתא "וכן שמעתי ממנו (מרבי אליעזר) אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אוסר מלהכניס ולהוציא לו אבל להם מותר". ומבואר דאסור לו להכניס לביתו. ובגמ' מבואר דפלוגתת ר"א ורבנן הוא רק בסתמא אם מבטל רשות חצירו ממילא ביטל גם רשות ביתו אבל אם פירש שמבטל רשות ביתו אין מחלוקת ולכאורה אכתי ביתו אוסר לו וא"כ צ"ע למה הרמב"ם פסק שגם המבטל מותר להוציא ולהכניס מביתו. וכתב הלחם משנה (ומבואר כדבריו גם בב"י, מג"א סי' ש"פ ה', גר"א, וכן פסק המ"ב סק"ב) שהרמב"ם מיירי דוקא שהחזיקו דאם לא כן הרי כשהוא מטלטל לא עמד בביטולו. אמנם צ"ע שהרי הרמב"ם הביא הדין החזיקו רק בהלכה ו' ואם כדבריהם היה צריך להביא הלכה ו' סמוך להלכה א'. אבל הגאון יעקב, אבן העזר, קרן אורה ובית מאיר כתבו לחלק בין ההיא דר"א והרמב"ם בהל' דודאי אם ביטל רשות ביתו א"כ נעשה אורח ולכן גם אם הוציא אין כאן חזרה מהביטול שהרי השימוש שעשה הוא בהיתר מדין אורח, ומשא"כ בההיא דר"א שהוסיף שגם בסתמא אמרינן דניחא ליה בביטול ביתו א"כ אם הוציא גילה דעתו שלא רצה לבטל רשות ביתו ולא נעשה אורח כל עוד שהם לא הוציאו והחזיקו. אבל בהל' ו' דמיירי שלא ביטל רשות ביתו א"כ לא נעשה אורח וא"כ אם הוציא מביתו "לא עמד בביטולו" וכמ"ש הרמב"ם ולכן במזיד אוסר. וא"כ מחלוקת ר"מ ור"י אינו ענין למבטלין וחוזרין ומבטלין וכל עיקר הצד דגם

סימן ל"ב

ברין צדוקי דף ס"ט ע"א

ולא סגי ליה בביטול, וצדוקי נמי אינו מודה בעירוב, ומביא מעשה לסתור, אלא משום דלא מפרש ברישא צדוקי, דאיכא למימר האי דתנא מי שאינו מודה בעירוב היינו כותי ולא צדוקי".

אמנם שיטת הרמב"ם אכתי צ"ע דהרי מבואר בגמ' דת"ק סובר צדוקי הרי הוא כנכרי א"כ דין צדוקי שוה לדין נכרי ואינו בר ביטול או בר עירוב, וא"כ אכתי אין לנו מקור דמי שאינו מודה בעירוב גרידי אינו יכול להיות שותף בעירוב. ועי' רש"י (חולין ו' א' ד"ה משמר שבתו בשוק) שכתב דמחלל שבת בצינעא משתתף בעירוב ולשיטתו פירש כאן במתני' אינו מודה בעירוב הוא כותי.

החזקת רשות

בגמ' (ס"ט א') מובא בברייתא "עד שלא נתן רשותו הוציא בין שווגין בין מזידין יכול לבטל דברי ר"מ ר"י אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל", ופליגי רש"י ותוס' שם אם מה שאינו יכול לבטל הוא מדין מומר לחלל שבת אין יכול לבטל בלא שכירות או "מאחר שהחזיק ברשותו אינו יכול לבטל כמו אחר הביטול". וכ"כ הרשב"א ורישב"א בתוספת ביאור. והרמב"ם לא הזכיר מזה כלום. ולכאורה גם אם פסק כר"מ היה צריך להזכיר דבריו.

בהמשך הברייתא שם איתא "בד"א בשלא החזיקו בני מבוי במבוי אבל החזיקו בני מבוי בין שווג בין מזיד אינו אוסר", ופירש"י

איתא במתני' (ס"א ב') "הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו. רבי אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה. אמר רבן גמליאל מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים וכו'". בפשטות "מי שאינו מודה בעירוב" הוא צדוקי וכ"כ הרמב"ם (פ"ב הט"ז מהל' עירובין) "ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי לכל דבריו, ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כגוי, אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב וכו'".

מי הוא "מי שאינו מודה בעירוב"

וא"כ קשה מה שהגמ' (ס"א ב') שואלת על המתני' "צדוקי מאן דכר שמיה", הלא כן הזכרנו צדוקי ברישא. והרישב"א ורשב"א וכו' הוכיחו מכאן דצדוקי נחשב מודה בעירוב ומשא"כ בייתוסין, וא"כ מי שאינו מודה בעירוב דמתני' אינו צדוקי ולפיכך פירשו כפירש"י שאינו מודה בעירוב הוא כותי. אבל לפי שיטת הרמב"ם דצדוקי הוא בכלל אינו מודה בעירוב צ"ע. וכתב התוס' ר"ד (שם) "פי' ראוי היה להקשות מן הדין כך, מעשה לסתור, דתנא ברישא או מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר

היינו שיצא עם טבעת שחותמה ממין אחר שאסור מדרבנן ואעפ"כ נקרא מומר לענין ביטול רשות. והרמב"ם סתם בזה. ועי' ב"י שנסתפק להלכה בדעת הרמב"ם אבל רע"א (דו"ח שבת מערכת ג') נקט בדעת הרמב"ם כדעת המחבר. עוד איתא שם בסוגיין דגם מי שמחלל שבת בפרהסיא אם הוא מתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, והרמב"ם השמיט הלכה זו וצ"ב. גם המחבר ונ"כ לא הביאו ההלכה, אמנם המ"ב (שפ"ה ו') הביאו בשם התוס' שבת וא"ר. וצ"ע.

עוד צ"ע דהגמ' עומדת על שינוי לשון בין המשנה והברייתא בדין צדוקי לרבי יהודה דבמתני' איתא "מהרו ועשו צורכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם" והיינו דצדוקי חמיר מישראל מש"כ רש"י כפי' למתני' "דקסבר רבי יהודה אע"ג דהחזיקו בני מבוי במבוי תחילה מצי אהדורי ביה" ומשא"כ בברייתא כתוב "מהרו ועשו צורכיכם במבוי עד שלא יוציא התועב הזה ויאסור עליכם" ומשמע שצדוקי אינו בר ביטול רשות כלל וע"ז מתרצת הגמ' "ואב"א לא קשיא כאן במומר לחלל שבתות בצניעא כאן במחלל שבתות בפרהסיא". אמנם לפי זה קשה הרי מה שאינו מבטל הוא משום שהוא מומר לחלל שבתות בפרהסיא ולא משום שהוא צדוקי ודלא כמשמעות הברייתא.

דין צדוקי לענין עירוב

אמנם י"ל דבתירוץ זה הגמ' סוברת שאין דין שמומר לחלל שבת הוא מומר לכל התורה כולה, א"כ י"ל שכל עיקר הדין שאינו מבטל הוא רק מצד דין צדוקי ובצדוקים יש חילוק בין הצדוקיים המחלל בפרהסיא אינו

ר"מ קאמר לה דאילו ר' יהודה ללישנא דמתני' קאמר דלא מהניא חזקה וללישנא דברייתא דקאמר ר' יהודה עד שלא תחשך טעמא לאו משום דלא מהניא חזקה הוא אלא משום דקסבר הרי הוא כעובד כוכבים". אבל הרשב"א הביא מהירושלאמי שאם ביטל והוציא אחרי שהחזיקו בביטול אינו אוסר הוא לדברי הכל דמה שרבי יהודה דמתני' סובר שצדוקי שביטל רשותו יכול לחזור בו אחרי שהחזיק אין זה אלא בצדוקי שלא אלים ביטוליה ואע"ג דהחזיקו בני מבוי במבוי מאי דיהיב שקיל וכתב שכן הוא דעת הרמב"ם ויתכן שמקורו ברמב"ם הוא מש"כ (בפ"ב הט"ז) "אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו", ולא כתב אבל מבטל הוא רשותו כישאל. ועוד, הרי הרמב"ם הוסיף "וכן אם היה ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו". ואם היה דינו כישאל לענין ביטול לא היה צריך להוסיף את זה. אבל הא גופא צ"ב דאם דינו כישאל לענין ביטול למה שלא יוכלו להחזיק ברשות המבוי כמו ישראל שביטל לישראל. ואם אין דינו כישאל לענין ביטול מהיכי תיתי שביטולו ביטול כלל.

דין מחלל שבת באיסור דרבנן לענין עירוב

הטור ושו"ע (סי' שפ"ה) כתבו דגם מחלל שבת בפרהסיא באיסור דרבנן הרי הוא כעובד ע"א ואין לו תקנה אלא בשכירות. והמקור לכאורה או שפירשו הברייתא אם הוציא עד שלא נתן רשות שוב אינו מבטל דדינו כמומר הגם שרק הוציא בלא עירוב או מהמשך הגמ' שמובא מר' יהודה נשיאה דההוא דנפק בחומרתא דמדושא ולפי פירוש הראשון ברש"י

בכל זאת יתכן שהגמ' רק הוסיפה שיש דין נוסף לדין צדוקי והוא דמומר לחלל שבתות בדאורייתא הוא מומר לכל התורה אבל אכתי יש תקנות צדוקי שמחלל שבת בצנעא שאין מחזיקין בביטול שעשה ועוד דין צדוקי מחלל שבת בפרהסיא כיון שהחילול שבת של צדוקי אינו אלא מומר לחלל בדרבנן. ובזה סובר הרמב"ם דלרב אשי אין מקור לפרש שיש שני דינים בצדוקי ולחלק בין צדוקי בפרהסיא לצדוקי בצנעא ולפיכך כל עיקר דין צדוקי הוא שאין מחזיקין בביטול שעשה וזה גם אם נוהג כצדוקי בפרהסיא, ורק אם הוא מחלל שבת בפרהסיא באיסור תורה דינו כמומר לכל התורה.

אבל הר"ן כתב להכריע במחלוקת רש"י ותוס' אם נעשה מומר בפעם אחת או רק כמה פעמים שמומר באיסור תורה הוא אפילו בפעם אחת אבל מומר באיסור דרבנן הוא דוקא אם רגיל בכך. וכבר תמחו האחרונים בביאור דבריו.

אמנם לדברינו י"ל שמחמיר כרש"י דחילל שבת בדאורייתא אפילו פעם אחת בפרהסיא דינו כמומר לכל התורה כולה ודינו כעכו"ם, אבל בעבר בדרבנן שאינו נעשה מומר אלא הוא בכלל תקנת צדוקי אין זה אלא בעבר כמה פעמים ורק בכה"ג אמרינן דאינו שונה מצדוקי. ולכן בברייתא דעד שלא נתן רשותו והוציא דאינו צדוקי וגם אם עבר בדרבנן במזיד אכתי הוא בכלל ביטול וחזקה על הביטול כיון שאינו רגיל בכך, וא"כ ה"בד"א" הוא גם לרבי יהודה ודלא כפירש"י ומשא"כ בצדוקי תלוי אם הוא בצנעא אם כן לרבי יהודה הוא מבטל רשות אבל אין חזקה בביטולו ומשא"כ אם עבר כמה

מעיקר דין צדוקי בפרהסיא שאינו מבטל רשות, ואם הוא צדוקי בצנעא תיקנו שאין חזקה לביטולו והוא כדי שלא ילמדו ממעשיו ולזה כיוון הרשב"א בשם הירושלמי וכן כתב רש"י בפ"י למתני ס"א ב'. ויתכן שלכן רש"י פירש חומרתא דמדוּשָׂא היא טבעת שחותמה ממין אחר שאסורה מדרבנן דהרי מה שמופקע מביטול הוא מדין צדוקי מחלל שבת בפרהסיא ואם הוא מצד שהוא צדוקי אינו אלא שכופרין בתקנת חכמים ולא שמחללין שבת בדין תורה א"כ מה שהיקל רבי יהודה נשיאה שאם הוא מתבייש להתנהג כצדוקי בפני אדם גדול שאין דינו כצדוקי שעושה בפרהסיא הוא רק לענין צדוקי ולא לענין מחלל שבת. וא"כ בברייתא דעד שלא נתן רשות שאינו צדוקי א"כ גם לרבי יהודה מה שאינו מבטל אם הוציא באותה שבת אינו משום מומר אלא כפירוש התוס' דדוקא בשבת זו מאחר שהחזיק ברשותו אינו יכול לבטל.

דין הצדוקי למאי דס"ל מומר לחלל שבת הוה מומר לכל התורה

ובל זה הוא עד דאתי רב אשי וחידיש דמה דאמר רב הונא "איזהו ישראל מומר זה המחלל שבתות בפרהסיא" וחמירא עליה כעכו"ם והוא מומר לכל התורה שדינו כעכו"ם והרמב"ם פ"ד הי"ד מהל' שחיטה ובפ"ג ה"ד מהל' מעשה קרבנות פסק כרב אשי, ולכן אין לנו מקור שהוא נחשב מומר לכל התורה אם רק עבר על מצות דרבנן, וכן לרב אשי אין לנו סיבה לחדש שאם מתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול אינו כמומר לחלל שבת וכעכו"ם לכל דבריו.

קולא מצד שיתכן שכירות מקום וחולקים אם יש שכירות מקום בישראל, אבל לא כתבו שהוא קולא שאם דינו כעכו"ם אינו אוסר על יחיד. ודלא כשיטת התוס' ריש פירקין ורשב"א וריטב"א שם שכתבו שאם דין צדוקי כעכו"ם גם אם אינו חשוד על רציחה לא החמירו יותר מעכו"ם. וגדולי האחרונים כבר דנו בשיטת הרמב"ם בזה. ולכאורה ראייה מוכרחת ממש"כ הרמב"ם (פ"ב הט"ז מהל' עירובין) "ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי לכל דבריו וכו', אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה וכו' וכן אם היה ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו". ומשמע שמחלל שבת בפרהסיא אינו אוסר אם היה רק ישראל אחד כשר.

וכן אין להקשות דאכתי יש נפ"מ בין מומר לצדוקי דדין מומר הוא אפילו בפעם אחת ומשא"כ דין צדוקי הוא רק בכמה פעמים, דבזה יתכן ששיטת המחבר הוא כשיטת התוס' שאינו נעשה מומר בפעם אחת ועי' ש"ך יו"ד סי' ב' אות י"ז שדן בזה.

ובשער הציון (למ"ב סי' שפה ס"ק ב) כתוב "ומסתברא עוד לומר, דאפילו אם נימא בעלמא דלא נשׁוה אותם (צדוקי) כעכו"ם משום דמנהג אבותם בידם [עיין ביורה דעה סימן קנ"ט סעיף ג' ובש"ך שם], מכל מקום לענייננו לא שייך זה, דכל עיקר הטעם דגורו בעכו"ם כדי שלא ילמד ממעשיו, אם כן גם בצדוקי שייך זה, כיון דעל כל פנים מתנהג בעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו

פעמים במילי דרבנן בפרהסיא לפי הסוגיא אינו בכלל ביטול ובדין צדוקי התחדש שאם נתבייש לעבור אדרבנן בפני אדם גדול לא נחשב כמחלל שבת בפרהסיא לענין החומרא שצדוקי אינו בכלל ביטול. וראיתי שהביאו בשם המנחת יצחק שהדין נתבייש הוא רק אם עבר בדרבנן. וכל זה דלא כהריטב"א שכתב שאם נתבייש לחלל בפרהסיא בפני אדם גדול לא מיקרי מומר לחלל שבתות.

וא"כ י"ל דהמחבר (שפ"ה ג') שכתב "ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם. ואם אינו מחלל אלא בצניעה, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישׁראל ומבטל רשות" פסק כהר"ן שהוא מומר אפילו במחלל באיסור דרבנן. אבל בהל' שחיטה (יו"ד סי' ב') לא הביא שהוא מומר אפילו באיסור דרבנן דבשחיטה אין תקנת צדוקי. ושור"ר שהמ"ב (שפ"ה ה') הביא מחלוקת אחרונים אם מחלל שבת באיסור דרבנן הוא רק כעכו"ם לענין ביטול רשות או לענין כל התורה כולה.

אי מומר בדרבנן הוי כעכו"ם אף לקולא

ואין להקשות לדברינו אכתי איכא נפ"מ בין מומר בדרבנן שדינו מדין צדוקי למומר לחלל שבת בפרהסיא בדין תורה אם דינו כעכו"ם לקולא אם לא והשו"ע לא חילק ביניהם אלא דבזה סובר כדעת הרא"ש ומהר"ם מרוטנברג שגם מומר לחלל שבת בפרהסיא אין דינו כעכו"ם לקולא שאינו אוסר אם דר ביחד עם ישראל אחד שהרי הרא"ש (סי' י"ג) דן אם הוא קולא לדון צדוקי כעכו"ם דנו אם הוא

שאם הוא מחלל שבת בפרהסיא בדרבנן שאינו בכלל ביטול. וכיון שכל הדין שמתבייש אין דינו כמחלל שבת בפרהסיא אינו אלא לענין ביטול ולא קי"ל כן, הרמב"ם השמיטו.

אבל גם לשיטת הרמב"ם י"ל שמה שכתוב במתני' "הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו" מה שכתוב מי שאינו מודה בעירוב אינו מקור לשיטת הרמב"ם שצדוקי אינו מערב שהרי בהמשך כתוב "רבי אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה", וצדוקי שאין דינו כעכו"ם אוסר גם בישראל אחד, ובע"כ הכוונה במתני' היא לכותי או דוקא לת"ק שגם צדוקי הוא כעכו"ם לכל דבריו. ולכן גם הרמב"ם בפיהמ"ש לא הסביר דין אינו מודה בעירוב שאינו משתתף בעירוב כיון שלא נזכר במשנה כלל. שוב מצאתי שהגר"א בשו"ע (שפ"ה א') הביא מקור שלצדוקי אינו מועיל עירוב כיון שאינו מודה בעירוב וז"ל "ל"א ב' כיון דליתא בעירוב אינו בשליחות וכמ"ש בפ"ב גיטין", והיינו שהוא לא הביא המתני' בריש פרקין אלא הגמ' ל"א ב' שהוא לענין עירוב תחומין והגם דגם שם רב חסדא אומר דהיינו כותים אבל אין זה דוקא אלא כל מי שאינו מודה בעירוב ומה שהגר"א הוסיף לבאר מהגמ' גיטין רצה לומר שגם אם הוא מחוייב בדבר ורק אינו מקיים נקרא אינו בתורת והביא מקור לזה מהדין שמומר אינו בכלל שליחות בגיטין הגם שהוא בכלל חיוב גיטין וקידושין.

בידו. ולפלא על הט"ז ומגן אברהם שלא הביאו כלל דעת שארי פוסקים שאוסרים בזה, ובאמת כן משמע פשטא דש"ס במסקנא דאף בצדוקי אם מחללים שבת בפרהסיא אינו יכול לבטל רשות". וכתב על זה החזו"א (פ"ז י"ד) "ומה שטען סוף סוף שייך שלא ילמוד ממעשיהם אין זו טענה דלא אמרו חכמים אלא במי שדינו כעכו"ם ולא בכל מתנהג בדרך עקש". אמנם לדברינו לפי השו"ע יש תקנה מיוחדת בצדוקי לענין ביטול רשות בשבת משום שלא ילמדו ממעשיהם.

החזו"א גם תמה על המ"ב למה הוא לא הביא שיטת התוס' ורוב ראשונים שאם הוציא באיסור לפני הביטול אינו יכול לבטל באותו שבת. אמנם לפי המבואר אין זה אלא לפי ההו"א של הגמ' שיש דין מומר מיוחד בהוציא במזיד לענין ביטול ולא קי"ל כן לפי המסקנא. וגם אם סבירא לן שאינו בכלל ביטול מדין צדוקי אין זה אלא אם עבר עבירה דרבנן כמה פעמים ואז דינו כצדוקי דלפי המחבר אינו בכלל ביטול כלל וכמ"ש.

ביאור השמטת הרמב"ם

והדרנא לשיטת הרמב"ם די"ל לרב אשי דהמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם לכל דבריו אבל בצדוקי יש טעם אחר שכיון מחלל שבת בקביעות בדרבנן חשיב שאינו מאמין בעירוב ולכן אין מערבין עמו, וגם משום שלא ילמדו ממעשיו תיקנו שאין חזקה בביטולו, אבל לא קיימא לן שיש דין מיוחד לענין ביטול

סימן ל"ג

כל שמוותר למקצת שבת הותר לכל השבת דף ע' ע"א

נמי אסרי", והתוס' כתבו "ובחנם דחק דאין היורש אוסר אלא א"כ הולך לדור שם". וכ"כ הרשב"א "ואינו מחוור דהא קיי"ל כר' שמעון דאמר אפילו הלך לשובת אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו והלכך אפלו בעיר נמי אין היורשים אוסרים אם אינן דרים שם", ויפלא דלכ' הרשב"א לשיטתו אפילו לא בא היורש לגור שם אסור. וכבר עמדו בזה הגאון יעקב והחזו"א (פ"ח א') כתב שהרשב"א פ' דהוה ומית מבעו". אמנם בריטב"א שגם כתב כהרשב"א בההיא דירוש מהו שיבטל רשות כתב "ורבה הב"ע דהוה ומית פ' דהוה בהדיא אחרינא בבין השמשות ומת בשבת".

דעת הרמב"ם

כתב הרמב"ם (פ"ג הכ"ה מהל' עירובין) "שתי חצירות שעירבו עירוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון ונסתם החלון או הפתח בשבת כל אחת ואחת מותרת לעצמה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה", וכבר השיג הראב"ד "א"א זה שיבוש דלעצמה לא צריכא למימר אלא אפילו מזו לזו כמו שהיו קודם סתימה", וכ"כ רש"י בסוגיין "מותרין להשתמש מזו לזו ע"י זריקה ודרך חורים קטנים". ועיקר סברת הרמב"ם לחלק בדין הואיל והותרה למקצת שבת דאינו מתיר לטלטל מחצר לחצר צ"ב, דלמה אינו מתיר לטלטל מזו לזו מדין הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה?

האם אמרינן נאסרה בלא בא היורש לדור

איתא בגמ' "בעא מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות וכו'" וכתבו התוס' שם "ואיירי כגון שבא היורש לדור שם בשבת דאם לא כן לא בעי ביטול דהוי כמו בית התבן ובית הבקר דלא אסר כדאמר רבי יהודה דאינו אוסר אלא מקום דירה". אבל הרשב"א בחי' (בד"ה הא דבעא) מסיק "וחוזר אני בדבר זה אלא אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר למקצת שבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות וכיון שכן אי אפשר בלא ביטול". וכ"כ הריטב"א. וגם הרמב"ם סתם ולא כתב שאין היורש אוסר אם לא בא לגור שם.

אמנם לכאורה הרשב"א והריטב"א סותרים משנתם דבההיא דבעא מיניה אביי מרבה (ע' א') בחמשה ששרוין בחצר אחת ושכח אחד מהם ולא עירב צריך לבטל לכל אחד ואחד או אינו צריך סובר אביי צריך לבטל לכל אחד והגמ' מקשה מהברייתא שאחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב "ה"ד אי דליכא אחרינא בהדיא בהדי מאן עירב אלא פשיטא דאיכא אחרינא בהדיא וקתני לאחד שעירב ורבה הב"ע דהוה ומית", ופירש"י "ועל כרחך דרבה בשיירא שחנתה בבקעה והקיפוח חצר ונטו שם אהלו מוקי לה דכי מת אין ליורשיו שם כלום דאי בחצר ממש הא איכא יורשין וכיון דאילו הוה אבוהון קיים הוה אסר אינהו

**מת בשבת האם האוסר הוא המת
או היורש**

ובגדר הדין שיורש מבטל כתב הרשב"א
דהיינו שהמוריש לא עירב דאי בשעירב
אע"ג דמיית בשבת הרי הותר למקצת השבת
והותר לכל השבת ועיי"ש שכתב בתו"ד "ומיהו
אפילו היורש דר באותה חצר הוא דמבעיא ליה
ואע"ג דעירב היורש עם שאר בני החצר מבעוד
יום אפילו הכי צריך ביטול רשות דהא קי"ל
דצריך לבטל רשות לכל אחד ואחד וזה לא
ביטל אלא ליורש בלבד", והיינו דבזה מת
והוריש בשבת לגבי אותה שבת דין היורש לענין
עירוב הוא כאילו המוריש ביטל לו הרשות וכן
כתב בהמשך "ואני תמה אם היורש כמי שביטל
לו המוריש רשותו לא' מבני החצר דלא עשה
כלום עד שיבטל לכל א' וא', וא"כ היורש היאך
אפשר לו לבטל אצל האחרים דכיון דמעיקרא
לא הוה ליה שריותא להאי חצר לא וכו' וי"ל
דודאי הוא לענין שיכול הוא לבטל אצל
האחרים הרי הוא כאביו ממש דכרעא דאבוה
הוא ואינו דומה לנוטל רשות דלית ליה בחצר
כלום אלא לשעה מחמת ביטולו של זה שבא
להתירו בביטול זה וכו'" אלא סובר הרשב"א
דגדר דין נאסרה הוא שהקובע לענין מי חייב
בעירוב הוא הבעלים בזמן כניסת השבת ולפיכך
גם אם מת באמצע השבת החיוב עשיית עירוב
מוטל על המת, המיתה היא כביטול רשות
ליורש באופן כזה שהיורש יכול לחזור ולבטל
לשאר בני החצר.

אבל התוס' סברי דאין היורש אוסר אם לא
בא לדור בחצר בשבת. והיינו דהתוס'
והרשב"א פליגי במת בשבת מי הוא האוסר
דלפי הרשב"א המת אוסר כיון שהקובע לחיוב

והגאון יעקב הקשה דלכאורה להתיר לטלטל
באותה חצר לא גרע מנאכל העירוב בשבת
שמותר לטלטל כל השבת. ועוד צ"ע
דבסוגיין איתא כיון שהותרה מקצת שבת
הותרה כל השבת כולה גם להתיר לטלטל
במבוי שניטל קורותיו או לחייו והרמב"ם
השמיט ההלכה.

ועוד קשה, דבגמ' (ע' ב') מבואר דשני בתים
בשני צידי רה"ר והקיפום נכרים מחיצה
בשבת אסור לטלטל מדין כל שנאסר למקצת
שבת נאסר לכל השבת כולה ובגמ' (ס"ז א')
הגמ' מסתפקת "בעא מיניה רב חסדא מרב
ששת: שני בתים משני צידי רשות הרבים, ובאו
נכרים והקיפום מחיצה בשבת מהו? אליבא
דמאן דאמר אין ביטול רשות מחצר לחצר לא
תיבעי לך. השתא דאי בעו לערובי מאתמול מצו
מערבי, אמרת אין ביטול רשות מחצר לחצר,
הכא דאי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבי
לא כל שכן כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר
יש ביטול רשות מחצר לחצר התם, דאי בעו
לערובי מאתמול מצו מערבי בטולי נמי מצי
מבטל. אבל הכא, דלא מצו מערבי מאתמול
בטולי נמי לא מצי מבטל. או דילמא לא שנא
אמר ליה אין מבטלין". והיינו שהגמ' מסתפקת
משום דאי בעי לערובי מאתמול לא מצו
מערבי, ובני הרה"ג רבי בנימין שליט"א הוסיף
שיש נפ"מ טובא בזה דאם האיסור משום
שנאסר למקצת שבת א"כ אסור לטלטל כדין
רה"ר והיינו אפילו כלים ששבתו בתוכו אסור
לטלטל יותר מד' אמות ומשא"כ אם כל הנידון
הוא דלא שייך ביטול כיון דלא מצי לערובי
אכתי אין לאסור טלטול לכלים ששבתו בתוכו
כדין חצר שלא עירבו.

בבקעה והקיפּוּה מחיצות שאם יש שם ב' אנשים נותנים להם בית סאה אבל ג' אנשים נעשו שיירא ונותנים להם כל צרכן ואם בכניסת השבת היו שלשה ומת אחד או בכניסת השבת היו שתיים וניתוספו עליהן רב הונא סובר שבת גורמת (ופירש"י "הואיל וכשנכנסה שבת גרמה לאיסור") והגמ' שם מסיקה דגם לרב יוסי דלא סבירא ליה שבת הואיל והותר הותרה אין זה אלא אם ליתנהו למחיצות אבל הכא איתנהו מחיצות. וכן פסק הרמב"ם. וכן כתב הרשב"א (צ"ג ב' ד"ה אמר ליה אביי) "אבל הכא גבי נסתם הפתח איתנהו למחיצות כלומר מוקפות הם מחיצות ואינן חסרות אלא עירוב ובעירוב הקילו", ואם כן כל הדין הותרה או נאסרה לפי הרשב"א והרמב"ם הוא הבעלים בתחילת שבת היא החייב בעירוב.

אך מ"מ פליגי הרמב"ם והרשב"א דלפי הרשב"א גם אם הוא מת בשבת אינו מותר אלא משום שמיתתו נחשבת כביטול וכמ"ש. אבל הרמב"ם סובר שאין המיתה נחשבת כביטול ולכן כתב (בפ"ב ה"ח) "ישראל וגר ששרויים במערה אחת וכו' מת הגר משחשיכה אף על פי שהחזיק ישראל אחר בנכסיו אינו אוסר עליו אלא בהתירו הראשון הוא עומד", והיינו שאינו מותר אלא אם היה מותר בחיי הגר. אמנם לענין יהודי שמת שיש לו יורשין כתב (בפ"ב ה"ז) "אחד מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק, אם מת מבעוד יום הרי היורש שאינו מבני החצר אוסר עליהם, ואם מת משחשיכה אינו אוסר עליהם", ולא כתב משום בהתירו הראשון הוא עומד, ומשמע כשיטת הר"ן שכתב (ע' א' בד"ה כל שהותר) "דכיון דרשותו זו כבר נתעברה אין היורש זוכה בחצר

עירוב הוא כניסת השבת ואפילו אם מת בשבת כיון שבכניסת השבת הוא היה חי הוא אוסר לכל השבת, ורק דזה שמת נחשב כביטול ליורש ולכן אינו אוסר. ומשא"כ לפי התוס' היורש הוא האוסר ולכן למ"ד שאם הלך לשבות בעיר אחרת אינו אוסר כתבו התוס' שאינו אוסר אם לא בא לדור בחצר בשבת. ולכן התוס' (ד"ה ת"ש) כתבו שגם גר דינו כיוורש וצריך לבטל ומשא"כ הרשב"א שסובר שהמת הוא האוסר כתבו (ע"א א' ד"ה אע"פ) "דכל שמת גר בשבת והחזיק ישראל אינו אוסר באותה שבת דכיון דאין לו יורשין הוה ליה כשמת כמבטל רשותו לכל".

גדר הותרה ונאסרה עפ"י הנ"ל

וי"ל דהתוס' ורשב"א פליגי בגדר דין נאסרה והותרה דלפי התוס' אינו קובע מי מחוייב בעירוב אלא הוא דין כללי בהלכות עירובין שאם הותרה שעה אחת הותרה לכל השבת כולה וה"ה אם נאסרה שעה אחת נאסרה לכל השבת ומשא"כ לפי הרשב"א כל עיקר דין הותרה ונאסרה לא נאמר אלא לענין קביעות שם מי מיקרי בעלים לענין להתחייב בעירוב. ובריטב"א דאזיל בשיטת הרשב"א כתב (ע' א' ד"ה בעא מיניה) "אבל אם היה בכאן מקצת היום ואסר עליהם, אע"פ שהלך מקצת היום הנשאר אצל בתו, אוסר הוא עליהם, דהואיל ונאסרו על ידו נאסרו, ולא נעקרה דירתו מכאן כיון שקנה בו שביתה לאחר שקדש היום".

והנה התוס' (כ' א' ד"ה מחיצה) כתבו בשיטת אביי דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה בדליכא מחיצות והוא לכאורה על פי שיטת רב הונא שסובר (י"ז א') לענין שיירא שחנתה

הרשב"א לשיטתו כתב דלא קיי"ל כן. ואם כן מש"כ רש"י ותוס' ליישב הסוגיא ס"ז א' שכתבו דהנידון בשני בתים משני צידי רשות הרבים והקיפום נכרי מחיצה בשבת הוא משום דאי בעי לעירובי מאתמול לא מצי לעירובי אם גם לא מצי לבטל בשבת עם הסוגיא בדף ע' ב' שפירש שהוא אסור משום כיון שנאסרה למקצת שבת אינו אלא לשיטתו דלפי הרשב"א והרמב"ם י"ל שם היא רק בשיטת רבי יצחק (י"ז א') שסובר שהדין כיון שנאסרה נאמר גם לענין מחיצות, ולפי מה דקיי"ל שכיון שהותרה או נאסרה אינו ענין למחיצות אם כן כל ספיקת הגמ' אינו אלא משום דלא מצי לעירובי מאתמול.

והנה הקשינו לעיל סתירה בדברי הרשב"א דהסוגיא נקט שאפילו שהירוש לא בא לגור חשיב אוסר ובדף ע' ע"א נקט שאין הירשים אוסרים אא"כ באו לדור. ויש להקדים דהנה בסימן בדיני ביטול כבר הזכרנו מה שכתב הרמב"ם (פ"ב ה"ד מהל' עירובין) "אחד שעירב אינו מבטל רשותו לאחד שלא עירב אבל האחד שלא עירב מבטל רשותו לאחד שעירב". והראב"ד כתב בהשגות "א"א והוא שמת השלישי שעירב זה עמו אבל אם חי צריך לבטל לשניהם". וכתבנו לבאר שיטת הרמב"ם שחילק בין אחד שעירב וביטל לרשותו לאחד משנים שלא עירבו לביטל רשותו לאחד משנים שעירבו דאם ביטל לשנים שלא עירבו אם כן הביטול לאחד מהם לא פעל כלום, וכיון שלא פעל בשעתו משום שכל אחד מהם אסור על חבירו אין כאן סילוק כלל ולכן אפילו מת השלישי אין הביטול חוזר וניעור, ומשא"כ אם ביטל לאחד משנים שעירבו א"כ אינם אוסרים

אלא באותו ענין שהיה בה מורישו, ומשא"כ גר שמת שביתו הפקר וא"כ בטל העירוב ולכן הזוכה בו אינו מותר אלא משום שבהתירו הראשון הוא עומד.

ולכן מובן מש"כ הרמב"ם (פ"ג הכ"ה מהל' עירובין) "שתי חצירות שעירבו עירוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון ונסתם החלון או הפתח בשבת כל אחת ואחת מותרת לעצמה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה", דלענין לטלטל מחצר לחצר לא אמרינן כיון שהותרה שהרי לא אמרינן כיון שהותר להחשיב מחיצה כאיתא או כליאת ומשא"כ לענין להחשיב שכאילו עירבו לזה אמרינן כיון שהותרה. ושור"ר שגם הקרן אורה (צ"ג ב') כתב שהרמב"ם סובר שלא אמרינן כיון שהותרה הותרה לענין המחיצות ולכן פסק שכל חצר מותרת לעצמה. ויש לומר עוד, גם לענין נאכל העירוב בשבת שמה שמותר להמשיך לטלטל עד סוף השבת הוא משום הותרה דהא בכניסת השבת התיר העירוב ולא איכפת לן מה שנאכל.

ובזה מבואר מש"כ הרשב"א בשיטת הרמב"ם (ע"א א' ד"ה מחשכה) וביתר אריכות בשיטת הראב"ד (פ"ו א') והוא גם שיטת המ"מ (פ"ד הי"ג מהל' עירובין) שאם בכניסת השבת הסיח דעתו מלהיות בחצר בשבת אפילו נמלך וחזר באמצע שבת אינו אוסר, שהקובע לענין מי נחשב דייר בחצר הוא זמן כניסת השבת.

ומשא"כ לפי התוס' שגדר נאסרה הוא דין שכיון שנאסרה למקצת שבת אסור לכל השבת כתבו התוס' לשיטתם שאתא נכרי בשבת ואח"כ מת בשבת אמרינן כיון שנאסרה נאסרה גם אם נאסר רק באמצע שבת, אבל

וההוא ברייתא כר"א". וכתב שמזה הוכיח הרמב"ם דר"א ורבנן פליגי היכא שמבטל זה שלא עירב את רשותו דלפי ר"א בעין יפה מבטל ואם ביטל לאחד הוא כאילו ביטל לכל אחד ומשא"כ לרבנן צריך שיפרש לכל אחד ואם לא פירש כולן אסורין ופלוגתא דאביי ורבה בשיטת רבנן דלפי אביי אם ביטל רק לאחד אם זה שביטל לו מותר לטלטל בכל החצר כיון שאותם שלא עירבו ביטלו אליו רשותם ואינם אוסרים וגם אלו שעירבו אינם אוסרים עליו, ורבה פליג וסובר שבכה"ג כולן אסורין עד שיבטל רשותם לכל אחד ואחד, והרמב"ם פסק כאביי, שהרי הגמ' טרח לפרש הברייתא גם לאביי ומשמע דהגם שאמרינן קשיא קיי"ל כוותיה. אמנם אם כוונת הרמב"ם כמו המרכבת המשנה אינו ענין למש"כ הרשב"א שהוא בשיטת רבה שפירש דהוה ומית.

זה על זה אלא חסר בביטול משום שצריך לבטל לכל אחד ואחד והוא כביטול שלא נגמר בכה"ג אם אחר כך מת השלישי לא חסר בביטול שעשו. וזהו כוונת הרמב"ם בחילוק בין ביטול לשנים שלא עירבו לביטול לשנים שעירבו. ואם כן י"ל דה"ה לענין הדין שצריך לבטל רשותו לכל אחד ואחד דין זה אינו אלא שצריך לבטל רשותו למי שנמצא בתוך החצר, אבל אם מת או הסיע לבו באמצע שבת לצאת מן החצר גם אם הוא נחשב בעלים לענין שצריך להשתתף בעירוב אבל אין צורך שזה שלא עירב יבטל לו רשותו. ואם כן אין סתירה בדברי הרשב"א.

אמנם המרכבת המשנה פירש הרמב"ם (פ"ב ה"ד) בדרך אחר, והוא לתרין קושית התוס' (ע' א' ד"ה בעא מיניה) שהתוס' כתבו בד"ה בעא מיניה אביי מרבה "לא שמיע ליה ברייתא דלעיל דסוף פ"ב דפלוגתא דר"א ורבנן

סימן ל"ד

בעל הבית שהיה שותף עם שכניו דף ע"א ע"א

שהלא אין עירובי חצירות אלא בפת ואיך יחשב שותפות בין כעשיית עירוב. ועי' בב"י שכתב ודין זה לא ניתן ליכתב כאן דהא בעירובי חצירות קיימין שאינה אלא בפת ובסי' שפ"ו דמיירי בשיתופי מובאות שם הוא מקומו. והב"ח כתב דדוקא לכתחילה בעינן בפת אבל בדיעבד הוא עירוב בכל דבר מזון, וא"כ השותפות נחשב כעשיית עירוב בדיעבד.

וגם הב"י צ"ע שהרי בשו"ע בכלל לא הביא את דין המשנה, ורק הרמ"א כתב (בסי' שס"ו ג') "ואפילו היה משותף עם שכניו בסחורה לזה בין ולזה בשמן א"צ להשתתף והוא שיהיה בכלי אחד". וצ"ע למה המחבר השמיט את דברי המשנה.

בדין דבעה"ב שהיה שותף האם הוא דין עירוב או פטור מעירוב

במתני' איתא "בעל הבית שהיה שותף עם שכניו לזה בין ולזה בין אין צריכין לערב". כתב החזו"א (סי' צ' אות ב') דהגם דקיי"ל בית שמניחין בו עירוב א"צ להשתתף בפת אבל כאן לענין הדין בעה"ב שהיה שותף עם שכניו אם אין בעה"ב שותף עמהן לא מהני, דלא תקנו חכמים היאך דינא אלא בשלשתן שותפין. א"כ יש לחקור אם האי דינא דמתני' הוא אופן חדש של קיום מצות שיתוף או פטור מדין שיתוף. ויש בזה נפקותא טובא דאם הוא פטור מדין שיתוף גם אם אחד מהשותפין אינו מאמין בעירוב כיון דהשותפות בין אינו עשיית

איתא במתני' "בעל הבית שהיה שותף עם שכניו לזה בין ולזה בין אין צריכין לערב לזה בין ולזה בשמן צריכין לערב ר"ש אומר אין צריכין לערב".

כתב הרמב"ם (פ"ה ה"א מהל' עירובין) "אנשי מבוי שהיה ביניהן שיתוף במאכל אחד לענין סחורה כגון שקנו יין בשותפות או שמן או דבש וכיוצא בהן אין צריכין שיתוף אחר לענין שבת אלא סומכין על שיתוף של סחורה, והוא שיהיה המין שהן שותפין בו מין אחד ובכלי אחד, אבל אם היה אחד מהן שותף לזה בין ולאחר בשמן או שהיה הכל יין והיה בשני כלים הרי אלו צריכין שיתוף אחר לענין שבת". והיינו שהרמב"ם פירש את דברי המשנה "אין צריכין לערב" שאם הם בלאו הכי שותפין בין או שמן אין צורך לעשות שיתופי מובאות, וכן פירשו רוב הראשונים וכתבו כן משום שעירובי חצירות בפת דוקא ולא בין.

אבל הטור הביא את דברי המשנה בסי' שס"ו לענין עירובי חצירות וז"ל שם: "בעל הבית שהיה שותף עם שכניו בסחורה אפילו זה בין וזה בשמן א"צ לערב אפילו לא נשתתפו לשם עירוב ובלבד שיהא הכל בכלי אחד ואפילו היו מסובין לאכול וקידש עליהם היום סומכין משום עירוב על הפת שלפניהם בשלחן והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להניח שם העירוב אבל בחצר לא ובשתופי מובאות סומכין עליו משום שיתוף אף אם מסובין בחצר". וצ"ע,

מותר" ומשא"כ בפ"ה ה"א כתב "והוא שיהיה המין שהן שותפין בו מין אחד ובכלי אחד", אבל לא הסביר טעם החילוק].

דעת תוס' בהנ"ל

התוספות (ס"ח א' ד"ה אמר רב אושעיא) רצו להוכיח מהמתני' בעל הבית שהיה שותף עם שכניו דלא בעו הנחה בכלי לשם עירוב, משמע שהוא דין אחד עם הדין שיתופי מבואות. ולשיטתם גם כתבו במ"ט א' ד"ה עירוב משום קנין שבבעל הבית שהיה שותף עם שכניו כיון שיש קירוב דעת ביניהן עשאוה חכמים כאילו הקנו זה לזה אבל עכ"פ תוס' הוכיחו מדין שיתוף לדין בעה"ב שהיה שותף עם שכניו שצריך קנין, ומשמע שהכל דין אחד.

מחלוקת מתי צריך להגביה טפח ולכאו' תלוי בהנ"ל

בגמ' ע"ט ב' איתא "אמר רב יהודה חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח". ורש"י פירש "כשהוא מזכה אותה להן" ואם כן אם גבו העירוב מכולן לא צריך להגביה את העירוב טפח. אבל הרמב"ם פ"א הי"ז כתב "וכיצד משתתפין כמבוי גובה אוכל כגורגרת מכל אחד ואחד וכו' ואם הניח הכלי בחצר צריך להגביה הכלי מן הקרקע טפח כדי שיהא ניכר" ואם כן הוא חובת היכר ואינו תלוי אם הוא מזכה אותה להן או גבה מכולן עירוב, והריטב"א הסביר החובה להגביה מהקרקע טפח שמא ישבר ולכן אם הוא בין החביות צריך שיגביה טפח שידע שזו של העירוב הוא זה שנשבר. אבל בפ"ה לענין היו שותפין הרמב"ם לא הזכיר שצריך להגביה טפח.

כמו כן כתב המאירי דלפי מה שסובר שצריך הנחה לשם עירוב גם בההיא דהיה שותף

עירוב אלא פטור מדין עירוב א"כ גם אם אינו מאמין בעירוב לא יכול לערב אבל בשותפות אין עירוב אלא פטור מעשיית עירוב.

דקדוק מהתוספתא להנ"ל

ולכאורה יש להביא ראיה מלשון התוספתא (פ"ו ה"ד) שכתב "שיתוף מבוי צריך שיהא עמהם במבוי. עירובי חצירות צריך שיהא עמהם בחצר. שנים שותפים זה לזה בין בין בשמן צריך שיהא עמהם במבוי", ומשמע שיש שלשה אופנים של היתר עירוב: עירובי חצירות, שיתופי מבואות וגם שני שותפים. אבל הרמב"ם בפיהמ"ש פירש המשנה "בעה"ב שהיה שותף לשכניו וכו' שותף ידוע ואין הפרש בין שיערבו שניהם ינם או שיקנו כלי מלא יין בשותף וזה הדבר הוא בשותפי מבואות ולפיכך אמר שותף", ומשמע שהוא דין שיתופי מבואות ממש. וכן הגמ' בדף ע"ג ב' שר"ל כל שיתוף שאינו מכניסו ומוציאו דרך פתחים למבוי אינו שיתוף מקשה מהמתני' בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה, בין ולזה בין ואינו מתרץ דבעל הבית שהיה שותף הוא דין מחודש ולא דין שיתוף, משמע שהוא דין שיתוף. אמנם הגמ' ממילא חוזרת ממה שאמרו שצריך להכניסו ולהוציאו דרך כל הפתחים.

ובדברי הרמב"ם בפיהמ"ש יש משמעות גם בראשונים שהקשו מפ' מי שהוציא אוהו שעירוב הנתון בשני כלים כי מלייה למנא ואייתר אפשר להשים בכלי שני ומשא"כ כאן אמרינן "אמר רב בכלי אחד", והראשונים תירצו לחלק בין גבו לשם עירוב או לא ולא כתבו שכאן אינו דין שיתוף כלל. [וגם הרמב"ם כתב (פ"א הי"ח מהל' עירובין) "מלאו את הכלי מן העירוב ונשאר ממנו מעט והניחוהו בכלי אחר

שותף לזה ביין ולזה ביין, ורק לפי הרמב"ם התחדש לפי החכמים שא"צ הגבהה טפח או קנין לשם עירוב ולפי התוס' שגם חידוש זה אינו ולכן הב"י שסובר כמו תוס' השמיט המשנה.

עוד ביאור במחלוקת הרמב"ם והטור

וי"ל עוד דיתכן שהרמב"ם וטור פליגי לשיטתייהו בעיקר גדר חיוב עירובי חצירות ושתופי מבואות שהרי הרמב"ם כתב (פ"א הל' ו' מהל' עירובין) "ומה הוא העירוב הזה, הוא שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת, כלומר שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחבירו אלא כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחו כל אחד לעצמו והרי אנו כולנו רשות אחת, ובמעשה הזה לא יבאו לטעות ולדמות שמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים. העירוב שעושים בני החצר זה עם זה הוא הנקרא עירובי חצירות, ושעושיין אנשי מבוי זה עם זה או כל בני המדינה הוא הנקרא שתוף". והיינו דגדר עירוב ושתוף הוא חובת היכר בלבד, וא"כ י"ל דמתקיים חובת היכר גם על ידי שותפות וא"כ דינו כשתוף, ומשא"כ הטור כתב (סי' שס"ו) שהעירוב הוא "שנחשוב כאילו זה הבית קנוי לכולם" ובסי' שפ"ו כתב שעל ידי השיתוף אנו רואין "כאילו פתוח כל מבוי לאותו חצר", וא"כ העיקר הוא הקנין שנעשה על ידי עשיית השיתוף, ולכן על ידי השיתוף לא נעשה השותפות ביין, ובע"כ אינו אלא פטור מעשיית עירוב. ומשא"כ לפי התוס' שגם סובר כהטור בעיקר דין שיתוף כתב שגם כאן מתקיים עשיית שיתוף עם כל הלכותיו.

עם בני המבוי "יגמרו בלכם שיהא שיתוף סחורה עולה אף לשיתוף מבוי" ובחי' הר"ן כתוב "בלא נשתתפו לשם עירוב חשבינן ליה כאילו נשתתפו לשם עירוב". ויתכן שגם הרמב"ם סובר כפשטות הסוגיא שבהיה שותף עם בני מבוי לא צריך הנחה או אפילו גמר בלב לשם עירוב.

א"כ לכאורה מבואר שהתוס' ס"ל שדין בעל הבית שהיה שותף עם שכניו הוא דין שיתוף רגיל, ומשא"כ הרמב"ם סובר שהוא דין שיתוף מחודש ולכן פטור מהדין שצריך להגביה טפח משום היכר ואין צורך הנחה או אפילו גמר בלבו לשם עירוב.

אבל לפי הטור יש לומר כמו פשטות התוספתא שהוא פטור מהדין עירוב ושתוף והוא גם פטור מעירובי חצירות שדינו הוא בפת, אבל אם היה שותף ביין או בשמן אין צריך לעשות עירוב חצירות.

ביאור השמטת השו"ע עפ"י הנ"ל

ויתכן דלפי התוס' כל עיקר חידוש המתני' הוא רק בשיטת ר"ש דגם אם היה שותף עם זה ביין ועם זה בשמן גם הויא שיתוף, וכיון דלא קיי"ל כר"ש הב"י לא הביא ההלכה כלל. וגם הרמב"ם לא הביא הדין היה שותף לזה ביין ולזה ביין אלא "אנשי מבוי שהיה ביניהן שיתוף במאכל אחד לענין סחורה כגון שקנו יין בשותפות או שמן או דבש וכיוצא בהן אינן צריכין שיתוף אחר לענין שבת", והיינו דכיון דלא קיי"ל כר"ש לענין היה שותף לזה ביין ולזה בשמן שמועיל וכמ"ש בפיהמ"ש, ואם כן דין היה שותף הוא דוקא אם היה שותף עם שניהם ביין ואם כן אין שום חידוש נוסף בזה שהיה

סימן ל"ה

חמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד

ואחין שהיו אוכלין על שולחן אביהן דף ע"ב ע"ב

הרמב"ם (פ"ד הל' ה' מהל' עירובין) "האב ובנו הרב ותלמידו שהן שרויין בחצר אינן צריכין לערב מפני שהן כבית אחד ואע"פ שלפעמים אוכלין על שולחן אחד ופעמים אינן אוכלין הרי הן כבית אחד". ושמע שגם כשיש עמהן דיוורין אחרים אינן צריכין לערב דכבית אחד הן, וא"כ 'פלא דבגמ' (ע"ג א') מפרש "תניתוהו אב ובנו הרב ותלמידו בזמן שאין עמהן דיוורין הרי הן כיחידים ואין צריכין לערב.

איתא במתני' (ע"ב ב') "האחין שהיו אוכלין על שולחן אביהם וישנים בבתיהם צריכין עירוב לכל אחד ואחד. לפיכך אם שכח אחד מהם ולא עירב מבטל את רשותו. אימתי בזמן שמוליכין עירובן במקום אחר. אבל אם היה עירוב בא אצלן, או שאין עמהן דיוורין בחצר אינן צריכין לערב". לכאורה מבואר במתני' שגם אם יש עמהם דיוורין בחצר אבל אם העירוב בא אצלן עירוב אחד לכולן.

ביאור הרמב"ם בסוגיין

עוד יש להעיר דבגמ' (ע"ג א') מבואר הטעם ביש דיוורין אחרים בהדיהו שצריך עירוב לכל אחד משום דמגו דהני אסרי הני נמי אסרי והרמב"ם לא כתב כן אלא כתב "צריכין פת לכל אחד ואחד כשאר אנשי החצר מפני שאינן סומכין על שולחן אחד תמיד". עוד נראה מדבריו שכתב שאינם סומכין על שולחן בעלן או רבן תמיד אבל אוכלים על שולחנו וכו' ימים ידועים שהבין כן מדברי רב דמירי במקבלי פרס כדביארו הראשונים שמקבלים את הוצאה מאביהן ואוכלין על שולחנם וכתב התוס' רבנו פרץ שלשון המשנה מדוייק כהרמב"ם שלשון "האחין שאוכלין על שולחן אביהם" לא משמע כדברי הראשונים שהיה הוצאה מבית אביהם ואין אוכלין על שולחנו ממש אלא פירש שאוכלין על שולחן אביהם כמקבלי פרס ולא תמיד.

אבל הרמב"ם (פ"ד ה"ו מהל' עירובין) כתב "האחים שכל אחד מהם יש לו בית בפני עצמו ואינן סומכין על שולחן אביהן, וכן הנשים או העבדים שאינן סומכין על שולחן בעלן או רבן תמיד אבל אוכלין הם על שולחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין כמי שסועד אצל חברו שבוע או חדש, אם אין עמהן דיוורין אחרים בחצר אינן צריכין לערב, ואם עירבו עם חצר אחרת עירוב אחד לכולן, ואם בא העירוב אצלן אין נותנין פת, ואם היו דיוורין עמהן בחצר צריכין פת לכל אחד ואחד כשאר אנשי החצר מפני שאינן סומכין על שולחן אחד תמיד", ולא כתב כשיש דיוורין עמהן בחצר אם העירוב בא אצלן עירוב אחד לכולן, ודלא כהמתני'. ושור"ר שהמעשה רוקח עמד על זה. וכן צ"ע מש"כ

**דברי הראשונים בחמשה ששבתו
בטרקלין**

ולעיל בסוגיית חמשה חבורות ששבתו בטרקלין איתא "תנא במה דברים אמורים כשמוליכין את עירובן למקום אחר, אבל אם היה עירובן בא אצלן דברי הכל עירוב אחד לכולן". ופירש"י "והאי תנא, מדקא מפליג בין מקום אחר לכא אצלן סבירא ליה טעמייהו דבית שמאי ובית הלל לאו במחיצות פליגי, אלא אפילו לבית שמאי נמי טרקלין מחברן ואין צריך עירוב ביניהן, והוון להו כחמשה שגבו את עירובן", ולכאורה סתר משנתו ממש"כ כפ"י המתני' בד"ה ב"ש אומרים עירוב לכל חבורה וחבורה "וה"ה דאם באו להוציא מרשות זו לזו צריכין עירוב ביניהן". והנה התוס' כתבו בד"ה אבל "וא"ת טעמא דב"ש אתא לאשמועינן דלב"ה לא איצטריך דאפילו מוליכין עירובן אמר עירוב אחד לכולן וכו' וי"ל דלב"ה נמי נפקא מינה בכעין חדרים ועליות דדווקא במוליכין עירובן קאמר דמודו שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה אבל בעירוב בא אצלן עירוב אחד לכולן דכעין חדרים ועליות לב"ה כמו מחיצות שאין מגיעות לתקרה לב"ש". אבל לכאורה רש"י סובר שהברייתא פירשה את מחלוקת ב"ש וב"ה בענין אחר מרבי יהודה הסבר ולכן לא קשה טעמא דב"ש אתא לאשמועינן. ובמתני' פירש רש"י כדברי רבי יהודה הסבר שמחלוקת ב"ש וב"ה הוא בדין מחיצות ואין חילוק בין עירוב בא אצלן או מוליכין עירובן למקום אחר. ולכן אם זה נחשב כבתים נפרדים גם אם באו להוציא מרשות זו לזו צריכין עירוב ביניהן. אבל התוס' לא סברי דרבי יהודה הסבר והברייתא פליגי בהבנת מחלוקת ב"ש וב"ה.

ועיין בחזו"א (פ"ג ה') שכתב ליישב דברי רש"י דלא אמרינן טעמא דב"ש אתא לאשמועינן אלא כשמפרט דינים אליבא דב"ש, אבל הכא רש"י פירש את עיקר דברי ב"ש ובאר במה נחלקו ב"ש וב"ה בהולכת עירוב למקום אחר ולא בשיעור המחיצות ולולא אשמועינן בברייתא היינו טועים בעיקר פלוגתתן למסבר דפליגי בשיעור המחיצות.

פסק הלכה בחמש חבורות בטרקלין

הטושו"ע (ש"ע ג') פסקו כתוס' ולכן כתבו "חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחיצות וכו', אם היה לכל א' פתח פתוח לחצר וכו' אם המחיצות מגיעות לתקרה בתוך שלושה טפחים, דהוי כל א' הדר בפני עצמו אפילו הן של יריעות, אם בני החצר נותנים העירוב בא' משאר בתי החצר צריך כל אחת ואחת מחבורות שבטרקלין ליתן עירוב אבל אם נתנו העירוב בזה הטרקלין, אין צריכין ליתן עירוב כלל שכולם דרים בבית זה, ובית שמניחים בו העירוב אין צריך ליתן עירוב. וכן אם אין דיורין אחרים בחצר אינם צריכים עירוב". אבל הרמב"ם (פ"ד ה"ז מהל' עירובין) פירש כרש"י דז"ל שם "חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד, אם היה מפסיק בין כל חבורה וחבורה מחיצה המגיעת לתקרה הרי כל חבורה מהן כאילו היא בחדר בפני עצמו או בעלייה בפני עצמה לפיכך צריכין פת מכל חבורה וחבורה ואם אין המחיצות מגיעות לתקרה ככר אחד לכולן שכולן כאנשי בית אחד הן חשובין", ולא חילק בין עירוב בא אצלן למוליכין עירובן לחצר אחרת.

בדברי הגמ' בד"א כשהיה העירוב בא אצלן אבל אם היו מוליכין את עירובן למקום

כשהם מוליכין אינן צריכין להוליך על ידי חמשתן אלא ככר אחד שכיון שגבו כולן נעשו כאנשי בית אחד". וצ"ב מה הוסיף בהל' ד' מה שלא כתב בהל' ג'.

ביאור דעת הרמב"ם

והנה בזה דהרמב"ם לשיטתו כתב (בפ"א ה"ו) דעיקר דין עירוב הוא כמ"ש בפ"א ה"ו "כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו" וזה מה שכתב כאן בהל' ג' "וכן אנשי חצר שעירבו נעשו כולן כבית אחד", אבל בהלכה זו היה מקום לומר דאין זה אלא אחרי שחל השם עירוב, לכן הוסיף בהל' ד' "חמשה שגבו את העירוב להוליכו למקום שמניחין בו העירוב כשהם מוליכין אינן צריכין להוליך על ידי חמשתן אלא ככר אחד שכיון שגבו כולן נעשו כאנשי בית אחד", והיינו שעל ידי הגביית עירוב גם אם עוד לא הונח העירוב במקום העירוב הם כבר נעשין "כאנשי בית אחד" (ולכאורה לפי הטור שגדר העירוב הוא שמקום העירוב נעשה הבית דירה שלהם לשבת אין זה אלא אחרי שיש חלות עירוב ולא על ידי הגבייה לפני ההנחה). אבל באוכלי פרס שהרמב"ם למד כנ"ל ש"אינן סומכין על שולחן אחד תמיד" א"כ אין להם דין כאנשי בית אחד, ולכן דוקא אם אין עמהן דיורין אחרים אין צריכים לערב. אבל אם היו נחשבים כבית אחד לא היו צריכים עירוב כלל.

והנה (בהל' ה') כתב הרמב"ם "האב ובנו הרב ותלמידו שהן שרויין בחצר אינן צריכין לערב מפני שהן כבית אחד, ואף על פי שפעמים אוכלין על שלחן אחד ופעמים אינן

אחר דברי הכל צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה לא א"ש המתני' לקמן, והוי דלא כחד. ועי' במהרש"א שהקשה מה הכרח הגמ' לפרש את המחלוקת לענין דין חמשה שגבו עירובן ולא לענין מחיצות.

ביאור טעמי הרמב"ם

והנה הרמב"ם (בפ"ד מהל' עירובין) מהלכה א' עד הלכה ז' ביאר הטעם שאין צריכים לערב הוא "משום כבית אחד הן". וביאר כן באנשי חצר האוכלין על שולחן אחד ובאנשי חצר שעירבו ובאב ובנו ורב ותלמידו ובחמש חבורות בטרקלין, אבל לענין מקבלי פרס בפ"ד ה"ו כתב "האחים שכל אחד מהם יש לו בית בפני עצמו ואינן סומכין על שולחן אביהן, וכן הנשים או העבדים שאינן סומכין על שולחן בעלן או רבן תמיד אבל אוכלין הם על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין כמי שסועד אצל חברו שבוע או חדש, אם אין עמהן דיורין אחרים בחצר אינן צריכין לערב, ואם עירבו עם חצר אחרת עירוב אחד לכולן, ואם בא העירוב אצלן אין נותנין פת, ואם היו דיורין עמהן בחצר צריכין פת לכל אחד ואחד כשאר אנשי החצר מפני שאינן סומכין על שולחן אחד תמיד" ולא כתב משום שכבית אחד הם.

עוד יש להעיר שהרמב"ם כתב בפ"ד ה"ג כתב "וכן אנשי חצר שעירבו נעשו כולן כבית אחד, ואם צרכו לערב עם חצר שניה ככר אחד בלבד הוא שמוליכין על ידי כולן למקום שמערבין בו, ואם היה העירוב בא אצלן אינן צריכין ליתן פת". ובהל' ד' כתב "חמשה שגבו את העירוב להוליכו למקום שמניחין בו העירוב

לכולן. והא אחין דכי גבו דמו, וקתני צריכין עירוב לכל אחד ואחד. הכא במאי עסקינן כגון דאיכא דיורין בהדיהו, דמגו דהני אסרי הני נמי אסרי. הכי נמי מסתברא דקתני אימתי בזמן שמוליכין את עירובן במקום אחר, אבל אם היה עירובן בא אצלם, או שאין דיורין עמהן בחצר אין צריכין לערב שמע מינה". והתוס' הקשו "ואע"ג דאביי ידע להאי ברייתא דלעיל דהא בסוף פרק מי שהוציאווהו פריך מינה לרבה דקאמר ליה לדידך קשה לשמואל קשה גבי עירוב משום קנין לא שאל כאן לרבה אלא כדי להקשות לו ממתני". אמנם לפי הרמב"ם י"ל דשני סוגיות הן דהתם אביי שאל את רבה גבי עירוב משום קנין או משום דירה מהא דחמשה שגבו את עירובן כשהם מוליכין את עירובן למקום אחר אחד מוליך על ידי כולן "הוא ניהו דקא קני ותו לא הוא ניהו דקא דייר ותו לא" ועל זה תירץ "אמר ליה לא לדידי קשה ולא ולא לשמואל קשיא שליחות דכולהו קא עביד" וא"כ המוליך העירוב הוא שליח של כולם ומינוי השליחות הוא בודאי כבר בגבייה לשם עירוב ומשא"כ כאן הנידון הוא אחר מעשה העירוב אם הם כבית אחד או לא דאביי הסתפק אם עירב אחד לכולן ונעשין כבית אחד לענין אחד מערב לכולן כבר לפני החלות עירוב. ומדוייק בלשון הגמ' כאן ששונה מדף מ"ט ומסתפק אם עירוב אחד לכולן ולא אם אחד מוליך לכולן ובהיא דאחין אין כאן מינוי שליחות וכל הפטור הוא רק משום שהם כבית אחד. ולכן הגמ' מדמה אחין מקבלי פרס לבני חצר שגבו עירוב.

אבל לכאורה מה שהגמ' מדמה מקבלי פרס מאביהן לחמשה שגבו עירובן הוא רק

אוכלין הרי הן כבית אחד". והיינו שהן כבית אחד ומשמע שבכל ענין לא צריכים לערב ביניהם (ודלא כהגמ' ע"ג א' וכמ"ש בריש דברינו), ומשא"כ בהל' ו' חילק בין היו עמהן דיורין בחצר ללא היו עמהן בחצר אלא י"ל כמ"ש הקרן אורה (ע"ג א' ד"ה תלמיד) דבהלכה ה' מיירי שפעמים אוכלים על שולחן אביהם ולכן הם נחשבים כבית אחד ואין צריכים לערב כלל, ומשא"כ בהל' ו' מיירי שאוכלין על שולחן אביהם בשכר מלאכה שהן עושין או ימים ידועים ולפיכך אין דינם כבית אחד ואעפ"כ אם אין דיורין אחרים בחצר אינן צריכים לערב. אמנם א"כ למה הגמ' הביא ההיא דרב בי רבי חייא שאין צריכין לערב מההיא דאוכלי פרס, דלכאורה לא אכלו מדין אוכלי פרס אלא בחנם. וצ"ע.

ומדוייק דבגמ' (ע"ג א') איתא "תניתוה אב ובנו הרב ותלמידו, בזמן שאין עמהן דיורין הרי הן כיחידים, ואין צריכין לערב, ומבוי שלהן ניתר בלחי וקורה". והרמב"ם הביא מהברייתא דוקא זה שאין צריכין לערב ולא כתב שמבוי שלהן ניתר בלחי וקורה והשו"ע הביא דוקא זה שמבוי שלהן ניתר בלחי וקורה ולא שאין צריכים לערב, והיינו דלפי הרמב"ם החידוש הוא דדינם כבית אחד לענין עירוב גם שפעמים אינן אוכלין על שולחן אביהם ומשא"כ לפי השו"ע לא גרע מכל אוכלי פרס וא"כ החידוש הוא שגם אם הם מכני בית אחד מיקרי שני בתים ומבוי שלהן ניתר בלחי וקורה.

והנה בגמ' (ע"ג א') "בעא מיניה אביי מרבה חמשה שגבו את עירובן כשמוליכין את עירובן למקום אחר עירוב אחד לכולן או צריכין עירוב לכל אחד ואחד אמר ליה עירוב אחד

צריכים עירוב ביניהם גם אם יש עמהן דירין אחרים, והגמ' לפי הברייתא.

ולכן סובר הרמב"ם כיון דלר' יהודה הסבר מקבלי פרס שאינו אוכלין על שולחן אביהם תמיד לא נעשין כבית אחד, כל עיקר הדין הוא רק פטור מעשיית עירוב כל זמן שאין דירין עמהן בחצר, ודלא כהמתני'.

היוצא מדברינו, דלפי הטור ודעימיה אם הם ממש דרים בבית אחת בודאי אינן צריכין לערב ביניהם ורק על ידי עירוב וה"ה מחיצה שאינו מגיע לתקרה לב"ש, ולב"ה גם במחיצה כעין יריעה שמגיע לתקרה וה"ה מקבלי חרס מיקרי כאילו הן דרים בבית אחת, והדין כאילו דרים בבית אחת לא מועיל אם יש עוד דירין בחצר או מוליכין עירובן למקום אחר. אבל לפי הרמב"ם שכל עיקר גדר עירוב אינו אלא "כשם שיד כולנו שוה במקום זה כך יד כולנו שוה בכל מקום", א"כ מדין כשם על ידי עירוב דינם כדרים בבית אחת ואין מקום לחלק בין עירוב בא אצלן למוליכין עירובן למקום אחר או יש עמהן דירין לאין עמהן דירין בחצר.

לפי הברייתא ע"ב ב' שדימתה עשיית עירוב לחמשה חבורות שישבו בטרקלין והיינו דס"ל שאין מעשה עשיית העירוב מחשיבו להיות כאחד אלא זה גופא שאינם צריכים עירוב כשהעירוב בא אצלן וא"כ יש לומר כן גם באחים מקבלי פרס, אבל לפי מה שרב נחמן אמר רב פסק כרבי יהודה הסבר וכן פסק הרמב"ם א"כ ב"ש וב"ה פליגי במחיצות והיינו דבאין מחיצות מגיעות לתקרה הוי במציאות כבית אחד ובהיא דעירוב רק מעשה העירוב מחשיבו כבית אחד והוא דין מסויים בעירוב וא"כ הוא הדין אינו ענין לאחין מקבלי פרס. ולכן הרמב"ם לא פירש דמקבלי פרס הוא משום דהויא כבית אחד. ואדרבה לפי מה דקיי"ל כרבי יהודה הסבר בשיטת ב"ה שמחיצות שאין מגיעות לתקרה הם כבני בית אחד אין חילוק בין עירוב בא אצלן למוליכין עירובן למקום אחר. ולשון המשנה (ע"ב א') בחמשה חבורות דלפי ב"ה עירוב אחד לכולן מדוייק כרבי יהודה הסבר שלא חילק בין עירוב בא אצלן או מוליכין עירובן למקום אחר, ודלא כהברייתא. וכן בהיא דאב ובנו סובר הרמב"ם דלפי רבי יהודה הסבר דינם כבית אחד ולא

סימן ל"ז

בגדר איסור טלטול בגג לכלים ששבתו בבית דף פ"ט ע"א

כתירוץ השני דפליגי גם אליבא דר"ש. ועוד, הרמב"ם לא הביא ההיא דרב ושמואל ומשמע שאין נפקותא להלכה. וצ"ע הלא נפ"מ לכלים ששבתו בתוך הבית ויש מחיצה שאינה ניכרת בין גג לגג, אי נחשב נפרץ למקום האסור לה.

ועוד, הרי במשנה (צ"ב א') איתא "גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור. חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה". והרמב"ם הביא ההיא דחצר גדולה שנפרצה לקטנה אבל לא הביא ההיא דגג גדול סמוך לגג קטן. וכתב הרש"ש עפ"י מש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש "ועל זה הדרך בעצמו ההוא גג גדול וגג קטן כשיש כותל מקיף בגגות אבל אם אין שם שום היקף כולם רשות אחת הן", ומשמע שהרמב"ם פירש המתני' שעשה היקף כותל סביב לגגות ולא סמך על גוד אסיק וכההיא דרב יוסף מציעאה שאמר "לא שנו אלא שיש מחיצה על זה ומחיצה על זה דגדול מישתרי בגיפופי קטן וקטן נפרץ במילואו" וכמו שפירש רש"י שם שאם אין מחיצה מסביב לגג קטן ורק סמכו אדין גוד אסיק גג קטן נמי אסור על הגדול "דהואיל ולא הווי גיפופי ממש אלא על ידי גוד אסיק לא הווי גיפופי לשווייה פתחה לגביה דמינכר בעינן", וכיון דגם בגג קטן שנפרצה לגג גדול מדובר שיש מחיצות ממש א"כ הווי ממש כמו ההיא דחצר גדולה שנפרצה לקטנה ואין שום תוספת חידוש ולפיכך הרמב"ם לא הביאו.

איתא בגמ' "כל גגות העיר רשות אחת, ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו. רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". ובגמ' שם "וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו. איתמר, רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, ושמואל אמר מותר לטלטל בכלו. במחיצות הניכרות דכולי עלמא לא פליגי כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות. רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, לא אמר גוד אסיק מחיצתא, ושמואל אמר מותר לטלטל בכלו, דאמר גוד אסיק מחיצתא".

אי פלוגתת רב ושמואל קאי אף לר"ש

והתוס' שם בד"ה רב הקשו למה רב ושמואל פליגי בשיטת רבנן הלא לקמן פסקו כר"ש ותירצו שכאן פליגי ולא סברי להו א"נ פלוגתייהו נפקא מינה נמי לר"ש לכלים ששבתו בבית ואף על גב דגבי כלים ששבתו בתוכו הוי נפרץ במילואו למקום המותר לו מ"מ חשיב שפיר נפרץ במילואו למקום האסור לכלים ששבתו בתוך הבית כעין (שפירש רש"י) [שפירשתי] בריש מי שהוציא והו (לעיל מ"ב א') דנפרץ במילואו למקום האסור לטלטל מגואי לבראי ומבראי לגואי הוי מקום המותר לו. ע"כ. ויש לעיין למה התוס' בתירוץ הראשון לא סברי

בתוך הבית ואעפ"כ יש שם נפרצה למקום האסור, ועוד, איך רש"י חולק ולא ס"ל איסור זה. ועיי' שו"ת רע"א (קמא ל"ו) שלמד בפשיטות שהאיסור הוא מדין נפרצה למקום האסור לה.

שיטת רש"י בחצר קטנה שנפרצה לגדולה

אמנם לכאורה רש"י לשיטתו שכתב בההיא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה אין הנידון משום שהיא נפרצה למקום האסור לה אלא כמש"כ (צ"ד א' ד"ה זה) "ואע"ג דהשתא הוה להו חצר אחת כשנפל" והיינו שהאיסור הוא מדין ניתוסף דיוורין שלא עירבו, ויתכן שרש"י לשיטתו שכתב (שבת ק"ל ב') שבכלים ששבתו בתוך הבית אם הוציאן דרך מלבוש לחצר שאינה מעורבת האיסור הוא רק לטלטל מחצר לחצר אבל בתוך החצר אין איסור ודלא כרוב הראשונים וכמש"כ הביה"ל (ריש סי' שע"ב) וא"כ גם בסוגיין רש"י לשיטתו שאין האיסור משום נפרצה למקום האסור שא"כ דין הרשות ככרמלית לחומרא אלא משום שניתוסף דיוורין וא"כ אין האיסור אלא כחצר שאין בו עירוב שאין האיסור אלא לכלים ששבתו בתוך הבית לטלטל מחצר לחצר. ועיי' שו"ת אבני נור (או"ח סי' ש"א) שביאר כן בשיטת רש"י וכתב שרש"י הוא דעת יחידיאה בזה, ולדבריו גם תוס' סובר כמו הרשב"א (בעבודת הקודש) שכלים ששבתו בבית אסורים בטלטול יותר מד' אמות בתוך החצר, וגם לפי הביאור הלכה שלא סובר כן בדעת התוס' י"ל דתליא במש"כ תוס' (פ"ט א') שתי לשונות אם רב ושמואל הוא גם בשיטת ר"ש כמו שכתבנו בריש דברינו.

אי אמרינן נפרץ במלואו לגבי כלים ששבתו בגג

והנה התוס' (פ"ט א') כתבו לחדש דגם לר"ש שמותר לטלטל כלים ששבתו בגג כיון שאסור לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית בתוך גגו של חבירו אם אין מחיצה בין גגו לגג חבירו אסור לטלטל בגגו מדין נפרץ במילואו למקום האסור לו, והיינו שהתוס' חידשו שיש דין נפרץ למקום האסור לו גם אם כל האיסור הוא רק לטלטל מה ששבת בתוך הבית, ולא אמרינן כיון שאין איסור לטלטל כלים ששבתו בגג גם אם שבתו בבית אין לו שם נפרצה למקום האסור. ומכאן דקדקו התוס' (מ"ב ב') דה"ה במודד וכלתה מדתו בחצי העיר אסור לטלטל בכל העיר אפילו תוך אלפיים מגואי לבראי שמא ימושך אלא מטלטל דוקא מבראי לגואי וא"כ לענין טלטול מגואי לבראי כל העיר הויה נפרצה למקום האסור ודינו כנפרץ לכרמלית ואסור לטלטל מגואי לבראי. וכ"כ (שם לעיל בד"ה ומטלטל) לענין שבת בבקעה והקיפוח נכרים מחיצה בשבת מטלטל בכולה ע"י זריקה אבל טלטול כי אורחיה אפילו בתוך אלפיים אינו מטלטל אלא ד' אמות דהוי נפרצה למקום האסור לה לענין טלטול כי אורחיה. אמנם רש"י שם חולק ולא ס"ל חילוק זה. והק' המפרשים למה התוס' לא הביאו כמקור לדבריהם את דברי המשנה (צ"ב א') חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה" והסתם משנה הוא גם כדברי ר"ש וכדאיתא שם (צ"ב א') שלכן רבי יוחנן פסק דגגות וחצירות רשות אחת הן מ"מ כלים ששבתו בתוך הבית אסורים בחצר מדין נפרצה למקום האסור לה. ולכאורה לפי ר"ש כל האיסור הוא רק כלים ששבתו

דעת הרמב"ם בהנ"ל

גם הרמב"ם (פ"ג הכ"ד מהל' עירובין) סובר כרש"י שהאיסור בכלים ששבתו בבית לטלטל מחצר לחצר הוא משום ניתוסף דירין וכמ"ש שם "חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה מבעוד יום, אנשי גדולה מערבין לעצמן ומותרים שהרי נשאר להן פסין מכאן ומכאן, ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן עד שיערבו עם בני הגדולה עירוב אחד, שדירין של גדולה חשובין כקטנה ואין דירי קטנה חשובין כגדולה, ופי' רבי דוד ערמאה "אוסרין על בני קטנה כיון שלהם הכל שוה נראה כחצר אחד, אבל דירי קטנה אינן אוסרין על בני גדולה שהרי להם כמובדלת". וכבר העירו המפרשים שהרמב"ם לא כתב שהאסור הוא משום נפרצה למקום האסור לה (אמנם הביה"ל ריש סי' שע"ב כתב שיש קצת משמעות ברמב"ם שיש איסור לטלטל בחצר עצמה וכשיטת הרשב"א. ובהמשך נידון על שיטת הרמב"ם בזה).

ולכאורה פליגי בזה הט"ז ומג"א (או"ח שנ"ח י') בחצר שיותר מבית סאתים ממנה נזרעה דדינה כלא הוקפה לדירה אם יש איסור לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית בחלק החצר שלא נזרע, והיינו אם נאסר מדין נפרצה למקום האסור לה.

וא"כ גם אם התוס' סובר שהנידון במתני' לענין חצר גדולה שנפרצה לקטנה הוא משום שנפרצה למקום האסור לה, אבל אכתי נחית להכי דאפשר לחלוק ולפרש שהאיסור הוא משום שניתוספו דירין ולכן לא הביאו המתני' כמקור לדבריהם.

אמנם התייחד לענין חצר גדולה שנפרצה לקטנה יש לפרש כפירש"י שהאיסור אינו משום שנפרצה למקום האסור לה אלא משום שניתוסף דירין אבל בגג שנפרץ לגג חבירו, לכ' כל אחד משתמש בגג שלו וא"כ לא דמי לחצר. וגם רש"י במשנה שם כתב שהאיסור הוא משום שנפרצה למקום האסור לה וז"ל שם "הגדול מותר להכניס לו כלי הבית שלמטה, ואין בני הקטן אוסרין עליו דלגבי גדול הך פרצה פתח הוא דשרי בגיפופי וכגון דאין הפרצה יותר מעשר, אבל קטן אסור לו להוציא כלי הבית דבני גדול אסרי עליה דנפרץ לו במלואו ודברי הכל היא דאפילו ר' מאיר לא אמר גגין רשות אחת אלא לכלים ששבתו בתוכן אבל לכלים ששבתו בבתים לא דומיא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה דלכולי עלמא חצירות רשות אחת הן ולענין כלי הבתים אסרה גדולה אקטנה". ומש"כ "דאפילו לר"מ נראה הכוונה דכ"ש לר"ש שהרי הלכה כר"ש וסתם משנה כר"ש, ומה דנקיט ר"מ הוא לרבותא כי ר"ש אמר מפורש שהם רק רשות לכלים ששבתו בחצר ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, ומשא"כ ר"מ לא אמר כן מפורש. וא"כ משמע שהאיסור הוא משום נפרצה למקום האסור לה.

אמנם בכלל צ"ע למה רש"י צריך לכל זה כי הלא יש לפרש המשנה בפשיטות שהאיסור הוא לענין הוצאה מהבית לגג, ולמה רש"י צריך לכתוב שהאיסור הוא דוקא לענין כלים ששבתו בתוך הבית.

ביאור פלוגתת רש"י ותוס'

אלא משמע מפירש"י שאין האיסור עצם ההוצאה מבית לגג אלא כיון שאסור

ואם כפי דברינו האיסור בחצר קטנה שנפרצה לגדולה הוא משום שניתוסף דירין ואיסור זה לא מצאנו בגג.

ואפשר דלפי הרמב"ם חצר שניתוסף דירין העירוב נפסל ודינו כחצר שלא עירבה שמעיקר הדין מותר לטלטל בכולה וכל האיסור הוא רק בכלים ששבתו בבית שאסור לטלטל מבית לחצר או מחצר לחצר, ומ"מ לשיטתו גזרו לאסור לטלטל בתוך החצר יותר מד' אמות, א"כ ה"ה גג שנפרצה לגג שהאיסור מעיקר הדין הוא רק כלים ששבתו בתוך הבית מגג לגג ומ"מ תיקנו לאסור לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית גם בגג עצמה, וא"כ התקנות שווים. ולכן הרמב"ם סובר שהאיסור לטלטל בגג עצמו כלים ששבתו בבית נכלל במה שהביא את הדין בחצר וכמ"ש הרש"ש.

עזי"ל דבשלמא לשיטת תוס' דלר"ש שתי גגין הסמוכין זה לזה חשיב כל גג כרמלית לענין כלים ששבתו בתוך הבית של בעל הגג שני י"ל גוד אסיק בין הגגין שלא יהא נפרצה לכרמלית, משא"כ לפירש"י והרמב"ם לא אמרינן שהגג השני נחשב ככרמלית א"כ א"א לומר גוד אסיק וכמש"כ רש"י (צ' א' ד"ה התם) בשיטת שמואל שאם הגגין הם יותר מבית סאתים לר"מ לא אמרינן גוד אסיק דלא אמרינן גוד אסיק אלא לחלק רשויות וכיון שהם רשות אחת לענין טלטול מגג לגג כלים ששבתו בגג לא שייך גוד אסיק.

לטלטל כלים ששבתו בבית מגג לגג גזרו גם שאסור לטלטל מבית לגג וזה הכוונה ברש"י שנפרצה למקום האסור. וא"כ אינו דומה לנפרצה למקום האסור לה לשיטת תוס' שהוא שכל הרשות הוא כמו כרמלית וכלים ששבתו בבית אסור לטלטלם בחצר יותר מד' אמות כיון שנפרצה למקום האסור לה. ולכן לשיטת רש"י שהוא מעין גזירה גם מחיצה שאינה ניכרת בודאי לא תועיל שאין זה מונע להעביר החפצים ששבתו בבית מגג לגג. וא"כ רב ושמואל פליגי דוקא בשיטת חכמים. אבל לפי התוס' שגבי כלים ששבתו בבית כל הרשות חשובה נפרצה למקום האסור לה. ולכן בפ' מי שהוציא אוהו שהתוס' רצו לפרש שיש איסור טלטול מגוואי לאבראי מדין נפרצה למקום האסור והיינו דלענין טלטול מגוואי לאבראי כל הרשות דינו כמו כרמלית הביאו מההיא דרב ושמואל וכמו "דאסור רב לטלטל טפי מארבע בכלים דבית לגג אע"ג דכלים דגג שרי לטלטל בכל הגגין". ולפי"ז יש לומר שהשני לשונות בתוס' אם רב ושמואל הוא דוקא בשיטת חכמים או גם לפי ר"ש תלוי אם האיסור הוא משום נפרצה למקום האסור לה או משום ניתוספו דירין.

ביאור שיטת הרמב"ם

אמנם שיטת הרמב"ם צ"ע שהרי כבר כתבנו שהרמב"ם השמיט הדין של גג קטן שנפרץ לגג גדול וביארנו בשם הרש"ש שסמך על מה שכתב חצר גדולה שנפרצה לחצר קטנה

סימן ל"ז

בגדר איסור טלטול בגג לכלים ששבתו בבית דף פ"ט ע"א

כתירוץ השני דפליגי גם אליבא דר"ש. ועוד, הרמב"ם לא הביא ההיא דרב ושמואל ומשמע שאין נפקותא להלכה. וצ"ע הלא נפ"מ לכלים ששבתו בתוך הבית ויש מחיצה שאינה ניכרת בין גג לגג, אי נחשב נפרץ למקום האסור לה.

ועוד, הרי במשנה (צ"ב א') איתא "גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור. חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה". והרמב"ם הביא ההיא דחצר גדולה שנפרצה לקטנה אבל לא הביא ההיא דגג גדול סמוך לגג קטן. וכתב הרש"ש עפ"י מש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש "ועל זה הדרך בעצמו ההוא גג גדול וגג קטן כשיש כותל מקיף בגגות אבל אם אין שם שום היקף כולם רשות אחת הן", ומשמע שהרמב"ם פירש המתני' שעשה היקף כותל סביב לגגות ולא סמך על גוד אסיק וכההיא דרב יוסף מציעאה שאמר "לא שנו אלא שיש מחיצה על זה ומחיצה על זה דגדול מישתרי בגיפופי קטן וקטן נפרץ במילואו" וכמו שפירש רש"י שם שאם אין מחיצה מסביב לגג קטן ורק סמכו אדין גוד אסיק גג קטן נמי אסור על הגדול "דהואיל ולא הוי גיפופי ממש אלא על ידי גוד אסיק לא הוו גיפופי לשוייה פתחא לגביה דמינכר בעינן", וכיון דגם בגג קטן שנפרצה לגג גדול מדובר שיש מחיצות ממש א"כ הויה ממש כמו ההיא דחצר גדולה שנפרצה לקטנה ואין שום תוספת חידוש ולפיכך הרמב"ם לא הביאו.

איתא בגמרא "כל גגות העיר רשות אחת, ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו. רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". ובגמ' שם "וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו. איתמר, רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, ושמואל אמר מותר לטלטל בכלו. במחיצות הניכרות דכולי עלמא לא פליגי כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות. רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, לא אמר גוד אסיק מחיצתא, ושמואל אמר מותר לטלטל בכלו, דאמר גוד אסיק מחיצתא".

אי פלוגתת רב ושמואל קאי אף לר"ש

והתוס' שם בד"ה רב הקשו למה רב ושמואל פליגי בשיטת רבנן הלא לקמן פסקו כר"ש ותירצו שכאן פליגי ולא סברי להו א"נ פלוגתייהו נפקא מינה נמי לר"ש לכלים ששבתו בבית ואף על גב דגבי כלים ששבתו בתוכו הוי נפרץ במילואו למקום המותר לו מ"מ חשיב שפיר נפרץ במילואו למקום האסור לכלים ששבתו בתוך הבית כעין (שפירש רש"י) [שפירשתי] בריש מי שהוציא והו (לעיל מ"ב א') דנפרץ במילואו למקום האסור לטלטל מגואי לבראי ומבראי לגואי הוי מקום המותר לו. ע"כ. ויש לעיין למה התוס' בתירוץ הראשון לא סברי

בתוך הבית ואעפ"כ יש שם נפרצה למקום האסור, ועוד, איך רש"י חולק ולא ס"ל איסור זה. ועיי' שו"ת רע"א (קמא ל"ו) שלמד בפשיטות שהאיסור הוא מדין נפרצה למקום האסור לה.

שיטת רש"י בחצר קטנה שנפרצה לגדולה

אמנם לכאורה רש"י לשיטתו שכתב בההיא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה אין הנידון משום שהיא נפרצה למקום האסור לה אלא כמש"כ (צ"ד א' ד"ה זה) "ואע"ג דהשתא הוה להו חצר אחת כשנפל" והיינו שהאיסור הוא מדין ניתוסף דיורין שלא עירבו, ויתכן שרש"י לשיטתו שכתב (שבת ק"ל ב') שבכלים ששבתו בתוך הבית אם הוציאן דרך מלבוש לחצר שאינה מעורבת האיסור הוא רק לטלטל מחצר לחצר אבל בתוך החצר אין איסור ודלא כרוב הראשונים וכמש"כ הביה"ל (ריש סי' שע"ב) א"כ גם בסוגיין רש"י לשיטתו שאין האיסור משום נפרצה למקום האסור שא"כ דין הרשות ככרמלית לחומרא אלא משום שניתוסף דיורין וא"כ אין האיסור אלא כחצר שאין בו עירוב שאין האיסור אלא לכלים ששבתו בתוך הבית לטלטל מחצר לחצר. ועיי' שו"ת אבני נור (או"ח סי' ש"א) שביאר כן בשיטת רש"י וכתב שרש"י הוא דעת יחידיאה בזה, ולדבריו גם תוס' סובר כמו הרשב"א (בעבודת הקודש) שכלים ששבתו בבית אסורים בטלטול יותר מד' אמות בתוך החצר, וגם לפי הביאור הלכה שלא סובר כן בדעת התוס' י"ל דתליא במש"כ תוס' (פ"ט א') שתי לשונות אם רב ושמואל הוא גם בשיטת ר"ש כמו שכתבנו בריש דברינו.

אי אמרינן נפרץ במלואו לגבי כלים ששבתו בגג

והנה התוס' (פ"ט א') כתבו לחדש דגם לר"ש שמוותר לטלטל כלים ששבתו בגג כיון שאסור לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית בתוך גגו של חבירו אם אין מחיצה בין גגו לגג חבירו אסור לטלטל בגגו מדין נפרץ במילואו למקום האסור לו, והיינו שהתוס' חידשו שיש דין נפרץ למקום האסור לו גם אם כל האיסור הוא רק לטלטל מה ששבת בתוך הבית, ולא אמרינן כיון שאין איסור לטלטל כלים ששבתו בגג גם אם שבתו בבית אין לו שם נפרצה למקום האסור. ומכאן דקדקו התוס' (מ"ב ב') דה"ה במודד וכלתה מדתו בחצי העיר אסור לטלטל בכל העיר אפילו תוך אלפיים מגואי לבראי שמא ימושך אלא מטלטל דוקא מבראי לגואי וא"כ לענין טלטול מגואי לבראי כל העיר הויה נפרצה למקום האסור ודינו כנפרץ לכרמלית ואסור לטלטל מגואי לבראי. וכ"כ (שם לעיל בד"ה ומטלטל) לענין שבת בבקעה והקיפוח נכרים מחיצה בשבת מטלטל בכולה ע"י זריקה אבל טלטול כי אורחיה אפילו בתוך אלפיים אינו מטלטל אלא ד' אמות דהוי נפרצה למקום האסור לה לענין טלטול כי אורחיה. אמנם רש"י שם חולק ולא ס"ל חילוק זה. והק' המפרשים למה התוס' לא הביאו כמקור לדבריהם את דברי המשנה (צ"ב א') חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה" והסתם משנה הוא גם כדברי ר"ש וכדאיתא שם (צ"ב א') שלכן רבי יוחנן פסק דגגות וחצירות רשות אחת הן מ"מ כלים ששבתו בתוך הבית אסורים בחצר מדין נפרצה למקום האסור לה. ולכאורה לפי ר"ש כל האיסור הוא רק כלים ששבתו

דעת הרמב"ם בהנ"ל

גם הרמב"ם (פ"ג הכ"ד מהל' עירובין) סובר כרש"י שהאיסור בכלים ששבתו בבית לטלטל מחצר לחצר הוא משום ניתוסף דירין וכמ"ש שם "חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה מבעוד יום, אנשי גדולה מערבין לעצמן ומותרים שהרי נשאר להן פסין מכאן ומכאן, ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן עד שיערבו עם בני הגדולה עירוב אחד, שדירין של גדולה חשובין כקטנה ואין דירי קטנה חשובין כגדולה, ופי' רבי דוד ערמאה "אוסרין על בני קטנה כיון שלהם הכל שוה נראה כחצר אחד, אבל דירי קטנה אינן אוסרין על בני גדולה שהרי להם כמובדלת". וכבר העירו המפרשים שהרמב"ם לא כתב שהאסור הוא משום נפרצה למקום האסור לה (אמנם הביה"ל ריש סי' שע"ב כתב שיש קצת משמעות ברמב"ם שיש איסור לטלטל בחצר עצמה וכשיטת הרשב"א. ובהמשך נידון על שיטת הרמב"ם בזה).

ולכאורה פליגי בזה הט"ז ומג"א (או"ח שנ"ח י') בחצר שיותר מבית סאתים ממנה נורעה דדינה כלא הוקפה לדירה אם יש איסור לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית בחלק החצר שלא נורע, והיינו אם נאסר מדין נפרצה למקום האסור לה.

וא"כ גם אם התוס' סובר שהנידון במתני' לענין חצר גדולה שנפרצה לקטנה הוא משום שנפרצה למקום האסור לה, אבל אכתי נחית להכי דאפשר לחלוק ולפרש שהאיסור הוא משום שניתוספו דירין ולכן לא הביאו המתני' כמקור לדבריהם.

אמנם התייחד לענין חצר גדולה שנפרצה לקטנה יש לפרש כפירש"י שהאיסור אינו משום שנפרצה למקום האסור לה אלא משום שניתוסף דירין אבל בגג שנפרץ לגג חבירו, לכ' כל אחד משתמש בגג שלו וא"כ לא דמי לחצר. וגם רש"י במשנה שם כתב שהאיסור הוא משום שנפרצה למקום האסור לה וז"ל שם "הגדול מותר להכניס לו כלי הבית שלמטה, ואין בני הקטן אוסרין עליו דלגבי גדול הך פרצה פתח הוא דשרי בגיפופי וכגון דאין הפרצה יותר מעשר, אבל קטן אסור לו להוציא כלי הבית דבני גדול אסרי עליה דנפרץ לו במלואו ודברי הכל היא דאפילו ר' מאיר לא אמר גגין רשות אחת אלא לכלים ששבתו בתוכן אבל לכלים ששבתו בבתים לא דומיא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה דלכולי עלמא חצירות רשות אחת הן ולענין כלי הבתים אסרה גדולה אקטנה". ומש"כ "דאפילו לר"מ נראה הכוונה דכ"ש לר"ש שהרי הלכה כר"ש וסתם משנה כר"ש, ומה דנקיט ר"מ הוא לרבותא כי ר"ש אמר מפורש שהם רק רשות לכלים ששבתו בחצר ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, ומשא"כ ר"מ לא אמר כן מפורש. וא"כ משמע שהאיסור הוא משום נפרצה למקום האסור לה.

אמנם בכלל צ"ע למה רש"י צריך לכל זה כי הלא יש לפרש המשנה בפשיטות שהאיסור הוא לענין הוצאה מהבית לגג, ולמה רש"י צריך לכתוב שהאיסור הוא דוקא לענין כלים ששבתו בתוך הבית.

ביאור פלוגתת רש"י ותוס'

אלא משמע מפירש"י שאין האיסור עצם ההוצאה מבית לגג אלא כיון שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית מגג לגג גזרו גם

ביאור שיטת הרמב"ם

אמנם שיטת הרמב"ם צ"ע שהרי כבר כתבנו שהרמב"ם השמיט הדין של גג קטן שנפרץ לגג גדול וביארנו בשם הרש"ש שסמך על מה שכתב חצר גדולה שנפרצה לחצר קטנה ואם כפי דברינו האיסור בחצר קטנה שנפרצה לגדולה הוא משום שניתוסף דירון ואיסור זה לא מצאנו בגג.

ואפשר דלפי הרמב"ם חצר שניתוסף דירון העירוב נפסל ודינו כחצר שלא עירבה שמעיקר הדין מותר לטלטל בכולה וכל האיסור הוא רק בכלים ששבתו בבית שאסור לטלטל מבית לחצר או מחצר לחצר, ומ"מ לשיטתו גזרו לאסור לטלטל בתוך החצר יותר מד' אמות, א"כ ה"ה גג שנפרצה לגג שהאיסור מעיקר הדין הוא רק כלים ששבתו בתוך הבית מגג לגג ומ"מ תיקנו לאסור לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית גם בגג עצמה, וא"כ התקנות שווים. ולכן הרמב"ם סובר שהאיסור לטלטל בגג עצמו כלים ששבתו בבית נכלל במה שהביא את הדין בחצר וכמ"ש הרש"ש.

שאסור לטלטל מבית לגג וזה הכוונה ברש"י שנפרצה למקום האסור. וא"כ אינו דומה לנפרצה למקום האסור לה לשיטת תוס' שהוא שכל הרשות הוא כמו כרמלית וכלים ששבתו בבית אסור לטלטלם בחצר יותר מד' אמות כיון שנפרצה למקום האסור לה. ולכן לשיטת רש"י שהוא מעין גזירה גם מחיצה שאינה ניכרת בודאי לא תועיל שאין זה מונע להעביר החפצים ששבתו בבית מגג לגג. וא"כ רב ושמואל פליגי דוקא בשיטת חכמים. אבל לפי התוס' שגבי כלים ששבתו בבית כל הרשות חשובה נפרצה למקום האסור לה. ולכן בפ' מי שהוציאווה שהתוס' רצו לפרש שיש איסור לטלטל מגוואי לאבראי מדין נפרצה למקום האסור והיינו דלענין טלטול מגוואי לאבראי כל הרשות דינו כמו כרמלית הביאו מההיא דרב ושמואל וכמו "דאסור רב לטלטל טפי מארבע בכלים דבית לגג אע"ג דכלים דגג שרי לטלטל בכל הגגין". ולפי"ז יש לומר שהשני לשונות בתוס' אם רב ושמואל הוא דוקא בשיטת חכמים או גם לפי ר"ש תלוי אם האיסור הוא משום נפרצה למקום האסור לה או משום ניתוספו דירון.

סימן ל"ח

גג גדול שעשה בו מחיצה הראויה לדירה דף פ"ט ע"ב

עוד צ"ע המשך הסוגיין איתא "אמר אבבי בנה עלייה על גבי ביתו ועשה לפניה דקה ארבע הותר בכל הגגין כולן. אמר רבא פעמים שהדקה לאיסור היכי דמי דעבידא להדי תרביצא דביתיה, דאמר לנטורי תרביצא הוא דעבידא". ושם פירש רש"י "ואפילו לר"מ" ולכאורה היינו שפירש ההמשך לענין כלים ששבתו בבית, ולמה שינה ממה שפירש למעלה בכלים ששבתו בגג.

ביאור דברי הגמ' ב"דקה"

עי' בגאון יעקב (ובמגיה שם שכתב בביאור דבריו) שמשמע שפירש בהיא דעשה דקה להדי תרביצא שיכול ללכת מהדקה שעשו לצד גינתו לגגין האחרים על ידי שילך מסביב, ורק אכתי אסור בכל הגגין כיון דסליק נפשיה מהגגין. החזו"א (ק"ד י"ד) רצה לפרש שהנידון הוא לענין כלים ששבתו בגג ולכן פי' שעשה עלייה עם מקום פיתא דאל"כ מותר להוציא כלים ששבתו מגגן לגג ולדבריו אכתי קשה למה הראשונים לא הביאו הגמרא, דאם יש מקום פיתה בעלייה אינו ענין למחלוקת תנאים. ועוד הקשה על פירש"י מלשון הגמ' "פעמים שהדקה לאיסור" שאין הדקה עושה כלום, אלא האיסור הוא משום שלא פתח לצד הגגין.

ובעיין קושיית החזו"א כבר הק' רבנו פרץ וז"ל "ותימה מאי קאמר פעמים שהדקה לאיסור, משמע אם לא היה דקה מועיל טפי,

בסימן ל"ז הארכנו לבאר למה הראשונים לא הביאו להלכה את מחלוקת רב ושמואל בדין מחיצה שאינה ניכרת.

השמטת הפוסקים את סוגיית הגמרא פ"ט ב'

נשאר לבאר למה הראשונים השמיטו את סוגיית הגמרא פ"ט: דאיתא התם "לא שנו אלא שיש מחיצה ראויה לדירה על זה ומחיצה ראויה לדירה על זה, דגדול מישתרי בגיפופי וקטן נפרץ במלואו. אבל יש מחיצה ראויה לדירה על הגדול ואין ראויה לדירה על הקטן אפילו קטן שרי לבני גדול. מאי טעמא כיון דלא עבוד מחיצה סלוקי סליקו נפשיהו מהכא. כהא דאמר רב נחמן עשה סולם קבוע לגגו הותר בכל הגגין כולן". ויש לבאר עפי"ד רש"י ד"ה הותר בכל הגגין שכתב "ואפילו לרבנן" ומשמע שפירש את דברי הגמרא דוקא לחכמים שסוברים שכל גג הוא רשות לעצמו ואם כן הנידון הוא לענין היתר טלטול מגג לגג ולדבריו מובן מה שהראשונים לא הביאו את סוגיא זו דהרי קיי"ל כר"ש דגגין רשות אחת הן וא"כ בכל ענין מותר לטלטל מגג לגג כלים ששבתו בגג, אבל הא גופא קשיא מה הכריח את רש"י לפרש הגמ' דוקא בכלים ששבתו בגג הו"ל לפרש בכלים ששבתו בבית ולהעמיד את הסוגיא אף לשיטת ר"ש. ובאמת כן פירש הריטב"א. ומהפוסקים הרי"ף רמב"ם רא"ש וטושו"ע שהשמיטו את הסוגיא משמע דסבירא להו כרש"י. וצ"ב.

הוא מותר רק באופן שהגדול סלוקי נפשיה מיניה ולא יטלטל עוד אפילו בגגו, וכיון שלא שייך סלוקי נפשיה ללא שאוסר עצמו במה שמותר לו לא אמרינן שאחולי אחיל וסליק נפשיה מיניה.

ביאור לפי הנ"ל דסוגיין כחכמים ולא כר"ש

ואם כן י"ל דכל זה לפי שיטת חכמים שבעל הקטנה ממילא אסור לטלטל אפילו בקטן, אבל לר"ש שגם קודם שהגדול בנה מחיצה הראויה לדירה, בעל הקטנה היה מותר לטלטל כלים ששבתו בגג. וכדי להתיר לגדול לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית צריך בעל הגג הקטן לסלוקי נפשיה מכל וכל אף מטלטול כלים ששבתו בחצר אם כן אוסרים עליו מה שהיה מותר עד עכשיו וזה לא אומרים וכמ"ש, ולכן הראשונים פירשו הגמרא בשיטת חכמים ודלא כהלכה. אמנם הריטב"א כתב להשיג על פירש"י "ואינו נכון, דאמאי מוקמינן מימרא דר"נ דלא כהלכתא, אלא ודאי אפילו לר"ש אתיא וה"ק הותר בכלל הגגות כולם ואפילו לענין כלים ששבתו בביתו, והוא מותר בכלם כאלו כולם שלו, ובעלי הגגין אסורין כל אחד בשלו אפילו להוציא שם מביתו משום טעמא דפרישנא מהכא דסליקו נפשיהו מהכא, ואם כן הריטב"א לשיטתו שפירש שבעל הקטן אינו צריך לאסור עצמו לטלטל בגג כלים ששבתו בגג סובר שהסוגיא א"ש גם לר"ש.

והנה כתב רש"י (בד"ה לא שנו) דמחיצה הראויה לדירה היא "מחיצה קבוע וקיימי" ובמאירי בחי' פירש "מחיצה עשרה טפחים" ורש"י פירש שעשה מחיצה קבוע

הא בלא דקה נמי אסורים דכל חד וחד באנפי נפשה רשותא הוא לרבנן וי"ל דה"ק פעמים שהדקה לאיסור משמע אפילו למאן דשרי והיינו לר"מ ולצדדין קתני עשה דקה מותר לרבנן ופעמים אסור לר"מ.

ועל כרחק י"ל דבזה שעשה דקה לגג לצד גינתו גילה דעתיה שעיקר שימוש גגו הוא לצורך גינתו א"כ הוא בכלל מה שכתב רש"י (צ' ב') לחלק בין קרפף לחצר "דקרפף מוקצה לתשמיש שאינו תדיר אבל חצר וגגין שוה לתשמיש" וכיון דלנטורי תרביצא הוא תשמיש שאינו תדיר וכאשר פתח דקה לצד זה גילה דעתיה שזה עיקר תשמיש הגג א"כ לר"מ אסור לטלטל בכל הגגין מדין נפרצה לקרפף ולפי ר"מ אסור לטלטל מגג לקרפף אפילו מה ששבת בגג. וא"כ להלכה דקיי"ל כר"ש דמותר לטלטל מקרפף לגג לא סבירא לן שום איסור בדקה ולכן השמיטו.

הא דמהני המחיצה לגג הגדול ולא לקטן

והנה בההיא דעשה בגג מחיצה הראויה מפרשת הגמרא שעשה מחיצה הראויה לגג גדול ולא לקטן ולכאורה קשה דאם מה שעשה מחיצה קבועה הוא גילוי שהשני שלא עשה סליק נפשיה מיניה ואחלי גביה צ"ע למה כאשר בעל הגג הקטן עשה מחיצה לא יהיה כל הגגין מותרין לבעל הגג הקטנה. ונראה דהנה קדום עשיית המחיצה הראויה לדירה, מדין המשנה הגדול מותר בגג שלו והקטן אסור בגג שלו אם כן בגדול על ידי שעשה מחיצה אינו אוסר הקטנה במה שהותר עד שבנה ולכן בעל הגג הקטן אחולי אחיל וסליק נפשיה, ומשא"כ אם בעל הגג הקטן בנה מחיצה ראויה לדירה

טפחים דבזה גלי דעתיה שהגג מיועד לשימוש גם לכלי הבית. אמנם בזה הריטב"א כתב כפירש"י שצריך "מחיצה קבוע וקיימי". ואפשר שכתב כן כציטוט של שיטת רש"י לפני שחלק על רש"י.

וקיימי דבכה"ג אינו ירא להשתמש תשמיש קבוע ואחרי שהוא משתמש שימושים קבועים בני הקטנה מסתלקים מכל וכל מלהשתמש בגג אבל המאירי שפירש את הסוגיא כמו הריטב"א פירש דדי אם בעל הגדולה עשה מחיצה עשרה

סימן ל"ט

גגין וחצירות רשות אחת הן דף צ' ע"ב

ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו י' וכל שכן גג לחצר" מדנקט כל שכן משמע משום חילוק רשויות שנו כאן.

והנה הרמב"ם (בפיהמ"ש) כתב וז"ל "אע"פ שהיה ר"מ סובר שהן רשות אחת כשנבדלו קצתם מקצתם אין מותר אצלו להשתמש מקצתן אל קצתן כי הוא אומר כ"מ שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת אסור להוציא מזו לזו כגון עמוד ברה"י גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה" ומשמע שגדר תקנת תל ברה"ר הוא לאשוויי כדין שתי רשויות.

ביסוד תקנת עירוב חצירות וטלטול מבית לבית

ויש לבאר דהנה הרמב"ם (פ"א ה"ה מהל' עירובין) כתב וז"ל "לפיכך תיקן שכל רשות היחיד שתחלק בדירין ויאחו כל אחד ואחד בה רשות לעצמו וישאר ממנה מקום ברשות כולן ויד כולן שוה בו כגון חצר לבתים, שנחשוב אותו המקום שיד כולן שוה בו כאילו הוא רשות לרבים, ונחשוב כל מקום ומקום שאחו כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו שהוא בלבד רשות היחיד, ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולם שוה בו, כמו שאין מוציין מרשות היחיד לרשות הרבים אלא ישתמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד עד שיערבו כולן אף על פי שהכל רשות היחיד". ועי' ביאור הלכה (ש"ע ג' ד"ה או

איתא בגמ' "אמר רבי יהודה כשתמצא לומר לדברי ר"מ גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן קרפיות רשות לעצמן לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת קרפיות רשות אחת". לפי ר"מ גגין רשות לעצמן ואסור לטלטל מגג גבוה עשרה לחצר משום גזירת תל ברה"ר. והק' התוס' הרא"ש "תמיה לי אמאי נקט האי לישנא בהא דאסור לטלטל מגג לחצר לר"מ לאו משום חילוק רשויות דאילו לא היה חצר נמוך י' מן הגג היה מותר לטלטל מן הגג לחצר וכן לקמן".

בגדר גזירת תל לר"מ

ולכאורה קושיית התוס' הרא"ש קשה גם על המתני' שנקט ר"מ "כל גגות העיר רשות אחת ובלבד שלא יהא גג גבוה י' או נמוך י' דברי ר"מ", ואם דברי ר"מ הם רק משום תל אינו ענין לנידון המתני' אם גג חצירות וקרפיות הם רשות אחת או לא. ולמה הביאו כאן. אמנם ברש"י משמע שגזירת תל יוצרת חילוק רשויות דכתב (צ"א א' ד"ה וקרפיות) "אבל מגג לחצר ומגג לקרפף לר"מ לא ואפילו של איש אחד כדאמרינן גזירה משום תל ברה"ר" מדנקט ואפילו של איש אחד ואם כל האיסור הוא משום גזירת תל ברה"ר מה הוא מוסיף בזה רבותא אפילו שהשתי רשויות שייכים לאחד, וכן בריש פירקין (פ"ט א' ד"ה חצירות) כתב "ומטלטלין מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב וכו' אבל מגג לחצר לא כדקתני

לחצר לר"מ ומגג לגג לחכמים ויעויין ביאור הלכה שע"ב ב' ד"ה או לגג שדן לאסור אף מבית לקרפף דידיה. יש לדון האם הם הוסיפו בתקנת שלמה היינו באיסור להוציא מבית לחצר או הוסיפו בתקנת חכמים דהיינו באיסור מרשות לרשות.

ולכאורה נפקא מינה טובא בזה דלפי הצד דר"מ וחכמים הוסיפו בתקנת שלמה לא מצינו לדבריהם איסור לכלים ששבתו בבית לחכמים איסור מיוחד לכלים ששבתו בתוך הבית אבל אם הוא בגדר בגזירה של העברה מבית לבית א"כ גם לר"מ וחכמים כלים ששבתו בבית יהיה אסור להעביר מחצר לחצר. ויש להוכיח מהגמ' (צ"א ב') שדנה בשיטת רב דס"ל לרבי שמעון שאם עירבו את החצר אסור להעביר אפילו כלים ששבתו בחצר דגורין דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר, והגמ' שואלת עליו מהברייתא אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגובה עשרה טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר, טעמא דלא עירבו הא עירבו לא והגמ' מתרצת הא מני רבנן היא, משמע בגמ' שהבינה דגם רבנן שסוברים חצר ומבוי הוא רשות אחד לכלים ששבתו בחצר אסור להעביר כלים ששבתו בתוך הבית מחצר למבוי. וכן בדעת ר"מ משמע שסובר שיש את הגזירה של כלים ששבתו בבית דהנה במתני' (לענין גג גדול סמוך לגג קטן צ"ב א' ד"ה הגדול) כתב רש"י "ודברי הכל דאפילו ר"מ לא אמר גגין רשות אחת אלא לכלים ששבתו בתוכן אבל לכלים ששבתו בבתים לא". ולשיטתו כתב (צ' ב' ד"ה לדברי ר"מ) "ומטלטלין מחצירו של ראובן לחצירו של שמעון כלים ששבתו בחצר". וא"כ לשיטת

שהביא מפרשים דסברי בדעת הרמב"ם שמותר לטלטל מבית לבית בלי עירוב דכל תקנת עירוב הוא להתיר טלטול מבית של יחיד לחצר רבים. והביא שהתו"ט (ריש פ"ז) נקט בדעת הרמב"ם שאסור לטלטל מבית לבית בלי עירוב כדמוכח בריש פרק חלון ונראה להוכיח כדבריו מהרמב"ם (פט"ו מהל' שבת ה"ח) וז"ל שם "שני בתים בשני צדי רה"ר זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא שיהיו שניהם שלו או שיהא ביניהם עירוב", וכן משמע בעוד מקומות ביד החזקה, ומסיק התו"ט שאולי מה שנקט פ"א מהל' עירובין ה"ה הוא גבי תקנות שלמה שעיקר תקנתו הוא מבית לחצר וחכמים הוסיפו על תקנת שלמה לגזור גם מבית לבית.

ונראה לפי"ז דשיטת ר"ש דאחד גגות ואחד קרפפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, איסור העברה מרשות לרשות כלים ששבתו בתוך הוא שע"י הוצאה לחצר חבירו הוא כמשלים היציאה מבית לחצר וכאילו הוציא מביתו לחצר של השני ובכלל תקנת שלמה. ועי' גאון יעקב שכבר צידד דלפי רבי שמעון אם ראובן הוציא דרך לבישה כלים ששבתו בביתו לחצר שמעון אין איסור לטלטלו מחצר שמעון לחצר ראובן. וכן פסק בשו"ע הרב (סי' שע"ב). ושוב ראיתי שמדוויק כן בפיהמ"ש (לפי נוסחת התרגום חדש) שכתב "אבל להוציא כלים מן הבתים ולהניחם בחצר ושוב לטלטלם מחצר בית זה לחצר בית זה אין זה מותר". ועי' חזו"א (ק"ד כ"ה) שדן בזה. ובגזירה דרבנן הוסיפו לאסור גם העברה מבית לבית.

והנה בדעת חכמים ור"מ שמלבד האיסור מבית לחצר המשותפת הוסיפו גם מגג

ההעברה לאכסדרה כהעברה מרשות לרשות וגם את"ל אכסדרה לא חזיא לדירה ולכן אינו חלוק מגג אלא בחדא ואינו בכלל איסור העברה מרשות לרשות ומשא"כ חורבא חזיא לדירה טפי וכיון שהוא חלוק מגג בתרתי א"כ ההעברה מגג לחורבא הוא בכלל איסור העברה מרשות לרשות, וכמ"ש הריטב"א בביאור שיטת רש"י.

דעת רש"י בתקנה שניה

ולפי דברינו ר"ש לא סבירא ליה איסור העברה רשות מרשות לרשות וכל הגזירה לדידיה היא העברה מבית לבית. וזה דלא כפירש"י (כ"ג ב') שכתב דאסור לטלטל מחצר לקרפף כלים ששבתו בבית אפילו דחד גברא וזה נלמד ממה שאסור לטלטל מחצר לקרפף לר"מ וחכמים ולשיטתו כתב במתני' (פ"ט א') בשיטת ר"ש "הואיל וכולם אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות אחת הן" משמע שגם ר"ש סובר שגזרו לאסור לטלטל מרשות לרשות ופליג רק בגדר שינוי רשות.

דעת הרמב"ם בהנ"ל

ומשא"כ לפי הרמב"ם (פ"ג ה"כ מעירובין) שפסק כר"ש וכתב שמוותר לטלטל מחצר לקרפף אם עירבו וה"ה אם שייכי לחד גברא י"ל כמו שביארנו דר"ש לית ליה תקנת ר"מ. ועי' ביה"ל (ריש שע"ב) שהביא דעת הראשונים בזה. ולכאורה זה ביאור פלוגתת רש"י ורמב"ם בדעת ר"ש לענין טלטול מגג לקרפף דחד גברא כלים ששבתו בבית דלהרמב"ם שמתיר משום דס"ל בדעת ר"ש שאין איסור מבית לבית אבל רש"י שס"ל שאף ר"ש מודה לר"מ סובר שאסור לטלטל מחצר לקרפף אף לר"ש.

רש"י י"ל דהאיסור לטלטל מחצר לחצר כלים ששבתו בבית אינו משום איסור הוצאה מבית לחצר אלא בכה"ג הוא תשמישו תדיר והאיסור הוא העברה מרשות לרשות וכמ"ש במתני' (פ"ט א' ד"ה ר"ש) ולא ס"ל לחלק כהגאון יעקב או כהשו"ע הרב.

וא"כ י"ל דאין מחלוקת בתקנת שלמה שאסרו הוצאה מבית לחצר ובזה כו"ע מודים שבכלל תקנת שלמה אסרו העברת כלים ששבתו בתוך הבית מחצר בעל הבית לחצר אחר משום שנחשב כממשיך ההוצאה מבית לחצר, וכל פלוגתיהוה הוא בגזירת חכמים אם הוא לאסור העברה מבית לבית או כל העברה ממקום למקום שאינו נחשב העברה ברשות אחת.

וכן משמע ממה שאמרו במתני' "כל גגות רשות אחת" משמע שהוסיפו באיסור העברה מרשות לרשות שהוא לאו דוקא מבית לבית אלא האיסור הוא העברה מרשות לרשות, ולפי ר"מ וחכמים רשות לא מוגדר דוקא לפי הבעלות אלא שני מקומות שאין תשמישן שוה נחשבים כשתי רשויות ולכן מגג לקרפף נחשב כשתי רשויות אפילו אם שייכים לאחד. ולכן ר"מ גם מחשיב מקום גבוה י' כרשות נפרדת דלפי המבואר גדר רשות אחת ואיסור העברה מרשות לרשות אינו דוקא בית לבית אלא גם שינוי תשמיש מגדיר שינוי רשות. כמו כן גגין כיון שדירין חלוקין למטה גם למעלה יש חילוק דירין וחשיב מרשות לרשות כמו מבית לבית. וכן הגמ' (צ' א') שמסתפקת בב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה אם מה שהגג נחשב רשות אחת כיון שדירין חלוקין למטה מחשיב

ביאור השמטת הרמב"ם את דברי הגמ'
פ"ט ב'

השמטת הרי"ף סוגית הגמ' ומסיק שאינו יודע
למה השמיטו.

ולחנ"ל יש לומר עוד שהרמב"ם לשיטתו
השמיט הסוגיא דעשה סולם קבוע
הותר בכל הגגין וכן בההיא דגג קטן שנפרץ
במילואו לגג גדול והגדולה עשה מחיצה הראויה
לדירה דבכה"ג הגמ' אומרת שהקטן שרי לבני
גדול ולא הביא פסק הסוגיא ופירשו לענין כלים
ששבתו בבית דס"ל שהסוגיא היא דוקא לפי
ר"מ וחכמים שהאיסור תלוי ברשות אחת וכבר
ביארנו דגדר רשות אחת אינו תלוי בבעלים
גרידא אלא גם ברוב תשמישו אבל לפי ר"ש
יתכן שכל הגזירה של העברה מבית מבית הוא
דוקא מבית של בעלים לבית עם בבעלות אחרת
וכיון שלא ויתר על בעלותו רק על תשמישו מה
שעשה סולם קבוע או מחיצה הראויה לדירה
לא משנה הדין.

ב. ביאור השמטת הרמב"ם הא דספינה
שכפאה לזופתה

הגמ' (צ' א') מביאה מחלוקת רב ושמואל גבי
ספינה שהיא יותר מבית סאתים דלפי
רב מותר לטלטל בכולה דהא איכא מחיצתא
ולפי שמואל אמרינן שהמחיצות להבריה מים
עשויות והיינו דלא מיקרי מוקף לדירה. ופסקינן
בגמ' כרב וכן קיי"ל. ובהמשך הגמ' "ומודה רב
שאם כפאה על פיה שאין מטלטלין בה אלא
בד' אמות" ומסבירה שכפאה לזופתה. הרמב"ם
ורי"ף פסקו כרב ומ"מ לא הביאו הא דכפאה
על פיה, וכבר עמד הב"י (שע"ב ד') על

אמנם התוס' העירו דבפ' מי שהוציא והו (מ"ב
ב') רב זירא פירש את מסקנת הגמ' שם
דהלכה כר"ג בספינה והיינו שאם הוציא והו חוץ
לתחום בספינה מהלך את כולה משום דהואיל
וספינה נוטלתן מתחילת ד' ומניחתו בסוף ד' ולא
כרבה שפירש את דברי ר"ג משום ששבת באויר
מחיצות. ומבארת הגמ' שרבי זירא לא אמר
כרבה משום שמחיצות אלו להבריה מים עשויות.
וכתבו התוס' דאין הכרח דר' זירא לא סובר כרב
דסוגיין הגם שלכאורה רב סובר בספינה שעל אף
שהמחיצות להבריה מים עשויות כיון דאיכא
מחיצתא מותר לטלטל בה דדוקא שם לענין יוצא
חוץ לתחום דלא שרי להלך את כולה אמרינן
להבריה מים עשויות והיינו להחשיב את כל
המקום כד' אמות ולזה לא מהני מחיצות
העשויות להבריה מים והיינו שחסר באיכות
המחיצות, ומשא"כ כאן בסוגיין אין הנידון
באיכות המחיצה אלא אי מיקרי הוקף לדירה.

ובההיא דכפאה לזופתה כתב הב"י דנראה
מדברי רש"י דכי כפאה לזופתה אפילו
תחתיה אסור שהרי כתב דאינן עומדות כל זמן
כפייתן לא לדירה מעילין ולא לדירת מטן אבל
הרא"ש כתב שאם כפאה לזפתה שאין מיטלטלין
על גבה ומשמע דתחתיה לעולם מותר מאחר
שעיקר המחיצות נעשו לדירה, וא"כ לכאורה לא
חסר בהוקף לדירה אלא באיכות המחיצה וא"כ
דברי רב הם אליבא דרבי זירא, ולכן הרי"ף
והרמב"ם שפסקו כרבה השמיטו דין זה.

הרב ישראל מאיר שפיגל

קורה למטה מעשרה טפחים ובדין חקק דף ג' ע"ב

והנה נחלקו בגמ' לקמן ח' ע"ב וי"ב ע"ב האם קורה משום מחיצה או משום היכר וא"כ לפרש"י בסוכה דטעמא דקורה למטה מעשרה פסולה דלא הוי מחיצה צ"ע למ"ד דקורה משום היכר אמאי קורה בתוך י' טפחים פסולה הא הקורה אינה מועילה מדין מחיצה אלא מדין היכר ולמה בעינן לתנאי מחיצה.

ויצ"ל דלמ"ד קורה משום היכר אית ליה נמי קורה משום מחיצה ולא נחלקו אלא האם בעינן נמי היכרא ובאופ"א אפש"ל שנחלקו מה הטעם שרבנן תיקנו להעמיד דוקא קורה ולא היכר אחר האם משום שהקורה עושה היכר או שהיא מחיצה אבל וודאי דגם למ"ד קורה משום היכר איכא נמי מחיצה בקורה זו וכשאין את תנאי המחיצה משום שהקורה מונחת בפחות מי' לא הוי מחיצה.

הוכחות מרש"י דלמ"ד קורה משום היכר ס"ל דהוי נמי משום מחיצה

ב. זיש לדקדק כן מלשון רש"י בדף ד' ע"ב דאף למ"ד קורה משום היכר הוי נמי כמחיצה דביאר בטעמא דמ"ד דמותר להשתמש תחת הקורה דאמר חודו החיצון יורד וסותם הילכך כיון דשיעור עשרים אמה משום

היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה כמה חוקק כמה חוקק כמה דצריך ליה אלא משכו בכמה רב יוסף אמר בד' ואב"י אמר בארבע אמות ומקור הדין שקורה המונחת למטה מעשרה פסולה מבואר לעיל ג ע"ב הא קמ"ל דלמטה כלמעלה מה למעלה חללה עשרים אף למטה חללה עשרה.

פרש"י דקורה למטה מעשרה פסולה דלא הוי מבוי ובסוכה פירש דלא הוי מחיצה

א. פרש"י דבפחות מעשרה פסול "דלא הוי מבוי" וכוונתו דדין מבוי הוא כשיש בגובהו י' טפחים משום דמבוי אינו רק רשות שמיועדת לבני החצרות לעבור דרכו לרה"ר אלא רבנן נתנו לו דין של רשות בפנ"ע ורשות זו הוי מכח הג' מחיצות שמוקפת במחיצות כותלי החצרות ומבוי נמוך מעשרה טפחים לא הוי רשות של מבוי, ומאידך בסוכה כ"ב ע"א פירש"י בטעמא דקורה למטה מעשרה פסולה דבפחות מי' לא הוי מחיצה וזה דין בקורה שרבנן תיקנו להניח קורה בפתח המבוי שתשמש כמחיצה בין המבוי לרה"ר ובפחות מי"ט לא הוי מחיצה וכ"כ רבנו חננאל לקמן י' ע"א וצ"ב בסתירת דברי רש"י.

והנה שיטת רש"י דדין פ"ת יור וסותם הוי הלכה למשה מסיני ונכלל בדינא דגוד אחית כמש"כ בסוכה ו' ע"א ובמבוי רבנן תיקנו להניח קורה בפתח הפונה לרה"ר שיהיה תורת מחיצה ע"י הקורה.

ולפי"ז כו"ע מודו דקורה משום מחיצה היינו דהקורה משמשת כמחיצה ע"י שאמרינן פי תקרה יורד וסותם דהא נחלקו בגמ' האם חודו החיצון יורד וסותם או חודו הפנימי ונחלקו האם רבנן הצריכו להעמיד את הקורה משום מחיצה או ההיכר.

פלוגתת הב"ח ור"י האם קורה הוי מחיצה מצד עצמה

ג.והנה **הב"ח** בסימן שס"ג כתב דלמ"ד קורה משום היכר אית ליה נמי טעמא דמחיצה ומשום הכי קורה לא מועילה למבוי שהוא רחב יותר מעשר אמות אף למ"ד קורה משום היכר דמודה דבעינן לדינא דקורה משום מחיצה וכשיש פירצה של יותר מעשר אמות במחיצת הקורה אינה משמשת כמחיצה ופסולה.

ובעיקר דברי הב"ח יש להקשות דכרבנו יהונתן בדף א' ע"א מדפי הרי"ף כתב לבאר בדעת רבי יהודה דמתיר לעשות קורה במבוי שהוא רחב ביותר מ' אמות דס"ל קורה משום מחיצה וחזינן מדבריו דלמ"ד קורה משום מחיצה יש יותר סברא להתיר ביותר מ' אמות.

ונראה לבאר פלוגתת והרנו יהונתן למ"ד קורה משום מחיצה האם מהני למבוי שהוא רחב ' אמות דהב"ח ס"ל דהקורה אינה מחיצה מצד עצמה שהרי אם יעמיד קורה בין שתי

היכר הוא הרי יש היכר לעומד על אותו טפח שתחת הקורה ומבואר ברש"י דגם למ"ד דקורה משום מחיצה דאמר חודו החיצון יורד וסותם בעינן נמי היכרא וסגי בטפח שיש בו היכר לעומד על גביו.

והביאור בזה דאף למ"ד קורה משום היכר היינו שיש גם טעם של היכר וגם טעמא דמחיצה כלומר שההיכר של הקורה זה לעשות הבדלה בין השטח של המבוי שמותר לטלטל שם לבין רה"ר שאסור לטלטל ושלא יטעו לטלטל מהמבוי לרה"ר תיקנו רבנן לעשות היכר ע"י שיניח קורה שתשתמש כמחיצה להבדיל בין המבוי לרה"ר וזה ענין ההיכר של המבוי להבדיל ולהפריד בין הרשויות.

וכן נראה להוכיח מסוגיא דלקמן ח' ע"ב דלמ"ד קורה משום היכר אית ליה נמי משום מחיצה דאיתא התם מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר מניח את הקורה באלכסון ורבא ס"ל דאינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר וקמפרש לה התם דס"ל קורה משום היכרא ומבואר ברש"י דמותר להשתמש באלכסון כנגד הארוך ובתוס' שם כתבו והדין עמו דאי אסור להשתמש כנגד הארוך הקורה פסולה דבעינן קורה דבוקה למבוי והקשו דכנגד הארוך אין בו אלא ב' מחיצות ותי' דמ"ד קורה משום מחיצה הוי מחיצה מדאורייתא ולפי"ז צ"ע מאי פירש רבא דקורה באלכסון לא מהני דקורה משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר תיפוק ליה דאין שם אלא ב' מחיצות וע"כ צ"ל דלכו"ע קורה משום היכר ורבא הוסיף דלמ"ד קורה משום היכר היינו דבעינן נמי היכרא ובאלכסון דלא הוי היכר פסולה ומש"ה יש להניח את הקורה כנגד הקצר.

וכן בריטב"א מוכח דפ"ת לא מהני מטעם דהוי צורה"פ דלקמן בריש פרק שני הקשה אמאי לא אמרינן בקיעת גדיים לפסול מחיצת פ"ת, ואי פ"ת מהני מטעם פתח לא שייך להקשות מבקיעת גדיים דבקיעת גדיים אינה סותרת שם פתח אלא רק כשיש מחיצה וגדיים בוקעין בה יש בכוחן לפסול את המחיצה וכן מפורש בריטב"א בדף ב' ע"ב דמ"ד קורה משום מחיצה פליג ארב דס"ל קורה משום פתח וא"ש לשיטתו מש"כ דטעמא דמבוי פחות מ' פסול כסוכה שפסולה למטה מ' ובתרווייהו הוי מטעם דלא הוי מחיצה ולא משום פתח.

יש לבאר בריש"י דבפחות מ' דלא הוי שם מחיצה על כותלי המבוי

ה. **ולשיטת רש"י והריטב"א** דקורה המונחת למטה מעשרה פסולה מטעם דלא הוי מחיצה צ"ע דהא בגמ' בדף ג' ע"ב מבואר דקורה למטה מ' היינו שיהיה י' טפחים מלבד עובי הקורה דחלל סוכה תנן וחלל מבוי תנן וכמו שבסוכה בעינן חלל עשרה טפחים מלבד עובי הסכך כך בעינן י' טפחים מלבד עובי הקורה וצ"ע אמאי בעינן חללה עשרה ולא סגי בי"ט יחד עם עובי הקורה דאף עובי שיעור הקורה משמש כמחיצה ובפרט לשיטת רש"י דפי תקרה יורד וסותם היינו מההלכה דגוד אחית מחיצתא שמורידים וממשיכים את המחיצה וע"כ דאף עובי הקורה משמש כמחיצה וא"כ אמאי בעינן שיהיה חלל עשר ולא סגי בי"ט עם עובי הקורה.

וכתב האבני נזר באורח חיים סי' רצ"ה ס"ק ט"ז הא דבעינן חלל עשרה ולא מצרפים את עובי הקורה לשיעור י' טפחים דיש דין להניח את הקורה מעל גבי המבוי ואם יניח את

ערוגות אינה יכולה להתיר כלאים וכל כוחה של מחיצה זו להמשיך ולחבר את כותלי המבוי שע"י שמעמידים קורה מכותל לכותל הר"ז כעין המשך למחיצה לרוח רביעית וא"כ כשיש פתח רחב יותר מ' אמות ויש הפלגה שעושה הפסק בין מחיצות לא מהני הקורה לחבר את הכתלים שאפילו כשיש עומ"ר אינו מתיר לפירצה יותר מ' אמות ודעת הר"י דהקורה עצמה הוי מחיצה דחודה יורד וסותם וא"כ יכול לעשות אפילו ביותר מ' אמות.

רש"י והריטב"א לשיטתם דקורה משום מחיצה היינו פ"ת

ד. **והנה** בריטב"א מוכח דס"ל כרש"י דפסולא דקורה למטה מעשרה דלא הוי מחיצה בפחות מ' דהריטב"א בדף ב' ע"א הקשה אמאי במתני' לא קתני דקורה למטה מעשרה פסולה ותירץ דכיון דמדמינן פסול דמבוי לפסול דסוכה לענין גבוה מכ' אמה הוא הדין נמי דמשווין דינייהו לענין פחות מעשרה, והנה הטעם דסוכה פחות מעשרה פסולה משום דלא הוי מחיצה וע"כ דאף במבוי פסולא דפחות מ' משום דלא הוי מחיצה.

ונראה בשיטת רש"י והריטב"א שפירשו דקורה פחות מ' לא מהני דלאו שם מחיצה ולא פירשו דבקורה למטה מ' לא הוי שם פתח עלה דאזלו לשיטתייהו דקורה משום מחיצה היינו מדין פי תקרה יורד וסותם ורש"י לקמן פ"ו ס"ל דאמרינן פי תקרה מדאורייתא אפילו בתקרה שהיא רחבה רק טפח וכמשנ"ת דרש"י ס"ל דההיתר של פ"ת לא הוי מטעמא דצורת הפתח אלא מטעם גוד אחית א"כ להאמוראים דפליגי ארב וסברי דקורה משום היכר או מחיצה לא בעינן לתנאי פתח.

כוונת רש"י בדף ג' ע"ב במש"כ דבפחות מ' לא
הוי מבוי והיינו שאינו פתח של מבוי ולכאורה
קשה דרך לרב טעמא דקורה משום פתח אבל
לשאר האמוראים קורה אינה משום פתח וע"כ
דכוונת האו"ז דגם למ"ד קורה משום היכר או
מחיצה לא הוי בפחות מ' ומאיך קיי"ל דלא
כרב וצ"ב מש"כ לפרש הך דינא דקורה למטה
מעשרה טפחים פסולה.

ונראה דס"ל כשיטת הראב"ד המובא
ברשב"א בדף ה' ע"א דקורה משום
מחיצה מתפרש נמי משום פתח והביאור בזה
דהא יסוד הדין דקורה משום מחיצה כתבו
הראשונים דהוי מטעמא דפי תקרה יורד וסותם
ופי תקרה כתבו התוס' לקמן צ"ד דהוי מטעם
פתח דהתקרה הוי כפתח ודינה כצורת הפתח
וזה טעם ההיתר דקורה דהוי כצורת הפתח ולכן
יש להעמיד את הקורה מע"ג כותלי המבוי
דוקא ולא באמצע גובה הכתלים דצוה"פ היינו
שמעמיד קנה מכאן וקנה מכאן וקורה על גביהם
ולפי"ז א"ש מש"כ האור זרוע דקורה פחות מ'
פסולה מטעם דלא הוי פתח וא"כ למ"ד קורה
משום מחיצה נמי יש לפסול דלאו שם צורת
הפתח עלה.

ב

להריטב"א והר"פ מיירי שהכתלים אין
בהם י"ט ולרש"י והרשב"א הקורה
מונחת למטה מ'

ז. **והנה** איתא בגמ' בכמה חוקק אביי ד'
אמות ולרב יוסף ארבעה טפחים
ולמסקנא מוקי פלוגתתם בדין משך שיעור מבוי
דלר"י שיעור מבוי ארבעה טפחים ולאביי שיעור
מבוי בד"א והיינו דלכו"ע יש לעשות מבוי שלם
שיש בו גובה י' ולתקנו בקורה וזה מועיל לכל

הקורה על כותל שאינו גבוה י' לא הוי מחיצה
המבוי דבפחות מ' לא הוי שם מחיצה וזה
כוונת הראשונים במש"כ דבפחות מ' לאו שם
מחיצה עלה והיינו הכותל שתחת הקורה ולא
כלפי הקורה וכ"כ המאירי בדף ה' ע"א.

והחזו"א כתב לחדש עוד דכל חלל המבוי
נקבע כפי גובה הקורה דהוי כעין
תקרה הנמשכת לכל המבוי וגובה המבוי נמדד
כפי גובה הקורה דהיתרה דמבוי הוא דהוי
כתקרה ומעתה יש להחשיב את כל כותלי
המבוי כלפי דין מחיצות של רשות המבוי
שאינם גבוהים י' טפחים.

ולענ"ד נראה כעין מש"כ החזו"א דחלל גובה
המבוי נקבע לפי מקום הנחת הקורה
ולא משום דרואים כאילו הקורה נמשכת לכל
משך המבוי כעין תקרה אלא שהקורה צריכה
שתהיה מונחת ע"ג המבוי ובהכרח דהקורה
יכולה להתיר רק מה שתחתיה ולענין היתרא
דקורה דנים שרק מה שתחת גובה הקורה הוי
מבוי הנתר ע"י הקורה ובכלל זה אין שיעור מבוי
ולפי"ז יש ליישב משנה"ק בסתירת דברי רש"י
דבדף ג' ע"ב כתב דקורה למטה מ' טפחים
פסולה דלאו שם מבוי עלה ובסוכה כתב רש"י
דלאו שם מחיצה עלה והביאור בזה דכיון
שתחת הקורה הכותלים אינם גבוהים י' ממילא
יש לדון כן לכל משך המבוי דאינו גבוה י'
טפחים ונפסל דלאו שם מבוי עליו.

עוד יש לבאר דקורה משום מחיצה היינו
צורה"פ ובפחות מ' אינו פתח

ו. **ובאור** זרוע הלכות עירובין אות ק"י כתב
בטעמא דקורה למטה מ' פסולה
דלא הוי פתח וכ"כ הגאון יעקב ואפשר שזו גם

ובעינן שיהיה למבוי ג' מחיצות והדופן שנמצאת ברוח השלישית מול פתח המבוי אינה יכולה להועיל לשטח שבתוך החקיקה כיון שהם רחוקים יותר מג' טפחים וא"כ צ"ע אף אי נימא דלדין רשות שם מבוי סגי בב' מחיצות הכא אפילו ב' מחיצות כיון דאין מחיצה שמקשרת בין שתי המחיצות שבצידי המבוי וא"כ לא הוי אפילו שתי מחיצות כדין ומה הועיל מה שחקק במשך שיעור ד"ט או ד' אמות.

ובאמת שקושיא זו רק אי נימא דיש דין למבוי שיהיה לו מחיצות בפני עצמו שעל מנת לקבוע שם של מבוי שניתר בלו"ק בעינן ג' מחיצות של מבוי אבל אי נימא דלדין מבוי לא בעינן מחיצות בפנ"ע וסגי שיהיה רשות היחיד ע"י שיש מחיצות גמורות סביב החצרות המקיפות את המבוי ולדין רה"י ודאי שאף המבוי נחשב כחלק מהיקף המחיצות של החצירות ומ"מ רבנן תיקנו לעשות בפתח של המבוי לרה"ר לחי או קורה להבדילו מרה"ר ל"ק די"ל דסגי שיהיה חקק בשיעור משך מבוי ע"מ שיהיה לזה דין מבוי בשביל לאכשורי לקורה דלא בעינן מחיצות למבוי אלא רשות של מבוי שיהיה דע"ד בגובה י'.

ומעתה יש לתמונה דהנה דעת הריטב"א דבעינן מחיצות לרשות של המבוי ולא סגי במה ששימושיו כמבוי דלהלן בסוגיא כתב הריטב"א "ואי בד' היכי משכחת לה שיהיה פתח חצר ב' מדופני המבוי כיון שאין כולו ארוך אלא ד' טפחים דהא לפתח צריך לחללו לכל הפחות ד' טפחים מלבד הפצימין שלו ואע"ג דפירשית דד' טפחים דאורך המבוי הם ד' ומשהו מ"מ אין באותו משהו שיעור לפצימין הפתח ואפילו יהא בו שיעור נמצא כל

משך המבוי וכתב הגאון יעקב דהראשונים נחלקו בביאור סוגיית דהריטב"א ביאר דמיירי שכל כותלי המבוי נמוכים מעשרה וכיון דלדין מבוי בעינן מחיצות של מבוי צריך ולהכי בעינן לחקוק בשיעור של מבוי וכ"כ המאירי והתוס' רבינו פרץ דאיירי שגם הכתלים עצמן גבוהים י'.

אולם הרשב"א בעבודת הקודש פי' דמיירי שהקורה מונחת בתוך י' ובעינן שהקורה תהיה מעל י' טפחים וז"ל הרשב"א "אם היה חלל שתחתיה פחות מעשרה מגביה את הקורה או חוקק את הקרקע שתחתיה עד שישלימנה לעשרה וכמה שיעור רוחב חקק זה ארבע אמות ומבואר להדיא דהקורה בתוך י' ולא שכותלי המבוי נמוכים מ"ט וצריך לחקוק תחת הקורה.

וכך משמעות פרש"י שהקשה מ"ש מקורה למטה מכ' אמה דמהני להגביה טפח או ד' והכא בעינן ארבע אמות וכתב דבקורה מעל כ' אמה דאיתיה לדופן ולמעוטי קאתי בהיכר בעלמא סגי הכא דהשתא הוא דמשוי ליה דופן בין לר"י ובין לאב"י בעינן דליתחזי האי דופן לשיעור הכשר מבוי שלם ולשון רש"י שכתב דליתיה להאי דופן משמע שהקורה היא למטה מעשרה וכך כתב החזו"א בדעת רש"י אולם בריטב"א גרס ברש"י דפנות ופי' דכותלי המבוי אינם גבוהים י' עיי"ש.

להריטב"א דהכתלים אינן בגובה י' צ"ע
האיך מהני חקק

ח. **ולהריטב"א** שכתב דכל כותלי המבוי אינם גבוהים י' צ"ב האיך מהני לחקוק בשיעור מבוי לאב"י ד' אמות ולר"י ד"ט וע"י זה להתיר את כל המבוי בטלטול כיון דהדופן השלישית רחוקה טובא ממקום החקק

ובאמת דברי האבן העוזר מחודשים להעמיד את כל הסוגיין דוקא במבוי מסוים שכלפי תוך המבוי לא הוי מחיצה י' וכלפי רה"ר שבחוץ איכא מחיצה י' ועוד הקשה החזו"א דלהדיא פסק השו"ע דבמבוי שיש בו מחיצה של ים מהני להכשירו ע"י קורה והתם המחיצה אינה ניכרת לעומדים בתוך המבוי.

ובעיקר מש"כ האבן העוזר שלענין רה"י מהני מחיצה כה"ג שכלפי חוץ איכא מחיצה י' ולא בעינן שיעור מחיצה בתוך הרשות יש לתלות דין זה בפלוגתת הראשונים בשבת דף ז' ע"א לגבי בית שאין תוכו עשרה וקירוי משלימו לעשרה דאם חקק בתוכו והשלימו לעשרה הוי רה"י וכתב הרא"ש דלא בעינן שהחקק יהיה סמוך לדפנות תוך ג' וחלוק מסוכה דבעינן לחקוק תוך ג' לדפנות כדאיתא בסוכה דף ד' ע"א דלענין סוכה בעינן לאשווי דופן ורק ע"י החקיקה הוי דופן משא"כ לענין מחיצות שבת סגי במחיצות המונעים רגל רבים והכא דקירוי משלימו לעשרה שפיר הוי רה"י כיון שלגבי רה"ר הוי מחיצה מעליא ולא בעינן מחיצה כלפי תוך הרשות אלא סגי במחיצה של י"ט בחוץ אלא דבשביל דהוי שם רשות בפנ"ע בעינן חלל עשרה ולזה החקיקה מועלת עכ"פ מבואר דמחיצות שכלפי רה"ר הוי י' הוי מחיצה מעליא ולא בעינן שבפנים יהיה מחיצה י' טפחים והא דמותר לטלטל בכל הבית משום דהוי חורי רה"י ולדין חורי רה"י לא בעינן חלל י' טפחים ובלבד שיהיה בהן דין רה"י ע"י המחיצות אולם הר"ן פליג וס"ל דלעיקר השיעור מחיצה בעינן שיחקוק ויהיה תוכו עשרה ועי"ש מש"כ אמאי לא בעינן תוך ג' לדפנות.

אורכו של כותלי מבוי פרוץ בפתחיה ואין כאן היכר כותלי מבוי" ומבואר להדיא בריטב"א דבעינן כותלי מבוי מלבד מה שיש למבוי שם של רה"י מחמת כותלי החצר שמסביב וא"כ צ"ע מסוגיין דמבואר דכותלי המבוי אינם גבוהים י"ט והאיך מהני לחקוק רק כשיעור מבוי ואכתי אין למבוי דין מחיצות כיון שהמחיצות אינם גבוהים י' וצ"ע.

האבה"ע הקשה עוד דכיון דבהמשך המבוי אסור לטלטל הוי נפרץ במילואו למקום האסור

פלוגתת הר"ן והרא"ש האם בעינן י"ט בתוך חלל רה"י

ט. והאבן העוזר הוסיף להקשות דלכאורה בהמשך המבוי שאינו בתוך החקיקה יהיה אסור לטלטל דאין בזה דין מבוי להתירו ע"י קורה עד כמה שמוכח מהריטב"א דהיתרא דמבוי רק כשיש לו ג' מחיצות שלמות לעשותו מבוי והכא בהמשך המבוי שלא חקק שם אין ג' מחיצות ולא מהני ביה היתרא דקורה וממילא יש לאסור בטלטול בכל המבוי דקיי"ל מבוי שנפרץ במלואו למקום האסור בטלטול נאסר כל המבוי.

וכתב האבן העוזר סי' שס"ג דמיירי בכתלים שכלפי חוץ איכא י' טפחים וכלפי תוך המבוי אין בהם י"ט ע"י שהמבוי מוגבה מרה"ר בגובה י' טפחים ולעשותו רה"י שפיר מהני האי מחיצה אלא שכלפי דין מחיצות המבוי לא מהני אא"כ יחקוק כשיעור מבוי בגובה י' דלענין תיקוני מבואות בעינן מחיצות הניכרות ורק ע"י שיחקוק איכא היכר למחיצות גם כלפי תוך המבוי.

נמצאת למטה מעשרה ובא להגביה את הקורה מהמבוי ע"י שחוקק במבוי אך אי נימא דכותלי המבוי אינם גבוהים י' ואין בהם שיעור מחיצה בהא פשיטא דמהני חקיקה בקרקע להשלים שיעור של י"ט ומוכיח הריטב"א דה"ה לקורה מעל כ' אמה דאפשר להגביה את הקרקע וע"כ דפי' סוגיין דשקיל וטרי בכמה צריך לחקוק באופן דהקורה נמצאת למטה מי'.

ואין להקשות למשנ"ת דהריטב"א ביאר סוגיין באופן שהכתלים של המבוי אינם גבוהים עשרה ולא שהקורה נמוכה מי' דלעולם מיירי שגם הכתלים אינם גבוהים עשרה ובהכרח דאף הקורה עצמה אינה גבוהה י' דבעינן להניח קורה ע"ג מבוי וא"א להעמידה באויר ובעינן לתקוני גם את דין הקורה מלבד מה שיש לתקן את כותלי המבוי ואם מועיל החקיקה לתקן את הקורה כשהיא למטה מי' הוכיח הריטב"א דמועיל נמי לעניין קורה מעל כ' אמה [ובאמת צ"ב טובא הוכחת הריטב"א דמהני להגביה את הקרקע בקורה מעל כ' אמה מהא דמהני לחקוק בקורה למטה מעשרה טפחים דהא כשחוקק בשיעור משך מבוי פשיטא דמהני ומה שיש לדון בהגבהת הקרקע האם מהני זה כשמגביה רק כנגד הקורה האם הוי הגבהה מעליא או דבטל לקרקע וצ"ב]

והסברא לחלק בין קורה המונחת בתוך עשרה טפחים דבעינן לחקוק בשיעור משך מבוי לקורה המונחת מעל כ' אמה דסגי בטפח או ד"ט דבקורה מעל כ' אמה לכאורה בכל גובה המבוי שפיר הוי מחיצה ורק בחלק הסמוך לקרקע לא הוי מחיצה, והא דבעינן הגבהה פי' רש"י דבקורה מעל כ' פסול משום דל"א פי תקרה יורד וסותם מעל כ' אמה וא"כ ליתא

בדעת הריטב"א יש להסתפק מה הדין בקורה המונחת למטה מי'

י. **זיש** להסתפק בדעת הריטב"א דמוקי לה לסוגיא דחקק באופן שכותלי המבוי אינם גבוהים עשרה ולזה בעינן שיחקוק בשיעור מבוי האם צריך לחקוק דוקא תחת הקורה ומשם ואילך יחקוק בשיעור ד"א או ד"ד סגי בחקיקה בכל מקום במבוי בשיעור מבוי ותחת הקורה יחקוק ג"כ בשיעור רוחב הקורה שהקורה עצמה תהיה גבוהה מעשרה וכמש"כ הריטב"א בריש פרקין.

ועוד יש לדון בדעת הריטב"א באופן שכותלי המבוי בגובה י' ורק הקורה עצמה נמצאת בפחות מעשרה טפחים האם מהני חקיקה רק תחת הקורה או דבעינן חקיקה בשיעור משך מבוי ובגאון יעקב כתב דהריטב"א ס"ל דבאופן זה סגי בחקיקה של טפח או ד"ט דומיא דקורה מעל כ' אמה ולא בעינן ד"ט או ד"א ומה"ט פי' הריטב"א דסוגיין איירי כשהכתלים אינם בגובה י' טפחים.

ונראה דיש להוכיח מהריטב"א דס"ל דגם כאשר רק הקורה נמצאת בתוך י' בעינן שיחקוק במשך שיעור מבוי דהנה הריטב"א בריש פרקין הביא לשון רש"י דפירש בהא דאמרינן קורה הנמצאת למעלה מעשרים אמה ימעט והיינו ישפיל וכתב הריטב"א דה"ה דיכול למעט את שיעור המבוי מכ' אמה ע"י שיגביה הקרקע כמו דאמרינן בסוגיין לגבי חקק וז"ל "ובגמרא אמרינן הכי בהדיא שאם היתה קורה למטה מעשרה אינו כלום עד שיגביהנה או שיהא חוקק במבוי להשלימו לעשרה" עכ"ל, ומבואר להדיא בדבריו שפי' סוגיין שהקורה

יש לצדד דלא בעינן לחקוק לכל רוחב המבוי דאחר דהוי שיעור מבוי בגובה הראוי של י' טפחים שפיר מהני לכל רוחב המבוי דמחיצות המבוי בצידו מועילים לתוך החקק.

כל משך המבוי מצטרף לשיעור המבוי

יב. **ובביאור** הדברים צייש להקדים משה"ק הקרן אורה לדעת הרי"ף דסגי בחקיקה ברוחב דע"ד ולא בעינן לחקוק לכל רוחב המבוי מהא דלקמן י"ד ע"א דקורה שעקמומיתה יורדת לתוך י' טפחים או עולה מעל כ' אמה דבפחות מג' טפחים כשרה וביותר מג' פסולה וא"כ צ"ע האיך מהני לחקוק רק ברוחב ד"א גם כאשר המבוי רחב הרבה יותר מד"א והוי כקורה שיש בעקמומיתה ויותר מג"ט בתוך עשרה דפסול.

ועוד יש להקשות דהרי דין מבוי צריך שיהיה ארכו יותר מרחבו ובאם חוקק לרוחב ד"א כשיעור משך מבוי ברוחב נמצא דאורכו כרחבו ובאמת הריטב"א הקשה כן בקורה מעל כ' אמה למ"ד דמגביה ד"ט דהוי רוחבו כאורכו שהרי מבוי ברוחבו הוי לכה"פ ד"ט ות"י הריטב"א דבאורך מגביה ד"ט שוחקות וברוחב הוי ד"ט רגילות והוי אורכו יותר מרוחבו וא"כ בחקק צ"ע היאך מהני לחקוק דע"ד הא הוי אורכו כרוחבו.

וע"כ מבואר דכל אורך המבוי מצטרף למבוי גם מה שאינו נמצא בתוך החקק וממילא הוי אורכו יותר מרוחבו ע"י שמצרפינן את כל המבוי וע"כ י"ל כן דהרי גם להרא"ש וסייעתו דחוקק לכל רוחב המבוי נמי יש להקשות באופן שהמבוי אינו רחב טפי מד' אמות הוי רוחבו

למחיצה כלל וא"כ שפיר מהני הגבהה רק תחת הקורה דע"י ההגבהה אמרינן פי תקרה ושוב מהני לכל המבוי משא"כ בקורה הנמצאת בתוך עשרה דלא הוי מחיצה כלל דרשות שהיא פחותה לא שייך לעשות מחיצה דענין המחיצה הוי הברדלה בין הרשויות וזה רק כאשר יש רשות עם חלל עשרה מהני מחיצה להבדיל בין הרשויות ומש"ה יש לחקוק במשך שיעור מבוי דאז הוי רשות והוי שיעור מחיצה.

ולפי"ז מוכח דאחר שכבר יש שם מחיצה שפיר מהני מחיצה זו אף למקום שבו אין עשרה ולכן סגי בחקיקה במשך שיעור מבוי ע"מ לתת לקורה שם מחיצה ומהני לכל המבוי אפילו דלא הוי גובה עשרה דהחסרון הוא ביצירת המחיצה ולא בהשפעת המחיצה למקום שאינו גבוה י'.

להרי"ף יש לחקוק רוחב ד"א ולהרא"ש לכל רוחב המבוי

יא. **והנה** נחלקו הרי"ף והרא"ש כמה יש לחקוק לרוחב המבוי דבגמ' הוזכר רק מהו משך החקיקה לאורך המבוי דדעת הרא"ש דיש לחקוק ארבע אמות על פני כל רוחב המבוי והרי"ף כתב דחוקק ד"א על ד"א וכך גם שיטת הרמב"ם דיש לחקוק ד' אמות על ד"א כשיעור משך מבוי גם לרוחב ולמש"כ הגאון"י בדעת הריטב"א דאם הקורה אינה גבוהה י' סגי לחקוק תחתיה א"כ ע"כ דיש לחקוק לכל משך הקורה דומיא דקורה מעל כ' אמה דיש להגביה תחת כל הקורה.

אולם למשנ"ת בדעת הריטב"א דבקורה למטה מעשרה טפחים לא סגי לחקוק רק תחת הקורה אלא יש לחקוק כשיעור משך מבוי א"כ

מרובה על העומד ובגמ' לקמן ו' ע"א איתא דשמואל מודה דבדאיכא פירצה י' אמות דהוי כמפולש ולכאורה ה"ה בפרוץ מרובה על העומד וצ"ע.

והנה הריטב"א הקשה כעין קושיא זו לגבי מבוי שנמוך מי' טפחים דמכשירו ע"י שחוקק במבוי בשיעור משך ד"ט והקשה הריטב"א דא"כ הו"ל רוחבו של מבוי יותר מאורכו דשיעור החקק לרוחבו הינו ככל רוחב המבוי וא"כ רוחב המבוי הוא יותר מאורך המבוי שבחקק ותי' הריטב"א וי"ל דשאר המבוי אע"פ שהוא נמוך נכנס הוא בשיעורו וכי אמרינן במבוי דעלמא בארבעה היינו ד' טפחים שוחקות שהם ד' דעלמא וצ"ב בדעת הרשב"א אמאי לא הק' כן לגבי חקק.

והנראה בזה דוודאי עיקר המבוי מתייחס לכל משך המבוי ואם יש תנאי מבוי סגי בהכי ורק לענין קורה שיש דין שהקורה תהיה מונחת על גבי כותלי מבוי ס"ל להרשב"א דאם יש פירצה של ג' טפחים ויותר בכותלי המבוי אין להחשיב את כל כותל המבוי כחטיבה אחת עם הכותל הסמוך לפתח המבוי וע"ז הק' הרשב"א דא"כ הו"ל מבוי שרוחבו יותר מאורכו אבל לגבי מהות המבוי ודאי דכל משך המבוי הוי מבוי לעניין שיהיה בתים וחצרות פתוחין לתוכו.

ולפי"ז מבואר מדוע הריטב"א לא הקשה כן לגבי מבוי שנפרץ ויש בו פס ד' דרוחבו יותר מאורכו דהריטב"א לשיטתו דטעמא דבעינן קורה ע"ג מבוי בלחוד אינו פוסל דלפסול את המבוי בעינן תרתי לגריעותא ואף כשהקורה אינה מונחת על כותל של ד"ט נמי

יותר מאורכו והאיך מהני וע"כ דמצרפינן את כל המבוי גם מה שאינו בתוך החקק לשיעור המבוי **והנה** הרשב"א הקשה בדינא דר"א ור"א היאך מהני פס ד' הא הו"ל רחבו יותר מאורכו וז"ל ק"ל למאי דסליק אדעתין דהא ר"א ור"א משום דאורך מבוי בד' והוי ליה אותו פס ד' כמבוי בפני עצמו וכאלו כלה בסוף אותו פס א"כ הו"ל רחבו יתר על אורכו דמסתמא בכל מבוי קאמרינן ואפילו כשרחבו יתר מד' ואנן הא קי"ל דאין המבוי נותר בלחי וקורה אלא בשאורכו יתר על רוחבו וליתא דלכולי עלמא כל שנשאר במקום קורה כשיעור מבוי רואין את המבוי כולו כאחד והפירצה כפתח שמבוי ואין הפרש בין שנשאר פס ד' ובין שנשאר ד' אמות או יותר ומשום הכי קס"ד דר"י כר"א ור"א דאלו לא נשאר כשיעור מבוי אין זו קורת מבוי ודחה אבי דשאני התם דסוף מבוי וכו' עכ"ל

ודברי הרשב"א צ"ב היאך ס"ד דשיעור המבוי הוי רק ד' טפחים כנגד אורך הפס ובמשך הפס ד' מתקיים כל דיני המבוי דא"כ הו"ל לאקשווי נמי דאין פתוחין לתוכו ב' חצרות של ב' בתין וכדמקשינן בגמ' והכא ע"כ א"א שיהיו פתוחין לתוך פס זה בתין וחצרות דא"כ לא הוי פס ד' ובד"ט א"א להכניס אלא פתח אחד וכן יש להקשות דהוי מבוי עקום שדינו כמפולש שהרי המחיצה של הרוח הרביעית אינה סמוכה לפס ד' דהא איכא פירצה במבוי וע"כ דמשך המבוי ארוך טפי מד"ט וא"כ כלפי הפס ד' יש לדון דהוי מבוי המפולש ואף לשמואל דמבוי עקום דינו כסתום מ"מ ליבעי ב' לחיין וביותר נראה שבכה"ג שמואל נמי מודה דדינו כמפולש כיון דפרוץ

לגג ורק כלי בית אסורים בטלטול ולא מחמת הרשות אלא משום שקנו שביתה בבית לא חשיב כשני רשויות דכל הגגות רשות אחת.

אבל התוס' ס"ל כדרך הא' שנפרץ במילואו היינו שכיון שאין מחיצה בין הרשויות רשות שניהן עליו ונותנין על כל רשות חומרי הרשות האחרת ומעתה יש לפרש כן אף לר"ש ויהיה אסור לטלטל את הכלי בית לגג דהוי כמוציא לגג חבירו כיון שאין מחיצה ביניהם.

והנה בתוס' י"ז ע"א כתבו התוס' שחצר שנפרצה לכרמלית בשבת לא אמרינן הואיל והותרה הותרה ואסור לטלטל בחצר זו אבל חצר שנפרצה למקום האסור לה בשבת אמרינן הואיל והותרה הותרה המשום שאיתניהו למחיצות החיצונות ונראה דהתוס' לשיטתייהו שבאופן שנפרץ למקום האסור לו הוי כמי שאין מחיצה רביעית דא"כ לא חשיב דאיתניהו למחיצות אלא שיש דין שאסור לטלטל מחמת ששתי הרשויות התערבו זה בזה וחשייה שאיתנייהו למחיצות החיצונות.

אולם ברבנו יהונתן בדף ע"ח ע"ב משמע דס"ל דגם באופן שהחצר נפרצה במילואה למקום האסור חשיב כליתנייהו למחיצות ול"א הואיל והותרה הותרה וצ"ל דס"ל כרש"י שבנפרצה במילואה הוי כשתי רשויות ומחיצות של מקום האסור לא מהני לחצר.

ובתוספת שבת סי' שע"ד הוכיח מדברי התוס' בשבת דף ט' ע"א שחצר שנפרצה לכרמלית דינה ככרמלית גם לקולא שאפשר לטלטל ממנה לכרמלית ב' אמות מכאן וב"א מכאן אולם התו"ש דקדק משיטת רש"י בדף כ"ד דאינה כרמלית גמורה ואסור לטלטל

מהני אם אין חשש דילמא שבקי פתחא קמא וא"כ פשיטא להריטב"א דאין לדון שהפס ד' מבוי בפנ"ע אלא לענין קורה ע"ג מבוי וכיון דאינו נפסל בהכי דיינין לכל המבוי כשאורכו יותר מרוחבו.

פלוגתת רש"י ותוס' בגדר דין נפרץ למקום האסור

יג. **והביאור** בזה ע"פ הא דמבואר דדין רשות שנפרצה במילואה אסור דהגדר במבוי לדונה כפי המקום שהוא פרוץ אליו בין לקולא ובין לחומרא דהנה בדין רשות שנפרצה במילואה למקום האסור לה יש לפרשו בשני אופנים חדא דבמה שאין מחיצה בין הרשויות דיינין לשתי הרשויות כרשות אחת ליתן לזה חומרי זה ולזה חומרי זה ואם אסור לטלטל מזה לזה אסור אף באותה רשות דכל חלק וחלק מהרשות דין שתיהן עליו והוי כמוציא מרשות אחת לחברתה, ועוד יש לפרש דיש להחשיב את שתי הרשויות כמקומות נפרדים לענין שמחיצות של רשות אחת לא תועיל לרשות האחרת ונמצא שלכל רשות איכא רק ג' מחיצות וכשאין מחיצה רביעית רבנן אסרו לטלטל עכ"פ כשהרשות פרוצה למקום האסור לה.

ונראה דבזה נחלקו רש"י ותוס' בביאור האי דינא דנפרצה במילואה למקום האסור לה דרש"י ס"ל שהדין נפרצה במילואה עניינה להחשיב את שתי הרשויות כמקומות נפרדים לענין שהמחיצות של רשות זו לא יועילו לאחרת וא"כ זה שייך רק באופן שיש חילוק מהותי בדיני הרשויות שאסור לטלטל מזה לזה ולהכי פירש"י דרב קאי רק לרבנן דס"ל שאסור לטלטל מגג לגג אבל לר"ש דמותר לטלטל מגג

זל"ז דין כולן לאיסור כיון שאין מחיצה המבדילה בין הרשויות.

ויעויין בהגהות מרדכי בפרק שלישי שהקשה כה"ג לרב אמאי אסר בב' גגין הסמוכין זל"ז הרי רה"י עולה עד לרקיע, וכוונתו דבמקום שלא בעינן מחיצות ל"א דין נפרץ במילואו, והביא שהתוס' תירצו דמ"מ פרוץ למקום האסור והמרדכי דחה דהרי רה"י עולה עד לרקיע. ונראה דנחלקו בגדר דינא דנפרצה במילואה למקום האסור אסור דההגהות מרדכי ס"ל דנפרצה במילואה היינו שליתא למחיצה הרביעית כיון שמחיצות של רשות זו לא מהני לרשות זו וכמשנ"ת בשיטת רש"י וס"ל דלא בעינן לדינא דגו"א לעשות את הגג רה"י אלא דרה"י עולה עד הרקיע ולהכי פריך לרב אמאי אסר בגגין השוין והתוס' ס"ל דנפרצה במילואה היינו דדין שתי הרשויות עליו כיון שאין מחיצה ביניהם ושפיר אמרינן דין נפרצה גם כשלא בעינן מחיצות מצד דיני הרשות היחיד.

ויל"ע לפמ"ש"כ התוס' לקמן ח' ע"ב בד"ה מניח שיש אופנים שבהם יש דין מבוי גם למקום שחסר לו מחיצה כגון מבוי שצידו אחד ארוך וצידו השני קצר שמותר לטלטל כנגד הארוך אף דאין בו ג' מחיצות משום דבטל למבוי וא"כ הו"ה הכא נימא דשאר המבוי שלא חקוק בטל למבוי ושמא יש לחלק בין מבוי שאין בו גובה י' למבוי שחסר לו מחיצה וצ"ע **ואזלו** לשיטתייהו דלרש"י דס"ל דדין נפרצה במילואה היינו שדנים אותם כשתי רשויות לענין שלא יועילו מחיצות של רשות זו לרשות זו א"כ במבוי שחקקו להשלימו ל"ט לא פירש כהרישב"א דמיירי שהכתלים אין

ממנה לכרמלית ונראה דרש"י ותוס' לשיטתם דהתוס' ס"ל דנפרץ למקום האסור היינו דהוי כרשות אחת ששתי הרשויות מעורבת בה וא"כ חצר שנפרצה לכרמלית הוי ככרמלית גם להיתר אבל רש"י ס"ל דחצר שנפרצה לכרמלית אין לה אלא ג' מחיצות והוי ככל חצר שנפרצה למקום האסור לה דאסורה בטלטול אבל אין דינה ככרמלית והכי מוכח ברש"י בדף צ' ע"ב דרשות שאין לה אלא ג' מחיצות אין דינה ככרמלית בהא דפרכינן לשמואל אליבא דרבנן אמאי אסור לטלטל מוגג לקרפף ופרש"י דלרב לא פריך בגגין השוין דהוי כרמלית דליטלטל מהם לכרמלית דלא הוי כרמלית אלא לחומרא.

והנה נחלקו רש"י ותוס' האם מה דבגג הוי רה"י רק משום דאמרינן גוד אסיק מחיצתא וכמשמעות דברי רש"י בדף פ"ט ע"א וכ"כ להדיא בדף צ"ב ע"ב והתוס' סברי דגג הוי רה"י מחמת דרשות היחיד עולה עד לרקיע ולא בעינן למחיצות ע"מ לאשווי שם רשות היחיד ואף בלא דינא דגו"א הגג הוי רה"י וכמש"כ המהרש"א בביאור דברי התוס' פ"ט ע"א ד"ה במחיצות ונראה דאזלי לטעמייהו דרש"י ס"ל דנפרצה למקום האסור לה היינו דליתא למחיצה הרביעית וא"כ בגגין השוין ע"כ דאם מחשיבינן להו כרשות שנפרצה במילואה למקום האסור לה ע"כ דבעינן למחיצות ע"י דאמרינן גוד אסיק מחיצתא ובאופן דנפרצו הגגין ליתא למחיצות אבל התוס' דסברי דנפרצה במילואה היינו דיש להחשיב את כל הגגות כרשות אחת מעורבת כיון שאין ביניהם מחיצה ואף בלא דינא דגו"א ואין חסרון במחיצות מ"מ כיון שהגגין פרוצין

ולא סגי לחקוק רק שיעור טפח או ד"ט כמו בקורה המונחת למעלה מכ' אמה ובאמת ברש"י הקשה כן למאי דנראה מרהיטת לשונו דביאר כהרשב"א דאירי בקורה שאינה בגובה י' וכתב דלמעלה מכ' דהוי דופן לא בעינן אלא טפח או ד"ט משא"כ לענין קורה בתוך י' דלאו שם דופן עלה ובעינן לאשוויי שם דופן בעינן שיעור של ד"א.

וביאור דברי רש"י דקורה מהני משום מחיצה דאמרינן בה פ"ת יורד וסותם ומעל כ' ל"א פ"ת וא"כ סגי במה שיגביה טפח או ד"ט תחת הקורה משא"כ בקורה למטה מי"ט דאינה יכולה להיות מחיצה לרשות שאין בה י"ט ולכן צריך לחקוק כשיעור משך מבוי ואף אי נימא דלא כרש"י דהקורה אינה מועילה כמחיצה משום פ"ת אלא מדין צורת הפתח מ"מ כיון דלכל גובה המבוי שפיר הוי מחיצה ורק בראש המבוי בעינן שיהיה פחות מכ' ע"מ שיהיה שם פתח עלה סגי בהגבהה טפח או ד"ט תחת הקורה משא"כ בקורה למטה מעשרה.

בהם י"ט דא"כ לא יועיל החקיקה לתקן דהמחיצה ברוח השלישית כנגד הפתח אינה מועילה והו"ל רשות שנפרצה למקום האסור לה ולהכי פי' דמיידי שהקורה למטה מי' ולזה מועיל החקיקה.

ובתוס' בדף ח' ע"ב לגבי מבוי שצידו אחד ארוך כתבו לבאר דהמקום שכנגד הארוך מתבטל לשאר המבוי ובלא"ה המבוי היה נאסר בטלטול דהו"ל נפרץ למקום האסור ונותנין עליו חומרי שניהם א"ש לשיטתם ע"פ מה שדקדק התוספות שבת מהתוס' בדף ט' ע"א דאמרינן נפרצה במילואה גם להקל ובמבוי דיינינן את החלק העיקרי שניתר ושאר המבוי בטל אליו.

ביאור החילוק בין קורה למטה מי' למעל כ'

יד. **ובדעת** הרשב"א בעבודת הקודש פי' סוגיית הגמ' דהקורה עצמה אינה גבוהה י' ולא כל כותלי המבוי ובאמת צ"ב מדוע בעינן לחקוק במשך שיעור מבוי ד"ט או ד"א

הרב דוד טולנפלד

בענין מיעוט גובה המבוי שיעורו ומקומו דף ד' ע"ב

מה היה יכול להיות לולי הגזירה, ובע"כ שהיכר של מטה כהיכר של מעלה אי"ז רק שיעור מחמת שיעור הקורה אלא זהו שיעור עצמי למיעוט ורק שהוא מגביל לשיעור הקורה ובעצם היה מספיק טפח כהיכר של מעלה אלא שיש גזירה ואף אם יפחת ישאר שיעור טפח, וצ"ב א"כ מהו הטעם בטפח כהיכר של מעלה, עוד הקשה הרב אלעזר קניג שליט"א דאי חיישינן שמא יפחת מטפח מאי אהני לן ארבעה והרי דלמא יפחת הטפח שמתחת לקורה בצד החיצון ששם אין נמשך המיעוט.

ג. **בביאור** הראשון במח' רב יוסף ואב"י הגמ' אומרת לימא בהא קא מיפלגי דמאן דאמר טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה ומ"ד ארבעה קסבר אסור להשתמש תחת הקורה, ופירש"י שאם מותר להשתמש נמצא שיש היכר לעומד תחת הקורה ואם אסור להשתמש א"כ כשיהא המיעוט טפח לא יהא היכר למשתמשים במבוי שהרי בנמוך הם משתמשים הלכך צריך שימשך לתוך המבוי שתהא הקורה ניכרת להם כשישתמשו באותו גובה וכיון דאפיקתיה מתחת הקורה צריך שיהא מקום הניכר וחשוב עי"ש מבואר ברש"י שיש היכר בקורה גם למשתמשים מחוץ לקורה, וא"כ אפש"ל במה שהקשה הרב אלעזר קניג שליט"א שלא אכפ"ל בהא דיפחת המיעוט בצדו החיצון כיון שסו"ס ישאר טפח במיעוט, ומשום היכר מהני מה שיש מיעוט מחוץ לקורה

בגמ' היה גבוה מעשרים אמה ובא למעטו (לעשות בנין אצטבא או עפר תחת הקורה בארץ למעט גובה החלל, רש"י), כמה ממעט כו' רב יוסף אמר טפח אב"י אמר ארבעה, כתב רש"י בד"ה טפח, כנגד רחבה של קורה ותחתיה, צריך לבאר מה השייכות בין רוחב הקורה לרוחב המיעוט ומה המקור שצריך לשים את המיעוט מתחת לקורה.

א. **היה אפש"ל** שאם בעינן שהקורה תהיה טפח א"כ שיעור המקום שצריך שיהא בו היכר הוא טפח, ואף שברבנו יהונתן לק' י"ג ע"ב כתב שכשאין בקורה טפח לא תהא בה היכרא דסבורים בני רה"ר שלפי שעה נתנה שם אבל כשהיא בריאה ועבה וראויה לקבל בנין כזה ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שמה ואית בה היכרא ע"כ, וא"כ המיעוט טפח אי"ז מעיקר דין גובה המבוי אלא שיכירו שהקורה הושמה לקביעות בכ"א סו"ס כך נקבע השיעור של המיעוט.

ב. **אך** הנה ילה"ק דהגמ' מביאה כמה ביאורים במח' אב"י ורב יוסף, הא' ואיבעית אימא דכולי עלמא היכר של מטה כהיכר של מעלה והכא בגזירה שמא יפחות קמיפלגי דלאב"י חיישינן וע"כ צריך ארבעה פי' שיכנס המיעוט בתוך המבוי ולא רק מתחת הקורה ולרב יוסף לא חיישינן וסגי בטפח, וקשה שאם חיישינן שמא יפחות וצריך ארבעה א"כ לא יהא היכר של מטה כהיכר של מעלה ומה אכפ"ל

המבוי אלא צריך למעט את חלל המבוי דוקא, אפש"ל שצריך שיהיה היכר ע"י הקורה לכל המשתמשים במבוי והמקום שבד"כ כולם עוברים שם הוא הכניסה למבוי וכמש"כ רש"י בד"ה לא דכולי עלמא מותר כו' והרי יש כאן היכר בכניסתן כשמשתמשין תחת הקורה ע"כ, ואם המיעוט היה באמצע המבוי לא היו מכירים בקורה אלו המשתמשים מחוץ לקורה וע"כ צריך למעט במקום שכל המטלטלים שם יראו את הקורה וע"כ קבעו חז"ל שהלמעלה מעשרים יהיה חסרון בקורה, שבוה שהקורה צריכה להיות לא יותר מעשרים יתקיים ההיכר של הקורה לכל בני המבוי.

ז. **סברא** זו שהדין שנאמר בקורה אינו מעיקר המתיר של הקורה מצינו לכאורה בגמ' לקמן ח' ע"ב שבעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא לגבי קורה מחוץ למבוי וא"ל לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה אסור לשימה מבחוץ כיון שס"ל שחודה החיצון של הקורה יורד וסותם ואין סתימת הקורה מחוברת לכתלים, ולדברי האוסר להשתמש תחת הקורה א"כ סבר דחודה הפנימי יורד וסותם ונמצא דסתימת הקורה דבוקה לכתלים וסתימה מעלייתא היא, ורבא אמר לדברי האוסר נמי אסור בעינן קורה ע"ג מבוי וליכא, ולכאור' היינו שאף שלפי טעם התקנה של קורה יהני שתהא בחוץ להך מ"ד דחודה הפנימי יורד וסותם, בכ"א נקבעה התקנה שהקורה צריכה להיות ע"ג מבוי ולא מחוץ למבוי, וה"נ אף שמעיקר תקנת קורה אין צריך למעט דוקא את חלל הקורה בכ"א כך נקבעה התקנה שהחלל שמתחת הקורה לא יהיה יותר מעשרים.

ואף שצריך שהמיעוט יהא תחת הקורה אי"ז נתנאי הכרחי לתועלת תיקון הקורה אלא העיקר שיהא בה טפח.

ד. **ולפי"ז** נמצא שהדין טפח אינו משום שצריך למעט את כל המקום שהקורה צריכה להיות וע"כ גם צריך לשים את הטפח תחתיה שהרי בשמא יפחת מצינו שהדין טפח מתקיים גם מחוץ לקורה, אלא נראה שהדין טפח הוא השיעור שבו צריך להיות היכר וכי היכי שהשיעור של הקורה הוא בטפח כך השיעור שבו תהא ניכרת טפח שהשיעור נקבע כשיעור התיקון של הקורה, וע"כ צריך למעט ברוחב טפח אף שהטפח של הקורה ניכר גם במקום מרוחק כדחזינו למ"ד שאסור להשתמש תחת הקורה וכנ"ל בכ"א ס"ל להך מ"ד דסו"ס לא הצריכו לגבי דין קורה טפי מטפח, אלא שצריך לבאר מה המקור שצריך שהמיעוט יהא מתחת לקורה.

ה. **ונראה** בפשיטות שמהלשון ובא למעטו בע"כ היינו מיעוט תחת הקורה וכמש"כ רש"י שממעט גובה החלל שעל זה נופל הל' מיעוט ואם היה מועיל גם למעט בתוך המבוי הל' היה ובא להגביה, ולפי"ז גם לאוקימתא שצריך ארבעה משום שאסור להשתמש תחת המבוי, חלק מהמיעוט צריך להיות מתחת הקורה אף שאסור להשתמש שם שהרי זהו הלשון ובא למעטו וכך משמע ברש"י המובא באות ג' שכ' צריך שימשך לתוך המבוי, והיינו שצריך שהמיעוט יהיה מתחת הקורה אלא שצריך שימשך לתוך המבוי.

ו. **ובטעם** הדין שבשביל להכשיר את הקורה לא מועיל להגביה את הקרקע

לא מעל כ' וזהו דין בכל הקורה, וכן יש להסתפק לרב יוסף שצריך ד"ט מה יהא הדין לביאור שס"ל ד"ט משום שאסור להשתמש תחת הקורה האם בכה"ג שיעור המיעוט יהיה שמונה טפחים.

ח. יש לדון בקורה שאינה בריאה לקבל אריח שכשיש ברחבה ד' טפחים סגי, מה יהא שיעור המיעוט כשתהא למעלה מכ', בשיטת אב"י יש להסתפק האם יספיק טפח, ולכאו' כבר נאמר הדין שקורה צריכה להיות

הרב דוב אריה ווילנר

קורה משום היכר דף ד' ע"ב

המבוי. וכמו שיש דין ששניים האוכלים אחד גבינה והשני בשר, לא יאכלו על שולחן אחד, מחשש שימשכו לאכול אחד משל השני, ויאכל בשר בחלב, ואם ישימו כיכר או קנקן לסימן מותר, כיון שהסימן מזכיר להם.

וה"ה הכא חיישינן שבשעה שאדם במבוי ומטלטל יבוא להימשך לחוץ, או יבוא להכניס לפנים ע"י טלטול פחות מד"א, וע"י שיראה את הקורה יזכר ויעצור. ולגבי חשש טלטול בתוך רשה"ר מחמת שרואים שבני המבוי מטלטלים, מועיל שכשיראו קורה בפתח המבוי לא יטעו להתיר ברה"ר.

והנה בסוגיין ד: נחלקו בגמ', במקרה שהניח את הקורה למעלה מכ', ובא למעט את החלל ע"י בניית איצטבא, כמה רוחב האיצטבא, ר' יוסף אמר טפח אביי אמר ד' טפחים.

והנה בתחילה הגמ' העמידה דנחלקו אי מותר להשתמש תחת הקורה, דר' יוסף סבר מותר להשתמש תחת הקורה ולכן כשיעמוד על האיצטבא הרי הוא רואה את הקורה בשעה שמשתמש, אבל אביי סבר אסור להשתמש, וא"כ במקום שמשתמש דהיינו לפנים מן הקורה אינו רואה את הקורה.

והנה רש"י הסביר שהיסוד למחלוקת אי מותר או אסור להשתמש תחת הקורה, היינו דלכו"ע קורה משום מחיצה. ונחלקו אי חודו החיצון יורד וסותם ואז המקום שתחת

גמ' דף ח: איבעיא להו מהו להשתמש תחת הקורה, רב ורבי חייא ורבי יוחנן אמרו מותר להשתמש תחת הקורה, שמואל ורבי שמעון בר רבי ורבי שמעון בן לקיש אמרו אסור להשתמש תחת הקורה.

ובהסבר מחלוקתם, מסבירה הגמ' דכו"ע קורה משום מחיצה. ונחלקו אי חודו החיצון יורד וסותם, או חודו הפנימי. ובאוקימתא אחרת הגמ' מעמידה דכו"ע קורה משום היכר, ומר סבר הכירא לבר ומר סבר הכירא לגוו. ורש"י מסביר שלמ"ד הכירא לגוו היינו לבני המבוי, וחודו הפנימי של קורה הוי להו היכר, ולמד לבר לבני רשה"ר היינו צד החיצון.

ונראה להסביר דמ"ד הכירא לגוו חשש שבני המבוי שמטלטלים בפנים יטעו וימשכו ויטלטלו גם בחוץ, ויכשלו באיסור הוצאה וגם טלטול ד"א ברה"ר, ומ"ד הכירא לבר חשש שבני רה"ר עלולים לטלטל ברה"ר כיון שרואים שבני המבוי מטלטלים, ועוד מכשול, שהרי ברה"ר מותר להעביר פחות מד"א, וא"כ יטעו ויכניסו לתוך המבוי אמה וחצי בחוץ ואמה וחצי בפנים, ויכשלו בהכנסה.

גדר ההיכר

ומטרת הקורה, לכא' נראה שע"י שיראו בשעת מעשה את הקורה, לא ימשכו לחוץ ולא לפנים, ולא יטלטלו בחוץ בגלל בני

להשתמש תחת הקורה, ונחלקו אי קורה משום היכר או משום מחיצה, ומסביר רש"י (בד"ה לא דכולי עלמא) דלמ"ד משום היכר, היינו דחיישינן דלא ליתי למישרי רה"ר, והרי יש כאן היכר בכניסתן כשמשתמשים תחת הקורה. ומקשה הגאון יעקב מה מועיל שיש היכר למשתמשים תחת הקורה הרי כיון דהעמדנו בדעת ר' יוסף שמותר להשתמש תחת הקורה, בהכרח שההיכר הוא לבר כדלקמן ח:, ולבני רה"ר הרי אין היכר.

ומת' הגאון יעקב דהתם לבני רה"ר הנכנסין למבוי.

ולכאוי' כוונתו דלא חששנו שבני רה"ר יטלטלו בחוץ, אלא חששנו שיטעו להכניס לתוך המבוי בפחות מד"א, משום שלא יזכרו שהמבוי הוא מחולק מרה"ר והוי רה"י, והנכנסים הרי רואים את הקורה ויש להם היכר.

קושיה ב'

מיהו תירוצו אינו מובן א. דא"כ אף לנכנסין לא תועיל התקנה שהרי הם יראו את הקורה רק אחרי שעלו לאיצטבא וכבר נכשלו בהכנסה. (ואין נראה לומר שיועיל לכך, דכשיעלה ויראה את הקורה מיד יחזור לאחוריו לרה"ר בלי לעשות הנחה ברשות היחיד. שהרי תקנות חז"ל בדר"כ באים למנוע מכשול ולא לעצור אדם אחרי שכבר התחיל ורק כדי שלא יגמור.)

ב. **ועוד** קשה הרי רש"י במשנה (ב.) מסביר שחששו דלא ליתי לאיחלופי שיתירו את רשה"ר, ולכן אסרו גם את המבוי, והתירו ע"י תיקון לחי וקורה. והנה אם החשש הוא

הקורה הוא לפניו מן המחיצה, או שחודו הפנימי יורד וסותם, ואז המקום שתחת הקורה הוא מחוץ למחיצות המבוי.

ובתוס' מסביר דהא דרש"י לא העמיד, דכו"ע משום היכר, ונחלקו אי הכירא לבר או לגוו, היינו משום דבגמ' בהמשך מדויק דמעיקרא לא העמדנו דכו"ע משום היכר. מ"מ מבואר בתוס' דאפשר להעמיד כן שמחלוקת ר' יוסף ואב"י, אי בעינן איצטבא טפח או ד', היינו משום דחולקים בהכירא אי לגוו או לבר.

ומקשה המרומי שדה, איך יתכן שבזה נחלקו, הרי א"כ גם לר' יוסף צריך ד' טפחים ושימשך לצד רשה"ר, דכמו לאב"י שאומר הכירא לגוו, לא מספיק טפח תחת הקורה אלא שימשך לתוך המבוי שהיה היכר לבני המבוי, כך לר"י דהכירא לבר לא יספיק טפח, ויצטרכו ד' ולצד רשה"ר, כדי שיהיה היכר לבני רה"ר. ומת' המרומ"ש דלא בעינן אלא גובה כ' מהמבוי, ולמ"ד הכירא לגוו דווקא בעינן שימשך האיצטבא לפניו, משום דתחת הקורה אסור להשתמש, ואין שם שם מבוי. אבל למ"ד מותר להשתמש תחת הקורה, הרי יש גובה כ' מהמבוי, שהרי תחת הקורה מותר בטלטול ונקרא מבוי.

קושיא א'

ודבריו צריכים ביאור. דאי בעינן הכירא לבני רה"ר, מה יועיל שבמבוי יש היכר, הרי לבני רה"ר הוי למעלה מכ' ואין להם היכר, ומה הועילו בתקנתם.

וכן מקשה הגאון יעקב בדברי רש"י בהמשך הגמ', שהגמ' מעמידה דכו"ע מותר

סימן לרשות הרבים, שבמקום זה מסתיים, ומ"ד לגוו סבר עשו סימן לרשות היחיד שכאן מסתיים, ונפק"מ דכיון דהקורה בא לסימן שמסתיים הרשות, צריך שמקום הקורה יהיה דינו שונה מהמקום שהוא בא לסמן, ולכן למ"ד הכירא לבני מבוי, צריך שמקום הקורה יחשב כבר רשות אחרת ולכן אסור בטילטול, אבל מ"ד הכירא לבר אדרבא צריך שמקום הקורה יהיה דינו שונה מרשות הרבים ומותר בטילטול כדי לסמן שהמבוי הוא כבר רשות שונה.

ובזה יש ליישב, דהנה רש"י בדף ח: מסביר שלמ"ד הכירא לגוו, חודו הפנימי הוי להו היכר ואסור להשתמש מההיכר ולחזין, ולכאוו' כוונת רש"י שרואים את צידו של הקורה של צד פנים, וק' דהרי חלל מבוי תנן וא"כ כל הקורה נמצאת למעלה מכ', וא"כ רק תחתית הקורה ניכרת ולא צידו שנמצא למעלה מכ', אלא ודאי ההיכר הוא שרואים את תחתית הקורה אלא שהגבול בין המקום המותר בטילטול למקום האסור, למ"ד הכירא לגוו הוא בחודו הפנימי. שניכר לבני רשות היחיד שמחודו הפנימי והלאה כבר אינו רשות היחיד, ולמ"ד לבר, חודו החיצון הוא הגבול, וניכר שממנו ולפנים כבר אינו רשות הרבים, ומ"מ לכו"ע ההיכר הוא ע"י בני מבוי, וע"י שרואים את תחתית הקורה.

וזו כוונת הגאון שייש היכר בכניסתו, והיינו דגם למ"ד הכירא לבר, היינו ע"י תשמישים כשהם בפנים, ומסביר הגאון"י שלמ"ד הכירא לגוו לא מועיל שיבנה איצטבא תחת הקורה בלבד, א. שהרי אסור לטלטל תחת הקורה, ולא מועיל לרה"ר, כיון שדינו שווה לרה"ר, ב. גם לבני מבוי אינו מועיל שהרי במקום שפוסקים

שהאדם יכניס לרה"י. אדרבה במקרה שלא ישימו קורה, לא יטלטלו במבוי, ויותר יש לחשוש שאדם לא יכיר בהבדל בין הרשויות ויבוא להכניס.

קושיה ג'

ועוד צ"ב, מדוע מ"ד הכירא לבר לא חשש למכשול של בני מבוי. ומ"ד לגוו לא חשש למכשול של בני רשה"ר. (ואף אם נמצא סברות מדוע יותר יש לחשוש לכל צד יותר, מ"מ דרך הגמ' לפרש כזה מחלוקת, וכאן הגמ' לא פירשה סברתם מה הסיבה לחשוש או לא לחשוש.)

גדר ההיכר

אלא נראה לומר דגדר ההיכר של הקורה, אינו שבשעת מעשה יזכיר לאדם. אלא להעמיד היכר כדי שלא ישתכח שהמבוי ורשה"ר הוו ב' רשויות. ולכן לא הצריכו היכר גם לבני רה"י וגם לבני רה"ר, ומספיק שצד אחד יהיה לו היכר ועל ידו ישאר ידוע שב' הרשויות חלוקות. אבל בסיבת החשש לא נחלקו ולכו"ע חששו לב' הצדדים שבני מבוי לא יוציאו ובני רשה"ר לא יכניסו.

וכמו שלא תיקנו היכר לכולם כך לא תיקנו היכר לכל הזמן, ולא בשעת מעשה דווקא. אלא תיקנו דווקא במקום שמשתמשים, ודווקא במקום שפוסקים להשתמש, ושם יראו את הקורה, וכך יכירו דהוו ב' רשויות.

מיהו א"כ צ"ב במה נחלקו מ"ד הכירא לבר ומ"ד הכירא לגוו הרי לכו"ע ההיכר הוא לבני המבוי בשעת תשמישם. ונראה לומר (כך נראה בגאון יעקב) דהכירא לבר היינו דעשו

אמנם בשפת אמת נראה שלמד דלמ"ד הכירא לבר היינו שצריך שכשעומדים ברה"ר יראו את הקורה, דהמהרש"א מקשה מדוע הגמ' לא העמידה דלכו"ע משום הכירא ונחלקו אי הכירא לבר או לגוו. ומת' השפת אמת דליכא למימר הכי דא"כ למ"ד לבר יצטרכו להגביה ברה"ר.

מלהשתמש הוי למעלה מכ'. והרי צריך שבשעה שפוסקים מלהשתמש יכירו בקורה ולכן צריך שימשך לתוך המבוי.

ואפשר לומר דגם זה כוונת הנצי"ב דצריך גובה כ' ממקום הנקרא מבוי, המותר בטלטול, דהיינו כדי שבמקום שפוסקים מלהשתמש יראו את הקורה.

הרב יהושע לייב וגשל

בסוגיית קורה גבוהה למעלה מכ'

ובגדר תקנת קורה במבוי דף ד' ע"ב

חשוב ומועיל גם בלי להשתמש או דס"ל שלמ"ד מותר להשתמש משתמש ממש אבל למ"ד אסור להשתמש גם אם לא משתמש כפשוטו אבל עובר שם ובאותו זמן רואה וזה ד"ט מהני ועכ"פ רואים מהשפ"א שזה פשוט שאותו טפח או ד"ט צריך שיהיה מתחת הקורה וצריך לברר למה.

ב. ברש"י במתני' ב. ד"ה מבוי כת' בטעם הגזירה של מבוי וז"ל ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברה"ר וכ"כ בדף ג. ד"ה משום הכיר וכו', ולא ליתי לאיחלופי ברה"ר וכ"כ ברש"י בסוגיין ה. בד"ה לא דכו"ע וכ"ה דלא ליתי למשרי רשות הרבים ע"כ, ומכל זה נראה שרש"י למד שעיקר הגזירה היא משום שכשיראו שמוותר לטלטל במבוי יבואו להתיר לטלטל ברה"ר (ורש"י לא כת' מי יבוא להתיר ואולי גם בני המבוי וגם בני רה"ר) ועיין ברבנו יהונתן בריש מכילתין ד"ה מבוי שכת' וז"ל דילמא אתו למטעי ולמשרי רה"ר גמורה א"נ כי היכי דלא ליתו לטלטולי מרה"ר לתוכו וכו' אמרי דין רה"ר יש לו לפיכך הצריכו לעשות הכירא לבני רה"ר ולבני רה"י שלא יטלטלו מזה לזה ותקנו להניח קורה וכו' והודיע ששתי רשויות הן ע"כ. ומלשון הרבנו יהונתן משמע שיש גם את החשש שיטלטלו ברה"ר אבל יש גם חשש שיבואו לטלטל מהמבוי לרה"ר ולהפוך ולכן צריך לעשות הכיר לחלק בין

א. גמ' דף ד': היה גבוה מעשרים אמה ובא למעטו וכו', רחבו בכמה רב יוסף אמר טפח אביי אמר ארבעה לימא בהא קמיפלגי דמ"ד טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה ומ"ד ארבעה קסבר איסור להשתמש תחת הקורה וכו'. ובמ"ד ארבעה הרי ודאי שחלק מהאצטבא עכ"פ לא נמצא מתחת לקורה ואפ"ה זה עוזר להכיר, ובאמת יש לדון דאם זה משום הכיר למה באמת זה לא יכול להיות בתוך המבוי וגם למ"ד טפח שאותו טפח יהיה בתוך המבוי ויועיל להכיר ולמה ההכיר צריך להיות דוקא מתחת לקורה וברש"י כת' בד"ה טפח כנגד רחבה של קורה ותחתיה.

ובאמת יש עוד לדון למ"ד ארבעה טפחים ומשום דקסבר אסור להשתמש האם הפשט שכל הד"א נמצאים במבוי או שטפח מתחת לקורה וג"ט במבוי ולפי משמעות דברי רש"י דלעיל שפשטות שצריך האצטבא להיות מתחת לקורה גם פה צריך שהאצטבא תהיה מתחת לקורה ובשפת אמת חידש מתוך דברי רש"י שגם בקורה רחבה ד' האצטבא תהיה ד' מתחת לקורה ולא במבוי וכך דייק מנוסח רש"י שצריך שיהיה מקום הניכר וחשוב, וצ"ב דברש"י גם כת' שצריך מקום שמשתמש ומתחת לקורה ס"ל האי מ"ד שאסור להשתמש ואולי צ"ל או שבד"ט זה מקום

דבשלמא אם התקנה שיהיה ניכר הקורה כפשוטו א"כ צריך לשים את האצטבא במקום שלשם צריך להיות ההכיר אבל לדברינו שההכיר הוא גם בזה שלמעשה לא מטלטלים באותו מקום א"כ שפיר פשוט שצריך שהאצטבא תהיה מתחת לקורה ולא ברה"ר והיא נמצאת בתוך כ' (ובאמת יש לדון לפי"ז אם מקום האצטבא יהיה למעלה מכ' ואולי זה לא כ"כ שייך במציאות) אמנם פשוט שלא מספיק מה שלא מטלטלים באותו מקום אלא צריך גם את הקורה למעשה וא"כ עדיין יש לעיין מה יעזור שבני רה"ר יראו שלא מטלטלים הרי עדיין לא רואים את הקורה שהיא למעלה מכ' ואולי אפ"ל שכיון שחלק מהתקנה זה ההכיר הדיני לכן כשיש כבר את זה ממילא יש גם את ההכיר של הקורה ואפ" שזה למעלה מכ' משום שההכיר הדיני גורם לבנ"א להסתכל ללמעלה ולראות את הקורה שלמעלה מכ' וכעין אמלתרא. ועיין בגאון יעקב בדף ה שביאר ברש"י ד"ה משום הכיר וכו' והרי יש הכיר בכניסתו וכת' בזה לתרץ השאלה למה לא צריך לעשות אצטבא ברה"ר שההכיר נצרך כשנכנס בן רה"ר ומשתמש מתחת למבוי ולדברינו אפ"ל קצת בשינוי שלא סתם שנכנס ומשתמש אלא שנכנס ורואה את האצטבא ומפסיק לטלטל באותו מקום זה ההכיר ביחד עם האצטבא ואו אפ"ל שהכיר הוא לאותו אחד שנכנס או לאדם שרואה אותם נכנסים וביחד עם הקורה שנמצאת למעלה מכ' שאפשר לראות וכעין אמלתרא וכלעיל, וכ"ז רק אם מותר להשתמש ולכן יודע שזה חלק מהמבוי ששם מטלטלים שע"ז נגרם לו הטעות אבל אם אסור להשתמש א"כ לא בודק שם כלל כי

הרשויות וברש"י לא כת' חשש שיבואו לטלטל מכאן לשם ויש לבאר.

ג. בתוד"ה מותר להשתמש היה לתוס' צד לבאר במח' אם מותר להשתמש בסוגיין האם ההכיר לגיו או לבר כמ"ש בגמ' דף ח: והקשו האחרונים (עיין במרומי שדה וכן בשפ"א וכן בגאון יעקב לעיל רש"י דף ה.). שלמ"ד לבר אם צריך לעשות אצטבא במקום שמשתמשים משום ששם יש הכיר א"כ צריך לעשות ההכיר ברה"ר ושם צריך לעשות האצטבא וצ"ב.

ד. ואולי אפ"ל בהגדרת הכיר לשיטת רש"י שעיקר הטעות כמ"ש רש"י בכ"מ שיבואו לטלטל ברה"ר [ובזה יש נידון בגמ' דף ח: אם הטעות היא לבני רה"ר או לבני מבוי] והתקנה היא שעשו קורה כדי שידעו ועדיין קורה לבד לא מספיק אלא צריך שיהיה תוצאה דינית מהקורה וזה ע"י שבאותו מקום של הקורה ידעו שאסור לטלטל מהמבוי לרה"ר ולהפך כלומר שגם רש"י סבר שחלק מהתקנה זה שלא יטלטל מכאן לשם אבל זה לא היה הגזירה אלא הגזירה היא משום שחששו שיטלטלו ברה"ר ותקנו שצריך לחלק בין הרשויות וזה ע"י שתקנו לשים קורה שהיא תעשה הכיר לאותם שנמצאים תחתיה לדעת לא לטלטל מזו לזו וע"י כך ידעו שיש חילוק בין הרשויות ולא יטלטלו ברה"ר ולכן שפיר שודאי שהאצטבא צריך להיות מתחת לקורה שרק ע"י כך יתברר שאסור לטלטל מכאן לשם.

ה. ולפי"ז אפ"ל שזה הישוב לקושיית האחרונים לשיטה שההכיר הוא לבר שצריך לעשות את האצטבא ברה"ר וי"ל

טעמא מאי משום הכירא ופשטות הגמ' דנה על טעמא של קורה אבל ברש"י שם פי' טעמא מאי בעי תוך כ' אמה כלומר שזה לא הקורה עצמה אלא ההכיר שיראו את הקורה.

ח. **ובגמ'** דף ח: יש כמה צדדים אם מותר להשתמש או אסור להשתמש ובין בצד של מחיצה שהנידון אם חודו החיצון או חודו הפנימי ובין לצד של הכיר שההכיר או לכר או לגיו בשניהם נראה שהקורה היא רק החלק הפנימי או החיצוני וא"כ קצ"ב למה באמת צריך קורה טפח וכמובן זה נובע מהדין שצריך שתהיה קורה שרחבה כדי לקבל אריח אמנם יש לעיין דין זה גופא למה, ואפ"ל בפשיטות שיש דין שצריך שישאר ולא יפול אבל אפ"ל שבשביל ההכיר שזה הדין השני לזה צריך שיהיה רחב שע"ז יש הכיר וזה לא סתם דין לדאוג שלא יפול ואולי קצת יש משמעות בדברי רש"י ד"ה רחבו וכו' להרחיבו לתוך אורך המבוי כמה וקצת יש משמעות שיש את השיעור הראשון ויש את מה שצריך להרחיבו יותר מכך.

ובאמת בירושלמי כת' ג' שיטות כמה צריך להרחיב ב שיטות כסוגייתנו טפח או ד"ט ועוד שיטה שמספיק אפ' משהו, ופי' שם המפרשים שע"כ כבר אין טפח שלם שיותר מכ' ועיין ברא"ש ובבעה"מ שהביאו את הירושלמי ולא הביאו שיטה זו של משהו אלא רק את השיטות של הגמ' פה, ולדברינו אולי אפ"ל לבאר בראשונים שר"ל שודאי מצד הדין הראשון מספיק משהו והשיטות של טפח וד"ט לא חלקו אלא הוסיפו לבאר מצד הדין השני והוא חידוש.

חושב שזה כמו רה"ר, (לפמש"כ בגאו"י קצת קשה שמבאר שההכיר הוא ע"י התשמיש מתחת ובג' הנוסח הוא הכיר לבר שזה בחוץ והחב' תירץ שהגאו"י כת' שההכיר הוא מבחוץ לכוין פנים ויש לעיין ברש"י דף ח: ולדברינו אולי אפ"ל שההכיר הוא באמת לבני רה"ר כשהם בחוץ ורואים את הנכנסים).

ו. **ועיין** במהרש"א ברש"י ד"ה מ"ד טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה שמבואר ברש"י שיש גם את הטעם של מחיצה וגם את הטעם של הכיר וכת' שכך רואים מרש"י וכן מתוס' דף ה: בד"ה ארבע שגם למ"ד מחיצה יש גם את ההכיר ולא כת' למה ולדברינו מיושב דבריו שפיר שצריך את ההכיר גם למ"ד משום מחיצה משום שהמחיצה זה לא התקנה לבדה אלא שע"י המחיצה יעשה את ההכיר וע"י כל זה ידעו בנ"א שהרשויות מחולקות כלומר שיש נידון אם קורה משום הכיר או משום מחיצה וזה בקורה בעצמה אבל יש עוד נידון שגם אם הקורה משום מחיצה עדיין יש את ההכיר הדיני שזה התוצאה שמביאה לתיקון הטעות.

ז. **ולפי"ז** שפיר פה דברי רש"י בסוף ד: בד"ה מ"ד וכו', דאמר חודו החיצון וכו' ובה כת' אם הטעם של מחיצה ואח"כ כשכות' את הטעם של הכיר (וכמ"ש במהרש"א שגם מ"ד משום מחיצה יש הכיר) כת' זו"ל והלכך כיון דשיעור עשרים אמה משום הכיר הוא וכו', כלומר שההכיר שעליו מדבר רש"י זה ההכיר שנעשה בשביל העשרים אמה שזה בשביל שיראו למטה את הקורה והדין לראות זה ההכיר הדיני שיש תוצאה מעשית מהקורה, וכן מדויק ברש"י ג. בשיטת רב נחמן בר יצחק קורה

ומ"ש מרש"י לעיל בסוף ד. שכת' שמצד המחיצה זה יכול להיות שיהיה גם ליותר מכ' ובגאון יעקב כת' שבאמת השתנה ברש"י שבהתחלה הבין שמצד מחיצה אפשר ליותר מכ' ובסוף הבין שא"א לעשות מחיצה ליותר מכ', ועיין בחיצי יהונתן על הרבנו יהונתן בדף א מדפה"ר שכת' שלמסקנה שנח' בהכיר כו"ע סוברים שאם הטעם משום מחיצה אפשר ליותר מכ' וצריך להבין מה השתנה פה, ואולי אפ"ל שמ"ד מחיצה באוקימתא זו למד שכל הסיבה זה רק מחיצה ולא הכיר כלומר שהתקנה היא ע"י מחיצה לבד, ואולי אפ"ל חידוש שאם גדר התקנה הוא שיש גם מחיצה וגם הכיר ממילא ההכיר זה סיבה שלא יצטרכו מחיצה גמורה כיון שעיקר התקנה הוא ההכיר אבל אם כל התקנה זה רק משום מחיצה ולא משום הכיר כלל א"כ זה סיבה שיצטרכו מחיצה גמורה ולא עוזר לזה תוספת של הכיר.

ט. באוקימתא השלישית בגמ' שנח' אם הכיר שלמטה כהכיר שלמעלה נראה שמ"ד טפח צריך לבאר שיטתו שהכיר של מטה כהכיר של מעלה אבל מ"ד ד"ט לא צריך לבאר כי זה פשוט שצריך שיהיה שיעור חשוב של השתמשות באותו מקום ולכן גם רש"י באוקימתא ב וד' ביאר שכיון דאפיקתיה מטפח אוקמא ד"ט אבל כמ"ד זה שהולכים מצד ההכיר הפשטות שנצרך מקום חשוב בשביל שיהיה הכיר, (ואולי באוקימתא זו למדנו שרק הכיר זה הסיבה וכלל לא מחיצה ועיין ברי"ף שפסק שמספיק טפח כי קורה משום הכיר והכיר של מטה כהכיר של מעלה ולמה כת' אוקימתא זו ואולי ר"ל שנפסק שזה רק משום הכיר).

י. ובאוקימתא שנח' אם קורה משום מחיצה ופרש"י שלמ"ד מחיצה א"א שיהיה מחיצה לפחות מד' וגם לא לפחות מכ'

הרב שלמה נוימן

בענין לחי הבולט דף ה' ע"א

הרמב"ם (והרי"ף א: מדפה"ס, והש"ע שסג יב הביאו להך דינא דרב הונא).

ובמ"מ עמד בזה, ושקו"ט אי רב אשי בסוף סוגיין פליג על רב הונא וסיים שם דבריו רבינו צל"ע, עי"ש.

והרמב"ם הא פסק בפ"ז הט"ז נמי כאביי דמשך מבוי הוא ד"א, וא"כ צ"ע טובא אמאי השמיט הך דינא דר"ה דיותר מד"א נידון משום מבוי ואין נידון משום לחי, וצ"ע רב.

והמורכבת המשנה כ' דהרמב"ם סבר דהך סוגיא אתיא כמ"ד לחי משום היכר, אולם הרמב"ם פסק דלחי משום מחיצה, דכ' בפ"ז הט"ט מבוי שהכשירו בקורה אע"פ שיותר בכלול כרה"י הזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו פטור שהקורה משום הכר היא עשויה, אבל אם הכשירו בלחי הזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו חייב שהלחי הוא כמחיצה ברוח רביעית.

והיינו דהתוס' בסוגיין כ' ד"א נידון משום מבוי, אפי' למ"ד (לק' טו.) לחי משום מחיצה דהיה לו להועיל יותר אם סותמו מ"מ היכר קצת בעינן, וכע"ז כ' הריטב"א. והיינו דהראשונים נדחקו דאף למ"ד לחי משום מחיצה לאו תורת וגדרי מחיצה לחוד עלה אלא דבעי' היכר קצת. והרמב"ם לא הוה ניחא ליה בדוחק זה ולכך אוקים סוגיין כמ"ד לחי משום היכר, ואולם מ"ד לחי משום מחיצה אי"צ היכר

גופא אמר רמב"ח א"ר הונא לחי הבולט מדפנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי ואי"צ לחי אחר להתירו, ד' אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו, ועי' פרש"י דאיירי בלחי העומד מאליו דקימ"ל כאביי דלחי העומד מאליו כשר. אע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר אף ביותר מד"א, דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו. וכ"כ תוס', (בד"ה פחות מד"א) וכ' שם דאף לדעת ר"ת דפסק כרבא דלחי העומד מאליו פסול, מ"מ סוגיא דידן אזלא כמ"ד דלחי העומד מאליו כשר.

והנה הרמב"ם השמיט סוגי' זו. ולא זכר כלל לדין זה דאי בולט ד' אמות אין נידון משום לחי. דעי' בפ"ז מהל' שבת הכ"ב וז"ל לחי הבולט מדפנו של מבוי כשר, ולחי העומד מאליו אם סמכו עליו מקודם השבת כשר, וכו', לחי שהיה רחב הרבה בין שהיה רחבו פחות מחצי רוחב המבוי בין שהיה רחבו כחצי רוחב המבוי כשר ונידון משום לחי, אבל אם הי' יתר על חצי רוחב המבוי נידון משום עומד מרובה על הפרוץ, עכ"ל הרמב"ם שם.

ובלל לא הביא פסולא דלחי שהוא ד"א, ומש"כ שם חצי רוחב המבוי, הא דבריו איירו אף במבוי תשע אמות ויותר, דכשהלחי רחבו כחצי רוחב המבוי, והרי אף פחות מחצי רוחב המבוי הוה הלחי ד"א ואפ"ה לא פסל ליה

היכרא" וכע"ז כ' ריטב"א, ולדברי הרמב"ם טפי ניחא כיון דס"ל דפסול דסוגיין אף כשעשאו בידיים (למ"ד משום היכר וכנ"ל).

ואפשר להוסיף בזה, דהרמב"ם קסבר דלא מהני היכר ע"י קול אלא בע"י היכר בגופו של הלחי או הקורה, ופליג בסברא זו על התוס', דלדעת התוס' סגי היכר אף ע"י דבר שאינו בגוף הקורה (או דעכ"פ ע"י הקול הדר ההיכר דהקורה גופיה).

לעיל ג. גבי הך דינא דקורה למעלה מכ' מהני לה אמלתרא, ואיפלגו אמוראי שם מאי אמתלרא, חד אמר קיני וחד אמר פסקי דארזא, ואמר' שם דמ"ד פסקי דארזא כ"ש קיני, ומ"ד קיני פסקי דארזא לא. ע"ש בגמ'. ובגאון יעקב כ' שם מסתברא הואיל ומדרבנן הוא הלכה כדברי המיקל וכ"כ הרשב"א (עבוה"ק ש"א פ"ג) ואמנם הרמב"ם פסק בפ"ז הט"ו לחומר, כמ"ד קיני, וצ"ע אמאי. והגר"א בביאורו שסג כו עמד בזה ועי"ש תירוצו, וחישבתי בזה דהנה צ"ע מהו יסוד פלוגתתם אי קיני דוקא או אפילו פסקי דארזא. וברש"י (ג. ד"ה פסקי, וד"ה כ"ש קיני) קצת משמע דפסקי דארזא כל ההיכר דידהו הוא ע"י דנפיש משכיה ומשא"כ קיני הוה מילתא דתמיהא משום עצמן, ועדיין צ"ע. וברשב"א בעבודת הקודש (ש"א פ"ג) כ' וז"ל "היתה למעלה מכ' אם עשה בסמוך לה חתיכות ארזים חשובים כשרה, שכל שיש לה דבר חשוב יש לה קול והיא נכרת והיא הנקראת בלשון חכמים אמלתרא, וכן אם עשה לה צורות נאות וציורים כשרה שהכל מסתכלים בה ויש לה היכר", עכ"ד. ומריהטת ד' הרשב"א משמע דיסוד פלוגתייהו אי בעי' שיהא האמלתרא בגופו של קורה כציור וכיור, או סגי אף היכר

כלל. ולכך אנן דפסקי' כמ"ד לחי משום מחיצה, ליתא להך דינא דיותר מד"א נידון משום מבוי, ולכך לא הביאה הרמב"ם, ע"כ תו"ד המרכבת המשנה.

והנה רש"י ותוס' העמידו סוגין בלחי שנעשה מאליו, דאליו עשאו לשם לחי הוה כשר דמשום דריבה בסתימתו מי גרע.

והנה לקמן טו. איתא בגמ' דפלוגתת אביי ורבא אי לחי העומד מאליו הוה לחי או לא הוה לחי, תליא אי לחי משום מחיצה אי משום היכר. דאביי דס"ל דלחי העומד מאליו הוה לחי לטעמיה דלחי משום מחיצה ומחיצה העשויה מאליה הוה מחיצה, ורבא דקסבר לחי העומד מאליו ל"ה לחי לטעמיה דלחי משום היכר אי עבדיה בידיים הוה היכר, אי לא, לא הוה היכר. וא"כ מעתה אי איירי סוגיין דוקא בלחי הנעשה מאליו א"כ ע"כ דסוגיין קאזלא למ"ד לחי משום מחיצה, דהא לאידך מ"ד דלחי משום היכר, לחי הבא מאליו פסול הוא. וא"כ צ"ע לפי"ד הרמב"ם דאוקים סוגיין כמ"ד לחי משום היכר, וא"כ להך מ"ד לחי העומד מאליו אינו כשר.

ועי"כ צ"ל דלדעת הרמב"ם סוגיין איירי בלחי שעשאו בידיים, ואעפ"כ כיון דיש בו שיעור משך מבוי לאביי או לרב יוסף מ"מ נפיק מתורת לחי אף כשעשאו בידיים, כיון דסוכ"ס תורת מבוי עליו ולא לחי.

ופליג על רש"י ותוס' בסברא זו. והתוס' גופייהו נתקשו בזה (בד"ה ד"א משום מבוי) דכ' וז"ל "ואע"ג דהיכא דהעמידהו לשם לחי לפי הקונטרס מועיל אע"ג דאין היכרא מ"מ י"ל כשהועמד לשם לחי יש קול ואיכא

הסוגיא) ודלא כדעת רש"י ותוס', מדאמרו בגמ' אותו לחי היכן מעמידו אי דמוקי ליה בהדיא אוספי הוא דקא מוסיף עליה. והגם דלאותו אוספי נותנה לשם לחי, ובשלמא להרשב"א (והרמב"ם) דאף בעשאו בידיים איכא להך ריעותא דנדון משום מבוי אתי שפיר, אולם לדעת רש"י ותוס' צ"ע, ועי"ש דתי' דהך משהו דהוסיף לא מנכרא.

התוס' (ד"ה פחות מד"א) כ' דסוגי' דלק' י. דלחי המושך לאורך המבוי ד"א, נידון משום מבוי איירי אף בעשאו בידיים וקבעו לשם לחי, והוכיחו מדלא אמרי' התם ש"מ ד', ש"מ לחי העומד מאליו הוה לחי וכ' דכ"ה נמי בפרש"י לק' ט: (עיי"ש ד"ה ולר"ש) וכ' התוס' דהתם גרע כיון דהוא לאורכו של מבוי ואינו סותמו. ולדברי הרמב"ם והרשב"א טפי א"ש דלדידהו בתרוייהו חד דינא הוא דאף כשעשאו בידיים איכא להך דינא דנדון משום מבוי. (והרמב"ם גופיה לא פסקה וה"ט כנ"ל דהך חסרון הוא רק למ"ד משום היכר, ואיהו גופיה קסבר לחי משום מחיצה, והרשב"א כללה בחד הלכתא בש"א סופ"ו וכנ"ל, ויתכן דמסוגיא דהתם נפקא להו לרשב"א והרמב"ם דהך ריעותא הוא אף בעשה בידיים וצ"ע).

שהוא חיצוני לקורה, ולכך הנך פסקי דארזא כל הקול דידהו הוא משום דהוא דבר חשוב, דהניח שם דבר חשוב ועי"ז איכא השתא היכרא, (וברש"י ד"ה כ"ש קיני משמע דקיני הוה חשיבה ולכאו' הוא דלא כהרשב"א) וא"כ יתכן דהרמב"ם ס"ל דבעי' דההיכר יהא בגופה של קורה ולא ע"י קול וכדו'. וא"ש למשנ"ת בסוגיא דידן בדעת הרמב"ם, (ואמנם דסוגי' דידן הוא דלא כהלכתא דקאי למ"ד לחי משום היכר, ואמלתרא מהני, וקורה גופא משום היכר, וכנ"ל מפי"ז ה"ט).

וכן בד' הרשב"א מבואר דפסולא דסוגין דהוא אף בעשאו בידיים, וכמשנ"ת בדעת הרמב"ם, ודלא כרש"י ותוס', דז"ל (בעבודת קודש ש"א סופ"ו) "עשה לחי רחב ד"א אסור, דכל רחב ד"א יצא מתורת לחי ונדון משום מבוי", עכ"ל. והיינו דנקט להדיא דסוגיין איירי אף בעשאו לשם לחי, (ואמנם כל משנ"ת בד' הרמב"ם אינו עולה בדעת הרשב"א דהא איהו פסק לדינא דסוגיין, והגם דפסק כמ"ד לחי משום מחיצה בש"א פ"א. וכן פסק דמהני פסקי דארזא לאמלתרא וכנ"ל) ועי' בגאון יעקב דכ' להוכיח כד' הרשב"א דאף בעשאו בידיים איכא הך ריעותא דנפק מתורת לחי ונדון משום מבוי (וכמשנ"ת שגם דעת הרמב"ם כ"ה בבאור

הרב ישעיה פוס

תיקון מבוי וחצר דף ה' ע"ב

דמבוי בעי' לראות כאי' הכל סתום אמנם די לו בכ"ש אך זהו מפני שע"ז כאילו חשב'י הכל סתום, אבל חצר די שיש ד"ט סתומים ואי"צ יותר מזה.

מעיתה א"ש דחצר שענין הפס ד' הוא לסתום למקומו, אם עשאו ד"א כ"ש שעדיף טפי וחצץ מקום טפי, אבל מבוי דבעי' ע"י הלחי לסתום כולו אם עשאו ד"א פסל, כיון שאי"ז נחשב כתחילת בניית סתימה אלא כמחיצה העומדת לעצמה ומה שסתום סתום, ומה שפתוח פתוח, הלכך אין כאן לחי, דהד"א חצוצים אך השאר פרוץ.

ובזה יש לבאר המשך דברי התוס' שהק' על הגמ' דקעבדה ק"ו גבי עומ"ר ומה לחצר מהני, מבוי הקל כ"ש, והק' התוס' נימא פס יוכיח שמהני לחצר ואין מהני למבוי (וכגון שהרחיבו לד"א), ודחו התוס' דאין לעשות יוכיח מפס כיון שהוא עצמו אין יכול ללמדו בק"ו שיהני למבוי הקל, ולא פירשו אם זה כלל בכל ק"ו שבש"ס אם נבא לעשות יוכיח, או שזה ענין מסוים לפס.

ולדבריני מבואר היטב, דכיון דפס ד"א מה שאינו מועיל במבוי, ואינו בא בק"ו זהו מהטעם הנ"ל דאדרבה מבוי חמור מחצר, דבעי סתימת כולו, וא"כ מובן גם שא"א לעשות מפס יוכיח גבי עומ"ר, דמה שלא מהני במבוי, היינו דאין בו סתימת כל הרוח.

תוד"ה אינו הקשו וכן ברש"י מדוע לחי ד"א במבוי לא מהני מדין לחי, וכמו שבחצר שבעי' פס ד"ט דמהני אם הרחיבו לד"א ואדרבה כ"ש עדיף טפי דסותם טפי והכא נמי למבוי נימא דהוה לחי, ותירצו דד"א נפיק מתורת לחי.

וקשה מדוע נפיק מתורת לחי, הא זה שהוא גם משמש כמחיצה אי"ז מאבד ה'שם לחי' שהיה בו בפחות מד"א, וכמו בחצר שאם הרחיב הפס ד"ט עד ליותר מד"א דכשר, ואין אומרים כאילו נבלע הפס ד"ט, ה"נ נימא במבוי שיש כאן לחי משהו, ולא נימא כאילו נבלע בהמחיצה ד"א.

וביותר דאם חצר החמור שבעא פס ד"ט אם הרחיב הפס ד"ט לא נפסל, כ"ש מבוי שדי לו בכ"ש שנקל בהרחיבו לד"א, וי"ל דשונים הם ביסוד דינם ותקנתם דבחצר שתיקנו פס ד' היינו שבעא מחיצה בד"ט שהוא מקום חשוב בפנ"ע שיש בו מחיצה ובוזה די לכל הרוח, אך במבוי הרי ע"י לחי כ"ש אא"ל כאילו מקום המשוה יש בו מחיצה דכ"ש אינו מחיצה. אלא הביאור הוא שע"י הכ"ש חשבינן כאי' התחיל לסתום כל הרוח, וחשבינן להכל סתום, אבל בחצר לא אמרינן כאילו הכל סתום, אלא דדי במקום ד' שיש בו מחיצה. וא"כ נמצא שחומרתה של חצר קולתה, וקולתו של מבוי חומרתו, ואדרבה מבוי החצר וחצר הקל,

על המיעוט, ואין בו סיבה לומר שלא יהיה על ידו ענין שנחשב כאי נסתם כולו.

אך נראה לחדד יותר, דזה אין לומר שחצר קל כ"כ שדיה מקומה לד"ט ואי"צ סתימה לכל הרוח, דא"כ מדוע פירצה יותר מ"אמות פוסלת בחצר, הרי סו"ס יש פס ד"ט בתחילה.

אלא צ"ל להענין הוא שע"י ד"ט נחשב כאילו סתום כל הרוח, דיש כאן מקום חשוב שחצוץ, וכבר מתיחס ונחשב כל הרוח כסתום, אבל במבוי עדיף מיניה, דמהלחי אפי' כ"ש כאי נמתח ממש דופן הסותמת הרוח, ולא שמחשיבים את הרוח ביחס של חצוצה, אלא ממש נחשב כאי נמשך וזו הלחי ע"פ כל הרוח.

ומה שבאה הגמ' למילף עומ"ר גופיה שיהני גבי מבוי בק"ו מחצר, (החמור דבעי ד"ט כ"ש שיהני במבוי הקל שדיה כ"ש), ולהנ"ל קשה דמה ק"ו הוא, הרי מבוי החמור וחצר הקל. וצ"ל דעומ"ר ענינו שיש בו כעין ביטול המיעוט הפרוץ, והעומד המרובה נותן שם עומד גם לפרוץ לפיכך שפיר שייך למימר ק"ו דאי מהני גבי חצר (הקל) שאמנם אי"צ סתימת כל הרוח, אך מ"מ בהד"ט שהצריכו חכמים בעי מחיצה ממש, וזה חומרתה, וזה מהני עומ"ר, ק"ו מבוי שאמנם חמור וצריך כאילו סתימת כולו, אך אין בו דין מחיצה ממש, דדי לו בכ"ש, ומה שצריך סתימת כולו אין חומרה זו עומדת כנגד חידושא דעומ"ר כיון שלעומ"ר יש כח גם

הרב ישראל מאיר שפיגל

בדין פירצה במבוי ומבוי עקום דף ה' ע"ב

המונחים שם מתירים את כל המבוי וכך הקשה שעה"צ על סברת התו"ש דפירצה ד' במבוי בבקעי בה רבים פוסלת מטעמא דדילמא שבקי והק' השעה"צ דבאיכא פס ד' לא חיישינן להכי.

ובגאון יעקב עמד על קושיא זו דמבואר בגמ' דכשיש פס ד' ל"א דילמא שבקי ותו' דחלוק דינא דר"א ור"א דאיכא גידודי וכמו דמסקינן בדף ו' ע"א על כן ל"א דילמא שבקי דעיקר בהילוך של בני המבוי נותר בפתח ראש המבוי ולא בפירצה מן הצד אבל באופן דליכא גידודי נפסל המבוי.

ולפי"ז מבואר לדינא דאם שבקי פתחא רבה ועיילי בוטא לא מהני פס ג' דרק בדאיכא גודדי ובני המבוי נמנעים מלהלך שם הפירצה אינה פוסלת ולא אישתמיט הכי בשום פוסק לחלק שפס ד' מהני רק בדלא שבקי בני מבוי פתחא רבה.

ובתוס' לעיל ה' ע"ב בד"ה תאמר מבואר סברא נוספת בדברי רב הונא שפוסל בד' גם כשיש פס ד' דמבוי שאין בו אלא ג' מחיצות וראשו ניתר בלחי או קורה דין הוא שלא נתיר פירצה י' אמות דהוי פרוץ מדאי וזה סברא להחשיב את המבוי כפרוץ מדאי אם יש פירצה בצד המבוי טפי מד' טפחים. ויש לבאר דהתוס' אזלי לשיטתם במש"כ בד"ה אחד דרך בפירצה מן הצד ר"ה ס"ל דנפסל בד' טפחים אולם בפירצה בראשו מודה ר"ה דלא פסיל

אמר רב הונא אחד זה ואחד זה בארבעה וכתב הגאון יעקב דהוא מטעמא דשבקי פתחא רבה ועיילי בוטא, ובשער הציון ס' שס"ה ס"ק ח' הביא בשם התוספת שבת דזהו אף טעמא דרב חנין בר רבא דמודה לרב הונא כשבקעי ביה רבים דהפירצה פוסלת את המבוי בד' דדילמא שבקי פתחא רבה ועיילי בוטא.

והנה התוס' בד"ה אחד זה כתבו דמאי דס"ל לר"ה דפירצה פוסלת בארבעה זה רק כשנפרץ מצידו אבל אם נפרץ מראשו לא הוי בד' דלא פליג אדרב יהודה והחילוק בין פירצה מצדו לפירצה בראשו שבפירצה מן הצד יש חשש דילמא שבקי פתחא רבא משא"כ בפירצה בראשו לא חיישינן לשבקי כמבואר בגמ' לקמן י' ע"ב משום דרק כשהדרך קצרה ע"י הפירצה חוששים ששבקי פתחא קמא אבל כשהפירצה בראשו אמרינן דלא שבקי אינשי פתחא רבא ועיילי בוטא וא"כ חזינן מדברי התוס' דטעמיה דר"ה דבצדו בד' משום דילמא שבקי וכו'.

ויצ"ע דהרי לעיל בסוגיא דר"א ור"א מבואר דהחשש דילמא שבקי אינו אלא כשהפירצה בצד המבוי סמוך לראשו אבל אם יש פס ד' פירצה אינה פוסלת משום דגם אם שבקי פתחא קמא ועיילי בוטא הוי כפתח נוסף למבוי ואינו פוסל את המבוי וכיון שהכניסה לחלק של המבוי מאחורי הפס ד' הוא דרך פתח המבוי בראשו שם פתח עליו והקורה או הלחי

פתחים זה כנגד זה ומה שהמבוי נפל כשיש פירצה בצדו זה משום שפירצה בכותלי המבוי פוסלת את המבוי ומשום שבקעי בה רבים הוא פירצה שפוסלת.

ונפק"מ בין הגר"ז להבית מאיר היאך ניתן להתיר מבוי שיש בו פירצה בצדו דלהגר"ז דס"ל דפירצה ד' בצד המבוי מחשיב את המבוי למפולש א"כ יש לעשות צוה"פ בפירצה ולחי או קורה בראש המבוי וכתב הביאוהל דה"ה אם יעשה צוה"פ בפתח המבוי יש להניח לחי או קורה בפירצה דהוי שני פתחים שווים ויכול להניח לו"ק באחד מהן והחזו"א תמה דהלא יש להתיר את הפירצה מדין עומ"ר וסגי כשיעשה צוה"פ בראש המבוי והפירצה ניתרת בעומ"ר ומה דאמרינן בעלמא שבמבוי המפולש צריך גם צוה"פ וגם לחו"ק זה רק כאשר כל הרוח פרוצה דלא אמרינן ביה עומ"ר אבל הכא כשהפירצה בצדו ויש עומ"ר סגי בהכי והבית מאיר ס"ל שא"א להניח לו"ק בפירצה כיון שאי"ז פתח המבוי ותקנת חכמים לעשות לחו"ק זה רק בפתח של המבוי ואם רוצה להכשיר את המבוי זה רק אם יעשה צוה"פ בפירצה ועי"כ הפירצה אינה פירצה אלא פתח ופתח אינו פוסל את המבוי אם יש פס ד'.

ולענין מבוי עקום נחלקו בו רב ושמואל האם תורתו כסתום או כמפולש ופרש"י דלרב דתורתו כמפולש וצריך להניח צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן כדלקמן אף זה צריך לשני פתחיו לצד רשות הרבים לחי לכל רוח ובעקמומיתו צריך צורת הפתח דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוא כמפולש לרה"ר ובדעת שמואל שתורתו כסתום פרש"י שצריך ב' לחיין לפתח של רה"ר אולם

בפחות מ' אמות ולסברת התוס' הנ"ל א"ש דרק כשיש פירצה מב' רוחות יש סברא לפסול דנראה כפרוץ יותר מדאי אבל כשהפירצה מראשו לא הוא פרוץ יותר מדאי והמבוי כשר.

ובלשון הריטב"א לקמן י' ע"ב מבואר סברא נוספת בדעת ר"ה דפוסל כשיש פירצה ד' במבוי שאין דרך מבוי לעשות פתחו בצדו כלומר דר"ה ס"ל דהיות ואין דרך מבוי לעשות פתחים בצדו וכשיש פתח בכותלי המבוי אי"ז פתח נוסף למבוי אלא פירצה וכשיש פירצה במבוי פסול דפרצות סותרים את מחיצות המבוי, ולפי"ז נראה דיועיל לעשות צוה"פ לפירצה זו דע"י שמעמיד צורת הפתח יש לפירצה זו שם פתח ולא פירצה.

ומבואר בגמ' דר"ח ב"ר מודה לר"ה דפירצת מבוי בצדו בד' באופן שבקעי בה רבים ובדבריו א"א לפרש מהטעמים הנ"ל שהרי כשלא בקעי בה הרבים הפירצה אינה פוסלת אם יש פס ד' בצדו סמוך לראשו וצ"ב מדוע המבוי נפסל כיון שפתחים נוספים במבוי אינם פוסלים אותו, ונחלקו בזה הבית מאיר והגר"ז הו"ד בביאור הלכה ס' שס"ה, דהגר"ז ביאר בדעת ר"ח ב"ר דבבקעי בה רבים המבוי נפסל משום דהוי מבוי המפולש דמבוי שיש לו ב' פתחים בשני ראשים דינו שצריך צוה"פ בראש האחד ובשני לחי או קורה ובדאיכא פירצה בצדו שבקעי בה רבים הר"ז כמבוי המפולש שנכנסים למבוי זה בראשו ויוצאים בפירצה שבצדו להכי אינו נותר בלחי או קורה.

ובדעת הבית מאיר שפירצה בצד המבוי אינו נחשב כפתח לענין שהמבוי מפולש בשני פתחים במבוי המפולש היינו שיש לו ב'

פילוש כיון שהפירצה בעקמומית אינה כנגד הפתח זה כנגד זה וכה"ג הוי פירצה ולא פילוש.

ובאמת יש לתמוה אף על הגר"ז והאבן העזר דנקטו דפירצת מבוי בצדו לר"ה או

לרחב"ר בבקעי בה רבים אתינן עלה מבוי המפולש דהנה מבואר בגמ' בדעת שמואל דמבוי עקום תורתו כסתום אבל אם יש י' אמות מודה שמואל דהמבוי פסול ומבואר בתוס' בד"ה רב אמר דהיינו כאשר יש בעקמומית עשר אמות אפי' אם בפתח המבוי לרה"ר לא הוי י' אמות וכך גם מבואר בתוס' לקמן י' ע"ב ד"ה עושה פס עיי"ש והנה אי נימא דבפירצת מבוי בצדו אתינן עלה מדין פירצה כדעת הבית מאיר והמשכנות יעקב וא"כ בשמואל מבואר כלא חיישינן לפירצה מן הצד ומשום דהוי עומד מרובה על הפרוץ וא"ש דדיינינן להעקמומית האם יש בה רוחב עשר דאז לא אמרינן דין עומ"ר דבפירצה י' אין דין עומ"ר וכך בפחות מ' במקום העקמומית דפירצה אינה אוסרת דהוי עומ"ר, אולם לשיטת הגר"ז והאבן העזר דפירצת מבוי בצדו הוי כעין מבוי המפולש וא"כ כששמואל פליג על רב ורב הונא וס"ל שמבוי עקום תורתו כסתום ע"כ דס"ל דפירצה מן הצד אינה עושה פילוש למבוי וא"כ מדוע כאשר יש בעקמומית יותר מ' הוי מפולש דהרי ענין הפילוש הוא בקצהו כלפי רה"ר דהרי אם יהיה מבוי שברוחבו יהיה מותר מ' אמות ויש בו פירצה מן הצד פחות מ' אמות האם יש מקום לפסול מבוי זה ומ"ש במבוי עקום דדנים לפי רוחב מקום העקמומית.

ועוד יש להקשות לשיטת האבן העזר דמבוי שיש בו פירצה מן הצד כבקעי בה רבים יש להתיר את המבוי ע"י צורת הפתח בראש

בעקמומית אי"צ כלום ולל"א פרש"י בשם רבו הזקן דצריך לעשות לחי לעקמומית ותורתו כסתום היינו שצריך לעשות לחי שעושים במבוי סתום.

ובגמ' מדמינן פלוגתת רב ושמואל דנחלקו בדין מבוי עקום האם תורתו כמפולש או כסתום לפלוגתת רחב"ר ור"ה האם מבוי שנפרץ בצדו פוסל בד' ומרב דס"ל תורתו כמפולש מוכח כר"ה דפירצה ד' פוסלת במבוי ומשמע שמבוי עקום דינו כמבוי שיש בו פירצה שפוסלת בד' וע"כ דפירצה דצד מבוי דיינינן ליה כמבוי המפולש ומכאן תימה גדולה להבית מאיר דס"ל דפירצה מן הצד אינה פוסלת משום פילוש ואת"ל שמבוי עקום גרע ודינו כמפולש משום שהעקמומית הוי פתח המבוי ולא פירצה א"כ מאי מקשינן מדברי רב דס"ל במבוי עקום שהוא כמפולש לדברי ר"ח בר רבא דשאני מבוי עקום דהפירצה בצדו הוי פתח גמור.

והנה בהא דואמר רב דמבוי עקום תורתו כמפולש כתב רש"י דיש להניח את הצוה"פ בעקמומית ומשמע מדבריו דנקט דהוי תרי מבואות ושניהם מפולשין זה לזה ויש להניח במקום הפילוש צורת הפתח וכך גם נראה מלשונו שכתב ומפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר ואי דיינינן להו כארבע אחד א"כ הו"ל מבוי שמפולש לרה"ר וכ"כ הרישב"א.

ומעתה יש להקשות טפי על שיטת ההבית מאיר דפירצה בצדו לא הוי כפילוש שהרי במבוי עקום אי דיינינן ליה כתרי מבואות ולכל מבוי איכא פרצה בצדו שהרי העקמומית אינה בראש המבוי אלא בצדו והוי ממש כפירצה בצד המבוי ואמאי חשיב לפירצה זו

יכול להניח צוה"פ בראש המבוי ולחי בצדו הא
לא הוי פתח אלא פירצה.

ועוד יש לתמוה לשיטת האבן העוזר בדברי
הרא"ש דאם עושה שני צוה"פ בראשי
המבוי צריך לעשות לחי בעקמומית וקשה דהרי
ע"י הצוה"פ הוי מבוי סתום וכרה"י דמיא
והפירצה ניתרת בעומ"ר וכתב החזו"א ס' ס"ה
ס"ק ה' וט' דמבוי עקום גורע מפירצה בצד
המבוי ודיינין להמבוי כמבוי שנמשך ומתעגל
ונמצא דאין מחיצה כלל ברוח הפרוצה ולא ביה
עומ"ר וכע"ז כתב הגרע"א בכ"ח ס' כ"ג.

ולפי"ז צ"ע מאי מקשינן מדברי רב דתורתו
כמפולש על שיטת רב חנין ב"ר דס"ל
דמבוי אינו נפסל בפירצה ד' והרי יש לחלק
טובא דמבוי דעלמא שיש בו פירצה בצדו אינו
נפסל דאמרינן עומ"ר משא"כ במבוי עקום דהוי
כעין מבוי עגול דלא אמרינן ביה עומ"ר להכי
הוא גרון כמפולש ומאי מדמינן מבוי עקום
לפירצה מן הצד.

ועוד יש להקשות למאי דנתבאר בדעת
שמואל דאם יש בעקמומית י' אמות ל"א
תורתו כסתום ובאופן זה הפירצה פוסלת דל"א
ביה עומ"ר כההיא דלקמן ט"ו ע"ב דאם יש
פירצה של י' אמות ל"א עומ"ר עיי"ש א"כ
מסתבר דה"ה דאם ברוח שיש בו פירצה אין
עומ"ר משום שהפירצה יותר מהכותל שקיים
ברוח זו דבכה"ג גם לשמואל לא נימא תורתו
כסתום ומעתה יש להקשות טובא בהא דמבואר
לקמן י' ע"ב דמבוי שיש ברחבו ט"ו אמות ואינו
ניתר בלחי או קורה דיעמיד פס של ד"א
ויעמידנו לאורך המבוי ונמצא דהווי שני מבואות
והק' התוס' דא"כ הו"ל מבוי עקום כמין ח' ות'

המבוי וסגי בהכי דהפירצה ניתרת בעומ"ר ודין
מבוי המפולש אינו אלא באופן שאין עומ"ר כגון
במבוי ששני פתחים זכ"ז דברוח השלישית
והרביעית אין כלל מחיצה לדון בעומ"ר, והנה
בדעת רב דמבוי עקום תורתו כמפולש פרש"י
דיש להניח את התורת הפתח במקום
העקמומית ומשמע דאם לא יעשה שם צורת
הפתח כל המבוי יאסר בטלטול ולדעת האבן
העוזר אם יניח את הצוה"פ בראש המבוי לכאן
יש להתיר לכל הפחות טלטול באותו מבוי שהרי
יש בו היתר דעומ"ר.

והנה ברא"ש מבואר דאם יעשה שני צוה"פ
בשני ראשי המבוי יכול להעמיד לחי
בעקמומית ודיו בהכי וכ"כ השו"ע ס' שס"ד ס"ג
והקשה הבית מאיר על עצמו דכשיש פירצה מן
הצד הוי פירצה ולא פילוש א"כ אמאי בלחי
בעקמומית הרי במקום הפירצה מן הצד אין
צורת הפתח ובפירצה לא מהני לחי ות"י הבית
מאיר דשאני מבוי עקום שתוקף בצוה"פ בשני
ראשים שהכל הוי רה"י ורק מדין היכר בעינן
תיקון באמצע ובוזה סגי בלחי.

והרא"ש הביא ירושלמי שגרס מבוי שהוא
עקום ומפולש רבי יוחנן אמר נותן
לחי או קורה מכאן ועושה צוה"פ מכאן רבי
שמעון בן לקיש אומר נותן לחי או קורה ומתיר
ומסיק רב כרבי יוחנן ושמואל כריש לקיש והק'
הרא"ש על סברת רש"י דמשמע שעושה את
הצוה"פ ברא"ש המבוי ות"י הרא"ש דלא איירי
בירושלמי אלא בתיקון אחד מן המבואות
וקאמר רבי יוחנן אם אחד מן המבואות רוצה
לתקן עושה צ"ה ולחי ור"ל אמר נותן לחי
במקום צ"ה ומתיר ויש להקשות לשיטת הבית
מאיר דפירצה מן הצד הוי פירצה דא"כ היאך

שבצדו כפתח של מבוי אלא כסתום ולכן רק לר"ה דס"ל דפירצת מבוי פוסל וע"כ דלפירצה יש משמעות שונה מהמהות של הכותל משום דמשמש לכניסה ויציאה מהמבוי וממילא כשהפירצה היא למבוי אחר אזי יש לפירצה זו חשיבות להוי כמבוי המפולש משא"כ לר"ה ב"ר פירצה אינה פוסלת את המבוי דאינה סותרת את מהות כותלי המבוי דמצוי שיש פרצות בכותל וכך מחיצה בנויה וזה דין עומ"ר שאם רוב המחיצה עומד לא מחשבינן לפרצות המועטים שבמחיצה כסתירה למחיצה.

ובדעת שמואל דס"ל תורתו כסתום ופרש"י דסגי בשני לחיין בשני פתחי המבוי יש להסתפק האם שמואל ס"ל דהוי מבוי אחד ולכן סגי בתיקון כב' הראשים דלא נחשב כמפולש לר"ה"ר מחמת עקמומיתו ובוזה נחלק על רב דס"ל דהוי תרי מבואות או"ד שמואל ס"ל דמבוי עקום יכול להיחשב כב' מבואות אולם סגי דלהוי בראש המבוי משום דהפירצה כלפי המבוי האחר אינה פוסלת דהו"ל עומ"ר על הפרוץ ולא דנים את המבוי כנתעגל אלא כפירצה דכותל.

ונראה לבאר בשיטת שמואל דמבוי עקום תורתו כסתום משום דמבוי עקום אינו נחשב למפולש ולכן מהני הדין עומ"ר לסתום את הפירצה כלומר מה דס"ל דבפירצה ד' אין המבוי נפסל משום דהוי עומ"ר ובמבוי עקום אי דיינין ליה כמפולש לא שייך לומר עומ"ר דהוי כעין מבוי שמתעגל וכמשנ"ת ורק משום דס"ל דמבוי עקום אין תורתו כמפולש שענין הפילוש רק כאשר שני הפתחים מכוונים זכ"ז ממילא יש לדון את הפירצה בעומ"ר.

דקאי כשמואל דתורתו כסתום ועל כן יש להקפיד שלא ישאר פירצה של י' אמות מסיום הפס לכותל שכנגדו בעומק המבוי כדאמרינן בסוגיין והנה התם ע"כ דפרוץ מרובה על העומד שהרי הפס ד' פחות מ"א והיאך ניתן להכשיר מבוי זה מדין מבוי עקום שהרי הפירצה שבו יתירה על העומד.

והנראה בזה דמבוי כמין ח' לא בעינן שיהיה עומ"ר ברוח שבו יש את הפירצה שהרי באמת יש לעיין בהאי דינא דמבוי עקום לרב דתורתו כמפולש דאמאי לא אמרינן דאיכא שתי מבואות ובכל אחד מהם יש עומ"ר על הפרוץ ונתיר את הפירצה ולא שייך לאוקמי דמיירי במבוי שהפרוץ רב על העומד דא"כ נמצא שהמבוי השני רחבו יותר על אורכו ובלאו דין פילוש הוא פסול וע"כ דמשום דהפירצה היא פתח לר"ה"ר ע"י המבוי האחר ממילא הוי כעין פרוץ במילואו כעין מבוי עגול וכמשנ"ת בשם החזו"א והגרע"א ול"א ביה עומ"ר אולם נראה דכ"ז מבוי עקום כמין גא"ם ששייך להחשיב את המבוי השני כפתח וכמעבר למבוי הראשון אולם כמבוי כמין ח' ל"א סברא זו כיון שהפירצה בין המבואות סגורה בג' רוחות ובאופן זה אמרינן עומ"ר מכח הכותלים שבג' רוחות המבוי ורק לענין פירצה של י' אמות לא מפני סברא דסגור מג' רוחות דסו"ס יש מעבר בין המבואות בשיעור של י' אמות וזה פירצה במבוי ודו"ק בזה.

ועפ"ז נראה לכאור את הדמיון בין מבוי עקום למבוי שיש בו פירצה בצדו להבית מאיר דס"ל דאי"ז פסול של מפולש אלא של פירצה ומאי מדמה להו אהדדי והביאור בזה דלולא דין פירצת מבוי לא דיינינן לפירצה

דהוי חד מבוי וממילא נידון כמבוי המפולש או דגם אי נימא דהוי תרי מבואות מ"מ אין להתירם דל"א עומ"ר ביותר מעשר.

ובדעת מורי הזקן כתב רשי דצריך לעשות לחי בעקמומיתו ותורתו כסתום היינו שצריך לעשות שם תיקון של מבוי סתום ונחלקו התור"ד והריטב"א בביאור שיטתו דהתור"ד כתב דס"ל דכל פירצה מן הצד אוסרת בד' ואם מניח שם לחי סגי ובריטב"א מבואר שלר"י הזקן כל פירצה ד' אוסרת ולא מהני לחי ורק כאן מהני לחי.

ובביאור דברי הריטב"א נראה ע"פ מש"כ הרשב"א בדף ז' ע"ב דלהצד שמבוי שכלה לחצר הפתוחה לרה"ר מהני אם יניח לחי בין החצר למבוי אפילו שבעלמא לא מהני לחי למבוי המפולש אבל הכא כשיש לחי זה מפסיק בין המבוי לחצר וממילא לא הוי כלל מבוי המפולש ולפי"ז יש לפרש בדברי הריטב"א דבעלמא פירצה ד' אוסרת אולם כאן כאשר יש לחי נמצא איפוא דאין כלל פילוש בין הפתחים דע"י הלחי הוי כב' מבואות ורק באופן שיש פירצה לרה"ר הפירצה אוסרת ולא מהני בה לחי.

אכן ברשב"א מבואר שכיון שלשמואל צריך לחי בהכרח דפליג על דינא דפירצתו מן הצד בד' דלא ס"ל שהלחי בא להפסיק בין המבואות וא"כ לשיטתו צ"ל כהתוס' רי"ד שכל פירצה מן הצד ניתרת בלחי.

ובעיקר מה שנתבאר בתור"ד דלפירושו השני של רש"י ס"ל לשמואל דכל פירצה מן הצד ניתרת בלחי תמוה דאי חשיב מפולש איך מהני לחי ואם לא חשיב מפולש אמאי

ומעתה יש לבאר היטב מדוע אם יש יותר מי' אמות בעקמומית פשיטא ליה להש"ס דשמואל מודה דהמבוי נפסל הגם שבפתח המבוי לרה"ר אין בו י' אמות משום דכשיש פירצה של יותר מי' אמות לא שייך להתירה מדין עומ"ר וא"כ יש להחשיב את המבוי לפרוץ ולא בעינן לדין מבוי המפולש ורק בפירצה ד' כשבקעי בה רבים הוצרכו הגר"ז והאבן העזר לפרש דמטעם פילוש אתינן עלה דבלא"ה אין לפסול דהו"ל עומ"ר אולם בפירצה של י' אמות דל"א עומ"ר המבוי נפסל מדין פירצה ול"א מדין מבוי המפולש.

והנה בשיטת שמואל דמבוי עקום תורתו כסתום פירש"י בפירוש הראשון שאין צריך להניח בעקמומית כלום וסגי שיש לחי בכל אחד מפתחי המבוי ובפשוטו לפי"ז טעמו של שמואל דפירצת מבוי בד' אינה אוסרת ולכן ס"ל שמבוי עקום אינו נפסל וכך נראה מרש"י וכ"כ התור"ד וכ"ה בחזו"א אולם האור שמח בפ"ז משבת כתב דשמואל מודה שפירצת מבוי בצדו בד' אלא דס"ל דפילוש למבוי לא הוי פילוש.

ובביאור דברי האור שמח נראה שהרי כדינא דרב דמבוי עקום תורתו כמפולש נתחדש ב' דינים גם שפילוש מן הצד הוי פילוש ועוד ששני מבואות הוי כחד מבוי כאשר יש פירצה ביניהם ומש"ה א"א לדון את הפירצה בדין עומ"ר דהוי כמבוי אחד שנתעגל וא"כ יתכן דשמואל לא פליג אלא על החדוש השני וס"ל דהוי ב' מבואות וממילא המבואות האלו ניתרים בעומד מרובה ולכן לא הוי מפולש ולפי"ז מבואר בפשיטות מדוע ביותר מעשר שמואל מודה דבפירצה רחבה כולי האי מודה שמואל

דבעינן גם לחי דלחי לחוד לא מהני דבעינן
חמיצה מעלייתא ועומד מרובה לחוד נמי לא
מהני אולם צירוף של לחי ועומד מהני
דמיתקוני מבואות הוא שכל הפירצות יהיו
סתומות על ידי לחי.

בעינן לחי ונראה לבאר ע"פ המבואר לעיל ה'
ע"ב שלולי הק"ו מחצר לא היה מועיל עומד
במבוי ברוח רביעית ורק לחי מהני וא"כ י"ל דגם
אחר דילפינן ק"ו מחצר דמהני עומד מרובה
ברוח רביעית ובשאר רוחות לא מהני היינו

הרב ישעיה פוס

בענין מבוי שנפרץ מצידו דף ה' ע"ב

(היינו שמקצרים ממנו למבוי שבצידו) אבל כגון בראשו דלא ממעט דשני הפתחים מביאים לאותו הרוח, לכו"ע פוסל רק בי', נראה שהוא ענין עד כמה לחשוש דלמא שבקי, וכמו שמבוי ברש"י בדף ה. וז"ל דכיון דממעטין בני מבוי בהילוכן ומקצרין את דרכן דרך אותה פירצה - חיישינן דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי ונפקי בההיא פירצה, ובטיל ליה פתחא קמא, ובטלה קורה ידידה ואין קורה למבוי, והאי טעמא מפרש לקמן בפירקין, וכוונתו ללקמ' דף י. ושם מבואר דהא דווקא בפתח מצידו כיון דממעט בהילוכא הילכך חיישי', אבל בראשו דאינו מקצר ההילוך וחזקה דלא שבקי פתחא רבה ואזלי לזוטא לא חיישי'. אבל אם אעפ"כ ילכו כולם בראשו בפתחא זוטא, יפסל הרכה דכיון דאין עוברים בו ומשתמשין בו כפתח, לית ליה שם 'פתח' וקורה מיניה.

והנה בתוס', לפי הבנה זו קשה טובא מדברי ר' אמי ור"א לעיל ה. דאמרו דפסול נפרץ מצידו דווקא כשאין שם פס ד' מצידו סמוך לראשו אבל אם נשתייר מן הכותל או עשה פס ארבעה במקום הפירצה סמוך לקורה שרי, ופרש"י שם מפני שא"כ אפילו שבקו בני מבוי פתחא קמא, ונפקו ועיילי בההיא פירצה משום דדרך קצרה היא להם אפילו הכי לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון ובמלתיה קאי וקורתו מתירתו, משום דהוי פתח לארבעה הסמוכין לו, הואיל וארבעה אורך ראוין לקורה,

איתא בגמרא אמר רב חנין בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו בעשר (אמות) מראשו בארבעה (טפחים), ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה (טפחים), ולבסוף מסיק דפליגי היכא דלא בקעי בה רבים ובהא ס"ל לרב חנין דבי', אבל בקעי לכו"ע בד', ועוד מבואר דאי איכא גודדי ופרש"י שנשתייר מן הכותל ביסוד שלשה או ארבעה טפחים גובה על כל פני הפירצה, שאינה נוחה לעבור בה לכו"ע בי', כלומר שיש ג' אופנים, או דבקעי רבים או דלא בקעי כלל, או מקום אמצעי שהוא דרך לרבים אך לא בקעי בשופי ופרש"י שפרוצה למקום מטונף או מקולקל, ובוה הוא דפליגי.

ונתבאר בראשונים ג' ביאורים בהאי פסולא דלר"ה מצידו בד' בפ"י ר"ח (על הדף) מבאר דס"ל לר"ה שבכך נעשה המבוי למפולש, ודינו של מבוי מפולש הוא שאין ניתר בלחי או קורה אלא דווקא בצורת הפתח מצד אחד ולחי או קורה מצד האחד והכא נמי.

אך בריטב"א ביאר בלא דין מפולש אלא שכיון שבכל מקום ד"ט הוה מקום חשוב לעצמו וראוי הוא להיות פתח, היכא שנפרצה המחיצה בד' הוה פירצה וכבר אין לו שם פתח, דהיכא מכשירינן ע"י עומ"ר רק אי למיעוט שנפרץ יש שם "פתח" אבל היכא דהוה פירצה פוסל את כל היקף המחיצות. ויבואר לק' בע"ה.

ובתוס' נראה ענין אחר דכתב דכי פליגי אנפרץ מצידו מפני שממעט בהילוכא

בקעי רבים ואי"ז דרך לרבים ואי"ז מפולש, אולם לשי' הריטב"א צ"ע דסו"ס נפרצו המחיצות, ומה לי אם יש גודדי ואינשי לא בקעי או לא, וכן מקום מטונף צ"ע דמה לי שהארץ מלאה פחתים וטינוף סו"ס המחיצה נבקעה, ועי' לקמן ישוב בדעת הריטב"א.

נפ"מ נוספת מהו תיקונה של פירצה זו מן הצד, והנה מבואר שאם יעשה לה לחי או קורה [בנוסף ללחי או קורה שיש בראש המבוי] לא מהני, והנה לפי' הר"ח א"ש, דהרי דין מבוי מפולש הוא שצריך צורת הפתח מצד אחד ולחי או קורה מצד אחד, והכא שפתח המבוי אית ביה לחי או קורה, ובפירצה מצידו עביד נמי לחי או קורה ל"מ. ולשי' התוס' ג"כ א"ש דסו"ס בקעי רבים תחת הקורה ועדיין הוי דרך לרבים, אלא לשי' הריטב"א דפסולה משום פירצה קשה מדוע אינה ניתרת בלחי או קורה מ"ש מכל פתח שתיקנו לו חכמים כך, ותירצו ע"ז הרשב"א והריטב"א בריש סוגיין דצ"ל דלא תיקנו לחי או קורה אלא לפתח ולא לפירצה, ופירצה זו כיון שהיא מצידו ולא בראשו הויא פירצה ולא פתח.

נפ"מ נוספת איכא, אם תיקנו בצורת הפתח דמבואר דמהני, והטעם לשי' הר"ח מפני שזהו תיקונו של מבוי המפולש, ולשי' הריטב"א דאין כאן פירצה, ולשי' התוס' צ"ע דאדרבה תיקנו בצורת הפתח והעמידו טפי להיות דרך לרבים, וכ"ש שיפסול. [ועל דרך זה הביא במ"ב (שס"ג ק"ו) קושיית רע"א על הגמ' בדף י: דאי איכא פירצה בראשו מאי מהני במה דעושה צוה"פ לזוטא אחרי שנתבטל תורת פתח מן הגדול, ומסיים המ"ב והנכון כמו שכתב בספר תפארת שמואל שט"ס הוא וצ"ל לרבה והשתא

דיש בהן הכשר מבוי. וא"כ מדוע פסל ר"ה הכא, הא איירינן בדאיכא פס ד' וא"כ אין מקום לפסול, ושו"מ שבמ"ב מביא בשעה"צ (שסה ח) תוס' שבת שכתב כהאי פירושא, והק' עליו כנ"ל, וסיים וצ"ע.

אלא נראה כוונת תוס' בענין אחר לגמרי, וכלל לא מענין החשש שכתב רש"י לעיל דלמא שבקי, אלא כוונת תוס' שכיון שהאי פירצה מן הצד עדיפא לרבים כיון דממעטת בהילוכא לכך הויא "דרך לרבים" ופוסלת בד' משום ענין זה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולא מפני שע"י שעוברים חיישי' דלמא שבקי לפתחא קמא, אלא מהא גופא שעוברים נפסלת הפירצה ופוסלת ההיקף, אבל בראשו דלא ממעט בהילוכא לא עוברים בה, ואינו פוסל בד' אלא בי' אמות.

והנה נראה ג' נפ"מ בסוגיין בין הנך ג' ביאורים, א', פירצה בראשו לר"ה, שי' תוס' כדאמרן שכיון שאינו ממעט הילוכא ולא אזלי בו אינשי, הילכך מודה ר"ה לר' חנין דפוסל בי', ולשי' ר"ח לא נראה למימר שיש מפולש בשני פתחים באותו צד, וא"כ נמי בהא לא לימא ר"ה דפוסל בד', אלא מודה לר"ח דפוסל בי', אבל הריטב"א שפוסל משום "שם" פירצה, א"כ מה לי שנפרצו המחיצות בצידו או בראשו סו"ס נפסל כל ההיקף בשיעור חשוב של ד"ט ופסול אף בראשו בד', (וכ"כ הריטב"א להדיא בסוגין וכן לקמן י:), ומה ששם חזו"ב לבסוף ע' לקמ').

נפ"מ נוספת היא ביאור דברי הגמ' דבאיכא גודדי מודה ר"ה דפוסל בי', (ופרש"י גודדי, שנשאר מן הכותל ג' או ד' טפחים ואינה נוחה לעבור בה) ולפי' תוס' והר"ח ניחא דלא

בו לפיכך אינו פוסל רק ב', אבל הריטב"א שס"ל שפוסל משום שיש לו "שם פירצה" ס"ל דפליג ר"ה אף אראשו ופסיל בד' משום שמה לי אם עוברים בו או לא, סו"ס הוה פירצה. אך לפי הנ"ל שד' ראוי ליקרות "שם פתח" ולא לפסול, אלא שבמבוי דין הוא שאין צורתו שפתחו יהא מצידו לפיכך הוה פירצה ופוסל, א"כ בראשו שודאי דרך לעשות שם הפתח שפיר מודה ר"ה לר' חנין שאין פוסל עד י' וכמש"כ התוס' אך לא מטעמיה דלהתוס' הענין הוא דלא בקעי בו רבים דלא ממעט בהילוכא, ולהריטב"א הענין הוא דבראשו ראוי לו "שם פתח" ובאמת כ"כ הריטב"א שם דמודה ר"ה דבראשו ב'. וצ"ל שדברי הריטב"א בסוגיין שכתב שאף בראשו יש לו שם פירצה בד"ט, הוא למאי דס"ד דכל ד"ט יש לו שם פירצה (ובזה צ"ב מ"ש מכל הש"ס) אבל למאי דמסיק לק' בדף י': דסיבת הפסול מה שאינו ראוי לקרות פתח מצידו, א"כ חוז"ב, וא"ש מאי חומרתו של מבוי בד'.

ובייסוד שי' הריטב"א דהוה פירצה הקשינו לעיל מגדודי דמה לי שהארץ מלאה פחתים וטינוף סו"ס המחיצה נפרצה, ונראה בהקדם דהנה כתבו הרשב"א והריטב"א דאין לחי או קורה מהני לפירצה, ולפי"ז כתב הרשב"א דלפיכך כשמייתי הגמ' ראייה לר"ה ממבוי עקום לא הביאה ראייה אלא מדעת רב דתורתו כמפולש, דאלמא דפירצה בד' משווה ליה שם מפולש, אבל מדעת שמואל דס"ל תורתו כסתום אף למה שפי' רבו הזקן דרש"י דלדעת שמואל בעי' ג' לחיים א' בכל פתח לר"ה, וא' במקום העקמומיות בין שני חלקי המבוי, ומהו אין להביא ראייה לדר"ה, דלר"ה

אתי שפיר דאחרי שנעשה צוה"פ לפיתחא רבה לא נתבטל שם פתח ממנו אף אם לא ילכו בו רק בזוטא שנעשה עתה. ואולי צ"ל כן בתוס'].

ועתה נבא ליסוד דברי הריטב"א, דהנה ביאר הפסול משום דד"ט הוה מקום חשוב, והוה פירצה הפוסלת כל ההיקף. והנה יל"ע דבכל מקום לא מצאנו רק שי' אמות הוה פירצה, אבל עד י' הוה פתח ולא פירצה ומנ"ל לר"ה דמבוי שאני, וצ"ל דאה"נ מודה ר"ה דהוה פתח, אלא שמבוי צריך תיקוני פתחים, ולפתח שבראשו אמרו חכמים שתיקונו בלחי או קורה, אבל לפתח שבצידו לא נמסר לן מה תיקונו, ולפיכך פוסל בד'.

אלא שקשה ע"ז מדוע עומד מרובה לא יכשירונו, וכ"ש מראשו ומה ראשו שצריך לחי או קורה אם יש עומ"ר (בראשו) אי"צ לחי או קורה, כ"ש מצידו ליכשר.

וצ"ל עפמש"כ הריטב"א לק' י': בסוד"ה לא שבקיה, "שאין דרך מבוי לעשות פתחו בצדו", וצ"ל שזהו סיבת הפסול לר"ה, דבמבוי אין דרך שפתחו בצידו, ולפיכך ד' פוסל, אע"פ שבכל מקום אינו פוסל עד י' אמות, דבכל מקום עד י' יש לו שם פתח ולפיכך אינו פוסל, אבל במבוי שאין דרך מצידו, אין לו שם פתח ופוסל כיון דהוה פירצה, ודינו לכאורה כנפרץ יותר מ' וכדלקמיה.

אלא שא"כ נדחה הנפ"מ שכתבנו לעיל, דהבאנו דברי תוס' שר"ה פסיל בד' מצידו, אבל בראשו מודה דפוסל ב', וזהו לשיטתו שסיבת הפסול משום שעוברים דרך עליו, וזהו דוקא בצידו שממעט בהילוכו אבל בראשו לא ממעיט בהילוכא ולא עוברים דרך

פירצה למבוי חבירו דלמא סגי בלחי או קורה
(לפי רבו הזקן דרש"י).

ונראה דיש לחלק בין יותר מי' דהוה פירצה
גמורה לבין פירצה בד' לר' הונא, דאף
אמנם דס"ל לר"ה דבד' הויה פירצה מ"מ סו"ס
אינה כפירצה י'. [וראיה לדבר דהנה הרשב"א
והריטב"א חידשו דל"מ לחי או קורה בפירצה
ד"ט דר"ה, ובפירצה י' הא דל"מ בה לחי או
קורה הוא כבר ממתני' בריש פירקין].

והביאור צ"ל דלמעלה מי' בטלו כל המחיצות
ואין כאן היקף כלל, דנפרצו
המחיצות במקו"א יותר מי', אבל לר"ה ביותר
מד"ט נהי שס"ל לפסול משום שהוי פירצה
מ"מ יש לו שם פתח, וכמו בכל התורה דפחות
מי' הוה פתח, אלא שהכא הוא גם פתח וגם
פירצה, דמצד שיעורו ראוי הוא לשם פתח אלא
שנעשה מצידו שאין דרך מבוי לעשות פתחו
מצידו, אבל עדיין אין זה סיבה לקרותו פירצה
שהרי אינו יותר מי' אלא צ"ל דבצירוף הא
שרבים בוקעים ועוברים בו לפיכך הוה פירצה
הפוסלת, ורק לכך אין לחי או קורה מהניא בו.

ובזה מיושב כל מה שהקשינו דסתירה בדברי
הריטב"א ליכא דמה שכתב דלחי וקורה
ל"מ לפירצה ד"ט דר' הונא היינו בפתוח
לר"ה ר', אבל מדשמואל (לרב הזקן) אפשר
להביא ראיה לר"ה כיון דהוא ממבוי למבוי,
ומה שבגמ' הוכיחו מדשמואל דאי מהני לחי
או קורה במקום העקמומית לסתום הפירצה
אלמא היא פחות מי' והקשינו דלמא אפי' יותר
מי' אלא שהכא זה ממבוי למבוי, ע"ז י"ל דיותר
מי' מקלקל כל ההיקף והוא פירצה לגמרי ולא

ראוי מקום העקמומית למיהוי 'שם' פירצה
(דודאי אית ביה ד"ט) ושוב א"כ הא לפירצה לא
מהני לחי או קורה כמש"כ הרשב"א והריטב"א
הנ"ל, ועל כרחך דהאי לחי לאו לסתימה קאתי
(וצ"ע לשם מה אתא).

אולם בדברי הריטב"א מצאנו סתירה בזה
שבריש סוגיין כתב ג"כ דאין לחי או
קורה מהני לפירצה, ומ"מ כתב (בד"ה אלא
לאו) דמצוי לאתויי ראיה מדשמואל לפירוש
הזקן שמצריך בו לחי, והשתא אי הוי ראיה
לדר"ה היינו שד' עושה פירצה א"כ איך יהני
בו לחי.

ונראה לחלק ולומר דשאני פירצה הפתוחה
לר"ה ר' לבין פירצה למבוי חבירו
המתוקן בלחי או קורה כי האי דמבוי עקום,
ומש"כ הריטב"א דל"מ לחי או קורה לפירצה
היינו דוקא פירצה לר"ה ר' אבל פירצה לכרמלית
וכגון במבוי עקום שפרוצה למבוי השני, שהוא
גופיה מתוקן בלחי או קורה, בזה מהני לחי או
קורה, וא"כ שפיר אפשר להביא ראיה
משמואל לר"ה דאי כר' חנין שהוא כסתום
לגמרי אי"צ כלום, אלא אי כר"ה דהוה פירצה,
א"ש דצריך תיקון, והכא מהני לחי או קורה
כיון דאינה אלא למבוי.

אלא שלפי חילוק זה קשה דברי הגמ'
דקאמרה האי עקום במאי עסקינן
אילימא ביותר מי' בהא לימא שמואל תורתו
כסתום, ופרש"י לפי רבו הזקן אטו בהא סגי
בלחי בעקמומית ביותר מי' אמנות. והנה להנ"ל
קשה דיש לחלק דה"מ פירצה יותר מי' לר"ה ר'
בהא לא סגי בלחי או קורה, אבל הכא שהוה

מד"ט ומה לי שהארץ מקום מטונף וכדו' הרי הפירצה היא בהמחיצות, אולם להנ"ל א"ש דאילו אין עוברים דרך בו אי"ז שם פירצה כיון שהוא פחות מ', ובכל מקום הרי פחות מ' יש לו שם פתח.

עוד יש להביא ראיה דר"ה דפוסל בפירצה של ד"ט אין זה ממש כפירצה שיש בה י', מדברי רש"י שכתב בפ' הגמ' אילימא העקמומית יותר מ' בהא לימא שמואל תורתו כסתום, ופרש"י דיותר מ' עושהו כמבוי אחד, אלא בד', אלמא כרב הונא שפירצתו בד' הוה פרצה, והנה בתחי"ד כ' רש"י דלרב הונא הוה כשני מבואות, וקשה מדוע הרי פירצת ד' דר"ה פירצה היא וליעביד להו כמבוי אחד, אע"כ שפירצת י' פירצה היא לגמרי אבל ד' דר"ה "שם פירצה" יש לה אך לא לעשותם למבוי אחד.

שייך בו חילוק בין פתוח לרה"ר לבין כשהוא ממבוי למבוי.

ועולה שיש ג' דרגות בפירצה, אם יש בה י' מבטלת הכל ול"מ לחי או קורה ופוסלת אף בראשו ואף ממבוי למבוי. ובד"ט לר"ה באופן שהפירצה מצידו, דחסר לה בשם פתח כיון דאין דרך מבוי לעשות פתחו מצידו, ויש לה שם פרצה כיון שעוברים בו, אין לחי או קורה מהני, אך זה דווקא שפרוצה לרה"ר, אבל אם היא מביאה למבוי חבירו המתוקן בלחי או קורה, מהני למקום העקמומית לחי או קורה דאי"ז פירצה כ"כ.

והשתא א"ש מה שהקשינו בתחילה על הריטב"א מדוע בדאיכא גדודי אין הפירצה פוסלת, וכמש"כ רש"י שאינה נוחה לעבור בה הא סו"ס נפרצו המחיצות ביותר

הרב שלמה נוימן

בדין תקון פרצה מצדו כשתיקן ראשו בצורת הפתח דף ה' ע"ב

שם באופן שמתקן את הפתח גופיה בלחי או קורה.

ובזה דבריו לכאן' מחודשים, דהא תקון פרצה בלחי לא מהני וכמש"כ הרשב"א והריטב"א בדף ו. והביאן הבה"ל שס"ה א' ד"ה אסור, וכן נראה מד' תוס' ה: בד"ה אינו דין, דכ' שם בתוך דבריהם אבל לחי ופס לא מהני אלא במחיצה רביעית, וכן מבואר בד' האבן העוזר גופיה, דרק כשתיקן פתח המבוי בצוה"פ הוא דכ' דיהני תקון דעומ"ר עה"פ ותקון לחי, אבל בשאר מבוי שתקון פתחו הוא בלחי וקורה ודאי דיצריכו האבן העוזר תקון גמור בצוה"פ להך פרצה, ולא סגי ליה בלחי או קורה, וא"כ צ"ב מאי אהני לן מה שהפתח נתקן בצוה"פ, לגבי דתסגי לתקון הפרצה השתא ע"י לחי.

ועוד יל"ד דהא האבן העוזר כ' דסגי ליה נמי בלא שום תיקון, אלא בעומ"ר עה"פ לחודא והא דינא דעומ"ר עה"פ ודאי דגרע מדינא דלחי, ותדע דהא אף לס"ד דהרשב"א והריטב"א דמהני לחי לתקון פרצה, דוקא לחי הוא דמהני משום דאית ליה תורת "מעשה תקון" אולם עומ"ר עה"פ מסתברא דודאי לא יהני דהא ליכא הכא "מעשה תקון" להך פרצה. וכמו"כ לדעת הפמ"ג דמהני תקון לחי בפרצה לכרמלית. (הובא בבה"ל שס"ה ב' ד"ה צריך לתקנו שם, עיי"ש. ובד' הבה"ל משמע דהאבן העוזר פליג על הפמ"ג ע"ש) מ"מ זהו דוקא תקון בלחי אולם דין עומ"ר עה"פ לא אשכחן

דעת האבן העוזר (סי' שס"ה סעי' ד' והובא בבה"ל שם) דבמבוי שנפרץ מצידו י' אמות באופן דבקעי בו רבים דחשיב פרצה. כל מה דפרצה זו אוסרת הוא דוקא בשנתר פתחו של מבוי בלחי וקורה, דכיון דיש כבר פתח ברוח רביעית שבו לחי או קורה לכן כל עוד שיש פתח לא התירו (לאותה הפרצה) דחד פתחא שרי ולא שנים. אבל היכא דניתר פתח המבוי בצוה"פ, א"כ אי מצד א' נפרץ פרצת י', כיון דאין שום פתח רק מצד אחד, אפי' נפרץ בצד א' כמה וכמה פירצות שרי, רק שלא יהא א' מהם יתר מי' אמות, ולא מבעיא אם הצד הזה שנפרץ הוא עומד מרובה על הפרוץ פשיטא דשרי דלא גרע מלחי כמ"ש בש"ס דף ה: (אלא) אפי' פרוץ מרובה על העומד משכחת לה דשרי, אי הוי כל הפרצות מצד א' בכה"ג שנתבאר בסי' שס"ג סעי' ל"ד עיי"ש, אבל אם נפרץ משני צדדים וכל פרצה ד"ט (ובקעי בה רבים) אוסר, עכ"ד.

ומבואר דעתו דכיון דפתח המבוי נתקן בצוה"פ, הפרצה אינה צריכה תקון, אלא ניתרת בעומד מרובה עה"פ, או ע"י לחי, וזה מה שציינ לשו"ע שס"ג ל"ד, דשם כ' השו"ע וז"ל, עוד אפשר לעשות תקון אחר למבוי שהוא רחב כ' אמות, שירחיק ב' אמות מהכותל ויעשה פס רחב ג' אמות, ויעשה כן גם בצד השני, וישאר פתח רחב עשר אמות, ועיי"ש בשו"ע עוד כמה אופנים. וכולהו איירו

במבוי הניתר בלחי וקורה ובין במבוי הניתר בצוה"פ, לא מהני לתקן פרצתו לא בעומ"ר ולא בלחי וקורה ואין לחלק בשום אופן.

והנלעניד בעזה"ת בישוב דעת האבן העוזר, בהקדם דבר אחד. והוא, דהנה יש להסתפק במבוי הבא לפנינו ויש בו פרצות האריך לדונו. ומה חשיב פתח ומה חשיב פירצה. והן בפרצות זו כנגד זו אי עי"ז נדון אותו כמבוי המפולש. והן בפרצות שבצדדין אי נדונים כפתחים ועי"ז ליתחשב כמבוי עקום (ועי' לק' ח. בסוגי' דמבוי עקום דהוה בסורא דכרוך בודיא ובפרש"י ובמהרש"א שם, דמתבאר דאיכא תורת מבוי עקום גם בתקון צד א' והגם שאינו מתעקם לב' צדדים, יעושה"ה וצ"ע). ונ"מ לפי"ד הפמ"ג (הובא שס"ה ב' בה"ל ד"ה צריך כו' עי"ש) דבפרצה לכרמלית מצי לתקוני בלחי. וא"כ אי נדון אותו כמבוי שיש לו פתח א' ואיך הוי פרצה, נמצא שיכול לתקנו בב' תיקוני לחי. ואולם אי נדון אותו כמבוי מפולש א"כ נצריכו צוה"פ בצד א' ולו"ק באיך (וכדאי' ז), וכמו"כ לס"ד דהרשב"א והרישב"א הנ"ל דיהני לחי לתקון פרצה, נ"מ כנ"ל. וא"כ יש לעיין היכי לידינו דינא להך דינא.

והנה הטור ריש סי' שס"ה השמיט לאוקימתא דר"ה בדר"י דרק בקרן זוית פירצתו בד'. וכתב בסתמא דאם נפרץ מראשו פרצתו בארבעה. ותמהו עליו שם אמאי השמיט להך אוקימתא, והב"ח שם כ' לישב דלמסקנת הסוגיא דבקעי רבים פרצתו בד', א"כ כל פרצה בראשו הו"ל בקעי בה רבים כיון שבני המבוי יוצאין ונכנסין בו תדיר אין ספק שהמקום נוח לעבור שם ובקעי בה רבים. ועי"ש עוד בב"ח שכ' דהכא גרע מהך דדף י:

דיהני לתקוני פרצה. והסוגי' דלעיל ה: שציין לה האבן העוזר איירי בתקון רוח רביעית שהוא פתח המבוי ולא לגבי תקון פרצה. ועי"ש בפרש"י דכ' וז"ל ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ כו' ונשתייר שם מן העומד עד שרבו עומדים על הפרוצות מותרות בלא שום תיקון, ע"כ.

ואף שבד' האחרונים שם (גאון יעקב שפ"א מהדו"ב למהרש"א) מבואר דמהני עומ"ר עה"פ בשאר רוחות, היינו דוקא היכא דליכא פרצה, וכדאי' במתני' טו: דפרצה עשר מותרת מפני שהיא כפתח, ובזה איכא תנאה דלא יהו פרצות יתרות על הבנין. אולם היכא דתורת פרצה עלה וכגון ביותר מעשר ודאי דלא ניתר בעומ"ר. והכי מבואר מהך מתני' גופא מדשרו בעומ"ר פרצה עשר ולא ביותר מעשר. (ודעת שו"ת משכנות יעקב או"ח סי' קכא קכב שפירצה יותר מעשר פוסלת מדאו'. ואמנם הבה"ל שס"ב - י' ד"ה כשכל הרוחות עי' צוה"פ, כ' דמן התורה לא פוסלת פרצה זו, ורק מדרבנן פוסל. וכן דעת שו"ת בית אפרים או"ח סי' כו. כו. וכן דעת החזו"א סי' קז ס"ק ה-ח וסי' קי"ב ס"ק ה-ו). וא"כ האיך יליף מינה האבן העוזר להיכא דתורת פרצה עלה, דבקעי בה רבים, דיהני עומ"ר, והן אמנם דמשמע בד' האבן העוזר דבפרצה יותר מי' לא יהני ליה עומ"ר עה"פ, ותקון לחי וקורה, ועין להלן.

והבית מאיר הביא ד' האבן העוזר. ותמה עליו מד' הריטב"א הנ"ל דלפרצה לא סגי בלחי או קורה אלא בעי צ"פ, שאין לחי וקורה מתירין את הפרצה, וכ' דכן אי' בריב"ש סי' ת"ה בשם הרשב"א. ועי"ש דכ' דרק במבוי הכלה לחצר שיק לחי לאותה הפרצה. והסיק שם דבין

דין פרצה, ובכה"ג אי פרוץ הוא לכרמלית תיסקי ליה לדעת הפמ"ג בתקון לחי.

וכן נראה להוכיח מד' ר"ח ה. דמבואר בתו"ד שם, בדינא דר' הונא דפרצה ד' מצידו פוסלת. טעמיה, משום דהרי הוא כמפולש. ואעפ"כ הא מבואר שם בגמ' דבאיכא גידודי אין פוסלת פרצה זו עד עשר, וא"כ חזינן דע"י דאיכא גידודי והשתא לא בקעי בה רבים לא חשיב השתא כמפולש אלא נדון כפרצה, ופרצה עד עשר אינה צריכה תקון.

ונ"מ לדברינו בגונא כגון מבוי שרוח מזרחי שלו נתקן בלחי או קורה ויהא בו פרצה ברוח מערבי, א"כ אי בהך פרצה אית בה גידודי או דהוא מקום מטונף בטיט ואשפה דלא בקעי בו רבים. (למאי דקימ"ל שס"ה - ב' כרב חנין), א"כ תורת פרצה עלה, ועד עשר אמות שריא בלא שום תיקון, ובלבד שיהא באותה הרוח עומ"ר עה"פ. (וכדאייתא במתני' טו:), או אפי' פרוץ כעומד למאי דקימ"ל שס"ב - ט' דמותר, ואי יהא פרצה יותר מעשר, אי מקום הפרצה הוא לכרמלית, יהא שרי בלחי לפי"ד הפמ"ג הנ"ל. ואי הוה לרה"ר יצטרך תיקון גמור דצוה"פ, כיון דהוא פרצה יותר מעשר.

אולם אי יהא בקעי בו רבים, ועומד הוא להילוך בנ"א, אף דהוא רק ד' טפחים, מ"מ השתא מבוי זה מבוי מפולש הוא, ובעי צוה"פ מצד א' ולחי או קורה באידך, ואף אי פרצה זו תהא לכרמלית נמי חשיב מבוי מפולש, וכדאי' בגמ' ז'.

ולפום הך טעמא נ"ל דלכך לא הוצרכו במודיעין עילית לתקון עקמומיות שבתוכה מדין מבוי עקום, כיון דיש בה רק פתח

ופסקו הטור (שס"ג ל"ד) דמבוי שהיה רחב כ' אמה, דמניח ב' אמות, ובונה כותל ג' אמות וכן בצד השני. ובאמצע עושה לחי או קורה. וחזי' דאין פרצה בראשו פוסלת בד'. וכ' לתרץ דהכא גרע דליכא עומ"ר עה"פ, ואילו גונא דלעיל שס"ג ל"ד איירי דאיכא עומ"ר על אותו פרצה. ועוד דהתם מתחלה כך הוא מתקן את המבוי שיהא כך הכשרו. והיינו דיהא לו פתח ב' אמות בראשו אצל הפתח הגדול. ואינו נקרא פרצה, אבל הכא שהיה כותל בנוי בראשו ואח"כ נפרץ חמיר טפי ואינו מתיר אלא בפחות מד', עיי"ש. וכע"ז כ' הט"ז.

והנה גוף סברת הב"ח והט"ז שחלקו בין אם נבנה המבוי מתחילה לכך לבין אם נפרץ אח"כ, נסתרת מד' הש"ס ה. דסוף מבוי קיל כיון דמתחילה נעשה בהכשר וכש"כ תוס' שם ד"ה סוף מבוי עיי"ש וכן תמה הבית מאיר, ועיי"ש עוד שהקשה מד' ריטב"א לק' י: ושמא נדחוק דס"ל להב"ח והט"ז דרש"י שם פליג על התוס'. וקסבר דסוף מבוי היינו המשך המבוי ודוחק, וע"כ צ"ל דהב"ח והט"ז ס"ל דכל ד' הש"ס ה. הוא רק לענין כך דעיי"ז נשאר עליו תורת מבוי, ואינהו איירו לגבי שלא יתבטל שם פתח מן הגדול, ועדין צ"ע.

ומדבריהם למדנו דלאשווי פתח בעינן תרתין, ועכ"פ חדא מתוך תרתין, האחד דיהא בו בקעי רבים, ואידך, דיעשה אותו הפתח מתחילת עשית המבוי, ולא שנפרץ אח"כ.

ובזה נדון כל פתח ופרצה שבמבוי מאי חשיב פתח ואי ע"י פתח זה חשיב מבוי מפולש, ומה דלא נעשה מתחילת עשית המבוי ולא בקעי בה רבים, לאו תורת פתח עליו אלא

הפתוח לרה"ר (כיון דזה הוא הפתח היותר משמשת) וכן בשניהן לרה"ר או שניהן לכרמלית הולכין אחר הפתח היותר משמשת, ולפי אותו פתח נקבע אי אורכו יותר על רחבו היכא דפתח העיקר הוא במקום הקצר. אי רחבו יותר על אורכו היכא דפתח העיקר היא במקום הרחב, ויהא נידון בחצר דליבעי פס ד' וכו'.

ועוד כ' שם ומ"מ בארכו יותר על רחבו נמי אינו נותר בלחי אלא פתח העיקרי, אבל כשעשה צוה"פ לפתח העיקרי ונפרץ במלואו לכרמלית או לרה"ר בדופן הרחב, צריך פס כחצר.

והיינו דנקט כנ"ל דאחר שתיקן פתחו של מבוי בצוה"פ, השתא דיני' לפירצה זו כפתחו של מבוי, וא"כ הו"ל רחבו יותר על ארכו ונוקק הוא השתא לתיקוני חצר וכדין מבוי שרחבו יתר על ארכו.

וזה ודאי דכ"ד חזו"א איירו בפירצה ד' ובקעי בה רבים, ולא איירו בפירצה יותר מ', ותדע דהא אילו היה פירצה יותר מ' לא היה מהני לו פס ד' דחצר. וכדברי הש"ע שס"ג ב', וא"כ ד' חזו"א ראייה ליסוד דברינו דאחר שתקן פתחו בצוה"פ השתא מקום הבקעי רבים הוא נידון כפתחו של מבוי, ולכן הצריכו פס ד' כדין מבוי שרחבו יתר על ארכו, (ועיי"ש בחזו"א בדבריו מקודם לכך, וצ"ע).

ובדעת האבן העוזר דסבר דאף דכעת דיני' להך פירצת ד' דבקעי בה רבים כפתח המבוי וסגי ליה בתיקוני רוח רביעית וכנ"ל, נראה דס"ל דכיון דעיקר פתחו של מבוי הוא במקום הקצר א"כ נקבע דינו כמבוי, וסגי ליה

אחד לרה"ר העשוי לכניסה ויציאה. ואף לד' שו"ת הרא"ש (כלל כא - ט) הובא בשו"ע שס"ד - ד דמצריך גם במבואות הפתוחים אלו לאלו, תקון בעקמומית, היינו דוקא אי קצה מבוי האחרון נמי יוצא לרה"ר, וכדאי' שם במ"ב ס"ק י"ד.

והנראה לענ"ד דיסוד הנידון דהאבן העוזר והבית מאיר הוא, דבגוונא שתיקן פתח המבוי בצוה"פ, אי יכול השתא לאחשובי להך פירצה שבצדו שהיא תחשב פתחו של מבוי ובה יהא קולת תקון לחי וקורה וכן קולת עומד מרובה.

ומבואר להדיא בדברי האבן העוזר דבפירצה י' ודאי דלא סגי בתקון לחי וקורה. ולעולם בעיא לתקוני בצוה"פ, ואף היכא דתיקן פתח המבוי בצוה"פ. וכל דבריו הם רק בפירצה ד"ט שבקעי בה רבים וכמבואר בדבריו. והיינו טעמא דכיון דבקעי בה רבים בהך פירצה א"כ אף בה תסגי בקולת תיקון רוח רביעית, כיון דכעת היא נידונת כפתחו של מבוי, ולכן הוכיח מד' הגמ' ה: דמהני עומ"ר עה"פ בתקון רוח רביעית. וכן מה שציין לשס"ג ל"ד, דהתם איירי נמי בתקון רוח רביעית.

ואולם דחידוש גדול יש בו בד' האבן העוזר, דהא אם צדקו דבריו דכעת מקום פירצה זו דבקעי בה רבים היא נחשבת לפתח המבוי א"כ בעינן לדנו כרחבו יותר על ארכו. ונצריכנו תקוני חצר, פס ד' או שני לחיין. ובאמת דכ"ה בחזו"א (ס"ה נ"ג) דעי"ש דכ' דהולכין אחר פתח העיקר מה דיותר משמשת לכניסת המבוי והיכא דפתח אחד פתוח לכרמלית ופתח א' לרה"ר אזלי' בתר פתחו

בעומ"ר עה"פ ואי"צ תקון לחי. ולפמשנ"ת נראה דדעת הח"א דכעת פרצה ד' זו היא היא פתחו של מבוי וצריך לתקנה בלחי או קורה. ואמנם דיש לדון אי הצוה"פ מצטרף לדין עומ"ר וכהך דדף ה: ויהא סגי תחת תקון לחי וקורה בעומ"ר עה"פ, ושמא זה גופא תמיהת הבה"ל שם.

ועוד יש לדון בזה בדעת הגר"ז (הובא בבה"ל שס"ה ב' הנ"ל) דבקעי בה רבים נדון כמבוי מפולש ואי עשה צוה"פ בראשו של מבוי מהני לחי להפרצה. ובד' הבה"ל משמע דפליג אאבן העוזר. דהאבן העוזר מתיר לפרצה זו בלא לחי (אלא ע"י עומ"ר עה"פ וכדאי' להדיא בד' האבן העוזר) והגר"ז מצריכו לחי. ויל"ע אי איפלגו בכל מבוי מפולש שצריך צוה"פ מצד א' ולחי או קורה בצד א', האם תחת הלחי וקורה יכול לתקנו בעומ"ר עה"פ.

בלחי וקורה כתיקוני מבוי. וכך נקבע תקון מקום זה, לכך סגי ליה אף להפירצה שבמקום הרחב דהיינו דהגדרת המקום כמבוי ולא כחצר נידון רק עפ"י עיקר פתחו ולא ע"פ פרצה זו ואע"ג דבקעי בה רבים. וקולת תיקוני מבוי אינו מחמת דאותו פתח שכעת באנו לתקנו, הוא פתח במקום הקצר ולא במקום הרחב, אלא מחמת דהמקום עצמו תורת מבוי יש לו (וכדברי השו"ת הרשב"א דאינו עומד לתשמישי הצנע כחצר), והתורת מבוי נקבע ע"י עיקר פתחו, ואיכא קולא דמבוי דפתחו יכול ליתקן דלחי וקורה, וכעת זהו פתחו שאינו מתוקן ולכן בו יש קולת לחי וקורה.

וע"ע מ"ב שס"ג ס"ק נ"ג דהביא מהחיי אדם דהיכא שתקן פתח המבוי בצוה"פ, ויש פרצה ד"ט בין הצוה"פ לכותל המבוי צריך לתקנו בלחי. ותמה עליו שם בבה"ל דיהא ניתר

הרב דוד רוטנברג

בדין מבוי עקום שתורתו כמפולש דף ו' ע"א

שיהיה היכר לבני המבוי שכל בני המבוי יראו את צורת הפתח וכן כתב במדרכי שמבוי עקום זה ממש כמו מבוי ישר רק צריך לחי בעקמימותו שכדי שיראו כל בני המבוי מכאן ומכאן. וחידש דמה"ט אפשר שיהיה בעקמימותו יותר מי' אמות ובכ"ז יוכל לתת שם לחי אף שבעלמא אין לחי יותר מי' אמות, רק הכא אי"ז אלא להיכר ולא למחיצה. והר"ן מבאר את דברי רש"י שהצריך לתת לחי באמצע משום שהמבוי העקום נחשב כשני מבואות נפרדים ולכן עושה צורת הפתח באמצע וזה מועיל לשני המבואות ובצד השני של המבואות עושים לחי או קורה.

ולכאורה קשה על ביאור התוס' שהרי במבוי מפולש ארוך מאוד אין כל בני המבוי רואים את צורת הפתח שבצד השני ומ"מ לא הצריכו עוד היכר באמצע ומאי טעמא במבוי עקום הצריכו שיראו את צורת הפתח.

הקרבן נתנאל מחלק בין מבוי מפולש למבוי עקום דבמבוי עקום הוא חסרון במבוי בגלל עקמימותו אי אפשר לראות את התיקון שעשו ולכן הצריכוהו לעוד תיקון באמצעו אבל במבוי מפולש החסרון הוא מצד הרואה ואם יבוא אדם שראיתו חדה יראה לא הצריכו שבפועל יראו בני המבוי את הלחי.

ועוד מתרץ שאם המבוי יפסל בראש אחד הבני המבוי שנמצאים בצד השני לא יראו

גמ' דאיתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמאל אמר תורתו כסתום.

רש"י בד"ה תורתו כמפולש אומר שלפי רב צריך לחי או קורה בשני ראשי המבוי שפתוח לרה"ר וצורת הפתח בעקמימותו והרא"ש מוסיף שיכול לעשות שני צורת הפתח בשני ראשי המבוי והלחי בעקמימותו.

ושיטת הר"י שביאור מבוי עקום תורתו כמפולש כפשוטו שדינו כמו מבוי ישר מפולש שלא צריך שום תיקון באמצע רק מספיק לחי או קורה מצד אחד וצורת הפתח בצד שני ולכאורה שיטת רש"י צריכה ביאור וכן הקשה תוס' שלכאן מבוי עקום הוא סתום יותר מן המבוי המפולש ולפי דברי רש"י יוצא שמבוי עקום חמור יותר ממבוי מפולש שבמבוי המפולש מספיק לחי או קורה מצד אחד וצד שני צורת הפתח ובמבוי עקום צריך בשני הראשים לחי או קורה ובאמצע צורת הפתח ועוד קשה שהרי הרא"ש אמר שיכול לעשות שני צורת הפתח ולחי באמצע ולכאורה למה צריך את הלחי באמצע הרי אחרי שעשה צורת הפתח משני הראשים המבוי סתום לגמרי.

ועוד יש לבאר איך מניחים את צורת הפתח או הלחי בעקמימות האם עקום או ישר ובאיזה פינה מניח את הלחי.

בביאור דברי רש"י נחלקו הראשונים תוס' מסביר שצריך לחי באמצע כדי

אחר שיש צורות הפתח משני ראשי המבוי א"צ עוד תיקון ואמאי לא מהני ביותר מי' ומשמע מדברי הרא"ש שלמד שמדינא בעינן תיקון בעקמימותו ואולי יש לומר שהרא"ש למד כשיטת הר"ן שהם ב' מבואות ולכן בעי תיקון בעקמימותו מעיקר הדין.

החזו"א שואל שמבוי עקום יהיה נותר בעומד מרובה על הפרוץ דעומד מרובה מועיל מדאורייתא וזה עדיף מלחי ואפילו שבקעי רבים שיהיה כמו מבוי מפולש רגיל שאפילו שבקעי רבים נותר בלחי מצד השני ועוד שואל שהרי כאן זה כמו נפרץ מן הצד ובנפרץ מן הצד לא מועיל לחי ואם יעמיד את הלחי ליד אחד הדפנות הקצרות אז המבוי יהיה אסור (עי' סי' שס"ה סעיף ב' בכיה"ל בשם הפמ"ג גר"ז אהע"ז דמהני לחי מן הצד ודלא נקיטת החזו"א הנ"ל). ומתריך החזו"א שכאן זה נידון כמו מבוי עגול שזה בעצם כאילו מבוי מפולש רגיל וממילא לא שייך כאן עומד מרובה וכמו שלפי ר"י גם אם עשה צורת הפתח בצד אחד צריך לעשות לחי בצד השני אז גם לרש"י גם אם עשה שני צורת הפתח לשני הראשון צריך לעשות לחי באמצע וזה נחשב כאילו כאן נגמר המבוי ולא נחשב כנפרץ מן הצד אלא כנפרץ בראשו וזה באמת נידון כמו מבוי אחד וזה כמו שיעמיד במבוי מפולש לחי באמצע יהיה נותר רק עד הלחי וגם כאן במבוי עקום נחשב שהעמיד באמצע המבוי ונותר מכל צד עד הלחי. (עי' כע"ז בתוס' ישנים על גליון התוס' כאן ד"ה רב, שג"כ פי' שלחי בעקמימותו מהני כמו לחי באמצע המבוי, וכ"כ המהרש"א להלן ח. בדעת רש"י בדעת שמואל ע"ש).

שזה נפסל ולכן צריך לחי באמצע וגם שאנשים שלא יודעים שיש צורת הפתח בצד השני יחשבו שיש תיקון רק בצד אחד והרי הם יודעים שהמבוי הזה מפולש לרשות הרבים ויש חשש שמא יתירו גם מבוי מפולש ולכן צריך לחי בעקמימותו.

ואולי אפשר לומר שצריך שיראו את צורת הפתח כשהוא נמצא קרוב לפתח, כלומר שאין דין על כל בני המבוי לראות התיקון שפתח ולכן מבוי ארוך מהני, אך צריך שהרואה את הפתח יראה התיקון, והכא בעקמימות נראה לאנשים כהפתח ולכן צריך לחי שם להיכר.

עוד יש להקשות דהנה בדף ח: רב אומר שמותר להשתמש תחת הקורה הואיל והקורה נועדה להיכר לבני רה"ר ובני המבוי לא צריכים לראות את הקורה א"כ קשה למה כאן כתוב שצריך לעשות צורת הפתח בעקמימותו כדי שיראו בני המבוי. (ולפי הנ"ל מיושב).

הבאנו לעיל דנחלקו הראשונים בדעת רש"י בתוס' כתוב שאם עשה לחי או קורה בשני הראשים וזה פחות מעשר וצריך לעשות צורת הפתח באמצע אם כשזה יותר מעשר מאמצע מועיל. ומשמע שאם עשה צורת הפתח משני הראשים א"צ לעשות באמצע כלום.

ואילו הרא"ש כתב שעל אף שעשה צורת הפתח בשני ראשין אפילו הכי צריך לחי באמצע והתשובת הרא"ש (כלל כ"א א') כותב שבכזה מקרה צריך שלא יהיה באמצע יותר מעשר והמרדכי כותב שיועיל גם כשזה יותר מעשר. בדברי הרא"ש נראה שלא כדברינו דהא

הרב אלעזר קניג

מבוי עקום דף ו' ע"א

משמש לשתי המבואות ויראו אותו כי הפתח ההוא משמש לכאן ולכאן ואם אתה עושה צוה"פ באחד מן הראשים בלבד לא הכשרת את השני בצוה"פ בא' מראשיו כי אין זה הראש שבו צורת הפתח חשוב ראשו של זה כלל להדיא משמע בדבריו שלמד שהם ב' מבואות גם בדברי הרא"ש שנקט לדעת רב שיעשה ב' לחיים בראשיו וצוה"פ בעקמימותו או ב' צוה"פ לראשיו ולחי לעקמימותו נראה דלמד שהוא ב' מבואות דהנה הקשה הבית מאיר על דבריו מה שייד לעשות לחי לעקמימותו מאחר שסתום בצוה"פ בב' רוחותיו ות' שהוא להיכר בעלמא ונראה דאם הוא חד מבוי הסתום בב' רוחות אין סברא שיצטרכו אפ"ל להיכר דהא אין תנאי שיראו כל בני המבוי את ההיכר כדהקשה הקרב"נ אלא בעינו שיהיה אפשרות לראות וא"כ אם הוא חד מבוי די במה שבאפשרותם לראות את הצוה"פ אבל אם הם ב' מבואות שפיר מובן דבעי היכר בלחי אבל מתוך דברי תוס' לכאן משמע שהוא מבוי אחד מדהקשה למה החמירו על מבוי זה יותר ממבוי המפולש ואי ס"ל דהוי ב' מבואות אין זה חומרא יותר אלא ב' מבואות ומה שתירץ התוס' דהוא להיכר אין זה סותר למה שהוכחנו ברא"ש דהכא אין המבוי סתום בצורות הפתח ולכן בעי היכר.

בביאור המחלוקת האם מבוי עקום חשיב כב' מבואות או כא' מפולש נראה דפליגי

"איתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום" בדעת רב נחלקו הראשונים לדעת רש"י צריך לחי לכל רוח הפתחה לרה"ר ובעקמימותו צריך צורת הפתח והרא"ש נקט דה"ה צורת הפתח לכל רוח ולחי לעקמימותו דעת ר"י שא"צ לעקמימותו כלום ודינו כדין מבוי המפולש שצריך לחי בצד אחד וצוה"פ בצד השני (הא דנייד ר"י מפירש"י כ' הרא"ש דלישנא דתורתו כמפולש לא משמע ופי' הקרב"נ דתורתו לשון זכר משמע דתורת המבוי המפולש ולא תורת העקמימות דאי אעקמימות הול"ל תורתה כמפולשת לשון נקבה) בדעת שמואל הביא רש"י ב' שיטות בשם רבו הזקן הביא שצריך ג' לחיים ב' לרוחות הפתוחות לרה"ר וא' לעקמימותו ואיהו ס"ל שא"צ לעקמימותו כלום.

האחרונים דנים על מבוי עקום איך לדיינו דיינא האם נחשב כמבוי אחד או כב' מבואות ונראה לדון בדבריהם.

דהנה לדעת רב אליבא דר"י שסובר שדינו כמבוי מפולש ממש דצריך לחי בצד אחד וצוה"פ באיך וא"צ לעקמימותו כלום הו"ל ממש כמבוי אחד ועקמימותו לא משנה את צורתו אך בדעת רש"י יש לדון אי חשיב מבוי אחד או שנים.

ויעני' לשון הריטב"א וכשתאמר למה עושין צוה"פ לעקמימותו ואין עושין אותו באחד מראשיו י"ל שיהא צוה"פ שעושים שם

דהוא גופא ס"ל לשמואל דהוּו ב' מבואות וניתר כל מבוי בלחחי בעלמא כיון שהוא פתוח למבוי.

בדעת רבו הזקן שהצריך ב' לחיים לראשיו ועוד לחי אחר לעקמימותו יל"ד אם הוא מבוי אחד או ב' מבואות.

והנה הראשונים הקשו על הזקן אמאי הוכיחה הגמ' למבוי שנפרץ מצידו שפרצתו בד' כ' הרשב"א ליישב ולא דייק מכו"ע דהא שמואל לחי בעי לעקמימותו היינו דאי הוי פרצה לא היה מועיל לה לחי וא"כ אין להוכיח מדברי שמואל אבל הריטב"א נקט שה"ה הוי מצי להוכיח משמואל דמהני לחי משמע דפליגי הריטב"א והרשב"א האם הלחי שמצריך הזקן הוא מהכשר המבוי או רק להיכר בעלמא דהרשב"א שלא למד מהלחי משום שהוא היכר בעלמא אבל הריטב"א שלמד משום שהבין שהלחי מתיר את המבוי והא דלא בעינן צוה"פ משום דהוא פתוח למבוי ונראה דפליגי בהנ"ל דלהרשב"א הוי חד מבוי והלחי להיכר בעלמא ואינו מועיל לפרצה לכן אין להוכיח מדשמואל אבל הריטב"א למד שהוּו ב' מבואות וא"כ בעי תיקון בב' רוחות וסגי בב' לחיים.

בחסרון דמבוי המפולש אי משום שהוא מפולש לרה"ר הו"ל כחלק מרה"ר וכמו חורי הרשות הרבים או שמפולש כיון שבני רה"ר מקצרים דרכם מרשות זו לרשות השני בכלל ליה שם מבוי ונפק"מ במבוי העשוי כמין ח דבי' ראשיו פתוחים לרשות אחת דאי חשי כחורי רה"ר גם העשוי כח' חשיב כחור אבל אי משום דבני רה"ר הולכים מרשות זו לרשות זו הכא לא אמרינן דהו"ל כרה"ר (ויעוי' תוס' י' ע"ב ד"ה עושה) ולפי"ז הכא במבוי עקום אם מפולש הוא משום הרבים א"כ ה"נ חשיב חד מבוי מפולש משום הרבים שעוברים בו מרשות זו לרשות האחרת אבל אם המפולש הוא משום שהוא כחורי רה"ר א"כ במבוי עקום החור חשיב רק עד העקמימות והו"ל ב' מבואות.

אך יעוי' רש"י שנקט בדעת רב תורתו כמפולש דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר ויל"ד בדבריו כנ"ל.

בדעת שמואל אליבא דרש"י שצריך רק לחיים לב' ראשיו ודאי שלא נחשב מבוי אחד דאיך יהני להכשירו בב' לחיים בלבד ולהדיא נקט רש"י ד"ה בהא לימא שמואל וללק' כיון דיותר מעשר הוי כחד מבוי משמע

הרב פינחס שטרנפלד

מבוי עקום דף ו' ע"א

ובפשטות כוונתו דלרב נידון האי מבוי כמבוי אחד ואף שנתעקם אין בזה להחשיב האי מבוי כב' מבואות, אלא הרי הוא כמבוי ישר שנתעקם והרי הוא מבוי מפולש ממש, ולשמואל נחשב כסתום במקום העקמימות ולפיכך נחשב כב' מבואות שאינם מפולשים הניתרים כל אחד בלחי או קורה בראשו.

המתבאר לפי זה דאיכא פלוגתא בין רש"י לר"י ביסוד הגדרת האי מבוי דלרש"י פשיטא דנידון כב' מבואות נפרדים ולר"י פליגי בה רב ושמואל דלרב נחשב כמבוי אחד ולשמואל כב' מבואות.

והנה הגמ' הוכיחה דלא מיירי כשיש בעקמימות עשר דבהא לא אמר שמואל תורתו כסתום, אלא ודאי איירי באין בו עשר, ופריך מרב דנידון כמפולש אלמא פירצת מבוי בד' טפחים, דאי פירצת מבוי עד עשר ודאי היינו דנים האי מבוי כאילו סתום הוא בעקמימותו ולא בעינן אלא לחי או קורה בכל פתח.

וכתב הריטב"א דכמו כן שייך להוכיח משמואל לפי' הזקן דצריך לחי בעקמומיתו, והיינו דעד כמה שפירצתו פוסלת רק בעשר, והכא הלא לא נפרץ עשר אם כן נחשב כמבוי סתום שאינו צריך תיקון כלל ולא בעינן לתקנו בלחי בעקמומיתו.

הגמ' מביאה פלוגתת ר' חנין ורב הונא לגבי מבוי שנפרץ מצידו, דלר' חנין נפסל בי' אמה ולר' הונא בד' טפחים, ופריך הגמ' לר' חנין מסוגיא דמבוי עקום, דפליגי התם רב ושמואל לרב תורתו כמפולש ולשמואל תורתו כסתום, ודנה הגמ' היכי דמי האי מבוי אי ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום, אלא בפחות מעשר וקאמר רב תורתו כמפולש, אלמא פירצת מבוי מצידו בד' טפחים וקשיא לר' חנין, אמר לך ר' חנין שאני התם דקא בקעי בה רבים.

ובביאור פלוגתתם הביא הריטב"א פירוש רש"י דלרב נידון כמפולש ותיקונו בצורת הפתח בעקמימותו ולחי או קורה בכל אחד מפתחי ב' המבואות, ולשמואל נידון כסתום ולתיקונו סגי בלחי או קורה בכל פתח. **עוד** הביא פי' רבינו הזקן בדעת שמואל דנידון כסתום ובעי לחי או קורה בעקמימות מלבד הלחי או הקורה שבפתחים.

והאריך ופלפל הריטב"א בדברי רש"י להוכיח שיטתו מן הסוגיות ודחה הראיות, ולבסוף נתקשה בדבריו דלא מסתבר שיתקנו צורת הפתח בין המבואות ולא כלפי רה"ר, ומכח קושיא זו הביא פי' ר"י דנידון כמפולש הוא שיעשה צורת הפתח בתחילת המבוי ולחי או קורה בפתחו השני וחשוב כמבוי ישר שנתעקם קצת, ובדעת שמואל דנידון כסתום פי' כפירש"י.

וביותר דלכאורה אליבא דאמת צריכים אנו לדון מבואות אלו כב' מבואות נפרדים דהרי לכל מבוי איכא עומד מרובה שמכוחו יכול לדון כאילו סגורה מחיצתו עד מחיצת המבוי השני, ואם כן הצורה הפשוטה שלפנינו היא ב' מבואות נפרדים, ואף ללא עומד מרובה יש לנו לומר דאיכא ב' מבואות נפרדים חצוצים לגמרי ועוד מקום המשמש את שניהם כאחד.

עוד יש לעיין בזה דלהבנה זו נחשב המבוי כאחד ומה שדן אותו רב כמפולש הוא כפשוטו דהוי מבוי מפולש, והדבר צריך ביאור דהלא פילוש ילפינן ממדבר והתם הוי פילוש באופן שפתח האחד מכון כנגד פתח השני והכא אינו מכון זה כנגד זה כלל, ואף שמצינו גם אופן שאינו מכון ממש וכגון מבוי המתעגל, התם שאני דמתקיים צורת הפילוש בהילוך הרבים דמאחר והילוך הרבים ממשיך כדרכו אף שזים מעט הצידה בעיגול עדין נחשב פילוש, ונחשב כפתחיו מכונים זה מול זה, אבל הכא הלא אינו מתמשך עם הילוך הרבים אלא אדרבא הילוך הרבים משתנה מכח השינוי בצורת המבוי.

ועל כן נראה דזה ודאי בין לרש"י ובין לר"י נידון האי מבוי כב' מבואות נפרדים ומה שאמר רב נידון כמפולש אינו דנחשב כמפולש ממש אלא דכל פלוגתתם הוא בגדר מה שתיקנו חכמים להכשיר מבוי זה.

ובהקדם לזה נדון בדברי הריטב"א בביאור דברי רש"י דהריטב"א הביא ב' קושיות האחת קושיית התוס' דרב אמר נידון כמפולש ולרש"י הרי הוא חמור מן המפולש,

אלא דצ"ע בזה טובא דלרב הונא מי ניחא דאף אם תאמר דנחשב כפרוץ לר' הונא מאחר ופרוץ הוא יותר מד' טפחים, אבל היאך תתקנו הלא שמואל מצריך לחי בעקמומיתו ולחי הלא אינו מועיל לפירצה כדפירש הריטב"א עצמו לעיל בביאור דברי ר' הונא וחזר והזכיר זאת בביאור הוכחת הגמ' משמואל דלא מיירי ברוחב עשר, וצ"ע אם כן דלכאורה סתר בזה משנתו.

אמנם הנראה בזה דיש לחלק בין פירצת מבוי לרה"ר דאז אין מועיל הלחי לסתום פירצה, להיכא דפרוץ למבוי חבירו דאז מועיל לחי לפירצה.

ובביאור הענין יש להקדים דהנה הריטב"א לא העמיד כלל נושא ביחס למבוי עקום אי נידון כמבוי אחד או כשנים, ואם כן הפשטות היא שכלל לא חלק בזה על דברי רש"י שפירש שהם ב' מבואות ולא חזר בו מהבנתו בפירוש רש"י כלל.

ומלתא דמסתברא היא, מאחר וישנם דינים המשליכים בגוף זה הנידון אי נדון האי מבוי כב' מבואות נפרדים או כמבוי אחד, והריטב"א כלל לא נכנס לדון בגוף אלו הדברים, וכל שהוקשה לו דלא מסתבר שצורת הפתח לא תהיה לכיוון רשות הרבים, ויותר היה לו לדון בגופם של דברים ולהוכיח בגוף הענין כאחד מן הצדדים וכך הוא דרך הראשונים בכל מקום.

ולומר דמכח האי קושיא נשתנתה לו כל ההגדרה ביחס למקום המבוי הוא פלא ובפרט שסתם לן ולא פירש.

ופליגי רב ושמואל בגדר התיקון דלרב תיקון
האי פתח כתיקון פתח מבוי המפולש
ולשמואל תקונו כתיקון פתח מבוי הסתום.

ונסתלקו ב' הקושיות דמאחר ובפתח המבוי
עסקינן שוב אינו חמור מפתח מבוי
מפולש וכן לשמואל נדון האי פתח כפתח מבוי
הסתום וצריך לחי [לרבנו הזקן].

ואין להקשות דלא יתכן לפרש כן בדעת
הריטב"א דא"כ מה הקשה אחר כך
אמאי לרב עושה צורת הפתח באמצע ולא
בפתח המבוי, ולפירושו זה הלא ביאר הריטב"א
דבעינן דווקא שם תיקון דהתם משמש כמעבר
בין ב' המבואות.

דביאור קושיית הריטב"א היא דהרי זה
פשיטא שאם יבנה כותל ממש בראש
המבוי שוב אין דינו כמבוי עקום ויחזור להיות
כמבוי שאינו מפולש ותיקונו בלחי אחד
בראשו, וא"כ הק' הריטב"א נהי דתיקונו לעשות
הכר בפתח המעבר בין המבואות אבל אם
יעשה צורת הפתח (הנידונת כסתימא מעליא)
בראש המבוי שוב יחזור דינו להחשב כמבוי
רגיל, ולשם מה נצרך הוא לעשות צורת הפתח
וב' לחיים הלא סגי לו בצורת הפתח בראשו
ולחי בסופו.

ועל זה תירץ דמאחר ומתחילה נדון כמבוי
עקום שהם ב' מבואות הצריכות תיקון
שוב אינו יכול להפטר בתיקון שאינו ניכר בב'
המבואות ואף שבכל התורה צורת הפתח
סתימא מעליא היא בכל זאת מאחר ומתורת
תקוני מבוי היא אינה נדונית כסתימא ממשית
ועדין שם מבוי עקום עליה.

והב' קושיא בדעת רבנו הזקן דהצריך לשמואל
לחי וק' הלא נידון כסתום וסתום אינו צריך
תיקון כלל.

ותירץ דמאחר והעקמומית משמשת כניסה
ויציאה להולכים ממבוי זה לזה שונה
דינה עיי"ש בדבריו.

והנה בקושיית תוס' צ"ב אמאי חמור הוא מן
המפולש הלא מאחר ונידון כב' מבואות
בעינן ב' תיקונים להכשיר ב' המבואות ואדרבא
אינו חמור אלא קל דסגי בצורת הפתח אחת
להכשיר ב' המבואות.

אמנם נראה דאין קושיית התוס' בלומדס'
דחמור דין המבוי, אלא דסוף סוף
קאמר רב נידון כמפולש וא"כ סגי להכשיר מבוי
זה במה שסגי להכשיר מבוי מפולש והיינו צורת
הפתח ולחי ולפי רש"י בעינן בפועל יותר מזה
להכשיר מבוי זה.

ועל זה תירץ הריטב"א דאין אנו דנים את
המבוי אלא את פתח המבוי.

וביאור הענין דבאמת מבוי זה מצד עצמו
חצוץ הוא מרה"ר ופשיטא שאין לדונו
כמבוי המפולש לרשות הרבים דכל מבוי
מפולש לחברו וחברו הוא דמפולש לרשות
הרבים, אלא דמאחר ומשמש כל מבוי עבור
מבוי האחר כמעבר לרשות הרבים הצריכו בו
תיקון להכירו ולהבדילו, ואין ענין תיקון זה
המבוי כתיקון שאר המבואות דהכא כאמור
חצוץ הוא כדין אלא דמאחר ומשמש הוא
כמעבר הצריכו תיקון בפתח המשמש כמעבר
בין מבוי לחברו.

ולחנ"ל תקשי טובא הלא איכא חילוק בין פרצה דעלמא לפרצת מבוי דהכא הפרוצה למבוי חברו, ושוב אין להוכיח מדברי שמואל דמיירי במבוי פחות מעשר.

אלא דיש לחלק בין פרצה עד עשר לפרצת עשר, והיינו דפרצת עשר אף במבוי עקום נדונית כפרצה גמורה ולא מהני בה לחי כלל.

וביאור הדבר דבמקום פרצת עשר דנחשב המקום כפרוץ לגמרי אין משמעות ללחי כלל.

ומדוקדק הדבר בלשון הריטב"א דכתב דאין לחי מועיל לפרצה שלמעלה מי' ומשמע דיש דין מיוחד בפרצה שלמעלה מי'.

ובסמך לחילוק זה בין פרצת י"א לפרצת ד"ט אף לפי ר' הונא יש בביאור התוס' לעיל בדעת ר' הונא דמה שס"ל דיש פרצה כבר בד' אינו מכח שסובר דלעולם בהכי הוי פרצה דהרי ס"ל דמודה ר' הונא בפרצה בראשו שהיא בי' אמות וכל דפליג הוא משום דשבקי בני המבוי זה הפתח ואזלי באחר, ע"כ דיש לחלק בין פרצת ד"ט לפרצת י"א אף לרב הונא.

אלא דהריטב"א שם חולק וסובר דלרב הונא אף בראשו פרצת מבוי בד' טפחים ואם כן נראה דסובר שאין לחלק בין פרצת ד' לפרצת י' לרב הונא וכבר מד' נחשב המבוי כפרוץ.

אמנם יתכן דאף להריטב"א שפוסל כבר בד' ככל אופן יש לחלק בין הפרצות כמבואר דפרצת י' אינה נדונית כפרצה במבוי אלא כאילו אין המבוי חצוץ כלל.

ולפי המתבאר שונה בעיקרו תיקון מבוי זה משאר תקוני מבוי דכאן אין עניינו לעמוד כמחיצה כלל שהרי חצוץ הוא אלא עיקרו הוא הכר בין ב' המבואות.

ואף ר"י דפליג על רש"י אינו בעיקר הענין של תקון מבוי עקום דאף הוא סובר דהם ב' מבואות ושונה דינם ממבוי דעלמא מאחר וחצוצים הם רק פליג וס"ל דצורת התיקון היא כמבוי המפולש ממש וחשבינן ליה כאילו מבוי ישר הוא אלא שנתעקם.

ולחנ"ל אתי שפיר החילוק בין מבוי הפרוץ למבוי דמהני בו לחי לסתום הפרצה, לכל פרצת מבוי דעלמא דלא מהני בו לחי לסתום הפרצה, דמאחר ובעקרו אין האי לחי עומד כמחיצה ואין עניינו לחצוץ שוב ממילא יכול הוא לשמש כתיקון אף במקום פירצה מה שאין כן במבוי דעלמא שנפרץ ובא הלחי לסתום הפרצה ולשמש כמחיצה אז לא מהני דאין לחי סותם פרצות בתורת מחיצה.

ושפיר מוכיחה הגמ' דלא כר' חנין דאם פרצת מבוי אינה אלא בעשר אין כלל מקום לתיקון דהמבואות חצוצים ביניהם, ע"כ כר' הונא דחשיב פרצה כבר מד' טפחים ושוב אין המבואות חצוצים ביניהם ובעינן תיקון למבוי זה ומהני לחי לתיקון זה כנ"ל דאינו עומד כמחיצה אלא כהכר בעלמא.

אלא דצ"ע בזה מדברי הריטב"א עצמו דפירש לעיל מיניה בגמ' בהוכחת הגמ' דלא מיירי במבוי עשר דבהא לא קאמר שמואל נדון כסתום, ופירש הריטב"א אליבא דרבנו הזקן דאם מיירי ביותר מעשר בהא לא היה מצריך שמואל לחי, דאין לחי מתיר פרצה.

הרבים ודומה למבוי עגול דדינו כמפולש
מכח הילוך הרבים. ולפ"ז שמא יש לומר
דאף לפי' הזקן שפירש דלא יועיל לחי
לסתום האי פרצה כוונתו ג"כ לזה דמאחר
ורחב הוא כ"כ נחשב כפרוץ לגמרי ואין בו
משמעות ללחי כלל.]

[**יתכן** ולפירוש רש"י ור"י בהוכחת הגמ'
דביותר מעשר לא אמר שמואל
מאחר ונדון האי מבוי כמבוי אחד שנתעקם
וודאי דינא כרב דאמר כמפולש, שמא ביאורו
דביותר מי' נחשב מפולש ממש דמאחר
והוא רחב כל כך אינו נחשב כמעכב הילוך

הרב בנימין אלטמן

בענין פירצה במבוי היכא דבקעי רבים דף ו' ע"א

כסתום [פירש"י דאי"צ בעקמימותו כלום], והיכא דהעקמימות יותר מי' מודה שמואל דהוי כמפולש [פירש"י דהוי כחד מבוי, והיינו שצריך צוה"פ בא' הפתחים לרה"ר ולא סגי בלחי], וצ"ב מדוע פשיטא לגמ' דביותר מי' מודה שמואל הא גם ד' הוי שיעור הפוסל לפי רב הונא [ומשום דלא אמרי' 'פתח' הוא] ואעפ"כ ס"ל לשמואל דהוי ב' מבואות.

והנה יל"ב מהותו של מבוי מפולש דלא סגי בלחי, והיינו דלחי הוא לאחר שיש מבוי מתוקן במחיצות בעי' לחי שעומד רק בתור לתקן את המבוי ולא בתור מחיצה, אבל מפולש חסר בעיקר המחיצות [לכך אפי' אם לחי משום מחיצה אינו מספיק כי לא עומד בתור תוספת תיקון אלא בתור מחיצה ג'], אמנם יש והמבוי לא חסר לו מחיצה אלא עומד מרובה ואעפ"כ כיון שיש ב' פתחים הוי מפולש, וצ"ב מדוע והרי אי"ז שיעור פירצה, אלא הבי' דכיון שאיכא ב' פתחים זה כנגד זה דרבים עוברים מפתח זה לפתח זה א"כ כל המקום נחשב ל'מעבר', ולכך חשיב פרוץ דהא אינו מקום מובדל מהחוץ אלא משמש כמעבר [נב. עי' לענין סוכה העשויה כמבוי דכ' הר"ן שאם היא בתוך החצר דינה כעשויה כמין גאם].

ומעתה י"ל דזהו ג"כ דין בקעי רבים שפירצתו בד' דכיון שרבים בוקעים המקום לא סגור ומובדל שהרי יש בו מעבר ממקום למקום, ולכך כ' הראשו' (תוס'): בשם ריצב"א,

מבוי בגמ' שיש ג' חילוקי דינים, היכא דרבים בקעי דרך הפירצה [כהיא דמבוי עקום וכו'] פוסלת הפירצה בשיעור ד"ט, והיכא דאיכא גידודי המעכבים בקיעת הרבים [כ"כ במשנ"ב דגידודי מונע בקיעת רבים, ועי' ב"ח] אינה פוסלת עד שיהא יותר מעשר, אבל פחות ה"ז פתח, ופליגי רב חנין ורב הונא היכא דלא בקעי וכגון דפתוח למקום המטונף אך מאידך גם ליכא גידודי המונע ההילוך.

ולפי"ז נר' בפשטות דלרב הונא דפוסל גם בכה"ג דלא בקעי רבים היינו דס"ל דכיון שיש 'אפשרות' לרבים לעבור ה"ז כמו בקעי רבים ולכך פוסל בד'. אולם הסבר זה ק' בלשון הגמ' דגבי בקעי רבים הל' הוא דהוי מפולש וגבי לא בקעי רבים ל' רב הונא דפוסל מדין פירצה דשיעורה בד' בכה"ג [ונפק"מ דלדין פירצה בעי' צוה"פ דוקא במקום הפירצה אבל לדין מפולש העיקר שיהיה צוה"פ באחד מן הצדדים, ולאידך גיסא נפק"מ דלמפולש שי' חנניה דבעי' דלת].

ואם נימא דדין מפולש אינו שייך לדין פירצה בד' א"כ מה מביאה הגמ' ממבוי עקום דהוי כמפולש ראייה לדין פירצה.

והנה בדין מבוי עקום אמרי' בגמ' דרב אמר תורתו כמפולש [פירש"י דבעי' צוה"פ בעקמימות ולחי בפתחים לרה"ר, דפתוח לחבירו הוי כפתוח לרה"ר] ושמואל אמר תורתו

לשי' רב] דאדרבא כיון דאמרי' שליכא מחיצה
א"כ ה"ז כחד מבוי עם המבוי הסמוך.

נמצא דהיכא דאיכא פירצה ד' ובקעי רבים
החיסרון הוא משום מפולש וכן הביא
בשעה"צ סק"ח, ובביאה"ל הביא משו"ע הגר"ז
דהוי כדין מפולש וכ' דלפי"ז יהני לתקן הצוה"פ
באיזה צד שירצה ובצד הב' לחי וכדין מפולש,
ואי"צ דוקא במקום הפירצה. אך זה תמוה
דמדוע יהא קל מדין פירצה דבעי' צוה"פ
במקום הפירצה, אא"כ נימא כדעת האבן העוזר
דכיון שעשה צוה"פ בראש המבוי [ברוח הד']
סגי לעשות בפירצה לחי משום דהשתא הדופן
הג' הפך להיות כדופן הד' שמהני בה לחי.

אולם דעת הבית מאיר דלא סגי בלחי אלא
בעי' צוה"פ [דכיון דהפירצה היא בצד
המבוי לעולם חשיבא 'פירצה' ואינה נחשבת
לראש המבוי] ולפי"ז בעי' דוקא צוה"פ במקום
הפירצה, אכן גבי מבוי עקום מודה הב"מ דמהני
לחי במקום העקמימות [כמבוי' ברא"ש, וכל'
הגמ' תורתו כמפולש משמע דאפ' גם בכה"ג]
כיון דהוא דרך הרבים וכראש המבוי דמי.

ובאופ"א יל"ב דימוי הגמ' בין מבוי עקום
לשיעור פירצת מבוי, והיינו דבכדי
שמבוי יחשב מפולש בעי' שבב' ראשו יהיה
פתוח לרה"ר [שרק אז כל צורת המבוי היא
שמשמשת כמעבר, או משום שבכך נראה
פירצה גמורה, דבב' ראשו ליכא מחיצה], אלא
דבמבוי עקום כיון דרבים עוברים במקום זה
למבוי הסמוך א"כ זהו כראשו של מבוי, אך
עדיין בזה לא סגי אלא בצירוף מה שנחשב
הפתח לפירצה דהיינו שאינה פתח מכלל היקף
המחיצות אלא חלוק מהמחיצות דמקום זה

ובראשו' בסוגיין) דכשהמבוי לא מועיל בשביל
קיצור הדרך מרה"ר זו לרה"ר אחרת לא חשיב
מבוי מפולש. אמנם אין לומר שכל הפילוש
הוא רק מחמת שהרבים בוקעים, דא"כ מה
אכפ"ל שאין מקצרים מרה"ר זה לרה"ר זה הא
מ"מ הרבים בוקעים בכדי להגיע למבוי, אלא
ודאי העיקר הוא דכיון שהמקום משמש רק
כ'מעבר' א"כ אינו מובדל מרה"ר שהרי הוא
המעבר לרה"ר, משאי"כ כשעוברים רק בכדי
להכנס למבוי.

ומעתה היכא דלא בקעי רבים י"ל דס"ל לרב
הונא דאף שבהא אי"ז דין מפולש
מ"מ כיון שאפשר לעבור בפתח זה א"כ ה"ז
'שיעור' פירצה שבכחה להפוך את כל המבוי
ל'מעבר', אלא שמסיבה צדדית הרבים לא
משתמשים בפתח זה, אך אעפ"כ אפשרות זו
נותנת לפתח חשיבות שיחשב לפירצה שהרי זה
שיעור שגורם חיסרון במחיצות שלא יהא
מובדל מרה"ר.

והשתא ניחא דהגמ' מדמה דין מבוי עקום
דהוי כמפולש לדין פירצה כיון דמהא
דעושה פילוש שמעי' נמי שזהו שיעור שבכחו
להחשב לפירצה.

ושי' שמואל דמבוי עקום אין בו חיסרון
מפולש שאינו מובדל מרה"ר כיון שהרי
פתוח הוא למבוי ולא לרה"ר [כמש"כ רש"י]
אבל כל זה בפתח ד"ט שנחשב ל'פתח' אלא
שעושה פילוש, אבל ביותר מ"י הרי זהו שיעור
'פירצה' א"כ חשיב שאין כלל מחיצה במבוי
וכמפולש חשיב שלא סגי בלחי להשלמת תיקון
המחיצות אלא בעי' קודם שיהו מחיצות, אמנם
אי"צ צוה"פ בעקמימות דוקא [כמו בפירצה ד'

בני המבוי, ובריטב"א תי' דבכדי שצוה"פ תחשב שנמצאת בב' המבואות לכך עבדי' בעקמימות אבל אי עבדי' בפתח הפתוח לרה"ר אינו מועיל עבור חלק המבוי העקום.

ויש שביארו דהתוס' ס"ל דב' המבואות הוי חד מבוי ולכך הק' דיהני צוה"פ בראשו הפתוח לרה"ר וכל מה שתי' זהו משום שיראה לכל בני המבוי [ובקרוב נתנאל ב'י' דהוי גזירה שמא יטעו שאי"צ צוה"פ, ובביאה"ל כ' דכל זה הוא דרבנן, והיינו לא מעיקר דין הצוה"פ של עירוב], והריטב"א ס"ל דהוי ב' מבואות ולכך כ' דמדינא ל"מ צוה"פ בב' ראשיו.

ולענין ד' נר' איפכא תוס' ס"ל דאע"פ שהוי חד מבוי מ"מ בכדי שיראו נתנו גדר לתקן כל מבוי בנפרד [דאל"כ למה הוצרך רש"י לב' טעם הצוה"פ באמצע, ולא קאמר משום הרואין], וכ"מ בד' הרא"ש, עי"ש. אבל הריטב"א ס"ל דהוי חד מבוי אלא דמ"מ כיון שמקום העקמימות חשיב פתח המבואות לפי שמשמש ככניסה ויציאה אליהם, לכך הוי כמו מפולש והיינו שלכך מקום התיקון הוא שם שהוא כמו א' מפתחי מבוי זה, ואם יניח הצוה"פ בראשו הפתוח לרה"ר א"כ לא תיקן צוה"פ בחלק הב' של המבוי שאף שם יש ב' פתחים [דהיינו מה שנחשב לפתח מחמת הנכנסין ויצאין כהנ"ל, ומה שפתוח ממש לרה"ר]. וכן משמע מהמשך ד' הריטב"א דתמה על פי' זה היאך יתכן שלא יניח הצוה"פ במקום הפילוש הגמור שפתוח לרה"ר, ומשמע דהוי חד מבוי.

נחשב פרוץ, ובכך נחשבת הפירצה שבצידו למפולש. נמצא דכל דין מפולש מבוסס על כך דהוי שיעור פירצה, ומעתה זהו דמייתי הגמ' ראייה דפירצה פוסלת בד"ט. והא דמבוי עקום לא פסלינן מעצם זה דהוי שיעור פירצה י"ל משום שפרוץ להמשך המבוי ולא לרה"ר, אלא מדין מבוי מפולש אמרי' דאף שכל פתח אינו פוסל בפנ"ע אך מה שיש ב' פתחים למבוי בזה נחשב למפולש, וכל זה מאחר שיש שיעור של פירצה וכהנ"ל [והיינו דאי"ז פירצה אלא שיעור של פירצה].

ופי' ד' הגמ' שאני התפ דבקעי רבים היינו דבכה"ג אף בשיעור ד' לא חשיב לפתח אלא פירצה. ולפי"ז היכא דבקעי רבים בפירצה שמצידו טעם הפסול הוא מדין פירצה ואף בלא דהוי מפולש, ולכך לא סגי בלחי במקום הפירצה, וביותר י"ל דמדין מפולש ליכא למיפסל כיון דאין הפירצה נחשבת למקום הראוי להילוך כמו במבוי עקום שזהו הדרך למבוי הסמוך, ולכך י"ל דלא חשיב מפולש מב' ראשיו, ואת"ש הא דאי"צ דלת לחנניה דמפולש בעי דלת.

ובבב' זה נר' במשנ"ב [בשם הלבוש] דכיון דבקעי רבים אי"ז 'פתח' אלא 'דרך' הרבים'.

מבוי עקום [כמין ד'] האם הוי חד מבוי או ב' מבואות – הנה התוס' הק' מדוע לא סגי בצוה"פ בא' מראשיו הפתוחים ובראש הב' לחי וככל מבוי מפולש, ותי' תוס' בכדי שיראו כל

הרב יהודה קנטור

בגדר פסול פירצה בעידו ובראשו דף ו' ע"א

פתחא רבה ואזלי לפתחא זוטא, והוא דין המבואר בגמ' ד' י' ע"ב, דאיירי התם בפירצה בראש המבוי, והק' הגמ' וליחוש דילמא שביק פתחא רבה, וביאר רש"י שם דע"י זה בטיל תורת פתח מיניה ובטיל לחי המתקן בו ונמצא מבוי זה בלא תיקון, הרי דביארו התוס' דטעם פסול פירצה הוא אינו מחמת חסרון מחיצה אלא דע"י שיש כאן עוד פירצה שבקי לפתחא שבראש המבוי.

ולדברי תוס' דפירש מטעם שבקי כך יתפרש המשך הסוגיא דהק' הגמ' מ"ש מר' אמי ור' אסי דאם יש פס ד' בעידו כלפי ראשו שוב לא פסול פרצת ד' בעידו והגמ' תירצה דלר' הונא הא דשרי לר"א ור"א הוא בדאיכא גודדי, דיש לפרש דכיון דאיכא גודדי אז לא חיישינן דילמא שבקי דאינו נח לעבור שם.

אלא דלכאוו' לשון הגמ' יקשה לפי תוס' דבגמ' הק' לר' חנין מאי שנא בעידו דבי' דאמרינן פתחא הוא, ולכאוו' לתוס' מה דהוא פתחא אין זה מתיר, דהפסול אינו מחמת פירצה, אלא הפסול מחמת דילמא שבקי, ומה יוסיף לו שם פתח למעט חשש דשבקי, ואולי לשון זה הוא רק לר' חנין דלדבריו רק פרצה י' פוסלת ולא מדין שבקי אלא מדין פירצה.

עוד יש להק' לתוס' דמ"ש מהא דר' אמי ור' אסי דבנפרץ בעידו כלפי ראשו אם אין פס ד' בראשו, פרצה בג' אוסר ולא בד' הא

גמ' אמר רב חנין בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו בעשר מראשו בד' מאי שנא מצידו בעשר דאמר פתחא הוא מראשו נמי נימא פתחא הוא וכו' ורב הונא אמר אחד זה וא' זה בארבעה וכו' אמר רב נחמן בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר וכו' אלמא פירצת מבוי מצידו בד' ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מ"ש מדר' אמי ורב אסי התם דאיכא גידודי הכא דליכא גידודי.

טעם הפסול בפירצה

מבואר בסוגיין דיש חיסרון של פירצה, ובפחות מ' פליגי דלר' חנין אינו פירצה אלא פתח, ולר' הונא חשיב פירצה, וצריך ביאור החיסרון בפירצה זו, דהנה בכל דוכתא מצינו שעד פירצה י' הוה פתח ולא פירצה, גבי כלאים וכן גבי חצר לקמן ד' ט"ו, ומ"ש הכא דבד' הוה פירצה, ומצאנו כמה מהלכים בראשונים בביאור הפסול בפירצה מצידו.

ביאור התוס' מצד דילמא שבקי לפתחא

ובתוס' ביארו דטעם הפסול בפירצה באמת אינו מטעם חסרון מחיצה אלא חיסרון אחר, דכתבו התוס' דלא נחלקו רק על נפרץ בעידו אבל בראשו גם רב הונא מודה דכשר, דבראשו אין חיסרון של שבקי, כיון דלא שבקי

פירצה, וקצת ראייה לדבריהם דאינו משום חסרון מחיצה, מלשון הגמ' אלמא פירצת מבוי מצידו בד' הרי דהגמ' דנה רק על פירצה בצידו ולא על פירצה בראשו ולכאן' אם הוא מצד חיסרון מחיצה א"כ מה הוא שיך דוקא לצידו ולמה לא אמרה הגמ' בסתמא אלמא פרצת מבוי בד',

אבל לדבריהם את"ש כל אחד לפי דרכו דלתוס' ביארו להדיא דבראשו אין חשש דדילמא שבקי דלא אזלי לזוטא במקום רבה ולר"ח י"ל דכל חיסרון דפילוש הוא רק בצידו אבל בראשו אין זה פילוש כהריצב"א בתוס' לק' י' ע"ב במבוי העשוי כמין ח' דכיון ששניהם כלים לאותה רה"ר אין זה פילוש.

אלא בדבר זה נחלקו בראשונים אי ר' הונא פליג גם על ראש המבוי דפרצתו בד' או דבראשו מודה לר' חנין דכאמור דלתוס' ר"ה מודה דבראשו לא הוה פירצה בד' אך הריטב"א לקמן ד' י' פליג וס"ל דגם בראש המבוי פירצה בד' פוסל לר' הונא ולדבריו יק' לשון הגמ'.

ביאור הריטב"א מטעם פירצה

אך שיטת הריטב"א דטעם הפסול הוא משום פירצה במחיצות המבוי וכדכתב בפשיטות דהפרצה אוסרת כל דהוה שיעור חשוב וד' הוא שיעור חשוב הראוי לפתח קטן וכל שהוא נידון כפרצה לא סגי ליה בלו"ק דאין לו"ק מתיר את הפרצה,

והנה מה שפירש דלא כהר"ח דהסוגיא מטעם פילוש כתב להדיא דס"ל כהריצב"א דמבוי העשוי כמין ח' אינו נקרא מפולש כיון שכלה לאותו רה"ר ומה להם לבני רה"ר

מבואר דהכא דלחשש דילמא שבקי השיעור הוא בד', וצריך לומר דס"ל לתוס' דבראשו בג' החיסרון הוא שהקורה לא בראש המבוי, וגם שבקי הוא אותו חיסרון דע"י דשבקי שוב לא הוה ראש המבוי, (ופליג על הריטב"א לקמן ד' י' ע"ב דכתב דכדי לפסול בעי שני חסרונות גם דשבקי וגם שהקורה לא תהיה בראש המבוי). עוד צ"ב לתוס' מה ראית הגמ' ממבוי עקום הא שם אין זה חיסרון דדילמא שבקי וצ"ע.

ביאור הר"ח מצד פילוש

וכן בר"ח משמע שהבין שפסול פירצת ד' אינו משום פירצה, אלא הוא מדין פילוש דכיון שיש כאן עוד פתח הוה כמבוי המפולש, דהר"ח ביאר את ראית הגמ' ממבוי עקום לר' הונא דפרצת ד' בצידו אוסרת וז"ל אלמא פירצת מבוי מצידו בד' ס"ל לרב וכל שהוא יותר מד' הריהו כמפולש עכ"ל הרי דהבין דיסוד השאלה וראית הגמ' לדון דכל פירצה מצידו יהיה ג"כ נידון כפילוש,

ופשיטות דברי הגמ' מוכח כדברי הר"ח דהגמ' מביאה ראייה לר' הונא ממבוי עקום דלרב תורתו כמפולש הרי שפרצה בצידו הוא ג"כ חיסרון דפילוש, אבל אם נאמר דפסול פרצה הוא דבר בפני עצמו ואינו שייך לפילוש, א"כ מה הראיה הא שאני התם דהוא מפולש ומהאי טעמא צריך תיקון אבל לעולם בלי פילוש לא היה חשוב פירצה.

אך עכ"פ מבואר גם מדברי הר"ח וגם מדברי התוס' דבאמת בפרצת ד' אין חיסרון מצד פירצה וחסרון מחיצות, אלא מטעמים אחרים, אם מצד פילוש אם מצד חשש דילמא שבקי, והוא משום דלא שאני מכל דוכתא דעד י' אינו

אומר שזה לא סתירה למחיצה אבל עדין בעיני להשתמש עם דין מחיצה שיש מהצדדים כעומ"ר כדי שיחשב כגדור, דפתח עצמו אינו מחיצה, (ויעוי' בס' חידושי הגר"ח פט"ז מהל' שבת הט"ז שהאריך בזה) וי"ל דס"ל דלא מהני עומ"ר לג' מחיצות (וכך יש לבאר בתוס' ד' ה' ע"ב ד"ה ק"ו מחצר) וזה הכוונה שזה נחשב פירצה היינו שכל פתח הוא פרוץ אלא דהוא נידון כגדור מחמת דין עומ"ר ובכאן דל"א הכי שוב הוה פירצה ולא מהני ביה לחי.

ומה דלא מהני לחי הוא משום שהוא פירצה ופירצה אינה ניתרת בלחי אבל אין זה מאותו סיבה שלא מהני עומ"ר דגם אם לא מהני עומ"ר היינו משום דבעינן מחיצות שלימות ועומ"ר הוא רק להחשיב שהמקום הוא רשות חצוצה אבל אין בפועל מחיצה בהכל אבל לחי אולי יותר מהני כיון שלחי הוא מדבר בפועל על המקום הפתוח להחשיבו כסתום ובזה הוא דבעינן לסברא זו דלא מהני לחי בפירצה.

אלא דק' על כל זה דאם נימא דעומ"ר לא מהני בג' מחיצות א"כ למה בעי פירצת ד' הא כל שהוא יותר מג' יפסול דהא ל"א עומ"ר.

ואולי יש לחלק דיש שני היתירים בעומ"ר א' להתיר את הפתחים דהגם ואין בהם מחיצה אבל הדין מחיצה בצדדים מהני גם לפתחים או לכל הרשות ב' מקום שהוא לא פתח אלא פחות מד' שאינו חשוב שם י"ל דאין אנו דנים על מקום מסוים שהוא לא גדור אלא דנים באופן כללי על הרשות אם היא מספיק גדורה ובזה מהני עומ"ר דהיא גדורה.

להתעקם לשם ומאיך כתב דלר' הונא גם בראשו בד', ואף דלשיטתו אין בזה משום חסרון פילוש, ובכל אופן ס"ל לר"ה דפסול, הרי מוכח דאין פסול פירצה מחמת הפילוש. ומה שלא פירש כהתוס' מטעם שבקי נתבאר מדבריו לקמן ד' י' דס"ל דכל שהקורה בראש המבוי אין חסרון דשבקי, ומהאי טעמא בע"כ שטעם הסוגיא משום פירצה גרידא, ולדבריו כל ראית הגמ' ממבוי עקום אינה כפשוטו אלא ההוכחה היא מהא דנחשב כמפולש בע"כ דהפרצת ד' שיש בין המבואות חשיבא כפרצה דאל"ה לא היה נידון כמפולש.

ויש להקשות מ"ש בסוגין דפרצה הוא בד' ולא ב' מ"ש מכל התורה דפרצה הוא ב' כמו גבי כלאים וכמו בחצר. ובאמת יתכן דמטעם זה התוס' והר"ח פירשו באופן אחר אבל להריטב"א קשה.

ולכאור' היה מקום לומר דלר' הונא אין זה דחשיב פירצה דמ"ש מכל התורה. אלא י"ל דהוא פתח אלא דס"ל דגם פתח זה בעי תיקון אלא דחזינן לא כן דהרשב"א והריטב"א כתבו דלא יהני לחי בזה כיון שהוא פירצה ולא מהני לחי בפירצה,

(ואמנם) הריטב"א לקמן ד' י' ע"ב כתב טעם דאין דרך לעשות פתח בצדדים אלא דיעוי"ש דהריטב"א נחלק שם על תוס' וס"ל דגם בראשו פירצתו בד' הגם ושם כן הדרך ולא איירי בקרן זוית אליבא דר' הונא עיי"ש)

והנראה בזה דבאמת כמו בכל התורה דשם פירצה הוא ב' ופחות מ' הוא פתח אבל באמת פתח אינו מחיצה בעצם אלא רק

המחיצה מחמת פירצה זו ולא נתבטל שם מחיצה ממקום זה ואינו נחשב כפירצה.

בתיקון הפירצה עולה ג' מהלכים בגדר פסול פירצה בצידו

א' ריטב"א מצד פירצה ב' ר"ח מצד פילוש ג' תוס' מצד ממעט בהילוכא,

ולכאוי' יהיה נפק"מ ביניהם איך מתקנים את הפירצה דבביאור הלכה שס"ה ס' ב' הביא ג' דיעות בפוסקים דלהגר"ז בעי תיקון כמבוי המפולש דבעי צה"פ ולחי ולהאבן העוזר כתב דאם יש צה"פ בראש המבוי שוב אין שום בעיה ולא בעי לחי בפירצה והבית מאיר כתב דלא יהני כלום עד שיסתום את הפירצה בצה"פ, ואפשר לתלות ג' אופני התיקון בג' הדיעות,

דלכאוי' לר"ח שהוא משום פילוש יצטרכו תיקון כהגר"ז ולהתוס' שהנידון הוא משום ממעט בהילוכא ואז בטל שם פתח יצטרכו תיקון כהאבן העוזר דאם עושה צה"פ בראש המבוי לא מתבטל ממנו שם פתח (כמבואר במשנ"ב סי' שס"ג ס"ק בשם רעק"א דגורס דעביד ברבה) והבית מאיר להדיא הביא דבריו בשם הריטב"א דלא מהני כלום עד שיסתום את הפירצה וזה את"ש שהוא מדין פירצה ממילא לא יהני כלום עד שיסתום אותה.

(אכן) הפוסקים עצמם לא מוכרח כלל שלמדו כהנך ראשונים ובפרט דהפוסקים דנו בענין אחר והוא למה דקי"ל כר' חנין דל"א פירצה בד' אלא במקום דבקעי רבים בזה דנו הפוסקים ואילו אנו דנים אליבא דר' הונא במקום דלא בקעי רבים).

ומעתה י"ל שהנידון באופן כללי מהני גם בג' מחיצות דמבוי אבל אם יש פתח שבאים להתיר ולדון שגם מקום זה גדור בזה לא מהני עומ"ר.

ועי"פ הרש"ש יש לישב בפשיטות דעד' ד' הוא כמו גדודי דקשה להכנס ולצאת, לכך לא חשיב פירצה ולא בעינן לדין עומ"ר אכן לכאוי' בשורש הדבר גם להרש"ש בעינן לסברא דיש שני מיני עומ"ר וכמשנ"ת דהא גם אם לא חשיב פירצה מ"מ הא אין כאן מחיצה ודו"ק.

אלא דיש להעיר דהנה להריטב"א יש גם פסול בפירצה בראשו בד' אליבא דר' הונא ובוזה כבר יש כאן ג' מחיצות שלימות ולמה יחשב כפירצה אלא די"ל דכיון דאיירי התם דרוח רביעית ביותר מי' וצריך למעט ובוזה בעינן מיעוט גמור כמו בג' מחיצות והוא חידוש דבעינן יותר מג' מחיצות.

אלא דבהא יש לעי' מה יהני מה דאיכא גדודי דבוזה מבואר בגמ' דר' הונא מודה ובהכי מוקים לר' אמי ור' אסי הא לכאוי' גדודי הוא לא סותם פרצות וכל שיש פירצה שוב לא הוה כסתום ויש כאן חיסרון מחיצה

ונראה לבאר שכמו שפתח הוא סיבה שלא יחש פירצה כך גדודי הוא סיבה שלא יחשב פירצה ולא משום שהגדודי גודר אותה אלא דלא חשיב כלל פירצה וכך מתבאר בדברי הריטב"א בד"ה ופרכי' מכלל דר' הונא אע"ג דלא בקעי ביה רבים וז"ל גם נראה לכל שהוא מחיצה נפרצת עכ"ל דהיינו שלא נתבטלה

הרב חיים ליטוב

מבוי עקום דף ו' ע"א

מדברי רב דמבוי עקום חשיב כמפולש, ע"כ דכל פרצה ד' חשיבא כפילוש, אבל לביאור הראשונים דהוא דין פרצה הפוסלת צ"ע מה ההוכחה ממבוי עקום, הא שם אין החסרון משום הפרצה אלא משום הפילוש.

וע"כ אף בריטב"א נצטרך לבאר דמבוי עקום מלבד הפילוש יש גם פרצה, דהיינו דאי לאו שהינו מחשיבים לעקמומית כפרצה, לא היינו מחשיבים אותו כמפולש, ורק בגלל שחשיב כפרצה נחשב כמפולש. ונמצא לפי זה בשיטת רב דמבוי עקום הוא בב' שלבים, א. דחשיב כפרצה. ב. דפירצה זו מחשיבתו כמפולש.

ב.

ומעתה יש לדון בדעת שמואל שנחלק על רב וס"ל דמבוי עקום תורתו כסתום במה נחלק, האם על מה דאני מחשיב העקמומית כפרצה, או דמודה שנחשב העקמומית כפרצה אך חולק על השלב השני בדברי רב שמחשיבו כמפולש.

וראשית יש להוכיח נידון זה מסברא, דלכאורה אי נימא דפליג שמואל על עצם זה דפרצה ד' נחשבת כפרצה, א"כ ליפלוג בכל מבוי שנפרץ מצידו, ולמה העמידו למחלוקתם דווקא במבוי עקום. וע"כ דמודה שנחשב כפרצה וחולק רק על דברי רב דמחשיבו מחמת זה כמפולש.

א.

בגמ' נחלקו רב הונא ורב חנין בפרצת מבוי מצידו, דלרב חנין שיעור פרצתו בי' אמות, ולר' הונא שיעור הפרצה בד' טפחים. ובגמ' הביאה ראיה לדברי ר' הונא ממבוי עקום, דמבוי עקום נחלקו רב ושמואל, רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום, ובגמ' הוכיחה מדברי רב דע"כ מיירי בד' ומוכח מדברי רב דדנו כמפולש דס"ל שפרצת מבוי בד'.

ולבאר הראיה צריך בראשית לבאר מה טעם הפסול בפרצה מצידו, ומצאנו בדבר ג' שיטות עיקריות בראשונים. א. שיטת ר"ח. דבר"ח ביאר את ראית הגמ' "אלמא פירצת מבוי מצידו בד' ס"ל לרב, וכל שהוא יתר מארבעה הרי הוא כמפולש", הרי שמבואר בדברי ר"ח דכל פרצה יותר מד' טעם פסולה הוא משום הפילוש. ב. שיטת התוס' [ד"ה אחד] דלר' הונא טעם הפסול בפרצה מד' ועד י' הוא משום "דממעט בהילוכא", ולא נתבאר בדבריו די הצורך מה החסרון, ויבואר אי"ה לקמן. ג. המתבאר לכאורה מדברי הריטב"א ועוד, דהוא דין פרצה הפוסלת, ובפשטות הביאור הוא דחשיב כאילו ליכא מחיצה, דכיון שיש בה פרצה בטל שם המחיצה.

וצריך להבין מה ראית הגמ' ממבוי מפולש, דהתינח לפי ר"ח דכל פרצה מצידו פסולה הוא משום הפילוש, מובן דהוכחת הגמ'

ג.

ולכאורה נחלקו בדבר בראשונים, דבגמ' הוכיח מדברי רב דמבוי עקום חשיב כמפולש לדברי ר' הונא דפרצה שיעורה בד', דאי לא היה שיעורה בד' לא היה חשיב מבוי עקום כמפולש. ובריטב"א כתב [ד"ה אלא לאו] "והוא הדין דמצי לאתויי מדשמואל דאמר תורתו כסתום לפרוש הזקן דמצריך בו לחי", וכונתו דאף לשמואל אי לא היתה פרצה ד' חשובה לא היה צריך לחי בעקמומיתו [ובפשטות משום דעומ"ר היה מחשיבו כסתום לגמרי ולא בעי שום תיקון].

אך ברשב"א כתב [ו. ד"ה מבוי שנפרץ] דבפרצה ד' או י' אין קורה ולחי מתירתן "והיינו דכי אתא ר' נחמן למידק ממבוי עקום לא דייק לה אלא מדרב בלחוד דמצריך צוה"פ כמפולש ולא דייק לה ככו"ע דהא שמואל לחי מיהא בעי לעקמומיתו וכפי פי' האחר של רש"י ז"ל", הרי דנחלק על הריטב"א וסובר דלא יכלה הגמ' להוכיח נמי משמואל, דא"כ היה פרצה ולא היה ניתר בלחי או בקורה.

ולכאורה נחלקו הריטב"א והרשב"א בסברה זו, דלריטב"א שמואל דן לעקמומית כפירצה, מדבעי תיקון לחי, ולכך שפיר יכלה הגמ' להוכיח מדשמואל, אך לרשב"א לשמואל אין העקמומית חשיבא כפרצה כלל, דאי היתה חשובה כפרצה לא היה מהני לחי וקורה.

ד.

אך צ"ע מה יענה הריטב"א לטענת הרשב"א, דאם חשיב פרצה א"כ במה יועיל לחי. ובפרט לפי מה שכתב כן גם הריטב"א גופי' דלחי לא מהני בפרצה, וכן הוא בסוגין ו. ד"ה

וכן יש להוכיח עוד כצד זה מדברי רש"י לקמן [ח.]. גבי ההוא מבוי עקום דהוי בסורא כרוך בודיא וכו', דמבואר שם דאף לשמואל בעי תיקון בעקמומיתו, וביאר ברש"י דמיירי דבני המבוי האחר לא רצו לתקן רשותם, ולכך צריך לחי בעקמומיתו אף לשמואל [ואף לפי' רש"י בסוגין דפליג על מוה"ז וס"ל דלשמואל לעולם אין צריך לחי באמצעותו]. והנה אי נימא דשמואל פליג בהא דפרצה ד' לאו שמה פרצה, א"כ מה לי אם תקנו בני המבוי השני את רשותם, ומה לי אם לא תקנו, הא מבוי זה הוא כמבוי סתום לכל דבריו, ולא משנה לי שיש בו פרצה ד', וע"כ דשמואל מודה דחשיבא פירצה ורק חולק בהא דלא חשיבא כמפולש.

אמנם יש מקום להוכיח מרש"י להיפך, דכתב רש"י על דברי הגמ' במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום, דללישנא קמא [פירש"י] "כיון דיותר מעשר הוי כחד מבוי ובהא לא לימא שמואל דלאו מפולש הוא". הרי דפשוט לגמ' דיותר מעשר מודה דחשיב כמפולש, ונראה דבפחות מי' לא חולק על הא דחשיב כמפולש, דהוא ג"כ סובר שכשפירצתו חשובה חשיב כמפולש, אלא דבד' חולק וסובר דלא חשיבא כפרצה, אך אם היה פרצה היה גם מפולש.

אמנם יש לדחות ראיה זו, דשאני פרצה י' מפרצה ד', דפרצה י' מחברת את ב' המבואות ומחשיבתם כמבוי א' ארוך משא"כ בפרצה ד' [ויבואר אי"ה לקמן עוד החילוק בין פרצה ד' לפרצה י'].
 פרצה ד' לפרצה י'.

לא תפסול בג' כשנפקא מכלל לבוד, יעוי' ברש"ש ובשפת אמת שעמדו בה] וביאור הדבר, דבעצם מחיצה גמורה כל עוד שאין פרצה ד' איני רואה חסרון זה כלל, וכאילו קיים הכותל אף במקום זה, דאין דין המחיצה למלא כל משהו ומשהו מן החלל, אמנם לר' הונא כשיש שיעור ד' בלא מחיצה, ושיעור ד' הוא שיעור מקום חשוב בכל דוכתא כדכ' הראשונים, מעתה שוב איני דן מקום הפרצה כסתום אלא צריך לדון עליו בפני עצמו ואינו חלק מן הכותל, משא"כ לר' חנין כיון דדרך להיות בכותל פתחים א"כ עד י' אין צריך כלל לדון על מקום הפרצה והכשירו בפני עצמו. [לבד מהיכא דאין רגילות לעשות פתחים כגון בקרן זוית].

ולפי זה שפיר מובנת ראית הגמ' לפי הריטב"א מדברי שמואל, וזה מה שהקדים בציורו כיצד היה נראה באם היתי דנו כסתום ממש, דאם לא היינו דנים במבוי עקום למקום ד' זה דפרצה בעקמומיתו בפני עצמו לא היינו מצריכים אף לחי שם, דהרי אם העקמומית היתה מפולשת בשיעור של ג' ומחצה טפחים, לית מאן דפליג שלא היינו מצריכים כלום בעקמומיתו והיה נידון כב' מבואות סתומים רגילים, ואף שעקמומית זו היתה משמשת לכניסה ויציאה מ"מ היינו מחשיבים למחיצה כסתומה ממש וכאילו בוקעים ע"ג המחיצה, וא"כ מדדן שמואל למקום זה כפתח כבר מוכח דפרצה ד' היא מקום חשוב לדון עליו בפני עצמו, ואף דלעולם כל חד כדיני' ובמבוי עקום דינינן ל' כפתח ובעי לחי, ואילו בפרצה מצידו דינינן לה כפרצה ולא יהני לחי, מ"מ הראיה קיימת.

מבוי שנפרץ בסוה"ד שכתב להדיא דאין חילוק בדבר בין פרצה ד' לפרצה י', וז"ל "וכל שהוא נדון כפרצה בין מיותר מעשר הן בד' טפחים לא סגי ליה בלחי וקורה אלא בעי צורת פתח שאין לחי וקורה מתירין את הפרצה".

וביותר יקשה דבריטב"א גופי' כשהביא לפי' מוה"ז הקשה וז"ל: "וכן לפי' הזקן ז"ל בתורתו כסתום האיך יהא בעקמומיתו כלום והרי אתה חושב אותו כאלו הוא סתום, והא ודאי לא קשיא כי מפני שמקום העקמומיות משמש כניסה ויציאה לכאן ולכאן וכאלו פתוח לשני המבואות נחלקו עליו וכו' ושמואל אמר שתורת אותו פתח כפתחו של מבוי סתום שנותנין בו לחי", הרי שביאר דהטעם לשמואל לפי' מוה"ז דדנים לעקמומית כפתח והא דבעי לחי הוא מדין לחי בפתח המבוי. וא"כ תקשה ביותר קושית הרשב"א, דכיצד מוכיח הריטב"א דפרצה פוסלת מד' כדעת רב הונא מדשמואל, והרי לשמואל להדיא ביאר הריטב"א דלא חשיב כפרצה אלא כפתח.

ה.

ואשר יראה לישב בזה, דהנה הריטב"א כשהביא לראית הגמ' כתב "דהא הכא כשתעיין בפרצה זו יפה תמצא כל א' מן המבואות כאלו נפרץ בצדו וכשתסתום הפרצה תבין ותמצא כן וכו', וכיון דרב עושה פלוש זה כפרצה אלמא אין פרצת מבוי בעשר חשוב פתח אלא כפרצה" והאריך טובא לכאר דבעצם היה חשוב כסתום אי לאו הפרצה, וכן צייר, והביאור הוא דהא בין לר' חנין ובין לר' הונא פרצה בפחות מד' אינה פוסלת כלל, ואף לא בעיא שום תיקון [ובאמת הקשו באחרונים מ"ט

ו.

אמנם אכתי קשה הא גופא, מפני מה בפרצה מצידו אני דנו כפרצה ולא סגי בלחי, ואילו בפרצת מבוי עקום בעקמומיתו אני דנו כפתח וסגי בלחי. ומכח דמבוי עקום מהני הא דפתוח למבוי אחר ולא לרה"ר דיהני לו לחי, משא"כ אם היה פתוח לרה"ר לא היה מועיל לו לחי.

והנה בראשית דברינו הבאנו מדברי הראשונים דיש ב' חסרונות בפרצה, הפרצה גופא, והפילוש. דהיינו דבדין מבוי נאמר שיהיה מתוקן בג' מחיצות גמורות [ועי' ה: תוד"ה אינו דין דכ' דאפי' עומ"ר לא יהני והאריכו בביאור דבריו], וכשיש פירצה א"כ אחת המחיצות לא מתוקנת. ועוד חסרון הוא

משום הפילוש, שעצם החפצא דמבוי הוא שהוא מקום המיועד לשימוש בני המבוי ונבדל מרה"ר [וכ"כ בחזו"א סי' א' ס"ק מ"ו] ולכך כאשר מפולש לרה"ר א"כ איני רואה אותו כמקום העומד בפ"ע אלא כמעורב עם רה"ר.

ובפרצה בצידו בעלמא ישנם לב' חסרונות אלו, ואף שהלחי נותן לו שם מחיצה מ"מ כיון שמפולש לרה"ר להא לא יהני לחי, משא"כ במבוי עקום שאיני רואה אותו כמפולש לרה"ר, והחסרון היחיד שלו הוא בגדר מחיצות, להא סגי בלחי.

ועכ"פ לדברינו מבואר דאין חסרון בעצם שלחי יתקן שם פרצה אלא א"כ יש חסרון דפילוש.

הרב מאיר ברגר

בענין מבוי שנפרץ מצידו דף ו' ע"א

כתב (בסוגיין ולקמן י: דבד"ט נפסל, אמנם יל"ע, דלקמן בסו"ד הק' לשיטת התוס' וביאר לשיטתם דחלוק צידו מראשו ואין דרך לעשות פתח מצידו, ודלא כמש"כ בתחילה דהוה פירצה, ויל"ד אם כתב כן רק אליבא דהתוס', או דהוא עצמו נמי סבר כן.

ולמסקנת הסוגיא נתבאר דאיכא חילוק בין בקעי בה רבים ללא בקעי בה רבים. דהיכא דבקעי בה רבים בפתח הנוסף שעשה מבטל לכו"ע את הפתח הראשי בד"ט. והיכא דלא בקעי בה רבים, בזה פליגי רב חנין ורב הונא, בצידו בכמה נפסל.

ד. **ובדלא** בקעי בה רבים ואיכא גודי, לכו"ע בצידו כשר בפירצה עד י' אמות כיון דלעולם לא יהיה בקעי בה רבים. וביאר רש"י "שנשתייר מן הכותל ביסוד ג' או ד' טפחים גובה על כל פני הפירצה שאינה נוחה לעבור". ומאידיך בריטב"א פליג וביאר באופ"א "שדווקא ביסודות הכותל קיימין ונראין על הקרקע, ולא ניחא תשמישתיה, גם נראה לכל שהיא מחיצה נפרדת". ונחלקו ביסוד גידודי האם הוא דווקא בכל מכשול שמקלקל את השם פתח או"ד דרק במכשול הנראה כמחיצה מהני. ונפק"מ באיכא טינוף או תל בעלמא אי מהני דלרש"י מהני ולריטב"א לא מהני.

א. **פליגי** אמוראי בשיטת רב במבוי שנפרץ מהו השיעור הפוסל בו. רב חנין בדעת רב סבר דבנפרץ מצידו או בראשו כשר המבוי עד עשר אמות (ועד בכלל, תוס').

ב. **בפירצה** בקרן זוית מ-ד' טפחים נפסל, ופליגי הראשונים באיזה קרן זוית איירי, האם בראשו או אף בשאר רוחות. הריטב"א (ו. ד"ה ופרכינן) הק' מ"ש מהא דאמרי (ה). ר"א ור"א דעבדי אינשי פתח בקרן זוית, והכא מבואר דלא עבדי פתחא בק"ז. ותירץ דהכא הפתח בק"ז בראשו ולא עבדי אינשי הכי, משא"כ לעיל בר"א ור"א איירי שהפתח בשאר רוחות. ומבואר דבשאר רוחות עבדי אינשי, ולפי"ז בסוגיין כל מחלוקתם דרחב"ח ור"ה הוא רק בפתח שבראשו.

התוס' (ד"ה דפתחא) חילקו באופ"א דלעיל בר"א ור"א איירי שעשה מזוזות ומשקוף. ומבואר דפליגי בכל הרוחות, מהא דלא חילקו בין ק"ז לשאר רוחות. ולפי"ז בסוגיין פלוגתתם דרחב"ח ור"ה איירי בפתח בק"ז שבכל הרוחות.

ג. **רב** הונא פליג בדעת רב"ז וסבר דבנפרץ מצידו בד"ט נפסל, ובנפרץ מראשו פליגי הראשונים בדעתו, דהתוס' (בד"ה אחד) סברי דעד י' אמות כשר כרב חנין. והריטב"א

א. בהגהות וציונים שבגמ' עזו והדר הביאו מהדקדוקי סופרים דבכת"י איתא דרב הונא איירי בדעת רב, וכן הביאו שברא"ש הביא שכ"כ הרבה, והביא הרא"ש נפק"מ לדינא בזה.

בד"ט. משא"כ בראשו דאינו ממעט בהילוכא ולא שבקי פתחא רבה ואיילי בפתחא זוטא. ובדבריהם יל"ד האם הפוסל הוא כיון שמתמעטים האנשים מהילוך בפתח הגדול שהוא מרוחק, לכך כבר פקע מיניה שם פתח. או"ד דחיישינן שמא לבסוף כו"ע אזלי בפתחא זוטא ושבקי פתחא זוטא, ונמצא דבקעי בה רבים. ומלשון רש"י לעיל ה. ד"ה מתיר שכתב "דכיון דממעטין בני מבוי בהילוכן ומקצרין את דרכן דרך אותה פירצה חיישינן דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי ונפקי בההיא בההיא פירצה ובטיל ליה פתחא קמא ובטלה קורה" משמע מדבריו דהחשש שמא לבסוף כו"ע יעברו בפתח הקטן ויתבטל שם הפתח מהפתח הגדול.

אמנם בשער הציון (שס"ה סק"ח) כתב גבי נפרץ מצידו - "ובאיזה אחרונים ראיתי הטעם, משום דאז הוי בכלל מבוי מפולש¹, ובתוספת שבת ראיתי, שכשבקעי רבים בדרך הזה חיישינן שיקצרו דרכם ולא ילכו בפתח המבוי שבו הלחי והקורה. ולא אבין, דהלא כשנשאר בראשו פס ד' טפחים לא חיישינן לזה, כדפירש רש"י בדף ה' דיבור המתחיל מתיר פרצה, ומוכח כן בסוגיא דף י' ע"ב, וצ"ע". ולפי"ז אין להוכיח מרש"י ה. לסוגיין דהתם איירי בלא נשאר פס ד' והכא איירי בנשאר פס ד'. אמנם השעה צ"ל לא איירי אליבא דהתוס' וא"כ יל"ד האם לתוס' שייך לבאר החיסרון דממעט בהילוכא דלא כהתוספת שבת.

והנה לשיטת רש"י שטינוף לא חשיב גידודי ולדעת רב הונא בדלא בקעי בה רבים נפסל בפירצת ד' טפחים, ובדאיכא גידודי כשר בפירצה עד י' אמות. ואין להקשות דכיון דגידודי מונע את הרבים א"כ גם טינוף ימנע רגל רבים ומ"ט שרי בטינוף רק עד ד"ט. דכבר כתב לן רש"י בד"ה מכלל וד"ה התם דדווקא גידודי מהני עד י"א שהוא תיקון בגופו של פתח, אבל טינוף אינו בגוף הפתח אלא דהמקום היוצא מן הפתח מטונף ותיקון שאינו בגוף הדבר לא מהני מידי ונאסר בפירצת ד"ט. כלומר דגידודי אינו משום שמונע רגל רבים אלא הוי כעין השלמה והמשך לכותל ונראה כסתום ולכן רק בדנשתייר מן הכולם ג' או ד' טפחים מהני לסתום פירצה עד י"א.

ה. **ועתה** נבוא לבאר בעזה"י במה פליגי ומה סברת הדברים, וביאור הוכחת הגמ' ממבוי עקום.

בדעת רב הונא דפוסל מצידו בד"ט קשה מ"ט לא אמרינן דניתר כיון דעומד מרובה על הפרוץ, כדאמרינן במחיצות שבת כלאים וסוכה דמתיר עומ"ר. וי"ל דעומד מרובה הוא רק כשיש פירצה בכותל, אבל היכא דהפירצה משמשת להילוך א"כ נעשית פתח וצריך לזה תיקון של פתח².

ובראשונים כתבו ג' טעמים בטעם דפסול פירצה בד"ט לרב הונא

א. **שיטת** התוס' (בד"ה אחד) דכיון דקא ממעט בהילוכא פוסל הפירצה

ב. אמנם אי"ז מוכרח דאולי לר"ה בד"ט הוא כי' אמות לרב חנין, וכמו דהתם אמרינן דמי' נידון כפירצה ולא כפתח ולא מהני עומ"ר ה"ה הכא בד' נידון כפירצה. ויש לדחות.

ג. וכ"כ הר"ח וכפי שיובא להלן.

הוה פירצה וא"א לתקנה עד שיסתום, דגודי לא מסלק מיניה שם פירצה. וי"ל דסבר דפירצה היינו מקום שפתוח ללא שום מחיצה, והוה פירצה גמורה. אבל היכא דאיכא ממשול בפתח אמנם שם פתח לית ליה, אבל שם פירצה לפסול המבוי נמי לית ליה, דאינו נח ליכנס ולצאת בו, ואינו פירצה גמורה ולפסול המבוי בעינן פירצה גמורה.

ובאופ"א י"ל (וכע"ז באמרי יעקב) לפי מש"כ הריטב"א^ד לקמן י: "שאינן דרך פתח

לעשות מבוי בצידו" שאין כוונתו שהפירצה הוא שורש הבעיה, אלא דכיון שעוברים שם רבים ממילא דינו כפתח, אמנם לא הוי פתח ממש כיון דאין עושים פתח בצידו, ולכך מיקרי פירצה. אבל היכא דיש גידודי לא חשיב פתח דהגידודי מונע ממנו שם פתח, ופירצה נמי לא מיקרי כיון דכל השם פירצה הוא רק לאחר שיש בו שם פתח, ואין עושים פתח מצידו ובגידודי אין שם פתח.

ג. **הר"ח** כתב דלרב הונא בצידו ביותר מד"ט הרי הוא כמפולש. ורב חנין דפליג אפשר דסבר דפילוש הוה בב' פתחים המכוונים זה כנגד זה, כמש"כ רש"י בדעת שמואל בד"ה תורתו כסתום. ולדבריו צ"ב בבקעי בה רבים ואיכא גודדי מאי מהני לר"ה והא הוה מפולש.

דצ"ל דסבר שמפולש גרידא אינו אוסר אלא צריך שיהיה קל לצאת בו רק בזה יש לו שם פתח מפולש אבל בגודדי דאינו נח לצאת וליכנס בו חסר לו בשם פתח ולכך אינו עושה

ומעתה לתוס' היכא שתיקן את פתח המבוי בלחי או קורה הפירצה פוסלת כיון דאמרין דהשם פתח נקבע גם ע"י הכמות של העוברים דרכו, ורוב האנשים יקצרו דרכם בפירצה. אבל היכא שיעשה פתח גמור בכניסת המבוי ע"י צוה"פ ודאי דאפילו לא יעברו דרכו כלל לא בטל מיניה שם פתח. דהוה פתח מעלייתא. ורב חנין דפליג סבר דלא איכפ"ל מה דממעט בהילוכא כל זמן שרבים עוברים בפתח המבוי, דלא חיישינן לזה.

והיכא דלא בקעי בה רבים ואיכא גודדי לכו"ע אינו פוסל עד י' אמות, וביאור הדברים דכבר נסתלק האי חששא דשבקי פיתחא רבה ועיילי בפיתחא זוטא, ואפילו ממעט בהילוכא לא יביא לשבקי רבים לפתחא רבה. לרש"י משום דאינו נח לילך שם, ולריטב"א דהוי כעין מחיצה, ולא חזינן הכא פתח.

ב. **שיטת** הריטב"א "דכל דהוי הפירצה דבר חשוב כשיעור הראוי לפתח קטן אוסרת שם", [ולקמן י: כתב "שאינן דרך מבוי לעשות פתח בצידו", ולפ"ז הביאור בסוגיין באופ"א וכפי שיבואר להלן], ולכך לרב הונא פסול אף מראשו בד"ט כיון שסו"ס איכא פירצה. ורב חנין דפליג סבר דעד עשר שיעור פתח יש בו, וכדמוכח בגמ' להדיא דהק' מ"ש מצידו בעשר דאמר פתחא הוא מצידו נמי נימא פתחא הוא.

ולדבריו צ"ב לרב הונא בבקעי בה רבים ואיכא גודדי, מאי מהני הגודדי והא

ד. הריטב"א כתב כן בשיטת התוס' דסברי דחלוק ראשו מצידו ורק בצידו פליג, ויל"ד אי הדר ביה ומסכים לשיטת התוס' או דביאר רק אליבייהו וליה לא סבירא ליה. וצ"ע. וכבר הרחבנו בזה בתחילת הדברים לעיל סק"ג.

מתוקן הוא יותר ממעט בהילוכא מהפתחא רבה, [לו"ק וגידודי לסתום בפתח שהוא יותר מד"ט אינו מועיל, דהתוס' סברי דלא מועיל לו"ק בשאר מחיצות, אלא רק במחיצה רביעית, והרשב"א והריטב"א סברי דלא מועיל לו"ק לסתום הפירצה].

ח. **בשו"ע** שם"ג סל"ד סופו כתב וצריך לזוהר דלא לישבוק פתחא רבה ועייל בזוטא שאם עשה כן בטל תיקון המבוי אא"כ עשה צורת הפתח לזוטא. ובמשנ"ב ס"ק ק"ג הביא מהגרעק"א דהק' מאי מהני דיעשה צוה"פ לזוטא והא מבטל פתחא רבה. והגדול דשוב לא נתבטל מיניה שם פתח.

ויצ"ב מ"ט לא נתבטל מיניה שם פתח והא לא בקעי בו רבים. אלא מוכח מינה דהחיסרון דבקעי בה רבים תלוי היאך תיקנו לפתח, דאם תיקנו בלחי או בקורה שהוא תיקון גרוע בעיני נמי כדי להחיל שם פתח שיעברו בו הרבה אנשים. אבל כשתיקנו בצורת הפתח הוה תיקון גמור וחשיב סתימא גמורה, שוב לא שייך למיגרע מיניה שם פתח אף אם לא יעברו בו רבים. ואתי שפיר לשיטת הרשב"א (י: ד"ה וליחוש) דכתב "ומבטיל ליה לקורה מתורת פתח והויא לה כפירצה", ומבואר דהקורה היא העושה שם פתח וא"כ בסוג פתח גרוע ששמו כפתח נקבע ע"י הקורה, בזה צריך סיוע לשם פתח ע"י דבקעי בו רבים.

אבל לשיטת רש"י (ה. ד"ה מתיר, וכע"ז י: ד"ה דילמא) שכתב "חיישינן דילמא

את המבוי למפולש, אבל במבוי המפולש זה כנגד זה אפשר לומר שגדודי לא יהיה חיסרון דפתח של פילוש זה כנגד זה הוה פתח מעלייתא שגידודי לא יכול ליצור בו גריעותא (וכ"מ קצת בחזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ד בסופו).

ו. **לרב** הונא בנפרץ מצידו יל"ד האם מועיל לתקן את הפירצה בלחי או קורה - ונראה להוכיח מהראשונים דלא מהני לחי וקורה בצידו, בתוס' (ה: בד"ה אינו) כתבו דלא מהני לחי ופס אלא במחיצה רביעית. ברשב"א (ו. ד"ה מאי) ובריטב"א (ו. ד"ה מבוי בסופו)^ה כתבו "וכל שהוא נדון כפירצה בין מיותר מעשר הן בד' טפחים, לא סגי ליה בלחי וקורה, אלא בעי צורת פתח, שאין לחי וקורה מתירין את הפירצה" (לשון הריטב"א).

ז. **לרב** הונא בנפרץ מצידו האם מועיל צורת פתח לתקנו -

לר"ח מהני דצוה"פ הוה סתימא מעלייתא, ועושה שלא יהיה מפולש.

לריטב"א מהני דהוה סתימא מעלייתא, ומסלק את הפירצה הקיימת.

לתוס' לא מהני דעדיין ממעט בהילוכא.

וקשה לפירוש התוס' דבצידו אמרינן דבד' טפחים נפסל לר"ה, נמצא שגם ביותר מד"ט פסול אא"כ עשה בו סתימא מעלייתא או צוה"פ וגידודי, דצריך תיקון שממנע מהילוכי דאינשי, ולחי או קורה או צוה"פ לא מנעי הילוכא, ואדרבה ככל שהפתח יהיה יותר

ה. והביאם הביאור הלכה סי' שס"ה ס"א ד"ה אסור.

דליכא לשם פתח ממילא גם נסתלק הסיוע של
 הקורה הכא. אבל הא מיהת חזינן דשם פתח
 לחוד וקורה לחוד, וצ"ל שלפי"ז צריך קורה רק
 משום היכר'.¹

שבקי פתחא רבה ועיילי ונפקי בההיא פירצה
 ובטיל ליה פתח קמא ובטלה קורה דידיה ואין
 קורה למבוי זה", ומבואר דכיון דשבקי הפתח
 הגדול נתבטל מיניה שם פתח וכתוצאה מהא

1. וכמש"כ הרבינו יהונתן והמאירי שאין מועיל לחי וקורה ביותר מעשר אמות כיון דליכא היכרא, ולא משום דהון דהוה פירצה.

הרב חיים ליטוב

בענין מבוי עקום דף ו' ע"א

אמר שתורת אותו פתח כפתחו של מבוי סתום שנותנין בו לחי".

ומתבאר מדבריו דהעקמומית חשיבא כפתח המבוי, וצ"ב א"כ מה טעמו של שמואל דאמר תורתו כסתום והרי המבוי מפולש דמול הפתח שבעקמומית פתוח פתח לרה"ר. וע"כ צריך לבאר דבעלמא מבוי סתום היינו שאינו מוביל לרשות הרבים, וכאן חשיב מבוי סתום לפי שאין מגיע מרשות הרבים. והיינו דאע"ג שאני מחשיב העקמומית כפתח המבוי לענין דבעי לבתקנו בלחי וקורה, מ"מ כיון שמגיע ממבוי ולא מרה"ר לא חשיב כמפולש. ואף שהמבוי שמוביל אליו פתוח לרה"ר.

ובריטב"א הוסיף עוד "וכשתאמר לרב למה עושין צורת פתח בעקמומותו ואין עושין אותו באחד מראשיו, י"ל מפני שיהא צורת פתח שעושין שם משמש לשתי המבואות ויראו אותו כי הפתח ההוא משמש לכאן ולכאן, ואם אתה עושה צורת פתח באחד מן הראשים בלבד לא הכשרת השני בצורת פתח באחד מראשיו כי אין זה הראש שבו צורת פתח חשוב ראשו של זה כלל".

וצריך עיון בדבריו דמה נפק"מ שאותו הראש שבו צוה"פ לא חשיב כפתח מבוי זה הא ס"ס כיון שתקנו אותו בצוה"פ א"כ חשיב כמבוי סתום, וא"כ איך יהיה חמור המבוי היצא

רש"י [ד"ה תורתו] הביא ב' פירושים בדברי שמואל דמבוי עקום תורתו כסתום, פי' הראשון דהמבוי חשיב כסתום וממילא הכשירו כדין מבוי סתום, ע"י לחי או קורה בפתחו. ולכך במבוי עקום בעי לחי או קורה בב' פתחיו הסמוכין לרה"ר. והביא עוד פי' בשם מורו הזקן דתורתו כסתום היינו תורת עקמומיתו כמבוי סתום, ובעי לעשות לחי בעקמומיתו. ולקמן בדף ת. מבאר רש"י דלפי שיטה זו יצטרכו לחי בעקמומיתו לבד הלחי מב' ראשיו.

ויצ"ע מה ענין הלחי בעקמומיתו, דממ"נ אם אינו פתח א"כ מה מהני לחי הא אין כלל דין לחי באמצע מבוי, וכן אי חשיב כסתום ממש לא בעי כלל הכשר באמצעיתו, ואם הוי פתח מה שייך לומר תורתו כסתום.

ובריטב"א הקשה על פי' מו' הזקן דא"כ לרב דאמר תורתו כמפולש א"כ חמיר ממפולש, דכמפולש סגי בצוה"פ בחד גיסא ולחי באידך, והכא בעי צורת הפתח וב' לחיים בב' ראשים. ועוד הקשה בריטב"א דבתורתו כסתום היאך יהא צריך בעקמומיתו כלום, והרי אתה חושבו כסתום, וכתב על שאלה זו "והא ודאי לא קשיא כי מפני שמקום העקמומיות משמש כניסה ויציאה לכאן ולכאן וכאילו פתוח לשני המבואות נחלקו עליו, דרב אמר שתורת אותו פתח שבעקמומיות כתורת פתח מבוי מפולש דעלמא שעושין בו צורת פתח, ושמואל

ולפי זה אף לאחר תיקונו בצורת הפתח אינו מפסיק להיות מפולש, דאין צוה"פ מונע את מעבר הרבים, אלא דאף מבוי גרוע התירו חכמים, רק שתיקונו יותר קשה משאר מבוי, ולא סגי בלחי לתקנו אלא בעי לחי וצוה"פ.

ולפי דברינו יובנו שפיר דברי הריטב"א דאף שתיקונו כבר מבוי אחד, מ"מ במבוי עקום היוצא ממנו בעי צוה"פ בעקמומית לרב, דהוא פתח של מבוי מפולש, ואף שממבוי זה שהוא נכנס אליו כבר יש צוה"פ, אין זה מבטל הפילוש במציאות, אלא הוי תיקון למבוי זה, אך במבוי היוצא ממנו בעי תיקון מבוי נפרד בראשו. ולא סגי בצוה"פ שבראשו וכלשון הריטב"א " כי אין זה הראש שבו צורת פתח חשוב ראשו של זה כלל", דאינו נידון מציאותי שסתום בצוה"פ, אלא הוא דין תיקון המבוי ולהא בעי מבוי זה תיקון בפני עצמו.

אמנם מה שקשה טובא לדברינו הוא דכמשנה ברורה מבואר להדיא דלא כדברינו, דכתב במ"ב [שס"ד סק"ב] ומקורו מהט"ז דהא דבעי צוה"פ במבוי מפולש הוא "כי היכי דליהוי כסתום במחיצה מההוא צד והוי כמבוי סתום מג' צדדין וסגי בצד השני בלחי או קורה", הרי שמבואר להדיא דלא כדברינו דע"י צוה"פ רואה אני את הרוח השלישית כסתומה, וא"כ דברינו אינם.

וכן אכתי יקשה לט"ז כיצד יתרץ את ההוכחה שהבאנו מתוס' דף י.

אמנם אף מהמשך דברי הריטב"א מוכח לכאורה כדברינו, דהקשה על פי' מוה"ז "ובודאי שאין פי' זה מחוור שיהא מפולש בב' צדדיו לרה"ר ולא נעשה צוה"פ באחד מפתחיו

ממנו שנדונו כמבוי מפולש לרב, יותר מהמבוי המוביל אליו שהוא גופא חשיב כסתום. ואיך יהיה מבוי היוצא ממבוי סתום חשיב כמפולש.

והנה חמיר מבוי מפולש ממבוי סתום דבמבוי סתום בעי לחי או קורה, ובמבוי מפולש בעי בצד אחד צוה"פ, ובאידיך צד לחי או קורה. ובפשטות כשמניח בצד אחד צוה"פ, הדר להיות כמבוי סתום כיון דכיום יש לו ג' מחיצות, וממילא בעי לבד מצוה"פ גם לחי, כשאר מבוי סתום, דלאחר שנתן בו צוה"פ הדר דינו להיות כשאר מבוי סתום. ולפי זה הצוה"פ מתקן הפילוש שבו דגודר את המחיצה, והלחי בא להתירו כשאר מבוי.

אמנם קשה לומר כן, דהא בתוס' י: מוכח דאין ענין הפילוש קשור כלל לדין המחיצות, והוא חסרון בפני עצמו. ובתוס' שם [ד"ה עושה] כתבו גבי מבוי הרחב כ' אמה דחולקו באמצעו ע"י פס ד'. והביאו דברי ריצב"א, וז"ל: "וריצב"א פי' דהכא אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש דכיון דשני הפתחים לרה"ר אחד והעומד בפתח זה לא יסבב לבא סביב [הפס] לפתח אחר אבל במבוי עקום יש בשני ראשי' בכל צד רה"ר ורגילות לילך דרך מבוי מצד זה לצד אחר משום הכי הוי מפולש". ומבואר דבעצם היה נידון כמבוי מפולש כיון דיש לו ב' פתחים אע"ג דב' הפתחים באותו צד, רק שכיון דבמציאות לא יקצרו אנשים את דרכם דרך ב' הפתחים לכן לא נחשב כמפולש, ומפורש בדבריו דאין דין הפילוש קשור כלל להא דיש חסרון בב' מחיצות, ואינו ענין כלל למחיצות, אלא הוא חסרון בפני עצמו שכיון שמבוי עיקרו מקום מוקף המיועד לשימוש בני המבוי, ממילא כאשר הוא משמש כמעבר חשיב גריעותא במבוי.

תיהני, אף שלא תיקן הפתח לרה"ר, דעתה הוא ככל פתח מבוי סתום דעלמא, אלא המבואר בדברי הריטב"א דאין צוה"פ נידונת כסתימה אלא כתיקון, וכיון שכך מקשה דיותר צריך תיקון הפתח העיקרי של המבוי, יותר מהפתח המחבר בין המבואות.

שהם פלוש גמור ברה"ר ונעשה צוה"פ במקום העקום מפני שנכנסים ומבקעים בו ממבוי למבוי, ואם נבאר דצוה"פ סותמתו ממש וכמחיצה שלמה, א"כ מה נפק"מ היכן נמצאת המחיצה, והרי אם יניח בעקמומית מחיצה גמורה לית מאן דפליג דיהני, וא"כ אף צוה"פ

הרב ישראל מאיר שפיגל

בענין אתו רבים ומבטלי מחיצתא

ובענין תיקוני עירובין בזה"ז דף ו' ע"א

דר"י סבר ב' מחיצות מדאורייתא ובברייתא דיתר על כן איכא ב' מחיצות מעלייתא אבל הכא בפסי ביראות בכל המחיצות הרבים בוקעים ומבטלים אותן.

ובדעת רבנן פריך אמאי אין מערבין רה"ר בכך הלא לחי משום מחיצה וא"כ יש ד' מחיצות רבים לא מבטלי מחיצתא ומשני הכא בפסי ביראות איכא שם ארבע מחיצות התם ליכא שם ד' מחיצות והק' הריטב"א הא איכא מ"ד דלחי מועיל מדין מחיצה וא"כ איכא ד' מחיצות ות"י הריטב"א דאפי' למ"ד לחי משום מחיצה לא חשיבי להו "דשם" ד' מחיצות היינו רק מחיצות חשובות והוסיף הריטב"א דאפי' בצורת הפתח נמי לא חשיבא מחיצות כעין פסי ביראות שיש שם שתי אמות עומדין.

והנה בגמ' פריך על הא דקאמר רבי יוחנן כאן הודיעך כוחו של מחיצות ופריך דמשמע דר"י ס"ל כרבנן דל"א ארו"מ מדקאמר כאן והאמר רבב"ח אר"י ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר ואי ס"ל כרבנן דלא ארו"מ לא בעינן דלתות ננעלות בלילה וצ"ב דהא הריטב"א ביאר דאף לרבנן אמרינן ארו"מ באופן שאין שם ד' מחיצות חשובות וא"כ בירושלים אם אין דלתותיה ננעלות איזה מחיצות איכא, וביאר הריטב"א דבירושלים

ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן וכו' ורה"ר מי מיערבא והתניא יתר על כן אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא והאמר רבה בר רב חנה אמר ר"י ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר.

ולקמן בדף כ"ב ע"א נח' ר"י ורבנן לגבי פסי ביראות דהתירו חכמים לטלטל כאשר עושה דיומדין לכל רוח ורוח בשיעור של אמה ושנינו במשנה רבי יהודה אומר אם היתה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדים וחכמים אומרים אינו צריך ומפרשינן לפלוגתיהו בדף כ' ע"א דנחלקו בדין אותו רבים ומבטלי מחיצתא דר"י ס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא ורבנן סברי דל"א ארו"מ.

ומקשינן בגמ' סתירה מר"י אדר"י דלגבי פסי ביראות קאמר ר"י דאם היתה דרך הרבים יסלקנה לצדדים ובברייתא דיתר על כן קאמר דסגי בשני בתים בשני צידי רה"ר וב' לחיים בב' רוחות ולא ארו"מ, ופי' בתוס' דבס"ד קסבר ר"י דבעינן ג' מחיצות מדאורייתא ולחי מהני משום מחיצה וא"כ חזינן שהרבים לא מבטלי את המחיצה ומתרצינן

אולם אין בכוח הרבים להפקיע את המהות של רשות היחיד במה שיש רבים שמהלכים הרשות זו דבקיעת רבים במקום מסוים אינו סותר במהותו את הגדרת רשות היחיד למקום זה ורק במה שהם מבקעים בתוך מקום המחיצה הם סותרים את מהות המחיצה.

ומעתה מבו' היטב מ"ש צוה"פ דאף רבנן מודים דאמרינן ארו"מ ואילו בעומד מרובה על הפרוץ ל"א ארו"מ דכיון דמחיצת צוה"פ חשיבא מחיצה ע"י שהיא עומדת במקום מסוים וזה עצמו המחיצה א"כ במקום שיש רבים שמהלכים שם אותו רבים ומבטלי מחיצתא משא"כ בעומ"ר דהמחיצה היא בכללות של הרשות ואפי' שיש מקום שאינו תחום במחיצה חשיב מחיצה א"כ ל"א ארו"מ דהרבים מבטלים מקום שבלא"ה אינו מחיצה ואפ"ה נידון כרשות מוקפת במחיצה.

ובעין זה מבואר אף בדעת התוס' דדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא לא קאי כלפי הרשות שבו עוברת רה"ר אלא כלפי המחיצות שהרבים עוברים דרכן דהגמ' בדף כ"ב ע"א מקשה סתירה בדברי ר"י דלגבי פסי ביראות ס"ל דארו"מ ובברייתא דיתר על כן מבואר דסגי בב' מחיצות משני צידי רה"ר ולחי או קורה מכאן ומכאן ופ' התוס' דבס"ד המקשה ס"ל בדעת רבי יהודה דשלש מחיצות דאורייתא ולחי או קורה משם מחיצה לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ומבואר בתוס' דאי ר"י ס"ל דתרי מחיצות מה"ת א"כ אין ס"ד דנימא ארו"מ אם הם לא בוקעים בשתי המחיצות דאורייתא וזה כסברת הריטב"א שדין ארו"מ הוי במחיצות ולא ברשות.

איכא עומד מרובה על הפרוץ ואי ס"ל כרבנן דל"א ארו"מ סגי במחיצה של עומ"ר.

ובהא דיש להעדיף מחיצה של עומ"ר על מחיצה של צורת הפתח ולגבי צורת הפתח לא חשיב שם ד' מחיצות חשובות, ולגבי מחיצת עומ"ר כן חשיב שם ד' מחיצות חשובות ואדרבא חזינא באופנים מסוימים שמחיצת צוה"פ עדיפא מעומ"ר וכגון בפירצה יותר מי' אמות דעומד מרובה לא מהני כדאיתא דף ט"ו ע"ב וצוה"פ כן מהני כמבואר במשנה בדף ב' ע"א.

והביאור בזה דמחיצת עומ"ר ענינה דיש להחשיב את כל הרשות כמקום בפנ"ע וכרשות היחיד מחמת דרוב המקום מוגדר כדנינו ויש ברובו מחיצה מעלייתא ממילא דנים את כל הרשות כרשות היחיד שמוקפת מחיצה הגם שבמקום שבו יש פירצה במחיצה אין דנים אותו כמחיצה אך לא מסתכלים בכל מקום ומקום ברשות האם יש בו מחיצה אלא דנים על כל הרשות יחד משא"כ צורת הפתח דיש לו דין כמחיצה מעלייתא בפנ"ע במקום שבו מעמידים את הצורת הפתח דאף לענין כלאים וכיו"ב אנו דנים את הצוה"פ כמחיצה כמקום שבו הועמד הצורת הפתח.

והנה הריטב"א ביאר הא דאתי רבים ומבטלי מחיצת וז"ל דאתו רבים ומבטל מחיצתא פי' לא שיבטלו מחיצות שלמות של צפון ודרום דהא אמאי אלא שמפילין מחיצות שבמזרח ובמערב כיון שבוקעין בהם תדיר דרך הפתחים וכאלו אין שם פתח ולא שום גופי והיו פרוצים במילואם עכ"ל ומבואר בריטב"א דארו"מ היינו שכשהם בוקעים דרך מחיצה הן מבטלים אותה

ובחא דאר"י דמהני נעילת דלתות בירושלים לעשותה רה"י מדאורייתא מבואר בגמ' דזה אף לשיטת רבי יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא וביאר הריטב"א פ' וכל דדלתותיה ננעלות בלילה נדון כסתימה גמורה ומחיצה שלימה וכאלו יש כאן ד' מחיצות שהרי לצפון ולדרום יש מחיצה ולמזרח ולמערב פתחים ודלתות וצ"ב דהא סו"ס דרך הרבים מבקעת במקום הדלתות ונהי שיש לדלתות דין מחיצה מ"מ ס"ל לר"י דרבים מבטלים כח המחיצה ואי נימא דכח הרבים אינה מבטלת מחיצות אלא את הרשות ואם יש מחיצות מעלייתא לא ארו"מ אתי שפיר שהרשות מוגדרת כמוקפת מחיצה שלמות אף ביום שהדלתות אינם נעולות מ"מ הגדרת הרשות אינה משתנה אך למשנ"ת בדעת הריטב"א דין ארו"מ היינו שהרבים מבטלים את כח המחיצה מה מועיל הא דהדלתות ננעלות בלילה כיון שביום רבים מהלכים שם ומבקעים את כח המחיצה.

והנה הריטב"א הק' עוד בעיקר דינו של רבי יוחנן דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים כמאן ס"ל דאי כרבי יהודה ס"ל דארו"מ הא איכא שתי מחיצות מעלייתא ואי לרבנן הא איכא שם ד' מחיצות דעדיפי מפסי ביראות כי אין צ"ל שבאותן רוחות שהיו פתחי ירושלים היה בכל פתח ופתח מכאן ומכאן עומד מרובה מאד יותר על הפרוץ [וכמשנ"ת שבמחיצת עומד מרובה על הפרוץ רבנן ס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ועדיף ממחיצת צורת הפתח] ותני הריטב"א דרבי יוחנן סבר ליה כרבי יהודה בחדא וכרבנן בחדא ס"ל כ"י דארו"מ וס"ל כרבנן דג' מחיצות מדאורייתא לאשווי רשות היחיד.

ובאמת יש לעיין בזה טובא דהא בתוס' בכ"ב ע"ב משמע לא כך דאיתא בגמ' א"ר יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רשות הרבים וקמפרש לה בגמ' ודילמא עליות ומורדות קאמר שלא ניחא תשמישתיה ומסיק דיהושע אוהב ישראל היה ולא הוריש לישראל אלא מקומות שניחא תשמישתיהו וכתבו התוס' דזהו רק לרבי יהודה דארו"מ אבל לרבנן אפ' בחוץ לארץ פטור דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא והנה אי נימא דדינא דאתו רבים ומבטלי מחיצה היינו דוקא באופן שהרבים בוקעים תוך המחיצה וע"י הילוכם במקום המחיצה מסתלקת וכגון כשיש לחי או קורה דהוי משום מחיצה אך כשהרבים מהלכים שם מבטלים את מהות המחיצה א"כ בעליות ומורדות דהוי מחיצה מעלייתא באופן שיש גובה י' טפחים במשך ד' אמות ואף כשהרבים מהלכים עליהם אי"ז מבטל את תורת המחיצה וא"כ תמוה טובא אמאי כתבו התוס' דלרבנן אמרינן באופן זה אתו רבים ומבטלי מחיצתא וכבר תמה כן החזו"א מ"ג א' למסקנת התוס' דהא דלא אמרינן דכל א"י מוקפת מחיצה משום דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא והוסיף החזו"א להוכיח דהא בירושלים אמרינן דכיון דלתותיה ננעלות בלילה הוי רה"י אף שתוכה ס' רבוא והיא רוכלת העמים ובאמת הריטב"א כתב אמר הא דס"ל לר"י דירושלים הוי רה"ר אף דכולה מוקפת מחיצות דמחיצה חשיב רק כשרואה עצמו מוקף מחיצה והיינו דיש חסרון במחיצת המופלג כ"כ זו מזו אך בתוס' מבואר דמדיון אתו רבים ומבטלי מחיצתא אתינן עלה וצ"ע.

מר"י דלא סגי בצוה"פ משמע דלולא דברי רבי יוחנן אפשר לערב רה"ר בצוה"פ וקשה דאי"ז שם ד' מחיצות וצ"ל דבס"ד הגמ' סברא דמחיצה של צוה"פ אינה מתבטלת ע"י בקיעת רבים כיון שמהות המחיצה ע"י שקובע מקום זה לפתח ולמעבר וא"כ המעבר של הרבים במקום זה אינה סותרת את מהות המחיצה וקס"ד דלא יתבטל ע"י הרבים הגם שאי"ז שם ד' מחיצות ועל זה פריך מר"י דמבואר דלא סגי במחיצת צוה"פ שלר"י דארו"מ אף במחיצה של צוה"פ אמרינן כן וה"ה לרבנן דמודו דבאופן שאין שם ד' מחיצות אמרינן ארו"מ ומה שהמחיצה משמשת לפתח זה גם מתבטל ע"י הבקיעת רבים.

והנה הרשב"א ג"כ כתב כהריטב"א בהא דרבי יוחנן ס"ל כר"י בחדא כרבנן בחדא ס"ל כר"י דארו"מ וס"ל כבנן דג' מחיצות מדאורייתא והק' דא"כ מאי פריך בסוגיין מרבי יוחנן הא שפיר איכא לאוקמי כרבנן ובדלתות שאינו נעולות סגי דלרבנן רבים אינם מבטלים מחיצתא ולא תי' כהתוס' דמדדרי' נשמע דרבנן משום דהרשב"א ס"ל דרבנן אף במחיצה של צורת הפתח ל"א ארו"מ וא"כ מוכח דרבנן פליגי לגמרי על ר"י ומש"ה נדחק הרשב"א לפרש דכוונת המקשה לשאול וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא הא בלתות מיערבא לכולי עלמא והא אמר רבב"ח אר"י וכו' ומי נימא הא ברייתא דלא כרבי יוחנן ואפילו לכשתמצא לומר דלא קיימא לן כר"י ניחא ליה לתרוצי לברייתא ככו"ע.

ולפי"ז צ"ב דא"כ מדוע הגמ' מקשה דוקא מר"י דבירושלים דבעינן דלתות ננעלות בלילה ובלא"ה הו"ר רה"ר והלא יש לקשות

ולפי"ז צ"ע טובא בהא דפריך בסוגיין דא"א לפרש את הברייתא דכיכד מערבין בר"ה גמורה ודלתות שאינן נעולות מדברי ר"י שאמר ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות חייב עליה משום רה"ר שהרי אי כרבנן שפיר איכא לאוקמי בדלתות שהרי ס"ל דרבים אינם מבטלים מחיצתא ואי כרבי יהודה דארו"מ הו"י סגי בב' מחיצות מעלייתא וכה"ג הק' התוס' האיך פריך מר"י הא רבי יוחנן ס"ל כרבי יהודה ובאמת בתוס' בדף ו' ע"ב הק' קושיא זו מאי פריך מרבי יוחנן הא כרבי יהודה ס"ל ואנן כרבנן ות' דמדדרי' נשמע דרבנן וכמו דלר"י לא מהני מחיצה של צוה"פ בב' דלתות דאוי' כך לרבנן לא מהני צוה"פ דבעינן שסד' מחיצות ויבואר להלן,

ובביאור דברי התוס' דפי' דפריך בגמ' כי היכי דלרבי יהודה בשם ב' מחיצות דלא חשיבי ליה מצריך נעילה ה"נ ד' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהיה צריך נעילה וכן משמע לקמן כ"ב ע"ב דב' מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לר"י וכוונתם דבגמ' לקמן פריך מדרבנן אדרבנן דגבי פסי ביראות מבואר דל"א ארו"מ ובברייתא דיתר על כן מבואר דאין מערבין רה"ר ע"י ב' מחיצות וב' לחיין ומשני שאני הכא לגבי פסי ביראות דאיכא שם ד' מחיצות ופרש"י הכא איכא שם ד' מחיצות שיש ב' אמות היכר היקף דופן לכל רוח והיינו דע"י שיש מחיצה בכל רוח נראה המקום כגדור ול"א ארו"מ ולפי"ז במקום שלא יהיה מחיצה כפסי ביראות אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא וכ"כ הריטב"א דכשיש מחיצה של צוה"פ לא חשיבא מחיצה כעין פסי ביראות שיש שם ב' אמות עומדין ולפי"ז נתקשו התוס' מאי מוכח

הרמב"ם בפ"ז מהלכות שבת הלכה י' כתב שני כותלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רה"י ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעל היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן להנעל אבל צורת פתח או לחי וקורה אינן מועילין בהכשר רה"ר עכ"ל

והנה למסקנת הגמ' מוקמינן לברייתא במבואות המפולשין ועלה אמרינן דלת"ק סגי בצורת הפתח ולחנניא אליבא דבית הלל בעינן דלת מכאן ולחי או קרה מכאן ולב"ש בעינן דלת מכאן ודלת מכאן ומסקינן דלב"ה לא בעינן שהדלת תינעל וסגי בדלת ראויה לינעל וכתב הרב המגיד דהרמב"ם פסק כת"ק דבמבואות המפולשין סגי בצורת הפתח אבל ברשות הרבים גמורה בעינן דלתות וסגי בדלתות הראויות להינעל וכוחן של מחיצות יפה ולא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא כדעת רבנן דפסי ביראות.

אלא דלא נתבאר אמאי בעינן דלתות ולא סגי בצורת הפתח והרשב"א כתב שהרמב"ם פסק כחנניה ובמבואות המפולשין בעינן דלת וכל שכן ברה"ר עצמו אלא שהרשב"א תמה דבחנניה מבואר דלב"ה סגי בדלת אחת ואמאי הרמב"ם הצריך ב' דלתות אולם המ"מ הוכיח מהרמב"ם בריש הפרק דבמבואות המפולשין לא בעינן דלת ומש"כ הרמב"ם דלת משום דקאי על רה"ר.

ובביאור הלכה כתב בדעת הרמב"ם דמה שהצריכו ב' דלתות זה מדרבנן

מדברי רבי יהודה גופיה דאמר דאם היתה דרך הרבים יסלקנה לצדדים משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא ובשלמא להתוס' אתי שפיר הא דהבאנו את דינו של רבי יוחנן דנתחדש דדלתות שאינן נעולות לא חשיבי מחיצה ורבים מבטלים אותה מדר"י נשמע לדרבנן דמחיצה גרועה מתבטלת ע"י בקיעת רבים אך לפי הרשב"א דהקושיא היא מר"י גופיה ורבי יוחנן ס"ל כרבי יהודה בדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא א"כ אדרבא יש להקשות מרבי יהודה ומה נתחדש בירושלים הא גם ללא חידושו של רבי יוחנן היה פשוט דדלתות שאינן נעולות לא מועילות לאשווי רה"י לרבי יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא.

ונראה לבאר בדעת הרשב"א אמאי פריך מירושלים ולא מרבי יהודה גופיה דס"ל דארו"מ ונראה דלולא דברי ר"י היה מקום לפרש בדעת רבי יהודה דאם היתה דרך הרבים בין הפסי ביראות יסלקנה לצדדים היינו משום דאמנן ס"ל דסגי בב' מחיצות מדאו' לאשווי רה"י אך כשיש דרך של רבים בין המחיצות זה מהוה הפסק וניתוק בין המחיצות ואינם מועילות לגדור את המקום ולהחשיבו לרשות אחת וכל מחיצה עומדת בפני עצמה וא"כ ס"ד דיועיל צוה"פ לחבר ולאחד בין המחיצות וכלשון החזו"א במכתבו "לא חשיב שם ד' מחיצות שאין כאן חיבור קצתו אל קצתו, כשעשה צוה"פ ושב נח הכתלים למקומן ולחיבורן שבו גם לכבודן" ולהכי הגמ' מביאה את ר"י דירושלים דאמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא גם כשיש צוה"פ בין הכתלים לרה"ר עוברת ביניהם מ"מ הרבים מבקעים כח המחיצה.

דברי הרמב"ם דבעינן ד' מחיצות מדאורייתא
לאשוויי רשות היחיד.

ובעיקר מש"כ הרשב"א בביאור שיטת
הרמב"ם דקאי במבואות המפולשין

אבל ברה"ר בעינן דלתות נעלות כמבואר
ברמב"ם בריש הלכות עירובין תמה החזו"א בס'
י' סק"ב דהרי לגבי פסי ביראות פסק הרמב"ם
כפי"ז הל' ל"ג כרבנן דרביס לא מבטלי מחיצא
וא"כ אמאי בעינן דלתות נעלות ברה"ר ובגמ'
מבואר דזה רק לר"י דרביס כן מבטלי מחיצתא.

והנה בגמ' בדף כ"ב ע"ב מבואר דתל
המתלקט שרבים עולים עליו לר"י הוי
רה"ר דארו"מ ולרבנן ל"א ארו"מ והוי רה"י
והשו"ע בסימן שס"ה ס"ב כתב שתל ברה"ר
המתלקט עשרה מתוך ארבע הוי רה"י ומשמע
אף שרבים בוקעין בו וצ"ע דבסי' שס"ד פסק
לעיקר כהרא"ש והרי"ף שברשות הרבים בעינן
דלתות נעלות בלילה והיינו כר"י דאתו רבים
ומבטלי מחיצתא.

והנה במאירי לקמן בדף כ"ב ע"א וכן הוא
בקיצור בדף ו' ע"ב הביא גירסא הפוכה

מהגירסא שלפנינו ומירושלים דבעינן דלתות
נעלות מוכח דרבי יוחנן קאי בשיטת רבנן
וביאור הדברים שלר"י שסובר אתו רבים
ומבטלי מחיצתא לא יהני מחיצות נעלות
בלילה כיון שרבים מבקעים דרך המחיצה
וממה דמהני מחיצה הנעלת בלילה מוכח דלא
אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא ולפי"ז
מבואר כהריטב"א דבמחיצה שלצורת הפתח
גם לרבנן רבים מבטלים אותה ודלת שאינה
נעלת הוי כמו צורת הפתח ולהכי בעינן דלתות
נעלות בלילה.

והוסיף הביאור הלכה דלהרמב"ם סגי אפילו
בצורת הפתח מדאורייתא כיון דקיי"ל דלא אתו
רבים ומבטלי מחיצתא ובחזו"א בסימן י' סק"ב
תמה מנין לנו הך חומרא מדרבנן.

והנראה בביאור שיטת הרמב"ם דס"ל כשיטת
הריטב"א דמחיצה של צורת הפתח
הוי מחיצה גרועה ואף לרבנן אמרינן אתו רבים
ומבטלי מחיצתא ומש"כ בגמ' דסגי בשם ד'
מחיצות היינו מחיצות חשובות וצורת הפתח
אינה מחיצה חשובה אולם דלת שפיר הוי
מחיצה מעליא במה שהיא ראויה להינעל ומהני
אפילו ברשות הרבים [והרשב"א מיאן בפירוש
זה לטעמיה דס"ל דלרבנן דלא ארו"מ אף
במחיצת צוה"פ וכמש"כ בדף כ"ב וע"כ פי'
בהרמב"ם דקאי במבואות המפולשין].

והא דמצריך הרמב"ם ב' דלתות משום
דהרמב"ם ס"ל דמדאורייתא בעינן ד'
מחיצות ולכן בעינן לד' מחיצות שלא בוקעים
בהם הרבים או בעינן שם ד' מחיצות חשובות
ולכן בעינן ב' דלתות שראויות לינעל אבל
צוה"פ לא מהני מדאורייתא.

והנה הרשב"א והריטב"א בדף כ"ב ע"א
הכחו דקיי"ל כר"י דאתו רבים ומבטלי
מחיצתא מהא דמקשינן בדף ו' ע"א מרבי
יוחנן ור"י קאי בשיטת רבי יהודה וקצת קשה
על הרמב"ם דפסק כרבנן אכן יתכן דהרמב"ם
מפרש דקושיית הגמ' מר"י אינה על עיקר
הדין דבעינן דלתות נעלות אלא בהא דר"י
מצריך ב' דלתות ולא סגי בדלת אחת ומה
דמצריך נעלות משום דקאי כר"י אבל
הרמב"ם פסק כרבנן וא"ש מדוע הרמב"ם
פסק דבעינן ב' דלתות ויתכן עוד דזה מקור

המפולשין בצוה"פ, אך זה דוקא כשהמבוי מפולש לרה"ר אך אם המבוי מפולש לבקעה מודה שמואל דסגי בצוה"פ.

ולפי"ז יש לדון האם הרחובות דידן הוי רה"ר ואף אי לא כל הרחובות נחשבים לרה"ר מ"מ הרחובות הסמוכין להן הם מבואות המפולשין לרה"ר ואזי לא סגי בצורת הפתח אלא יש לעשות ג"כ דלתות הראויות להינעל, אולם בשו"ע ס' שס"ד הכריע דלא כהרשב"א.

והנה מסקנת הסוגיא דלרה"ר עצמה לא סגי בצוה"פ וצריך דלתות נעולות בלילה כדעת רבי יוחנן ובשו"ע ס' שס"ד סעי' ב' פסק דרה"ר צריך דלתות נעולות בלילה וי"א אע"פ שאינן נעולות אבל צריך שיהיו ראויות להינעל, ובמ"ב ס"ק ח' כתב דעיקר הדין כדעת קמייתא דבעינן דלתות הנעולות בלילה.

ובמ"ב כתב דא"כ רחובות שיש בהם רוחב ט"ז אמה הוי רה"ר ולא מועיל לתקנם ע"י צוה"פ וסיים בסוף דבריו וע"כ אף דאין למחות ביד הנוהגים להקל שכך נהגו מעולם עפ דעת הפוסקים המקילים מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צוה"פ לבד עכ"ל.

והנה הביאווה"ל ס' שמ"ה סעי' ז' הביא חבל ראשונים דס"ל דלדין רה"ר לא בעינן ס' רבוא וכ"ב בשו"ע וכך נוקטים לעיקר ההלכה וסיים בזה הביאווה"ל וע"כ בוודאי יש להחמיר כשיטה זו ומ"מ אין בנו כח למחות ביד המקילים שהם סומכים על שיטת הבה"ג ורש"י אבל כל ירא שמים בודאי יש להחמיר לעצמו דבזמנינו יש ג"כ רה"ר מה"ת.

ולפי"ז י"ל דהרמב"ם גרס כגירסה זו וא"כ לעולם הרמב"ם פסק כרבנן דרבים לא מבטלי מחיצתא ומשום דרבי יוחנן קאי כרבנן אך גם לשיטת רבנן לא סגי בצוה"פ ובמבואות המפולשין כחנניא ואלבא דב"ה דבעינן דלת הראויה להינעל ובהלכה י' קאי במבואות המפולשין אבל ברה"ר גמורה בעינן דלתות הראויות להינעל כרבנן דל"א ארו"מ אלא במחיצות חשובות ולענין פסי ביראות ס"ל כרבנן דרבים אינם מבטלי מחיצתא.

ובזה יש ליישב דברי השו"ע דפסק דבעינן דלתות הננעלות בלילה ולא משום דפסק כר"י אלא דגם לרבנן בעינן דלתות הננעלות בלילה דדלת לחודה בטלה ע"י בקיעת רבים אבל בתל התלקט דהוי מחיצה מעליא בזה הוי רה"י גם אם רבים מבקעין בה.

ב.

הנה נח' רבי יהודה ורבנן האם אתו רבים ומבטלי מחיצתא דלרבי יהודה אתו רבים ומבטלי מחיצתא ולרבנן רבים אינם מבטלים מחיצתא אולם גם בדעת רבנן דעת הריטב"א ועוד ראשונים דבמחיצה של צורת הפתח אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

דיש פלוגתא גדולה בין הראשונים האם קי"ל כר"י דארו"מ או כרבנן דל"א ארו"מ ועוד נח' הראשונים האם קי"ל כת"ק או כחנניה לגבי מבואות המפולשין האם בעינן דלתות הראויות לינעל או דסגי בצוה"פ.

בהרשב"א בעבוה"ק והר"ח ועוד ראשונים פסקו כת"ק דחנניה דכך ס"ל לשמואל ולפי"ז לא סגי לתקן מבואות

להינעל ואי מדאורייתא סגי בצוה"פ מה"ת שהרמב"ם יצריך לעשות דלתות דוקא.

ובאמת בעיקר דברי הרמב"ם יש שפי' בדבריו דפסק כר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצתא אולם ס"ל דסגי בדלתות הראויות להינעל ע"מ שהרבים לא יבקעו את המחיצה וכ"כ המאירי בחידושו לדף ו. וז"ל ויש שמצריכים דלתות דלת מכאן ודלת מכאן וכן כתבו גדולי המחברים וכן כתבו שדלתות נעולות אטו לא שיהיו נעולות דוקא אלא שראויות להינעל שכל שראויות להנעל רבים סבורים שהם נעולות ואין בוקעין בה וכו' עכ"ל.

ונראה בביאור דברי המאירי בדעת הרמב"ם דס"ל כסברת הרשב"א בדלתות נעולות כלילה לא מהני מדין מחיצה אלא דכיון דאינו מסור לרבים בכל שעה לא הני רה"ר וזה כוונת המאירי שכל שראויות להינעל רבים סבורים שהם נעולות ואין בוקעים בה וא"כ לא ארו"מ ולפי"ז פשיטא דדין דלתות מעיקר הדין ולא סגי בצוה"פ אף מדאורייתא ומעתה דוחק גדול לומר דמסתמכים על שיטת הרמב"ם בעירוב דידן.

ובחזון איש סי' ק"ז ס"ק ד' ה' ו' ז' ח' כתב לבאר על מה נהגו העולם להסתמך במה שמתקנים את העירוב ע"י צורת הפתח לחוד ונבאר דבריו בקצרה ובהקדם דאנן קיי"ל כרבנן דרבים אינם מבטלים מחיצתא ודלא כהרשב"א שפסק כרבי יהודה לענין פסי ביראות משום דר"י קאי כוותיהו וכהרשב"א פסקו הרמב"ן במלחמות והרישב"א והר"ן ועוד, אולם המגן אברהם סי' שס"ג ס"ק ל' וס"ק מ"ג העתיק לדינא את שיטת התוס' שיש לחלק בין

והביאור הלכה כתב שאנו סומכים על שיטת הרמב"ם דפסק כר"א בדף כ"ב ע"א דכאן השמייעך כוחן של מחיצות דרבים לא מבטלי מחיצתא, וכן הרמב"ם פסק כת"ק דחנניה דמבוי מפולש עושה לו צוה"פ מכאן ולו"ק מכאן ובהל' י' כתב הרמב"ם בדין ב' כתלים ברה"ר שעושה דלת הראויה להינעל ולא צריך נעולות כלילה וכתב הביאורה"ל דמה שהצריך הרמב"ם דלתות זה מדרבנן ומדאו' סגי בצוה"פ וכיון דמה שבעינן דלתות זה מדרבנן יש לסמוך להקל על שיטת הבה"ג ורש"י דבעינן ס' רבוא ובלא"ה לא הוי רה"ר.

ומסיק ע"ז הביאור הלכה ומכל מקום לאו דרך כבושה היא דרוב הפוסקים העתיקו כרבי יוחנן וכו' ועל כן אף שאין למחות ביד העולם שנהגו להקל, אבל בעל נפש יחמיר לעצמו, כי יש בזה גררא דחיוב חטאת וכך כתב בספר בית מאיר עכ"ל.

ובעיקר דברי הביאורה"ל במש"כ בדעת הרמב"ם דסגי במחיצה של צוה"פ לערב רה"ר צ"ע מסוגית הגמ' דבפשוטו משמע דאף לרבנן לא מהני לערב רה"ר ע"י צוה"פ דהכי אמרינן בסוגיין וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא [היינו צוה"פ] הא בדלתות מיערבא והאמר רבי יוחנן וכו' וחזוין דא"א לערב רה"ר ע"י צוה"פ ואף הרשב"א דס"ל דכן מהני צוה"פ לרבנן משום דס"ל דבגמ' פריך לרבי יוחנן דכך הילכתא כוותיה, ולפי מה שנקט המשנ"ב בדעת הרמב"ם דאין הלכה כר"י וכן לרבנן מהני צוה"פ א"כ לא מובן קושית הגמ' וכי תימא וכו' ועוד תמה החזו"א סי' ע"ד ס"ק ג' ד' י' מנין להמ"ב לחדש דיש דין דרבנן לעשות דלתות הראויות

א' משום דכלפי רה"ר ב' וג' הו"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים וכה"ג לא דיינינן ליה עומ"ר ורק משום שחל במקום תורת רה"י ע"י מחיצות של רה"ר א' ממילא יש להחשיב את רה"ר ב' וג' כמוקפין מג' רוחות.

והחזו"א סיים וז"ל ויצא לנו מזה דבזה"ז כל השווקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת דכולן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והיא רה"י וכל הרחובות הפתוחות לה רה"י והפתוחות לתוכן נעשין רה"י, וכיון שכן הן ניתרות בצוה"פ ובמ"ב סי' שס"ה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס' רבוא בוקעין, כל שהיא דרך לרבים לעוברים ולסוחרים, ולהאמור ההיתר מחוור ומרווח לכרכים שלנו עכ"ל.

אלא דהיתרו של החזו"א מבוסס על כמה יסודות א. דקיי"ל כרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ב. דעומד מרובה על הפרוץ בג' רוחות מהני כמו שם ד' מחיצות ומהריטב"א לא שמענו אלא כשיש עומ"ר מד' רוחות מהני כדין "שם" ד' מחיצות ועדיף ממחיצה של צוה"פ והחזו"א חידש דסגי בעומ"ר מג' רוחות ג. דפירצה עשר הוי רק מדרבנן ולכן מהני צוה"פ בכל פילוש בין רחוב לרחוב אפ' שהפירצה רחבה ט"ז אמה ויותר ד. במקום שיש לו דין רה"י נחשב למחיצה גמורה.

ובספר מנחת משה להגרמ"ז איתן שליט"א כתב עצה נוספת לתקן העירובין שלנו בצוה"פ דהנה התוס' בדף כ"ב ע"א הק' דכיון דרבי יוחנן ס"ל כרבי יהודה אמאי ירושלים הוי רה"ר הא אית ליה ב' מחיצות דאורייתא ותני

מחיצה העשויה בידי שמים דארו"מ למחיצה העשויה בידי אדם דל"א ארו"מ, וכן ברי"ף וברא"ש נקטו האחרונים דפסקו כרבנן שהרי"ף הביא את המשנה בדף כ"ב ע"א כצורתה ולא כתב דהלכה כר"י משמע דהלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים.

והנה אי קיי"ל כרבנן דל"א ארו"מ באופן שיש "שם ד" מחיצות ה"ה דמהני מחיצה של עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות וכ"כ בריטב"א להדיא ובוה פירש הא דהגמ' מוכיחה מרבי יוחנן דהצריך בירושלים דלתות ננעלות בלילה ובלא זה הוי רה"ר משום דלרבנן לא בעינן דלתות ננעלות בלילה כיון שבירושלים יש עומד מרובה על הפרוץ דעדיף מפסי ביראות.

ומעתה כשיש רה"ר שיוצאים ממנו רחובות וכל רחוב לאורך מסתיים בקירות של הרחוב לרוחב הוי עומד מרובה על הפרוץ וממילא לא אתו רבים מבטלי מחיצתא כלומר דאם יש רה"ר לאורך שנפגש ברה"ר לרוחב שיש לו ב' מחיצות א"כ מחיצה זו מועילה לעשות מחיצה לרה"ר שמסתיים בה וממילא אף לרה"ר א' יש דין רה"י דהוא מוקף מג' רוחות שהמחיצות של רה"ר ב' וג' נמשכים לתוך הרה"ר של הא' וס"ל להחזו"א דפירצה יותר מעשר אינו אלא מדרבנן ומהני לזה צוה"פ.

ולפי"ז באופן שהרה"ר כזה ונמצא דרה"ר א' הוא מוקף ג' מחיצות של עומ"ר וממילא אף רה"ר ב' וג' נמי מוקפין מחיצה מג' רוחות והיינו כשיש מקום בתוך רה"ר שהוא נדון כרה"י ממילא זה נחשב כמחצה כלפי הרה"ר ולא סגי במה שיש בפועל עומד מרובה על הפרוץ לרה"ר ב' וג' ע"י המחיצות של רה"ר

דלר"י ג' מחיצות מה"ת ות"י דב' מחיצות סגי לאשוויי רה"י, ועוד כתבו לבאר דאפ' אי נימא דרבי יהודה ס"ל דג' מחיצות מה"ת מ"מ יש מעלה בב' מחיצות שלימות דלא ארו"מ ולפי"ז נח' ר"י ורבנן רק בדין ארו"מ דלרבנן סגי בשם ד' מחיצות דלא נימא ארו"מ ולר"י לא סגי בשם ד' מחיצות אלא בענין ב' מחיצות שלימות ורק בכה"ג ל"א ארו"מ. ובתורא"ש משמע שפי' כפירוש זה דלשון התורא"ש שר"י ס"ל דבב' מחיצות מעלייתא לא ארו"מ.

ולפי"ז יש עצה לתקן הרחובות ע"י שיעשו ב' מחיצות מעלייתא וגם יעשו שם ד' מחיצות כפסי ביראות ובוה לכו"ע ל"א ארו"מ והיינו שבכל רחוב יש ב' מחיצות מהצדדים ע"י הבתים שבשני הצדדים ובראש הרחוב יש להעמיד פס ו' כמו פסי ביראות ובין הפסים יעשה צוה"פ ויועיל אפ' אם יש מרחק רב בין המחיצות מ"מ יש בכח הצוה"פ לחבר ולקשר ביניהם, דאיכא ב' מחיצות מעלייתא ומהני לרבי יהודה וגם יש "שם" ד' מחיצות וזה מהני גם לרבנן.

התוס' דבירושלים יש פילוש מצד לצד וצ"ב טובא קושיית התוס' דהרי בין ר"י לרבנן יש ב' פלוגתות גם בדין ארו"מ וגם האם מדאורייתא בעינן ב' מחיצות לאשוויי רה"י או ג' מחיצות ונהי דבדין ארו"מ ס"ל לרבי יוחנן כר"י אך מה"ת לומר דגם בדין ב' מחיצות דאו"ס ס"ל כר"י ובאמת ברשב"א ובריטב"א מבואר דר"י סבר כר"י כחדא וכרבנן כחדא אך קושיית התוס' צ"ב, ובמהרש"א כתב לבאר דקושיית התוס' שר"י אמר שחייבת חטאת משום רה"ר וחטאת זו היא חולין בעזרה בין לר"י ובין לרבנן וצ"ב. ובתורא"ש שהביא קושיית התוס' הוסיף וז"ל וא"ת כיון דס"ל כר"י אמאי חייבים בירושלים משום רה"ר הא מסקינן בשמעתין דהיכא דאיכא ד' מחיצות מעלייתא סבר ר"י דלא מבטלי רבים מחיצתא וכו' עכ"ל

וביאור הדברים דהנה בתוס' ד"ה קשיא מבואר ב' מהלכים מהו השקלא וטריא בקושיא דר"י דירושלים אדר"י דאמר כאן הודיעך כוחן של מחיצות ובתי' הגמ' דר"י ס"ל ב' מחיצות מדאו"ס האם בהו"א סבר המקשה

הרב דוב אריה ווילנר

בענין שם ד' מחיצות דף כ"ב ע"א

יהודה דהוי מחיצה), ובהכרח צריך לומר דחלקו
בדין זה, דאתו רבים ומבטלי מחיצות.

רבא סובר אחד זה ואחד זה משום היכר, ורבי
יהודה שמתיר ע"י תקון דלחי או קורה,
היינו משום דמדאורייתא סגי בב' מחיצות
בלבד, ורבנן שחלקו בהכרח חלקו בהא, דבעינן
ג' מחיצות מדאורייתא.

רבה ורב יהודה, דסברי לחי משום מחיצה,
וקורה משום היכר, רבי יהודה שמתיר
אפי' בקורה שאינו מחיצה בהכרח סבר ב'
מחיצות דאורייתא, ורבנן פליגי בהא, דבעינן ג'
מחיצות מדאורייתא, ואפי' לחי שהיא מחיצה
אינו מתיר, משום דאתו רבים ומבטלי מחיצות,
ובזה לא פליגי רבי יהודה.

"אתו רבים ומבטלי מחיצות"

משנה (כב.) רבי יהודה אומר אם היה דרך
רשות הרבים מפסקתן, יסלקנה
לצדדים, וחכמים אומרים אינו צריך.

גמ' ורמי דר' יהודה אדר' יהודה, ורמי דרבנן
אדרבנן, דתני' יתר ע"כ אמר ר' יהודה, מי
שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים,
עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן
וקורה מכאן, ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין
מערבין רשות הרבים בכך.

ומסביר תוס' בדעת המקשן דסבר דלכו"ע
בעינן ג' מחיצות מדאורייתא, ולחי

"לחי וקורה משום מחיצה, או היכר
בעלמא"

גמ' (יב:) אמר רב יהודה, מבוי שאינו ראוי
לשיתוף (מסביר רש"י, מפולש) הכשירו
בלחי הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה, הזורק
לתוכו פטור, אלמא קסבר לחי משום מחיצה
וקורה משום היכר, וכן אמר רבה, לחי משום
מחיצה, וקורה משום היכר, ורבא אמר אחד זה
ואחד זה משום היכר.

איתיביה ר' יעקב בר אבא לרבא וכו'
איתיביה, יתר על כן אמר רבי יהודה,
מי שיש לו שני בתים, בשני צידי רשות הרבים.
עושה לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן
וקורה מכאן, ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין
מערבין רשות הרבים בכך, התם קסבר רבי
יהודה שתי מחיצות דאורייתא.

נמצאנו למדים, דאיכא ג' שיטות בדין לחי
וקורה, וממילא ג' שיטות בבאור
מחלוקת רבי יהודה ורבנן.

רבי יעקב בר אבא, הוכיח מהברייתא דבין לחי
ובין קורה הוי משום מחיצה (גליון הש"ס)
וא"כ בהכרח קסבר בדעת רבי יהודה דבעינן ג'
מחיצות מדאורייתא, ומשום הכי מוכיח ריב"א
מהא, דרבי יהודה מתיר בלחי או קורה,
דנחשבין מחיצה, וא"כ צ"ב במה נחלקו רבנן
(דהרי רש"י ותוס' מבארים, דרבנן מודו לרבי

"שם ד' מחיצות"

הרשב"א מקשה כיון דקימ"ל לחי משום מחיצה, א"כ במקרה שתיקן בלחי בשני צידי רשוה"ר, יש שם ד' מחיצות ומדוע פליגי רבנן. ומתרג' הרשב"א וכן הריב"א א. בעינן שם ד' מחיצות חשובות, ולחיים אינם חשובים ואתו רבים ומבטלי ליה וכן תי' הריטב"א ב. רבנן סברי דלחי משום היכר (וכדעת רבא) ואין כאן אלא ב' מחיצות.

ויש לדון בשם ד' מחיצות, א. האם בעינן ד' מחיצות דווקא או דילמא לעולם האם מספיק ג' מחיצות, והא דאמרינן שם ד', הכוונה דבעינן מחיצות מעולות, ולא אמרנו שם ד' אלא משום שמדובר שם בפסי ביראות, דבעינן דווקא שם ד', (דבלאו הכי לא מהני משום דפרוץ מרובה). או דילמא אין נפק"מ בחשיבות של המחיצה, וכל מחיצה מתבטלת ע"י בקיעת רבים, אלא דשם ד' מחיצות זה מעליותא מיוחדת. וכמו שמועיל שם ד' לענין שיחשב רה"י על אף שיש פרוץ מרובה, ואף דאגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה, כמבואר בתוס' ריש פירקין (יז:), ה"ה דמהני שם ד' על אף דבקעי ביה רבים, ורק לחי משום דהוי מחיצה גרועה מתבטל אפי' בשם ד'. ב. ועוד יש לדון האם צורת הפתח נחשב מחיצה מעולה כפסין, או גרועה כלחיין ואתו רבים ומבטלי ליה.

ובדין זה השני נחלקו הראשונים, דהריטב"א אומר (כב.) דלא מהני אלא שם ד' דפסין דהוי מחיצות חשובות, שיש בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן. אבל צוה"פ מכאן ומכאן לא מועיל, והר"ן (כב.) חולק, שמבאר בדעת ר' יוחנן דירושלים אלמלא דלתותי

וקורה משום מחיצה, אלא דרבנן סברי אתו רבים ומבטלי את הלחי וקורה, וכדעת ר' יעקב בר אבא לעיל (יב:).

ומתריצת הגמ' בדעת רבי יהודה התם דאיכא שתי מחיצות מעלייתא, הכא ליכא שתי מחיצות מעלייתא. וכדעת רבנן הכא איכא שם ארבע מחיצות, התם ליכא שם ד' מחיצות.

ולפי איך שהעמדנו את השיטות לעיל נבוא לבאר את השיטות כאן, איך ליישב דלא תיקשי.

רבא, דסבר זה וזה משום היכר, ובברייתא ביתר על כן, נחלקו רק כמניין מחיצות, דלר"י ב' ולרבנן ג', ולא חלקו בדין אתו רבים, כאן יש מחלוקת שונה, רבי יהודה סבר אתו רבים ומבטלי מחיצות, ורבנן סברי דלא. והו"ב' מחלוקות שונות ופליגי בתרתי.

ר' יעקב בר אבא דסבר לחי וקורה משום מחיצה, ורבנן דפליגי עליה דר"י בברייתא דיתר ע"כ סברי דאתו רבי ומבטלי מחיצות, וכאן הרי ראינו להיפך דר"י הוא דסבר אתו רבים, צריך לומר דכו"ע סברי דאתו רבים ומבטלי מחיצות אלא שיש מקרים שלא והיינו לר' יהודה בב' מחיצות מעלייתא, ולרבנן בשם ד' מחיצות.

רב יהודה ורבה דסברי לחי משום מחיצה וקורה משום היכר, ובברייתא דיתר על כן, פליגי במנין מחיצות, ומצאנו לרבנן דאף לחי אינו מועיל ומשום דאתו רבים ומבטלי ליה, ולא פליג רבי יהודה, צ"ל דכו"ע סברי אתו רבים ומבטלי מחיצות, אלא דלרבנן יש מקרה שלא והיינו בשם ד' מחיצות.

ואם נאמר שהסוגיא כאן כרבא דלו"ק שניהם משום היכר, יותר קשה, דאליבא דרבא לא סברי רבנן כלל דרבים מבטלי מחיצתא, ומאי מקשינן מר' יוחנן דהוי כר' יהודה.

אלא ודאי דסוגיין כרבה ורב יהודה, דהכי קימא לן, דלחי משום מחיצה וקורה משום היכר, וא"כ צ"ב דהרי לשיטתם רבי יהודה הרי לא מחלק בדין בקיעת רבים, ורבים לעולם מבטלי מחיצתא, אבל רבנן שמצאנו שחילקו בין מחיצות חשובות, למחיצות גרועות, דפסי ביראות חשיבי ולא בטלי, ובלחין ברה"ר, דלא חשיבי מבטלי, א"כ מנא לן דדלתות שאינן נעולות לא מהני, לעולם אימא לך דחשיבי ולא בטלי. וכ"ת דפשיט לגמ' דאף דלתות גריעי כלחין ורבים בטלי להו, וכדעת הריטב"א לגבי צוה"פ, מ"מ מה ההוכחה מדין ירושלים דהוי אליבא דר' יהודה שלא חילק כלל.

אלא נראה לומר דתוס' למד דהא דאמרינן לרבנן, הכא איכא שם ארבע מחיצות, אינן משום מעליותא דפסין דהוי מחיצות חשובות, אלא דיש מעליותא מיוחדת לשם ד' מחיצות, וכל מקום שאין ד' מחיצות, אתו רבים ומבטלי מחיצות ואפי' מחיצות חשובות, וכיון דכאן איירינן בדלת מכאן ולחי או קורה מכאן, דאין אלא ג' מחיצות (דלחי לא מהני לשם ד') הרי רבים מבטלי מחיצתא ולא מחלקים בין מחיצות חשובות לגרועות, ושפיר הבאנו הוכחה מדעת ר' יהודה, דכשיש דין אתי רבים לא מועיל שום מחיצה אלא מחיצות דלתות שנעולות.

והנה הרשב"א בסוגיין מקשה קושיא, דומה לקו' התוס', דר' יוחנן סבר כר' יהודה,

נעולות בלילה חייבין משום רשוה"ר, דחזינן דלא סבר רבנן, דכיון שהיו פתחים (כלומר צוה"פ) בפילושים, יש שם ד' מחיצות.

"דלתות נעולות"

והנה בגמ' בסוגיין (דף ו'), הגמ' מקשה ורשוה"ר מי מערבא, והתניא וכו' אמרו לו אין מערבין רשוה"ר בכך, וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא. והאמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותי נעולות בלילה חייבין עלי' משום רשות הרבים.

ומק' תוס' והיכי פריך מריו"ח, דאמר בפרק ב' דהוי אליבא דרבי יהודה דאמר אתו רבים ומבטלי מחיצתא ופליגי עלי' התם רבנן, וי"ל דפריך, כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשיבי ליה מצריך נעילה הכי נמי ד' מחיצות באופן דלא חשיבי לרבנן, יהיה צריך נעילה, וכן משמע בפרק שני, דשתי מחיצות לרבנן, כשם ד' מחיצות לר' יהודה.

ותירוצ' התוס' צ"ב, הניחא אי סבירא לן כר' יעקב בר אבא, דלו"ק משום מחיצה, ולכו"ע בעינן ג' מחיצות, וגם כו"ע סברי דאתו רבים ומבטלי מחיצות, אלא שיש מקרים שלא, והיינו שם ד' לרבנן, ושתי מחיצות מעלייתא לרבי יהודה, א"כ שפיר איכא למילף מדר' יהודה לרבנן.

מיהו לא מסתבר דתוס' נקט כשיטתו, דהרי בדף פו. אמר תוס' דליכא מאן דסבר קורה משום מחיצה (אלא מדרבנן) ואף ר' יעקב בר אבא שהקשה לרבנן דאפי' קורה משום מחיצה טועה היה וליתא.

מיהו הא דביארנו בדעת תוס' בשם ד' היינו דווקא ד' מחיצות, לכא' מבואר לא כך, דלקמן כב: הגמ' מוכיחה ממבואות המפולשין לבורות. דר"י מודה דלא אתו רבים ומבטלי במקרה דלא ניחא תשמישתי', ושם בתוס' רא"ש משמע דג' מחיצות טובות הוי דבר פשוט דאינו מתבטל לכו"ע. וא"כ שם ד' אינו דווקא ד' מחיצות, אלא רק מחיצות מעולות, ואפי' ג'.

אלא יש לומר כמו שביאר מורנו הראש כולל שליט"א בשיעור, דלא הוכחנו מר' יהודה, איזה חשיבות של מחיצה צריך, כדי שלא יהא דין אתו רבים, אלא הוכחנו דכשיש דין אתו רבים, ורוצים לתקן על ידי ביטול בקיעת הרבים, בזה הוכחנו מר' יוחנן, ובזה לא פליגי רבנן. וא"כ בביאור דברי התוס' צ"ל כך, דפשוט לגמ' דאף צוה"פ לא מהני וכדעת הריטב"א. ודברי הגמ' הא בדלתות מיערבא, הכוונה שדלתות יבטלו את בקיעת הרבים, ועל זה שפיר הבאנו מר' יוחנן דלביטול בקיעת רבים בעינן דלתות נעולות.

ועיין אבנ"ז (או"ח רס"ה) שביאר באופן אחר.

אבל לרבנן הרי לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא וא"כ סגי בצוה"פ למהוי מחיצה שלישית, ומת' דאין הכי נמי, אלא שהגמ' רצתה ליישב גם אליבא דר' יוחנן, וגם דקימ"ל כוותיה.

ולכא'ו משמע בקושינו שחלק על תוס' והסביר את הסוגיא אליבא דרבא דלרבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצות כלל, וצ"ב מדוע לא העמיד כתוס' אליבא דרבה דלחי משום מחיצה דהכי קימ"ל, ואפש"ל דלעולם גם הרשב"א מעמיד כרבה, והא דקאמר הרשב"א בקו', דלרבנן רבים לא מבטלי מחיצתה, אין כוונתו דלא מבטלי כלל, אלא דלא מבטלי במחיצות טובות, וכאן הרי יש צוה"פ, לת"ק או דלת לחנני'.

ואם אכן כן, נמצא דעת הרשב"א בשיטת רבנן דשם ד' אינם דווקא ד', אלא מספיק ג', ודלא כמו שהעמדנו בדעת תוס', ועוד סובר הרשב"א דאף צוה"פ חשיב (וכמו הר"ן דלא כהריטב"א) ולא מתבטל לרבנן ע"י בקיעת רבים.

הרב משה חיים עלזאס

כיצד מערבין דרך רה"ר לשיטת רבנן דף ו' ע"א

כמבואר לקמן כב. וכאן הרי מקשים מד' רבנן, ולכאור' לרבנן א"צ דוקא דלתות נעולות, ומה קשה על ת"ק וחנניה.

והרשב"א כ' דאה"נ כל הקושיא היא דוקא לר' יוחנן אולם לרבנן באמת ל"ק, ות"ק וחנניה אתו שפיר כרבנן דלרבנן אפשר לערב רה"ר בדלת ולחי, או בצוה"פ ולחי, והק' מר' יוחנן כדי לאוקמי ככו"ע.

אולם התוס' פליגי וכו' דשאלת הגמ' היא לרבנן, אלא שמר"י נשמע לרבנן, (ויתב' להלן) ולפי"ז לרבנן אין מערבין רה"ר בצוה"פ ולחי, או בדלת ולחי. ויסוד מח' הרשב"א והתוס' בד' רבנן, שורשה בסוגי' להלן כ"ב. דשם הק' סתירה מר"י אר"י ומרבנן ארבנן, דבמשנה שם נחלקו בפסי ביראות [בור ברה"ר ומד' קרנותיו, בכ"א יש דיומדין - דהינו כאות ר', באופן שמכל רוח יש אמה מכאן ואמה מכאן], אשר לד' ר"י אם דרך רבים מפסקתן - דהיינו דאתו רבים ומבטלי מחיצה, לא מועיל ורבנן פליגי דמועיל.

ומאידיך בב' בתים וב' לחיים (ברייתא דיתר על כן) התם לר"י מועיל ולרבנן לא. וא"כ קשיא לר"י מדוע פסי ביראות אמרי' אתרו"מ ובב' בתים וב' לחיים ל"א אתרו"מ וכן לרבנן קשיא אמאי בפסי ביראות לא אמרי' אתרו"מ ובב' בתים וב' לחיים אמרי' אתרו"מ. והא בתרווייהו יש ד' מחיצות מחיצה מכל רוח.

ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר עושה צוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן, חנניה אומר ב"ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל, ב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולו"ק מכאן. ורה"ר מי מיערבא והתניא יתר ע"כ א"ר יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך, וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מערבא והאמר רבה בר רב חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבים עליה משום רה"ר, ואמר עולא הני אבולא דמחוזא אלימלא דלתותיהן ננעלות בלילה חייבין עליהן משום רה"ר. אמר רב יהודה הכי קאמר כיצד מערבין מבואות המפולשים לרשות הרבים עושה צוה"פ מכאן ולו"ק מכאן. איתמר רב אמר הלכתא כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנניה ע"כ.

מבואר בגמ' דבתחי' סברה דברייתא דכיצד מערבין, ברה"ר מיירי. והק' מרבנן דר"י ומר' יוחנן שגם ברה"ר מיירי ומכח זה דחו דברייתא דכיצד מערבין [בלחי וצה"פ או בלחי ודלת -] במבוי המפולש לרה"ר מיירי, אולם אי"ז מועיל לערב רה"ר בכך.

והקשו הראשונים מה הק' הגמ' מר' יוחנן, והרי ר' יוחנן בשיטת ר' יהודה אמרה

אתרו"מ, דאין מועיל עד דאיכא שם ד' מחיצות. וכיון דצוה"פ ודלת שייכא בהו בקיעת רבים, א"כ עד שיהא שם ד' מחיצות ס"ל לרבנן שאין מועיל, (ופליגו על הרשב"א בת' קמא שגם לרבנן אתרו"מ ועוד שלרבנן צוה"פ ולחי גם אמרי' ביה אתרו"מ עד דאיכא שם ד', ולרשב"א דוקא לחי אתרו"מ אך צוה"פ לא גרועה כלחי וממילא אין בה אתרו"מ).

ולפי"ז פי' דקושית הגמ' היא אף לרבנן (דמרי' נשמע לרבנן), ועכ"פ לפי"ד לרבנן אין מועיל תיקון רה"ר ויל"ע במה פליגי ר"י ורבנן, דהתוס' לק' כ"ב כ' לת' אחד שר"י מודה דג' מחיצות דאו' ורק פליג בכמה בעי' שלא נומר אתרו"מ, ולפי"ז פליגי ר"י ורבנן דלכו"ע בעי' ג' מחיצות קבועות, ואם א' לא קבוע בזה פליגי לר"י עד דאיכא 'ב' שלימות' ולרבנן עד דאיכא 'שם ד' מחיצות' [שלכן לר"י פסי ביראות פסול ובב' בתים ולחיים כשר, ולרבנן ב' בתים פסול וד' פסי ביראות כשר]. ומבו' דאף דהוו מחיצות, מכ"מ אמרי' אתרו"מ, ואעפ"כ בעי' תנאי נוסף בשביל שלא נומר אתרו"מ, ויל"ע מה סברת ר"י ורבנן מהו הקובע שלא נומר אתרו"מ.

ונר' בזה בע"ה דהנה עיקר מחיצות מדאו' ושיעורן מהלל"מ (כמ"ש בסוכה ועירובין, מחיצין הלל"מ) ויש חלק מחיצות שהם מחיצות גמורות, ויש חלק מחיצות שאינן מחיצות גמורות, אלא שיש התחלת מחיצה ואתיא הלכתא ואמרה דרואין כאילו המחיצה ממשיכה ע"פ כולה, [וכלשון הראשונים בסוכה כב לענין פי תקרה דרואין כאילו' פיו יורד וסותם את כולה] ויש מחיצות נוספות שמועילות מדין פתח, כצוה"פ דאף שאין כאן התחלת מחיצה

ותי' הגמ' דלר"י החילוק, דב' בתים וב' לחיים מועיל דיש ב' מחיצות שלימות משא"כ בפסי ביראות, ולרבנן הסיבה שבפסי ביראות מועיל משום דיש לו 'שם ד' מחיצות' (משא"כ בלחיים).

ובפירוש ד' רבנן נח' הרשב"א והתוס', אשר לד' הרשב"א מח' ר"י ורבנן היא דלר"י החסרון משום אתרו"מ, ובב' בתים ולחיים כיון דאיכא ב' שלימות ל"א אתרו"מ. אולם לרבנן אין כלל חסרון של אתרו"מ, ולכן פסי ביראות מועיל, ובב' בתים וב' לחיים, כיון שאי"ז מחיצה (דס"ל לחי משום היכר) לכן פסול דאין ג' מחיצות. [ולתי' אחר בד' כ"ב כ' הרשב"א דאף אם לחי משום מחיצה מכ"מ דווקא לחיים גרועות. אבל צוה"פ עדיפא ול"א ב' אתרו"מ, ועכ"פ אין הקושיא אלא לר' יוחנן].

וממילא מה"ט פי' הרשב"א כאן ד"ו דקושית הגמ' רק לר' יוחנן, דאתיא בשיטת ר"י, אולם לרבנן צוה"פ ולחי או דלת ולחי מועיל דלא אתרו"מ כלל, [או עכ"פ בכה"ג לא אתרו"מ].

אולם תוס' מפרשים פלוג' ר"י ורבנן באופ"א, דכמו דלר"י הטעם שעד דאיכא ב' שלימות החיסרון הוא משום אתרו"מ, ה"נ לרבנן הטעם שעד שאיכא שם ד' מחיצות לא מועיל הוא משום דאמרי' אתרו"מ. והיינו דלרבנן לחי משום מחיצה ואעפ"כ לא מועיל משום דאתרו"מ, ועוד הוסיפו תוס' דעד דאיכא שם ד' תמיד אתרו"מ.

ומכח זה הוציאו תוס' בסוגיין (ו.) דכיון דלרבנן אתרו"מ, א"כ כשם שבב' לחיים אתרו"מ ה"נ בצוה"פ ולחי או בדלת ולחי

דבתוס' ד"ה והאמר רבה כ' דלד' רש"י שאלת הגמ' מר' יוחנן על ב"ה היא, דלר"י ב' דלתות בעי' ולב"ה סגי בדלת אחת ובשניה סגי בלחי וקורה. וכ' תוס' לבאר ד' רש"י דמה שלא פירש השאלה דר"י אמר דבעי' נעולה וב"ה לא כ' דבעי' נעולה, הטעם כי אפשר להעמיד ד' ב"ה בנעולה, ולכן בהכרח הקושיא ממש"כ דלת א' ולא שנים. והק' עליו תוס' והא לרבנן ג' מחיצות דאו' ומדוע בדלת א' לא סגי, ותני' דמחיצות גמורות בעי' ודלת לא מהני לכך, מבו' להדיא דעת רש"י (לד' תוס') דדלת אפי' נעולה לא מועילה לרבנן לג' מחיצות דאו'.

אולם התוס' בשם ר"י שם חולק וס"ל דשאלת הגמ' היא דמבו' ברבי יוחנן דבעי' ננעלת [ולא דבעי' ב' דלתות ולא סגי בחדא] מבו' שיטת תוס' דלרבנן תיקון רה"ר בדלת א' נעולה סגי לג' מחיצות דאו', ולרש"י לא מועיל דלת א' ואפי' נעולה לג' מחיצות דאו' ויל"ע במה פליגו.

ונראה בזה ע"ד הנ"ל, דנח' אם בדלת נעולה אמר' אתו רבים ומבטלי מחיצה דלרש"י אמר' ולתוס' ל"א, [דגם לרש"י שלא מועיל דלת כ' תוס' דהוה 'מחיצה' אלא שאינה מחיצה חשובה לג' מחיצות דאו' ולא שאינה מחיצה כלל] וכהשיטת דלת מדין פתח היא וכצוה"פ, ויסוד מח' נר' דהנה צוה"פ א' מבו' בתוס' להדיא דלכו"ע לא מהני לג' מחיצות דאו' [דהרי קושיית הגמ' דת"ק וב"ה לא אתו כרבנן, וא"כ צוה"פ או דלת פתוחה לא מועיל לג' מחיצות דאו'] והטעם י"ל כאשנ"ת, דאף אם צוה"פ או דלת מועיל מטעם פתח, דעי' שתוחם ומגדיר המקום ע"י שהוא פתח למקום הוה מחיצה, מכ"מ ע"י בקיעת הרבים סותר הגדרה

מכ"מ כיון שיש כאן דבר הנחשב פתח למקום, הרי הוא תוחם ומגדיר את המקום כמקום לעצמו והוא עושה שיועיל לשם מחיצה [ועי' תוס' יז: [ד"ה עושין] דדיומדין חשיב 'פתח' ולכן אין חסרון של פרוץ מרובה], ועכ"פ במחיצות אלו שאין מחיצה בפועל כלל שמועילות מדין פתח בזה נאמר הדין מסברת חז"ל או שנאמר יחד בהלל"מ, דכ"ז כאשר באמת קובע ומגדיר מקום, אלא אם רבים בוקעים בו, הרי אין לו משמעות דע"י בקיעת האנשים אינו נראה כמקום תחום לעצמו וכמו שאין כאן מחיצה, ועי"ז בטל ליה שם וחשיבות 'מחיצה' דידיה, וממילא אין כאן כבר ג' מחיצות דאו' דבציר ליה חדא, ובוה הצריכו תנאי נוסף לר"י או לרבנן כ"א כדאית ליה שבוה כבר ניכר תחום המקום למרות בקיעת הרבים, ושעי"ז לא איכפ"ל בקיעת הרבים ושוב לא מבטלי ליה מחיצתא. ולר"י עיקרו כשיש לפחות 'ב' שלימות', דב' שלימות חשובות לקבוע ולהגדיר ולתחום המקום כמקום לעצמו, ולרבנן סגי 'בשם ד' מחיצות' דע"י שתחום ומגדר מד' רוחותיו ועוד שיש לכל רוח אמה מכאן ואמה מכאן בזה מוגדר ותחום כמקום לעצמו, ואז לא איכפ"ל בקיעת הרבים ולא מבטלי המחיצה ושוב איכא ג' מחיצות דאו'.

ועד"ז נר' לבאר נמי פלוג' רש"י ור"י (בתוס') אם לרבנן דלת אחת נעולה עולה לג' מחיצות דאו', או שאמר' ביה אתרו"מ, עד דאיכא שם ד'. [ויתכן דמח' זו אף לר"י, לפי תי' השני של תוס' לקמן כ"ב [ד"ה קשיא] דר"י מודה דג' מחיצות דאו', ולחלק רק מתי כבר לא אמר' אתרו"מ, אולם ממתי אמר' אתרו"מ אפשר דלא פליג].

בפתיחתה היא פתח מעליא של"א ביה אתרו"מ ואף שבפתיחתה לכאו' אינה מחיצה אלא פתח, מכ"כ היא פתח מעליא ועדיפא מצוה"פ ול"א ביה אתרו"מ, דשפיר מגדיר ותוחם המקום באופן מעולה טפי משאר צוה"פ, גם בשעת פתיחתה אטו שעת סגירתה [ויתכן דאף בשעת סגירתה מועילה מדין פתח ולא משום מחיצה אולם עכ"פ היא פתח אלים טפי שיותר תוחם ומגדיר המקום משאר פתחים ושוב לא אתרו"מ] אולם אם באנו להכשירה מדין 'שם ד' מחיצות' יתכן דב' צה"פ או אפי' ב' דלתות פתוחות מועילות. דשם פתח יש עליהם ומחיצה היא, וכשיש שם ד' מחיצות, אז גם מחיצות גרועות תוחמות המקום, ושוב לא איכפ"ל בקיעת הרבים.

זו ומאבד חשיבותו כמחיצה. אולם בדלת ננעלת בזה פליגי, דזה ודאי שדלת בשעה שסגורה היא מחיצה גמורה ככותל ולא מבטלי ליה בקיעת הרבים. אולם דלת הנפתחת ונסגרת, אף שבשעה שסגורה לכאו' היא מחיצה גמורה, מכ"מ בשעה שנפתחת הרי שוב היא מחיצה גרועה ואינה אלא כפתח למקום, וא"כ בזה ס"ל לרש"י דבשעה שפתוחה לא אלימא מצוה"פ ואתרו"מ. [ויתכן דאפי' בשעת נעילתה אין מועילה מטעם שכיון שהיא סוג מחיצה העשויה ליפתח וליסגר שוב אתרו"מ]. אולם תוס' ס"ל להיפך, דכיון דאף בשעת פתיחתה היא סוג מחיצה שדרכה ליפתח ולינעל א"כ אין מאבדת חשיבותה בפתיחתה, פחות מאשר בסגירתה כיון שמין דלת נסגרת היא, וממילא גם

הרב יוסף שמעון פרסר

בדין רשות הרבים מפולש, האם היינו "ישר"

ומכוון ממש משער לשער דף ו' ע"א

נחשב מפולש משער לשער, אולם כדי שלא יסתרו דברי המאירי את עצמם ניתן לפרש גם כאן שהכוונה בלא שום עיקום, ודין "מפולש" הוא דומיא דמצינו באתרוג דין נקב מפולש וכן בטריפות בנקב מפולש שבלב או בריאה, דהיינו נקב ישר בפילוש, וא"כ גם כאן נפרש דמפולש היינו ישר בלי שום עיקום, ואף שלא מובן כ"כ טעם הדבר, מ"מ י"ל בזה דהתנאי של רה"ר המשמע לבקיעת רבים צריך שיהא נח להליכתם וכזה ישר זה הכי נח.

והנה יש לשאול בעיקר דבר זה דצריך שיהא רה"ר מפולש ומיושר משער לשער, הא שיעור אורך רה"ר כתב הרשב"א בעבודת הקודש ריש שער ג', וכ"ה בטור בסימן שמ"ה לפי ג' א', דהוא ט"ז אמה על ט"ז אמה, וקשה דא"כ כל רה"ר שמתעגל אכתי יחשב רה"ר מפולש וישר, כי נדון כל ט"ז אמה לעצמו, ומי אמר לדון את כל רה"ר כולו באורך כמה קילומטר, ולמה לא נדון כל ט"ז אמה לעצמו, ונמצא שלעולם כל רה"ר שמעגל יש בו את התנאי של רה"ר מפולש כי כל ט"ז לעצמו ודאי מיושר הוא, והיכן משכח"ל לומר שאין הרחוב נידון כרה"ר מחסרון ישרות ופילוש אתמהא.

ושו"ר שאכן העיר כן הגרשז"א ז"ל בשמירת שבת כהלכתה וכתב להחמיר מה"ט בכל רה"ר המתעגל, אולם זה לא כפשטות משמעות דברי הראשונים ולשונם, וצ"ב למה באמת לא.

בשו"ע סימן שמ"ה סעיף ז' כתב: "איזהו רשות הרבים, הרחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה וכו', ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער הוא רשות הרבים". וכתב המשנ"ב ס"ק כ': "פרוש שהשערים מכוונים זה כנגד זה ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים, ופשטות לשונו משמע שצריך שיהא הרה"ר "ישר" עד שהעומד בשער זה רואה את השער השני, כך כן יחשבו "מכוונים זה כנגד זה". ומקורו נראה מלשון רש"י בעירובין דף ו' ע"א ד"ה ר"ה: "שהיה ר"ה שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר", כלומר שבמדבר היה הענן מיישר הדרך להליכה והיה הולך ישר ולא מתעקם לצדדים, וכיון דגדרי רה"ר ילפינן מדגלי מדבר, על כן אין לנו מקור להחשיב רה"ר אלא כשהוא ישר כמו הדרך הרבים שבדגלי מדבר.

ובלשון המאירי מצינו שתי לשונות, דבעירובין דף ו' ע"א כתב: שפתחי ראשיו מכוונים זה כנגד זה עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעים בהם מפתח זה לפתח זה "בלי שום עיקום", עכ"ל, דמשמע כנתבאר דהיינו "ישר" בלי שום עיקום, אולם בדף ב' ע"א כתב: ורה"ר היא כו' ומפולש משני ראשיו עד שיוכל אדם לעבור ביושר "בלי שום עיכוב", עכ"ל, ומלשון זה משמע שאם מתעגל הדרך בצורה שאינה גורמת לעיכוב בקיעת הרבים, גם זה

בעיר שיש בה חומה. וז"ל התוס' ר"ד (פסקי הרי"ד עירובין ו' ע"א) פי' ר"ה משמע עיר שיש בה ששים ריבוא כדגלי מדבר ומבואותיה רחבין י"ו אמה כהילוך העגלות ואין העיר מוקפת חומה שכל ראשי מבואותיה פתוחין חוץ לעיר שהוא ר"ה, אי נמי בעיר מוקפת חומה והמבוי מכוון והולך משער לשער זו היא רשות הרבים, עכ"ל, הרי דלגבי עיר שאין בה חומה בעי רק שראשי מבואותיה יהיו פתוחין ואע"פ שרה"ר עקומה, ולגבי מוקפת חומה כתב אי נמי במוקפת חומה והמבוי מכוון והולך משער לשער ולא די שראשי המבוי יהיו רק מפולשין. וכן ראה בלשון הראב"ה הלכות עירובין סי' שע"ט, ובלשון הרוקח סי' קע"ה, ובלשון רבינו ירוחם נתיב י"ב ח"ד, שלשון כולם מורה כנ"ל.

והנה ראיתי ברשב"א בעבודת הקודש שכתב דפלטיא הוי רה"ר אף כאשר דלתות העיר נעולות בלילה, עיי"ש, וקשה דבגמ' איתא דירושלים כאשר דלתותיה ננעלות בלילה הו"ל כבר אינו רה"ר, והרי בירושלים היו מצויים שווקים כמבואר בגמ' בדף ק"א גבי שוק של פטמין שהיה בירושלים, ולדברי הרשב"א מה מהני שדלתות ירושלים ננעלות ואכתי יש שם פלטיא ושוב הו"ל בפנים רה"ר מחמת הפלטיא. ובפשוטו הרשב"א איירי בעיר שיש בה חומה, והסברא לחלק בין פלטיא לסרטיא, היא דלגבי פטיא שתוקף הרה"ר בא מחמת דהוי מקום התכנסות הסוחרים, ולא מחמת שעוברים ושבים דרך הרחוב למקום אחר, ולכן גם אם הוא מוקף חומה שייך להבין שיהא רה"ר, אולם יקשה כנ"ל מירושלים דבפשוטו משמע שע"י נעילת הדלתות הו"ל לגמרי רה"ר, וצ"ע.

ונראה לומר, דהנה בלשון רש"י [עם גורסים שם התיבת 'או' שלא ידוע מי הסגירה בסוגריים] מבואר שכל התנאי של מפולש ומכוון משער לשער הוא רק בעיר שיש לה חומה, אבל בעיר שאין לה חומה, לא איכפת לן אם הרה"ר אינו ישר, וכן מבואר בלשון השו"ע סימן שמ"ה סעיף ז' עיי"ש היטב, וצ"ב הסברא לחלק בזה.

ונראה דהנה באמת כשיש חומה לעיר אזי כל הרחובות שבפנים העיר הם מוקפים ושוב אינם רה"ר, אבל כאשר הרה"ר ישר ביותר ומפולש משער לשער היוצא עד מחוץ לחומה, אזי אותו רה"ר כבר לא נחשב בתוך החומה, כי הפתח הפתוח בחומה משתי הצדדים ומכוונים זה כנגד זה והדרך ישרה העוברת ביניהם, מחשיב הדרך למקום בלי חומה, וזהו שכתבו רש"י והשו"ע דבעיר שיש בה חומה צריך שיהא הרה"ר מפולש משער לשער, ואכן צריך שיהא הישרות עוברת עד מחוץ לחומה, וכן משמע לשון הרמב"ן בדף נ"ט שכתב "מפולש בשני ראשיו ומכוון עד חוץ למדינה", עכ"ל, הרי שישירות הפילוש צריך לחצות מקצה לקצה עד חוץ למדינה, והסברא בזה נראה כנ"ל, דרק אם הפילוש מיושר משער לשער אז נמצא הדרך בלתי מוקף חומה ושייך שיחשב רה"ר.

ובאמת כד נדקדק בלשונו הראשונים נראה שאכן כך מבואר בדבריהם שכל ענין ישירות הפילוש של רה"ר מכוון משער לשער זה רק בעיר שיש בה חומה, וז"ל המרדכי (סוף מסכת שבת): "דעיירות שלנו אינן ר"ה כי אם כרמלית לפי שמוקפות חומה ואין שעריה מכוונים, עכ"ל, הרי שלא הזכיר המרדכי דעיירות שלנו אינן רה"ר משום שאין שעריה מכוונים רק

הרב יוסף שמעון פרסר

בדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא דף ו' ע"א

מחיצות". כלומר שבקיעת הרבים בין המחיצות מהווה סתירה לתועלת המחיצות לחצוץ מקום זה משאר המקומות, שהרי רבים עוברים ושבים בין המחיצות ולא נמנע רגלם מחמת המחיצות, (כמבואר בתוס' בסוכה דף ז' ע"ב דזה ענין תועלת המחיצות לחוץ מהרבים ללכת שם), וממילא אמרינן דבטל כח המחיצות מלעשות המקום לרה"י, כי אתו רבים ומבטלי לכח המחיצות".

והנה מצינו דין "מחיצות" מחודש שבכוחו לתחום המקום להחשב רה"י, והוא ענין "פסי ביראות", שמעמיד ארבעה דיומדין מד' רוחות, שכל דיומד הוא זוית של אמה על אמה, ומעמידן זה כנגד זה מד' רוחות, ונתחדש בהלכה למשה מסיני, שאף שביניהם הוי "פרוץ מרובה על העומד", אשר בעלמא זה סיבה לבטל כח המחיצות, אבל הכא שהם ד' מחיצות של אמה על אמה מד' רוחות זה כנגד זה, הלכה היא שרב כוחן של מחיצות העומדות באופן זה,

הנה מן התורה, כדי שמקום יחשב "רשות היחיד", צריך שיהא מוקף "מחיצות", ולפי פשוטו נחלקו תנאים כמה מחיצות צריך, דעת ר' יהודה (עירובין י"ב ע"ב, וצ"ה ע"א, ועי' תי' א' בתוס' בדף כ"ב ע"א ד"ה קשיא) דסגי בשתי מחיצות כדי שיחשב המקום שביניהם כרשות היחיד, כי ע"י שתי מחיצות העומדות זה כנגד זה נחשב המקום כגודר משאר מקומות וחולק שם של רה"י לעצמו. וכן אם עומדות המחיצות בזווית "כמין גם" הוי ביניהם רה"י (ראה להלן אות ד'). ואילו דעת רבנן (כמבואר ברש"י בדף י"ב ע"ב ד"ה לחי), דבעי שלש מחיצות כדי שיחשב רה"י, וי"א דאף בשתיים כמין גם ועוד לחי הוי ביניהם רה"י דהוי כג' מחיצות (עי' בה"ל ריש סימן שס"ג). [ולדעת הרמב"ם בעינן ד' מחיצות, או ג' מחיצות ולחי דהוי כד' מחיצות].

אולם באופן ש"בקעי רבים" בין המחיצות, פעמים שאומרים ד"אתו רבים ומבטלי

א. ודע שלא מספיק מה שרבים עוברים בין המחיצות, אלא צריך גם שיהא "דין רשות הרבים" לאותו דרך העובר בין המחיצות, כמו ששנינו (במשנה כ"ב ע"א) "אם הייתה דרך רשות הרבים מפסקתן" כו', היינו רה"ר גמורה (חזו"א סי' ק"ח אות י"ב), ולכן צריך שיהא באותו דרך רוחב ט"ז אמה (ריטב"א כ"ב ע"ב ד"ה כבית מרון), או אפילו פחות מט"ז אמה אבל הוא מכוי המתקצר מתוך רה"ר של ט"ז אמות שדינו כרה"ר גמורה (כמבואר בתוס' בדף ו' ע"ב ד"ה וכי תימא בתי' הב'). וכתב המג"א (סו"ס שס"ג) שלפי השיטות שרשות הרבים נחשב רק כשיש בו שישים רבוא, ה"ה לענין ביטול מחיצות צריך רבים של שישים רבוא, [ואמנם דעת האו"ז סי' קכ"ט אות י' דלא בעי שישים רבוא לביטול מחיצות, ובאר החזו"א דעתו דנהי דבעינן שיהא רה"ר גמורה עוברת בין המחיצות אבל תנאי ס' רבוא הוא נלמד מדגלי מדבר ואמרינן נהי דלענין דין רה"ר בעינן תנאי זה אבל לענין ביטול מחיצות סגי כמה שהוא מעבר לרבים כשיעור שאר רה"ר אף שאין עוברין בו ס' רבוא, אולם כ' החזו"א שמסתימת הפוסקים נראין דברי המג"א דבעינן רה"ר גמורה].

כנגד זה, שרב כוחן שלא יוכלו הרבים לבטל כח המחיצות הללו, משא"כ בפסי ביראות דלא הוו מחיצות גמורות [כי הפרוץ בהם מרובה על העומד], לכן בזה ס"ל לר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצות. וכן אדרבנן לא קשיא, כי שאני פסי ביראות דאיכא הכא "שם ד' מחיצות" שרב כוחן יותר מב' מחיצות גמורות, ולכן אין בכח הרבים לבטל כח המחיצות של שם ד' מחיצות.

אשר נמצא מבואר בכל זה:

א. ב- "שם ד' מחיצות", כלומר כשיש ד' דיומדין שכ"א זוית של אמה על אמה שעומדים זה כנגד זה מד' רוחות [ויש ביניהם יותר מעשר אמות] והרבים בוקעים בין המחיצות, דעת ר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצות, ולדעת רבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצות.

ב. זב- "ב' מחיצות גמורות בב' צידי רה"ר", דעת ר' יהודה דרב כוחן של ב' מחיצות העומדות זו כנגד זו אף שיש רשות הרבים ביניהם, ולא אתו רבים ומבטלי לכח המחיצות². ודעת רבנן דאין לבין המחיצות דין רה"י, ובפשוטו היה אפשר לפי שחסר מעיקר ג' המחיצות הנצרך לרה"י. אבל יש להוכיח

והשטח שביניהם הוי רה"י גמורה מהתורה, והרווח שבין הדיומדין שם פתח עליו (כמבואר כל זה בריש עושין פסין דף י"ז ע"ב, בתוס' שם ד"ה עושין) ובחי' הריטב"א שם. אולם בריטב"א בשם הראב"ד כ' דעיקר דין פרוץ מרובה בעלמא אינו אלא מדרבנן ע"י(ש).

והנה נחלקו תנאים (במשנה בדף כ"ב ע"א) האם כשרבים הולכים ובוקעים בין הדיומדין מבטלים הם כח המחיצות, דר' יהודה סבר דאם היה דרך רשות הרבים עוברת ביניהם יסלקנה לצדדין, כי כל זמן שהרבים בוקעים בין הדיומדין מבטלים הם כח המחיצות. ואילו דעת רבנן דאין בכח הרבים לבטל כח הני מחיצות.

והקשו בגמ' סתירה בר"י ורבנן, דתנן יתר על כן אמר ר' יהודה, שני בתים משתי צידי רשות הרבים עושה לחי או קורה ומכאן ולחי או קורה מכאן ומטלטל ביניהם, ורבנן פליגי דאין מערבים רשות הרבים בכך. הרי דלר"י לא אמרינן דארומ"מ, ואילו לרבנן אמרינן, וזה להיפך ממה ששנינו גבי פסי ביראות. ומשני, דר"י לא קשיא דשאני ב' בתים מב' צידי רה"ר דהוו "ב' מחיצות גמורות" זה

ג. ובביאור החילוק בין ב' מחיצות גמורות (דלא ארומ"מ לר"י) לשם ד' מחיצות (דארומ"מ לר"י) מבואר ברמב"ן במלחמות ובריטב"א בדף כ"ב ע"ב (ד"ה כאן הודיעך) דר' יהודה ס"ל דרק כאשר הרבים בוקעים "בתוך אמצע" המחיצות ארומ"מ, ולכן בפסי ביראות ארומ"מ לדידיה, משא"כ בב' בתים בב' צידי רה"ר שהרבים עוברים רק בין המחיצות ולא בתוכם, לכן רב כוחן ולא אתי רבים ומ"מ, ומטעם זה חולק הרמב"ן על הבעל המאור שכתב דלר' יהודה אם בוקעים שתי וערב לא הוה רה"י לר' יהודה (וצ"ב סברתו), והמלחמות חולק דכיון שהשתי מחיצות שלמות, לא יתבטלו ע"י בקיעת רבים שתי וערב, וכן מבואר בתוס' בדף כ"ב ע"א ד"ה קשיא. וע"ע בריטב"א בדף י"ב ע"ב ד"ה קסבר.

ובעיקר דברי ר' יהודה דרבים הבוקעים בין שתי מחיצות גמורות לא ארומ"מ, יש לשאול דא"כ למה בכל פסי ביראות לא נדון שבין הדיומדין יהא רה"י כיון שהם כמו שתי בתים מב' צידי רה"ר שביניהם נחשב רה"י, ואילו מדברי ר' יהודה משמע שכל השטח שבפנים הפסין נחשב רה"ר כאשר רבים בוקעים שם בלי יוצא מן הכלל, ולמה לא נאמר שבין רוחב הפסין ע"כ"פ יחשב רה"י. וראיתי בחזו"א בס' ק"ז סק"ג שעמד בזה וייסד שאף לר' יהודה דב' בתים

כתב הריטב"א בדף כ"ב ע"ב בד"ה אילימא, שלרבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצות, מדהו"א בגמ' דארץ ישראל יחשב רה"י מחמת סולמא דצור מצד אחד ומחתנא דגדר מאידך, ובאר הריטב"א דאופן עמידת הני מחיצות הוא "כמין גם", ולכן לא אתו רבים ומבטלי מחיצות.

ה. **זב-** "תל המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות, ורבים בוקעים בו", ובאר הריטב"א דגדר האי תל כמקום המוקף ד' מחיצות י' טפחים דבעלמא הו"ל רה"י, אלא דהכא אתו רבים ובקעי על גבי המחיצות ודמי לפסי ביראות, וה"נ תל המתלקט חשיב כ"שם ד' מחיצות", ולרבנן לא ארומ"מ, וחשיב שפיר רה"ר. ואילו לדעת ר' יהודה חשיב רה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצות, ולא איכפת לן במה דלא ניהא תשמישתיה והליכת הרבים קשה וגרע מפסי ביראות, ואמרו בגמ' דאפילו אם צריך לעלות בתל בחבל, או אפילו הוי כמעלות בית מרון דאין עולים בו אלא אחד אחד, בכ"ז חשיב רה"ר ואתו הרבים ומבטלי להמחיצות והזורק מרה"י לשם חייב².

ו. **זב-** "מחיצות העשויות שלא בידי אדם", וכגון ארץ ישראל שהיא מוקפת בסולמא דצור מצד אחד ובמחתנא דגדר

דסברתם משום דבכה"ג מודו ד"אתו רבים ומבטלי מחיצות", שכן איירינן גם "כשנתן לחי" בצדי הבתים, ואנן קי"ל דלחי משום מחיצה, כך שלפנינו ג' מחיצות ובכ"ז לא מהני לרבנן לאשוויי רה"י, וע"כ משום דכל דליכא "שם ד' מחיצות" אמרינן דאתי רבים ומבטלי מחיצות, ולכן אף בב' מחיצות גמורות העומדות זה כנגד זה ולחי ביניהם חשיב אכתי רה"ר.

ג. **זב-** "ג' מחיצות שלמות", לדעת ר' יהודה פשוט דלא ארומ"מ, וכן לדעת רבנן - מפורש בתוס' הרא"ש בדף כ"ב ע"ב דג"כ לא ארומ"מ. וכן יש להוכיח מדברי התוס' בדף ו' ע"ב ד"ה והאמר, מזה שהקשו על רש"י למה באיכא ב' מחיצות ודלת לא יחשב רה"י גמורה מחמת דהוי ג' מחיצות של רה"י, עיי"ש, ומבואר דבג' מחיצות אף דאיכא בהו בקיעת רבים, לא ארומ"מ.

ד. **זב-** "ב' מחיצות כמין גם", כתב הריטב"א בדף כ"ב ע"א דלדעת ר' יהודה הוא כל שכן מב' מחיצות בב' צידי רה"ר דלא ארומ"מ, וכוונתו, כי בכה"ג שיש ב' מחיצות שלמות "כמין גם" איכא פחות בקיעת רבים, ולכן כל שכן הוא דלא ארומ"מ. ובדעת רבנן

משתי צידי רה"ר נחשב ביניהם רה"י, זה דוקא כאשר אורך הבתים הוא יותר מהרוחב רה"ר שבין ב' הבתים, ולכן בפסי ביראות כיון שרוחבן רק אמה ואילו ביניהם יש יותר מזה, שוב אין הביניים נחשב רה"י.

ולענ"ד אפשר שזה כוונת הרמב"ן במלחמות שכתב: "לדברי האומר שתי מחיצות דאורייתא כו' שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצען פרצה שהרבים בוקעין בה כו' א"א לשתי המחיצות להתבטל, וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם שהרי ב' מחיצות גמורות הן ועומד מרובה על הפרוץ", עכ"ל. ואפשר שכוונתו שאורך המחיצות הם עומד מרובה על רוחב של רה"ר שהוא הפרוץ, ועיין.

ג. והנה הריטב"א בדף כ"ב ע"ב כתב דאיכא למעלה רוחב ט"ז אמות, והקשה הגאון יעקב דהא לא בעינן ט"ז אמות בשביל דין ארומ"מ, עיי"ש, ולכאורה כוונת הריטב"א כפי שנתבאר לעיל עפ"י התוס' בדף ו' ע"ב ד"ה וכי תימא, דכל מאי דמהני גם בפחות מט"ז אמות, זהו משום דאיכא בהמשך ט"ז אמות ואך דמתקצר רה"ר אל תוך מבוי שפחות מט"ז, דבזה חשיב נמי רה"ר במקום המתקצר, וכוונת הריטב"א דצריך עכ"פ שיהא חיבור של דרך הרבים לרה"ר

אלו שהולכים בתוך אר"י, כי רבים הבוקעים בין המחיצות אינם מבטלים מחיצה⁷. והנה באמת יש לתמוה הא בתל המתלקט לרבנן הוה רה"י ולא אמרינן דארומ"מ למרות שזה עשוי שלא בידי אדם (כה"ק הרש"ש והבי"מ סו"ס שס"ג ועוד), ויעויין בתוס' הרא"ש שהוסיף

מאיך [ובים מצד שלישי], כתבו התוס' (כ"ב ע"ב ד"ה דילמא) שהטעם שתוך ארץ ישראל לא יחשב מחמת כן כרה"י, משום שבמחיצות העשויות שלא בידי אדם גם רבנן מודו דארומ"מ. ובפשוטו הנידון על הרבים הבוקעים "על גבי" המחיצות של סולמא דצור וכו', ולא

שברוחבו טז"א, שרק אז גם החלק המתקצר דין רה"ר לו, וכפי שנתבאר (הערה 1) שלדין רבים דמבטלי מחיצות צריך שהדרך שהם עוברים יהא לו דין רה"ר.

ד. הנה בחקירה זו האם ארומ"מ זה רק כאשר הרבים בוקעים "בתוך" המחיצה או גם כאשר הם בוקעים "בין" המחיצות, לכאורה הוא מחלוקת ראשונים, שכן התוס' בדף כ"ב ע"א ד"ה קשיא, כתבו, דהא דפריך על ר"י דאמר דרבים הבוקעין בין הפסי ביראות ארומ"מ מהא דאמר ר"י דב' בתים מב' צידי רה"ר הוה רה"י באמצע כתבו ע"ז התוס': "קס"ד דמקשה דלר"י ג' מחיצות דאורייתא דלחי וקורה משום מחיצה אלמא לא ארומ"מ דאי ב' מחיצות הוה דאורייתא לא פריך מידי", ובפשוטו מבואר בתוס' דרק כאשר הרבים בוקעים "בתוך" המחיצות ארומ"מ, ולכן הוא שכתבו דאי ב' מחיצות דאור' אין צד שהרבים העוברים "בין" המחיצות שיבטלו המחיצה. אולם בחי' הריטב"א בדף י"ב ע"ב כתב להדיא דס"ד דמקשן דפריך על ר"י הוא אף אם ב' מחיצות דאור'. ולכאורה מבואר דס"ל לריטב"א דינא דארומ"מ שייך גם בבקעי רבים "בין" המחיצות.

אולם יש להוכיח דאף הריטב"א מודה דרק בבקעי "בתוך" המחיצה ארומ"מ, שכן בתוס' בכ"ב ע"ב (ד"ה אילמא) הקשו בהא דקס"ד דארץ ישראל חשיב רה"י משום דמוקף בסולמא דצור כו' דא"כ איך קאמר ר' יוחנן דירושלים היא רה"ר הא הוה בתוך ההיקף של סולמא דצור, וכן הקשה הריטב"א, ובתוס' תירצו דקס"ד דר' יוחנן דאמר דירושלים הוה רה"ר היינו בדעת ר' יהודה דארומ"מ. והקשה החזו"א על תי' התוס' (בסי' מ"ג סק"א) "ולכאורה קשה דהא לא שייך אתו רבים ומבטלי מחיצתא אלא כשהרבים בוקעין דרך פרצות המחיצות, או שדריסת הרבים ע"ג המחיצה, ובוה כיון שהמחיצות אינן חוצצין כראוי בפני העוברין בטלי מחיצתיהו, אבל רבים הסובבים בשוקים וברחובות תוך המחיצות, לא מבטלי מחיצות לעולם, שהרי דלתות נעולות בלילה עושין ירושלים רה"י אף שתוכה ס' רבוא והיא רוכלת העמים, וא"כ א"י נמי סולמא דצור הוה מחיצה מעליתא, וכן גידודי פרת אינן נדרסין וכן גידודי אוקיינוס", עכ"ל.

והנה התוס' בקושייתם וכן הריטב"א (גם למסקנא שכן לא תי' בתוס') סברי כסברת החזו"א הנ"ל, מדהקשו דמחיצות דסולמא דצור וכו' יהנו לירושלים לעשותה רה"י, אע"פ דרבים בקעי בירושלים, הרי דס"ל דרק בקיעת רבים על גבי המחיצות מבטלי המחיצות ולא בקיעת רבים שבין המחיצות. ומעתה קשה דהא נתבאר דשיטת הריטב"א בדף י"ב דפריך על ר"י אף אי ס"ל דמדאורייתא סגי בב' מחיצות בלבד, ולכאורה משום דאף בקיעה "בין" המחיצות ארומ"מ, וא"כ מה הקשה כאן שירושלים תחשב רה"י מחמת סולמא דצור המקפת לאר"י, הא סו"ס בירושלים עצמו איכא בקיעת רבים המבטלים המחיצות באותו מקום, וקשיא סתירת דברי הריטב"א.

אכן הנראה בזה, דהנה החזו"א (שם ס"ק ג' על תוס' הנ"ל בד"ה קשיא) כתב ג"כ כדברי הריטב"א דהקושיא על ר"י היא גם אם ב' מחיצות בלבד סגי מדאורייתא, ובכ"ז פריך ד"לכאורה טעמא דר"י דבב' מחיצות חשיב מוגדר ומיוחד בכל סביבו, ושפיר שייך למימר אתו רבים ומבטלי מחיצתא, עכ"ל. ונראה ביאור דבריו, דאמנם ב' מחיצות מב' צידי רה"ר סגי לר"י כי ב' מחיצות דאור', אבל כ"ז משום דדיינין דהרווח שבין המחיצות כאילו איכא נמי התם מחיצות, דע"י ב' המחיצות המציאותיות חשיב המקום מוגדר ומיוחד מכל סביבו וכאילו יש כאן עוד מחיצות דמיוניות.

פשטות הגמ' בדף ו' ע"ב, וכפי שבארו דבריהם בתוס' שם ד"ה והאמר, דארו"מ, וכן כתב בחי' הריטב"א בדף כ"ב ע"א, דלדרבנן לא מהני צוה"פ כמחיצה שלישית ואכתי אמרינן דארו"מ. מ. אולם הרשב"א בדף ו' כתב מפורש דבכה"ג לא ארו"מ, וכן מבואר פשטות דברי התוס' בדף כ"ב ע"א בתירוצם הראשון, אולם זה יש לדחות.

ח. **זב-** "ב' מחיצות זו כנגד זו ודלתות", הנה כשיש ב' דלתות הננעלות בלילה, מפורש בגמ' (ו' ע"א, כ"ב ע"א) דלא ארו"מ, ובדלתות שרק ראויות להנעל, דעת הרמב"ם דג"כ לא ארו"מ, עי' שו"ע סימן שס"ד סעיף ב'. ובדלת אחת, הוי פלוגתת הראשונים, עי' תוס' ו' ע"ב ד"ה והאמר.

שדוקא ב"היקף גדול" אמרינן דמחיצה העשויה ביד"ש ארו"מ, ולפ"ז מיושב דתל המתלקט אינו היקף גדול^ה.

אולם בחי' הרמב"ן (בדף נ"ט ע"א) ובריטב"א (כ"ב ע"ב) כתבו דהא דאר"י לא חשיב רה"י מחמת סולמא דצור וכו', לפי שהמחיצות מרוחקות מאד זה מזה והעומד במקום זה אינו רואה כל המחיצות האחרות, בכה"ג לא חשיב מחיצה וארו"מ. וכתב בשעה"צ (שס"ג ס"ק צ"ד) שלדעה זו אין לנו חילוק התוס' לחלק בין מחיצות העשויות בידי אדם לעשויות ביד"ש.

ז. **זב-** "ב' מחיצות זו כנגד זו וצוה"פ בקצה אחד", כל הנידון הוא בדעת רבנן, כי לר"י תיפו"ל מחמת המחיצות עצמן דהוי רה"י. והנה

ומעתה שפיר שייך למימר אתו רבים ומ"מ משום שבוקעים הם "בתוך" המחיצות הדמיוניות, והוי בקיעת רבים "בתוך" המחיצות. ונראה דה"נ יפרש הריטב"א כדברי החזו"א, ומעתה לעולם אף דעת הריטב"א דרך בקיעת רבים בתוך המחיצות הוי בקיעה, ושפיר הקשה לשיטתו דירושלים למרות שיש בה בקיעת רבים יחשב רה"י מחמת סולמא דצור. ודו"ק היטב.

ובמה שכתבו התוס' בתירוצם דההיא דירושלים דהוי רה"ר קאי כר"י ולכן אתו רבים דירושלים ומבטלי מחיצות ולכן חשיב רה"ר וכתבנו [וכן הבין החזו"א בדעתם] דגם בקיעה שבין המחיצות הוי בקיעה לבטל מחיצה. נראה דאפשר לפרש דכוונתם לרבים הבוקעים על גבי סולמא דצור, ולא ההולכים בתוך אר"י, וזה לדעת ר"י חשיב רה"ר דארו"מ. ועוד יש להאריך בזה עפ"י מש"כ החזו"א בסימן ק"ח ס"ק י"א בדברי החתם סופר סי' פ"ט, ואין איתי העת לעט בזה ואי"ה בל"נ אשלים במקו"א.

ה. והנה המג"א (סי' שס"ג ס"ק ל') הקשה בדין מבוי שכלו צדו אחד לים הים הוי מחיצה למבוי, והרי לשיטת התוס' דים הוי מחיצה שאינה עשויה בידי אדם וא"כ אתו רבים שבתוך הספינות שבים ומבטלי למחיצה זו, [ותי' דאיירי במקום שאין ספינות עוברות], עי"ש, אכן לדברי התוס' הרא"ש הוא מיושב שכן דוקא בהיקף גדול אמרינן דמחיצה שלא בידי אדם ארו"מ.

ובעיקר הדבר שהחשיב המג"א את הספינות שבים כרבים דמבטלי למחיצות של הים, ראה במשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק קי"ח) דמביא שכמה אחרונים נחלקו על המג"א בזה (כנסת יחזקאל וחמד משה) כי מה שהספינות עוברות בים אינו מבטל שם מחיצה מהשפת הים.

ו. והנה ברשב"א נסתפק עד איזה שיעור מרחק יחשב עדיין רה"י, ובנשמת אדם (כלל מ"ט) צידד דהשיעור הוא ט"ז מיל עפ"י הגמ' בבכורות נ"ד ע"ב. אכן בלשון הרמב"ן ושאר משמע שצריך שיהא אפשרות לעמוד במקום אחד בין המחיצות ולהשקיף על כל המחיצות מכל הצדדים יחד, שאז זה נחשב שהם מאוחדים וגודרים המקום לרה"י.

אלפס דקי"ל כרבי יהודה דאפילו בשם ד' מחיצות צריך דלת ננעלת (מלחמות בדף כ"ב, ושו"ת הרשב"א ח"ב סי' רס"ט, ושו"ת ריב"ש סי' ת"ה) וכ"כ הר"ן בשם רוב הגאונים. אבל הבית אפרים (סי' כ"ו עמ' לו: ד"ה וחזרנו) ס"ל דהרי"ף פסק כרבנן, מדהעתיק לשון המשנה בפלוגתת ר"י ורבנן ברה"ר העוברת בפסי ביראות ושתיק, ולא פסק הלכתא כמאן, משום דסתמא הלכה כרבנן דרביס נינהו, וכן מדהעתיק מתני' דחצר שרבים נכנסים לה בזו כו' דלא מיתקומא אלא כרבנן. אולם בספר משכנות יעקב השיב על דבריו, דא"א לדחות כל גדולי הראשונים, ומה שהקשה מחצר ל"ק די"ל דמיירי בחצר של יחיד או לרוחב רה"ר (וכ"כ הבית מאיר סי' שס"ב ד"ה אך, וכן מב' ברשב"א בדף כ"ב ע"ב ד"ה מיתב). ברמב"ם (פי"ז משבת ה"י) משמע דקי"ל כרבנן (וכתב המאירי דס"ל לגרוס בגמ' בדף כ"ב דר' יוחנן כאן וס"ל - דירושלים היה לו רק שם ב' מחיצות אבל בשם ד' מחיצות קי"ל כרבנן. וכן הכריעו להלכה בחת"ס (סי' פ"ט) ובחזו"א (סי' ק"ז אות ג'). אולם בדעת המשנ"ב עי' ביה"ל סי' שס"ד סעיף ב' ד"ה והוא, שכתב דהדעה הא' בשו"ע שם שפסק דתיקון רה"ר הוא רק ע"י דלתות, הוא דעת הרי"ף והרא"ש והסמ"ג שפסקו כר' יוחנן דפסק כר' יהודה דארומ"מ, וזה הדעה העיקרית, והדעת הב' בשו"ע דלתיקון רה"ר אפשר בדלתות הראויות להינעל היא דעת הרמב"ם שפסק כרבנן. [ויש שנקטו שדעה הא' בשו"ע ג"כ הוא כרבנן וסגי בצוה"פ ורק דמדרבנן בעינן עכ"פ דלתות ננעלות, יעוי' באבנ"ז סי' רס"ה, אמנם הביה"ל לא נקט ס"ל הכי אלא לדעה ב'].]

ט. זב- "עומד מרובה על הפרוץ", יש לעיין לר' יהודה האם עומ"ר מהני כשתי מחיצות שלא מתבטל ע"י בקיעת רבים, או דגרע ואינו כשתי מחיצות שלמות אלא כשם ד' מחיצות דלר"י ארומ"מ. ועיין היטב בריטב"א בדף כ"ב ע"א ד"ה דרבנן אדרבנן דמבואר בדבריו דלר"י אתו רבים ומבטלי מחיצה של עומ"ר, דהרי ירושלים היתה עומ"ר ואעפ"כ לר"י אילמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום ר"ה, ועל כרחק שעומ"ר מתבטל ע"י בקיעת רבים. ולרבנן עומ"ר מהני ולא מתבטל ע"י בקיעת רבים. אך יעויין במלחמות כאן שמבואר בדבריו שעומ"ר לא מתבטל לר"י, שכתב בלשונו: או שבוקעים בה שתי וערב והיא פתוחה לרשות הרבים גמורה מכאן ומכאן ופרוץ מרובה על העומד". ובפשוטו מבואר שאם יש עומ"ר לא הוה ר"ה לר' יהודה, וכ"כ בגאון יעקב בשם המלחמות. ועיין קרן אורה שם שמקשה על המלחמות שבגמ' משמע שעומ"ר מתבטל ע"י"ש בדבריו בד"ה הוא דניחא תשמישתיה.

ולמלחמות צ"ב למה ירושלים צריך דלתות
הרי יש עומ"ר כמש"כ הריטב"א.
וצ"ל דס"ל דהבתיים מסביב לירושלים אין דינם כעומ"ר, וברשב"א בדף י' כתב דכותלי המבוי מבחוץ אינם עושים עומ"ר כיון שאינם מועילים להתיר את רה"ר עצמו איך יתירו המבוי. וע"ע בענין זה בחזו"א סי' ס"ז סקכ"ד ושו"ע הגר"ז סי' שמ"ה סע' י"א.

והנה להלכה נחלקו הראשונים איך לפסוק, כי הרבה מגדולי הראשונים העידו בשם רב

הרב דוד טולנפלד

מבוי עקום ביאור הסוגיא לשיטת רש"י

ובגדרי פילוש ופרצות דף ו' ע"א

מצינו בקרבן נתנאל סי' ו' אות ע' שס"ל ששמים את הצורת פתח באלכסון ממקום חיבור ב' הכתלים הקצרים אל מקום חיבור ב' הכתלים הארוכים, וכן נראה ברש"י בע"ב בד"ה מבוי עקום שאת התיקון שמים באלכסון, ואף שברשב"א שהביא את הירושלמי מבואר שריש לקיש סבר ששמים את תיקון ישר כהמשך לאחד הכתלים הקצרים והוקשה לריש לקיש שנמצא שאחד המבואות משתכר את מקום הפינה שיוכל לטלטל שם, בכ"א יתכן שהבבלי למד לפי פירוש רש"י ששמים את התיקון באלכסון, ואמנם נראה שאין נ"מ היכן ישימו את התיקון כלפי הכשר המבואות משום שאף לקרבן נתנאל יהני לשים ביושר ומשום שאף אם בלא שישומו ביושר מסתיימים ב' המבואות באלכסון בכ"א כשישימו ביושר זה יגדיר שמבוי אחד ממשיך כולו עד הכותל שכנגדו והאחר מסתיים בסוף הכותל הקצר.

בטעמיה דרב שתורתו כמפולש

ב. **במש"כ** רש"י ששמים את הצוה"פ בעקמומית דפילוש שהוא מפולש לחברו הוי כמפולש לרשות הרבים אפשר לומר ב' אפשרויות, האחד עפ"י תוס' שמקשה בד"ה רב אמר, ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש גמור דסגי בצו"ה ולחי אחד, פי'

אמר רב חנין בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו בעשר בראשו בד' כו' ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה כו' אמר רב נחמן בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר מבוי עקום - פי' כמין דלי"ת ששני פתחיו אינם זה כנגד זה ביושר ושניהם פתוחים לרשות הרבים, רב אמר תורתו כמפולש - פרש"י ומבוי המפולש לרה"ר צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן כדלקמן אף זה צריך לשני פתחיו לצד רשות הרבים לחי לכל רוח ובעקמומית צריך צורת פתח דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר, ושמואל אמר תורתו כסתום - פרש"י ואין צריך בעקמומיתו כלום אלא אלו עושין לחי לפתחן ואילו עושין לחי לפתחן דלא מצרכינן צורת הפתח אלא לפתחים המפולשים זה כנגד זה לרשות הרבים כו', במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר - פרש"י שרוחב פתיחת עקמומיתו יותר מעשר, בהא לימא שמואל תורתו כסתום - פרש"י כו' כיון דיותר מעשר הוי כחד מבוי וכי האי גוונא לא לימא שמואל דלאו מפולש הוא, אלא לאו בעשר וקאמר רב תורתו כמפולש אלמא פרצת מבוי בצדו בד', ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים ע"כ.

המקום ששמים את צורת הפתח בעקמומית

א. **לגבי** מש"כ רש"י בשיטת רב שבעקמומיתו צריך צורת פתח

הפתוח לרה"ר, ונראה פשוט שהמבוי של רגל הזי"ן אינו ממשיך לתוך ראש הזי"ן אלא מסתיים בכניסה לגג הזי"ן, ואם נאמר שהפילוש של כל מבוי הוא משום חברו א"כ אף לשמואל יהא תורתו של המבוי של רגל הזי"ן כמפולש כיון שכאן אין הפילוש בצידו וא"כ פתחו מכוונין זה כנגד זה, ומהא דלשמואל אף מבוי העשוי כנדל הוה סתום נראה שאף למאירי אין הכוונה שהפילוש הוא משום חברו אלא כוונת המאירי שאין הפירוש בשיטת רב שהכל מבוי אחד וא"כ הפילוש הוא ממש לרה"ר אלא שהפילוש הוא כשיצא לחבירו מחמת שבסוף המבוי האחר יש רשות הרבים, וכן מבואר במשנ"ב בסי' שס"ד סק"י שכתב כאלו הוא מפולש אחרי שעוברין מצד זה לצד זה לרשות הרבים.

המשינ"ב שם בס"ק י"א כתב את דברי רש"י הנ"ל שפילוש שהוא מפולש לחבירו הוה כמפולש לרה"ר על הדין ששמים את הצוה"פ בעקמומית ובס"ק י"ב כתב את הטעם שכתב תוס' לזה שמבוי עקום חמור ממבוי ישר, ומבואר כאופן השני שמש"כ רש"י בטעם ששמים צו"ה בעקמומית אי"ז מה שכתבו תוס', וכ"מ במאירי הנ"ל.

בטעמיה דשמואל שתורתו כסתום

ג. **במש"כ** רש"י בשיטת שמואל שאי"צ צו"ה כלל שלא מצרכינן צורת הפתח אלא לפתחים המפולשים זה כנגד זה, נראה לבאר שפילוש אין הכוונה שיש ב' פתחים למבוי, אלא שכשיש שני פתחים הגורמים להחשיב את המקום שבתוך המבוי כרה"ר מחמת שנדמה הוא לרה"ר ע"י שנדמה למעבר

והכא במבוי עקום צריך בכל פתח לחי ובעקמומית צו"ה, ות"י דבעינן שיראו צו"ה כל בני המבוי, ובקרבן נתנאל סי' ו' אות א' כתב וי"ל דהא דבעינן שיראו בני מבוי צו"ה אין הכוונה משום דבעינן היכרא לבני מבוי, אלא ה"ק דחיישינן דכיון דבני מבוי זה לא רואים רק לחי והמה יודעים שהוא מפולש מצד אחד א"כ אתי לאיחלופי במבוי מפולש גמור כמו כן לא יעשה צו"ה כו' עיי"ש, והיינו שהצורת הפתח בעקמומית אינה מעיקר דיני תיקון המבוי אלא בשביל שיראו את התיקון, ולפי"ז אפשר"ל שמש"כ רש"י דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוה כמפולש גמור היינו טעם למה צריך את הצו"ה דוקא בעקמומית ומשום שיש פילוש ולא רואים את התיקון.

אופן שני, שרש"י בא להסביר את עיקר הטעם שצריך צו"ה ולא סגי בב' לחיים כשמואל, וכתב שאפי' שהמבוי האחד אינו מפולש לרה"ר אלא לחבירו בכ"א ה"ז כמפולש לרשות הרבים, ובזה היה מקום לדון האם הפילוש הוא לרשות הרבים ורק דלא אכפ"ל במה שקודם לרה"ר יש את המבוי האחר או שהפילוש הוא מצד שמפולש לחבירו, ובמאירי יש לכאור' משמעות כצד ב' דכתב בד"ה מבוי עקום שלדעת רב שאמר תורתו כמפולש ושהלכה כמותו פירושו שפלושו לחבירו הוא הפילוש כו' ע"כ, ואמנם נראה שהפילוש הוא לרה"ר ולא אכפ"ל במה שקודם לרה"ר יש מבוי, דלק' ח"ב איתא מבוי העשוי כנדל ולענייננו לכאור' ה"ה במבוי העשוי כמין זי"ן שאחד מהראשים בגג הזי"ן סגור, לשיטת שמואל שמבוי עקום תורתו כסתום ה"ה התם סגי בלחי ברגל הזי"ן ועוד לחי בראש הזי"ן

מהמבוי בפתח השני וע"כ ביותר מעשר שהכל מבוי אחד והפתח נחשב לפתח בראשו ע"י הפילוש יתחלק המבוי לאורכו ולא יהא נידון האמצע לחלק מהמבוי אף שצריך לנטות בשביל לצאת, ואמנם צריך לבאר מ"ט דוקא ביתר מעשר נחשב לחד מבוי, ועי' משנת"ב בזה להלן אות ט'.

במה דבפרצה ד' יוכל המבוי להיות מפולש

ה. **בדברי הגמ'** אלא לאו בעשר ומדאמר רב תורתו כמפולש ש"מ פרצת צדדין בארבעה, ולכאוי היינו דאם פרצת צדדין לא היתה בארבעה לא היה נידון למפולש ומשום שהעומד מרובה של הדופן הקצרה יעשה את המעבר למבוי השני לפתח ולא לפרצה, ועוד נראה שאף שנתבאר באות א' ששמים את הצוה"פ באלכסון בכ"א שיעור הפרצה אינו חייב להימדד באלכסון כשבאלכסון הפרצה יותר גדולה אלא יכול להימדד ביושר מהדופן הקצרה עד הדופן שכנגדה.

בגדר פילוש

ו. **צריך** לבאר היאך ש"מ שפרצת צדדין לרב בארבעה והא כיון שרש"י פירש שלרב הפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר א"כ מאי נ"מ האם הפרוץ הוא פירצה או והא סו"ס איכא פילוש, ומבואר שפילוש הוא דוקא כשיש פרצה בב' הצדדים ובלא"ה אף שכנגדם תהא רה"ר לא יהא מפולש, וע"כ הוכיח רב נחמן בר יצחק שרב סובר שפרצת צדדין בארבעה דבלא"ה לא היה מפולש.

של בני רה"ר או באופן אחר ע"ד זה, בכך הוא מפולש אך כשנדמה המקום לתוך וחלק ממבוי אי"ז בכלל מפולש, וס"ל לשמואל שרק בפתחים שהינם זה כנגד זה אין המקום שבאמצע המבוי נידון לתוך וחלק ממבוי, אך כשהפתחים אינם זה כנגד זה נחשב המקום שבאמצע המבוי לחלק מהמבוי ומה שנכנסים בפתח אחד ויוצאים בפתח אחר היינו שנכנסים למבוי ויוצאים מהמבוי, ובאות ד' יותר מוגדר דבר זה.

ביאור הכוונה בפתחים זה כנגד זה

ד. **במש"כ** רש"י שכשרוחב העקמומית יותר מעשר הוי חד מבוי ולא לימא שמואל דלאו מפולש הוא כתב הריטב"א כיון שהפרצה יותר מעשר אין לך פילוש גדול מזה ואין זה חשוב כמבוי עקום אלא כאלו הוא מבוי מפולש ישר שנתעקם מעט באמצעו כו' ע"כ, וצריך להבין מאי אהני דבכה"ג הוי חד מבוי ולא שני מבואות הא סו"ס אין הפתחים זכ"ז ומ"ט הוה מפולש, ונראה שכשצריך שהפתחים יהיו זה כנגד זה אין המובן בזה כפשטות המילים, אלא צריך ששני הפתחים יהיו בראשי המבוי ולא שהאחד יהא בראשו והשני בצידו, ומטעם שכשהפתח נמצא בצד המבוי אי"ז גורם שהמקום שבאמצע המבוי יהיה נדמה למעבר של בני רה"ר ודומה לרה"ר שרק כששתי הפתחים בראשי המבוי נדמה המקום שבאמצע המבוי כמעבר או כמקום של רה"ר, ולכאוי ההסבר בזה הוא שכשהפתח נמצא בצד עדיין המבוי סגור בג' רוחותיו ואין הפתח בצד מחלק את המבוי לאורכו וממילא בפתח אחד יש כניסה למבוי ואח"כ יש יציאה

נמצא שהכל כהמשך למקום שמחוץ למבוי וברה"ר דמי.

הטעם דמהני לחי בפירצה בעקמומית

ז. **בש"ע** בסי' שס"ד, ג נפסק כרב שתורתו כמפולש ונפסק ג"כ דמהני לשים לחי וקורה בעקמומית כשישימו צוה"פ בב' הפתחים הסמוכים לרה"ר, ואמנם מצינו שאין דין זה בכל פירצה בצידו וכמו שהביא הביאה"ל בסי' שס"ה בד"ה אסור שמבואר ברשב"א ובריטב"א של"מ לחי וקורה בפירצה בצדי מבוי, וצריך לומר שהחילוק הוא שכיון שיש המשך מבוי לאחור העיקום וביחס למקום שממשיך המקום הפרוץ הינו ישר זה גורם שיהא למקום הפרוץ תורת פתח גם לבני המבוי שביחס אליהם הוא בצד ומשום שסו"ס יש שם גם הילוך ישר ומשא"כ כשאין המשך מבוי שאין כלל הילוך ישר במבוי מצד אחד של הלחי וקורה לצד האחר וצריך לעקם הדרך אי"ז פתח מבוי אלא פירצה ול"מ לו"ק בפירצה, וחילוק זה מובא גם להלן באות י"א.

בשיטת שמואל אליבא דרב נחמן בר יצחק

ח. **בשיטת** שמואל שמבוי עקום תורתו כסתום יש לחקור האם פליג אדרב וס"ל שפרצת צדדין ביותר מעשר, או דס"ל שאף שפרצת צדדין בארבעה לא הוה מפולש, ובפשוטו כצד ב' דרש"י כתב בשיטת שמואל דלא מצרכינן צורת הפתח אלא לפתחים המפולשין זה כנגד זה לרשות הרבים, ואי נימא שס"ל לשמואל שפרצת צדדין בעשר א"כ מה"ט פליג אדרב ומה צ"ל שאין הפתחים מפולשין זכ"ז.

וכן יש להוכיח לענ"ד מרש"י לקמן ז, ב בד"ה כאן שעירבו לגבי מבוי שנפרץ לחצר והחצר ג"כ נפרצה ברוח שכנגד שהמבוי אסור בטלטול והחצר שריא, וכתב רש"י שיש חידוש בזה שהחצר מותרת דאע"ג דרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו אפילו הכי שריא הואיל ונפרצה בפחות מעשר דחשיב כפתח כו' ע"כ, והיינו שלולי שהמקום הפרוץ נחשב לפתח תהא החצר מפולשת וע"י שנודון לפתח אינה מפולשת.

ולפי"ז נראה דלר"נ בר יצחק שהוכיח מרב שפירצת צדדין בארבעה אף מבוי ישר המפולש מב' צדדיו שלא פליגי ביה רב ושמואל הא דהוה מפולש ה"ז רק משום שפרצת מבוי בד' והפתח בראשו הוא כפרצה אך בלא"ה לא היה מפולש, שהרי לא ס"ל את המשך דברי הגמ' דמחמת בקיעת רבים הוה מפולש, ובאמת יתכן שאף לר' חב"ר שדוחה ששאני התם דבקעי בה רבים זהו הביאור במפולש שהפירצה בב' צדדי המבוי היא תנאי בפילוש וכמבואר להלן באות י'.

והביאור בזה הוא שפילוש היינו שנחשב המקום שבאמצע המחיצות כמעבר לבני רה"ר וברה"ר דמי, וכ"ז דוקא כשנחשב שלא נכנסין למבוי ויוצאים ממנו אלא הכל הילוך אחד וכחלק מהמקום שמחוץ למבוי אך כשנחשב שנכנסים למבוי ורק בסוף המבוי יוצאים לרה"ר נחשב המקום שבתוך המבוי לחלק ממבוי ולא דמי לרה"ר, וע"כ כשהמקום הפרוץ נחשב לפתח נמצא שאין המקום שבתוך המבוי כמקום שמחוץ למבוי והילוך של רה"ר, אך כשהמקום הפרוץ נחשב לפירצה

לשני מבואות ונמצא שיש מבוי אחד ארוך שמתעקם באמצעיתו, ואין הפילוש באמצעיתו אלא בסופו בסמוך לרה"ר, ומצינו חילוק זה במשנה לקמן ע"ב, לגבי ב' חצירות הפתוחות זו לזו שאם נפרץ הכותל עד עשר מערבין אחד ואם רצו מערבין שנים ובנפרץ יותר מעשר מערבין שנים ואין מערבין אחד והיינו שכשיש פירצה עד עשר עדיין הוו ב' מקומות ורק שיכולין להתערב אך ביותר מעשר אין כאן ב' מקומות וע"כ מערבין אחד ככלל חצר אחת.

הנעשה בבקיעת הרבים

י. **בהמשך** דברי הגמ' ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים, פי' שלעולם פירצת צדדין בעשר דהיינו ביותר מעשר ושאני מבוי עקום דבקעי בה רבים בעקמומיתו, ברמ"א בסי' שס"ה ס"ב פסק שמבוי שנפרץ בצידו ובקעי רבים בפירצה פרצתו בארבעה ובמשנ"ב בסק"י הביא שהלבוש מבאר ששוב אינו נקרא פתח רק דרך הרבים, ובשער הציון באות י"ח כתב ובאיזה אחרונים ראיתי הטעם משום דאז הוי בכלל מבוי מפולש כו' עיי"ש, והיינו שמש"כ במשנ"ב שאין זה פתח אלא דרך הרבים אין הכוונה שהבקעי רבים עושה מפולש אלא אף שאין זה מפולש [ולכאן] משום שאי"ז כפירצה בעקמומית של מבוי עקום כמשנ"ב באות ז' ובאות י"א] בכ"א אין לפרוץ שם פתח.

ואמנם ע"י בקיעת הרבים אי"ז כפירצה יותר מעשר שהופכת את המקום שכנגד הפירצה שאינו שייך כלל לתחום המחיצות שהרי לשמואל תורתו כסתום משום שאין

וכ"ת שלעולם פירצת צדדין בעשר והכא צריך לטעם שאין הפתחים זכ"ז משום שבקעי בה רבים ועי"ז הוה פרצה, ז"א שהרי רנב"י שהוכיח שרב ס"ל שפרצת צדדין בד' זה רק משום דס"ל שלא נעשה פרוץ ע"י בקיעת הרבים.

החילוק בין פירצה עשר לפירצה ד'

ט. **בדין** פירצה יותר מעשר מבואר בגמ' דבכה"ג הוה מפולש לכו"ע ונתבאר באות ד' דבכה"ג הוה כמבוי ישר שנתעקם, וצריך לבאר מה יש בשיעור זה שהרי לכאן פירצה יותר מעשר היינו דבכה"ג אינה כפתח אלא פירצה והרי פירצת צדדין כבר בארבעה, וזה קשה בין לשיטת רב שמבואר ברש"י שהפילוש שהוא מפולש לחבירו הוה כמפולש לרה"ר והיינו שהפילוש אינו בסמוך לרה"ר דקשה מ"ט לא נימא דמחמת הפירצה ד' הוה מבוי אחד שהפילוש יהא בפתח הסמוך לרה"ר, ובין לשיטת שמואל לפי משנת"ב דגם לשמואל פירצת צדדין בארבעה שמכיון שהוה פירצה יהא הכל מבוי אחד שאף לשמואל הוה מפולש.

ונראה בס"ד שיש חילוק בדין פירצה של יותר מעשר לדין פירצה עד עשר, דבפירצה עד עשר גם המקום שכנגד הפירצה הינו בתחום המחיצות שבצד ורק שיש פירצה כנגדו משא"כ בפירצה יותר מעשר אין המקום כנגד הפירצה נתחם בתחום של המחיצות שהופסקו, ולהכי בפירצה עד עשר אין הפירצה מחברת את המבואות ורק שצריך לתקן את הפירצה, אך בפירצה יותר מעשר שאין המקום שכנגד הפרוץ נתחם בתחום של המחיצות שהופסקו, ממילא אין הפסק בעיקום לחלק את המבוי

ובני ראשו אחר לא עשו לפתחן לחי, ומבואר שם בגמ' שכך צריך לעשות אליבא דשמואל שס"ל שמבוי עקום תורתו כסתום אלא שצריך לחי מעליא שלא יושלח ע"י רוח, ואי נימא שאף לשמואל הפירצה בצידו הינה פירצה ולא פתח נמצא שהתיקון לפירצה נעשה ע"י לחי, ובביאור הלכה בסי' שס"ה בד"ה אסור מביא שמבואר ברשב"א ובריטב"א שבמקום הפרצה לא מועיל לחי ובד"ה צריך לתקנו שם מביא שנחלקו האחרונים האם יתכן גוונא שיועיל לחי בפרצה ושהבית מאיר הביא מהריטב"א דלעולם במקום הפירצה צריך צורת הפתח דוקא, ואף שהבית מאיר כתב שבנפרץ לחצר מהני לחי בפירצה, עיי"ש שמבואר בדבריו שה"מ כשאין חסרון במחיצות שבכה"ג הלחי רק להיכר, וא"כ במבוי הכא שראשו של המבוי השני אינו מתוקן זהו חסרון גם למבוי שרצו לתקנו ונמצא שיש חסרון במחיצות והיאך מהני שם לחי, ובע"כ צ"ל שע"י בקיעת הרבים לא הוה פרצה אלא פתח ורק שצריך תיקון בפתח, אך ילה"ק שהרי טעמיה דשמואל שמבוי עקום תורתו כסתום כיון שאין פתחיו זכ"ז כמש"כ רש"י ולהנ"ל ששמואל ס"ל שאי"ז פרצה אלא פתח א"כ מהאי טעמא כבר אינו מפולש כמשנת"ב באות ו' שמפולש הוא רק כשיש ב' פרצות, ואפשר לומר שלעולם הוה פרצה אלא שדנינן לפרצה זו כפתח שבראש מבוי שהוא פרוץ ומהני שם לחי, והטעם שדנינן ליה כפתח נתבאר באות ז' שכשיש המשך למבוי אי"ז בצדי מבוי, ורק שאף שזה כראש מבוי אי"ז מפולש לשיטת שמואל.

ולפי"ז נמצא שבקיעת הרבים עושה את הפרוץ לפתח שצריך תיקון אף שאינה עושה אותו למפולש, וע' באות י' משנת"ב

פתחיו זכ"ז אף שהוה דרך הרבים שצריך תיקון וכדלהלן באות י"א, ובע"כ שדרך הרבים מגרע רק את התורת פתח של הפרוץ.

ומהא דע"י בקיעת הרבים אין לפרוץ תורת פתח נמצא שכשיש פרוץ תורת פתח אי"ז ממילא שאם אין מחיצה הוה פתח אלא צריך שיהא לו תורת פתח ובלא"ה יש חסרון במחיצות, ומבואר עוד שפתח הינו מתורת המחיצות וכשלא יהיה לו תורת פתח אי"ז משום חסרון של המקום שאינו חלוק מהמקום שמעבר למחיצה דלעולם הוא חלוק אלא שיש חסרון במחיצות, [ורק שיש לדון שיתכן שאחרי שהוה דרך הרבים מחמת בקיעת הרבים שוב הוא מפולש ומשום שכשיש פתח יש חילוק בין המקומות שבב' צידי הפתח וע"י שהרבים עוברים שם הם גורמים שהמקום נהפך לדרך הרבים ומבטל את השם פתח כיון שאין כאן עוד חילוק מקומות וע"י להלן אות י"א, וזה שייך לסוגיא שאתו רבים ומבטלי מחיצתא].

בשיטת שמואל אליבא דר' חב"ד

יא. בשיטת רב חנין בר רבא דשאני התם דקא בקעי בה רבים וע"כ לרב תורתו כמפולש גם בפירצה עד עשר, יש לדון האם שמואל סובר כרב שהוה פירצה מחמת בקיעת הרבים ורק דס"ל דאי"ז מפולש מחמת שאין הפתחים מפולשין זכ"ז, א"ד שאי"ז פרצה אלא פתח בראש מבוי מחמת שיש המשך למבוי וכמשנת"ב באות ז', ויש להוכיח לכאן כצד ב' מהא דאיתא לקמן דף ח' ע"א הוה מבוי עקום דהוה בסורא כרוך בודיא פי' מחצלת אותיבו ביה בעקמומיתה- פרש"י בני ראשו אחד עשו לחי לפתחן והמחצלת לעקמומיתה

בריטב"א, ולפי"ז אין להוכיח שהוה כפתח
בראש מבוי דלעולם הוה פרצה בצידי מבוי
והתיקון של הלחי בראש המבוי השני הועיל גם
לפרצה זו.

במשנ"ב שע"י בקיעת הרבים הוה רק דרך
הרבים, וכ"ז לגירסא בגמ' דידן אך בפרוש ר"ח
על הגליון בדף ח' הגירסא שעשו לחי בשפתיה
ולא שעשו בעקמומיתה וגירסא זו מובאת גם

הרב שלמה נוימן

בסוגיא דכיצד מערבין דרך רה"ר דף ו' ע"ב

אלמלא דלתותיה ננעלות, ולכך מסיק בגמ' דכוונת ריו"ח כאן ולא ס"ל.

ואמנם דהחזו"א (סי' ע"ד ס"ק ב' ג') כ' דבירושלים ליכא שם ד' מחיצות. וכל דברי הגמ' דכאן ולא ס"ל הוא מקודם שנודע סברת שם ד' מחיצות, אולם למאי דמסקי' דטעמיה דרבנן משום שם ד' מחיצות א"כ ריו"ח קאי אף כרבנן, עיי"ש בדבריו, וצ"ל לפי"ד החזו"א דלס"ד טעמיהו דרבנן דלעולם לא ארומ"מ, ודנין זה המקום כאין בו בקיעת רבים כלל. ודנין זה המקום לפי עומד מרובה שבו. וצ"ל לפי"ז דבירושלים איכא עומד מרובה ורק דשם ד' מחיצות ליכא. (ובחזו"א צייר ירושלים קצת מתעגל, ושמא לכך פשיטא ליה דליכא התם שם ד' מחיצות, וצ"ב בכ"ז) ובריב"א כב. ד"ה דרבנן אדרבנן לא קשיא, משמע בתו"ד שם דבירושלים היה שם ד' מחיצות וג דאו"ז (הוד' בדברי יחזקאל סי' ה' אות ו') וכן בריב"א כב. בד"ה הכא איכא שם ד' מחיצות. כ' דבירושלים איכא שם ד' מחיצות.

ואמנם בדב' הראשונים מבואר דלא כד' החזו"א, אלא דגם אליבא דאמת ריו"ח דאצרך בירושלים דלתות נעולות קאי לדעת ר' יהודה ולא לדעת רבנן. כן הוא בתוס' ו: בד"ה והאמר רבה, "וא"ת והיכי פריך מריו"ח וכו' דהוי אליבא דר' יהודה דאמר ארומ"מ, ופליגי עליה התם רבנן". (ועי' בחזו"א סי' ע"ד ס"ק ג' מש"כ דכונת התוס').

בגמרא לקמן דף כ"ב. לגבי פסי ביראות איתא במתני' "ר' יהודה אומר אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים אינו צריך". וטעמיה דר' יהודה משום דאתי דריסת רבים ומבטלי מחיצות (וכש"כ רש"י כ:), ובגמ' שם איתא "ריו"ח ור"א דאמרי תרוייהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות והינו דלא מתבטלין בהילוך הרבים", ומתמהי, "כאן וסבירא ליה, והאמר רבב"ח אריו"ח ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר". וברש"י "אלמא אתו רבים ומבטלי מחיצה", ומסקי' "אלא כאן ולא ס"ל".

ועוד אי' בגמ' "ורמי דר' יהודה אדר' יהודה, ורמי דרבנן אדרבנן, דתניא, יתר על כן א"ר יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך, קשיא דר' יהודה אדר' יהודה, קשיא דרבנן אדרבנן, דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא התם דאיכא שתי מחיצות מעליתא, הכא ליכא שתי מחיצות מעליתא, דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא איכא שם ד' מחיצות התם ליכא שם ד' מחיצות".

והנה מדאוקמוה בגמ' דהא דריו"ח דאצרך לירושלים דלתות ננעלות, אינו עולה בקנה אחד עם דעת רבנן. והא מסקי' דסברת רבנן משום דאיכא שם ד' מחיצות. ומבואר א"כ דבירושלים נמי איכא שם ד' מחיצות אף

מצריך נעילה הכי נמי ד' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהיה צריך נעילה וכן משמע בפ"ב דשתי מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לר' יהודה".

ומבואר דעת התוס' דלרבנן בהעדר מחיצות שלימות, דליכא שם ד' מחיצות, אף רבנן מודו דארומ"מ. ולכך בסוגיין מתמהי' מריו"ח. ונמצא לפי"ד התוס' דצוה"פ לא מהני במקום הילוך לרבנן רבים כיון דרבים מבטלי מחיצתא, דהא ת"ך דברייתא מצרך צוה"פ ואהא פרכי' מד' ריו"ח דארומ"מ.

וכ"ה דעת ריטב"א לק' כב. דצוה"פ מודו רבנן דארומ"מ וגרע משם ד' מחיצות, דכ' שם וז"ל "דרבנן אדרבנן לא קשיא התם גבי פסי ביראות איכא שם ד' מחיצות אבל הכא במבוי דר' יהודה אין בו שם ד' מחיצות, פי' דאי משום קורה או לחי אפי' למ"ד (יב:) שהם משום מחיצה לא חשיבי להו שם מחיצות חשובות לענין זה, ואפילו בצורת פתח נמי לא חשיבא מחיצות כעין פסי ביראות שיש שם שתי אמות עומדין".

ואמנם דהרשב"א בדף ו: הנ"ל פי' דכל הסוגי' שם קאי לריו"ח ואלבא דר' יהודה וניחא ליה לתרוצי הבריתא לכ"ע. (וצ"ל דכונת הרשב"א דריו"ח סבר כרבנן בשעור ג' מחיצות וכ' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא וכד' הרשב"א גופיה כב. בד"ה הכא איכא שם ד' מחיצות, עי"ש) וחזי' בדעתו דלדעת רבנן לא הוה מצוי' לאוכחי מדר' יוחנן, ואף לא להוכיח שלא כדברי ת"ק דברייתא דמכשר בצוה"פ, וה"ט דסבר השב"א דצוה"פ חשיבא כשם ד' מחיצות ולכך לרבנן סגי ולא אמרי' ארומ"מ.

וכעיי"ז משמע בר"ן בדף ו: דהביא קו' הרשב"א ותירוצו דניחא ליה לתרוצי

וכן הרשב"א ו: בד"ה והא אמר רבב"ח כ' בתנ"ד שם "והא דריו"ח דבעי נעילת דלתות דלא כרבנן וכדתנן לק' בפ' פסין אם היתה דרך הרבים מפסקתה יסלקנה לצדדים דברי ר' יהודה וחכ"א אינו צריך, ואמרי' עלה בגמ' ריו"ח ור"א דאמרי' תרויהו כאן הודיעוך כהן של מחיצות, ופרכי' כאן הודיעוך וס"ל, והא אמר רבב"ח אריו"ח ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה כו' ומשני אלא כאן הודיעוך ולא ס"ל". וע"ש בהמשך דבריו דכ' דהסוגי' בדף ו: מייתי לר' יוחנן כיון דניחא ליה לתרוצי לברייתא לכו"ע. וחזי' דנקט דאליבא דאמת, ריו"ח קאי כר' יהודה ודלא כד' החזו"א דהש"ס הדר ביה.

ואמנם בתוס' כב: בד"ה אילימא כו' כ' אהך מימרא דריו"ח דמצרך דלתות נעולות בירושלים, "ושמא התם הוי אליבא דר' יהודה דאית ליה דארומ"מ", ומשמע דלא ברירא להו הך מילתא דריו"ח קאי אליבא דר' יהודה. ומשמע קצת כחזו"א.

והנה הגמ' בדף ו: מייתי לדינא דריו"ח להוכיח דלא מהני ברה"ר צוה"פ, (וכמש"כ שם ריטב"א) ודלתות שאין ננעלות (לפי' תוס' שם ד"ה והאמר רבה) או דלת מצד א' (לפרש"י עי"ש בתוס' הנ"ל ועין בספר ברכת הלוי עמ"ס שבת סי' ל"א מה שביאר בזה בטוטו"ד).

והראשונים שם נתקשו מאי מייתי ראייה מריו"ח דס"ל כר' יהודה, להך בריתא דשמא כרבנן אזלא. ובתוס' שם כ' וז"ל (בד"ה והאמר רבה) "וא"ת והיכי פריך מריו"ח, דאמר בפ"ב דהוי אליבא דר' יהודה דאמר ארומ"מ ופליגי עליה התם רבנן, וי"ל דפריך כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשבי ליה

דקימ"ל כר"א (כ:): דלא ארומ"מ, והחזו"א (סי' ע"ד ס"ק ד') כ' דכל ד' תוס' יא. הנ"ל הוא דוקא כשאין הילוך הרבים עוברת תוך הצוה"פ. ועמד בצ"ע על ד' הבה"ל הנ"ל בסי' שס"ב בד"ה כשכל, (וצ"ע על ד' החזו"א, דלכאו' מד' התוס' מוכח דאיירו על מקום הילוך הרבים, דהא כל קושיתם היתה למאי הוצרכו לפסי ביראות, ופסי ביראות במקום של הילוך רבים הם עומדים).

והנה לכאו' בד' ריטב"א מבואר כהחזו"א. דהא בדף כב. כ' דאף לרבנן אתו רבים ומבטלי צוה"פ (וכמש"כ לעיל) והכא בדף יא הביא קו' התוס' דאמאי בעינן פסי ביראות ניעביד צוה"פ, ותי' שם (בדף יא), מכח קושיא זו דר' יוסף דקאמר דלא מהני צוה"פ בעומד מרובה על הפרוץ קאי אף לדין ולא רק אליבא דרב. (ובבה"ל הנ"ל (בסי' שסב) כ' דתירוץ ריצב"א שבתוס' הוי כריטב"א) וא"כ צ"ע מאי קא קשיא ליה להריטב"א והא את רבים ומבטלי אף צוה"פ, וכמש"כ בדף כב. וע"כ צ"ל דכונתו בדף יא. רק היכא דליכא בקיעת רבים, וכדברי החזו"א.

ובד' רשב"א יש לדון. בדדף יא. נקט כדעת התוס' דמהני צוה"פ במקום פסי ביראות, ולעיל דקדקנו מדבריו שבדף ו: דרק במחיצה שלישית מהני צוה"פ, ולא בכל הד' מחיצות, ושמא דבריו בדף ו. איירו רק מדרבנן, (וכעין משנ"ת בד' הבה"ל) או דכלל אין זה מוכרח מה שדקדקנו בדבריו בדף ו., ולעולם סגי בכל ד' הרוחות בצוה"פ, ועוד יתכן לפי"מ שהוכחנו בד' הריטב"א הנ"ל בדדף יא. איירי רק היכא דליכא בקיעת רבים וכד' בחזו"א.

לכ"ע ואף לריו"ח. והר"ן גופיה כ' לתרץ "דלא קשיא כיון דבברייתא משמע דסברא דארומ"מ". ע"ש, ומשמע דלרבנן יתכן דמהני צוה"פ ודלא כדעת ריטב"א ותוס' הנ"ל, וכ"ה בר"ן לקמן ב. ד"ה כאן וס"ל דצוה"פ דינה כדין שם ד' מחיצות דמהני לרבנן.

ודע, שמריהטת ד' הרשב"א משמע דמהני צוה"פ כמחיצה שלישית, והיינו אחר שיש ב' מחיצות שלימות, אזי מהני למחיצה שלישית צוה"פ, אבל לכל הג' רוחות לא יהני צוה"פ. (ויל"ע אי מדאו' או מדרבנן ועי' להלן מב' הבה"ל).

ובד' תוס' יא. בד"ה אילימא נקטו דמהני צוה"פ בכל הד' רוחות. וכונתם שם ע"כ אף במקום בקיעת רבים דאל"ה לא תיקשי קושייתם למאי הוצרכו לפסי ביראות, (והיינו רק לרבנן דאילו לר' יהודה אף פסי ביראות קאמר דיסקנה לדרך הרבים). וכן נראה דנקט בכונתם הבה"ל שס"ב סעי' י' בד"ה כשכל, עיי"ש בדבריו דכא לפשוט ספיקא דהפמ"ג, האם ע"י ד' צוה"פ מהני ליתחשב רה"י מן התורה. וכ' הבה"ל שם בתו"ד הרי שם הפסי ביראות אף ברה"ר הוא כדאיתא בדף כ. בגמרא, עיי"ש.

ומש"כ הבה"ל בסוף הדיבור שלפנ"ז "ודע עוד דאם עשה ד' קונדסין בר"ה בצוה"פ בודאי לא מהני אף בעשר דהא מבואר לק' בסי' שס"ד דאין מערבין ר"ה כ"א בדלתות", ע"כ כונתו רק מדרבנן. ותדע דהא בסי' שס"ד סעי' ב' בבה"ל ד"ה והוא שננעלות בלילה כ' דהא דבעי' דלתות הוא רק מדרבנן, ומדאו' אילו יהא צוה"פ נמי יתחייב חטאת כיון

הרב שלמה נוימן

בסוגיא דכיצד מערבין דרך רה"ר דף ו' ע"ב

אלמלא דלתותיה ננעלות, ולכך מסיק בגמ' דכוונת ריו"ח כאן ולא ס"ל.

ואמנם דהחזו"א (סי' ע"ד ס"ק ב' ג') כ' דבירושלים ליכא שם ד' מחיצות. וכל דברי הגמ' דכאן ולא ס"ל הוא מקודם שנודע סברת שם ד' מחיצות, אולם למאי דמסקי' דטעמיה דרבנן משום שם ד' מחיצות א"כ ריו"ח קאי אף כרבנן, עיי"ש בדבריו, וצ"ל לפי"ד החזו"א דלס"ד טעמיהו דרבנן דלעולם לא ארומ"מ, ודנין זה המקום כאין בו בקיעת רבים כלל. ודנין זה המקום לפי עומד מרובה שבו. וצ"ל לפי"ז דבירושלים איכא עומד מרובה ורק דשם ד' מחיצות ליכא. (ובחזו"א צייר ירושלים קצת מתעגל, ושמא לכך פשיטא ליה דליכא התם שם ד' מחיצות, וצ"ב בכ"ז) ובריטב"א כב. ד"ה דרבנן אדרבנן לא קשיא, משמע בתו"ד שם דבירושלים היה שם ד' מחיצות וכן באו"ז (הו"ד בדברי יחזקאל סי' ה' אות ו') וכן בריטב"א כב. בד"ה הכא איכא שם ד' מחיצות. כ' דבירושלים איכא שם ד' מחיצות.

ואמנם בדב' הראשונים מבואר דלא כד' החזו"א, אלא דגם אליבא דאמת ריו"ח דאצרך בירושלים דלתות נעולות קאי לדעת ר' יהודה ולא לדעת רבנן. כן הוא בתוס' ו: בד"ה והאמר רבה, "וא"ת והיכי פריך מריו"ח וכו' דהוי אליבא דר' יהודה דאמר ארומ"מ, ופליגי עליה התם רבנן". (ועי' בחזו"א סי' ע"ד ס"ק ג' מש"כ בכונת התוס').

לק' כב. לגבי פסי ביראות איתא במתני' "ר' יהודה אומר אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים אינו צריך". וטעמיה דר' יהודה משום דאתי דריסת רבים ומבטלי מחיצות (וכש"כ רש"י כ:), ובגמ' שם איתא "ריו"ח ור"א דאמרי תרוייהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות" והיינו דלא מתבטלין בהילוך הרבים, ומתמהי, "כאן וסבירא ליה, והאמר רבב"ח אריו"ח ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר". וברש"י "אלמא אתו רבים ומבטלי מחיצה", ומסקי' "אלא כאן ולא ס"ל".

ועוד אי' בגמ' "ורמי דר' יהודה אדר' יהודה, ורמי דרבנן אדרבנן, דתניא, יתר על כן א"ר יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך, קשיא דר' יהודה אדר' יהודה, קשיא דרבנן אדרבנן, דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא התם דאיכא שתי מחיצות מעלייתא, הכא ליכא שתי מחיצות מעלייתא, דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא איכא שם ד' מחיצות התם ליכא שם ד' מחיצות".

והנה מדאוקמוה בגמ' דהא דריו"ח דאצרך לירושלים דלתות ננעלות, אינו עולה בקנה אחד עם דעת רבנן. והא מסקי' דסברת רבנן משום דאיכא שם ד' מחיצות. ומבואר א"כ דבירושלים נמי איכא שם ד' מחיצות אף

ליה מצריך נעילה, הכי נמי ד' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהיה צריך נעילה וכן משמע בפ"ב דשתי מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לר' יהודה".

ומבואר דעת התוס' דלרבנן בהעדר מחיצות שלימות, דליכא שם ד' מחיצות, אף רבנן מודו דארומ"מ. ולכך בסוגיין מתמהי' מריו"ח. ונמצא לפי"ד התוס' דצוה"פ לא מהני לרבנן במקום הילוך רבים כיון דרבים מבטלי מחיצתא, דהא ת"ק דברייתא מצרך צוה"פ ואהא פרכי' מדברי ריו"ח דארומ"מ.

וכ"ה דעת ריטב"א לק' כב. דצוה"פ מודו רבנן דארומ"מ וגרע משם ד' מחיצות, דכ' שם וז"ל "דרבנן אדרבנן לא קשיא התם גבי פסי ביראות איכא שם ד' מחיצות אבל הכא במבוי דר' יהודה אין בו שם ד' מחיצות, פי' דאי משום קורה או לחי אפי' למ"ד (יב:) שהם משום מחיצה לא חשיבי להו שם מחיצות חשובות לענין זה, ואפילו בצורת פתח נמי לא חשיבא מחיצות כעין פסי ביראות שיש שם שתי אמות עומדין".

ואמנם דהרשב"א בדף ו: הנ"ל פי' דכל הסוגי' שם קאי לריו"ח ואליבא דר' יהודה וניחא ליה לתרוצי הבריתא לכ"ע. (וצ"ל דכונת הרשב"א דריו"ח סבר כרבנן בשעור ג' מחיצות וכר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכד' הרשב"א גופיה כב. בד"ה הכא איכא שם ד' מחיצות, עי"ש) וחזי' בדעתו דלדעת רבנן לא הוה מצוי' לאוכחי מדר' יוחנן, ואף לא להוכיח שלא כדברי ת"ק דברייתא דמכשר בצוה"פ, וה"ט דסבר הרשב"א דצוה"פ חשיבא כשם ד' מחיצות ולכך לרבנן סגי ולא אמרי' ארומ"מ.

וכעיי"ז משמע בר"ן בדף ו: דהביא קו' הרשב"א ותירוצו דניחא ליה לתרוצי

וכן הרשב"א ו: בד"ה והא אמר רבב"ח כ' בתו"ד שם "והא דריו"ח דבעי נעילת דלתות דלא כרבנן וכדתנן לק' בפ' פסין אם היתה דרך הרבים מפסקתה יסלקנה לצדדים דברי ר' יהודה וחכ"א אינו צריך, ואמרי' עלה בגמ' ריו"ח ור"א דאמרי' תרויהו כאן הודיעוך כחן של מחיצות, ופרכי' כאן הודיעוך וס"ל, והא אמר רבב"ח אריו"ח ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה כו' ומשני אלא כאן הודיעוך ולא ס"ל". וע"ש בהמשך דבריו דכ' דהסוגי' בדף ו: מייתי לר' יוחנן כיון דניחא ליה לתרוצי לברייתא לכו"ע. וחזי' דנקט דאליבא דאמת, ריו"ח קאי כר' יהודה ודלא כד' החזו"א דהש"ס הדר ביה.

ואמנם בתוס' כב: בד"ה אילימא כו' כ' אהך מימרא דריו"ח דמצרך דלתות נעולות בירושלים, "ושמא התם הוי אליבא דר' יהודה דאית ליה דארומ"מ", ומשמע דלא ברירא להו הך מילתא דריו"ח קאי אליבא דר' יהודה. ומשמע קצת כחזו"א.

והנה הגמ' בדף ו: מייתי לדינא דריו"ח להוכיח דלא מהני ברה"ר צוה"פ, (וכמש"כ שם ריטב"א) ודלתות שאין ננעלות (לפי' תוס' שם ד"ה והאמר רבה) או דלת מצד א' (לפרש"י עי"ש בתוס' הנ"ל ועין בספר ברכת הלוי עמ"ס שבת סימן ל מה שביאר בזה בטוטו"ד).

והראשונים שם נתקשו מאי מייתי ראייה מריו"ח דס"ל כר' יהודה, להך בריתא דשמא כרבנן אזלא. ובתוס' שם כ' וז"ל (בד"ה והאמר רבה) "וא"ת והיכי פריך מריו"ח, דאמר בפ"ב דהוי אליבא דר' יהודה דאמר ארומ"מ ופליגי עליה התם רבנן, וי"ל דפריך כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשיבי

דקימ"ל כר"א (כ:): דלא ארומ"מ, והחזו"א (סי' ע"ד ס"ק ד') כ' דכל ד' תוס' יא. הנ"ל הוא דוקא כשאין הילוך הרבים עוברת תוך הצוה"פ. ועמד בצ"ע על ד' הבה"ל הנ"ל בסי' שס"ב בד"ה כשכל, (וצ"ע על ד' החזו"א, דלכאו' מד' התוס' מוכח דאיירו על מקום הילוך הרבים, דהא כל קושיתם היתה למאי הוצרכו לפסי ביראות, ופסי ביראות במקום של הילוך רבים הם עומדים).

והנה לכאו' בד' ריטב"א מבואר כהחזו"א. דהא בדף כב. כ' דאף לרבנן אתו רבים ומבטלי צוה"פ (וכמש"כ לעיל) והכא בדף יא הביא קו' התוס' דאמאי בעינן פסי ביראות ניעביד צוה"פ, ותי' שם (בדף יא), מכח קושיא זו דר' יוסף דקאמר דלא מהני צוה"פ בעומד מרובה על הפרוץ קאי אף לדין ולא רק אליבא דרב. (ובבה"ל הנ"ל (בסי' שסב) כ' דתירוץ ריצב"א שבתוס' הוי כריטב"א) וא"כ צ"ע מאי קא קשיא ליה להריטב"א והא אתו רבים ומבטלי אף צוה"פ, וכמש"כ בדף כב. וע"כ צ"ל דכונתו בדף יא. רק היכא דליכא בקיעת רבים, וכדברי החזו"א.

ובד' רשב"א יש לדון. בדדף יא. נקט כדעת התוס' דמהני צוה"פ במקום פסי ביראות, ולעיל דקדקנו מדבריו שבדף ו: דרק במחיצה שלישית מהני צוה"פ, ולא בכל הד' מחיצות, ושמא דבריו בדף ו. איירו רק מדרבנן, (וכעין משנ"ת בד' הבה"ל) או דכלל אין זה מוכרח מה שדקדקנו בדבריו בדף ו., ולעולם סגי בכל ד' הרוחות בצוה"פ, ועוד יתכן לפי"מ שהוכחנו בד' הריטב"א הנ"ל בדדף יא. איירי רק היכא דליכא בקיעת רבים וכד' החזו"א.

לכ"ע ואף לריו"ח. והר"ן גופיה כ' לתרץ "דלא קשיא כיון דבברייתא משמע דסברא דארומ"מ". ע"ש, ומשמע דרבנן יתכן דמהני צוה"פ ודלא כדעת ריטב"א ותוס' הנ"ל, וכ"ה בר"ן לקמן כב. ד"ה כאן וס"ל דצוה"פ דינה כדין שם ד' מחיצות דמהני לרבנן.

ודע, שמריהטת ד' הרשב"א משמע דמהני צוה"פ כמחיצה שלישית, והיינו אחר שיש ב' מחיצות שלימות, אזי מהני למחיצה שלישית צוה"פ, אבל לכל הג' רוחות לא יהני צוה"פ. (ויל"ע אי הוה מדאו' או מדרבנן ועי' להלן מד' הבה"ל).

ובד' תוס' יא. בד"ה אילימא נקטו דמהני צוה"פ בכל הד' רוחות. וכונתם שם ע"כ אף במקום בקיעת רבים דאל"ה לא תיקשי קושייתם למאי הוצרכו לפסי ביראות, (והיינו רק לרבנן דאילו לר' יהודה אף פסי ביראות קאמר דיסקנה לדרך הרבים). וכן נראה דנקט בכונתם הבה"ל שס"ב סעי' י' בד"ה כשכל, עיי"ש בדבריו דבא לפשוט ספיקא דהפמ"ג, האם ע"י ד' צוה"פ מהני ליתחשב רה"י מן התורה. וכ' הבה"ל שם בתו"ד הרי שם הפסי ביראות אף ברה"ר הוא כדאיתא בדף כ. בגמרא, עיי"ש.

ומש"כ הבה"ל בסוף הדיבור שלפנ"ז "ודע עוד דאם עשה ד' קונדסין בר"ה בצוה"פ בודאי לא מהני אף בעשר דהא מבואר לק' בסי' שס"ד דאין מערבין ר"ה כ"א בדלתות", ע"כ כונתו רק מדרבנן. ותדע דהא בסי' שס"ד סעי' ב' בבה"ל ד"ה והוא שננעלות בלילה כ' דהא דבעי' דלתות הוא רק מדרבנן, ומדאו' אילו יהא צוה"פ נמי יתחייב חטאת כיון

הרב יוסף שמעון פרסר

בענין מבוי העשוי כנדל דף ה' ע"ב

מצד אחד הפתוח לרה"ר, ובמבואות האחרים שמצד השני נותן לחי הוא קורה, בין שהקטנים מפולשים זכנ"ז, ובין שאינן מפולשים זכנ"ז, ולכאור' א"כ אין כל חידוש בדברי רבא, כי זה דינא דמבוי עקום הרגיל, ולא בא אלא לאפוקי מאביי. וא"כ צריך לי עיון למה הביא הרמב"ם סוגיא דמבוי כנדל, דמה חידוש יש בזה הא זה דין מבוי עקום רגיל.

וז"ל הרמב"ם פי"ז הי"ט: "מבוי שהיו לו שבילים מצד זה ושבילים מצד אחר ונמצאו מפולשין לרה"ר, אע"פ שאינן מכונין זה כנגד זה, הרי כל אחד מבוי מפולש, כיצד מכשירין אותו, עושה צוה"פ לכל אחד ואחד השבילים מצד האחד, וכן לפתח הגדול, ועושה לכל השבילים שבצד השני לחי או קורה", עכ"ל.

ומלשון הרמב"ם משמע שהמפרש שהמבוי הגדול הי' סתום מצד אחד ונשאר רק פתח לצד אחד וצריך ליתן צוה"פ באותו הפתח, וי"ל דאם הי' נותן רק לחי בפתח הגדול הי' כאן מבוי עקום בלא צוה"פ כלל, שכן המבואות הקטנים שמצד אחד יש להם רק תיקונים של לחי וקורה, ויש להם עקמימות עם המבוי הגדול, וא"כ ודאי לכן פירש הרמב"ם שנותן צוה"פ בפתח הגדול אשר נמצא שאין כאן מבוי עקום בלא צוה"פ, אכן לכאור' זה פשוט ואין בזה כל חידוש יותר מהדין הכללי שהביא בהלכה ג'

בדברי הרמב"ם ובחידושו של ה"בית יוסף" דפילוש המבואות הקטנים זל"ז מפקיע מדין מבוי עקום של הקטנים לגדול

"מבוי עקום", דהיינו ב' מבוי שעשוי כמין ר', דעת רב דתורתו כמפולש למרות שאין פילושיו מכוונים זה כנגד זה, ולכן צריך צוה"פ ולחי או קורה, ונחלקו בזה, דדעת רש"י דצריך תיקון גם בעקמימות, ודעת תוס' בשם ר"י דל"צ, אלא סגי בצוה"פ במוי אחד שבצד זה ולחי או קורה במבוי השני שמצד השני, ובדעת הרמב"ם דכתב בפ"ז משבת ה"ג: מבוי עקום דינו כמפולש, משמע מסתימת לשונו שלא הזכיר דצריך תיקון בעקמימות, דס"ל כר"י. וכן נקטו רוב האחרונים.

והנה בגמ' בדף ה' ע"א איתמר: "מבוי העשוי כנדל, אמר אביי עושה צוה"פ לגדול והנך כולהו מישתרי בלחי וקורה, א"ל אביי כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום, למ"ל צוה"פ, ועוד הא הוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא וחשו לדרב, אלא אמר רבא עושה צוה"פ לכולהו להאי גיסא ואידך משתרו דלחי וקורה".

והנה הרשב"א ורישב"א פירשו דמבוי העשוי כנדל פירושו, מבוי גדול שיוצא ממנו משתי צידיו מבואות קטנים, ולפי ר"י שאי"צ במבוי עקום תיקונים בעקמומיות, אזי לרבא דאזיל כרב, בכל המבואות הקטנים נותן צוה"פ

נחשבים מפולשים, ואילו לדברינו הרי היה צריך לומר "אע"פ שהמבואות הקטנים מכוונים זכנ"ז" אין בכח פילושם להפקיע מידי המבוי עקום שכאן ולוותר על תיקוון הצוה"פ במבוי הגדול, כי הרי זה עיקר חידושו. וע"כ שלא זה בא הרמב"ם לחדש, אך א"כ הדרא קושיתנו מה באמת בא לחדש, וכי שיש דין מפולש להמבואות שאינן מכוונים זכנ"ז, הא גם בלא זה היו צריכים אותם תיקונים [של צוה"פ במבוי זה ולחי במבוי שכנגדו] ומה חדית לן הרמב"ם.

שוב העמידני ראש הכולל הגאון רבי אלכסנדר שטרנבוך שליט"א בקרן אורה, כי אכן אפשר להשאר עם יסוד דברינו שחידושו של הרמב"ם הוא לומר שצריך צוה"פ לגדול שלא בטל ממנו העקמימות ע"י הפילוישים של המבואות הקטנים זל"ז, ואך הדקשנו דא"כ למה העמיד הר"מ לשון חידושו "אע"פ שאינן מכוונים זל"ז", תירץ ראש הכולל שליט"א שיש כאן חידוש נוסף ברמב"ם שמבוי כמין ל' ג"כ יש לו דין תורת מפולש, דאל"ה היינו מסתפקים בצוה"פ לגדול וכל השאר יתקנו בלחי וקורה כדין מבוי עקום, כי הפילוש בין המבואות הקטנים זל"ז לא נחשב פילוש כיון שהוא רק כל', לזה חדית הרמב"ם דאף מבוי כמין ל' דינו כמפולש, ודו"ק היטב.

שוב נתבוננו עם החברותא ידידי ש"ב המופלג רבי שלמה נוימן שליט"א וחזינו דבחי' הריטב"א ג"כ יתבאר עפ"י יסוד הדברים הללו אלא דמודה לחידושו של הב"י, שכן בחי' הריטב"א בד"ה ובהא פליגי, כתב: "וא"ל רבא דלפום דעתיה דחשיב ליה עקום כרב הו"ל למיעבד כדעבדו בנהרדעא, אלא ודאי דינו

של מבוי עקום וקשה מה חידש הרמב"ם בהלכה זו.

והנראה לומר בזה בס"ד דהרמב"ם בא להפקיע בזה מחידושו של הבית יוסף, דהנה הב"י בסימן שס"ד כתב לדקדק בדעת תוס' בדף ח' ע"ב ד"ה מבוי העשוי כנדל, דס"ל כשיטת רש"י דמבוי עקום צריך תיקונים בעקמימות [וכ"ה מסקנת התוס' בדף ו' ע"א סוד"ה ורב], וחידשו התוס' דמבוי העשוי כנדל שיש מבואות מפולשים זה כנגד זה, ל"צ תיקון בעקמימות, דהיינו בפתחי המבואות הקטנים במקום שפתוחים לגדול, והטעם חידש הב"י "דהמבואות הקטנים המכוונים זכנ"ז מפקיעים מעקמימותו של המבוי הגדול שמתעקם לקטנים", כי הפילוש שבין הקטנים מכריע כאן שם מבוי מפולש של"צ תיקונים באמצעו, והמבוי הגדול סגי ליה א"כ בלחי וקורה, עכ"ד דברי הב"י.

ונראה שיש ג"כ נפק"מ בחידושו של הב"י גם לדעת ר"י, בגוונא שנתן צוה"פ במבואות הקטנים מצד זה ולחי במבואות שכנגד, דתו יהא סגי בפתח הגדול בלחי וקורה בלבד, כי לא חזינן הכא עקמימות כלל. וא"כ נימא שזהו שבא הרמב"ם להדגיש שלא ס"ל כחידושו של הב"י [ועי"ש בב"י שמטעם אחר כ' דהרמב"ם לא ס"ל מחידושו] וצריך דוקא צוה"פ לפתח גדול.

אולם לכאורה יש לדחות כ"ז, כי א"כ לרמב"ם בלשונו כתב: "אע"פ שאין המבואות הקטנים ממכוונים זה כנגד זה" הוי כל אחד מבוי מפולש, דמשמע שבא לחדש את זה שאע"פ שהמבואות הקטנים אינם מכוונים זכנ"ז בכ"ז

רק בלחי ויש כאן לכאור' מבוי עקום שחסר לו צוה"פ, ועוד יל"ע הא איכא הכא מבוי כמין חי"ת כאשר הולך ממבוי קטן שעם לחי לבד למבוי שבצידו שג"כ מתוקן ג"כ עם לחי בלבד, וחסר בתיקון צוה"פ הנצרך למבוי עקום שדינו כמפולש. וע"כ נראה דס"ל להריטב"א בדעת ר"י כחידוש הב"י בדעת רש"י, דהפילוש שבין המבואות כמין ל' חשיב מבוי מפולש, וממילא זה מפקיע מדין מבוי עקום שבשאר המבואות, והוא כיסוד הדברים שנתבארו לן בס"ד בדעת הרמב"ם.

כמפולש ועושה צוה"פ למבואות הקטנים שמהצד האחד מהך גיסא הפתוח לרשות הרבים, ועושה לאידך שמצד השני לחי או קורה מאידך גיסא הסמוך לרשות הרבים האחר", עכ"ל.

וקשה למה צריך הריטב"א לומר שהמבואות הקטנים המכונים כמין ל' חשיב "מפולש". ועוד צ"ב דמשמע שגם אם בפתח הגדול יש רק לחי סגי בזה, וקשה דהא איכא גם כאן מבוי עקום מהמבוי הקטן המתוקן בלחי בלבד ויוצא מהמבוי הגדול שג"כ מתוקן

הרב שלמה נוימן

בענין מבוי העשוי כנדל וברעת הריטב"א בסוגיא דף ח' ע"ב

הקטנים מכוונים זה כנגד זה שא"כ לכ"ע אי אפשר שלא לעשות לכל המבואות הקטנים צורת הפתח מחד גיסא ואפי' לשמואל, שהרי כל המבואות הקטנים מפולשין ממש לרה"ר.

והבית יוסף (שס"ד ה) נקט בכונת התוס' חידוש גדול. דכונתם דאיירי זה שלא כנגד זה דאילו הוה זה כנגד זה, אי"צ תיקון בעקמומית. ומשום דכיון דהוא מבוי מפולש פילושו מבטל הימנו שם מבוי עקום.

דהטור (שסד) כתב והעשוי כנדל פירוש מבוי גדול שהרבה מבואות קטנות פתוחין לו וראשם השני פתוחות לרה"ר. אפילו אין פתחי הקטנים שמכאן ומכאן מכוונים זה כנגד זה, עושה לכל א' במקום פתיחתו לגדול צורת הפתח מצד אחד. ובראשו השני הפתוח לרה"ר לחי או קורה, ובמבוי הגדול אם הוא מפולש עושה צורת הפתח מצד אחד ומצדו השני לחי או קורה. ואם הוא סתום עושה לחי או קורה בראשו. עכ"ד הטור.

וכ' עלה הב"י וז"ל ומ"ש אפילו אין פתחי הקטנים מכוונים זה כנגד זה, כלומר אע"פ שאין פתחי הקטנים מכוונים זה כנגד זה דינם כמפולש. וצריך לעשות לכל אחד מהן במקום פתיחתו לגדול צוה"פ מצד אחד ובראשו השני לחי או קורה, וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת הי"ט וז"ל מבוי שהיו לו שבילים מצד זה ושבילים מצד האחר שנמצאו מפולשין לרה"ר

תוד"ה מבוי העשוי כנדל פי' רבינו תם שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול משני צדדין, ואינן זה כנגד זה, דאם כן הו' מפולשין, וכענין זה הם כרגלי הנדל שיש לו ב' שורות של רגלים מימין ומשמאל והם זה שלא כנגד זה.

והיינו דאתי לאפוקי ממש"כ ריטב"א בדעת רש"י דהמבואות הקטנים פתוחין לגדול רק בצד א', ולכך כ' תוס' דאיירי שפתוחין משני צדדין של המבוי הגדול. (ועין ריטב"א דכ' אבל ר"ת ז"ל הקשה לפירושו של רש"י דכיון שאין למבוי הגדול הזה מבואות קטנים אלא מצד א', האיך קורא אותו שהוא עשוי כנדל כי הנדל משני צדדיו הוא מרבה רגלים. ובמגיה שם ציין שכ"ה בספר הישר לר"ת סי' ש"י) ועלה כ' תוס' דאינן זה כנגד זה דא"כ הו' מפולשין. והיינו דאי הו' מפולשין א"כ אף לשמואל ניבעי צורת הפתח בכל א' וא' מהמבואות הקטנים לכל א' בראשו, ובגמ' מבואר דלשמואל אין צריך כלל צורת הפתח. וכן משמע בריטב"א דזה כונתם. דבתו"ד שם שהביא ד' ר"ת כ' והם לא היו מכוונים אלו כנגד אלו דא"כ לכ"ע כל חד מינייהו מבוי מפולש גמור.

וכ"ה ברשב"א לעיל ו. דכ' כדברי התוס' דאיירי שאינם מכוונים זה כנגד זה, דאי הו' זה כנגד זה א"כ אף לשמואל היה צריך לעשות צורת הפתח מחד גיסא, וז"ל שם שהמבוי הזה העשוי כנדל הוא שאין המבואות

לכשעצמו. וכגון במבוי העשוי כמין ח' הוא נידון כשלישה מבואות שכל אחד נזקק לתיקון לכשעצמו. שתי רגלי החי"ת וגגו, (ולא מבעיא לד' הר"ן לעיל ו. דביאר דעת רש"י דבעינן תיקון בעקמומית משום דחשיב כשתי מבואות. אלא אף לדברי תוס' ו. בסוד"ה רב. והרא"ש סי' ו' דכתבו משום דבעינן שיראה צוה"פ לכל בני המבוי. והיינו דגדר הדבר לכלל עקמומית בעינן שיהא ניכר. אולם ודאי דגדר הדבר הוא דחשיב כמקום חלוק ונידון כמקום לעצמו). ולכך, כיון דהגדרת מבוי זה המכוון כנגד מבוי אחר, כמבוי אחד מפולש. תו לא נזקיקו לתיקון בעקמומית. דלא אזלינן בתר הילוך האנשים בעקמומית אלא אחר הגדרת אותו מבוי.

ואף הר"מ (שהביא הב"י שחולק על דעת התוס', ומצריך תיקון בכל עקמומית ואף במכוונים זה כנגד זה) מודה לגוף סברא זו. דאזלי בתר המבוי ולא בתר הילוך האנשים. ורק דסבר דכל עיקום ועיקום שיכול להעשות, חשיב למבוי חדש. וכיון דאית ביה עקמומית בתוך פילושו. הגם דהם מכוונים זה כנגד זה מ"מ אית ביה נמי תורת מבוי עקום. לאותה העקמומית.

והנה התורת חיים (ו). והנשמת אדם (כלל ע"א סק"ה) תמהו על הב"י דהא כל דבריו הן בדעת רש"י דבעינן תיקון בעקמומית. אולם דעת הר"מ היא כר"י דאי"צ תיקון בעקמומית וכפשטות דבריו בפ"ז ה"ג דמבוי עקום הרי הוא כמפולש. ומדלא זכר תיקון בעקמומית משמע דס"ל כדעת ר"י. (כן נקטו בדעת הר"מ האו"ז ח"ב הל' עירובין סי' קי"א ג ורבינו ירוחם הובא דבריהם בבה"ל שס"ד ג וכן הגרעק"א בשו"ת סי' ל"ג, אולם בספר נחלת

אע"פ שאין מכוונים זה כנגד זה כל אחד מהן מבוי מפולש. כיצד מכשירין אותו עושה צוה"פ לכל אחד ואחד מן השבילין שבצד האחד וכן לפתח הגדול, ועושה לכל השבילין שבצד האחר לחי או קורה. (עכ"ל הרמב"ם) משמע מדבריו דכשהם מכוונים זה כנגד זה נמי צריכין תיקון לכל אחד ואחד במקום פתיחתו למבוי. אבל התוס' כתבו מבוי העשוי כנדל פיר"ת שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול משני צדדיו ואינו זה כנגד זה דא"כ היו מפולשין ובענין זה הם כרגלי הנדל שיש לו שני שורות של רגלים מימין ומשמאל והם זה שלא כנגד זה, ע"כ. ומשמע דסבירא להו שאם היו מכוונים זה כנגד זה לא היו צריכים שום תיקון במקום פתיחתו למבוי דהוה להו שני מבואות הקטנים כמבוי אחד ארוך. ועיי"ש דסי"מ דמ"מ נראה כדעת הר"מ דאף היכא שהם מכוונים זה כנגד זה נמי צריך תיקון בעקמומית. דכן נראה מד' רש"י שכתב דהא כל מבואות קטנים הללו מבואות עקומות הן נכנס בדרך זה ויוצא בדרך זה והכי נקטינן, עכתו"ד הב"י.

וכמסקנת דבריו כתב בשו"ע (שס"ד ה) ועיי"ש במ"ב ס"ק י"ז.

והיינו דנקט הב"י דמש"כ תוס' דלא איירי במכוונים זה כנגד זה דא"כ הוה מפולשין. ותו לא נצריכו תיקון בעקמומית. דהשתא כל אחד מהן הוא מבוי מפולש ולא מבוי עקום הוא.

וביאר סברא זו נראה דבדין מבוי עקום אין דינו שצריך שיהא בכלל 'הליכת' עקמומית תיקון של מבוי מפולש. אלא דכיון שהוא מתעקם אזי אית ביה תורת מבוי

כמה מבואות מפולשין וכנ"ל. ולכך במכוונים רגלי הנדל זה כנגד זה הגדרת מקום זה הוא מבוי אחד מפולש. ולכך נדון כל מכון זה כנגד זה כמבוי מפולש וכן המבוי שבאמצעו הוא מבוי מפולש. ולא נדון בו כלל דין מבוי עקום. ולכך אף דאיכא בו מקום הילוך ממקום המתוקן בלחי למקום המתוקן בלחי וכנ"ל. מ"מ לא ניחוש לה בזה ואופן הליכה כזאת לא יזיקנו לתיקון מבוי עקום. כיון שהגדרת מקום זה הוא מבוי מפולש.

ואולם בדברי הב"י לא משמע הכי וכל רהיטת דבריו שם לגבי התיקון בעקמומית. וזה משה"ק התו"ח והנשמת אדם דלדעת הר"מ הא אי"צ תיקון בעקמומית וכדעת ר"י.

אמנם דהב"י דייק גם מלשון הטור דצריך תיקון בעקמומית במכוונין זה כנגד זה. והטור הא ס"ל כדעת רש"י שצריך תיקון בעקמומית. וכמש"כ שם הטור לעיל מינה.

התוס' לעיל בסוגי' דמבוי עקום (ו. בד"ה רב) הוכיחו מסוגיא דידן כדעת רש"י שצריך תיקון בעקמומית ודלא כדעת ר"י. וז"ל התוס' שם וגבי מבוי העשוי כנדל משמע נמי כפי' הקונטרס, דקאמר אלא עושה צ"ה לכולהו פי' לצד מבוי הגדול. ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה היינו לצד רה"ר, וזה כפי' הקונטרס, אבל אי קאי הא דקאמר עושה צ"ה לכולהו היינו לצד רה"ר ואידך גיסא קאי אפתח מבוי גדול אז לשון אידך גיסא לא אתי שפיר, ע"כ.

ומבואר בדברי תוס' דלדעת ר"י שאי"צ תיקון בעקמומית. אלא צריך תיקון דמבוי מפולש בפתחיו. א"כ צריך בכל הפתחים צורת

צבי לתלמיד הב"ח שס"ד ה נקט שדעת הר"ם כדעת רש"י. וא"כ כיון דאין צריך שום תיקון בעקמומית ליכא כלל נפק"מ אי חשיב מבוי מפולש ולא עקום. וכע"ז הקשה הפרישה שם.

ואולם נראה דאיכא נפקותא גם לדעת ר"י דאי"צ תיקון בעקמומית, והוא, דהא לדעת ר"י בעינן שיהא בו בשני ראשיו תיקון דמבוי מפולש. צורת הפתח בראשו אחד ולחי או קורה באידך. וא"כ מעתה יש לדון במבוי העשוי כנדל. והמבוי הגדול שבאמצעיתו מפולש הוא משני ראשיו. ותיקון המבוי הגדול שבאמצעיתו ראש א' בצורת הפתח וראשו השני בלחי או קורה. וברגלי הנדל מצד אחד עשה צורת הפתח לכל המבואות הקטנים. ובצד האחר עשה לחי או קורה. (וכאופן שנקט הרשב"א לעיל ו. אולם דמסתימת דבריו שם משמע דאירי בגוונא שאין המבוי שבאמצעיתו מפולש. ואנן מיירי' השתא כשהוא מפולש) ולא נצריכו תיקון דמפולש משום העשויים כח"ת. אלא רק לעשויים כד' ול' וכדברי הרשב"א הנ"ל. וכדעת ריצב"א (י: תוד"ה עושה).

והנה אכתי יש לדון דלא סגי בתיקון זה, דהא כיון דבשעה שנכנס להמבוי הגדול מהפתח שנתקן בלחי. ויוצא בצד רגלי הנדל המתוקנים גם הם בלחי. א"כ נמצא דאית ליה מבוי עקום שניתקן בשני ראשיו בלחיין. ואנן בעינן בכל מבוי עקום תיקון דמפולש ראשו א' בצוה"פ ואידך בלחי או קורה, דהא מבוי עקום תורתו כמפולש.

ואולם לסברת הב"י (בדעת תוס') דאין דנים כל עיקום ועיקום לפי הליכת האנשים, לעשותו מבוי לעצמו. אלא דחשיב דאיכא הכא

עליו. (וכן נראה מדבריהם שדימו שם ההוא מבוי עקום דהוה דנהרדעא דאצרכוהו דלתות. והתם הוה כמין ח').

והנה ריטב"א בדף ח: כ' וז"ל אלא אמר רבא עושה צורת הפתח לכולהו מהאי גיסא ואידך כולהו משתרו בלחי וקורה. פרש"י ז"ל עושה צ"פ לכולהו מבואות קטנים מחד גיסא דהיינו בעקמומית שלהם. ואידך גיסא לחי או קורה כרב דאמר תורתו כמפולש. ולפי' זה תיקשי הא דרבא למאי דפר"י ז"ל דלרב דאמר תורתו כמפולש אין עושין במקום העקמימות כלום. וליכא לפרושי עושה צ"פ לכולהו מחד גיסא בפתחים הפתוחים לרה"ר. ואידך גיסא דהיינו ראש המבוי הגדול משתרי בלחי או קורה. דא"כ לא הוה קרי ליה אידך גיסא, דכיון דאמר מחד גיסא, אידך גיסא דקאמר לא משמע אלא הצד השני שכל א' וא' מן המבואות הקטנים. אבל ר"ת ז"ל הקשה לפירושו של רש"י דכיון שאין למבוי הגדול הזה מבואות קטנים אלא מצד אחד, האידך קורא אותו שהוא עשוי כנדל. כי הנדל משני צדדיו הוא מרבה רגלים. לכך פי' הוא ז"ל (תוד"ה מבוי ובספר הישר סי' ש"י) כי המבוי הגדול היו לו מבואות קטנים משני צדדיו שיוצאים לסרטיא ופלטיא, והם לא היו מכוונים אלו כנגד אלו. דא"כ לכ"ע כל חד מינייהו מבוי מפולש גמור, אלא פתחו של מבוי קטן שבצד זה מכוון כנגד הסתימה שבצד האחר, בכצורת ל' הוא צורתו. ובהא פליגי אביי ורבא. דאביי הוה סבר דכיון שאינם מכוונים דינם כעקום. וסבר לה כשמואל דאמר מבוי עקום תורתו כסתום, וא"ל רבא דלפום דעתיה (דאביי) דחשיב ליה עקום. כרב ה"ל למיעבד כדעבדו בנהרדעא (לעיל דף ו:),

הפתח, ופתח אחד מצי לעשותו בלחי וקורה, וטעמא דמילתא משום דאיכא הכא כמה אופני מבוי עקום. וכולם נעשים מבוי עקום עם הפתח הגדול. וכל אחד ואחד מהקטנים עם כל אחד ואחד מהקטנים ולכך צריך לתקן כולם בצורת הפתח. ורק פתח אחד יכול לתקנו בלחי או קורה. ולכך כל עיקום שיהא עמו יהא צד א' צורת הפתח ואידך בלחי או קורה. ואילו יעשה ב' פתחים מכל הנדל בלחי א"כ העיקום שנעשה ביניהם נמצא שהוא ניתקן בשני לחיין בשני ראשיו ואנן בעינן לדון בו מבוי מפולש. ולכך רק פתח א' מכל פתחי הנדל מצי לעשותו בלחי. וזה תמהו דא"כ מאי 'אידך גיסא'. (ומשמעות דבריהם דהמבוי הגדול היה סתום בצדו השני ולא היה מפולש).

ועיי"ש רשב"א דביאר לפי ר"י דאיירי שעושה צוה"פ לגדול (ומשמעות דבריו דהיה סתום בצדו השני) והמבואות הקטנים יוצאין מן הגדול זה שלא כנגד זה. ועושה בראש המבואות הקטנים שבצדו א' של הנדל בראשם לרה"ר צורת הפתח לכל א' וא'. ולמבואות שבצד השני עושה בראשן שבצד רה"ר לחי או קורה. וזהו 'הך גיסא' ו'אידך גיסא'. ונמצא שבכל מבוי עקום כמין ד' וכמין ל' אית ליה צורת הפתח בראשו ולחי או קורה באידך. ולעקמומית כמין ח' אי"צ תיקון דמבוי מפולש. כיון דאין מקצר לרה"ר אחר אלא לאותה רה"ר. וכדעת ריב"א (לק' י: תוד"ה עושה).

והתוס' (הנ"ל בדף ו. ד"ה רב) לא ניחא להו בהך מילתא משום דס"ל דאף בעיקום כמין ח' נמי תורת מבוי עקום דתורתו כמפולש

ועוד צ"ב דהא לא זכר הכא מה דין הפתח הגדול. אי עושה בו צורת הפתח או דסגי ליה בלחי, והרשב"א הא כ' להדיא דהיה בו צורת הפתח וזהו כל יסוד דבריו של דלמבוי הגדול צריך לעשות צוה"פ משום דאית ביה עיקום של ד'. וכן משמעות ד' רשב"א שם דהמבוי הגדול היה סתום. ולא היה מפולש כנגדו, ורישב"א לא זכר הכא מידי היאך היה אי סתום אי מפולש. וכן לא זכר דין תיקונו של המבוי הגדול.

והנה סדר דבריו של הרישב"א הוא דאחר דנתקשה לפי' ר"י הביא ד' ר"ת דאירי שהיו מבואות משני צדדיו ולא היו מכוונים אלו כנגד אלו אלא היו בצורת ל'.

ואח"כ ביאר פלוגתת אב"י ורבא דלאב"י הוה מבוי עקום. כיון שאינם מכוונים. ואב"י סבר כשמואל דמבוי עקום תורתו כסתום, ואמר ליה רבא דאף לפי דבריו דחשיב מבוי עקום הו"ל למיעבד כרב. והנה מלשונו של הרישב"א משמע דרבא פליג וסבר דנדל זה לאו תורת מבוי עקום עליו אלא מפולש גמור הוא. דכ' וא"ל רבא 'דלפום דעתיה דחשיב ליה עקום' כרב ה"ל למיעבד. והיינו לפום דעתיה דאב"י ואיהו גופיה לא סבר הכי. וכן בהמשך דבריו 'אלא ודאי דינו כמפולש'. ומשמע דמפולש גמור.

ונראה דהרישב"א ס"ל כסברת הב"י בדעת התוס'. דמבואות זה כנגד זה תורת מבוי מפולש עליהם. ולא חשיבי מבוי עקום. והגם דעיקר דברי הב"י הם בדעת רש"י שהצריך תיקון בעקמומית. ולגבי זה מהני

אלא ודאי דינו כמפולש ועושה צ"פ למבואות הקטנים שמן הצד האחד מהך גיסא הפתוח לרשות הרבים. ועושה לאידך שמצד השני לחי או קורה מאידך גיסא הסמוך לרה"ר האחר, והלכתא כרבא. עכ"ל ריטב"א.

והנה דבריו צריכים לימוד, דהא בא ליישב סוגיין לדעת ר"י. דהא זה היה ראשית דבריו, וא"כ במה נתיישבה סוגיין לדעת ר"י. ואי כונתו דחד גיסא היינו צד א' של המבואות הקטנים ואידך גיסא והיינו המבואות הקטנים שבצד השני וכתירוצו של הרשב"א הנ"ל. א"כ הו"ל למימר מה דין מבוי העשוי כמין ח'. דהוא עיקר תירוצו דהרשב"א על זה קאי דחיישי' רק למבוי העשוי כמין ד' ול'. ולמבוי העשוי כמין ח' ליכא תורת מבוי מפולש וכדעת ריטב"א. וריטב"א הכא לא זכר מידי מה דין מבוי העשוי כמין ח'.

(והגם בדב"ף י: הביא דברי ריטב"א וכן בדב"ף ו. כ' דמבוי העשוי כמין ח' נראין דברי ריטב"א דלכו"ע תורתו כסתום כיון דיוצא לאותה רה"ר. הא בסוגיין ח: בד"ה ועוד הא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא. שקו"ט בדעת רש"י מה דין מבוי העשוי כמין ח'. וסיים שם אבל י"ל דשאני הכא (במבוי העשוי כנדל) דאידי דמפולשין כלפי המבוי הגדול ובקעי ביה רבים. ומשא"כ במבוי בצורת ח' דעלמא דלא בקעי ביה רבים, עיי"ש. וביותר צ"ב דהא הכא הא זהו עיקר תירוצו של הרשב"א לפירושו ר"י. דהא זהו טעמם של התוס' שנסארו בתימה לפי' ר"י. וכמשנ"ת לעיל, וא"כ הו"ל לריטב"א למימר הכא דבעשוי כמין ח' תורתו כסתום. ואיהו לא זכר הכא מידי בנידון מבוי העשוי כמין ח').

ומעתה אתי שפיר אמאי לא זכר דין מבוי העשוי כמין ח'. ומשום דאף אם תמצי לומר שלא כדברי ריצב"א, אלא חשיב מבוי עקום. הא אין זה ענין כלל לדין. דהא רבא חדית דחשיב מבוי מפולש. וא"כ כלל לא חיישי' לכל עקמומית ועקמומית. וכיסוד דברי הב"י. ולכך לא זכר ריטב"א כלל ענין זה.

ואתי שפיר אמאי לא זכר דין המבוי הגדול והאיך אופן תיקונו. כיון דאף אי מפולש הוא. ותיקנו בצוה"פ בראשו א'. ולחי או קורה באידיך. והגם דכעת נמצא דאיכא עקמומית שיהא בשני ראשיה תיקון לחי וכדלעיל. הא זה לא מגרע כיון דאין דנין בו דין מבוי עקום אלא דין מבוי מפולש. ואינו ענין כלל לדין. ולכך לא זכרו הריטב"א.

(והראוני דבשו"ת הגרעק"א סי' ל"ג משמעות דבריו שם דריטב"א סבר כדעת הרשב"א ממש. וכן משמעות ד' הגאון יעקב בסוגיין. ובטלה דעתי מפני דעתם).

ולולא דמסתפינא אמיא דאף הר"מ הלך בדרך זו. דהא ביסוד הדבר ליכא חידוש במבוי העשוי כנודל יותר מדין מבוי עקום. ורק דבש"ס אתי רבא לאפוקי מאביי דסבר כשמואל.

והר"מ כ' דאע"פ שאינן מכוונים זה כנגד זה. והב"י הבין בדבריו דה"ה כשהן מכוונים זה כנגד זה נמי תורת מבוי עקום עליהם וצריכין תיקון בעקמומית. ודלא כדעת התוס' דבמכוונים זה כנגד זה אי"צ תיקון בעקמומית. ומלבד מה שהקשו עליו האחרונים דהר"מ ס"ל בפ"ז ה"ג כדעת ר"י שאי"צ תיקון בעקמומית. עוד הקשה עליו המחצית השקל (סו"ס שס"ד). וז"ל שם

הגדרתו כמבוי מפולש לפוטרו מתיקון בעקמומית. מ"מ אף לדעת ר"י נמי שייכא הך מילתא וכמשנ"ת לעיל דפעמים משכחת דבעיקום א' איכא לחי בשני פתחיו. וכן משכחת לה בעקמומית שעשויה כגון ח' להנך ראשונים דס"ל דחשיב מבוי עקום. וא"כ אחר ד' הב"י השתא דנין רק על פילושיו המכוונים כתורת מבוי מפולש ולית בהו כלל תורת מבוי עקום. ועיי' להלן דיתכן חידוש יותר גדול מכך.

ומעתה בעזה"ש יבואו כל דבריו על נכון. דהריטב"א בא ליישב לדעת ר"י מה שייך הך גיסא ואידך גיסא. ולכך כ' דאחרי דאיכא מבואות משני הצדדין של המבוי הגדול. ואינם מכוונים זה כנגד זה, וכדברי ר"ת. ואביי ס"ל דמכיון דאינם מכוונים זה כנגד זה לכך דינם כעקום. ואילו הוו מכוונים זה כנגד זה, אף אביי מודה דלא הוי כעקום אלא חשיבי מבוי מפולש וכד' הב"י ורבא פליג וס"ל דהגם שאינם מכוונים זה כנגד זה מ"מ חשיב מבוי מפולש. דגם במבוי העשוי כמין ל' חשיב מבוי מפולש ולא מבוי עקום. וחשיב אופן הליכתו כמפולש. ובזה חדית הריטב"א טפי מסברת הב"י. דבדברי הב"י אשכחנא דבמבואות הקטנים מכוונים זה כנגד זה הגדרתם כמבוי מפולש ולא כמבוי עקום. ובריטב"א מבואר דטענת רבא דאף דאינם מכוונים זה כנגד זה נמי דינו כמפולש, ואין נידון כלל כמבוי עקום. וז"ל שם ובהא פליגי אביי ורבא, דאביי הוה סבר דכיון שאינם מכוונים דינם כעקום, וסבר לה כשמואל דאמר מבוי עקום תורתו כסתום. וא"ל רבא דלפום דעתיה דחשיב ליה עקום כרב ה"ל למיעבד כדעבדו בנהרדעא, אלא ודאי דינו כמפולש ועושה צ"פ למבואות הקטנים כו'.

זה הרי כל אחד מהן מבוי מפולש. כיצד מכשירין אותן עושה צוה"פ לכל אחד ואחד מן השבילין שבצד האחד וכן לפתח הגדול, ועושה לכל השבילין שבצד השני לחי או קורה, עכ"ל. והיינו דעיקר חידושו הוא לומר דכשאינם מכוונים נמי נידון כמבוי מפולש ולא כמבוי עקום. ולכך היכא דמכוונים זה כנגד זה טפי פשיטא ליה. וזמש"כ שנמצאו מפולשין לרה"ר אע"פ שאינן מכוונים.

ואם כנים דברינו אתי שפיר אמאי רש"י נקט סוגיין דאיירי שיוצאין רק מצידו הא'. ומשום דאי יוצאין גם מצידו השני א"כ אם הם מכוונים א"כ הו"ל כעיקר סברת הב"י דלא חשיבי מבוי עקום אלא מבוי מפולש, ואם אינם מכוונים א"כ למשנ"ת בדברי ריטב"א אף בכה"ג חשיבי כמבוי מפולש. ולא כמבוי עקום.

ועוד דא"כ יהיה התוס' עם הר"מ סברות הפוכות, דלהר"מ משמע במכוונים יותר נוטה לומר דדינם כמבוי עקום מדכתב לשון אפילו אין מכוונים (ומשמע דמכוונים כ"ש דדינם כמבוי עקום), ולהתוס' יהיה הדין להיפך דבמכוונים אין דינם כעקום (אלא רק באינם מכוונים). ולולא דמסתפינא חישבתי כי אדרבא הר"מ סבר כסברא דכ' הב"י בדעת התוס' דלית להו תורת מבוי עקום אלא רק הגדרתו כמבוי מפולש. ויתר מכך סבר דאף באינן מכוונים נמי חשיב כמכוונים לענין כן שנידון כמבוי מפולש וכמשנ"ת בדעת הריטב"א. ובזה איכא נ"מ אף לדעת ר"י לגבי הילוך עקמומית שמתוקן בשני ראשיו בלחי. או לעשויין כמיין ח', וכנ"ל.

וז"ל הר"מ בפי"ז הי"ט מבוי שהיו לו שבילים מצד זה ושבילים מצד האחר. שנמצא מפולשין לרה"ר, אע"פ שאינן מכוונים זה כנגד

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר דף ח' ע"ב

דכשאינ בקיעת הרבים דמיא לכרמלית דהוי רשות מדרבנן וממילא כשזה מדרבנן הם אמרו והם אמרו.

ולפי"ז משמע דנח' הראשונים בזה, דלהרשב"א והריטב"א ור"פ אינו בטל למבוי אלא נחשב לרשות אחרת שאינה רה"י ועכ"פ זהו רשות מדרבנן וזהו שכתבו דדמיא לכרמלית, כלומר שאין אותו מקום בטל למבוי אלא דמכיון דאינו נחשב לרה"ר אלא כעין כרמלית דהיא רשות מדרבנן ממילא אין כאן חסרון של מחיצות דהם אמרו והם אמרו.

אבל לשיטת תוס' וכן להר"ח והרא"ש והרי"ף, סיבת ההיתר היא מחמת שאותו מקום בטל למבוי והיינו שאותו מקום שכנגד האורך הוא בעצם כן מקום המוקף מחיצות עי"ז שהוא בטל למבוי, וכמו שמוסיף הר"ח דמחיצות המבוי פוטרות אותו. ולא מחמת היתר דרבנן דהם אמרו כהרשב"א והריטב"א ור"פ, אלא דמכיון דבטל למבוי ע"כ דאותו מקום הוא אכן מוקף מחיצות ממש.

ולכאוי אפ"ל דנ"מ במח' זו לגבי דינא דקורה ע"ג מבוי, דהנה בתוס' הביא פרש"י דמשתמש כאן בארוכה וכאן בקצרה, וכ' דהדין עמו דאלת"ה אמאי מניח את הקורה באלכסון הא בעינן קורה לכל הפחות דבוקה במבוי, [הנה מש"כ תוס' לכל הפחות דבוקה במבוי, זהו דבגמ' להלן נח' רב חסדא ורבא דלרב

מבואר בגמ' מח' רב כהנא ורבא לרב כהנא קורה משום מחיצה ולכן מניח הקורה באלכסון ולרבא קורה משום היכר ולכן מניח את הקורה כנגד הקצר. וכ"ז בפחות מד"א אבל בד"א לכו"ע מניחו כנגד הקצר.

ברש"י מבואר דלרב כהנא משתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך, ובתוס' הוכיח זאת דאל"כ אין כאן קורה ע"ג מבוי. והקשה בתוס' דהרי אין כאן אלא ב' מחיצות ות' דכיון דקורה משום מחיצה גם מדאורייתא הוי מחיצה, ועוד דכיון דאין רבים בקעי שם לא גזרו בה רבנן משום שבטל למבוי, ומוסיפים התוס' דזהו אפי' דיש דע"ד.

וכן מבואר בר"ח וברא"ש ורי"ף דיותר מד"א הוי כמבוי בפנ"ע וצריך מחיצה כנגדו משא"כ כשזה פחות מד"א אינו כמבוי בפנ"ע, ובר"ח מוסיף דפחות מד"א הוי כפירצת מבוי ומחיצות המבוי פוטרות אותו.

והנה ברשב"א ובריטב"א וכן בתוס' ר"פ לא הביאו את הת"י הראשון, אלא רק את הת"י השני בשינוי ל' מהתוס' דמהתוס' משמע דהנקודה היא דכשאינ בקיעת רבים זה בטל למבוי ובה לא גזרו רבנן, אבל ברשב"א כ' דכיון שאין הרבים בוקעין שם להדיא הו"ל ככרמלית ומדבריהם הוא, והם התירו בענין זה. וכן כ' בריטב"א והוסיף דהוי כקרן זווית הסמוכה לרה"ר ודמיא לכרמלית. וכן מבואר בר"פ

ככרמלית ג"כ זהו משום דא"צ שיהא הקורה דבוקה במבוי אלא סגי שלא תהא מופלגת מהיתר תשמיש המבוי.

הנה הקשו האחרונים לתי' הא' בתוס' מדוע רבא קאמר דהפסול באלכסון הוא משום דאין כאן הכירא הרי גם אם יהא כן הכירא סו"ס יש כאן פסול שחסר כאן מחיצות [דהרי מיירי למ"ד משום הכירא ולא משום מחיצות] וא"כ אין כאן מחיצות ושוב לא יוכל להניחו באלכסון כי בעינן קורה ע"ג מבוי, ובחזו"א כ' דצ"ל דהא דאמר רבא ובאלכסון לא הוי היכר אין פירושו דלא ניכר, אלא דבאלכסון אין משתמש דין היכר כיון דאין כאן מחיצות עכ"ל. והיינו דלדבריו החסרון בהכירא עובד ביחד עם החסרון במחיצות, ז"א דההכירא הוא במחיצות והיינו דלא ניכר שם שיש מחיצות. וכע"ז כ' בקר"א.

ושמעתי ראיה לדברי החזו"א מרש"י ד"ה ובאלכסון, דכ' שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשים ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר אומר מותר להשתמש ברה"ר לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי, ע"כ. והנה מרש"י משמע דעיקר הסברא היא החשש מפני הרואין, וא"כ מדוע כ' דהרואה דמשתמש ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר אומר מותר וכו' דמה איכפת להם שזה חוץ מכנגד כותל הקצר הרי עיקר הטענה היא שיטעו להשתמש ברה"ר, אלא ע"כ דגם אחרי שבאלכסון יש חסרון של היכר מחמת הרואין, מ"מ חסרון ההיכר הוא גם במחיצות ולכן כ' רש"י דהטעות של הרואין הוא במה שרואין שמשתמשים ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר והיינו שאין שם מחיצה.

חסדא סגי בדבוקה וסמוכה למבוי וכפרש"י שם דלכן בנעץ יתדות מבחוץ והקורה ע"ג היתדות מותר משום דהקורה סמוכה ודבוקה במבוי משא"כ לרבא בעינן קורה ע"ג מבוי ממש, וזהו שכ' תוס' דלכל הפחות והיינו גם אם נקטינן כרבא מ"מ לכה"פ בעינן שהקורה תהא דבוקה במבוי וכרב חסדא]. אמנם בר"פ כ' דאם א"י להשתמש כנגד האורך א"כ לא יהא מבוי ניתר ע"י קורה זו דהא ליכא קורה ע"ג מבוי הואיל והקורה מופלגת היא מהיתר תשמיש המבוי עכ"ד. ומבואר דלשיטת ר"פ א"צ שיהא הקורה דבוקה למבוי אלא שהקורה לא תהא מופלגת מתשמיש המבוי, דבעינן קורה ע"ג מבוי הראוי לתשמיש.

והנה לתוס' דסי"ל דבטל למבוי והיינו דיש לאותו מקום דין מבוי ממש, משום דשיטת התוס' דבעינן קורה לכל הפחות דבוקה במבוי, וממילא רק בכה"ג דבטל למבוי שייך לומר דהקורה היא דבוקה במבוי, וזאת מהטעם דכשאמרין דבטל למבוי וכל' הר"ח דמחיצות המבוי פטורות אותו, ע"כ דאותו מקום הוא חלק בלתי נפרד מהמבוי וממילא הקורה היא דבוקה במבוי. אבל לשיטת ר"פ דלא בעינן קורה דבוקה במבוי אלא גם כשהקורה ע"ג מקום הראוי לתשמיש, ממילא א"צ שאותו מקום יהא בטל למבוי, דגם אם אותו מקום רק ראוי לתשמיש ואפי' רק מדרבנן שפיר נחשב שהקורה ע"ג מקום הראוי לתשמיש, ולכן כ' הר"פ דהוי ככרמלית שהיא מדרבנן והם אמרו והם אמרו, דגם אם המקום נחשב ככרמלית וכדו' ג"כ מהני משום דסו"ס הוא מקום הראוי לתשמיש. ויתכן דגם הרשב"א והריטב"א דסי"ל כר"פ דאינו בטל למבוי אלא דינו

ולפי"ז אולי יש מקור לדברי המחצה"ש, דכמו דמרש"י משמע שכל החשש הוא רק מפני הרואין וממילא בתוך המבוי דאין חשש של הרואין ממילא מותר להניח את הקורה באלכסון. ה"נ באופן שאינו משתמש באותו מקום דג"כ אין את החשש של הרואין שהוא דומה לדינא דתוך המבוי, דאם באמת אינו משתמש שם בכנגד האורך ממילא לא יטעו להשתמש ברה"ר. ובדעת הפמ"ג יתכן דסי"ל דלא פלוג אם משתמש או לא, ובפרט לפימש"כ הפמ"ג דחיישינן שכן יבוא להשתמש שם.

אלא דעדיין ישאר הקושיא השלישית של הפמ"ג דהרי בעינן קורה ע"ג מבוי, וזוהי י"ל דלהמחצה"ש סי"ל דאין כאן חסרון דקורה ע"ג מבוי, משום דכאן הרי יש מחיצות למבוי וא"כ מצד הכשר מבוי היה מותר להשתמש שם כנגד האורך אלא יש חשש מפני הרואין שיבואו לטעות, ולכן אי"ז מופקע מדין קורה ע"ג מבוי דסו"ס יש כאן מחיצות מבוי וכל החסרון באלכסון הוא רק מחמת חשש שהרואין יטעו להשתמש ברה"ר, ולכן שפיר עדיין נקרא קורה ע"ג מבוי. עוד י"ל דגם בזה נלמד מדינא דתוך המבוי דכמו דבתוך המבוי אין חסרון דקורה ע"ג מבוי, ה"נ בנ"ד אם משתמש שם זה נחשב כתוך המבוי גם לענין זה דקורה ע"ג מבוי.

ובדעת הפמ"ג דעדיין יש כאן חסרון דקורה ע"ג מבוי, אפ"ל דסי"ל כהרשב"א דכ' להלן בסוגיא דקורה ע"ג מבוי, דדוקא קורה בעינן ע"ג מבוי ולא לחי ע"ג מבוי, דקורה שאני מלחי כי קורה שהי א למעלה כל שאינה עומדת ממש לפניו מחלל המבוי אינה ניכרת שתהא להכשיר את המבוי, אבל לחי שהוא למטה

וכדברי החזו"א דבאלכסון אין היכר משום שחסר בדין המחיצות.

הנה במחצה"ש כ' דאם יניח הקורה באלכסון ולא ישתמש כנגד האורך אלא רק כנגד הקצר רשאי, ובפמ"ג פליג מג' טעמים א' דשמא כן ישתמש שם, ב' דעדיין אין כאן הכירא, [והיינו אפי' דאינו משתמש שם וכדלהלן] ג' דאין כאן קורה ע"ג מבוי. ומדייק הפמ"ג מהא דרבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר ולא אמר אין משתמש דמשמע דאסור להניח אפי' אם אינו משתמש.

ולפי"ז מיישב הפמ"ג קושית האחרונים הנ"ל דבאמת גם אם לא משתמש שם עדיין אין היכר, וזה מה שרבא בא להשמיענו במה שאמר דלמ"ד קורה משום היכר באלכסון אין היכר, ולא אמר דהחסרון הוא שאין כאן מחיצות, דאדרבה זהו החידוש ברבא דאפי' כשלא משתמש באותו מקום שכנגד האורך אפ"ה יש חסרון בהיכר.

והנה ברא"ש הביא בשם המרדכי דקורה באלכסון בתוך המבוי מותר, והובא בשו"ע שם"ג ס"ל. ויעוי' שם בביהגר"א דכ' דהמקור לזה [לא מדברי הרא"ש בשם המרדכי] אלא מרש"י ד"ה ובאלכסון. והביאור בדבריו דמודגש ברש"י דהרואין יחשבו דמותר לטלטל ברה"ר דדומה להם כרה"ר, וא"כ כ"ז הוא רק משום דנדמה להם כרה"ר, משא"כ כשזה תוך המבוי דאי"ז כרה"ר אלא רה"י ממש דהם רואין שהקורה שבאלכסון היא בתוך המבוי בזה אין החשש מפני הרואין, וכ"כ בט"ז ובמ"ב דזה הסברא דמותר בתוך המבוי.

דמותר ביותר מי' אמות ממש"כ בירושלמי דאם העודף הוא פחות מג' אמות מותר אפי' שהאלכסון יותר מי' אמות מכיון שחלל המבוי אינו מחזיק אלא י' אמות, ויעוי' בחזו"א דפליג על כמש"כ המ"ב להתיר.

וראיתי מובא שאפשר לתלות מח' הפו' זו במח' הראשונים בריש עירובין בטעם הפסול קורה המונחת על מקום הרחב יותר מעשר. דלהרשב"א והריטב"א טעם הפסול הוא משום דקורה אינה יכולה להתיר פירצה וביותר מעשר זהו פירצה וממילא קורה אינה מתרת את הפירצה. אבל לדעת ריו"נ והריצב"א הטעם דקורה יוצרת פתח וביותר מעשר אי"ז פתח אלא פירצה. וא"כ יתכן דמח' הפ' בנ"ד דקורה באלכסון שבתוך המבוי ביותר מעשר תלוי במח' ראשונים זו, דלהמ"ב דמתיר משום דקורה יותר מעשר הפסול הוא דאינה מתרת פירצה, משא"כ כאן דאי"ז פירצה שהרי החלל שבמבוי הוא פחות מעשר אמות וא"כ מה שהקורה מתירה הוא מקום הפחות מעשר שאיננו פירצה. אבל להט"ז והאוסרים הפסול הוא דביותר מעשר שנחשב לפירצה א"א ליצור פתח, וא"כ ה"נ בנ"ד הקורה שהיא באלכסון הרי דינה להיות פתח וממילא פתח אי"י להיות ביותר מעשר.

אמנם ילעי' בזה טובא דהרי יש ראשונים דסי"ל דהפסול בקורה יותר מי' הוא שאי"ז היכר, ולפי"ד בנ"ד דמיירי בתוך המבוי הרי שם לכו"ע יש היכר וכנ"ל מרש"י, ולפי"ז גם כשהקורה באלכסון יותר מעשר ההיכר קיים, וא"כ מ"ט דהפו' דפוסלים אלכסון בתוך המבוי ביותר מעשר.

ונראה להדיא כל שהוא סמוך למבוי ניכר הוא שהוא משום לחי ובא להתיר עכ"ל. ולפי"ז אפ"ל דזהו טעמא דהפמ"ג דרך בתוך המבוי שייד לומר את הרשב"א דאז הקורה עומדת ממש לפניו מחלל המבוי, משא"כ כשזה מחוץ לחלל המבוי לא מהני דלהרשב"א אין כאן קורה ע"ג מבוי.

והנה נח' הפו' בקורה באלכסון שבתוך המבוי האם רק עד עשר אמות מותר או גם יותר מעשר אמות, דבטז כ' דכ"ז רק כשאין יותר מי' אמות באלכסון אבל כשיש עשר אמות באלכסון אסור גם כשזה בתוך המבוי, וכ"כ בחזו"א. והוכיח הט"ז מהגמ' דביותר מעשר אמות לכו"ע אסור, וא"כ אפי' דקיי"ל כרבא מ"מ בתוך המבוי דמודה רבא דמותר זהו ג"כ רק עד עשר אמות. אמנם כ' הט"ז דבטור ושו"ע משמע דמותר דהרי בתחילה כ' השו"ע דאם יעשה צוה"פ באלכסון מותר, ואח"כ כ' דינא דתוך המבוי, משמע דתוך המבוי שוה לדין צוה"פ וכמו דבצוה"פ מותר ביותר מעשר אמות ה"נ בתוך המבוי היא מותר ביותר מעשר אמות.

ויעוי' במ"ב בשעה"צ דהביא מח' הפו' בזה וכ' דאפי' דמל' הגמ' מוכח כהט"ז וכדיוק הט"ז הנ"ל, וע"כ דגם היכא שמותר להניח הקורה באלכסון זהו רק עד עשר אמות. מ"מ כ' בשעה"צ להוכיח לא כן. דיש לחלק בין חוץ למבוי לתוך המבוי. דכיון דמסקינן בריש עירובין דחלל מבוי תנן וא"כ הא דתנן והרחב מעשר אמות ימעט קאי ג"כ על החלל. והכא הלא החלל אינו רחב יותר מעשר. ומבואר מדבריו דפליג על הט"ז ולעולם כל עוד דתוך המבוי הוא עד עשר. מותר באלכסון אפי' דהאלכסון הוא יותר מעשר. וכן הוכיח בביה"ל

לעשות דין פתח זהו באופן שהיא מתקנת פירצה של יותר מי', משא"כ כאן אין כזו פירצה דהרי חלל המבוי הוא בסדר אלא רק הפתח [או יותר נכון צורת הפתח] כאן הוא יותר מי', וא"כ אי"ז בעיה בפירצה אלא בפתח, וכ"מ דכ' בראשונים הנ"ל זהו שא"א לקורה ליצור דין פתח ביותר מי' משום שאז הקורה מתקנת פירצה וקורה לא יכולה לתקן פירצה, משא"כ הכא אין כזו פירצה.

ועוד דגם אם נאמר דהפסול משום דקורה יוצרת פתח הרי זה בנוי כך שמכיון שזה פירצה ממילא א"א להעשות פתח, אבל בני"ד שאי"ז פירצה שהרי יש חלל פחות מעשר א"כ כיון שאי"ז פירצה ממילא גם פתח יועיל. וא"א לומר שסו"ס פתח יותר מי' זהו פסול עצמי בקורה ולכן כאן שהקורה באלכסון היא יותר מי' יש בזה פסול, דאי"ז נכון כי כ"מ דקורה לא יכולה

הרב צבי שמני

בענין מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר דף ח' ע"ב

לכא' היא שההיתר הוא משום שאותו העודף הוא חלק מן המבוי שהרי פי' שיסוד החשש כאן הוא משום שהרואה אין נראה לו שאותו העודף הוא חלק מהמבוי ויאמר שמותר לטלטל ברה"ר משמע שזהו באמת יסוד ההיתר מדאורייתא שאינו חשוב כרה"ר משום שהוא חלק מהמבוי, ונראה מזה כדעת הבה"ל דסבר דמה"ת מבוי העשוי כמין גאם מהני לחי להתירו מדאורייתא עד כנגד הכותל הארוך והיינו שהכותל הארוך הוא מגדיר את הרשות עד היכן היא מגעת כדי שהלחי יתחם עד אותו מקום ולכך מה"ת שרי באלכסון ורק משום הרואה שיאמר שאין זה חלק מהמבוי וממילא אין הכותל הקצר גודרו ואין לו ג' מחיצות אסור.

והנה בתוס' באמת הק' מדוע למ"ד קורה משום מחיצה מותר להשתמש באותו אלכסון והלא אין כאן ג' מחיצות ולכא' כונתם להק' שאין כאן ג' מחיצות מה"ת ואיך מותר לטלטל מה"ת והיינו דסברי דלא כמושנ"ת ברש"י כדעת הבה"ל וכן הוכיח החזו"א וע"ז תי' בב' אופנים א' דקורה משום מחיצה דאורייתא וממילא ע"י הקורה מהני גם לדין הדאורייתא של מחיצה שלישית וגם לדין הדרבנן דהיינו המחיצה רביעית שהקורה גודרת יחד ב' רשויות, ובתי' הב' תי' דלעולם קורה משום מחיצה דרבנן ואעפ"כ מותר לטלטל מה"ת משום דלא בקעי ביה רבים שם ומדרכנן נמי לא אסרו לטלטל מדין כרמלית משום שהוא בטל

בגמ' אמר רב כהנא בר תחליפא משניה דרב כהנא וכו' מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר פחות מד"א מניח את הקורה באלכסון ד"א אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר ואימא טעמא דידי ואימא טעמא דידהו אימא טעמא דידי קורה טעמא מאי משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר ואימא טעמא דידהו קורה משום מאי משום מחיצה ובאלכסון נמי הוי מחיצה.

והנה פשטות הגמ' משמע שלמ"ד משום היכר אותו ההיכר הנדרש בכל קורה אינו פועל את פעולתו באלכסון, אמנם ברש"י לכא' אין נראה כן שפי' בד"ה ובאלכסון לא הוי הכירא וז"ל שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברה"ר חוץ מכנגד הכותל הקצר אומר מותר להשתמש ברה"ר לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי, ולכא' היינו שנראה לבנ"א שאין כאן היתר ג' מחיצות כלל היינו שאין החשש כאן מה שיש בכל מבוי שענינו מה שהוא פרוץ לרה"ר ונראה כחלק מרה"ר אלא מה שנראה שאין נראה שיש כאן ג' מחיצות כלל.

ולעצם הענין נראה מרש"י שמדאורייתא אין כאן חסרון וכל החסרון הוא רק משום הרואה, והיה מקום להעלות דסבר כתי' הב' בתוס' דאין כאן איסור מדאורייתא משום דלא בקעי ביה רבים, אלא שמשמעות דברי רש"י

ג' מחיצות אבל מדאורייתא בלא"ה הרי לא בקעי ביה רבים.

וכפי המבואר גם לרב כהנא דמתיר באלכסון היינו רק בפחות מד"א ומשמע דהיינו משום דשיעור מבוי הוא בד"א ובד"א הוא חשוב כמבוי בפ"ע, ויש לעי' בזה לפי כל הדרכים שנתבארו דהנה לפי מה שנתבאר ברש"י דמה"ת יש כאן ג' מחיצות משום שהכותל הקצר מהני לגדור עד כנגד הכותל הארוך היה מקום לומר דכה"ג לא מהני משום שבד"א הוא חשוב כבר כחלק בפ"ע ולא מהני מדאורייתא ויש לעי' בזה טובא האם באמת הוא כן מה"ת דמדברי הבה"ל הנ"ל שעליו אנו נשענים נראה שאין חילוק בזה מדאורייתא וכן שיהיה בזה חידוש ששיעור ד"א אינו שיעור רק בגדרי מבוי מדרבנן אלא הוא שיעור מה"ת, וצ"ל באמת מטעם זה דשיעור ד"א המבואר כאן אינו ענין להיתר הדאורייתא אלא שמדרבנן לא מהני הני ג' מחיצות העשויות מב' מחיצות ולחי מצד עצמם מלבד מה שהוא פרוץ בראשו לרה"ר ככל דין תיקון מבוי אלא עד ד"א וזהו כפי הנראה גם מיסוד דין תיקון מבוי שענינו שהמבוי יהיה סתום מכל רוחותיו כמו שחידש הגרי"ז ולכך עד ד"א שאינו נחשב מבוי בפ"ע הרי הוא נטפל אל המבוי ומהני הכותל הקצר לגודרו ומד"א שהוא נחשב מדרבנן כמבוי בפ"ע לא מהני הכותל הקצר לגודרו.

ולדעת התוס' הנה לפי אופן הא' בתוס' שקורה הוא מחיצה מדאורייתא צ"ב מדוע לא מהני ביותר מד"א כיון דעכ"פ יש כאן מחיצה גמורה, ולכא' גם בזה צ"ל שהוא מדרבנן דמדרבנן יש לקורה גדרים דבעינן קורה ע"ג מבוי וכיון דמדרבנן אין זה מבוי כיון שאין שם

להיות חלק מהמבוי ומה שהוא פרוץ לרוח רביעית ע"ז מהני הקורה ככל תיקוני מבוי, ומבואר בתוס' דבלאו האי טעמא שהוא בטל מדרבנן להיות חלק מהמבוי לא היתה הקורה מתרת את המבוי מדין מחיצה מדרבנן אע"פ שהאיסור הוא רק מדרבנן משום דהוי כרמלית ומבואר דמדרבנן הצריכו ג' מחיצות מה"ת שיהיה רה"י גמור וזהו עוד קודם דין תיקון המבוי משום פירצתו לרה"ר, אמנם בריטב"א הביא את תי' התוס' בנוסח זה ותי' דהכא כיון שאין הרבים בוקעין בו להדיא ה"ל כקרון זזית הסמוכה לרה"ר שדינה ככרמלית ואיסורו מדרבנן והם התיירוהו כאן ע"י קורה זו, מבואר להדיא בריטב"א שהיתר הכרמלית נמי הוא ע"י הקורה היינו דמהני מחיצות דרבנן להתיר כרמלית והוא חידוש.

והנה יש לעי' לדבריהם למ"ד משום היכר מהו הפסול באלכסון דלפי תי' קמא לכא' למ"ד משום היכר כיון שאין כאן מחיצה שלישית א"כ אסור לטלטל שם מה"ת וכקושיית התוס' ומל' הגמ' ובאלכסון לא הוי היכר משמע שהוא רק חסרון בהיכר, ולכא' צריך לדחוק דכונת הגמ' היא דלא מהני ההיכר ובאמת החסרון הוא מה"ת וכ"פ החזו"א ולפי אופן הב' בתוס' דבאמת אין כאן איסור טלטול מצד עצם המקום גם מדאורייתא וגם מדרבנן וכל החסרון הוא רק משום תיקוני מבוי מה שהוא פרוץ ברוח רביעית גם בזה צריך לפרש כעין מה שפרש"י דהחסרון אינו בקורה עצמה אלא מה שהרואה אינו נראה לו שחלק זה הוא חלק מהמבוי אלא שלרש"י נראה שהרואה אומר שהוא רה"ר ולהתוס' הרואה יאמר שאין כאן את היתר הכרמלית מדרבנן כיון שאין כאן

אלא כמו בעומד מרובה שההיתר משום עומד מרובה ומ"מ צריך שהמקום הפרוץ יהיה עליו שם פתח דבלא"ה אין המקום יכול להתפרש כגדור וה"ה בפי תקרה כיון שהיא מחיצה דינית צריך שהמקום יוכל להתפרש כפתח דבלא"ה לא יחול דין פי תקרה לגדור את המקום, אלא שיש כאן חידוש שהקורה מגדירה את פתח המבוי דבשלמא בכל קורה המונחת בפתח המבוי הפתח הוא פתח המבוי מצד עצמו שהוא באופן וצורת כניסת המבוי אבל כאן גבי קורה באלכסון מהיכי תיתי שצורת הכניסה תיקבע באלכסון לפי הקורה ומבואר בזה שהקורה מכח דין המיחצה שלה קובעת את צורת פתח המבוי כיון שצורת המיחצה היא באלכסון.

ג' מחיצות ממילא אין כאן קורה ע"ג מבוי, ולפי אופן הב' בתוס' הוא יותר פשוט דכיון דבאמת אין כאן ג' מחיצות מה"ת אלא שרבנן התירו לטלטל שם משום שהוא בטל אל המבוי ממילא זהו רק היכא שהוא פחות מד"א אבל בד"א שהוא חשוב לעצמו ואינו נטפל ממילא אסור לטלטל שם מצד עצמו ולא מהני הקורה לזה אף דהוי מחיצה מדרבנן דגם מדרבנן בעינן ג' מחיצות מה"ת.

עוד מבואר בגמ' דכל מה דמהני באלכסון למ"ד דמהני דהיינו דוקא כשאין באלכסונו יותר מעשר ופרש"י דהיינו משום דכל תחת הקורה הוי פתח, ולכא' אין הכונה שזהו עצם היתר קורה משום מחיצה משום דהוי פתח

הרב אלעזר קניג

מבוי שצידו אחד ארוך דף ח' ע"ב

הו"ל כמבוי בפני עצמו וצריך וצריך מחיצה כנגדו, מדבריו נראה שעיקר הטעם בד' אמות הוא משום שחשיב מבוי בפני עצמו ומאחר שהוא מבוי בפני עצמו יש חסרון שאין מחיצה כנגד הארוך, ולכאורה מדנקט מחיצה כנגדו משמע שרק למקום שאין מחיצה כנגדו לא מהני, אבל לתוך המבוי מהני, והיינו שאין זה חסרון בקורה, אלא שבכה"ג הקורה אינה יכולה להתיר את המבוי החיצוני, וכן משמע ברש"י דנקט (ד"ה ובאלכסונא) שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשים ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברה"ר לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי.

וכן נקט המחצית השקל בט"ז (שס"ג סק"ל) שהביא את דברי רש"י וכו' המחצה"ש אבל אם ירצה להניחו באלכסון ושלא לטלטל כ"א נגד הקצר רשאי, דעיקר הטעם הוא משום דאין רשאי לטלטל יסבור שגם ברה"ר מותר לטלטל, אבל הפרמ"ג שם נקט בדברי הט"ז דמשמע דגם אם ירצה להשתמש רק נגד הקצר אין מניחים הקורה באלכסון, דיטעו וישתמשו בארוך נגד הארוך וגם אין הכירא כ"כ כשהוא מונח באלכסון.

משמע שנחלקו דהפמ"ג למד שהחסרון בקורה, ולכן הכל אסור אבל הפמ"ג למד שהוא חסרון דהיכר, ובמקום שאין היכר אסור, אבל במקום שיש היכר מותר, ועי' מאירי שנקט דהוי חסרון בעצם הקורה.

א"ר כהנא בר תחליפא וכו' מבוי שצידו א' ארוך וצדו אחד קצר פחות מד' אמות מניח את הקורה באלכסון, ד' אמות אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר, רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר, וכו'.

אמר רב כהנא הואיל ושמעתתא דכהני אימא בה מילתא הא דאמרת מניח את הקורה באלכסון, לא אמרן אלא שאין באלכסונו יותר מעשר, אבל יש באלכסונו יותר מעשר דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר.

ויש לבאר בסוגיין לר"כ מ"ש יותר מד' אמות שאסור מלפחות מד' שמותר אם משום שאין מחיצה, הא בתרוייהו ליתנייהו, אי משום שאין הקורה מגיעה למבוי, הא בתרוייהו אינה נוגעת, ואם חשיבא דנוגעת מצד אחד גם ביותר מד' אמות ליתכשר, ועו"ק דמשמע בדברי רב כהנא שמניח כנגד הקצר כשיותר מד' אמות ואמאי לא די בהא שיניח בפחות מד' אמות.

עוד יש לדון האם הוי חסרון בעצם הקורה המונחת באלכסון אפילו כשמחיצות המבוי שוות, או דהוי רק חסרון במחיצות המבוי שאחד קצר ואחד ארוך, עוד יש לדון בגוונא דלא מהני, אי לא מהני רק כנגד הארוך אבל לתוך המבוי מהני או לא מהני כלל.

הרי"ף מבאר בסוגיין ז"ל, פירוש שאם היה הארוך עדיף על הקצר ארבע אמות

הרא"ש מדבריו שפוסק ככהני כהני דמהני בפחות מד' אמות, ובקרב"נ נקט שאין הכרחשפוסק ככהני ומה שנקט את דברי רב כהנא דנפק"מ גם אליבא דרבא דכשמניח את הקורה בתוך מבוי הגיל שלא יניחנו ביותר מ' אמות ולכאוף הרא"ש לא תירץ כן, ואולי משום שלמד ברי"ף שהחסרון הוא בעצם הקורה, ומה לי תוך המבוי ומה לי חוץ למבוי אך יעוי' בקרב"נ דנקט שאולי כוונת הרא"ש ליישב אתת הרי"ף כדבריו בהביאו את דברי מהר"ם שמהני.

יעי' משנ"ב שהביא בשם הט"ז דדוקא אם באלכסון אין יותר מעשר אפשר להניח תוך המבוי אבל בשעה"צ הביא את השולחן עצי שטים שהניח יותר מ' עיי"ש טעמו.

בתוס' לכאוף למד את הסוגיא באופן אחר דחסרון דד' אמות אינו משום דהוי מבוי אחר, אלא משום שהוי מקום חשוב, דהנה הקשה התוס' איך אפשר להשתמש בפחות מד' אמות הרי אין כאן אלא ב' מחיצות ותירץ בת"י שני א"נ כיון דצידו האחד ארוך ומסתמא לא בקעו בה רבים ולא גזרו ביה רבנן הואיל ובטל לגבי מבוי אע"ג דאית ביה ד' על ד', משמע שלמד שהסברא בפחות מד' אמות אינה משום דד' הוי מבוי, אלא דמקום קטן בטל ומקום חשוב דד' אמות אינו בטל לגבי מבוי, וכאשר החלק הקטן בטל למבוי הו"ל קורה המונחת ע"ג מבוי וכשיש ד' אמות אין הקורה מונחת ע"ג המבוי.

ולפי"ד נראה שהוא חסרון בעצם, שאין הקורה מונחת ע"ג מבוי א"כ ודאי שלא מועיל אף כלפי פנים המבוי.

והנה אנו פסקינן כרבא שאפי' בפחות מד' אמות אינו מניח אלא כנגד הקצר, וכתב הביאור הלכה (ד"ה שצדו אחד ארוך) באמצע דבריו, ומכל מקום נראה לי ברור דעכ"פ אין להחמיר אלא בנראה לעין שצד אחד ארוך מחבירו אבל באם אינו נראה לעין להדיא ורק על ידי מדידה אנו יודעים שצד אחד ארוך מחבירו לא קפדינן בזה, שע"ז לא שייך הטעם שבני רשות הרבים יבואו לטעות, אבל החזו"א פליג עליה וכתב דהרי כל שניכר במדידה ניכר בראיה אלא שהוא טעות בני אדם.

ונראה דיסוד מחלוקתם היא נמי כנ"ל, דהביאור הלכה למד שאין יסוד החסרון בעצם הקורה והוא רק משום היכר דבני רה"ר א"כ כשבני רה"ר אינם מכירים, לא איכפת לן שהוא מפני טעותם ושרי להניח את הקורה עליו, אבל החזו"א למד שהוא חסרון בעצם הקורה ולכן לא שייך לומר שמשום שבני אדם בעיניהם לא רואים מותר דהא מפני טעותם אינם רואים וכיון שניכר במדידה לא מהני.

אך לכאוף זה נסתר מדברי הביאור הלכה דנקט שם (ד"ה אינו) כדעת הפמ"ג שאינו רשאי להשתמש אפ' כנגד הקצר ואם כדברינו הביאור הלכה סותר דבריו שכאן נקט שאין חסרון בעצם הקורה.

וי"ל דהכא מיירי הביאור הלכה לענין עצם החסרון דנקט שבמבוי שרק ע"י מדידה ניכר אלכסונו ליכא חסרון כלל, ולכן הקורה כשירה אבל היכא שניכר הוי חסרון בעצם הקורה.

והנה הרי"ף הביא את דברי רב כהנא שביותר מ' אמות גם לכהני לא מהני, ולמד

והנה בתוך המבוי למאן דס"ל שקורה מהני ביותר מעשר אמות ודאי אפשר לומר שצה"פ מהני אך יש לדון למ"ד שקורה לא מהני דיתכן דהכא יודה הרמב"ם שמהני, דכל החסרון של צוה"פ יותר מ' הוא מדרבנן כדנקטו תוס' ו. וכיון שמתיר רק לפחות מ' אפשר דמהני.

עוד יש להסתפק אי מהני מחוץ למבוי צה"פ יותר מ' אמות, לדעת הרמב"ם דהתם יש להסתפק האם צורת הפתח משוייה למקום הפתח וכיון דהו"ל יותר מ' אמות לא מהני, או כיון שפתח המבוי חשוב פחות מ' אמות חשיב שצה"פ מהני לפחות מ' ומכשירה את המבוי.

אך לפי"ד שהחסרון הוא בקורה שאינה מונחת ע"ג מבוי א"כ בקורה המונחת האלכסון תוך המבוי ודאי מהני דאין שום חסרון בקורה המונחת אלכסון.

והנה הראשונים מביאים את דעת הראב"ד שמהני צורת הפתח, ונקט הרשב"א דצוה"פ מהני אף יותר מקורה, דבקורה סובר רב כהנא שלא מהני ביותר מ' אמות, אבל בצורת הפתח מהני באלכסון אפי' יותר מעשר אמות. **ויש** לדון בדעת הרמב"ם שסובר שצורת הפתח לא מועילה ביותר מעשר אמות מה יסבור כאן בצורת הפתח אלכסון.

הרב ישראל מאיר שפיגל

בענין מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר

הף ח' ע"ב

רה"י כלל כיון שלעשות רשות היחיד מה"ת בעינן ג' מחיצות לדעת רבנן דפליגי אר"י בכ"ד וקיי"ל כרבנן וא"כ כיון שאין ג' מחיצות לא הוי רה"י ותקנת קורה להתיר את הטלטול במבוי לא נתקן אלא במקום שמה"ת מותר לטלט בו כרה"י וא"כ יש לאסור את הטלטול מדין כרמלית ולא רק משום שאין בו היתר של קורה.

ועוד יש לפרש בכוננת קושיית התוס' דאין כאן אלא ב' מחיצות שלרשות של מבוי בעינן ג' מחיצות שלמות ואף במקום שהוא רה"י שחצרות מקיפות אותו והחצרות הוי רה"י מ"מ בעינן מחיצות להגדיר את המקום לרשות של מבוי ע"מ שיהיה ניתן לתקנו בקורה וכדמוכח מהריטב"א לעיל ה' ע"א בסוגיא דחקק דפרכינן דלמ"ד דשיעור מבוי ד"ט על ד"ט היאך משכחת לה שפתוחין לתוכו ב' חצרות ומדבריו מוכח דבעינן מחיצות בין החצרות למבוי ובלא מחיצות לא הוי מבוי דמיתקן כקורה ולחי אפ' שהוי רה"י ע"י המחיצות שסובבות את החצרות ומעתה הק' התוס' היאך מהני להניח את הקורה במקום שכנגד הארוך והאין בו ג' מחיצות של מבוי.

ותי' התוס' דלמ"ד קורה משום מחיצה הוי מחיצה מה"ת וא"כ הקורה משמשת כמחיצה שלישית ולכן הוי רה"י וכוונתם כמש"כ התוס' רא"ש להוכיח מדף י"א ע"ב דלמ"ד קורה משום מחיצה הזורק לשם חייב משום

מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר פחות מארבע אמות מניח את הקורה באלכסון ארבע אמות אינו מניח אלא כנגד הקצר רבא אומר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר ואימא טעמא דידי ואימא טעמא דידהו אימא טעמא דידי קורה טעמא מאי משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר ואימא טעמא דידהו קורה משום מאי משום מחיצה ובאלכסון נמי הוי מחיצה.

ובטעמיה דמ"ד קורה משום היכר דלא מהני קורה באלכסון ויש להניח את הקורה כנגד הקצר פרש"י דכיון דבני המבוי ישתמשו במבוי כנגד הארוך ולא ניכר שמקום זה הוא חלק מהמבוי ולבני רה"ר נראה שהוי רה"ר כיון שהכותל הקצר אינו מגיע למקום זה ויבואו לטעות ולהתיר טלטול אף ברה"ר.

ובתוד"ה מניח הביאו דברי רש"י שלמ"ד מניח את הקורה באלכסון מותר להשתמש כנגד הארוך והוכיחו כן מהא דבעינן קורה דבוקה למבוי ואי אסור להשתמש כנגד הארוך משום דאינו חלק מהמבוי שאין שם ג' דפנות א"כ הקורה אינה סמוכה למבוי והק' התוס' דהא בשטח שכנגד הארוך אלא בו אלא ב' מחיצות והיאך מותר לטלטל שם ותי' דלמ"ד קורה משום מחיצה הוי מחיצה מה"ת ויש ג' מחיצות גם למקום שכנגד הארוך.

ויש לפרש בקושיית התוס' בב' אנפי א. שהקשו שהמקום שכנגד הארוך אינו

להשתמש לבני מבוי ולבני רשות הרבים ואינו מחזור דהא שלש מחיצות דאורייתא הן ואפי' בלא לחי רשות היחיד גמורה היא דבר תורה וא"כ היאך נתיר אותו עם בני רה"ר ולא אמרו לחי להקל אלא להחמיר ות"י הרשב"א דלא אמרו שלש מחיצות מדאורייתא הוי רה"י אלא בפתוח לכרמלית ולא בפתוח לרה"ר ומעתה יש להק' דגם אי קורה מהני משום מחיצה והוי ג' מחיצות בצירוף הקורה מ"מ הכא מיירי גם כשהמבוי פתוח לרה"ר ובאופן דפתוח לרה"ר לא מהני ג' מחיצות מדאו' ואכתי תקשי היאך מותר לטלטל כנגד הארוך.

ועוד צ"ב דמשמע מסוגיא דמבוי שצדו אחד ארוך וצידו אחד קצר דנח' האם יש להניח את הקורה באלכסון או כנגד הקצר אבל הא מיהת לכו"ע אינו יכול להניח את הקורה ישר כנגד הארוך ויעמידנו ע"ג יתדות ומקום המבוי ימשך עד הקורה והוי קורה דבוקה במבוי ונכשיר מבוי זה וצ"ב מדוע לא מהני כה"ג.

ובשלמא אי נימא דלדין מבוי שניתר בלחי וקורה בעינן ג' מחיצות של מבוי מלבד מה דהוי רשות היחיד מה"ת דלדין מבוי שרבנן תיקנו להתירו ע"י לחי או קורה לא סגי בשם של רה"י אלא בעינן שיהיו לו ג' מחיצות שמגדירות את המקום כרשות של מבוי שהיא משותפת לכל דיירי המבוי וא"כ כיון שכותל הקצר המבוי מסתיים שוב לא מהני להגדיר שם מבוי אלא במקום שהוא מוקף מג' מחיצות שלמות ולכן המקום שכנגד הארוך לא הוי מבוי ולא שייך להכשירו ע"י הלחי או הקורה. אבל אי נימא דהשם מבוי אינו זקוק למחיצות וסגי במה שדינו רשות היחיד והשימושים הם של כל

מכניס מרה"ר לרה"י וע"כ דמהני מה"ת מחיצה זו לעשות רה"י, ועיי"ש בגלהש"ס שם דהק' מהתוס' בדף פ"ו ע"א דכתבו דלמ"ד קורה משום מחיצה הוי מחיצה מדרבנן וצ"ע. מ"מ מדהוצרכו התוס' להוסיף דלמ"ד קורה משום מחיצה הוי מדאו' משמע דהק' דהמקום שכנגד הארוך אינו רשות היחיד מדאו' ולא שחסר בג' מחיצות דשם מבוי.

ויש להקשות דאי מה שמותר לטלטל במקום שכנגד הארוך רק מטעמא דקורה משום מחיצה א"כ מדוע רבא דס"ל דאין להניח קורה באלכסון פירש טעמא דבאלכסון לא הוי היכר וזה רק סברא מדרבנן דאין לטלטל משום שאין תיקוני מבואות תיפו"ל דלמ"ד קורה משום היכר אסור לטלטל כנגד הארוך כיון דאינו רה"י דאין שם אלא ב' מחיצות, והק' כן רבים מן האחרונים.

עוד יש לעיין בשיטת רש"י דס"ל דמותר להשתמש כנגד הארוך למ"ד דיכול להניח קורה באלכסון וכמו שהביא דבריו בתוס' וצריך ביאור היאך מותר לטלטל שם כיון שאם שם אלא ב' מחיצות וע"כ דס"ל כמש"כ התוס' דלמ"ד קורה משום מחיצה הוי מחיצה מה"ת אלא דיש לעיין בזה דהא לקמן דף ט' ע"א מבואר ברש"י דרבא התיר להשתמש בין הלחיים והוכיח כן ממקום שאין בו ד' על ד' דהוי מקום פטור וה"ה לבין הלחיים ופרש"י דמקום שאין בו ארבעה על ארבעה ועומד בין רשות היחיד לרשות הרבים הואיל וליכא מקום חשוב לאו רשות באנפי נפשיה ובטל להכא ולהכא ובין לחיין נמי אפי' חשבת ליה מקום בפני עצמו בטל להכא ולהכא ושרי, וכתב הרשב"א ונראה מדבריו דבין לחיים מותר

והנה ברבא דפליג על מ"ד קורה משום מחיצה פליג בתרתי גם שקורה לא יכולה לשמש כמחיצה וגם דהקורה לא חייבת לשמש דוקא ברוח רביעית וסגי בכך שרשות המבוי תהיה רשות היחיד בפתח לרה"ר יש להניח קורה או לחי וא"כ אי ס"ל לרבא קורה משום מחיצה הינו דמודה רק בתורת המחיצה של הקורה ולא באופן העמדת הקורה שאין הכרח להעמידה דוקא ברוח הרביעית של המבוי אלא בפתח של המבוי.

ולפ"ז י"ל דהא דרבא ס"ל דקורה באלכסון לא מהני ויש להניח את הקורה כנגד הקצר דקורה משום היכרא והיכר באלכסון לא הוי ולא ביאר טעמו דבמקום שכנגד הארוך אין אלא ב' מחיצות ומדאו' בעינן ג' מחיצות ומהאי טעמא יש איסור לטלטל שם וי"ל דאי קאמר טעמא דכנגד הארוך אין אלא ב' מחיצות סברא זו לא מהני אלא לאסור הטלטול במקום שכנגד הארוך אבל במקום שיש בו ג' מחיצות שפיר יהני הקורה דרבא ס"ל דקורה מועילה כשיש ג' מחיצות גמורות ומש"ה קאמר רבא טעמא דאין להניח קורה באלכסון משום דבאלכסון לא הוי היכר וממילא קורה זו לא מועילה לכל המבוי גם למקום שיש לו ג' מחיצות גמורות ועי' בפרמ"ג, שתירץ על דרך זן באופ"א.

ולפ"ז מבואר היטב משה"ק בשיטת רש"י דמקום הפתוח לרה"ר לא מועיל בו ג' מחיצות לאשווי רה"ר מה"ת דכיון דקורה משום מחיצה ונמצא דכל המבוי סתום ע"י מחיצה ואין בו פירצה כלל אפ' מרוח אחת זה דמי לד' מחיצות ולא לג' מחיצות וגם כשפתוח לרה"ר שפיר מהני לאשווי רה"ר ע"י ג' מחיצות כשסותמות את כל הרשות מכל צדדיו.

דיירי המבוי אכתי קשה אמאי לא נמשיך את שיעור המבוי עד כנגד הארוך ושם יניח את הקורה והרי מיירי שהקצר הוא עומ"כ מכותל הארוך וכמש"כ החזו"א ס' ע"ז.

ונראה לבאר בעזה"י דלמ"ד קורה משום מחיצה היינו לא רק שהקורה מתירה את המבוי אלא שיש בכחה אף להגדיר את מקום המבוי שהמבוי מסתיים באלכסון ובלא הקורה לא יהיה מותר להשתמש כנגד הארוך דאין שם אלא ב' מחיצות של מבוי ובשתי מחיצות לא סגי לרשות של מבוי ורק ע"י שמניח את הקורה באלכסון וזה תוחם את גבול המבוי ונמצא כל שמן הקורה ולפנים הוי חלק מהמבוי ומוקף בג' מחיצות.

ומעתה י"ל דתקנת חכמים להעמיד קורה או לחי הוי רק כשהקורה נמצאת ברוח הרביעית ואם המבוי אינו מוקף מחיצות בג' רוחות לא סגי בקורה שרק לרוח הרביעית בקורה יכולה לשמש כמחיצה ומש"ה אם מניח את הקורה בצורה ישרה כנגד הכותל הארוך לא מהני שבאופן זה הקורה לא מגדירה את המבוי שמסתיים באלכסון ונמצא שלחלק המבוי כנגד הארוך אין בו אלא ב' מחיצות ובאופן זה הקורה אינה מתירה את המבוי דאם יש רק ב' מחיצות במבוי הקורה אינה יכולה לשמש כמחיצה גם למ"ד קורה משום מחיצה ורק ברוח הרביעית מהני קורה משום מחיצה ובאופן שמניח את הקורה באלכסון הגם שאין בו ג' מחיצות מלבד הקורה מ"מ המקום מוקף מכל רוחותיו וההבדל בין רוח רביעית לרוח ג' אינה במספר המחיצות אלא שאם יש רוח אחת פרוצה במבוי הקורה אינה מועילה כמחיצה.

את הקורה דבעינן קורה ע"ג מבוי ואם אסור להשתמש כנגד הארוך נמצא דחלק מן הקורה אינה דבוקה במבוי, וא"כ יש להקשות לשיטת המח"ש דלמאי דקיי"ל כרבא דקורה לא מהני מ"מ מותר להשתמש בכל משך המבוי ורק בחלק שכנגד הארוך אסור להשתמש א"כ נמצא דאין הקורה דבוקה במבוי.

ונראה דחלוק מש"כ התוס' בהא דאי אסור להשתמש כנגד הארוך הוי קורה דבוקה במבוי, דכוונת התוס' למש"כ בהמשך דבריהם דבמקום שכנגד הארוך אין בו אלא ב' מחיצות ואינו חלק מן המבוי לכן אי אסור לטלטל שם יש לפסול את הקורה משום שאין הקורה דבוקה במבוי, משא"כ למאי דקיי"ל כרבא דקורה באלכסון לא מהני דלא הוי היכר הינו דמצד השם מבוי שפיר הוי כנגד הארוך עד סוף הכותל וכשמניח את הקורה באלכסון הוי קורה הדבוקה במבוי ומ"מ יש גזירה דרבנן דאין לטלטל במקום שכנגד הארוך דלא הוי היכר ואתי לאיחלופי ברה"ר ולכן ניתן להכשיר את המשך המבוי ע"י קורה זו שמונחת באלכסון.

ולפי"ז יש ליישב גם לדברי רבא דפי' טעמו דבאלכסון לא הוי היכר ולעולם מה שמועיל מה"ת ג' מחיצות הוי רק כשפתוח לכרמלית ולא לרה"ר וא"כ הכא החלק של המבוי שיש בו ג' מחיצות אינו פתוח לרה"ר אלא להמשך המבוי שבו אין ג' מחיצות אלא ב' מחיצות ודינו ככרמלית ושאר המבוי פתוח לכרמלית ולכן הוצרך לטעמא דבאלכסון לא הוי היכר.

ובאמת נחלקו בדין זה המח"ש והפרמ"ג למאי דקיי"ל כרבא דקורה משום היכר ואין להניח את הקורה באלכסון אלא כנגד הקצר האם לא מהני כלל כשמניח את הקורה באלכסון וכל המבוי אסור בטלטול או דרך במקום שכנגד הארוך לא מהני אבל שאר המבוי נותר ע"י קורה זו ומש"כ בשו"ע דאין להניח קורה באלכסון היינו דאין תועלת באלכסון כיון שהמקום שכנגד הארוך לא יותר ע"י הקורה אבל שאר המבוי נותר ע"י קורה זו.

והנה בתוס' מבואר דצדקו דברי רש"י דמותר להשתמש כנגד הארוך דאל"ה יש לפסול

הרב יהושוע לייב וגשל

בדין מבוי שצידו האחד ארוך וצידו אחד קצר

וסוגיית קורה מחוץ למבוי דף ה' ע"ב

בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה ע"ג מהו א"ל לדברי המתיר אסור לדברי האוסר מותר רבא אמר לדברי האוסר נמי אסור בעינן קורה ע"ג מבוי וליכא, ובאור זרוע כת' שהמח' בין ר"ח לרבא לדברי האוסר אם מותר או אסור היא אם קורה משום מחיצה או משום הכיר, שלרבא קורה משום הכיר (וכדברי רבא במבוי קצר וארוך דלעיל) וכיון שצריך הכיר צריך שיהיה הקורה ע"ג מבוי, אבל לר"ח שקורה משום מחיצה לכן ס"ל שלדברי האוסר מותר, וג"כ קשה כלעיל שהרי מ"ד משום מחיצה סובר שיש גם בעיה של הכיר וא"כ שוב יש בעיה בקורה מבחוץ מצד ההכיר ואפ' שמצד המחיצה אין בעיה וגם פה י"ל שיש את ההכיר קצת וצריך לבאר.

ג. יש לדון בגוף הנידון אם חודו הפנימי וחודו החיצון שמשמע לכו"ע מספיק משהו שיהיה מחיצה רק יש נידון אם זה המשהו הפנימי או החיצוני, ויש לעיין למה באמת זה כך דלכאור' קורה צריכה להיות כדי לקבל אריח שזה טפח, וא"כ פשוט כל הקורה יורד ולמה באמת רק חודו יורד, ומשמע מזה שיש פה שני חלקים: א. דין שיעור של הקורה ב. שהמחיצה יורדת משהו (רק נח' אם הפנימי או החיצוני) ויש לבאר.

ד. יש לבאר במה נח' מ"ד משום מחיצה ומ"ד משום הכיר שבפשוט לא נח' בסיבת

א. איתא בגמ' אמר רב כהנא בר תחליפא וכו' מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר פחות מד"א מניח את הקורה באלכסון ד"א אינו מצד את הקורה אלא כנגד הקצר רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר ואימא טעמא דידי וכו' טעמא דידי קורה טעמא מאי משום הכיר ובאלכסון לא הוי הכיר ואימא טעמא דידהו קורה משום מאי משום מחיצה ובאלכסון נמי הוי מחיצה.

ובתוד"ה ארבע אמות לעיל בדף ה: כת' שגם למ"ד שלחי משום מחיצה עכ"פ בעינן הכיר קצת ומבואר שגם למ"ד לחי משום מחיצה צריך הכיר וא"כ צ"ב שיטת רבא שטעמא דידהו שקורה משום מחיצה ולכן אפשר באלכסון, הרי גם למ"ד משום מחיצה צריך שיהיה גם הכיר וא"כ כמו שלרבא א"א באלכסון דיש חסרון בהכיר גם לחולקים אמנם מצד המחיצה אין חסרון אבל בעינן גם הכיר, והיה אפ"ל שתוס' רק דיבר בלחי אבל בקורה למ"ד מחיצה זה רק מחיצה אבל במהרש"א בדף ד: על רש"י ד"ה מאן דאמר כת' בקורה שגם למ"ד מחיצה יש הכיר אמנם י"ל שבתוס' כת' שצריך הכיר "קצת" וזה יש אצלנו ואולי זה אמת אבל צריך יותר להגדיר מתי "ההכיר קצת" חסרון ומתי לא.

ב. וכעין זה יש להקשות בגמ' לקמן בעא מיניה רמב"ח מר"ח נעץ שני יתידות

אבל יש גם חשש שיטלטלו בין שני הרשויות ולזה נתקן הקורה בשביל שלא יטעו בשני טעויות אלו.

ז. **ואולי** אפ"ל שגדר התקנה היה שיהיה הבדל בין הרשויות ושדעו כולם שזה רשות הרבים וזה מבוי ודינם חלוק וא"כ י"ל שקורה גם למ"ד מחיצה שפי' לסתום את הרשות אבל זה לא מספיק אלא צריך הכיר במקומו שיש חילוק רשויות כלומר שידעו במקום הזה שאסור לטלטל מכאן לשם, ולכן נצרך שיהיה האצטבא דוקא מתחת לקורה כדי שיהיה ברור במקום זה שיש חילוק רשויות, וההכיר הדיני הזה שאנשים לא מטלטלים מרה"ר למבוי יעזור גם לטעות של אנשים שלא יטלטלו ברה"ר ומחיצה לבד אולי לא יעזור גם לטעות שיבואו לטלטל ברה"ר דבשלמא מה שזה סותם יודעים שאסור לטלטל מכאן לשם אבל מנ"ל שמה שמטלטל בתוך המבוי לא יטעה שאפשר לטלטל ברה"ר, ולזה צריך מחיצה יחד עם הכיר ששניהם יחד גורמים שבנ"א לא יטעו גם ברה"ר לא לטלטל. ואולי י"ל שגם מש"כ רש"י רק את הסיבה של טעות בני רה"ר רש"י לא חלק אלא כת' את סיבת התקנה ולא את גדר התקנה ויש לעיין.

ח. **ולפי"ז** אפ"ל שיש שני חלקים בתקנת קורה א. מחיצה ולזה באמת מספיק חודו ונח' אם חודו הפנימי או החיצון ב. יש דין של הכיר וזה מחזק את התקנה של המחיצה וצריך שיהיה הכיר במקומו שזה ההכיר הדיני, וזה אולי כוונת תוס' בדף ה: והמהרש"א ברש"י ד: שצריך הכיר קצת גם למ"ד מחיצה.

התקנה אלא שלכו"ע סיבת התקנה היא אותה סיבה רק נח' האם מספיק הכיר או שצריך גם מחיצה שזה סתימה ולא מספיק סתם הכיר שיתברר לבנ"א ולא יטעו ויש לבאר מהו סיבת התקנה של מבוי ולפי"ז מה עוזר קורה שהיא מחיצה או הכיר.

ה. **לעיל** בדף ד: ה. מבואר שבקורה למעלה מכ' ועשה אצטבא שלכו"ע צריך לעשות את האצטבא מתחת לקורה ויש לבאר מדוע ולמשל אם נלמד שהכיר לבר למה שלא יעשו את האצטבא ברה"ר (וכך הקשו שם באחרונים) וגם ההכיר לגיו שיעשו את האצטבא בפנים ולמה פשוט לגמ' שעושה את האצטבא מתחת לקורה וצ"ב.

ו. **ברש"י** בכמה מקומות כת' שסיבת התקנה של קורה זה כדי שלא יטעו בני רה"ר ויחשבו שהמבוי זה כרה"ר, עיין רש"י ב. במתני' ד"ה מבוי וז"ל ורבנן גזור עליה משום דאתי לאחלופי ברה"ר ע"כ. ובדף ג. ד"ה משום הכיר כת' וז"ל ולא ליתי לאיחלופי ברה"ר ע"כ. ובדף ה. ד"ה לר דכו"ע וז"ל דלא ליתי למשרי רשות הרבים ע"כ. ורש"י למד שסיבת התקנה היא שאם בני רה"ר יראו שמטלטלים במבוי יבואו לטלטל ברה"ר.

וברבנן יהונתן בריש מכילתין ד"ה מבוי כת' וז"ל דילמא אתי למטעי ולמשרי רה"ר גמורה א"נ כי היכי דלא ליתו לטילטולי מרה"ר לתוכו וכו' אמרי דין רה"ר יש לו לפיכך הצריכו לעשות הכירא לבני רה"ר ולבני רה"י שלא יטלטלו מזה לזה ותקנו להניח קורה וכו' להודיע ששני רשויות הן ע"כ. מלשון הרבנו יהונתן משמע שיש גם את החשש שיטלטלו ברה"ר

חלק מגדר התקנה ולכן למד שכשיש טעות לבני רה"ר לא מתקיים גדר התקנה ועדיין יש לעיין טובא במ"ד קורה משום הכיר, דלכאוו' בגמ' ד: ה. מבואר שגם למ"ד הכיר נצרך שהאצטבא תהיה מתחת לקורה ולא בתוך המבוי למ"ד מלגיו, ולא ברה"ר למ"ד מלבר וכמו שהקשו באחרונים שם.

ט. **אמנם** מהסוגיה של קורה שהיא מחוץ למבוי צ"ב שהרי שם כת' שלר"ח לאוסר כלומר למ"ד חודו הפנימי מותר להניח הקורה מחוץ למבוי כי חודו הפנימי וצ"ב שהרי צריך שיהיה קורה טפח ולמה מספיק שיהיה בחוץ ובאמת סתם צ"ב למ"ד חודו הפנימי איפה ההכיר ויצא לפי"ז שלמ"ד חודו הפנימי מספיק שההכיר יהיה מחוץ למבוי וצ"ב בדף ה. למה הגמ' אומרת שאם אסור להשתמש אין הכיר באצטבא טפח שמתחת לקורה הרי יש שם הכיר ויש לעיין בזה.

וא"כ י"ל שזה הביאור בסוגיה דמבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר שבוה הבעיה של הכיר פרש"י שבני רה"ר רואים בנ"א משתמשים כנגד הארוך וחושבים שמותר לטלטל ברה"ר, ואין הבעיה בעצם הקורה שהרי קורה באלכסון בעצמה היא לא בעיה ויש בה את המחיצה ביחד עם ההכיר קצת, וראיה לדבר במבוי רגיל ששם קורה באלכסון בתוך המבוי זה כשר כלומר שאין בעיה בעצם בקורה באלכסון אלא הבעיה היא בסיבת התקנה שהיא בטעות שאנשים יטלטלו ברה"ר וא"כ י"ל שמ"ד מחיצה למד שכיון שבגדר התקנה יש פה קורה טובה לא מגרע מה שבצירוף הזה יש עדיין טעות לבני אדם כיון שהתקנה מתקיימת שפיר ולרבא שסובר שקורה משום הכיר צ"ל נצרך שהאצטבא תהיה מתחת לקורה ולא בתוך המבוי למ"ד מלגין ולא ברה"ר למ"ד מלבר וכמו שהקשו באחרונים שם שלדידיה ההכיר הוא

הרב יעקב וייל

בענין להשתמש תחת הקורה דף ח' ע"ב

ניכר גמר המבוי ע"י שיש כאן קצת צורת מחיצה ופתח, וכך לשון החזו"א דענין הקירו מגדיר עצמו מסביבותיו, וכשנשלמו תנאיו הרי הוא מחיצה דפי תקרה, וגם אם לא שלמו תנאיו מידי מקצת מחיצה לא יצא, ומתקנת חז"ל שיהיה בזה מחיצה, ולכא"ו אף אי משום היכר הוא היכר מחיצה.

וצריך ביאור מהו ענין מלבר ומלגיו, ומהם הצדדים לומר כך או כך, עוד יש להקשות דלעיל דף ה'. איתא דמספיק שתחת הקורה יהיה עשרים אמה למ"ד מותר להשתמש, ולכא"ו נצרך היה שיהיה ברה"ר לפני הכניסה עשרים אמה, וכן למ"ד אסור נראה ודאי שצריך שגם תחת הקורה יהיה עשרים אמה והלא ההיכר מלגיו, עוד משמע שמלבר הוא הצד הפשוט יותר וכמו שכתבנו, והלא הצד הפשוט לומר דגם תחת הקורה יש היכר וגם במשהו אחרון יש היכר, וכאן עולה דאין זה הטעם אלא דיש צד שההיכר בצד חיצון או פנים, וצ"ב מדוע או זה או זה ולא נימא כל משהו ומשהו.

המבואר דענין מלבר או מלגיו אינו חוץ לקורה לרואים את פניה אלא תחתיה, וגם שמן הראוי לבחור חוד מסוים שיהיה עושה היכר, וביאורו כמו שכתב הגאון יעקב לעיל ה' שהיכר לבני רה"ר כשנכנסין למבוי ומשתמשים תחת הקורה, וכן דקדק מלשון רש"י שם שכתב וה"נ איכא היכר

איתא בגמרא איבעיא להו מהו להשתמש תחת הקורה, רב ור' חייא ור' יוחנן אמרו מותר להשתמש תחת הקורה, שמואל ור' שמעון בר רבי וריש לקיש אמרו אסור להשתמש תחת הקורה, לימא בהא קמיפלגי דמר סבר קורה משום היכר, ומר סבר קורה משום מחיצה, ופירש"י קורה משום מחיצה וחודו הפנימי יורד וסותם, הלכך אסור להשתמש דמן המחיצה ולפנים בעי אשתמושי.

וז"א דעיקר הטעם לומר שיהיה שרי תחת הקורה דמ"ש תחתיה משאר המבוי, וע"כ למ"ד משום היכר מתקיים ההיכר אף תחת הקורה, ומשום שמבנינים שכאן אינו רה"ר, אבל למ"ד משום מחיצה, אמרינן דחודו הפנימי סותם שכך דרך מחיצה, וחזינן שזהו סתמא דגמ' דלמ"ד משום היכר שרי ולמ"ד משום מחיצה אסיר, וכן בהמשך הגמ' יש בראשונים שהסבירו ע"פ טעם זה אפי' למסקנא (הר"ה והרא"ש), וצריך לברר יותר מדוע כך סברת הגמ' ויתבאר בעז"ה להלן.

ודוחה הגמ' לא דכו"ע קורה משום היכר, והכא בהא קמיפלגי דמר סבר היכרא מלגו, ומר סבר היכרא מלבר, ופירש"י מלבר לבני רה"ר, מלגו להנך מגוואי והיינו בני מבוי, פירוש היכר שידעו כולם דאין המבוי רה"ר, ואף שצד רביעי פרוץ יש בו היכר לומר כאן נגמר המבוי, ועדיין רה"י עד שם, ובפשטות אי"ז היכר בעלמא שיראו התינוקות וישאלו, אלא באמת

חז"ל ועלינו לבחור חוד אחד, וא"כ יש לומר דודאי עיקר הסברא שכל מקום הקורה מן המבוי וחודו החיצון יסתום, וההיכר שכולם יודעים שאינו כרה"ר, אבל יש לומר דכשאנו רוצים היכר חיובי שהמבוי גדור מד' רוחות, שוב נדון מקום הקורה לעצמו מקום המתיר ואינו מעיקר המבוי ומן הראוי לומר חודו הפנימי, והצדדים האם מספיק היכר מחיצה בעלמא או היכר מחיצה של הרשות וכדרך מחיצה שמקום המתיר לעצמו כמו שיתבאר להלן, וענין בני רה"ר ובני מבוי יש לומר לסימן שבני רה"ר יבינו ההיכר או בני מבוי יבינו ההיכר, אבל אין הם סיבת הדבר אלא גדר הדבר.

ובעני"ז מבואר בחזו"א סי' ג' סקט"ז שכתב שעיקר הסברא שחודו החיצון יסתום דמאי גרע מכל המבוי ומתיקוני המבוי הוא, ובין למ"ד משום היכר או מחיצה, וכל הצד לאסור שעיקר היכר גמר המבוי בחודו הפנימי וע"כ שם הוא מועיל עפ"י תקנת חז"ל, ואין להקשות עליו דבגמ' מבואר דעיקר הסברא בקורה משום מחיצה חודו הפנימי, דכוונת החזו"א מצד דיני המחיצה וההיכר, וכוונת הגמ' דכיון דסו"ס משום מחיצה הוא ועשאוהו כמחיצה בעלמא דחודו הפנימי, וכמו שנכתוב בעז"ה להלן.

סוף דבר ביארנו שאין ענין היכרא מלבר או מלגו חוץ לקורה אלא תחתיה, ושענין קורה משום פי תקרה וע"כ עלינו לבחור חוד פנימי או חיצון עפ"י תקנת חז"ל, ובני מבוי ובני רה"ר היינו סוג ההיכר אם לגמר בלבד אם כמחיצה רביעית ע"כ.

עוד בגמ' ואיבע"א דכו"ע קורה משום מחיצה, ומר סבר חודו החיצון יורד וסתום, ומר

בכניסתן כשמשמשין תחת הקורה, ז"א דודאי ההיכר שכל העוברים בין המבוי לרה"ר יודעים שחלוק המבוי מרה"ר, וזה מתקיים תחת הקורה בעיקר, ואף למ"ד אסור להשתמש ורק צריך שיהיה היכר גם בתוך המבוי, ויתכן שזהו דין נוסף שגם במקום השימוש יהיה ניכר, ואולי רק כדי שלא יבואו להוציא, אבל עיקר ההיכר תחת הקורה, והצדדים האם בני רה"ר או בני מבוי, לכארה האם מספיק היכר שיודעים שכאן אינו רה"ר כיון שכשנמצאים ברה"ר רואים דרך נמשכת, ובמבוי רואים שיש גמר וע"כ חוד החיצון. או דבעינן יותר שכל המשתמשים במבוי יראו עצמם גדורים מד' רוחות, וע"כ תחת הקורה אינו מעיקר המבוי אלא מקום המתיר של המבוי וע"כ כולו כלחוץ וחודו הפנימי סותם, ועדיין צריך ביאור.

אבל אי"ז מספיק דעדיין מי אמר לנו לבחור חוד מסוים ונאמר שכל משהו ומשהו יהיה היכר, ויש לבאר עפ"י מה שכתב בתוס' פ"ו. שענין קורה משום מחיצה דעשאוהו כתקרה שפיו יורד וסתום, ולכאן אף למ"ד משום היכר הוא היכר דפי תקרה, וא"כ ל"ש לומר דכל משהו ומשהו יהיה היכר, שתקרה מגדירה עצמה מסביבותיה כמו שהבאנו מדברי החזו"א לעיל וזהו החוד בכל צד וכן בדין דדבר שנאמר בו שיעור כגון הכא דשיעורו טפח פועל יחד ולא כל משהו בנפרד, וגם אין לומר דשני צדדיה יסתמו כדינא דפי תקרה, כיון דהכא הוא עפ"י תקנת חז"ל וענין הקורה לסגור המבוי ולא את עצמה, יש לדון עד היכן המבוי שנאמר דהחוד יורד וסתום, האם מקום הקורה מן המבוי וא"כ חוד החיצון יסתום או דאינו מן המבוי וחודו הפנימי יסתום, והנידון בגדר תקנת

ג. בין לחיים

אמר רב חסדא הכל מודים בבין לחיים שאסור, וכן בהמשך הגמ' תני רב זכאי קמיה דרבי יוחנן בין לחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית א"ל פוק תני לברא כלומר דלא ס"ל כן, אמר אביי מסתברא מלתא דרבי יוחנן תחת הקורה דשרי אבל בין לחיים מודה ר' יוחנן דאסור וכרב חסדא, ורבא אמר בין לחיים נמי שרי.

ובפשוטו סברת רב חסדא שלחי שאני מקורה ולכו"ע חודו הפנימי סותם, וכך פי' בעה"מ וכן הרשב"א וכן תוס' בהו"א, דלרב חסדא קורה משום היכר והיכרא מלבר ולחי משום מחיצה וחודו הפנימי וכסתמא בגמ' לעיל, אבל תוס' הק' ע"ז דאביי לחד לישנא לעיל קורה משום מחיצה וכ"ש לחי וסבר דבין לחיים אסור ותחת הקורה מותר, וכן רבא סבר שביתר משיעור ד' טפחים אסיר וסבר שבין לחי ובין קורה משום היכר, ולקמן בעו"ה נתעכב על שאלות של תוס'.

ע"כ ביאר תוס' דכיון דלחי הוי משהו ואתי לאפוקי לרה"ר אסרו, ולכאו' כוונת תוס' כיון שהוא שיעור מועט אם תתיר לו להשתמש שם יוציא בטעות דקשה לזיהר, אבל בקורה טפח רחבה היא וקל לזיהר, וכך לשון הרשב"א בהביאו דברי תוס', וכתבו הראשונים דאף בלחי רחב אסרו משום לא פלוג, והק' הגאו"י דאף בקורה נאסור להשתמש במשהו אחרון, אלא דכל שיעורי חכמים כך הוא ומ"ש בלחי, וצריך לבאר דהאדם דרכו להשתמש בלא זהירות עד מקום ההיכר ממש, כשיודע שמותר לו גם שם

סבר חודו הפנימי יורד וסותם, וכמו שביארנו ענין קורה משום מחיצה פי תקרה, ועיקר הסברא מצד דיני המחיצה חודו החיצון, אבל מצד תקנת חז"ל מסתבר שחודו הפנימי ככל מחיצה זה הביאור שיש לומר בזה.

ובאמת דיש לבאר ענין מחיצה בעלמא האם חודו הפנימי או החיצון, וכן לענין לחי שמבואר שלרב חסדא ואביי לכו"ע אסור, ולחי ודאי דמי למחיצה דעלמא ואף אם עניינו היכר.

בגמ' שבת ט. תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו, ובתוס' שם ביארו שהרי הוא מקום שיש בו רק ג' מחיצות וחסר לו מחיצה ד', ויש לבאר שמחיצה פועלת כולה יחד לגדור פנימה לה וא"א לתפוס חוד החיצון בפנ"ע, וכיון דחוד הפנימי לא פועל כלום כנגד חוצה לו א"כ כולה יחד פועלת רק פנימה לה, אבל מצד שני א"י חוצה לרשות והרי הוא מקום לעצמו מקום המחיצה, ויש לדון בו לעצמו, וכשצריך גדירה מד' רוחות סו"ס אינו גזור מד' רוחות, ומה שיש לדון בו מדין בטל לרשות יש לדון, וע"כ בעומד מרובה מסתבר שנדון מקום האמצע לבד ושם ליכא עומ"ר, וא"כ אף בלחי אם עניינו תחלת מחיצה כמו בדינא דאו' כנגדו יש לאסור, ובצוה"פ שוב יש לדון שה"ז מקום הפתח ונידון לבד, וע"כ אף אם לחי משום פתח וכך בדינא דרבנן [כמבואר בסוגיא ו: שעדיף לחי מעומ"ר וכפי' החזו"א שם] עדיין כנגדו יאסר, וכל הצד שחודו החיצון י"ל ע"פ תקנת חז"ל לבטל מקומו לכללות המבוי ולומר שהרי הוא כפנים או שנאמר שבוה חז"ל אמרו לדון חוד החיצון בפנ"ע ודלא כמחיצה וצ"ע עדיין.

בעה"מ, ואביי השיב שטעמו מחמת שיבוא להוציא ותוס' פי' לפי האמת, דאי"ז משמע בתשובת אביי שחידש לו טעם, אלא שיש לומר דזה גופא הוכיח רבא, דכמו דבמקו"פ לא גזרינן דלמא יבא להוציא ואפי' אם שיעורו יהיה משהו דלא חילק ר' יוחנן, ואם נאסור משהו נאסור תמיד מדין לא פלוג, אלא ע"כ דלא חיישינן להכי, ואביי השיב שאה"נ מיירי בגבוה ג' דניכר ובפחות אסיר וכמו אצלנו, וכך נראה בקרבן נתנאל אות צ' שפי' אליבא דתוס'.

אמר אביי מנא אמינא לה, דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו ואמר מפורש אפי' בפחות מד' וחזינן דאסיר ומדוע דר' יוחנן יחלוק. ורבא השיב דשם בפתוח לכרמלית דמצא מין את מינו וניעור אבל בפחות לרה"ר שרי, ולכא' כוונת רבא דהתר בין לחיים מדין מקום פטור, ורק בפתוח לכרמלית מצטרף עם כרמלית שחוצה לו והרי הוא כיש בו שיעור ד' ואסיר אבל פתוח לרה"ר שרי, וכן בפתוח לרה"ר ויש בו שיעור ד' אסיר.

ולפי תוס' צ"ע דהלא מעיקר דינא לחי כקורה וחודו החיצון סותם, אלא דאסיר משום גזירה ורבא הרי לא אסר מחמת הגזירה וכראיתו ממקום פטור, וא"כ מדוע אסיר בפתוח לכרמלית וביש בו שיעור ד', אלא צריך לפרש בפתוח לכרמלית דאסיר כפי' רבינו יהונתן, שכיון שדמי לכרמלית שנראה שיש בו ג' מחיצות ככרמלית עשאוהו רבנן ככרמלית, וביש בו שיעור ד' גם אסרו רבנן דכיון דנראה דאין בו אלא ג' מחיצות ושיעורו ד' אסרוהו ככרמלית, והק' מהרש"א לפי"ז על ראיית תוס'

להשתמש ואומר כשאגיע לשם אשתמש בזהירות, וע"כ בקורה דרחבה יש לו מקום טפח להשתמש בזהירות, משא"כ לחי כשיגיע כנגדו ויתחיל לזוהר בקל ימצא עצמו בחוץ ויוציא בטעות, אבל אם מותר לו להשתמש רק מחודו הפנימי משתמש בזהירות כבר כשמתקרב לחי כך צ"ל לכא'.

אמנם בהמשך הסוגיא של אביי ורבא קשה מאוד פי' זה, וכמו שנבאר בעז"ה, דאמר רבא מנא אמינא לה דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו, ואביי התם בגבוה ג', וביאור ראיית רבא לכא' דאף אם מן הראוי לאסור בין לחיים סו"ס אין שם מקום ד', ול"ש לתת לו דין כרמלית, ועדיין יהיה מותר עם המבוי לכה"פ, [ועי' ברש"י ובראשונים אי שרי אף לרה"ר], ואביי השיב לו שכל זה בגבוה ג' דמינכרא דוכתא לא יבא להחליף להוציא משא"כ אצלינו, ופי' להחליף המשאות ולהוציא מרה"י לרה"ר דרך המקו"פ שיחשבו שדינו כשניהם או ששרי להוציא.

ולפי תוס' הלא כל סברת רב חסדא וכן אביי הוא משום גזרה שמא יוציא, וא"כ מה הביא רבא מדין מקום פטור הלא אם זה רה"י יותר סברא להתירו עם המבוי ובכ"ז אסרינן משום גזירה ואף אם יהיה מקום פטור נאסור משום זה, ועוד מנין לרבא לומר שהוא מקום פטור הלא אין חילוק בין לחי לקורה, וכשם שבקורה חודו החיצון כך לחי, ודוחק לומר דרבא טעה בסברת אביי וסבר שדעתו משום דקורה משום היכר ולחי משום מחיצה וכפי'

אבל הגרע"א הק' קו' עצומה דאם רבא הודה לגזירה ודאי אי"ז בגלל לחי משהו, דהלא סו"ס יוצא שבלחי משהו שרי, ודוחק לומר דהגזירה היתה בפתוח לכרמלית ואגב זה גזרו אף ברה"ר ברחב ד' כך כתב, ולכאו' כוונתו משום שסו"ס יוצא שטעם הגזירה לא מתקיים ברה"ר ורק ברחב ד' אסרו אין בזה טעם, ושיאסרו חז"ל אף בלחי משהו ובגדר אחר.

ויתכן עוד לפרש בדברי תוס' ע"פ דברי הרמב"ן במלחמות והריטב"א, שכתב הרמב"ן שכיון שלחי משהו לא ניכר חודו החיצון או הפנימי ואסרו אף ברחב, משא"כ בקורה דרחבה וניכר חודו החיצון או הפנימי, ז"א שזה סברא בעצם לומר שחודו הפנימי בלחי יסתום ואף אם שניהם משום היכר, וא"כ מובן היטיב ראיית רבא מדין מקום פטור וסברתו לאסור במקום ד' ובפתוח לכרמלית, (הרמב"ן לשיטתו מתיר ביתר מד' ואין כאן מקומו).

ויתכן לפרש כך בדברי הריטב"א ז"ל פי בתוס' דכיון דלחי משהו ליכא היכרא כלל ודילמא אתי להשתמש חוצה לו, אי נמי ליכא היכר כולי האי ובטיל לגבי חוץ, ויש לפרש שזו כוונתו ליכא היכרא כנגדו כיון שהוא משהו ול"ש לומר חודו החיצון וכהרמב"ן, ומה שהוסיף ודילמא אתי להשתמש י"ל בדוחק דאין כאן היתר מדין מקום פטור או דלא שייך לומר דאף שאין היכר נבטל המקום לגבי מבוי וכענין שמצינו בנראה מבחוץ ושוה מבנים שאין היכר בפועל. דסו"ס מעיקרא התקנה שיבא להוציא או שנאמר שכוונתו לעיקר תקנת מבוי שסו"ס מיחלף ברה"ר, וזה לשונו שיבא להשתמש

מרבא, דע"כ טעם אחר יש לרבא האוסר ולא משום דלחי משהו ואין בזה ראייה כלל לשיטת אב"י ולטעמו, אף שאפ"ל שסו"ס חזינן ברבא דלא כבעה"מ ושוב יש לפרש אף טעם אחר באב"י, וכ"כ במהדו"ב שכיון שרבא סובר שרק בלחי נאמר זאת ש"מ שאין הדבר תלוי בהיכר ומחיצה וכמו שביארנו לכאו' ועדיין דוחק, וכן ברשב"א הק' על תוס' דמשמע בגמ' דיותר יש לאסור בלחי רחב לרבא, וכן מקשה מ"ש לחי מקורה דאם רבא אוסר בלחי היינו מסברא חדשה מגזירת חז"ל ושוב אף קורה, ז"א שכך פ"י דברי תוס' כביאור זה.

אמנם יתכן לפרש בדברי תוס' בדרך שונה, שאין האיסור בין לחיים משום גזירה בעלמא שלא אסרו חז"ל כשא"א לתת לזה גדר של כרמלית, שלא אסרו איסור בעלמא בלי גדר, וגדר הגזירה לומר שחודו הפנימי סותם ונאסר מדין כרמלית, וע"כ הקשה רבא לאב"י שכיון שהוא פחות מד' הרי הוא מקום פטור ול"ש לאוסרו מדין כרמלית, ואף שחודו הפנימי סותם בלחי משום החשש שמא יוציא סו"ס דין מקום פטור עליו, ואב"י השיב שגם במקום פטור נאסר כשיש חשש איחלופי וה"ה הכא, ואף ששם נאסר בלי גדר לא איכפ"ל, אן שגם שם נתנו לזה דין כרמלית בכל מקום פטור שאינו ניכר, ואף רבא הודה לגזירה הזו שעשו שחודו הפנימי יסתום, אבל סבר שסו"ס שרי מדין מקום פטור וע"כ אסר ברחב ד' ובפתוח לכרמלית דחודו הפנימי סותם, ואף שזה קצת סתום בדברי תוס' כך יש לומר, וראיה לכך מדברי תוד"ה ורבא שכתב דרבא התיר בפחות מד' מדין מקו"פ משמע שזהו סיבת ההיתר ולא שאין סיבה לאסור.

חוצה לו ולקמן יליף כפי זה מדברי אביי שמא
יחליפו וצ"ע.

וכן אפ"ל בתוס' אף שדבריהם סתומים וכן פי'
בנמוקי הגרי"ב כוונת תוס' כהרמב"ן
ובגאו"י שכוונת תוס' כהריטב"א.

חוצה לו וכגזירת מבוי שיבואו להתיר ברה"ר,
ותירוצו השני יש לפרש שיש קצת היכר אבל
מסתבר לבטלו לחוץ ואף בפתוח לרה"ר שדמי
יותר לחוץ וכסברת רבא לפי רבנו יהונתן
בכרמלית, וא"כ כל הסוגיא מבוארת אלא
דעדיין דוחק כוונתו ודלמא אתי להשתמש

הרב יוסף שמעון פרסר

בדין קורה משוכה ותלויה מעל גבי המבוי דף ח' ע"ב ברור בדברי ה"קהילות יעקב" בזה

דמשוכה ותלוי' קאמר, והיינו כגון שנעץ שתי יתידות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגובהן ג' ואין בעקמומיתם ג', מהו דתימא או לבוד אמרינן או חבוט אמרי' לבוד וחבוט ל"א, קמ"ל. והנה הרשב"א ז"ל הקשה כאן דכיון דאין בגובהן ג' למ"ל תרתי לבוד וחבוט הרי בלבוד בלחוד סגי דנחשב מחובר ראשי הקורה לכתלי המבוי ותירץ שיש באלכסונו ג"ט מראשי הקורה עד כתלי המבוי, וא"א לומר לבוד לכתלי המבוי אא"כ נאמר מקודם חבוט ע"ש. ולפי"ז הרי מוכרח מקודם לומר חבוט את הקורה עד כנגד כותלי המבוי, ואחר כך לומר לבוד, ונמצא דאמרי' לבוד מדבר שאינו במציאות כאן אלא דרואין אותו שהוא כנגד הכתלים, ולרש"י ז"ל הא לא אמרי' ככה"ג לבוד כיון שאין כאן ממשות.

והנה בקהילות יעקב סי' ב' כתב דבאמת זה לק"מ, דהציור המצוייר בגמרות דפוס וילנא ששני היתידות הם ישרים אלא שמונחים באלכסון ועי"ז הם מעמידים את הקורה הקצרה, אין זה נכון, דברש"י ז"ל מבואר שהיתידות עצמן הם עקומות וכפופות כמו ד' או גאם והם עומדים כפופותם זה כנגד זה, ועל קצות הכפיפה העליונה של זה ושל זה מונחת הקורה, וכיותר מבואר כן בריטב"א ז"ל בהדיא ע"ש, ולפ"ז שפיר נוכל לומר לבוד קודם דאמרי' חבוט, דהיינו שנתחבר הקורה להיתידות במקום

איתא בגמרא "בעי מיניה רמב"ח מרב חסדא, נעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי והניח קורה על גביהן מהו, א"ל לדברי המתיר (להשתמש תחת הקורה משום דאמרי' חודו החיצון יורד וסותם) אסור". שהרי חודו החיצון מופלג מהמבוי כשיעור עובי הקורה. והוקשה לרש"י ז"ל דמ"מ נימא לבוד ומדין לבוד נמשיך את המבוי עד סתימת פי קורה של חודו החיצון (כמו שביאר הריטב"א ז"ל כוונת רש"י ז"ל), ותירץ רש"י ז"ל וז"ל: "והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד", עכ"ל, ובתוס' ריש דף ט' כתבו הטעם דלא אמרינן לבוד "משום דליכא היכירא", עיי"ש. [והרשב"א ז"ל והריטב"א ז"ל הקשו קושיא אחרת דנימא לבוד על הקורה עצמה ונדון דצד חודו החיצון מחובר ג"כ למבוי מדין לבוד, וע"ז תירצו דלא אמרינן לבוד כשיש הפסק דבר ממשי באמצע א"נ משום דהוי תרתי דסתרי, עיי"ש, ואינו ענין לקושית רש"י ז"ל].

ומבואר שיטת רש"י ז"ל דלא אמרינן לבוד לדבר שאינו ממשות ניכר, אע"פ שמדינא דחודו של קורה יורד וסותם יש מקום מסוים לחבר להתם משך המבוי, מ"מ לא אמרינן לבוד אלא לדבר ממשי.

ויש להקשות על פירש"י מסוגיין דף ט' דמוקי רב אשי הא דתניא משוכה או תלוי'

וע"ז הוא דאמר רש"י דלא אמרינן לבוד למחיצה שאינה גמורה. ואכתי צ"ב.

ב. בסוכה דף י"ז מבואר דאורי ג' טפחים פוסל בסוכה [כשהולך על כל משך הסוכה עי' הרמ"א ז"ל בסי' תרל"ב ס"ב] פחות מג"ט כשר בין באמצע בין מן הצד והוא מדין לבוד, ע"ש בסוכה די"ח, ומבואר בשו"ע סי' תר"ל ס"ט דגם כשאין דפנות מגיעין לסכך כשר ובלבד שיהא הסכך מכוון כנגד הדפנות ואפי' אין הסכך מכוון ממש כנגד הדפנות רק שהוא בתוך ג' סמוך לכנגד הדפנות כשר ע"ש. והוא מדברי הטור. ועי' בתשוות רעק"א סימן י"ב מה שפלפל בזה מדין שני הלכתות. והנה מאחר דהא דהרחיק את הסכך מהדפנות פחות מג"ט כשר הוא מדין לבוד, א"כ מהא דמכשיר הטור ושו"ע בהרחיק פחות מג"ט מכנגד דפנות גם כשאין דפנות מגיעות לסכך מוכח דאמרינן לבוד למחיצה שאינו ממשית רק דיניי, דהא אין כנגד הסכך אלא מחיצה מכח הלכתא דגוד אסיק ורואין כאילו המחיצה עומדת כנגד הסכך והדר אמרי' לבוד לקרב הסכך הרחוק משם פחות מג"ט.

ויצ"ע דלכאורה דעת רש"י ז"ל אינו כן, דאמרינן הכא עירובין דף ח' ע"ב גבי קורה שהניחה על יתדות מחוץ למבוי וחודה הפנימי הוא אצל המבוי, לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה משום דחודו החיצון יורד וסותם אסור כאן, דחודו החיצון הא אינו אצל המבוי, והוקשה לרש"י ז"ל דהא כל הקורה אינה אלא טפח ונימא חודו החיצון יורד וסותם ומה שעדיין מופלג המבוי מאותו יורד וסותם טפח נימא לבוד, ותירץ דהכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק האויר שמכאן ומכאן ע"י

כפיפותם והוי לבוד לדבר שבמציאות, ואח"כ נאמר חבוט הקורה על הכותל, עכ"ד.

ובעני"ד לא הבנתי דבריו, דהא אין ביתדות עובי טפח כמו שהוכיח רש"י, וא"כ כיון שלא אמרינן לבוד רק לדבר שבמציאות, כמו כן לא אמרינן לבוד על כל רוחב הקורה טפח אלא כאשר עומד לנגדו במציאות יתד ברוחב טפח, דאל"ה מה השיעור, וכי מסמר אחד יכול לגרור אליו דבר שכנגדו רחב הרבה מדין לבוד. ואין לומר שעכ"פ היתד העומד ישר הי' טפח, דא"כ תו לא צריך לדין חבוט כמו שכתב לרש"י, כי קורה כמין חי"ת על גבי כותל המבוי ג"כ כשר.

[שכן כך הקה"י צייר ברש"י דאיירי כמין דלי"ת. דאמנם אי רש"י איירי בציוור של יתד עקום כבדפוס וילנא שוב אין מקור שקורה כמין חי"ת כשר, דקורה עגולה יש סברא יותר להכשיר כי כל חלק וחלק משמש כקורה משא"כ כמין חי"ת מהכ"ת שהיתדות העומדות הוי חלק מהקורה, וממילא שוב לא הוי קורה ע"ג כותלי מבוי, שכן מינימום כותלי מבוי הוי בד' טפחים כמבוי בדברי ר"א ור"א בדף ה' ע"א, וא"כ אותן יתדות העומדות אינן חלק מכותלי מבוי, ואי משום קורה, נמצא דאין כאן קורה ע"ג מבוי], וצ"ע"ג.

ולולא דברי הקה"י אולי י"ל דשאני חבוט מלבוד, והיינו עפ"י מה שכתב הגר"ח ז"ל בספרו פ"ה מסוכה הכ"א דע"י דין חבוט חשבינן כאילו ירדה הקורה ממש, ונמצא דהוי כאן קורה, ומינה שוב אמרינן לבוד, משא"כ בציוור של רש"י גבי חודו החיצון של הקורה שיורד וסותם, שזה לא נחשב ממשי כמו חבוט,

חודה דקורה יורד וסותם, מ"מ אינו מחמת דחזינן חלוקת מקום למעלה ומכח זה נוצר החודה יורד וסותם, אלא כל עניינה רק דאיכא הכא דין מחיצה יורד וסותם, וכל עניינה רק דין היורד וסותם, וממילא קליש עניינה ואינה מחיצה גמורה למידן ממנה שוב לבוד.

ובזה יש ליישב עוד מה שקשה לכאן על הטור וש"ע מדברי הגמ' בדף לג: ברש"י שם גבי עמוד שיש בצדה מחובר כלכלה ונתן העירוב תחומין על גבה דקנה שביתה למטה והוי הוא ועירובו במקום אחד כיון במותר להוריד העירוב משם, ופריך הגמ' דהא איירינן בדעת ר"י דבעי עירוב על מקום ד' וזה יש משום דאמרינן חוקקין להשלים, וא"כ אחר דאמרינן חוקקין להשלים נימא שוב גוד אחית ויעשה למעלה רה"י כטרסקל דרבר"י. ומשני דתרתיה לא אמרינן. וקשה דהנה חזינן דתרי הלכתא לא אמרינן ודלא כהטור והשו"ע.

אולם למש"נ דשאני מחיצה דגוד אחית דעדיף כח תחמתה מקורה, י"ל דה"ה עדיף תחמתה מכח דין חוקקין להשלים, כיון שאין כאן מחיצה אמיתית, וגרע כיון דהמחיצות שמחמת דין חוקקין לא הוי מחיצות גמורות ושאינו מגו"א, ולכן גם להטור ל"א בזה תרי הלכתא, ודו"ק. ובעיקר דברי רש"י בדף לג' ע"ב ראה מש"כ ביוסף אור על האור שמח החדש על מסכת סוכה דף י"ז ע"ב בס"ד.

לבוד, עכ"ל, הרי דסובר דלא שייך לבוד אלא לחבר אותו לדבר ממשי ולא למחיצה דיניי, וכן ביאר הריטב"א ז"ל דברי רש"י הנ"ל, וא"כ ה"נ לא שייך לבוד מן הסכך להגוד אסיק דעכ"פ אין כאן דבר ממשי לומר לבוד אצלו, וצ"ע. וראה מה שכתב בזה בקהלות יעקב סימן ג' דברים ערבים מאד, ורצונינו להציע ג"כ בזה דבר.

דהנה לשון רש"י הוא: "והכא לאו מחיצה ממשי הוא להכשיר הפסק שמכאן ומכאן ע"י לבוד". אשר י"ל דכונתו לא רק שהמחיצה הדינית [חודה יורד וסותם] זהו המחיצה שאינה גמורה, אלא כונתו גם לקורה גופא, שאינה מחיצה גמורה, ובה שאני היא דסוכה שיש דופן עשרה דהוי מחיצה גמורה ופשוט יותר לדונה שהיא מתארכת ע"י דין גוד אסיק וממילא לומר לבוד ממנה, משא"כ קורה שאף פי תקרה דאו' ל"ש לומר ממנה כיון שאין בה ד"ט ורק רבנן הקלו לדונה כפי תקרה לתקן המבוי, אבל אינה בעצמה מחיצה גמורה, ולכן גם ההלכתא של חודא יורד וסותם גרע ול"ש תו לומר ממנה גם לבוד.

וביתר ביאור י"ל עפ"י מש"כ החזו"א בגליונות ח' הגר"ח ז"ל בהלכות סוכה וז"ל: "ענין גוד אסיק אינו שעלינו לחשוב כאילו יש מחיצה למעלה, אלא היכר מחיצות למעלה סגי, ואחרי שיש לשטח זה מחיצות סביבותיו למטה הרי הוא חלוק מסביבותיו ומחשב רשות לעצמו וכו". וא"כ יש לומר דבזה שאני קורה דאמנם

הרב אלעזר קניג

בענין לבוד לגבי קורת המבוי דף ח' ע"ב

בכל מקום הוא שאנו רואים מה שבנתיים שנתמלא ונתארכו הזויות ומלאו את הכל, הלכך כשאתה רואה כאן את המבוי שנתארך על חודו החיצון של קורה אתה רואה את הקורה כאילו אינה ואי אפשר דהא ע"כ קורה טפח בעינן.

ונראה דב' התירושים פליגי ביסוד דין לבוד האם לבוד הוא סותם חורים ומשווה אותם כמי שאינם, או שהלבוד מחבר את האויר, דהתוס' למד שלבוד סותם א"כ כשיש קורה שמפריעה אין הלבוד פועל, אבל הרשב"א למד שהלבוד נמשך וא"כ אין כאן לקורה כלל.

והנה בהמשך הגמ' רב אשי אמר משוכה והיא תלויה דהיינו בקורה המשוכה כלפי מעלה וגם רחוקה מהכתלים בעינן גם חבוט ושיהיה פחות מגובה ג' וגם אינו רחוק מהכותל ג' והקשו הראשונים דלדין חבוט מהני אף ביותר מג' כדאמרינן בסוכה.

ובתוס' תירצו וז"ל דהכא בעינן קורה ע"ג מבוי וביותר מג' לא הוי היכר היינו באמת מהני מדין חבוט אפי' ביותר מג' אלא שאין כאן היכר שהקורה ע"ג מבוי ורק כשבתוך ג' יש היכר שהקורה ע"ג מבוי אך משמע דמהני רק מדין חבוט, וסמך דבריו על דברי רבא שנקט שלדברי המתיר אסור, משום דבעינן קורה ע"ג מבוי משמע מרבא דלענין הדין של קורה ע"ג

בעא מיניה רמי בר חמא מר"ח נעץ שתי יתדות בשני כתלי המבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו א"ל לדברי האוסר מתיר לדברי המתיר אוסר היינו דאם חודו החיצון יורד אין סותם את המבוי ואם חודו הפנימי יורד הוא סותר את המבוי.

והוקשה לרש"י דגם למ"ד חודו החיצון הא הוא פחות מג' ונימא לבוד וכתב רש"י (ד"ה לדברי המתיר) והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד, וע"י ריטב"א שכתב, ז"ל פירוש לפירושו שאילו היה מחיצה ממש יורדת משם, היינו אומרים לבוד מסוף הכתלים לאותה מחיצה היורדת, דהא ליכא אלא שיעור טפח בינתיים כשיעור רוחב הקורה, וכל פחות מג' כלבוד דמי, אבל השתא דליכא מחיצה ממש א"א לומר לבוד למטה כלפי אויר שאין בו כלום לעשות לו לבוד.

והביאו הראשונים (ריטב"א ורשב"א) להקשות דהא גם אחרי שרש"י ביאר למה בנמשך מפי הקורה לא אמרינן לבוד, אבל אכתי קשה דנימא לבוד בקורה עצמה, ויתחבר חודו החיצון לקורה ויכשיר את המבוי.

ותירצו בשם התוס' דליכא לבוד במקום שיש דבר מפסיק בינתיים היינו שהקורה מפריעה לפיה החיצון להתקרב למבוי, והרשב"א תירץ ז"ל דטעמא דלבוד

ונראה כנ"ל דתוס' למד שלבוד רק סותם חורים וא"כ לא יכול הלבוד לעשות שהקורה תהיה כמונחת ע"ג מבוי אבל הרשב"א למד שהלבוד מושך את הקורה והו"ל קורה ע"ג מבוי ומה שהקשה תוס' מהא דרבא דמשמע דלא מהני לבוד לעשותה ע"ג מבוי צריך לחלק בין מן הצד שאין זה המקום כלל למלמעלה שהוא המקום אלא שהוא רחוק.

וייעוי' חי' הגר"ח (סוכה פ"ה) דנקט שלבוד לא יכול לעשות שיהיה ע"ג קורה והחזו"א פליג עליה בזה בגליונותיו שם.

מבוי לא מהני לבוד, ולכן צריך להגיע כאן לדין חבוט אלא שצריך תוך ג' כדי שיהיה היכר שהקורה היא של המבוי אבל הרשב"א מקשה עוד למה לי לדינא דחבוט תיפו"ל מדין לבוד, דכיון דפחות משלשה הו"ל לבוד ולמה צריך להגיע לדין דחבוט ותירץ דצריך לחבוט באופן שיש באלכסון יותר מג'.

ולכאו' משמע מהרשב"א שאפי' שהקורה לא מונחת ע"ג מבוי נמי אמרינן לבוד לעשותה ע"ג מבוי ולכאו' בתוס' משמע דלא מהני כדהוכיח מדברי רבא.

הרב שמואל מאיר קופשיץ

בענין "תרי הילכתא דחבוט ולבוד

בדברי הגרעק"א והגר"ח" דף ח' ע"ב

נימא לבוד כלפי הקורה עצמה א"ש, משום שלקורה הרי חשבינן לה כמחיצה משום "פי תקרה יורד וסותם", וזה קיים ועומד היכן שהקורה תהא מונחת בין אם היא סמוכה לכותל ובין אם היא רחוקה, רק דאמרינן לבוד כלפי הקורה ואז ממילא דינא דפי תקרה גם היא סמוכה לכותל, והיינו דיש כאן קורה במציאות שממנה אמרינן דינא דפי תקרה ולא דמי להיפוך שנאמר לבוד למחיצה שאינו במציאות רק "דין מחיצה".

ובהמשך דברי הגמ' רב אשי אמר משוכה והיא תלויה והיכי דמי כגון שנעץ שתי יתדות עקומות על שני כותלי המבוי שאין בגובהן ג' ואין בעקמימותן ג' מהו דתימא או לבוד אמרי' או חבוט אמרי' לבוד וחבוט לא אמרי' קמ"ל, והקשו הראשונים (הרשב"א והר"ן) מדוע בעינן לדינא דחבוט תיפו"ל בדינא דלבוד, ותירצו דאיירי דאע"פ שאין בגובהן ג' מ"מ מן הכותל עד הקורה באלכסון איכא יותר מג' וממילא לא שייך למימר לבוד בלא דינא דחבוט דאז מחתינן לקורה למטה ומעתה שייך לומר לבוד כיון שבין הכותל לקורה כשהיא בגובה הכותל יש פחות מג', ועיין בחידושי הגר"ח זצ"ל שהביא דברי הרשב"א הנ"ל והוא רצה לומר (בדעת הרמב"ם) דלעולם ודאי איירי שאין בעקמומית באלכסון ג' [ועי"ש האריך שתירץ קושיית הראשונים ונבאר להלן], אבל

בעא מיניה רמי בר חמא מר"ח נעץ שתי יתדות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו א"ל לדברי המתיר אסור לדברי האוסר מותר, ופירש"י לדברי המתיר אסור דכיון דחודה החיצון יורד וסותם ממילא אין הסתימה מחוברת לכתלים ויש אויר ביניהם, והקשה רש"י מדוע לא אמרי' כלפי האי מחיצה לבוד לאשוויי סמוכה למבוי, ותירץ רש"י דכיון דא"ז מחיצה ממש לא אמרינן כלפיו לבוד להכשיר המבוי והאויר שמכאן ומכאן.

ובראשונים נראה שג"כ הבינו כדעת רש"י (ברישב"א להדיא, ובפשטות גם ברשב"א) והם הוסיפו להקשות דאפי' אי נימא הכי שכלפי האי מחיצה שאינה ממש לא שייך לומר דינא דלבוד, מ"מ נימא לבוד כלפי הקורה עצמה כאילו חודה החיצון סמוך לכותל וממילא הוי המחיצה סמוכה למבוי ויעויין בדבריהם מה שתירצו בזה בב' אופנים.

והביאור בדבריהם שהנה הטעם שלא מהני לבוד כלפי המחיצת פי תקרה היינו משום שלבוד פי' שאנו רוצים ליחס המחיצה הרחוקה כאילו היא קרובה למבוי ואין אויר מפסיק ביניהם וכאילו חוצץ הוא אצל הכתלים, וזה שייך לומר כלפי מחיצה ממש ולא כלפי "דין מחיצה" דלגבי זה לא שייך לומר שמחיצה זו חוצצת סמוכה לכותל ע"י לבוד, כיון שאין כאן באמת מחיצה רק דין מחיצה, משא"כ אי

בעיני לדינא דחבוט דעי"ז הוי פחות מג' עד לכותל, ומעתה אפשר לומר דינא דלבוד, והיינו דאמרינן הילכתא גם כשהיא תלויה בהילכתא אחרת, וע"כ שהר"ן יתרץ על קושית התוס' מדוע לא מהני הכא חבוט עד כ' אמה מטעם אחר ואולי כתירוץ התוס' עצמם, אבל ודאי שלא יתרץ משום האי דינא דלבוד שצריך שלא יהא תלוי בדינא דחבוט וכמשנ"ת, וא"כ ביאור הרעק"א בדעת הר"ן תמוה מאוד.

והנראה לומר דבאמת אינו דומה כלל מה שאיירי הר"ן בסוכה לגבי דופ"ע לסוגיין, דמה שכתב הר"ן דבאופן שצריך לדינא גוד אסיק לא אמרינן דופ"ע אי"ז כלל חסרון דב' הלכתות וכמו שהבין הגרעק"א, אלא החסרון הוא כמו מה שכתב רש"י בסוגיין לגבי לבוד מדוע לא אמרינן כלפי המחיצה של פי תקרה יורד וסותם, וכתב רש"י משום שאי"ז מחיצה ממש, והיינו דדינא דלבוד לא נאמר אלא באופן שיש כאן מחיצה ממש לפנינו אלא שהיא רחוקה ויש אויר בינתיים ולזה אמרי' דאפשר לייחס המחיצה לכאן ע"י דינא דלבוד משא"כ כשאין מחיצה באמת רק "דין מחיצה" לזה לא שייך למימר לבוד לומר שהמחיצה כאילו היא סמוכה לכותל, והיא היא מש"כ הר"ן שם בסוכה לגבי דופ"ע דה"ה הלכתא דדופ"ע שרואים כאילו הדופן סמוכה לסכך שייך לומר רק כלפי דופן ממש שרואין אותה כאילו היא סמוכה, משא"כ היכא שבאמת ליכא דופן ורק דין דופן איכא ע"י גוד אסיק, דבזה לא נאמר שאפשר לייחס את הדופן שכאילו היא סמוכה לסכך ע"י דין דדופן עקומה, וזהו סברא שכו"ע מודו לה ולית מאן דפליג, משא"כ בסוגיין הרי איירי דאיכא הכא קורה ממש אלא שאיכא

אם יהא באלכסון ג' טפחים לא יהני לומר חבוט ואח"כ דין לבוד משום שלא אמרינן לבוד אם צריך לדין אחר קודם, וכיון דא"א לומר לבוד כיון שהוא רחוק יותר מג' ורק ע"י הילכתא אחרת דחבוט שע"י מקרב את הקורה להיותה פחות מג' סמוכה לכותל כה"ג לא אמרינן לבוד, כיון שלבוד צ"ל פחות מג' סמוך לקורה בלא דינים אחרים אלא סמוך לקורה ממש, ומשו"כ בעינן שיהא גם באלכסון פחות מג' ובכה"ג אמרינן לבוד בלחוד וחבוט בלחוד, ועפי"ז יישב נמי קושית התוס' שהקשו מדוע בעינן שיהא פחות מג' בגובהה הרי דינא דחבוט אמרי' עד כ' אמה כדאייתא בסוכה (כב.) וכתב הגר"ח דלפי"ז א"ש כיון דאל"ה לא נוכל לומר דינא דלבוד כיון שהוא יהא תלוי ועומד בהאי דינא דחבוט.

והנה אף הרעק"א (בתשובה י"ב) חידש יסוד זה כדי לתרץ קושית התוס' עיי"ש, אלא שהוא הביא בזה ראייה וסייעתא למה שביאר שם בדברי הר"ן בסוכה שלא אמרינן דינא דדופן עקומה באופן שאין הדפנות מגיעות לסכך, ובפשוטו היו שביארו כוונתו דלא אמרינן ב' הלכתות יחד, והוא ביאר שכוונתו דכיון שכדי לומר דין דופן עקומה מוכרחים אנו לומר קודם לכן דין אחר והיינו גוד אסיק כדי לומר שיש כאן כלל דופן, ורק אח"כ יכולים אנו לומר ההלכתא דדופן עקומה, דבכה"ג כיון שהוא תלוי בהלכה אחרת לא אמרינן הכי, ולכאורה יש להקשות על דבריו הרי הר"ן עצמו (שהרעק"א ביאר כן לדעתו) הוא הקשה בסוגיין כקושית הרשב"א מדוע בעינן לדינא דחבוט תיפו"ל דינא דלבוד בלבד, ותירץ כתירוצו דאיירי' שבאלכסון מן הכותל עד לקורה איכא יותר מג' וממילא

ויעוויי בדברי הגר"ח שהוא יישוב קושיית הראשונים מדוע לא דיניא דלבוד וצריך לחבוט אף שגם באלכסון ליכא ג"ט וכתב הגר"ח יסוד, דלבוד לא מהני אלא כדי שייקרא סתום כשיש חסרון באויר שבינתיים וכדו', אבל הכא דדין קורה הוא שיהא ע"ג מבוי וזהו צורת התקנה של תיקון המבוי ע"י הקורה שיהא ע"ג בתוכו לזה לא מהני לבוד, (דוגמא לדבר דבנר חנוכה תקנתו שיהא בטפח הסמוך לפתח וודאי שלא יעלה על הדעת שיועיל להניחו רחוק פחות מג"ט ויהא כשר מדין לבוד, כיון שאין כאן חסרון של אויר בינתיים אלא דין הוא שזהו מקומו ולזה לא מהני לבוד), והנה גם זה הוא דלא כהנהג ראשונים שהקשו מדוע בעינן לדינא דחבוט ודי בלבד דמוכח דסברי שדינא דלבוד שפיר מהני גם לעשות קורה ע"ג מבוי, והנה לשיטתם צ"ל דלמאן דאוסר מתיר ומשום שחודו הפנימי יורד וסותם א"כ לא בעינן שהקורה תהא ממש סמוכה לכותל כיון שלשיטתם הרי מהני אף כשהקורה רחוקה מהכותל פחות מג"ט ונאמר לבוד כלפי הקורה וכמו שהקשו הראשונים למאן דמתיר אסור, ולמאן דאוסר לא יהא את התירוץ של הראשונים, וא"כ אה"נ דלישטתם שפיר מהני גם כשהקורה אינה סמוכה ודבוקה לכותל ממש.

ומעתה י"ל דהנהג רש"י בד"ה נעץ שת"י תידות כתב דאיירי באופן שחודה הפנימי דבוק וסמוך לכותל, ואם כמו שאמרנו דלמאן דאוסר מותר הרי מהני גם כשא"י סמוך ממש, א"כ מוכח דשיטת רש"י הוא כמו שיסד הגר"ח זצ"ל דלדין קורה ע"ג מבוי לא יהנה לעולם דינא דלבוד, וא"כ משו"ה צריך שהקורה

חסרון שהיא רחוקה מהכתלים יותר מג"ט דבזה לא מהני דינא דלבוד בזה שפיר מהני דינא דחבוט שע"י רואין אותה כאילו היא למטה וממילא היא בתוך ג' לכתלים ומעתה אפשר לומר דינא דלבוד, כיון שהלבוד הכא הוא לבוד כלפי קורה ממש שהיא לפנינו ולא איזשהו "דין קורה" כמו "דין דופן" שנעשה ע"י דינא דגוד אסיק שאיירי הר"ן בסוכה, וממילא בזה שפיר אפשר לומר לבוד על אף שהוא תלוי ועומד בדינא דחבוט, ורק הגרעק"א וכן הגר"ח בדעת הרמב"ם רוצים לחדש שאף בכה"ג שהקורה לפנינו מ"מ כל שא"א לומר דינא דלבוד בלא הילכתא דחבוט בכה"ג לא אמרי' לבוד וזהו חידוש גדול והוא דלא כהנהג ראשונים (הרשב"א והר"ן) שלהדיא סברי שאמרינן בכה"ג לבוד, אבל אי"ז שייך להאי דינא כשליכא מחיצה ממש רק דין מחיצה של פי תקרה יורד וסותם וכן כשליכא דופן ממש ורק דין דופן משום דינא דגוד אסיק.

(ויעוויין בקהלת יעקב סי' ג' שהביא את דברי רש"י בסוגיין שלא אמרינן לבוד כשליכא מחיצה ממש ואף הוא דימה לזה את דברי הר"ן לגבי דופ"ע מדינא דגוד אסיק, אלא שכתב דבשו"ע מפרש דלא כהאי סברא וודאי שאמרינן שפיר דינא דלבוד גם כשאין מחיצה ממש כיון דהשו"ע בסי' תר"ל ס"ט כתב דרך היכא שהסכך רחוק יותר מג"ט דבעינן לדופ"ע כה"ג לא אמרינן אבל כשהוא פחות מג"ט ודי בדינא דלבוד שפיר אמרינן אף מדופן של דינא דגוד אסיק, ועי"ש איך שתירץ באופ"א מדוע הכא בסוגיין לדברי המתיר אסור ולא אמרינן לבוד כלפי המחיצת "פי תקרה").

שביאר דליכא שלשה באלכסון שמן ראשי
 הכתלים ועד לקורה ולכאורה הרי יקשה עליו
 קושית הראשונים מדוע בעינן לדינא דחבוט
 תיפו"ל בדינא דלבוד שהרי פי' דאיירי דליכא ג'
 באלכסון וע"כ שהוא יתרין כתירוץ הגר"ח זצ"ל
 שדינא דלבוד לא מהני למיעבד קורה ע"ג מבוי.

עצמה תהא דבוקה לכותל ממש אף למ"ד חודו
 הפנימי יורד וסותם.

ואם כנים הם הדברים א"ש טובא שיטת רש"י
 גם בהמשך הסוגיא בד"ה ואין בעקמימותן
 שלשה, שכתב "ואיכא למימר לבוד מראשי
 הקורה ולכתלים" דמפשטות לשונו נראה

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

בענין קורה ע"ג מבוי ובענין לבוד וחבוט דף ח' ע"ב

מחיצה ממש היורדת וסותמת, היה לבוד מכותלי המבוי עד אותה המחיצה שהרי רוחב הקורה היא רק טפח וממילא יש כעת לבוד ישר מכותל המבוי לאותה המחיצה, והיינו דהלבוד היה מתקן עי"ז שהיה מחבר את ב' החלקים, שהאחד הוא כותל המבוי והשני הוא הקורה עם המחיצה האמיתית שיורדת למטה, משא"כ כאן שאי"ז מחיצה ממש אלא רק חודו יורד וסותם א"א לומר לבוד למטה באויר.

ונראה לבאר בזה דלבוד יכול להיות רק כשמתחבר למשהוא ממשי כמו מחיצה, ז"א דדין לבוד הוא שאם יש מחיצה שיש בה רווח או איזה חורים אזי מדין לבוד נסתם אותו החור או אותו הרווח, ועוד דבר שהלבוד עושה הוא דקודם היה מחיצה עם בעיה וכעת ע"י הלבוד יש מחיצה מתוקנת, משא"כ כאן הלבוד לא בא לסתום משהוא או לתקן איזה מחיצה אלא בא ליצור מחיצה דינית בלבד שאיננה קיימת, דהרי אנו רוצים שע"י הלבוד יתחברו ב' צידי הקורה, מצד האחד שהוא כותל המבוי עד לצידו השני שהוא חודו החיצון שיורד וסותם, והיינו שאותה המחיצה שיורדת וסותמת מדין חודו החיצון תועיל מחמת הלבוד שקדם לו, וכ"ז בלי שיש שם שום מחיצה דהרי אין שם מחיצה אמיתית אלא אויר, ולאויר לבוד א"י להתחבר משום שלבוד יכול רק לתקן מחיצה ולא ליצור מחיצה חדשה.

מבואר בגמ' דנח' האם מותר להשתמש תחת הקורה, ובגמ' איתא ג' דרכים במח' א. דנח' האם קורה משום מחיצה או משום היכר. ב. דכו"ע משום היכר והמח' האם ההיכר הוא מלגיו או מלבר. ג. דכו"ע משום מחיצה והמח' האם חודו הפנימי סותם או חודו החיצון סותם. ואח"כ איתא בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו א"ל לדברי המתיר אסור ולדברי האוסר מותר, רבא אמר לדברי האוסר נמי אסור בענין קורה ע"ג מבוי וליכא. ופרש"י דלדברי האוסר לשתמש תחת הקורה משום דחודו הפנימי סותם הרי כאן הקורה דבוקה לכתלים, ולדברי המתיר להשתמש תחת הקורה משום דחודו החיצון סותם כאן הרי אין הסתימה מחוברת לכתלים, והיינו דגם אם קורה ע"ג מבוי לא בעינן לרב חסדא רק לרבא מ"מ בעינן שיהא הקורה דבוקה וסמוכה למבוי, ולכן כאן שאין הסתימה הזאת סמוכה ודבוקה שהרי רוחב הקורה מפסיק בין כותלי המבוי לבין חודו החיצון הסותם ממילא אי"ז קורה ואסור, וממשיך רש"י וכו' והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד. והיינו דאי"ז מחיצה רגילה שאז היה אפ"ל לבוד, אלא זה רק חודו שיורד וסותם ובכה"ג אין לבוד.

ובריטב"א מבאר את פרש"י, דאילו לא היה רק חודו יורד וסותם אלא היה

החיצון הוא כאילו דבוק בכותלי המבוי, [ל' הריטב"א דנימא לבוד למעלה בגופה של קורה, משמע דכאן איירי בקורה עצמה ולעיל בביאורו לרש"י איירי מתחת הקורה וכנ"ל, ולכן לעיל כ' דא"א לומר לבוד למטה וכאן הקשה דנאמר לבוד למעלה, וא"ש היטב קושינו דגם לאחר שאמר לעיל דלא אמרינן לבוד למטה, כ"ז הוא מתחת הקורה שאז הלבד הוא באויר ממש, אבל כאן מקשה שנאמר לבוד למעלה והיינו בקורה עצמה דע"י הלבד נחשיב את חודו החיצון כאילו זו לכיון הפנימי ועי"ז חודו החיצון הוא כאילו דבוק בכותלי המבוי]. ות"י דליכא לבוד במקום שיש דבר מפסיק בנתיים, והיינו דלבוד מועיל רק לסתום אויר שבמחיצה וכדו' אבל כשיש דבר המפסיק א"א לומר עליו לבוד.

והקשה מלקמן ברב אשי שמבוי שנעץ שתי יתידות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגובהן ג' ואין בעקמומיתן ג' דאמרינן לבוד וחבוט. והרי יש שם דבר המפסיק בנתיים שהרי היתידות שבצדדים מפסיקים. ות"י דהלבוד עובר מעל היתידות וממילא אין היתידות מפסיקים. ועוד ת"י דע"כ א"א לומר כאן לבוד דא"כ לא יהא כאן קורה והרי חייבים את בקורה לתיקון המבוי.

אמנם ברשב"א מכח קושיא זו דרב אשי כ' כתי' השני בריטב"א, דהטעם דלא אמרינן כאן לבוד הוא דאז לא יהא קורה דהרי לבוד סותם וממלא את הכל ואם המבוי מתארך עד חודו החיצון הרי הקורה התבטלה וא"כ אין למבוי הזה תיקון קורה.

והנה בתוס' הקשו מדוע לא אמרינן חבוט ביותר מג' הרי בסוכה דף כ"ב מבואר

והנה באופן זה שכ' הריטב"א היינו בין באופן שמועיל לבוד כגון שיש שם מחיצה ממשית ובין באופן דידן שלא מועיל לבוד כי אי"ז מחיצה אלא אויר, לכאו' אין נידון האם הקורה מפסקת או לא מפסקת, [וכבקושיית התוס' שהביא הריטב"א להלן] משום דהנידון עד כעת הוא ללא שום שייכות לקורה, וכגון באופן שמועיל לבוד ז"א אם היה שם מחיצה ממשית דאז הלבד יכול להיות מתחת הקורה ז"א מכותלי המבוי עד אותה המחיצה מתחת הקורה באופן שאין שום שייכות בין הלבד שמגיע עד המחיצה לבין הקורה שמעליו, וכמו"כ באופן דידן שלא מועיל לבוד זהו מחמת שאין שם מחיצה אלא אויר ולא אמרינן לבוד כשלא ממשין מחיצה אלא אויר, וכ"ז מדויק מל' הריטב"א שרק בקושיא שהביא לקמן מהתוס' מדוע לא אמרינן לבוד בגופה של קורה עצמה כ' למעלה, דהיינו דשם מיירי בקורה עצמה שהיא למעלה, ואילו כאן כ' למטה ז"א כנ"ל שהנידון הוא למטה מתחת הקורה וכנ"ל.

[אמנם] ילע"י דלפ"ז יש מציאות של לבוד לא רק לסתום חורים או לגרום שיהא מחיצה מתוקנת, אלא גם להזיז מחיצות ולקרב מחיצות אחת לשניה, דהרי אם הלבד (באופן שאילו היה כאן מחיצה ממשית) אינו שייך כלל לקורה אלא הולך מכותל המבוי לכיון אותה המחיצה דרך תחת הקורה, הרי ע"י הלבד מתקרבים ב' המחיצות זל"ז, היינו מחיצה א' שזה כותל המבוי ומחיצה ב' שזה המחיצה שהיתה הולכת ויורדת, ומנ"ל דלבוד מהני גם לקרב המחיצות, וע"ע.]

והנה הביא הריטב"א קושיית התוס' דנאמר לבוד למעלה בקורה עצמה ועי"ז חודו

למופלג משום חסרון ההיכר, וכאן החידוש בתוס' שבייחס למן הצד זה גרוע, דכאן בגבוה אי"ז רק שוה ערך למן הצד שהוא גם נחשב למופלג, אלא עוד יותר גרוע מאשר בפחות מג' דמן הצד וזהו הכ"ש, וכ"ז מחמת שיש ג"ט וחסר כאן בהיכר.

אבל עדיין קשה דהתוס' פתח בחבוט וסיים בלבוד, דפתח בקושיא מדוע א"א לומר חבוט ביותר מג', וסיים בהוכחה מלבוד דמוכיח מהא דלא אמרינן לבוד במשוכה מבחוץ על דינא דחבוט דאין חבוט ביותר מג'.

ויצ"ל דכל הוכחת התוס' היא להוכיח מדוע חבוט א"א לומר ביותר מג' [ודלא ככסוכה] וזהו ההוכחה דאם לבוד לא עוזר בצד והיינו במשוכה מבחוץ כי זה מופלג מאד. ע"כ דזיה משום החסרון בהיכר וביאור הדברים דהצורך בהיכר גובר על זה שיש לבוד, דהרי הגם שזה פחות מג"ט סו"ס אין כאן היכר. וא"כ ה"נ בחבוט א"א לומר חבוט כשאין היכר ודלא ככסוכה, משום דכאן בעינן קורה ע"ג מבוי והרי ביותר מג"ט אין היכר, וגם כאן הצורך בהיכר גובר על זה שאפשר לומר חבוט, וד"ז נלמד מלבוד דגם בלבוד מחמת הצורך בהיכר לא אמרינן לבוד וה"נ מחמת הצורך בהיכר לא אמרינן חבוט. וסברא זו מוז' בדברי הגר"ח סוכה פ"ה הל' כ"א שהובא להלן, ולדברינו מיושב השגת החזו"א בגליונות שם ד"ה בתו' כתבו עיי"ש.

והנה בריטב"א בהמשך הסוגיא דלבוד וחבוט כ' דקודם אמרינן לבוד ורק אח"כ אמרינן חבוט, אמנם ברשב"א בעבוה"ק פליג וסי"ל דקודם אמרינן חבוט ואח"כ לבוד. ועיי' ברשב"א

דביש ברחבו טפח אמרינן חבוט גם ביותר מג' וכאן הרי הקורה רחבה טפח, ועוד הקשה הרי הקורה תוך עשרים. ותל' דכיון דבעינן קורה ע"ג מבוי ביותר מג' לא הוי היכר. והוסיף התוס' תדע דהא משוכה מבחוץ אפי' בפחות מג' לא אמרינן לבוד.

ויש לבאר דברי התוס', דלכאול' פתח בגובה וסיים בצד, וכן פתח ביותר מג' וסיים בפחות מג', דהרי פתח בטעם הדבר שבגבוהה יותר מג' אסור, וסיים להביא ראיה מדין משוכה מבחוץ דשם לא מיירי בגובה אלא בצד, ז"א דלא אמרינן לבוד במשוך בצד מבחוץ, ולכאול' מה הראיה מהצד לגובה. ועוד דבתחילה פתח בנידון גבוה יותר מג' ומוכיח דביותר מג' יש חסרון של קורה ע"ג מבוי, ומסיים תדע במשוכה מבחוץ דשם מיירי בפחות מג"ט מלמד מה שזה מן הצד, ולכאול' מה הראיה מפחות מג"ט ליותר מג"ט.

ואפ"ל דהוכחת התוס' דכמו שבמשוכה מבחוץ שזה בצד ומ"מ יש חסרון של קורה ע"ג מבוי משום דהקורה מופלגת מכותל המבוי ואפי' שמופלגת פחות מג"ט, ז"א דהיה אפ"ל לבוד אעפ"כ יש בזה חסרון של קורה ע"ג מבוי ולא אמרינן לבוד כ"ש בגובה, והכ"ש הוא דאם מן הצד שהיה אפ"ל לבוד מ"מ מחמת שבעינן קורה ע"ג מבוי לא מהני הלבוד, וזהו משום דאזלינו בתר ההפלגה, ז"א דהלבוד לא יועיל כשיש הפלגה מהכותל, [וכאן החידוש דבצד ההפלגה היא גם פחות מג']. כ"ש כשהקורה גבוהה יותר מג' דפשוט שיש בזה חסרון של קורה ע"ג מבוי דאין כאן היכר, ואפי' שאמנם זה פחות מופלג שהרי אי"ז בצד אלא ממש מעל המבוי, מ"מ ביותר מג' זה נחשב

מסתיימת צמוד לכותלי המבוי וא"כ לא יועיל לומר חבוט בכה"ג שאין הקורה מכשירה את המבוי, ז"א דהחבוט לכשלעצמו לא הועיל כלום. ולכן ראשית אמרינן לבוד ועי"ז הקורה מתארכת עד לכנגד כותלי המבוי וממילא יש כאן קורה ע"ג מבוי ואז אפ"ל ג"כ חבוט.

אלא דנשאר לעי' מדוע אין כאן החסרון שהתבאר לעיל בדעת הריטב"א כפי

שביאר ברש"י, והיינו שכשאין מחיצה ממשית א"א לומר לבוד דלא אומרים לבוד לאויר כשאינו ממשיך לעשות אח"כ מחיצה, משום דלבוד אינו יוצר מחיצה חדשה אלא רק ממשיך את המחיצה הקיימת, וה"נ כאן האיך אמרינן לבוד ואח"כ חבוט הרי זה לבוד לאויר, דהרי גם ע"י הלבוד אין כאן תיקון למחיצת המבוי אא"כ נאמר גם חבוט, וא"כ זה ממש כלבוד לאויר.

ויצ"ל דכיון דלמבוי עצמו יש מחיצות רגילות וכ"מ דחסר כאן הוא שאי"ז קורה ע"ג מבוי מחמת שהקורה קצרה, משו"ה כעת הלבוד גורם שהקורה מתארכת ומתחברת לכותל המבוי, ושפיר הוי לבוד למחיצה ממשית, וכ"מ דצריך כעת לדין חבוט הוא כדי שיהא קורה ע"ג מבוי. והסברא בזה הוא דכ"מ דאין לבוד באויר הוא כגון בחודו החיצון דיורד וסותם דאז כל כולה של המחיצה אינה מחיצה ממשית אלא מחיצה דינית בלבד, משא"כ כאן בלבוד וחבוט הרי לאחר דאמרינן לבוד יש כאן קורה שלימה המתחברת לכותל המבוי, אלא מאי, יש בזה חסרון שאותה הקורה איננה במקום הנכון מחמת שגבוהה, כאן בא דין חבוט לומר שהקורה יורדת למטה ואז הקורה נמצאת במקום הנכון והוי קורה ע"ג מבוי. ולהלן יתבאר דזהו דעת הגר"ח.

בסוגיין דהקשה דאם מיירי דהיתדות עקומות בפחות מג' מדוע לא סגי בלבוד לחוד ומדוע צריך תרתי גם חבוט וגם לבוד, ות' דמיירי דבין אלכסון הקורה לכותל זה יותר מג"ט ולכן לא מהני לבוד לחוד אא"כ נאמר חבוט. והיינו דע"י דאמרינן חבוט זה נחשב כתוך ג' ואז אפ"ל גם לבוד. ולפי"ז א"ש שיטתו דקודם אמרינן חבוט ורק אח"כ אמרינן לבוד.

ובדעת הריטב"א צ"ל כמש"כ להלן, דהנה יעוי' להלן בריטב"א דהקשה קושית התוס' וכן הקשה הרשב"א מדוע אין אומרים חבוט ביותר מג' הרי בסוכה דף כ"ב מבואר דאמרינן חבוט גם ביותר מג' כשרחב טפח, ובתחילה ת' כהתוס' דכיון דבעינן היכר דקורה ע"ג מבוי, ביותר מג' אי"ז היכר וכן ת' הרשב"א, ואח"כ כ' הריטב"א וז"ל, ולי נראה דשאני הכא שאין הקורה שלימה אלא ע"י לבוד ובמקום דאמרינן חבוט ליכא קורה רחבה טפח ויתדות בעלמא הוא דאיכא אלא שע"י לבוד אתה נותן שם את הקורה, עכ"ל. ומבואר בדבריו דמכיון דא"א לומר חבוט אא"כ יש רוחב טפח וכאן הרי חסר טפח בחלק של היתדות, משו"ה א"א לומר חבוט בלא שנאמר דין לבוד, דרק מחמת הלבוד שהקורה מתארכת עד לכנגד כותלי המבוי רק עי"ז שייך לומר אח"כ חבוט, ולכן צריך שיהא תוך ג"ט.

ולפי"ז א"ש מדוע להריטב"א קודם אמרינן לבוד ורק אח"כ אומרים חבוט, דרק מחמת הלבוד שהאריך את הקורה עד לכנגד כותלי המבוי דאז יש בכל האורך רוחב טפח, שייך כעת לומר חבוט. דמכיון דבעינן קורה ע"ג מבוי צריך שכל הקורה תהא ע"ג המבוי והרי כאן הקורה קצרה ואיננה כולה ע"ג המבוי דאינה

ולכאו' ילעי' בזה דהרי ממ"נ להני ראשונים דסי"ל דמיירי בפחות מג' וע"ז נאמר בגמ' דצריכים גם ללבוד וגם לחבוט, וע"כ דהלכה אחת לא מהני ללא ההלכה האחרת דסו"ס כדי להכשיר המבוי צריכים לשתייהם, וגם להרשב"א והר"ן דסי"ל דמיירי דע"י האלכסון הוי יותר מג' ובכה"ג צריכים גם ללבוד וגם לחבוט, ג"כ יקשה שהרי יש כאן תרי הלכתא שצריכים זל"ז ואעפ"כ מהני.

ועי' בחזו"א דהקשה דגם בפחות מג' הרי אפי' דהמשוך פחות מג' וכן התלוי פחות מג' מ"מ כל האלכסון הוא ג' ואז חייבים לומר חבוט, ולכאו' קושית החזו"א אליבא דהרשב"א דמהרשב"א הנ"ל מוכח דלא כהגרעק"א דהרי להרשב"א מיירי ביותר מג' שלכן צריך גם חבוט וגם לבוד, וע"כ דאמרינן תרי הלכתא גם כשא"א לומר זה בל זה. ועוד הקשה החזו"א דהרי גם חבוט פחות מג' נידון כלבוד [וכן מבואר במאירי דגם חבוט הוא לבוד] אכתי הוי תרי הלכתא דסו"ס צריכים לשניהם וא"כ מסוגיין משמע דאומרים ב' הלכתות גם כשא"א לזה בלא זה. [ואפשר לדחות דעד כמה דחבוט הוא לבוד אי"ז תרי הלכתא דהכל הוא [דין לבוד].

ומהקושיא על הגרע"א מדברי הרשב"א והר"ן יש שתי [יעו"י קה"י סי' ב' ועוד] עפ"י מש"כ בחי' הגר"ח סוכה פ"ה הל' כ"א דגם אם מיירי דהקורה נמצאת בפחות מג' לכותלי המבוי אכתי צריכים לדינא דחבוט, משום דלבוד מהני רק כדי להחשיב את הקורה כמחוברת לכותלי המבוי, אבל מכיון דאיננה מעל גבי המבוי הרי יש כאן החסרון

והנה בתשו' הגרעק"א קמא סי"ב והובא בחי' סוכה דף י"ז, מבואר ליישב קושית תוס' מדוע ביותר מג' לא אמרינן חבוט הרי בסוכה מבואר דברחב טפח אמרינן חבוט גם ביותר מג', וכ' הגרעק"א עפ"י הר"ן בסוכה דבאופן שאין דפנות מגיעות לסכך לא אמרינן גוד אסיק ודופן עקומה, וכ' דכמו דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי ה"נ כשאין דפנות מגיעות לסכך לא אמרינן גוד אסיק ודופן עקומה כי הדדי, וכ' הגרעק"א דמד"ן דופן עקומה ולבוד נלמד גם לגוד אסיק דמתי לא אומרים תרי הלכתא זהו רק בכה"ג דההלכה האחת היא מכח ההלכה אחרת דא"א לדון על הלכה אחת אלא מכח חברתה בזה לא אמרינן תרי הלכתא, וכמו בלבוד ודופ"ע דא"א לדון על לבוד אא"כ נאמר דופ"ע, וכן בדופ"ע וגו"א דא"א לומר דופ"ע אא"כ נאמר גו"א, דבכל כה"ג לא אמרינן תרי הלכתא, אבל באופן שאפשר לומר כל הלכה והלכה בפנ"ע שפיר אפ"ל תרי הלכתא. ולפ"ז מיישב קושית התוס' דבגובה יותר מג' הרי א"א להכשיר מחמת לבוד אא"כ נאמר חבוט דאז הקורה יורדת למטה, ובכה"ג דהלכה אחת היא מכח ההלכה אחרת לא אמרינן. אבל באופן שגובה פחות מג' שפיר אפ"ל גם לבוד וגם חבוט, דבכה"ג כל הלכה והלכה אינה צריכה לחברתה דאפ"ל לבוד גם בלי חבוט ואפ"ל חבוט גם בלי דאפ"ל לבוד וגם תלויה, דאפ"ל או משוכה או תלויה והיינו דישימיענו דין חבוט לחוד ודין לבוד לחוד, דמשוכה בגובה פחות מג"ט יש לבוד ובתלויה פחות מג"ט יש חבוט, ולדברי הגרעק"א מיושב דאז יוקשה קושית התוס' דגם ביותר מג' נאמר חבוט שהרי זה רק חבוט ללא לבוד.

מג' אמרינן לבוד וא"צ לחבוט [וממילא אין כאן
ב' הלכות שכ"א צריכה לחברתה] דבעצם היה
סגי בלבוד בלבד כדי לקרב ולחבר את הקורה
למבוי, אלא דמכיון דבעינן קורה ע"ג מבוי וליכא
לכן צריכים לדינא דחבוט.

דבעינן קורה ע"ג מבוי ולחסרון זה לא יהני
לבוד ולכן צריכים לדינא דחבוט כדי שלא יהא
קורה ע"ג מבוי.

ולפי"ז לדברי הגר"ח לעולם מיירי בפחות מג'
ודלא כהרשב"א והר"ן, ובכה"ג דפחות

הרב ישראל מאיר שפיגל

בענין קורה על גבי מבוי דף ח' ע"ב

משום היכר ובאלכסון לא הוי היכרא וא"כ דברי רבא שאמר אף למ"ד אסור להשתמש תחת הקורה אסור להניח את הקורה ע"ג יתדות מחוץ למבוי דקורה ע"ג מבוי בעינן ומ"ד דאסור להשתמש תחת הקורה משום דס"ל דקורה משום מחיצה וחרודו הפנימי יורד וסותם לטעמיה דר"ח קאמר אבל לרבא דס"ל קורה משום היכר לא נתבאר דעתו בענין שימוש תחת הקורה.

ובאמת יש להסתפק לפרש"י דסוגיין קאי למ"ד קורה משום מחיצה מה הדין למ"ד קורה משום היכרא האם מותר להשתמש תחת הקורה והאם מותר לנעוץ יתדות מחוץ למבוי ולהניח עליהם את הקורה דיש סברא לומר דלמ"ד קורה משום היכרא בעינן שהקורה תהיה בתוך שטח המבוי לכו"ע דאם הקורה מחוץ למבוי לא ניכר שלצורך המבוי הונחה שם וכסברת הראשונים בדברי רבא בטעמא דקורה ע"ג מבוי בעינן.

אלא שמדברי הרשב"א והתוס' שכתבו דטעמיה דרבא דקורה ע"ג מבוי בעינן דאי אינה מונחת בתוך המבוי לא מינכרא שלצורך המבוי הונחה, אפשר"ל דסברא זו קאי גם למ"ד קורה משום מחיצה ואין הכרח בדבריהם דפליגי אפרש"י שפירש דסוגיין קאי כמ"ד קורה משום מחיצה, דכוונתם במש"כ דהקורה לא מינכרא היינו שהא מיהת לכו"ע בעינן שאנשים ידעו שהקורה הונחה לצורך

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שני יתדות בשני כותלי המבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו א"ל לדברי המתיר אסור לדברי האוסר מותר רבא אמר לדברי האוסר נמי אסור בעינן קורה על גבי מבוי וליכא.

רש"י פי' דרב חסדא קאי למ"ד קורה משום מחיצה

א. ופרש"י לדברי המתיר אסור ולדברי האוסר מותר דקאי למ"ד קורה משום מחיצה ולדברי המתיר להשתמש תחת הקורה משום דס"ל דחרודו החיצון יורד וסותם וא"כ מתחת לקורה הוי חלק משטחו של המבוי וכשהניח את הקורה מחוץ למבוי ממילא החרוד החיצוני של הקורה אינו דבוק במבוי והקורה פסולה ולמ"ד אסור להשתמש תחת הקורה ס"ל דחרודו הפנימי יורד וסותם וא"כ חודו הפנימי דבוק במבוי גם כשהקורה מונח מחוץ לכותליו בסמוך מבחוץ.

ולפי"ז כשרבא אמר שאף לדברי האוסר להשתמש תחת הקורה, קורה שהניחה ע"ג יתדות מחוץ למבוי הקורה פסולה דבעינן להניח קורה ע"ג מבוי דוקא, צ"ל דלשיטתו דרב חסדא קאמר דקורה משום מחיצה, דרבא ס"ל דקורה משום היכרא ולא משום מחיצה כמבואר לעיל בסוגיא דמבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר דרבא ס"ל דיש להניח את הקורה דוקא כנגד הקצר ופי' טעמו דקורה

המבוי זה חודה החצון דזה משמש להיכר לבני רה"ר, ולדברי האוסר להשתמש תחת הקורה דס"ל דהיכרא דמבוי לגוואי לבני המבוי והחלק של הקורה שנראה לבני המבוי הוא החלק הפנימי של הקורה ואם מניח את הקורה מחוץ למבוי ע"ג יתדות שפיר מהני דהחוד הפנימי של הקורה דבוק למבוי.

ורבא ס"ל דגם למ"ד אסור להשתמש תחת הקורה אסור להניח את הקורה מבחוץ ע"ג יתדות אתי שפיר לשיטתו דס"ל דקורה משום היכר ומ"מ אסור להניח קורה מבחוץ דבעינן קורה ע"ג מבוי.

ויש להסתפק בשיטת הראשו' שפי' סוגיין כמ"ד קורה משום היכרא מה הדין למ"ד קורה משום מחיצה די"ל דלמ"ד קורה משום מחיצה ומותר להשתמש תחת הקורה דחודה החיצון יורד וסותם היינו דבדין מחיצה של הקורה דיינינן לחוד החיצון שיורד כמחיצה אבל בעיקר היתרא דקורה לא דנים על חוד הקורה אלא על כללות הקורה וכיון שהיא צמודה למבוי שפיר מהני וצ"ע בזה.

צ"ע בדעת הרמב"ם שפסק כמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה ומאידך הביא טעמא דרבא

ג. **והנה** הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת הכ"ג כתב דאם נעץ יתדות בכותלי מבוי והניח עליהם קורה פסול דבעינן קורה ע"ג מבוי וזה טעמא דרבא דאמר דאף למ"ד שאוסר להשתמש תחת הקורה אין להניח את הקורה אלא ע"ג כותלי המבוי בתוך חלל המבוי ובהל' י"א פסק דמותר להשתמש תחת הקורה במבוי שפתוח לרשות הרבים ומעתה צ"ע מדוע

המבוי דאל"ה אף אי קורה משום מחיצה לא מהני התקנה של רבנן להניח קורה בפתח המבוי להבדיל בין המבוי לרה"ר אם האנשים לא ידעו שהקורה מיועדת למבוי זה לשמש כמחיצה בין המבוי לרה"ר וזו סברא בעיקר התקנה של חכמים להעמיד קורה במבוי שאנשים יבינו שהקורה מונחת לצורך המבוי.

אז"ד מה דס"ל רב חסדא לדברי האסור מותר ולדברי המתיר אסור ופרש"י דקאי כמ"ד קורה משום מחיצה יש לומר דאדרבה שגם למ"ד מותר להשתמש תחת הקורה דבעינן היכר לבני ר"ה וכדאמרינן בגמ' היכרא מלבר ס"ל דמועיל גם היכר מלגאו של בני המבוי וא"כ כשהקורה מונחת מחוץ למבוי ע"ג יתדות שפיר הוי דעכ"פ איכא היכר לבני המבוי וכע"ז כתב הר"ן שלמ"ד היכרא מלבר ס"ל דאיכא נמי היכרא מלגאו אלא שהר"ן פי' כן בגמ' וביאר דלמ"ד היכרא מלבר היינו שהחוד החיצוני של הקורה עושה את היכר ולמ"ד היכר מלגאו החוד הפנימי של הקורה עושה את ההיכר אך לפרש"י י"ל דכל הקורה עושה את ההיכר ולא רק החוד של הקורה הפנימי או החיצוני.

הרשב"א והריטב"א פ' דסוגיין קאי כמ"ד קורה משום היכר.

ב. **בריטב"א** וברשב"א חלקו על פרש"י ופי' שהסוגיא קאי למ"ד קורה משום היכר ולדברי המתיר אסור היינו דמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה ס"ל דהיכר דקורה לבר לבני רה"ר העומדים מחוץ למבוי וממילא כל תחת הקורה הוי חלק מהמבוי וא"כ כשמניח את הקורה מחוץ למבוי ע"ג יתדות הקורה פסולה דעיקר הקורה שמכשירה את

מלגאו ולכן כשהקורה סמוכה למבוי ולא ניכר צדו הפנימי של הקורה לבני רה"ר אזי היכר הוא ע"י צדו החיצון ופסול דאינו סמוך למבוי אך כשהקורה מרוחקת מעט ואינה נושקת ממש לכותלי המבוי ואף צדו הפנימי נראה לבני רה"ר שפיר מהני האי קורה אף למ"ד היכרא לבר כיון שיש דין לבוד שמסמיך את הקורה לראש המבוי, ונמצא דבקורה מרוחקת מעט מהמבוי עדיפא מקורה שדבוקה במבוי ומש"ה לא מקשה אלא לרבא דפסל קורה מחוץ למבוי מטעמא דקורה ע"ג מבוי בעינן ולזה לא יהני דין לבוד.

דהא דלא משנינן דרבא לשיטתו דקורה משום היכר וכשהקורה מרוחקת אפי' בכל שהוא תו לא הוי היכר למבוי וכלשון הראשונים שפ' ברבא דאם הקורה מבחוץ אינו ניכר שהקורה שייכת למבוי זה ונימא דבברייתא דקתני שקורה מחוץ למבוי כשרה דס"ל דקורה משום מחיצה ולדין מחיצה שפיר מהני לבוד ככל דיני מחיצה, ונראה דאי מצינו להדיא בברייתא דקורה משום מחיצה א"כ רבא לא פליג עליה ופלוגתא דקורה משום מחיצה או משום היכר הוי פלוגתא דאמוראי ולא פלוגתת תנאים.

עב"פ לפרש"י דפי' דסוגיין קאי למ"ד קורה משום מחיצה ונח' האם חודו החיצון יורד וסותם או חודו הפנימי יורד וסותם א"כ אכתי יש להק' כקושיית התוס' ישנים אמאי רב אדא בר מתנה הקשה רק על רבא ולא על ר"ח הלא גם לר"ח לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה אסור להניח קורה ע"ג יתדות וזה נסתר מדברי הברייתא וקשיא נמי על רב חסדא.

הרמב"ם הביא דברי רבא דבעינן קורה ע"ג מבוי ואף בלא זה אין להניח קורה ע"ג יתדות כיון שמותר להשתמש תחת הקורה וע"כ דחודו החיצון מתיר והוא אינו דבוק למבוי. ובאמת שיש להק' כן אף להרי"ף דהביא דברי רבא דאסר להניח קורה ע"ג יתדות דבעינן קורה ע"ג מבוי ומאידיך הרי"ף פסק כמ"ד דמותר להשתמש תחת הקורה והקשה כן בהגהות חוות יאיר בגליון הרי"ף.

קושיית התו"א אמאי ר"א בר מתנה לא פריך לר"ח

והנה בגמ' פריך רב אדא בר מתנה לרבא מברייתא דהיתה קורתו משוכה או תלויה פחות מג' אי"צ להביא קורה אחרת ג' צריך להביא קורה אחרת מאי לאו משוכה מבחוץ ותלויה מבפנים לא אידי ואידי מפנים וכו' והמקשה סבר בס"ד בביאור הברייתא שמותר להניח קורה מחוץ למבוי בתוך ג' טפחים וקשיא לרבא דאסר שבעינן קורה ע"פ מבוי. ובתוס' ישנים על הגליון ח' ע"ב הק' דאמאי לא פריך נמי לרב חסדא דלמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה אסור להניח את הקורה מבחוץ וזה נסתר מדברי הברייתא.

והר"ן יישב קושיא זו ע"פ מה שפי' בדברי הגמ' בדברי ר"ח דקורה מחוץ למבוי תליא בפלוגתא האם מותר להשתמש תחת הקורה וביאר הר"ן דקאי כמ"ד קורה משום היכר ולמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה דהיכרא מלבר ולמ"ד אסור להשתמש תחת הקורה ס"ל היכרא מלגאו, וחידש הר"ן דאף למ"ד מותר להשתמש תחת הקורה משום דהיכא מלבר מ"מ מודה דמהני נמי היכרא

ב.

קושיית הראשו' אמאי ל"א לבוד בקורה
חוץ למבוי ע"ג יתדות

ד. א"ל לדברי המתיר אסור לדברי האוסר מותר ופרש"י לדברי האוסר להשתמש תחת הקורה בכל מבואות דטעמא משום חודו הפנימי יורד וסותם מתיר כאן להשתמש במבוי הזה אגב הך קורה שאינה על גבי מבוי דכיון דחודו הפנימי סותם נמצאת סתימת הקורה דבוקה לכתלים וסתימה מעלייתא היא לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה אלמא חיצון יורד וסותם אוסר כל המבוי הזה עד שיביאו קורה אחרת דאין הסתימה מחוברת לכתלים ויש אויר ביניהם.

והק' רש"י אמאי לא נימא לבוד וכיון שעובי הקורה אין בו אלא טפח אפי' שחודו החיצון יורד וסותם מ"מ יש לבוד בין כותלי המבוי לסתימה של הקורה, ות' רש"י וז"ל "והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד" וכוונתו דהמחיצה שנוצרת ע"י דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אי"ז מחיצה ממשית אלא מחיצה דינית וכאויר חשיבה ול"א ביה לבוד

והריטב"א הק' בענין אחר אמאי לא אמרינן לבוד על הקורה עצמה ונחשיב את החוד החיצוני של הקורה כדבוק למבוי כיון דהוי בפחות מג"ט תוך שיעור לבוד ות' הריטב"א דהקורה עצמה מפסקת בין חודה החיצון למבוי ול"א לבוד כשיש הפסק בין הדבר שאנו רוצים לומר בו לבוד למבוי. וברשב"א הוסיף לתרץ דאף אי נימא דכשיש

דבר המפסיק אמרינן לבוד מ"מ הכא בקורה אי נימא לבוד הוי כמו שהקורה לא קיימת וכיון שיש דין שיהיה קורה לא שייך לדון לבוד על חודה החיצון של הקורה ולהתייחס כמי שאין כאן קורה.

והקהילות יעקב סי' ב' כתב דקושיית הריטב"א והרשב"א הוי תוספת והשלמה לדברי רש"י ואינם חולקים דרש"י הק' דנימא לבוד על המחיצה הנוצרת מכח הקורה והינו שדנים שיש מחיצה מכח דין פ"ת יורד וסותם ואף בקורה אמרינן פ"ת יורד וסותם וע"ז ת' רש"י דל"א לבוד דבר שאינו בעין והריטב"א הק' דמ"מ נימא לבוד על הקורה עצמה שזה כן דבר ממשי ונדונה כמונחת ע"ג מבוי ות' הריטב"א דהקורה מפסקת בין חודה החיצוני לכותלי המבוי.

ולו"ד הקה"י יש לומר דיש כאן פלוגתא בין רש"י להריטב"א, ורש"י בדוקא לא הק' כקושיית הריטב"א דנימא לבוד על הקורה אלא על המחיצה משום דס"ל דעיקר ההיתר של קורה אינה עצם מציאות הקורה למ"ד קורה משום מחיצה אלא המחיצה הנוצרת מהקורה ע"י פי תקרה ולכך הק' דנימא לבוד על מחיצה זו ות' דל"א לבוד על מחיצה דינית. ואילו הריטב"א והרשב"א ס"ל דעיקר המתיר במבוי זה עצם הקורה שקורה המונחת בפתח המבוי הוי כעין מחיצה של צורת הפתח וא"כ לא יהני לבוד על המחיצה שמחיצה כעין צורת הפתח פשיטא דלא שייך לדון בה לבוד והק' רק דנימא לבוד על הקורה עצמה וע"ז ת' דהקורה מפסקת או שהקורה נצרכת להיתר המבוי ולכן לא שייך לומר בזה לבוד.

יישוב שיטת הרמב"ם

המבוי רק משום דינו של רבא שקורה ע"ג מבוי בעינן.

יישוב בדעת הרי"ף מ"ט הביא טעמא דרבא

ה. **ובדעת הרי"ף** לא ניחא כ"כ יישוב זה דהרי לעיל בסוגיא דמבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר הביא הרי"ף את דברי רב כהנא שאין להניח קורה באלכסון יותר מ"י אמות והק' הראשונים דקי"ל כרבא דהוא בתראה ורבא ס"ל דבכל גווי אין להניח קורה באלכסון דקורה משום היכר וא"כ אין נפק"מ בדינא דר"כ. ויש שדקדקו דבאמת הרי"ף לא פסק כרבא אלא כרב כהנא דס"ל דקורה משום מחיצה וא"כ לשיטתו אכתי צ"ע אמאי הביא לדינו של רבא דקורה ע"ג מבוי בעינן והרי ס"ל דמותר להשתמש תחת הקורה וקורה משום מחיצה.

ונראה דהרי"ף ס"ל דסוגיין קאי רק כמ"ד קורה משום היכר ונח' האם היכרא מלבר או מלגאו ולמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה ס"ל דהיכרא מלבר וצדו החיצוני של הקורה אינה סמוכה למבוי וס"ל להרי"ף דלמ"ד קורה משום היכרא לא מהני לבוד דלבוד אינו מועיל לדבר שענינו היכר לרבים אלא הוי הלמ"מ רק בדיני מחיצות ולא בדיני היכר. משא"כ מ"ד קורה משום מחיצה שפיר מהני גם למ"ד מותר להשתמש תחת הקורה כיון דאמרינן לבוד על הקורה וכקושיית הראשונים ומש"ה הרי"ף הביא דברי רבא שבעינן קורה ע"ג מבוי ובלא"ה הקורה אינה פסולה דאמרינן לבוד.

ואדאתינן להכי נראה ליישב שיטת הרמב"ם כמין חומר דס"ל להרמב"ם לפרש כרש"י דסוגיין קאי כמ"ד קורה משום מחיצה ומשום דדנים את הקורה שעושה מחיצה מדין פי תקרה וכפרש"י ולמ"ד קורה משום היכר ס"ל להרמב"ם דלא פסלינן לקורה כשמונחת ע"ג יתדות מחוץ למבוי אף למ"ד היכרא מלבר לבני רה"ר ולכן מותר להשתמש תחת הקורה מ"מ אין לפסול את הקורה כשמונחת ע"ג יתדות משום דלמ"ד קורה משום היכר עיקר המתיר זה הקורה עצמה ולא המחיצה וכלפי הקורה עצמה שפיר י"ל דמהני בה לבוד ואף כשהניחה מחוץ למבוי כשרה וכיוון שהרמב"ם ס"ל דקורה משום היכר ולהכי הוצרך לטעמיה דרבא דקורה ע"ג מבוי בעינן.

ועוד נראה ליישב שיטת הרמב"ם דפי' סוגיין כמ"ד קורה משום מחיצה וס"ל כהרשב"א והריטב"א דל"א לבוד אף על הקורה עצמה משום שהקורה מפסקת, מ"מ למ"ד קורה משום היכר שפיר מהני קורה שאינה מונחת ע"ג יתדות דס"ל להרמב"ם דגם למ"ד היכרא מלבר מודה נמי דיש גם היכר מלגאו ומ"ד היכרא מלבר לא בא להחמיר ולחלוק דיש היכר רק לבני רה"ר אלא דבא להקל שגם ההיכר לבני רה"ר מועיל לתקן המבוי ונפק"מ שמתור להשתמש תחת הקורה וא"כ אף שהרמב"ם ס"ל כמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה מ"מ ס"ל דקורה משום היכר ומהני גם היכר לגואי לבני המבוי וע"כ הא דמצריך להניח קורה דוקא בתוך

ביאור מ"ט לא פריך לר"ח מהברייתא

ולפי"ז יש ליישב קושיית התו"י אמאי ר"א בר מתנה פריך לרבא ולא לר"ח דברישי מסכתין כתב רבנו יהונתן בדף א' ע"א מדפי הרי"ף דר"י דמתיר קורה למבוי שהוא רחב יותר מי' אמות ס"ל דקורה משום מחיצה ורבנן דפליגי עליה סברי דקורה משום היכר ולפי"ז מצינו מח' תנאים האם קורה משום היכר או קורה משום מחיצה וא"כ לר"ח אין להק' מהברייתא דמשמע מינה דמותר להניח קורה חוץ למבוי דיש לדחות דהאי תנא סבר דקורה משום מחיצה ולכן מהני בזה דין לבוד להחשיב את מחיצת הקורה כדבוקה למבוי מכח דין לבוד אבל ר"ח קאי כרבנן דקורה משום היכר ולמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה ס"ל דהיכרא מלבר לא מהני להניח קורה ע"ג יתדות דל"א ביה לבוד ורק לרבא פריך דרבא ס"ל דיש דין להניח את הקורה ע"ג מבוי וזה סברא בעיקר ההיתר של קורה שיהיה ניכר שהקורה שייכת למבוי ואין חילוק בין מ"ד קורה משום מחיצה למ"ד קורה משום היכר וא"כ מהברייתא מוכח דלא כדבריו.

דברי הביאור"ל דלא בעינן קורה מונחת ע"ג כתלים ממש וסגי שיהיה דבוק לכתלים ביניהם

ו. **והנה** בהא דבעינן קורה ע"ג מבוי כתב הביאור הלכה ס' שס"ג סעי' כ"ו דלא בא למעט אלא שאין להניח את הקורה מחוץ לשטח המבוי וכמו שפ' הראשונים בטעמא דדין זה דאם הקורה נמצאת מחוץ למבוי לא ניכר שלצורך המבוי הונחה אבל מותר להניח קורה בתוך המבוי והקורה לא מונחת על הכתלים

ממש כגון במבוי שכתליו גבוהים יותר מעשרים אמה שאין להניח את הקורה מעל הכתלים אלא יכול להוציא זיזים מהכתלים בפחות מכ' אמה ועליהם יניח את הקורה שתגיע מכותל לכותל ואפ' שהזיזים אינם נוגעים בכותל אלא סמוכים אליו ג' טפחים נמי מהני.

והביאור"ל הוכיח כן מדברי רש"י בהא דכתב בדף ב' ע"א גבי קורה שהיא גבוהה מעשרים אמה ימעט ופרש"י ישפיל והיינו שיכול להשפיל את הקורה ולא בעינן לסתור מגובה הכתלים וכ"כ הר"ח והרשב"א בעבוה"ק שאפשר להשפיל רק את הקורה מוכח דלא בעינן להניח את הקורה ע"ג הכתלים ממש אלא שהקורה תהיה בתוך שטח המבוי בין הכתלים.

ובאמת צ"ע מדוע הביאור"ל הביא ראיה מלשונות הראשונים דמהני קורה כה"ג הלא לכאורה יש להוכיח כן להדיא מסוגיין דקורה שהיא משוכה או תלויה פחות מג' טפחים אי"צ להביא קורה אחרת ומוקי לה למסקנא שהקורה תלויה שאינה נמשכת לכל רוחב המבוי ובעינן לדין לבוד וכן היא נמצאת בגובה מעל הכתלים ובעינן לדין חבוט רמי להשפילה לתוך גובה הכתלים ולא סגי מעל גובה הכתלים דא"כ לא שייך לומר דלבוד דבעינן שיהיה סמוך לדבר ממשי ולא לאויר וכמש"כ רש"י לעיל בסמוך וע"כ דמשפילים את הקורה עד לבין הכתלים מדין חבוט רמי וע"כ דמהני קורה בין הכתלים ולא בעינן דוקא על גבי הכתלים.

ונראה דלדין לבוד סגי במה שהפינות של הקורה נושקות לקצוות של הכתלים

מחלוקת הרשב"א והריטב"א האם אמרינן לבוד כשיש דבר מפסיק לשיטתם

ח. **והנה** הרשב"א כשהק' דנימא לבוד בקורה כיון שאין ברוחבה יותר מטפח הביא בשם רבותינו הצרפתים ז"ל שאמרו דשאני הכא שהקורה מפסקת ולא אמרו לבוד אלא בשאין דבר מפסיק בינתיים ואינו מחוור בעיני דהא מוקי רב אשי בקורה תלויה או משוכה כשעומדת על שתי יתדות עקומות ואמרינן חבוט ולבוד ואע"ג דאפילו כי אמרת חבוט היכי אמרת לבוד והא מפסקי הנך יתדות בין קורה לכותל. אולם הריטב"א כשהביא תי' רבותינו הצרפתים דבקורה לא שייך לומר לבוד כיון שהקורה מפסקת בינתיים לא הק' כקושיית הרשב"א מהא דר"א דאמרינן חבוט ולבוד ול"א דהיתדות מפסקי בינתיים.

נראה דאזלו לשיטתייהו בביאור דברי רב אשי דמוקי לברייתא דמיירי בקורה שהיא מוגבהת מגובה הכתלים בפחות מג' טפחים וכן היא מופלגת מהכתלים פחות מג' טפחים שהיא קצרה ואין אורכה מגיע מכותל לכותל והיא מונחת על גבי יתדות ואמרינן ביה גם דין חבוט רמי וגם דין לבוד וביאר הריטב"א דבתחילה אמרינן לבוד וע"י כן חשבינן שהקורה מתארכת ונוגעת בכתלים ואח"כ אמרינן חבוט ומשפילים את הקורה לגובה הכתלים ולפי"ז ל"ק קושיית הרשב"א דהיתדות מפסקי שהרי מתחילה אמרינן לבוד ומותחים את הקורה ומאריכים אותם עד שתגיע מכותל לכותל לכל רוחב המבוי והיתדות לא מפסקי ורק אחר דאמרינן לבוד משפילים את הקורה ע"י דין חבוט רמי והרשב"א ס"ל להיפך דקודם יש להשפיל את

וחשיב דבר ממשי שסמוך זה לזה לדין לבוד ועי"כ הם מתחברים ולא בעינן שיהיה דבר ממשי לכל עובי הקורה וא"כ יש לפרש דאמרינן חבוט רמי עד מקום שהקורה תהיה מונחת ע"ג הכתלים מעליהם ויהיה בזה גם דין לבוד.

צ"ע משה"ק רש"י אמאי ל"א לבוד לקורה המונחת ע"ג יתדות חוץ למבוי

ז. **והנה** בקושיית רש"י אמאי פסלינן לקורה שמונחת מחוץ למבוי למ"ד חודו החיצון יורד וסותם ונימא לבוד ונדון את המחיצה היורדת מן הפי תקרה של המבוי כסמוכה למבוי ע"י דין לבוד ותי' רש"י דל"א לבוד על דבר שאינו ממשי ומחיצה זו היא מחיצה דינית ולא ממשית. ויל"ע אמאי בעינן כלל לדין לבוד ונימא דלעולם המבוי נמשך עד קצה החיצון של הקורה ושם יש מחיצה של פ"ת יורד וסותם ומה שיש פירצות בצדדי המבוי אינו פוסל דהוי פחות מארבעה טפחים ומהני מדין עומ"ר על הפרוץ ונמצא א"כ שהמחיצה סמוכה ודבוקה למבוי ואמאי בעינן כלל לדין לבוד.

ועוד יש לעיין במשה"ק הראשונים דקורה חוץ למבוי תהני מדין לבוד שהרי כשהקורה מונחת חוץ למבוי היא נמצאת ברה"ר גמורה מה"ת כשהמבוי פתוח לרה"ר וברשות הרבים פשיטא דלא מהני קורה דתקנת חכמים להעמיד קורה שתועיל מדין מחיצה או היכר זה רק במקום שיש בו ג' מחיצות והוי רה"י מה"ת ומדרבנן הזיקו לעשות מחיצה גם ע"י קורה אך ברה"ר פשיטא דלא מהני קורה ומאי קשיא דיועיל מדין לבוד.

דהיתדות לא מפסקי בין הקורה לכתלים ומוכח לכאן' כהרשב"א דגם כשיש הפסק אמינן לבוד ואמאי דחה לקושיית הרשב"א.

והנה הרישב"א הביא ג"כ קושיא זו אמאי כשהקורה גבוהה יותר מג' טפחים ל"א חבוט רמי הא אמרינן בסוכה דברוחב טפח אמרינן חבוט רמי אפ' ביותר מג' טפחים ותי' הרישב"א וז"ל "ולי נראה דשאני הכא שאין הקורה שלימה אלא ע"י לבוד ובמקום דאמרינן חבוט ליכא קורה רחבה טפח ויתדות בעלמא הוא דאיכא אלא שעל ידי לבוד אתה נותן שם את הקורה" כלומר מבואר ברישב"א דכיון דקודם אמרינן לבוד וכאילו נמשכה הקורה עד כנגד הכותל ואח"כ אומרים לבוד ממילא הוי מחיצה דיניית ואין לה חשיבות של טפח ולא' בחלק של הלבוד ול"א ביה חבוט רמי יותר מג' טפחים, וצ"ע מדוע הר"ן מיאן בתי' זה.

ונראה לבאר בזה דהר"ן לשיטתו דס"ל דהיתדות הם חלק מהקורה וכמש"כ להדיא דאם הם טפח הם יכולים לשמש כקורה וא"כ אמרינן חבוט אף על היתדות ומעתה לא חשיב שהיתדות מפסקי בין הקורה לכותל כיון שכשמורידים את הקורה ירדו יחד עמה אף היתדות שאף עליהם אמרינן חבוט רמי וא"כ אינם מפסקים בין הקורה לכתלים ושפיר יש לקיים תי' רבותינו הצרפתים שאם יש הפסק בין חודו החיצון של הקורה לכתלים ל"א לבוד.

הקורה וממעטים אותה בגובהה ואח"כ אומרים לבוד לב' הכתלים ולפי"ז שפיר מוכח דאמרינן לבוד גם כשיש הפסק.

ביאור דעת הר"ן בקורה ע"ג יתדות

ט. **ולפי"ז** צ"ע ובדעת הר"ן דאחר שהביא את תי' של רבותינו הצרפתים דל"א לבוד בקורה כיון שהקורה מפסקת ביניהם והביא את קושיית הרשב"א דמוכח מר"א דאמרינן חבוט ולבוד וע"ז דגם כשהיתדות מפסקי אמרינן לבוד ותי' וז"ל "ולדידי לא קשיא דבתר דאמרינן חבוט ולא מפסקי יתדות בין קורה לכותלי המבוי" ומוכח דהר"ן ס"ל דקודם אמרינן חבוט רמי ואח"כ לבוד, והנה בהמשך דבריו הקשה וז"ל "וא"ת וכי איכא בגובהן שלשה מאי הוי דהא מוכח התם בפ' הישן גבי סוכה המדולדלת דכל דאיכא טפח אמרינן חבוט רמי למעלה משלשה", ותי' הר"ן "ולדידי לא קשיא דהכא נהי דקורה טפח ביתדות מיהא לית בהו טפח" והיינו דהר"ן ס"ל דהיתדות הם חלק מהקורה וכמש"כ בהמשך דבריו "והכא ליכא למימר חיבוט בקורה אם לא שנאמר חבוט ביתדות כיון שהיה מונחת עליהן וכיון דלית בהו טפח בטפי משלשה ל"א חבוט רמי". והר"ן לא הביא תי' הרישב"א דהכא לא אמרינן חבוט ביותר מג' טפחים משום דא"א לעשות דין חבוט על הלבוד ומוכח דס"ל כהרשב"א דקודם אמרינן חבוט ואח"כ לבוד וא"כ צ"ע אמאי ס"ל

הרב ישראל מאיר שפיגל

בדין שתי הלל"מ לענין קורה ולענין סוכה דף ט' ע"א

אמרינן דופן עקומה וכן ל"א דופ"ע בלא לבוד ובכה"ג ל"א הלמ"מ כלל.

וא"כ ברשב"א מבואר דהכא אמרינן קודם חבוט רמי ואח"כ ממשיכים את הקורה לכתלים מוכח דאמרינן לבוד גם כשזה מבוסס על הלל"מ של חבוט ושייך לומר ב' הלכות בהדי הדדי, ואף אי נימא דאין כוונת הגמ' להכשיר את הקורה מדין לבוד והוי כעין חבוט דמנמיכים ומשפילים את הקורה גם כלפי הגובה וגם כלפי הרוחב הקורה מ"מ מקרי ב' הלכות ומוכח דאמרינן הלכות יחד.

אולם בריטב"א שפ' דהכא אמרינן קודם לבוד ואח"כ חבוט רמי ומה דלא מקדמינן לדין חבוט קודם ללבוד משום דל"א לבוד לקורה שהונמכה מכח ההלכה דחבוט רמי משום דל"א ב' הלכות בהדי הדדי ולכן קודם אמרינן לבוד ואח"כ אמרינן חבוט, ולהריטב"א צ"ל דהיתדות אינם כמין גא"ם אלא כעין זיין שמושכב על צידו ויש דבר ממשי שניתן להסמיך אליו את הקורה בדין לבוד.

והנה הגרע"א בתשו' סי' י"ב הוכיח דל"א ב' הלכות כשהלכה אחת תלויה בחברתה מדברי המהרש"א בסוגיין דבגמ' מבואר דרב אשי פי' דברי הברייתא שהקורה גם משוכה ברוחב המבוי וגם תלויה שהיא מוגבהת טפי מהכתלים והק' המהרש"א וז"ל "ויש לדקדק מי הכריח אותו למימר והיא תלויה אלא או תלויה

א. **איתיביה** רב אדא בר מתנה לרבא היתה קורתו משוכה או תלויה פחות משלשה אין צורך להביא קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת רשב"ג אומר פחות מארבעה אי"צ להביא אחרת ארבעה צריך להביא קורה אחרת, מאי לאו משוכה מבחוץ ותלויה מבפנים לא אידי ואידי מבפנים משוכה מרוח אחרת ותלויה משתי רוחות מהו דתימא מרוח אחת אמרינן לבוד מב' רוחות ל"א לבוד קמ"ל רב אשי אמר משוכה והיא תלויה והיכי דמי כגון שנעץ שתי יתדות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגובהו ג' ואין בעקמומיתן ג' מהו דתימא או לבוד אמרינן או חבוט אמרינן לבוד וחבוט לא אמרינן קמ"ל.

ובביאור דברי ר"א נחלקו הרשב"א והריטב"א דהריטב"א ביאר דקודם אמרינן לבוד ורואין את הקורה כאילו היא נמשכת עד הכותל ואח"כ אמרינן חבוט והרשב"א ס"ל שיש לומר חבוט רמי ואח"כ אמרינן לבוד ולכאז' בפלוגתא זו יש לתלות מה שייסד הגרע"א בסי' י"ב ע"פ דברי הר"ן בסוכה דלא אמרינן שתי הלכות במקום אחד להכשיר סוכה כגון למ"ד אין לבוד באמצע ויש סכך פסול בצד הסוכה יותר מד"ט דבעינן לדין דופן עקומה להכשירה ויש אויר פחות מג"ט בין הסכך פסול לסכך הכשר ובעינן גם להלכה דלבוד וגם להלל"מ של דופ"ע דהסוכה פסולה כיון שכל הלכה מבוססת על הלל"מ אחרת שא"א לומר של"א לבוד אי לא

ואף מה שהק' הר"ן אמאי ל"א חבוט רמי בקורה כיון שהיא רחבה יותר מטפח ואין לתרץ כהגרע"א דל"א ב' הלכות כשאחד תלוי בשני כיון דהר"ן לשיטתו דס"ל דיש לומר לבוד לאויר או דמיירי כמשנ"ת לעיל בשיטת הריטב"א דהיתדות מונחת כעין זי"ן וא"כ מקדימים לדון את הלבוד ואח"כ יש לעשות חבוט רמי ולהנמיך את הקורה גם ביותר מג"ט ומה שבעינן לעשות חבוט רמי גם לחלק שנתווסף בקורה מחמת דין לבוד לא קשיא דהר"ן לשיטתו שאמרינן חבוט גם על היתדות.

דברי הגר"ח בדעת הרמב"ם דאויר משהו בסוכה פוסל

ב. והנה הגר"ח הלוי זצוק"ל בספרו תמה על שיטת הרמב"ם בפ"ה מסוכה ה"א במש"כ דבסוכה מדובללת שקנה עולה וקנה יורד בפחות מג"ט הסוכה כשרה אבל ביותר מג"ט אם רוחב הקנים יותר מטפח והקנה העליון נמצא מכוון בין הקנים שלמטה כשרה ואם לאו פסולה וכתב הכס"מ שאם הסכך העליון רחב יותר מאויר שלמטה שוב לא אמרינן חבוט רמי והק' הגר"ח מהא דאיתא באהלות פי"ד שני זוזין זע"ז ויש בהן פותח טפח וכו' ומוכח דגם כשהעליון עודף על התחתון אמרינן חבוט רמי.

וביאר הגר"ח דאויר בסוכה פוסל ביותר מג' טפחים מטעם דלא אמרינן לבוד ובלא"ה אויר כל שהוא נמי פוסל וכמו למ"ד אין לבוד באמצע לא מהני קנים למעט האויר מג"ט דאויר כ"ש פוסל וזה שכתב הרמב"ם שיהיה העליון מכוון נגד שפת התחתון כלומר שלא ישאר אויר אפ' כל שהוא דלבוד לא מועיל בענין זה כיון שהעליון רחוק מן התחתון יותר מג"ט.

כדס"ד מעיקרא שקצרה ואשמועינן דאמרינן לבוד אלא דמשוכה לאו היינו קצרה אלא משוכה בגובהה פחות מג' ואשמועינן דאמרינן חבוט רמי" עי"ש.

ומכח קושית המהרש"א הוכיח הגרע"א דלא אמרינן ב' הלכות יחד היכא דאי אפשר לדון על האחד אלא מכח איך ובזה מיושב נמי קושיית התוס' וש"ר אמאי ל"א חבוט ביותר מג"ט ומשום דבגובה יותר מג' לא מיתכשר מחמת חבוט רמי כיון דלא אפשר להתחיל לבוד כלומר שקודם יש להתחיל בחבוט רמי ואח"כ י"ל לבוד לכותלי המבוי וכאן שההלכה של לבוד תלויה בהלכה של חבוט ל"א לבוד ורק כשהקורה פחות מג"ט ויש דין לבוד שפיר מהני גם מדין חבוט ובזה מיושב ג"כ קושית המהרש"א דאם איתא דאו תלויה קאמר כלומר שהקורה רחבה כשיעור המבוי מכותל לכותל וכל החסרון שהיא גבוהה מהמבוי א"כ יועיל גם ביותר מג"ט וכקושיית התוס' דחבוט רמי אמרינן גם ביותר מג"ט.

ולפמשנ"ת א"ש היטב דהר"ן לשיטתו בסוכה דלא אמרינן תרי הלכות ביחד במקום שהלכה אחת תלויה ומבוססת על הלכה אחרת דהר"ן פירש סוגיין כהריטב"א דקודם אמרינן לבוד ואח"כ חבוט רמי ולא ס"ל כסברא שנתבארה לעיל בשיטת רש"י שלבוד ל"א אלא כשיש להיכן להסמיך את הלבוד דל"א לבוד לאויר ושפיר אמרינן לבוד גם לאויר וא"כ י"ל קודם לבוד ואח"כ חבוט ואין ההלכה של הלבוד תלויה בהלכה של חבוט ומש"ה מועיל הקורה גם בצירוף ב' הלכות של לבוד וחבוט כיון שאינם תלויים וב"ז לדעת הר"ן.

ביאור הדין דל"א ב' הלכות

ג. **ויתכן** לבאר דבריהם ע"פ מש"כ רש"י בסוגיין בהא דל"א לבוד אלא לדבר שיש בו ממש ולא למחיצה דינית והיינו דבדין לבוד נתחדש בהל"מ שניתן למשוך ולהרחיב דופן קיימת או מחיצה אחרת במשך ג' טפחים וכ"ז רק כאשר ישנה למציאות ממשית שאותה יש להרחיב ולמשוך כלפי מחיצה אחרת אך כשהמחיצה הקיימת אינה מחיצה ממשית אלא מחיצה דינית כגון מחיצה שנוצרה מהלמ"מ של פי תקרה יורד וסותם או מחיצה שנוצרה ע"י הלמ"מ של דופן עקומה ל"א ביה לבוד.

והנה בדעת הרשב"א מוכח דלא כדברי הגר"ח והגרע"א דכתב להדיא דמיירי ביש יותר מג"ט באלכסון דאי לאו הכי אמרינן לבוד לקורה לאחשובי קורה ע"ג מבוי, ומעתה יש לתמוה בפרש"י דס"ל דל"א לבוד למחיצה שאינה ממשית וא"כ היאך מהני גם לבוד וגם חבט ובין אם נפרש כהרשב"א שעושים קודם חבט ואח"כ לבוד א"כ מבואר דאמרינן לבוד למחיצת חבט אפ' שאינה ממשית ובין אם נפרש כהרישב"א דאמרינן קודם לבוד ואח"כ חבט א"כ אמרינן לבוד אפ' לדבר שאינו מציאותי שהרי הקורה נמשכת לאויר שלצידה בלא שיש כותלי מבוי.

והחזו"א סי' ע"ז כתב דאין לדמות בין מחיצה דאו' לדין קורה דרבנן ורק כלפי דין מחיצות דסוכה דהוי מדאו' ל"א ביה תרי הלכות אולם בדין קורה דרבנן שפיר מהני תרי הלכות של לבוד וחבט ולא דמיא כלל לסוכה ונראה דרש"י ס"ל לחלק בין מחיצה שמועילה מה"ת לדין קורה שלא מהני אלא מדרבנן ולכן בריש

והקשה הגר"ח מסוגיין דמבואר באוקימתא דר"א דקמ"ל בברייתא דאמרינן גם לבוד וגם חבט דמיירי הקורה קצרה מרוחב המבוי פחות מג' ומונחת בגובה ע"ג יתדות פחות מג"ט והק' הרשב"א דלמה לי הכא לדינא דחבט רמי והא כיון דאין בגובהו ובעקמומיתן ג' א"כ תתכשר מדין לבוד לחוד ותירץ דאיירי שאין באלכסון יותר מג' ואין כאן לבוד ולפי"ז מבואר דאמרינן חבט ואח"כ לבוד ולפי"ז הק' הגר"ח דה"ה בסוכה המדובללת נימא חבט ואח"כ לבוד.

וכתב הגר"ח דלעולם איכא לפרושי בגמ' דאף באלכסון אין ג' טפחים והא דבעינן לדינא דחבט ולא סגי בלבוד לחוד משום דלבוד לא מהניא אלא לאחשבינהו כמחובר אבל מ"מ הקורה נחשבת כמקומה ואינה ע"ג מבוי ולענין היכשרא דמבוי קורה ע"ג מבוי בעינן ולזה מועיל הלכתא דחבט רמי.

וביאור דבריו ע"פ מש"כ הגרע"א בתשו' סי' י"ב דל"א ב' הלכות ביחד כשהלכה אחת מבוססת על הלכה אחרת כגון למ"ד אין לבוד באמצע ובסמוך לדופן יש סכך פסול יותר מד"ט ואח"כ יש אויר ואח"כ סכך כשר ולהכשיר סוכה זו צ"ל על הסכך הפסול דופן עקומה ובעינן נמי לדון לבוד להכשיר סוכה זו דיש להסמיך את הסכך לדופן ובלא דין דופן עקומה א"א לומר לבוד דאין לבוד באמצע ובעינן לומר דופ"ע ואח"כ לבוד וזה לא אמרינן, וזה כונת הגר"ח דל"א חבט רמי ואח"כ לבוד ואם א"א מלכתחילה לומר לבוד ונמצא דהדין לבוד בהכרח נסמך על הל"מ של חבט רמי ובכה"ג ל"א כלל הלמ"מ.

וכל דבריו לא נאמרו אלא כלפי קורה שמתעקמת חוץ למבוי. וכ"ה להדיא בביאור"ל ס' ש"ג ס"ע כ"ו הו"ד לעיל בסמוך דקורה שמתעקמת לתוך עשרים אמה כשרה.

ובעיי"ז יש ליישב בנוסח אחר דאמנם איירי בקורה שגבוהה מע"ג המבוי ובעיני לדין חבוט רמי ואפ"ה מקשה בגמ' פשיטא דלא משמע להש"ס דבא להשמיענו דינא דחבוט רמי אלא הוי חידוש בדין צריכה שתהיה חזקה לקבל אריח ולזה פריך פשיטא בקורה עקומה דמהני והכי מיסתבר טפי דמיירי אפ' בקורה שמתעקמת כלפי מעלה מהא דבמפרש בטר הכי דקמ"ל כשהיא בתוך כ' ועקמומיתה מחוץ לכ' ומשמע דבאופן שהקורה מתעקמת כלפי מעלה אבל בתוך כ' פשיטא דמהני וע"כ דאמרינן חבוט רמי.

הוכחת הגר"ח מסוגיא דקורה עקומה

הוא דרבא **נראה** לומר דחיליה דהגר"ח מסוגיא זו דאמר רבי זירא היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי הוא בתוך עשרים ועקמומיתה למעלה מעשרים היא למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מעשרה רואין כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה שלשה אי"צ להביא קורה אחרת ומבואר דאם קצוות הקורה מונחות על כותלי המבוי והקורה מתעקמת חוץ למבוי הקורה פסולה, וס"ל להגר"ח דהוא הדין לענין קורה שמונחת ע"ג הכתלים ומתעקמת מעל גובה חלל מבוי דפסולה.

ובדעת הרשב"א דפליג וס"ל דבקורה עקומה מהני משום שיש לחלק בין קורה חוץ למבוי לקורה מעל גובה כותלי המבוי דהא בקורה חוץ למבוי מבואר בגמ' דלא מהני באופן

סוגיין גבי מחיצת פי תקרה דרש"י לשיטתו דס"ל דהוי מחיצה דאורייתא וכמש"כ בתוס' לקמן פ"ו דמדאורייתא אמרינן פ"ת גם בקורת טפח ס"ל דל"א ביה לבוד אלא כשיש דבר ממשי משא"כ בקורה משוכה ותלויה דבאנו להתיר את עצם הקורה שזה אינו מחיצה מה"ת אלא מדרבנן שפיר אמרינן לבוד וחבוט רמי גם לאויר ולמחיצה דינית.

פלוגתת הגר"ח והחזו"א האם מהני קורה שנמשכה לכותלי המבוי ע"י לבוד

ד. **ובעיקר** דברי הגר"ח דאם יש פחות מג"ט באלכסון בין הקורה לכתלים לא מהני לאכשורי לקורה זו משום דלבוד אינו מוריד את הקורה ומישרה ע"ג המבוי אלא מאריך את האויר וסותמו ונחשב שהקורה נמשכת עד מקום הכתלים ועיקרה נשאת תלויה והוי כעין קורה עקומה דפסולה דבעינן כל הקורה ע"ג מבוי והק' החזו"א בגליונות מהא דאיתא לקמן י"ד ע"א גבי הא דמבואר במתני' דעקומה רואין אותה כאילו היא ישרה ופריך פשיטא ואי נימא דקורה עקומה אינה כשרה ללא דין חבוט רמי כדברי הגר"ח מאי פריך פשיטא הרי בעינן להלל"מ להכשיר קורה זו.

ובדעת הגר"ח נראה ליישב הא דפריך בגמ' פשיטא דהא מתני' דהתם מיירי לגבי דין קורה צריכה שתהיה יכולה לקבל אריח וקתני במתני' עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה היינו ביחס לחוזק של הקורה אפ' שבפועל הקורה עקומה דנים אותה כאילו היא ישרה אבל לענין קורה ע"ג מבוי בקורה שמתעקמת לתוך חלל המבוי בזה אף הגר"ח מודה דאין חסרון בקורה מצד שהיא עקומה

שהקורה מונחת ע"ג כותלי המבוי ומה דמהני להניח קורה עקומה שמתעקמת לגובה המבוי משום שחלל המבוי אינו נקבע לפי גובה כותלי המבוי אלא לפי גובה חלל המבוי וכאשר הקורה מתעקמת כלפי מעלה חלל המבוי נמשך עד מקום הקורה ולכן גם כשהניח קורה עקומה שפיר נחשב שכל הקורה ע"ג מבוי, והגר"ח ס"ל דגובה המבוי אינו נקע לפי מקום הקורה אלא לפי גובה הכתלים ובמקום סיום גובה הכתלים מסתיים המבוי וממילא בקורה שאינה ישרה ומתעקמת כלפי גובה המבוי נמצא שחלק מן הקורה אינו מונח ע"ג מבוי ופסולה.

דיש להטעים שהחזו"א לשיטתו לעיל בסוגיא דחקק גבי קורה למטה מעשרה טפחים דס"ל דהמבוי פסול אפי' שכותלי המבוי גבוהים יותר מי' טפחים כיון שהקורה מונחת למטה מי' טפחים דיינין לכל המבוי שגובהו פחות מי"ט ולכן יש לחקוק באורך המבוי כשיעור מבוי, וה"ה כשהקורה גבוהה יותר מגובה כותלי המבוי דנים את חלל המבוי לפי גובה הקורה.

ועוד יש לומר דהחזו"א לשיטתו דס"ל לענין מבוי לא בעינן מחיצות מצד עצמו לאשוויי שם של מבוי וסגי שדינו כרה"י במה שיש מחיצות סביב היקף החצרות שמסביב המבוי והמבוי מתייחד בכך שיש לו שימושים שונים משימושי החצרות שסמוכות לו וא"כ מעל גובה כותלי המבוי נמי יש לומר דיש לזה שם מבוי דלא בעינן מחיצות לשם מבוי, והגר"ח ס"ל דלדין מבוי בעינן מחיצות מלבד המחיצות שמגדירות את המקום לרה"י וממילא מעל גובה כותלי המבוי שאין למקום זה היקף מחיצות אינו נחשב רשות של מבוי.

שהקורה מרוחקת אפי' מעט ול"א לבוד בזה ובעינן שהקורה תהיה מונחת בתוך המבוי ממש ובקורה מעל גובה המבוי שפיר מהני תוך ג"ט מדין לבוד. וא"כ ה"ה לענין קורה שמונחת ע"ג הכתלים דהא עקמומיתה לחוץ למבוי פסולה ואי עקמימותה לגובה המבוי כשרה.

והנה בדעת הרשב"א דכתב להדיא דלא כהגר"ח ומיירי בסוגיא דבאלכסון יש יותר מג"ט בין הקורה לכותלי המבוי יש לפרש דפליג על סברת הגר"ח וס"ל דאם הקורה סמוכה לכותלי המבוי פחות מג"ט באלכסון שפיר מהני משום דאין דין שכל הקורה תהיה מע"ג חלל המבוי אלא רק מעל גבי כותלי מבוי והרשב"א לשיטתו שפי' בסוגיא דמבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו שאם אין ארבעה טפחים עומד בכותל כלפי פתח המבוי הקורה פסולה ולא מטעמא שכתב רש"י דשבקי פתחא דמבוי ואזלי בפירצה וקורה מכשירה רק כשהיא בפתח המבוי אלא טעם הפסול במבוי שנפרץ מראשו שבעינן קורה ע"ג מבוי וליכא ואי נימא דדינא דקורה ע"ג מבוי היינו ע"ג חלל המבוי א"כ יש להכשיר דהרי ודאי דכל חלל המבוי הוא מבוי דאיכא עומ"ר בכותלי המבוי ומוכח דכוונת הרשב"א במש"כ דבעינן קורה ע"ג מבוי היינו ע"ג כותלי מבוי ובכותל מבוי שנפרץ ואין בו ד"ט עומד אינו נחשב כותל מבוי.

ביאור נוסף בפלוגתת הגר"ח והחזו"א
בדין קורה ע"ג מבוי

ו. **ובאופ"א** נראה בביאור פלוגתת הגר"ח והחזו"א וכ"ה דעת הרשב"א דלעולם יש להניח את הקורה ע"ג מבוי שכל הקורה תהיה מונחת ע"ג מבוי ולא סגי במה

הרב אלעזר קניג

נראה מבפנים ושווה מבחוץ דף ט' ע"א

שהרי בני רה"ר לא יחשדו אותם בראותם שמשלטלין בתוך המבוי והלכתא שמועיל כיון דאיכא הכירא לרה"ר וגם הם (היינו בני רה"י) בעצאתם רואין אותו הלכך די להם בזה גם מדבריו משמע דאין זה משום היכר בלחוד דהא בקורה למ"ד היכר מלגו לא מהני מה שבני רה"י בעצאתם יש להם היכר א"כ צ"ב באמת אמאי מהני כאן.

ונראה לבאר עפי"ד הגאון יעקב שהקשה בסוגין וז"ל גבי קורה איכא למ"ד היכרא לבר וגבי לחי נראה מבפנים עדיף, היינו דהוקשה לו אמאי הכא לכו"ע היכר מלבר הוי פחות מהיכר דלגו, ובקורה נחלקו בזה, ותיריך ז"ל קורה דמשום היכר לחוד אמרינן הכירא לבר, לחי דמשום מחיצה דרך מחיצה למיעבד מבפנים, ואפי' למ"ד לחי נמי משום היכר, הכירא דסתימה הוא וסתימה מבפנים הוא דסתימן, ביאור התירוץ דחלוק היכר דקורה מהיכר דלחי דהיכר דקורה כל מהותו ועניינו הוא ההיכר, ובוה נחלקו היכר דמאן אבל הלחי מהותו הוא הסתימה אלא דפליגי האם הסתימה היא בתנאי מחיצה או בתנאי היכר, אך כיון שעיקרו סתימה הסתימה צריכה להיות בפנים.

והנה פליגי הראשונים בכיבוד הסוגיא מהו נראה מבחוץ ושווה מבפנים דרש"י פירש

בין שנראה מבחוץ ושווה מבפנים ז"ל כגון ששקוע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים בפנים אלא לבני רשות הרבים ונחלקו

איתמר נראה מבפנים ושווה מבחוץ נידון משום לחי נראה מבחוץ ושווה מבפנים רבי חייא ור"ש בר רבי ח"א נדון משום לחי וח"א אינו נידון משום לחי.

בפשטות היה נראה שנחלקו האם לחי צריך היכר או לא דמאן דפסל ס"ל שצריך היכר ואין כאן היכר בפנים ומאן דמכשר ס"ל דא"צ היכר או דס"ל דדי בהיכרא מלבר אך לכאן א"א לומר כן, דהנה הגמ' לעיל מינה הביאה את דברי ר' יוחנן דס"ל דאינו נידון משום לחי ואת דברי ר' חייא העמידה הגמ' תסתיים שס"ל שנידון משום לחי ובסוגיא לעיל גבי קורה תרוייהו ס"ל מותר להשתמש תחת הקורה ואוקמינהו התם לחד תירוץ דהכירא מלבר וגם לת"י קמא שאינהו ס"ל משום היכר והכירא מלבר ואיך נאמר שפליגי הכא בהיכר.

עוד ילה"ק דהא בע"א נח' אביי ורבא או מותר להשתמש בין הלחיים, ובבעה"מ העמיד מחלוקתם לשיטתם בלחי העומד מאליו, ואוקמינן בגמ' דפליגי אי לחי משום מחיצה או משום היכר, דלאביי משום מחיצה אסור להשתמש, ולרבא דמשום היכר מותר להשתמש, ולשיטתו סוגיין אליבא דרבא שהוא ודלא כהלכתא.

עוד יעויין ברבינו יהונתן שביאר המחלוקת וז"ל אבל נראה מבחוץ ושווה מבפנים שההיכר לבני רה"ר בהא פליגי דחד אמר מהני

חוצצת מלגו, וה"ה בפלוגתת אביי ורבא בלחי אי סיבת תקנתו היא משום הכירא או משום מחיצה ואי משום הכירא לחי העומד מאיליו פסול ואי משום מחיצה מותר וזהו מה שאומר הבעה"מ דה"ה פלוגתתם בבין הלחיים שהוא בשורש תקנת לחי.

אבל בסוגיא דידן איירינן רק בצורת התקנה היינו אחר שהכרענו כבר כאביי דלחי משום מחיצה עדין צורת העמדתו היא בצורת היכר והיכר זה לכו"ע מהני בתוך המבוי אך מחוץ למבוי פליגי האם נראה מבחוץ ושוה מבפנים נמי מהני.

(ואולי בזה נמי פליג הרמב"ן על בעה"מ וס"ל דבין לחיים דפליגי אביי ורבא הוא בצורת הלחי ולא בסיבת תקנתו).

אתי אוירא דהאי גיסא ואדה"ג ומבטל ליה

תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעותו ודיו הוא תני לה והוא אמר לה אין הלכה כאותה משנה אלא היכי עביד אמר שמואל משמיה דלוי עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות ומעמידו לארכו של מבוי א"נ כדרב יהודה דאר"י מבוי שהוא רחב ט"ו אמה מרחיק ב' אמות ועושה פס שלוש ואמאי יעשה וכו' וכו' ושאיני הכא דאתו אוירא דהאי גיסא ואוירא דהוי גיסא ומבטל ליה.

משמע בסוגיין שלרובו של מבוי לא מהני אפי' בפס הרחב ד' טפחים דהוי מחיצה בכל מקום ואפי' ברחב ד' אמות לא מהני כדנקט רש"י דברחב עשרים יעשה לכל צד פס שלוש אמות בריחוק ב' אמות או יעשה

הפוסקים בדעתו דעת הב"י פירש בדעתו שהכוונה כעין צורת ת דהיינו שהלחי עומד כתחילת כותל רביעי כלפי אחורי המבוי, והב"ח נקט דבכה"ג גם רש"י מודה שאין כאן לחי וביאר הב"ח בדברי רש"י שנראה מבחוץ הכוונה שהלחי הוא המשך לכותל השלישית, והיא כותל צרה יותר אלא שבתוך המבוי הוא נראה כהמשך הכותל ולצד חוץ רואים שהוא צר.

תוס' והרא"ש חלקו על דברי רש"י דלדברי רש"י אין חשיב נראה מבחוץ כיון שאין נראה לחלל המבוי.

ונראה לבאר את דברי רש"י שאי"צ שיראה מבפנים דרש"י ביאר את הסוגיא כדאמרן דלחי הוא סתימה ומצד הסתימה שבו הוא סותם בכלל גוונא ומדיני הלחי מהני ודי בזה ונתחדש בסוגיין שאותה סתימה שעושה צריך שיהיה בה היכר, היינו שההיכר הוא רק תנאי בלחי ולכן היכר זה אינו בדוקא שיהיה ניכר לבני המבוי אלא כל שניכר ובוה נחלקו בדבריו האם אפי' כשניכר רק מסביב כמין תי"ו חשיב היכר ושרי או לא.

עוד נראה לבאר דהנה במבוי אסור לטלטל כי אם ע"י תקנת עירוב, ובתקנת עירוב יש שני חלקים יש את סיבת התקנה ויש את צורת התקנה, במחלוקת שנחלקו לעיל גבי קורה אי משום היכר או משום מחיצה אבע"א כו"ע משום היכר ופליגי אי הכירא מלבר או מלגו המחלוקת היא בסיבת תקנת קורה האם קורה מתקנת את המבוי בצורה של היכר או צורה של מחיצה דאם בצורה של מחיצה היא חוצצת מלגו אם בצורה של היכר היא מלבר וכן אי הכירא מלבר היינו שחוצצת מלבר ואי מלגו היא

המבוי נחשב אויר שמבטל ולא אוירא דעלמא וה"ה אמר תוס' בכלי שהכלי לעולם אינו סותר את אוירא דעלמא ולכן לאו מיניה לא מחריב ביה ורק מחיצות קבועות המנגדות לאויר מבטל להו האויר.

ולכן כל עוד האויר של הפרצה קיים מתנגד למחיצה ומבטל אפי' מחיצה ומה שנקטו תוס' בסוכה בשלישית אפי' טפח צריך לומר דהתם גמירי דהשלישית סותם לגמרי כמחיצה את דפן שלישית וליכא אוירא כלל ולכן לא אמרינן התם אתו אוירא.

וזהו החילוק בין מניח את הדופן לארכו של מבוי שאז הפס מחלק את המבוי ומשויה לב' מבואות ואין כאן פרצה כלל משא"כ כשמניח לרוחב המבוי הו"ל פרצה ופרצה זו מונעת מהמחיצה לצמצמה.

אך נראה דכל זה הוא לדעת תוס' ודעימיה שחשיב שמחלק את המבוי לשנים אבל להריטב"א דהוי הכירא בעלמא עדין צ"ב מ"ש ומהו אתי אוירא לשיטתו.

והנה בריש סוגיין אמרינן תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים מניח קנה ומבטלו ולית הלכתא כאותה משנה והוא מתוספתא ריש מכלתין מבוי שהוא רחב מ"י אמות יתר מפתחו של היכל הרי זה צריך למעטו כיצד ממעטו עושה לו פס וממעטו.

משמע בתוספתא שכל פס מהני למעטו ונראה לבאר דלדידן דלמעלה מעשר אמות פסול משום פרצה לא אתי פס ומבטל ליה לפרצה אבל לתוספתא שיתר על עשר אמות ילפינן מפתחו של היכל שפיר יש למעטי

פס שיש אמות וירחיק ד' אמות ולכא' דבר זה צ"ב אמאי לא מהני ואיך הפס דהוא מחיצה מתבטל מפני האויר.

ויעוי' תוס' בסוכה ז. גבי שלישית טפח דמקשה הגמ' ויעמידנו כנגד ראש תור והקשה תוס' הא אמרינן בעירובין אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ותירץ דהכא בטפח הסוכה מחיצה דאוריתא והלכתא גמירי לה לא אתי אוירא ומבטל לה.

עוד יש להבין את דברי תוס' ד"ה ואצבעיים שנקט שבכלי לא שייך לומר אתי אוירא דהאי גיסא ומבטל ליה אמאי לא אתי אוירא ומבטל לכלי.

והנה במניח את המחיצה ד' אמות בגובה עשרה לארכו של מבוי נחלקו הראשונים האם נחשב כב' מבואות או כמבוי אחד דהנה תוס' נקטו שצריך שלא יהיה מאותו פס עד סוף המבוי יותר מעשר אמות ואם יש יותר מ"י אמות צריך עוד תיקון עפ"י סוגיא דמבוי עקום דלעיל אבל הריטב"א כתב שא"צ דהפס הוי רק להכירא בעלמא וי"א הוי ב' מבואות ממש וצ"ב במאי פליגי.

והנראה בביאור דברי הגמ' דהנה בהא דאתי אוירא דהאי גיסא ומבטל ליה נקט תוס' שלא אומרים בכלי וריצב"א שם בתוס' נקט דאוירא דעלמא לא אמרינן ונראה הביאור בזה דכאשר יש פרצה כמבוי יותר מעשר ובא לצמצם את הפרצה ע"י פס אמרינן אתי אוירא היינו שאין בכח הפס לבטל שם פרצה מיניה וכיון שמהאי גיסא ומהאי גיסא יש אויר מרובה חשיב עדין פרצה ולכן אומר ריצב"א דרק אויר

שור שהוא משום שלמד שגם בצורת הפתח לא יהני בכה"ג והוא משום דאתי אורא דהאי גיסא ואורא דהאי גיסא ומבטל ליה אבל רבינו פרץ סבר שבצורת הפתח לא שייך לומר אתי אורא דהאי גיסא ומבטל ליה.

אך יעוי' רע"א (תשובה י"ח) שהביא מחלוקת הראשונים האם בלחי הרחוק ג"ט פסול מדין אתי אורא דהרבינו יונתן מבאר הטעם משום אתי אורא ולדבריו אם הלחי רחב מג' מהני ברחוק פחות מהלחי אבל הביא שהמג"א (שס"ג ה') הביא שתוס' פליג על הרבינו יונתן וס"ל דלא הוי לחי וצריך לחי אחר להתירו (ע"י תוס' י: ד"ה ועושה) א"כ אין ראייה לדברינו דמשום אתי אורא דהאי גיסא ועוד דהביא שם בשם תוספות שבת שחלק על התבנו"ש בעצם הראייה שאין ראייה כלל מתוס' שלא הביא תי' זה משום דדקדק של בברייתא דלא מיירי ברחוק מן הכותל.

ולעצם הנידון נראה לבאר עפ"י דברי הגר"ח (שבת ט"ז ט"ז) שביאר בהא דמהני צורת הפתח לדעת הרמב"ם שמהני רק לשוייה לפתח ולא שנחשב סתימה א"כ יש לומר דאי חשיב סתימה א"כ לא נאמר אתי אורא דהאי גיסא ומבטל דהא סתם ליה אבל אי חשיב לשוייה פתח א"כ הו"ל אויר פתח ואתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה אך אינו מוכח דשמא אויר פתח לא חשיב אויר לבטל.

על ידי פס דאחר שהניח את הפס תו ליכא פתח דעשר אמות ושפיר מהני.

וע"כ אם נאמר שהריטב"א למד את הסוגיא מדין פתח וא"כ מעיקר דינא היה מהני להניח קנה אלא שחסר בהיכר ולפי"ז אולי י"ל שהריטב"א למד שיש הבדל שאם הניח על רחבו של מבוי אינו מהני להיכר שאין כאן פתח יותר מי' ורק כשמכניסו לארכו של מבוי וההיכר ברוחב ד' אמות מהני להיכר שהפתח פחות מעשר אך בריש סוגיין מביא הריטב"א את דברי רש"י שאין הלכה כאותה משנה משום דאתי אורא דהאי גיסא ואורא דהאי גיסא ומבטל ליה ואכתי צ"ע.

והנה יל"ד בצורת הפתח אי אמרינן אתי אורא דהאי גיסא ומבטל ליה ונראה דפליגי בה הראשונים דהנה תוס' בדף י"א בקושיית הגמ' איפכא מאי פירש הספק האם מהני צורת הפתח בגובהה והקשה דהא צורת הפתח הוי קנה מכאן וקנה מכאן ע"ג דל קנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו ותירץ דמבעי' ליה היכא דלא מהני לחי כמו במפולש או ביתר מעשר דצריך דוקא צורת הפתח ומבעי' לן האם מהני צוה"פ גבוהה, וברבינו פרץ תירץ דמיירי שהקנים רחוקים ג' טפחים מן הכותל דבתורת לחי לא מהני דצריך שיהיה הקורה קרובה לכותל ג' טפחים אבל מתורת צורת הפתח מהני ובתוס' לא תירץ את תירוץ רבינו פרץ כתב התבואות

הרב אלעזר קניג

בענין לחי משום מחיצה דף ט' ע"א

התורי"ד מתרץ שקורה היא מדין תקרה ולכן חודה החיצון יורד אבל מחיצה סותמת בתחילתה שהוא סוף המבוי.

ועי' ראמ"ה שכתב לתרץ שהנה יש לחקור בלחי משום מחיצה האם הכוונה שהלחי נמשך ועי"ז כאילו יש מחיצה או"ד אמרו חז"ל דדי בלחי שהוא תחילת מחיצה ואם נאמר כהצד השני דדי שיש לחי בפתחו א"כ מובן החילוק בין לחי לקורה.

והנה בתוס' ביאר טעם אחר בדברי אביי דחלוק לחי מקורה דקורה כיון שהיא רחבה טפח לא חיישינן שיבוא להוציא מהמבוי לרה"ר אבל לחי כיון שהתירו במשהו חיישינן ואף בעשאו יותר ממשהו אסור משום לא פליג רבנן.

ויש לדון במאי פליג רבא עליה והנה בסוגיא לקמן ט. הביא רבא ראייה לשיטתו מהא דכי אתא רבין אר"י מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו משמע שלמד שהוא משום מקום פטור דהבין לחיים נחשבים כמקום בפני עצמו ואותו מקום נחשב כמקום פטור והקשו הראשונים דאיך יתכן שהוא מקום פטור מאחר שמדאו' הוי רה"י ואיך רבנן ועקרו בקו"ע לטלטל ממנו לרה"ר ותי' הריטב"א דהא דג' מחיצות הוי רה"י הוא רק בפתוח לכרמלית והכא מיירי בפתוח לרה"ר עוד תי' דמיירי התם

נחלקו אביי ורבא האם בין לחיים אסור או מותר דאביי סובר דין לחיים אסור ורבא דבין לחיים מותר.

הבעה"מ מעמיד פלוגתת אביי ורבא לשיטתם אם לחי משום היכר או משום מחיצה דאביי סובר דלחי משום מחיה (בסוגיית לחי העומד מאליו) וסתמא דמחיצה חודה הפנימי סתם ורבא שסובר שם משום היכר הכא נמי ס"ל דלחי משום היכר וסתמו חודו החיצון יורד וסותם לכן התיר להשתמש בין הלחיין.

התוס' מקשה עליו מדברי אביי דאמר לעיל ה. קורה משום מחיצה ומ"מ סובר שאסור להשתמש תחת הקורה.

ותירצו הראשונים בכמה אופנים.

הרמב"ן במלחמות תירץ ז"ל ואפשר שהטעם מפני שהקורה טפח וניכר חודו החיצון מן הפנימי והלחי אפי' נחבט הסרבל ואין חודו החיצון ניכר לפיכך אסרו אפי' ברחב היינו שבקורה כיון שאפשר לומר שחודה החיצון אמרינן משא"כ בלחי לא שייך לומר חודה החיצון.

הריטב"א תירץ דבקורה סבר אביי דחודה החיצון סותם משום דרחבה טפח היינו ששיעורה טפח גם שייך לדיני המבוי וממילא סותם בסופו משא"כ לחי.

דבאמת ס"ל לתוס' דרבא גוזר כדאביי שלא ישתמש בהיכר כדי שלא יבוא להוציא לרה"ר אבל כל הגזירה שייכת כשרוצה שהלחי יתיר לו את מקומו ובפחות מד' שהוא מקום שמתיר עצמו משום שהוא מקום פטור א"כ לא שייך לגזור אבל ביותר מד' שהלחי עשוי להתיר א"א להשתמש במקומו כשהוא בא להתיר משום הגזירה הנ"ל ולפי"ז מיושב נמי קושיית הגרעק"א.

והנה הריטב"א הביא את טעם התוס' בשנוי קצת וז"ל וטעמא דמלתא פי' בתוס' משום דלחי כיון דשיעורו כל שהוא לא עביד הכירא כלל ודלמא אתי להשתמש חוצה לו משמע דכיון שהוא קטן כ"כ אם ישתמש בו לא ייחשב היכר וכדי להחשיבו היכר צריך לא להשתמש בו ולכאן לפ"ד הקרני רא"ם קרובים דברי תוס' לדברי הריטב"א.

ואם פליגי הריטב"א והתוס' לכאן הנפק"מ בצורת הפתח ששיעורה נמי משהו דלפי התוס' שכיון ששיעורו משהו יש חשש שמא יוציא א"כ ה"ה בצורת הפתח אבל לפי הריטב"א דהוא משום ההיכר שבוא יש חשש שלא יעשה היכר אם ישתמש בו א"כ צה"פ שהוא משום מחיצה לא שייך לאסור [ועי' קרן אורה יא. שנקט להתיר ובמרו"ש אסר].

רק לגבי הרה"י ולא לגבי הרה"ר דכ' דאולי לזה נתכוין רש"י.

ולפי"ז נקט רבא דרק עד ד' טפחים הוי מקום פטור אבל יותר מד' שלא הוי מקום פטור חוזר וניעור האיסור ככרמלית ומודה בדין לחיים כשהם יותר מד'.

אך יעוי' תוס' בדף ח: סוד"ה הכל שהוכיח שאין הטעם כבעה"מ מהא דרבא דס"ל תרווייהו משום הכירא ובסמוך מודה רבא דאסור להשתמש בין לחיים היכא דרחב ארבעה משמע מדבריו שלמד את טעם דברי רבא שבלחי אין לגזור ומעל ד' יש לגזור.

ועי' בדו"ח להגרע"א שהקשה שלכאן יוצא מילתא דתמיהה עפ"י דברי תוס' דבלחי משהו אסור וממשהו ועד ד' טפחים מותר ולא גזרינן ובד' טפחים מצריכנן ועל אף שאין סיבה לגזור לא פלוג איך יתכן שנאמר לא פלוג מאחר דעד ד' לא גזרינן.

עוד הקשה המהרש"א על דברי תוס' דלדבריו נמי קשה אך האיסור משום גזירה ורבא לא גזר בפחות מד' ע"כ טעמא אחרין אית ביה.

ועי' קרני ראם שתי' על המהרש"א וביאור דבריו שמעתי מהר' פ"ש שליט"א

הרב ישראל מאיר שפיגל

בענין אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא דף י' ע"א

כתקנתיה דרב יהודה לא אמרינן דהאור שבהאי גיסא ובהאי גיסא מבטל ליה ורק באופן שמרחיק שתי אמות ועושה פס אמה ומחצה אמרינן דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לעומד וכן מוכח מהא דאקשינן וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה אכן אם אור שבצד אחד שוה להעומד אמרינן אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה אף אם פרוץ כעומד מותר משום שהאור מבטל להעומד ודיינינן ליה כמאן דליתא וכדלהלן.

ולקמן בדף י"ד ע"ב מבואר לגבי לחי שאם הרחיקו מן הכותל יותר מג"ט פסול ובפירוש רבנו יהונתן פי' טעמו של דין זה משום דהאור שבין המבוי ללחי מבטל את הלחי מדינא דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה והמגן אברהם ס' שס"ג כתב דאף דעת השלטי גבורים כן מהא דכתב דבאופן שהלחי רחב יותר מג"ט מהני אפילו כשהוא רחוק מן הכותל ג' טפחים ע"כ דס"ל כהרבנו יהונתן שכל פסולו של לחי שהרחיקו מן הכותל ג"ט פסול משום דינא דאתי אורא דהאי גיסא וכו' וממילא אם הלחי רחב יותר מן הפירצה דבאופן שהאור קטן מן העומד ליכא בזה דינא דאתי אורא דהאי גיסא וכו'.

וסיים המג"א דבתוס' מוכח שלא כדברי השלטי גבורים, וביאר דבריו במחצית

א. **תני** לוי מבוי שהוא רחב כ' אמה נועץ קנה באמצעיתו ודיו הוא תני לה והוא אמר לה אין הלכה כאותה משנה אלא היכי עביד עושה פס גבוה במשך ארבע אמות ומעמידו לארכו של מבוי, אי נמי כדרב יהודה דאמר רב יהודה מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמה מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות ואמאי יעשה פס אמה ומחצה וירחיק שתי אמות ויעשה פס אמה ומחצה שמע מינה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד, לעולם אימא לך הוי עומד ושאיני הכא דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה וירחיק אמה ש"מ עומד כפרוץ אסור, לעולם אימא לך מותר ושאיני הכא דאיכא אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה אין הכי נמי וכולי האי לא אטרחהו רבנן.

ל"א אתי אורא ומבטל לעומד אלא כשהאור שמצד אחד רבה על הפרוץ

והנה בסוגיין מבואר דאם העומד רבה על הפרוץ שמצדו ל"א אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לעומד אפילו שבצירוף ב' האוירים הם רבים על העומד או אפי' שבצד אחד לבדו רבה על העומד אלא באופן שהאור שבכל צד רבה על העומד ולהכי כשמעמיד פס שלש אמות ומרחיק ב' אמות

משום שהעומד רבה על האויר צ"ב האיך יועיל לאופן שיעשה הפלגה יותר מג"ט דהאויר רבה על העומד.

והנה ברשב"א ובריטב"א מבואר לחלק בין אויר שהוא יותר מהעומד שהוא מבטל את העומד בכל גווי אבל כשהעומד שוה לאויר שבין ל"א אתי אוירא דהאי גיסא וכו' אלא אם בצדו השני של העומד איכא אויר טפי מהעומד, וצריך ביאור דהרי כשהאויר שבצד אחד קטן מהעומד מבואר בגמ' שאפ' כשהאויר שבצד השני גדול מהעומד ל"א אתי אוירא וכו' וא"כ ממ"נ אם באויר שוה לעומד אמרינן אתי אוירא א"כ גם כשיש בצדו השני אויר בשיעור של העומד נימא אתי אוירא וכו' ואם באויר שוה לעומד ל"א אתי אוירא והוי כמו אויר שפחות מהעומד א"כ מה בכך שהאויר בצדו השני גדול מהעומד.

שיטת רש"י דבעומד מרובה האויר בטל זכמי שאינו

ג. **והנה** ברש"י מבואר בהא דאם יש אויר פחות מהעומד דלא אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה משום שהעומד מבטל את האויר הקטן ממנו וכלשון רש"י "דבטיל ליה אויר דזוטר מיניה" וממילא אין כאן אויר שיבטל להעומד א"כ מבואר דאויר כל שהוא יכול לבטל את העומד אם הוא יצטרף לאויר שבצדו השני של העומד אלא שאם יש עומד גדול מן האויר אמרינן דהאויר בטל ואיננו ולכן לא שייך למימר אתי אוירא דהאי גיסא וכו'.

וברש"י הקשה לפי"ז דא"כ הא דדחי בגמ' דאפ' תימא דאמרינן עומד מרובה

השקל שכוונתו לתוד"ה ועושה שמבואר שאם עושה פס ג' אמות בראש המבוי לרוחבו יש להניח לחי נוסף ול"א שהפס ישמש כלחי כיון שהוא רחוק מן הכותל יותר מג"ט ולהשלטי גבורים דס"ל דבלחי רחב יותר מג"ט אי"צ להעמיד לחי אחר לא שייך הכא סברא זו דהפס רחב טפי מג"ט דמיירי בפס ג' אמות וכתב המחזה"ש לבאר בדעת התוס' דלחי שהרחיקו מן הכותל ג"ט פסול דהתוס' ס"ל דטעם הפסול בלחי שהרחיקו ג"ט משום דליכא היכרא וכ"כ הגרע"א בתשו' י"ח וא"כ אף בלחי רחב ג"ט לא מהני.

ביאור דברי הר"י בטעמא דר"י דבעינן לחי ג"ט דל"א אתי אוירא ומבטל

ב. **ובעיקר** דברי הרבנו יונתן צ"ב דכתב לבאר דברי רבי יוסי דא"א לעשות לחי פחות מג"ט דחיישינן דירחיק את הלחי ג"ט מן המבוי ויתבטל מדין אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה יש תמוה דמה מהני לחי רחב ג"ט דהלא אם ירחיק מעט יותר מג"ט לא יהני לחי ג"ט דבעינן שהעומד יהיה רחב טפי מהאויר, וביותר צ"ע דבסוגיין מבואר דאם האויר שוה לעומד נמי אמרינן אתי אוירא וכו' וא"כ כשיפליג את הלחי ג"ט בצמצום לא יועיל לעשות לחי רחב ג"ט, וכבר הקשה כן בספר תוספות שבת.

ובאמת השלטי גבורים הכשיר רק בלחי רחב יותר מג"ט וא"כ י"ל דלחי שהוא רחב יותר מג"ט הוי לחי חשוב שעומד בפנ"ע כעין תחילת מחיצה ול"א אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ובדברי הרבנו יהונתן שכתב להצריך לחי רחב ג"ט בלבד ומהני

וירחיק ב' אמות וכו' מחדשת הגמ' דאמרין אתי אורא וכו' ועוד הקשה דאמאי לא ניהא ליה להרש"י לפרש בפשיטות דלא מהני פס עומד במבוי שפתחו יותר מכ' אמה כיון שגם אם יעמיד פס מ"מ הפתח של המבוי יותר רחב מ' אמות ורק תקנתיה דרב יהודה מהני דאם המבוי רחב ט"ו אמה ועושה פס ג' מהני מדין עומד מרובה ונשאר פתחו של י' אמות.

והנה מה שרש"י לא פי' כהגרע"א משום דס"ל דאם יעמיד פס כלשהוא בפתח המבוי באמצעו תו לא חשיב פתח גדול מ' אלא הוי ב' פתחים שבכל אחד מהן אין י' וכ"כ בר"ן לגבי הא דאמר שמואל במבוי שרחב כ' אמה יעשה פס באורך של ד"א לאורכו של מבוי וביאר הר"ן בהאי תקנתא אמאי ל"א ביה אתי אורא דהאי גיסא ומבטל ליה דל"א שע"י הפס חשיב ב' מבואות ואויר שמחוץ למבוי אינו מצטרף לאויר של תוך המבוי לומר אתי אורא וכו' וכל צד חשיב אויר שמחוץ למבוי כלפי האויר שבצד השני וכמש"כ הרשב"א או משום שכותל שמשמש כותל למבוי הוא חשוב ואינו מתבטל ומה"ט יש להניח את הקורה ע"ג הפס דוקא או עכ"פ בתוך ג' לפס אלא שפס ד' יש לו חשיבות ול"א ביה אתי אורא ויש שני פתחים למבוי וכל אחד מהן אין בו שיעור של י' אמות וזה כהגרע"א שמצרפים את ב' הפתחים ליותר משיעור י' אמות.

ומה שהק' הגרע"א דבתחילת הסוגיא אכתי לא ידעינן סברא זו דאתי אורא נראה ליישב ע"פ משנ"ת דבאופן דאיכא עומד מרובה ל"א אתי אורא משום דהאויר מתבטל להעומד ובאופן שהפרוץ מרובה על העומד ידעינן בס"ד

מב' רוחות אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה והרי אי אמרינן עומד מרובה ממילא ליכא כלל אויר דהאויר מתבטל לעומד ותו לא שייך למימר דאתי אורא ומבטל ליה ות"י הרש"ש דחלוק דינא דעומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת לדינא דעומ"ר מב' רוחות דגם אי אמרינן מב' רוחות עומ"ר ומשום דבדין עומד מרובה מרוח אחת נתחדש דדיינינן לכל הרוח כסתום מחמת שיש סתימה ברוב הרוח ויש דין לילך אחר הרוב וממילא אנו דנים שאין כאן כלל פרוץ דהפרוץ מתבטל להעומד אולם זה רק באופן שהעומד מרובה מן הפרוץ ברוח אחת משא"כ באופן שמצרפים את ב' העומדים מב' רוחות ובכל רוח בנפרד העומד אינו רבה על הפרוץ א"כ יש סברא לומר דקודם שתצרף את ב' העומדים מב' הרוחות יש לצרף את האוירים מרוח אחת ולבטל את העומד מדין אתי אורא וכו' וכיון שיש ב' כוחות המנוגדים זל"ז שהאויר רוצה לבטל את העומד והעומד רוצה להצטרף לעומד האחר ולבטל את האויר בכה"ג האויר אינו מתבטל וזהו פריך בגמ' דגם אי נימא דאמרין עומ"ר מב' רוחות מ"מ שייך דינא דאתי אורא וכו'.

הוכחה דחלוק עומ"ר מרוח אחת לב' רוחות וכשיש עומ"ר האויר בטל וכמי שאינו

ג. **ויש** להוכיח כסברא זו מרש"י בריש פירקין שביאר בהא דלית הלכתא כלוי משום דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה והקשה הגרע"א דהרי בתחילת הסוגיא הגמ' עדין לא חידשה סברא זו דאמרין אתי אורא וכו' ורק אחר דפריך ויעשה פס אמה ומחצה

ליה וא"כ ממ"נ אם יש בכה"ג דינא דאתי וכו' א"כ גם אי עומד כפרוץ מותר הכא העומד בטל ואי ל"א ביה אתי אורא א"כ גם אי עומד כפרוץ אסור הכא שרי ע"י שיניח קורה מכותל לכותל עכ"פ לשיטת רש"י לעיל בהא דאין הלכה כלוי דביאר דרק משום דינא דאתי אורא וכו' א"א להעמיד פס לצמצם את רוחב המבוי ובלא"ה מהני הפס וע"כ דמניח את הקורה מכותל לכותל וא"כ צ"ע היאך ש"מ דפרוץ כעומד אסור.

אבן לפמשנ"ת א"ש דהא דליכא לדינא דאתי אורא כשהאור קטן מהעומד משום דהוא בטל להעומד אבל באופן שהאור אינו בטל להעומד יש בכוחו להצטרף לאור שבצדו השני של העומד ושניהם יחד יכולים לבטל את העומד וא"כ אי נימא דעומד כפרוץ מותר וע"כ דהוי סתום והאור אינו מצטרף לאור השני אלא הוא בטל משא"כ אי עומד כפרוץ אסור והיינו שהאור אינו בטל ממילא אמרינן אתי אורא וכו'.

זמה שדחתה הגמ' דגם אי פרוץ כעומד שרי מ"מ אמרינן אתי אורא וכו' משום דחלוק עומד מרובה על הפרוץ מעומד כפרוץ דבעומד מרובה על הפרוץ אמרינן דהעומד מבטל את הפרוץ לגמרי ודיינין שכל הרשות סתומה משא"כ אי פרוץ כעומד שרי אין הכוונה שכל הרשות סתומה אלא שכן נאמרה ההלכה מסיני שסגי במחיצה לחצי מהמקום דאמר רחמנא לא תפרוץ רובא וממילא האור אינו מתבטל להעומד ושוב האור יכול להצטרף לאור נוסף שבצדו השני של העומד ולבטל את העומד.

דאמרינן אתי אורא ומבטל להעומד ומה שנתחדש בהמשך הסוגיא דגם באופן שאמרינן עומ"ר מב' רוחות אך בכל רוח בפנ"ע אין עומ"ר דאמרינן אתי אורא ומבטל לעומד משום דלא מצרפים את ב' העומדים לבטל את האור וזה נתחדש למסק' דהאור והעומד אינם יכולים להתקיים יחד והמועט מביניהם מתבטל למרובה ושהאור אינו בטל בהכרח דהאור פוסל את המחיצה.

זבזה מבואר מדוע תלי לה הגמ' דינא דאתי אורא האם אמרינן עומ"ר מב' רוחות דבתחילה סברה הגמ' דאי אמרינן עומ"ר מב' רוחות תו לא שייך למימר אתי אורא דהאור בטל לעומד וחידשה הגמ' דאפי' אי נימא עומ"ר מב' רוחות מ"מ שייך למימר דין אתי אורא ומשום דהעומ"ר מב' רוחות אינו מבטל את האור.

זמה"ט הוצרך רש"י לפרש בהא דמבואר בגמ' דאי ל"א עומ"ר מב' רוחות היינו דהעומד בטל וז"ל "כשתצרפם לא הוי עומד מרובה אלא אזיל לגבי כל חד וחד ונמצא פרוץ רבה עליו ומבטלו ונמצא פתח רבה מעשר" והיינו דאי ל"א עומ"ר ממילא הפרוץ מבטל להעומד כלומר שבשביל להתיר את הפירצה היה אפשר ע"י קורה מצד לצד וכמש"כ הרשב"א אך כיון שהעומד מתבטל הוי פתח רחב מעשר.

זכן יש להוכיח מהא דפריך בגמ' וירחיק אמה וכו' ואמרינן שמע מינה עומד כפרוץ אסור ולכא' תמוה דהא עתה כבר ידעינן את הסברא דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל

ודהאי גיסא ומבטל ליה ואעפ"כ אם עשה לחי רחב ג"ט מהני ומשום דלחי ביסודו דומה לפרוץ כעומד שהרי בכח הלחי להתיר את כל הפתח וכל האויר שבצידיו ניתר ע"י הלחי אמנם ודאי א"א להחשיבו כעומד מרובה על הפרוץ שמחשיב את כל הפרוץ כסתום דזה רק דין כשיש רוב סתום ולחי אינו רוב הפתח אבל כין שהוא מתיר את הפתח דיינינן ליה כמו עומד כפרוץ ומעתה אם הפירצה שבין הלחי למבוי יותר מהלחי עצמו אזי הוא מצטרף לאויר שבצדו השני של הלחי שהוא נדון כשורה ללחי שבצירוף אויר שגדול מן העומד הוא מבטלו אבל אם הפירצה שבין המבוי ללחי שוה ללחי אינו מבטל את הלחי.

**פלוגתת הרשב"א והר"ן כשיש ב' פרצות
ובניהם עומד מועט האם אמרינן אתי
אורא**

ה. **והנה** הר"ן בדף ט"ז ע"ב כתב לחלק בין דינא דאתי אורא וכו' לדינא דעומ"ר מב' רוחות לא הוי עומד דאתי אורא הינו דבטל העומד ודינא דעומ"ר מב' רוחות הינו שהפרוץ אינו סתום אבל העומדים חשיבי עומדים.

ועפ"ז כתב הר"ן שאם יש ב' פרצות בכותל והעומד שביניהם קטן יותר מהפרצות אמרינן אתי אורא וכו' וכל מנת שכל הרוח תהיה סתומה בעינין שיהיה ברוח זו עומד גדול מהפרצות ומהעומד יחד.

אמנם ברשב"א משמע דפליג בסוגיין כתב שאם יש בכותל ב' פרצות והעומד שביניהם יותר קטן מכל אחת מן הפרצות דאמרינן אתי אורא וכו' ואם יש פירצה של י' אמה לא מהני שיש בכותל עומד שגדול

ביאור הא דמבואר ברשב"א דבעומד כפרוץ אמרינן אתי אורא כשבצד השני האויר מרובה ודברי הר"י דבלחי ג"ט ל"א אתי אורא

ד. **והנה** הרשב"א והריטב"א הק' בהא דאמרינן בגמ' שמע מינה פרוץ כעומד אסור ולא אמרינן נמי דש"מ דעומד מרובה מב' רוחות אסור שהרי לפי מה דסלקא דעתך דל"א בזה אתי אורא אפשר להתיר בזה מדין עומ"ר מב' רוחות ולפי משנ"ת בשיטת רש"י שכל מה שס"ד דל"א אתי אורא משום שהעומד כפרוץ מותר אבל אי פרוץ כעומד אסור פשיטא דאמרינן אתי אורא דהאי גיסא ולזה לא יהני גם עומ"ר מב' רוחות דעומ"ר מב' רוחות לא מהני שלא יהיה סברא דאתי אורא וכו'.

ולפי"ז יש לבאר בטוב טעם בהא דכתבו הראשון דאף למסקנא דאם יש פרוץ כעומד אמרינן אתי אורא רק באופן שבצד האחר של העומד איכא אויר מרובה מן העומד והוא שהדין אתי אורא מבטל את העומד דרק כאשר האויר מרובה מן העומד באחד מן הצדדים יש בכוחו לבטל את העומד אבל באויר שהוא שוה לעומד אינו יכול לבטלו אך גם העומד אינו מבטל את הפרוץ ולכן אם האויר קטן מן העומד הוא בטל ע"י העומד ואם הוא שוה לעומד אינו בטל ובצירוף האויר שבצד השני שהוא גדול מן העומד יש בכוחו לבטל את העומד דאתי אורא דהאי גיסא וכו'.

ואדאיתנין להכי יש לבאר דברי הרבנו יונתן שפסולא דלחי שהרחיקו מן הכותל יותר מג"ט משום דאתי אורא דהאי גיסא

פירצה במבוי סמוך לראשו ויש פס ד' בראש המבוי המבוי אינו נפסל ובליכא פס ד' המבוי נפסל והק' הרשב"א באופן דאיכא עומד ד' אמאי ל"א דהאזיר דהאי גיסא (בעלמא) ודהאי גיסא (הפירצה של המבוי) יבטל את הפס ד' והתם לא בעינן את הפס ד' לתורת מחיצה דהא איכא עומד מרובה ורק בשביל שיהיה קורה ע"ג מבוי בעינן לפס ד' א"כ מה שייך דינא דאתי אורא וע"כ דאתי אורא מבטל לגמרי את העומד.

ועי"ב צ"ל דודאי הרשב"א סובר דדינא דאתי אורא הינו דהאזיר מבטל את העומד כאילו אינו קיים אך רק לגבי להשתמש עם העומד לכל צורך שהוא אבל להחשיבו כפירצה להצטרף עם העומד להחשיב שיש כאן פירצה של יותר מ"א אמות א"א לצרפו דסו"ס אין כאן פירצה.

מהפרצות ומשמע שלא מצרפים את העומד לפירצה י'.

ויצ"ב דבסוגיין משמע דדין אתי אורא הינו דהעומד בטל דהא בתקנתא דלוי במבוי רחב כ' אמה שיעמיד פס כל שהוא באמצע מבואר בגמ' דאין הלכה כאותה משנה וביארו רש"י והרשב"א משום דאתי אורא וע"כ דדיינין להעומד כמאן דליתא.

ונראה לומר בדעת הרשב"א דס"ל דאתי אורא וכו' אינו מבטל את העומד מלהיות קיים אלא שמבטלו שאינו יכול לשמש בתורת מחיצה או תורת פתח ולכן הפס כל שהוא לא יכול להחשיב את הפתח כפתח של י' אמות.

אמנם מדברי הרשב"א מוכח כדברי הר"ן דדנים להעומד כמאן דליתא מהא דהקשה בסוגיין מדינא דר"א ור"א דאם יש

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

בסוגיא דעורת הפתח דף י"א ע"א

פתח דפיתחא בד' רוחות לא עבדי אינשי, משא"כ ברוח אחת דעבדי אינשי פתח פשיטא דמהני צוה"פ.

והנה ברשב"א ג"כ הקשה קושית התוס' דגם ברוח אחת נאמר דלא יועיל צוה"פ בפרו"מ, אמנם הרשב"א לא תי' ונשאר בצ"ע. וילעי' האם הרשב"א פליג ולא סי"ל כתי' התוס' לחלק בין רוח אחת לד' רוחות, דברוח אחת עבדי אינשי פיתחא ולא בד' רוחות. דאולי להרשב"א גם ברוח אחת לא עבדי אינשי פיתחא. או אפ"ל דהרשב"א לא סי"ל כתי' התוס' ולא משום שגם ברוח אחת לא עבדי אינשי פיתחא, אלא דכיון שיש פירצה של פרו"מ ממילא גם ברוח אחת צוה"פ לא מתיר כשזה פרו"מ.

ואפ"ל דדעת הרשב"א דכיון דאליבא דרב החסרון ביותר מי' שלא מועיל בו צוה"פ אינו מחמת שאי"ז מקרי פתח [דאזו היה מקום לדון האם עבדי אינשי פיתחא או לא] אלא דלרב זהו חסרון אחר דזה עדיין נחשב פירצה, ובכה"ג שהחסרון ביותר מי' הוא שזה פירצה לא יועיל בזה צוה"פ. וממילא לדברי רב יוסף דנלמד מבנין אב דה"ה גם להיכא דפרו"מ דדינו כמו ביותר מי', הרי ממילא אפ"ל דה"ה גם אם הפרו"מ הוא ברוח רביעית דג"כ לא יועיל צוה"פ. וראיה ממש"כ הרשב"א לעיל מיניה דצוה"פ דמתרת גם ביותר מי' (אליבא דחכמים) זהו משום דהוי כסתום, [דל' הרשב"א

מבואר דשי' רב דלא מהני צוה"פ ביותר מי' וע"ז אמר רב יוסף דה"נ נלמד בק"ו דבפרוץ מרובה ג"כ לא מהני צוה"פ, והגמ' דוחה דמצינו בפסי ביראות דיותר מי' לא מהני לר"מ משא"כ בפרו"מ דמהני בפסי ביראות לכו"ע. ויעוי' ברש"י וכן כ' בתוס' ד"ה חצר דמיירי לרב יוסף בפרו"מ בד' רוחות, אבל ברוח אחת או שתיים לכו"ע מהני בו צוה"פ.

שי' הר"ן דגם בפרו"מ ברוח אחת ג"כ לא מהני צוה"פ, ומה דכ' רש"י ד' רוחות היינו לרבנותא דאם הרוח האחת שיש בה פרו"מ היא מתוך ד' רוחות שג' מתוכם הם פרוץ כעומד ורק יחד עם הרביעית יש שם פרו"מ, אזי יש שם של פסול על כל ההיקף [ואפי' שכל החיוב לסגור החצר ברוח רביעית הוא מדרבנן]. ועכ"פ לשי' הר"ן אפי' שפרו"מ הוא בסך הכולל של כל הד' מחיצות, מ"מ גם באופן שהפרו"מ מגיע רק מכח הרוח הרביעית ג"כ נפסל כל ההיקף. ובה פליג ארש"י דסי"ל דא"א שפרו"מ של רוח אחת תפסול את כל ההיקף.

והנה בתוס' ד"ה חצר הקשה דמהאי ק"ו נאמר דגם ברוח אחת לא יהני צוה"פ כמו ביותר מי' דלא מהני בו צוה"פ. ותי' בתוס' דמהק"ו א"א ללמוד אלא על ד' רוחות, דכל החסרון ביותר מעשר הוא דכיון דלא מיקרי פתח לכן לא מועיל בו צוה"פ וממילא רק בפרו"מ בד' רוחות שייך ללמוד ק"ו דלא יועיל צוה"פ משום דבד' רוחות לא מיקרי

הקילו בו שאותו התיקון יכול להיות גם בצוה"פ אפי' שהוא פרו"מ, משא"כ חצר דשם כל החסרון הוא רק משום שיש בה פרו"מ ממילא לא יועיל שם צוה"פ.

ולדברי הר"ן נדחה הוכחת התוס' [דבב' מחיצות גם לרב מהני צוה"פ, מדמצינו במבוי המפולש דיש לו ב' מחיצות ואפ"ה מתיר רב בצוה"פ] ונדחית ראייה זו דמבוי המפולש שאני דהרי יש בו עומ"ר גמור וכ"מ דבעי צוה"פ הוא לתיקון רוחו השלישית וע"כ דלא סגי שם בעומ"ר, משא"כ בחצר דלכו"ע בעינן עומ"ר והרי ליכא שם עומ"ר אלא אדרבה יש שם פרו"מ, ולכן לא יועיל שם צוה"פ דזה גופא החסרון בחצר במה שאין בו עומ"ר.

והנה בדברי הר"ן מיושב עוד, ובהקדם לזה דהרי ממה דהגמ' דוחה את הק"ו מהא דפסי ביראות דמצינו בפסי ביראות דלא מהני יותר מ' לר"מ אפי' דפרו"מ מהני לכו"ע גם לר"מ. מוכח מזה דלא כ"כ פשוט לדחות את הק"ו [ז"א דבאמת היה צריך להיות דפרו"מ באמת לא יהני צוה"פ אילולי שדחינו את הק"ו מהא דפסי ביראות דמצינו שם דפרו"מ קל מאשר יותר מ'] ומזה דהוצרכו להביא ראייה [ממרחק] רק מפסי ביראות ולא ממבוי עצמו ע"כ דבאמת היה צריך להיות שפרו"מ דומה ממש ליותר מ'. [ואמנם מ'ל' רש"י אפשר לדייק אחרת דז"ל רש"י בד"ה מה ליותר מעשר. דין הוא שלא יועיל צוה"פ בו שכן חמור איסורו שכן לא הותר בשום מקום בשבת ואפי' בפסי ביראות ואליאב דר"מ... ומשמע מ'ל' רש"י דהטעם דדחית הק"ו היא מפסי ביראות, זהו מחמת הדגש והחידוש שבפסי ביראות והיינו דאפי' בפסי ביראות לא הותר ביותר מ',

לעיל בד"ה ונראין הדברים. (סוד"ה שמעת) דלא אמרו דאתו אורא ומבטל ליה אלא בלחי או בקורה שאין פתחים גמורים ואינן מתירין כל האויר אלא עד עשר, אבל צוה"פ ממש שהיא מתרת כל האויר ואפי' רחב מעשר אין אויר מבטלו. ולפי"ז יוצא דלרב דצוה"פ לא מתיר ביותר מ' ע"כ דגם בצוה"פ כזו נאמר אתי אורא דה"ג וה"ג ומבטל. וכן מבואר מדברי הרשב"א ריש ד"ה ואם. שכ' דצוה"פ כמחיצה דמי וכאילו נסתם הכל. וגם בזה צ"ל דכ"ז אליבא דחכמים אבל לרב אי"ז מחיצה גמורה כסתום ממש.

ולפי"ז א"ש מדוע הרשב"א לא ת' כהתוס' אלא נשאר בצ"ע. דאם צוה"פ לרב אי"ז מחיצה ממש ולכן ביותר מ' לא מועיל צוה"פ לרב כי צוה"פ רק עושה פתח ואנן סתימה בעינן. הרי ה"נ לא מועיל בפרו"מ צוה"פ דהרי בעינן סתימה וצוה"פ לא עושה סתימה אלא רק פתח. וממילא לק"ו דרב יוסף הרי מחמת הק"ו גם פרו"מ דינו כמו יותר מ', א"כ גם בפרו"מ ברוח רביעית נאמר דמחמת הק"ו לא יועיל צוה"פ דדינו כמו יותר מ' דאותו החסרון ישנו גם בפרו"מ ברוח רביעית שלא יועיל צוה"פ דצוה"פ לא נחשבת לסתימה.

ובר"ן ור"פ הקשו באופ"א מהתוס' דמדוע הגמ' דוחה הק"ו מפסי ביראות דמצינו שמהני לר"מ פרו"מ אפי' שיותר מעשר לא מהני. הרי אפשר להוכיח שיותר מ' גם לחכמים חמור מאשר פרו"מ שהרי ברוח שלישית שבמבוי הותר פרו"מ ולא הותר יותר מ'. ות' הר"ן, דזה דין מיחד במבוי ולא בחצר דרק במבוי שהחמירו חכמים בו שאפי' ש"ב עומ"ר מ"מ צריך תיקון ברוחו השלישית לכן

היתר דצוה"פ מחמת דאתי גמלים ושדו להו, ועי' ק"נ]. ואח"כ הביא הרא"ש מש"כ בירושלמי כלאים א"ר זעירא מודה ר"ל לענין שבת שאין פיאה מתרת ביותר מעשר, א"ר חגי מתניתין אמרה כן מקיפין ג' חבלים זו למעלה מזו ואם אתה אומר שפיאה מועלת ביותר מעשר דיו בחבל אחד, עכ"ל הרא"ש.

ובקרבת נתנאל פי' דהרא"ש מוכיח מהירו' כתירוצו השני שיש חילוק בין בקעה לחצר ומבוי, דכיון דמבואר בירו' דאין פיאה מתרת ביותר מי' ודלא כמסקנת הסוגיא בבבלי, ע"כ כדי לומר דלא פליגי הבבלי והירו' אהדדי צ"ל דהירו' מיירי בבקעה דלית בה דירין דשם לא מהני צוה"פ ביותר מי', ואילו הבבלי מיירי בחצר ומבוי שיש בה דירין דשם מהני צוה"פ גם ביותר מי'. ולפי"ז יוצא דלהק"נ כ"מ דבבקעה לא מהני צוה"פ הוא רק ביותר מעשר אבל בעשר מהני צוה"פ הגם שזה מד' רוחות, דהרי מוכיח דהירו' שכ' דלא מהני צוה"פ ביותר מי' מיירי בבקעה ושם בבקעה זהו בד' רוחות שלכן מוכיח מחבלים בשיירא דשם מיירי בד' רוחות.

וכן כ' המ"ב שס"ב ס"י בביה"ל ד"ה אבל, דאפי' דמסתימת הטור והשו"ע והתוס' משמע דלא מהני בבקעה בעשר, מ"מ מל' הרא"ש שהביא הירו' משמע דרק ביותר מעשר לא מהני אבל בעשר מהני צוה"פ בבקעה, וכך פסק לדינא להקל כהסמ"ג והסמ"ק והח"א שכ' להקל.

והנה שי' הטור דאפי' נעץ ד' קונדיסין מועיל צוה"פ, והנ"מ בחצר ומבוי אבל בבקעה לא מהני באופן שיש רק צוה"פ אא"כ יש היקף

והיינו דאין שום מקום שמותר יותר מי' ואפי' בפסי ביראות ג"כ אין כזה היתר. ועכ"פ אי"ז הוכחה מפסי ביראות גופא אלא ממה דלא מצאנו בשום מקום היתר בזה]

ונראה דהר"ן בא ליישב זאת דהוסיף שם הר"ן וז"ל ומשו"ה ליכא למפרך ממבוי כלל אלא רק מפסי ביראות שהוא כעין חצר. ולכאוו' בא הר"ן לבאר מדוע הגמ' דוחה את הקו רק מפסי ביראות [דשם מבואר דפרו"מ קל מאשר יותר מעשר] ולא ממבוי עצמו, דממבוי ליכא למיפרך [ולומר דמצינו במבוי דפרו"מ קל מיותר מעשר] דמבוי שאני דבאמת יש בו עומ"ר ומה דמהני שם צוה"פ בפרו"מ מכיון דזהו תיקונו של הרוח השלישית וכנ"ל, ולכן רק מפסי ביראות נפרך הק"ו דבפסי ביראות שהוא כעין חצר מצינו דפרו"מ קל יותר מאשר יותר מי', ולכן מזה נלמד גם לכל היכא שיש פרו"מ בחצר דיועיל שם צוה"פ.

והנה בתוס' הקשה הואיל ומהני צוה"פ מד' רוחות מדוע בפסי ביראות הוצרכו לארבעה דיומדיו הרי היה אפשר להתיר בצוה"פ מד' רוחות, וכן גבי שיירא מדוע הוצרכו לחבלים או לקנים הרי אפשר להתיר בצוה"פ. ותי' דלא היה מתקיים מפני הגמלים הנכנסין ואם היו מגביהין היה נופל ברוח שאינה מצויה, וכן בשיירא מחמת גודל ההיקף היה נופל ברוח שאינה מצויה. וכן תי' הרא"ש כתי' התוס'.

ועוד תי' הרא"ש וז"ל. א"נ הא דשרינן פיאה בחצר ובמבוי שיש בה דירין אבל בקעה דלית בה דירין לא שריא. [ולכן בשיירא דבבקעה היא אין היתר צוה"פ, ובפסי ביראות אפי' דהוי מוקל"ד כפרש"י דף י"ח מ"מ אין שם

ועי' בחי' הגר"ח שביאר שיטת הרמב"ם, ראשית דצוה"פ שונה מדין פתח של פירצה פחות מי', דבכל פירצה שפחות מי' דנחשב לפתח אי"ז משום דדינו כמחיצה אלא כל דינו הוא שע"י הפתח נפקע שם הפירצה, משא"כ צוה"פ דהוי כמחיצה ולא כדין פתח. ועוד דדין פתח הוא רק מחמת הב' מחיצות שבצדדין דהמחיצות שבצדדין נותנים לפירצה דין פתח, וראיה מפסי בראות דכ' התוס' דזה מחמת האמה מכאן ומכאן דלכן מהני שם גם בפרו"מ, [ולכאו' הביאור בזה דהמחיצות שבצדדין משלימים את המחיצה שאיננה, וא"כ יש לנו, א' מחיצה ע"י הצדדין, ב' פתח ע"י הפירצה שנהפכה לפתח]. משא"כ צוה"פ גם בלי מחיצות שבצדדין יש לו דין צוה"פ. וא"כ עדיין קשה על הרמב"ם מדוע מצריך הרמב"ם עומ"ר.

אלא מיישב הגר"ח את הרמב"ם, דצוה"פ הגם דזה כמחיצה כלפי זה שאותו מקום נקרא מוקף מחיצות מ"מ אי"ז מחיצה ממש משום דאינה משלמת את שיעור המחיצות [ושאני מלבד וכל עומ"ר המשלימים את שיעור המחיצות], והקשה ע"ז הגר"ח דהרי שיטת הרמב"ם היא גם כשיש מחיצות בב' הצדדין כפסי בראות, ושם הרי אין חסרון מחיצות וא"כ מדוע לא מהני צוה"פ בפרו"מ כה"ג הרי בצוה"פ זו יש מחיצות ממש גם מהצדדין. אלא מיישב הגר"ח דיש תרי גווני פתח, א' כשזה עד י', דדין פתח שבו תלוי בב' המחיצות שבצדדין, ב' כשזה יותר מי', דאין העומד שבצדדין מצטרפין כלל, ואפי' שיש שם צוה"פ שבעצמה נחשבת למחיצה מ"מ מכיון שאינה משלמת לשיעור מחיצה הרי חסר כאן

רגיל שיש בו פרו"מ דאז מהני גם בבקעה צוה"פ ביותר מי'. וכ' הב"י דהטור נקט כדעת הרא"ש דמחלק בין בקעה לחצר ומבוי, אבל כ' הב"י דהטור לא ס"ל כהוכחת הרא"ש מהירו' [דמה דבבקעה לא מהני צוה"פ הוא רק ביותר מי', אבל בעשר מותר גם בפרוץ מד' רוחות] משום דהירו' אתיא כרב ואנן קיי"ל דלא כרב, ואת הראיה בירו' מחבלים כבר יישבו הרא"ש [בתי' הראשון שתי' כהתוס' דלא היה מתקיים ברוח שאינה מצויה].

ועכ"פ מבואר בב"י דלא כהק"נ, ולכן גם להרא"ש אין היתר בצוה"פ בבקעה דפרוץ מד' רוחות אפי' בעשר. וכן הוכיח בחזו"א ס"ו ס"ק י"א בדעת הרא"ש דלא כהק"נ, וכן דלא כהמ"ב [בביה"ל הנ"ל] ועי"ש דהביא לזה כמה הוכחות.

והנה שי' הרמב"ם [פט"ז הט"ז] דגם צוה"פ לא מהני ביותר מי' אלא בעומ"ר אבל בפרו"מ לא מהני צוה"פ. ובמ"מ ביאר דדעת הרמב"ם דצוה"פ ביותר מי' הוא כ"י בלא צוה"פ דאז לא מהני פרו"מ וה"נ ביותר מי' לא מהני צוה"פ בפרו"מ.

ואפ"ל דהסברא בדברי המ"מ הוא דהרי בדר"כ פירצת י' או פחות מי' קל מאשר יותר מי', וא"כ אם מצאנו דבפירצת י' יש חומרא דכשאין צוה"פ לא מהני כשזה פרו"מ כ"ש ביותר מי' דלא מהני בפרו"מ, והחידוש כאן הוא דזה לא מהני אפי' שיש צוה"פ משום דתמיד יותר מי' חמיר טפי, ולכן כל היכא דזה יותר מי' פרו"מ לא מהני אפי' בצוה"פ.

מחבלים דזה משום דאינו יכול להתקיים ברוח שאינה מצויה, ולכן מחמת הקושיא מחבלים סי"ל דלעולם לא מהני צוה"פ ביותר מי, ודלא כמסקנת הסוגיא. ועוד נוקט הגר"א את הירו' להלכה [אליבא דהרמב"ם] דשם מבואר דלא מהני צוה"פ ביותר מי' אא"כ בעומ"ר, ולא נוקט להלכה את הבבלי מכח הקושיא הנ"ל מחבלים.

והנה בקרבן נתנאל הנ"ל כ' דהירו' מיירי בפרו"מ ולכן לא מהני בו צוה"פ וזהו דעת הרמב"ם, אבל הבבלי מיירי בעומ"ר דאז מהני צוה"פ מד' רוחות אפי' בבקעה אבל בפרו"מ לא מהני צוה"פ, ולפי"ז הבבלי והירו' לא פליגי אהדדי, וכן א"צ לומר דנדרחו מסקנת הגמ' מכח הקושיא מחבלים [כמש"כ הגר"א], ובשי' הרמב"ם גופא גם להק"נ וגם להגר"א הרמב"ם אתא כהירו' ומיירי בפרו"מ דשם לא מהני צוה"פ, אלא דלהגר"א הבבלי והירו' פליגי אהדדי ולהק"נ לא פליגי כנ"ל.

בשיעור מחיצה, ולכן אפי' שאי"ז פירצה סו"ס גם אי"ז מחיצה גמורה, ולכן מצריך הרמב"ם או עומ"ר [דאז יש מחיצה ממש] או פחות מי' דיש צירוף מחיצות שבצדדין].

והנה בביהגר"א כ' דשיטת הרמב"ם דלא מהני צוה"פ ביותר מי' אא"כ זה עומ"ר, זהו מחמת הקושיא מחבלים [והיינו קו' התוס' דמדוע בעינן חבלים הרי תסגי בצוה"פ] ועוד הביא הגר"א מש"כ הרא"ש מהירו' אר"ז מודה ר"ל לענין שבת שאין פיאה מתרת ביותר מי', ומשמע דדוקא פיאה אינה מתרת אבל עומ"ר מותר. ואפי' דמסקנת הגמ' דגם לר' יוחנן אפי' ביותר מי' מהני צוה"פ, מ"מ כ' הגר"א דדיחויא היא ולא קיי"ל הכי מחמת הקושיא ממתני' דחבלים הנ"ל. ועכ"פ דעת הגר"א דשיטת הרמב"ם דלא מהני צוה"פ ביותר מי' בפרו"מ הוא מכח קושיא דחבלים, והיינו דלהגר"א הרמב"ם לא סי"ל כתי' התוס' על הקושיא

הרב שלמה נוימן

בדברי המקור חיים בדין עורת הפתח דף י"א ע"א

ולא סגי ליה בתקרה לחודה, אמנם דמראשית דברי רש"י משמע דכלל לא היה כלום בנין על גביו. וכמו שהבין הריטב"א בדבריו, ואירי דליכא תקרה כלל ולכך כ' דבעי' קנה על גביהן.

ועי' מנחות לג': ברש"י. ד"ה שקפי, "ל"א תקרה, שאין הבית מקורה", (ועי"ש בתוס' שתמהו על פרש"י דמי גרע משערי חצירות דחייבין במזוזה), ומבואר להדיא בדברי רש"י כפי שנקט הריטב"א בסוגיין בדעתו.

והריטב"א גופיה פליג על רש"י וכ' דלא סגי ליה בכותל שלצידו ובתקרה שעל גביו. אלא בעי' שיהא תיקון מזוזות מן הצד וכן למעלה צריך ליתן משקוף, וכל כיוצ"ב (שאינן לו תקון מזוזות ומשקוף) אינו אלא כחור בעלמא.

והיינו שדעת רש"י דגוף הכותל והתקרה בכוחן לשמש כמזוזה ומשקוף, ומשא"כ דעת הריטב"א דבעי' שיהא עשית תקון פתחו להדיא מלבד גוף הכותל.

ועייין שו"ע יו"ד סימן רפז דפסק כהריטב"א, ובט"ז שם סק"א הביא בשם הטור כפרש"י.

חידושו של ה'מקור חיים', דאיכא דין 'פתח' ודין 'צורת הפתח'

ועי' בספר מקור חיים (לבעל הנתיחה"מ) בתיקוני עירובין שלו, דכ' דאיכא תרי דיני חד 'פתח' וחד 'צוה"פ', וב'פתח' בעי' שיהא בו כל תיקוני מזוזות ומשקוף, ופסול בו פתחי

פיתחי שימאי פליגי בה רב רחומי ורב יוסף חד אמר דלית להו שקפי וחד אמר דלית להו תקרה. וברש"י "שיקפי, מזוזות שנחלצו אבניהם מכאן ומכאן אבן יוצאת ואבן נכנסת ואין זו צורת פתח". ולכאן' כוונת רש"י דאיכא ביניהם יותר מג"ט הן בגובה בין אחד לרעהו, והן בבליטתן כלפי חוץ, דאילו איכא פחות מג"ט א"כ נימא לבוד וחשיב כאילו כולו שלם.

ואמנם במקו"ח ובחזו"א (סי' ע ס"ק כה) נקטו להדיא דאירי דאיכא פחות מג"ט, דהגם דאיכא לבוד וחשיב א', מ"מ זה גופא חשיב פתחי שמאי ואית ביה הפקעה מתורת פתח וצוה"פ. ועי"ש בדבריהם דכתבו דללחי יהני בכה"ג. (ועי' להלן דהמקו"ח מכשירו עי"ז גם לדין צוה"פ ואוקים סוגיין דהוא רחב ד' אמות ולכך פסול ללחי).

ובמ"ד תקרה פרש"י "שאינן כלום בנין למעלה מן הפתח אלא כל הכותל חלוק כפתח עד ראשו, וצורת פתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. ובריטב"א הבין ד' רש"י דליכא כלל תקרה ע"ג הפתח, ותקרת הבית מתחלת רק מלפנים שלא כנגד הפתח. (או דליכא כלל תקרה).

ואמנם דרש"י סיים דבריו "וצוה"פ שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן", ומלשון זה משמע ד'צוה"פ' בעינן קנה ממש

דהתוס' בד"ה איפכא מאי כתבו וז"ל "וקשיא לר"ת דהא צוה"פ הוה קנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג דל קנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו", ותירצו "וי"ל דמיבעיא ליה היכא דלא מהני לחי כמו דמפולש או ביתר מעשר דבעי צוה"פ. או לר' יוסי דבעי לחי רוחב ג' ובהכי מתוקמא נמי ברייתא דמייתי", והיינו דהקשו דנהי דצוה"פ לא תיסגי למעלה מכ' מ"מ ליתכשר מתורת לחי וע"ז תי' דאיכא נ"מ א. מפולש, ב. יותר מי' ג. למ"ד דבעי רחב ג'.

ולכא' איכא עוד כמה נ"מ. א. הרחיק הלחי ג"ט מהכותל דלחי פסול. [כן תי' התור"פ על קושיתם, ועי' בכור שור [הובא במ"ב שס"ג ס"ק כ"ג ועיי"ש שעה"צ (טז), וכן הובא במקור חיים]. דהוכיח מד' תוס' דפסול לצוה"פ היכא דהרחיק הצוה"פ ג"ט מהכותל. ואמנם עיי"ש במ"ב ס"ק כ"ב דכתב דלחי רחוק מג' יש טעם לפוסלו משום דאתי אוריא דה"ג, ובצוה"פ הא כ' ריטב"א י: (ד"ה שמעת מינה, בסוה"ד שם) דלא אמרי' אתי אוריא, ואמנם תוס' לעיל י: ד"ה ועושה, כתבו לגבי לחי דאף היכא דליכא אוריא דה"ג ודה"ג לבטלו, נמי פסול, וכן הביא השעה"צ (י"ג) מ"א בשם התוספות. ב. לחי העומד מאליו דלחי פסול לחד מ"ד, ואף למ"ד דכשר, מ"מ צריך לסמוך עליו מע"ש וכדאי' לקמן טו. [כה"ק הגאון יעקב ובשפ"א. והוא אי נימא דצוה"פ העומד מאליו כשר, ועי' חזו"א סי' קי"א סק"ה דנמי הכשיר והמ"ב שס"ג ס"ק קי"ג כ' דאף בצוה"פ צריך לסמוך על הקנים שלה, וכן המקו"ח כ' לפסול כשהקנה של הצוה"פ עומד בתוך מחיצות משום דליכא היכר. ופסקו המ"ב שם (עיי"ש

שימאי, והוא חייב במזוזה, אולם ב'צוה"פ' אי"צ לכל תיקוני מזוזות ומשקוף אלא סגי ליה בב' לחיין בעלמא, ואף אילו הוו פתחי שמאי, והוכיח לה דבכל צוה"פ לא עבדי' מזוזה, והגם דשערי עיירות חייבין במזוזה. (ועי' חזו"א לקוטים סי' ג' דכ' דה"ט דלא עבדי' משום דלא נשמר בקדושה. והנה לכא' היכא דתיקן תיקוני פרצות שבעיר בצוה"פ וליכא התם דרך כניסה ויציאה כלל, לכא' התם לא קשיא להו, ורק איירו היכא דהוא במקום הכניסה). וע"כ דהוי ב' מילי 'צוה"פ' ו'פתח', וצוה"פ אינה חייבת במזוזה כיון דאיזה מתוקנת בתיקוני מזוזה ומשקוף.

וב' שם דהא דבסוגיין פסלי' פיתחי שמאי, ולא מכשרי' ליה משום צוה"פ, והגם דללחי בעלמא כשר אף בפתחי שימאי, משום דסוגיין איירי שהוא רחב ד"א ופסול ללחי (וכדאי'תא לעיל דף ה., ובשו"ע שסג סעי' יב) ולכך לא מצי לאשווי לצוה"פ, וכל מה דהוה כשר הוא רק מתורת 'פתח' וזה דוקא היכא דאיכא תיקוני מזוזות ומשקוף. והיינו דאיכא ב'צוה"פ' קולא, דלחי ידידה כשר אף כשהוא שימאי. ואיכא נמי חומרא, דאילו הוה ד"א דפסול ללחי ה"נ לא יהני לצוה"פ. וטעם אחד לתרוייהו דאשוויי צוה"פ הוא ע"י לחי מכאן ולחי מכאן, וקנה ע"ג, וכל תורת לחי עליו הן לחומרא והן לקולא.

ועיי' בחזו"א סי' ע' ס"ק כ"ב דפליג על כל דבריו.

והנה מד' תוס' נמי יש להוכיח דלצורת הפתח איכא מקצת גדרי ודיני לחי. ובהא מילתא שוו דבריהם לחידושו של המקו"ח. (והן אמנם דלגוף הב' דינים ד'פתח' ו'צוה"פ' ליכא לאוכוחי).

דהא כיון דצריך דלכה"פ קנה א' דהצוה"פ שיהא סמוך תוך ג' לא' מהמחיצות א"כ שפיר לא כ' תוס' נ"מ זו. כיון דאכתי תיקשי דתיפו"ל להכשירו משום לחי לאותו קנה דהצוה"פ שסמוך לכותל. ואע"פ שהצוה"פ גבוה למעלה מכ'. ויל"ע בד' המקו"ח גופיה האם לדינא ד'פתח' דכשר למזוזה, נמי פסול כשאינו סמוך בצד א', או רק לדין ד'צוה"פ'. ולהוכחת הבכור שור הנ"ל מהשמטת התוס' נ"מ זו, א"כ ע"כ צ"ל דפסול לגמרי ואף לדין 'פתח'.

ועי"ע מרומי שדה ב. שדקדק מדברי רש"י במתני' ריש מכילתין דצוה"פ הוא לחי מכאן ולחי מכאן וקורה ע"ג. וכ' נמי לדקדק דיש דיני לחי בצוה"פ וכעין ד' המקו"ח.

והנה הנך דינים דבעי' שלא יהא מן הצד וכן שיהא בריאה כדי להעמיד דלת, וכן דצריכה היכר ציר. לכאור' הוא רק בדין 'פתח' ולא בדין 'צוה"פ'. דהא לדין 'צוה"פ' כשר אף פיתחי שימאי ואי"צ כל גדרי ודיני 'פתח', ולכאור' כל מה דכשר ללחי, כשר הוא לדין 'צוה"פ'. ולחי כשר אף בסיד וכדאיאתא בסימן שס"ג סעי' ז' ברמ"א (וע"ש בב"י ובט"ז, וע"ע קרבן נתנאל סי' י"ג ברא"ש או' ו' מש"כ על ד' התה"ד דהכשיר סיד לצוה"פ).

וכן צוה"פ מן הצד כשרה לגבי כלאים לחד מ"ד.

ואמנם דכל מקור דבריו של המקו"ח, הוא מד' ריטב"א בסוג' שם דתמה דליכא משקוף, וע"ז תי' ריטב"א דמהני צוה"פ, והמקו"ח הבין דבריו כפי חידושו, וא"כ כל הך סוגי' מיירי אדין 'צוה"פ', וצ"ת.

שעה"צ אות צ') וקצת יל"ע במקו"ח האם כונתו רק ל'צוה"פ' או אף ל'פתח' ובסעיף י"א בבה"ל ד"ה אבל, הביא דברי הפמ"ג שמסתפק לענין צוה"פ היכא דלא סמכו עליו בע"ש] ג. לחי הרחב ד"א דפסול לגבי לחי, ולענין צוה"פ מסתברא דיהני (ואמנם תלוי במקו"ח הנ"ל לדין 'פתח' כשר ולדין 'צוה"פ' פסול) ד. לחי שאינו נראה מבפנים ומבחוץ (והבכור שור הנ"ל מכח קו' זו פסלו לצוה"פ. ועי' קה"י סי' ו' דכ' בשם החזו"א חידוש יותר גדול דאף נראה מבחוץ דקימ"ל דכשר ללחי, מ"מ לצוה"פ פסול, והוכיח לה שם מד' ר' יהונתן). ה. ועוד נ"מ לדעת הרמב"ם דצוה"פ כשר בפחות מעשר טפחים גובהו (והובא ברשב"א בסוגיין). ולפי"ד הגר"א (שס"ג סעיף כ"ו) איירי כשעומד מחוץ למבוי, ובלחי ודאי דלא יהני כה"ג כיון דבעינן שיהא במבוי לחי גובה י'.

וא"כ לפי"ד הבכור שור דרצה לומר דלדעת תוס' פסול כאשר הרחיק הצוה"פ מן הכותל ג"ט וחזי' דאיכא דין בצוה"פ כגדרי ודיני לחי ובזה הוה כסברת המקו"ח.

ואמנם המקו"ח גופיה הביא את דברי הבכור שור. וכ' לחלוק עליו. דרק כשהרחיק משני צדדים את הקנים דהצוה"פ אזי מיפסל. אבל אי צד א' הוה תוך ג"ט. ואת הקנה השני הרחיק כשר. והוכיח לה מדופן ג' בסוכה ובשבת. עיי"ש (וגוף סברתו אינה מובנת מ"ש הרחיק תרוייהו מהרחיק א').

אולם אף לפי"ד המקו"ח א"ש ד' התוס', וכפי שבא להוכיח מהם הבכור שור.

הרב בנימין שטרנבוך

בענין הפטור מלערב במחנה דף י"ז ע"א

צריך בגלל מצב שאין פת לפטור תמיד, שיפטרו רק במצב שאין, ואם אכן התירו רק את הפת צריך ביאור בתרתי למה הוצרכו להתיר בלא פת ועוד שאם כבר מתירים שיתירו כשיש חסרון במחיצות.

ברש"י על המשנה נראה שהמחנה היה מוקף מחיצות גמורות וכל הפטור הוא רק מהפת, וכן מבואר להדיא ברמב"ם בפרק ו' מהלכות מלכים ומלחמות הלכה י"ג שהמחנה מוקף בארבע מחיצות וז"ל וכן פטורים מלערב עירובי חצירות אלא מטלטלין מאוהל לאוהל ומסוכה לסוכה והוא שיקיפו כל המחנה מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי שתהיה רשות היחיד עכ"ל, וא"כ צריך הדבר ביאור למה הוצרכו להתיר את השיתוף בפת.

אמנם ברבינו יהונתן נראה שלא רק את השיתוף בפת התירו אלא גם אם יש חסרון במחיצות שהם לא שלימות, דביאר בסוגיין דמיירי כשחנו בבקעה, ואם המחיצות היו שלמות מארבע רוחות מה זה משנה אם חנו בבקעה או ברשות הרבים אלא בהכרח שגם במחיצות יש חסרון ובכל זאת התירו זאת במחנה כשחנו בבקעה שהיא כרמלית שהאיסור הוא רק מדרבנו (גם כשיש חסרון במחיצות עדיין צריך לבאר מדוע נקט הרבינו יהונתן כרמלית ויבואר בהמשך).

והנה ברמב"ם יש סתירה בין פרק ו' מהלכות מלכים ומלחמות לפרק א' מהלכות

כתוב במשנה "ארבעה דברים פטרו במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב" והגמרא מסבירה דהא פטרו מלערב הוא בהכרח עירובי חצירות ולא ערובי תחומין מכיון שדיני תחומין הם מדאורייתא.

וזה ודאי שבשעה שבה יש מצב של פיקוח נפש הכל מותר, ואפילו כשזה לא פיקוח נפש בשעת המלחמה עצמה כתוב ברמב"ם (בהלכות מלכים ומלחמות פרק ח' הלכה א') שמוותר אפילו אכילת מאכלות אסורות, ומכיון שמבואר בגמרא שאיסורים דאורייתא לא התירו בעל כרחך שאין זה מצב של סכנה, ועוד שאם ההיתר הוא בגלל פיקוח נפש לא צריכים לומר זאת ולפטור.

ואם זה אכן לא שעת סכנה צריך להבין למה פטרו מדברים אלו, בשלמא שלושת הדברים הראשונים פטרו בגלל הפסד ובשעת מלחמה זה מאוד משמעותי, אבל עירובי חצירות איזה הפסד יש בדבר שהוצרכו להתירו.

ויש לדון את מה התירו האם את המחיצות התירו שלא יצטרכו ד' מחיצות או את השיתוף בפת פטרו, שאם נאמר שפטרו מלהצריך מחיצות מובן שזה דבר שקשה לעשותו במחנה אבל אם חייבו מחיצות ופטרו מלהצריך פת צריך להבין איזה קושי יש בדבר הרי מותר לאכול את הפת של העירוב מתי שרוצים ואין בפת הזו שום דינים מיוחדים, ואם אין להם פת אז הם אכן אנוסים אבל לא

לטלטל גם בלא עירוב וא"כ הדרא קושיא לדוכתה מהי סיבת ההיתר.

והנה ברבינו יהונתן נקט בהתירא דרחיצת ידיים, דהוא לעניין ריחוק מקום היינו שבעלמא יש כלל שעד מיל לאחריו ועד ארבע מיל לפניו א"כ במחנה גם לפניו החשיבו כלאחריו ופטרו כשזה יותר רחוק ממיל, וכן על דמאי כתב שהחשיבו אותם כעניים ואכסנאים שמותרים בדמאי, ואולי יש מקום לומר לפי זה שבמחנה לא פטרו סתם מדינים אפילו שהם דרבנן אלא אם כן זה היה במצב שונה שמצד המצב כשלעצמו יש מקום להתיר.

והנה רש"י ורבינו יהונתן בתחילת המסכת נחלקו מפני מה אסרו חכמים לטלטל במבוי בלא עירוב שיטת רש"י כדי שלא יבואו לטלטל ברשות הרבים, משא"כ הרבינו יהונתן מוסיף עוד טעם כדי שלא יוציאו מהמבוי הזה לרשות הרבים.

ואולי בזה תלוי החילוק ביניהם בענין מה התירו במחנה, שאם כל איסור טלטול הוא בגלל שיבואו להחליף בין מבוי לרשות הרבים אם כן גם במחנה יש מקום לאיסור מכיון שעלולים להחליף בינו לבין רשות הרבים ולכן התירו שלא להצריך רק את השיתוף בפת ולא יכלו להתיר במחיצות שאינם שלימות, אבל אם בכל מבוי צריך להגיע לעוד סיבה כדי לאסור בגלל שעלולים להוציא מהמבוי לרשות הרבים אם כן במחנה שנמצא בבקעה אין מקום לחשש זה ולכן התירו אפילו כשיש חסרון במחיצות (ועכשיו מובן למה נקט הרבינו יהונתן בקעה ולא רשות הרבים) ויוצא שרש"י ורבינו יהונתן לשיטתיהו אזלי.

עירובין, שבהלכות מלכים התיר לטלטל במחנה בלי עירוב ובהלכות עירובין אסר במחנה והתיר בשיירא, וכבר נתקשה בזה המגיד משנה בהלכות עירובין ותירץ שהרמב"ם חילק בין חנו לזמן קצר דומיא דשיירא ההולכת ממקום למקום שחונה לזמן מועט שאז מותר לטלטל בלא עירוב לבין חנו לזמן ארוך שצריכים לערב, והביאור הלכה (בסימן שס"ו ד"ה אבל שיירא) הקשה שאם זה התירוץ לא היה לו לרמב"ם לסתום דבר זה וגם שיירא ההולכת ממקום למקום לפעמים משתהה במקום אחד זמן מרובה, ולכך תירץ הביאור הלכה שיש הבדל לפי הרמב"ם האם כל המקום מוקף במחיצה אחת ורק יש חלוקה לאוהלים כמו שהסביר כן הרמב"ם בהלכות מלכים שאז מותר לטלטל בלי עירוב מכיון שהאוהל מתבטל ואין כאן חילוק רשויות, לבין אם כל רשות מוקפת מחיצות שלימות שאז לא יכול להתבטל וצריך לערב.

א"כ לדעת הרמב"ם בין לפי המגיד משנה ובין לפי הביאור הלכה נראה שאין זה היתר ופטור מיוחד למחנה של מלחמה, אלא שזה מצב שבו לא צריך עירוב ואם כן לא קשה למה הוצרכו להתיר בלא פת, שאין זה היתר כלל אלא מצב שבו לא צריך פת, וכן לא קשה שאם התירו שיתירו כשיש חסרון במחיצות מכיון שאין כאן היתר כלל.

אמנם הביאור הלכה כבר מדייק שרש"י ודאי לא למד שכולם מוקפים מחיצה אחת כמבואר בלשונו "אם הקיפו אלו ואלו ומחיצה מפסקת ביניהם ויש שם פתח" אלא מוכרחים לומר שיש היתר מיוחד למחנה של מלחמה

הרב שלמה נוימן

בדין עומד מרובה בפסי ביראות ובכלאים דף י"ז ע"ב

דחזינן דבדין פי תקרה יורד וסותם לא חיישי לבקיעת גמלים, ואילו מחיצה שהגביהה ג"ט אף שהיא גדולה הרבה פסולה משום בקיעת גדיים, וה"נ במחיצה זו סגי אף כשהפרוץ הוא מרובה, ודינה הוא שיהא בה שם ד' מחיצות, דכל רוח יהא אמה בתחילתו ואמה בסופו, ועריבן עם הרוח שבצידו (ל"מ בראשונים מי שיאמר להדיא ב' תנאים אלו).

ועיי' בר"ן דכ' דאף דבעלמא סגי מדאו' בג' מחיצות הכא בפסי ביראות לא סגי אלא א"כ יש בכל הד' קרנות עומד חשוב זה של אמה.

ולפי"ז פרצה יותר מי' דפוסלת (מתני' לעיל טו:) איירי כשלא נשתיר אמה בכל הקרנות, או כד' הר"ן דליכא בכל הד' רוחות אמה בכל קרן וקרן.

ועיי' תורא"ש בסוגיין, דאחר שהביא ד' תוס', כ' דפרצה יותר מי' הא דאוסרת כל ההיקף מדרבנן בעלמא היא, (ועיי' שו"ת משכנות יעקב סי' קכ"א דנקט דפרצה י' הוא מדאו', וע"ע שו"ת בית אפרים סי' כו, כז, וכבה"ל שסב, ט בד"ה כשכל הרוחות, ובחזו"א או"ח סי' ק"ז ס"ק ה-ח, וסי' קי"ב ס"ק ה-ו, דנקטו דפסול דפרצה יותר מי', הוה מדרבנן, וע"ע שו"ת משנת ר' אהרן סימן י').

וכל הראשונים לא זכרו זה, דפירצה יותר מי' פסולתה רק מדרבנן, ויל"ד האם משום

תוד"ה עושין ד' דיומדין, "והא דאמר לעיל (טו:) הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה היינו היכא דליכא שם ד' מחיצות כי הכא, דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח".

וכן הקשו הראשונים (רשב"א ריטב"א ר"ן) הכא ולעיל טו:, דהאיך מכשירינן פסי ביראות והא פרוץ מרובה על העומד ואף ר"פ דהתיר בפרוץ כעומד, בפרוץ מרובה לא שמעינן. ובראשונים נתבארו ב' תירוצים א' דעת הראב"ד דלעולם מדאו' כשר בפרוץ מרובה, וכל מה דמצרכי' עומד מרובה או עומד כפרוץ לר"פ הוא מדרבנן.

וברשב"א לעיל טו: הוכיח כדעת הראב"ד מדמקשי' (טו:) אדר"פ ממתנייתא דכלאים, "ואם איתא מאי קושיא דלמא התם (בכלאים) מדרבנן". ונראה דכונתו להוכיח דאם איתא דכל הנידון הוא מדאו', א"כ נימא דנהי דמדאו' כשר עומד כפרוץ, מ"מ בכלאים החמירו מדרבנן, ועל כרחק דכל פלוגתתם היא רק מדרבנן, ולכך שפיר מקשינן לר"פ ממתנייתא דכלאים.

ב' עוד תי' הראשונים כעין תירוץ תוס' דידן, דלעולם פרוץ מרובה פסולו מדאו', אולם דבהלכתא דמחיצות נאמר, דהיכא דאיכא שם ד' מחיצות סגי אף כשהפרוץ מרובה, וכל גדרי מחיצה ומחיצה כהלכותיה. והריטב"א הוכיח לה

ומבטלי ליה, דלגבי עולי רגלים הקילו ואוקמוה אדאורייתא". ובתנ"י "ואפשר דדוקא בפשוטין דרחבין אמה לא אמרי' מדאורייתא דלא אתי אורא ומבטל ליה, דהא גבי עמודי החצר פירש בריש מס' דאתי אורא ומבטל להו מדאורייתא". (עיי"ש ב: תוד"ה בין, דפתח החצר הוה כ' אמה, ואע"ג דג' עמודים היו עומדים ברוחב הפתח כדמוכחי קראי מ"מ אתי אורא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה).

ובתוס' לא נבתברר מאי אוקמוה אדאו', דאמאי מדאו' לא מתבטל, ובתנ"י משמע דהוא שיעור חשוב של אמה. ועי' ריטב"א בסוגיין וברשב"א לק' יט: דכ' דמסוגי' דכלאים (לעיל טז). במדה השלישית דשם, דחזינן דאי איכא ד' טפחים לא מתבטל, ואורא מה"ג ומה"ג לא מבטל ליה, דרק כנגד הפרוץ הוא דאסור התם ואולם כנגד העומד מותר, א"כ חזינן דמדאו' לא אתי אורא מה"ג ומה"ג ומבטל ליה.

ועיי"ש ברשב"א ובריטב"א דנסתפקו אי בעי' ג' או ד' טפחים (דלרבא שם טז: לרבנן שיעורו בג"ט, דלרשב"ג קאמרו שם ד' טפחים) או דאפי' בעומד כל שהוא נמי אינו מתבטל.

ויתכן דיסוד הנידון (וכן ביאר הגרי"ח ג'יקובס שליט"א) למאי בעינן בכלאים שיעור ד' טפחים (או ג' טפחים לרבא אליבא דרבנן) האם משום דע"י שיעור זה אינו מתבטל באורא דה"ג ודה"ג, או"ד דשיעור זה בעינן התם בכלאים משום דכן הוא שיעור מחיצת כלאים וכדאי' במתני' כלאים פ"ד מ"ג. אולם לגבי דינא דלא אתי אורא ומבטל ליה אין צריך כלל שיעורא אלא אפי' בכל שהוא נמי אינו מתבטל.

דפשיטא להו לד' הר"ן הנ"ל דבעינן מד' רוחות, ולכך בכל פירצה במבוי ובחצר לא שייך לאכשורה מדאו' מחמת שם ד' מחיצות, וא"כ בכל פירצה לא שייך לאכשורה מדין ה'שם ד' מחיצות, וא"כ יל"ד מהי הוכחת התורא"ש.

והנה התוס' הוסיפו על ד' שאר הראשונים וסיימו, "דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח".

ויל"ע למאי הוצרכו להך מילתא, ושמא קו' הראשונים היא האיך איכא הכא מחיצה, ולכך תירצו דסגי במה שיש אמה בכל צד בכל רוח בראשה ובסופה ועריבן עם רוח שלצידה (וכנ"ל).

ומשא"כ קו' תוס' היא, דהא איכא הכא 'פירצה'. (והגר"ג כהן שליט"א ביאר כע"ז במ"ד דפרוץ כעומד מותר, יסוד דינו הוא דלתורת מחיצה סגי אף במקצת שבאותה הרוח ורק דאיכא דין דפרצה הפוסלת, וה"נ זהו קושית התוס' הכא).

ועי'ז תירצו תוס' דע"י האמה שמכאן ומכאן לא חשיב פירצה אלא 'פתח', וכיון דשם פתח עלה לא תורת פרצה בה, והתורא"ש כסברת התוס' אזיל, והוכיח משעורא ד'פתח' דפסי ביראות הוא י"ג אמה ושליש לדעת ר' יהודה, א"כ ע"כ דבעלמא נמי עד שיעור זה הוא ודאי דחשיב פתח, ואע"ג דהוא יותר מ', וא"כ ע"כ דמה דאמרי' במתני' טו: דפרצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח, מדרבנן בעלמא הוא, דהא שם פתח אשכחן לה הכא אף ביותר מ'. ודו"ק.

תוד"ה וארבעה פשוטין, "וליכא למימר הכא דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא

באמה מכאן ואמה מכאן וזהו תורת גדרת מחיצותיו ודיניו לאויר שבזה כאילו היה עומד כפרוץ (ולכאור' כונתו למאי דקימ"ל כר"פ דעומד כפרוץ מותר, ולר"ה היה כאילו העומד מרובה). ואין האויר הכא מעכב המחיצות, לכך תו אינו יכול להיות אוירא דמבטל ליה.

[והנה בעלמא אילו יהא אוירא פחות מי' ויהא עומד פחות ממנו, והאויר יהא בשני צידיו באופן דאמרי' אתי אוירא דה"ג ומבטל ליה, דודאי דנימא הכי דיתבטל עומד זה ע"י אוירא דמה"ג ומה"ג, והגם דפירצה פחות מי' אינה פוסלת במבוי, מ"מ יש במינה דפוסלת, ועיקר פירצה פוסלת בה, ומשא"כ הכא דפסי ביראות הא זהו עיקר דינא דסגי בעומדין אמה מכאן ואמה מכאן, ואין דנין כלל על האויר ודו"ק].

והנה הר"ן לא ניח"ל למימרא כד' הרשב"א והריטב"א להך הוכחה מכלאים דלא אתי אוירא ומבטל ליה לעומד ד' (או ג' לרבא לדעת רבנן) ולכאור' היינו טעמא משום דס"ל דכלאים שאני, כיון דהאויר שבשני צידי העומד אינם ענין כלל להעומד, וחשיבי לגביו כאוירא בעלמא שאינם מבטלין את המחיצה (וכש"כ תוס' י: בד"ה ואצבעיים בשם ריצב"א וכן הוא בראשונים שם, דאוירא דעלמא שאינו במקום המחיצה לא אמרי' ביה אתי אוירא ומבטל ליה) וסבר הר"ן דבכלאים לעולם אין שום שייכות וענין בין א' לרעהו, ולכך כל כמה דאיכא ד' טפחים, שזהו שיעור המחיצה דכלאים (וכדאי' במתני' כלאים פ"ד מ"ג) א"כ לא מגרע כלום האוירא שבצידיו, כיון דהם לגביו כאוירא בעלמא.

והנה הריטב"א בסוגיין ד"ה גבהן עשרה טפחים, שקו"ט לגבי פשוטין דר' מאיר האם צריכין שיעור או אפי' בכל שהוא כשרין, וכ' "ויש שפירשו דצריכין רחב ג' או ד' שהוא דבר חשוב", ואח"כ הק' אמאי לא אמרי' אתי אוירא דה"ג ודה"ג מבטל ליה וע"ז תירץ דכשהעומד הוא דבר חשוב אינו מתבטל באויר. והביא ראיה ממחיצת כלאים, והכא כלל לא כ' דשיעור כל שהוא, ויל"ע האם הדר ביה מהך צד, דהשתא פשיטא ליה דבעי' דוקא ד' טפחים לכה"פ.

ובדבריו חזי' דמקודם לכך הביא היש שפירשו דצריכין רחב ג' או ד'. (ולא הוצרך לכך מדין עומד חשוב שלא יתבטל ע"י אוירא דה"ג, אלא סתם בחשיבות של הפשוטין. ושמא כל דבריו שצריך חשיבות בפשוטין הוא משום המשך דבריו שלא נימא אתי אוירא דה"ג ומבטל ליה, וכן משמעות דבריו שם). והרשב"א לק' יט. כ' להך שתי שיטות בתירוצו אמאי לא אמרי' אתי אוירא, עיי"ש.

והריטב"א שם בסו"ד הביא דמד' רש"י משמע דבעי רחבן ששה, וכן חזי' בד' התו"י הנ"ל, דכ' דבעינן שיעור אמה. והנה הר"ן תי' על קושית התוס' הנ"ל דאמאי לא אמרי' אתי איהו דה"ג ודה"ג ומבטל ליה, וז"ל "ונ"ל דהיינו טעמא משום דכיון דלא אמרי' אתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה, אלא היכי שאחד מן האוירין מרובה על העומד אוסרתה, אבל בפסי ביראות שפרוץ מרובה על העומד נותר בהן הרי הוא כאלו היה עומד כפרוץ דלא שייך למימר ביה אתי אוירא דה"ג ומבטל ליה", עכ"ד. והיינו דכיון דנתבאר בראשונים דהכא סגי

ויש לדון בזה בד' רש"י לעיל טז.

ואמנם במדה שניה דשם, מג' עד פחות מד', יתכן דמודה הר"ן שצריך לדון לכל העומדים והפרוצות, ומשום דכיון דליכא שיעור מחיצת כלאים כיון דליכא ד' טפחים וכדאי' במתני' כלאים פ"ד מ"ג דשעור מחיצת כלאים הוא בד' טפחים.

וא"כ במש"כ תוס' אוקמוה אדאוו', אין הכרע אי כונתם כהריטב"א והרשב"א דכל אתי אורא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה לאו דאו' הוא, או כונתם כר"ן דרק הכא בפסי ביראות דכיון דדייני' לכל האויר שבהן כמאן דליתיה, לכך לא אמרי' הכא אתי אורא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה. ועי' חזו"א זרעים.

ועייין בר"ן לעיל טז. ד"ה ת"ש נמצאת אתה אומר ג' מידות במחיצה. וז"ל שם "והכי נמי הוי דינא לענין שבת בר ממדה שלישית דאמרי' דכל שהעומד ארבעה אע"פ שהפרוץ מרובה מותר לזרוע כנגדו (של המחיצה) דבשבת אסור לטלטל אפי' כנגד העומד, וטעמא משום דגבי שבת דבעינן מחיצות שלימות כנגד כל החצר או כנגד כל המבוי כל שהפרוץ מרובה על העומד אפי' עומד מיבטיל, אבל גבי כלאים אין אנו צריכין אלא להפריש בין הזרוע להנטוע, ולפיכך כל שהעומד חשוב דהיינו ארבעה מותר לזרוע כנגדו אע"פ שהפרוץ הוא מרובה". עכ"ד לעיל, והוא להדיא כמשנ"ת בדעתו כאן.

הרב בנימין שטרנבוך

בענין רשות הרבים דלא ניחא תשמישתיה דף כ"ב ע"ב

שצריך את הלא ניחא תשמישתיה זה רק בכדי לדעת שמקום זה שייך ליחיד ולא לרבים, ואחרי שידועים שמקום זה שייך ליחיד זה לכד סיבה להחשיבו כרשות היחיד וכל זה הוא אפילו לרבנן דפליגי על רבי יהודה.

ואמנם סברא זו צריכה ביאור דהכא מיירי בהוצאה מרשות לרשות ומה שייך בזה חילוק רשויות על ידי הבעלות דחילוק רשויות מצאנו בדין של מרשות היחיד לרשות היחיד, דהיינו שאין תנאי ברשות הרבים שיהיה שייך לרבים, אלא שיהיה רחב ט"ז אמה ומפולש משער לשער ויש שיטות שצריך גם שישים ריבוא כמבואר כל זה בסוגיא בדף ו' ע"א ובעוד מקומות, אבל שיהיה תנאי ברשות הרבים שיהיה שייך לרבים בבעלות ממונית לא מצינו.

והנה בתוספות בד"ה יהושע אוהב ישראל היה דכתב וז"ל דוקא שבילי בית גלגול דלא ניחא תשמישתיה כלל כדמפרש ר' ינאי שאין העבד יכול לרוץ אבל מבוי מפולש לבורות וחצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו הוי רה"ר לר"י אף על גב דהווי של יחיד הואיל וניחא תשמישתיה וראוי למוסרו לרבים הווי רה"ר לר' יהודה ע"י בקיעת רבים ולהכי לא קאמר אלא דמשמע דצריך עדיין לשנויא דלעיל עכ"ל. לתוספות היה הו"א להוכיח מהגמרא שחצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאים בצד השני תהיה רשות היחיד, ודוחה תוספות שאין זה סיבה מכיון שניחא תשמישתיה, ולכאורה דבריו צ"ב

איתא בגמרא "בעא מיניה רחבה מרבא: תל המתלקט עשרה מתוך ארבע, ורבים בוקעין בו, חייבין עליו משום רשות הרבים או אין חייבין עליו אליבא דרבנן לא תיבעי לך, השתא ומה התם דניחא תשמישתיה, אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתיה - לא כל שכן. כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה, מאי וכו'.

דהיינו שהגמרא הסתפקה מה הדין ברשות הרבים בלא ניחא תשמישתיה, וכל ספק הגמרא הוא דווקא לפי רבי יהודה, ומביאה הגמרא בהמשך "תא שמע: שבילי בית גלגול וכיוצא בהן רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטומאה. ואיזהו שבילי בית גלגול אמרי דבי רבי ינאי: כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חטיין וירוץ לפני סרדיוט. מני אילימא רבנן - השתא ומה התם דניחא תשמישתא אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתא לא כל שכן אלא לאו רבי יהודה היא אמר ליה: שבילי בית גלגול קאמרת - יהושע אוהב ישראל היה, עמד ותיקן להם דרכים וסרטיא. כל היכא דניחא תשמישתא - מסרה לרבים, כל היכא דלא ניחא תשמישתא - מסרה ליחיד"

ביאור הדברים שמכוח הסברא של יהושע אוהב ישראל היה, כל מקום שלא ניחא תשמישתיה יודעים אנו שהוא לא נמסר לרבים אלא ליחיד ולכן אינו רשות הרבים, דהיינו שמה

לחלק אליבא דרבי יהודה בין ארץ ישראל לחוץ לארץ מצד סברת יהושוע אוהב ישראל היה, הרי במקרה שיודעים ששייך ליחיד גם בחוץ לארץ יהיה אותו דין וכן צ"ב מגליה לתוס' שלרבנן בחוץ לארץ פטור, היה להם לחלק בין שייך ליחיד לשייך לרבים, שבשייך ליחיד גם רבנן מסכימים, וכל מה שצריך להגיע לסברת יהושוע אוהב ישראל היה זה רק כדי לדעת שזה שייך ליחיד.

ועוד קשה מדברי התוספות בדף ו' עמוד ב' בד"ה והאמר רבה ז"ל וא"ת והיכי פריך מר' יוחנן דאמר בפרק ב' דהוי אליבא דרבי יהודה דאמר אתו רבים ומבטלי מחיצתא ופליגי עליה התם רבנן ויש לומר דפריך כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשיבי ליה מצריך נעילה הכי נמי ב' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהיה צריך נעילה וכן משמע בפרק שני (ד' כב). דשתי מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לרבי יהודה. וצ"ב דבריו מה שייך סברת רבי יהודה לסברת רבנן לכאורה הם שני סברות נפרדים ומה השייכות ביניהם.

והנראה לומר בביאור הדבר שזה וודאי שענין הבעלות אינו סיבה אלא סימן ואין בכוחו להפקיע שם רשות הרבים ממקום שגדרו רשות הרבים, רק שמכיוון שהבעלים יכול למנוע מהרבים מלעבור דרך רשותו לכן אין למקום כזה שם רשות הרבים, והיינו שכמו שיש כוח של אתו רבים ומבטלי מחיצה, יש כוח של אתא יחיד וכונה מחיצה היינו שבבעלותו הוא מונע את הילוך הרבים.

וזהו ביאור דברי התוס' בדף צ"ג, שע"י שהמקום שייך ליחיד פוקע ממנו שם

שכל מה שהגמרא צריכה להגיע לסיבה של לא נחא תשמישתיה הוא רק כדי לדעת שלא נמסר לרבים, אבל במקום שהוא וודאי שייך ליחיד לכאורה אין צורך להגיע לסברא של לא נחא תשמישתיה, ובתוס' מבואר שצריכים את שתי הסברות גם לא נחא תשמישתיה וגם שזה שייך ליחיד כדי להחשיב כרשות היחיד, וצ"ב.

עוד צריך ביאור דברי תוספות מהיכן הוציא דין זה מהסוגיא שצריך להגיע לשתיה הסיבות יחד כדי לבטל שם רשות הרבים, עוד יש להעיר בדבריו שלכאורה דברי תוספות בסוגיא סותרים את מה שמבואר בדבריו להדיא בדף צג עמוד ב' בד"ה חייב דברי ר"א בתו"ד ז"ל ורבנן סברי דאין להם כח לברור הלכך אף על פי שעוברים שם אינו רה"ר כיון שלא נמסר לרבים ואינו של רבים כדאמרין בפרק שני (דף כב:) גבי שבילי בית גלגול קאמרת, עכ"ל. ומבואר מדברי התוס' שם שמקום ששייך ליחיד זה גופא סיבה להפקיע ממנו שם רשות הרבים גם בלי הטעם של לא נחא תשמישתיה, והראיה של תוס' שם היא מהסוגיא בדף כ"ב ולכאורה דבריו סותרים אהדדי האם צריך את הטעם של נחא תשמישתיה או לא, ומה שרבי אליעזר חולק בדף צ"ג זה מטעם שעדיין נשאר שייך לרבים ולא ליחיד.

ועוד קשה מדברי תוספות דף כ"ב ע"ב בד"ה דילמא מעלות ומורדות קאמרת ז"ל ודווקא בארץ ישראל כדמפרש טעמא בסמוך יהושע אוהב ישראל היה אבל בחוצה לארץ חייב ואליבא דר' יהודה אבל לרבנן אפי' בחוצה לארץ פטור דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה, עכ"ל. ולכאורה למה פשיטא ליה לתוספות

וזה ביאור דברי התוס' בדף כ"ב בד"ה דילמא שכתב שרבנן סוברים שבחוץ לארץ חייב גם בלא ניחא תשמישתיה ולא חילק בין שייך ליחיד או לרבים, מכיוון שעד כמה שאין מי שמונע את הרבים מלעבור שם ממילא חל שם רשות הרבים על המקום, וה"ה בדברי התוס' התם בדעת רבי יהודה.

וזה ביאור דברי התוספות בדף ו' ע"ב שסברת רבי יהודה שווה לסברת רבנן, לפי שרבי יהודה סובר אתו רבים ומבטלי מחיצה, ורבנן סוברים אתא יחיד ובונה מחיצה, ועניינם אחד שמי שיכול למנוע שימוש ברשות יכול למנוע משם הרשות לחול, ולכך יחיד שיכול למנוע דריסת רבים מפקיע שם רשות הרבים לרבנן, ולרבי יהודה רבים שעוברים במקום המחיצה מונעים מהמחיצה מלהחיל שם על הרשות.

רשות הרבים, שמכיוון שיש בעלים להדרך ובכוחו למנוע מהרבים מלעבור מפקיע שם רשות הרבים, משא"כ בסוגיא בדף כ"ב אמנם רשות זה שייכת ליחיד, אבל היחיד הזה איננו פה, שהרי כל הראיה שהמקום הזה שייך ליחיד מבוססת על סברת יהושוע אוהב ישראל היה, ואין כאן מי שיעכב על הרבים מלעבור ברשות הזאת, לכך צריך לצרף סברת לא ניחא תשמישתיה שזה ימנע מהרבים מלעבור שם, וחידשה הגמרא שגם מניעה כזו של לא ניחא תשמישתיה למרות שלכשעצמה אינה מפקיעה שם רשות הרבים, אבל מכיוון שמקום זה שייך ליחיד ויש מה שמונע מהרבים מלעבור בו לכך אינו נחשב לרשות היחיד, וזהו סברת התוס' בדף כ"ב שניחא תשמישתיה לבד זה לא סיבה להפקיע שם רשות הרבים מהרשות.

הרב שלמה נוימן

ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר דף כ"ב ע"ב

ובד' רש"י בסוגיין מבואר דמהני, דהא סולמא דצור הוא מתורת תל ומחתנא הוא מחיצה. ושמא יש לדחות דהסולמא דצור נמי משום מחיצה גמורה הוא, וצ"ע.

ולקמן כד: ההיא רחבה דהואי דפום נהרא וחד גיסא הוה פתיח למתא, וחד גיסא הוה פתיח לשביל של כרמים ושביל של כרמים הוה סליק לגודא דנהרא, עיי"ש כל הסוגיא. ועכ"פ חזי' דמצרפין מחיצה דגודא דנהרא, והתם לכאו' הוית מדין תל, ועש"ה בריטב"א וצ"ת במקומו.

ועי"ע כעיי"ז בד' ריטב"א להלן פט: בד"ה אבל אין מחיצה לא על זה וכו', דכ' שם בשם הראב"ד דכאשר עושה מחיצה גמורה בין גג הגדול לגג הקטן, ואע"ג דכל שאר המחיצות הם סביבותיו מתורת עמוד ברה"ר, עיי"ש. וחזי' דמהני מקצת מחיצות ע"י תורת עמוד.

ואמנם דדעת ריטב"א שם דבעמוד איכא גוד אסיק וכדעת רש"י ובלא כדעת הרמב"ן, וא"כ כולהו שוו במחיצותיהן. וע"ע במ"ב שני"ח ס"ק ס"ב דנמי מבואר דמהני לאשוויי רה"ר חלק במחיצות וחלק ע"י תורת תל ועמוד.

והנה לכאו' הכא הוה ב' מחיצות, וא"כ האיך מהני לרבנן. ועי' ריטב"א דכ' דהוה כמין גם דאי בשאינן כמין גם מאי קאמר, דהיינו רה"ר גמורה דמבוי המפולש. ונראה דכונת

א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר. ומתמהי' מ"ט אילמא משום דמקיף לה סולמא דצור מהך גיסא ומחתנא דגדר מהך גיסא, וברש"י כ' סולמא דצור סלע הר גבוה סביב לעלות בו לא"י והוא גבוה י' טפחים, ומחתנא מורד חריין עמוק י' טפחים ורחב ד' סביב א"י מאידך גיסא והו"ל מחיצה.

והנה בכל עמוד גבוה עשרה ורחב ד' דהוה רה"י וכדאיתא בשבת דף ו. נחלקו הראשונים בזה, דדעת רש"י בכמה דוכתי (שבת ו. ד"ה עירובין טו. בד"ה גבוה עשרה פו. ד"ה) דהוא מדין גוד אסיק מחיצותיו. אולם דעת רמב"ן (שבת צט; ועיי"ש רשב"א) דרק פני העמוד גופה הוה רה"י ומשום דהם מובדלין ועומדין לעצמן ומקום זה חלוק מרה"ר, אבל לא אמרי' בזה דינא דרה"י עולה עד לרקיע, ועי' בחי' הגר"ח (פ"ד מסוכה) דכ' דדעת הרמב"ם כהרמב"ן דלא אמרינן בזה גוד אסיק. אולם סבר הר"מ דיש בזה לדין דרה"י עולה עד לרקיע. (והחזו"א בגליונותיו שם השיג דזה גופא תורת גוד אסיק).

והנה יש להסתפק לדעת הרמב"ן היכא דאתי לאשוויי רה"י ע"י מחיצה אחת גמורה ומחיצה אחת דתל אי יהא רה"י, או דלעולם בעינן דכל המחיצות יהיו מדין אחד, או כולהו מתורת מחיצות, או כולהו מתורת תל ועמוד.

שאינו רואה את עצמו בתוך היקף המחיצות אין מועיל לו הנך מחיצות, וברשב"א בסוגיין נסתפק בזה מהו השיעור.

וברמב"ן שם כ' באופן אחר, "אי נמי שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בה תורת מחיצה", והנה בתוס' בסוגיין (ד"ה דילמא) כ' דבמחיצות שאין עשויות בידי אדם מודו רבנן דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. וכונתם שהולכין על מקום המחיצה גופא, ולא מה שהולכין בתוך היקף המחיצות, דהילוך רבים זה אינו מבטל את המחיצות, ולכך פשיטא לתוס' (בד"ה אילמא) דאליבא דר' יהודה לא יהני סולמא דצור ומחתנא דגדר, אף בס"ד דהש"ס, ומיושב קו' החזו"א (סי' ק"ז סק"א), ודו"ק.

ובתורא"ש כ' כסברת תוס' דבזה מודו רבנן דארומ"מ כיון דאין עשויה בידי אדם, אולם הוסיף בה תנאה דהיקף גדול. (ועי' בחזו"א שם דביקש לומר כן בדעת תוס').

ועי' בכ"ז בבה"ל סי' שמ"ו, סעיף ג' בד"ה קרפף.

הריטב"א דע"י שתי מחיצות כמין גם מתבטל ממקום זה תורת רה"ר, דהא זה ודאי דאינו נעשה רה"י ע"י שני מחיצות כמין גם. וכן מבואר בדברי רש"י דכ' "ונהי דאסור לטלטולי מדרבנן, מיהו לא רה"ר דאורייתא היא לאחיובי עליה", עכ"ד. ונראה דזה כונתו דאסור לטלטולי מדרבנן, משום דאכתי לאו רה"י הוא. (וכן פירש את כוונת הריטב"א בספר צדק אברהם, אולם המגיה על הריטב"א פירש כוונתו דאין צלעותיהן שוות. אלא הוו נוטות אחת לחברתה ובכה"ג הוה רה"י. דבשני מחיצות התוחמות ג' רוחות הוה כג' מחיצות, ואולם דבגמ' משמע דאיירו אב' רוחות בלבד, וכן בפרת ודיגלת דבבל).

והנה הש"ס מסיק דע"כ אין טעמיה דריו"ח משום הנך מחיצות דסולמא דצור ומחתנא דגדר, דא"כ אף בבל נמי מקיף ליה פרת ודיגלת וכולא עלמא נמי מקיף אוקיינוס, ובגמ' לא נתברר טעמא דמילתא אמאי לא מהנו הנך מחיצות דאוקיינוס לאפקועי מידי רה"ר.

וברמב"ן לק' נט. בחד תירוצא, ובריטב"א ור"ן בסוגיין, פירשו טעמא דמילתא כיון

הרב שלמה נוימן

עליות ומורדות דארץ ישראל דף כ"ב ע"ב

רה"ר, וה'לא ניחא תשמישתיה' דסוגיין, ענינו הוא שע"ז יהא קנוי ליחיד ולכן אין חייבין עליה משום רה"ר.

וכן הוא דעת הריטב"א בסוגיין (ד"ה מפני שאינם כדגלי מדבר) דבעינן שיהא מסור לרבים, ועיי"ש דכתב דזה גופא ילפי' מדגלי מדבר שהיו מסורין הדרכים לרבים.

ולפי"ז הך ברייתא דחצר שרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו דרה"י לשבת, השתא הוה מצי לאוקמה כר' יהודה והיינו טעמא דכיון דהיא קנויה ליחיד ל"ה רה"ר, ודלא כתוס' בד"ה יהושע, דכ' דהוה רה"ר לר' יהודה כיון דניחא תשמישתיה וראוי למוסרו לרבים, ולדעת הרמב"ן והריטב"א תלוי במה שמסור לרבים ואינו קנוי ליחיד, (ומש"כ הריטב"א בסוד"ה כל היכא דלא ניחא תשמישתיה לא מסרה לרבים כו' ולעיל דלא הוה ליה תירוצא אחרינא שני ליה, כוונתו דהש"ס אכתי לא אסיק אדעתיה סברא זו ומיושב קושית המגיה שם בהערה 495).

והנה בד' רמב"ן מבואר אמאי לא הוה רה"ר, דכיון שהוא קנוי ליחיד ואינו מסור לרבים ל"ה דומיא דדגלי מדבר, אמנם דבגמ' מבואר להדיא דהוה רה"י, דאיתא בגמ' "שבילי בית גלגול וכיוצא בהן רה"י לשבת".

ויצ"ב דנהי דרה"ר לא הויה מ"מ רה"י נמי לא תיהוי דהא סוכ"ס איכא הכא הילוך רבים, ובקעי רבים ומבטלי מחיצתא.

מסקנת הגמ' דדברי ריו"ח שבארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר, איירי אמעלות ומורדות שבארץ ישראל. וטעמא משום דיהושע אוהב ישראל היה וכל היכא דניחא תשמישתיה מסרה לרבים וכל היכא דלא ניחא תשמישתיה מסרה ליחיד. (וגירסת ר"ח לא מסרה לרבים, ולא הזכיר דמסרה ליחיד. וכן נראה גי' ריטב"א).

ולפי"ז בחוצה לארץ דלא שייך האי טעמא, א"כ דין הוא דלעולם יהא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ואף דלא ניחא תשמישתיה ואף היכא דעולין לה בחבל ואפילו במעלות בית מרון.

(וכ') הראשונים (תוד"ה דלמא, וכן נראה בכל הסוגיא) דהיינו דוקא לר' יהודה, אולם לרבנן דס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא אפי' בהילוך דניחא תשמישתיה כפסי ביראות כ"ש דהכא לא יתבטלו המחיצות, וא"כ לרבנן לעולם אין חייבין עליהן משום רה"ר ואף בחוצה לארץ).

והנה בגמ' בתחילה מבואר הטעם דלא הוה דומיא דדגלי מדבר, ולבסוף קאמר הגמ' דתליא במסירת יהושע לישראל. (והקשה כן הריטב"א לפרש"י).

והרמב"ן (לק' נט.) פי' סוגיין משום דאי"ז של רבים. וכ' שם דעיר של יחיד אע"פ שבאים בתוכה רבים אין חייבין עליה משום

מט"ז אמה איכא דין רה"ר גם על אותו מקום המתקצר כיון דלפניו רה"ר ואחריו רה"ר. ובריטב"א שם כ' כע"ז, אולם משמעות דבריו שם דאי"ז רה"ר גמורה וכדברי התוס', אלא רק דאיכא בזה דין דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. דיעו"ש בדבריו (ד"ה כיצד מערבין) דאחר דכ' ליסוד זה דרה"ר המתקצרת באמצעיתה, כ' להקשות ומיהו עדיין קשה לפירוש זה מאי פרכינן מירושלים שהיא רה"ר גמורה, עי"ש. ואי נימא דאותו מקום המתקצר הוה רה"ר גמורה, אינו מוכן קושייתו דהא רה"ר גמורה היא מקום זה. וחז"י דסבר דאי"ז רה"ר גמורה. (וכן נקט בדבריו בשו"ת משכנות יעקב סי' ק"כ) ואעפ"כ אמרינן דהילוך הרבים מבטל מחיצתא, ואע"ג דלית ביה תורת רה"ר, ודלא כד' המג"א והחזו"א הנ"ל.

וא"כ צ"ב דהא נתבאר לעיל דדעת הריטב"א כדעת הרמב"ן, וא"כ הדרא קושיין לדוכתא אמאי הוה רה"י אותו מקום דשבילי בית גלגול והא איכא הכא בקיעת רבים. והא לדעת הריטב"א בזה סגי לבטל מחיצתא ואי"צ 'תורת רה"ר' לבטל את מחיצות רה"י.

ושמא יש לחלק בין הבקעי רבים דלעיל ו: דרה"ר המתקצרת, דכיון דהוא לאורך רה"ר א"כ כל הילוך בני רה"ר הוא דרך שם, להילוך במקום דשבילי בית גלגול דלא ניחא תשמישיתה, וביותר דהא מקום זה הוא דיחיד וא"כ בידו למנוע מהרבים להלוך במקום זה. והוה כעין מש"כ הראשונים (רשב"א בעבוה"ק, וכע"ז ברש"י לקמן קא. בד"ה חייבין עליה). דדלתות ננעלות ענינו שאינו מסוד לרבים בכל שעה, וסגי ראויות לינעל (עי' לעיל ו:).

והנה יש לדון בכל אתו רבים ומבטלי מחיצתא, האם גוף הליכת הרבים מבטלת המחיצתא, או"ד דה'תורת רה"ר' שבזה מבטלת המחיצתא, ועי' מג"א ס"ס שס"ג דכ' דלהנך ראשונים דבעינן ס' רבוא לאשווי רה"ר, ה"ה דלרבים מבטלי מחיצתא בעי' ס' רבוא, ועי' בזה חזו"א ס' ק"ח ס"ק י"ב דכ' כדברי המג"א, ועי"ש שכתב דאף האו"ז דלא הצריך ס' רבוא לבקיעת הרבים, הוא משום דדין ס' רבוא הוא מתנאי הרשות ואינו ענין להבקיעת רבים. אולם גדרי גוף רה"ר ודאי דבעינן.

ומעתה א"ש אמאי בסוגיין הוה רה"י, דהיינו טעמא דהילוך רבים לחודה לא מבטל מחיצתא, ורק ה'תורת רה"ר' הוא דמבטל מחיצתא, והכא כיון דאין קנוי לרבים לאו 'תורת רה"ר' עליו, וא"כ ליכא הכא מה שיבטל המחיצתא, ומעתה המחיצות של התל והעליות ומורדות עושות אותו רה"י.

אולם בדברי הריטב"א יתכן דקצת משמע דלא כד' המג"א, אלא דאף היכא דליכא 'תורת רה"ר', ואיכא בקיעת רבים לחודה נמי אמרינן בזה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא וכדלהלן.

דהנה הראשונים לעיל ו: הקשו על מה דדימתה הגמ' שם את פלוגתת ר' יהודה ורבנן דשני בתים בשני צידי רה"ר דאיירי ב"ג אמה ושליש, לדין דאין מערבין רה"ר דאיירי ברחב ט"ז אמה, ובתוס' שם (ד"ה וכי תימא) כתבו לתרץ דאה"נ לס"ד של הגמ' שם, ר' יהודה ורבנן איירו בט"ז אמה, אולם אליבא דאמת איירו רק ב"ג אמה ושליש, ועוד תירצו שם דברה"ר המתקצרת באמצעיתה לפחות

לשיטתו דסבר כרמב"ן וכמשנ"ת לעיל בדבריו דבעינן שיהא מסור לרבים ולא יהא קנוי ליחיד, ולכך בעינן להך מילתא דיטלו לעצמן המצרנים. [ואולם זה ודאי דאף אי לא נטלו המצרנים לעצמן נמי אין חייבין עליהן, ותדע, דאלת"ה א"כ הו"ל לעולם ספק אי זכו בו המצרנים ונוקמיה למקום בחזקה קמייתא, אלא ודאי דבעינן שיהא מסור לרבים. ורק דהריטב"א אתי למימר דלכך אינו חשיב לרבים כיון דהמצרנים יכולין ליטלו]. אבל אי נימא כדעת התוס' א"כ סגי בכך שמקום זה מופקע הוא מלהמסר לרבים.

דעת הר"ן דכל מה דמהני דיהושע מסרה ליחיד הוא משום דאין בקיעת הרבים מבטלת מחיצות גמורות במה שאינו שלהם. ונראה מדבריו דהוא חסרון ב'בקעי רבים'. דבקיעת רבים במקום של הילוך שלא כדת אין כוחו יפה לבטל מחיצות. ולפי"ז חצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאין לה בזו דכיון דכעת הליכתן שלא כדת היא בחצר שאינו שלהם, ה"נ יהא רה"י אף לר' יהודה היכא דאיכא מחיצות כפסי ביראות לכה"פ. וכן משמעות דבריו שם שכ' בד"ה יהושע, "אבל אין הכי נמי דרה"י 'שנפרצו' מחיצותיה לרה"ר אע"ג דהוי דיחיד, רה"ר גמורה הוי". ומבואר דרק כשנפרצו המחיצות והשתא ליכא הכא תורת מחיצות כלל, (ובא לאפוקי מדעת הרמב"ן הנ"ל דלתורת רה"ר בעינן לעולם שיהא מסור לרבים ולא קנוי ליחיד) אולם אי איכא מחיצות בשיעור המספיק לא אמר' בזה אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

והנה הר"ן גופיה לא ביקש את הלא ניהא תשמישתיה' מחמת גוף הדבר, ומשמע

דעת התוס' דבעינן ב' תנאים, א' שלא נמסר לרבים, ב' דלא ניהא תשמישתיה. והא בלא הא לא סגי. וכדחזי' במעלות ומורדות שבחוצה לארץ חייבין עליהן וכש"כ תוס' ד"ה דלמא, והגם דלא ניהא תשמישתיה, ומאיךך במקום דניהא תשמישתיה חייבין עליהן ואף דלא נמסר לרבים, וקנוי ליחיד, וכש"כ תוס' בד"ה יהושע, דדוקא שבילי בית גלגול דלא ניהא תשמישתיה כלל.

וקצת צ"ב מהו הצירוף בזה, ואי כל חדא מינייהו לחודיה אין דיו להפקיע מתורת רה"ר מה לי כי נודמנו שניהם לפונדק אחד דעי"ז מבטל תורת רה"ר ממקום זה דלא ניהא תשמישתיה ולא נמסר לרבים.

ושמא סברת 'יהושע אוהב ישראל' היינו דמקום זה מופקע הוא מרה"ר, והוה מעשה הפקעה בחיוב, ועי' בתוס' ד"ה יהושע שכ' בתו"ד שם "אבל מבוי מפולש לבורות, וחצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו, הוי רה"ר לר' יהודה, אע"ג דהווי של יחיד, הואיל וניהא תשמישתיה וראוי למוסרו לרבים הווי רה"ר לר' יהודה ע"י בקיעת רבים". והיינו דדיו בכך דראוי למוסרו לרבים לאחשובי רה"ר, ומקום שאין ראוי למוסרו מחמת ה'יהושע אוהב ישראל' חשיב הוא כמופקע בחיוב מתורת רה"ר.

ויתכן דכן מבואר נמי בגי' ר"ח דלא אצרך שימסרנה ליחיד אלא רק הלא מסרה לרבים, וריטב"א גופיה נמי גרס כגי' ר"ח אולם כ' "פי' ואם רצו המצרנים של שם לסתמן וליטלן לעצמן הרשות בידם", ולכאו' הוא

ויש לעיין אי גירסת הר"ח הנ"ל עולה בקנה א' עם דעת הר"ן, והיינו דיל"ע אי בעינן דוקא כשמהלכים במקום האסור לילך שם משום דהוא מסור ליחיד, דגול ביד ההולכים שם, או דסגי בכך דלאו שלהם הוא, והגם דמקום זה מקום הפקר הוא מ"מ לאו שלהם נינהו. (ולשון הר"ן "במה שאינו שלהם", ומשמע דלא הוזקק לאיסור גול. אלא רק במה דאי"ז הילוך במקום שלהם, וצ"ע).

דהוא רק כהיכתמ"צ דיהא הילוך במקום שאינו שלהם, אולם לפום סברתו דהא לגבי אימתי חשיב בקיעת רבים המבטלת מחיצות, קצת א"ש לדעת תוס' הנ"ל מהו צירוף ב' הטעמים ד'לא ניחא תשמישתיה' וה'לא מסרה לרבים'. דבעינן שיהא חסרון בהילוך הרבים הן חסרון בהליכתם שהולכין ע"י הדחק והן חסרון בהעדר זכות הליכתן, דרק אחר ב' החסרונות אין הילוך זה מבטל מחיצות.

הרב בנימין אלטמן

בגדר איסור תחומין דף מ"א ע"ב

וע"כ כד' רפרם דליוה"כ אין תחומין וע"ז כ' דגם
בשבת מדרבנן, ועי']

ולכאוי' נר' כוונת דאפי' למ"ד תחומין דאו'
היינו ממקום ששבת אבל היכא שלא
שבת שם אין איסור ליותר מאלפיים, נמצא
לפי"ז דדין ד"א של שבו איש תחתיו הוא דרבנן,
ומש"כ תוס' אם חוזר לו – לאו דוקא חוזא אלא
דבהכי איירי', וכ"נ מד' הגבורת ארי שקיצר
בהבאת התוס' "ועכשיו אין אנו צריכים להקל
מטעמא שלא היתה קבוע שם שביתתו תחילת
היום" ולא הדגיש מה דכ' דהכא הוי חזרה.

ורש"י שלא כ"כ יתכן דס"ל דגם היציאה
ממקומו ביוצא מתחומו הוי מדיני
תחומין ולמ"ד דאו' הוי דאו', לכך פי' דלמ"ד
דרבנן הכא אקילו [ואע"פ שביוצא ברשות
התירו רק אלפים], וכ"נ מרש"י ר"פ היתר
הוצרך לנקביו כיון דתחומין דרבנן משמע
שיציאה מד"א תלי בדין תחומין.

ולפי"ז ק' דהריטב"א לענין הוצרך לנקביו כ'
כרש"י וביומא הביא ד' התו"י דמשמע
שגם למ"ד תחומין דאו' היינו יציאה מתחומו
ששבת שם ולא ממקום שיצא לשם.

ואולי אפ' לחדש דהנה צ"ב שי' רש"י הנ"ל
[דגם ד"א הוא מדין תחומין] מה
השייכות לתחומין הא לכאוי' זהו איסור הליכה
ממקום עמידתו ותחומין ענינם שיש לו מקום
שאסור לצאת הימנו, ואפ"ל דד"א אי"ז איסור

יל"ח האם דין תחומין הוא איסור יציאה או
הגבלת ההילוך, והנה בפסוק איתא אם
תשיב משבת רגלך וכבדתו וגו', הובא בסוף
פרקין ועי' בריו"נ שם.

והנה במתני' סו"פ איתא יצא אמה וכו' וצ"ב
מדוע נקט לשיעור אמה, ועי' דברי
יחזקאל דהיינו פסיעה בינונית והיינו שהגבילו
את ההילוך שלא יצא עוד פסיעה לכך האיסור
הוא באמה. מבו' כצד בתרא.

וכן יש לדייק לפי א' ברש"י גבי ספינה נוטלתו
דצ"ב כוונתו, ויל"ב דמש"ה אין הגבלה
להילוך כיון דמתחיל לילך והוא כבר בד"א
אחרות לכך ל"ש להגביל כמות הילוך.

והנה ביומא סז. איתא דהאיש עתי ישב לו
אצל סוכה אחרונה דהוי יותר מאלפיים
אמה וכ' רש"י דרבנן לא אסרו עליו והקילו
גביה, ובתו"י כ' דאפי' למ"ד תחומין דאו' כיון
שלא היתה שם שביתתו קבועה עוד מתחילת
היום אם חוזר לו אין כאן איסור מן התורה
ורבנן נמי לא גזור בכה"ג, ובגבורת ארי לא קיבל
ת"י זה וכו' לתר' משום דביוה"כ אין איסור
תחומין מדאו', אכן מרש"י ותוס' חגיגה יז: מבו'
דגם ביו"ט איכא איסור תחומין.

[**ג.ב.** ביומא סז: ברש"י ד"ה למאי הלכתא-
דתחומין דרבנן, צ"ב מה הו"א לומר
בתחומין א"כ מדוע הוצרך ריבוי מיוחד לשבת,

אולם במנח"ח פי' הא דהוי דרבנן היינו משום דהוי חזרה, ופי' נמי דהוק' לראשו' מדיוצא האישי עתי מד"א, ולא רק משום אלפיים.

ולמשנ"ת משמע דד"א אי"ז הגבלה להילוך גרידא אלא גדר של מקום [וע"ע לק' מח.], וי"ל דהא והא איתנהו דענין המקום הוא כדי להגביל את הילוכו ולצמצמו למקו"א [עי' פירש"י בפ' ואפס עצור ועוזב].

בשבת נג: מבוי דקורא לה והיא באה, וכ' רש"י דאינו מוזהר על תחום בהמתו, וצ"ב מדוע אינו אסור ככל שביתת בהמה, ולכאוף צ"ל שאיסור תחומין הוא על פעולת הוצאה של אדם, אבל עצם המצב שהבהמה יוצאת אינו מוזהר ע"כ, וקורא לה ה"ז כיציאה מעצמה.

וליתן הבהמה לרועה נכרי לכאוף חמיר טפי כיון שהוא יעשה בה פעולת הוצאה, אך במרדכי (קידושין תקסה) התיר זאת ומדמי לה לקורא והיא באה, ובתו"ד כ' הטעם דאין שביתת בהמה על תחומין דהוי דרבנן ואי"ז מלאכה, עוד כ' דאפי' אי"ב מיל הוי דאוף מ"מ אי"ז כי אם לאו. ומהר"ם אלאשקר ומהרלב"ח אוסרים ליתן בשבת לרועה, אבל בער"ש מתיר מהר"ם אלאשקר אפי' אמר לנכרי שיוציאנו [כ"כ בסוף התשו' להתיר ליתן לאחרים].

ברמ"א פ' כמרדכי, ובמשנ"ב הביא שיש אוסרים, וגם למרדכי אם אמר לנכרי שיוציאנו אסור [דלא כמהר"ם אלאשקר] וממג"א ולבוש משמע שהתירו גם זאת.

ודעת המרדכי צ"ב מדוע אי"ז מלאכה, ולכאוף משמע שתחומין אי"ז גדר הוצאה אלא

לזוז מתחתיו גרידא, אלא דמקומו שהיה עד עתה פרוס על כל העיר ותחומה עתה מצטמצם מקומו ועובר להכא לד"א. ולכך מה שאסור לצאת עתה מתחתיו הוא איסור יציאה ממקומו [וע"ע דף מח. מהתורא"ש].

וביוצא ברשות י"ל שזהו כמו שמדרבנן מקבל אלפיים חדשות ואי"ז מקומו של ער"ש אלא הוא מקום אחר דהור לו לצאת ולעבור מקום, ולא דמי ליוצא באיסור ואפי' באונס דהתם לא הותרה עיקר ההגבלה שבתחום. ומעתה זהו דקאמרו התוס' דכיון דלא היתה שביתתו קבועה שם אין איסור והיינו דוקא הכא דכל מה דבאת לאוסרו הוא מדין מקומו החדש של עכשיו ועי' קאמר שאי"ז דאוף, אבל מדין ד"א של יוצא חוץ מתחומו הקודם לא הוק' לו כלל וכהנ"ל דהא הוי יוצא בהיתר ואינו מעביר את מקומו הקודם אלא זוכה למקום חדש. וכן משמע בל' התוס' שבא ליישב יציאה מאלפיים ולא יציאה מד"א, והיינו יציאה מהמקום החדש שניתן לו, ועל זה תי' דהא לא שבת שם מתחילת היום.

ולפי"ז י"ל דאה"נ אם יתרחק יותר אולי זה אסור מדין תחומין של מקומו החדש, ורק כיון שחוזר לכך לא מיקרי יציאה ממקומו אלא אדרבה חוזר למקומו הקדום [ואפי' דשלא הגיע עד מקומו, מ"ז זה צורה של חזרה].

ויל"ע מדוע כל היוצאין ברשות אסורים לחזור עד מקומן, וי"ל דאה"נ רק מדרבנן אסור והכא דוקא לא גזרו [עוד י"ל בדוחק רב דדוקא הכא דא"א להיות במדבר כסברת רש"י לכך שייך להגדיר זאת ל"חזרה"].

אבל אם הגדר הוא יציאה מד"א אלא דכל האלפיים עדיין משוייכים להם ועדיין לא מיקרי שיצא עד שיצא מהם א"כ ק' דהכא עדיין לא מיקרי שיצא ממקום ד' אמותיו כיון שהרי נכנס לאלפיים אחרות המשוייכות אליהם.

בסוגיא דהבלעת תחומין נר' שהנידון האם בטל התחום הראשון ועתה הוא בדין התחום הב', או שכיון שהתחום הב' מוליכו ומביאו לתחום הא' י"ל דעדיין הוא משוייך לתחום הא' ולא בטל [ואפי' אם היה זמן שבטל כגון שקודם לכן לא היה מובלע ועתה כן מ"מ כעת שייך בו דין התחום הא'].

ולכאוי' אם תחום הוא רק אפשרות הליכה ק' מה שייך שישאר דין תחום הא' הא כל ענינו הוא רק הגבלה להילוך ולא מוגדר באמת למקומו [ורק בכדי להגדיר את איסור ההליכה נאמר שלא ילך חוץ למגרש העיר, וכהנ"ל].

אולם י"ל דאדרבה כיון שזה היה שטח המותר בהילוכו ועתה יכול להגיע לשם א"כ מתרחב אפשרות ההליכה וזהו 'חד תחומא'.

הרמב"ן במלחמות (סו"פ) מגדיר ד"א – שזהו תחומו, וע"ע בחידו' הרמב"ן לענין פירות שכשיצא מהתחום בטל שביתה קמייתא.

בדין שבו איש תחתיו חקרו האחרו' האם נאמר איסור לזוז ממקום המצאותו [בגמ' מח. כתחתיו וכמה תחתיו וכו' אולי יש להוסיף בי' דכל ד"א הוא מקום המצאותו שהרי לשכב אי"ז יציאה וכששוכב זהו שיעור תחתיו א"כ גם בלא לשכב יש לו שיעור זה], או דאדרבה זהו זכות למי שיצא מתחומו שמדין תחומין מי

הגבלה של ההילוך, ולכך הרי הילוך היא פעולה המותרת ולא שייך להגדיר זאת למלאכה וכל מה שרבנן אסרו זה את הכמות שלא ילך הרבה.

והשי' האוסרות ליתן לרועה בשבת ס"ל דחשיב איסור מלאכה שההליכה הנוספת אסורה, ויותר נוחא אי ס"ל דאי"ז רק הליכה אלא גדר של יציאה ולכך חשיב מלאכה. [ודוקא כשמסרה בשבת אז מתיחסת פעולת הבהמה לבעלים אבל מסרה בער"ש מה שקורה בשבת מתיחס לרועה].

בדף מד: שבת במערה וכו' צ"ב מדוע בעי' להבלעת תחומין הרי הכל זה אלפיים של תחומו וה"ה יוצא מאלפיים אלו לאלפיים אלו, לכאוי' מבו' שאיסור תחומין ענינו הגבלה להילוך ולכך כיון שהרי הוא עובר את גבול אלפיים אפי' שעובר למקום שזכאי בו מ"מ כל משמעותם של האלפיים הם שהם מגבילות את ההילוך, אבל אם האיסור הוא יציאה ק' דהא אי"ז יציאה לחוץ מתחומו.

אמנם ודאי שמשמעות האלפיים היא מגרשי הערים אלא שזהו רק בתור גדר הדין, דהיינו שאין להוסיף בהליכה ולעבור את מגרשי הערים.

ויש' ליישב דאפי' אי איסור תחומין ענינו יציאה [כנר' מל' הרמב"ם] מ"מ י"ל מה דבעי' להבלעת תחומין דמ"מ כיון שעתה יוצא הוא מאלפיים אלו המשוייכים למקומו ויוצא הוא לאלפיים אחרים שזכה בהם מסיבה אחרת [הפתח השני] מיקרי יציאה ממקומו, ולא אכפ"ל שגם נכנס למקומו כיון דמ"מ מיקרי יציאה. אך הא נוחא אי היציאה היא מהאלפיים

שאינו בתחומו אסור לזוז [צ"ב מנלן] ובאה התורה וזיכתה לו ד"א.
יתכן שב' הצדדים נכונים התורה אמרה שאסור לזוז ממקומו ובכך אמרה התורה שמי שאין לו תחום אסור לזוז ממקומו, ויחד עם זאת נתנה לו התורה זכות שיש לו ד"א לצורכו, שזה לא יהיה בכלל האיסור יציאה ממקומו אלא יחשב למקומו.

הרב יאיר שמואל קליין

בדין יצא לדעת והחזירוהו אין לו אלא ד' אמות דף מ"א ע"ב

יצא, ומה הס"ד לומר דחזר לדעת גרע מיוצא לדעת, אע"כ דס"ד דע"י יציאה לדעת לא נעקר שביתתו בעיר דשביתה זהו דבר קבוע ואינו נעקר באמצע השבת, וע"כ כיון דאח"כ החזירוהו הרי הוא כאילו לא יצא, אך הוציאוהו וחזר לדעת זהו דין אחר, דאף שודאי שביתתו קיימת שהרי הוציאוהו בע"כ, מ"מ כיון שבחזר היה לו רק ד"א, והשתא חזר לתוך התחום באיסור בזה יש קנס שישאר דינו על ד"א כדי שלא יהיה נשכר ע"י האיסור שעשה. ומעתה יקשה דאף אחרי הקמ"ל שע"י שיצא לדעת הפסיד השביתה, מ"מ חוזר לדעת זהו דין אחר, וא"כ אף אם נימא כמהר"ם דלא הפסיד לגמרי מ"מ בחזר לדעת דינא הוא שלא יהיה לו מיד ומטעם הנ"ל וצ"ע.

ולכאן מוכח מזה דלכמ"ש דהא דבעי הוציאוהו והחזירוהו באונס הוא מב' טעמים נפרדים, דרק כאשר הוציאוהו באונס לא נעקרה שביתתו הראשונה וע"כ בעי דוקא הוציאוהו משא"כ יצא לדעת אינו חוזר לשביתתו הראשונה ודין נוסף דגם אחרי שהוציאוהו באונס בעי דוקא שיחזירוהו בע"כ דאם חוזר מדעתו אף שלא נעקרה שביתתו כיון שעושה איסור קנסי ליה, דא"כ יקשה כנ"ל, אלא גדר הדבר הוא דבאמת גם כאשר הוציאוהו בע"כ נעקרה שביתתו בעיר, דאי"ז תלוי בדעתו אלא במציאות שהוא שובת בעיר וכאשר אינו בעיר אף שהוציאוהו בע"כ מ"מ

הרא"ש (סי' א) הביא שיטת המהר"ם דהא יצא לדעת או חזר לדעת אין לו אלא ד"א היינו כל העיר שהיא כד"א ואין לו ב"א אמה חוצה לה אבל כל העיר יש לו כד"א הואיל ושבבת בה. ומוכיח כן מסוגיית הגמ'. ומבואר בדבריו דזה בכלל גוני אף ביצא וחזר לדעת וכ"פ בשו"ע ת"ה ס"ח. ולכאן מסברא יש להקשות דבשלמא ביצא לדעת וחזר באונס כיון דמה שמפסיד השביתה הוא ע"י שיצא לדעת ועקר ממקומו, בזה י"ל דרק לגבי ב"א אמה חוץ לעיר הפסיד השביתה ולא לגבי העיר עצמה. אך ביצא באונס וחזר לדעת הרי לא הפסיד עיקר השביתה מדעתו דהרי אם החזירוהו הרי הוא כבתחילה וא"כ שביתתו הראשונה קיימת, ומה שבחזר לדעת אינו חוזר כבראשונה זהו קנס בעלמא שלא ירויח ע"י האיסור שחזר לעירו וישאר לו ד"א בלבד כמו שהיה לו אם לא היה עובר האיסור ונשאר חוץ לעירו א"כ בזה הסברא שיהיה לו ד"א ול"מ הכא כלל הסברא של הואיל ושבבת בה. וע"ז ליכא כלל ההוכחה שכ' המהר"ם לכאן, דדכיון דמדויק במשנה דחזר מדעת הפסיד והכא ל"מ הסברא דשבבת בה כנ"ל א"כ ממילא ידעי שיש לו ד"א ותו לא, וצ"ע.

ובגמ' עצמה מוכח דחזר לדעת גרע מיצא לדעת, דאמר' בגמ' מהו דתימא לצדדין קתני, דהוציאוהו נכרים וחזר לדעת אין לו אלא ד"א, ויצא לדעת והחזירוהו כאילו לא

ומעתה מיושב שפיר דעת המהר"ם דכיון שמוכיח דכל מה שמפסיד השביתה זהו לענין אלפיים אמה אך לענין שביתה בעיר אינו מפסיד כלל, א"כ גם בחזר לדעת לא גרע וא"ש היטב.

אמנם דאכתי קשה הקו' הנ"ל דבגמ' במהו דתימא לצדדין הרי מוכח דחזר לדעת זהו דין אחר וגרע וכנ"ל, ונצטרך לכאו' ליישב דעת המהר"ם דס"ל דכ"ז לס"ד אך למסקנא דבין יצא לדעת בין חזר לדעת אין לו אלא ד"א זהו דין אחד דמהיכן לומר דיש ב' דינים נפרדים. אלא זהו דין א' כנ"ל דאינו חוזר לשביתתו הראשונה אלא ביצא וחזר בע"כ, וכיון שמוכיח שאינו מפסיד את השביתה בעיר ממילא דה"ה בחזר לדעת.

הרי אין לו שביתה בעיר, וזהו דין מחודש דאף שא"א לקנות שביתה באמצע השבת, מ"מ היכא שכבר היה לו שביתה ויצא וחזר בע"כ, חוזר לשביתתו הראשונה וכאילו לא יצא, ובזה בע"י דוקא שהכל היה בע"כ דאז אפשר לאחר שחזר להחשיב כאלו ממשיך כפי שהיה מתחילה ו"כאילו לא יצא". דסו"ס לא היה לו שום שייכות לשינוי המקום והשביתה דידיה, משא"כ היכא דיצא לדעת אף שהחזר בע"כ סו"ס היה לו יציאה מדעת ובה א"א שיחזור שביתתו, וכן בהוציא והוה בע"כ אבל חזר מדעתו, א"א שע"י הך חזרה יחזור השביתה שלו כאילו לא יצא דא"א ע"י מעשים דידיה מדעת לחזור לקנות שביתה באמצע השבת, ומה"ט הוא דאין לו אלא ד"א ולא משום קנס מחודש שלא יהא חוטא נשכר ע"י מעשיו.

הרב מאיר ברגר

ביסוד דין תחומין ביצא לאונס ולדעת דף מ"א ע"ב

ס"ג ס"א), והריטב"א (סוגיין ולעיל כט.), דבאמצע השבת מותר להלך רק במקום המוקף מחיצות.

וקשה מ"ש מער"ש דיכול להלך במקום ששבת ואפילו במקום שאינו מוקף מחיצות. והנראה לבאר בזה דחלוק שבת מער"ש דבשבת הוה תקנה מחודשת דהיקף המחיצות הוא עושה את המקום כד"א, ולכך בעינן מגדיר חזק כמחיצות. משא"כ בער"ש דלא בעינן להכי וסגי לן בהגדרת המקום באופן יותר קל ע"י העיר.

ובביאור הדברים נ"ל שהיקף מחיצות הוא עושה את המקום כד"א, משא"כ בער"ש דלא בעינן להכי וסגי לן בהגדרת המקום באופן יותר קל ע"י העיר, אבל הקונה בשבת שהוה תקנה מחודשת בעינן מגדיר חזק וגמור כמחיצות.

ב. **שיטת ר"י** (מז: תוד"ה דכולה והובא בהגה"ה ריש פירקין) דלא סגי במחיצות בלבד אלא בעינן נמי הוקף לדירה. ומדברי ההגה"ה נראה דאירי אף ביצא לאונסו.

ג. **שיטת הרמב"ן** (מא:) דאפילו באינה מוקפת מחיצות בהוציא אוהו לאונסו יש לו את כל העיר שהגיע אליה, ואפילו יש בעיר רה"ר גמורה. ועוד חידש דאם נתנוהו בעיר יש לו אף את עיבורה של עיר שאינה מוקפת מחיצות. ונמצא לדבריו דשבת בער"ש ובשבת

א. **דיני תחומין** [הקדמה]- מצינו ב' דינים א' שמקומו של אדם הוא ד"א ב' שקונה שביתה מחוץ למקומו אלפיים אמה. ומקור הדברים מהא דאיתא לקמן נא. 'שבו איש תחתיו' אלו ארבע אמות. 'אל יצא איש ממקומו' אלו אלפיים אמה. ולעיל מה. פליגי תנאי בטעמא דד' אמות.

אדם קונה שביתתו בערב שבת במקום ששבת (מב:), ומקומו הוא ד"א וחוץ ממקומו הוא קונה אלפיים אמה. ואם שבת בעיר נותנין לו את כל העיר ואפילו אינה מוקפת מחיצות (כ"כ התוס' מז: ד"ה דכולהו). ונראה דהמגדיר למקום שביתתו בער"ש הוא מקומו שנמצא בו ומשערינן שזה בד"א. וכל שיש חיבור של בתים למקומו של הד"א חשבינן לכל המקום כאחד מדין הד"א, ורק אם יש הפסק בשיעור של שבעים אמה ושירים, הוה הפסק ממקומו.

ג. **היצא** בשבת באונס כגון הוציא אוהו נכרים או רוח רעה, ונתנוהו בעיר אחרת או בדיר או בסהר והגיע למקום המוקף מחיצות, פליגי תנאי במתני' בדינו שיטת ר"ג וראב"ע שיש לו את כל המקום, ושיטת ר"ע ור"י שאין לו אלא ד"א.

ופליגי הראשונים בשיטת ר"ג וראב"ע -

א. **שיטת רש"י** (מא: ד"ה הוליכוהו וד"ה או) והתוס' (מז: ד"ה דכולהו), והרשב"א (בעבוה"ק בית נתיבות שער חמישי

העיר יוצאים ונכנסים לתוכה, והרבותא דלא רק כל העיר נחשבת לו כד"א אלא אף דיר וסהר הסמוכים אליה, כיון שמוקפים מחיצות הם ואויר שתשמישו לדירה הם, נעשים כבית אחד עם העיר.

ומעתה ספינה א"צ שיהיה לה מחיצות בשביל להתירה דעיקרה לדוירים, ודינה כעיר. ובעיר חריבה שהתיר הרמב"ן צ"ל שכיון שיסודה וקיומה של העיר היה לדוירין אע"פ שעתה בטל מהם הדוירין שם המקום כעומד לדוירין לא פקע מיניה.

ויש לדון בדעת הרמב"ן בדיר וסהר האם סבר שאינם מותרים אלא כשהם סמוכים לעיר, אבל בפני עצמם אסורים. או"ד דדיר וסוהר בפני עצמם ודאי מותרים, וכל מה שהשמיע שבסמוכים לעיר אפילו אינם בתוך העיר חשיבי חדא עם העיר. והנראה שסבר דדיר וסוהר אסורים בפנ"ע, דהא סבר הרמב"ן שעיר מותרת אפילו אינה מוקפת מחיצות, ומבואר מזה דיסוד סברתו שיש היתר של עיר וכל שהוה עיר לעולם מותרת אבל דיר וסוהר כיון שאינם עיר אפילו אם תשמישם עשוי לדירה סו"ס אי"ז עיקר מהותם לא מהני למי ששבת בהם.

וביותר דיש להוכיח כן מלשונו שכתב בתחילת דבריו 'והיה בה באותה העיר דיר וסוהר' משמע שהדיר וסוהר נמצאים בתוך העיר ואינם בהיקף נפרד מהעיר, ואם מותרים מצד עצמם מה חידוש בהיתרם והרי הם בעיר והם מוקפים, אלא משמע שכל היתרם הוא כיון שהם נידונים כחלק מהעיר אבל בפני עצמם אסורים. העולה מזה שדיר וסוהר מותרים לרמב"ן רק בהתקיים בהם ג' תנאים א'

כאונס דינם שווה, ושאיני גבי נתנוהו בעיבורה של עיר דבער"ש יש לו את כל העיר, ובשבת לא. וצ"ב מ"ט יש לו את כל העיר, ואפילו באינה מוקפת והא לא שבת בה.

והביאור בזה דסבר דהעיר מחברת את המקום להיות כד"א דישנם ב' אפשרויות לעשות חיבור או ע"י היקף מקום שהוא פרוץ כמדבר שאז היקף המחיצה עושה אותו כאחד, או בעיר שרצף הבתים [שאין ביניהם יותר משבעים אמה ושייריים] מגדיר את המקום כאחד ולא בעינן גם למחיצה.

ובאופ"א אפשר לומר שיסוד ההיתר הוא מדין מקום ששבת והיוצא באונס תיקנו לו את מקום שביתתו כבערב שבת, דיסוד השביתה בער"ש הוא תקנת חכמים, והכא שיצא לאונסו תיקנו לו אף בשבת האי דינא דאין מקום לקונסו.

וקשה ע"ז דמקום שביתתו היינו אלפיים אמה ולא הד"א אמות, דהא ד"א יש לו לכל אדם אונס שוגג ומזיד, ובשבת אינו קונה אלפיים אלא רק ד"א ולתקנת ד"א לא צריך להעמידו על מקום שביתתו של ער"ש דבכל גוונא יש לו את הד"א. ובדוחק י"ל דהרחבת הד"א לכל העיר הוה תקנ"ח שניתנת לו גם באונס. משא"כ במזיד דיש לו רק ד"א ולא את כל העיר.

והקשה הרמב"ן דבמתני' מבואר להדיא שרק במקום מחיצות נותנים לו את כל ההיקף דתנן שנתנוהו בעיר דיר וסוהר וודאי דהו מוקפים מחיצות דאל"ה מאי מגדירים לדיר או סוהר. וביאר הרמב"ן דנקטינן הכי לאשמועינן חידוש בדדיר וסוהר שהם בתוך מחיצות עם

ב. **שיטת רש"י** (מב: ד"ה אטו הילוך דבקעה בסו"ד), הרמב"ן (בריש פירקין), והרמב"ם (פכ"ז משבת הי"ג), דביצא לדעת אין לו אלא ד' אמות ואפילו הגיע למקום המוקף מחיצות. (ועי' במ"מ שדחה לראיית הראשונים משמואל הובא לעיל). ובסברת הדברים אפשר לומר דהא דכל העיר נחשבת לו כד"א בהגיע למקומו באמצע השבת הוא דבר חידוש ויסודו מתקנ"ח מחודשת ולא מדין מקומו, דלפ"ר היה נ"ל דד"א שתיקנו לו הוא מדין מקומו ותו לא מידי, ומה"ת לתת לו את כל העיר מדין ד"א. וביצא באונס מתקנין ליה הכי בתקנה מחודשת ולא מדין מקומו, אבל ביצא לדעת אין סברא לומר דמתקנין ליה כל העיר ליחשב כד"א.

ה. **ביצא** לדעת וחזר לעירו -

א. **שיטת המהר"ם** מרוטנבורג (הובא ברא"ש ריש פירקין) שיצא לדעת ושב לעירו ששבת בה בער"ש יש לו את כל עירו, והפסיד את האלפיים אמה שחוצה לה. אבל בהגיע בשבת למקום אחר ואפילו מוקף כעיר דיר וסהר, אין לו אלא ד"א.

ולפ"ר משמע מלשונו שבכל עיר ששבת בה לא הפסיד את שביתתו בין מוקפת מחיצות ובין שאינה מוקפת מחיצות. וכ"כ הבית מאיר בדבריו. אמנם הרמ"א בס"ת"ה ס"ח כתב דדווקא מוקפת מחיצות, וצינו שמקורו מהמהר"ם האו"ז ורבינו ירוחם. ובביאור הלכה (שם) הביא מהבית מאיר שהקשה מ"ט יצטרכו היקף מחיצות והא כל ההיתר הוא משום ששבת שם ביה"ש, ובשביתת השבת לא בעינן מחיצות. וכן תמה הבה"ל דאיתא ברמ"א

שמובלעין לעיר. ב' שמוקפין מחיצות. ג' שאויר שתשמישם לדירה.

ד. **יצא** לדעת בשבת מתחמומו והגיע למקום המוקף כדיר סהר ועיר, פליגי הראשונים כמה מותר לילך בהם.

א. **שיטת התוס'** (כט. ד"ה והושיבו בסו"ד, ובתוס' מז: ד"ה דמולה), הריטב"א (מא: ד"ה ר"ג ור"א, וד"ה אר"נ א"ש יצא לדעת, כט. ד"ה והושיבו), והרשב"א, דבעיר מוקפת מחיצות הולך את כל העיר דהיא כד"א, ובאינה מוקפת אסור לילך. והכריחו דבריהם משמואל לקמן דאמר שיצא לדעת אין לו אלא ד"א, והק' הגמ' פשיטא, ועיי"ש מה שהוכיחו מזה.

וביאור הדברים דהנה אמרינן שמקומו של אדם בשבת הוא ד"א, ומבואר שהד' אמות שנתנו לו הוא מדין מקומו שניתן לו לשבות, ומעתה כל מקום שמוקף מחיצות הוה מקומו דהיקף מגדיר למקום כאחד, ואפילו כבא באמצע השבת קונה את מקומו בכל העיר דמקומו ניתן לו אפילו בשבת, דד"א אפילו ביצא באיסור ניתן לו כל מקום שבו נמצא, [ושאני משובת בערב שבת].

אבל את שביתת ער"ש הפסיד במה שיצא, ולכך אפילו חזר לעירו שאינה מוקפת הפסיד ולא יוכל להלך אלא ד"א בלבד, והטעם דזמן קניית השביתה הוא רק בער"ש, וכשיצא לדעת ממקום ששבת הפקיע עצמו ממקום שביתתו והפסיד את מקומו ולא יהני ליה מה שיחזור כעת למקומו הראשון. (וביארנו לעיל סק"ג הטעם דבער"ש קנה כל העיר אפילו אינה מוקפת).

והא בכל גווי הוה רה"י, ורק אם נאמר דמחמת ששבת בה בער"ש קנה, א"כ שאני עירו משאר מקומות ואיירי אף אליבא דר"י ור"ע. וצ"ת.

העולה מדברי המהר"ם שיש קולא וחומרא בדבריו כלפי שיטת התוס' ודעימיה, קולא- בהא דמתיר אפילו בלא היקף מחיצות בעירו, ולתוס' אסור בכה"ג. וחומרא- בהא דאינו מתיר בהגיע לעיר אחרת אפילו מוקפת מחיצות, ולתוס' מותר.

הרמב"ם שסבר שאין לו אד"א ואפילו במקום המוקף כדיר וסהר, פליגי האחרונים האם מודה למהר"ם. שיטת הבית מאיר, וכ"כ החזו"א דפליג הרמב"ם. ובגאון יעקב מסתפק בזה.

ב. הראשונים (הריטב"א ותוס' ודעימיה) פליגי על המהר"ם מרוטנבורג וסברי שבעירו אין היתר באינה מוקפת מחיצות ורק במוקפת, כן מוכח בדבריהם מהא דלא חידשו כהמהר"ם.

ו. להלכה -

א. פסק השו"ע בס"י ת"ה ס"ה כר"ג וראב"ע שיצא וחזר באונס או בשוגג יש לו את מקומו כבתחילה. ואם נתנוהו במקום אחר שאינו מוקף אין לו אלא ד"א. שם ס"ב פסק השו"ע שבנתנוהו בדיר וסהר ועיר המוקפת מחיצות לדירה מהלך את כל ההיקף באונס ושוגג, אבל ביצא לדעת ואפילו הלך רק ד"א לדעת, אין לו את ההיקף אלא הולך ד"א ותו לא.

שמקורו הוא מס"ו גבי השוכת בשבת צריך להיות במקום המוקף, ושם הלא איירי שלא קנה שביתתו, אלא הגיע באמצע השבת.

אמנם גם לשיטת הבית מאיר צ"ב כיון שיסוד ההיתר הוא מכח שביתתו בער"ש, מ"ט פקע מיניה אלפיים אמה שהיה לו בכניסת השבת. וכן הק' הבה"ל. והנראה לומר בזה דהנה חקר בדברי יחזקאל ס"ז בגדר האלפיים אמה שנתנו לו בכניסת השבת האם הכל חשיב כמקומו דהיינו שבנוסף על מקום שביתתו נתנו לו עוד אלפיים אמה, או"ד שהאלפיים הוה חוץ למקומו ונתנו לו היתר הליכה חוץ למקומו בשיעור אלפיים אמה.

ומעתה אם נאמר דהאלפיים אמה הם היתר הליכה ואינם מדין מקומו אתי שפיר, דהאלפיים הוה תקנ"ח מחודשת למי שממשיך ישיבתו מער"ש, אבל כשיצא פקע ליה האלפיים אמה. משא"כ מקומו חל בער"ש דזה הזמן שבו מגדיין לכל השבת את מקומו היכן שבת, וכיון שחל תו לא פקע מיניה"א.

בחזו"א או"ח סי' ק"ט סק"י חידש בשיטת המהר"ם דיסוד ההיתר אינו משום מקום ששבת בער"ש אלא כיון דהוה רה"י, ורה"י אינה אלא אם היא מוקפת מחיצות. עוד כתב בחזו"א דדברי המהר"ם הם אף אליבא דר"י ור"ע שסברי דאין לו אד"א אפילו בהוציא והו בע"כ, ומ"מ הכא שאני. וצ"ע דברא"ש כתב להדיא 'כיון ששבת בה בין השמשות'. וצ"ב דאם יסוד ההיתר הוא משום רה"י, מ"ש שבת בה בער"ש, לשבת בה בשבת,

א. ומקושיית הביאור הלכה שהבאנו ומהא דלא יישב כמש"כ מוכח דלא למד שיש לחלק בין שביתתו מקומו לאלפיים אמה.

אם לאו, ובביאור הלכה בד"ה אם הביא לזה והוסיף להקשות עיי"ש, ולמעשה הכריע כדברי המהר"ם אף שהרמב"ם פליג כיון דהרשב"א וסייעתו ג"כ הקילו בזה ואפילו בעיר אחרת והיינו במוקף.

ובביאור הלכה בס"ז ד"ה אבל כתב להחמיר כדעת הרמב"ם ביצא לדעת והגיע לעיר המוקפת ואפילו שהרבה ראשונים סברי שמותר כיון דבשיטת הרמב"ם קיימי האו"ז המהר"ם והמרדכי והשיבולי הלקט ועוד עיי"ש. וקשה דסותר למש"כ גבי חזר לעירו דהתיר לסמוך על שיטת המהר"ם ולא החמיר כהרמב"ם וי"ל דהכא צירף אף את סברת המהר"ם וסייעתו להקל בחזר לעירו, משא"כ לעיל דאיירי בחזר לעיר אחרת דבזה המהר"ם החמיר לכך נקט להחמיר.

ומבואר בשו"ע שפסק הלכה כר"י (בתוס' מו:): שבעינן היקף לדירה. ובביאור הלכה ד"ה מוקפת הביא שהרבה ראשונים ה"ה הרמב"ן האו"ז הביאו המג"א, ר"ת בתשובה, רבינו יואל הובא באו"ז, פליגי בזה וסברי דבעיר אפילו באינה מוקפת כלל מחיצות שרי, ומ"מ לכתחילה החמיר בזה כיון שהביא להרבה מהראשונים דפליגי ע"ז, ובשעת הדחק היקל לסמוך ע"ז ורק בעיר עצמה ולא בעיבורה.

ב. **פסק** השו"ע ס"ח שיצא לדעת והחזירוהו נכרים לתחומו אין אלא ד"א כיון שהפסיד לתחומו. ובהחזירוהו לעירו כולה כד"א והרמ"א הוסיף שרק במוקפת מחיצות, ובב"מ פליג על הרמ"א כיון דיסוד ההיתר הוא משום מקום ששבת בו א"כ ליכא נפק"מ אם מופת

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

בענין כל העיר כד"א, ובהיקף מחיצה כדיר וסהר דף מ"א ע"ב

לדיר וסהר או לעיר שלא שבת בה מבעו"י, אבל בשבת בעיר מבעו"י גם לשיטתם לכאור' א"צ מחיצות וכדלהלן.]

ואפשר להוכיח כן גם מדברי הרשבא בעבוה"ק [ש"ה ס"ו] דכ' גבי שבת בתל גבוה י' והוא מד"א ועד בית סאתים הרי הן כד"א ומהלך את כולן וכו', היו יתרים מבית סאתים הואיל ואין יכול לטלטל בתוכן אלא בד"א אין מקומו אלא ד"א כאילו שבת בבקעה. ומדכ' הואיל ואין יכול לטלטל בתוכן, משמע דכ"מ דאמרינן דכולה ביתא כד"א זהו רק במקום שהותר לטלטל שם דרך בכה"ג נחשב כד"א ויכול להלך את כולו, וע"כ דזהו משום דהיקף מחיצות המתיר בטלטול הוא זה המחשיב את אותו מקום שבתוך ההיקף כד"א.

והנה המקור לזה דע"י המחיצות מחשיבים את המקום כד"א, זהו ממש"כ בגמ' ברכות כה: דכולה ביתא כד"א. וברבינו ניסים גאון שם הביא דזה מר"ש בן אלעזר דעירובין דף כב, דכל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר מוקצה וחצר אפי' בית חמשת כורים ובית עשרת כורים מותר. ומזה נלמד דבמקום המוקף מחיצות שייך לומר כולה כד"א שזה הרי דומיא דדיר וסהר מוקצה וחצר. [אמנם רק בדיר וסהר וכיוצ"ב צריך להגיע למחיצה, אבל בשבת בעיר מבעו"י א"צ מחיצות דאז כל העיר כד"א גם בלי מחיצות וכנ"ל].

מתני' הוליכוהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסהר ר"ג ור"א ב"ע אומרים מהלך את כולה ר"י ור"ע אומרים אין לו אלא ד"א.

הנה נח' הראשונים בהוליכוהו לעיר דלר"ג מהלך את כולה האם מיירי בעיר המוקפת מחיצות, והיינו דהיקף המחיצות מחשיב את העיר כד"א, או דגם בעיר שאינה מוקפת מחיצות ג"כ הוי כד"א. רש"י כ' הוליכוהו לעיר אחרת והרי היא מוקפת מחיצות, וכן כ' תוס' לקמן מ"ז: כפירש"י דמיירי במוקפת מחיצות דומיא דדיר וסהר, וכ"כ הרא"ש [אלא דהתוס' והרא"ש מחלקים בין שבת שם מבעו"י לבא מחוץ לתחום וכדלהלן] וכ"ד רוב הראשונים דמיירי במוקפת מחיצות.

וכן דעת הטור דמיירי רק במוקפת מחיצות, דבסעי' ו' כ' הטור נתנוהו גויים או שצא באונס ונכנס בדיר או סהר שהוא מוקף מחיצות מהלך את כולו דכיון שהוא מוקף מחיצות חשוב כולו כארבע אמות עכ"ל. ומבואר מדבריו דההיקף מחיצות מחשיב את המקום כולו כד"א. וכן כ' הטור לעיל סי' ת"א דחפצי גוי דקונין שבייתה במקומן אם הוציאן הגוי חוץ לתחומן והביאן לעיר יכולין לטלטל בכלה שכולה כארבע אמות ובלבד שתהא מוקפת לדירה. וחזינו דרך במוקף מחיצות אמרינן דכולה נחשבת כד"א. וכ"ד בעל העיטור. [אמנם גם לטור וגם לבעל העיטור כ"ז הוא בהוליכוהו

השוה שבהם הוא שכולם משמשים לבני אדם הדורים בעיר, וממילא כל א' וא' מבני העיר הוא קשור ושייך לא רק לביתו ומקומו אלא לכל חלק מחלקי העיר, דכל חלק מחלקי העיר משמש את בני העיר ולכן הגדרת מקומו של האדם אינה רק ביתו שלו אלא גם כל חלק מחלקי העיר שיש לו שימוש בו, זה נחשב כהמשך של מקומו של האדם, וממילא ה"ה לגבי שביתה של האדם דאם נמצא בעיר א"א לומר דמקום שביתתו הוא רק סביב ד' אמותיו שהרי מקומו אינו רק בד' אמותיו אלא בכל חלקי העיר דהרי יש לו חלק בכל חלקי העיר, ולכן אמרינן דכל העיר הוי כד"א.

ויש להביא ראיה לסברא זו מהגמ' דף נ"ה: יושבי צריפין. דפרש"י אין חשובין עיר להיות כד"א. ויעו' במ"ב סי' שצ"ח ס"י שכ' שאין קבועין במקום אחד אלא יושבין כאן זמן מה ואח"כ כשכלה המרעה הולכים למקום אחר. ובהמשך שם כ' ר"ל שאין מצטרפין יחד להיות כעיר. ומוכח דהחסרון שלהם הוא דמחמת שאינם קבועין אלא כל הזמן הולכים, לכן אין מצטרפין יחד להיות כעיר, דחסר בהיצטרפותם זה לזה. וע"כ דרך כשכן מצטרפין זה לזה בכה"ג זה מוגדר כעיר אחת, והיינו דהקשר והשייכות שמצטרפין זה לזה היא הנותנת לזה שם של עיר.

ולפי"ז ההגדרה היא דהד"א של האדם מתרחבים לכל העיר, והיינו דמקומו של האדם הוא בכל העיר וממילא כל העיר כד"א, וד"ז הוא לא רק בדר בעיר אלא גם בשבת בעיר מבעו"י דזהו ג"כ בבחינת דר בעיר, דכיון דבכניסת שבת נמצא בעיר ממילא חלים עליו דיני העיר.

מאי דך דעת הרמב"ן דגם בעיר שאינה מוקפת מחיצה ג"כ מהלך את כולה ואפי' שלא שבת בה מבעו"י, ול' הרמב"ן שכל עיר שבעולם אפי' אינה מוקפת מחיצות ורה"ר גמורה עוברת בתוכה הרי היא כד"א בין לשובת שם בין למניח עירוב בין נתנוהו גוים או רוח רעה בתוכה ואפי' הניחוהו בתוך רה"ר שלה וכו', וכ' הרמב"ן שכ"ד ר"ת.

והנה כ"מ דנח' הראשונים הוא בהוציאווה בשבת מתחמו ונתנוהו בעיר, והמח' האם בעי מוקפת מחיצות כדיר וסתר או לא, אבל בשבת מבעו"י בעיר לדעת כל הראשונים לא בעי מחיצות, [מלבד לשי' רבינו אפרים הו"ד באו"ז] ושיטתם דעיר עצמה נחשבת כד"א כששבת בה גם בלי מחיצות וכדלהלן.

והמקור לשי' רוב הראשונים דבשבת בעיר מבעו"י דא"צ שתהא מוקפת מחיצות, לכא' מוכח מהגמ' לקמן נ"ה: דאיתא א"ר הונא יושבי צריפין וכו' ופרש"י אין חשובין עיר להיות כד"א. ומוכח דסתם עיר הוי כד"א. וכן ברש"י שם ד"ה אלא לאחוריהן כ' בסו"ד, וישראל במדבר יושבי אוהלים היו שאינם קבועין ואפ"ה מהלכין את כל המחנה כד"א. ושוב מוכח שכולה נחשבת כד"א [מלבד בעיר חריבה כהגמ' לקמן ס"א:].

והנה לבאר הטעם דבעיר עצמה כולה כד"א וא"צ מחיצות, יש לבאר דזהו מתורת קנין השביתה, והינו דבעצם כל אדם יש לו שביתה בד' אמותיו דזהו מקומו של אדם, וא"כ כשנמצא בכ"מ שהוא יש לו ד"א סביבותיו, אבל כשנמצא בעיר הרי מכיון שהעיר מורכבת מכמה וכמה חלקים ומקומות שונים שהצד

מחברות ומשייכות את כל העיר זל"ז, ועי"ז גם הד"א שלו מתרחבים לכל היקף המחיצות כיון דההיקף עשה את הכל לאחד [לר"ג כנ"ל]. וה"ה לכ"מ אחר המוקף מחיצות כמו דיר וסהר, דג"כ יש בזה סברא זו דכיון דמוקף מחיצות ממילא כל המקום כאחד. [וכנ"ל דזה לר"ג אליבא דרב אבל לשמואל רק בספינה מהני אבל בדיר וסהר לא.]

והנה בספינה מבואר דלרבה בספינה לכו"ע הלכה כר"ג גם אליבא דשמואל משום דספינה שאני משום דשבת באויר מחיצות מבעו"י, ופרש"י דהו"ל כד"א, והיינו דכ"מ דמהני מחיצות כד"א זה רק בשבת מבעו"י. וביותר מבואר זאת בריטב"א דכ' דכיון דקנה שביתה בספינה זו ובאותה שעה לכו"ע כולה כד"א דמיא כדן השובת בתוך העיר, אף עכשיו לבסוף לא נפקא מדינה ונידונת כאן בסופה כד"א, עכ"ד.

[**וילעי'** מדוע כ' הריטב"א להוכיח דבקנה שביתה בספינה מבעו"י דהוי כד"א, מדן השובת בתוך העיר, מהו הדמיון בין עיר לספינה, וביותר דהרי לשובת בעיר עצמה א"צ מחיצות. [וכמש"כ הריטב"א עצמו לעיל] ולכא' הריטב"א מבאר דרבה בא לומר מדוע לשמואל רק בספינה הלכה כר"ג, וזהו משום דרק מחיצות ששבתו בהם מבעו"י דומים לעיר, ובעצם מה שהריטב"א בא לומר זהו לא רק לגבי ספינה, אלא דכל מקום המוקף מחיצות ואפי' דיר וסהר אם שבת שם מבעו"י הוי ממש כמו עיר, וספינה בכלל זה.]

ומה דכ' הריטב"א כדן השובת בתוך העיר, אפ"ל דבא להדיגיש הנקודה הזו של

אבל בבא לעיר באמצע שבת זה נחשב כמי שאינו דר בעיר שאין לו את דיני העיר, וממילא אין אצלו מה שיקשר אותו וישייך אותו לכל חלקי העיר [כדי שעי"ז ייחשב כד"א] ולכן צריך היקף מחיצות, דע"י היקף המחיצות נחשב כד"א [אליבא דר"ג]. וכאן יש לבאר מדוע ע"י היקף המחיצות מחשיבים את כל המקום כד"א, וצל כך דהמחיצות עצמם אין בהם כלום, ז"א דלא מחמת המחיצות מחשיבים את המקום כד"א אלא המחיצות רק תוחמות את המקום, והיינו דלעולם יש לאדם רק ד"א סביביו אלא דהמחיצות גורמות שייכות לכל המקום דהמחיצות כאילו מחברות את כל חלקי המקום לדבר אחד.

ולפי"ז יוצא דינן ב' אופנים שמחמתם מחשיבים מקום גדול כד"א, אופן א' מחמת קנין שביתה ד"א של האדם, כמו באופן ששבת בעיר מבעו"י דאז הד"א של האדם עצמו מתרחבים מחמת שיש לאדם שייכות בכל העיר וממילא ד' אמותיו הם בעצם בכל חלקי העיר. אופן ב' מחמת המחיצות דמחמת המחיצות נחשב כל המקום כד"א, וכמו באופן שבא לעיר באמצע שבת דאז א"א לומר שהד"א שלו שייכים לכל העיר משום דסו"ס אינו נחשב לבן העיר, אלא דאצלו המחיצות גורמות לקנין ד"א בזה שעי המחיצות כל בתי העיר נחשבים כאחד וכמחברים זה לזה. [אמנם אופן ב' הוא רק לר"ג וממילא זהו רק לרב, אבל לשמואל דרק בספינה הלכה כר"ג אבל בדיר וסהר לא, אזי אין מציאות לאופן ב' אלא בספינה, וע"ע להלן].

ולכן בבא לעיר באמצע שבת שאז אפי' שאין לו את דיני העיר, מ"מ כיון שמוקפת מחיצות יש לו את כל העיר מחמת שהמחיצות

וייעווי בר"ן דכ' דלא כמש"כ הריטב"א מהרא"ה, ודעתו דאם הוציא אוהו מחוץ לאלפים בתוך המחיצות יש לו את כל ההיקף, דלא גרע מהוציא אוהו מביתו והביאוהו לתוך ההיקף דמהלך את כולן לר"ג דדיר וסוהר, אמנם כ' הר"ן דאם חזר לתוך האלפים שלו שזהו תחומו הראשון, אין לו אלא תחומו הראשון דשביתתו הראשונה קיימת, עיי"ש.

וכדי להבין הריטב"א והרא"ה יש לשאול, ראשית מהו שכ' דמתחילה נאסר באותו ההיקף, וכן אח"כ כ' כשהוציא אוהו לאותו קצה שנאסר בו. דמה הפי' שנאסר בהיקף וכי היקף הוא דבר האסור, וביותר הרי סו"ס כעת הוא נמצא בתוך ההיקף ומה איכפת לן אם מתחילה לא היה שם אלא באלפים.

ועוד דהרי כעת אין לו עם ההיקף הזה שום דבר כי הרי אינו יכול ללכת בכל ההיקף אלא רק באלפים אמות שלו, וא"כ כשהוציא אוהו ונתנוהו מחוץ לאלפים ה"ז ממש כמי שהוציא אוהו ונתנוהו לדיר וסוהר, דהרי לכאור' שם בדיר וסוהר גדר הדברים הוא, דכיון דהנכרים מוציאים אותו ממקומו המותר ומניחים אותו במקום האסור ככה"ג נותנים לו את כל ההיקף של הדיר וסוהר, וה"נ בנידון הריטב"א והרא"ה ג"כ הנכרים מוציאים אותו ממקום ההיתר ומניחים אותו במקום האסור לו.

אלא מבואר כאן בריטב"א וברא"ה, דלא בכ"מ שמוציאים אותו ממקומו המותר ומניחים אותו במקום האסור לא זה מה שמתיר לו את כל ההיקף, וגם בדיר וסוהר גדר הדבר אינו מה שמוציאים אותו ממקום היתר לתוך מקום האיסור. אלא הנקודה היא דבהולכי ונתנוהו

לכו"ע, ז"א דכמו דמצאנו דבשובת בעיר אין בזה מח' דלכו"ע הוי כד"א, ה"נ בשובת באויר מחיצות לכו"ע הוי כד"א, אבל רק באופן זה דשבת שם מבעו"י הוי כד"א לרבה אליבא דשמואל.]

והנה איתא בגמ' אמר ר"נ אמר שמואל שבת בבקעה והיקפיה נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה. ופירש"י דמהלך אלפים אמה ולא מהני המחיצות להיותה לו כד"א, דכי אמרינן כל הבית כולו כד"א היכא דשבת באויר מחיצות מבעו"י אבל הכא דבשעת שביתה לא הוי מחיצות לא, ואפי' לר"ג דבנתנוהו בדיר וסוהר אפי' דלא שבת באויר מחיצות הוי כד"א ומהלך את כולה, התם דכיון שהוציא אוהו נכרים ואין לו אלא ד"א הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כד"א, אבל הקונה שביתה שיש לו אלפים אמה לא הקלו חכמים אא"כ שבת באוירן.

והנה בריטב"א כ' דלפי"ז אם הוציא אוהו נכרים מתוך האלפים [שהותרו לו מאז ששבת שם] ונתנוהו מחוץ לאותם אלפים ועדיין הוא בתוך היקף המחיצות [שעשו הנכרים], דיכול להלך את כולה כמו בהוציא אוהו נכרים ונתנוהו בדיר וסוהר. אמנם כ' הריטב"א דהרא"ה לא סי"ל הכי. וז"ל אבל מורי ז"ל אומר דהתם שההיקף כולו חוץ לתחומו אבל בכאן שזה ההיקף הוא סביב תחומו ומתחילתו נאסר באותו ההיקף שלא היו לו אלא האלפים שלו כשהוציא אוהו לאותו קצה שנאסר בו לא חשוב כנתנוהו בדיר וסוהר ואין לו אלא ד"א, עכ"ד. ומשמע דהכי סי"ל לריטב"א כדעת הרא"ה.

ולפי"ז א"ש מש"כ הריטב"א מהרא"ה, דאם לאדם שקנה שביתה בבקעה יש לו אלפים אמה, אזי אפי' שאח"כ בשבת היקיפוהו נכרים מחיצות, אעפי"כ לא הותר לו היקף המחיצות אלא רק אלפים אמה, וע"כ שהד"א שלו הם רק באותם אלפים אמה ואינם קשורים ואינם שייכים כלל למחיצות, ולא רק שאינם שייכים אלא אפי' מתנגדים למחיצות, משום שכל המקום שביתה כאן זה רק מכח מקום האלפים אמה, וכלל וכלל לא מכח המחיצות דלמחיצות עצמם אין שום כח, וכ"מ שמצאנו במחיצות זהו רק שמרחיבים ומגדירים את הד"א, ולכן כאן הרי יש לו ד"א רק באלפים אמותיו. ממילא מובן שגם כשהוציאוהו ונתנהו מחוץ לאלפים והוא כעת בתוך היקף המחיצות שאין ההיקף נותן לו כלום.

וביותר צ"ל, דכ"מ בדבדיר וסוהר יש את כל ההיקף כד"א, זהו מאחר וקיבל שביתה חדשה [של ד"א חדשות] וכדפירש"י דכיון דהוציאוהו באונס ואין לו אלא ד"א לכן הקלו לו חכמים ונתנו לו את כל ההיקף. ז"א דמכיון דקיבל ד"א חדשות שהם כמו תחום חדש לכן נתנו לו את כל ההיקף דאותם ד"א חדשות מתרחבים לכל ההיקף, דהיקף המחיצות תוחם ומגדיר את הדא החדשות ומשייך אותם להיות כאחד. וכ"ז מדויק ממש מל' הרא"ה דכ' דהתם [היינו בהוציאוהו ונתנהו בדיר וסוהר] שההיקף כולו חוץ לתחומו. והיינו דכל המקום החדש שנמצא בו שזה כולל את כל ההיקף הכל הוא מחוץ לתחומו הקודם, והיינו דכעת נקבע לו תחום חדש.

משא"כ בנ"ד דהרא"ה, אותו אחד הרי לא קיבל ד"א חדשות כי הרי יש לו

בדיר וסוהר הטעם [וכמש"כ הריטב"א עצמו לעיל] שכיון שאין לו כעת שביתה בשום מקום שהרי הוא נעקר משביתתו בזה שנתנהו מחוץ לתחומו, וכעת אמור להיות לו רק ד"א היכן שנמצא, כאן התחדש דלר"ג הקילו עליו באופן שהד"א הם בתוך דיר וסוהר דיש לו את כל ההיקף של הדיר וסוהר. וכ"ז הוא מחמת שכעת התחדש לו ד"א חדשות שאותם הד"א נמצאים בדיר וסוהר.

משא"כ בנידון הריטב"א והרא"ה, גם אם כעת נעקר ממקומו המותר לתוך מקום האסור לו אפי"ה יש לו רק ד"א. וצ"ל כך, דאפי' דהמקום הזה הוא בתוך היקף מחיצות מ"מ כיון דאותו ההיקף שהקיף אותו לא נתן לו תורת היקף, ז"א לא נתן לו מקום שביתה מחמת מקום ההיקף אלא נשאר במקום שביתתו שהוא בתוך האלפים אמה, לכן גם כעת ההיקף לא נותן לו תורת מקום שביתה.

וביתר ביאור אפ"ל כך. דהרי מקום שביתה של אדם הוא בד"א, אלא דאם נמצא במקום המוקף מחיצות אזי כל ההיקף נחשב כד"א, ובזה אפ"ל בב' דרכים, או דיש למחיצות איזה דין שיכולים להחיל תורת שביתה וזהו מחמת עצם זה שהמקום מוקף מחיצות. או"ד דכ"מ שבמקום המוקף מחיצות הוי כד"א זהו משום שהד"א של האדם מתרחבים לכל המקום המוקף מחיצות באופן ששבת שם מבעו"י, ז"א דלא מחמת המחיצות מחשיבים את המקום כד"א, דלעולם למחיצות עצמם אין שום כח לתת דין שביתה אלא המחיצות רק מגדירות ותוחמות את שביתת הד"א של האדם, שאם שבת במקום מחיצות אזי האדם משויך לא רק לד"א אלא לכל המקום.

ממילא ז"א דמכיון דלא היה לו שם שביתה ממילא לא נאסר מעולם בהיקף הזה ופשוט. וכ"ז לאפוקי מנידון הקודם דכ' הריטב"א מהרא"ה, דשם כן נאסר בהיקף המחיצות מחמת שקנה כבר שביתה בתוך האלפים, ולכן כאן כ' הריטב"א שלא נאסר מעולם בהיקף זה.

וכן לקמן דף מ"ג: בסוגיא דנחמיה, כ' הריטב"א וז"ל, ואין חילוק בזה בין שהכניסוהו למקום המוקף מחיצות מקודם לכן או שהקיפוהו מחיצות אחר שיצא, כיון שכבר היה חוץ לתחום, וכמו שכתבנו למעלה גבי היקיפוהו גויים מחיצות, וזו ראייה לדברינו שכתבנו שם, עכ"ל. ועכ"פ מבואר דדין של דיר וסוהר נאמר גם בהיקפוהו אח"כ מחיצה או היקיפוהו בנ"א, דבכל כה"ג אליבא דר"ג נותנים לו את כל ההיקף.

ולכאן א"צ שזה יהיה בחדא מחתא, ז"א דעשית המחיצות שמסביבו תעשה מיד כשמגיע לבקעה, משום דגם אם זה נעשה כעבור זמן מה ואפי' כעבור כמה שעות ג"כ מהני היקף המחיצות להחשיבו כדין של דיר וסוהר אליבא דר"ג. והטעם לזה פשוט דרק בנידון הריטב"א והרא"ה דשם קנה שביתה בבקעה מבעו"י וקיבל מקום שביתה באלפים אמותיו, דאז יש חסרון בהיקף שבא באמצע שבת, דזהו סתירה בין מקום שביתתו שבאלפים לבין המחיצות וכמש"כ הראה שנאסרו עליו המחיצות. משא"כ באופן שבאמצע שבת הוליכוהו ונתנוהו בבקעה דרק כעת קונה מקום שביתה חדש, שפיר מהני המחיצות גם כעבור זמן רב, משום דהמחיצות מעולם לא נאסרו עליו כמש"כ הריטב"א הנ"ל בסו"ד,

שביתה בתוך האלפים, ובאותו זמן כשעשו מסביבו מחיצות הרי אותם המחיצות לא תחמו ולא הגדירו כלום, שהרי קנין השביתה עדיין היה בתוך האלפים, וא"כ מה שהגדיר את מקום השביתה זה לא המחיצות אלא האלפים אמה שסביבו דהם תחמו את קנין שביתתו, ולכן כעת שהוקף גם במחיצה ממילא כבא אין למחיצה מה להגדיר, וא"כ הד"א שבאלפים לא רק שאינם שייכים למחיצה אלא אפי' מתנגדים למחיצה.

ולפי"ז א"ש מש"כ הרא"ה, דמתחילה נאסר באותו ההיקף שלא היו לו אלא האלפים שלו כשהוציאוהו לאותו קצה שנאסר בו לא חשוב כנתנוהו בדיר וסוהר. דבאמת ההיקף הזה נאסר עליו דכיון דקנין השביתה הוא באלפים ע"כ דהאלפים הגדירו וקבעו את שביתתו, ואח"כ שהוקף גם במחיצות הרי האלפים מתנגדים למחיצות ולכן אין למחיצות שום כח, ולכן כ' דנאסרו והיינו דא"א לו להשתמש בהיקף המחיצות לא אז ולא עכשיו.

והנה הריטב"א בסו"ד כ' אבל אם הוציאוהו גויים מתחומו ואח"כ היקיפוהו מחיצה ה"ז נתנוהו בדיר וסוהר, שזה בשעת ההיקף לא היתה לו שביתה ולא נאסר מעולם בהיקף זה, עכ"ל. ומבואר דדין של דיר וסוהר אי"ז רק בנתנוהו לתוך הדיר וסוהר, אלא ה"ה בנתנוהו מחוץ לתחומו סתם, ואח"כ היקיפוהו מחיצות או בנו מסביבו דיר וסוהר. ובריטבא כ' דהטעם לזה משום שבשעת ההיקף לא היה לו שם שביתה ולא נאסר בהיקף הזה. [ואי"ז ב' טעמים שונים, גם שלא היה לו שביתה בהיקף מלפני כן, וגם שלא נאסר בהיקף הזה.] אלא דזה

אמנם עדיין צ"ב מנ"ל שיעור של אלפים אמה, דהרי ממ"נ אם נחשיב את המחיצות כהיקף של דיר וסוהר אזי יקבל את כל ההיקף, ואם אמרינן דלשי' הרמב"ם להיקף כזה שמגיע אח"כ אין דין היקף, א"כ יקבל ד"א בלבד דזהו ממש כמי שבא לבקעה ללא מחיצות שיש לו רק ד"א, ומנ"ל שיש שיעור חדש של אלפים אמה.

ונראה לומר בס"ד כך. ראשית מבואר דסי"ל להרמב"ם דהיקף מחיצות שבא אח"כ לא מהני, ז"א דלהרמב"ם כל ההיתר דדיר וסוהר נאמר רק באופן שנכנס לתוך דיר וסוהר, אבל בהוליקוהו לבקעה ורק אח"כ היקיפוהו במחיצות או שהיקופוהו בבנ"א אין לו ההיתר דדיר וסוהר וממילא אין לו את היקף המחיצות.

עוד יש להקדים דמל' הרמב"ם משמע דלא התבטל לגמרי מהיתר המחיצות, ז"א אין הפי' שאין לו שום דבר מהמחיצות, דל' הרמב"ם הוא מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשבת יש לו להלך כל אותה המחיצה והוא שלא תהיה יתר על אלפים אמה, עכ"ל. ולכאן' עד כמה שאין לו את היקף המחיצה אלא רק אלפים אמה מדוע כ' יש לו להלך כל אותה המחיצה, אלא צ"ל דלעולם יש לו עדיין את המחיצות אלא דאין לו את כל ההיקף של המחיצות, וכלפי מה יש לו וכלפי מה אין לו, ע"ז צ"ל דאת כל תורת היקף המחיצות אין לו, אבל אלפים אמה יש לו.

וצ"ל כך דכבר ביארנו לעיל דבכל מקום שנותנים לו את כל היקף המחיצות של דיר וסוהר וכיוצ"ב, זהו משום דהד"א שלו מתרחבים לכל היקף המחיצות וכ"ז מחמת

והיינו דגדר הדברים לפי"ז הוא דכל היכא שמוקף מחיצות, זה תלוי אם נאסרו עליו המחיצות כגון שכבר קנה שבייתה בתוך האלפים ואח"כ היקיפוהו מחיצות דבכה"ג נאסרו עליו המחיצות. אבל היכא שהמחיצות לא נאסרו עליו, כגון שהוציאוהו מתחומו ונתנוהו לתוך דיר וסוהר או נתנוהו בבקעה ואח"כ היקיפוהו במחיצות או שהיקפוהו בבנ"א, דבכל כה"ג דאין שום סתירה בין מקום שבייתו למחיצות הרי לא נאסרו עליו המחיצות, ולכן גם אם הוקף במחיצות כעבור זמן רב שפיר יש לו את כל ההיקף.

אמנם דעת הרמב"ם [פכ"ז הי"ד] דבכה"ג דיצא שלא לדעת והיקפוהו מחיצה בשבת יש לו את היקף המחיצה אבל רק באלפים אמה. וכבר הקשו על הרמב"ם מנ"ל אלפים אמה, דעד כאן ראינו שיש או ד"א או את כל היקף המחיצות אבל אלפים אמה מנ"ל, והרי כאן זה ממש כנתנוהו לדיר וסוהר שהרי נתנוהו בבקעה ואח"כ היקיפוהו מחיצה.

ועי' במ"מ דכ' דהקובע הוא מה היה אם היה שובת באותו מקום מבעו"י האם היה לו את כל ההיקף או לא, ולכן בהוציאוהו לדיר וסוהר הרי אם היה שובת שם היה לו את כל ההיקף, אבל בהוציאוהו ואח"כ היקיפוהו הרי אם היה שובת שם [טרם עשית המחיצות] לא היה לו את כל ההיקף ולכן גם כעת אין לו את כל ההיקף. וא"כ מדוע יש לו אלפים אמה, ע"ז כ' המ"מ דדי אם נתיר לו אלפים אמה כהתירו אם שבת שם. ז"א דהכל תלוי ונקבע לפי מה שהיה קורה אילו היה שובת שם מבעו"י, וכיון דאילו שבת שם מבעו"י היה לו אלפים סביבו ה"נ כעת יש לו את אותם אלפים.

מחוץ לתחום שלא לדעת יש לו ד"א בלבד, אלא דלר"ג התחדש דאם נמצא בתוך מקום המוקף מחיצה אומרים את הכלל של אילו שבת מבעו"י, ולכן כשנמצא בתוך דיר וסוהר מהאי טעמא יש לו את כל הדיר וסוהר שהרי אם שבת שם מבעו"י היה מקבל את כל הדיר וסוהר ממילא גם כעת מקבל את כל הדיר וסוהר, אבל כשנמצא בתוך היקף מחיצה שהיקפוהו לאחר שבא, ככה"ג הרי אם נאמר את הכלל של אילו שבת, [והרי יש כאן את הכלל הזה של אילו שבת, שהרי נמצא כעת במקום המוקף] הרי היה מקבל רק אלפים, כי את כל ההיקף א"י לקבל כשהמחיצות באו אח"כ, [לדעת הרמב"ם דסי"ל דכשהמחיצות באו אח"כ אין לו ההיתר של דיר וסוהר]

וא"כ יוצא שמצד א' א"א לומר שיש לו רק ד"א שהרי סו"ס הוא בתוך מקום המוקף, [שאז יש את הכלל של אילו שבת מבעו"י], ומצד שני א"א לתת לו את כל ההיקף שהרי המחיצות באו אח"כ, וכעת שצריכים לומר את הכלל של אילו שבת אז א"א לומר אילו שבת מבעו"י בתוך המחיצות שיקבל את היקף המחיצות מצד עצם דין מחיצות, שהרי המחיצות באו רק אח"כ, וא"כ המחיצות לא מועילים לו מדין מחיצות אלא רק מדין שסו"ס נמצא במקום המוקף שאז נאמר הכלל של אילו שבת מבעו"י, ואכן אילו באמת שבת שם הרי היה לו אלפים אמה ממקום שביתתו ולכן גם כעת יש לו אלפים.

שהמחיצות תוחמות את המקום וגורמות לכך שהמקום נהיה כולו כאחד, וזהו רק כשיש היקף אבל בלי היקף ממילא אין לד"א היכן להתרחב. וא"כ בנ"ד שיצא מתחומו ואח"כ הוקף במחיצה הרי מצד א' הוא נמצא בתוך היקף מחיצות שמגיע לו את כל ההיקף, ומצד שני א"א לתת לו את כל ההיקף שהרי סי"ל להרמב"ם דאין היתר במחיצות שבאו אח"כ. וא"כ הוא נמצא במצב שאין לו דין מחיצה, ז"א דין מחיצה הגורמת להרחיב את הד"א דין זה של מחיצה אין לו, אבל סו"ס יש לו מחיצה מסביבו, וא"כ א"א לתת לו רק ד"א [ככל יוצא מתחומן] דהרי סו"ס כעת נמצא בתוך היקף מחיצות שהיקף זה נותן לו היתר של מחיצות אבל רק היתר מחיצה לחוד בלי הרחבת הד"א שלו.

ולכן מקבל רק אלפים, דאלפים אמה תמיד נחשב לשיעור שביתה, והיסוד בזה הוא דכאן שנמצא בתוך המחיצות אזי אפי' שהמחיצות לא נותנים לו את הדין הרגיל של המחיצות שזהו הרחבת הד"א לכל ההיקף, מ"מ המחיצות נותנים לו היתר מסוים, שזהו היתר שביתה לחוד בלי היתר מחיצות ולכן יש לו אלפים דאלפים הוא שיעור שביתה, וזהו שכ' המ"מ כהתירו אם שבת שם, דיש לו תורת שביתה שזהו אלפים אמה. וכ"ז מחמת היקף המחיצה דאפי' דלא הרחיבה את הד"א לכל ההיקף אבל נתנה לו שביתה שזה אלפים.

אמנם אפ"ל באופן יותר פשוט בביאור דברי הרמב"ם והמ"מ, דבעצם כל מי שיוצא

הרב בנימין אלטמן

בענין אדם ופירות שיעאו חוץ לתחום דף מ"א ע"בא.

ב. ועתה צ"ב מה השייכות בין דין זה לענין אכילת הפירות שתולה בזה הגמ' שלכאור' אינו תלוי כלל אם הפירות מוגדרים חוץ לתחומן או לא אלא בדין איסור הנאה ממעשה שבת.

והנה באכילת הפירות פליגי ת"ק ור"נ וראב"י בב' עינינים א' חזרו למקומן במזיד ב' חוץ למקומן בשוגג [לת"ק אסור דוקא חוץ למקומן מזיד, ולר"נ וראב"י מותר רק במקומן בשוגג], וצ"ב מה השייכות בין המחלו'. [ותוס' פי' הטעם דחוץ למקומן אסורים בשוגג שמא יוציא חוץ לד"א, ובקרבת העדה פי' שזהו ג"כ הטעם דבמזיד לא יאכלו אפי' חזרו למקומן דס"ל לר"נ דחזרו במזיד אין להם אלא ד"א וממילא לא יאכלו שמא יוציאם, ועדיין צ"ב מה השייכות בין הא דחיישי' שיוציא לבין הא דס"ל דבמזיד אין להם אלא ד"א. ועוד ק' לפי אוקימתא דגמ' דכו"ע לא כר"פ וחזרו למקומן אסורים א"כ מה פליגי בחוץ לתחומן בשוגג הא איכא למיגזר דילמא יוציא, וע"כ דהמזיד הוא סיבת איסור האכילה א"כ מה השייכות להא דאסור חוץ לתחומן משום שמא יוציא].

והנה בעיקר איסור אכילת הפירות הק' תוס' מדוע ביצאו הפירות לא יאכלו גם לאחרים הא נכרי שהביא מחוץ לתחום מותר לישראל אחר שלא נשתלח בשבילו, ותני' דהכא חמיר כיון שנעשה העבירה ע"י ישראל, ומשמע דמ"מ מישך שייך האיסור דהכא לדהתם, אלא

א. מבוי' במשנה דאם יצא לדעת והחזירוהו נכרים או שהוציאוהו נכרים וחזר לדעת אין לו אלא ד"א ואין לו את האלפים אמה שחוץ לעיר, וצ"ב מדוע התבטל שביתתו ותחומו [ואין לומר דכיון שהיה במקום שאסור לו לחזור לעירו ה"ז הפקעה של השביתה בעיר, דא"כ מדוע אם יצא וחזר באונס ה"ז כאילו לא יצא].

ואי נימא דכיון שיעא או חזר לדעת קנסוהו רבנן, ק"ק דהא ניהא חזר לדעת שע"י העבירה מעונין להרויח, אבל יצא לדעת והחזרוהו נכרים מדוע שיקנסוהו על מה שעבר מקודם. ועוד אם זהו קנס מדוע בפירות שהוציאן והחזירם לא קונסים, ומה אכפ"ל שהפירות אנוסים, וע"כ שאי"ז קנס בשביל לעונשו, אלא שמחמת העבירה ראו חז"ל שלא ראוי להיות לו אלפים אמה [ולפירות כן ראו], וצ"ב הגדר.

ולכאור' הבי' דכשחזר לדעת כיון שחזר למקומו ע"י עבירה אין בכח העבירה להועיל לו ונחשב כמו שהוא חוץ למקומו, וכן כשיצא לדעת מוגדר שמקומו מעתה הוא חוץ לתחום, ואפי' שבמציאות הרי החזירוהו מ"מ מקומו הוא חוץ לתחום, וכשיצא וחזר לאונסו בהא כן נחשב שה"ה בתחומו וכאילו לא יצא, ולכך פירות כיון שמצד עצמם לא יצאו אלא ע"י גורם אחר [המוציא] לכך לא השתנה מקום תחומם וכאילו לא יצאו.

אכילת הפירות הוא משום הנאה ממעשה עבירה ולכך אם הוי שוגג או שחזרו למקומן דלא ניכר העבירה לא חשיב שנהנה מהעבירה. ואע"פ שהתוס' ב' דטעם האיסור חוץ למקומן משום גזירה שמא יוציא, מ"מ הרי כבר כ' התוס' שכל האיסור הוא רק הכא שישראל הוציא אבל כשנעשה איסור ע"י נכרי לא החמירו, מבו' שטעם הגזירה הוא מחמת שעבר עבירה [ויל"ב שחז"ל אסרו רק מה שאי"ז שימושיו הרגילים אלא שבא עתה להרויח ולזכות בהנאה נוספת של מעשה העבירה וע"ז אמרי' שלא יוכל להרויח זאת משום שמא יוציא, ולכך היינו דוקא לר"נ וראב"י דס"ל שמוגדר למעשה עבירה, אבל לת"ק דלא חשיב עבירה אין לאסור עליו, והשתא את"ש הדמיון למחלוקתם בחזרו למקומן במזיד דפליגי נמי אי חשיב עבירה].

והא דפליגי אי חשיב עבירה היינו מצד הגדרת הפירות האם נחשבים שהם כאן בעבירה, אבל כלפי מעשה המוציא יתכן דחשיב מעשה עבירה, ולכך כ' המהרש"א בש"י רש"י דלמוציא עצמו אסור באכילה, וכן נר' לכאו' בתוד"ה לא דכ' דכשחזרו מותר למוציא משמע דוקא חזרו [אולם בתוד"ה במזיד משמע קצת ל"כ דכ' "משמע" לשום אדם, ולא מהכרח דלמוציא עצמו הרי אסור גם בשוגג וא"כ ע"כ דבמזיד אסור אף לאחרים], והריטב"א דמתיר גם למי שהוציא י"ל דס"ל דכל האיסור הוא כשנכרי מביא כדי שלא יבוא לומר לנכרי, צ"ע בדף מ].

ומעתה שוב צ"ב השייכות לענין תחומין דהתם לכאו' הטעם דכיון שאנוסים הפירות ולא הם גרמו את היציאה לכך מוגדר שחזרו למקומן, ולא משום שלא ניכר העבירה.

דהכא חמיר. וכשחזרו למקומן הק' התוס' אמאי מותר הרי נכרי שהביא אסור למי שנשתלחו לו, ותי' דחזרו למקומן שאני, ושוב הק' מ"ש מהמבשל בשבת ותי' דתחומין דרבנן, ומבו' דעל הקו' ממבשל בשבת אין לת' דחזרו למקומן שאני כיון דסו"ס הא נהנה ממעשה עבירה של החזרה למקומן, ורק כלפי דין נכרי שהביא מחוץ לתחום י"ל דהאיסור הוא דוקא כשהפירות חוץ לתחום. וצ"ב גדר האיסור, וברש"י ביצה (כה). מבו' דהוא כדין מעשה שבת אלא דקיל כיון דהוי מדרבנן, עיי"ש, ובתוס' שבת (קכב). כ' דהטעם כדי שלא יאמר לנכרי להביא לו.

ויל"ב דכדי לחזק את איסור תחומין אסרו חז"ל שלא יהא אפשרות של הנאה ממה שמוגבל ע"י איסור תחומין והיינו כשהפירות חוץ לתחום, אבל כשחזרו למקומן אי"ז הנאה ממה שמוגבל ע"י איסור תחומין [אף שבמקרה זה היה אסור להכניס].

ומעתה מבו' דימוי הגמ' בין אכילת הפירות להא דחזרו לתחומן, דכיון שלר"פ הפירות מוגדרים שחזרו למקומן ולתחומן א"כ אין לאסור אכילתם כיון שמעתה אינו נהנה ממה שמוגבל בדין תחומין, אבל אם עדיין הפירות מוגדרים לחוץ למקומן א"כ זה מה שמוגבל ע"י תחומין ויש לאסור אכילתם.

ויצ"ע לפי ד' המרדכי המובאים בב"י דרק למוציא אסור במזיד, א"כ מה השייכות לתחומין]

ג. **אולם** ממה שנחלקו התנאים ג"כ בחוץ למקומן בשוגג, ומשמע לכאו' שיש שייכות בין ב' המחלו', מהא משמע שאיסור

חזר אלא כיון דאנוסים מהני להו החדא לטיבותא של חזרו למקומן אפי' דהוי מזיד, אכן הפשטות לא כן אלא דאנוסים הוא סברא אחרת דכאילו לא יצא.

ובריטב"א נר' נמי כר"ן שכ' בשם רבו דכל מה דאיצטריך לר"פ לאשמועי' היינו כשהבעלים הוציאום דסד"א בתרייהו גירי וכמו שלבעלים אין ד"א כך לפירות דחשיבי כאילו גם הם יצאו מתחומם, קמ"ל דאנוסים ניהו, אבל הוציאום אחרים פשיטא דאנוסים ולא כל כמיניהו לאוסרם על הבעלים ולא חשיבי שיצאו, עכ"ד. משמע שטעם אנוסים היינו דלכך לא חשיב חוץ לתחום, ולא דלא חשיב עבירה כלפי העבירה, דא"כ הא גם באחרים הרי החזרה למקומם היתה ע"י עבירה.

ה. **שי'** הרשב"א לכאו' נר' [לענ"ד] דס"ל דלת"ק שמתיר חוץ למקומן בשוגג ה"ה דאית ליה אלפים אמה כמו אילו שבת שם [בנו"כ על הטור הפקיעו מלפר' כן בדעת הטור]. דהא כ' הרשב"א דמהא דאמר ר"פ טעמא דאנוסין דהיינו בחזרו למקומן משמע דחוץ למקומן אין להם אלא ד"א וכ' דזהו דלא כת"ק שמתיר באכילה חוץ למקומן בשוגג, ולכאו' היינו כנ"ל דלת"ק יש להן אלפים אמה [ואין לומר דכוונתו דלת"ק מותרים בכל העיר, דהא גם לר"פ מותר בכל העיר כדס"ל לרשב"א כט.].

דיצ"ע מדוע שיקנו שם שביתה ומה מהני שיצאו הפירות לאונסם הרי אדם שהוציאוהו נכרים אין לו אלא ד"א, ואולי ס"ל דבפירות אם לא ניכר העבירה י"ל שיקנו שביתתם במקום שיצאו [וכיוצא ברשות] ולא דמי לאדם שלעולם מוגדר הוא חוץ למקומן,

ונר' ששאלה זו הוק' לר"ן, ולכך תי' דגם לענין תחומין ראשית צריכים לומר דהעבירה אינה חשובה דאם חשיב שיש כאן עבירה א"כ ניכר מה שקודם לכן היתה הוצאה מהתחום אע"כ דקעת העבירה לא נחשבת, ועתה י"ל נמי דאפי' שקודם לכן היה יציאה מהתחום וליהוי כיצא מדעת מ"מ כיון שלא נעשה ע"י הפירות אלא אנוסים היו לכך ה"ז כלא יצאו וכהנ"ל שמוגדר מקומם לתוך התחום. [משמע בר"ן דיצא לדעת אי"ז מחמת העבירה אלא כיון שנעשה מעשה ולא נשאו בתחומם לא מהני לחזור חזרה אלא א"כ אנוס שאז כלא נשתנה דבר].

ולפי"ז כ' הר"ן דר"פ שאמר טעמא דאנוסים היינו לאחר דאמר' דלא חשיב עבירה א"כ גם לענין תחומין אפ"ל טפי דכלל לא נחשבים הפירות שיצאו מחוץ לתחום וכאנוסין דמו.

ד. **אולם** ברש"י נר' דטעמא דר"פ דאנוסים הוא ג"כ טעם להא דהפירות מותרים באכילה, וצ"ב, ולכאו' נר' דס"ל הא דחשיבי חוץ לתחום ביצא לדעת היינו מכח העבירה וכיון דחשבי' להו כאנוסים היינו דליכא עבירה א"כ כמו דלענין התחום מש"ה חשיבי בתחומם הקודם, כן לענין איסור אכילה לא חשיב שנהנה מחוץ לתחום. ולפי"ז ר"פ דאמר טעמא דאנוסים היינו ביאור לחדא לטיבותא של חזרו למקומן [ויש עוד חדא לטיבותא של חוץ למקומן בשוגג].

ויש' להסתפק אם כוונת רש"י דטעמא דאנוסים הוא ממש כטעמא דת"ק דחדא לטיבותא, דכיון דאנוסים אי"ז כאדם דמיקרי עבירה אפי'

שלאחר שיצאו הרי הוזקק לאיסור שבת, מ"מ המצב הפשוט של החפץ בתחילת שבת היה בביתו וחשיב שעתה החפץ חוזר למה שהיה ולא שהתחדש לו דבר שהיה נמנע ממנו שיתחדש לו], ולד"ז כו"ע מודים אפי' ר"נ וראב"י וכל מה דקא' דבמזיד לא יאכלו היינו שאין להם אלא ד"א ודלא כר"פ.

והק' הרמב"ן לר"נ דאין האונס מוציאו מידי אסור תחומין ואין להם אלא ד"א, א"כ תאסרם לגמרי באכילה משום מעשה שבת כיון שיצאו חוץ לתחומן, והיינו כמו לענין תחומין חשבי' ליה שאינו בתחומו כך לענין הנאה הרי נהנה מדבר שדינו כחוץ לתחום, ות"י דלענין הנאה הרי אינו נהנה ממלאכת שבת, אבל תחומין משום קנין שביתה והיוצאין חוץ לתחום קנו להם ד"א שם ואינן חוזרין לשביתה הראשונה, וצ"ב כוונתו. ולכאוף הבי' דלענין מעשה שבת תלוי במציאות, ובמציאות לא התוסף לו הנאה, אבל לענין תחומין שייך להגדיר שהוא חוץ לתחום כיון שהתבטלה שביתתו הראשונה.

מבוי' בדבריו דס"ל דהא דאין לו אלא ד"א היינו משום שבאמת פקע שביתת הפירות, ולר"פ כיון שאנוסים חזרו לשביתתם [ולפי"ז ודאי שחוץ למקומן בשוגג אין סברא להתיר, וכן נר' לכאוף ברמב"ן דלא פליגי התנאים בהא אלא בחזרו למקומן במזיד].

ויצ"ב הא בהוציא והחזירוהו נכרים לא פקע השביתה, א"כ מדוע כשהוציא והחזירוהו נכרים וחזר לדעת השביתה נעקרת ע"י החזרה, ומדוע זו סיבה לעקור. ולכאוף עכצ"ל שאי"ז דבר

[שאפי' אם איננו מחשיבים את עבירת הוציאה מ"מ עצם ההמצאות כאן היא בעבירה אבל פירות שאינם בני חיובא אין לדון את עצם המצאותם כאן רק את הוציאה עצמה וע"ז אמרי' דאין העבירה כקיימת בהם. והר"ן ס"ל דגם לענין פירות כיון שעתה הם חוץ לתחומן אין להם אלא ד"א דאי"ז מחמת העבירה אלא דבמציאות אינם בתחומם, ורק לענין אכילת הפירות אמרי' דל"ח עבירה, וכן כשחזרו למקומן אמרי' דאי"ז עבירה וממילא חוזרים לתחומם].

והא דס"ל לרשב"א דר"פ פליגי על ת"ק בהא, היינו מדקאמר טעמא דאנוסים, ולת"ק אפי' בלא"ה כיון שלא ניכר העבירה, וטעמא דאנוסים היינו דהוי כלא יצאו.

נמיצא דסברת ת"ק דל"ח עבירה [ל' הריטב"א דכיון דאיתעביד בהו איסורא ע"י ישראל בעי' למקנס טפי, והיינו שלא ירויח מהעבירה] ולכך נמי כ' התוס' דאם מותר חזרו למקומן במזיד כ"ש חוץ למקומן בשוגג דהיינו של"ח עבירה.

ורב פפא, לר"ן הוסיף דל"ח חוץ למקומן, ולרשב"א מיעט דדוקא חזרו למקומן דאנוסין וכלא נעשה דבר. ולרש"י סברת אנוסים לכאוף ה"ה כסברת ת"ק דכיון דאנוסים ליכא עבירה בחזרו למקומן.

ו. **שי'** הרמב"ן דאיסור הנאה מפירות שהביא נכרי מחוץ לתחום הינו מדין מעשה שבת, וס"ל דליכא מעשה שבת כשחזרו למקומן דאינו נהנה במעשה שבת כיון שגם ללא איסור שבת היו עמו קודם בביתו [ואף

ח. **עיקר** הסברא בפירות אנוסים, יל"ע האם הכוונה שכשבעי' להגדיר את היציאה האם היתה באונס או ברצון דייני' בזה לפי הפירות עצמם שה"ז באונס וממילא ה"ז כדין הוציאוהו והחזירוהו באונס דכאלו לא יצא, או"ד דלעולם ל"ש לומר כן שמתחסיס לפירות עצמם שהרי סו"ס האדם הוציאם במזיד, אלא דמ"מ כיון שחזרו הפירות למקומן ולא ניכא בהם שום שינוי א"כ ה"ז כאותו סברא של אונס כיון דעתה לא חזי' שום עבירה. ולכאוי' מהט"ז (ת"ה, ו') מוכח כצד הב' דכ' הט"ז שאם הוציאו הפירות במזיד ונתנוהו בדיר וסתר לא אמרי' שנחשבים לו כד"א, וכדין יצא לדעת לדיר וסתר דלא אמרי' שכל המקום כד"א [לשי' הרמב"ם] וצ"ע הא הפירות אנוסים וליהוי כאדם שיצא בשוגג, וע"כ דס"ל דרק לענין חזרו למקומן אמרי' דהוי כאנוסים דהוי כמו שלא ארע דבר אבל חוץ למקומן הא ע"כ איכא יציאה בהא לא נא' דדנים את היציאה לפי הפירות דיחשב לאונס [וע"ע לעיל מד' הרשב"א דטעמא דאנוסים הוא רק לחזרו למקומן].

והנה הריטב"א כ' דהא דאיצטריך ר"פ לטעמא דאנוסים היינו כשהבעלים הוציאו דסד"א בתרייהו גרידי וכשם שאין להם ד"א כך פירותיהן אין להם אלא ד"א, קמ"ל דפירות גופייהו אניסי. וצ"ב כיון שלא סגי במציאות שהפירות יצאו חוץ לתחום בכדי להביאם לדין יצאו חוץ לתחום, א"כ מה הכח המיוחד לבעלים דהו"א שבתרייהו גרידי, ולפי הצד הא' הנ"ל י"ל דכשהבעלים הוציאו בהא מסתבר לדון את הפירות כפי הבעלים ויחשב כיציאה לדעת, וע"ז קמ"ל דמ"מ דנים מצד הפירות עצמם דאנוסים. אבל לצד הב' לולי דין

מוכרח שכשיצא מתחומו תעקר השביתה אלא הדבר מסור לחכמים שכישי מצידו עבירה ולולי העבירה היה נשאר חוץ למקומו בהא כיון שלא רצו חז"ל שיחזור לתחומו לכך ניתן לראות את היציאה לביטול שביתתו ואפי' שהיתה באונס, אבל כשלא נעשה מצידו דבר אפי' שלא לראות את היציאה לביטול השביתה.

ז. **הרמב"ם** פסק כר"פ דאפי' במזיד חזרו לתחומן, ואעפ"כ פסק שבמזיד אסורים באכילה, וצ"ע הא הגמ' מק' לר"פ משיטת ר"נ דאסורים באכילה במזיד, מבוי' שזה סותר. אכן מסתבר שהרמב"ם גרס כג' ר"ח [הראב"ד על הרי"ף, והרמב"ן] פירות שיצאו חוץ לתחום "וחזרו" בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו, ובי' הראב"ד דת"ק קמ"ל אפי' שחזרו לתחומן ולא חזרו למקומן יאכלו בשוגג, ולר"נ דוקא חזרו למקומן דלא אהנו מעשיו כלל, א"כ ניחא פסק הרמב"ם דהיינו כת"ק, אך צ"ב מדוע לא כ' שכשחזרו ממש למקומן מותר אפי' במזיד, ומשמע דאפ"ה אסורים במזיד כיון שנהנה מהעבירה [ובשוגג כיון שלא נעשה שינוי בגוף הפירות כל' הרמב"ם ל"ח שנהנה מעבירה], ואף שהגמ' מק' כן מד' ר"נ ס"ל לרמב"ם שהו"מ לתרוצי דלא דמי [ואי לא"ה כל ד' הגמ' מוקשים דהא בברייתא פירות שיצאו חוץ לתחום וכו' פליגי להדיא רק גבי חזרו לתחומן ולא למקומן האם מותרים בשוגג, וכל מה דאמרי' דת"ק פליגי אר' נחמיה דמותר אפי' במזיד בחזרו למקומן היינו מד' ר"נ לעולם אסורין ומשמע מכלל דת"ק סבר וכו', וזה הרי כלל לא נזכר בד' ת"ק. ובשלמא לא לגי' "וחזרו" ניחא דמבוי' בברייתא דת"ק מיירי בדוקא חוץ למקומן משמע דבמקומן מותר].

דחזרו לתחומן כיון דלכו"ע הפירות מותרים ורק אסור להנות ממעשה העבירה ואולי ס"ל דכלפי המוציא דייני' ליה כאילו הוי חוץ לתחום וא"כ לא יחזרו לתחומן, וזה קשה [ועיקר ד' הב"י צ"ע, דהמרדכי קאי רק אשוגג, ואולי דייק מדהביאו הגהות אשר"י. אך א"כ זה ודאי לא קאי לשיטתו דהגהות אשר"י לעיל מיניה דלמוציא גם בשוגג אסור].

אנוסים שה"ז כלא נעשה דבר מה אכפ"ל מי הוא הגורם לכך שרואים עבירה של חוץ לתחום ומ"ש בין הבעלים לאדם אחר.

הב"י הבין בשי' המרדכי דכשהוי חוץ למקומן אפי' מזיד אסור רק למי שהוציאם וככל נכרי שהביא חוץ לתחום, ולא חמיר מה שישאל הביא ולפי"ז ה"ה לר' נחמי' בחזרו למקומן מזיד, וא"כ צ"ע מה השייכות להא

הרב ישעיה פוס

בגדר איסור תחומין דאורייתא דף מ"א ע"ב

הד"א היה במזיד (כלפי קרבן) או באונס (כלפי פטור) אינו חייב חטאת, ה"נ בתחומין דאו' שיצא י"ב מיל בעינן מתחילת הילוכו לסוף הילוכו שיהא באיסור.

והנה בהעברה ד"א בר"ה מבואר שדינא דקלב"מ (כגון שזרק חץ וקרע שיראין בדרך) יש בכל הד' אמות של ההעברה, וביאר זאת הגר"ח משום שבכל משהו הילוך מתעסק לילך ולהעבירו ד"א, אבל בהוצאה מרה"י לר"ה כ' הגר"ח דאין בעסק שמתעסק עימו ברה"י עד שמוציאו משום עקירה צורך הנחה ואין בזה פטור דקלב"מ.

אך כבר כתב הבעה"מ (שבת ז.) שענין העברה ד"א בר"ה זהו להוציאו ממקומו. ומקומו של חפץ הוא עד ד"א, וא"כ צ"ב מדוע יש בכלול משום קלב"מ. וכן הכא גבי תחומין ענין האיסור הוא "אל יצא איש ממקומו", והיינו הוצאה דאדם ממקומו, ומדוע כ' הרמב"ן שבעינן הילוך שכולו באיסורא.

ונראה כוונת הרמב"ן שס"ל שאי"ז איסור במעשה יציאה מג' פרסאותיו שנח בהם, אלא גדר איסור התורה בזה הוא שלא יטרח וירחק בהליכתו ג' פרסאות, ולא משום שבסוף ג' פרסאות יוצא הוא ממקום מסוים, אלא שכל הג' פרסאות הם גופא דאיסורא, ועצם מעשה ההליכה הוא גופא האיסור, ולא משום שע"י יש תוצאה של יציאה ממקומו.

שיטת הרי"ף שאיסור תחומין דאורייתא בג' פרסאות שהם י"ב מיל. וכתב הרמב"ן (דף מג. ד"ה ויש מחזירין), שלוקה דוקא אם הלך כל ג' הפרסאות באיסור, אבל אם לא כל הילוך ג' פרסאות היה באיסור אינו לוקה, ויש לו ממקומו שהוא שם עוד שיעור תחום שבת.

וכגון שהנך ג' פרסאות שהלך, תחילתן היה לצורך עדות החודש או חכמה לילד וכו', אין כאן ג' פרסאות של איסור ואין אני קורא בהם "אל יצא איש ממקומו", ולפיכך אינו לוקה. וכן כשחלק מהנך ג' פרסאות היו ע"י הילוך ספינה שלא שמה הילוך אפי' למ"ד יש תחומין למעלה מ'י, כיון שלא הלך ברגליו אלא הוא יושב בספינה שהיא רה"י גבוהה עשרה ורחבה ד', איהו מניח ניח וספינה הוא דקא מסגיא, וחצר מהלכת היא ולא אדם מהלך כלל, לפיכך אין כאן 'יצא איש ממקומו' וכשירד מן הספינה אין דינו שלא יצא מד"א, אלא יש לו ג' פרסאות כבתחילה.

ומבאר הרמב"ן משום דאיסור תחומין ג' פרסאות מדאו' הם כארבע אמות של העברה בר"ה כל שמעביר מתחילת ארבע לסוף ארבע באיסור לוקה, וכל שמהלך ג' פרסאות באיסור לוקה. ונראה כוונתו שכי היכי שבעינן בהעברה ד"א העברה כולה באיסור, ה"נ בעינן ג' פרסאות כולם באיסור, והיינו כל פסיעה ופסיעה. וכמו שבהעברה בר"ה אם חלק מן

שתתירנו לילך יותר משיעור פסיעותיו. וכ' ע"ז
 "והדוחק שיש בשיטתו נראה לכל מעיין".

לכן נראה לו לפרש שאיסור תחומין הוא
 איסור לצאת ממקומו, ומקום יש לו לאדם
 אלפיים אמה לכל רוח לעשות כל צרכו ו"יחס
 המקום אל האדם כיחס הקוים אל המרכז", ואם
 הניח עירובו בפת איקבע בדעתו ששם מקום
 שביתתו, וכמו"כ אם יצא להציל או להעיד
 קידוש החודש וכיוצ"ב, הרי שמקומו הראוי הוא
 במקום שהוא שם (או במקום שאמרו לו שכבר
 נעשה מעשה) ולפיכך יש לו אלפיים מהתם.

ולפי"ז כותב האו"ש, אם הלך בהיתר להציל
 ולקידוש החודש עד קרוב ל"ב מיל,
 ואז יצא לרצונו אמה אחת שיהא חוץ לגבול
 לוקה, וא"ש הא דהתראתו היא רק על פסיעה
 זו, ואי"צ שיהא כל הנך ג' פרסאות באיסור (כמו
 שכ' הרמב"ן) אלא רק מעשה היציאה מתחום
 השבת שלו.

ומסיים האו"ש דמש"כ הרמב"ן דאיסור
 תחומין הוי כמעביר ד"א בר"ה,
 לדבריו דאו"ש הוי כמוציא מר"ה לרה"י.

ועוד נ"מ כתב האו"ש דלפי"ד הרמב"ן לכאורה
 אם יוצא יותר מג' פרסאות יש איסור
 בכל פסיעה ופסיעה אבל לדברי האו"ש איסורו
 הוא רק ביציאה מג' פרסאות, ואין האיסור
 ממשיך בכל פסיעה שיוצא עוד חוץ לתחום, וכן
 מורה ל' הרמב"ם שכתב היוצא חוץ לתחום
 לוקה, ולא כתב ההולך חוץ לתחום.

מסוף דבריו עולה שלפי הרמב"ן שג' פרסאות
 היינו כולם חפצא דאיסורא, לפיכך כל
 פסיעה שהולך טפי מג' פרסאות הוה חלק מגוף

אך הרמב"ן שיטה אחרת היתה עימו מהא
 שדימה איסור תחומין להעברה ד"א,
 ולשיטתו תחומין הרי אינם איסור יציאה אלא
 טלטול גופו ג' פרסאות וצ"ל א"כ דבהעברה
 פליג אבעה"מ, וס"ל שאיסורו ג"כ לאו משום
 הוצאת החפץ ממקומו אלא איסור הילוך
 וטלטול ד"א בר"ה. ואע"פ שלשון קרא "אל יצא
 איש ממקומו", ואיסור העברה מקורו מקרא זה
 גופא, וצ"ע, ויעוין לקמן ישוב ע"ז באופ"א.

ובגדר מה שאסרה בזה התורה לילך ג'
 פרסאות, ראיתי מציינים לדברי יחזקאל
 שביאר משום טירחא וביטול עונג שבת. ואף
 יצא לדון שרוכב ע"ג חמור לא הפסיד תחומו,
 מפני שלא ביטל בזה עונג שבת, ולפיכך אפי'
 יצא יותר מג' פרסאות, אין כאן יציאה מתחומו,
 (ע' בזה שו"ע או"ח רס"ו ב' ובנו"כ).

וכן נראה שהבין האור שמח (פכ"ז משבת
 ה"א) שהביא דברי הרמב"ן, והקשה עליו
 שא"כ שבעינין שיהלוך כל הג' פרסאות באיסור,
 ואעפ"כ לוקה בהתראה על האמה האחרונה, זה
 מוזר לכל מעיין. ועוד הקשה אם יצא לדבר
 מצוה ואמרו לו שנעשה מעשה שהדין הוא
 שיש לו אלפים לכל רוח, ואם מובלעים הם
 כאלפיים אמה של תחומו הראשון שרי לחזור
 לעירו, ונמצא שמהלך ממקום שאמרו לו קרוב
 לששה אלפים אמה, ואיך שרי ליה לטלטולי
 נפשיה יותר מג' פרסאות. ועוד נראה שהוקשה
 לו איך תיקנו חכמים עירוב פת להתירו לילך
 יותר מתחומו, הא ניחא אם איסור תחומין היינו
 יציאה מתחום שביתתו, שפיר י"ל דעי' הפת
 מקומו ושביתתו אינו במקומו אלא תחת האילן
 וכדו', אלא אם ענינה איסור הילוך, מה לי פת

התוצאה ולא המעשה, אין איסור חצי שיעור, משום שחצי מעשה אין בו כלום מהתוצאה, וא"א לאוסרו מדין חצי שיעור דאין בו חצי מהתוצאה, ודוגמא לזה מש"כ חלק מהראשונים דביוה"כ שהאיסור הוא "ועניתם", ושיעור אכילה בכותבת ולא כזית כיון שאין זה איסור אכילה אלא איסור לייטובי דעתיה, וחצי כזית אין בו חצי שיעור דאין מציאות של חצי ייטובי דעתיה. והיינו שאיסור חצי שיעור שייך היכא שעשה את המלאכה וחסר רק בשיעור, אבל במקומות שהתוצאה זה האיסור, השיעור הוא גוף האיסור ובלי כולו לא נעשה כלל האיסור.

וכן בהעברה ד"א בר"ה, שאין דין חצי שיעור בהעברה ב' אמות, כיון שהאיסור הוא להוציא ממקומו (לש' הבעה"מ), ויצאה זו מתקיימת רק ע"י ד"א ולא פחות.

והרי הרמב"ן השווה דין תחומין לדין עברה, א"כ י"ל דגם גבי תחומין האיסור הוא התוצאה שנמצא רחוק מביתו יותר מג' פרסאות, וג' פרסאות כולו משיעור המלאכה ממש, ולפיכך כ' הרמב"ן דבעינן שיהיו כולם באיסור ואם חלק מהג' פרסאות היה להציל או לקידוש החודש אין כאן שיעור מלאכה, וכמו הגוזז שערזו בשבת שלוקה על שתיים, אטו אם גזז אחת להצלת נפשו אטו ילקה על השני לבד. (וע"ע בדבר"י ז, ג, בהג"ה). ויתכן יותר מזה שאין האיסור מתקיים מיד שיוצא מביתו והג' פרסאות הם רק שיעור במלאכה, אלא י"ל שאיסור תחומין הוא לא להיות רחוק מביתו ג' פרסאות, והמרחק אינו רק שיעור אלא עצם גדר המלאכה, (ואולי זמ"ש"כ עד כאן).

האיסור, וכך הדין גם בהעברה ד"א שאם מעביר ה' אמות ויותר, בכלום יש איסור העברה, ולכאורה גם קלב"מ. (וגבי תחום אי"צ שיהא כל ההילוך בבת אחת שאין תנאי עקירה והנחה) אלא שברמב"ן יש לדקדק שכתב שאין איסור בכל פסיעה, וצ"ב (ויתב' לק').

והנה כל קושיות האו"ש על הרמב"ן דאיך מתרים בו רק בפסיעה אחרונה, ומה מהני עירוב, ואיך זה שאמרו לו שנעשה מעשה חוזר בהבלעה לתחומו, ועוד הקשינו מלשון הפסוק "אל יצא" שהוא לשון יציאה ממקומו, ולא טלטול ומעש הילוך. ובעיקר דברי הרמב"ן צ"ב אטו מי שילך בביתו יותר מג' פרסאות אטו מי לוקה, ופשיטא דשרי לסבב בכל עירו כל היום כמה וכמה פעמים ג' פרסאות.

ונראה לומר בדעת הרמב"ן ובהקדם מה שחקר בדברי יחזקאל (ז, ג) האם שביתת האדם בכל תחומו, או דלמא שביתתו בד' אמותיו אלא שהתירה תורה להתרחק עד אלפיים, כלומר האם מקום שביתה של האדם זהו בכל האלפיים, ולפיכך בתוכם מהלך בהיתר גמור וכמהלך בתוך ביתו וכשיוצא מהם אז עביד איסור, או דלמא ששביתתו היא רק בד' אמותיו [או בביתו ועירו שהם כד"א], ומה שמותר לו לצאת עד אלפיים זהו שיעור במלאכה, עד כמה יתרחק מביתו ויעבור על איסור שזה באלפיים, אבל באמת גם מיד שיוצא מביתו יש כאן כביכול איסור יציאה מתחומו אלא שעדיין לא עשה כל שיעור הריחוק בשביל שילקה.

וכ"ת א"כ יש לאסור לצאת מביתו מדין חצי שיעור, י"ל דכל מקום שהאיסור הוא

שוה בכל התחום ועד קרוב לאלפיים הר"ז
כהולך בתוך ביתו.

וכן נראה שהבין בחזו"א (ק"ב, י"ב) שכ'
לדעת הרמב"ן השובת בתחום העיר,
ומכוין לקנות שביתה בביתו, והרי הוא סמוך
לסוף ג' פרסאות מביתו, שלוקה בפסיעה אחת
מיד שיצא מג' פרסאות של ביתו, והאח'
נחלקו ע"ז כיון שאין כאן הילוך ג' פרסאות
ולא עביד כוליה באיסורא, אך לדברינו א"ש
דאף לרמב"ן האיסור זה היציאה ולא טלטול
גופו לילך ג' פרסאות.

ולפי"ז י"ל ג"כ מש"כ באבי עזרי בדעת
הרמב"ן שכל פסיעה אחרי שהלך ג'
פרסאות ולקה אין בה עוד איסור, עד שילך עוד
פעם ג' פרסאות, [ולשון הרמב"ן שכתב שיש
איסור, כוונתו רק לדעת המקשים, אך הרמב"ן
גופיה ס"ל שאין איסור], ואם כהבנה הראשונה
ברמב"ן שדמיא ממש להעברה ד"א, הרי בכל
פסיעה שמוסיף על הילוך ג' פרסאות יש חלק
והמשך עם מעשה עבירה, אולם לפי"ד
שהאיסור הוא היציאה מתחומו א"ש שאחרי
שכבר יצא, אין תוספת יציאה בכל פסיעה.

וזמש"כ הרמב"ן שאם בא בספינה בשבת
שיש לו אלפיים ממקום שירד מן
הספינה, ולא רק ד"א כיון שהילוך ספינה לאו
שמיה הילוך אלא רשות היחיד מטלטלת
אותו (ועיי"ש), ולפיכך אין כאן יציאה חוץ
לתחום אפי' למ"ד יש תחומין למעלה מי'
משום שבעיני הילוך ג' פרסאות כולו כשיעור
ראוי למלאכה.

ונמצא א"כ שהאו"ש העמיד ב' צדדים האם
תחומין ענינו איסור ביציאה מן התחום
ולוקה רק על פסיעה שבה יצא מתחומו. או
שענינו הילוך ג' פרסאות ומפסיעה ראשונה הכל
חפצא דאיסור. ותלה בזה פלוגתתו עם הרמב"ן,
ולפיכך הקשה דמתרינן ביה רק בפסיעה אח',
ומאי מהניא עירוב, ואיך היוצא להציל חוזר ע"י
הבלעה הא הולך יותר משיעור ג' פרסאות.

אולם לדברינו הנ"ל ל"ק מידי, כיון דגם
הרמב"ן ס"ל שענין תחומין הוא איסור
יציאה, ולא כאיסור העברה ד"א ושפיר דימה
זאת הרמב"ן להעברה, והיינו כן כדעת הבעה"מ
שהעברה משום הוצאה, אלא שס"ל לרמב"ן
שהיציאה היא מיד בביתו, ושיעור ג' פרסאות
הוא שיעור במלאכה, והאו"ש ס"ל ששביתתו

הרב אלעזר קניג

בדין איסור תחומין ה"ף מ"א ע"ב

לו אלא ד' אמות ועי' רמב"ן שחולק וסובר שכל עיר אע"פ שאינה מוקפת מחיצות ואפי' יש בה רשות הרבים והניחוהו ברשות הרבים שלה מהלך את כולה ואף את עיבורה ולכא' מחלוקתם צ"ב, עוד צ"ב ברש"י מ"ש מתחילת השבת, שנותנים לו את כל העיר אפי' באינה מוקפת ונראה שמחלוקתם היא האם גדר הא דעיר כולה כד"א הוא מציאות או דין דהיינו הרמב"ן למד שכולה עיר כמאן דמליא דמי היינו שעיר היא מציאות אחת א"כ מה לי שבת בה מה לי הוציאווהו אליה, כולה כחד מקום, ויש לו את כולה. אבל רש"י למד שאין צירוף לעיר אלא בקנייתו את השביתה ולכן כיון שלא קונים שביתה בשבת אי לו אלא ד' אמות.

ועי' אור זרוע שהביא דעת רבינו אפרים שסובר שלא מהני עיר אפי' מוקפת מחיצות אלא א"כ שוויה כרשות היחיד לענין טלטול בה לפי"ד נראה שהבין שצריך שיהיה ממש מקומו ואם היא רה"ר לטלטול א"א להחשיבו למקומו.

יצא לדעת יש לו ד"א

בגמ' אר"נ אמר שמואל יצא לדעת אין לו אלא ארבע אמות מקשה הגמ' פשיטא השתא מי שהוציאווהו נכרים אין לו אלא ד' אמות יצא לדעת מבעיא אלא אימא חזר לדעת אין לו אלא ד' אמות, הא נמי תנינא וכו'. דעת תוס' בדף כט. דאף ביצא לדעת לעיר יש לו את

עיקר דין השביתה

השובת בעיר כל העיר נחשבת לו כד' אמות אפילו בעיר שאינה מוקפת מחיצות כדאיתא בתוס' מו: ד"ה מברכתא דבעיר ששבת שם כל העיר לו כד' אמות אע"פ שאין שם מחיצה.

ביאור הדבר הוא דהנה בגמ' נא. מקשה הגמ' הני אלפיים אמה היכן כתובין דתניא שבו איש תחתיו אלא ארבע אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפיים אמה, והני אלפיים אמה שאסרה תורה לצאת הם חוץ למקומו אבל בתוך מקומו לא חשיב יציאה אך הגדרת מקומו הבינו חז"ל שכל העיר נחשבת למקומו וכל עוד לא יצא מעירו לא מונים את האלפיים.

סוגיין מיירי ביוצא חוץ לתחומו שמדין התורה אין לו כבר אלפיים אמה משום שאת ה"מקומו" קובעים בכניסת השבת וכדאיתא במתני' מי שהוציאווהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד' אמות.

הוציאווהו אין לו אלא ד' אמות

במתניתין הוליקוהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר וסהר ר"ג וראב"ע אומרים מהלך את כולה ר"ע ור' יהושע אומרים אין לו אלא ד' אמות פירש רש"י דבעיר מיירי בעיר המוקפת מחיצות ורק ככה"ג נותנים לו לר"ג וראב"ע את כל העיר אבל באין לה מחיצות אין

שלא תקנו לו שביתה אין העיר נחשבת לו כד' אמות עד שתקנו גם ליוצא לדעת שכל העיר לו כד' אמות.

היוצא לכבוד הבריות

בעו מיניה מרבה הנצרך לנקביו מהו אמר להם גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה פרש"י לא תסור ותחומין נמי דרבנן נחלקו הראשונים האם היתר זה דכבוד הבריות הוא כבוד עצמו היינו שאינו יכול לשהות במקום צואתו ומותר לו לילך אחרי שנתפנה או משום כבוד הבריות דהיינו שאינו רוצה להתפנות בפני בני אדם ומותר לו ללכת קודם עשיית צרכיו.

וברבינו יונתן למד צד שלישי מהו לצאת שאם יפנה במקום ד' אמות לא יוכל להתפלל שם ולברך המוציא וג' ברכות וכל דרכי תורה דרכי נועם הם וכל נתיבותיה שלום ונפנה עד מקום שהריח יכלה ממנו וחוזר למקומו ולכאו' דבריו צ"ב למה שכבוד הבריות יתיר בשביל שיוכל להתפלל ולברך ומאימתי איסור נדחה משום שצריך לברך אטו מי שנסגר בבית הכסא יוכל לעבור על סותר דרבנן משום שלא יוכל לברך שם.

עוד צריך ביאור דהשו"ע (ת"ו ס"א) פוסק לקולא שמותר לו להפנות במקום צנוע וגם אחר שנפנה מותר לו ללכת ממקום הריח עוד צ"ב דעת האור זרוע שנקט שהנצרך לנקביו לאו דוקא אלא כל המצטער אף אם יש לו במקום זה יתושים או שתכנו השמש או קרח בלילה יכול לילך משם ולמד את דבריו מהא דהמצטער פטור מן הסוכה ודבריו קשים מה ענין סוכה אצל תחומין.

כל העיר כולה כד' אמות אבל דעת הרמב"ן שביצא לדעת אין לו אלא ד' אמות ואין העיר לו כד' אמות וכן דעת הרמב"ם (פכ"ז מהלכ' שבת הי"ג).

ולכאו' לפי מה שנתבאר שהרמב"ן סובר שעיר היא מציאות של ד' אמות כחד מקום א"כ ביצא לדעת אין נשתנתה מציאות זו שאין לו את כל העיר וצ"ל שהוא קנס שקנסוהו כיון שיצא לדעת אע"פ שמדינא יכול להלך בכל העיר החשיבו לו את העיר לאו כחד מקום ויש לו רק ד' אמות.

אך בדעת הרמב"ן א"א לומר שהוא מקנסא דהנה הרמב"ן בסוגיין למד שביצא לדעת אף ביצא ברשות כגון ההולך לקדש את החודש יש לו רק ד' אמות (קודם התקנה שתקנו לו שתהיה העיר לו כד"א) א"כ הניחא ביצא בזדון שיד לקונסו אבל ביצא ברשות שאם יבוא לשאלנו נאמר לו לך לקדש את החדש ומצוה בידך ואחר שהגיע למקום קנסינן ליה.

ונראה לבאר גדר חדש לדעת הרמב"ן בעיר כולה כד' אמות דאדם הקונה שביתה בשבת יש לו שביתה במקומו מתקוני עירובין תקנו שגם העיר כולה לשובת בה חשיבא כד' אמות תקנה זו היא רק לשובת בעיר וא"כ בערב שבת שקונה שביתה במקומו יש לו את כל העיר כד' אמות הוציאהו נכרים לעיר אחרת כיון שהוציאהו שלא לדעת תקנו לו חכמים שביתה חדשה וכיון שתקנו לו שביתה חדשה העיר נחשבת לו כד' אמות מדיני השביתה אבל ביוצא לדעת אין לו את התקנה שהקנו לו שביתה חדשה ולכן אין העיר נחשבת לו כד' אמות וכיון שכן אף היוצא ברשות כיון

ברש"י משמע שהנידון הוא גם להולכת הפירות חוץ למקומם וגם לגבי אכילת הפירות וכן משמע בסוגיא דלקמן שהעמידה את דברי ר"פ כתנאי דתניא פירות שיצאו חוץ לתחום יאכלו במזיד לא יאכלו.

וא"כ יוצא שמה שהתיר רב פפא בפירות כשחזרו למקומם אבל כשהיו חוץ למקומם אסורים והסברא בזה היא משום שנהנה ממעשה איסור בשבת וכן נפסק להלכה (ת"ה ס"ט) וכן זמן שלא הוחזרו והם חוץ למקומם אם הוציאם בשוגג מותרים לאכלם ואסור לטלטלן חוץ לד"א ואם הוציאם במזיד אסור לאכלם.

ולפ"ז נראה דאדם דומיא דפירות שביצא חוץ לתחומו במזיד אם רוצים להשתמש בו להיות שליח ציבור או בעל תוקע או מלצר יאסר דאכילת פירותיו הוא וכמו שאסור להשתמש בחלילים שהובאו בשבת ה"ה יאסר האדם, אך באורחות שבת פכ"ה אות מ"ה הובא בשם הגריש"א שאדם שהגיע מחוץ לתחום מותר להשתמש בשרותיו אף אם עשה מעשה במזיד ולכאו' צ"ב מסוגיין.

ונראה דיש לחלק בשביתה בין אדם לפירות דבפירות שמושי הפירות הם הפרי בעצמו ולכן אם אסור להוליכם אסור אף לאוכלם אבל אדם הוא אדם ואינו השמושים שמשתמשים בו ולכן על אף שבפירות וכלים אף השמושים נאסרים באדם אין הפירות נאסרים.

וידידי ר' פנחס פיין רצה להוכיח שלא נאסר מהא דחגיגה טו. ת"ר מעשה דאחר שהיה רוכב על הסוס בשבת היה ר"מ מהלך

ושמעתי מר' בונים שרייבר שליט"א דכוונת האור זרוע דכאן כאשר קונה שביתה השוו לו חז"ל לשביתה זו מקום ביתו ומסוכה ילפינן שבית שמצטער בו לא חשיב תשבו כעין תדורו א"כ א"א להחשיב לו למקום שביתתו.

ולפ"ז מבו' היטב דעת ר' יהונתן דאף בית שאינו ראוי לברכות אינו בית ושפיר מובנים דברי המחבר שארכביה אתרי רכשי שסבר שהכבוד הבריות מכל צד שיהיה מונע ממנו שביתה במקום זה וכיון שכן יכול ללכת קודם שנפנה משום כבוד הבריות ויכול אף להרחיק ממקום הריח משום שאינו מקום שביתה.

פירות שיצאו חוץ למקומן

אר"פ פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מ"ט אנוסין נינהו.

סוגיין לא מיירי באיסור מעשה שבת ומבארים הראשונים דהכא לא שייך איסור מעשה שבת דעת תוס' משום שתחומים דרבנן ומעשה שבת נאסר רק בדאורייתא הריטב"א מביא את דעת רבינו יונה שבדבר שלא ניכר האיסור אין בו איסור דמעשה שבת ולכן בהוצאה ותחומין אין איסור מעשה שבת.

נידון סוגיין הוא גבי שביתה הפירות מחדש רב פפא שדין הפירות כדין האדם וכשם שבמתני' אדם שיצא בע"כ והחזירוהו כאילו לא יצא כך הפירות שיצאו חוץ לתחומם וחזרו כאילו לא יצאו מ"ט אנוסים נינהו היינו שהפירות תמיד נחשבים אנוסים וחזרו לשביתתן.

בגלל רכיבת אחר על הסוס וא"כ אמאי ייאסר
משא"כ כאן שהאדם הגיע ע"י האיסור שייך
לאסור ויל"ד בזה.

אחריו ללמוד תורה מפיו משמע שאע"פ שהוא
רכוב על הסוס אין איסור ללמוד תורה בשעה
זו ויל"ד בזה דהא התם הד"ת לא הגיעו לר"מ

הרב דוד טולנפלד

היוצא מהתחום ומפסידו, בסיבת הפסדתו, דף מ"א ע"ב

להם אלא ד"א כיון שיש בחזרה מעשה איסור של הוצאה וע"כ קנסו חז"ל, ואי"ז רק גזירה שלא היא להם את מקומן אלא שלא יאכלו וזה משום שקנסו.

וכן יש להוכיח בד"א דאר"נ אמר שמואל דיצא לדעת והחזירוהו נכרים אין לו אלא ד"א צריך להתבונן מהו החידוש והלא כיון שיצא ממקומו במזיד מה אכפ"ל שהחזירוהו נכרים, ונראה בס"ד שאף שיצא במזיד אין שייך לקנסו כיון שקנס שייך בגוונא שע"י מעשיו אמור להנות מדבר מסוים וע"י הקנס לא יהנה ממעשהו, והכא שיצא מהעיר לא הרויח מחמת מעשיו שיהא לו אפשרות ללכת בתוך עיר ובתחומה וא"כ אין הקנס שייך למעשיו, אמנם א"כ צ"ב מ"ט אין לו אלא ד"א והלא חזר לעיר באונס ולא עשה מעשה עבירה שגרם לו ריוח שנקנס אותו ע"ז.

ואפש"ל שאה"נ מה דאין לו אלא ד"א אי"ז מחמת קנס אלא מחמת שכשיצא מהעיר נעקר ממקום שביתתו ואף שיחזור באונס סו"ס כבר נעקר ביציאתו, אך א"כ צ"ב ההו"א דדינו כאילו לא יצא והלא יצא מדעתו.

ואפש"ל שזה גופא חידש שמואל שכשאדם יוצא ממקומו מדעת נעקר ממקום שביתתו ובלא חידוש שמואל הו"א שאין עקירה בזה שיצא, דבמשנה לא נתפרש דבר זה שכשיוצא מפקיע את שביתתו אלא איירי

תנן מי שהוציא או רוח נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד"א החזירוהו כאילו לא יצא, ובגמ' א"ר נחמן אמר שמואל יצא לדעת אין לו אלא ד"א ומוקמינן ביצא לדעת והחזירוהו נכרים, וא"ר פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מ"ט אנוסין ניהו איתיביה רב יוסף בר שמעיה לר"פ ר' נחמיה ור' אלעזר בן יעקב אומרים לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין בשוגג אין במזיד לא תנאי היא כו'.

מסתימת הברייתא משמע שכשחזרו הפירות בשוגג שרו אף כשהיציאה היתה במזיד ואי"ז מטעם אנוסין דהא בחזרו במזיד ס"ל לר"נ ולראב"י דאסורין ולא אמרינן אנוסין ניהו, וא"כ ילה"ק מ"ש מיצא לדעת והחזירוהו נכרים שאין לו אלא ד"א מחמת שהיציאה היתה במזיד, דאם קנסינן על היציאה במזיד מ"ט בפירות לא קנסינן.

ונראה בעז"ת שביצא לדעת הפסיד את שביתתו לא מחמת קנס אלא מחמת שעקר את מקומו ואף שדעתו לחזור בכ"א היוצא ממקומו נעקרה שביתתו, ואפש"ל שרק כשהאדם יוצא יש עקירה ממקומו משא"כ כשהפירות יוצאים אין עקירה זו עוקרתם ממקום שביתתם כיון שאין כאן דעת להיעקר וע"כ שייכים הם עדיין למקום שביתתם, אך כשחוזרים במזיד יש סיבה אחרת שלא היא

שיצא באונס וחזר באונס ה"ז ממש כאילו לא יצא ואי"ז מחמת שחידשו לו מקום שביתה אלא שלא נעקר כלל ממקום שביתתו וגם אין סיבה לקונסו כיון שחזר באונס.

ועכ"פ מצינו בסוגיא גם דקונסים שלא יהא לו את המקום ששבת ולא רק בעקר עצמו ממקומו, וזה בגוונא דהוציאווהו נכרים וחזר לדעת דמבואר בגמ' דאין לו אלא ד"א מדקתני החזירוהו נכרים, וכן בהמשך דברי הגמ' לגבי שהוציאווהו נכרים והוצרך לנקביו ולגבי פירות שהוציאום והחזירוהו בגוונא שאסורים באכילה.

בנמצא מחוץ למקומו או בחזר למקומו באונס ולאפוקי מזיד שמחמת קנס לא יהא לו את מקומו הראשון שיצא ממנו באונס.

בדין המשנה דבהוציאווהו נכרים והחזירוהו כאילו לא יצא צריך להבין מה החידוש דכאילו לא יצא, ומבואר דהו"א דכל שיצא ממקומו הפסיד מקום שביתתו ואף שחזר באונס דלא עביד עבירה לא יהא לו טפי מד"א וקמ"ל דכאילו לא יצא, ובאופן א' אפש"ל שחידשו לו שביתה וכאילו לא יצא אף שכשיצא באונס נעקר ממקום שביתתו, אך למשנת"ב אפש"ל דנתחדש במשנה שכיון

הרב יהודה קנטור

בגדר דין דכאילו לא יצא דף מ"א ע"ב

בה אלפיים כתב דהא דבהוציאהו לדיר וסוהר דיש לו כל הדיר וסוהר הוא משום דאקילו ביה רבנן לכאן' משמע מזה דאי"ז שקנה שם שביתה מעיקר הדין אלא דרש"י איירי לענין הדיר וסוהר אבל עצם הד' אמות עדין אפשר להסתפקאם זהו מקומו מדינא או שכלל לא קנה מקום זה.

אלא דהנה ברמב"ן נראה שקנה ד' אמות אלו דגבי פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו במזיד כתב שמה שאסורין הגם שחזרו למקומן הוא משום שקנו שביתה ד"א בחוץ וכתב שם כמו באדם וז"ל אבל תחומין משום קנין שביתה הוא והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד' אמות שם ואינן חוזרין לשביתה הראשונה כאדם ע"כ הרי מבואר להדיא בדבריו שיש שביתה אפי' בד"א וגם באמצע שבת, ונעקרה שביתתו של אתמול וזה מה שגורם שלא יהיה לו דין כאילו לא יצא.

והנה אם נאמר שקנה שביתה א"כ מה דבשיצא לדעת וחזר דאז לא נידון כאילו לא יצא, הוא מדינא ולא מטעם קנס, והוא כיון שקנה שביתה בחוץ וממילא זה עוקר לו את שביתתו הראשונה, אבל מה דביצא שלא לדעת וחזר שלא לדעת דדנים אותו כאילו לא יצא, הוא קולא ולא מעיקר הדין דמעיקר הדין כיון שיצא למקום אחר וקנה שם ד"א נעקרה שביתתו בעיר, אלא דצ"ב מאי טעמא אקילו ביה לתת לו גם אלפיים ולא די במה שיש לו כל העיר וכי רק משום שהיה לו קודם ריחמו

מתני' מי שהוציאהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד' אמות החזירהו כאילו לא יצא, ומבואר בגמ' דדוקא הוציאהו אבל יצא לדעת וחזר לדעת אין לו את הדין של כאילו לא יצא, דשוב אין לו אלפיים אמה שהיו לו, (והעיר עצמה שהיתה לו תליא במחלו' ראשונים).

ויש לחקור בהך דינא דכאילו לא יצא, בהוציאהו והחזירהו שלא לדעת, אי זהו מה שצריך להיות מעיקר הדין, ומה דביצא לדעת לא דנים כן אלא נעקר לו האלפיים שהיו לו, הוא קנס, או דילמא להיפך דמה דבלדעת לא דנים כן הוא מעיקר הדין, ומה דבשלא לדעת דנים כאילו לא יצא הוא קולא.

ויסוד השאלה אם קנה שביתה בחוץ, וזה מה שיאסור לו לחזור דע"י כן נעקרה שביתתו בעיר, או דילמא שלא קנה שביתה בחוץ משום דא"א לקנות שביתה באמצע שבת, וכן לא נעקרה השביתה של תחילת שבת.

והנה אם נימא דלא קנה שביתה בחוץ מה דאסור לו לצאת מד"א הוא לא מדין שזה מקומו אלא שאסור לו ללכת כלל ופחות מד' אמות אינו נקרא ללכת, אלא דלכאו' ביצא לדיר וסוהר שיש לו את כל הדיר וסוהר, שם לכאו' א"א לומר כן אלא משמע שזהו מקומו, והנה להנך ראשונים דסברי דאפי' יצא במזיד קנה דיר וסוהר לכאו' לדבריהם הוא דין שביתה שקנה מקום זה אלא דברש"י ד' מ"ב ד"ה מהלך

(אבל) דהא מיהת זה יתכן הביאור בדברי התוס' בד"ה לצדדין קתני שכ' בתירוץ ב' דהגמ' יכלה לתרץ לצדדין קתני גם על הלך שלא לדעת וחזר לדעת דגם בזה שיכת ההו"א אלא דניחא ליה שיתקימו דברי רב נחמן הראשונים, ור' אליעזר משה הורביץ כתב דלענ"ד היה חולק על תוס' דכיון עכ"פ חזר לדעת לא היה מקבל דהרי הגיע לכאן שלא כדין אבל לפי"ז את"ש דאפשר דעכ"פ לס"ד דשמואל כל מה שלא מקבל חזרה כאילו לא יצא זה רק אחד שעקר מדעת אבל אם העקירה היתה שלא לדעת א"כ גם אם חזר לדעת מ"מ לא נעקרה שביתתו הראשונה וזה שמואל חידש שלא ודגם בכה"ג לא מקבל וזה באמת צ"ב למה מ"ש מחזר שלא לדעת)

ואשר נראה לבאר בזה ע"פ מה שחקר בדברי יחזקאל דהנה הדין הוא שאחר שיצא חוץ לאלפיים יש לו דין חדש שאסור לו לצאת מד' אמות, ובגמ' ד' נ"א מבואר דילפינן דין זה משבו איש תחתיו, ולמ"ד תחומין דרבנן הוא ודאי אסמכתא ויש לעי' למד"א תחומין דאוריתא אם גם הדין הזה לא לצאת מד"א הוא גם דאו' או לא והנה בסוגין מבואר דבהוצרך לנקביו שרי ליה לצאת מד"א משום דכבוד הבריות דוחה לא תעשה שבתורה ופרש"י וכן פירש הריטב"א דלאו דלא תסור דתחומין דרבנן הרי מבואר דרק כיון דתחומין דרבנן שרי אבל למ"ד תחומין דאו' גם כאן יהיה דאו' והרי כאן איירי על ד"א הרי חזינן דלמ"ד תחומין דאו' גם דין זה הוא דאו',

אלא דמאיך נראה סתירה לזה בדברי הריטב"א ביומא דאיתא שם ד' ס"ז

עליו וכי דין אפי' סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו שנו כאן.

והיה מקום לומר דבאמת ביצא וחזר באונס אי"ז קולא, דאפשר דכל מש"כ הרמב"ן דע"י שקנה שביתה בחוץ עקר את מקומו הוא רק ביצא לדעת, כיון דעקר מדעתו, אבל ביצא שלא לדעת לא הוה עקירה וממילא לא נתבטל דינו הקודם, וקצת דמיון לזה בריטב"א דבספינה אי"ז שביתה כיון שלא ע"ד לשבות כאן ה"ה עקירה כיון שאין דעתו לצאת כלל ולילך למקום אחר אינה שביתה.

אלא דיק' ע"ז מהמהר"ם מרטנבורג דס"ל דאפי' בהלך וחזר שלא לדעת יש לו את כל העיר כיון ששבת שם ואמנם לרמ"א הוא דוקא במוקף מחיצות מ"מ אמאי הוא מקבל את כל העיר ומאי שנא מהלך לדיר וסוהר שלא מקבל, וכל החילוק רק מחמת ששבת שם הרי חזינא שלא נעקרה שביתתו וק' הרי עקר לדעת, ולפי הבית מאיר דפירש דברי המהר"ם רוטנבורג דבחזר לעירו אפי' לא היתה מוקפת מחיצה מקבל את כל העיר כיון ששבת שם עוד יותר קשה דחזינן דחשיב ממש כשבת שם ולא נעקה השביתה כלל.

ועוד קשה מיצא שלא לדעת וחזר לדעת, למה אין לו אלפיים, הרי כיון שלא היה עקירה מדעת דהרי יצא שלא לדעת, א"כ היה צריך להיות שאם חזר אפי' לדעת שיהיה לו כאילו לא יצא, אלא חזינן דגם שלא לדעת כן דנים שנעקרה שביתתו וא"כ הדרא קושיה למה בהלך וחזר שלא לדעת מקבל את הכל כאילו לא יצא.

מהעיר ומדרבנן אפי' להתקרב אסור, ובוהו מדרבנן דנים שגם אם חזר עדין יש לדונו כעקר ממקומו בעיר, אבל באחד שיצא וחזר באונס שם העמידוהו על דינו הדאו' שנשאר מקום שביתתו שם בעיר.

ועפ"ז מיושב מה דיש להק' על הרמב"ן דכתב בהא שהוצרך לתקנת ר"ג באלו הבאים לקדש את החודש שיוכלו לצאת מהחצר, (דהנה תוס' ביארו דכיון דירושלים נפרצו בה פרצות א"כ גם מי שהלך שלא לדעת ונכנס לעיר אין לו את כל העיר כיון שצריך מוקף מחיצה אבל הרמב"ן ס"ל דלא בעינן מוקף מחיצה ומשו"כ כתב) דהבא לקדש את החודש חשיב כיוצא לדעת ולכן מעיקר הדין אין לו אלא ד"א ומשו"כ הוצרכה תקנת ר"ג, וקשה מאי שנא מהוצרך לנקביו דלנהרדעא אי פיקח עיל לתחומא דכיון דעל על ומקבל חזרה את כל העיר הרי לכאו' הוא כמו יצא לדעת דגם יוצא למצוה להרמב"ן נידון כיוצא לדעת,

ולפי משנ"ת אתי שפיר דיש לחלק אם בא למקום אחר או שחזר למקומו דהנה בבא לקדש החודש הוא הלך למקום אחר ובוהו יש לו מדינא רק ד"א וכיון דנחשב כיוצא לדעת לא נתנו לו יותר מזה אבל בהוצרך לנקביו שחזר למקום שביתתו א"כ מעיקר הדין זהו מקומו ונהי דמי שיצא וחזר במזיד דנו אותו כעקר מקומו אבל בזה שיצא שלא לדעת וחזר למצוה אוקמוהו על דינא.

דהיוצא לזרוק את השעיר לעזאזל חוזר אח"כ לסוכה האחרונה וביאר שם הריטב"א דגם למ"ד תחומין דאו' יכול לחזור כיון שכבר יצא מחוץ לתחום אין איסור מדאו' לחזור ורבנן לא גזרו בזה ע"כ הרי הדברים סותרים דהנה שם מבואר דגם למ"ד תחומין דאו' דין ד"א אינו דאו'

וביאר הדברי יחזקאל דיש הבדל בין אם הוא מתרחק מתחומו או אם הוא מתקרב לתחומו חזרה דהנה יש לחקור בגדר איסור תחומין אם הוא איסור יציאה ממקומו, או שהוא איסור ריחוק ממקומו, והיינו אם אותם אלפיים אמה שהם מגרשי העיר האם זה חלק ממקומו וכאילו יושב שם ג"כ ואסור לו לצאת משם או לעולם אין זה מקומו, דמקומו הוא רק בעיר אלא יש איסור להתרחק ממקומו ושיעור ריחוק הוא אלפיים אמה, והוכיח מכאן שהוא איסור ריחוק ולכן את"ש ההבדל בין להתרחק ולהתקרב וכל זה מדאו' אבל עדין מדרבנן יש איסור לצאת מהך ד"א.

ועפ"ז מתבאר שפיר דבאמת מדאו' גם אם יצא במזיד מתחומו בעצם מקומו נשאר בעיר ואדרבא כל האיסור מדאו' הוא ריחוק ממקום שביתתו שנשאר שם בעיר ולפי זה יש לומר שכיון שזה מקומו מדאו' א"כ מעיקר הדין אם חזר לשם הרי כאילו לא יצא דהרי זה לא נתבטל אלא דבהלך וחזר לדעת מה שאין לו דין כאילו לא יצא הוא דין נוסף דכיון שקנה ד"א בחוץ ונפק"מ גם לדאו' שאסור לו לצאת משם אפי' אמה אלא שמדאו' הוא רק להתרחק

הרב דוד טולנפלד

בדברי ר"פ בפירות שחזרו למקומן

דמותרין משום אנוסים דף מ"א ע"ב

במזיד כיון דר"פ קאי כוותיה ומוסיף תוס' דאף שלא במקומן בשוגג נראה דהלכתא דשרי דבסמוך אמרינן דלמא במזיד כו"ע ל"פ דאסור ופליגי רק בשוגג שלא במקומן וא"כ ר"פ דשרי מזיד במקומן כ"ש דשרי שלא במקומן בשוגג דקיל טפי, וקשה שהרי במקומן דשרי ר"פ ה"ז מטעם דהפירות אנוסים ואין כלל מזיד ומהו א"כ הכ"ש.

ונראה שאף שהפירות אנוסים היה צריך לאסור אכילתם כיון שהאדם הוא מזיד וככל דבר שאוסרים מחמת שהאדם הוא מזיד, וכמש"כ תוס' בד"ה לא הפסידו את מקומן דלא דמי למבשל בשבת שבמזיד לא יאכל דהתם הוי איסור דאורייתא, ואפש"ל דכוונת תוס' דבאיסור דאורייתא לא אכפ"ל שהפירות אנוסים דעל זה קאי קרא דושמרתם את השבת כי קדש היא דילפי' לאסור הדבר באכילה כדאי' בב"ק לא,א אך הכא דאיירי באיסור דרבנן הקילו במזיד כשאיכא חדא לריעותא, ולא הקילו להדיא כיוון שהביאוהו במזיד אלא תלו את ההיתר בזה שהפירות אנוסים.

אמנם הקשה הרב אלעזר סוקולובסקי שליט"א דלפי הנ"ל בפירות שהוציאו במזיד לעיר אחרת שיש תרתי לריעותא שהרי

בגמ' א"ר פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מ"ט אנוסין נינהו איתיביה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא ר' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב אומרים לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין בשוגג אין במזיד לא תנאי היא כו', ומסקנת הגמ' דפליגי בתרתי חוץ למקומן בשוגג ובמקומן במזיד דלת"ק שריין ולר' נחמיה וראב"י אסירי.

כתב רש"י בד"ה והא מדתני, כו' ומדתנא לעולם אסורין עד שיחזרו שוגגין שמע מינה [שמעיה] לת"ק דשרי היכא דאיכא חדא להתירא כגון שוגג שלא במקומן או מזיד במקומן כיון דאיכא חדא לטיבותא וקאמר רבי נחמיה לעולם אסורים עד דאיכא תרתיה להתירא שוגג ובמקומן כו' ע"כ, מבואר ברש"י דת"ק ס"ל דרק כשיש תרתי לאיסורא אסרינן וע"כ בהני דליכא תרתי לאיסורא שרי.

וילה"ק דרב פפא אמר שהפירות שחזרו למקומן במזיד שרו מטעם דאנוסים היו וא"כ לכאו' אין אפי' חדא לריעותא ובד"ה ואתא כתב רש"י דת"ק אית ליה דרב פפא וא"כ קיימי בחד שיטתא, וא"כ מ"ט כתב רש"י שת"ק מתיר במזיד במקומן מטעם דיש רק חדא לריעותא.

עוד ילה"ק בדברי תוס' בד"ה מכלל שכתב דנראה שההלכה כת"ק דשרי במקומן

אינן במקומן והמוציא הוה מזיד לא נאמר
להיתר דאנוסין הן כיון שאין כאן חדא
לטיבותא, ובמשנ"ב בסי' ת"ה ס"ק ג' הביא
מהמהרש"ל דבנתנום בעיר מוקפת מחיצות
שרי לטלטולינהו בכל העיר והסכימו לזה
המאמר מרדכי התוספת שבת והבית מאיר
ודלא כמג"א, וצ"ע היאך למדו האחרונים את
דברי רש"י ותוס' הנ"ל.

הרב בנימין אלטמן

בענין דיר וסהר ביצא לדעת דף מ"ב ע"א

דכשהוציאוהו נכרים אין אנו רואים כאן 'יציאה' אלא דמ"מ הוא חוץ לתחומו [כמו בהחזירוהו דאמרי' כאילו לא יצא], ולכך אפי' לראות את הדיר והסהר כאילו זה מקומו, משאי"כ כשיצא לדעת שרואים 'יציאה' א"א לומר שזוהו מקומו.

והנה בשבת בבקעה והקיפוהו מחיצה מבו' דאינו מהלך כלל ההיקף, וכ' רש"י דרק בשוכת [וכן בנותן עירבו בד"א מתוך הבית, עי' סא.] אמרי' דבית כד"א, ור"ג דס"ל דכל היקף מחיצות כד"א הוא קולא למי שאין לו אלא ד"א, ומבו' דזהו רק קולא, אכן מרהיטת לשונו לכאו' משמע דגדר הקולא לר"ג דהוי כמו שבת דזהו מקומו.

אכן ברמב"ם נר' דהטעם שאינו מהלך כלל ההיקף אינו כפירש"י, דא"כ היאך יליף מינה למעשה דנחמיה דדוקא היקף עד אלפיים וכמש"כ המ"מ משום דלא יהא יותר משבת, ואי כפירש"י הא בנחמיה יש להקל לו שהרי לפני ההיקף היה לו רק ד"א.

ועינים הבי' ברמב"ם לכאו' צ"ל דהגדר הוא דבאמצע שבת אין זכיה במקומות חדשים שנוצרו בשבת [עי' ר"ח שהזכיר להא דהוי מחיצה העשויה בשבת] ולכן בנחמיה לא יקבל יותר משיעור אלפיים דיהא המקום המוקף כמו תחומו.

ובנוסח אחר יל"ב ע"פ הנ"ל [דאימתי שייך להגדיר ההיקף כמקומו רק כשנמצא

כ' הרשב"א בעבוה"ק ובריטב"א דלאו דוקא נתנהו עכו"ם בדיר וסהר אלא ה"ה יצא לדעת יש לו כל הדיר, והוכיחו כן מדלא מפר' הגמ' דהא קמ"ל שמואל דאין לו אלא ד"א אפי' כשיצא לדעת לדיר וסהר, ש"מ דודאי יש לו כל הדיר והעיר אפי' יצא לדעת, אולם הרמב"ם כ' ל"כ אלא דוקא נתנהו [כמו שמדייקת הגמ' הוציאוהו והחזירוהו], ולתרץ הראייה הנ"ל כ' המ"מ דהגמ' לא פי' כן ד' שמואל משום דלא הזכיר שמואל דאיירי בדיר וסהר, ועוד דהא שמואל פסיק דלא כר"ג בדיר וסהר.

ובתוס' כט. בתחילה נקט דבמזיד אין לו את כל העיר ולכאו' כוונתו משום קנס [כדין מעשה שבת, ולכך קאמר דלר"מ בדאו' לא קנסינן אטו מזיד], ושוב מסיים דאפי' מזיד יש לו כל העיר כיון דחשבינן לה כד"א והא יש לו ד"א, והיינו שלא יתכן שקנסו שיהא לו פחות מד"א.

ולכאו' נר' דפליגי האם מקום המוקף הוא ממש כד"א או שזוהי רק קולא לדון זאת כד"א ולכך במזיד י"ל דלא נקל עליו כיון שלא חידשו בו קולא זאת, אמנם גם לצד זה י"ל דהקילו חז"ל בכל מקום לדון זאת כד"א ולא חילקו בין שוגג למזיד ולרמב"ם כן חילקו דמזיד אין להקל או דבמזיד יש לקנוס.

וי"ל עוד דלרמב"ם הגדר הוא דמוקף הוי כד"א אך רק כשהמוקף משמש למקומו [דומיא דשבת באויר מחיצות] והיינו

מה אכפ"ל שנאסר, ועוד הא כל נתנוהו בדיר וסוהר מתחילה נאסר למקום זה ומה גרע הכא דהיה בכלל ההיקף, ואולי כיון דמתחילה אמרנו על היקף זה דאינו פועל שיהא הכל כד"א ל"ש שמעתיה ישתנה גדר ההיקף.

הרא"ש הביא בשם מהר"ם שאם יצא לדעת וחזר לדעת יש לו כל העיר כיון ששבת בה, דאל"כ נימא דהא גופא קמ"ל שמואל ואין לומר דזה משמע ממילא מדלא הוי בכלל כאילו לא יצא א"כ כמו שהפסיד תחומו כאילו לא שבת בעיר ה"נ לא יהא לו כל העיר, דהא ספינה כיון ששבת במחיצותיה מהלך את כולה אע"פ שאין לו שם אלפיים לתחומו ה"נ ה' ס"ד לומר כן. והנה הרמב"ם כ' דלא כמהר"ם, והכא לדין מהר"ם ל"ש דחיית המ"מ הנ"ל, דהא אי"ז מדינא דר"ג אלא מדין שבת. וכ"פ בשו"ע אע"פ שלענין יצא לדעת לדיר וסוהר פ' כרמב"ם.

ולפי"ז היה נר' דאפי' עיר שאינה מוקפת חומה מהלך את כולה וכמו בכל שבת בעיר, וא"כ ק' מדוע כ' הרמ"א דוקא עיר המוקפת מחיצות, וכן תמה הב"מ, ובביאה"ל כ' דאי"ז ממש כשבת שהרי אין לו אלפיים כבחילה.

ולכא"ו נר' דמקור הדברים מדמדמי לה הרא"ש לשבת בספינה דהתם הא ל"מ נפחתו דפנותיה, אלא דהתם הרי אי"ז עיר, אך י"ל דחז"י התם דאף שהרי אי"ז מקום שביתתו דהא אין לו אלפיים, מ"מ מה ששבת במחיצות אלו לא משתנה ונשאר הדבר שכל מקום זה הוא מקום ששבת בו, וה"נ לענין העיר כיון ששבת שם פעל מציאות שהכל נחשב למקומו

שם בלי להחשיב שהיה 'יציאה', דכשהמקום נוצר באמצע שבת ל"ש לומר שזהו מקומו, ומה שיש לו [לנחמיה] אלפיים י"ל דל"ש להגביל בד"א כיון דכל המקום נחשב כד"א אף שאי"ז 'מקומו', ואי"ז כיצא לדעת לדיר וסוהר [דנתב' לעיל דאי"ז מקומו], דגרע טפי כשהגיע להכא באיסור ואין אנו רואים אותו כלל כשייך למקום זה ואפי' שמוקף מחיצות אינו מחשבים זאת כלל ואנו דנים אותו כנמצא במקום לא מוקף ואין לו אלא ד"א, אבל הכא בנחמיה מתייחסים להיקף לענין שהכל כד"א אך אי"ז מקומו שיוכל להלך כמה דבעי. אך עדיין צ"ב מדוע השיעור הוא אלפיים, ואולי י"ל דענין אלפיים הוא תחום שמשויך לעיר ולא נחשב שהתרחק מהעיר, ולכך ה"נ אמרי' דעד אלפיים המקום לא מוגדר למרחיקו [וברמב"ם משמע לכא' דבעי' שההיקף לא יהא יותר מאלפיים, ואם ההיקף יותר מאלפיים אסור לגמרי, ויש לדחות, ומ"מ משמע לכא' דאי"ז אלפיים לכל רוח], וצ"ע.

כ' הריטב"א דאם יצא מהאלפיים דמעתיא אין לו אלא ד"א ויש להקל עליו א"כ י"ל שזוכה בכל ההיקף, ובר"ן וכ"כ החזו"א מב' דמ"מ אם יחזור לתחום האלפיים שהיו לו בתחילה חוזר דינו שיהא לו רק אלפיים, שאינו בדין שההוצאה תוסיף לו היתר, וצ"ב היאך השתנה דינו הא אמרנו שכל ההיקף הוא מקומו והיאך יבטל זאת, ולכא"ו מב' להדיא שאין כל המקום נחשב מדינא או מתקנה כד"א אלא רק משום הצורך וההכרח הקלו חז"ל לדונו כד"א אבל ברגע שפסק הצורך מיד פסק הדין שיהא כד"א.

והריטב"א מסיים בשם רבו דכיון דמתחילתו נאסר במקום שחוץ לאלפיים אפי' יצא לשם לא אמרי' שזוכה בכל ההיקף, וצ"ב

מיקרי יציאה לדעת כשיוצא בהיתר. מבו דדוקא יוצא באיסור אינו מהלך כולה [ויתכן הבי' משום קנס וכו' או באופ"א דדוקא כשהיה מנועה ממנו הכניסה ל"ש להגדירו למקומן].

במחלו' ר"ג ור"י בספינה [מב:]

הגמ' מב' טעמא דר' יהושע משום דלא שבת באויר מחיצות והק' תוס' מספינה, ותי' דלהבריה מים עשיות. ובד"ה ורבי זירא הק' תוס' מה שואלת הגמ' ר"ז מ"ט חא אמר כרבה הא פשוט דס"ל כמו ר' יהודה אליבא דרבה, ותי' דע"כ לא ס"ל כר"י מדמחלק בין ספינה לדיר וסהר. וצ"ע כוונתם הא מה דמחלק בין ספינה לדיר וסהר זהו מטעם אחר דס"ל הואיל וספינה נוטלתו וכו' ומדוע שלא יתכן דסבר כר"י אליבא דרבה ביחס לענין שבת באויר מחיצות.

ועוד צ"ב הסברא מדוע עמדה נקנו הד"א הא עתה אינו עומד כלל באותם ד"א, וכן שבת באויר מחיצות ק' הא השביתה אינה במחיצות גרידא אלא גם בשטח הקרקע [שהרי אין לו אלפיים ממקום חניית הספינה, ועוד מדאסור לצאת בידים בספינה ע"כ דאין הספינה מקומו המוחלט] וכיון שעתה הפליגה הספינה ואינו נמצא באותה מקום ששבתה מה מהני שבת מבעו"י.

ובריטב"א ביאר הענין דכיון שבאותה שעה ששבת בספינה היתה כולה כד"א כדן השובת בעיר, לכך אף עתה לא נפקא מדינה ונדונת אף בסופה כד"א, וצ"ב הסברא.

עוד כ' דר"ע ור"י סברי דכיון שנכנס שם ע"ד שהספינה תהלך ותוציאנו מתחומנו וגם הספינה ניידיא מכיון דנפקא מתחומנו בטל דינא

ואף כשעתה חזר לשם לדעת - אין אנו באים לומר שזה מקומו מחמת שעתה הוא במקום מוקף אלא מחמת שקודם לכן קבע שזה מקומו, ולכך ס"ל לרמ"א דדוקא מחיצות יכול לישאר בהם הדבר שכאן מקומו אבל עיר שאינה מוקפת ששבת בה כל מה דיש בה מעלת השביתה היא מכח האדם השובת בה וכל עוד לא יצא הימנה אמרי' שבכל העיר קיימת שביתתו דכולה משמשת אותו וכולה משתייכת אליו, אבל כשיצא הימנה בטל כל מעלתה ואינה מוגדרת למקומו, משאי"כ במחיצות שייך לומר שנשאר מה שגורם לכך שיהא ההיקף למקומו [ואף שמלכתחילה גם בלעדיו היה מקומו מחמת שביתתו].

סיכום - שי' התוס' כט. הרשב"א וריטב"א דאפי' נכנס לדיר וסהר לדעת יש לו כל ההיקף.

הרמב"ם חולק, וכן הרמב"ן ומוסיף דאפי' כשיצא ברשות לעדות החדש נמי מתחילה לא היו מהלכים כל ההיקף דהוי כנכנס לדעת.

הר"ן בשבת כ' דאפי' היכא שלא פעל איסור ביציאתו מהתחום וכגון נכנס בספינה מ"מ לענין להלך את כולה הוי כיצא לדעת, וכ"כ הבי' בשיטת רשב"ם בתוס' מג. [והגר"א פי' באופ"א].

המג"א כ' בבי' ד' השו"ע דמהלך כל הספינה כיון דשבת באויר מחיצות, דק' מה הוצרך לשבת כיון דקי"ל כר"ג, ובי' המג"א דהכא נכנס לדעת ל"מ להלך כולה וכיון דשבת מהני משום דלולי שביתתו היתה אסורה היציאה וכיון דשבת מותר להפליג ולכך לא

מקומו, וזהו שכ' דאם יצא ל"מ התיחסות הדינית ששם שביתתו כיון שהרי נוסעת משם.

[ואולי בזה קצת מקום ליישב התמיהה על השו"ע (ת"ה, ז') דנקט בדינא דר"ג טעמא דשבת באויר מחיצות, דאין כוונתו לדון שביתה אלא זהו טעם למעלתם של המחיצות וא"כ ה"ה כשלא שבת אלא כשנכנס לשם באמצע שבת.]

ובב"י הביא מהגהאשר"י דל"מ לענין שבת באויר מחיצות עירוב בפת אלא ברגליו.

ובן יל"ב לר"ז מה שעמדה קנה ד"א דאף שעתה איננו באותן ד"א בקרקע מ"מ חלק משטח הד"א שנקנה לו עובר איתו יחד, ולחלק זה אין חיסרון במה שהספינה מהלכת דהד"א הם בספינה, ורק מעיקרא כדי לקנות הד"א בע"י שתעמוד הספינה.

אך עדיין צ"ב דלקנין הד"א לכאן אי"צ כלל במחיצות הספינה וקרקעיתה ומדוע נקרא שעבר איתו חלק ממרכיבי הד"א.

ולכאן צ"ל חידוש דאף שהקנין ד"א הוא בקרקע כמבו' מהא דל"ק ד"א כשמהלכת, מ"מ אי"ז כקנין בקרקע לחוד, אלא הקנין נעשה באדם שקובע את עמידתו בד"א אלו שהם מוגדרים לתחתיו, ולכך כל עוד הספינה מהלכת לא קבע באיזה ד"א אבל כיון שקנה ד"א גם כשיצא מהם מ"מ עדיין הד"א שבספינה מיוחדות אליו להחשב תחתיו שהרי קבע עמידתו עליהם [ומעיקרא שמהלכת א"א לקבוע רק ד"א בספינה].

ולפי"ז יל"ב ד' ריו"נ [ומאירי] דכ' במעשה שהפליגה ספינתו דמיירי שהספינה

דמעיקרא והוי כאילו לא שבת שם. ומבו' דלכו"ע יש סברא להשאיר מה שנקבעה הספינה כד' אמותיו אך כיון שנכנס ע"ד לצאת מהתחום הרי זה סתירה לכל ענין השביתה וגם הספינה ניידא שאינה קבועה במקומה וגם זה סותר את ענין השביתה שהרי היא כעיר שכולה כד' אמות [וכמו דמצינו לענין קניית שביתה דמידי דנייד לא קונה].

ולכאן יל"ב דחלק מ"מרכיבי השביתה" הם המחיצות וכיון שעתה עדיין הוא בתוך המחיצות לכך נחשב שעדיין נמצא במקומו, והבי' דענין שבת במחיצות דעדיף על דיר וסוהר לכאן הגדר הוא שבשבת השביתה מתרפסת על כל המקום שהכל משוייך אליו שזה מקומו, ומקום הוא הגדרה כוללת לכל מה שהוא מצורת המקום, והנה ר"ז ס"ל דמחיצות להבריח מים עשיות וכ' התוס' (צ:): דהיינו לעשות המקום כד"א דהיינו כדי להגדר מקום שכל ד"א הם חלק מתוך המקום לזה בע"י מחיצות שכל מטרתם הם לצורך המקום ולא להבריח מים דהמחיצות הם אלו שמקשרות ומאחדות בין חלקי המקום. ולכך נמי בספינה מהני ששבת באויר מחיצות אלו דאף עתה נמצא הוא בין כותלי המחיצות שמשמשות אותו וגורמות שכל שטח הספינה ה"ה מקומו.

והנה בתורא"ש וברא"ש כ' על אותן הנוהגין לקנות בער"ש שביתה בספינה דל"מ מידי, דמה קניית עירוב שייך בספינה מאחר דנוסעת משם והולכת חוץ לתחום. וצ"ע הא זהו טעמא דרבה.

ואולי י"ל דדוקא כשלא יצא מהספינה י"ל שכאן הוא שביתתו כיון שבמציאות זהו

משום דלא שבת אך לא משום דנכנס לדעת ולא תימא קופץ ואפי' נכנס לספינה, ודוחק, וכן במאירי ק' לומר כן] וע"כ דס"ל דהכא דמי לדין מהלך כולה של נכנס לדיר, וצ"ב הא נפחתו הדפנות.

ואולי הבי' דבמהלכת אכן חשיב שנכנס לתוך ד"א אלא דכיון שאי"ז ד"א קבועים ממילא אין לו את הגבול של הד"א לומר שזהו תחתיו ולא יותר, וכיון שאין את הגבול ממילא הד"א מתרחבים ונמשכים עוד ועוד, וא"א להגביל ד"א מתוך הספינה שהם תחתיו וע"כ נחשב האדם כעומד בכל הספינה, ואף שאין מחיצות לספינה מ"מ כל מקום שיכול לעמוד בו ה"ה כתחתיו.

אולם ל' הר"ן התירו לו להלך בכולה משמע שזהו קולא שניתנה לו, ואולי גם אם ליכא ד"א גמורות היה מקום ליתן ד"א בספינה אלא דכיון דאפי' נמי ליתן כל הספינה למה נחמיר כיון דאי"ז דין ד"א גמורות.

ומעתה יל"ב ד' התוס' דכ' דרבה ור"ז לא יכולים להשמש בסברת ר' יהושע דר"י בין לרבה ובין לר"ז מצריך טפי שתחשב הספינה למקום שלו ולכך לא די לו בשבת במחיצות כיון שהמחיצות הם לא לגמרי בשבילו, ולא די לו בסברת ספינה מהלכת כיון דאכתי לא שייך להגדיר שכל הספינה תחתיו ואף שאין גבול ד"א מ"מ לא מיקרי שהמקום שלו [וזהו לא כפירש"י דהיכא שאין את הגבול ממילא מהלך את כולה כיון שאין גבול, ולא מחמת שהכל תחתיו], ולכך ר"ז לא יכול להשתמש בר' יהושע דהא הוא מחמיר ברמה הנצרכת שיחשב למקום שלו דמה"ט נמי פליג

קבעה שביתה בנמל בער"ש ואח"כ נתרחה, וצ"ע א"כ מה מוסיף מה שעמדה הרי כבר עמדה בער"ש ומדוע שמחמת עמידה זו ל"ק. ובפשטות י"ל דאז לא היה זה קנין ד"א אלא כל הספינה כולה, אך אעפ"כ ק' אם בעמדה יש קנין שישאר לפחות ד"א מתוך קנין זה.

ולהנ"ל מב' דהקנין ד"א הוא גדר אחר שזהו צורה של תחתיו, אבל הקנין שהיה מער"ש בטל עתה שאינו במקום ששבת בו ורק כשיחזור לנמל לכאו' יחזור לשביתתו.

והנה הסברא במהלכת כ' רש"י בפי' הא' כיון שהספינה נוטלתו כל קפיצה לד"א אחרים לכך אין אצלו את ההגבלה של ד"א [דאין ד"א מסוימים דעד שניתן לו ד"א אלו הרי כבר אין בידו להשתמש בהם], אולם הר"ן כ' בנוס"א דכיון שא"א לו בספינה לעמוד בתוך ד' אמותיו וא"א שיהא בספינה דין ד"א גמורות התירו לו להלך בכולה. ומשמע שהיה שייך בספינה להגביל אותו בד"א שתחתיו בספינה אלא דכיון שאי"ז ד"א גמורות לכך התירו להלך בכולה, וכ"מ בריו"נ דהספינה כל רגע בד"א חדשות בקרקע ולכך לא ניתן לו ד"א בספינה דמה לי נ' מה לי ק', וכ"מ בריטב"א דכ' דכל הספינה כד"א ולא כד' רש"י דכלל אין הגבלה של ד"א.

ועוד מב' לכאו' בריטב"א דכ' דמוכח מקפץ מספינה לספינה דאפי' יצא לדעת מהלך כולה, ותמוה לכאו' הא מהלך כולה מדין שהספינה מהלכת ואפי' נפחתו דופני ספינה [וכ"כ במלחמות ובביהגור"א דאפי' נכנס לדעת מהני הסברא שמהלכת] [ויש לדחוק דהוכיח מדיוקא דכל מה דלרבה ל"מ קפץ מספינה הוא

אלא כיון שנר' מצבו של האדם כמקודם ועדיין הוי תחתיו כמקודם לכך נשארים ד"א בספינה שהם הקיום של התחתיו במים אבל עיקרם של הד"א הם בקרקע אלא שכבר זו מהם וע"ז אמרי' שכיון שבספינה לא ניכר שיצא מהם לכך עדיין קיימת ההגבלה של ד"א אבל אי"ז קנין ד"א בספינה.

האם לר"ג מהלך את כולה דוקא במוקף מחיצות

שיי' רש"י דוקא אי נתנוהו במקום המוקף מחיצות, וכ"כ במברכתא (מז:): ובתוס' שם הוסיפו דשאני מהיכא דשבת בעיר דאפי' עיבורה נחשב לחלק מהעיר. ובריטב"א (מא:), ומג: ד"ה מתני' פעם אחת) הביא מירושלמי דדוקא כשהדיר וסתר הוקפו לדירה או דהוי עד בית סאתים, אבל יותר מב"ס שלא הוקף לדירה ל"מ, ובשם הראב"ד כ' נמי דפירצה יותר מ' פוסלת.

והנה בספינה קא' ר"ז דמחיצות להבריה מים עשויות וכ' תוס' דרבה מודה דלענין יותר מב"ס חשיב להבריה מים ולא מוקף לדירה, אבל הכא דהוי ב"ס לענין שיחשב מוקף מהני, ור"ז דפליג ס"ל דאדרבה אפי' אי לענין היקף לדירה כן חשיב מוקף לדירה אבל לענין להלך את כולה לא (תוס' צ:), וצ"ב מדוע לענין להלך כולה בעי' יותר ממחיצות שהוקפו לדירה [וגם בלא"ה צ"ב מדוע בפחות מב"ס דלא בעי' היקף לדירה ל"מ לענין להלך כולה].

והנה מהרש"ל ומהרש"א כ' בשי' רש"י דלהבריה מים היינו דלכך אין את מעלת שבת באויר מחיצות, וא"כ לר"ג אה"נ מהלך את כולה כדן דיר וסתר דלא שבת.

על סברת ר"ז, וזהו שכ' התוס' דאית לי' לר"י דכל מקום שהוא חוץ לתחום אין לו אלא ד"א, דלעולם ל"ש מקום חוץ לתחום שיחשב לגמרי כמקום שלו.

ובריטב"א בי' טעמא דר"י משום דספינה מיינח נייחא וכו', ויל"ב דהיה אפ' לדון שינתן לו ד"א כדן יוצא חוץ מתחומו ואף שהספינה מהלכת [וכמו עמדה, אמנם הריטב"א ל"כ כן בעמדה כרש"י] ואפ' גם שניתן כל הספינה וכיון דספינה נייחא א"כ יש לראות מצד הגברא שהוא עומד בתוך ד"א ורק מצד ד' חיצוני אינו עומד בתוך ד"א, אבל עמידתו ותחתיו מכוונים לד"א.

ועדיין צ"ע בריטב"א שכ' מתחילה טעמא דר' יהושע בספינה משום להבריה מים ואח"כ כ' דלר"י ל"מ שבת באויר מחיצות כיון שנכנס ע"ד שיצא מתחומו וגם ספינה ניידא וצ"ע. אולי י"ל דודאי לרבה לא מסתבר דפליגי בהא גופא אי מהני המחיצות או דלהבריה מים עשויות אלא כמש"כ הריטב"א משום דעומד לצאת, לכך לא סגי שבת במחיצות אלו להחשב שבת במקום. אלא דל' הגמ' דלר"י בעי' דוקא שבת באויר מחיצות קשיא לי' דל' זה אינו ממעט ספינה דגם בה שבת במחיצותיה, ולכך מיישב דל' זה קאי אליבא דר"ז דלא שבת כלל באויר מחיצות כיון דמחיצות להבריה מיים עשויות [ואולי גם לתוס' יש לישב כן].

ומשינ"ת דבעמדה הספינה נשאר עמו קנין קנין הד"א שבספינה עצמה שהיא חלק ממרכיבי הד"א לכאן הוא נסתר מד' הגמ' דמדמי לה לתחומין למעלה מ', ומבו' דהקנין ד"א הוא בקרקע, אך י"ל דאי"ז קנין בספינה

דשבת שם ובאותה שעה הוי כשבת בעיר אף עכשיו נדונת כאן בסופה כמתחילה [ולא כמשנ"ת שם דרך משום המחיצות שמלוות אותו נשאר שבתו, אלא דעצם המצב של השביתה ממשיך להכא, אלא דבעי מחיצות רק משום דבלא"ה אין שייכות בין הספינה שהיתה בתוך בעיר למה שעתה בחוץ].

ולכך נמי לא כ' הריטב"א כמהרש"ל ומהרש"א דרך לענין שבת ס"ל דלא מיקרי שבת באויר מחיצות, דאדרבה להא אין העיקר תלוי במחיצות וא"כ ע"כ דס"ל דהוי כאילו אין כלל מחיצות וגם לטילטול.

שי' הרמב"ן דאי"צ היקף מחיצות לר"ג, וכן נטה לומר רבינו יואל באו"ז דאין חילוק בין שבת בעיר [דמודה תוס' דאי"צ מוקף] לדין נתנהו, ועכ"פ פשיטא לרבינו יואל דגם אי בעי מוקף היינו אפי' אי רה"ר מהלכת בתוכה ומש"ה לא מיקרי רה"י מ"מ מהני מה שמוקף לשם דירה. ורבינו אפרים השיב לו דבעי היקף שעושה רה"י דמתיר טילטול [וכ"כ הרמב"ם], ונר' מדבריו דאפי' בשבת בעיר בעי דוקא היקף (ומצויין בביאור"ל).

וע"ב הסברא היאך שייך לומר דכל העיר שאינה מוקפת ועיבורה [כשנתנהו עכו"ם בעיבורה] נחשבת כמקום א' וכד"א, וצ"ל דכיון שיש שייכות בין כל חלקי העיר לכך כשנתנהו בחלקה לא חשיב יציאה מד"א אם ימשיך לחלק העיר המשוויך למקום עמידתו, ויותר ניחא אם גדר איסור תחומין אינו איסור יציאה אלא הגבלת ההילוך שלא ילך למקום אחר [עי' להלן] ולכך כשחלק העיר משוויך להכא לא מיקרי אחר.

ולפי"ז י"ל דלר"ז כל ענין שביתה במחיצות הוא לעשות שהמקום כולו יהפך למקום אחד ע"י שבשבתו נקבע שהמקום משמש אותו, ובכלל זה שהמחיצות יוצרות זאת דהיינו שהמחיצות מקיפות עבורו את המקום, ולכך מגרע סברת להבריח מים שאין כל יעודם עבורו.

אכן הריטב"א (תחילת מג.) כ' דלא כד' מהרש"ל ומהרש"א אלא דלר"ז ל"ח מחיצות כלל אפי' לר"ג כיון דלהבריח מים עשויות, וא"כ צ"ב מאי גרע מכל בית סאתים דלא בעי היקף לדירה. וצ"ל דחשיב שלא עומד כלל כמחיצה אלא כתרים ומגן שכל צורתו אינה כמחיצה, ואכן משמע בריטב"א דלר"ז כלל אי"ז מחיצה גם לענין לטלטל [ולא כתוס'].]

ובריטב"א (צ.) כ' דמאן דאית לי' התם להבריח מים אי"ז כר"ז אלא דוקא לענין יותר מב"ס אבל לפחות מב"ס דאי"צ היקף לדירה חשיב מחיצה וכן לענין להלך כולה היוצא חוץ לתחום חשיב מחיצה ואפי' יותר מב"ס ודלא כר"ז, ומבו' דלענין להלך את כולה לא בעי היקף לדירה, וצ"ע דזה סותר מש"כ כאן (מא: ומג:): מירושלמי דבעי היקף לדירה [ועי' תור"פ, וכה"ק המו"ל שם].

ואולי י"ל דהא דכ' בדף צ. דמהלך כולה מיירי דוקא בשבת בספינה המוציאתו חוץ לתחום, וא"כ אוי"ל דכל מה דכ' הכא הריטב"א דבעי היקף לדירה היינו לדין נתנהו בדיר וסוהר, אבל כששבת במחיצות הספינה ס"ל דלהא אי"צ היקף לדירה דהשביתה אינה תלויה במחיצות. וכמש"כ (מב:): בטעמא דרבה דכיון

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

בסוגיא דהבלעת תחומין ובדין הוצרך לנקביו דף מ"ב ע"א

שי' תוס' דהן בנהרדעי והן בנחמיה אי"ז מהבלעת תחומין. אבל לרש"י דינא דנהרדעי מהבלעת תחומין [דרבה פליג בזה] ואילו נחמיה אי"ז מהבלעת תחומין.

ועוד מבואר בתוס' דעובדא דנהרדעי ועובדא דנחמיה דמו להדדי, דבשניהם אי"ז מצד דינא דהבלעת תחומין, אלא דמכיון דיצא והפסיד תחומו ממילא קונה תחום חדש שהוא במקום תחומו הראשון. ובה גם רבנן דר"א מודו דכיון דעל על.

וא"כ גם בנקודה זו תוס' פליג ארש"י, דלתוס' גם נהרדעי וגם נחמיה אתיא לכו"ע גם לרבנן דר"א, אבל לרש"י דכ' דרבה לית ליה דנהרדעי, והיינו דבנהרדעי פליג רבה. וכאן יש להוסיף דלכאן' משמע מרש"י דרק בנהרדעי פליג רבה אבל את נחמיה אית ליה, וע"כ דאפי' דנהרדעי הוא מדין הבלעת תחומין [דרבה פליג בזה] מ"מ בנחמיה אי"ז הבלעת תחומין, ולכן רבה לא פליג שם. [דאל"כ מדוע רבה לא פליג בנחמיה] וא"כ צריך למצוא חילוק בין נהרדעי לנחמיה דבנהרדעי זהו הבלעת תחומין ובנחמיה לא.

מדוע סברת רש"י רק בנהרדעי ולא בנחמיה. ראיה מהריטב"א ור"פ.

והיה אפ"ל או דאיה"נ דרבה לית ליה גם את נחמיה, ומה דרש"י לא כ' זאת זהו משום דפשיטא הוא, דהרי כל הגמ' בנחמיה אתיא

מח' רש"י ותוס'

במח' רבה ורב שימי, כ' רש"י דרבה לית ליה דנהרדעי דבהוצרך לנקביו אי פיקח הוא כיון דעל על. ומבואר דרש"י סי"ל דעובדא דנהרדעי ג"כ מיירי בהבלעת תחומין ולכן רבה דפליג בהבלעת תחומין ממילא פליג ג"כ על נהרדעי,

בתוס' כ' דגם רבה דפליג בהבלעת תחומין אית ליה דנהרדעי, דשם בנהרדעי לכו"ע מהני משום דכיון דיצא מד' אמותיו והרי צריך ליתן לו ד"א חדשות ממילא יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון, משא"כ כאן שכבר קנה תחום אחר, ולכן במתני' בסוף פרקין דיצא אפי' אמה אחת ג"כ לא אמרינן כיון דעל על [אפי' שהד"א החדשות מובלעין בתחומן] משום דכבר קנה תחום אחר של ד"א חדשות. וכ"כ התוס' לעיל גבי עובדא דנחמיה דבמלו גברי גם לרבנן דפליגי אר"א מהני ליכנס לתחומו, כיון דע"י מחיצת בנ"א כבר יצא מד' אמותיו וכעת ראוי ליתן לו ד"א אחרות וכיון שנכנס לתחומו הראשון לא ניתן לו ד"א חדשות אלא חוזר לתחומו הראשון.

ועכ"פ מבואר בתוס' דהמח' בהבלעת תחומין [הן של רבה והן של רבנן דר"א] זהו רק באופן שקנה תחום חדש [או של ד"א או של אלפיים] ותחום זה מובלע בתחומו הראשון, אבל כשלא קנה תחום אחר לכו"ע אמרינן דכיון דעל על.

של מידה שייך הבלעה משום דד"א נפקא לן מקרא דתחתיו, אבל היתר מחיצה לא שייך הבלעה שאינו מענין תחומין, עכ"ל. ומבואר בדברי ר"פ דהבלעת תחומין שייך רק בשטח, ז"א דאם רוצים לחבר ב' מקומות שונים [הסמוכים זל"ז] כאן נאמר דינא דהבלעת תחומין דע"י ההבלעה מחברים את ב' התחומים יחד. אבל בעובדא דנחמיה שם מייירי בהיתר מחיצה ככל מקום המוקף מחיצה שיכולים להלך בכל אותו ההיקף, וממילא אי"ז שייך לדינא דהבלעת תחומין.

ויש לבאר יותר את דברי ר"פ. דהרי סו"ס גם בנחמיה שיש היקף מחיצות אנו באים לעשות הבלעת תחומין ע"ז ולומר שב' התחומין יתחברו. אלא דהביאור בר"פ דכל הבלעת תחומין זהו כשיש ב' תחומין הקרובים זל"ז דע"י הבלעה מתחברים, אבל במעשה דנחמיה כל החיבור בין ב' התחומין אינו מחמת קירבתם זל"ז ואדרבה הם מרוחקים זה מזה, אלא דהאדם עצמו שהוקף במחיצה הולך ומתקרב עד שמגיע לתחומו הראשון, ולכן אי"ז שייך לדינא דהבלעת תחומין דהתחומין כאן כלל לא מובלעים זב"ז, אלא דבעקבות שנעשית מחיצה מבנ"א יש היתר ללכת ולחזור לתחומו הראשון וא"כ כל ההיתר הוא רק מחמת המחיצות ולא מחמת התחומין.

ולפי הבנה זו בר"פ א"ש מש"כ רש"י דרבה לית ליה דנהרדעי, דמשמע מרש"י דאת נחמיה אית ליה לרבה, ולהנ"ל א"ש משום דסי"ל דעובדא דנחמיה אי"ז מצד היתר דהבלעת תחומין, אלא דמצד היתר מחיצות יכול ללכת עד שמגיע לתחומו הראשון, ואתיא לכו"ע דעל כה"ג לא איירי רבה. [ולהלן יבואר

לר"א דסי"ל הבלעת תחומין מילתא, וממילא לרבה דלית ליה הבלעת תחומין ה"נ לית ליה את נחמיה. ואפ"ל עוד דרבה זהו דבר מצוה [וכדסי"ל לכמה ראשונים], או דזה אונס וסי"ל כמ"ד דגם באונס מודו רבנן לר"א.

ואולי אפ"ל עוד דהרי כ' ברש"י [להלן בד"ה בעיר ששבת] דכ"מ דרבה לא סובר הבלעת תחומין זהו משום דא"א שיהיה ב' שביתות לאדם, דאחרי דקנה שביתה בבתרייתא לית ליה שביתה בקמייתא, וא"כ בנחמיה אי"ז כ"כ מחמת ב' שביתות אלא דבהיקיפוהו בנ"א אי"ז בגדר תחום שנבלע בתחום האחר, כי מחמת מחיצות בנ"א הוא נכנס לתחומו הראשון, ולא מחמת שהתחום מובלע בתחום.

וראיה מל' הרישב"א דכ' בד"ה נחמיה. דכיון שהותר במחיצה ההיא כר"ג והובלעה אותה מחיצה בתחומו הראשון הותר מיד בכל תחומו הראשון ואפ"י לרבנן דפליגי עליה דר"א ולית להו הבלעת תחומין בהא מודו כדמוכח שמעתין. וכוננתו על מש"כ אח"כ בסוף ד"ה או דלמא. שכ' דכיון דסי"ל כר"ג לכן במלו גברי לכו"ע יכול ליכנס גם לרבנן דר"א, והיינו מאי דכתיבא לעיל דמוכחא שמעתין, עכ"ל. והיינו דמחמת דהלכה כר"ג (בדיר וסוהר דיש לו היתר בכל היקף המחיצות) משו"ה אתיא גם לרבנן. ועכ"פ מבואר בריטב"א דהמתיר כאן זהו מה שמוקף מחיצה דרק משום המחיצת בנ"א שנוצרה במלו גברי מחמת כן יש לו היתר ליכנס, וא"כ אי"ז תחום שנבלע בתחום האחר אלא היקף מחיצות שמתיר לו ללכת עד שיכנס לתחומו הראשון.

ועוד ראיה ממש"כ להדיא בתוס' ר"פ שכ' בסו"ד בשם מו"ר, דדוקא גבי תחומין

רק באופן שכבר יצא והפסיד את תחומו השני של הד"א החדשות, אבל כשעדיין נמצא בתחומו השני בזה נח' רבה ורב שימי האם אמרינן הבלעת תחומין או לא.

אבל רש"י ס"ל דלרבה כל מי שיצא מתחומו נעקר מתחומו ואיבד את שביתתו הראשונה, ולכן ס"ל לרש"י דרבה לית ליה דנהרדעי, דאחרי דהפסיד שביתת ביתו ממילא א"א לומר לו כיון דעל על, שהרי א"י ליכנס לתחומו מאחר שאיבד את תחומו הראשון.

גם לרש"י לא איבד לגמרי אלא רק כ"ז שיש לו את התחום האחר

אמנם קשה לומר דלרש"י איבד שביתתו הראשונה לגמרי ממש, דהרי כ' בהחזירוהו נכרים כאילו לא יצא, וע"כ דלא התנתק לגמרי. [ויעוי' להלן בד"ה והנה בגאו"י קושית הגאו"י בזה על רש"י] ועוד דהתבאר לעיל דלרש"י דרבה לית ליה לנהרדעי מ"מ נחמיה אית ליה לרבה [עיי"ש משנת"ב בטעם הדבר בעז"ה] ועכ"פ רואים שלא התנתק לגמרי.

ויתכן כך, דלעולם לא נעקר לגמרי משביתתו הראשונה, וא"ש נחמיה, וכן א"ש החזירוהו נכרים, ורק כאן כיון דהוא קיבל תחום חדש של ד"א והוא נמצא בתחום ההוא לכן הפסיד תחומו הראשון, וה"ה בנהרדעי [וכאן יש להדגיש נקודה זו] דבנהרדעי הוא עדיין מחבר לתחומו השני דהרי קיבל ד"א חדשות אלא דמאחר דהוצרך לנקבו קיבל היתר לצאת מאותם ד"א לכיון בית הכסא, וא"כ לעולם זה נקרא שהוא עדיין שם באותם ד"א [וכסברא המובאת להלן בדעת הרמב"ם דכ"מ דניתן לו ד"א הוא דד"א זהו כדי שימושיו של אדם,

עוד טעם מדוע צ"ל ברש"י דמש"כ דרבה לית ליה דנהרדעי דזהו בדוקא לנהרדעי, אבל לנחמיה אית ליה לרבה].

מח' רש"י ותוס' האם איבד שביתתו הראשונה או לא

ולכאור' יסוד מח' רש"י ותוס' הוא, בכל היוצא מתחומו דמקבל ד"א היכן שנמצא האם נעקר לגמרי ממקום שביתתו הראשונה או לא. ובהקדם הרי בנהרדעי דאמרי כיון דעל על מוכח דהגם דיצא מתחומו הראשון וקיבל ד"א חדשות, מ"מ כשחוזר [ברשות כגון בהוצרך לנקבין] חוזר לתחומו דכיון דעל על, וע"כ דבשעתו דיצא מתחומו ראשון לא נעקר לגמרי ממקום שביתתו דא"כ מהיכ"ת דיוכל לחזור לתחומו הראשון, דהרי קיבל ד"א חדשות במקו"א וכעת שחוזר למקומו הראשון יקבל שוב ד"א חדשות, דהרי כל אדם שהוציאוהו מתחומו יש לו רק ד"א היכן שנמצא ולכל מקום שמגיע יש לו רק ד"א. ומזה דאמרינן דכיון דעל על מוכח דגם בשעה שיצא מתחומו עדיין לא נעקר לגמרי מתחומו, ולכן אם נתנו לו רשות לצאת מד' אמותיו [כגון בנהרדעי או בנחמיה] ונכנס לתחומו מקבל בחזרה את כל התחום כבתחילה, [וכמו שאמרו בהחזירוהו נכרים דהוי כאילו לא יצא ז"א דחוזר לתחומו כבתחילה ממש]. וע"כ שמתחומו הראשון אף פעם לא התנתק לגמרי.

ובזה נח' רש"י ותוס' דלתוס' כיון דלנהרדעי אמרינן דכיון דעל על, ע"כ דמתחילה כשיצא מתחומו לא נעקר מתחומו לגמרי ולכן כעת כיון דעל על, [ולכאור' ה"ה בנחמיה] וכאן מחלקים תוס' דכ"ז דחוזר לתחומו הראשון הוא

השני הוא מפסיד את שביתתו הראשונה אליבא דרבה.

אבל כ"ז רק בנהרדעי אבל לא בעובדא דנחמיה, דלשי' רש"י לכאו' לפי כל הנ"ל בנחמיה זה נקרא שאיננו בתחום השני, וא"כ צריך להיות שיכול לחזור לתחומו הראשון, כי אם איננו בתחום השני הרי לא הפסיד שביתתו הראשונה, וא"כ יוצא שכל מה שכ' רש"י דרבה לית ליה דנהרדעי זהו רק בנהרדעי, אבל את נחמיה כן אית ליה [וכמו שביארנו לעיל מכיון אחר (מהר"פ והריטב"א)] דבנחמיה מכיון שאיננו בתחום השני ע"כ שלא הפסיד את תחומו הראשון.

ביאור מח' הרמב"ם והרא"ש האם צריך לחזור למקומו או דקונה ד"א חדשות

והנה הרמב"ם [פכ"ז הט"ו] כ' דינא דעובדא דנהרדעי וז"ל. כל מי שאין לו לזוז ממקומו אלא בתוך ד"א אם נצרך לנקביו ה"ז יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו. ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו בעת שיתרחק להפנות הואיל ונכנס יכנס וכו', עכ"ד. ומבואר דדעת הרמב"ם דהגם דהיוצא לנקביו יש לו רשות לצאת מד' אמותיו, מ"מ אינו קונה ד"א היכן שנמצא לאחר עשית צרכיו אלא צריך לחזור למקומו. וכן דעת המאירי וריו"ג והרשב"א בעבוה"ק [אמנם בחי' נקט הרשב"א כהרא"ש]. אמנם דעת הרא"ש דא"צ לחזור למקומו דבעת שהתרחק מד' אמותיו עי"ז שיצא לנקביו, קונה ד"א חדשות במקום שנמצא. וכן דעת האו"ז.

ומבואר דנח' הרמב"ם והרא"ש מהו יסוד ההיתר בהנצרך לנקביו, האם זהו רק

וממילא לצאת לנקביו זהו בכלל שימושיו ולכן א"ש מש"כ הרמב"ם דחוזר למקומו ועי"ש.

וא"כ הכלל הוא שאם נמצא בתחום החדש שנתנו לו [שזה או ד"א או אלפיים אמה] אזי נעקר ממנו שביתתו הראשונה אבל זה מתלי תלוי רק כל הזמן שנמצא שם. דההגדרה היא שאי"ז עקירת תחומו אלא איבוד התחום כ"ז שיש לו חתום אחר חדש. וממילא אם כבר אינו בתחום החדש [כנחמיה או החזירו נכרים] יש לו האפשרות לחזור לתחומו.

ולפי"ז מובן מאד ל' רש"י דכ' ורבה סבר וכו' דמתני' בשכבר יצא חוץ לתחום דאם יצא הפסיד שביתתו וקנה לו ממקום שנאמר לו. וכוונת רש"י לומר ב' דברים א' דכ"מ דהפסיד שביתתו וזהו מחמת דקנה תחום חדש במקום שנאמר לו. ב' דלא נעקר לגמרי משביתתו אלא רק הפסיד שביתתו ביתו, וגם זה מחמת שקנה תחום חדש במקום שנאמר לו דרק מחמת כן מפסיד את השביתה הראשונה, וממילא אם יוצא משם בהיתר [כנהרדעי או נחמיה] שפיר יכול לחזור לתחומו הראשון.

שוב רואים דשי' רש"י זהו רק בנהרדעי אבל בנחמיה לא

ולפי"ז יש מח' בין רש"י לתוס' בעובדא דנהרדעי, דלשי' תוס' בעובדא דנהרדעי [וה"ה בעובדא דנחמיה] לכו"ע אמרינן דכיון דעל על משום שיצא והפסיד תחומו השני, אבל לרש"י אמנם בנהרדעי הוא עדיין מישך שייכא לתחומו השני [דרק הותר לו לצאת לנקביו בלבד] ובכה"ג דיש לו את תחומו

**לפי"ז רש"י סי"ל כהרמב"ם ותוס'
כהרא"ש**

ולפי כ"ז נראה לומר דמה שהתבאר לעיל דרש"י דסי"ל דלרבה הפסיד את שביתתו הראשונה ולא אמרינן כיון דעל על, וכ"ז רק מחמת שיש לו תחום חדש של קנין ד"א חדשות, ממילא בנהרדעי הרי מישך שייך לתחומו השני, דסי"ל לרש"י כהרמב"ם דמחויב לחזור למקומו וכדהתבאר לעיל דזהו רק היתר הליכה בלבד אבל תחומו נשאר בתוך הד"א, וביותר דגם כעת המקום שנפנה הוא עדיין בכלל ד' אמותיו שהיו לו, לכן סי"ל לרבה דלא אמרינן כיון דעל על, דהרי הפסיד שביתתו הראשונה מחמת שנמצא במקום תחומו השני שהם ד' אמותיו שהתרחבו עד המקום שנפנה שם ואינו יכול לחזור לתחומו הראשון. ואילו תוס' [דסי"ל דנהרדעי אי"ז מהבלעת תחומין וע"כ דלא הפסיד שביתתו הראשונה ולכן יכול לחזור לתחומו הראשון] סי"ל כהרא"ש דאינו צריך לחזור למקומו אלא יש לו ד"א חדשות במקום שנפנה, משום דהתבטל כבר אותו התחום השני שהיה לו וממילא אמרינן דכיון דעל על שהרי כשאין לו את תחומו השני יכול לחזור לתחומו הראשון.

דברי הרמב"ן

והנה הרמב"ן במלחמות [בסוף הפרק] כ' יסוד בדינא דהבלעת תחומין. דכ"מ דנח' ר"א ורבנן זהו רק כשנמצא בתחומו השני דלרבנן אסור לו לצאת לתחומו הראשון אפי' שהתחומין מובלעים זב"ז דיש לו איסור לצאת משם, ומדמה זאת הרמב"ן לדינא דמודד שבכלו לו אלפיים אפי' בחצי העיר אסור לו

היתר הליכה מחוץ לד' אמותיו אבל ד' אמותיו נשארו במקומם. או"ד דזהו היתר שג"כ משנה את הד"א ממקומם. דלהרמב"ם מה שהתירו להנצרך לנקביו לצאת מד' אמותיו זהו היתר הליכה בלבד מחמת כבוד הבריות, ולעולם ד' אמותיו נשארו במקומם ולכן כ' דה"ז יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו. אבל להרא"ש אחרי שהותר לו לצאת מד' אמותיו למקו"א אזי באותו מקום נקנה לו ד"א חדשות, וזהו מחמת אותו ההיתר גופא.

ועוד מבואר בסברת מח' הרמב"ם והרא"ש, דלהרמב"ם מכיון דזהו רק היתר הליכה אבל הד"א נשארו במקומם, ע"כ דהד"א התרחבו עד לאותו המקום שנפנה שם, והיינו דכעת אותו מקום שנפנה הוא בכלל ד' אמותיו, והסברא בזה ראיתי שמביאים דיסוד היתר דד"א הוא מהטעם דד"א הוא שיעור מקום של שימוש האדם בדבר"כ תשמישו של אדם הוא בד"א. וממילא כאן שהתירו לו לצאת מד' אמותיו זהו מחמת שכיון שהוצרך לנקביו ה"ז בגדר שימושו של האדם ולכן אותו מקום שנפנה שם זהו בכלל ד' אמותיו. ולפי"ז מובן מדוע מיד כשגמר חייב לחזור למקומו, מכיון דכל ההיתר היה מחמת שד' אמותיו הגיעו עד לאותו מקום שנפנה, אבל כעת כשגמר מיד מחויב לחזור למקומו. ועכ"פ מבואר דלהרמב"ם היוצא לנקביו עדיין נמצא בד' אמותיו.

אבל לדעת הרא"ש מכיון דאי"ז רק היתר הליכה מחוץ לד"א אלא שינוי מקום של הד"א, דהד"א שהיו לו התבטלו אחרי שיצא משם כשהוצרך לנקביו וכעת יש לו ד"א חדשות באותו מקום שנמצא.

לרובן [דלית להו הבלעת תחומין] אסור לו לצאת זהו רק כשנמצא שם בתחמו השני, דאז יש לו איסור לצאת וכמו שמדמה זאת הרמב"ן למודד שאסור לו לזוז ממקומו. [ודייקא שמדמה זאת הרמב"ן לדינא דמודד, ואפי' דבמודד האיסור הוא לא רק לצאת מד' אמותיו אלא האיסור הוא לזוז ממקומו, וע"כ דסי"ל להרמב"ן דה"נ יש כאן ממש איסור יציאה מחוץ לתחמו השני]. משא"כ בנהרדעי [ולכא"ה ה"ה בעובדא דנחמיה] דכבר יצא משם ברשות הרי מיד חוזר לתחום הקודם, ולכן תמיד כשיוצא מתחמו השני ברשות ונמצא כעת בתחום הראשון חוזר לתחמו הראשון. והיינו דרק מחמת האיסור לצאת מתחמו השני אינו חוזר לתחום הראשון, אבל כשאין מעכב של איסור יציאה מהתחום ממילא חוזר לתחמו הראשון.

החילוק בין נהרדעי להחזירוהו נכרים ת' הגאון

והנה בגאוןי הקשה על רש"י דכ' דרבה לית ליה לנהרדעי, דהרי ממתני' מבואר לא כך, דבמתני' איתא דבהוציאיהו נכרים והחזירוהו הוי כאילו לא יצא, וע"כ דיכול לחזור לתחמו, ורבה הרי לא פליג אמתניתין, ובשלמא לתוס' א"ש דכיון דיצא מהד"א שנתנו לו ממילא יכול לחזור לתחמו הראשון, אבל לרש"י קשה. ויעוי' בגאוןי שתי' דהחזירוהו באונס עדיפא מיצא ברשות וחוזר ברשות, ואפי' דביצא לדבר מצוה ברשות יש לו אלפיים אמה ואילו בהוציאיהו נכרים יש לו רק ד"א, מ"מ בהחזירוהו נכרים באונס עדיפא דאז חוזר לתחמו לגמרי ואילו ביצא לדבר מצוה יש לו רק אלפיים אמה במקומו. והחילוק הוא בהוצאה דביצא מדעת אפי' לדבר מצוה כיון שמדעתו יצא מתחמו

לצאת משם, ור"א סי"ל דכיון דהתחומין מובלעין זב"ז נחשב כאילו לא יצא מתחמו, ורק באופן זה נח' ר"א וחכמים. אבל באופן שכבר יצא מתחמו השני ברשות וחוזר לתחום הראשון לדברי הכל מותר, והיינו נהרדעי, וכ' הרמב"ן דזה דלא כרש"י שכ' דרבה לית ליה דנהרדעי.

ומבואר דהרמב"ן נחלק על רש"י במש"כ רש"י דרבה לית ליה דנהרדעי, ואילו להרמב"ן בעובדא דנהרדעי לכו"ע חוזר לתחמו הראשון משום דכבר יצא מתחמו השני ברשות. והנה לכא' דברי הרמב"ן הם כדברי התוס' דג"כ פליג על רש"י שכ' דרבה לית ליה לנהרדעי. ולכן כ' התוס' דשם בנהרדעי [וה"ה בנחמיה] אי"ז מחמת הבלעת תחומין אלא דמשום דיצא והפסיד תחמו וצריך לקנות ד"א חדשות לכן אמרינן דכיון דעל על, ורק כשנמצא בתחמו השני נח' ר"א ורבנן.

ש' הרמב"ן כהתוס' אבל לאו מטעמיה

אמנם לכא' נראה דהרמב"ן דלא כהתוס'. ואמנם לא נח' לדינא [דגם התוס' וגם הרמב"ן סי"ל דלא כרש"י, דמחלקים בין כל יוצא מתחמו השני דבזה נח' ר"א ורבנן, לבין נהרדעי דשם לכו"ע מהני]. אבל נח' בטעם הדבר, דלהתוס' יסוד הדבר הוא דמכיון דהפסיד את תחמו השני הרי אמור לקבל תחום אחר באיזשהו מקום ולכן אם הגיע לתחמו הראשון ממילא קיבל את התחום האחר כאן במקום הזה שהוא תחמו הראשון. והיינו דהכל מתחיל מזה שצריך לקנות ד"א חדשות וכאן השאלה היכן יקנה זאת, ע"ז אומרים תוס' שיקנה את אותם הד"א בתחום הקודם וממילא יש לו את כל התחום. אבל להרמב"ן יסוד הדבר הוא דכ"מ

וא"כ כשהוא בתוך מחיצות אלו מדוע שלא יקנה את תחומו [החדש] כאן ז"א בעודו בתוך המחיצות, וע"כ דמוכח מהתוס' דאינו קונה שום תחום אא"כ מסלקים את המחיצות.

ויתכן דזה מחמת דאם לא יסלקו את המחיצות הרי הוא סו"ס בתוך תחום אחר שנקרא מחיצות, ואז לא שייך לומר שיחזור לקנות את תחומו הראשון דסו"ס הוא כן נמצא בתחום אחר [דמחיצות], ולכן רק אם מסלק המחיצות דאז הנתק לגמרי מכל תחום ככה"ג ראוי שיקנה ד"א אחרות.

אמנם מהריטב"א משמע דגם כשהוא בתוך המחיצות מהני כשנכנס לתחומו הראשון ואמרינן כיון דעל על, דל' הריטב"א [בד"ה נחמיה] והובלעה אותה מחיצה בתחומו הראשון הותר מיד בכל תחומו הראשון.

ויעוי' בריטב"א בהמשך [ד"ה רב שימי] דכ' אבל כל שיצא לו מתחומו ואינו חוזר וזוכה בגבול מסוים אלא בדבר שאין לו גבול כגון שנכנס ע"י מחיצות כעובדא דנחמיה וכו'. ולכאוף מדוע כ' הריטב"א שאין לו גבול, דנהי שיכול ללכת הרבה בדרך זו של מחיצות אבל סו"ס יש כאן גבול שנקרא כל שטח המחיצות, וככל דיר וסוהר שיש לו את תחום ושטח ההיקף של המחיצות.

ואפ"ל כמש"כ בתו' ר"פ [שהובא לעיל] דכאן בנחמיה אי"ז מדין תחומין אלא מדין מחיצות, והיינו דאין כאן איזה היתר של קנין תחום אלא היתר מסוים כ"ז שנמצא בתוך היקף מחיצות. ולפי"ז גם בכל דיר וסוהר לכאוף זה כך דזהו היתר של היקף מחיצות

איבד תחומו, משא"כ בהוציאווהו נכרים באונס לכן כשחוזר ברשות חוזר לכל תחומו, [וזהו נהרדעי דהוציאווהו באונס וחזר ברשות].

ובביאור דבריו אפ"ל כך, דבהחזירוהו נכרים חוזר לתחומו הרגיל ואי"ז שייך כלל להבלעת תחומין, [ומדויק מהל' כאילו לא יצא] ואילו בנהרדעי דכיון דהוצרך לנקביו דאמרינן דכיון דעל על, שם זהו מחמת הבלעת תחומין, והסברא בזה דהרי אין לו היתר לצאת ממקומו שהרי יש לו תחום של ד"א בלבד [וא"כ לא רק לחזור לתחומו א"י אלא גם לצאת מד' אמותיו] אלא מאי יש לו היתר יציאה מחמת כבוד הבריות, וכאן באים נהרדעי ואומרים כיון דעל על, ז"א דגם היציאה בהיתר וגם הכניסה לתחומו הראשון בהיתר, אבל אי"ז נקרא דהוא כאילו לא יצא כי הוא יצא גם יצא אלא מאי קיבל היתר לצאת וכן ליכנס, והיתר זה מחבר אותו לתחומו הראשון ז"א צריך להגיע להיתר כדי לחבר אותו שזה דין הבלעת תחומין שהתחומין מתחברים זב"ז. משא"כ בהחזירוהו נכרים אין כאן איזה היתר שגורם לנו לחבר אותו לתחומו הראשון, אלא פשוט עצם זה שהנכרים החזירוהו באונס זה עצמו אומר לנו שחוזר בדיוק למצבו הראשון וזש"כ כאילו לא יצא דזה ממש כבתחילה.

בעובדא דנחמיה האם צריך סילוק מחיצות ובדעת התוס' בזה

והנה בתוס' בעובדא דנחמיה כ' דכשתסלק המחיצות ראוי שיקנה ד"א אחרות. ומשמע דכל עוד שהוא בתוך המחיצות אינו קונה תחום חדש אלא רק בסילוק המחיצות, וד"ז מוכרח דאל"כ יקשה שהרי דין מחיצות אלו כדיר וסוהר דל"ג יש לו את כל הדיר וסוהר,

ולקנות תחומן הראשון. והיינו שמכיון שצריך לקבל תחום חדש של ד"א והרי הוא נמצא כעת בתוך תחומו הראשון אזי מקבל כבר את כל התחום כולו ולא רק ד"א. ואילו לעיל בעובדא דנחמיה [מ"ד ע"א ד"ה או דלמא] כ' דלא דמי דהכא כשתסלק מחיצה דגברי וכבר יצא ע"י מחיצה מד"א שנתנו לו חכמים מעתה היה ראוי ליתן לו ד"א אחרות וכיון שהוא בתחום ראשון לא ניתן לו ד"א אחרות אלא חוזר לתחומו הראשון. ולכא' מהו הל' לא ניתן לו וכו' וכי לחזור ולקבל את כל תחומו הראשון פחות עדיף מאשר קנין ד"א בלבד בלי כל התחום, אלא משמע מדבריו דא"א לתת לו קנין חדש של ד"א בו בזמן שהוא נמצא בתוך תחומו הראשון. ולפי"ז הביאור הוא דכ"מ דאדם קונה ד"א חדשות כגון בהוציא והו נכרים וכיוצ"ב דקונה ד"א היכן שהוא, וכן אם הוציא והו מאותם ד"א למקו"א דקונה שוב ד"א היכן שנמצא וכן הלאה בכ"מ שהוא דיש לו ד"א, כ"ז עד מתי שמגיע לתחומו הראשון אבל אם נכנס לתחומו הראשון [בהיתר] מיד פוקע ממנו האפשרות לקנות כאן ד"א חדשות, למרות שכעת מרויח יותר דיש לו את כל התחום ולא רק ד"א, מ"מ קנין ד"א אין לו ונפק"מ דיש לו רק אלפיים ולא אלפיים וד"א, ויתכן עוד נפק"מ בזה, ועכ"פ מבואר בתוס' דמחמת החזרה לתחום הראשון אין לו את הד"א.

ולא קנין של תחום חדש. ולכן גם אם הוא עדיין מוקף מחיצות ג"כ קונה את תחומו הראשון, מכיון דמה שנמצא בתוך המחיצות אי"ז נקרא שקנה איזה תחום משום שבמחיצות לא קונה שום תחום.

ולפי"ז גם בשי' תוס' אפ"ל כך. דלעולם א"צ שיסלקו את המחיצות, ואם תאמר דאם נמצא בתוך המחיצות סו"ס קונה תחום אחר שנקרא מחיצות, זה אינו, משום שמחיצות אי"ז מקום לקנות שם תחום. וא"כ א"צ לסלק המחיצות, ומש"כ תוס' דכשתסלק המחיצות ראוי לקנות ד"א אחרות, הפי' דאם תסלק המחיצה הרי יקנה כאן מיד ד"א אחרות לכן גם כעת בתוך המחיצה קונה והיינו שחוזר לקנות [לא רק את הד"א אלא] את תחומו הראשון. ז"א דכשהוא בתוך המחיצות א"צ לקנין חדש דיש לו כעת היתר מחיצות אלא הפי' שבסילוקם מקבל הרי ד"א לכן כעת מקבל [לא ד"א] אלא את כל תחומו הראשון.

עוד הערה אחת. הנה למרות דלשי' התוס' דעובדא דנהרדעי ועובדא דנחמיה זה היינו הך דבשניהם אי"ז מצד הבלעת תחומין, מ"מ יש לכא' חילוק בל' התוס' בהם, דבתי' התוס' גבי נהרדעי [מ"ד: ד"ה ומר סבר] כ' כיון שנכנס בתחומו מפני כבוד הבריות ויצא מד' אמותיו כיון שצריך ליתן לו ד"א חדשות יכול לחזור

הרב יוסף שטרנפלד

בגדר דין מחיצה שנפרצה במלואה לחצר דף מ"ב ע"א

כרמלית מכיון שכעת אין לו ד' מחיצות והיות ונפרץ לכרמלית אז החצר עצמה נהפכת להיות כרמלית וא"כ תמוה טובא דמה דין זה שייך לסוגיין, והרי נכרים הקיפו את הכל וא"כ זה רה"י גמור ומה החסרון שפרוץ למקום שאסור כעת לטלטל שם.

וכן יל"ע דבאמת לדעת שמואל שאין גזירה שמא ימשך ולכן יכול לטלטל בזריקה אף מחוץ לתחום אז בפשטות בתוך התחום מטלטל אף כי אורחיה וכך מפורש ברש"י, אך תוס' חולקים וסוברים שגם תוך התחום יכול לטלטל רק ע"י זריקה וכתבו הטעם משום שלענין כי אורחיה זה נפרצה למקום האסור לה וכ"כ התור"פ בשם ר"ת מקינון וזה גם קשה כנ"ל דמ"ש לומר נפרץ למקום האסור לענין טלטול מסוים והרי עצם זה שלענין טלטול מסוג אחר זה לא אסור אז אי"ז מקום האסור.

אלא דבאמת כמשנ"ת דכבר בגמ' מבואר שנפרץ למקום האסור זה אף במקום שלא אסור לגמרי דהרי לר"ה גם מותר המקום בטלטול ע"י משיכה וא"כ אדרבה להתוס' יש מקור מסוגיין שיש כזה דבר ואדרבה א"כ קשה לד' רש"י שפי' בשמואל שאפשר לטלטל תוך התחום אף כי אורחיה ולהנ"ל היה צריך להיות אסור משום דנפרץ למקום האסור לענין כי אורחיה וכמו שלר"ה אסור בטלטול ע"י זריקה משום שזה פרוץ למקום האסור בטלטול ע"י זריקה אך באמת דודאי ד' התוס' הרבה יותר

בגמ' ואמר ר"נ אמר שמואל שבת בבקעה והקיפיה נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפיים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה ור"ה אמר מהלך אלפיים אמה ומטלטל ד"א, וניטלטל בכולה ע"י זריקה שמא ימשך אחר חפצו באלפיים מיהת לטלטל כי אורחיה משום דהוי מחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור לה.

ויל"ע דלהלן ר"נ מקשה על ר"ה דבברייתא מפורש כר"נ שכתוב היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר כולה ובלבד שלא יעבור את התחום ברגליו ואכ"מ דבהכרח הטלטול ע"י זריקה, ור"ה מתרץ שזה ע"י משיכה ויעוין בזה ברש"י ובתוס', ועכ"פ מבואר שיש אופן של טלטול שגם ר"ה מודה שמותר לטלטל אף מחוץ לתחום דשם אין את הגזירה, וא"כ איך שייך לקרוא לזה מקום האסור ה"ז בהכרח מקום המותר בטלטול וכל מה דאסרינן בזריקה זה רק מלתא דתחומין ולא מהל' הוצאה כלל וצ"ב.

עוד יל"ע דהדין הזה שמחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור לה מצאנו לעיל בדף יב. דכתוב בברייתא לשון ים שנכנס לחצר אין ממלאין ממנו בשבת, והגמ' שם מדייקת מזה שמשמע שטלטול שרי וה"ו נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה ומתרתת שיש גידודי, ומבואר מזה דבהו"א הגמ' הבינה שמדובר שנפרץ המחיצה ביותר מ' וממילא המקום עצמו שנפרץ דהיינו החצר נהפך להיות

אדם וכשהוקפה בשבת והועילו לזה שבתוכו, לאלפיים הועילו לו ולא לחוץ לאלפיים שהן חוץ מתחומו והרי חוץ לאלפיים לא היה לו שום היתר אצל שום אדם הלכך הוי מקום האסור ואוסר אבל חצר אין לומר בה חילוק פריצה למקום האסור דהא מבעו"י חדא היא ונהי דאסרי להאי לטלטולי חוץ לאלפיים ע"י זריקה משום שמא ימשך אבל בתוך מדת תחומו מותר לטלטולי כי אורחיה עכ"ל.

ויצ"ב כונתו בזה דמה אכפת"ל אם לא היה זה רה"י בכניסת השבת סו"ס כעת שהקיפו נכרים אז עכשיו זה רה"י ומה זה משנה שלא שימש שום אדם והרי קימ"ל שמחיצה שנעשית בשבת שמה מחיצה וכדכתב רש"י בע"א ועוד יל"ע דלמעשה זה הרי כן משמש כרה"י לטלטולי וכמשנ"ת דמותר לטלטל במשיכה אף לרה"י.

אלא מה שנראה מבואר בדעת רש"י ע"פ מש"כ הריטב"א וכבר כתב לבאר כך החזו"א (סי' ק"ט סק"ד) דהריטב"א אומר שר"ה מודה שביו"ט מותר לטלטל בזריקה כיון שביו"ט אין איסור הוצאה וד' הריטב"א צ"ב דאמנם אין איסור הוצאה ביו"ט אבל בסוגיין מבואר דהאיסור זריקה חוץ לתחום הוא משום גזירה שמא ימשך וזה שייך גם ביו"ט, [אך באמת דבריטב"א לא מפורש דקאי חוץ לתחום דכתב וז"ל וע"כ הא בשבת מיירי דאילו ביו"ט מודה ר"ה דשרי לטלטל בכל האלפיים ולא הוה נפרץ במלואו למקום האסור דדבר פשוט הוא שמותר לזרוק ביו"ט ע"כ, הרי דהריטב"א בת"ד כתב דשרי לטלטל בכל האלפיים דיקא אך באמת החזו"א מדייק מסוף דבריו שכתב שביו"ט מותר לזרוק ואכ"מ דקאי אתוך תחום

מחודשים ממשנ"ת בגמ' וכבר עמדו בזה התו"ר והר"פ שהרי לדעת שמואל לכא' פשוט וברור שאין שום איסור הוצאה חוץ לתחום אלו שאין אפשרות וכל' התו"ר דזה רק מניעת הילוך ממילא לא יכול לטלטל וא"כ ל"ש לכא' לקרוא לזה מקום האסור דבסה"כ נפרץ למקום שלא יכול לטלטל ומה החסרון בזה ומ"ש כלל שיחיל איסור על המקום שנפרץ לשם וזה ודאי קשה מאוד וא"ש לפי"ז דרש"י באמת ל"פ כך בשמואל וכ"מ התו"ר בד' רש"י, ובאמת דגם בגמ' מבואר לכא' כרש"י ולא כתוס' דעל ר"ה הגמ' שאלה שיטלטל כי אורחיה תוך התחום ותי' שזה פרוץ למקום האסור ואילו על שמואל לא הק' ותי' כך וכבר הק' כך האחרונים (הגה' הגר"א מהרש"א ורש"ש ועוד) אך באמת דאי"ז מוכח דהגמ' עדיין לא מסיק להא דנפרץ למקום האסור ויעויין בזה ברש"ש.

ולעצם מה דהוק"ל ע"ד הגמ' דאיך שייך לומר שזה פרוץ למקום האסור וה"ז רה"י גמורה ול"ד להגמ' בדף י"ב, באמת דרש"י לקמן בע"ב כתב לבאר למה זה מקום האסור והוא דשם אי' בגמ' אמר ר"ה היה מודד ובא וכלתה מידתו בחצי חצר אין לו אלא חצי חצר ומק' הגמ' פשיטא ומתרצת דהחי' שיש לו חצי חצר שבתוך התחום ומק' דאכתי פשיטא, וברש"י שם מקשה למה זה פשיטא והרי בע"א מבואר דכה"ג בנכרים שהקיפוהו מחיצות ס"ל לר"ה שתוך התחום אסור לטלטל משום שהוא פרוץ למקום האסור וא"כ גם פה היה צריך להיות שחצי החצר שתוך התחום יאסר מדין פרוץ למקום האסור ותי' שיש לחלק וז"ל דההיא ודאי נפרצה למקום האסור לה שהרי מחיצות הללו לא היו כאן מבעו"י והיתה אסורה לכל

היה בכניסתו רה"ר או כרמלית ויש סיבה גם כעת שהוקף במחיצות שלא יטלטל שם אז חז"ל אמרו שהמקום ישאר כמו שהיה לפני שהקיפו אותו וממילא ישאר כרמלית, והיינו דכשיש חשש שמא ימשך ולכן יש סיבה לאסור את הטלטול אז חז"ל אמרו שהמקום ישאר כרמלית וממילא אסור לטלטל ואז כבר לא ימשך.

וממילא א"ש דבתוך התחום ג"כ אסור לטלטל בזריקה כיון שהוא פרוץ למקום האסור והשתא לפי"ד זה ממש כמו הדין שפרוץ למקום האסור שכתוב בדף יב. שהמקום עצמו שנפרץ כעת זה כרמלית שמכיון שהמקום נפרץ לשם חז"ל השאירו אותו כרמלית ממילא כעת זה נפרץ במלואו לכרמלית, ומה דהק' שסו"ס כתוב בגמ' שאף ר"ה מתיר לטלטל ע"י משיכה צ"ל דרש"י לשיטתו ל"ק דבאמת רש"י עצמו ל"ג לא במשיכה.

אך בדעת התוס' עדיין יל"ע דתוס' גורסים במשיכה, ולהדיא כתוב בתוס' שאף לשמואל שמותר לטלטל ע"י זריקה אפ"ה אסור בתוך התחום ככי אורחיה וכמשנ"ת דתוס' ביאורו ששייך לומר פרוץ למקום האסור לענין כי אורחיה ויעויין בתוס' בע"ב שהביאו ראיה לכך (מלקמן פ"ט). שיש כזה דבר, וא"כ בהכרח לכאור' שזה לא קשור לדין נפרצה במלואו למקום האסור בדף יב.

אך באמת דכבר כתב התו"ר שרש"י ל"פ כהתוס' כיון של"ש לומר נפרץ למקום האסור כשאי"ז אסור לטלטל אלא רק מניעת הילוך וצ"ב דהתו"ר עצמו נראה שלמד כהתוס' ורק ביאר כך בד' רש"י ואין זה יתכן.

ולמעשה נשאר בזה בצ"ע יעויי"ש, עוד יעויין בגאו"י שנקט בד' הריטב"א שרק תוך התחום מותר לטלטל ביו"ט, ובאמת דכך דעת רש"י בסוגין (יעויין בד"ה לא גזרינן וכן בתחילת העמוד בד"ה היה מודד ובא).

אלא אומר החזו"א שמבואר שגדר התקנה של חז"ל לאסור לטלטל מחוץ לתחום הוא מלתא דאיסור הוצאה ולא איסור תחומין ובאמת מי שיוציא חפץ חוץ לד"א יעבור באיסור הוצאה ולא באיסור תחומין והטעם בזה אומר החזו"א שחז"ל הפכו את המקום לכרמלית ולכן אף שכעת מוקף במחיצות אמרו חז"ל שמושם חשש שמא ימשך אז הרה"י הפך להיות כרמלית.

וממילא אומר הריטב"א שביו"ט מותר לטלטל וביאור הדברים נראה לומר דחז"ל לא אסרו סתם את הטלטול ועד כמה שביו"ט אין איסור הוצאה אז אף שיש גזירה שמא ימשך, לא ראו חז"ל לנכון לחדש איסור שלא קיים ביו"ט, ורק בשבת שיש איסור הוצאה אז חז"ל הרחיבו את האיסור במקום שיש גזירה וקבעו שהמקום נהפך לכרמלית וממילא קיים האיסור הוצאה שיש בשבת, וממילא ביו"ט ל"מ מה שהמקום נהפך להיות כרמלית דאכתי מותר לטלטל.

אך נראה להוסיף ע"פ מה שכתב רש"י בע"ב שכשמעולם לא היה המקום רה"י אז שייך לקרוא לזה פרוץ למקום האסור והוק"ל מה כוננת רש"י בזה.

ולמשנ"ת נ"ל דלהפוך את המקום סתם מרה"י לכרמלית ג"ז חז"ל לא רצו לחדש כזה דבר, אלא שבמקום שבשבת עדיין

וממילא יוצא דנחלקו רש"י ותוס' האם שייך לומר פרוץ למקום האסור לגבי סוג מסוים של טלטול וכנ"ל, ומו"ר ר"ח הגר"א שטרנבוך הראני שבר"ח בע"ב באמת כתוב בדעת ר"ה שמחיצה שנעשית בשבת לא מהניא להוליד כי לא שבת מעיקרא באויר מחיצות, ולכאו' תמוה דהא בגמ' אי' שמחיצה שנעשתה בשבת שמה מחיצה ולמשנ"ת א"ש דהר"ח סבר כרש"י וממילא סובר הר"ח וגדר תקנת חז"ל הוא להשאיר את המקום ככרמלית כשלא שבת באויר מחיצות מבעו"י וכדביאר החזו"א.

אך באמת דהחזו"א כתב לבאר בדעת התוס' שגדר תקנת חז"ל הוא לאסור טלטול ולכן אומר החזו"א דאף לשמואל שמותר לזרוק חוץ לתחום ואין גזירה שמא ימשך, זה הכל רק בכה"ג אבל לטלטל באופן אחר באמת אסור ולכן אסור לו להושיט ידו כשמחזיק חפץ מתוך התחום לחוץ לתחום וממילא האיסור טלטול כי אורחיה זה באמת איסור גמור ולא רק משום מניעת הילוך כמו שהבינו האחרונים ולכן שפיר אומר תוס' שגם תוך התחום אסור לטלטל כי אורחיה כיון שזה פרוץ למקום האסור.

הרב ישראל מאיר שפיגל

בענין הוציאזהו לדיר וסהר מהלך את כולה

ובדין שבת בספינה דף מ"ב ע"א

חשיב כד"א במקום המוקף מחיצות כדיר וסהר ועוד נחלקו בספינה דלר"ע ור"י לא חשיבי מחיצות כיון דלהבריח מים עשויות ולר"ג ולראב"ע שפיר הוי מחיצות ספינה לא חשובי כד' אמות, ומה ששמואל פסק כר"ע בספינה משום דלענין מחיצות ס"ל דסגי במחיצות דספינה כיון דסו"ס העומד בתוך הספינה מוקף במחיצות מכל רוחותיו.

וברשב"א ובריטב"א פי' בענין אחר דמה דבספינה לא חשיב ששבת באויר מחיצותיה מבעו"י לדעת ר"ע ור"י משום שכששבת בספינה לא חשיב שבתה כיון שהספינה זזה ומהלכת ממקומה בכל שעה ולא חשיב "שבת" באויר מחיצותיה מבעו"י.

ולשיטת הרשב"א והריטב"א נמי צ"ל דהתנאים פליגי בתרתי האם בעינן שבתה במחיצות מבעו"י ע"מ לאשווי לכל ההיקף כד"א, ועוד נחלקו באופן ששבת בתוך מחיצות של ספינה שזזה ממקומה האם חשיב שבת באויר מחיצות מבעו"י, דר"ג וראב"ע ס"ל דסגי ששבת "במחיצות" מבעו"י ור"ע ור"י ס"ל דבעינן שבתה "במקום" המוקף מחיצה מבעו"י וכששבת בספינה והספינה זזה ממקומה בכל שעה לא חשיב שבתה מבעו"י במקום המוקף מחיצות, ושמואל פסק במחלוקת הראשונה כר"ע ור"י דבעינן שישבות באויר מחיצות

מתני' מי שהוציאזהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד"א החזירוהו כאילו לא יצא הוליכוהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסהר ר"ג וראב"ע אומרים מהלך את כולה ר"י ור"ע אומרים אין לו אלא ד' אמות ובדף מ"ב ע"ב בתחילת הסוגיא פי' מחלוקתם דפליגי אי גזרו הילוך דיר וסהר אטו הילוך דבקעה או לא גזרו ולמסקנא פירשו מחלוקתם בהא דקיי"ל דכל העיר ד"א האם זה רק כששבת באויר מחיצות מבעו"י או גם כשלא שבת באויר מחיצות מבעו"י ולהלן בגמ' שם אמר רב הלכה כר"ג בדיר וסהר ובספינה ושמואל אמר הלכה כר"ע בדיר וסהר והלכה כר"ג בספינה ומפרש רבה דספינה עדיפא משום ששבת באויר מחיצותיה מבעוד יום.

והק' בתוס' בדף מ"ב ע"ב בד"ה אבל דלמאי דמסיק דפלוגתת ר"ג ור"ע באופן דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י האם חשיב כד"א א"כ מ"ט ר"ע ור"י פליגי בספינה הא שבת באויר מחיצותיה מבעו"י ותני' התוס' דקסבר ר"ע דמחיצות ספינה לא חשיבי כיון דלהבריח מים הם עשויות.

ובחידושי הגרע"א על המשניות כתב שלפי תוס' נמצא דר"ג ור"ע נחלקו בב' מחלוקות חדא האם רק כששבת באויר מחיצות מבעוד יום חשיב כד"א או דבל גווני

לכין הניחווהו עכו"ם בשבת דבעינן שיהיה מוקף מחיצות לאשווי לכל העיר כד"א.

ועוד מבואר בדינא דר"נ בדף מ"ב ע"א דמי ששבת בבקעה דיש לו אלפיים אמה לכל רוח ממקום שביתתו ואם הקיפוהו נכרים מחיצות בשבת אין לו אלא אלפיים אמה שהיו לו מער"ש וזה חלוק ממי שהניחווהו נכרים בדיר וסוהר בשבת דיש לו טפי מאלפיים אמה ויכול ללכת כל המקום המוקף, ופרש"י דרק באופן שהוציאוהו מתחומו שאין לו אלא ד"א הקילו חכמים שיכול להלך בכל המקום שמוקף מחיצות אבל אם שבת בבקעה והקיפו נכרים מחיצות בשבת דיש לו אלפיים אמה לא הקילו לו ללכת מחוץ לאלפיים אמה, וחזינן דחלוק מי ששבת באויר מחיצות מבעו"י דחשיב לעולם כד"א למי שלא שבת באויר מחיצות דאז יש חילוק דלמי שיש אלפיים אמה לא חשיב כד"א ומי שאין לו אלפיים אמה יכול להלך בכל המקום המוקף וחשיב לגביו כד"א.

ונראה לבאר דיש שני דינים דמי שלא שבת באויר מחיצות מבעו"י יכול להלך בכולהו לר"ג וראב"ע אי"ז מאותו הדין דמי ששבת מבעו"י דיכול להלך בכולהו דהשובת מבעו"י בעיר או מקום המוקף מחיצה הינו דחשיב ליה דכל המקום הוי מקום שביתה שלו וזה הכוונה במה דאמרין דכל העיר כד"א שהכל נחשב למקום שביתה שלו משא"כ מי שלא שבת באויר מחיצות מבעו"י דיכול להלך בכולהו אין הכוונה שכל המקום הוי מקום שביתה אלא שאם תחומו הוא בתוך מקום המוקף מחיצות יכול להלך בכל המקום דלא חשיב שיוצא מתחומו דלגבי ההגדרה של

מבעו"י לאשווי לכל ההיקף כד"א ובמח' השניה פסק כר"ג וראב"ע שבספינה חשיב שבת באויר מחיצותיה מבעו"י.

ויש לתמוה לשיטת הרשב"א והריטב"א מנא ליה לשמואל שר"ג ור"ע פליגי בתרתי וס"ל לר"ג דבספינה חשיב כמי ששבת באויר מחיצותיה מבעו"י דלעולם יתכן ור"ג מודה לר"ע לר"י דבספינה לא חשיב ששבת באויר מחיצותיה מבעו"י כיון שהספינה זזה ממקומה כל שעה ומה שר"ג מתיר להלך בכל הספינה משום דסבר דלא בעינן שישבות באויר המחיצות מבעו"י וסגי שיכנס בשבת למקום המוקף במחיצות לאשווי לכל ההיקף כד"א, וצ"ע.

והנה בעיקר מה שהק' התוס' דטעמיה דר"ג וראב"ע דלא בעינן שישבות מבעו"י באויר מחיצות וטעמא דר"ע ור"י דבעינן שישבות מבעו"י והק' התוס' דא"כ מ"ט ר"ע פליג בספינה, וי"ל דאף דלר"ג וראב"ע דלא בעינן שישבות באויר מחיצות מבעו"י מ"מ יש נפק"מ לר"ג וראב"ע בן מי ששבת באויר מחיצות מבעו"י למי שלא שבת באויר מחיצות מבעו"י.

דהנה לקמן בדף מ"ז ע"ב כתבו התוס' בד"ה דכולהו בשם רש"י דבהניחווהו עכו"ם בעיר אחרת מהלך את כולה דכד"א חשיבי הינו רק כשהניחווהו במקום המוקף מחיצות דומיא דדיר וסוהר, וחלוק ממי ששבת בעיר מבעו"י דכל העיר כד"א דמי אפי' כשהעיר אינה מוקפת מחיצות ומבואר דאף לר"ג יש חילוק בין שבת בעיר מבעו"י דלא בעינן שיהיה מוקף מחיצות

אלפיים אמה משום שהך דינא דמקום המוקף מחיצות דיכול להלך בכולו ואי"ז כיוצא חוץ לתחום הוי קולא דרבנן וכשיש לו אלפיים אמה לא הקילו עליו, דיש חילוק בין האיסור יציאה מחוץ לד"א לבין האיסור יציאה מחוץ לאלפיים אמה בהגדר באיסור יציאה חוץ לד"א דרבנן לא אסרו יציאה שגם אם יצא אכתי הוא נשאר באותו מקום המוקף במחיצות ורק ביציאה מחוץ לאלפיים אמה אסרו יציאה מועטת כה"ג.

ולפי"ז יש לדון במה דשמואל פסק בספינה כדעת ר"ג וראב"ע דיכול להלך בכל

הספינה האם זה משום שס"ל שבספינה חשיב כמי ששבת באויר מחיצותיה מבעו"י וא"כ כל הספינה הוי כד"א או משום דכיון דבספינה יש היקף מחיצות א"כ כשהוא יוצא מד"א אי"ז יציאה מחוץ לתחומו כיון שהמקום מוקף מחיצות והוי מקום ששבת בו ולזה יש מעלה אפ' דלא הוי תחומו אלא מקום שביתתו.

ונראה דבהכרח יש לומר דלא דיינינן ליה לכל הספינה כד"א, דהלא אף מי ששבת באויר מחיצות הספינה מבעו"י לכאוי' מה בכך כיון דהספינה זזה בכל שעה ממקומה ואיך שייך לומר שזה מקומו והספינה היא תחום שביתתו והלא המקום משתנה כל הזמן, וע"כ דמה דס"ל לר"ג דמותר להלך בכולה משום דאי"ז יציאה מתחומו ולענין זה דיינינן להספינה כד"א דסו"ס הוי מקום שביתתו כיון ששבת מבעו"י בתוך המחיצות.

וא"כ מוכרח דר"ג ור"ע נחלקו בתרתי דנח' במי שלא שבת באויר מחיצות מבעו"י האם המחיצות מהני לא חשובי שלא יצא מתחומו שיש לו דלר"ע לא מהני מחיצות

יציאה מחוץ לתחומו אמרינן דכיון דכל ההיקף הוי כמקום אחד אי"ז יציאה מתחמו של הד"א שיש לו.

ולפי"ז יש לומר דמה ששבת מבעו"י חשיב שכל המקום כד"א והינו דהכל הוי תחום שביתתו אבל לענין דינא דר"ג דאם הוליכוהו לעיר או לדיר וסהר המוקפין מחיצות לא נאמר דהוי כד"א דבאמת אינו נחשב לד"א אלא ר"ג ס"ל דהתירו לו להלך בכל המקום ומשום דלא נחשב שיוצא מתוך תחומו שיש לו ד"א.

ונח' ר"ע ורבי יהושע דאם הוליכוהו למקום שהוא מוקף מחיצות כיון שלא דיינינן ליה לכל המקום כד"א אלא רק אם שבת מבעו"י באויר מחיצות א"כ יש לאסור עליו לצאת חוץ לד"א כיון דהוי יציאה מתחומו ור"ג חידש דכיון דכל המקום הוי מוקף מחיצות אי"ז נחשב שיוצא חוץ לתחומו, ויעוין בדברי הרבנו פרץ לקמן מ"ד ע"ב במש"כ דמחיצות לאו מדין תחום ולא מהני לענין הבלעת תחומין ומשמע כנ"ל.

והנה בדינא דנחמיה בדר"ג ע"ב במי שיצא חוץ לתחום והקיפוהו נכרים מחיצות בשבת דיכול להלך את כולה עיי"ש ומוכח דענין המחיצה אינה משום דהוי כד"א דא"כ מה מהני שהקיפוהו כיון שכבר חל תחומו לד"א וע"כ דמה דמהני מחיצות דבאופן זה לא חשיב שיוצא חוץ לתחומו וא"כ אף אם יש לו רק ד"א מ"מ כשהוא נמצא במקום המוקף מחיצה יכול להלך בכולו דלא חשיב שיוצא מתחומו.

ומה שכתב רש"י ביאור דינא דשבת בבקעה והקיפוהו נכרים מחיצות דאין לו אלא

ואם שבת בבקעה שיש לו אלפיים אמה לא הקילו עליו ואילו בע"ב כתב רש"י בד"ה לא גזרינן דרב נחמן דשבת בבקעה והקיפוהו נכרים פליג על ר"ג דאמרי דמי שהוציאוהו נכרים לדיר וסוהר מהלך את כולה ובסוף דבריו צידד רש"י דיתכן ור"נ קאי גם כר"ג וצ"ע דבע"א פשיטא ליה להרש"י דדינא דר"נ ור"ג אינו סותר ובע"ר מסתפק בזה.

ולמשנית א"ש היטב דברי רש"י במה שכתב בע"ב דר"נ לא קאי כר"ג קאי להו"א דהש"ס דפלוגתת ר"ג ור"ע היא בגזירה האם גזרינן הילוך דדיר וסוהר אטו הילוך דברים וא"כ היה פשוט לגמ' שאין חילוק בין שבת באויר מחיצות מבעו"י ללא שבת מבעו"י ואם כשיש היקף מחיצות דיינינן ליה כד"א ה"ה אם לא שבת וע"כ דר"נ דאסר ללכת גם כשיש היקף מחיצות אם שבת בבקעה ע"כ דס"ל דלא כר"ג, ומש"כ רש"י בע"א זה קאי למסק' הסוגיא דבזה גופא נח' ר"ע ור"ג האם בעינן שישבות באויר מחיצות מבעו"י והינו דגם ר"ג מודה דלא חשיב כד"א אלא אם שבת מבעו"י ומה דמתיר ללכת בדיר וסוהר אי"ז אלא דהקילו להחשיב שאי"ז יציאה מחוץ לתחומו של ד' אמותיו ומשום דכל המקום מוקף מחיצות וא"כ בשבת בבקעה דיש לו אלפיים אמה לא הקילו עליו, ובשפת אמת כתב דדברי רש"י בע"ב קאי להו"א ולא ביאר החילוק בין ההו"א למסק' לענין שבת בבקעה.

כיון דסו"ס יצא מתוך תחומו, ולר"ג מהני עכ"פ לענין שלא נחשב כיוצא מתחומו, ועוד נח' בשבת באויר מחיצות באופן דלא הוי תחומו כגון ששבת בספינה דלא דיינינן לכל הספינה כד"א כיון דהספינה זזה ממקומה מ"מ יש מעלה לזה ששבת בספינה דזה הוי מקום שביתתו.

ובזה מיושב מה שהק' הראשונים מדוע ר"ע פליג בספינה כיון דשבת באויר מחיצותיה מבעו"י כיון דר"ע ור"י ס"ל דהספינה זזה ממקומה בשבת ולא חשיבא כד"א אלא אם שבת במקום מסוים בע"ש וכיון שהספינה זזה בשבת ולא חשיבא כד"א אלא אם שבת במקום מסוים בע"ש וכיון דהספינה זזה בשבת אי"ז מקום תחומו ואינו יכול להלך בכולה ושמואל שפסק כר"ג בספינה משום דס"ל דאם שבת באויר מחיצות והוי מקום שביתתו מהני לענין הילוך בכולה דיחשב כמי שאינו יוצא מתוך תחומו, וזה דלא כהתוס' והריטב"א שלא תי' כן.

והנה יש להקשות בשיטת רש"י דסתר משנתו דבסוגיא דשבת בבקעה והקיפוהו נכרים כתב רש"י בפשיטות דרב נחמן קאי גם כר"ג דאם הוציאוהו נכרים לדיר וסוהר מהלך את כולה אע"ג דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י ובשבת בבקעה אין לו אלא אלפיים אמה ופרש"י דאם יצא מתחומו בשבת שאין לו אלא ד"א הקילו עליו שיכול להלך בכל הדיר והסוהר

הרב נחום ורשנר

בענין פירות שייצאו חוץ לתחום דף מ"ב ע"א

וכן מת' בדבריו בהמשך הסוגי' דאמר' דר' נחמי' דאמר שבמקומן יאכלו במאי קאמר, אי במזיד, ופרש"י אי נימא אפי' במזיד דחשיב להו אנוסין והוי כהוציאווהו נכרים והחזירוהו, עכ"ל. הרי דלהדיא ביאר דהאנוסין נינהו טעם הוא אף להיתר אכילה.

ולכאוי' הוא מוכרח ג"כ מד' הגמ' דתלתה דעת ת"ק כר"פ, ות"ק מיירי בהיתר אכילה ולא בהיתר טלטול. אמנם תמוה מאד הוא, דעד כאן לא אמרי' סברת אנוסין נינהו אלא לגבי היתר טלטול, וכנ"ל דהוא טעם בפירות דלא הפסידו שביתתן, אך איסור האכילה אינו אלא משום העבירה שהגברא עשה בפירות דמש"ה קנסי' ליה להנות מהם ולא את הפירות, והוא עשה העבירה במזיד ומדעת, ומ"ש בזה אונס דפירות.

ג. **ובענין** איסור האכילה בזה, עיי' תוס' ד"ה לא הפסידו שכתבו בד' ר"פ דאין איסור אכילה אפי' בבאו במזיד, אע"פ שהביא מחוץ לתחום אסור למי שנשתלח לו, ה"מ התם דאית' חוץ לתחום אבל הכא דהשתא הם במקומן שרי אפי' להא דאפקא, ולא דמי למבשל בשבת במזיד לא יאכל דהתם הוי איסור דאורייתא, עכ"ל. והיינו, דמשום מעשה שבת שעניינו דהנוצר באיסור שבת אסור בהנאה, כתבו דלא שייך אלא באיסור דאורייתא ובכאן דרבנן הוא. ומשום איסור ההנאה המת' בביצה כ"ה דהבא מחוץ לתחום אסור למי

א. **אמר** רב פפא פירות שייצאו חוץ לתחום וחזרו אפי' במזיד לא הפסידו את מקומן מ"ט אנוסין נינהו. הנה ראשית יש לבאר בסוגיין, מה שייך לדון דהפירות אנוסין ולהתירן בתחומן, הלא לעולם אין ענין תחומן כלפי עצמן אלא כלפי בעליהם הבא ליהנות מהם, דלהם עצמם הא אין נפ"מ, וא"כ מה אונס שייך לומר כלפי הפירות אם בעליהם הזיד בהם.

וצריך לבאר, דהרי קניית השביתה חלה בפירות, דקנו שביתה מצד עצמם, ואי"ז דין בבעלים, ואף ענין הפסידו מקומם ע"כ א"כ דחייל בפירות, וא"כ לא שייך לתלות את קנס הפירות בפעולת הגברא דלא בו חל הקנס (אף דהוא מפסיד בזה) וע"כ לדון את המזיד והפשיעה בפירות, דאם נדון קנס בבעלים חייב להיות ביחס להנאתו בחפץ ולא בדין החפץ.

ונמצא דעיקר חידוש ר"פ הוא דהקנס דהפסידו מקומן חייב להיות תלוי בהחפץ, וא"כ בהוציא במזיד ל"ש לקנוס, ואם משום הזדת הפירות, הרי אנוסין הן.

ב. **ובדינא** דר"פ עיי' רש"י שפי' פירות שייצאו חוץ לתחום וחזרו ביו"ט לא הפסידו מקומן וכל העיר להן כד"א ויש להן לכל רוח אלפיים אמה אם יו"ט הוא, ואם שבת מותרין לאכילה במקום שחזרו, עכ"ל. ומבואר, דאם פירות אלו היו אסורין במזיד כדינא דיצא לדעת וחזרו, היו אסורין אף באכילה, ורק משום שאנוסין חשובים, מותרים באכילה.

דנעשה בו איסור מ"מ לא קיים בו כבר האיסור, והאיסור שנעשה בו הוי רק כמעשה שהיה בעלמא. ואף דסו"ס יש לטעון דנהנה מהאיסור מ"מ כל שאין קיום הגדרתו בחפץ לאיסור לא שייך לאוסרו בהנאה, ודוק היטב. (ורק דברים שבעיקרם איסור מעשה, כהוצאה, יש לאסור אף כה"ג).

ומעתה יש לבאר על הנכון ד' רש"י בסוגיין, דאיסור האכילה שהוא משום בא מחוץ לתחום, מיתלא תלי בהגדרת בפירות אי מזידין נינהו או אנוסין, אך לא דהמזיד והאונס באיסור שנעשה בהם אלא דהמזיד והאונס קובעים את דין שביתת הפירות, אם הפסידו מקומן או לא, דאם הפסידו מקומן הרי דמוגדרים כחוץ לתחומם ואסרי' להו משום באין מחוץ לתחום, דאף דחזרו למקומן הא סו"ס חזרו מחוץ לתחום באיסור, אך אם אנוסין נינהו להפסידו מקומן, הרי דנמצאים בתחומם, ואין לאוסרם משום באין מחוץ לתחום וכנ"ל.

ה. **ושיטת הר"ן** בסוגי', דההוכחה מד' ת"ק דבמזיד במקומן יאכלו, הרי "דאיסורא דהוצאת פירות וחזרתן אפי' במזיד כל שהן במקומן לא חשיבא ולא מידי דמש"ה קאמר יאכלו", ומינה ס"ל להר"ן דשמעינן אף לענין איסור טלטול דשרי בכל תחומן "וכל דלא חשיבא למיסר אכילתן אית לן למימר נמי דלא הפסידו את מקומן משום דאנוסין נינהו" ושמא ביאור דבריו בזה, דענין היתר האכילה ביאר דהוא משום דאין האיסור חשוב בזה, ובהמשך ד' ביאר יותר "דפירות שחזרו למקומן לא מינכרא בהו מילתא דאיסורא" וישב בזה מדוע לא נאסרים בהנאה משום מעשה שבת, וכיון שבאופן זה לא ראוי לאסור בהנאה אפי' דענין

שנשתלח לו, שעניינו דכדי שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה (וכ"ש לישראל) גזרו שלא ינהג, דא"כ יבא בעצמו לעשות המלאכה, אך מעשה שבת אין בזה דהנכרי לא עשה עבירה. ומשום איסור זה כ' התוס' דלא שייך בזה משום דהשתא הפירות חזרו למקומן, והיינו דכ"מ דשייך לאסור בבא מחוץ לתחום הוא רק בשרואים את הרווח שבמלאכה, אך בזה דהפירות חזרו למקומם ואין כל רווח במלאכה, אין לאסור. (ומינה דמשום מעשה שבת אף כה"ג יש לאסור, דעל מעשה שבת חילקו תוס' רק משום דאו' דרבנן). וע"ע ריטב"א בשם רבינו יונה דרק בדבר שיש בו תיקון בגופו אסרי' משום מעשה שבת.

וילה"ק עמש"כ התוס' דאין בזה איסור דבא מחוץ לתחום משום שחזרו למקומן ונמצא א"כ שאינו מרויח באיסור, דהרי סו"ס היו הפירות מחוץ לתחום וע"י מעשה נוסף חזרו לתחום, ונמצא א"כ דעכ"פ נהנה במעשה האיסור שהובא מחוץ לתחום באיסור, ומה לנו במה שאלמלא ב' האיסורים הי' יכול לאוכלם בהיתר.

ד. **ונראה** בכ"ז, דהרי איסור הוצאה חוץ לתחום אינו רק איסור מעשה וכדוגמת מלאכת הוצאה דאז אין החפצא אלא ההיכ"ת למעשה איסור הגברא, אך אין הגדרת האיסור בתוצאה מחודשת בחפץ, אמנם בהוצאה מחוץ לתחום דעניינו דהחפץ קנה שביתה במקמו ובשמוציא מתחומו הרי דהיצירה בחפץ, דניתק מקום שביתתו, ואף דאי"ז יצירה גשמית, ומה"ט כ' רבינו יונה דאין בזה מעשה שבת, אך עכ"פ יצירה הלכתית יש בזה, ומעתה י"ל דבחזר למקום שביתתו אף

ד"א יש להם, אך איסור אכילה אין בזה לכו"ע משום שחזרו למקומן ולא נהנה מאיסור שבת כלל. ובחזן למקומן בשוגג דג"כ נח' הפלו' היא רק לגבי איסור אכילה אך טלטול ודאי דרק בד"א שרי, והפלו' לגבי אכילה היא אי מעשה שבת אסור בשוגג או רק במזיד. וע"ש איך שבי' לשון הברייתא דאף דד' ר"נ וראב"י במקומן במזיד "לא יאכלו", אך הכוונה לא יאכלו חוץ למקומן אלא במקומן ע"ש.

ומתבאר לדעתו, דבחזרו למקומן ל"א דנהנה מהאיסור ול"ש לאוסרם באכילה אפי' אם הפסידו מקומן, וקשה באמת משנ"ת להק' בד' תוס' דנהנה במה שחזרו מחוץ לתחום עכ"פ (וכן הק' בהערות הגרא"ז על הרמב"ן) עוד מת' בדבריו דאיסור אכילה בסוגיין משום מעשה שבת ולא רק משום בא מחוץ לתחום, שמעשה שבת שייך אף בדרבנן, וכן בחזרו למקומן אף משום מעשה שבת שרי' ודלא כתוס'.

איסור ההנאה משום מעשה הגברא שעשה במזיד, אף ענין איסור טלטול יש להתיר ואף דענינו משום יציאת הפירות דיפסידו מקומן מ"מ נחשבינהו כאנוסין. אך זהו רק בצירוף מה דחזי' באיסור הנאה דשרי משום דלא מינכרא איסורא, ואכתי צ"ב.

נמצא דלדעת הר"ן הוא להפך מפרש"י, דהיתר הטלטול הוא רק אחר היתר האכילה, ולא דהיתר האכילה רק אחר היתר הטלטול משום דאנוסין, וכמש"נ. עוד מת' דאף מעשה שבת בדרבנן שייך בסוגיין, והיתר דחזרו למקומן שייך אף בזה משום "לא מינכרא בהו איסורא". ויל"ע אי כוונתו בס' זו היא ממש כהתוס' בחזרו למקומן.

ו. **פירוש** הרמב"ן בסוגי', דהפלו' בין ת"ק לר"נ וראב"י בדינא דר"פ בחזרו למקומן במזיד, היא רק לענין הפסידו מקומן, דלת"ק אנוסין נינהו לא הפסידו ול"ת וראב"י רק

הרב פינחס שטרנפלד

בביאור מה שנחשבת כל העיר כד' אמות דף מ"ב ע"א

כשהוציאוהו חוץ ממקומו שנעקרה שביתתו הראשונה, ולפיכך הקלו עליו לתת לו שביתה בכאן כל ההקף כד"א, אבל כששביתתו הראשונה קיימת, אין לו אלא תחמומו שקנה תחילה, טעם נכון הוא וכו' עכ"ל.

ויסוד הסברא בדבריהם הוא דמאחר ואף הדין דנחשבת כל העיר לו כד"א הוא מאחר ונחשבת כמקום שביתתו הרי שא"א לו לשבות בב' מקומות נפרדים ולפיכך אין לו קולא זו.

אמנם לפ"ז תקשי שהרי עיר שמובלעת כולה בתוך תחומו נחשבת כן כד"א למרות ששביתתו במקום אחר אלמא שייך שיחשיבו חכמים כל העיר כד"א למרות שאינה מקום שביתתו.

ובאמת שיל"ע בגוף ראיית רש"י מה הוכיח מהמודד שכלתה מדתו בתוך מערה שאינו מקבל את כולה הלא היכא שכולה מובלעת לו בתוך תחומו כן נחשבת לו כד"א, וצ"ב א"כ עצם ההתייחסות למודד והיאך אפשר להוכיח מכאן לעלמא.

אמנם מהא דמצינו בנחמיה שמשכא שמעתיא ויצא חוץ לתחום והתירו לו לחזור ע"י היקף בני אדם עד לתחומו, לא תקשי היאך נעשה לו כל ההקף כד"א הלא כבר נקבע מקומו בד"א קודם שהקיפוהו וא"כ לא יתנו לו חכמים כל ההקף כד"א, דזה אינו דכל שנמנעו חכמים מליטן לו הוא דווקא היכא "ששבת"

ואמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוה נכרים מהלך בה אלפיים אמה ומטלטל בכל ההקף ע"י זריקה וכו'.

ופירש"י דאתיא כר"ע דלית ליה האי דינא דהוליכוהו לדיר או סהר נחשב לו הכל כד"א והוסיף דאפי' לר"ג א"ש דמאחר ויש לו אלפיים אמה לא תקנו לו חכמים שתחשב לו כל העיר כד"א דקולא היא שהקלו דווקא למי שאין לו אלפיים אמה אבל כל שיש לו לא תיקנו לו. והכריח דאתיא אף כר"ג דהרי ר"ה ור"א פסקו כרב שפסק כר"ג ואפ"ה אית להו עיקר דינא דר"ג. והוסיף עוד להכריח ליסוד דינו דדוקא מי שאין לו אלפיים תקנו לו, מהא דהיה מודד והגיע למערה אין לו אלא עד סוף מדתו ואלו נתנוהו במערה נחשבת לו כל המערה כד"א, אלמא קולא זו שנחשב לו כל ההקף כד"א אינה רק למי שאין לו אלפיים אמה.

ובביאור דברי רש"י יש שפירשו דכוונתו שלא תקנו חכמים לאדם שתחשב כל העיר לו כד"א רק באופן שמחוסר הוא 'שביתה' אבל באופן ששביתתו קיימת לא תקנו לו חכמים כל העיר כד"א ולפיכך הכא שיש לו שביתה שוב א"א לו לקבל הדין ד"א ואף שהקיפוהו לא נחשב כנתנוהו בדיר או סהר.

ונסתייעו מדברי הריטב"א שהביא דעת רש"י וז"ל "ועד כאן לא קאמר ר"ג שאם נתנוהו בדיר וסהר שמהלך את כולה, אלא

באמצע שבת ואילו בעיר ששבת בה לא הצריך היקף מחיצות.

והנה בעיר שכלולה כולה תוך לתחומו שנחשבת אף היא כד"א יש לדון אם מה שנחשבת כולה כד"א הוא קולא מיוחדת שהקילו חכמים או שהוא מעיקר הדין וכמו עיר ששבת בה.

ויש להוכיח מסתימת לשון השו"ע שלא הזכיר שדין זה הוא דוקא במוקפת מחיצות ואלו בעיר שהכניסוהו גויים הצריך מוקפת מחיצות אלמא ס"ל ונחשבת כד"א מעקר הדין.

ואף שאי"ז מקום שביתתו ממש אלא תוך לתחום שביתתו בכל זאת נחשבת אף היא כמסונפת למקום שביתתו [ואינה מקום שביתתו ממש שהרי א"א למנות אלפיים ממנה והלאה וכן עולה היא לד"א היורדות לו ממנין האלפיים אמה].

וא"כ יש לומר דהיכא שיש לו אלפיים מעיקר דין השביתה אי"ז סותר לדין שהחשיבו לו כל המקום כד"א דאי"ז קולא מיוחדת אלא הוא מעיקר הדין שזה היחס לגביו ולפיכך אילה"ק היאך יש הקלה כפולה שנחשבת לו כל העיר כד"א למרות שיש לו אלפיים אמה וא"ש בין מקום שביתתו לבין תוך תחומו.

אלא דהוק' לרש"י מדוע עיר שמסתיים תחומו באמצע העיר אינה נחשבת כד"א, ועיר זו הלא לא שייך להחשיבה כמסונפת למקום שביתתו, מאחר והילוך רגליו הוא רק עד חצי העיר והחצי השני אינו משליך לגביו כלל דאף התר הליכה אין לו בה ומה יסנפנה למקום שביתתו.

במקום אחר אבל נחמיה שיצא וקבל ד"א זה אינו מדין שביתה, ואי"ז סותר שיקבל עוד קולא זו שיחשב כל ההקף עבורו כד"א.

והנה בלשונות הפוסקים שהביאו דעת רש"י לא משמע דתליא בדין שביתה כלל וכן בתוס' ר"פ ובתוס' ר"ד משמע שאינו קשור כלל לדין שביתה אלא דקל הוא שהקלו חכמים להחשיב העיר כד"א וכל שהקלו הוא רק לאחד שאין לו התר הליכה 2,000 אמה בלא זה אבל מי שיש לו לא הוצרכו חכמים להקל לו. וכן מדוקדק בלשון רש"י עצמו.

ולפ"ז יש מקום לבאר ראיית רש"י מהיה מודד להגיע למערה.

ונקדים לזה דהנה מצינו כמה אופנים שנחשב לו מקום גדול כד"א והוא בעיר ששבת בה שנחשבת כולה כד"א וכן בעיר מוקפת שנאנס והביאוהו לתוכו בשבת וכן בעיר שנמצאת כולה תוך תחומו.

ואף שיסוד כל האופנים הוא שנחשב כל המקום כמקום אחד ביחס לגברא, בכל אופן יש לחלק בנייהו דהיכא ששבת בעיר יותר פשיטא להחשיב לו כל העיר כולה כד"א דמאחר ושבת בה הרי שלגביו עומדת כמקום אחד ונחשבת כולה כמקום שביתתו.

אמנם היכא שלא שבת בה אין סיבה להחשיב כל העיר כד"א אלא דמאחר ובא באמצע שבת לעיר החשיבו לו חכמים כל העיר כמקום אחד ושוב נחשב מקומו כל העיר, אמנם זוהי קולא מיוחדת שהקלו לו.

ומוכח כן משיטת רש"י שהצריך שתהיה העיר מוקפת היכא שמגיע לעיר

הוא מה ששייך להחשיבו כמקום אחד, ולפיכך ס"ל להרא"ה דמאחר שבזמן שהוקף היה הגברא אסור בכל ההקף דהרי כל עוד לא יצא מתחומו אין לו את הקולא שנחשב לו כל ההקף כד"א, וממילא חלק מן ההקף מותר לו (המקום ששבת בו), וחלק מן ההקף אסור לו (המקום שחוץ לתחומו) שוב א"א להחשיבו לו כל ההקף כמקום אחד ואין מקום להקל ולהחשיב לו כל ההקף כד"א.

ובעיי"ז מצינו בירושלמי דס"ל היכא שאנסוהו גוים ונתנוהו סמוך לעיר ב' אמות דלר' עקיבא יהלך ב' אמות חוץ לעיר וב' אמות בתוך העיר, אבל לר"ג מאחר ואם יכנס ב' אמות חיישינן שיבא להלך בכל העיר, הרי שאסור לו להכנס כלל לעיר, ומבואר בירושלמי דפשיטא ליה שלא יקבל את כל העיר מכח כניסתו לעיר, וצ"ב אמאי הלא נכנס לעיר בהתר ואנוס הוא ומדוע לא יקבל כל העיר כד"א.

ולאנ"ל א"ש דמאחר וקודם כניסתו לעיר מותר בהילוך ב' אמות בעיר ותו לא הרי שבעיר כולה אינה עומדת לו כמקום אחד ושוב א"א לו לקבל הקולא של חכמים שמחשיבים המקום כולו כד"א דקולא זו נאמרה רק כמקום שנחשב כמקום אחד.

[**ומה** שהבבלי נחלק ע"ז י"ל דס"ל דנחשב שהגיע לעיר אף קודם שנכנס לעיר, דד"א של אדם היינו שנחשב שנמצא בכל ד' אמותיו ושוב אין העיר מחולקת דמאחר ויש לו בה אמה אחת נחשב שהגיע לעיר עצמה ושוב יש לו את כל העיר כד"א].

וכל שיש לדון בה מצד מה שבהלוך מגיע למקום העיר ודמי לאנסוהו גויים והוליקוהו לעיר אחר ומ"ש היכא שאנסוהו שמקבל כל העיר כד"א והיכא שמהלך ברגליו שאינו מקבל כל העיר ומזה הכריח רש"י שהיכא שיש לו דין אלפיים אמה לא הקלו לו חכמים להחשיב לו העיר כד"א.

ומתבארת ברש"י סברא דא"א לייחס לאדם עיר כמקום אחד באופן שמצדה יש סבה להחשיבה כב' מקומות נפרדים וכגון הכא ששביתתו שייכת רק בחצי העיר.

ובעין סברא זו מצינו בדעת הרא"ה בשמעתין וכן בשיטת הירושלמי דהנה הריטב"א הביא בשם רבו דהיכא ששבת בביקעה והקיפוהו גויים באמצע שבת דאין לו אלא אלפיים אמה ואפי' יצא מתחום האלפיים למקום ההקף [או שיוציאוהו גויים] לא יועיל לו ההקף ואין לו אלא ד"א, וכלשון הריטב"א "אבל בכאן שזה ההקף הוא סביב תחומו ומתחילתו נאסר באותו ההקף לא חשוב כנתנוהו בדיר וסהר ואין לו אלא ד"א" וכו'.

ודבריו צ"ב הלא יצא כבר מתחומו ומה לי שבתוך אותו ההקף הוא נמצא הלא יש לו סבה חדשה להיתר שבא לתוך מקום ההקף ומה שייך כאן סברת "נאסרה" [ובאמת הר"ן פליג וס"ל דמותר בכל ההקף אלא דאף הוא מודה שאם חוזר לתוך תחומו שוב אסור לצאת].

ולאנ"ל א"ש דיסוד מה שהקלו חכמים להחשיב לו כל מקום המוקף כד"א

הרב שלמה נוימן

פרוץ למקום האסור למקצת אופני טלטול

דף מ"ב ע"א

דאיסור הושטה, ולפי"ז א"ש דשפיר חשיב פרוץ למקום האסור דאיכא איסור דרבנן לטלטל שם.

אמנם אכתי איכא חידוש דשייך מקום האסור בחד מילתא ושרי במילתא אחריתי, וכנ"ל.

והנה יל"ע אי שרי לזרוק חפצים ידידיה בתוך האלפיים שלו דהא אסור לו לזורקם לחוץ לאלפיים דהא דין הכלים כרגלי האדם וכדאיתא בביצה לו. ונפסק בש"ע סי' שצ"ז סעיף ג. ושמא אף לדעת רש"י הכא יהא אסור, והנה לדעת רש"י לכאו' שרי דהא נהי דאסור לטלטל הכלים האלו שם מ"מ אי"ז "איסור טלטול" אלא "איסור שביתה" דאסור להוציאן חוץ לתחומן. ולד' החזו"א הנ"ל אף לדעת התוס' הוא משום דגזרו איסור טלטול וכנ"ל וא"כ אף בד' התוס' לא אשכחן להחשיב "מקום האסור לו" מאיסור שביתה לחודה. ואמנם לול"ד החזו"א, אלא כדנקטו כל האחרונים בכונת תוס' (עי' ט"ז ת"ג ס"ק ב' ובב"י הגר"א שם) דס"ל לתוס' דגם מה דאין הגברא יכול לבוא שם סגי לחושבו למקום האסור לו ואף דליכא איסור טלטול על החפץ. א"כ יתכן דאדרבא דרק בכה"ג פליג עליו רש"י כיון דליכא איסור טלטול אלא רק דין על הגברא שאין יכול לבוא שם, אולם אי יהא איסור אחפץ גופא, אף רש"י מודה דעי"ז חשיב פרוץ למקום האסור לו, ולפי"ז בגוונא הנ"ל בחפצים

ואמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפיה נכרים מחיצה בשבת, מהלך אלפיים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה. וברש"י כ' ומטלטל בכולה אפי' חוץ לאלפיים שאין לו רשות להלך מותר לטלטל ע"י זריקה, כלומר מותר לזרוק שם דקיימא לן מחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה, וממילא שמעינן דבתוך אלפיים מטלטל כדרכו דהא מחיצות נינהו.

ובתוס' כתבו מטלטל בכולה ע"י זריקה, נראה לר"י דאף תוך אלפיים מטלטל ע"י זריקה, אבל כי אורחיה אינו מטלטל אלא ארבע אמות, דלענין טלטול כי אורחיה נפרצה למקום האסור לה.

ומבואר בתוס' ב' חידושים, א דאף היכא דאין האיסור טלטול הוא מחמת חפצא דאיסור טלטול אלא מחמת האיסור דהגברא, זה גופא מחשיבו "מקום האסור לו", ומקום שפרוץ לשם חשיב פרוץ למקום האסור לו, ב ועוד חידוש מב' בד' התוס' דשייך "מקום אסור" אף במקצת אופני טלטול, וכגון הכא הא מצי לטלטולי התם ע"י זריקה, ואולם בטלטול כי אורחיה אינו יכול לטלטל שם, לכך השתא חשיב דמקום שביתתו פרוץ למקום האסור בטלטול כי אורחיה.

ואמנם החזו"א סי' ק"ט ס"ק ז' כ' בדעת תוס' דאף לר"נ אמר שמואל איכא גזירה

דידיה שדינם כרגלי הבעלים א"כ כיון דאיכא איסור להוליך את הכלים גופייהו להתם א"כ יתחשב מקום האסור לו. ובזה רש"י מודה לסברת התוס', וצ"ע.

דמייתי ליה, (ואף דגם מה דהתיר שמואל לזרוק בכולה ודאי מיירי בחפצי הפקר דהא חפציו דידיה אסור להוציאן ממקום שביתתו דברגלי הבעלים הן, וכמב' בביצה לו. ובשו"ע שצ"ז סעי' ג'. אולם הכא הוה חפצי הפקר שבא ליטלם אליו ומשא"כ גוונא דשמואל איירי שמוציאן מרשותו ולכך חייש ר"ה לשמא ימשך אחריהן).

וא"כ מבואר בגמ' דאף רב הונא דחשיב למקום שביתתו פרוץ למקום האסור לו אף דאיכא אופן דטלטול המותר, ע"י משיכה. וא"כ חזינן בדעת רב הונא כחידוש הב' הנ"ל בתוס'. דשייך מקום האסור לו למקצת אופני טלטול, ורק אותו טלטול האסור הוא דנאסר, ומשיכה בתוך מקום שביתתו מותרת, דהא לגבי טלטול ע"י משיכה לא הוה פרוץ למקום האסור לה, (וקצת יל"ע דכשעומד בתוך מקום שביתתו מאי שייך משיכה, והאי ליכא הכא גוואי ובראי, ואטו לעולם נדון אי אתי ליטול אותו חשיב משיכה, ואי אתי לסלקם מעליו ל"ה משיכה, וצ"ע).

ומצאתי כע"ז בד' התור"פ בסוגיין דכ' לד' התוס' דאף לר"נ אסור לטלטל כי אורחיה אף בתוך אלפיים, משום דהוה נפרצה למקום האסור לה בטלטול כי אורחיה. וכ' וז"ל ואע"ג דאינו מקום האסור לה לגמרי דהא זריקה שרי בכולה מה בכך דכזה אמרי' לעיל בפרק עושין פסין (כד). דחשיב ליה מקום האסור לגבי כלים ששבתו בתוך הבית, ואע"ג דלא הוי מקום האסור לה לגמרי דהא שרו בכלים ששבתו בחצר, וראיה מבסמוך דגם לר"ה שרי במשיכה ואפ"ה חשיב ליה מקום האסור לה גבי זריקה, מיהו יש לחלק דהא דמתסר כי אורחיה לר'

דידיה שדינם כרגלי הבעלים א"כ כיון דאיכא איסור להוליך את הכלים גופייהו להתם א"כ יתחשב מקום האסור לו. ובזה רש"י מודה לסברת התוס', וצ"ע.

והנה רב הונא פליג וס"ל דמהלך אלפיים אמה ומטלטל ד' אמות, ומתמהי' ונטלטל בכולה ע"י זריקה, ומשני' שמא ימשך אחר חפצו, ומתמהי' באלפיים מיהת לטלטל כי אורחיה, ומשני' משום דהוה כמחיצה שנפרצה למקום האסור לה, וברש"י (ד"ה באלפיים מיהת) מבואר דהכא כיון דאיכא דין דרבנן שלא לטלטל שם ע"י זריקה משום שמא ימשך אחר חפצו לכך הוה ליה מקום האסור בטלטול, ולכך אף בחצי ששבת נמי אסור כיון דהוה פרוץ למקום האסור ורש"י כ' בתו"ד, וכ"ש כי אורחיה דהא אין יכול להלך שם ולטלטל, דמשמע דהאיסור על טלטול בזריקה איכא נמי על טלטול כי אורחיה, וקצת דחוק לומר כן בדעת רש"י דהא מהיכ"ת דרבנן נזקקו לזה, וזריקה דמעיקר הדין משכחת לה אסרוה, אולם לאסור טלטול כאורחיה לא אשכחן דהוזקקו לאוסרו. וא"כ הוא פרוץ למקום האסור לו רק בזריקה, דטלטול כאורחיה לא אסרוהו להדיא, ואעפ"כ מבואר בגמ' דאסור טלטול במקום שביתתו אף בכאורחיה ועיין.

ואיתא בגמ' א"ל רב נחמן לר"ה לא תיפלוג עליה דשמואל דתניא כוותיה, דתניא היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר כולה ובלבד שלא יעבור את התחום ברגליו, במאי מטלטל לאו ע"י זריקה, אמר ר"ה לא, ע"י משיכה, וע"י ברש"י ותוס' דכיון דמכניסו אליו לגואי ליכא למיחש שמא ימשך, וברש"י הוסיף דלאו חפציו הוא עד

לכאן' גם בכוונת התוס' בד"ה וכלתה מדתו בחצי חצר, בסוה"ד שם דכ' דבחדר טפי שכיחא כלים). וכיון דאיכא כלים א"כ אתי לטלטל בכולה. ולדעת ר"ה הא אסור לטלטל גם במקום שמותר לו בהילוך ומשום שהוא פרוץ למקום האסור לו, ומקושיית התוס' שאנן (הנדפס עה"ג) משמע דהבין לדעת רש"י הוא גזירה על הילוך גופיה, דס"ד דיהא אסור להלך אף בחצי דידיה שמא ימשך בהילוכו לחצי האחר, ולפי"ז ריבוי הכלים ענינו דהא לעיל מבואר דעיקר האיסור טלטול הוא שלא יזרוק לאידך חציו שמא ימשך אחר חפצו, ולפי"ז יתכן דזה גופא החשש במקום שיש ריבוי כלים, והנידון הוא על עיקר החשש דשמא ימשך אחר חפצו, אמנם בתורא"ש כ' שדרך אדם לטייל בכל חצירו, ומשמע דהוה חשש אהילוך מחמת עצמו. ולהך פירושא ברש"י חצי חצר זו דינה כדין הבקעה דריש סוגיין, דס"ל לר' הונא דאסור לטלטל בכולה ואף במקום שמותר לו להלך.

ובמסוגר בפרש"י וביתר ביאור בתוס' שאנן (הנדפס עה"ג) מבואר דחצר שאני דכיון דיש בה היתר לטלטל לאחרים א"כ חשיב מחיצה, ולא יתכן לחושבו פרוץ למקום האסור לו. ולכך אף לדעת ר"ה בחצי חצר שרי לטלטל במקום שמותר לו להלך. כיון דלגבי אחרוני חשיב מחיצה (וברש"י טפי משמע דהוא מעליותא במה שנעשו אלו המחיצות מבעו"י ועיין בתורא"ש שתמה על ד"ז דהא לעולם דיניי על המחיצות שנמצאות כעת).

ולכאן' פירוש זה הוא דלא כדעת התוס' הנ"ל דשייך פרוץ למקום האסור רק לגבי טלטול כדרכו ואף דשרי ע"י זריקה, דה"נ נימא דהוא פרוץ למקום האסור לאדם זה ולא לרעהו.

נחמן לאו איסור טלטול הוא אלא איסור הילוך הוא דמיתסר לילך שם לעבור תחומו, אבל איסור טלטול זריקה לר"ה איסור טלטול הוא כו' וכן משמע קצת (כדעת רש"י ולא כדעת התוס') מדפריך לר"ה באלפיים מיהא לטלטל כי אורחיה כלומר כמו לרב נחמן דומיה דפירכא דזריקה, עכ"ד התור"פ, והיינו דהוכיח מדלר"ה חשיב פרוץ למקום האסור לו והגם דשרי לטלטל שם ע"י משיכה, א"כ חזינן דחשיב מקום אסור למקצת מילי. ואח"כ דחה דסוכ"ס אי"ז איסור טלטול, וכנ"ל בחידוש א' דתוס'.

ואמנם רש"י כ' דלא גרסינן להך דחיה, דלא במשיכה, וכ"ה גירסת ר"ח דסיים בה ש"מ, ולכאן' היינו טעמא משום דאילו חשבו ר"ה פרוץ למקום האסור לו ע"כ דאסור בכל מילי. (ונראה דזה כונת השעה"צ בסי' ת"ג אות ד' דמנה שם הראשונים דפליגי על תוס', וכ' שם ובפירושו ר"ח מוכח ג"כ דסבר הכי ע"ש בסוף הסוגיא, ולהנ"ל זה כונתו דכיון דהר"ח לא ניח"ל בגי' זו דלר"ה שרי משיכה הוא מה"ט דלא שייך מקום האסור לו למקצת מילי כדעת התוס', ושוב הראוני דהר"ח כ' בהמשך דבריו להדיא לדעת שמואל, עד אלפיים במקום שיש לו רשות להלך מטלטל כדרכו, וא"כ לדברי הר"ח אלו נתכוין בשעה"צ).

ועוד אי' בגמ' א"ר הונא היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי חצר אין לו אלא חצי חצר, פשיטא, אימא יש לו חצי חצר, האי נמי פשיטא מהו דתימא ליחוש דלמא אתי לטלטולי בכולה קמ"ל. ועיין ברש"י (ד"ה אימא) דהקמ"ל הוא דמותר להלך בהך פלגא. (ועיין ריטב"א דכ' דהחידוש הא דלא חיישינן שמא יטלטל). והחידוש בחצר משום דשכיח בה כלים. (וזהו

וע"ע מכתב החזו"א הנדפס בספר שלום יהודה סי' ס"ב דנראה מדבריו דאף ביו"ט איכא לדין דפרוץ למקום האסור לו, ומשום דיסוד ענינו דא"א לקבוע דין על מחיצות מן המקום, ולקובעו כב' רשויות.

ועיין עוד בהך עניינא לקמן ריש פרק כל גגות דף פ"ט ע"א תוד"ה רב אמר, ועיי"ש עוד בפירוש יתרון האור על המשניות (לבעל האור גדול ממינסק) מה שהאריך שם בדעת רש"י.

ושמא יש לחלק אופן טלטול אחד מטלטול אחר, ומגברא לגברא לא נחלק וצ"ב.

ועיי' ריטב"א דכ' וע"כ הא בשבת מיירי דאלו ביו"ט מודה ר"ה דשרי לטלטל בכל האלפיים ולא הוי נפרץ במלואו למקום האסור דדבר פשוט הוא שמותר לזרוק ביו"ט. וכ"כ הגאון יעקב מדעתיה, והיינו משום דפרוץ במלואו למקום האסור הוא חסרון מחיצה, ולכך ביו"ט מה לי דמחסר מחיצה.

הרב יאיר שמואל קליין

ביאור שי' הראשונים בדין הוציאווהו לדיר וסהר דף מ"ב ע"ב

רוח ל"מ ליה מחיצות אא"כ שבת בהן מבעו"י ובפשוטו נימא כן בשי' הר"מ דמדינא ל"מ כלל דיר וסהר כיון שלא שבת באוירן מבעו"י וקולא הוא במי שהוציאווהו נכרים וע"כ דוקא בשוגג ואנוס הקילו ולא ביצא לדעת.

וטעמא דר"י ור"ע דס"ל במתני' דלעולם אין לו אלא ד"א י"ל דלא ס"ל הך קולא ומוקמי' ליה אדיניה.

אך שי' תו' (דכ"ט ע"א ד"ה והושיבו) דהוציא חוץ לתחום לדעת למקום המוקף מחיצות מהלך את כולה לר"ג ומבואר בדבריהם דזהו מדינא שכ' דכיון דחשבי' כל העיר כד"א אפי' במזיד נמי מהלך את כולה דמזיד נמי אית ליה ד"א עכ"ל. וצ"ב מהא דשבת בבקעה דסוגיין וממתני' דהיה מודד דחזי' דמחיצות שלא שבת בהן מבעו"י אינן מועילות ואיך מהני הכא המחיצות מדינא להתיר להלך בכולן.

והנה תוס' בסוגיין (מ"ב ע"א ד"ה ונכרים) כ' דבירו' מוקי לה כר' יהושע. ודלא כרש"י דר"ג נמי ס"ל כן ורק בהוציאווהו באנוס היקל, אלא בהא גופא פליגי דר"י ור"ע ס"ל דאין לו אלא ד"א מה"ט דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י ור"ג ור"א ס"ל דמהלך את כולה דס"ל דמחיצות מהני גם באמצע השבת וה"ה דבהקפווהו נכרים מהלך את כולה (וכן בהג"א סו"פ כ' דמתני' דהיה מודד וכו' כר"י ודלא כר"ג) ולפ"ז א"ש דמהני מדינא אף ביצא

כתב הרמב"ם (פכ"ז הי"ב י"ג) ואם נתנוהו בדיר וסהר ומערה או בעיר אחרת יש לו להלך את כולה וכן אם יצא לאחד מאלו בשגגה ונוכר והוא בתוכה מהלך את כולה וכו' יצא חוץ לתחום לדעת אע"פ שהוא בתוך רה"י וכו' אין לו אלא ד' אמות עכ"ל וכ' הה"מ ונ"ל שיצא לרבינו זה ממה שאמרו במשנה הוליכוהו נתנוהו ובהא הוא דאמר' דסברי ר"ג ור"א דמהלך את כולה הא יצא לדעת אפי' אינהו מודו וכו' וגם הרמב"ן ז"ל כ' כדברי רבינו כו' עכ"ל. ומבואר בשי' הר"מ דדין נתנוהו בדיר וסהר הוא דוקא בגונא דנאנס או שוגג ולא ביצא לדעת.

וכ"מ בד' רש"י מ"ב ע"ב ד"ה אטו שכ' ובדיר וסהר אע"ג שלא שבת באויר מחיצותיהן מבעו"י כד"א דמיין ליה הואיל ובאנוס יצא מתחומו עכ"ל, וטעמא דמילתא מבואר בדברי רש"י אלו ובע"א ד"ה מהלך, דאיתא בגמ' דשבת בבקעה והקיפוהו נכרים מחיצות אין לו אלא אלפיים אמה שהיו לו מתחילה ומבאר רש"י דטעמא משום דמחיצות שלא שבת בהן מבעו"י ל"מ וכדאיתא נמי במתני' לק' (ס"א ע"א) ולמודד שאמרו נותנין אלפיים אמה ואפי' סוף מדתו כלה במערה, ואפי' ר"ג ור"א ס"ל כן והא דסברי דהוציאווהו לדיר וסהר מהני המחיצות אף שלא שבת בהן מבעו"י התם כיון דאין לו אלא ד"א הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצה כד"א אבל בקונה שביתה מבעו"י שיש לו ב"א אמה לכל

מעובדא דנחמיה (בדמ"ג ע"ב) שיצא ואח"כ הקיפוהו ואי' בגמ' דלר"ג מהני.

ונראה לבאר בשי' תו' דשאני היכא שהוא עדיין במקום שביתתו הראשונה להיכא שיצא כבר ממנו, דכל זמן שעדיין נמצא במקום שקנה שביתה נאסר עליו לצאת ממקום השביתה ידידי וע"ז ל"מ מחיצות ודכולי ביתא כד"א דמי דסו"ס שביתתו נשאר לפי מה דקנה ביה"ש, משא"כ כאשר יצא ממקום שביתתו ויש לו ד"א אי"ז משום שביתה חדשה אלא דד"א חשיב מקומו (ודלכמ"ש לדרך הנ"ל) וע"ז מהני כולי ביתא כד"א להחשיב הכל חד מקום, ומצד מקום השביתה הרי בלא"ה אינו במקום ששבת ואינו יכול לקיים הך דינא ודו"ק. ועפ"ז מתבאר שפיר דאין נ"מ בין יצא לדיר וסוהר או יצא לבקעה ואח"כ הוקף כיון דהמחיצות אינן מועילות שעל ידן יקנה שביתה בכל ההיקף אלא רק להחשיב הכל למקומו. ורק בשבת בבקעה והקיפוהו מחיצות וכן במודד וכלתה מדתו בחצי מערה מודה ר"ג דל"מ המחיצות כיון ששביתתו הראשונה קיימת.

ולביאור זה טעמא דר"י ור"ע משום דלא ס"ל כן דמהני מחיצות לאשוויי הכל למקומו אלא רק לענין קניית שביתה וס"ל דד"א אינו מדין שביתה וכנ"ל.

ויש להוסיף קצת ע"פ מה דמבואר בר"מ (פכ"ז הט"ו) דמי שאין לו אלא ד"א והותר לו לצאת ממקומו ליפנות משום כבוד הבריות עליו לחזור אח"כ לד"א הראשונות. ומבואר לכא' דגדר דין ד"א הוא שקונה בהן שביתה ולא משום דין שלא לצאת ממקומו (וכדרך הא' שכ' בדעת תו') ומבואר גם דמלבד האיסור

במזיד. אך אין נראה כ"כ דזהו הביאור בתו' משום דתנו' מביאים גם את רש"י דאתי כר"ג. וכן בשי' הרשב"א והריטב"א צ"ב דגם הם סוברים כהתו' דיצא במזיד לדיר וסוהר מהלך את כולה והכא פי' דגם לר"ג ל"מ מחיצות שלא שבת בהן מבעו"י ומ"ש.

ולכא'ו נראה לומר דשי' תו' דיסוד מה דמהני מחיצות אף באמצע שבת הוא משום שהשתא קונה שביתה חדשה ויסוד מה דבעי' מחיצות ששבת מבעו"י הוא משום דמחיצות ל"מ לאשוויי כולי ביתא בעצמם אלא רק שעל ידן קונה שביתה בכל המקום והיכא ששבת בבקעה ששביתתו הראשונה קיימת ל"מ מה שהוקף כיון שבשעה שקנה שביתה בביה"ש לא היו המחיצות, אך היכא שיצא בין בדעת ובין שלא מדעת בטל מקום שביתתו בביה"ש וקנה שביתה חדשה בד' אמותיו ובה מהני המחיצות שעל ידן קונה בכל ההיקף.

ולפי' דרך זו יש לבאר פלוג' דר"ג ור"י במתני' דפליגי ביסוד הדין דד"א ביוצא חוץ לתחום דלר"ג הוי שביתה חדשה שקונה בה ד"א ומה"ט כשהוא במקום המוקף קונה שביתה בכולו ולר"י לא הוי מדין שביתה דלעולם שביתתו הראשונה קיימת אלא דמי"מ יש לו ד"א מטעם דזה חשיב מקומו או מטעם אחר וממילא אין כאן שביתה במקום המוקף.

אך מה שיקשה בזה דא"כ לר"ג מהני רק בגונא שיצא לתוך מקום המוקף ורק משהגיע להיקף עמד וקנה השביתה בתוך ההיקף אך בגונא שעמד ואח"כ הוקף ל"מ דהא כבר קנה שביתה בד"א והשתא ל"מ מה שהוקף ויקשה

סובר דזה דבר קבוע דחזי' שאף אם יצא מחויב לחזור) ורק שביתה מבעו"י נקנה בכל ההיקף והיכא שהוציאוהו באונס לבקעה לא הקילו להחשיבו כשבת שם מבעו"י ולתת לו אלפיים אמה, אך בהוציאוהו לתוך מחיצות הקילו בזה וע"כ בהוקף לאחר מכן יש לו כמי ששבת שם מבעו"י ואח"כ הוקף.

והנה כ"ז לפמ"ש בר"מ דדינא דדו"ס הוא קולא משום דאנוס וכרש"י אמנם בגמ' בפשוטו מבואר שהוא מדינא שהרי אמרי' בס"ד דטעמא דר"י ור"ע הוא משום גזירה ודחי' שהוא משום דלא שבת מבעו"י משמע דלר"ג הוא מדינא (וברש"י מבואר בפירושו הראשון בגמ' דגם לס"ד זהו קולא וצ"ב) והר"מ בפיה"מ מפרש דלר"י ור"ע הוא גזירה וכ' הרשב"א דמרבה מוכח שס"ל כן ולפי"ז לכאו' צ"ל שיצא במזיד דאין לו אלא ד"א זהו משום קנס אך צריך ביאור בהנ"ל

ונראה לבאר דבאמת להר"מ זהו מדינא אך אי"ז משום שקונה שביתה בד"א דזהו אינו מדין שביתה, אלא טעמא דמילתא דמהלך את כולה דחשבי' ליה דכל היכא שיצא שלא לדעתו מתחומו ונמצא בתוך היקף מחיצות כאילו הכא זהו מקום שביתתו (ואפ"ל דזהו דוקא ביצא שלא לדעתו משא"כ בעקף לדעתו תו ל"ש לקנות שביתה חדשה וכדיבואר להלן ברמב"ן או דנימא דבמזיד זהו משום קנס וכנ"ל) וכדרך הנ"ל אך אי"ז משום קולא אלא מדינא וע"כ בהוציאוהו לדו"ס מהלך את כולה כאילו שבת הכא מבעו"י ואם הוציאוהו ואח"כ הקיפוהו אף דהשתא זהו מקום שביתתו מ"מ קניית השביתה הוא רק כאשר עמד כאן ואז לא היה בתוך ההיקף אלא דהשתא שהוא מוקף

לצאת ממקום שביתתו יש גם דין חיובי להמצא בתוך מקום השביתה דידיה וע"כ אף לאחר שיצא ממנו מחויב לחזור לו. ולפי"ז מתבאר טפי מש"כ דאפי' אם מחיצות מהני בכל גונא להחשיב הכל מקומו (ולא רק לשעת קניית השביתה) מ"מ היכא שנמצא במקום שביתתו אף שע"י המחיצות חשיב שאינו יוצא ממקומו וא"כ יהני אף להחשיבו שאינו יוצא ממקום השביתה, מ"מ א"א להחשיבו שהוא בתוך מקום השביתה ומצד החיוב להשאר בתוכו ל"מ המחיצות וע"י.

ובשי' הר"מ צ"ב בגדר הדין שכ' בהי"ד מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף המחיצה בשבת יש לו להלך כל אותה המחיצה והוא שלא תהיה יתר על אלפיים אמה ע"כ ויעו"ש בהה"מ מ"ש בביאור דעת הר"מ דהיכא שניתן במקום ואח"כ נעשית המחיצה לא עדיף מאם שבת שם ביה"ש ואח"כ נעשית המחיצה שאין לו יותר מהאלפיים אמה שהיו לו מתחילה, וצ"ב הגדר בזה דהא מדינא ל"מ מחיצות כלל באמצע השבת והקילו ליוצא באונס ואם גדר הקולא הוא שחשיב הכל מקומו אין נ"מ אם הוקף קודם או אח"כ ואם גדר הקולא הוא שמחשבי' ליה כקונה שביתה א"כ יהני רק בהוקף מתחילה וכמ"ש הרשב"א בעבוה"ק (ספכ"ה) די"א דאם הוציאוהו לבקעה ואח"כ הוקף יש לו רק ד"א אך מהיכ"ת שיהיה לו אלפיים אמה בזה, וצ"ל דגדר הקולא הוא שהיכא שנמצא חוץ לתחום לאנסו בתוך מקום המוקף חשבי' ליה כקנה שביתה בביה"ש, והטעם דלולי קניית שביתה ל"מ מידי ההיקף וכנ"ל, ומה שקונה השתא ד"א ג"כ ל"מ דזה אינו קניית שביתה אלא דין אחר (אף שהר"מ

ביצא לדעת אפי' בהיתר. וצ"ב דאמאי לא הקילו
לו כיון שיצא בהיתר.

ויש לבאר דלשי' הרמב"ן גדר הקולא הוא
דחשבי' כאילו ממשיך את שביתתו
הראשונה במקום זה כיון שהיציאה ממקום
שביתתו היה שלא לדעתו וע"כ ל"ב מחיצות אך
ביצא לדעת שעקר ממקום שביתתו א"א שיקנה
שביתה חדשה באמצע השבת. ולהר"מ ביארנו
דרכ היכא שהוא ברה"י אמרי' דחשיב כשבת
הכא ולהרמב"ן זהו אף בעיר שאינה מוקפת.

עי"ז מחשבי' ליה כשבת הכא מבעו"י א"כ דינא
הוא שיהיו לו אלפיים אמה ולא יותר כשוכת
בבקעה והוקף לאחמ"כ ודו"ק.

שי' הרמב"ן דהך דינא דר"ג הוא אפי' בנתנוהו
בעיר שאינה מוקפת כלל וצ"ב בגדר הדין
לשיטתו דמבואר בדבריו שעדים שבאו להעיד
על החודש קודם שתיקנו להם כל העיר
ואלפיים אמה לא היו מהלכים אלא ד"א ואפי'
כל החצר אין להם משום שיצאו לדעת. והיינו
דהא דמהלך את כולה הוא דוקא באונס ולא

הרב בנימין אלטמן

בעניין תחומין למעלה מעשרה דף מ"ג ע"א

הא לא אמרי' אלא קונה עתה שביתה, אבל מד' הגמ' דכשל"ק שביתה למעלה מי' מותר לילך בספינה אין ראייה דכל עוד אינו בקניית שביתה פשיטא שמותר נמי לילך. והא דלא פי' הריטב"א ד' הגמ' דאפי' עמדה וקנתה שביתה נמי מותר לילך דרך למעלה מי', י"ל דהאמת קאמר דאין ג"כ שביתה[.]

ובאמות צ"ב טעם הדבר דל"ק שביתה למעלה מי' [כמבוא' מראייה הב' דגמ'], ולכאוו' הבי' דכל חילוק וגבולות התחום מחוצה לו הם על הקרקע שהוא מקום האדם ובה יש גבול אלפיים, אבל למעלה מי' אין גבולות וחילוקי מקומות והכל כמקום א' ולכן מותר לצאת מהתחום דרך שם, דמקום זה אינו נחשב מעבר לתחום, ואע"פ דמ"מ אי"ז חלק מתחום אלפיים שלו מ"מ י"ל שאיסור תחומין הוא להגיע למקום שהוא 'חוץ לתחומו' ולמעלה מי' לא מיקרי הכי [דהרי הוא כאותו למעלה מי' שבתוך תחומו]. ומעתה לכך נמי אין שביתה למעלה מי' דשביתה אינה ד' מציאותי ששובת כאן אלא זה הגדרה למקום מסוים שכאן הוא המקום ששייך אליו יותר משאר המקומות, ולמעלה מי' שאין גבולות ותחומין ל"ש לייחד מקום לשביתתו. או י"ל דמה של"ק שביתה למעלה מי' משום דל"ח 'מקום' ומה'ט נמי אין בו חילוקי גבולות ותחומין דאי"ז כלל בתורת מקומות.

והצד שיש תחומין למעלה מי' י"ל משום שגם למעלה מי' מישך שייך לקרקע

הגמ' מסתפקת האם יש תחומין למעלה מי', וכ' הריטב"א ב' נפק"מ, א' - דאם שבת למעלה מי' ל"ק שביתה ומותר ליכנס לעיר אף שהספינה הפליגה יותר מאלפיים, ב' שאפי' קנה שביתה למטה מי' מותר לצאת מהתחום ע"י הליכה למעלה מי'. והנה נפק"מ הא' מבוא' בראייה הב' דגמ' - 'כי לא היו בתוך התחום מאי הוי' והיינו דל"ק שביתה ומותרים ליכנס לעיר. והנפק"מ הב' מבוא' מהא דמיבעיא ליה בעמוד [ובפשטות היינו לילך דרך העמוד] וכן ע"י שם [דודאי זהו זהו הספק לענין היציאה דרך למעלה מי']. וצ"ב השייכות בין ב' דינים אלו [ובודאי שייכי כדכ' הריטב"א בד"ה וא"נ בקפיצה שבכלל ספק הגמ' אי מותר לצאת בספינה "כדמוכחא שמעתין", ומאי מוכחא הרי בגמ' פי' שהראיות הם דל"ק שביתה למעלה מי' ומגלן דאם קנה שמותר לצאת בספינה למעלה מי', וע"כ דהיא היא].

והנה מה שמביאה הגמ' ראייה מהא דהחמירו ר"ע ור"י שמא עמדה הספינה הא אפי' עמדה מותר לצאת כ' הריטב"א דהיינו כיון של"ק שביתה, והראיה הב' דכי לא היו בתוך התחום מאי הוי כ' נמי כיון של"ק שביתה, והוסיף דקונים שביתה בירידתם ליבשה ומהכא מוכח כן [צ"ב מה ראה כאן יותר מד' הגמ' קודם של"ק שביתה למעלה מי', ולכאוו' החידוש שראה כאן דאפי' לאחר שהגיע ליבשה לא דיני' ליה כמי שחוץ לתחום שהרי גם לו אין תחום,

וספינה אף שזה הדרך מ"מ ל"ח הילוך בקרקע, וברחב ד' הוי לא תיבעי דהוי כארעא סמיכתא [וצ"ב ספקו של השעה"צ בגשר צר היאך אפ"ל שיהא "ארעא" צרה וי"ל, אך יל"ע מ"ש לומר ארעא סמיכתא הא מפסיק אויר עי' גיטין לענין עציץ]. וזהו הנקט רש"י הכא ובדף מה: הל' יש "איסור" תחומין למעלה מי', היינו האם גם ע"ז נא' האיסור.

ומעתה יש לבאר דכיון שאין איסור תחומין בהליכה למעלה מי' בכלל זה ג"כ שאם שבתו במקום זה א"כ לא חל בשביתתם איסור תחומין דבמקום זה ל"ש שיאמר בהם הגבלת הילוך [וזה ניחא אם שביתה זה ענין מציאותי, אכן אם השביתה חלה מכח האיסור יל"ע אם שייך לומר כן, או דמ"מ יש איסור תחומין בעלמא אף שהכא ליכא] ומיושב הא דמשמע מרש"י הכא דאי עמדה הספינה קנה ד"א [דד"א אינם רק הגבלה אלא מציאות שנמצא בד"א אלו – כך הקילה התורה שנחשב, וכן שביתה מציאות ששובת למעלה מי'] אלא שאין איסור ביציאה.

[**ומש"כ** רש"י דספינה "דמי לקפיצה באויר ואפ"ה אסור" צ"ע דמשמע דמיירי על יציאת הספינה מהתחום והא הכא איירי לענין יציאת האדם מד"א, ואולי הילוך האדם נקבע לפי הגדרת הילוך הספינה דרגלי האדם הם הספינה והילוכו נמדד כהילוך הספינה, וצ"ע].

והראשו' שלא פי' כרש"י שאי"ז הילוך וכו' הוצרכו לומר טעם אחר בלמעלה מי' וכהנ"ל ומה"ט נמי כ' דכלל אין שביתה למעלה מי' [והשביתה במקום הגעתו ליבשה

כתוך י' [ובאופ"א י"ל דאה"נ ב' הספיקות לא שייכי אהדרי בטעמם, אלא דהצד שיש תחומין משום דלמעלה מי' הוי ממש כתוך י' ואין לחלק ביניהם ולכך לכל ענין אין לחלק מה דלמעלה מי', או"ד דלמעלה מי' מיקרי מקום נפרד וא"כ יהא ב' נפק"מ דאינו מקום שביתה ואינו מקום גבולות].

ובשי' רש"י משמע דמת"ש הא' הראיה דאפי' אם עמדה מותר ע"י ספינה דדמי לקפיצה, ומשמע דמ"מ בעמידתה קנה ד"א אפי' דהוי למעלה מי' אלא דמותר לצאת מהן, וצ"ע [וק' לדחוק דרק לענין ד"א ס"ל דיש קניית ד"א למעלה מי' דמ"מ מיקרי תחתיו ולא דמי לקניית שביתה, ודלא כרמב"ן וריטב"א דכ' כן נמי על קניית ד"א דאינה למעלה מי', ועוד דמרש"י לק' מה: משמע נמי דיש שביתה למעלה מי' [ולא רק לענין ד"א] אלא שאינה שביתה האוסרת.

עוד צ"ב שפירש"י בבעיא דגמ' דעמוד רחב ד' חזי להילוך והילוך מעליא הוא ועמוד פחות מד' לא ניחא תשמישתיה, וק' הא קפיצה בשם ודאי ניחא תשמישתיה, אלא דרש"י כ' גבי קפיצה בשם מי הוי הילוך וי"ל דדמיא לעמוד דאי"ז הילוך רגיל אע"פ דניחא תשמישתיה, אולם עדיין צ"ב בספינה מדוע שיהא מותר הא ניחא תשמישי' ולכאו' הוי דרך הילוך.

ויל"ב דהספק הוא בגדר איסור תחומין האם הוא מתייחס להליכה בקרקע שזהו צורת ההילוך הרגיל, או גם כל מעבר אפי' שאינו הילוך בקרקע, ועמוד שאינו רחב ד' דאינו חשיב לקרקע דלא ניחא תשמישתיה מיקרי שעבר באויר ולא הלך על הקרקע וכן קפיצה

חוץ לג' פרסאות ויהא לו רק ד"א, וזה דחה דמדאוו' אין אסור אלא הילוך של יציאה והיינו הילוך ג' פרסאות.

ויל"ע בהלך ג' פרסאות חסר אמה בהיתר ואמה אחרונה באיסור האם עובר, ולכאוו' היה מקום לומר דמודה הרמב"ן דהאמה האחרונה היא הגורמת שיהא יציאה של ג' פרסאות ועובר עליה, אך ל' הרמב"ן משמע דבעי' כל הג"פ [וכן מהא דיוצא לעדות החודש דהתקין ר"ג ולא חיישי' לכה"ג שע"י התקנה יצא מהג' פרסאות משמע דגם בכה"ג אינו דאו', ומבו' שגדר תחומין אינו גרימת הגעתו לחוץ למקומו אלא שע"י הילוך של שיעור מקום זה מוגדר הליכתו למעשה של יציאה ממקומו, ולכך דוקא כשהלך כל הג' פרסאות, וכן מבו' ממש"כ שאחר שיצא ג' פרסאות בהיתר אם ילך עוד ג' פרסאות באיסור עובר [אע"פ שהרי כבר יצא] והיינו דבהכי חשיב מעשה של יציאה.

אולם החזו"א (ק"ב י"ב) הוכיח דאף הרמב"ן מודה כשיצא בער"ש עד אמה אחרונה ובשבת יצא מתחומו דהוי דאו' דבהכי חשיב שיצא ממקומו, וכן הבין בדברי יחזקאל [ולהכי הק' מהתקין ר"ג וכהנ"ל], אכן באו"ש ובקה"י פי' ד' הרמב"ן כהנ"ל דאפ"ה אי"ז דאו', ומה שהק' החזו"א ממתבן (ע"ט) י"ל דהרמב"ן יפר' שהאיסור הוא שיטול מתחום האחר ויביאנו עד ביתו שנמצא מוליכו אלפיים, וכן אי מיירי בתבן שלו א"כ היה בכניסת שבת חוץ לתחום הבעלים ואין לו אלא ד"א [כמבו' בריטב"א ולא כתוס' מז:]: ויש לחוש שיוציאנו מד"א אלו, או י"ל דהרמב"ן יפר' כד' הריטב"א שם דהחשש הוא שהאדם יצא מתחומו.

חלה באמצע שבת]. ולשי' רש"י שיש שביתה אלא שלא חלו איסורי תחומין צ"ע האם שייך לומר שכשיגיע ליבשה יתוספו לו איסורי תחומין דמעתה מתוספת שביתה, וזה חידוש [ובדף מה: אמרי' שמעת מינה אין תחומין למעלה מי', ואעפ"כ אמרי' התם כרגלי כל אדם ולא יותר].

גדר תחומין הילוך או יציאה

כ' הרמב"ן יש מחזרין אחר האיסור דתחומין של י"ב מיל דאו' והלכך אם הספינה הוליכתו ג' פרסאות הוי ספק דאו' אי יש תחומין למעלה מי', ודחה הרמב"ן דאדרבה מדאו' הילוכו ע"י הספינה יותר מג' פרסאות ודאי מותרת היא ואין אני קורא בזה אל יצא איש ממקומו כיון שלא הלך ג' פרסאות ברגליו והיינו שאיסור אל יצא הוא הגבלת ההילוך אבל כשכלל לא הלך אין איסור יציאה מג' פרסאותיו, והוסיף הרמב"ן וא"ת כיון שיש לחוש שקנה שביתה בים ועתה הוא חוץ לד' פרסאות אלו א"כ אין לו אלא ד"א, זה אינו מדאו' דמדאו' אסור רק כשמהלך כל שיעור הג' פרסאות באיסור וכמעביר ד"א ברה"ר ולכך אינו חייב אלא כששוב ילך כשיעור תחומין.

וצ"ב מה בא לב' בתחילת דבריו שאין הילוך הספינה הילוך ושוב הק' שלא יצא מד"א, ולכאוו' נר' דתחילה דן מצד אל יצא דאף שעד עתה הספינה הוציא אתו אם עכשיו יוסיף הוא ללכת ה"ז יציאה שלו וחשיב שיצא מג"פ ונחשב שהביא עצמו למקום שהוא חוץ לתחומין], וזה דחה דכלל אין כאן יציאה מג' פרסאות של הילוך, ושוב דן מצד שסו"ס הוא

ובעיקר הד' באיסור ד"א משמע מכמה דעות דהוי דאו', כ"מ מד' הרמ"א דכ' אם הוא ספק אם הספינה שבתה למעלה מי' או למטה ועתה יצא מאלפיים אזלינן לקולא ומשמע דדוקא משום דתחומין דרבנן וכמש"כ המשנ"ב אבל אם יהא ספק על י"ב מיל ביבשה יהא אסור דהוי ספק דאו', ומשמע דהאיסור לצאת מד"א הוא ג"כ דאו', וכ"מ מד' הגר"א שהק' מדף מה: גבי ליקנו שביתה באוקיינוס וכ' דהוי ספק דדבריהם והק' מהכא על הרמב"ם די"ב מיל דאו', והיינו דס"ל דלשיטתו גם לאחר שיצא הוי דאו', והרמב"ם ס"ל דבכה"ג אי"ז דאו' כיון שלא יצא באיסור ג' פרסאות [ולאבי עזרי היינו דבכל מקום אין איסור ד"א מדאו', וי"ל דזהו לשיטתו דהאיסור הוא הילוך ג' פרסאות ולא הגבלה של יציאה מהמקום ולכך גם דין ד"א לא יתכן שיתחדש מעתה הגבלה של יציאה מהמקום, אבל אם כל תחומין הוא איסור יציאה א"כ שייך לומר שאחר שיצא נא' דין נוסף של יציאה מד"א].

ל' הרמב"ם שאסור לצאת מתחום המדינה שהוא י"ב מיל, משמע שגדר האיסור הוא יציאה מהתחום, אולם הרמב"ם מסיים שאסור לצאת מן העיר י"ב מיל והיינו שכל הי"ב מיל הם חלק מהיציאה, וצ"ל שאמנם הגדר הוא להתרחק מן מהעיר אלא שכל עוד נמצא בתחום עדיין חשיב שייך לעיר וכשיצא מהתחום אז נהפך ליציאה מהעיר.

ולפי"ז היכא שיצא ג' פרסאות פחות פרסה בהיתר ואח"כ יצא פסיעה אחרונה חייב כיון שבפסיעה זו גרם את היציאה. ולאחר שיצא ג' פרסאות [אפי' בהיתר] לכאו' אין

והנה פשוטות ד' הרמב"ן דאם יצא ג"פ באיסור חייב על יציאה מד"א וכמש"כ וא"ת כו' אסור הוא מה"ת לצאת ברגליו חוץ לד"א, וכל תירוץ הרמב"ם דאין לאסור יציאה היכא שהלך בהיתר אבל אם הלך באיסור י"ל דקאי בדבריו שאסור מה"ת, וק' הא לא הלך שוב את שיעור האיסור [ומ"ש מהלך הג"פ בהיתר] והוי כמוליך ה' אמות ברה"ר, וכ' באבי עזרי דאה"נ ודאי אינו חייב עד שיהלך שוב ג' פרסאות ומש"כ הרמב"ן שאסור מה"ת לצאת מד"א היינו רק לסברת השאלה דהיא סברת האוסרים דס"ל שגדר תחומין הוא היציאה ולכך בכל ד"א יצא ממקומו, אבל לרמב"ן ידידה שהגדר הוא הילוך א"כ אפי' יצא באיסור כלל אין איסור ד"א מדאו'. ומה שכ' הרמב"ן דאם הלך בהיתר אינו עובר עד שילך שוב באיסור ה"ה אם הלך באיסור אינו עובר שוב עד שילך שוב ג"פ אלא דבהא לא מיירי אלא מחפש היכן מגיע חיובו ולא אימתי חייב פעמיים.

אכן י"ל דאם הלך באיסור אכן עובר מה"ת על יציאה מד"א דאף שהאיסור הוא הילוך מ"מ הגדר הוא שבהילוך של איסור חשיב ניתוק ממקומו, ואף היכא שכבר יצא בהיתר ג' פרסאות עדיין אם יוסיף לילך ג"פ הרי בזה עשה פעולה של ניתוק מהעיר, וכמו דמדמה לד"א ברה"ר והיינו שהעביר החפץ למקו"א כן הכא העביר עצמו למקום אחר, ולכך י"ל דאחר שנחשב שהרחיק עצמו מתחומו יהא דין נוסף שבמקום זה החדש שהביא את עצמו לשם לא יהא לו שום היתר הליכה רק ישאר במקומו [ברמב"ן גבי מהלכת מתוך ד' כיון שמהלכת ואין לו ד"א בקרקע, לא ניתן לו ד"א שגידרם לא לזוז].

'הילוך' אלא כמו דאסור לצאת מד"א [לאבי עזרי דהוי דרבנן] שאין בזה שיעור הליכה אלא יציאה [וכן כפיצה ע"י שם אסורה, וי"ל] וא"כ גם כניסה לספינה אולי מיקרי יציאה והרשב"ם הוא שחידש דזהו גרמא בעלמא ולא פעולה בגופו לצאת.

אולם מפירש"י בבעיא דיש תחומין מבוי' דספינה ככפיצה ואסור אי יש תחומין אף שהספינה ממילא אזלה [דר"ג ודאי לא הנהיגה בשבת], וכן הריטב"א כ' דתליא בבעיא דגמ' אי מותר להפליג בספינה, ומבוי' דאין להקל משום דממילא אזלה [אך זה יש לדחוק דמבעיא לגמ' לענין להנהיג הספינה], וכ"כ הריטב"א להדיא גבי קרון דאפי' ממילא אזלה אסור והוכיח כן מספינה. והסברא י"ל דגדר האיסור הוא מה שגורם שיהיה חוץ לתחום ולא דוקא ע"י פעולת הילוך.

ובתוס' כ' דרשב"ם חזר בו ואסר ליכנס לקרון בשבת שמא ירד ואין לו אלא ד"א [ובריטב"א הוסיף אבל ספינה מותר בשבת דאין לחשוש שימצא יבשה דלא שכיח], ור"י מוסיף לאסור אפי' בער"ש כיון שיכול לירד מהקרון משאי"כ בספינה אפי' נזדמן לו מקום שיכול לירד אין להחמיר דלא פלוג, ולכאו' כוונתו דכל מה שהתירו כניסה בער"ש הוא משום שלא נחשב למפליג בשבת אבל כשאפשר לו לרדת אין שום מעלה במה שנכנס בער"ש, ובספינה אין להחמיר אפי' כשאפשר לו לירד וא"כ הוי כמפליג בשבת דאסור וכמש"כ התוס' בשם ריצב"א דדמי לשט [ובתוס' נר' דאי"ז טעם לאסור הפלגה בער"ש אלא בשבת] ומ"מ לא פלוג ונחשב ככניסה בער"ש.

לחייבו אם שוב יצא מעוד ג' פרסאות שהרי כבר יצא במקומו, ודין ד"א הוא דין נוסף.

ואי נימא דד"א הוי דאו' צ"ל דהוא דין נוסף דכשיצא ממקומו אסור לצאת ממקום עמידתו [ואולי זו זכות שנתנה לו התורה שתחליף למקום שהיה לו יהא לו עתה מקום זה של ד"א], או בנוסח אחר י"ל דבאיסור תחומין נאמר שלילה לכל מקום אחר משביתתו, וכמו שאסור להגיע לשם כן גם כשהגיע חשיב שאין רצון התורה שיהא במקום זה וכל יציאה מד"א ה"ז ה"ז שוב המצאות במקום זה אבל כשנשאר במקום עמידתו ה"ז רק המשך להמצאותו הקודמת [וכ"ז ניחא טפי לגדר הנ"ל שהאיסור הוא יציאה].

ובאו"ש כ' שאם ילך עוד ג' פרסאות עובר שוב, וצ"ב מה שייך לומר כן לשי' הרמב"ם שהאיסור הוא יציאה, ולכאו' צ"ל דס"ל שאין האיסור יציאה אלא הליכה של שיעור התרחקות מהעיר וגם לאחר שכבר יצא אם ילך שיעור זה ה"ז שיעור של התרחקות [ואולי עפי"ז י"ל גם אם האיסור הוא יציאה וע"פ הנ"ל [בענין יציאה מד"א] דס"ל שאם יוצא מד"א אי"ז ממש המצאות חדשה חוץ לתחום אבל כשיוצא ג' פרסאות שהרי זהו שיעור ההתרחקות מהעיר והתנתק שוב מהעיר י"ל שעתה הרי הוא כהמצאות חדשה חוץ לעיר, וצ"ע].

בתוס' כ' בשם רשב"ם דמותר ליכנס בספינה בשבת דספינה ממילא קאזלה ואין בזה איסור תחומין ולכאו' זהו כד' הרמב"ן, אמנם י"ל דגם לרמב"ן הרי מדרבנן גדר האיסור אינו

בד' ר"י דהמשך הנסיעה בקרון הוי כיציאה [ויתכן נמי דר"י אוסר ליכנס לספינה בשבת לא רק משום שט כריצב"א אלא כסה"ת דבהכי חשיב יציאה].

סיכום החששות ביציאה בספינה: א) ריצב"א בתוס' כ' דבשבת אסור שמא יעשה חבית של שייטין או שמא ינהיג הספינה ד"א. ובס' התרומה כ' דמה"ט נמי אסור בער"ש, ועי' ב"י שהביא צד זה. ב) בס' התרומה פליג על קולת הרשב"ם באזלה ממילא, דגם בהא חשיב מהלך, אלא שספינה מתיר בער"ש.

לגבי קרון - כ' התוס' בשם רשב"ם שאסור ליכנס בשבת שמא יפגעו בו לסטים או ישכח וירד ואין לו אלא ד"א וספינה לא חששו דספינה בלב ים ולא שכיח שירד [מדכ' שמא 'ישכח' משמע דאסור לירד, וכ"כ הריטב"א דכשתעמוד הספינה לא יזוז ממקומו ליבשה, וכ"כ לק' מד. דרק ר"א מתיר לצאת מתוך ההיקף אבל לר"ג אסור, וצ"ב א"כ מדוע הריטב"א והגה' מרדכי כ' שמא ירד ואין לו אלא ד"א וישכח ויעבור את התחום ולא פירשו משום שמא ירד, ומהרי"ק (מ"ה) כ' שמא יפגעו לסטים או שמא ירד, אמנם הרמב"ן כ' דאפי' יש תחומין למעלה מי' יכול לצאת מהספינה ויהא לו ד"א]. ב) כ' בהג' מרדכי שיש לחוש שמא יצא עם הקרון חוץ ליי"ב מיל דהוי דאו' [וכן רכוב, ומראייתו גבי אחר מב' דגם אלפיים אסור, ובב"י כ' מתרומה"ד דברכוב ליכא איסור וכספינה]. ג) עוד טעם לאסור משום משתמש בבע"ח.

ברמב"ם בתשו' מב' דבים וכרמלית ליכא איסור תחומין מדאו' דלא דמי

ובאופ"א יל"פ כוונת התוס' דס"ל לר"י לאסור בקרון מצד תחומין דכיון שיכול לירד א"כ השארותו בקרון ה"ז כהליכה וחשיב שגורם יציאה מהתחום, אבל ספינה אפי' נודמן לו מקום לירד לא פלוג וחשיב דיציאתו היתה בער"ש ולא גורם עתה יציאה מהתחום. ולפי"ז נמצא גדר אמצעי דאין האיסור דין בהילוך [דא"כ מה האיסור בקרון] ולא דין ביציאה [דא"כ גם ספינה כשנודמן יבשה הא סו"ס גורם יציאה], אלא גדר של צורת יציאה דבקרון אסור ובספינה אי"ז צורת יציאה כיון דבדרך כלל לא נמצא יבשה [וצ"ב]. [ויש שפי' כוונת התוס' דכשיכול לירד מהקרון יש לאסור משום שמא ירד, אך זה אינו במשמע המשך ד' התוס' בספינה, וכ"מ במהרש"א, ובקה"י נר' כפי' ב'].

והנה כסה"ת כ' דלא כרשב"ם אלא אפי' שהספינה הולכת ממילא הישראל עצמו מהלך עושה איסור שהולך חוץ לתחום, ולפי"ז ה"ה אם הספינה התחילה להפליג בער"ש, אלא דכ' דהיינו דוקא בקרון שיכול לירד אבל ספינה לא החמירו כ"כ. וצ"ב כוונתו.

ויל"ב דס"ל שהליכה לאו דוקא ברגליו ואי"ז ענין של פעולה בגופו אלא כל צורה של מעבר שנעשה לדעתו חשיב שמוציא עצמו מהתחום, אך צ"ב א"כ מדוע בספינה מתיר בער"ש, ומבו' שלא המעבר לכשעצמו סיבת החיוב אלא רק אם אפשר להכליל את המעבר בפעולה שעשה בשבת שנכנס לספינה ובוה נחשב שגרם לכל השהות בספינה שיש לראותה כהילוך, אבל נכנס בער"ש הילוכו מתיחס לכניסה של ער"ש שאז גרם להילוך זה, ובקרון שיכול לירד אפי' בער"ש נמי אסור דהמשך נסיעתו הוי ככניסה חדשה בשבת, כעין משנ"ת

והנה בביאה"ל (ת"ד) כ' דדוקא במים יש להקל דאין תחומין מדאו' ומשום דלא דמי לדגלי מדבר כלל, אבל ביבשה אפי' אי הוי כרמלית יש להחמיר אפי' שאינו דומה לגמרי לדגלי מדבר, וצ"ע מנין חלוקה זאת של "אינו דומה כלל" ו"דומה לא לגמרי", ומאי שנא מהוצאה דבעי' דומה לגמרי לאפוקי כרמלית, ולהנ"ל י"ל דים אכן חשיב מקום שאינו מעבר אבל כרמלית חשובה נמי כמקום מעבר, ומה דשאני תחומין מהוצאה דבתחומין היינו נמי כהנ"ל כמו לענין מקו"פ דבתחומין שאין ענין של הנחה אין חשיבות לרשות רק למעבר, משא"כ בהוצאה ומעביר ד"א.

סיכום בגדר תחומין - לרמב"ן איסור הליכה [ואף שתחילת ההליכה הרי אינה בגדר איסור מ"מ כשנסוף יצא ג"פ הרי גם ההתחלה היא תחילת פעולת האיסור], ויתכן שהגדר איסור להעביר עצמו למקום אחר [וגם כשכבר יצא בהיתר ג' פרסאות אסור לצאת עוד ג"פ דזהו שיעור של התרחקות], וכשיצא בהיתר עד פסיעה אחרונה של הג' פרסאות י"ל דזהו פסיעה של התרחקות או י"ל דאי"ז מעשה מושלם של התרחקות אלא שממילא הוא מרוחק.

לרמב"ם הוא גדר יציאה [ואם עובר על עוד ג' פרסאות היינו לא רק יציאה מהעיר אלא כל יציאה משיעור מסוים שנחשב כמקום הסמוך לעיר ואפי' כשכבר יצא אם מוסיף להרחיק עוד שיעור כזה].

לתוס' וסה"ת צורת יציאה היא גם בכך שיכול לירד ונשאר בקרון וגרם לו לעבור

לדגלי מדבר והוי הילוך לרבים, וכ' דא"א שהמעביר ד"א בכרמלית פטור ואם יצא מתחומו חייב [והביאה"ל הק' ממ"ד דיליף תחומין ממגרשי הערים והוי כרמלית, וי"ל דאה"נ אלפיים דידיה הוי אפי' בכרמלית והרמב"ם מיירי לדידן דילפי' י"ב מיל מאל יצא דומיא דדגלי מדבר], וצ"ב מה השייכות בין הוצאה לתחומין, ולכאו' נר' דברה"ר כל מקום חשוב בפנ"ע אבל כרמלית אף שאי"ז ממש כרה"י דיהא כד"א מ"מ אין חילוק מספיק בתוך המקום וכולו נחשב כמקום אחד, ולכך גם לענין תחומין שגדר האיסור הוא שעובר למקום אחר בכרמלית אי"ז מקום אחר.

אולם צ"ע מדוע עמוד עשרה ורחב פחות מד"ט אי יש תחומין למעלה מי' אסור מדאו' [כמבו' בשו"ע דלענין י"ב מיל והוי דאו' מחמירם] הרי לענין הוצאה הוי מקום פטור [ולא נחשב כל מקום כמקום נפרד].

ואולי צ"ל ב"י אחר דרה"ר הוא מקום המוגדר למקום מעבר, ומשא"כ כרמלית ולכך איסור הוצאה ותחומין הם על מקום המיועד להעביר בו חפצים ממקום למקום וכן למעבר של אדם ממקום למקום והתורה אסרה שלא נשתמש במעבר זה [וניחא טפי לגדר הרמב"ם דתחומין הוי נמי איסור יציאה א"כ דמי להוצאה], אבל כרמלית כמו שאינו באיסור הוצאה כן לענין תחומין, ולכך עמוד גבוה עשרה אפי' שלענין הוצאה הוי מקום פטור זהו משום שלהוצאה בעי' עקירה והנחה של חפץ ולכך דוקא תוך י' זה מקום של שימוש ברה"ר, אבל בתחומין שהעיקר שעובר במקום זה בהא אפי' מקו"פ יש לו חשיבות של רה"ר שיחשב מקום מעבר.

ממקומם אלא ה"ה כרגלי כל אדם, והא הכא היו הגשמים במקום שאינו ראוי לקנות שביתה, ותי' [וכן תי' הרשב"א] דדוקא אדם קונה באמצע שבת כיון שדעתו עכשיו לקנות שביתה [עכשיו- לכאור' ר"ל כשמגיע באמצע שבת], אבל מים וכלים שאינם לדעתם כיון שלא קנו שוב לא יקנו שביתה לעצמן, וצ"ב מדוע כדי לקנות באמצע שבת בעי' דעת ואי"ז כקניית ביה"ש דמהני גם לכלים.

ויל"ב דהנה מה שקניית שביתה הוא בביה"ש י"ל משום שאז חל הדין של אל יצא איש ממקומו ולפי מה שהיה בשעה זו 'מקומו' כן חל הדין אל יצא ממקומו זה, ואם ל"ש שביתה וכישן התפרש האל יצא לד' אמותיו ול"מ מה שאח"כ רוצה לקנות שביתה, אבל היכא שבביה"ש היה במקום שאינו ראוי לקניית שביתה י"ל שאפי' אם חל הדין מ"מ אינו חל לפי מצב העכשיו אלא כפי מה שיהיה בעת שיהיה שייך בקיום תחומין, ומעתה י"ל שכ"ז דוקא באדם שדעתו עכשיו לקנות שביתה מיקרי שעתה הגיע זמן קיום התחומין, אבל גשמים שאינם לדעתן אע"פ שבביה"ש קונים חפצי הפקר אבל אינם יכולים להתייחס לפי הזמן שיהיה אח"כ.

ויש לב' יותר דאדם שהשביתה מתקיימת גם בדעתו שבדעתו לקבוע מקומו כדין התורה י"ל שהאיסור מתייחס לפי מקומו שיבחר אח"כ, דכבר עתה כך נידון - שבעתיד יהיה לו מקום, אבל כלי אין מקומו אלא מכח דין התורה שנותן לו מקום, לכך דין האל יצא לא מתייחס לכך שיש לו מקום דעתה הוא ד' שאין לו מקום וכשיגיע שבת תהא התחדשות של מקום.

התחום. ולפירש"י נסתפקה הגמ' באם עצם הכניסה לספינה חשיב למעבר ויציאה מהתחום.

אולי יתכן גדר נוסף שהאיסור לגרום לשהות חוץ לתחום [וצ"ע אם שייך לומר כן בש"י הריטב"א, בשבת יט. כ' דמשום תחומין אפי' רביעי וחמישי נמי יהא אסור, אכן משמע בריטב"א דספינה שהוציאתו מתחומו ועתה היא למעלה מ' מותר לירד הימנה ליבשה אלא דלא יהא לו אלא ד"א [וכ"כ בשעה"צ, ובחזו"א] ואף שגורם לעצמו להיות חוץ לתחום, ואולי י"ל דאי"ז בצורה של גרימת האדם אלא שמאליו נמצא חוץ לתחום והאדם רק ירד מהספינה [ג.ב. צ"ע מש"כ הריטב"א בשבת שם דנכנס בשבת מותר מדין ר"ג, ולמה לא כ' מדין למעלה מ', וכן אמאי הצריכו שם שביתה הא להתירו בכל הספינה מהני למעלה מ'].

בענין קניית שביתה באמצע שבת

מבד' בגמ' שאם אין תחומין למעלה מ' וירדו באמצע שבת חוץ לעיר מותרים ליכנס לעיר, ולא אמרי' שאין להם אלא ד"א, וכ' תוס' (מה:): דהיינו משום שבביה"ש שהוא שעת קניית שביתה היו למעלה מ' ולא קנו שביתה בשום מקום ולכך כשבאו בתוך י' היה להם שביתה והיה להם אלפיים לכל רוח.

והק' הראשון (מה:). מ"ש ישן לרבנן שלא קנה שביתה בביה"ש ולא אמרי' שיקנה כשיעור, ותי' הריטב"א דדוקא כשבביה"ש היה במקום שאינו ראוי לקנות שביתה אבל אם היה יכול לקנות ולא קנה איבד שביתתו, עוד הק' (מה:): מגשמים שירדו ביו"ט דאע"פ שחפצי הפקר קונים שביתה [דלהכי בירדו בעי"ט יש להן אלפיים] מ"מ אינם קונים בירידתם אלפיים

לו שום גבול הליכה, אכן הבי' לכאוו' דהכא הרי אזלי' למ"ד חפצי הפקר קונים שביתה א"כ קונים נמי ד"א ולכך לא יזוו ממקומן, דד"א ודאי קונים גם באמצע שבת [כמי שהוציאוהו], אבל לק' עסיק במ"ד כרגלי הממלא דהיינו שחפצי הפקר ל"ק שביתה [וכן ההיא דחבית צז: מוקמי' דהיינו כמ"ד אינם קונים שביתה] א"כ גם ד"א לא יקנו [ולפי"ז צ"ל דישן דאמרי' דהוי כהפקר אי"ז ממש דא"כ היאך לרבנן קנה ד"א, אמנם אפ' דקנה הד"א כשניעור, ונפק"מ אי שרי לאחר להזיזו בשנתו].

אכ"ז כ"ז קצת דוחק בכונת הרשב"א דלא הזכיר הכא ענין ד"א אלא דכיון של"ק שביתה לא יזוו ממקומן ולא משמע מדין קניית ד"א, ויותר נר' דס"ל דכל מה של"ק שביתה חל עליו דין איסור וה"ה מוגדר כאילו יצא מתחומו דהא בידו היה לקנות שביתה ולא קנה, ולכך לא יזוו ממקומן, וכ"ז דוקא אי חפצי הפקר קונים שביתה אז שייך הגדר הנ"ל, אבל אם בכלל אינם שייכי בקניית שביתה ל"ח ש"לא קנו שביתה" דהא כלל אינם שייכי בזה ולא שייך שיחול דין איסור אלא אדרבה אין גבול להילוכן.

ועיצם תירוץ הרשב"א צ"ב מהי סברת ב' החילוקים [ובר"ן כ' רק את חילוק הגרירה], ועוד מה אכפ"ל מאיזה טעם ל"ק שביתה אם משום שהיה במקום שאינו ראוי או משום שישן.

ולפמשינת י"ל דכיון שהגשמים היו במקום שאינו ראוי לכך לא חל עליהו דין איסור הנ"ל שכשל"ק שביתה הוי כחוף לתחום דהא היו במקום שאינו ראוי, ולא חל עליהם ההגבלה דאין להם אלא ד"א, ועוד הוסיף

וברשב"א נר' הא דמחלקי' דאדם דעתו עכשיו לקנות שביתה, "עכשיו" היינו בביה"ש שדעתו לקנות שביתה למקום שיגיע [בהמשך] באמצע שבת, וכמו לאידך גיסא גשמים דאינם במקום הראוי דהיינו בביה"ש, וכ"מ בר"ן. אולם ברישב"א י"ל כהנ"ל ד"עכשיו" היינו בשבת דעתה דעתו לקנות שביתה. ואולי מש"ה הרשב"א לא הק' מישן דל"ק שביתה כשניעור דגם התם לא היה דעתו בביה"ש לקנות שביתה, אבל הרישב"א הוצרך ליישב דישן היה במקום הראוי וכו' הא לא"ה היה קונה משום שדעתו עכשיו – בשבת עצמה לקנות שביתה.

היכא דל"ק שביתה מה דינו – הנה בגשמים אמרי' דכשיורדים באמצע שבת לא קונים לעצמם כדן נכסי הפקר, וכן בישן אמרי' דל"ק כשניעור באמצע שבת, ומ"מ חלוק גשמים מישן דגשמים כשמגיעים ליד הזוכה בהם ה"ה קונים שביתה כרגלי הממלא [כ"כ תוס' וכן רמב"ן רשב"א ורישב"א דזהו הפי' כרגלי כל אדם], והק' הרשב"א מדוע בגשמים לא אמרי' דכין של"ק בביה"ש שוב לא יקנו ולא יזוו ממקומן, וחילק הרשב"א ב' חילוקים דבגשמים היו בביה"ש במקום שאינו ראוי לקניית שביתה, ובגשמים שייך לומר שה"ה נגררים אחר האדם, משאי"כ בישן ל"ש באדם להגרר והוא לדעתו עומד, וכיון שהיה במקום הראוי לקנות ול"ק שוב לא יקנה.

והנה עיקר מש"כ דהיכא דל"ק שביתה א"כ אין לו אלא ד"א צ"ב דבהמשך ד' הרשב"א [בקו' על הראב"ד, וכן מה שפי' אההיא דלק' צז: דמיירי שלא זכה בכל החבית] מכו' דהיכא של"ק שביתה אדרבה מעתה אין

שביתה כלפיהם [ול"ד לישן שלא חל שום דין], אבל ירדו באמצע שבת חל הדין רק בשבת.

והטעם דמהני משום גרירה צ"ב, ולכאוי' היה נר' דבגרירה לאדם הרי האדן בכחו לחדש בהם דין שביתה, אך זה ק' שהרי גם אדם אינו יכול לקנות שביתה באמצע שבת רק משום שדעתו עכשיו לקנות שביתה כמוש"כ הרשב"א, וא"כ צ"ב מעלת הגרירה לקנות שביתה באמצע בת. וכן יש לשאול היאך מהני גרירה בנהרות המושכין דניידי [אי הוי משום גרירה. עי' לק'], והיאך יהו עדיפי מהאדם בעצמו לש"י הר"ן דבירד מהספינה דנייד אינו קונה שביתה באמצע שבת.

ולכאוי' יל"ב דכל מה של"ק באמצע שבת היינו שלא מתחדש דין שביתה [וכהנ"ל] ובדין גרירה נא' שאי"ז דין שביתה עצמי שניתן לכלי אלא שהוא נגרר לשביתה הבעלים, דקניית שביתה אצל כלי האדם אינה דין חדש של שביתה אלא זה מסתעף משביתת האדם ומקבלים שביתה בתור נכסי האדם [דהאדם עם ממונו כחד חשיבי וממילא כלולים בשביתתו].

ואולי זהו בי' הרשב"א דכ' ב' חילוקים לקניית שביתה באמצע שבת, דלא סגי בגרירה אלא כשהיו בביה"ש במקום שאינו ראוי, דבכה"ג לא עמדו מעולם בתור עצמאים כדי לקנות שביתה ויש לראותם כתלויים בבעלים, אבל כשהיו במקום הראוי א"כ בזמן קניית השביתה לא היו בצורה זו של נכסי הבעלים, וצ"ע.

ובנוסח אחר י"ל עפמשנ"ת דאין קנייה באמצע שבת משום שחל בביה"ש

הרשב"א דהגשמים אף עתה כל קנייתם היא מכח הגררות אחר המוצאן, ועל מצב זה ודאי שלא חלה הגבלה של "אין להם אלא ד"א".

והנה הרשב"א והריטב"א כ' גבי של עולי בכל כרגלי הממלא דהיינו אפי' נתנם לאחר ה"ה כרגלי הא', דכיון של"ק שביתה ואינן לדעת עצמן [אלא נגררים אחר הבעלים] ה"ז שמילא מהם ראשונה כבעלים, דיש ברירה והוברר הדבר דלדידיה ניהו וה"ה כרגליו. וא"כ בגשמים שירדו בשבת דכ' התוס' והראשון' דהוי נמי לממלא הא' צ"ב היאך שייך שיתברר שקנו שביתה מביה"ש, וכן הק' בגאוי', ולכאוי' צ"ל דכיון שבכניסת שבת היו במקום שאינו ראוי אין דנים אלא על עת שבא לעולם שמאז התברר דלדידיה חזו.

ויצ"ב אם אכן קונים שביתה מדין ברירה מה הוצרך הרשב"א לב' דנגררים אחר הבעלים ומש"ה שאני מישן נימא דבדידהו שייך ברירה, וצ"ל דהא אי"ז ברירה גמורה שהיה שלו מביה"ש דלמה שיתברר כן והרי רק בשבת התחדשה זכותו [וכמשה"ק הראב"ד] אלא שהברירה היא כאילו ידעי' ביה"ש שעומד עבורו ולכך החפץ קונה את שביתתו, אבל ודאי קניית השביתה נעשית באמצע שבת ולזה בעי' לגרירה דלהכי עדיף מישן.

ומשמע מד' הרשב"א דבבור עולי בכל אי"צ להגיע לגרירה, דהק' רק מירדו בשבת וכן תירוצו הוא דוקא בגשמים שהיו במקום שאינו ראוי, ואולי הב' דהחיסרון בקנייה באמצע שבת הוא לא חיסרון בקנייה המעשית, אלא בהתחדשות דין שביתה, ולהכי בור עולי בכל שבביה"ש לדידיה חזו [ברירה] כבר חל דין

מקום שאינו ראוי אבל נייד הוא רק חיסרון באפשרות הקנייה. ועדיין צ"ע דהא מפו' בגמ' בנהרות המושכין דה"ה כרגלי כל אדם ופי' הראשו' והר"ן דהיינו לממלא, ומבו' שיש קניית שביתה באמצע שבת גם כשלא היו למעלה מי'.

אכן י"ל דהתם משום גרירה נגעו בה [כד' הר"ן בגשמים שירדו בשבת], אך לפי"ז יהא מבו' דגרירה מהני גם בדבר שלא היה בביה"ש במקום שאינו ראוי [ואכן הר"ן לא הזכיר ענין זה - כרשב"א - אלא רק גרירה], [והרשב"א ס"ל מסברא דהוי מקום שאינו ראוי. ואולי אי נימא דכל מה דמהני גרירה לרשב"א הוא רק משום דהוי נמי במקום שאינו ראוי א"כ איכא הכרח לרשב"א דחשיב מקום שאינו ראוי].

אך י"ל עוד דאדרבה כיון דס"ל לר"ן דהוי כמקום הראוי א"כ כבר חל על הנהרות המושכין דין שביתה בביה"ש, ועדיפא מגשמים שירדו דבעי' למייתי מדין גרירה דהכא אפי' בלאו דין גרירה וכמשנת"ל בד' הרשב"א דבכור עולי בכל דהוי במקום הראוי אי"צ להגיע לגרירה.

והנה בנהרות המושכין דכרגלי הממלא אם הנהרות של הפקר לכאו' בעי' נמי לדין ברירה, ולרשב"א הוי כגשמים שירדו בשבת דהברירה היא מעת שבאו לעולם, ולהר"ן הברירה תהא מביה"ש שכבר אז חל דין שביתה אלא שלא היה בידו לקנות [ולבי' הא' הנ"ל דבעי' לגרירה ק"ק היאך יתברר מביה"ש שביתה זו, אך אי אי"צ לגרירה ניחא].

אך י"ל עוד דהכא אי"צ להגיע לברירה דכל מה דבעי' ברירה הוא כדי שלא היה זמן שהחפץ נידון כלא קונה שביתה [דא"כ לא

הגבלה שלא יזוז ממקומו, וא"כ י"ל שכל מה שחלה ההגבלה זה שבתור עצמאים לא יקנו אבל בתור נגזרים לבעליהם לא חלה ההגבלה.

ומה"ט נמי מבו' הא דבעי' לברירה ולא אמרי' אחר דאיכא גרירה ונצטרפו הכלים ונכללו לשביתת האדם - מה צריך לברר זאת למפרע, דאלא"ה היה זמן שהחפץ נידון לעצמו ולא קנה שביתה ולכך לא יתחדש לו שביתה [או משום שלא מתחדש בשבת או משום שהופקע מהשביתה בביה"ש], אבל כיון דאמרי' ברירה א"כ מביה"ש או מעת שבא לעולם [בגשמים שירדו בשבת] כבר היה ראוי לו ולהגרר עמו בשביתתו.

והנה בענין מינד נייד - הרשב"א (מג סוע"א) הק' דמשמע בגמ' דאי יש תחומין למעלה מי' אתיא כפשטה מתני' דעובדא דר"ג מסתכל הייתי וכו' והא ספינה מינד נייד ול"ק שביתה בביה"ש, ר"ל וא"כ כשירדו מהספינה קנו שביתה, וכמו בירדו מלמעלה מי' [אם אין תחומין למעלה מי'], ותני' הרשב"א דמיירי בעמדה הספינה [ומשמע ברשב"א דלמסקנא דמהלכת ברקק א"כ ניחא נמי לקושיא זאת, ואולי דכיון דמהלכת ברקק לא מיקרי מהלכת, וצ"ע]. ומבו' בקו' הרשב"א דכשהיה נייד בביה"ש יש קנייה באמצע שבת, וכ"כ הרמב"ן (מג. בסו"ד).

אולם הר"ן תי' דאפי' הספינה מהלכת נמי ל"ק שביתה באמצע שבת וכמו ישן דכיון שהיה במקום הראוי לקנות שביתה ול"ק שוב לא יקנה. והיינו דרק משום גרירה קונה. וצ"ב מ"ש מהמבו' בגמ' דאם ירדו מהספינה למעלה מי' קונים באמצע שבת, ולכאו' מבו' דס"ל לר"ן דחיסרון נייד אינו כלמעלה מי' דהתם חשיב

שהשביתה חלה רק באמצע שבת הרי היא חלה ברשות הזוכה ואין שעת נפילתן אוסרתן עליו.

וצ"ב כוונתו מדוע לא קונים הגשמים במקומן, ולכאור נר' דבאמצע שבת אין רגע מסוים שבו חל השביתה כדוגמת ביה"ש, אלא העיקר שיחול שביתה באיזה זמן, וביד הזוכה לקבוע שאצלו תחול השביתה. וצ"ב.

והנה הביא הרמב"ן יש מן המפרשים [הראב"ד] שכרגלי הממלא היינו כל זמן שהם אצלו אבל נתן לחבירו ה"ה כרגליו, וכ' דזה אפשר ונכון לפי הענין שכתבנו ונאמר דשביתה דאמצע היום מבטלת שביתה דאמצע היום, וצ"ב, ולכאור מבו' דשביתה אמצע היום חלוקה משביתה דביה"ש, דשביתה דביה"ש היא שביתה המגדירה וקובעת את מקום החפץ לכל השבת, משאי"כ באמצע שבת ל"ש להגדיר שזה מקומו לכל היום דהא בתחילת שבת לא היה כאן, אלא הגדר הוא דמ"מ עתה זהו מקומו, וכשינתן אחר מקומו ישתנה. ולפי"ז מבו' יותר מש"כ הרמב"ן דהגשמים קונים שביתה אצל הזוכה ולא במקומן וחלוק מכל שביתה דביה"ש, והיינו משום דאפי' אם נימא דלא כראב"ד אלא מקום לא משתנה אבל מ"מ אין זה חשיב כמקומו לכל השבת, ולכך הזוכה בהם בכחו לעכב שהשביתה תחול אצלו, ועדיף מה שהוא קובע את מקום החפץ ממה שמאיליו נקבע למקום החפץ, ומשאי"כ בביה"ש שזו שביתה גמורה לכל השבת ל"מ קביעת האדם כיון שהרי לא יאה זו שביתה לכל השבת.

עוד יתכן דעדיף שיקנה החפץ שביתה האדם שאי"ז שביתה חדשה באמצע שבת, מאשר שיתחדש שביתה.

יתחדש בו שביתה] אבל בנהרות י"ל שהחיסרון הוא בכל האפשרות קניית שביתה דחפצא כזה אינו יכול לקנות שביתה. ולכך לענין גרירה לאדם יכול להועיל באמצע שבת דלא ליקרי התחדשות שביתה, ולא מיקרי שהכלי הופקע בביה"ש משביתה [דניבעי לברירה, דמה"ט בעי' לברירה], אבל לענין אדם היורד מהספינה דנייד ל"מ לקנות עתה כיון דמ"מ ה"ז התחדשות שביתה.

שי' הרמב"ן – הרמב"ן הק' ג"כ קו' הנ"ל מדוע אמרי' "כי לא היו בתוך התחום מאי הוי" הרי בשבת אין קונים שביתה כדחזי' בישן לרבנן וגשמים שירדו בשבת. ובתחילה תי' הרמב"ן דאי אין תחומין למעלה מי' הוי כשבת בתחום העיר [משום שבאפשרותו לילך לעיר או כיון שאין חילוק תחומין ומקומות למעלה מי' הכל חשיב כמקשה אחת ואם שייך מקצתו שייך כולו], עוד תי' דכיון דדעתן ליבשה הוי כהחזיק בדרך דבביה"ש קנה שביתה במקום פלוני [ואפי' שעתה אינו בתוך אלפיים למקום זה, כיון דמ"מ בידו להגיע לשם אם אין תחומין למעלה מי'. וצ"ב אמאי ביבשה לא אמרי' דמצי להגיע דרך עמודים למעלה מי', וצ"ל דאי"ז דרך, ועי']

ובשם התוס' תי' דאה"נ יש שביתה באמצע שבת, וישן לרבנן כיון שלא זכה במקום מדין אל יצא איש ממקומו וממילא חל דין שבו איש תחתיו לכך אינו משתנה הדין אבל למעלה מי' שלא חל שום דין גם לא דין ד"א שהרי אין תחומין לכך כשמגיע באמצע שבת זהו תחילת היום שלו ועתה חל השביתה.

וגבי גשמים אדרבא התם יש קניית שביתה באמצע שבת דהיינו אצל הממלא, ומה שלא קונים קודם במקומן, זהו משום שכיון

מדין אל יצא איש ממקומו, והיינו כהנ"ל שבדין זה ניתנה הזכות למקום, לכך יתקיים בו באדם שבו איש תחתיו שהרי לא קיבל זכות לקניית אלפיים, ולא דמי להיכא שהיה במקום שאינו ראוי לקניית שביתה דכל דין השביתה הוא לכשיגיע למקום הראוי ולכך ניתנת לו בביה"ש זכות קנייה משאי"כ ישן כבר עתה שייך דין השביתה וכיון שאין ראוי להתממש בו עתה דין האלפיים לא תנתן לו הזכות [ולפי"ז מש"כ לעיל שזהו תחילת היום שלו היינו לענין התממשות השביתה, אבל הזכות כבר נתונה לכך מביה"ש].

ובבבך יותר מובן הא דגשמים ל"ק באמצע שבת במקומן כיון שקנייתן עתה הוא בתור מימוש הזכות לכך יותר ראוי שיתקיים אצל הזוכה [וכמשנ"ת

שי' רש"י נר' דגדר שביתת הכלים היא שבעליהם מקנים להם שביתה, כ"כ בד"ה חפצי הפקר, ולק' ד"ה יש להן משמע וכו', וכן לח: ד"ה ר"י בן נורי.

ולפי"ז אולי יל"ב שי' רש"י דנר' לכאו' דדעת אנשי העיר מקנה למים את השביתה במקומם אין העיר כולה נחשבת למקומם [עי' בריטב"א שכ' ל"כ], ולהנ"ל י"ל דדעת אנשי העיר אי"ז צורה של כעין זכיה וקניה במים, אלא שע" דעתם מקנים להם את מקומם.

תוספת בבי' דין מינד נייד

כ' רש"י דאפי' הנהרות של יחיד אינם קונים שביתה [וכ"מ בביצה, ור"ת דמפר' הכא דלא כרש"י אינו חולק בדין אלא משום דסתם

ובהג' הגראז"מ כ' דבביה"ש קונים החפצים לעצמן שביתה כיון שאי"ז סותר לאנשים שיכולים לערב כדי להגיע אליהם אבל בשבת דכבר קנו הזוכים שביתה אינו בדין שיהו נאסרין על הזוכים, וכע"ז כ' במהרש"ל ע"ד התוס' [ומעצם הסברא מבוי' דקניית שביתת הנכסים לעצמן היא רק משום שראויים לאינשי, ולא שגם חפצים כאנשים ויש להן שביתה].

וחוזר הרמב"ן לעיקר ד' התוס' [לכאו' כ"נ לפרש] דלדלעת התוס' כל אדם קונה שביתה בעולם וזוכה באלפיים אמה ואין העומד למעלה מי' חמור מן העומד למטה אלא קל ממנו הלכך במקום שהגיע אליו למטה מי' מודדין לו משם אלפיים שזכה בהן מער"ש, ואין למעלה מי' שהיה בביה"ש מפסיד לו שביתה העתידה לבא בשבת. עוד הביא מירושלמי דגר שנתגייר בשבת אינו זוכה בשביתה באמצע שבת, שכל ישראל זוכה באלפיים שלו בער"ש.

ויצ"ב דמבוי' בדבריו שזוכה בשביתה בער"ש, ולעיל כ' דהשביתה חלה באמצע שבת. עוד צ"ב מדוע בישן כשחל דין שבו איש תחתיו לא יכול שוב לזכות בשביתה, ולכאו' היה אפ"ל דשבו איש תחתיו הוא דין הגבלה שאוסר לצאת, ודוקא כשלא חל ההגבלה של שבו איש תחתיו חל שביתה באמצע שבת.

אך י"ל לא כן אלא דבביה"ש חל דין שנותן לאדם זכות לקניית אלפיים [ואי"ז רק איסור יציאה מאלפיים אלא גם זכות קניית אלפיים] וכשבביה"ש לא היה אפ' לממש את הזכות - באמצע שבת יממש את אותה זכות. וזהו שכ' הרמב"ן דבישן שלא זכה במקומו

ובאופ"א יל"ב דכלים דניידי הם סותרים במהותם לכל ענין השביתה והתחומין, ול"ש שיקנה עבורם מקום דהרי הם אינם ברי-מקום, ואע"פ שהבעלים יכולים לקבוע מה מקומם אבל ראשית כל צריך שהכלי יהא מידי דשייך בו שביתה.

ובנוסח אחר י"ל [כב' האופנים יחד] דשביתה אינה רק עשיית מקום לאדם או הכלים שיחשב למקומו, אלא זה גם קביעות האדם או הכלים במקום זה ושייכות לכאן, ולכך היכא דנייד ל"ש לקבוע אותו במקום מסויים דהוא אינו בר קביעות. [וע"ע לק' מט: בסוגיא דמכיר אילן או גדר]

מעיינות של רבים כמש"כ בתורא"ש]. וצ"ב הסברא הא בשלמא בכדי לקנות את מקום עמידתו י"ל דבעי' שיהא נח במקומו שאז מיקרי שביתה במקום מסוים אבל כלים הרי כל שביתתם כרגלי הבעלים דאע"פ שאינם ברשות הבעלים אמרי' שמקומם אצל בעליהם וא"כ מה אכפ"ל דבמקומם נייד.

ולכאוי' צ"ל דדין כרגלי הבעלים אינו דין הקובע לכלים שביתה שמקומם הוא היכן שמקום הבעלים, אלא דחשבי' כאילו החפץ נמצא אצל הבעלים וכאילו שובת יחד עם הבעלים במקום שביתתם, ולכך בניידי שגם אילו היה החפץ כאן הרי אינו במצב של קניית שביתה - אינו קונה כרגלי הבעלים.

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

בסוגיא דספינה דף מ"ג ע"א

אף עכשיו לבסוף שהספינה זזה ממקומה, אפ"ה נידונת כד"א ואפ"י שאיננה במקומה. ולכא"ו זהו ג"כ הפ"י במש"כ הריטב"א כד"ן השוכת בתוך העיר, דלכא"ו מהו הדמיון בין עיר לספינה, וביותר דהרי לשוכת בעיר עצמה א"צ מחיצות. [וכמש"כ הריטב"א עצמו לעיל] אלא צ"ל דהדמיון הוא בנקודה הזו של לכו"ע, דכמו דהשוכת בעיר אין בו ספק כלל ופשוט הוא דלכו"ע דינו כד"א [גם ללא מחיצות], ה"נ בספינה שקנה שם שביתה מבעו"י דאין שום ספק ופשוט הוא שכעת כל הספינה כד"א. והפשיטות הזאת ממשיכה הלאה דגם אחרי שהספינה זזה ממקומה נשאר בדיוק כבתחילה שהיא כד"א.

ודבר שני מבואר בריטב"א בדמיון בין ספינה לעיר. דבשניהם יתכן מצב דבתחילה כולה כד"א מחמת עצם דיניהם [של העיר או הספינה] ולבסוף מחמת איזה שינוי רק מחמת המחיצות כולה כד"א, דגם ספינה בתחילה כששבת באויר מחיצותיה כולה כד"א מחמת עצם זה שיש לו שימוש בכלה, וכעת שזזה ממקומה אפ"ה נשארת כולה כד"א מחמת זה ששבת במחיצותיה וכעת נשאר באותם מחיצות. וה"נ בעיר שדינה כד"א [ג"כ מחמת שיש לו שימוש בכל חלקי העיר וכדנתבאר כבר דזהו היסוד בד"ן עיר דלרוב הראשונים א"צ מחיצות מהטעם שמישך שייך לכל חלקי העיר] גם אם יקרה שיהיה איזה שינוי בעיר שעיי"ז כבר

איתא בגמ' דנח' רב ושמואל האם הלכה כר"ג בדיר וסרה וספינה או רק בספינה, דלרב הלכה כר"ג גם בדיר וסרה ולשמואל הלכה כר"ג רק בספינה. ועוד נח' רבה ורב זירא מדוע בספינה לכו"ע הלכה כר"ג, דלרבה משום דשבת במחיצותיה מבעו"י, ולר"ז משום דספינה נוטלתו מתחילת ד' לסוף ד'.

והנה לרבה דסי"ל דספינה שאני דשבת בה באויר מחיצות, פרש"י והו"ל ספינה כד"א. והיינו דזה דשבת באויר מחיצותיה מבעו"י נותן את כל הספינה כד"א.

אמנם בריטב"א משמע דהנקודה היא דכיון דשבת באויר מחיצותיה אזי גם לאחר שהספינה זזה ממקומה נשארת באותו דין שהיא כד"א, דל' הריטב"א הוא, פ"י דכיון דקנה שביתה בספינה זו ובאותה שעה דכו"ע כולה כד"א דמיא כד"ן השוכת בתוך העיר אף עכשיו לבסוף לא נפקא מדינה ונידונת כאן בסופה כד"א, עכ"ל.

ביאור שי' הריטב"א לרבה ור"ג, ודברי הריטב"א בר"ע ור"י. ומהו החסרון בספינה דנייד.

ומבואר דהריטב"א בא לומר דאחרי דקנה שביתה באויר מחיצותיה ובשעת קנין השביתה היה דינה כד"א, אזי גם אח"כ נשאר דין הספינה כד"א, וזהו שכ' דאף עכשיו לבסוף לא נפקא מדינה ונידונת כאן בסופה כד"א. ור"ל

טעם דניידי הוא לכו"ע. ולכן צ"ל בריטב"א דעיקר הטעם הוא דנכנס ע"ד שתוציאנו הספינה מתחומו וגם דספינה ניידא והפי' שאכן יצאה מתחומו.

אמנם לעיל בגמ' דמסקינן דטעמא דר"ע ור"י דכי אמרינן כל הבית כולו כד"א הני מיילי היכא דשבת באויר מחיצות מבעו"י הקשה הריטב"א [וכן הקשה התוס' בד"ה אבל] דהרי בספינה מיירי דשבת באויר מחיצות מבעו"י ואפ"ה פליגי, ותי' התוס' והריטב"א דקסבר מחיצות להבריה מים עשויות. והיינו דאין ע"ז שם של מחיצות מחמת שעשויות להבריה מים. ולפי"ז היה מקום להקשות מדוע כאן לא תי' הריטב"א כלעיל דלר"ע ור"י אין ע"ז שם של מחיצות, ומדוע הוצרך לתרץ באופ"א דנכנס ע"ד שתוציאנו מתחומו וספינה ניידא.

אמנם נראה בפשטות דכיון דכאן מיירי לרבה ולא לר"ז והרי לרבה אין הסברא של להבריה מים עשויות, דרק ר"ז ס"ל טעמא דלהבריה מים עשויות ואין ע"ז שם של מחיצה אבל לרבה הוי מחיצה מעליא, ולכן כ' הריטב"א דהטעם דר"ע ור"י נח' גם בכה"ג דשבת באויר מחיצותיה, הוא משום דנכנס ע"ד שתוציאנו והספינה ניידא.

אמנם עדיין צ"ב מדוע לעיל תי' הריטב"א [והתוס'] דלהבריה מים עשויות, ולא תי' כהכא דהספינה ניידא מתחומו ונכנס ע"ד שתוציאנו מתחומו.

ואפ"ל דלעיל כל הנידון הוא על המחיצות, דהרי מסקינן שם בגמ' דשבת באויר מחיצות מבעו"י גם לר"ע ור"י הוי כד"א, וע"ז מקשה הריטב"א והתוס' דהרי מצאנו בספינה

לא יהיה דין של עיר מ"מ מחמת המחיצות תשאר כולה כד"א, [וכגון בעיר חריבה, דמבואר דכיון דמחיצותיה נשארו לכן השובת בה יש לו את כל העיר, וא"כ בעיר שחרבה באמצע שבת יתכן נידון זה, דהגם שנשארו המחיצות המקיפות את העיר אבל דין העיר ישתנה, דהרי כעת אין לו שימוש בחלקי העיר, ורק מחמת המחיצות שנשארו יהיה כל העיר כד"א אבל לא מחמת עצם דין העיר, דמקודם שחרבה העיר היה כל העיר כד"א מחמת העיר עצמה ואילו כעת זה רק מחמת המחיצות] ואפ"ה לא ישתנה דין העיר.

ובדעת ר"ע ור"י כ' הריטב"א בהמשך דבריו וז"ל. ומיהו ר"ע ור"י סברי דכיון שנכנס שם עד שהמהלך הספינה ותוציאנו מתחומו וגם דספינה ניידא, מכיון דנפקא מתחומו בטל דינא דמעיקרא והוי כאילו לא שבת שם, עכ"ל.

[והנהגה לכאן כ' בריטב"א ב' טעמים, א' דנכנס ע"ד שתוציאנו מתחומו, ב' דהספינה היא ניידא. אמנם יותר נראה דא"י ב' טעמים שונים, אלא טעם אחד הוא שנכנס ע"ד שתוציאנו מתחומו, ומאי דכ' וגם דספינה ניידא זהו המשך לסברא שנכנס ע"ד שתוציאנו, שבאמת הספינה אכן הוציאה אותו (שהרי היא ניידא), ולעולם עיקר הטעם הוא שנכנס ע"ד שתוציאנו. ודבר זה [שאין כאן טעם בפנ"ע שהספינה ניידא] מוכרח הוא, דהרי בגמ' לקמן גבי גשמים שירדו ביו"ט מבואר דאינם קונים שביתה בעבים משום דניידי, וע"כ דטעמא דניידי הוא אליבא דכו"ע, [ולא רק לר"ע ור"י] וא"כ לא יתכן לומר דלהריטב"א טעם דניידי הוא טעם בפנ"ע בסברת ר"ע ור"י, דכאמור

מדוע לרבה אין חסרון דלהבריה מים.
ומדוע ביותר מבי"ס דבעינן הוקל"ד גם
לרבה לא מהני.

והנה בדעת ר"ז דלא סי"ל כרבה משום
דמחיצות להבריה מים עשויות, פרש"י
ולא חשיבי מחיצות לעשות ספינה כולה כד"א.
ומבואר דלהבריה מים זהו חסרון בתחומין,
דמחיצות אלו אינם מחשיבים את המקום
כד"א, והיינו דמצד הלכות מחיצה של רשויות
יתכן דהם מחיצות גמורות, אבל לא לעשות
את כל ההיקף כד"א. ולפי"ז לרבה דהוי
מחיצות אפי' שלהבריה מים עשויות, ע"כ
דסי"ל דהוי מחיצות ממש גם לעשות את היקף
הספינה כד"א, וככל מקום המוקף מחיצות.
והסברא לכאן דלא איכפת לן מדוע ולאזיה
מטרה נעשו המחיצות.

ועכ"פ לר"ז א"א לעשות כד"א והיינו שעיי"ז
המקום נהיה אחד, ולכן כשזה להבריה
מים אינם יכולים להחשב מחיצות כי לא נעשו
בשביל להקיף איזה דבר [שתוך ההיקף יהיה
אחד] אלא נעשו למטרה אחרת, אבל לגבי
רשויות מהני דסו"ס יש כאן מול עינינו מחיצות.
[ובתוס' לקמן דף צ': כ' דלר"ז דלהבריה מים
עשויות זהו רק בתחומין, אבל לגבי טילטול
סי"ל כרב דאמר התם דבספינה מטלטלין בכולה
גם ביותר מבי"ס. ועכ"פ מבואר דרק בתחומין
אי"ז נחשב למחיצות.] אבל לרבה הוי מחיצות
אפי' שנעשו למטרה אחרת כמו להבריה מים,
דלא איכפת לן לאזיה מטרה נעשו.

והנה בתוס' כ' דלרבה מיירי בפחות מבי"ס
דאז לא בעינן מוקף לדירה ורק בכה"ג
לרבה הוי מחיצה אפי' שלהבריה מים עשויות,

דאפי' דשבת באויר מחיצות פליגי, וע"ז תי'
דבספינה אי"ז נקרא מחיצות משום דלהבריה
מים עשויות, וא"כ הנידון שם הוא האם אפשר
להיקרא שבת באויר מחיצות או לא, ולכן לא
שייך לומר דטעמא דר"ע ור"י משום דספינה
ניידא וכו', דהשאלה היתה דהרי בספינה כן יש
מחיצות, ולכן תי' דאליבא דאמת אי"ז מחיצות
משום דלהבריה מים עשויות.

אמנם יתכן לומר דמבואר בריטב"א יותר,
דמש"כ הריטב"א כאן דטעמא דר"ע
ור"י דספינה ניידא ונכנס ע"ד שתוציאנו, זהו
בדוקא מטעם זה ולא מטעם חסרון במחיצות
דלהבריה מים עשויות, דלעולם לר"ע ור"י אפי'
שזה כן מחיצות [דלא נאמר להבריה מים
עשויות] אעפי"כ יש כאן חסרון מחמת שניידא
ונכנס ע"ד שתוציאנו מתחומו, והיינו שאי"ז
חסרון רק במחיצות אלא חסרון במהות, שלא
שייך לקנות שביתה בספינה מחמת שנכנס ע"ד
שתוציאנו מתחומו והספינה היא ניידא וממילא
הוי כאילו לא שבת שם.

ולפי"ז יוצא דיש ב' חסרונות בספינה, א'
חסרון במחיצה, דלהבריה מים עשויות
והיינו שזה חסרון במחיצות עצמם דעי"ז אינה
נחשבת כד"א. ב' חסרון באפשרות קנין שביתה,
דגם אם הוי מחיצות א"א לקנות בה שביתה
משום דנכנס ע"ד שתוציאנו והספינה היא ניידא
מתחומו וכו'. והנ"מ לא בספינה אלא בקרון,
דאת"ל מצד חסרון מחיצות יש שם מחיצות
גמורות שאינם עשויות להבריה מים, אבל מצד
שני סו"ס הוא נכנס לשם ע"ד שהקרון יוציאנו
מתחומו והוא ג"כ נייד, וממילא הוי כאילו לא
שבת שם.

מחוץ לתחום ממילא לא קנה ד"א. ובלישנא בתרא פירש"י דכיון דבכל שעה ושעה הספינה מוציאתו מד"א שלו ונכנס לד"א אחרות בע"כ, הו"ל כהוציא אוהו נכרים מד' אמותיו ונתנוהו לד"א אחרות דיש לו ד"א. ולהלן כ' רש"י ד"ה כי פליגי בשעמדה. ובשעת עמידתה קנו להו ד' אמותיהן, וללישנא בתרא על שעת עמידה נח', ואפ"ה שרי ר"ג משום אויר מחיצות.

ומבואר ברש"י דרק לל"ב על שעת עמידה נח' ר"ג ור"ע, ועל שלא בשעת עמידה אלא מהלכת גם לר"ע מהלך את כל הספינה. ואילו לל"ק אם עמדה שעה אחת אזי גם אם אח"כ הספינה הולכת אפ"ה אין לו את כל הספינה אלא ד"א בלבד, וכך נקט המהרש"א. אבל המהרש"ל מחק ברש"י מש"כ דלל"ב נח' על שעת עמידה, ולשיטתו גם לל"ב ושלא בשעת עמידה אחרי שכבר עמדה הספינה רגע א' כבר קנה ד"א ושוב אין לו היתר. אבל למהרש"א רק לל"ק אם עמדה שעה אחת אין לו היתר. והסברא דמכיון דכבר קנה ד"א בשעת עמידתה ממילא נאסר לצאת מאותם ד"א.

אמנם יש מקום להקשות מדוע אם עמדה אין לו היתר [אפי' לל"ק] דהרי סו"ס כעת ממשיך והולך וא"כ יקנה ד"א אחרים היכן שנמצא כעת, ז"א שיקנה ד"א שניים ואם אח"כ ממשיך ללכת עוד שיקנה ד"א שלישיים וכן הלאה, ומנ"ל שאחרי שיש לו ד"א ראשונים אזי גם אם אסור לו לזוז הלאה מ"מ אם המשיך ללכת נאמר שיקנה כעת ד"א חדשים היכן שנמצא. ועוד יש מקשים איך יתכן דמצד איסור יציאה מחוץ לתחום של אלפיים אמה מותר לו

אבל ביותר מבי"ס גם לרבה לא הוי מחיצה מחמת דעשויות להבריה מים, כיון דביותר מבי"ס בעינן שיהא מוקף לדירה וכשעשויות להבריה מים אי"ז מוקף לדירה. ולפי"ז רואים שגם אם לרבה כן מחשיבים את המחיצות שגורמות שתוך ההיקף נחשב כולו כד"א, מ"מ כשצריך שיהא הוקל"ד יש כאן חסרון שלהבריה מים עשויות.

ויש לבאר זאת יותר, דהרי עד כמה שלרבה גם מחיצות שנעשו למטרה אחרת יש להם דין מחיצות ועי"ז נחשב כל ההיקף כד"א, א"כ מדוע כשצריך היקף לדירה לא מהני להבריה מים דהרי סו"ס יש כאן מחיצות גמורות, אלא צ"ל פשוט דכשצריך הוקל"ד הפי' שצריך שהמחיצה תחיל חלות דירה, ורק עי"ז המקום נחשב לרה"י דכל עוד שזה לא לדירה אי"ז בגדר רה"י, משא"כ לגבי להרחיב את המקום כולו כד"א בזה סגי במחיצות כמות שהם גם אם אינם לדירה דסו"ס יש כאן היקף, וכמו שביארנו [במקו"א] שכל היקף גורם למקום הניקף להחשב כאחד מחמת עצם המחיצות המקיפים אותו שמשייכים ומחברים את כל חלקי המקום כד"א, וא"כ מה שהמחיצות צריכות לעשות זה לא דירה, אלא קישור וחיבור לכל החלקים שבאותו מקום, ודבר זה שפיר עושות כל מחיצות שבעולם גם אם נעשו למטרה אחרת.

ב' הפי' ברש"י בדעת ר"ז. ובואר בדעת המהרש"א שנח' על המהרש"ל. יסוד דאיסור יציאה מהתחום נגמר בקנין ד"א.

הנה בדעת ר"ז פירש"י בפי' קמא דכיון דהספינה נוטלתו מתחילת ד' לסוף ד', ועדיין לא נכנס לתוך ד"א אחרות מאז שיצא

לדעת לא עשאוהו כד"א אא"כ קנה שם שביתה עי"ש. ועכ"פ מבואר דלהר"ן הטעם דיש לו רק ד"א הוא דהוי כיצא לדעת, [דסי"ל להר"ן כשי' הראשונים דביצא לדעת יש לו רק ד"א] ואילו לדעת הרשב"ם הטעם דבנכנס לספינה יש לו רק ד"א, משום דסי"ל כשמואל דרק בספינה הלכה כר"ג ואלבא דרבה דרק בשבת באויר מחיצות אבל כשלא שבת באויר מחיצות סי"ל כר"ע, ולכן בנכנס לספינה בשבת יש לו רק ד"א.

והנה בב"י כ' לתלות מח' הרשב"ם ור"י במח' הראשונים ביצא לדעת אם יש לו רק ד"א או את כל ההיקף, דהרשב"ם סי"ל כהני ראשונים הנ"ל, דביצא לדעת אין לו את כל הדיר וסוהר אלא רק ד"א, ולכן גם בנכנס לספינה בשבת יש לו רק ד"א. אמנם בביהגר"א תמה עליו דלעולם אפ"ל דסי"ל להרשב"ם כהני ראשונים דביצא לדעת יש לו את כל הדיר וסוהר, וספינה שאני משום דסי"ל להרשב"ם [כמש"כ הר"ח שהובא בהג"א וברשב"א] כשמואל אליבא דרבה דרק בשבת באויר מחיצות, משא"כ הכא דנכנס לספינה בשבת יש לו רק ד"א. ועוד הקשה הגר"א דהרי במהלכת לכו"ע מותר, [וכמש"כ הרמב"ן במלחמות עמש"כ בעה"מ להקשות מדוע הביא הרי"ף מח' רב ושמואל הרי הרי"ף עצמו פסק כרב, ותי' הרמב"ן דגם בקופץ דהוי כיוצא לדעת דאין לו אלא ד"א, (כשיטתו של הרמב"ן) מ"מ במהלכת שפיר מהלך את כל הספינה,] וה"ג במהלכת לכו"ע מהלך את כל הספינה. [ובאמת מכח קושיא זו סי"ל למהרש"ל (שהובא לעיל) דבעמדה פעם אחת יש איסור לחזור ולהלך.]

ובאמת כך מבואר להדיא באו"ז [הל' עירובין סי' קמ"ן] שהביא את שיטת הרשב"ם

להמשיך ללכת ואילו מצד איסור יציאה מד"א אסור לו ללכת, וכי ד"א חמור יותר מיציאה מחוץ לתחום.

ויצ"ל כך, דמבואר ברש"י בלישנא קמא דגם אחרי שיצא מחוץ לתחום יש קנין ד"א, שזה אומר שכל מי שיצא חוץ לתחום אלפיים עדיין לא נגמר יציאתו עד שיקנה ד"א חדשות דרק אז נקרא שנגמר יציאתו, דאיסור יציאה מחוץ לתחום מורכב מב' שלבים, א' כשיוצא מאלפיים, ב' כשנכנס לד"א חדשות. ולכן אפי' שיצא מחוץ לתחום מ"מ כל עוד שהוא עדיין מהלך יכול להמשיך ללכת עד שיעצר, דרק בשעה שנעצר קונה ד"א ואז אסור לו לזוז מד' אמותיו, ולפי"ז לא קשה גם מדוע איסור יציאה מד"א חמור כלל אלא זהו חלק מדיני היציאה מחוץ לתחום אלפיים, דראשית יוצא מתחום אלפיים ושנית שנכנס לתוך ד"א דרק אז מסתיים איסור היציאה, דיציאה מד"א זהו גמר היציאה של חוץ לתחום.

במח' הרשב"ם ור"י בנכנס לספינה בשבת. ומה הנפ"מ בין הרשב"ם לשי' הר"ן

הנה נח' הרשב"ם ור"י בנכנס לספינה בשבת, דעת הרשב"ם דיש לו רק ד"א, ודעת ר"י [בתוד"ה הלכה] דמהלך את כל הספינה דקי"ל כרב דיש לו דיר וסוהר. ואמנם גם שיטת הר"ן בשבת [ז':] דבנכנס לספינה בשבת ולא קנה שביתה מבעו"י יש לו רק ד"א, ולכא"ו זהו כדעת הרשב"ם, אמנם אי"ז מטעמיה משום דהר"ן שם בשבת כ' דאפי' לר"ג דבדיר וסוהר מהלך את כולה, כ"ז בנתנוהו נכרים דאנוס הוא אבל ביצא

רק ד"א זהו משום דהוי כיצא לדעת, וכשיטתו
דביוצא לדעת אין לו אלא ד"א.

ולפי"ז ראשית מח' רשב"ם ור"י אינה תלויה
במח' הראשונים האם ביוצא לדעת
יש לו רק ד"א או את כל ההיקף וכמש"כ
הגר"א ומוכח באו"ז. ועוד לפי"ז יש נ"מ בין
הרשב"ם לר"ן בחזרה הספינה לנמל,
דלהרשב"ם בכה"ג יכול להלך את כל העיר,
כמו בהוציאווהו והחזירוהו לעירו דהוי כאילו לא
יצא. ואילו לדעת הר"ן גם בחזרה לנמל יש לו
רק ד"א דסו"ס נחשב ליוצא מדעת דאין לו
אלא ד"א.

שהנכנס לספינה בשבת יש לו רק ד"א, ומ"מ
אם חזרה הספינה לנמל יכול להלך את כל העיר
דהוי כהוציאווהו והחזירוהו לעירו דהוי כאילו לא
יצא כיון דבהיתר הפליגה הספינה. ולכאו' הטעם
דבחזרה לנמל הוי כאילו לא יצא זהו משום
דסי"ל להרשב"ם דמה דיש לו רק ד"א אי"ז
מחמת דהוי כיצא לדעת, אלא משום דפסק
כשמואל אליבא דרבה דבלא שבת באויר
מחיצות יש לו רק ד"א, ולכן בחזרה הספינה
לנמל הוי כהוציאווהו נכרים והחזירוהו. וא"כ
להדיא מוכח באו"ז כמש"כ הגר"א דטעמיה
דהרשב"ם אינו כהני ראשונים דסי"ל דביצא
לדעת יש לו רק ד"א. ורק להר"ן הטעם דיש לו

הרב יוסף שמעון פרסר

הנערך לצאת מתחומו משום פיקו"נ

האם צריך למעט בבגדים וכלים דף מ"ג ע"ב

בהוצאה ובין בתחומין, והכא המים פחות חשובים מהחבית לכן ליכא טפילות. והיינו דס"ל דשום לגמרי דיני טפילות בתחומין כמו בהוצאה אף לרבנן. והקשה ע"ז הריטב"א דלא מציינו חילוק זה דיש כלים שהוציא בהם דבר מה וחייבים על הכלי מפני שהוא חשוב מהתוכן, ופשטות הסוגיא בשבת משמע דבכל גוונא הכלי טפל לאוכלין. ולכן תירץ הריטב"א באופ"א וז"ל: "ול"נ דרבנן סברי דנהי מדינא דאורייתא בטל כלי לגבי אוכל, שלא חייב הכתוב בהוצאת שבת אלא על דבר שעיקר הכונה בהוצאתו, אבל לענין תחומין בכלים נמי גזרו רבנן, דהתם נמי פטור אבל אסור הוא", עכ"ל.

ובפשטו משמע דבאמת גם לדעת הריטב"א אין חילוק מהותי בין תחומין להוצאה, ואך דמדרבנן אסור להוציא כלי עם אוכלין אף כשהוא טפל, וזהו נמי טעמא דרבנן דאוסרים להוציא החבית עם המים אף דהוא טפל למים והם הפקר, דבכ"ז מדרבנן לא סומכים על היתר של טפילות.

ד' החזו"א והקוב"ש דאין טפילות בתחומין

ג. **אולם** החזו"א סימן קי"ב סקי"ג כתב ליישב באופ"א, דבאמת לדעת רבנן חילוק הוצאה מתחומין, וז"ל: "ונראה דר"ל דלענין תחומין ס"ל לרבנן דלא מהני האי סברא [של

פלוגתא דתנאי אם יש טפילות בתחומין כמו בהוצאה או לא

א. **במשנה** צ"ה ע"ב שנינו: "ר' יהודה אומר נותן אדם חבית לחברו וחבירו לחבירו אפילו חוץ לתחום. אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה". ופירש"י: "אינן יכולים להרחיקה מתחום שביתת בעלים הכל לפי מה שעירבו הבעלים". ובגמרא בדף צ"ז ע"ב מפרש טעמא דר' יהודה: "אלא אמר רבא הכא בחבית שקנתה שביתה ומים שלא קנו שביתה עסקינן, דבטלה חבית לגבי מים, כדתנן המוציא את החי במטה פטור אף על המטה מפני שהמטה טפלה לו וכו'". ופירש"י: "דבטלה חבית לגביהו מפני שהיא טפלה להן, ורבנן פליגי דלא תהלך זו דלא בטלה לגביהו".

ביאור דעת רבנן דליכא טפילות בתחומין

ב. **ומבואר** דעת רבנן דאין טפילות בתחומין, כלומר שלכן אין להוציא את החבית שקנתה שביתה כרגלי בעליה ולא אמרינן דתחשב טפילה להמים שבתוכה שהיו של הפקר ולא קנו שביתה, כי אין טפילות בתחומין. והקשו הראשונים מאי שנא מהוצאה דאיכא דין טפילות לכו"ע, דאף רבנן מודו דהוציא את החי במטה פטור. וכתב הריטב"א בשם הראב"ד לתרץ, דבאמת דוקא בכלי שהוא פחות חשוב מהאוכלין איכא טפילות בין

לתחום, האם מותר לו לצאת אם בגדים יותר מהנצרך לצורך הפיקו"נ, דלפי מש"נ דאפילו בבגדים אין טפילות, אזי לכא' יש לאסור לצאת אם בגדיו שקנו שביתה בעיר זו, כי מה יתיר להוציאם חוץ לתחום.

מברר דקי"ל למיחש לתחומין י"ב מיל דאו' וי"א דכמו"כ שביתת כלים דאו' וא"כ ליכא היתר דכבוד הבריות ביציאה עם בגדים

ו. **ואם** יוצא למקום שהוא תוך כדי י"ב מיל לכאורה י"ל סברא להקל משום דכבוד הבריות דוחה איסור דרבנן אפילו בקו"ע, והוי זה כבוד הבריות כשיוצא בלא בגדים שרגיל בהם [ולפעמים אף כובע וחליפה וכו' בכלל זה], אבל כשנצרך לצאת יותר מי"ב מיל, דברמ"א (סימן ת"ד) מבואר דחיישינן לשיטות דתחומין די"ב מיל דאו', א"כ אין את ההיתר של כבוד הבריות, וא"כ יצטרך היוצא להצלה למעט בבגדים כמה שאפשר אם בכלל, כי יש אסור דאורייתא בהוצאתם חוץ לתחום. והיינו למה שכתב הרמב"ן בדף י"ז ע"ב, והמנ"ח מצוה כ"ד סק"ח בדעת רש"י בדף ע"ט ע"א, דלדעות דתחומין דאו' אף שביתת כלים בתחומן דאו', ולכאורה גם לדין דחיישינן לשיטת הרמב"ם די"ב מיל דאו' אף שביתת כלים דאו' לדעת הראשונים הללו. וא"כ ליכא היתר דכבוד הבריות גם ביחס לכלים. וקשה א"כ איך נתיר להוציא בגדים ליוצאי ההצלה^א. [ומשום התירו סופן משום תחילתן ראה בתשו' חת"ס כאשר היוצא הוא עצמו בסכנה ואין חשש שנמצאת מכשילן לעתיד לבא כי ודאי לא יזניח מלהציל

טפילות] דמ"מ הוציא החפץ חוץ לתחום. ונראה דלדינא נקטינן דלא מהני ביטול כה"ג, שהרי לרבה [לפנינו הגירסא רבא אבל מדפריך עליה ר"י משמע דגרסינן רבה] הוא פלוגתא דר"י ורבנן וקי"ל כרבנן דלא מהני לענין תחומין טפילות הכלי למה שבתוכו, והכי נמי תניא בביצה ל"ז ע"ב בשנים ששאלו חלוק שאין לובשו להלוך חוץ לתחום חברו, עכ"ל. וכע"ז כתב בספר קובץ שיעורים בביצה אות ע"א בשם הגאון רבי מאיר אטלס ז"ל, עי"ש.

אם ליכא טפילות בתחומין רק בכלים שבידו או גם בבגדים שלובש

ד. **והנה** בההיא סוגיא בביצה ל"ז ע"ב מבואר דאף בבגדים שאדם לבוש בהם לא דנין שהם טפלים לו, ואם דין שביתת תחומם פחות מתחום הלובשם, אסור לו לצאת עימם, ולא אמרינן דהם טפלים לו. ובביאור החילוק [מה שלגבי הוצאה ודאי לכו"ע בגדים שלבוש בהם חשיבי טפל ואילו בתחומין לא] נראה, דשאני מלאכת הוצאה שעניינה נשיאת משוי, ובזה אמרינן דהכלי טפל לאוכלין שהוא עיקר המשוי, דעיקר המשוי מתיחס לאוכלין ולא לכלי וממילא פטור על הכלי. משא"כ אסור תחומין שאף על האדם עצמו איכא איסור יציאה חוץ לתחום, וע"כ דבתחומין יש יחס לכל פריט ופריט בפני עצמו, ולא מלתא דמשוי הוא דנדון כאן מה עיקר ומה טפל, אלא כל פריט נידון לעצמו ולכן לא שיד בזה טפילות גם בבגדים שלבוש בהם.

ה. **ומכאן** יש לעורר בדבר המצוי, במי שנצרך לצאת לצורך פיקו"נ לחוץ

א. והנה באמת תמיד יש איזה חפצים הנצרכים להוציא בשביל הפיקו"נ עצמו, ומעתה יש לדון מצד ריבוי בשיעורים,

עימם אזי הוי היתר דפיקו"נ לדידיה גם כלפי החפצים שנלקחים באיסור ע"י האנשים, וא"כ לכאורה ביחס להכשיל הנהג אין כאן כיון דהוא יש לו היתר דפיקו"נ על הכל, ועיין].

חידוש המנח"ש שתקנת הרחבת התחום ליוצא ברשות מתייחס גם לכליו

ח. **והנה** בספר מנחת שלמה סימן ט"ו יצא לדון בדבר החדש, דכלי האדם כמו שתיקנו חז"ל להרחיב לו תחומו כאשר יצא בהיתר, כמו כן תיקנו להרחיב תחום הכלים ומותר לו להוציא עמו כליו חוץ לתחום, ובפשוטו כוונתו דשווייהו לכליו כחפצי הפקר שאין להם שביטה וממילא מותר לו להוציאם עימו חוץ לתחום. [ואם גדר הדבר ששווייהו לכליו כחפצי הפקר לכאו' יהא מותר להוציא כליו אף כאשר אין הם בתוך ד' אמותיו יוצאים עימו, ודו"ק]. ולפ"ז חידש שאף שאר כליו מותר להוציא ולא דוקא בגדיו. וציין לדברי הגאון יעקב בדף מ"ה שציידד שמי שהוציאנהו חוץ לתחום אין לכליו אלא ד"א אף שנשארו בעיר ששם קנו שביטה

עצמו, א"כ כלפי היוצא לצורך עצמו לא שייך ההיתר של התירו סופן משום תחילתו, ולכאורה בעל המלווה את אשתו באמבולנס ללידה הוי כחולה עצמו דל"ש בזה להקל מצד התירו סופן משום תחילתו].

המביא עצמו לידי מצב שיוצאיהו חוץ לתחום ממילא

ז. **והנה** הנכנס לאמבולנס ויש נהג שמנהיגו באמת יש מקום לומר סברא להתר עפ"י סברת הרשב"ם בתוס' בדף מ"ג ע"א ד"ה הלכה כר"ג בספינה, וז"ל: "פסק הרשב"ם דמותר להכנס בספינה מבעוד יום בערב שבת, אפילו שהספינה הולכת חוץ לתחום בשבת, דספינה ממילא אזלא ואיהו לאו מידי עביד". ובפשוטו סברת הרשב"ם שאין איסור לגרום שהוא נמצא מוצא ע"י אחרים חוץ לתחום, ואם כן לכאורה ה"ה דמותר להכניס חפציו לאמבולנס כאשר אחר מנהיגו, ומצד הנהג אם הוא ישראל ונמצא מכשילו בהוצאה חוץ לתחום. [ואף בהוצאת מרשות לרשות, יתכן שכיון שהנהג מצד עצמו עוסק בהצלה ולא מוטל עליו לברר מה החולה ומשמשיו לוקחים

ועל פי מה שכתב החפץ חיים ז"ל בספר מחנה ישראל להתיר לאיש צבא שאנוס עפ"י המלכות לטלטל בשבת, שיכניס לתרמילו שיש בו כבר חפצים שאנוס לטלטל אותם גם תפילין, והוא עפ"י מה שהביא שם דעת הרשב"א וסייעתו שגם בעושה מלאכה משום פקו"נ מותר מה"ת להרבות דברים של רשות, וטלטול ברה"ר בזה"ז להרבה פוסקים אינו אלא דרבנן והוי שבות דשבות במקום מצוה, ולפי"ז גם בענינו אם יש דברים שמוכרח לטלטל משום פקו"נ ויניח בתוך אותו תיק את הדברים האחרים, הוי רק שבות דשבות, ויש לדון להתיר בדברים שהם לצורך מצוה או צורך גדול.

אלא שבאמת אין ראייה מדברי הח"ח בזה להתיר כל צורך מצוה, דהא לפי הר"ן בביצה שחולק על הרשב"א ריבוי בשיעורין בפקו"נ אסור מדאורייתא, ומה שסמך הח"ח על הרשב"א וסייעתו יתכן שאינו אלא לענין טלטול תפילין באיש צבא שבלי זה יתבטל בקביעות ממצות תפילין, וגם יוכל להיגרם לו קלקול בשאר מצוות, אבל בענינו אולי צריך לחשוש לשי' הר"ן, והארכנו בזה עוד בדברים נפלאים באור שמח החדש עמ"ס מנחות דף ס"ד ע"א, עי"ש.

להוציא חפצים אחרים שלא נצריכים לגוף ההצלה. והקשו עליו בספר תורת היולדת מסוגיא דביצה דמבו' דבתחומין אין היתר של טפילות. וכתב הגרמ"מ קארפ שליט"א ליישב דשני התם שהבגדים שייכים לאדם אחר, וכשיש שם בעלים אחרים עליהם בזה אין הבגדים נטפלים למוציאם, משא"כ ביוצא להצלה שהבגדים שלו בעצמו, בזה בבגדים נטפלים אליו.

ולענ"ד ארכבי אתרי ריכשי קחזינא הכא. שממנ"פ, אם מרן הגריש"א ז"ל נוקק לסברת הגרשז"א ז"ל, ולכן חילק בין כלים דידיה דנטפלים אליו לכלים דאחר דאסור, א"כ שיתיר גם שאר כיליו ולא דוקא בגדים, ואם משום דבגדים הוו טפלים יותר מכלים, א"כ מהכ"ת ששם בעלים אחר משנה בזה ומחסר ההטפלות, וצ"ע².

טפילות הבגדים בהוצאת תינוק מחצר לחצר כשהוא לבוש בבגדים ששבתו בבית

י. **וברצוני** להעיר עוד דבר הנוגע לנידון זה, כלפי טפילות בגדים לתינוק כאשר נצרך להוציא מבית לחצר המעורבת ולטלטלו מחצר לחצר.

דהנח קי"ל דכלי ששבת בבין השמשות בבית אסור להוציא לחצר שאינה מעורבת, וכלי ששבת בחצר מותר להוציא מחצר לחצר, והנה הרוצה להוציא תינוק לבית אחר בשבת,

בביהש"מ, כי אחר שתחום הבעלים השתנה, אף כיליו כמותו, וקונים דיני שביתה חדשים ויש להם רק ד"א כדין מי שיצאו כליו חוץ לתחום, וה"נ ביוצא ברשות מותר לו להוציא עימו כליו כי נידונים כמותו.

ובאמת מה שציין לדברי הגאון יעקב, הנה מצאתי בריטב"א בדף מ"א ע"ב שכתב להדיא דלא כותיה, דביצא חוץ לתחומי עם פרותיו וחזר דיש לו רק ד"א, אכתי מותר לטלטל הפירות בכל העיר וגם אלפיים של תחום, דהפירות אנוסים הם ולא הפסידו תחומם. דאף דבעליהם יש להם רק ד"א בכ"ז הכילים לא נשתנה תחומם.

שו"ר שבמנח"ש בביצה דף ל"ז ע"ב בהגה"ה שהוסיף על דבריו ותירץ דלא יקשה מדברי הריטב"א שהוא איירי ביצא שלא ברשות, שאז אין תחום הכלים משתנה, כי הכלים התנתקו מהבעלים, משא"כ ביצא ברשות שהתירו לו לשנות תחומו, אזי גם כיליו משנים תחומם יחד עימו ומותר להוציאם יחד עימו חוץ לתחום, עיי"ש, והדברים אכתי צריכים ביאור.

בדעת הגריש"א ז"ל לחלק בין חפצים שביד לבגדים של אחר שעליו

ט. **ובספר** הלכות שבת בשבתו סוף ח"ג הביא בשם מרן הגריש"א ז"ל שבבגדים הלבושים עליו מותר לצאת בלי גבול, ורק אסור

ב. שוב הראוני בשו"ת שירת הים להגאון רבי מרדכי יהודה קראוס שליט"א רבה של ירוחם בסיומן י"ד שהארץ בנידון זה, ונטה להתיר בצירוף סברא חדשה בנידון, שהנחת חפצים ברשות היחיד מהלכת אין בה משום הוצאה ומשום תחומין, עיי"ש כל דבריו ואכמ"ל.

נחשבים כלי ששבת בבית, ודינם כהתינוק עצמו, אבל כלפי בגדים שהיו מונחים בבית בבין השמשות ונעשו כלי הבית שאסור להוציאן לחצר, אזי יש לדון אם כאשר הבגדים הללו לבושים ע"ג התינוק יהא מותר להוציא אותן אגב התינוק.

שכן לכאורה דין הני בגדים כדי מטה שחי עליה שמוציא מרשות לרשות, דהדין הוא דפטור על המטה, ולדעת הריטב"א יש עכ"פ איסור מדרבנן על הוצאת המיטה, וא"כ לכאורה גם כאן יהא איסור דרבנן על הוצאת הבגדים, ואמנם לפי מהלך של החזו"א לא מצינו איסור דרבנן בזה, וכנתבאר, אבל לפי היוצא מדברי הריטב"א יהא בזה איסור וכנ"ל, ויש לעורר בזה.

אזי אם ביתו אינו מעורב, אין אפשרות להוציא התינוק בידיים לחצר, אבל כאשר החצר מעורבת עם הבית, אלא שרוצה להביא התינוק לבית אחר שאינו מעורב עם חצר זה, אזי כלפי התינוק עצמו כתב הבית מאיר שאין חי נידון ככלי ששבת בבית, וממילא מותר להוציא אותו מהבית לחצר המעורבת, ומעתה אם יש מחיצות טובות עד החצר השניה, מותר להוליך התינוק עימו עד החצר השניה, [או שצריך ליתן לאחר לעשות כן ולא הוא עצמו שהוציאו מהבית משום גזירה נוספת של חז"ל בזה, עיין חכמת הלב סימן א' אות ט'], אבל לגבי הבגדים, אזי הבגדים שהיה התינוק לבוש בהם בבין השמשות, מסתבר שהם נטפלים אליו ואין הם

הרב יוסף שמעון פרסר

בענין מחיצה של בני אדם בחול ובשבת דף מ"ג ע"ב

מחיצות הבאין". לשבתא אחריתי בעי עיילניהו ואסר להו, דהוה ליה כלדעת ואסור. לוי אעילו ליה תיבנא. זעירי אספסתא. רב שימי בר חייא מיא. ע"כ.

וכן מצינו זה לענין להכשיר דופן שלישי בסוכה, כדמיתתי בגמרא בדף מ"ד ע"א: "עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל וישתה וישן". וכן נפסק בשו"ע סימן תר"ל סעיף י"ב.

בטעם דמהני מחיצת בני"א אף בלא ידיעתם ולא חיישינן שמא יברחו כבבהמה

ב. והנה מבואר בגמרא דבבהמה לא מהני להעמידה אלא א"כ כופתה, ומפרש הגמרא בסוכה דף כ"א ע"א הטעם דחיישינן שמא תברת. וקשה דהא באדם דאפשר לעשותו מחיצה מבואר דמהני אף שאינו יודע שהוא משמש עתה כמחיצה, כמפורש בגמרא דבשבת אין מותר אלא א"כ הם נעמדים ואינם יודעים שבשביל לשמש כמחיצה הם נעמדים, ומבואר דמהני מחיצת בני אדם אף שאינם

מעשה דנחמיה דהיה חוץ לתחום והכניסוהו ע"י מחיצה של בני"א

א. **בגמרא** שנינו: "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא ונפק חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן, נחמיה תלמידך שראוי בצער, אמר לו, עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" וכו'.

ומבואר בגמרא שבני אדם יכולים לשמש כמחיצה לענין להתיר ללכת מחוץ לד"א שלו שמחוץ לתחום.

מחיצת בני"א מהני מהתורה לענין הוצאה והכשר סוכה

ובגמרא בדף מ"ד ע"ב מבואר דמהני גם לענין הוצאה מרשות לרשות מדאורייתא, דהכי איתא התם: "הנהו זיקי (נודות ושל רבא הוו) דהוה שדיין בריסתקא (רחוב העיר רשות הרבים) דמחוזא, בהדי דאתא רבא מפירקיה אעלינהו ניהליה, ופירש"י: "והיה גודר דשומעי הדרשה באין אחריו, נטלן שמש והביאן בתוך

א. וכן כתבו הפוסקים (משנ"ב סימן שס"ב סקל"ח) שאם יש דבר טינוף ורוצה לומר דברי תורה ואסור, יש עיצה להעמיד מחיצה של בני אדם, שעל ידי זה נחשב הטינוף ברשות אחרת ושוב מותר לכתחילה לומר דבר שבקדושה.

והנה השעה"צ (שם ס"ק כ"א) כתב דפשוט דזה מועיל לכתחילה אפילו ידעו האנשים שהעמידום שם במטרה להיות כמחיצה. וצ"ב מה נצרך להוסיף זה ומה ההו"א דלדעתם היא אסור, והרי לא איירינן בשבת, כי בשבת באמת אם הם יודעים אסור להעמידם כמחיצה לחצוץ בינו לטינוף להתיר אמירת דברי תורה כמפורש בחיי אדם (כלל מ"ח סעיף ג'), וכמבואר בשו"ע סי' שס"ב לענין להתיר טלטול בשבת ובסי' תר"ל לענין להתיר סוכה בשבת. וצ"ע. שו"ר בשו"ת בנין עולם שבאמת דן לומר שאין מחיצת בני אדם מהני לחצוץ מצואה עי"ש טעמו.

זמן שלא ברחה היא נחשבת למחיצה וקיים מצות סוכה, או שתקנת חכמים היא שיקשרנה כדי שלא יבוא לידי ביטול מצות סוכה, והביא שמדברי הגר"א ז"ל מבואר שהיא תקנת חכמים, ולכן אם לא קשר אינה נחשבת למחיצה גם אם לא ברחה.

ולדברינו (בדקדוק לשון רש"י) דאינו רק תקנה אלא דיש כאן סברא בעצם, יש לפרש טעם נוסף שאין בהמה נחשבת כמחיצה אף בדיעבד, כי זה שאין לה דעת היא לא נחשבת קבועה במקומה והוי חסרון בשם מחיצה. אכן בדברי המשנ"ב נראה שלא למד כדברינו.

גוי בתורת מחיצה

ד. **ובאמת** נפק"מ בזה לענין גוי, כי בפשוטו לדברינו מסתבר שגוי שיש לו דעת ועדיף מבהמה יוכל אכן להחשב כמחיצה. אולם דא עקא דמשנ"ב בסימן תר"ל ס"ק נ"ה דגוי אי אפשר לסמוך עליו כמחיצה, וז"ל: "ומסתימת הפוסקים משמע לכאורה דבנתרצה (ישראל) לעמוד שם אף שאינו יודע על מה ולמה, מכל מקום אין לחוש שמא ילך בתוך כך, אך על עכו"ם בוודאי לא יוכל לסמוך בזה".³

טעם המשנ"ב לחלק בין אדם לבהמה וגוי דאדם ישראל מתרצה לעמוד כשביקשו ממנו אף שאינו יודע למה

יודעים שמשמשים הם כמחיצה, וא"כ צ"ב למה לא נחוש שמא יברחו, ומאי שנא מבהמה.

אדם שיש לו דעת הוא נחשב קבוע במקומו

וברש"י בדף מ"ד ע"א ד"ה אדם כתב: "אדם שיש בו דעת לעמוד או כלים שאין זזין ממקומן. הרי דטעם החילוק הוא דאדם יש בו דעת לכן הוא נחשב קבוע במקומו כמו כלים שאינם זזים ממקומן. כלומר דשאני אדם שמה שהוא עומד כאן זה מאיזה סיבה, ומתוך דעת לעמוד מחמת סיבה מסויימת אשר עימו, ולכן הוא נחשב קבוע במקום זה, ומה שירצה עוד מעט לזוז ממקומו זה כבר התחדשות מצב, אבל כל זמן שהוא לא זז הוא נחשב קבוע במקומו, ולכן יכול לשמש כמחיצה אף שאין לו דעת להדיא לשמש כמחיצה. מה שאין כן בהמה שאין לה דעת, אין לה קביעות, אלא עתה היא כאן וברגע הבא היא כאן והכל שלא מתוך דעת, לכן אינה נחשבת קבועה במקום עמידתה ואינה יכולה להחשב כלל כמחיצה אלא א"כ היא כפותה.

ד' הגר"א דבהמה אף בדיעבד אינה מחיצה

ג. **ובשעה"צ** בסימן תר"ל ס"ק נ' הסתפק האם קשירת הבהמה היא רק בתורת עיצה בעלמא שלא תברח, ובדיעבד כל

3. הנה דברי המשנ"ב לחלק בין גוי לישראל באו דברו על עשיית מחיצה ביו"ט, דמשמע דבחול גם גוי כשר להיות מחיצה, ולכאורה משום דכשאומר לגוי שרוצה להשתמש עימו בתורת מחיצה אזי גם על גוי אפשר לסמוך, וכל דברי המשנ"ב דאין לסמוך על גוי, זה כאשר אינו אומר לו הטעם שמעמידו, והיינו ביו"ט, שאז אין סומכים על הגוי שיעמוד בלי שיוודע טעם וסיבה לזה וכדלהלן, ודו"ק. ויש כאן דבר חידוש בזה שאסור לומר לגוי ביו"ט שישמש בתורת מחיצה, למרות שלגוי עצמו הרי ליכא איסור לעמוד בתורת מחיצה, אבל לישראל המעמידו יש איסור כאשר הגוי יודע, וזה למרות דק"ל דכאשר המעמיד יודע שעמידת האנשים בתורת מחיצה מותר, ודלא כהרמב"ם דאסר

של רבא כמחיצה של בני אדם להתיר טלטול מרה"ר לרה"י כאשר השומעים ליוו את רבא לביתו, ושם מפורש בגמרא שהם לא ידעו מזה שהם מחיצה, ואף לא ביקשו מהם שלא להתפור, ובכ"ז לא חשש שמא יתפורו ונמצא מטלטל באיסור.

ונראה ליישב דהתם כיון שהיה להם סיבה עצמית לעמוד בצורה כזו, הרי זה מהני למחיצה, כי אין לחוש שמא יתפורו שהרי יש להם סיבה עצמית לעמוד כך, משא"כ במעשה דנחמיה שלא נקראו אלא בשביל נחמיה, בזה הוא שכתב המשנ"ב דיש לנו לסמוך שיעשו כפי שביקשו מהם לעמוד למרות שלא יודעים על מה ולמה, ואין לחוש שמא יזוּו.

בריקודים בשמחת תורה נחשבים הרוקדים כמחיצה להתיר ישיבה בפני ס"ת

ו. **והנה** בשמחת תורה חידש הגרש"ז אורבאך זצ"ל (הליכות שלמה פי"ב סעיף ט') שכאשר אדם רוצה לישב בעת הריקודים, ויש אנשים שרוקדים עם הספר תורה דקי"ל דכל זמן שהוא שהס"ת מהלך מחוייב לעמוד², אבל יכול הוא לסמוך לשבת מאחורי מעגל הרוקדים, כי הם יכולים להחשב בשעת הדחק כמחיצה של בני אדם (לפי מש"כ

ה. **ומדברי** המשנ"ב מבואר טעם חדש לחלק בין אדם דחשיב מחיצה אף שאינו כפות מבהמה דרך בכפותה חשיבא מחיצה, והוא דאדם כאשר מבקשים ממנו לעמוד בתורת מחיצה הוא מוכן לעשות טובה ולעמוד אף שאינו יודע ואינו מבין על מה ולמה, משא"כ בבהמה, ובזה חדית לן המשנ"ב שאף גוי אינו יודע לעשות טובות לשני כאשר אינו מבין במה זה טובה עבורו, ואין לסמוך על הגוי בזה, ושווה לבהמה דחיישין שמא תברח. [אולם לפי ביאור זה צ"ב למה פירש השעה"צ דבהמה שאינה כפותה לא מהני בדיעבד משום דהוי תקנת חכמים דלא יהני, הא לפמשנ"נ הוא מסברא ולא מתקנה מחודשת. וצ"ע].

גם להמשנ"ב אדם שיש לו סיבה עצמית לעמוד מהני כמחיצה אף שלא ביקשו ממנו

והנה לפי הטעם של המשנ"ב משמע שההיתר להשתמש עם מחיצה של בני אדם זה רק כאשר ביקש מהם לעמוד, כלומר שיעשו עימו טובה זו, ורק שלא גילה להם שרוצה אותם כמחיצה שאז הדבר אסור בשבת כדלהלן, אבל הא מיהא צריך שיבקש מהם שיעמדו כאן ובכך ניתן לסמוך שהם לא יזוּו ממקומם. וצ"ע מדברי הגמרא דנתבאר דשמשו של רבא השתמש עם שומעי הדרשה

בזה, דלדין רק כאשר האנשים העומדים כמחיצה יודעים הוא דאסור, וא"כ היה מקום לומר שכאשר העומד בתורת מחיצה הוא גוי לא שייך כלל איסור בזה, ויהא מותר לומר לו לכתחילה גם ביו"ט לעמוד בתורת מחיצה, אך בכ"ז כתב המשנ"ב לאסור בזה, ודו"ק היטב.

ג. כמבואר בשו"ע סימן י"ד סימן רפ"ב: "ויהיו הכל עומדים לפניו עד שיעמוד זה שמהלך בו כשיגיעו למקומו", ודקדק הערוך השלחן דלכאורה גם בשמחת תורה בשעת ההקפות שאדם רוקד עם הס"ת ואינו במקומו אסור לשבת. [אולם לגופו של דבר שמעתי בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א דאדם גדול שיושב בבית המדרש והולך לפעמים להביא ספר וכדומה, אי"צ לעמוד לפניו כל פעם שעובר, כיון שכל בית המדרש נחשב מקומו עתה, ומספיק שעמד פעם אחת.

ניהליה", ופירש"י: "והיה גדוד דשומעי הדרשה באין אחריו, נטלן שמש והביאן בתוך מחיצות הבאין". וכן הוכיח הרא"ש בתשובה כלל ד' ענף י"ח. ונפסק בטוש"ע סימן שס"ב סעיף ה' וז"ל: "בכל עושים מחיצה כו' ואפילו באנשים שעומדים זה אצל זה בפחות משלשה, ואפילו הם מהלכים חשובים מחיצה וכיניהם רשות היחיד"⁷¹.

מ"ט בלא מלו גברי לא עשו מחיצה של בני אדם המהלכים

ח. ויש להקשות על זה, דהנה בגמרא כאן אמרו גבי מעשה דנחמיה, דאם לא מלו גברא (שלא היה מספיק אנשים שערבו שיוכלו לצאת חוץ לתחום למקום שנחמיה עמד שם לסובבו במעגל גדול עד תוך התחום), אין אפשרות לנחמיה להיכנס לתחומו [ורק אי הלכתא כרבי אליעזר דמי שעומד ב' אמות לפני תחומו יכול להכנס משום הבלעת תחומין], וקשה דאם בני אדם המהלכים גם כן נחשבים מחיצה, הא אפשר שהאנשים שהלכו עם נחמיה

הרמ"א בסימן שס"ב דרק בשעת הדחק סמכינן על מחיצה של בני' א"י⁷²), כאשר אין ג' טפחים בין איש לאיש, שאז יכול הוא לסמוך שהאנשים יחשבו לו כמחיצה, והיא מותר לו לישב מאחורי המעגל.

ונתבוננתי דלכאורה כאן האנשים הרי לא עומדים שם מחמת שביקשו מהם, ולמה לא נחוש לשמא יתפזרו, אכן לפי מה שנתבאר שכשיש סיבה עצמית לאנשים לעמוד, לא חוששים שמא יתפזרו גם כאשר אינם מבחינים שהם משמשים כמחיצה המתרת את ישיבת פלוני לפני הספר תורה. [וע"ע להלן באות י"ז].

מחיצה של בני אדם בשעה שהם מהלכים מהני

ז. והנה מחיצה של בני אדם מהני גם אם אותם בני אדם מהלכים, ולא רק כשהם עומדים במקומם, כמבואר בגמרא במעשה ד"הנהו זיקי דהוה שדיין בריסתקא דמחוזא, בהדי דאתא רבא מפירקיה אעלינהו

וא"כ י"ל סברא זו גם כאן כיון שהלה רוקד עם הס"ת כל הזמן, אזי כל הבית הכנסת נחשב מקומו ולא צריך לעמוד יותר מפעם אחת לכבד הספר ולא יותר, וכן צידדו הגרש"ז ז"ל בהליכות שלמה שם ובתשובות והנהגות ח"ב סי' שי"ט, וראה להלן אות כ"ד סברא כע"ז בשם הרי"ח זוננפלד ז"ל, אכן שוב הביאו סברא דידן דהאנשים יכולים להחשב כמחיצה].

ד. בעיקר דברי הרמ"א שרק בשעת הדחק יש לסמוך על זה, יל"ע מהיכן מקורו, שכן בגמרא מייתי כמה עובדי דהכניסו מרה"ר לרה"י ע"י מחיצת בני אדם ולא משמע דהיה בשעת הדחק, כמו בדף מ"ד ע"ב: "לוי אעילו ליה תיבנא, זעירי אספתא, רב שימי בר חייא מיא".

ה. בשו"ת בנין עולם סימן י"ג להגאון רבי יצחק אייזיק חבר ז"ל הקשה מהא דקי"ל דאהל זרוק לאו שמיא אהל, אם כן למה מחיצה בני אדם נחשב מחיצה, וכל שכן בשעה שהם מהלכים, ע"ש. ויתכן דלפי מה שיתבאר להלן אות כ"ג דאדם יכול לשמש רק כמחיצה ולא כ"רשות", אולי יש לומר, דחסרון אהל זרוק הוא כאשר צריך להגדיר שיש כאן "רשות" לעצמה החוצצת מפני הטומאה וכדומה, שבזה אהל זרוק לאו שמיא אהל, אבל בתורת מחיצה גם מחיצה שאינה קבועה תורת מחיצה עלה לכמה דינים, אי"ז שייך לסוגיא דאהל זרוק, דהתם לא אתינן מדין מחיצה אלא מדין רשות לעצמה, אבל בתורת מחיצה באמת אין חסרון בזה שזה ז.

"ועל מחיצה של בני אדם שתקן מורי ואמר אם הולכין המחיצות ויוצאי הספינה ביניהן עד הבית דמי לספינה ודיר וסחר ואפילו הכי הוי מחיצה. לא דמי, דהתם מחיצות הספינה קבועות ומיא הוא דקא ממטו להו, אבל הכא שהם נדים המחיצות של בני אדם ופעמים שמרחיקין זה מזה ונפרדים ויש ריוח ביניהם ומפסיק הכרמלית או רשות הרבים, לא הוי מחיצה בהליכתו, כדתנן בהזורק ק' ע"ב ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו ואם אינם קשורות אף על פי שמוקפות פירוש שקרובין אין מטלטלין מזו לזו, וטעמא משום דמפסיק ביניהם הים שהוא כרמלית, ואף על פי שמוקפות, פירוש שקרובין זו אצל זו הואיל ונדות מחיצותיהן לא הוי רשות אחת. אלמא דבעינן מחיצות קבועות והיינו דקאמרין בעירובין בדלא מלו גברי שאין תקנה בהילוך מחיצות כי אם בעמידה במקום אחד". הנה מלשונו משמע שהסיבה שאין לסמוך על מחיצות בני אדם בשעת הילוך הוא משום דחיישינן שמא יתפזרו זה מזה.

ויצ"ע על הראב"ה מדברי הגמרא דסמך רבא להתיר לשמשו לטלטל מרה"ר לרה"ר דרך מחיצה של בני אדם המהלכים, וצ"ע.

ילכו עימו הלוך ורקוד סביבו עד שיביאווהו פנימה אל תוך התחום. וכמו ששמשו של רבא הולך כלי מרה"ר לרה"ר דרך תלמידי דרבא כשהיו מהלכים.

ומצאתי שכבר הקשה כן הרא"ש שם, דאי מחיצה של בני אדם מועלת דרך הילוכם, אמאי בלא מלו גברי אי אפשר להגיע אלא רק לפני התחום, הא אפשר שילכו האנשים יחד עם נחמיה עד שיגיעו לתוך התחום.

ובראב"ה סימן שצ"א מייתי לתשובה מהרא"ם שכתב ליישב, דקושיית הגמרא היתה אפילו בלא מלו גברי ובלא הליכת בני אדם הנעשים מחיצה האם קי"ל כר"א, ולא בשביל תקנת רב נחמיה הוצרך לשאול, כי יודע היה לתקן רב נחמן אפילו בלא מלו גברי בהליכות בני אדם ורב נחמיה ביניהם.

דעת הראב"ה לאסור מחיצת בני"א בשעת הילוכם וצ"ע ממעשה דרבא

ט. **הנה** מדברי הרא"ם מבואר דמן הדין היה אפשר לאנשים ללכת ובשעת הליכתם לשמש כמחיצה לנחמיה, אולם הראב"ה שם נחלק ע"ז וכתב (שם אות י"ד):

1. והנה ראיתי בב"ח שכתב ליישב קושיית הרא"ש [למה בלא מלו גברא לא יכלו עדיין להכניסו לתחום ע"י שמקיפים אותו והם הולכים עד לתחום] ות"י דהרי הא דמהני מחיצה בעודם הולכים למדים מההיא דרבא דהתיר לשמשו להכניס הני זיקי במחיצת בני"א המהלכים, וקשה למה רבא לא הכניס בעצמו, וע"כ דכל ההיתר לסמוך על מחיצת בני"א המהלכים זה רק בדיעבד, ודקדק כן בלשון הטור ע"ש, ונראה שלמד דבר זה בכוננת הרמ"א שכתב דאין לסמוך על מחיצת בני"א לכתחילה אלא רק בשעת הדחק, והביא מהשבולי הלקט בשם ספר התרומה שהחמיר שלא יעשו מחיצת בני"א כלל, וטעמו משום דיש לחוש שמא ירגיש אחד מהם שהועמד לשם מחיצה. וכן הגר"א ז"ל ציין על דברי הרמ"א את הגמרא ביבמות קי"ד ע"ב שנאבד מפתח ואמרו לקטנים לשחק שם כדי שיכניסוהו ולא אמרו לעשות מחיצת בני"א, הרי דלכתחילה לא עושים מחיצת בני"א.

יאמרו לדעת". והנה רש"י פירש: "דאעילו מיא מרשות הרבים לרשות היחיד, והוקבעו לשם לדעת, שהודיעום שלכך הם נקבצים". אולם הרמב"ם פירש דהחסרון היה שהגנני עצמם קיבצו האנשים והם עצמם הוליכו המים לתוך רה"י, למרות שהאנשים עצמם לא ידעו מזה, אבל הם עצמם שידעו מזה והתשמשו עם ההיתר של מחיצת בני אדם לדעת, וזה אסור.

וקשה על הרמב"ם דפשוטות הגמרא במעשה דשמשו של רבא דהוא ידע שהם משמשים כמחיצה ובכ"ז הותר לו. וצ"ל לדעת הרמב"ם, דשאני מעשה דשמשו של רבא שהוא לא אסף האנשים אלא הם באו מעצמם ללוות את רבא לשמוע הדרשא, ובוזה גם לדעת הרמב"ם אין חסרון, כי כל החסרון הוא שמעשה העמדת אנשים מתוך ידיעה שהם משמשים כמחיצה ושוב אח"כ הוא עצמו הולך ומשתמש בהם כמחיצה, זה מיחזי כבנין כדלהלן, אבל כאשר הם נתאספו מצד סיבה עצמית שלהם מותר גם לדעת הרמב"ם.

ועוד קשה לדעת הרמב"ם דבגמרא בעירובין מ"ד ע"א מבואר להדיא דאדם יכול לעשות את חבירו דופן לסוכה ולאכול שם על סמך זה, והרמב"ם בפ"ד מהלכות סוכה הט"ז פסק כן להלכה, וכן השו"ע סימן תר"ל סעיף י"ב, וקשה דהא בהלכות עירובין כתב הרמב"ם להצריך שאותו אדם שמעמידים המחיצה

בשבת אסור שידעו שהם נעשים עתה למחיצה

י. **והנה** מבואר בגמרא דבשבת ויו"ט אין לעשות מחיצה של בני אדם באופן שהם יודעים שהם משמשים כמחיצה. כמבואר בגמרא בדף מ"ד ע"ב: "כאן לדעת כאן שלא מדעת". ופירש רש"י: "לדעת - שהעומד שם יודע שלשם מחיצה העמידוהו שם אסור".

וכן פריך התם בגמרא: "והא נחמיה בריה דרבי חנילאי לדעת הוה שלא מדעת הוה. רב חסדא מיהא לדעת הוה רב חסדא שלא מן המנין הוה". ופירש"י: "שלא לדעת הוה, לא ידעו האנשים על מה קבצום שם. רב חסדא מיהא - שעשה המחיצה ונקבע שם באחד מהן, הא ידע. שלא מן המנין הוה - בעושי המחיצה".

חידוש הרמב"ם שאף המאספם לדעת מחיצה אסור לו להשתמש עם היתר מחיצה זו

יא. **והרמב"ם** חידש עוד, והובא בשו"ע סימן שס"ב סעיף ז' וז"ל: "יש מי שאומר שלא יעמיד אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו". וכתב הבאר הגולה דמקורו מעובדא דגנא, דהגמרא מיייתי עובדא: "הנהו בני גנא דאעילו מיא במחיצה של בני אדם, נגדינהו שמואל, אמר, אם אמרו שלא מדעת

ויוצא ב' נפק"מ בפלוגתא זה, לדעת הב"ח מותר לכתחילה לעשות ואף לסמוך על מחיצת בני"א העומדים, ורק במהלכים אין לסמוך להשתמש במחיצתם. ואילו לדעת השבלי הלקט והגר"א ז"ל רק העשייה לכתחילה הוי בדיעבד, אבל כאשר כבר קיים המחיצה אין מקור לאסור לכתחילה.

ויתכן דהחזו"א והקה"י שהחמירו לא לסמוך על מחיצת בני"א בשמחת תורה, הוא משום דחששו לדברי הב"ח, שלכתחילה אין לסמוך על מחיצת בני"א המהלכים.

שאינן דרך בנין בכך". וכע"ז כתב הלבוש בסימן תר"ל סעיף י"ב: "כאשר האנשים אינם יודעים שהעומדו שם לשם מחיצה מותר, לא הוי דרך בנין וקביעות אלא דרך ארעי ומותר, אבל אם הם יודעים שהעומדו שם לשם מחיצה, הרי זה נחשב לדרך קביעות ומחיצה קבועה^ז, ואסור לעשות כן ביו"ט מפני שאסור לעשות מחיצה ביו"ט^ח."

גם במקום שקרוב שידעו שנעמידים למחיצה ה"ז אסור

יג. ועוד כתב השו"ע שאין להשתמש שוב אם אותם בני אדם למחיצה בשביל עצמו, וז"ל: "והוא שלא ידעו שהעומדו לשם מחיצה, ואפילו אחד מהם יודע אסור, ואפילו אם לא הודיעם שעושה מחיצות עתה, אם קרוב הדבר שידעו, כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחת, לא יעשה מחיצה עוד". ומקורו ממעשה דשמשו של רבא בדף מ"ד ע"ב: "לשבתא אחריתי בעי עיילינהו ואסר להו, דהוה ליה כלדעת ואסור". וכן בתוס' במעשה דרב נחמיה (ד"ה אלימא בדלא מלו גברא) הקשו: "ואם תאמר כי לא מלו גברי נמי ילך אל מקום שהמחיצה מגעת, ואחר כך יעשה היקף אחר עד שיגיע לתחום. ויש לומר כיון שכבר עשו פעם אחת, ידעו שלדעת כן עשו ואסור מכאן ואילך

בשבילו לא ידע מזה, וכבר העירו בזה המג"א והלח"מ והצפנת פנח שם. ובשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן ק"ס) כתב לחלק בין סוכה שהיא דבר מצוה, לבין דבר הרשות, וצ"ע.

אמנם להלכה המשנ"ב בס"ק מ"ג הביא שהרשב"א חולק, ודעתו שגם הוא בעצמו המעמיד מותר להשתמש במחיצה זו, ואין קפידא רק על האנשים העומדים למחיצה שלא ידעו שהעומד לזה, והביא מאליהו רבה שכן משמעות שאר פוסקים וכן עיקר.

בטעם האיסור שבשבת אסור שידעו שהם מחיצה

יב. **ובטעם** האיסור להעמיד מחיצות בני אדם כאשר הם יודעים שהם משמשים כמחיצה, כתב הבית יוסף בשם הרשב"א, "שאפילו אחד מהם יודע אסור כדי שלא יבואו לזלזל בשבת", וכן כתב המשנ"ב שם ס"ק ל"ט: "אף דבמחיצה כזו אין בה משום בנין בשבת, מכל מקום אסור כשידעו, כדי שלא יבואו לזלזל באסור שבת. ואפילו בדיעבד אסור ודינו כמחיצה שנעשית במזיד".

ובחידושי הריטב"א ז"ל כתב הטעם: "באדם לדעת אסור לעשותו מחיצה דהוי ליה כבנין, אבל שלא לדעת נהי דחשיבא מחיצה גמורה לא מתסר לעשותה בשבת

ז. הביה"ל שם העיר שלשונו של הלבוש אינו מדוקדק, שהרי מוכח בגמרא בעירובין שהוא רק אוהל עראי, אלא באר דכוונת הלבוש שכיון שיודע שעומד לשם מחיצה הוא מתנהג כדרך מחיצה קבועה, הרי זה כבנין ואסורוהו, אבל ודאי שאינו נדון אלא כאוהל עראי.

ח. ובכף החיים סימן שס"ב ס"ק נ"ג כתב דאסור להעמיד קטנים אם עושים על דעת אביהם שנוח לו בכך, ומשמע דאם לא על דעת אביהם אפ"ע שהקטן יודע שמעמידו לשם מחיצה מותר, וצ"ב הא גם בקטנים שייך מצד הם עצמם הטעם של זילותא דשבת ומיחוזי כבנין, וצ"ע.

גם עתה, ולכן אדם אחר יכול להשתמש בהם, כיון שלא יבינו עד אחר זמן. והיינו שכל שאי"ז בגדר "קרוב הדבר" שיבחינו שהם נעמדים למחיצה הדבר מותר.

יסוד הריטב"א שאחר שכבר נעמדו מותר להם לידע שהינם מחיצה

טו. **והנה** בשו"ע בסעיף ו' הביא בשם הריטב"א ז"ל, וז"ל: "אם באו מתחילה שלא לדעת, אע"פ שאחר כך הרגישו, אין לחוש". כלומר שהכל תלוי בשעת העמדת המחיצות, שאז אסור שידעו, והדבר צ"ב, דלפי מה שכתב הרשב"א דטעם האיסור משום דנראה זלוזל בשבת, א"כ מאי שנא אימתי ידעו הענין שהם משמשים כמחיצות.

והיה מקום לומר דהריטב"א לשיטתו שבאר הטעם משום דמחזי כבנין, ונימא דרק בשעה שהם נעמדים וקובעים עצמם כמחיצות, אז זה מחזי כבנין אם הם יודעים שהם באים לשמש כמחיצה, אבל אחר שכבר הם עומדים, אין בזה מחזי כבנין. וכן נראה במאמר מרדכי שם סק"ה. אולם מה נעשה שהמשנ"ב הביא את טעם הרשב"א שהטעם הוא משום זלוזל לשבת, ולא ציין שלפ"ז לא קי"ל כהריטב"א.

ולכן נראה דגם כוונת הריטב"א משום זלוזל שבת, ורק דיסוד הזלוזל שבזה הוא מה שמיחזי שהוא עושה עתה מחיצות, וממילא זה שייך רק בשעת העמידה והקביעות שקובעים עצמם להיות מחיצה, אבל מה שנודע להם אחר שהם כבר עומדים, לא איכפת לן בזה. וראה בלשון הר"ן כאן: "דאושא מילתא ואתי למישרי מחיצה מתרת בכלים".

כדמסיק בסמוך בשמעתין", עכ"ל. ומבואר שאם ידעו האנשים שהם משמשים כמחיצה שוב הדבר אסור. [וראה להלן אות ט"ו].

ויש לעיין מה הדין באופן שידוע לנו שהם לא ידעו שעושים מהם מחיצה, האם זה גזירה של חז"ל שלא לעשות מחיצה של אותם בני אדם פעמיים, וכל אדם יכול לשמש כמחיצה של בני אדם פעם אחת בחייו. או שרק מגלים חז"ל שקרוב הדבר שידעו, אבל אם בטוח לעושה המחיצה שלא יבאו האנשים לידי ידיעה שהם מחיצה, הדבר מותר. ובגמרא מבואר שרב חסדא שידע ענין המחיצה, היה אסור לו להצטרף להיות מהמחיצה של בני אדם, ומשמע שאף שרב חסדא לא שימש מימיו כמחיצה הדבר אסור. אכן שם הוא ידע ופשוט שזה אסור. אבל יש להסתפק כנ"ל האם יש כאן תקנה מחודשת שלא להשתמש עם בני אדם כמחיצה פעמיים.

מוכיח דכספק אם ידעו מותר

יד. **ולכאורה** יש להוכיח ממה שכתב הבית יוסף בשם המרדכי בשם מהר"ם: "אם נעשו מחיצה בלא מתכון לאדם אחד יכולין להיות מחיצה לאדם אחר שלא לדעת, ורפיא ביד מורי". ובמשנ"ב בס"ק מ' הביא הדברים וסיים דאליהו רבא מקל בזה. ומבואר א"כ דאין הלכה שלא להשתמש אם אותו אדם פעמיים, אלא שעל פי רוב כאשר עושים דבר זה האנשים תופסים אח"כ את הענין שהם שימשו כמחיצות, ואזי כשרואים שוב את אותו אדם שהשתמש בהם כמחיצות, הם יזכרו מיד שלצורך מחיצות הוא רוצה בהם

וכנ"ל משום דחשיב התחלה חדשה וכמעמידם להדיא לשם מחיצה דאסור.

מעורר דבשמחת תורה האנשים יודעים שהם משמשים כמחיצה

יז. **ומעתה יש להקשות** בדבר מה שנהגו לסמוך על מעגל הריקודים בשמחת תורה להתיר לשבת מאוחרי המעגל בפני הספר תורה, והרי עפ"י רוב התלמידי חכמים שבהם מבינים שזה משום שסומכים עליהם כמחיצה, וא"כ שוב איכא זילותא דשבת, ולא מהני סברת הריטב"א דבנודע אחר שכבר נעמד הדבר מותר, שכן במהלכים הוכחא מדברי התוס' דהדבר אסור.

אנשים הרוקדים אף שפועלים היתר דמחיצת כנ"א בידיעה אין להם לחוש

יח. **אולם** נראה לענ"ד לקיים סברת מרן הגרש"ז ז"ל שהתיר לסמוך על מחיצת הרוקדים להחשב מחיצה ביו"ט להתיר לישב בפני ס"ת, למרות שיש לאנשים ידיעה שהם משמשים כמחיצה, בכל זאת שאני ממעשה דנחמיה דהתם כל מטרת עמידתם שם הוא בשביל לשמש כמחיצה, משא"כ אנשים שרוקדים בשמחת תורה, מה שייכות יש להם עם זה שרוצה להתלות בהם לסמוך עליהם כמחיצה, ואין הם צריכים להתייחס כלום איליו אחר שהם לרקוד לפני הס"ת הם באים, ואין כאן כל מיחזי כבנין כיון שאין הם באים למטרת מחיצה.

כאשר כוונתו גם לשם מחיצה מלבד כוונת הריקוד

יט. **אולם** יש להקשות על זה ממעשה דשמשו של רבא, דמבואר דלשבת

מחיצה של כנ"א המהלכים ונודע להם היותם מחיצה בעודם מהלכים ה"ז אסור

טז. **והנה** בתוספות בדף מ"ג ע"ב במעשה דרב נחמיה (ד"ה אלימא בדלא מלו גברא) הקשו: "ואם תאמר כי לא מלו גברי נמי ילך אל מקום שהמחיצה מגעת, ואחר כך יעשה היקף אחר עד שיגיע לתחום. ויש לומר כיון שכבר עשו פעם אחת, ידעו שלדעת כן עשו ואסור מכאן ואילך כדמסיק בסמוך בשמעתין", עכ"ל. וקשה הא יכולים הם ללכת יחד עם נחמיה עד תוך התחום כיון דקי"ל דבני המהלכים גם כן נחשבים מחיצה, ואם תאמר דיש לחוש שמא ירגישו בדבר שהם מחיצה וכמו שכתבו התוס', הא נתבאר בדברי הריטב"א דאחר שכבר נעשו מחיצה לא איכפת לן אם נודע להם.

וראיתי מובא מספר שלחן עצי שיטים (סי' ד' הוצאת אות ט') יסוד נפלא, שכל דברי הריטב"א הם רק כאשר הם עומדים במקומם, אבל אם מהלכים, כל הזמן זה נחשב התחלת העמדה חדשה של המחיצות, ואם נודע להם הדבר אסור, הם נחשבים כמו מעמידים מחיצות בשבת להדיא מתוך ידיעה, ויש כאן זילותא לשבת ומיחזי כבנין. וכן מבואר בדברי הט"ז סימן שס"ב סק"ב.

ואמנם במג"א ס"ק י"ג ציין לעולת שבת שרצה להוכיח מכח קושיית הרא"ש על התוס' [למה לא הלכו עם נחמיה] דבנ"א המהלכים לא נחשבים למחיצה, עי' מחצית השקל שם, אולם אנו כבר קי"ל דמהלכים חשיבי מחיצה כמבואר בשו"ע, וא"כ לא נשאר לנו אלא להוכיח מדברי התוס' דידיעה בשעת ההליכה אוסרת שוב מלהשתמש בהם כמחיצה

לסוגיא דאי אפשר וקא מכוין כפסחים כ"ה ע"ב
וה"ז אסור.

ולפ"ז כמו כן גבי להעמיד מחיצת בני אדם
כאשר המטרה היא להדיא גם בשביל
לצורך להתיר ישיבה בפני הספר תורה, לכאורה
יהא הדבר אסור, וצ"ע.

**הצעה בביאור דעת החזו"א וקה"י שלא
סמכו על מעגל הרוקדים בש"ת כמחיצה**

כ. **ומשמיה** דהחזו"א והקהילות יעקב ז"ל
מטו שלא היו סומכים לישב
מאחורי המעגל של הרוקדים בשמחת תורה.
והיה אפשר לומר מפני שחששו שהמעגל
יתפרק מידי פעם ושוב נמצאים יושבים לפני
ספר תורה דאסור, אולם זה כבר נתבאר שעד
כמה שיש לאנשים סיבה מצד עצמם למה הם
עומדים כאן, דהיינו בשביל לרקוד לס"ת, שוב
לא חיישינן שמא יתפזרו. ולומר שסיבת
חששתם מפני שהאנשים יודעים מזה והוי
בגדר עשיית מחיצה בבני אדם שיודעים
שמשתמשים בשבילם כמחיצה, לכאורה
כאשר כוונת האנשים בשביל רקידה, נתבאר
דאין כאן סיבה לאסור. ואולי יתכן דשאני
החזו"א והקה"י שאנשים יתעוררו מעצמם
להתארגן שאכן לא יהא פירצה במעגל ויעמידו
עצמם להדיא בשביל לאשוויי הכא מחיצה,
וכאשר יש כוונה להדיא לשם מחיצה הדבר
יתכן שאסור וכתבאר^ט.

השניה כשביקש שוב להכניס דברים מרה"ר
לרה"י ע"י מחיצת התלמידים המקפת שם, מנעו
רבא משום שמעתה זה יהא להם לדעת. וקשה
דעתם של התלמידים בהליכתם כאן לא היה
בשביל לאשוויי מחיצה אלא כדי לשמוע דברי
תורה מרבא, ומוכח א"כ דאף כאשר כוונתם
למטרה עצמית אם רק יודעים מזה בשעת
הליכתם שהם משמשים כמחיצה, הדבר אסור.

אולם באמת נראה דשאני תלמידי דרבא דאם
רק ידעו שיכולים לעזור לרבא ע"י
היותם מחיצה שמעתה יוכל השמש להכניס הני
זיקי של רבא, הרי שדעתם להדיא גם על זה,
ונראה שכאשר יש כאן כוונה להדיא להעמידם
גם למטרת מחיצה, יש לדון שהדבר אסור.

דהנה בספר שש"כ פרק כ"ד סעיף ל"ז כתב
לגבי איסור עשיית מחיצה המתרת
בשבת (שו"ע סימן שט"ו), שאם רוצה להעמיד
מחיצה בין שתי מיטות בבית חולים למטרת
הפרדה וצניעות, מותר להשתמש במחיצה זו
גם לענין להתיר, כגון לומר דברי קדושה
וכדומה. ובספר ארחות שבת (פ"ט הערה ס"ו)
כתבו להסתפק מה הדין כאשר עושה את
המחיצה מתחלה לשתי המטרות, לצניעות
ולמחיצה המתרת, באופן שהיה מעמידה לכל
צורך בפני עצמו גם לולי הצורך השני, אם
בכה"ג חשיב מעמיד מחיצה המתרת או דא"א
למונעו מלהעמיד את המחיצה הזו אשר נזקק
לה לצורך צניעות, ולכא' יש לקשר נידון זה

ט. שוב נתבוננתי סברא נוספת להתיר, כי השו"ע פסק כהריטב"א דאם נעמדו כבר לשם מחיצה ורק אח"כ נודע להם
שהם מחיצה מותר להם להמשיך לשמש כמחיצה. ואמנם הבאנו שכאשר הם הולכים זה נחשב עמידה חדשה ולכן
צידדנו לאסור כאשר הם רוקדים וכוונתם לשמש ג"כ כמחיצה בפני הס"ת. אולם באמת יל"ד דמעגל החג סביב עצמו
לא נחשב הולך ממקום למקום, ואתם אנשים שבים על הליכתם שוב ושוב, יתכן שזה לא נחשב עשיית מחיצה
חדשה, דלא איכפת לן זה שמתחלף כאן האנשים מיניה וביה, ועיין.

י"ל דאנו רואים כאילו חלק מעובי גופו של האדם לצד החיצון כמחיצה ושאר גופו כאילו נמצא בתוך המחיצה, ויש לחלק ועדיין, וצ"ע.

למה כל אדם שיש בו דע"ד אינו נחשב כרה"י

כב ובאמת אחר דחזינן דבני אדם יכולים להחשב מהתורה כמחיצות, מתעוררת קושיא עצומה, למה מותר לאדם העומד ברה"ר לרוק ולהשתין ברה"ר, והרי הוא עצמו נחשב לכאורה כרה"י, והוי מוציא מרה"י לרה"ר, כמו דחשיב מחיצה לחוץ בין רה"ר לרה"י. והיה מקום לומר דאדם יחידי לא נחשב כעמוד להחשב רה"י בעצמו כיון דאין ברגליו ד"ט על ד"ט, וכמו שמבואר בגמרא בשבת דף ק"א ע"א: הנהו בוצנייתא דמישן אין מטלטלין בהם אלא בד' אמות משום דאין בתחתיהם ד'. אלא דאכתי יקשה לדעת ריב"ז דס"ל דאפילו אין ברגלו ד' כל שיש למעלה ד' אמרינן גוד אחית מחיצתא, א"כ לדעתו אם עומד אדם ברה"ר יהא אסור לו לרוק ברה"ר. ועוד דבחורף כאשר הוא לבוש במעיל שיורד עד תוך ג' למטה, הוי לכו"ע רה"י מחמת דאיכא דע"ד ברוחו במקום רגליו.

זהרי זה ודאי דאדם אינו נידון כרה"י, וכמבואר בריש שבת בעני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים, הושיט בעל הבית לחוץ ונתן בתוך ידו של עני חייב דחשיב הוצאה מרה"י לרה"ר, דאדם העומד ברה"ר חשיב כרה"ר. וכן לגבי בהמה יש לתמוה למה לא תחשב רה"י כאשר יש בה רוחב דע"ד טפחים, ובפרק מי שהחשיך מבואר דונתן משאו על גבי הבהמה ומגביה ומניח, וקשה דתיפול"ל דאיכא איסור להניח

האם האנשים עצמם המשמשים למחיצה מהני גם להם עצמם

כא. ומדאיתנין לדבר בענייני מחיצה בבני אדם, יש לעיין האם האנשים העומדים יכולים להחשב בעצמם מחיצה לעצמם לענין לומר דבר שבקדושה או לא, וראיתי בשו"ת הר צבי או"ח סימן פ"ו שדן בזה, לגבי עובדא בשעת הספד ברחוב כנהוג והמקום היה מטונף לענין עניית אמן ויהא שמיה רבא, ופסק שם דהאנשים העומדים סביב המקום המטונף מפסיקים וחוצצים לגבי הפנימיים שיוכלו לענות אמן ויהא שמיה רבא, כמו שכתב המשנ"ב להדיא בסימן שס"ב ובשעה"צ סקכ"א, אלא דנסתפק האם האנשים החיצוניים גם כן יכולים לענות.

ובעיי"ז יש שנסתפקו לענין סוכה דקי"ל (או"ח סימן תר"ל דעיף י"ב) שיכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה, האם האדם עצמו שנעשה מחיצה לסוכה מותר לו לאכול שם, והביאו ראייה מגמרא בשבת דף צ"ט ע"ב דאיתא התם: אמר רב מישא בעי רבי יוחנן כותל ברה"ר גבוה י' ואינו רוחב ד' ומוקף לכרמלית ועשאו רה"י וזרק ונח על גביו מהו, מי אמרינן כיון דאינו רוחב ד' מקום פטור הוא, או דילמא כיון דעשאו רה"י כמאן דמליא דמי, אמר עולא, ק"ו לאחרים עושה מחיצה לעצמו כ"ש, ועיי"ש בתוס' ד"ה ומוקף, אמר ר"י, ובתוס' ד"ה לאחרים. ובהסבר הדברים י"ל דמשו"ה יש על הכותל דין רה"י אעפ"י שאינו רחב ד' משום דאנו רואים חלק דק מעובי הכותל לצד חיצון כמחיצה וממילא הוי שאר עובי הכותל כלפנים בתוך המחיצה. ואף בנ"ד

אבל הא מיהא נראים פני הדברים שאדם יכול אולי להחשב כ"מחיצה", אבל לא כ"רשות", ואכתי צ"ב טעמא דמילתא.

ביאור נפלא בטעם דאין חל על אדם שם "רשות היחיד"

וזה אינה הי"ת לידי לשאול דבר זה קמיה דמרן הגר"ש אורבאך זצוק"ל, והשבני שכבר שואלים דבר זה, וצריך לומר ד"אדם" הוא מופקע מלהיות "רשות", עכ"ד. וכמדומני שהשיב לי כן גם לגבי בהמה, שהיא מופקע מלחול עליה תורת רשות.

ובביאור הדברים נראה על פי מה שכתב בחידושי הגר"ח ז"ל (פי"ז מהלכות שבת הי"ב וי"ג) על מה שכתב הרמב"ם לבאר הא דלחי של איסורי הנאה כשר וקורה של איסורי הנאה פסול, ובאר הרמב"ם דבקורה בעינן שיעור טפח וממילא באיסורי הנאה דכתותי מכתת שיעורא ליכא להשיעור ופסול, משא"כ לחי דלא בעינן ביה שיעור וכשר אפילו בכל שהוא, לכן לא שייך לפסול מחמת כתותי מכתת. והשיג הראב"ד שם שהרי גם לחי בעי שיעור עשרה טפחים גובה.

וכתב הגר"ח ז"ל לבאר זו"ל: "דהנה בין בדברי הרמב"ם ובין בדברי הראב"ד הרי מבואר דהך הילכתא דכתותי מכתת שיעורי' לא נכלל בזה דעצם הדבר חשוב כמי שאינו, דא"כ הרי לא הי' מועיל הא דלחי שיעורו במשהו, כיון דגם המשוהו כתותי מכתת, א"כ הרי גם משוהו אין כאן, אלא ודאי דיסוד הדין הוא דהשיעור מיכתת ובטל מיני' שיעורי', אבל עצם הדבר איתי' בעיני' ולא בטל. ולפי"ז בלחי זה דמיכתת

חפציו המונחים ברה"ר על גבי הבהמה כי בכך הוא עושה הוצאה מרה"ר לרה"י, וכן בהרבה הסוגיות מבואר דאדם עצמו ובהמה עצמה לא חשיבא רשות היחיד, וצ"ב מאי שנא שלגבי מחיצה הם נחשבים מחיצה לאשוויי ביניהם רשות היחיד. והוא קושיא אלימתא.

חידושו של הבנין עולם דאדם לא נחשב מחיצה ורק צירוף בנ"א יוצר מקום חצוץ

כג. **וראייתי** שהקשו כן להגאון רבי יצחק איזיק חבר ז"ל בשו"ת בנין עולם סימן י"ג, וכתב לחדש דאדם אחד לא נחשב כלל מחיצה, וכתב לתרץ בזה למה הפוסקים כתבו שצריך שיהא בין אדם לאדם פחות מג"ט ללבד ולא סמכו מצד שכל אחד הוא יותר מג"ט ויש כאן עומד מרובה על הפרוץ, ותירץ כי בכהאי גוונא דאין לבד אזי כל אחד נידון בפני עצמו ולא הוי מחיצה, ואדם אחד לא הוי מחיצה כלל, ורק צירוף של כמה בני אדם הוו מחיצה. וצ"ב סברתו בזה מאי שנא אדם אחד מכמה בני אדם.

וכן עמד בעיקר השאלה [למה אדם יחידי שיש בו דע"ד לא יחשב רה"י] בחידושים וביאורים, וכתב לחדש דאף דאמרין דבני אדם חשיבי כמחיצה, כל זה רק אם יש ביניהם חלל ד"ט על ד"ט כדין היקף מחיצות דרה"י, אבל בב' בני אדם או יותר העומדים סמוכים זה לזה לא אמרינן דמעליהם יחשב רה"י כדי עמוד אף דאין ביניהם רה"י, ולפי זה נטה לדון דאולי לא אומרים במחיצת בנ"א "לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן", כיון דלא אשכחן האי דינא אלא במקום דאמרין גו"א מהמחיצות. וגם זה צ"ב.

רשות היחיד, אזי יש כאן הסתכלות חיובית על המקום, כלומר דחזינן דחל על המקום שם "רשות" היחיד, כי מחמת התחימה של המחיצות על שטח של דע"ד, חל על המקום באמצע תואר רשות היחיד, ולא הוי רק סילוק שם רשות הרבים, אלא ענין חיובי של תואר רשות היחיד.

ומעתה נראה, דאף דבני אדם יכולים להחשב מחיצה, היינו משום דכדי לגדור מקום לא צריך חפצא של מחיצה, אלא צריך רק שיהא המקום תחום, ולזה אדם ג"כ סגי כי סו"ס המקום תחום ע"י המחיצת בני אדם, כמו שבאר הגר"ח ז"ל גבי לחי. אבל כאשר באנו לדון האם חל על האדם עצמו שם רשות מחמת שיש בו דע"ד המוקף מחיצות, בזה אמרין דאדם הוא ישות לעצמו שאין חל עליו שם רשות, וכן בהמה היא ישות לעצמה שלא חל עליה שם רשות, וממילא לא שייך לדון עליהם תורת רשות היחיד, דהם מפוקעים מלחול עליהם תורת "רשות". ודו"ק היטב.

קשה ממחיצות סוכה דפסולות מאיסוה"נ ובכ"ז מהני בהו מחיצת בנ"א

אולם דא עקא שהעריני מו"ח הגאון שליט"א שהרי דין מחיצת בני אדם מבואר הכא בגמרא דמהני גם לדופן שלישי של סוכה, ובפשוטו דופן הסוכה דבעינן מחיצות הניכרות, אי אפשר שיהיו מאיסו"נ, דכתותי מכתת שעורא ולכאורה לא חשיב מחיצות הניכרות. ויש לבאר יותר, שכן מצינו חילוק מהותי בין מחיצות של שבת לדופן של סוכה, דהנה התוס' בסוכה דף ד' ע"ב ד"ה פחות כתבו, בעשה מחיצה ע"י חקק עמוק ה' טפחים ודופן ה'

שיעורי, מ"מ אם באנו לדון על המקום נמצא דכל הגובה עשרה שבו יש לו במקומו מחיצת לחי, כיון דאית' בעיני, ורק דהלחי בעצמו אין בו שיעורא דעשרה טפחים, דע"ז הא מועיל הא דכתותי מיכתת דלית בי' שיעורא, אשר ע"כ נראה דדעת הרמב"ם היא בכל מחיצות רה"י דבעינן שיהא גובהן עשרה עיקר השיעור אינו בעצם המחיצות כי אם בהמקום, דבעינן שגובה עשרה שבו יהא מוקף מחיצות, ואם מצאנו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו לא איכפת לנו כלל בעצם המחיצות אם הן מחזיקות עשרה אם לא, וע"כ גם הכא בלחי של אשרה נהי דכתותי מיכתת שיעורי' אבל הרי זה לא מהניא רק דעצם הלחי לית בי' שיעורא, אבל בהמקום הרי עכ"פ כל הגובה עשרה חשוב מוקף מקצת מחיצה רביעית, דמועיל זאת בדיני מחיצה, וע"כ לפ"מ שפסק הרמב"ם דלחי משום מחיצה ע"כ שפיר הוי לחי גמור, וזהו שמחלק הרמב"ם בין לחי לקורה, דבקורה דהשיעור טפח הוא בעצם הקורה וע"כ שפיר שייך בזה הך דינא דכתותי מיכתת שיעורי', משא"כ בלחי דעצם הלחי אין לו שיעור כלל, והשיעור הוא רק בהמקום, ע"כ לא שייך בזה הא דכתותי מיכתת שיעורי', וכשר גם בשל אשרה וכש"נ, עכ"ל.

ונראה לבאר בזה, לתת משל, לפי מה שידוע בשם הגר"ח ז"ל לגבי חצות, שאי"ז שיעור זמן מסויים, אלא הוא מצב המעבר בין חצי הלילה הראשון לחצי הלילה השני, אבל חצות עצמו אינו תופס זמן. וכע"ז נראה לומר גבי מחיצות לאשווי רה"י, לא צריך חפצא של מחיצות, רק סגי שיש דבר התוחם את ה"מקום", שעד כאן רה"ר ומכאן רה"ר. ומאידך, אחר שיש מחיצות לתחום המקום לאשווי

שהמוציא משא למעלה מעשרה חייב הרי שאין דנין באדם דין עמוד בלמעלה מעשה, וכן אין דנין בו דין כרמלית ולא מקום פטור לפי שהוא נע ונד, "עכ"ל הרשב"א. וכע"ז איתא בחידושי הר"ן שם.

והנה אם כי הרשב"א באר טעם הדבר דאין אדם חולק רשות משום שהוא נע ונד, אבל אכתי צריכים אנו לדברינו דלעיל לבאר למה באמת זה חלוק מדין מחיצה דאדם חשיב מחיצה למרות שהוא נע ונד, ועל כרחך דהא דאדם נע ונד זה רק סברא בהמקום של הרשות היחיד דאין אדם ראוי להחשב מקומו לרשות היחיד, וכפי שנתבאר דענין רשות היחיד אינו רק מציאות דממילא אחר דיש מחיצות בד' צדדים וביניהם חלל ד' ע"ד ממילא היא רה"י באמצע, דזה אינו, שכן אכתי יקשה מה איכפת לן דאדם נע ונד הא מדין מחיצות שבו בעינין למשווא הכא רה"י. וע"כ מבואר גם בדברי הרשב"א דענין רה"י הוא חלות חיובי על המקום הגדור, ועל זה הוא דקאמר דאין אדם חולק רשות משום שהוא נע ונד, ודו"ק היטב בזה.

מחיצת בני"א לענין להפסיק לפני המתפלל להתיר לעבור שם, ולענין לחלק מנין עשרה

כד. **ועוד** רגע אדבר במה שנוגע יום יום למעשה, באיסור לעבור לפני המתפלל,

טפחים, לענין סוכה הר"ז פסול משום דצריך שהדופן יהא תוך ג' טפחים לחקק, משא"כ לגבי מחיצות בשבת אף במופלגת המחיצה מהחקק ג' טפחים מהני, ובארו האחרונים משום דלסוכה בעינן תורת דופן, וכל שמופלגים הם זה מזה ג' טפחים אין על זה תורת דופן י', משא"כ גבי שבת סגי רק שיהא מחיצה המבדלת, ולכך כיון שהרשות חלוקה במחיצה י' טפחים מרה"ר סגי בזה. וא"כ לכאורה איכא נפק"מ בין דופן סוכה למחיצות שבת בדופן העשויה מאיסוה"נ, דלענין סוכה יפסל משום דכתותי מכתת שיעוריה, משא"כ לענין מחיצות שבת יוכשר דס"ס יש כאן מחיצה, וצ"ע'.

דברי הרשב"א בשם הראב"ד דאין אדם חולק רשות משום דנע ונד

שוב הראוני דברים מפורשים בזה בדברי הרשב"א בחידושיו לשבת דף ה' ע"א על הגמרא "ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה", וכתב הרשב"א: "ומצאתי לראב"ד בעירובין פרק המוצא תפילין שהקשה בשם הראשונים ז"ל ידו היכי דמי, אי למטה משלשה מאי איריא משום דהויא כארבעה על ארבעה הא כל פחות משלשה לא בעינן הנחה אלא על גבי משוהו, ואי למעלה משלשה הויא ליה כרמלית, ואי למעלה מעשרה ליהוי רשות היחיד כעמוד. ותירץ ז"ל שאין אדם חולק רשות לעצמו, ותדע לך שהרי למדנו ממשא בני קהת

י. אמנם באמת לכאורה יש להוכיח דשווה דין דופן סוכה למחיצות שבת, מהא דאמר רבא בסוכה ז' ע"א בסיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה, ופרש"י שם דמיגו דהוי דופן לשבת למיהוי רשות היחיד הוי דופן לענין סוכה, והנה אי נימא דשאני מחיצות לענין שבת מדופן דסוכה, הרי מה דהוי מחיצה לשבת לא סגי בזה להיות דופן לסוכה ומה שייך כאן ענין מיגו, ואטו בעשה דופן של איסוה"נ נאמר בזה מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן ג"כ לסוכה, הא לשבת א"צ תורת דופן אלא תורת מחיצה, ואם כן ה"נ גבי סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי האידך מועיל האי מיגו, וצ"ע בזה. [ועיי' משאת המלך מועדים סוכה סימן ל"א משכ"ב], ועתה זכיתי להוסיף בזה דברים בספר שיעורים עמ"ס סוכה וקחנו משם.

סמוכים זל"ז פחות מג"ט והם כבר התפללו, ואלו שמצטרפים לעשרה חמשה מהם עומדים בצד אחד של אלו שכבר החפלו, וחמשה מהם בצד שני, דלכאורה יהיה כאן הפסק בין העשרה, וזה ודאי לא יתכן, וכבר העיר בזה בספר ארבע אמות של הלכה (עמ' רפו) בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דודאי אי"ז חוצץ בין אנשי המנין להצטרפותם למנין עשרה, וצ"ב מאי שנא מכל מחיצה של בני אדם דחשיב מחיצה.

והביא שם מתשובות הגאון רי"ח זוננפלד ז"ל (ח"א סי' י"ח) דארוך ספרים אף שהוא רחב יותר מד' טפחים וגבוה מקומת איש אינו חוצץ בין המתפללים, משום דעיקר ביהכ"נ לקבץ כל הנקבצים בתוכו, עכ"ד. וא"כ כמו כן י"ל לגבי מחיצת בני אדם המפסקת בין המתפללים, דאין בה כדי לחצוץ בין הנקבצים להתפלל. ועי"ש בספר מש"כ בזה דברים נכוחים, ואכמ"ל.

דכמבואר בפוסקים ששתי טעמים יש לזה, או משום שהמתפלל שכינה כנגדו, ואין לעבור שם להפסיק בין שכינה למתפלל, או משום שמבטל כוונת המתפלל, ונפק"מ בזה כאשר יש מחיצה גובה עשרה לפני המתפלל, דלטעם דמפסיק מפני השכינה ליכא, כיון דהוא עובר ברשות אחרת, אבל לטעם שמבטל מכוונת המתפלל אסור, כיון שסו"ס המתפלל רואה הנעשה מעבר למחיצה.

אכן יתכן שמחיצה של בני אדם מהני להתיר לעבור לפני המתפלל, דכמו שכתב המשנ"ב דמהני לענין לחצוץ מפני הטינוף דהוי חולק רשות, כן לענין מקום השכינה הוי הפסקה ע"י המחיצה של בני אדם, ואך לענין אדם אחד העומד לפני המתפלל, יהא הדבר תלוי בהנ"ל, שלפי הבנין עולם אין אדם אחד מחיצה, לא יהני אא"כ יש כמה בני"א שעומדים סמוכים זל"ז בפחות מג"ט ביניהם, ולכאורה מספיק ב' אנשים. **ובעי"ז** יש לדון גם לענין צירוף עשרה למנין, באופן שיש כמה אנשים שעמדים יחד

הרב בנימין אלטמן

בענין הבלעת תחומין דף מ"ד ע"א

אותם ד"א מ"מ י"ל דזהו היתר שניתן לו להתרחב מד"א או בנוסח אחר להחליף את ד"א [דהא לא יוכל לחזור למקום שהיה לפני שהוצרך, אכן הרמב"ם כ' שחוזר למקומו] ואי"ז כהחזירוהו נכרים שזוהי החזרה למה שהוציאוהו בהא מוגדר שבטלה ההוצאה ועתה הוא עומד כבתחילה בתחומו הקודם.

מלו גברי - הק' תוס' אמאי מהני ללא דין הבלעה ותי' דכשהאנשים יסתלקו ובטל דין הד"א יחזור לתחומו. אכן ברש"י לכא' משמע אף בלא"ה, וכ"מ ברמב"ם, וצ"ב מ"ש מכל הבלעה של ד"א דלא אמרי' להך צד.

ואולי י"ל דמקום מוקף מחיצות אין הבי' שהמחיצה גורמת שכל ההיקף יחשב לד"א שכולו כמקום עמידתו, אלא ע"י המחיצות אין אפי' לחלק בין המקום המוקף ומותר להתרחב בכל השטח, וא"כ כשמלו גברי ועתה עומד בעיר אפשר להגדיר שעתה חזר לתחומו שהרי אינו עומד בד' אמותיו המקוריות.

והנה בהוצרך לנקביו אי הגדר הוא היתר יציאה מד"א א"כ גם בהא לא בעי' להבלעה, וכמש"כ תוס', וצ"ב שי' רש"י ואולי ס"ל דהתם הגדר שנתנו לו תחליף לד"א שיעתיקם למקום אחר, משאי"כ ע"י מחיצה אי"ז כלל קיום דין הד"א אלא כיון שהותר במקצתו הותר בכלו.

שי' רש"י דרבה לית ליה דנהרדעי דכיון דעל על שזוהו מדין הבלעת תחומין, וצ"ב מ"ש מהחזירוהו נכרים דתנן שחוזר לתחומו. וכ' הגאון"י דכשנכנס מעצמו כהא דנהרדעי וכהא דמי שיצא ברשות וכו' בהני דוקא בעי' להבלעת תחומין, וצ"ב.

ויל"ב דבהוציאוהו נכרים שהאדם לא גרם לכלום א"כ המצב הפשוט של האדם שעתה הוא בתחומו כמו שהיה לפני שהוציאוהו, אבל כשנכנס מעצמו אע"פ שהיה ברשות מ"מ זה מוגדר לכניסה חדשה ולא חוזר לתחומו כיון שכבר בטל המצב הקודם שהיה בתחומו ולולי כניסתו היה צריך לישאר כך בדינו הב' ולכך לא בטל דין התחום הב'.

ומתבאר לכא' דענין הבלעת תחומין הוא שגם עתה כשהוא חוץ לתחומו עדיין לא בטל השביתה הא' ולכך עתה כשנתיר לו את התחום הב' בכלל זה שאם יתאפשר לו להגיע לתחומו ולחזור למקום שהיה - יהא מותר בזה.

ורבה דלית ל' הבלעת תחומין היינו משום שבטלה שביתתו כמש"כ רש"י, ועכשיו הוא בדין אחר של תחום חדש, ולכך אפי' כשימצא אח"כ בתחומו הא' אי"ז מוגדר לחזרה למה שהיה אלא אדרבה נמצא פה בתור קיום הדין של התחום החדש שניתן לו. ולכך נמי בהוצרך לנקביו עדיין לא חשיב שחזר לתחומו, אלא הוא בדינו הב', ואע"פ שהרי אינו בתוך

שאחר שיוצא מתחדש דין המאפשר לו לחזור לתחומו, וצ"ב היאך מהני.

ולכאוי' צ"ל דכיון שהיה מותר לחזור [ולא כהחזירוהו נכרים דעצם החזרה אסורה] לא חשיב כניסה חדשה לתחומו אלא כהמשך לשהותו מקודם בתחומו ולכך חוזר לתחומו ואכתי צ"ב הא מ"מ היתה כאן יציאה [וכי היוצא חוץ לתחומו לגמרי דהיינו יותר מד"א והחזירוהו נכרים לאמה הסמוכה לתחום שעתה נכנס מדין הבלעה היחזור לתחומו].

ועכע"ל כמש"כ הגאון וכן בדברי יחזקאל דלר"א ל"ח יציאה גמורה כשמובלע [דה"ז כאילו תוך התחום, וכנהנ"ל - חד תחומא], וצ"ב, והנה גם כשהיה יציאה גמורה כמתני' דמי שיצא ברשות וכעובדא דנחמיה מ"מ איכא הבלעת תחומין. אלא הב' דיסוד הבלעת תחומין הוא שב' התחומין שייכי זה לזה ולכך לא חשיב יציאה [ומ"מ אסור לצאת, דרק אחר שיצא נימא דלא הוי יציאה, וצ"ע, ואי גדר איסור תחומין הוא גבול הילוך יותר ניחא] ולכך נמי כשעומד בתחום הב' אמרי' דאי"ז תחליף גמור לתחום הקודם שהיה לו אלא כיון שהגיע לתחומו הא' חוזר לתחומו.

ואולי יש להוסיף דכיון שהד"א או התחום שעתה נמצא בהם הם הדרך להגיע לתחומו הא' לכך הם כחלק מהתחום הא', ולכך לא בטל התחום הא' כשזכה בתחום הב' כיון שהוא עומד כדרך להגיע לתחום הקודם.

ולפי"ז ניחא דדוקא היכא שמובלעים התחומים ולא כשדבוקים דמובלעים י"ל שגם כשעומד עתה בתחום הב' הרי קצה תחומו הוא בתוך תחומו הא' וא"כ תחומו

ואולי עפי"ז י"ב ב שי' הרמב"ן שמותר לצאת מהיקף המחיצות בתוך ד"א, דזה תימה הרי ההיקף הוא מקום הד"א והיאך יחשוב כאילו ד"א מחוץ להיקף [ואולי יכול לומר "אי אפשרי בתקנ"ח"], ולהנ"ל י"ל דהיקף לא מוגדר לקיום הד"א אלא מקום שמותר במקצתו מותר בכלול, ולכך בידו לעמוד בפתח ההיקף ולקנות ד"א בחוץ [וההיקף יחשב להתרחבות מקום עמידת רגליו שהוא מכלל הד"א שבחוץ]. וצ"ע.

גדר הבלעת תחומין צ"ב האם אכן יש לו ב' תחומים, וא"כ מדוע דוקא כשמובלעים ולא בדבוקים.

והנה ל' רש"י דהוי כחד תחומא, והי' נר' דזהו כמו לפי' הב' ברש"י שיש לו כל היום ח' אלפים וכדנקיט שם בלשונו חד דהוי חד תחומא, אולם בגאון ובשעה"צ כ' ל"כ ודייקון מדכ' רש"י וה"ה בכתחילה, גם הריטב"א וריו"נ כ' דהוי חד תחומא ומ"מ כ' דאחר שחזר לתחומו הא' אין לו ממקום שנא' לו, אולם בריטב"א נר' דהיינו שרק לענין לחזור אמרי' דהוי כחד תחומא, ובריו"נ נר' דחד תחומא ה"ז סיבה לכל השבת אלא דכיון שחזר בטל טעם התקנה, וברש"י יותר ניחא כריו"נ. וצ"ב גדר חד תחומא.

עוד צ"ב מה מהני הבלעה הרי סו"ס כיון דיצא לדעת [בפלוגתא דר"א ורבנן ביצא אמה אחת] אפי' החזירוהו נכרים אינו חוזר לתחומו ומה עדיף חזרה ע"י הבלעה, ולא משמע דלר"א מותר לצאת וכן מפו' בריטב"א (מה). [די"א דביצא ברשות לא פליגי ת"ק ור"א ור"א מיירי ביצא באיסור, מפו' דאסור לצאת], והיינו משום דמ"מ הא יוצא למקום שאינו תחומו אלא

הא'. [ולכך נמי ס"ל לריטב"א דלר"א מותר לצאת מהדיר וסוהר תוך ד"א דכיון שיכול להגיע למקום המחיצות אי"ז סותר שמקומו הוא במחיצות, ואף דמהתחום לכאו' אסור לצאת אף שיכול לחזור, התם שאני שזהו כל ענין תחום]

ועדיין צ"ב אפי' שהתחום הב' מיישך שייך לא' וכתוספת עליו וכדרך ההגעה לא' מ"מ היאך שייך שיהא ב' תחומין. והנה בשבת במערה מב' הגמ' דכיון דשבת באויר מחיצות יש הבלעת תחומין ומפרש"י שהשביתה היא סיבה לב' התחומין דהוו כחד תחומא, והריטב"א פ' דכיון דשבת בתוככי המערה וזכה במה שבתוכה דין הוא שיזכה במה שלמעלה ע"י הבלעת תחומין, וצ"ב מה מהני מה שלמטה, עוד צ"ב מדוע בעי' התם לדין הבלעת תחומין הרי לא יוצא מהאלפיים למקום אחר אלא יוצא מתוך אלפיים זה לתוך אלפיים אחר.

ויל"ב דלולי הבלעה חשיב שיצא מהאלפיים כיון שכל ענינם הוא גבול שיש לו רק אלפיים ולא יותר לכך גם כשיצא לתחום אחר שלו מ"מ עי"ז נהיה שיש לו המשך לאלפיים ואין כלל גבול אלפיים, ועי"י הבלעה אמרי' שלא חשיב יציאה מהאלפיים דמתקיימים יחדיו ב' דיני התחומים ומשום דהוו כחד תחומא [וכמש"כ רש"י וממטו ליה לגו תחומיה הוו ליה חד תחומא וכמאן דלא נפיק מתחומיה], וגדר הדבר דאי"ז ב' תחומים הסותרים זה את זה אלא אדרבה אחד משלים את חבירו וביחד יוצרים דבר אחד, כך הוא בכל הבלעה, והיכא דשבת באויר מחיצות תי' הגמ' שיותר מסתבר לומר כן שכיון שזכה למטה דין שיזכה למעלה ולכל גג המערה יש שייכות אליו.

מהווה דרך הגעה לתחום הב' ללא שיצא מתחום זה, ולכך יש לראותו כתוספת והמשך לתחום הא'.

ורבנן ס"ל דהתחום הב' הוא ד' נפרד וחלופי לתחום הא' [וגם הרי הוא מגיע מסיבה נפרדת], ולכך חשיב יציאה כשהגיע למקום שדינו ד"א.

כ' הריטב"א דרבה מודה לנהרדעי בהוצרך לנקביו דכיון דעל על וכן מודה דבמלו גברי מהני לחזור לתחומו דאי"צ לכך הבלעת תחומין, וכ' הטעם דכיון שזה היתר לא מוגבל שהרי היה יכול להמשיך המחיצה עד תוך העיר ובהוצרך לנקביו אם היה צורך ליכנס עד העיר היה מותר, לכך כיון שנכנס לתחומו חוזר לתחומו הא'.

ויצ"ב הסברא [ועוד הרי בהוצרך לנקביו בשעה שיצא מהתחום והיה דינו ד"א בזמן זה היו הד"א מוגבלים, ומה מהני שעתה אינו מוגבל].

ואולי יל"ב דהחילוק הוא אימתי אמרי' שתחומו הא' באל מכח התחום הב', דכשדינו הוא ד"א בלבד ה"ז גבול אחר לגמרי מהתחום הקודם שהרי עתה נתון הוא לגבולות אחרים, אבל כשתחומו הב' הוא ללא גבול זה לא סותר לגמרי את תחומו הא', וכיון שכך אין תחום הא' בטל שעתה מצבו לא שונה לגמרי, וכשנכנס לתחומו י"ל שחוזר לתחומו הקודם.

ואולי בזה יל"ב טעמא דהבלעת תחומין אי' כשהתחום הב' מוגבל, דמ"מ כיון שבמקרה זה ע"י התחום הב' יכול להגיע לתחום הא' א"כ אינו סותר אותו כ"כ ולא בטל תחום

והיינו דס"ל דלא רק נתנו היתר חזרה אלא קבעו זאת כחובה.

והנה כ' רש"י דללישנ"ב יל"פ דאם מהני לר"א דבוקות ש"מ הבלעה ד' גדול הוא והיכא דמיבלען חד תחומא הוי, וצ"ב. ואולי כיון שיש קשר בין ב' תחומים שיכולים להמשיך זה את זה שלא יחשב שהיה יציאה האסורה מתחומו למקום שאין לו שייכות בו אלא עדיין הוי כהמשך לשטח המשוויך אליו, א"כ היכא שמובלע דכשילך לקצה תחומו ממילא ימצא בתחום האחר בהא נימא שזה המשכיות של התחום ממש וכאילו התחום מתרחב [ולא הוי יציאה מהתחום] לכך יש לו כל השבת ח' אלפים [וכ' מהרש"א דרק ר"א ס"ל כן דאף בדבוקות איכא הבלעה].

ובריו"ג כ' דכיון דקצת מד' אמותיו דבוקות כמאן דמובלע דמי, וצ"ב, ומשמע דס"ל דשיעור מובלע הוא שיעור עמידה והכא הוי חצי שיעור עמידה [דמקום עמידתו אוכל מחשבון הד"א קצת לכל רוח], ועיי, ואולי י"ל עוד דבעי' שיחשב שהתחום הב' מביאנו לתוככי "מקום" בתחום הא', והיינו ד"א מתוכם, והכא דאי"ז מביאו לד"א מתוך תחומו הא', חשיב דבוקות, ועיי' ריו"ג סו"פ שמזכיר ד"א, וצ"ע.

בתוס' לכאו' נר' דאפי' בלא דהוה חד תחומא נמי איכא הבלעה, דעיקר הבלעה היא היכ"ת שעי"ז עומד עתה בתחומו הקודם ואף שאפ' ג"כ לפר' את עמידתו כאן בתור תחומו הב', ורבה דפליג ס"ל דכיון דעתה עומד הוא בתוך ד"א או תחומו הב' לא בטל דין זה [אלא כשעתה אינו עומד כאן בתור קיום לדינו הב'].]

אמנם במי שיצא ברשות קצת צ"ב דנמצא שהיכא שהאלפיים שתקנו לו אינם מובלעות א"כ גדר התקנה הוא תחום אלפיים והיכא שמובלעות הגדר הוא תוספת והרחבה לתחום הא', וא"כ איכא ב' גדרים בתקנת האלפיים [ולריו"ג נוחא דבכ"ת תיקנו אלפיים כאילו שבת שם אלא דאחר שמגיע לתחומו הא' ובטל הטעם בטל התקנה]

וי"ל דאה"נ הו"ו ב' גדרים, דהיכא שאם נתקן אלפיים כאילו שבת שם ממילא יוכל להגיע לתחומו הא' א"כ זו סיבה לתקן אפשרות חזרה לתחומו הא' ולא רק כאילו שבת שם.

אך יל"ב עוד הגדר האלפיים הוא "תחום הילוך" וא"כ היכא שמובלע ועיי' הילוך זה יגיע למקום ההילוך הקודם אי"ז גדר אחר אלא שממילא מתפרש הדבר שנוסף כאן עוד אפ' הילוך על ההילוך הקודם, והיינו שיש לו אפ' להלך למקום הילוכו הקודם.

ובאופן נוסף יל"ב גדר ההבלעה במי שיצא ברשות דאי"ז עוד תחום אלא היתר חזרה לביתו דעיקר תחומו הוא התחום הא' אלא דתיקנו היכא דלא מובלע שיהא כאילו כאן ביתו והיכא דמובלע תיקנו אפשרות להגיע לביתו [ועיי' ריו"ג] ומשמע כן ברש"י בלישנ"ב לרבה דיש לו הבלעה עד שישוב לביתו, והיינו שעיקר תחומו הוא הוא הא' אלא שיש לו היתר כניסה, ועיי' בשעה"צ שכ' "דלא כא"ר" דס"ל שכשתיקנו לו אלפיים המובלעות עליו לחזור לתחומו ואינו יכול לישראל במקום זה

נ.ב. בענין אי מותר לצאת מן היקף בתוך ד"א - הרמב"ן כ' דמותר.

ובתוס' (ס: ד"ה כאן) מבוי דאפי' לר"א דהוא באמצען ואית ליה הבלעה אסור לצאת, ע"ש.

והריטב"א כ' דר"א עדיפא מדר"ג, דלר"א מותר לצאת מהמחיצה כשעומד בסוף המחיצה, וק' מנ"ל דהכי ס"ל לר"א, וכמשה"ק הגאון.

ולכאן' נר' דהנה לשי' ר' יהושע דאוסר להלך בכל הדיר וסוהר מצינו קולא דכיון דלא ס"ל להיקף מחיצות א"כ ודאי יוכל לצאת מהמחיצה בתוך ד"א [כ"כ חזו"א], ואף דהרי כל דברי ר"ג הם בשביל להקל וכמש"כ רש"י (מב. בשבת בבקעה והקיפוהו) וא"כ נפיק חומרא, צ"ל דלא פלוג וקבעו גדר הדין לילך בתר מחיצות. אבל ר"א דס"ל דאיכא הבלעה ע"כ שאי"ז גדר של לא פלוג דנקבע דינו למחיצות דהא ע"י המחיצות חוזר לתחומו אם מובלע, וכיון שכך ע"כ שלא תתבטל ממנו הקולא שקדמה לקולת היקף המחיצות והיינו שמותר לצאת מהמחיצות וכדס"ל לר' יהושע.

והא דלר"א לא מיקרי יציאה מהתחום י"ל שזה בשלב שני דכיון שיכול לחזור ל"ח יציאה.

בתור"פ כ' דהבלעה היא לתחום ולא למחיצות שאי"ז ענין תחומין, עוד כ' דהבלעה היא כדי לקבל תחום שלו וביצא ברשות התחום הב' אינו תחום שלו אלא תקנה שנתנו לו. משמע דהבלעה היא סוג של חזרה לתחום.

הרי"ף בעה"מ ורמב"ן פסקו כת"ק דאין הבלעת תחומין, ומעשה דנחמיה (1) תי' בעה"מ דמחמת הדחק והאונס סמכו על ר"א, (2) והרמב"ן כ' דלמסקנא דסוגיא התם לאו משום ר"א התיר אלא במלו גברי. (3) הריטב"א הביא י"מ דהא דקא' התם הלכה כר"א וכו' לאו דוקא אלא בכלל זה ג"כ רבנן דמודים בדבר מצוה וה"ה התם דהוי אונס בדבר מצוה [משמע מלשונו דלא פסיקא לגמ' סברא זו דמודו בהא אלא או דהוי משום ר"א או משום דרבנן מודים בהא]. (4) ברש"י יתכן דבכל אונס הוי כד' מצוה דכ' בסו"פ במזיד ומדעת שלא לשם מצוה וק' דהא הגמ' תלי למעשה דנחמיה בר"א [ובריו"נ הוסיף או שוגג].

הרב דוב אריה ווילנר

בענין הבלעת תחומין דף מ"ד ע"ב

ושמעתי לדייק, דהנה תוס' אמר שצריך לקבוע ד"א חדשים ואילו הרמב"ן לא הזכיר זאת, אלא אמר דכיוון שיצא בהיתר, הותר בתחומו הראשון. משמע דלתוס' בשעה שנכנס והוא עדיין בתחומו במחיצות בנ"א, אין סיבה שיקבל את תחומו הישן, ורק כשתסלק מחיצות בנ"א נוצר צורך לקבוע לו מקום כיוון שעכשיו אין לו שום מקום, משא"כ הרמב"ן סבר דמיד כשנכנס לתחומו הישן צריך להתיר לו את כולו, אלא שתחומו החדש אוסר אותו, שלא יצא ממנו, וכשיצא בהיתר הרי נתבטל האוסר וממילא מותר בתחום הראשון, שכבר זכה בו מרגע שנכנס ואפי' שעדיין הי' בתוך ד"א החדשים, (הר" אורדנטליך הי"ו).

ונפק"מ, בשעה שנכנס ע"י ד"א לתחומו הישן, ורוצה לחזור ולצאת מתחומו הישן, והוא עדיין בתוך ד' אמותיו, דלתוס' בודאי מותר, דזה תחומו עכשיו, ד"א בלבד, אבל להרמב"ן הרי יש לו גם את תחומו הישן, אלא שתחומו החדש מגביל אותו, וא"כ ע"י יציאתו הוא יוצא מן התחום ואסור, מיהו זה יש לדחות דאף הרמב"ן מודה שמותר, דלא מסתבר שישאר אדם זה עם פחות מד' אמות.

והנה הריטב"א ותוס' רי"ד מתרצים, דישי הבדל בין אדם שיצא אמה אחת, וד' אמותיו מובלעות בתחום, שזכה בתחום שיש לו גבול, ולכן אסור לו לצאת מהם, לאדם שנכנס

משנה נב: מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס, ר"א אומר שתיים יכנס שלש לא יכנס, ומסבירה הגמ' (מה.) בדעת ר' אליעזר, דארבע אמות דיהבו ליה רבנן כמאן דמיבלען דמו, ומבואר דרבנן לא סברי הבלעת תחומין.

ומקשים תוס' והראשונים א. (תוס' מד. ד"ה או דלמא בדמלו גברי) בגמ' משמע דאי מלו גברי, עד שיכול על ידם ליכנס לתוך התחום, אז רבנן גם מודים לדין הבלעת תחומין, ומדוע, והרי רבנן אומרים אפי' אמה אחת לא יכנס. ב. (מד: תוד"ה ומר סבר) איך נהרדעי אומרים שאם נכנס משום כבוד הבריות, דכיון דעל על, והרי כתוב במשנה אפי' אמה אחת לא יכנס.

ובתוס' מת' דכיון דיצא מד' אמותיו, וצריך לקבוע לו ד"א חדשים, עדיף לקבוע לו את תחומו הישן מלקבוע ד"א חדשים. וזה בין בנכנס משום כבו"ה ובין כשנכנס ע"י מחיצות בני אדם. שכשתסלק מחיצות בני אדם צריך לקבוע לו ד"א חדשים.

והנה הרמב"ן במלחמות בסוף פירקין מת' כעין תירוצו של תוס', על הא דנהרדעי, דאדם שנכנס לתחומו הישן ועדיין נמצא בתחומו החדש שקיבל מחמת שיצא, בזה סברי רבנן שאסור לו ליכנס לביתו, אבל אם יצא מתחומו החדש בהיתר כגון משום כבוד הבריות אף לרבנן הותר בתחומו הראשון.

ועדיין יש לדון, בשעה שנכנס לתוך תחומו הישן והוא עדיין בתוך המחיצות, ורוצה לשוב ולצאת מתחומו הישן כשהוא עדיין בתוך מחיצות בני אדם, דלתוס' ודאי דמותר שהרי עכשיו זה תחומו בלבד, ואף להרמב"ן יש לומר דאף שיש סיבה לתת לו את תחומו הישן לולי שתחומו החדש מעכבו, סו"ס עכשיו אינו מקבל את תחומו הישן, ובניתיים תחומו החדש דהיינו מחיצות בני אדם, זהו תחומו ובתוכם מותר אף לצאת מתחומו הישן, מיהו בדעת הריטב"א צ"ע, דהנה בריטב"א משמע דאף כשהמחיצות קיימות מותר לו להכנס, (וכן משמע בדבריו כשמסביר את דעת ר' אליעזר), וא"כ יש לומר דנחשב דחזר לתחומו, ואסור לחזור ולצאת ואפי" שהמחיצות קיימות, או דלמא, דאף שמותר לו לצאת מתוך מחיצות בני"א וליכנס לגמרי לתוך תחומו הישן, מ"מ כל זמן שלא עשה כן מותר לו אף לצאת ואין זה תרתי דסתרי, דאף דיש לו היתר מחיצות וזה לא מתבטל, מ"מ אינם אוסרים עליו לצאת מהם וליכנס לתחומו, וכמו שנתבאר, וא"כ אף להריטב"א מותר לו לצאת, וצ"ע.

ובאמת דבר זה יש לדון בכל פעם שהבלעת תחומין מתיר, כגון לר"א, או לרבנן בדבר מצוה, כשעומד במקום המובלע, והותר לו ליכנס לגמרי, האם מיד נאסר עליו לחזור ולצאת, או"ד כל זמן שלא יצא מד' אמותיו החדשים עדיין בידו לחזור ולצאת בתוכם, וצ"ע.

בדלא מלו גברי

הריטב"א מקשה אף לר' אליעזר איך מותר ליכנס והרי יש ב' אמות בין

משום כבוד הבריות שזכה בתחום שאין לו גבול שאם יצטרך ילך הרבה בשביל למצוא מקום, וכן אדם שנכנס ע"י מחיצות בני אדם, שהרי הי' יכול ליכנס הרבה אילו היו לו הרבה בני"א, ובכה"ג גם לרבנן יש דין הבלעת תחומין, ודבריהם לכאון תמוהים דמה בכך שיכול ליכנס הרבה אילו היו הרבה בני"א סוף סוף עכשיו לא הקיפוהו אלא אלו, ומדוע זה מתיר לו להכנס עוד, וצ"ב.

והנה בתוס' ר"פ בתחילת דבריו מת' כתוס' דכיון שצריך לקבוע ד"א חדשים, קובעים לו כבר את תחומו הישן, ובסוף דבריו מביא "ועוד נראה למורי שיחיה דדוקא גבי תחומין של מידה שייך הבלעה, משום דד' אמות נפקא לן מקרא מתחתיו, אבל היתר מחיצה לא שייך הבלעה שאינו מעניין תחומין", ודבריו צ"ב, דאדרבא איפכא מסתברא, דאם היתר מחיצות לא שייך בו הבלעת תחומין, הוא סיבה שלא נתיר, ובד' אמות ששייך הבלעה זה סיבה להתיר, אלא נראה דסבר כמו שנתבאר ברמב"ן, דברגע שנכנס לתחומו הקודם, זה סיבה להתיר לו את כל תחומו הקודם, אלא שיש תחום חדש המעכבו, וכוננת רבו דר"פ דהבלעת תחומין שייך בד' אמות, היינו שהסיבה שאסור לו הוא כיון שהוא עדיין בתחום חדש שמובלע בתחומו הישן, וההבלעה כאן סיבה לאיסור, משא"כ כשאינו נמצא בתחום חדש, דמחיצות אינם תחום של מידה אלא מתיר אחר, א"כ אין לו מעכב מלחזור לגמרי לתחומו הראשון, ובזה מבואר גם דעת הריטב"א ותורי"ד, דרבנן מודי שמותר ליכנס, במקרה שהתחיל ליכנס ע"י היתר שאין לו גבול, שאז אין דבר שאוסר להכנס.

ועל פי הנ"ל מבואר דלעולם דיר וסהר אינם ד' אמות מורחבים, אלא היתר אחר וכלשון רבו דר"פ 'שאינו מענין תחומין', ור"ג שלא התיר עוד ד"א בחוץ סבר שכשיש דיר וסהר רק בפנים מקבל ואינו מקבל גם ד' אמות בחוץ. ור"א סבר דאף כשמקבל דיר וסהר מקבל גם ד' אמות מחוץ לדיר וסהר.

המחיצות לתחום, ומחדש הריטב"א שמעינן מהכא שר"א סבר דיש ב' אמות מחוץ לדיר וסהר ועדיף מדרבנן גמליאל, ולכא' דבריו תמוהים, דדיר וסהר הרי הם ד' אמותיו שהורחבו, אז איך יש לו עוד ד"א, (כלומר ב' אמות לכל רוח) והרי רק פעם אחת מקבלים ד' אמות.

הרב שלמה נוימן

בענין הבלעת תחומין לדעת רש"י דף מ"ד ע"ב

יכול לילך באלפיים שנתנו לו חכמים, וכן כתב בגאון יעקב (בד"ה מובלעין), וכ' ודלא כדמשמע בא"ר, דהא"ר נקט דלרב שימי בל"ק הוא כסברת רבה בל"ב² וכל דינו הוא רק לחזור לעירו.

ובדעת השעה"צ והגאון"י יש להסתפק אימתי חשיב "שב לתחומו" האם רק בשעה שיוצא לגמרי מתחומו השני ונכנס בתחומו הראשון, או"ד דאף במקום שחופפין שני התחומין זה לזה נמי חשיב דשב לתחומו, וצ"ע.

ורבה ס"ל דליכא דין הבלעת תחומין, ולכך אית ליה אלפיים אמה סביב מקום ההצלה, מה שניתן לו בתקנת ר"ג. והגם דהם מובלעין בתוך תחומו הראשון, מ"מ מהלך רק באותן אלו האלפיים ותו לא.

וכ' רש"י (בד"ה ר"ש סבר) דרבה ל"ל הא דתנו נהרדעי לעיל (מא:), ואי פקח הוא עייל לתחומו וכיון דעל על. והיינו דבעיקר דינא

מתני' מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפיים אמה לכל רוח, אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא. ובגמ' מאי אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא, אמר רבה הכי קאמר אם היה בתוך תחום שלו"כ כאילו לא יצא מתוך ביתו דמי, פשיטא, מהו דתימא הואיל ועקר עקר קמ"ל, רב שימי בר חייא אמר ה"ק אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מתחומו. במאי קמייפלגי מר סבר הבלעת תחומין מילתא היא ומר סבר לאו מילתא היא.

ודעת רש"י בל"ק דאיירי שהאלפיים האמה שניתן לו בתקנת ר"ג הוו מובלעין במקצתן בתוך האלפיים אמה של תחומו הראשון ורב שימי סבר דאיכא דין הבלעת תחומין ולכך כעת שהוא בתוך עירו יכול הוא לחזור לתחומו הראשון. ועי' בשעה"צ (ת"ז אות ד) דכ' דמסתברא דכל זמן שלא שב לתחומו

א. ויתכן דביאור ס"ד זה הוא, דלעולם עיקר שביתתו היא בתוך העיר גופא ואלפים סביב הוא שיעור עד היכן יכול להתרחק ממקום שביתתו בעירו (ועי' דברי יחזקאל סימן ז' ס"ק ג'), ולכך זה שיצא להציל בתוך תחומו, א"כ כעת ע"י תקנת ר"ג דכל היוצא להציל, נקבע להם מקום ההצלה למקום השביתה, ולכך אית להו אלפים אמה סביב. ולכך אף זה שמקום ההצלה ידיה הוא בתחום עירו מ"מ שביתתו תקבע במקום ההצלה. ויהא יכול להלך אלפים אמה סביב, ובלישנא דהש"ס הואיל ועקר עקר משמע יותר דהס"ד הוא דבשעה שהולך מביתו להציל בזה עוקר שביתתו, (וברש"י סוד"ה מה"ד, כ' ואי בעי למיפק ליפוק, ומבואר דאף לס"ד זו היא הדבר תלוי ברצונו).

ב. ונראה לי דלסברת רבה בל"ב אי"ז שתי תקנות, א. דהיוצא להציל אית ליה אלפים לכל רוח, ב. דאם נמצא במרחק פחות מב' אלפים מתחומו חוזר לביתו. דמהיכ"ת דיתקנו ב' תקנות. ואי איכא תקנה שיהחזור לביתו א"כ לעולם שיתקנו לו כן. ואמאי דוקא היכא דהוא רחוק פחות מב' אלפים מתחומו. ועל כרחך דהוויא חד דינא, דיוצא להציל אית ליה תורת שביתה ויש לו אלפים אמה סביבו, והיכא דשביתה זו מקיימת לו תחומו א"כ זהו כל דינו לחזור לתחומו ודו"ק בזה, ולכך ס"ל לא"ר דאף רב שימי ס"ל הכי בל"ק, וצ"ע.

לתור אחר מקום צנוע לפנות, אינו מחוסר שביתה. אלא הוא הוא קיום שביתה הד' אמות דאית ליה באותו מקום שהוציאוהו. דכיון דשרי ליה משום כבוד הבריות לחפש מקום צנוע נמצא שהוא מדין קיום אותו מקום שביתה.

וגדולה מזו מצאנו בד' הר"מ בפכ"ז הט"ו דכ' דאח"כ צריך לחזור לד' אמות שהיו לו מתחילה. דז"ל כל מי שאין לו לזוז ממקומו אלא בתוך ארבע אמות אם נצרך לנקבו הר"ז יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו, ע"כ.

וחזינן דאית ליה תורת שביתה באלו הד' אמות, ואף שהתירו לו להתרחק משום הוצרך לנקבו מ"מ שביתתו במקום זה לא נתבטלה. ומקום מקום שביתתו זה הוא דשרי ליה להתרחק כיון הוצרך לנקבו.

ורש"י גופיה יתכן דס"ל לוגו סברא זו אף דלא הזקיקו לחזור למקומו, וסבר דלעולם הליכתו לתור אחר מקום צנוע, הוא מקיום שביתה של מקום הד' אמות שהיו עד עתה, ובר שביתה הוא.

ועוד גדולה מצאנו בחי' המאירי לעיל מא: בסוג' דנצרך לנקבו דהביא בשם הגאונים דנתנו שיעור ליציאתו עד אלפיים ממקום ארבע אמותיו, ותו לא. והנה זה ודאי דס"ל להנך גאונים דשיעור אלפיים הוא שיעור התרחקות דעד אלפיים לא חשיב דמתרחק ממקומו. (וכהך גיסא שהעלה בספר דברי יחזקאל ס"ק ז' ג') ולכך עד שיעור זה שרי ליה לילך ולהתרחק משום כבוד הבריות. ובעלמא בכל מי שיצא מתחומו דאית ליה רק ד' אמות ואסור לו לצאת מהן כלל הכא אוקמוה אעיקר דינא דעד שיעור זה לא חשיב "מתרחק".

דנצרך לנקבו יכול לצאת מד' אמותיו ומתחומו לחפש לו מקום צנוע, בזה ודאי דלא פליג רבה, אלא רק בדין דאי נכנס לתחומו דכיון דעל על בזה פליג רבה.

ועיין בתוס' (ד"ה ומר) דפליגי ארש"י וכ' דרבה אית ליה שפיר הא דנהרדעי כיון דהתם יצא מד' אמותיו וכעת אינו בתוכם ומשא"כ בסוגיין לעולם אית ליה את השביתה והתחום שניתן לו בתקנת ר"ג. וז"ל התוס' ולר"י נראה דאית ליה הא דנהרדעי כיון שנכנס בתחומו מפני כבוד הבריות ויצא מד' אמותיו כיון שצריך ליתן לו ד' אמות חדשות יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון (היינו לא מדין כולה ביתא כד"א דמי, אלא מדין שנצרך הוא לתורת שביתה חדשה ולכך בזה נותנין לו תחומו הראשון) אבל הכא מכיון שיצא חוץ מתחומו וקנה לו תחום אחר לא הותר ליעקר מתחום שקנה.

ובאמת צ"ב על רש"י מאי שיאטיה גונא דסוגיין לגונא דנהרדעי. והא בגונא דסוגין אמנם מהלך הוא בתוך תחומו הראשון אולם מהלך בו משום לתא דתחומו השני שניתן לו בתקנת ר"ג וכלל לא על לתחומו בתורת תחומו הראשון, ומשא"כ גונא דנהרדעי אינו מהלך בתוך תחום אלא הותר לו לצאת משביתתו ומתחומו משום כבוד הבריות. וכעת הוא קאי בתחומו הראשון וברשות הוא בא. א"כ דין הוא שנדונו כאילו לא יצא, וכעיקר דינא דמתני דריש פירקין הוציאוהו נכרים והחזירוהו נכרים כאילו לא יצא, וכע"ז הק' הגאון יעקב.

והנראה בעזה"ש בישוב דעת רש"י, דס"ל דאף בנצרך לנקבו חשיב "מקיים שביתתו" ראשונה, וכאשר מהלך הוא בעירו

אמותיו במקום ששימש נקביו מובלעים בתוך ארבע אמותיו הרי זה חוזר לארבע אמותיו אם ירצה כרב שימי בר חייא [דכוותיה] מסתברא הלכתא דאביי קאי כוותיה ונהרדעי בשמעתין קיימי כוותיה ודלא כרבה וכדפירש רש"י זצ"ל (מד:ד"ה רב שימי סבר), עכ"ל האו"ז.

והנה זה להדיא מבואר בדבריו דלא כדעת הר"מ הנ"ל דיחזור למקומו, אלא דאין חוזר למקומו הראשון אלא הוא במקומו.

ואולם זה למדנו מדבריו דאף ביוצא לנקביו לא נעקרה שביתת ד' אמות דידיה. ועדיין קיימת היא אצלו, (וחדית לן דיש בזה הבלעת תחומין), וחזינן בסברא זו דנתבארה בדעת רש"י דכשהולך לנקביו הוא תורת קיום שביתת הד' אמות דידיה, וכן"ל.

ועדיין יש לדון דשמא כל מה דנשאר לו שביתה זו היא רק משום דין הבלעת תחומין, דכיון שדינו לחזור לאלו הד' אמות עי' דין הבלעת תחומין חשיב כאילו לא יצא. וא"כ ליכא ראייה למשנ"ת בדברי רש"י וקצת מסתבר כן דהא אל"ה א"כ לעולם ישאר לו הד' אמות אף אי יצא ויתרחק עוד במשך היום לביה"כ כמה זימנין אטו לעולם ישאר לו ד' אמות ראשונות ויהיו לו אלו להבלעת תחומין וצ"ע.

ובגוף הדין עי' מ"ב סי' ת"ו סק"ז דכ' דלא יחזור למקומו הראשון ובשעה"צ אות ג' כ' פשוט לסברת המחבר הנובע מהרא"ש דארבע אמותיו אין להם שום יתרון, אחר שיצא משם. והיינו דלא כדעת הר"מ דחוזר למקומו. ודלא כאו"ז דאית בזה דין הבלעת תחומין.

אולם זה ודאי למדנו מדבריו דאף כשנצרך לילך מפני הכבוד הבריות דידיה, חשיב דהולך במקום שביתתו, וקיום שביתתו ראשונה הוא.

ואף בזאת רש"י לא ס"ל לחידוש זה דלא זכרוהו כל הראשונים והפוסקים אולם ביסוד גדר הדברים בקיום מקום שביתתו מודה הוא וכמשנ"ת.

והנה האו"ז בריש פרקין (אות קמ"א) כ' וז"ל בעו מיניה מרבה הוצרך לנקביו מהו וכו' ונראה בעיני דלאחר שמשמש נקביו אינו חוזר לארבע אמותיו כרבנן בפרקין (מד:): מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפיים אמ לכל רוח, אם יה בתוך התחום כאילו לא יצא, ואוקמה רבה דכי קאמר אם היה עדיין בתוך תחום ביתו חוזר לביתו ויש לו מביתו אלפיים אמה לכל רוח כבתחילה ולא אמרינן ממקום שנאמר לו יש לו אלפיים אמה לכל רוח, ורב שימי בר חייא אמר הכי קאמר אם היו תחומין אותו אלפיים אמה שנתנו לו חכמים ממקום שנאמרו לו נכנסים לתוך אלפיים של תחום ביתו, כאילו לא יצא מתחומו דמי והולך עד ביתו והרי הוא כבתחילה. לכולי עלמא מיהו אם יצא מתחום ביתו ואין תחומו במקום שנאמר לו מובלע בתוך תחום ביתו אינו חוזר לביתו אע"פ שיצא ברשות חכמים כגון לעדות החודש או להציל מן הגייס ומן הנהר או חכמה הבאה לילד. הכא נמי שיש לו ארבע ויצא חוץ לארבע אמותיו אע"פ שיצא ברשות חכמים שהתירו לו לצאת משום כבוד הבריות אעפ"כ אינו חוזר לארבע אמותיו, מיהו אם ארבע

הרב ישראל מאיר שפיגל

בענין הבלעת תחומין דף מ"ד ע"ב

והנה ברש"י מבואר דינא דנהרדעי לגבי הוצרך לנקביו ואי פיקח הוא עיל לתחומיה וכיון דעל על תליא בדין הבלעת תחומין ומשום דהתחום של הד"א שייש לו מובלע בתחום שביתתו שהיה לו בער"ש ורבה ס"ל דהבלעת תחומין לאו מילתא היא ופליג אדינא דנהרדעי.

ולפי"ז מבואר דלמאי דמסיק דרבנן מודו לר"א לדבר מצוה שייש דין הבלעת תחומין ה"ה דמודו רבנן לענין יצא באונס דהא הוצרך לנקביו אי"ז יציאה לדבר מצוה אלא אונס ואפ"ה נהרדעי ס"ל דאמרינן הבלעת תחומין, וכן מבואר ברש"י לקמן מ"ה ע"ב דרק ביצא במזיד נח' רבנן על ר"א דאין דינו הבלעת תחומין.

ובאמת דנחלקו בזה הראשונים האם אמרינן הבלעת תחומין ביצא באונס לרבנן דהנה לעיל מ"ג ע"ב במעשה דנחמיה דמשכתייה שמעתתא ויצא חוץ לתחום ורב נחמן התיר לעשות מחיצה של בני אדם וקא מבעיא לרב חסדא האם המחיצה של הבני אדם הגיעו עד לתוך התחום וקמ"ל דהלכה כרשב"ג דמהני מחיצות אף למי שלא שבת בהן בער"ש, או שהמחיצות לא הגיעו עד לתוך התחום וקמ"ל דהלכה כרבי אליעזר דהבלעת תחומין מילתא והכי מסיק דהמחיצה לא הגיעה לתוך התחום ומשום הבלעת תחומין התירו לו לחזור לתחומו.

וכתב הרשב"א בשם הראב"ד דמהא שמעינן דהלכה כר"א דהבלעת תחומין מילתא

מתני' מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפיים אמה לכל רוח אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא, ובגמ' נחלקו בביאור הסיפא אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא, רבה אמר שאם נשאר בתחום שלו שלא יצא מתחום האלפיים שהיו לו מער"ש עד שאמרו לו שכבר נעשה מעשה כאילו לא יצא מתחומו וקמ"ל של"א הואיל ובדעתו היה ליעקר מתחומו וכיון שעקר עקר אלא כיון שסו"ס לא יצא מתחומו לא פקע אלפיים אמה שהיו לו בער"ש, ורב שימי בר חייה אמר דהכי פירושו אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך התחום שלו דהיינו שהאלפיים אמה החדשים שניתנו לו במקום שהודיעו לו שכבר נעשה מעשה מובלע בתוך תחום ביתו דיכול ללכת לכל תחום ביתו, ופי' הגמ' דנח' בדין הבלעת תחומין דרבה סבר דהבלעת תחומין לאו מילתא היה ורשב"ח ס"ל הבלעת תחומין מילתא.

ופריך ליה אביי לרבה ואת לא תסברא דהבלעת תחומין מילתא היא והתנן ר"א שתים יכנס ג' לא יכנס מאי לאו רבי אליעזר לטעמיה דאמר והוא באמצען וארבע אמות דיבהי ליה רבנן כמאן דמובלען דמו וקאמר יכנס אלמא הבלעת תחומין מילתא היא א"ל רבה בר בר חנה לאביי ומדר"א קמותבת ליה למר אמר ליה אין דשמיע לי מיניה דמר עד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה.

אמנם הריטב"א לא ס"ל כסברא זו לדון שהבנ"א יכולין להתפזר דהריטב"א הוכיח מהא דאמרין דאף באופן שהמחיצה של הבנ"א לא הגיעו לתחומו מהני מדין הבלעת תחומין דיש לו ד"א חוץ למחיצות והוכיח הריטב"א דגם למי שנמצא בתוך מקום המוקף מחיצות ויש לו תחום גדול יש לו גם היתר לצאת מהמחיצות עד ד"א דמקום המוקף מחיצות דיינין ליה כמקום אחד ממש שאינו מן המדה כלל ואי מחיצת בנ"א לא חשיבא משום שיכולין להתפזר א"כ אין להוכיח מהתם לכל מי שנמצא במקום המוקף מחיצות קבועות שיש לו ד"א מלבד כל ההיקף.

ובדעת רש"י נראה דכל מי שאין לו תחום אחר הוא זוכה בתחום הראשון אף בלא דין הבלעת תחומין וזה מוכח מדינא דמתני' דמי שהוציא או עכו"ם והחזירוהו כאילו לא יצא ויש לו את כל התחום הראשון גם בלא דינא דהבלעת תחומין אלא דמי שהוצרך לנקבו אין הכוונה בזה שיכול לצאת מהתחום הד"א שלו ואין לו תחום חדש אלא שבכל רגע הוא זוכה בד"א חדשים ובלא דינא דהבלעת תחומין אינו יכול לחזור ולזכות בתחומו הראשון, כיון שא"א שיהיה לאדם ב' תחומין יחד אלא אם מובלעין זב"ז והוי תחום אחד מדין הבלעת תחומין.

והנה בדעת רש"י בדינא דנהרדעי דאי פקח הוא עייל לתחומיה וכיון דעל דמהני מדין הבלעת תחומין הק' הגאון יעקב וא"כ למ"ל לדינא דהבלעת תחומין תיפו"ל דיכול להלך בתחומו הראשון מדינא דמתני' דמי שהוציא או נכרים והחזירוהו כאילו לא יצא

ממה שר"נ התיר לנחמיה לחזור לתחומו הראשון מדין הבלעת תחומין והילכך לדין דקיי"ל כרבי יהודה דאמר יש לו ד"א לכל רוח שירצה אפילו יצא שלש אמות והוא עומד ברביעית הרי זה יכנס ואינו חושש ובריטב"א לעיל מ"ד ע"א כתב דאין הלכה כר"א דאף ביצא במזיד אמרין הבלעת תחומין מילתא וכך משמע מדקאמר בגמ' מדר"א קמותבת ליה למר ומשמע דפשיטא דאין הלכה כר"א וא"כ למאי דמסיק לעיל בעובדא דנחמיה דמיירי בדלא מלו גברי משום דבהא אפילו רבנן מודו משום דמשכחיה שמעתתא והיה אנוס בדבר מצוה והוי ליה כי הא דאמרין דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו.

והריטב"א בסוגיין הוכיח דדינא דנהרדעי הוא גם בלא דין הבלעת תחומין ודלא כרש"י ממה שמבואר בעובדא דנחמיה שאם היו עושין מחיצות של בנ"א עד לתוך התחום היה יכול ליכנס גם בלא הבלעת תחומין ומוכח מזה דרק בגוונא שיש לו שתי תחומין בעינן לדין הבלעת תחומין ששתי התחומין מתאחדים לתחום אחד ובלא"ה א"א להחזיק בשתי תחומין יחד אבל אם אין לו תחום אחר ודאי זוכה שוב בתחומו הקודם גם בלי דינא דהבלעת תחומין ולכן אם היו מחיצות עד תוך התחום לא בעינן לדינא דהבלעת תחומין.

ובעין סברא זו מבואר בתוס' בע"א, והחזו"א ביאר סברתם דאיירי באופן שבשעה שנכנס לתוך התחום המחיצות היו בטילות ע"י שהבנ"א היו מתפזרין וא"כ אין לו תחום אחר ולכן יכול לזכות בתחומו הקודם גם בלי דינא דהבלעת תחומין.

הבלעת תחומין וע"כ דרבנן מודו, דלא יתכן דנהרדעי כר"א וכמו שהקשו התוס'.

ובאמת דבדין זה נתבאר חידוש טפי שהרי מי שיצא מתחומו במזיד קי"ל דפקע תחומו ואף אם יחזור באונס ע"י נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד"א [עכ"פ אם תחומו אינו מוקף מחיצות] ומה דמבו' במתני' דמי שחזר לתחומו ע"י עכו"ם או רוח רעה כאילו לא יצא זה רק למי שיצא באונס וא"כ מה שייך דין הבלעת תחומין למי שיצא מתחומו במזיד דכיון שיצא מתחומו פקע לו תחום זה ואין לו אלא ד"א וע"כ דמבואר בזה דמחמת הד"א החדשים שיש לו כשיצא מתחומו יש להחשיבו כמי שלא יצא מתחומו כלל.

ובדעת הרמב"ם יש לעיין דלכאוי יש סתירה בדבריו האם ס"ל דבאונס יש דין הבלעת תחומין, דבפכ"ז ה"א כתב הרמב"ם דמי שיצא מתחומו אפילו אמה אחת הרי"ז לא יחזור, וצ"ע אמאי ל"א דעד ד"א יש דין הבלעת תחומין ויהיה מותר לו לחזור לתחומו וכתב המגיד משנה דהרמב"ם פסק כר"י דאותן ד"א שהתירו למי שיצא מחוץ לתחום אדם יכול לברור להיכן הם וכיון שיצא מתחומו נמצא שבירר שאותן ד"א היו לכיון פניו ומיד שיצא מתחומו הד"א שלו הם לכיון חוץ לתחום ואין הבלעה בין התחומין והחזו"א ביאר דעת הרמב"ם דמש"כ דמי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת היינו שנתנו לו ד"א שזה מקומו ואח"כ סופרים אלפיים אמה וזה כוונת הרמב"ם דיצא חוץ לתחומו היינו שיצא גם מהד"א. ובביאור הגר"א כתב דהרמב"ם פסק כת"ק דאין דין הבלעת תחומין ומה שר"נ פסק כר"א בדף מ"ד ע"א היינו רק למי שיצא באונס.

וה"ה במי שחזר לתחומו מחמת שהוצרך לנקביו הו"ל כאילו החזירוהו עכו"ם ומדוע בעינן לדינא דהבלעת תחומין והרי בהוצרך לנקביו מיירי רק במי שיצא מתחומו באונס ולא במי שיצא במזיד וכמש"כ רש"י מ"א ע"ב ועוד קשה מדוע רבה דפליג על הבלעת תחומין פליג נמי אנהרדעי והא דמי להחזירוהו נכרים דיכול להלך בכל תחום ביתו, ולפמשנ"ת א"ש דדינא דהחזירוהו נכרים מהני רק כשאין לו תחום אחר ובהוצרך לנקביו יש לו ד"א חדשים בכל שעה ולכן רק מדין הבלעת תחומין מהני.

ובתודה וז"ל דבר הביא דבר רש"י דרבה לית ליה הא דנהרדעי ור"י פליג וס"ל דאף לרבה אית ליה דינא דנהרדעי דכאן שנכנס בתחומו מפני כבוד הבריות ויצא מד' אמותיו כיון שצריך ליתן לו ד"א חדשות יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון אבל הכא שקנה תחום אחר לא הותר ליעקר מתחום שקנה דאי לאו הכי תיקשי ליה מתני' לנהרדעי דאמרי' אפי' אמה אחת לא יכנס ואע"ג דע"י ארבע אמותיו נכנס לתחומו הראשון ולא אמר כיון דעל על, ובדעת רש"י נראה ליישב קושיית התוס' דכל מה דאמרין דאפי' אמה אחת לא יכנס הינו כשיצא מדעת אבל אם יצא באונס מותר ליכנס, דבאונס רבנן מודו דהבלעת תחומין מילתא היא.

ולקמן נ"ב ע"ב במתני' דמי שיצא אפי' אמה אחת לא יכנס לדעת רבנן דפליגי אר"א פרש"י דקאי על מי שיצא במזיד ושלא לשם מצוה, וביאר הגר"א בס' ת"פ סעיף ה' דס"ל כהבעל המאור דבאונס מודו רבנן דאמרין הבלעת תחומין מילתא היא ומבואר לפי"ז דרש"י לשיטתו דס"ל דדינא דנהרדעי הוא מדין

ובהלכה י"ז פסק הרמב"ם דינא דמתני' היה יוצא ברשות ואמרו לו והוא הולך בדרך כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות יש לו ממקומו אלפיים אמה לכל רוח ואם היה מקצת תחום שיצא ממנו ברשות מובלע בתוך אלפיים אמה שיש לו ממקומו הרי זה חוזר למקומו וכאילו לא יצא והראב"ד בהשגות הוסיף וכן כל מי שיצא באונס וארבע אמות שלו מובלעות כדאמרי נהרדעי ומבואר מסתימת לשון הרמב"ם דבאונס ל"א הבלעת תחומין וכן מי שיצא לצורך מצוה יכול להלך בכל התחום שיצא ממנו וצ"ע בדעת הרמב"ם.

והנה מש"כ הראב"ד דדין הבלעת תחומין באונס ילפינן לה מדינא דנהרדעי לגבי מי שהוצרך לנקביו דכיון שעל על זה כדעת רש"י, וזה לכא' דלא כהראב"ד שהובא ברשב"א, שהרשב"א הביא בשם הראב"ד לעיל בדף מ"ד ע"א דהלכה כר"א דאמרינן הבלעת תחומין מילתא מדדתיר ר"ג לנחמיה לחזור למקומו ע"י מחיצה של בנ"א אפ' שהמחיצה לא הגיעה עד לתוך התחום ואי נימא דנהרדעי ס"ל דין הבלעת תחומין א"כ מוכח דאף רבנן מודו לדין הבלעת תחומין עכ"פ באונס, ויתכן דתרי ראב"ד נינהו והראב"ד המובא ברשב"א אינו הראב"ד בהשגות.

ונראה בביאור דינא דהבלעת תחומין בשיטת הרמב"ם דענין הבלעת תחומין הוא שאם יש לאדם שני תחומין מובלעין אחד עם השני דיינינן להו כתחום אחד גדול, ומכיון שבכל תחום לבדו יש לו היתר ללכת שם וחלק מהתחום נבלע בתוך התחום האחר הקילו רבנן לדון את שני התחומין כתחום

ובהלכה י"ד כתב הרמב"ם מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשבת יש לו להלך כל אותה המחיצה והוא שלא תהיה יתר על אלפיים אמה ואם היה תחום שיצא ממנו מובלע מקצתו בתוך המחיצה שנעשית שלא לדעתו הואיל ויש לו להלך את כל המחיצה הרי זה נכנס לתחומו וכיון שיכנס הרי הוא כאילו לא יצא, ומבואר ברמב"ם דיש דין הבלעת תחומין והרמב"ם לא פירש שדוקא לדבר מצוה אלא בכל גווני ומשמע דאפ' כשיצא באונס יש דין הבלעת תחומין. ובהל' ט"ז כתב הרמב"ם כל מי שאין לו לזוז ממקומו אלא בתוך ארבע אמות אם נצרך לנקביו הרי זה יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו בעת שיתרחק להיפנות הואיל ונכנס יכנס וכאילו לא יצא, וצ"ב אמאי לא סגי שיהיה פחות מד"א סמוך לתחומו ומהני מדין הבלעת תחומין וכמו דאמרינן בדף מ"ד דמהני אף בדלא מלו גברא וכ"כ המשנ"ב ס' ת"ה סק"ט דלמאן דאית ליה הבלעת תחומין מילתא בהוצרך לנקביו לא בעינן שיכנס לתוך תחומו בפועל וסגי שד"א יגיעו לתוך תחום ביתו.

ובעיקר דברי הרמב"ם בהל' י"ד במש"כ שהמחיצה מובלעת בתוך התחום שיצא ממנו צ"ב דלכא' סגי אף באופן שאין המחיצה מובלעת בתוך התחום אלא שיש בין המחיצה לתחום שיצא ממנו פחות מד"א ואמרינן הבלעת תחומין וכך הוא להדיא בגמ' מ"ג ע"ב דרב נחמן התיר לנחמיה לחזור לתחומו באופן שהמחיצה שעשו לו לא הגיע לתוך התחום ממש.

לתחום ביתו ואחר שנכנס לביתו הוא מפסיד את התחום שנתנו לו חכמים ממקום שנאמר לו ולרב שימי יכול לחזור לתחום שנתנו לו חכמים.

ורש"י בתחילת מ"ד ע"א תמה על הלשון השני מסוגיית הגמ' שם שאביי הקשה על רבה מהא דס"ל לר"א שאם יצא מחוץ לתחומו עד ב' אמות יכנס דאזיל לטעמיה שהיוצא חוץ לתחום יש לו ד' אמות והוא באמצעו וכיון שיצא אמה אחת יש דין הבלעת תחומין, ולפי הלשון השני אינו מובן קושיית הגמ' דהרי גם לרבה יכול לחזור לתחומו וכל מה דפליג רבה דאחר דאחזר לתחומו אסור לו לחזור לתחום החדש. ותירץ רש"י דלר"א ל"צ שיהיה מובלע אלא סגי שהתחומין דבוקין ואפ"ה שרי ונשמע מיניה שהבלעה דבר גדול הוא והיכא דמובלעין חד תחומא הוי עד כאן תוכן דברי רש"י וצ"ב טובא בביאור הדברים.

ונראה בביאור דבריו על פי משנ"ת דבדינא דר"א דמי שיצא מביתו אמה אחת יכנס מדינא דהבלעה ויש בזה שני חידושים גם שאדם יכול לזכות בב' תחומין ומה שזכה בתחום נוסף אינו מפקיע ממנו את התחום הראשון אם התחום השני מובלע בתוך התחום הראשון, ועוד נתחדש דאף דביוצא מתחומו מדעת ובמזיד פקע תחומו דחכמים קנסו שלא יוכל שוב לחזור ולזכות בו מ"מ מי שיצא רק אמה אחת ולא הפסיד תחומו רבנן לא קנסוהו ולא חשיב שיצא מתחומו.

ומעתה נראה דרבה ס"ל בלישנא בתרא דיכול לחזור לתחומו הינו משום דדין הבלעת תחומין מהני רק דליהוי כתחום אחד גדול ולא יחשב כב' תחומין לזכות בשניהם אבל

אחד מורחב ולכן יכול לצאת וללכת בשני התחומין כאחד.

ומי שיצא ברשות לצורך מצוה וקודם שיצא מתחומו הראשון הודיעו לו שכבר נעשה מעשה דרבנן נתנו לו אלפיים אמה חדשים וא"כ יש לו תחום חדש ואם תחום זה נפגש עם התחום הראשון שהיה לו אמרינן בזה הבלעת תחומין וס"ל להרמב"ם דרק במי שיצא לדבר מצוה מודו רבנן דהבלעת תחומין מילתא היא.

ומש"כ הרמב"ם בהל' י"ד דאם יצא חוץ לתחום והקיפוהו מחיצות עד לתחומו הראשון דיכול לחזור לתחומו אי"ז מדין הבלעת תחומין דהרמב"ם ס"ל דמי שהוא נמצא במקום המוקף מחיצות הותר לו ללכת בכל ההיקף אי"ז מדין תחום אלא שדיינינן לכל ההיקף של המחיצות כמקום אחד ואי"ז יציאה מתחומו דהכל נחשב מקום אחד ולכן כשהמחיצות מגיעות עד למקום תחומו הראשון יכול ללכת לשם אף בלא דין הבלעת תחומין ולא דמי למי שיצא מתחומו אפי' אמה אחת דהד' אמות הוי תחום בפנ"ע ולעבור מתחום לתחום בעינן לדין הבלעת תחומין ובאונס ל"א הבלעת תחומין ולכן כתב הרמב"ם דבעינן שהמחיצות יגיעו עד לתוך התחום ולא ד"א סמוך לתחום.

והנה רש"י הביא ב' לשונות בביאור שיטת רבה דללשון הראשון רבה ס"ל דהבלעת תחומין לאו מילתא היא כלל ויש לו רק את התחום ממקום שנאמר לו והפסיד תחום ביתו ולרשב"ח יש דין הבלעת תחומין ואחר שיכנס לביתו יפסיד את התחום שנתנו לו חכמים ממקום שנאמר לו, ובלשון השני פרש"י דרבה מודה לדין הבלעת תחומין לענין שיכול להכנס

והנה הר"ן הק' דאם רב שימי מתיר להלך בב' התחומין ולא מפסיד את התחום שנתנו לו חכמים ע"י שחזור לביתו א"כ מדוע ר"א לא מתיר לחזור לאותן שתי אמות אחר שיכנס לביתו ות"י דכשהתחומין רק דבוקין מפסיד התחום שניתן לו כשנכנס לביתו אבל בהבלעה לא מפסיד וכע"ז בריטב"א.

ולולי דבריהם יש מקום לחלק בין מה שרב שימי התיר ללכת גם בתחום ביתו וגם בתחום שנתנו לו משא"כ בתחום דד"א דאינו תחום בעצם אלא חכמים הקילו עליו שתמיד יהיה לאדם לכל הפחות תחום של ד"א שזהו שיעור מקומו של אדם ומעתה כשנכנס לתחום ביתו שוב לא קיים אצלו השיעור של הד"א ולא שייך לומר הבלעת תחומין על תחום זה ורק בתחום שנתנו לו חכמים ממקום שנאמר לו שזה שיעור תחום כאילו שבת שם ס"ל לרב שימי דתחום זה אינו פוקע מחמת דין הבלעת תחומין.

והנה בתוס' רבנו פרץ כתב לבאר אליבא דלישנא קמא דרב שימי מדוע אינו יכול לחזור לתחום שנתנו לו כיון שתחום זה רבנן הקילו עליו משום שהפסיד תחום ביתו אבל כשחזר וזכה בתחום ביתו לא תיקנו לו חכמים, וזוה ביאר הר"פ מדוע לר"א הוא מפסיד את התחום של הד"א כשחזר ונכנס לביתו דכיון שחזר וזכה בתחום ביתו הפסיד את הד' אמות, וכ"כ הרבנו יונתן.

ולפמשינ"ת יש מקום לבאר לול"ד דללישנא קמא רב שימי ס"ל בדין הבלעת תחומין אינו אלא לענין שיש להחשיב את ב'

לא ס"ל דע"י ההבלעה הוי כמי שלא יצא מתחומו ולכן ס"ל דמי שיצא מתחומו ברשות ונאמר לו שכבר נעשה מעשה והיה התחום שנתנו לו מובלע בתחום ביתו שיוכל לחזור לתחום ביתו כיון דההבלעה הופכת את שני התחומין לתחום אחד גדול אבל משנכנס לביתו ויצא מהתחום שנתנו לו חכמים הפסיד משום דכללא הוא מי שיצא מתחומו הפסיד אותו וההבלעה לא מהני להחשיב שלא יצא מתחומו, ורב שימי ס"ל דההבלעה מהני להחשיב שלא יצא מתחומו ולכן גם כשנכנס לביתו יכול לחזור לתחום שנתנו לו חכמים.

וזה קושית הגמ' מר"א דס"ל דמי שיצא אמה אחת יכנס מדינא דהבלעה וכיון דסגי שהד"א יהיו דבוקות ולא בעינן שיהיו מובלעות הרי בזה לא סגי שנימא שההבלעה מהני להחשיב שהכל תחום אחד שהרי אם נחשיבנו שיצא מתחומו הרי ממילא פקע תחום ביתו ומה יהני תחום הד"א שיש לו וע"כ דע"י דין הבלעת תחומין דיינינן נמי שא"ז יציאה מתחומו ולכן סגי בדבוקות וזה כוונת רש"י שחזינן שהבלעה דבר גדול והיינו שהבלעה מהני נמי להחשיבו שלא יצא מתחומו.

ומה שלא פרש"י שקושיית הגמ' היא מהא דר"א מתיר גם למי שיצא מדעת מתחומו ואז ע"כ בעינן לחדש שהבלעת תחומין מהני להחשיבו שלא יצא מתחומו דאל"כ היה מפסיד תחומו משום דבגמ' פרכינן וכי מר"א קמותבת ליה למר ומשני דמודו רבנן לדבר מצוה והיינו רק באופן שהיציאה היתה לצורך מצוה ושוב לא שייך להקשות מיצא מדעת שהרי רבנן פליגי עליה.

תחום בעצם אלא שיעור מקומו והבלעה לא מהני לענין זה.

ולפי"ז יש נפק"מ באופן שחזר לתחום ביתו אבל הוא עדין עומד בשיעור של הד"א שלו דלסברת הרבנו פרץ ורבנו יהונתן שוב אינו יכול לחזור לתחום זה דמיד כשחזר לתחומו פקע ממנו תחום של הד"א שזה לא ניתן אלא אם אין לו תחום אחר, ולפמשנ"ת יש לומר דכל זמן שלא יצא מהד"א שלו שפיר נשאר תחומו לענין שיכול להלך שם כיון שזה נחשב מקומו כל זמן שלא יצא מד"א אלו, ועו"ע"י בר"ן בדף מ"ב לענין מי שכלה מידת תחומו באמצע העיר.

התחומין לתחום אחד ויכול להחזיק בשני התחומין כחד אבל לא מהני להחשיבו כמי שלא יצא מתחומו, מעתה כשיצא מהתחום שנתנו לו חכמים תחום זה פקע ממנו ואינו יכול לחזור וללכת שם דלענין זה לא מהני הבלעת תחומין ורב שימי לא ס"ל כר"א שהוא התיר אף כשיצא מתחומו לדעת וע"כ דהבלעת תחומין מהני להחשיבו שלא יצא מתחומו אלא ס"ל כרבנן שלדבר מצוה מודו ולצורך מצוה לא חשיב שיצא מתחומו, ומה שלר"א מפסיד את הד"א כשחזר מתחומו משום שעל תחום הד"א לא מהני הבלעת תחומין להחשיבו שלא יצא מתחומו כיון שד"א אינו

הרב בנימין שטרנבוך

בביאור הגדרת המקום של שביתה ד' אמות דף מ"ה ע"א

וכי איכוון לבית דהיתרא ולא לבית דאיסורא" מבואר להדיא בדברי רש"י שהד' אמות של קנין שביתה לא נחשבים לרשות היחיד, וביותר שרש"י מביא סברא שהרי לאו מחיצה איכא ולא חילוק רשות ומה מחשיב מקום זה לרשות היחיד, והגאון יעקב נשאר בקושיה.

ובספר לשון הזהב רצה לומר שמה שכתב רש"י בדף לג. שאין איסור הוצאה הוא מטעם ממה נפשך, ביאור הדברים הוא מניח את הערוב בריחוק מקום מקנין השביתה שלו, ואם נאמר שקנה עירובו א"כ מקום השביתה שלו הוא רשות היחיד, ואם זה רשות היחיד א"כ הוא וערובו במקום אחר ואז לא יכול לקנות שם עירוב, ואם לא קנה עירוב שם א"כ הוא מקום אחד ויכול לקנות ערוב שם ולכך רש"י בדף לג. מדבר לגבי בין השמשות דהרי קנין העירוב הוי בבין השמשות אז מותר לו להוציא וחל העירוב, ומשא"כ רש"י בדף מה. לא מדבר לגבי בין השמשות לכך אסור.

ולכאורה דבריו תמוהים א. ברש"י לא כתוב כל הדברים האלה, ברש"י רק כתוב שאין חילוק מחיצות וחילוק רשות, ב. מה הטעם לחלק בין בין השמשות לשבת לגבי הממה נפשך לכאורה כל מה שיש חילוק לגבי בין השמשות הוא לענין שבות, וענין הממה נפשך אינו קשור לשבות ומהיכ"ת לומר שרדין השמשות יהיה מותר ובאמצע שבת יהיה אסור.

כתוב במשנה "היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה מביאים ואוכלים באמצע ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו" ורש"י מסביר מדוע אסור לו להוציא את חפציו מד' אמותיו מפני שחפציו כרגליו ורש"י מוסיף דכל ד' אמות דכל חד שוינהו רבנן לגביה כרשות היחיד ואסור להכניס ולהוציא מחוצה להן לתוכן.

והמהרש"א והמהרש"ל מתקשים למה רש"י לא מסתפק בטעם שחפציו כרגליו ונצרך להוסיף את הטעם שהוי רשות היחיד ומבארים או שזה תירוץ נוסף או שרש"י נצרך להגיע לטעם השני בשביל חפצים שאינם שלו, שעליהם לא נאמר הדין של חפציו כרגליו אבל איסור הוצאה מרשות לרשות ודאי נאמר על כל החפצים.

והגאון יעקב הקשה סתירה מדברי רש"י אלו שיש איסור הוצאה מד' אמות של מקום השביתה, לרש"י בדף לג. ד"ה והוא נתכוון לשבות בעיקרו, שאם הניח את העירוב באילן משופע בתוך פחות מ"י טפחים אבל רחוק מהמקום שבו נתכוין לקנות שביתה בו, ויש דין שצריך שיהיה הוא וערובו במקום אחד, ומקשה רש"י "ואע"ג דמשוינן להו ניהליה רשות היחיד לגבי קניית העירוב להקל לאו רה"י גמורה היא שלא יוכל להביא מחוצה להן לתוכן דהא לאו מחיצה איכא ולא חילוק רשות איכא ומאן קא משוי ליה בית ערוב הוא דמשוי להו

לג. ודאי מדברת בפתוח לרה"ר, אך גם זה יש לדחות שמנלן שהסוגיא בדף מה. מדברת בפתוח לכרמלית.

ונראה לומר ששלושת החילוקים הולכים יחד, דהיינו שכדי להחשיב את מקום השביתה של השובת לרה"י צריך שיהיה דוקא פתוח לכרמלית וזה יהיה רק מדרבנן ורק כלפי מי שקנה שביתה שם, ואם יהיה חסר אחד מן התנאים לא ייחשב רה"י.

ביאור הדבר שזה ודאי שהרה"י הוא דווקא כלפי מי שקנה עירובו שם, וגם כלפי מי שקנה עירובו שם כדי שיהיה דאורייתא צריך מחיצות אבל כלפי הדרבנן אפילו בלי מחיצות יכולים לאסור עליו ההוצאה. וכל זה דווקא בפתוח לכרמלית, ומה שהקשינו מנלן שהסוגיא בדף מה. מדברת דווקא בפתוח לכרמלית, לכאן צריך לומר שרש"י אוסר הוצאה זו מדרבנן, ושם כל איסורי הוצאה דרבנן הם כרמלית, וכאן רש"י קורא למקום זה רה"י, וצ"ב מה שינה ולפי מה שביארנו שהוי פתוח לכרמלית ברור הדבר, שאם היה נחשב לכרמלית אז זה היה מכרמלית לכרמלית וזה הרי מותר וכדי לאסור הוצאה זו הוכרח רש"י לומר ששם האיסור הוא רה"י, וכל זה ודאי יכול להיאמר רק מדרבנן, וזה ודאי שלאסור איסור זה שייך דווקא כלפי עצמו אבל כלפי אחרים אומר רש"י בדף לג. אין כאן מחיצות ולא חילוק רשות, ואתי שפיר הסתירה ברש"י.

ונראה דיש לחלק דהסוגיא בדף מה. מדברת לגבי מי שקנה שביתה שכלפיו הד' אמות הוי רשות היחיד, ומשא"כ הסוגיא בדף לג. מדברת האם נחשב הוא וערובו במקום אחד, וזה על ידי שיכול להביאו אצלו, וכדי להיות יכול להביאו אצלו לא צריך דוקא הוא עצמו מספיק גם זה שלאחרים מותר^א, ודברי רש"י הם כלפי אחרים, אך לכאורה יש לדחות שרש"י לא הזכיר בדף לג. שלו עצמו אסור, ועוד שרש"י אומר דהא לאו מחיצה איכא ולא חילוק רשות איכא, ואם זה הטענה זה בין כלפי עצמו בין כלפי אחרים אין כאן מחיצה וחילוק רשות.

עוד יש לחלק דרש"י בדף מה. מדבר להדיא בגוונא שהאיסור להוציא הוא מדרבנן, ורש"י בדף לג. אולי מיירי בדאורייתא, אך גם זה יש לדחות שרש"י בדף לג. לא כתב שזה לא רה"י רק כלפי דאורייתא, וביותר שהגמ' לעיל מינה מביאה את רבי שכל דבר שמשום שבות לא גזרו בין השמשות א"כ צריכים עדיין להשאר עם סברת רבי, מה הרויח רבא בתירוץ הנוסף.

עוד חילוק יש לחלק בין פתוח לרה"ר לפתוח לכרמלית, סברת החילוק כמו שמבואר בט"ז בסימן שס"ג לחלק שבפתוח לרה"ר צריך ד' מחיצות ובפתוח לכרמלית מספיק ג' מחצות, א"כ כל מה שרש"י אומר בדף מ"ה ע"ב דהא לאו מחיצה איכא ולא חילוק רשות איכא, הוא דווקא כלפי פתוח לרה"ר, ומשום דאתו רבים ומבטלי מחציתא, משא"כ בפתוח לכרמלית שאין רבים אין ביטול למחיצות, והסוגיא בדף

א. ושוב הראוני שהשער הציון בסימן ת"ט ס"ק ה' כתב שיכול להביאו אצלו צריך דווקא על ידי הוא עצמו, ולא על ידי אחרים, (הרב שלמה נוימן, הרב ג'יקובס)

הרב אלעזר סוקולובסקי

ישן וחפצי הפקר לקנין שביתה דף מ"ה ע"א

גוררתו, עכ"פ כל זה מועיל רק אחר שלא צריך כאן כונת קנין.

ולפ"ז שא"צ כאן כונת קנין צריך באור מה הנדון שישן לא יקנה, אטו אי אפשר ליכות חפץ עבור חברו ישן וכשמזכים ערובי חצרות לכל הדיירים אטו יצטרכו לברר שכולם נעורים, רק הפרוש שצריך לדעת שהוא כאן במקום בשביל שהאלפיים שמסביב יהיו מקומו, וכשהוא ישן ומצדו יתכן שהוא בעיר אחרת אין לו מקום מסביב.

איברא הראיה הזאת שאלפיים זה קנין ואין זה רק שיעור הרחקה המותר, העיר הרב יעקב אינגבר שיש לדחותה, דהנה יש לחקור מה שיש לאדם ד"א תמיד מלבד האלפיים וכן מה שיש לו גם בלי אלפיים ד' אמות (וכפי הנראה אין ציור שיהי' דבר שאין לו לכל הפחות ד' אמות) האם זה קנין או שלא נחשב שיוצא, ואפשר לומר שתמיד זה קנין ברם כאן בישן שאינו קונה שביתה אלפיים אמה אף ד' אמות אינו קונה, שמדוע זה כן יקנה, ורק שלא נחשב שיוצא, ואימתי אומרים שאלפיים אינה התרחקות זה רק כשיש לו ד' אמות של קנין אבל כשאין לו ולא קנוי לו כלום אזי אפילו קצת נחשב כבר התרחקות ולכן ישן שונה.

ויש להקשות מירושלמי בתחלת הפרק שאם הוציא והו נכרים והניחוהו ב' אמות מחוץ להדיר וסהר א"א שיכנס ב' אמות פנימה ויהלך

מתני' מי שישן בדרך כו'. אדם השובת בבקעה יש לו ד' אמות להלך בהם ועוד אלפיים אמה, ויש לנו לדון האם מקומו זה ד' אמות בלבד ומה שאיסור תחומין זה רק כשהוא יוצא מאלפיים אמה מחמת שאז זה נחשב התרחקות או דלמא שמקומו זה אלפיים אמה בנוסף להד' אמות, ולכאורה יש לפשוט ממשנתנו שדנה אם ישן יש לו אלפיים אמה, שהרי ד' אמות יש לו ואם שיעור אלפיים הוא שיעור התרחקות מה נשתנה כשהוא ישן, אכן אם הפרוש שמקומו זה אלפיים אמה אזי צריך לקנות אותם, וכשהוא ישן ואין שכלו עמו אינו יכול לקנות. ולכא' גם אין לומר שזה גופא הנדון אם לישן יש אלפיים, האם זה שיעור התרחקות (כמו שהעיר ר' דוד אנפולסקי), שהרי הגמ' מבארת מהו הספק בישן האם אמרינן משום הואיל ונעור קנה כו' או שנכסי הפקר קונים שביתה, שהגם שאין דעתו עמו קונה.

ואפשר להוסיף ולומר שלהצד שישן לא קונה שביתה משום שצריך כונה לקנין, ובלא כונה לא יקנה. אכן בבאור הלכה סוף סימן ת"י כ' שא"צ כונה באומר שביתתי במקום רגלי, והוכיח כן מהסוגיא הקודמת במי שישב סמוך לעיר שהיתה לו תוכנית לבוא לעיר וחשכה לו סמוך לעיר ולא ידע שהוא בתחום ואח"כ נודע לו יכנס, משום שמונח בדעתו שאם הוא סמוך לעיר יהי' שביתתו בעיר או משום שהעיר

שלו לתוך של חברו, ובטעם הדבר מפרש רש"י שחפציו כרגליו דתנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים ואח"כ רש"י מפרש עוד טעם שרבנן שוינהו לד"א כרה"י ויש להבין מדוע צריך פה תקנה מיוחדת ולמה לא מספיק בטעם הראשון שחפציו כרגליו, שיש תחומין גם לחפציו, וא"י על זה בהערות שתחת המאירי מהג"ר שמחה זיסל ברוידא לפרש שהנה אם הוציא והו מחוץ לתחום למקום אחד ואת כליו הוציאם למקום אחר אזי לכל אחד יש ד' אמות, והנה כאן ישנו ולידם הכלים, ואעפ"כ צריך להיות שיהי' שעור ד"א נפרד להכלים שנמדוד את זה ממקום המצאם, וזהו שקשה לרש"י מדוע המשנה אומרת שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו שהכל לפי ד' אמותיו, ועל זה רש"י מפרש שהד' אמות הקנויים לו להילוך דינם כרה"י אצלו, וברם האיסור הוצאה שכאן זה רק לענין כליו ד"ידע שור קונהו" וגו' (הפסרת חזון) שכליו צריכים להתייחס להרשות שלו. וזה שונה מהסוגיא בדמ"ב בכלתה מדת תחומו בתוך היקף אם מותר לטלטל מחוץ לאלפיים ע"י זריקה או שמא ימשך ויש נפרצה גם באלפיים, ששם הנדון של האיסור אצל אדם זה לכל החפצים ואילו כאן זה הוצאה לכולם בחפציו, וההלכה שם שלא גוזרים ולפי רש"י שמותר לטלטל כאורחיה, ורש"י מפרש כאן ששם לא עשו את האלפיים כרה"י לפי שממ"נ אם יש היקף המקיף את תוך אלפיים וחוץ לאלפיים אז הכל רה"י ואם אין היקף זה באלפיים שא"א לטלטל בהם ד"א א"א להגדירם כרה"י, ודוקא במשנתנו שבד"א מותר לטלטל אפשר להגדיר את הד"א כרה"י וא"א להוציא מסופם החוצה. ומקושיית רש"י משמע שיהי'

את כולה והוא יכול להתפרש ע"פ הריטב"א שבבאור הלכה תחלת סימן ת"ג ששבת בבקעה והקיפיה מחיצה שיש לו רק אלפיים ועכשיו העבירוהו לחוץ לאלפיים, וכן כשכלתה מדתו של אלפיים בתוך היקף והעבירוהו חוץ לאלפיים, אינו מהלך את כולה לפי שכבר נקבע שההיקף הוא לא כד' אמות, וכמו כן בציור הירו' נוכל לפרש שמאחר שהד' אמות נכנסים בפנים לתוך ההיקף והוא כעת בחוץ אז נקבע שההיקף אינו כד' אמות, וזה שייך לומר באם כשנמצא מחוץ לתחום יש לו קנין ד' אמות שאם נאמר שמה שמותר לו ללכת בד' אמות זה רק שזה נקרא שאינו יוצא אזי עתה שהוא בתוך ההיקף שפיר יזכה בו.

ברם אאמו"ר דן לפרש בירו' שאינו יכול להלך בכל הדיר וסהר שאיך יקנה את כל הדיר וסהר כד' אמות אחרי שנשאר לו בחוץ שתי אמות ששייכים לו לתחום, ולפ"ז גם הד' אמות אינו אלא שיעור הרחקה הרי צריך לקבוע מה הם ד' אמותיו, וכאן שנקבע על שתיים בחוץ א"א לקבוע על הדו"ס, ועוד זאת הראוני בפרוש הגר"ח קניבסקי לירושלמי שכשנכנס להדיר וסהר מהלך בכולה מבלי הב' אמות שמבחוץ ושכן עיקר (עכ"פ בירו') יעו"ש, ולפ"ז אין מקור מהירו' שהד' אמות הם קנין, ולהריטב"א הנו' שיש נאסרה אפשר להביא ראייה להיפך, שכאן ההיקף הזה לא נאסר משום שד' אמות עכ"פ שבכאן אינו קנין, משא"כ אלפיים זה קנין.

ובענין הזה שד' אמות אינו קנין יש להבין בפרש"י להלן, במשנה היו שנים שישנו מקצת אמותיו של זה בתוך של זה מביאים ואוכלים באמצע ובלבד זה שלא יוציא זה מתוך

ורש"י מפרש בביצה שם שהם כרגלי הבעלים ומדייק רא"מ הורוין על התו' דף מ"ז ע"ב הנו' מהרש"י הוזה שכ' כהרמב"ם פ"ה מיו"ט הי"ג שפרותיו כמוהו שבבעלים בעיר אחרת נגררים אחריו, ולפ"ז גם ברש"י פה יש לדייק במ"ש דחפציו כרגליו דהיינו כד' אמותיו שסביב הבעלים וכמו שהקשה לי הרב דוד טולנפלד, וא"כ צ"ב מהו הפרוש השני ברש"י.

ואמנם בחזו"א קי"ב י"א מבואר שכשקובע שמתלטל בד' אמות אלו, והד"א האלה נמדדים בדידי' אפי' הוא עוג מלך הבשן, בשונה ממעביר פחות מד"א בר"ה שזה באמה של קודש, אסור לו להוציא מסוף הד"א לחוץ מהד"א, והיינו פרש"י כאן, ומה שיש לו את הד"א האלו לפי שקבע אותם שהרי באמות שמותר לו ללכת חפץ גם לטלטל את האוכל. וצריך להבין מה שרש"י מסיים ד"א דיוצא חוץ לתחום ודנותן את ערובו ודקונה שביתה ברגליו, ששם הרי יתכן שחפץ לטלטל לצד השני ומדוע מה שקבע למקומו לענין תחומין קובע לענין טלטול. וניחא שהפרוש השני בא להוסיף חפצים שאינם שלו, שגם אותם לא יעביר מתוך שלו לתוך של חברו.

מיהו צ"ב ברש"י מדוע באמת הד"א של הכלים יהיו כרגליו אחר שאינו קנין, והנה צ"ב ברש"י שהרי חפצי הפקר אם אינם קונים שביתה וא"כ אחר שהבעלים לא קנו שביתה מדוע הכלים מעוכבים.

אכן הנה בחדושי רבי אריה ליב מלין סימן פ"ח חוקר האם כלים יש להם שביתה עצמית או לא ומתחלה רצה לומר שזה הנדון אם חפצי הפקר קונים שביתה ודחי לה שהרי

להכלים ד"א לעצמם, בשונה מכלים הנמצאים בתוך תחום הבעלים שהרי הם כמוהו, שד"א אינו קנין.

והנה לכאורה רואים מהטעם הראשון של רש"י לענין הנדון של התוס' להלן דמ"ז ע"ב בכלים נמצאים בעיר זו והבעלים נמצאים בעיר אחרת אם יש להכלים אלפיים לעצמם, שמתבאר ברש"י שהכלים נגררים אחר הבעלים ומשו"ה שהבעלים ישן ואין לו אלפיים אף לכלים אין אלפיים, שאם נאמר שבציור של התוס' יש אלפיים להכלים ואי' בתוס' הרא"ש שם שזה גם לרבנן אזי כאן יהי' להכלים אלפיים. [וצריך להבין את התוס' שם איך הכלים שאמנם יש להם בעלים אבל הם במקום אחר ואין דעתם עליהם, יקנו שביתה ואלפיים יותר מישן, ומה יהי' כשהבעלים בדרך ישן]. וא"כ לכאור' יש להביא רא'י שד"א אינו קנין ממה שכלים מחוץ לתחום יש להם ד"א הגם שאינם עם הבעלים.

מיהו אי מהא לא איריא ששם הם מוכרחים לקנות משהו, וכל הרא'י מרש"י כאן שהכלים בד"א של הבעלים ג"כ, ובכל אופן הם עם ד' אמות שסביבותיהם.

[לענין עצם התוס' להלן אפשר לומר שכונת תוס' אליבא דהלכתא דפסקינן כרבנן שחפצי הפקר אין קונים שביתה ומאידך כריב"נ שישן קונה שביתה הואיל ונעור קנה ובשיטתם שמה שמקילים כריב"נ בישן זה משום הטעם הוזה, ולפי"ז א"ש המשנה בביצה דל"ט מי שהיו פרותיו מופקדים בעיר אחרת וערבו בני אותה עיר לא יביאו לו מפרותיו שיש להם אלפיים לעצמם].

השביתה שלהם זה הבעלים, אבל אם יש להם שביתה עצמית מדוע לא יקנו שביתה וצ"ל שמי שיכול לקנות שביתה במקום אז גם כשלא קנה שביתה זה נקרא שמוציאים אותו מהמקום משא"כ מי שלא יכול לקנות שביתה.

ולכן חפצי הפקר שאין להם מי שיקנה עבורם שביתה אפשר להולידם בכל העולם, משא"כ כשיש להם בעלים שיכול לקנות להם שביתה ולא קנה א"א להולידם, וא"ש.

וראה ברשב"א בריטב"א ובר"ן שיש להקשות סתירה בגשמים שיורדים ביו"ט כל זמן שלא זכה בהם אדם האם אפשר להוציאם מד"א ולהולידם בכל העולם וצ"ל שרק לריב"נ שחפצי הפקר קונים שביתה, אזי קודם שאדם זוכה בהן הם מחוץ לתחום, משא"כ לרבנן שאינם קונים.

הגמ' מקשרת לישן ושם זה אדם שיכול לקנות שביתה ורק הנדון בגמ' האם צריך שכל דעת וערנות להקנין ולעולם לחפצים יש שביתה עצמית.

ונ"מ בזה שהנה לגבי שביתה בהמתו אי' בס' תפארת ההלכה שאלה להגר"ח קניבסקי מה הדין כשהבעלים במקום ששבת עכשיו והבהמה ביום חול וכן להיפך והשיב דכרגלי הבעלים, ויש לחקור לענין תחומין שהאיסור על כל אחד להוציא חפצים מתחומם מה יהא בכה"ג שהבעלים נמצאים במקום שכניסת השבת מאוחרת וקודם שיחול במקומם שבת חל על החפצים מה דינם לענין תחומין.

ויצריך להבין בהא דחפצי הפקר אינם קונים שביתה ואפשר להולידם בכל העולם, הניחא אם לכלים אין שביתה עצמית וכל

הרב יאיר שמואל קליין

בסוגיא דמי שישב בדרך ומי שישן דף מ"ה ע"א

דחרם שבין ב' תחומי שבת בעי' מחיצה אליבא דריב"נ. ומבאר דאליבא דרבנן במים הסמוכים לעיר שביתתן כאנשי העיר משום דדעתן עליהן. וזה ליכא הכא (משום שהוא סוף התחום או משום שזה בין תחומין), אך לריב"נ דס"ל דחפצי הפקר קונין שביתה, הכא כיון שהן סמוכין לעיר נגררים בתר העיר. וכ' דזהו ג"כ דינא דר"י דמתני' דנגרר להיות כאנשי העיר. וכן מבואר ברמב"ן לעיל בהא דבאין בספינה דאם אין תחומין למעלה מי', וביה"ש היו למעלה מי' יש להן אח"כ כל העיר דכיון דאין תחומין למעלה מי' לא מחשבי' את כל מה שיש בים עד לעיר, וחשיבי' כסמוכין לעיר, וקונים שביתה בביה"ש בעיר. ומדמה זה לדינא דחרם הנ"ל וכ' דכ"כ רש"י. וא"כ מבואר בזה דינא דר"י דמתני' הוא דין מיוחד שנגרר אחר אנשי העיר ואי"ז סתם אומדנא ואנן סהדי דאזלי' בתר מה שהיה רוצה אם היה יודע שהוא סמוך ואחר מה שהיה בדעתו מתחילה. ולפי"ז באמת זהו דוקא בעיר ולא במקום אחר שהיה דעתו לשבות שם. (ומבואר עוד ברמב"ן שם יסוד זה בריש דבריו שמקשה דא"א לקנות שביתה באמצע שבת, וא"כ דין הוא שבכה"ג לא יקנו שביתה כלל, אך כ' ואם היו בביה"ש למעלה מי' בתוך התחום בזה נגררים להיות כאנשי העיר ומבואר ג"כ דיש בזה כח שביתה יותר גדול). וא"כ לפי"ז לכא' מיושב דר"י במתני' מצי סבר כרבנן דריב"נ, דאף לרבנן דבעי' דעת לקנות שביתה ומה"ט ישן לא קנה שביתה, ולא אמרי' שמהני מה

א. גי' דידן מי שישב. ויש להעיר דלכא' מ' דפלוג' דמתני' לא שייכא בפלוג' דמשנה הבאה מי שישן. וצ"ב אמאי דכיון דרבנן ס"ל דבעי' דעתו לקנות שביתה הרי הכא דעתו כמאן דליתא שהרי הוא סבור לקנות שביתה במקומו ואין אנו הולכים אחר דעתו. והנה בגדר דינא דר"י יעוי' בל' הרשב"א שכ' דאילו היה יודע וכו' מסתמא דעתו לקנות שביתה עם בני העיר וכו' ודעתו להיות נגרר אחר אנשי העיר והלכך אע"פ שלא ידע והיה בדעתו לשבות כאן וכו' אפ"ה הולכין אחר כונתו עכ"ל, ולכא' הביאור דמה שהוא רוצה לקנות שביתה כאן בטל, ואזלי' בתר מה שהיה רוצה אם היה יודע, וכן יעוי' בל' הריטב"א כאן. וא"כ קשה דאי"ז עדיף מישן שהרי גם בישן יש לנו הך אומדנא וכו' ואפ"ה לחכמים בעי' כונה גמורה להדיא לשבות במקום זה וזה ליכא הכא. ויש מי שפירש דהכא עדיף משום שיסוד הדין דר"י הוא מחמת דאמרי' שאף שסובר שהוא חוץ לתחום מ"מ אי"ז ודאי אצלו ויש לו איזה ספק בזה ועל הצד שהוא בתוך התחום דעתו לקנות שביתה עם בני העיר ולכא' כ"מ בריטב"א שכ' ד' הראב"ד דאם אמר שביתתי במקומי גרע, משום דנחית לספיקא והיינו דבכה"ג שאמר אמרי' שאין לו ספק שהוא חוץ לתחום וע"כ אפי' לר"י קנה כאן.

ב. **והנה** יעוי' בדברי הריטב"א שמבאר הגמ' וד' רש"י לק' מ"ז ע"ב בהא דאי

לזה מדנקט מי שישן אלמא בסתם מהלך בדרך מודה. ואח"כ כ' דמה"ט שדעתו להיות עם בני העיר מהני אפי' בישן.

וא"כ לפי גי' הר"מ יקשה דאם נימא דאפי' בישן מהני הסברא דבתר קרתא גריר ואפי' לרבנן דריב"נ דאע"ג דישן בעצמו לאו בר שביתה זהו לקנות שביתה מצד מה שהוא נמצא במקום זה וכיון שאי"ז מדעתו ה"ה ככלים דלא קנו שביתה, מ"מ שביתה עם בני העיר קל טפי לקנות וע"כ קנה שביתה. א"כ יקשה בהא דחרם דמבואר דרק לריב"נ נגרר בתר קרתא ולרבנן שרי התם וצ"ע לכאן. אמנם בפשוטו י"ל דהכא עדיף דישן דרבנן מיירי שאין לו דעת לשבות כאן ורק משום שישן נמצא כאן ובוה לא קנה שביתה. משא"כ הכא דעתו היה ליכנס לעיר בשבת ורק שישן ונעכב כאן ולמעשה היה בתוך התחום א"כ אדרבה נתקיימה מחשבתו. וכ"מ בגוא"י. וביותר י"ל מיירי בדוקא בישן דאז אין לו דעת להיפוך שהרי אינו סובר שהוא חוץ לתחום וא"כ י"ל דגונא שישב וסבר שהוא חוץ לתחום גרע ובוה לרבנן לא יקנה שביתה. וכן כ' הב"ח ופרישה בד' הר"מ ועי' בשעה"צ סק"א שכ' דאי"ז מוכרח.

ד. **לכאן** לפי מה דביארנו לעיל. אפ"ל זה אפי' בלא הסברא דבתר קרתא גריר. דכיון שהוא ניעור ויש לו כונה לקנות כאן שביתה ואינו כישן שהוא ככלים שכל מה שנמצא כאן אינו בגדר קניית שביתה כיון שאינו מדעתו. בזה שייך שפיר סברת ר"י דאזולי בתר מה שהיה רוצה אם היה יודע שהוא סמוך לעיר משא"כ ישן להחשיב את כל השביתה ע"י הואיל וניעור קנה וכו' זה לא אמרי' ודו"ק.

שהיה דעתו אם היה יודע וכו' ואם היה ניעור דסו"ס לא היה מחשבתו להדיא לקנות שביתה במקום זה. מ"מ הכא טעמא דר"י הוא משום שבסמוך לעיר ורצונו היה להיות בעיר נגרר בתר בני העיר ועדיף מסתם ישן. ולפי"ז אפי' לגי' הר"ח והר"מ דגרסי במתני' ישן י"ל דזהו עדיף מה"ט. ואמנם יעוי' עוד בריטב"א שם שמבאר דרק לריב"נ דחפצי הפקר קונים שביתה, בזה מהני העיר הסמוכה להגרר בתרה, משא"כ לרבנן דאינן בני קניית שביתה א"כ ל"מ מה שהן סמוכין לעיר. וכן אליבא דר"י יעו"ש. וא"כ הכא בישב י"ל דהוא בר קניית שביתה אפי' לרבנן שהרי יש לו דעת לקנות שביתה במקומו. ובוה מהני הסמוך לעיר להגרר בתרה. אך בישן וכגי' ר"ח דאינו בר קניית שביתה כלל לא יהני מה שהוא סמוך לעיר.

ג. גי' הר"מ מי שישן. בהלכה ד' כ' הדין דריב"נ דישן קונה שביתה, וכ' וכן השובת בבקעה אפי' היה ישן בשעה שנכנס השבת שלא קנה שביתה יש לו להלך ממקומו אלפיים אמה ע"כ. ויעוי' כל לשונו בהל' ט' והל' י'. ומבואר בלשונו דזהו בסמוך לעיר שקונה שביתה עם בני המדינה. וע"כ בשבת בבקעה כ' דיש לו אלפיים אמה אע"פ שלא קנה שביתה, (וצ"ב לענין מאי) ובה"י כ' דקנה שביתה עם בני המדינה. ודבריו בה"ט לכאן צ"ב למאי כ' זה ומהיכן נלקח, אך זה צ"ל דיש כאן חידוש בפ"ע ולפני הדין של ישן שזהו עוד חידוש, מיירי בה"ט אפי' בניעור, דהרי סו"ס הוא מחוץ לעיר ולא אמר וכיון להדיא שרוצה לקנות שביתה עם בני העיר, ובוה אמרי' דקונה שביתה עם בני העיר ולא במקומו וזה לכו"ע ואפי' ר"מ מודה

הרב אברהם שבתי בריסק

בגדרי דעת לקניית שביתה דף מ"ה ע"א

בדעתו שמעונין שיחול עליו דין שביתה שיוכל להלך אלפיים לכל רוח, אלא דאם כן צ"ב כל הנ"ל מהו החילוק בין הישן בדרך לישן בעיר דהרי אף הישן בעיר אין לו דעת שיחול עליו דין שביתה.

ונראה דשביתה היינו השתייכות של האדם על המקום וכיון שהאדם משתייך למקום זה ממילא הותר לו ללכת מכאן אלפיים ואסור לו ללכת יותר מזה ודעת לקנות שביתה היינו הרצון להשתייך למקום מסויים [ואפ"ל בנוסח קצת שונה שההשתייכות אל המקום חלה מאיליה והאדם צריך רק להגדיר היכן הוא רוצה שתחול עליו השתייכות זו].

ולפי"ז שפיר דלריב"נ אין כלל דין דעת לקנות שביתה וכל מקום שהאדם נמצא הרי הוא משתייך אל המקום שהוא נמצא בו וממילא חל עליו דיני השביתה.

ולרבנן יש דין שתהא דעת לקנות שביתה ולכן חפץ של הפקר שאין לו מקום מוגדר שנמצא דוקא בו וכיון שכך לא מוגדר שזהו מקומו ואינו משתייך למקום זה ואין קונה שביתה.

וכן הוא ג"כ באדם הישן בדרך כיון שבשעת ביהש"מ אין לו דעת ואין לו שום קשר והשתייכות למקום שנמצא בו א"כ אין זה מקומו ולא חלה עליו שביתה במקום זה.

מתני' "מי שישב בדרך וכו'" מבארים הראשונים דאיכא דעתו לקנות שביתה במקומו, וכוונתו לקנות בעיר ואזלינן בתר כוונתו נגד דעתו.

ויש לברר האם צריך דעת לקנות שביתה ואם צריך יש לדון מהי הדעת הנצרכת לזה והנה לשיטת ר' יוחנן בן נורי מסקנת הגמ' לקמן ע"ב דטעמו שישן קונה שביתה משום דלא בעינן כלל דעת למיקני שביתה ואף חפצי הפקר קונים שביתה, כלומר דכל חפץ בעולם בכל מקום שהוא קונה שביתה ואסור להזיזו ממקומו ואם הוא הפקר מקום החפץ הוא מקומו ואם יש לו בעלים מקומו כמקום בעליו.

אלא שגם לדעת רבנן דישן בדרך אינו קונה שביתה משום דבעינן דעת לקניית שביתה וישן אין לו דעת, מ"מ הישן בעירו כותבים הרשב"א והריטב"א לקמן מזו: והמאירי כאן דודאי שיש לו שביתה כעירו, וכן פשוט באדם שאינו יודע כלל מהי שבת ומהי שביתה ונודע לו באמצע שבת דיש לו אלפיים כאנשי העיר ולא אמרינן שכיון שבע"ש לא ידע דין שביתה לא היתה דעת לקנות שביתה והפסיד דין שביתה שלו.

ויש להבין א"כ מהו החילוק בין אדם הישן בעירו לישן בדרך.

ובמושכל הראשון היה נראה דהמושג דעת לקנות שביתה היינו לחשוב

להשתייך למקום כל שהוא ובו יחולו עליו דיני שבת אלא שיש חילוק בין דעתו לכוונתו ואזלינן אחר כוונתו לקבוע את המקום שאליה הוא משתייך.

הרשב"א בברייתא לקמן ע"ב גבי גשמים שירדו ביו"ט הרי הם כרגלי כל אדם מקשה מאי שנא מיישן שלא קנה שביתה ונימא שאף המים לא יזיזים ממקומם, ומתריך דאדם הרי הוא לדעת עצמו ואינו נגרר אחר אחרים משא"כ מים וכאן שנגררים אחר אחרים הרי הם כרגליהם.

ולכאוי' מוכרח בדברי הרשב"א דאין שביתה הכלים מצד עצמם אלא מצד בעליהם שהרי הכא לא היו במקום הראוי לקנות שביתה בביהש"מ ואעפ"כ אמרינן שיש להם דין שביתה מצד הבעלים המגביהים אותם.

אולם אין זה נכון בדברי הרשב"א דמבואר שם בהמשך הדברים הרשב"א שמה ששביתתם כבעליהם הרי זה מדין בריה שברגע שהגביהום מתברר שמע"ש זה עומד עבורם בכל מקום שזה נמצא וממילא שוב הדרינן לומר דהמים קונים שביתה בע"ש מצד עצמם במקום של בעליהם שיגביהום למחרת בשבת.

"גשמים שירדו וכו' הרי הם כרגלי כל אדם" וכותב הרשב"א כרגלי כל אדם היינו כרגלי הממלא הראשון, ומביא דהראב"ד סובר דבגשמים שירדו ביו"ט ובנהרות המושכין מותר להוליכם לכל אדם בכל מקום ואפי' יותר מאלפיים, ובור של עולי בכל שהיה בו אפשרות שביתה בע"ש יש לו דין כרגלי הממלא כלומר

אבל אדם ער אע"פ שהוא בדרך כיון שהוא בר דעת ויודע היכן הוא נמצא ממילא המקום שעומד בו זהו מקומו ברגע זה ואע"פ שעוד מעט ילך מכאן מ"מ כרגע הוא כאן ויודע שהוא כאן וחשיב שמשתייך למקום זה ומגדיר שזהו מקומו וממילא כאן שביתתו וחלים עליו דיני השביתה.

וכן הוא באדם הישן בעירו הרי עירו היא מקומו ואי"צ שום דבר נוסף כדי שישתייך למקום זה וא"צ על זה דעת מפורשת דודאי זהו מקומו ואף בישן חלים עליו במקום זה דיני השביתה.

ובזה מבואר באופן נפלא דחפצי הפקר שאינם קונים שביתה אין הטעם משום שלחפצים אין שביתה אלא משום דאינם משתייכים לשום מקום דגם במקום שהם בו אין שום סיבה להגדיר שזהו מקומם, אבל חפץ שיש לו בעלים הבעלים משייך אותם אל מקום שהוא בו וזוהי הגדרת מקומו וממילא החפץ קונה שביתה מצד עצמו והמקום הוא כמקום בעליו.

ואין לומר שהוא דין על הבעלים שהחפץ לא יצא ממקומם דא"כ מדוע גשמים שירדו סמוך לעיר בעיו"ט הרי הם כאנשי העיר הרי ודאי אין שום דין על אנשי העיר במים אלו שלא זכו בהם ולאמור מובן שפיר דיש למים שביתה מצד עצמם אלא שמקומם מוגדר לפי בעליהם וכיון שמים אלו עומדים לשימוש אנשי העיר הרי הם כרגלי אנשי אותה העיר.

ולפי"ז במשנתנו הדין הוא שקונה שביתה כאנשי העיר כיון שיש לו דעת

מקום והוא ד"א ויותר מזה לא שהרי לא קנו שביתה בע"ש, ודו"ק).

ודעת הראב"ד לחלק בין מים בבור של עולי בכל שהיו בתורת שביתה בע"ש שדינם שכל מי שהם שלו יכול להוליכם כרגלי וכשמעבירם לאדם אחר הרי הם כרגלי השני, ומים שירדו ביו"ט מותר להוליכם בכל מקום כיון שלא היו בתורת שביתה בכניסת היום.

ונראה ביאור הדבר, בגדר שביתה היינו השתייכות למקום כלשהו (דעת לקנות שביתה הוא כמו שביארנו לעיל להגדיר את המקום שאליו הוא משתייך) ומים שהיו בבור בכניסת היום יש להם תורת שביתה והם שייכים למקום אלא שאין להם דעת לקנות שביתה דהיינו להגדיר את מקום המצאם דכיון שהם חפצי הפקר אין מקומם מוגדר, אבל דין שביתה להשתייך אל מקום חל עליהן וכאשר הם של בעלים הרי דין השביתה להשתייך למקום מתקיים בהם כדין בעליהם וכל פעם שמתחלפים הבעלים מתחלף מקום שביתתם והכל הוא מטעם שהיו שייכים בע"ש בהשתייכות אל מקום משא"כ בגשמים שירדו ביו"ט דהווי נידוי בכניסת היום והם כאדם דניד דאין כאן חסרון בדעת לקנות שביתה אלא יש חסרון שאינם במקום כלל שזוים כל הזמן ואינם בתורת השתייכות אל מקום ולכך גם כאשר הגביהם אדם לא חל עליהם עתה תורת השתייכות אל מקום דהיא שביתה ומותר לכולם להוליכם לכל מקום ועיין.

כרגלי בעליו ואם נתנו לאדם אחר הוא כרגלי השני. ומבאר הרשב"א שיטתו דבשעה שמגביהים אדם מתברר שקנו שביתה ברשותו ומכניסת שבת שביתתם במקומו.

ודבריו יותר מובנים בבור של עולי בכל דשייך לומר שגם בחפץ של הפקר כיון שזכה בו אדם מתברר שעמד בשבילו וממילא קונה שביתה כמוהו, אבל בנהרות המושכין וגשמים שירדו ביו"ט יש יותר חידוש לומר שאף שלא היה כלל בתורת שביתה מתברר שכבר בע"ש היה עתיד להיות במצב של שביתה ולהגיע לאדם פלוני וממילא קונה כבר בע"ש שביתה כמוהו (שהרי אין שביתה באמצע שבת).

וביותר שאף להרשב"א מבואר בדבריו כשדוחה את ראייתו של הראב"ד דכל זמן שעדיין לא זכה בהם הבעלים מותר להוליכם בכל מקום, וצ"ל לפי"ז שהברירה היא רק מכאן ולהבא, ממה שכותב שכאשר כל אחד זוכה רק בחלק מהמים מותר להוליך את שאר המים אפי' כמה מילין וגם שהבעלים עצמו יכול להוליכם כרגליו למרות שבכניסת שבת היו רחוקים ממקום שביתתו (ומה שכתב הרשב"א בקושייתו מיישן דצריך להיות שיהא אסור להזיז את המים ממקומם, צ"ל דאיירי אחר שכבר זכו בהם שהרי קודם שזכה בהם נוקט הרשב"א דמותר להוליכם לכל מקום, ודוקא אחר שזכו בהם סבר הרשב"א דכבר הם בתורת שביתה כיון שהם של בעלים ויש להם

הרב שלמה נוימן

בדין שביתת כלים, חילוקים בין שביתת הכלים להאדם

דף מ"ה ע"א

הג') דגר שנתגייר באמצע שבת אינו קונה שביתה (וכן לדעת הראב"ד באדם מהלך דכשיעמוד באמצע השבת לא יקנה שביתה אלא ד"א, ורמב"ן פליג וכו' דקונה אלפיים ואכתי יש לדון אי אין לו אלא ד"א כיון דלגביו ליכא לטעמא דנגררין אחר כל אדם, וצ"ע).

ג. **כלים** דניידי מבואר בגמ' מ"ו (ובביצה ל"ט) דאין קוננין שביתה, ואדם דנייד בספינה כ' רמב"ן (מג: בסו"ד שם) נמי דאין קונה שביתה והביא שם מהראב"ד וכן הביאו הרשב"א והריטב"א דאף אדם מהלך אינו קונה שביתה ומד' הראשונים נראה דפליגי על הראב"ד והרשב"א בעבודה"ק ש"ה פרק כ"א סז: כ' להדיא פליג על הראב"ד. וז"ל שם ולא יראה לי כן שאין דנין לאדם מן הנכסים ובין עומד ובין מהלך קונה גופו שביתה (ומצינו חילוק נוסף בכלים מאדם). (והקה"י שבת ו. כ' דרמב"ן גופיה פליג על הראב"ד וקצ"ב דמנ"ל דדלמא הרמב"ן פליג רק דלאחר שנח בשבת אית ליה אלפיים ולא רק ד"א כד' הראב"ד. דהא לענן זה מייתי ליה הרמב"ן, וא"כ יתכן דבגוף הדבר דאדם מהלך אינו קונה שביתה לא פליג על הראב"ד, ואמנם רמב"ן בתחילתו קאי על אדם שבספינה על המים דזה חשיב נייד ומשמע דבאדם מהלך לא ס"ל כן).

והנה אדם מהלך בתוך העיר מסתבר דיקנה שביתה בעירו, וכן אילו יהא נייד בספינה על מים (וכוונא דהרמב"ן הנ"ל) והוא

א. **לרבנן** דריב"נ דישן ל"ק שביתה לא יזוז ממקומו, ובכלים הוה כרגלי הממלא או כרגלי כל אדם (תלוי אי תליא בברירה) ועי' תוס' מה: ד"ה להודיעך "דאין דין אדם וכלים שוין למ"ד אין קוננין שביתה". ויתכן דזה הביאור בדברי ר' יונתן בסוגיין דכ' דמי שישן בדרך ה"ה כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד"א, ומשא"כ כלים של הפקר שאינן בני דעה אין לנו לקנסן.

ולכאוי' צ"ב דאטו משום שישן קנסו ליה ומה ענין זה ליוצא חוץ לתחום.

ולנהנ"ל אפשר לומר דבזה שורת הדין דכיון דלית ליה שביתה א"כ אדרבה יוכל לילך כל השבת כולה וכחפצי הפקר דאלמלא זכיית אדם בהן יכול להוליכן כמה שירצה (וכש"כ תוס' צז: בתירוצו השני) דהא ליכא איסור להוציאן ולהרחיקן משום מקום, ואולם דאיכה גזירה שלא יהלך אדם בלא שביתה ובכלים לא גזרו.

ב. **בנ"ל** לריב"נ בגשמים שירדו ביו"ט דמוליכין לכל רוח שירצה ולא אמרי' דתהוי כאדם ישן לרבנן. וכה"ק הרשב"א (מה: ד"ה ביו"ט) ותירץ דכיון דלא היו בשעת ביהש"מ במקום הראוי לקנות שביתה לכך נגררים ביו"ט אחר כל אדם, ואמנם גם באדם כה"ג יתכן דלא קנה שביתה באמצע שבת וכדאי' בירושלמי (הובא ברמב"ן מג: בתירוצו

(ש"ה פרק כ"א) דכשהיו נתונים בעיר אחרת לא יזיזום ממקומם (כ"ה לשון הרשב"א ולכא' ודאי דאית להו ד"א, ואף כולה ביתא, למאי דקימ"ל כר"ג דמהלך כל הדייר וסוהר, ועיי"ש ברשב"א בעבוה"ק דבפק כ"ג כתב כן להדיא לגבי נכסי עכו"ם וצ"ל דסמך ע"ז).

נפק"מ בפלוגתת הראשונים הנ"ל

והנה איכא נפקותא להיפך דלדעת הרשב"א איכא קולא ולתוס' חומרא, ובגונא זו דהבעלים בעיר אחת והחפץ בעיר אחרת, אילו יביאו לבעלים לעירו את החפץ, באמצע השבת, אע"ג דבאיסור הא מ"מ פירות אנוסין נינהו, ולדעת הרשב"א דבהיות אלו הפירות בעיר אחרת נחשב שלא במקומו, ואין לו אלא ד"א וכנ"ל, א"כ כשבא לתחום הבעלים דזהו הוא עיקר תחומן א"כ כשיבי "דחזרו למקומן", והו"ל כהך דלעיל מא: בפירות שיצאו וחזרו למקומן אף במזיד מותרין מ"ט פירות אנוסין נינהו. ואילו לדעת תוס' דבאותו מקום שהיו בתחילת השבת שם יש להן אלפיים אע"פ דאינן בעיר בעליהן, א"כ שם הוא מקום שביבתן, וא"כ אם הובאו לעיר בעליהן במזיד אסורין דהא השתא יצאו מתחומן (ואם הובא בשוגג הא כתבו התוס' לעיל מב. דאף בזה הלכתא כרבנן שם דשרי ועיין בש"ע תה ט דמותר באכילה ואסור בטלטול).

ביאור מתנני' דביצה לט. לפי הנ"ל

והנה בביצה לט. איתא במתנני' "מי שהיו פירותיו בעיר אחרת וערכו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו, לא יביאו לו, ואם ערב הוא פירותיו כמוהו", וברש"י לא יביאו מפירותיו הואיל והוא לא ערב לשם דהכל כרגלי הבעלים.

בתוך העיר. מסתבר דקונה שביטה בעירו, דהא כל החסרון בנייד ובמהלך לראב"ד משום דכל שעה יוצא ממקומו ואינו נמצא במקום אחד, וכשמהלך בעירו א"כ אינו יוצא כלל ממקומו דהא לעולם בתוך העיר הוא ובמקום א' הוא שובת.

ואילו לגבי כלים דניידי משמע בכמה דוכתי דאף היכא דניידותם בתוך העיר נמי לא קנו שביטה, א. בד' הגמ' מו. דמיא בעבים מינד ניידי ולכך אע"ג דיש תחומין למעלה מי' לא קנו המים שביטה כנגד העיר, וחזי' דלגבי שביטה בעיר עצמה נמי אמרי' דכיון דניידי לא קנו שביטה. ב. דהא הך דינא דנהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם איירי אף בשל יחיד וכש"כ רש"י בסוגיין (מו. ד"ה ה"ה, ובתוס' ד"ה נהרות כ' דכן מוכח בד' הגמ' ביצה לט.) ומי לא איירי דאותן מעיינות הנובעין, בחצרו קימי, ואעפ"כ לא קנו שביטה.

וחזינן א"כ דאדם מוגדר דהוא בר העיר ואף כשמהלך ונייד מ"מ כיון דלא נפיק מהעיר דיו בכך, ואילו לגבי כלים לית להו הך מילתא ובעינן דיהיו במצב נייח.

כלים הנמצאים שלא בעיר בעליהן

כשהבעלים בעיר אחת וכלים שלו בעיר אחרת, התוס' (מז: ד"ה והכלים) והתורא"ש והתור"פ נקטו בדעת רש"י דיש להן אלפיים ממקום שהן נמצאים שם בתחילת השבת, והיינו דכיון דכלים של בעלים הן, אית להו תורת שביטה, ושביבתן במקום שהן עומדין בתחילת השבת.

דעת הראב"ד הובא ברשב"א (מז: והכלים והאוצרות) וכן פסק הרשב"א בעבוה"ק

אחרת מ"מ פירותיהן כמוהם ולא יזיון ממקומם כיון שהם עתה חוץ מתחום הבעלים כדאיתא במתני' בביצה (לט:) וד' יאיר עיני. עכ"ל הגרעק"א. וכן הקשו הגרא"מ הורבין וברש"ש ובחי' אבן העזר.

ודבריהם צ"ב היכן במתני' מבואר שהוא כרגלי הבעלים, והא אף לדעת התוס' דאית להו אלפיים במקומן מ"מ אסור להוציאן חוץ לתחומן לתחום בעליהן, ואדרבא לדעת התוס' לעולם יהיו באיסורן ואף לאחר שיבואו לתחום בעליהן וכנ"ל (ובאמת דהגראמ"ה דקדק להקשות מד' רש"י שם דכ' כרגלי הבעלים דמתני' גופא ליכא להוכיח וכמש"כ, ואולם גם ד' רש"י כרגלי הבעלים היה אפשר לומר דכונתו לאפוקי דלא תהא השביתה כרגלי אלו האנשים שעירבו ע"ד להביא אצלו מפירותיו).

ויתכן דלגרעק"א הוה פשיטא ליה לעיקר כסברת הראב"ד והרשב"א, דעיקר שביתתן הוא במקום שביתת בעליהן, דהא כל יסוד שביתת כלים הוא מחמת דגירידי בתר הבעלים (וכדחזינן דלכך אית בהו תורת שביתה באמצע שבת וכדחזי' בגשמים שירדו ביו"ט וכן חזי' בד' הראב"ד שהובא בראשונים מו: דכשהממלא נותנן לאחר הוי שביתתן כאותו המקבל ולעולם דייני' אחר הבעלים באותה שעה).

והוה ס"ל לגרעק"א דכונת התוס' דאית להו נמי אלפיים ממקום שהן שם ואולם ודאי דאית להו תורת שביתה בתחום הבעלים וא"כ השתא יצא דזה כעין דין דהבלעת תחומין. או עכ"פ הוה כעין דין דערוב תחומין דאע"ג דעיקר קנין שביתתו הוא במקום הפת. אולם יכול

והנה הכא מיירי בגוונא הנ"ל דהוא בעיר אחת ופירותיו בעיר אחרת, וקתני מתני' דלא יביאו אלו הפירות לעיר בעליהן, ולדעת הראב"ד והרשב"א דעיקר תחומן הוא בעיר בעליהן, וכשהן בעיר אחרת חשבינן להו כיצאו מתחומן ודינם הוא שלא יזיון ממקומן וכנ"ל. א"כ השתא החסרון הוא בהבאתן עד התחום של בעליהן, דהא משיבאו לתחום בעליהן, אדרבא הא זהו מקומן ופירות אנוסין נינהו ויהיו מותרין בכל התחום וכמשנ"ת. ולכך ע"כ דהאיסור הוא בהבאתן עד התחום. (ואע"פ דאילו העיר שהפירות בתוכה מוקפת מחיצות שרי לטלטל בכל היקף המחיצות וכנ"ל מ"מ כשיוצאין מהיקף מחיצות העיר עד שמגיעין לתחום עיר בעליהן זהו האיסור ואמנם נמצא דאילו מדת תחום עיר בעליהן כלתה באמצע העיר של הפירות, כיון דשרי להוליך הפירות בכל מקום המחיצה והשתא כשיכנסו לתחום בעליהן חוזרין לתחומן. ואולם לדעת רבו של הריטב"א לעיל מב. יהא נאסר בכל מקום היקף המחיצות לגבי אלו הפירות ואכ"מ). ואילו לדעת התוס' האיסור הוא בהבאתן לעיר בעליהן, ואף כשיבואו לתחום בעליהן יהא אסור להזיון ממקומן (אם לא במקום המוקף מחיצות דיהא שרי לטלטלן בכל המקום המוקף).

קושית האחרונים על דברי התוס' ממתני'
דביצה הנ"ל

האחרונים הקשו על התוס' ממתני' הנ"ל, דמשמע דהפירות לעולם כרגלי הבעלים ואף כשהן בעיר אחרת, ולית להו תורת שביתה בפני עצמן. וז"ל הגרעק"א בדרו"ח תוד"ה והכלים כגון שהבעלים בעיר אחרת, לא זכיתי להבין דמה בכך שהיו בעיר

בעליו אית ליה תורת שביתה מחמת עצמו ואית ליה אלפיים אמה לכל רוח. ומשא"כ לרבנן דלית להו שביתה מחמת החפץ עצמו א"כ ודאי ליכא לחפץ אלפיים.

וכן נראה בד' הבית מאיר, בסו"ס ת"א ז"ל שם, ועיין בתוס' ובריטב"א משמע מדבריהם דאפילו נכסי ישראל המונחים על פני השדה באוצר חוץ מתחומו אינם כרגלי הבעלין אלא הם כנכסי הפקר לכל מר כדאית לי', עכ"ל.

ומבואר להדיא דנקט הבית מאיר דכוונת התוס' דכשהחפץ שלא בתחום בעליו נידון הוא כנכסי הפקר, ומש"כ תוס' דאית ליה אלפיים לכל רוח הוא רק לדעת ריב"ג.

והנה לדעת רבנן ודאי דאי"ז כנכסי הפקר ממש, דהא לרבנן בחפצי הפקר אין קונין שביתה הרי הן כרגלי כל אדם או כרגלי הממלא וכדאי' להדיא בגמ'. ובגוונא זו דפירותיו בעיר אחרת מבואר להדיא במתני' ביצה לט. הנוכרת, דלא יביאום עמהם ואע"ג דאינהו עירבו לעיר של בעליהן.

אלא דמבואר דכוונת הבית מאיר דלית להו תורת קנין שביתה מחמת עצמן. דהא חפצי הפקר אין קונין שביתה. וכל תורת שביתה הוא משום לתא דבעליהן ולכך כעת נידונין כיצאו חוץ לתחום ודינן דלא יזונו ממקומן.

ואמנם דבתוס' רא"ש בסוגין מבואר להדיא דלא כדבריהם, דכ' שם דקאי אף לרבנן עיי"ש.

להלך את כל העיר שלן בה כיון דשבת שם (עי' ש"ע ורמ"א סי' ת"ח) וה"ה הכא ביחס לפירות הללו בקנין שביתתן הוא בתחום בעליהן דכרגליו הוא ומ"מ אית להו שביתה במקומן, ודחוק מאוד, דהא התוס' כתבו דאית להו אלפיים אמה לכל רוח וחזי' דהוה קנין שביתה ולא תורת שובת בעלמא כעיר שלן בה וצ"ע.

ואפשר דס"ל להגרעק"א דכיון דמתני' סתמא קתני דא"א לפירות לבא לתחום הבעלים, ואי איכא לפירות אלפיים ממקומן א"כ פעמים משכחת לה שיבואו הפירות אצל הבעלים, וכגון שביתו של הבעלים הוא בתוך התחום של העיר אשר בה נמצאים הפירות, ובמתני' משמע דבכל גווני לא מצינו להביא את הפירות לתחום הבעלים וא"כ מוכח במתני' כדעת הראב"ד דלא יזונו כלל ממקומם.

ואמנם דבמתני' משמע דבכדי להביאן אצלו בעינן לעשות עירוב תחומין, וכדתנן דערבו בני העיר להביא אצלו מפירותיו וא"כ לכאן' מתני' איירי בגוונא דבית הבעלים רחוק מתחום העיר אשר בה הפירות.

ושו"ר דכן תמה על האחרונים הנ"ל בשו"ת אבנ"ז חו"מ סי' ק"ט עיי"ש.

ת' האבן העוזר דכל ד' תוס' קאי כריב"ג ומתני' דביצה הוה לרבנן

והאבן העוזר בחידושו למכלתין כ' לתרץ דכל ד' התוס' בסוגין איירי לדעת ריב"ג דסבר דחפצי הפקר קונין שביתה, ולכך איכא תורת שביתה על הכלי אף אלמלא בטלותו לבעליו. ולכך כשהחפץ נמצא שלא בתחום

הרב אלעזר קניג

בענין תחומין למעלה מעשרה דף מ"ה ע"א

מחוץ לתחום אין מקום לספק זה אליבא דרש"י דהא כאן הספק הוא מעשה היציאה.

ועי' במאירי שנקט ב' דרכים בביאור ספק הגמ' א. שבת למטה מעשרה והלך עד סוף תחומו ושם עלה למעלה מעשרה ויצא חוץ לתחום כשהוא למעלה מעשרה ומבעי' ליה אי מותר לחזור חוץ לתחום או לא ב. האם השובת למעלה מי' אי הוי שביתה ואי לו אלא אלפיים אמה לכל רוח או"ד לא הוו שביתה וכשהוא מעל עשרה יכול לילך כמה שירצה וכשירד מעשרה ימנה אלפיים ממקום ירדתו.

ולפ"ר היה מקום לומר שנחלקו רש"י והמאירי בחקירה הנ"ל דלרש"י האיסור הוא מעשה היציאה ולמאירי האיסור הוא השהייה חוץ לתחום.

והנה דברי רש"י כפשוטם הם תמוהים ביותר דאם כל ספק הגמ' הוא דשנוי בדרך הליכה א"כ עיקר חסר מן הספק דהול"ל לגמרא להסתפק בזה ועוד דא"כ אף בפחות מי' אי קופץ בשם נמי לא הוי דרך הליכה.

ועוד שבגמ' נקטה בלשנא אחרינא שהספק הוא בספינה וביאור הספק בספינה מוכרח כהמאירי שהוא גבי שביתה דלמעלה מי' האם חשיבא שביתה ובאמת הגאון נקט שרש"י לא גרס בגמ' ל"א דספינה אך לדידן לא הואיל דהא בגמ' מביאה ראייה מספינה שמירי ששבתו בספינה למעלה מי'.

בעי' רב חנניא יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה וכו' כי תבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה אי נמי בקפיצה.

ופירש"י בעמוד גבוה עשרה ורחב ד' ונכנס ראשו אחד לתוך התחום לא תבעי לך וכו' והילוך מעליא הוא ובד"ה ואי רחב ד' כ' דלא ניחא תשמישתיה וגם בד"ה בקפיצה נקט פירש שהוא קפיצה בשם והספק הוא מי הוי הילוך.

מישמע מדברי רש"י שספק הגמרא הוא האם למעלה מעשרה הוא דרך הוצאה חוץ לתחום והוי שינוי במלאכת הוצאה חוץ לתחום או שאינו דרך הילוך ומותר.

והנה הקה"י (סימן ט"ז) הביא לחקור האם איסור יציאה חוץ לתחום הוא איסור כמלאכה דהיינו שנאסר מעשה היציאה מתחום שבת או שאינו איסור משום לתא דמלאכה אלא יש מצוות התורה של שבו איש תחתיו ואל יצא איש ממקומו וצריך לקיים את השביתה הזו וכשיוצא הוא מפקיע את עצמו מהשביתה עיי"ש בדבריו שתלה במחלוקת ראשונים.

והנה בסוגיין עפ"י פירוש רש"י אפשר להבין את הספק רק אם נאמר שאיסור הוא משום לתא דמלאכה היינו שנאסר מעשה היציאה מחוץ לתחום אבל אם נאסר לשהות

ולפי"ז מבואר היטב נמי דברי הרע"א שדן בנהרות המושלגים האם הם נחשבים מים או כקרקע הם ונקט שכיון שאנו רואים שאנשים מפחדים ללכת עליהם ש"מ מים הם ובמים הרי נסתפקה הגמ'.

הבית יוסף (סי' רס"ו) נקט שהרוכב על גמל ורגליו גבוהים מעשרה כלול נמי בספק הגמ' אי יש תחומין למעלה מעשרה והמג"א פליג עליה וסובר שרוכב כמהלך והוכיח דבריו מרש"י הנ"ל שנקט שתלי בדרך הילוך והרוכב על הגמל אין לך דרך הילוך גדול מזה.

ולכאז' אם כדברינו לא מובנת טענת המג"א שנקט שדרך הילוך בכך הא ודאי אין דרך הילוך אלא דחשיב שהוא על הקרקע והגמ' קאי רק על מקום הילוך ואולי משום כך הביא המג"א עוד סברא דרכוב כמהלך שהוא דרך הילוך ובמקום הילוך ועי' חתם סופר בתשו' (לקוטים סי' צ"ח) דטען על המג"א דרכוב כמהלך מעל עשרה ולא כמהלך ע"ג קרקע.

והנה יש להעיר על דברי בית יוסף דהא כל בהמה רחבה ד' וברחב ד' אמרינן בגמ' לא תבעי' לך דכארעא סמיכתא ונראה דיש לחלק בין עמוד לבהמה דעמוד הוא המשך הקרקע שייך בו סברת ארעא סמיכתא אבל בהמה לא שייך לומר בה שיהא המשך של הקרקע ולא ארעא סמיכתא היא.

ועי' חתם סופר (שם) שנחלק גם עם הב"י האם בקרון יש איסור תחומין דהב"י נקט שיש איסור והחת"ס טען נגדו שלא שייך ארעא סמיכתא אלא בקרקע עומדת והאדם הולך אבל קרקע הולכת ואדם עומד בתוכה מה שייך להחשיבו כארעא סמיכתא.

ועי' רמב"ן שנקט שצדדי הספק הם האם אסור לו משום שיש תחומין או מותר משום שאין תחומין למעלה מי' ולכאז' לרש"י שהוא רק משום שנוי למה שיהיה מותר לכתחילה הא בכל איסורי תורה השנוי הופך למכתחילה לדיעבד.

עוד עיין בתשובת הגרע"א (תניינא סי' ב') שנסתפק בנהרות המושלגים האם האם נחשבים למעלה מעשרה או לא ואחר שתלה במחלוקת הט"ז ואבן העוזר הסיק שכיון שההולכים שם מפחדים בהליכתם נכלל נמי בספק הגמ' אם יש תחומין למעלה מעשרה ודבריו צב"ט דאטו מי שהולך במקום פחד יכנס לספק הגמ'.

ונראה לבאר דברי רש"י עפ"י דברי המשנ"ב (ת"ד סק"א) שנקט שכל למעלה מעשרה אינו מקום הילוך דעיקר מקום הילוך הוא על הארץ או עכ"פ בתוך עשרה חדשים נמי כהילוך ונסתפקו חכמים אם שייך בזה איסור תחומין.

נראה מדבריו שביאר בספק הגמ' ביסוד איסור תחומין האם איסור תחומין וחייב שביתה בתחום נאמר במקום הילוך היינו תוך עשרה או שנאמר אף שלא במקום הילוך ולכאז' יש לבאר כן ברש"י שמה שנקט דרך הילוך אין כוונתו על מעשה ההליכה ביציאתו מן התחום אלא הכוונה לאיסור התורה שלא נאמר אלא במקום שהוא דרך הילוך שכל איסור דשבו תחתיו ואל יצא נאמר במקום הילוך.

ולפי"ז לא פליג רש"י על המאירי ויכול להסתדר עם ב' הצדדים בקה"י.

דאמר שביתתו במקומו דדעת הראב"ד שאם אמר שביתתו במקומו אף ר' יהודה מודה ששביתתו במקומו אבל רבינו יונתן פליג וס"ל שאפי' אמר שביתתי במקומו נחלקו ר"מ ור"י.

ונראה לבאר הסוגיא עפ"י דברי הרישב"א ז"ל דקסבר כי אע"פ שישב כאן ודעתו לקנות שביתתו כאן אגן סהדי דכיון שדעתו ללכת אל העיר כי רצונו להיות כאנשי העיר כל מה דאפשר

[**ונראה** לבאר הדברים עפ"י ביאור האו"ש בהא דמהני עירוב אפי' לר"ע שס"ל תחומין דאו' שלכל אדם יש ארבעת אלפיים אמה וטבא ליה עבדו ליה שהוא באמצען אבל אדם שמעביר שביתתו כיון שחז"ל אסרו עליו ללכת לצד השני התורה החשיבה לו שביתתו בצידו א"כ ה"נ כיון שטובתו היא השביתה בעיר ומה שלא עירב לשם הוא משום שלא ידע דטבא ליה עבדו ליה ונותנים לו את השביתה בעיר]

ולפי"ז כל מה שעשאוהו כאנשי העיר הוא כשהוא מעצמו לא הפקיע את עצמו משביתת אנשי העיר סובר הראב"ד שאם אמר שביתתו במקומו הוי הפקעה אבל רבינו יונתן סובר שאע"פ שאמר כיון שאמר מחוסר ידיעה לא הוי הפקעה ובזה מבאר הב"ח את דברי רש"י מי שישב שהיה עיף וישב לנוח היינו שלא היתה כונתו כלל לשביתה אלא למנוחה משמע מדבריו שאם נתכוין לשביתה לא יתיר ר' יהודה שיכנס לעיר אך באמת בהמשך במעשה דר"ט שלא נתכוין להיות שביתתו בעיר אלא במקומו.

ועי"ע מחלוקת הראשונים בסוגיין האם דעתו לבוא אל העיר ההיא או לא דהנה הרי"ף

עי"ע בביאור הלכה שנסתפק בגשר ארוך וצר פחות מד' האם יש בו תחומין למעלה מעשרה או לא דכיון שהוא פחות מד' או דלמא כיון שהוא מקום הילוך נאמר בו איסור אל יצא וצ"ב.

מי שישב בדרך

במתני' איתא מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי ר"מ ר' יהודה אומר יכנס עי' ר"ח גרס מי שישן וצ"ב אי יש חילוק בין ישב לישן ועי' רש"י שביאר למה ישב ז"ל מי שישב בדרך לנוח שהיה עיף ולא היה יודע שהוא בתחום העיר וצ"ב למאי מפרש למה ישב וכי משנה אם משום שהיה עיף או כאבו לו רגליו.

בביאור סוגיית הגמ' הביא הרי"ף ב' ביאורים יש מי שפירש (והוא הר"ח) שמיידי שמצא את עצמו בתוך ארבעת אלפיים אך לא עירב ואעפ"כ סובר רבי יהודה שהרי הוא כמי שיצא לילך לעיר שמערבין לו בה ומותר לו לילך עד אותה העיר אם היא בתוך ארבעת אלפיים שלו.

ועוד הביא פירוש שמיידי שהוא בתוך אלפיים של העיר ונחלקו ר"מ ור"י האם הוא נחשב כאילו שבת בעיר ויש לו אלפיים אמה לכל רוח מהעיר או ששבת במקומו ומשם יש לו אלפיים לכל רוח.

ולשני הפירושים צריכים אנו להבין איך מהני להחשיבו כעירב או כאילו הוא בעיר כיון שהוא לא ידע כלל ולא עירב ולא שבת במקום אחר נחלקו הראשונים האם מהני אף

לפי' קמא רבה לא סובר הבלעת תחומין ומיירי בלא יצא ממקומו והו"א שעקר תחומו למקום שבא קמ"ל דלא ור"ש סובר שנאמר כאן הבלעת תחומין ללשנא בתרא לתרויהו יש הבעלת תחומין אלא דלרבה כיון שבא בתחומו הקודם פקע התחום החדש ולר"ש לא פקע ויש לו שמונת אלפיים.

בלישנא קמא דרבה פליג על הבלעת תחומין נקט רש"י שפליג נמי אנהרדעי (מא.) שסוברים במי שהוציאווהו גוים ונצרך לנקביו שמותר לו לילך ס"ל דנהרדעי שאם פקח הוא יחזור לתחומו סובר שרש"י שהוא מדין דהבעלת תחומין ורבה פליג עלייהו.

ועי' גאון יעקב שהקשה על רש"י א"כ אמאי בהחזירוהו נכרים חוזר לתחומו וכ' דיש לחלק בין יצא מדעת להוציאווהו וצ"ב מה החילוק.

תוס' והריטב"א פליגו על רש"י וסוברים שרבה לא פליג אנהרדעי כל חד מטעמיה תוס' ביאר דרבה מודה לנהרדעי שבנצרך לנקביו כיון שיצא צריכים לתת לו ד' אמות חדשים העדיפו חכמים לא לחדש ולתת לו את תחומו הישן.

והריטב"א ביאר הטעם שרבה לא פליג דכל מה דפליג רבה הכא בדבר מוגבל כגון ד' אמות ואלפיים אמה אבל עשיית צרכיו וכן בהקיפוהו נכרים מחיצה בשבת מודה רבה דכיון דעל על (ונראה הביאור שכאשר נתנו חכמים בקניית שביתה בשבת תחום מוגבל ד' אמות או אלפיים מונח בדבריהם שלא יותר וממילא אם יקבל את כל העיר הוא נוגד את התקנה אבל כאשר נתנו לו ללכת לעשות צרכיו

בהביאו את הר"ח נקט שדעתו לילך אל העיר ההיא אך יש ראשונים שסוברים שגם בלא דעתו לילך לשם הו"ל שביתתו שם וכן משמע בפירוש המשנה לרמב"ם ונראה בביאור מחלוקתם דהראשונים שמצריכים דעתו לילך אל העיר ס"ל כנ"ל שנקטינן שזהו רצונו וזוהי שביתתו אבל הסוברים שלא צריך דעתו הוא מדיני העיר שהעיר גוררת אחריה את כל השובתים בתחומה כמו שביאר הר"מ בר שניאור (הובא בריטב"א מז:)) שהעיר גוררת בתרה את השובתים בתוכה.

הבלעת תחומין

במתני' מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפיים אמה לכל רוח אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא.

בגמ' נחלקו האמוראים בביאור הסיפא דאם היה בתוך התחום כאילו לא יצא רבה אומר אם היה בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מביתו ורב שימי בר חייא אמר שאם היו תחומין שלו מובלעים בתחום הקודם שכאילו לא יצא ממקומו וחוזר לתחומו.

האחרונים חקרו מהו גדר אלפיים אמה האם כל האלפיים הם מקומו ואל יצא נאמר על האלפיים או שמקומו הוא ד' אמות אלא שהתורה הוסיפה עליו עוד תחום שהוא אלפיים ולכא' בסוגיין דהבלעת תחומין משמע שהאלפיים הם לא מקומו כי אם האלפיים הם מקומו וכשהולך נתנו לו אלפיים אחרים איך שייך שישאר לו האלפיים הקודמים ומה משמעות יש להם הא אינם מקומו כבר.

והנה רש"י בסוגיין הביא ב' ביאורים בדברי רבה ורב שימי.

ולפי"ז מובן הא"ר שנקט שצריך לחזור לתחומו כיון שיכול.

עוד שמעתי לכאר שנחלקו ב' הלשונות האם נתנו לו היתר הליכה או שנתנו לו שביתה דאם נתנו לו שביתה יש לו שמונת אלפיים אבל אם נתנו לו זכות הליוך כשחוזר לתחומו אין לו את התחום החדש.

והנה מעשה היה באדם שנסע ללידה לביה"ח 'תל השומר', ורצה להגיע אחר הלידה לב"ב שהיא רחוקה מתה"ש ובהגיעו לפרשת דרכים שאין אלפיים לב"ב ולתל השומר אמר תהא שביתתי כאן כדי שאחר הלידה יוכל לבשר להוריו את הבשורה טובה וכשהגיע לאביו שהיה אדם גדול אמר לו שלא מועיל ואין לו אלא ד' אמות ונראה שאם נתנו לו רק היתר הליכה א"כ ודאי שלא מהני מה שאמר שביתתי כאן אבל אם נתנו לו שביתה יש לדון בזה אם נתנו לו זכות לשביתה ומהני או שנתנו לו במקום שבא להצלה שביתה ואין בדבריו כלום.

תחום חפצי אדם

שאלה: מי שנמצא בעיר אחת וחפציו בעיר אחרת האם מותר לאחרים להזיז את חפציו ממקומם או שמא יש בזה איסור תחומין כיון שהוא לא בעיר.

תשובה: הגמרא בעירובין מז: מביאה בריתא הכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום יש להם אלפיים אמה לכל רוח ופירש"י ואפילו הן של הפקר דקדק תוס' מדבריו אפילו של הפקר וכ"ש כשיש להם בעלים והסיקו תוס' מדברי רש"י שכלים של אדם הנמצאים בעיר אחרת יש להם שביתה בעירם אלפיים אמה.

מה שמקבל את כל העיר אינו נוגד את התקנה כיון שלא הגבילוהו עד כמה ללכת).

ונראה דדברי הגאון יעקב מוסברים על פי דברי תוס' שכאשר לא בעשייתו אף ע"י ההחזירוהו עכו"ם הוא בתוך התחום צריכים לתת לו נותנים לו את כל העיר.

ולפי"ז נראה שגם במעשה דנחמיה מודה רש"י שיהיה לו את כל העיר דהתם כשנסתלקו המחיצות מאליהן נסתלקו ויש לו את כל העיר. אבל להריטב"א צ"ב מה החילוק בין נצרך לנקביו והחזירוהו עכו"ם.

בדעת רב שימי שיש הבלעת תחומין בלישנא בתרא נקט רש"י שיש לו שמונת אלפיים אמה אך בלשנא קמא ילה"ס דנקט הו"ל כחד תחומא משמע שיש לו שמונת אלפיים ולא פליגי אבל ע"י בשעה"צ (ת"ז סק"ה) שנקט שללשנא קמא יש לו רק את התחום הראשון כשחוזר למקומו ויש לכאר במאי פליגי ב' הלשונות.

עוד עיין בשעה"צ (סק"ד) שנקט שכאשר הוא נמצא בתחום החדש אין לכופו לחזור לתחומו ויכול לילך במקום החדש וכ"כ בגאון יעקב ודלא כא"ר וצ"ב סברת א"ר למה שיצטרך לחזור לתחום הישן.

ונראה דפליגי ביסוד דינא שהיוצאים להציל נותנים להם אלפיים אמה האם הוא כדי שישבו לביתו אלא שנתנו לו כאילו שבת כאן או שכדי שיוכל לשהות שם תקנו לו אלפיים דאם סיבת התקנה היא כדי לשוב לביתו כיון ששב פקעה התקנה אבל אם התקנה היא שביתה גם אם חזר לא פקעה תקנתו.

ונראה דהנה האחרונים חקרו דהאי איסורא דתחומין אם הוא משום לתא דמלאכה או איסור חדש דשביתה. ונראה שהאחרונים למדו שהוא משום לתא דמלאכה וא"כ נאסר על האדם להוציא מחוץ לתחומו לשם איסור זה נתן לו אלפיים אמה לתחומו מ"ט ישתנה דינו אם פירותיו בעיר אחרת ואיך יקבלו עוד אלפיים בעירם אבל תוס' למדו שהאיסור הוא איסור עצמי גם בלי מעשה מלאכה צריך לשבות וא"כ כאשר הפירות בעיר אחרת בעצם המצאותם שם נוצר איסור ולא יתכן שהתורה תצריך כל אדם לשבות עם כל חפציו בתחומו לכן לצורך זה הוצרכו לתת לחפצים עוד שביתה חדשה דאלפיים אמה ולכן האחרונים שלא למדו כתוס' ראו במשנה כהראב"ד שאין לו אלא מקומו.

אך לכאן מתוך דברי האחרונים נראה שהדינא במשנה שאם יש לפירות אלפיים אמה יהיה מותר לאותם שעירבו להביא את הפירות אל הבעלים וצ"ב. ושמעתי לבאר דהנה מה שיש לפירות עוד אלפיים לדעת תוס' אולי אין זה מפקיע משביתה הבעלים אלא תוספת על שביתה הבעלים וא"כ כאשר יכניסו המערבים את הפירות לתחום הבעלים ויחזור דינם כדין הבעלים מדין הבלעת תחומין וא"כ מדחזינן שאין מותרים ש"מ אין לפירות אלפיים.

והנה השו"ע סי' שצ"ז י"ז פסק את המשנה בביצה שאסור לבני אותה העיר להביא את הפירות לעירו וסתם השו"ע אם מותר להזיזם בתום התחום והנה לפי הבנת האבן העוזר פשוט שאין לפירות אלא מקומן דהא ס"ל כרבנן שחפצי הפקר אין קונים שביתה וממילא לא יהיה לפירות אלפיים אבל לא לפי

אבל הרשב"א הביא את דברי הראב"ד שפירש שאע"ג שאין הכלים עמו ממש הרי הם כרגליו ולא יזיזם ממקומו והביא ראייה ממתני' ביצה לט: מי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר לא יביאו לו מפירותיו והנה ראיית הראב"ד צריכה ביאור דהתם כתבו שלא יביאו לו מחוץ לתחום אבל בתוך התחום לא נאסר שם כלל ולמה נקט משום הראב"ד שאסור להזיז חוץ למקומו.

ועוד קשה מזה על האחרונים שהוכיחו ממתני' דהתם דלא כתוס' עיין חי' רע"א והגהות הרש"ש אבן העזר וראמ"ה וצ"ב מה ראו במשנה שם נגד דברי התוס' הלא תוס' ודאי יבאר שלא יבוא לו לחוץ לתחום הפירות. ויעוין אבני נזר שהקשה על דברי המשנה בביצה למה לא תני רבותא טפי שאוסר להביא הפירות אלפיים אמה לתחום הבעלים שיוכלו לאכלו שם אלא מוכיח מכך שאלפיים יכולים להוליך כתוס'.

והנה באבן העזר תירץ את דברי תוס' שהם מחלוקת הסוגיות דבמתני' דלעיל נחלקו רבנן וריב"ן האם חפצי הפקר קונים שביתה ומתני' דהתם ס"ל שחפצי הפקר לא קונים שביתה והכא בבביתא ס"ל דקונים שביתה ולכן יש להם אלפיים לכל רוח.

ונראה מתוך דברי האחרונים שדברי תוס' אינם פשוטים במתני' דהתם ואם היה אלפיים לפירות היו צריכים לראותם במשנה ומדנקטה מתני' ולא נקט שיש להם אלפיים משמע שאין להם אלפיים וצ"ב למה כך פשוט ובמה חלק התוס' שנתן לפירות אלפיים.

שביתה דאם לא תהיה שביתה אין לאיסור זה משמעות משום שיוכל לכל אדם להחליף שביתתו ממקום למקום ולצאת חוץ לתחומו.

א"כ כשאומרת המשנה הבהמה והכלים כרגלי הבעלים היינו שדין השביתה נאמר גם על חפצים שהאדם השובת שוכת עם חפציו וכמו שכ' רש"י (מה:): חפצי הפקר כלים שאין להם בעלים וכו' אע"ג שלא נתכוין אדם להקנותן שביתה משמע שיש להם שביתה אך כביכול צריך דעת אחרת מקנה שביתתן.

ובחפצי הפקר צ"ע שאם יש להם שביתה אין הכוונה כלפי עצמם אלא כלפי הבנ"א שעליהם נאמר איסור שביתה נאמר להם גם כלפי חפצי הפקר. אבל בנכרי שאע"פ שלא גרעו מחפצי הפקר אבל כיון שהבעלים שקובע עליהם אין בהן שביתה מופקע מנייהו שביתה ואין להם קניית שביתה בביה"ש משום שהבעלים יכול לצאת אתם.

ולפי"ז יש לבאר קצת הא דאיתא בתוס' (מו.) שמעיינות הנובעים אע"פ שיש להם בעלים כיון שניידי אין להם שביתה דאם הם טפלים למה מתיחסים עליהם שהם ניידי ולהנ"ל א"ש דאין זה טפלות לבעלים אלא שביתה עצמית כלפי בעליהם.

נותנים לו ד' אמות

במתני' (מה.) וחכ"א אין לו אלא ד' אמות ר' אליעזר אומר והוא באמצען ורבי יהודה אומר לאיזה רוח שירצה ובגמ' מקשינן (מח.) ת"ק היינו ר' יהודה אמר רבא שמונה על שמונה איכא בייניהו תנ"ה יש לו שמונה על שמונה דברי ר"מ היינו שת"ק דמתני' הוא ר"מ

דבריו לכאורה תלוי במחלוקת רש"י והראב"ד ולא הוכרעה ההלכה.

הביאור הלכה בס' ת"א נקט שם כתורת דבר פשוט שאין להם אלא מקומן עיי"ש. ועי' שבט הלוי (ח"ו סימן מ"ו) שנקט להחמיר בזה. עוד הוסיף חומרא על חומרתו שאין בזה את הדין של כל העיר כד"א.

ולפי"ד אסור להזיז אפי' במקום המוקף מחיצות אך בח"ט סי' ע"ט חזר בו ועשה בזה ספק ספיקא להתיר בתוך העיר א. דנח' הראשונים הנ"ל בזה. ב. כלים ששבתו בדעת אם יש להם דיר וסוהר נקט הביאה"ל שהוא ספק ולכן התיר בתוך העיר.

חפצי הפקר

במתני' בביצה (ל"ז ע"א) הבהמה הכלים כרגלי הבעלים יש לדון בחפצי בעלים האם יש להם דין שביתה עצמית או שנגררים אחר שביתה בעליהם.

ולכאוי' ממח' רבי יוחנן בן נורי וחכמים האם חפצי הפקר קונים שביתה משמע שיש להם שביתה עצמית ומאידך בחפצי נכרי (מו:): עושה הגמ' ק"ו מחפצי הפקר שאין קונים שביתה לריב"ן הא אם יש להם שביתה עצמית מה לי יש להם בעלים מה לי יש להם שביתה עצמית אבל אם יש להם את שביתת הבעלים שפיר מובן הקו' כדנקט שם רש"י שלנכרי יש אי קניית שביתה.

ונראה בביאור הדברים דהנה יש לבאר מהו קנין שביתה ומהיכן נלקח דין זה ונראה דכשהתורה צותה על תחומים או כשחז"ל אסור לצאת חוץ לתחום בהכרח אמרו שתהיה

איש ממקומו וכאלפיים שיש לו לכל רוח ה"ה נמי שיש לו ד' אמות לכל רוח ס"ל דרבינו אלחנן שהוא מדין תחומין ולכא' יחלוק על מה שדימה הבעה"מ שבד"א של אדם יש לו שמונה על שמונה.

ונראה עוד נפק"מ דהנה פליגי הראשונים האם לחפצים שיצאו מתחומן יש ד' אמות או שאין להן אלא מקומן ואם ד"א נלמד מדין מקום הא אין לחפץ מקום אך אם ד"א מדין תחומין אף לחפצים יש תחומין.

עוד יש לדון נפק"מ אם מקום רגליו מן המדה דאם דאם הוא מדין תחום לכאז' זהו מקומו עם מקום רגליו.

דיעזי' מאירי (מא:): שנקט שיכול לברור לו אינה שמונה שירצה ודבריו תמוהים דהא כל מה שנתנו לו חכמים ארבע לכל רוח ואיך יבחר שמונה לצד אחר ולפי' רבינו אלחנן א"ש שכיון שהוא כתחום נתנו לו זכות כתחום שיכול לברור לו אלפיים לכל רוח.

ומקשינן והני ד' אמות היכא כתיבא כדתניא שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו שלוש אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר' מאיר ורבי יהודה אומר כדי שיטול וכו'.

והנה יש להבין דהא הגמ' מביאה לד' אמות טעם מר"מ שהוא סובר שמונה על שמונה ועו"ק אמאי לא שאלה הגמ' הנך שמונה היכן כתיבי מתוך כך נראה שבאמת דין השמונה הוא מדין הארבע דקאמר ר' מאיר כדי לפשוט ידיו ורגליו אלא שהרחיבו לו שיוכל לפשוט ארבע לכאן וארבע לכאן.

ובאמת בהא דשמונה על שמונה מצינו מחלוקת הראשונים דהנה בעל המאור למד בסוגיין שהוא מדין מקומו של אדם עד כדי שלמד כן גם לענין ד' אמות קונות לו בכל מקום שה"ה שם יש לו שמונה אמות על שמונה אמות אבל רבינו אלחנן למד שהוא מדין תחומין (הביאו תוס' ראש דף ס:): ז"ל דהני ד' אמות דומיא אלפיים אמה דנפקא לן מלא יצא

הרב שלמה נוימן

בדין מעיינות הנובעין ובור של הפקר דף מ"ה ע"ב

שבתחילת השבת היה נייד ואינו ראוי לקנות שביתה, או עכ"פ בכלים דיתכן דיסוד תורת שביתתן הוא דמה שנגרר ונטפל אחר בעליהן ולכן שייך בזה אף באמצע שבת. (וכן צ"ל ע"כ בד' הראשונים לקמן, דכ' להדיא דבספינה שהיה למעלה מי' קונה שביתה במקום שיוורד שם בשבת, משום דכך היה דעתו מתחילת השבת והכא הא ל"ש הך טעמא וע"כ צ"ל דמהות שביתת הכלים במה שנגררין אחריו, וכנ"ל מד' הראשונים והמהרש"ל.

דעת רש"י (ביצה לט. במתני' ד"ה כרגלי הממלא, ובגמ' שם בד"ה ה"ה כרגלי כל אדם) דכרגלי הממלא של בור עולי בבל היינו כרגלי ממלא ראשון ומשום דיש ברירה להחמיר ואמרי' הוברר מאתמול.

אבל במעיינות הנובעין דכיון דמידי דנייד הוא לעולם הרי הן כרגלי כל אדם.

ומבואר בטעמא דמילתא דאי אפשר לקנות שביתה באמצע שבת, וזמן קניית השביתה הוא מתחילת השבת, ולכך דבר שהיה נח בתחילת שבת כבור של עולי בבל שפיר קונה שביתה, וכאשר זה זוכה ראשון הוברר שקנה שביתה לדידיה, ומשא"כ דבר שהיה נייד בתחילת השבת כמעיינות הנובעין וכגשמים שירדו ביו"ט דלא היה ניח בתחילת השבת א"כ האיך יכול לקנות שביתה, ולכך דינו דאינו קונה שביתה וכל אדם יכול ליטלו לכל מקום שירצה.

א. **בור** של עולי בבל- כרגלי הממלא (מתני' ביצה לט. והובא בסוגיין)

ב. **נהרות** המושכין ומעיינות הנובעין (אפי' של יחיד רש"י בסוגין מו., וסוגיא בביצה לט. הובא בתוס' בסוגין מו. ד"ה נהרות), ה"ה כרגלי כל אדם. (ובתוספתא במס' ביצה פ"ד הובא בתו"ס מה: ד"ה ביו"ט, קתני עלה ה"ה כרגלי הממלא).

ג. **גשמים** שירדו ביו"ט לריב"נ- ה"ה כרגלי כל אדם (מה:): ובזה איכא חידוש טפי דאע"ג דחפצי הפקר קונין שביתה, מ"מ נגררין אחר האדם הזוכה בהן וכש"כ רשב"א וריטב"א וכ"ה במהרש"ל.

דעת תוס' (מה: ד"ה ביו"ט וכ"ה בדבריהם לקמן צו: ד"ה הכא, בתירוצם הראשון) דהכל אחד ובכולהו הוה כרגלי הממלא ראשון (ואמנם לקמן צו: שם כ' בתירוצם השני דיכול למלאות ולא נתכוון לזכות ואזי לא יקנה שביתה כמוהו. וכן תירצו הרשב"א והריטב"א בסוגיין).

וכן אשכחן בביצה לט. פלוגתת ר"ש ור"נ אם יכול למלאות לצורך חבירו, דלר"נ הוי כרגלי מי שנתמלאו לו, ולר"ש הוה כרגלי ממלא ראשון ומסקי' התם דפליגי במגביה מציאה לחבירו.

ומבואר בדברי תוס' דשייך לקנות שביתה בכלים באמצע שבת אף בדבר

השבת וכש"כ הרמב"ן מהירושלמי דגר שנתגייר באמצע שבת אין לו אלא ד"א ואינו קונה אלפיים).

ומעתה בבור של הפקר כיון דהמים הוו ניחי בתחילת השבת א"כ לא יוכלו לקנות שביתה באמצע השבת דהו"ל כישן, שהיו במקום הראוי לקנות שביתה ולכך בעינין בזה לתורת ברירה ומשא"כ מעיינות הנובעין כלל לא היו במקום הראוי לקנות שביתה.

דעת הראב"ד (הובא ברשב"א ובריטב"א): א. דחלוק רגלי הממלא מרגלי כל אדם, ורגלי כל אדם היינו דלית ליה שביתה כלל כיון דהוה נייד בתחילת השבת (ובזה הוה כדעת רש"י הנ"ל) וכתב הראב"ד דלא עדיף מגופו, והרי גופו אילו היה מהלך ביהש"מ לא קנה שביתה כלל, וכיון שכן אף נכסיו כן. ומשא"כ בבור של הפקר דהוה נייה בביהש"מ והיה ראוי לקנות שביתה לכך שפיר קונה שביתה.

ב. **אולם** דשביתה זו של בור של הפקר הוא כרגלי הממלא הוא דוקא בעודן שלו ולא נתן לאחר, אבל כשנתנן לאחר ה"ה כרגלי האחר, והיינו דשביתה זו של אמצע שבת יכול לשנותו וכשנותן לאחר נקבע לפום שביתתו ובטלה שביתת הממלא. והרמב"ן לעיל (מג.) בסוגיא דלמעלה מי' הביאו (בתירוצו השלישי שם) וכ' דשביתה של אמצע היום מבטלת שביתה של אמצע היום ואין שביתה של אמצע היום מבטלת שביתה של תחילת השבת.

ואולם חזינן בראב"ד דדבר שהיה נייד בתחילת השבת מופקע הוא מקנות שביתה ואף שביתה של אמצע השבת, ורק אילו היה נייה בתחילת השבת והחפץ "בר

ועי' קר"א בסוגין דכ' דכ"ה דעת הר"מ בפ"ה מהל' יו"ט ה"ד דלגבי בור של הפקר כ' כרגלי הממלא ואילו לגבי מעיינות הנובעין כ' כרגלי כל אדם.

ובשו"ע שצ"ז סעי' י"ד וט"ו משמע דנקט כדעת התוס' דכ' (סעיף י"ד) לגבי בור של הפקר ברגלי הממלא, וכן (בסעי' ט"ו) לגבי מעיינות הנובעין כ' נמי הרי הם כרגלי הממלא. ועיי"ש ביאור הגר"א דכ' וז"ל עתוס' בעירובין מה: ד"ה י"ט וכו', ע"כ.

דעת הרשב"א והריטב"א כדעת תוס' הנ"ל דלעולם כרגלי הזוכה הראשון. ואמנם דעי' בדבריהם לגבי בור של עולי כבל דכ' דאיכא ברירה, וצ"ע למאי הוזקקו לזה, והא לגבי גשמים שירדו ביו"ט ומעיינות הנובעין לא שייך טעמא דברירה ואעפ"כ כתבו דאף בזה הולכין אחר הזוכה הראשון, וצ"ע.

ויצ"ל (וכן אמר הגרי"ח גיקובס) דהנה הרשב"א והריטב"א הקשו דאמאי מי שבא בספינה למעלה מי' בשבת קונה שביתה, ומ"ש מישן לרבנן דלא נימא דכשיעור משנתו בשבת יזכה בקנין שביתה, ותירצו הראשונים דשאני ישן דהוה בתחילת השבת במקום הראוי לקנות שביתה (והרמב"ן הוסיף דקנה ד"א, וביותר לפי"ד הר' אלחנן בתורא"ש לקמן ס: דבישן אית ליה ח' אמות דומיא דאלפיים וחזי' דתורת קנין שביתה אית ביה) ומשא"כ מי שבא בספינה למעלה מי', אכתי לא קנה כלל שביתה ולכך במקום שהוא בא עתה בשבת הוא קונה שביתה (ועיי"ש ברשב"א ובריטב"א דכ' דהוא משום דהיה דעתו מתחילת השבת לכך וכ"ה ברמב"ן אבל בל"ז ליכא קנין שביתה באמצע

צ"ל דבשביל שתהיה בו שביתה של אמצע שבת תלוי אי בר שביתה או לאו בר שביתה וזה נקבע בתחילת השבת.

ועיין ברשב"א דכ' לפי"ד הראב"ד פלוגתת ר' נחמן ור"ש בממלא לחברו אי כרגלי הממלא או כרגלי מי שנתמלאו לו, איירי שמסרו לחברו שלא על דעת ליתנו לו במתנה אלא ע"ד שהיה סבור שקנה לו משעת מילוי, ולכך תליא אי מגביה מציאה לחבירו קנה או לא קנה, אבל אילו יתן לו במתנה לכ"ע יהא כרגליו של המקבל.

שביתה" הוא לכך יכול לקנות שביתה כפי בעליו של אותה שעה והשביתה משתנית לפי בעליה.

ועיי בחי' הגרא"ל מאלין סי' פ"ח מש"כ בזה ויסוד דבריו דלפי דעת הראב"ד חפצא של שביתת כלים אינו דין שביתה בפנ"ע על הכלים אלא בתורת היותם טפלים לבעליהן, וצ"ל לפי"ד כנ"ל דחפץ שהיה נייד בתחילת השבת מופקע הוא מקנות שביתה.

ואולם בד' רמב"ן יותר משמע דהוא דין של שביתה באמצע שבת. ואמנם גם בזה

הרב ישראל איתמר

נידונים מעשיים בעניין תחום כלים דף מ"ה ע"א

ונקט תוך התחום לרבנותא דאפי' הכי לא קנו שביתת העיר.

ומתירוצם בשי' רש"י מבואר דכשהבעלים בעיר אחרת, הפירות קונים שביתה לעצמם ויש להם אלפים אמה ממקומם. והאחרונים הקשו ע"ז מהמשנה בביצה דף ל"ט. דמי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר אצלו לא יביאו לו מפירותיו, ומבו' הפירות נחשבים כרגליו, וכיון שהם חוץ לתחומו אסור להזיזם ממקומם.

ובאבן העוזר רצה לתרץ דהמשנה בביצה אזלא כרבנן דחפצי הפקר לא קונים שביתה, ולכן בחפצים שיש להם בעלים, כשאין הבעלים עמהם, ע"כ נגררים אחר בעליהם, אך הברייתא כאן אתיא כר' יוחנן בן נורי דחפצי הפקר קונים שביתה ולכך כשהבעלים בעיר אחרת החפצים קונים שביתה לעצמם.

ומדבריו מתבאר דסברת רבנן שחפצי הפקר לא קונים שביתה, משום שחפצים בכלל אינם בני שביתה, דרק באדם שייך קניית שביתה, וכיון שכל השביתה היא רק מצד הבעלים, כשהבעלים מחוץ לתחום א"א להזיזם ממקומם.

וריב"נ דס"ל דחפצי הפקר קונים שביתה, משום שסובר שחפצים הם בני שביתה מצד עצמם, ומשו"ה גם כשיש להם בעלים קניית השביתה היא מצד עצמם, אלא שהתחום

איתא במשנה מי שישן בדרך ולא ידע שחשכה לו יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ר' יוחנן בן נורי וחכ"א אין לו אלא ארבע אמות. ובגמ' בעי רבא מאי קסבר ר' יוחנן בן נורי, מסבר קא סבר חפצי הפקר קונין שביתה, ובדין הוא דליפלוג בכלים והאי דקא מיפלגי באדם להודיעך כוחן דרבנן דאע"ג דאיכא למימר הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה קמ"ל דלא, או"ד קא סבר ריב"נ בעלמא חפצי הפקר אין קונין שביתה והכא היינו טעמא הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה. ומסקינן דפלוגתתם אי חפצי הפקר קונים שביתה.

ובדף מז: מביאה הגמ' ברייתא הכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום יש להם אלפים אמה לכל רוח, וכ' רש"י דאפי' הן של הפקר יש להם אלפים אמה לכל רוח. ודייקו התוס' מדבריו דכ"ש כשיש להם בעלים דיש להם אלפים.

והקשו התוס' דא"כ הם כרגלי הבעלים ומאי קאמר דיש להם אלפים. ותירצו בתחילה דאיירי כשהבעלים בעיר אחרת חוץ לאלפים ואז אין לפירות שביתה כבעליהם, ולשון התוס' ומ"מ בני שביתה הם יותר מן ההפקר ויש להן אלפים אמה לכל רוח.

אלא שהקשו ע"ז דא"כ למאי נפק"מ נקטה הבריתא שהן בתוך התחום של העיר. ולכן ביארו באופ"א דמיירי רק בשל הפקר,

אולם בתוס' הרא"ש כאן כתוב מפורש "כיון דא"א להיות להם תחום בעליהן קונין תחום לעצמן ואפי' לרבנן דלא דמו לנכסי הפקר הואיל ושם בעלים עליהם".

ובאמת במשנה בביצה לא מפורש שהחפצים הרחוקים מהבעלים לא קונים שביתה לעצמם, דמבואר שם רק שאנשי העיר שעירבו לא יכולים להביא את הפירות אליו אבל אכתי אפשר דיש לפירות אלפים אמה ממקומם דקנו שביתה לעצמם.

אבל שיטת הראב"ד שהו"ד ברשב"א שמש"כ כאן הכלים והאוצרות שהם בתוך התחום, הכוונה בתוך התחום של בעליהם וקמ"ל שאפי' אם אינם לידו ממש הרי הן כרגליו, אבל באופן שהם חוץ לאלפים שלו לא יזיזם ממקומם.

ועפ"ז יש שדנו דלשי' הראב"ד אם אדם שובת בעיר אחרת והשאיר חפצים כאן בעירו יהיה אסור להזיזם ממקומם חוץ לד"א, ויהיה אסור להזיז עגלה בחדר מדרגות יותר מד"א אם בעליה שבתו בעיר אחרת שרחוקה יותר מאלפים אמה.

אולם לכאור' נראה דכל שהחפצים במקום המוקף מחיצות מותר לטלטלם בכל הקף המחיצות דנחשב כולו כד"א וכדאשכחן בריש פירקין דמי שהוציאווהו גויים או רו"ר ונתנהו בדו"ס מהלך את כולה כד"א.

ויש שרצו לדון דהכא שאני שכיון שהבעלים יצאו לדעתם בע"ש למק"א, הוי כיוצא במזיד דאף כשהגיע לדו"ס אינו זוכה בכל ההקף, וע"כ גם הכא לא יהיה לכליו אלא ד"א.

נקבע כרגלי בעליהם, אולם באופן שהתחום א"י להקבע כמו הבעלים משום שהם מחוץ לתחומם, קונים שביתה לעצמם.

ובחי' ר' אריה ליב סי' פ"ח צידד ג"כ לבאר כך את מחלוקתם, דאי ס"ל לרבנן דחפצי הפקר אינם בני שביתה, מה מדמה הגמ' ישן לחפצי הפקר, הרי אף אם הטעם שסובר ריב"נ שישן שקונה שביתה זה משום שא"צ דעת, עדיין אין זה מוכיח שחפצי הפקר יקנו, דאינם בני קניית שביתה כלל, ורק ישן שהוא בר שביתה קונה גם בלי דעת. ולכן מבאר הגרא"ל שגם לרבנן יש שביתה עצמית לחפצים אלא שאין להם אפשרות לקנות אותה בלי שמישהו יקנה להם אותה.

וכדבריו מבואר ברמב"ן במלחמות להלן מ"ט: שביאר דבשנים ששאלו חלוק ועירבו כ"א לרוח אחרת "ע"כ אתה צריך להקנות לו [לחלוק] מקום שביתה בח' אמות ברשותו של זה בשחרית בד"א לצפון, וברשותו של זה בערבית בד"א לדרום, וביהש"ש צריך לזכות בשתי שביתות הללו וכו' וע"כ החלוק עצמו קונה שביתה הוא", ומבואר דהחפץ עצמו הוא שקונה שביתה בביהש"ש לרבנן.

ויש להעיר עוד על דברי האהעו"ז דהתוס' כתבו שכשהבעלים בעיר אחרת אין החפצים כרגליהם "ומ"מ בני שביתה הם יותר מן ההפקר", ואם התוס' קאי לשיטת ריב"נ הרי גם לחפצי הפקר יש שביתה, ומאי קאמר דהכא יש להם שביתה יותר מן ההפקר. וצריך לדחוק לדבריו שכוונת התוס' דאף לריב"נ שחפצי הפקר קונים שביתה, חפצים שיש להם בעלים יש סברא יותר שיוכלו לקנות לעצמם.

לרה"י סמוכה המוקפת מחיצות כל שאין רה"ר או כרמלית מפסיקה ביניהם].

אך יש לדון במי שגר במקום שהערוב אינו מהודר ויצא בעיו"ט לעיר אחרת ואדם אחר המתארח בביתו רוצה לקחת מחפציו ולטלטלם באותו מקום חוץ לביתו.

והיה מקום לומר שגם מי שבעלמא אינו סומך על הערוב שבאותו מקום, בכה"ג שהנידון הוא מצד תחומין יוכל לטלטלם שם ביו"ט [או בשבת דרך מלבוש] כיון שכאן אין צריך היתר של ד' מחיצות כמו ההלכות המיוחדות של רשות היחיד שתקנו חכמים כדי להתיר טלטול בשבת, אלא ההתר מצד דיר וסוהר שכל מקום שמוקף מחיצות נחשב כולו במקום אחד של ד"א ולזה לכאן סגי בג' מחיצות כעיקר דין תורה ולא יצטרכו כל התקונים של חצר ומבוי במחיצה רביעית.

אך התוס' ד"ה דכולה מברכתא כתבו דכדי שיחשב כולה כד' אמות צריך שתהיה מוקל"ד, ומשמע דכ"ש שצריך ד' מחיצות. [והרמב"ן אינו מצריך כלל מחיצות אף במי שהוציאווהו כשהגיע לעיר, אך השו"ע סי' ת"ה ס"ו פוסק כתוס'] ואולי אפשר לדון בזה דאע"פ שצריך הקף לדירה כדי שייחשב מקום א' אבל לא צריך ד' מחיצות וצ"ע.

ועכ"פ במקום שהערוב מצד המחיצות הוא טוב, ורק יש בעיה של מומרים ומחללי שבת דצריך שכירות לכאן יוכל לטלטלם ביו"ט.

אך שו"ר בתשובת הר"א ממיץ (בעל היראים) שנדפסה בראבי"ה סי' שצ"ג דאין הדין דכולה כד"א אלא במקום שהוא רה"י שא"צ

אך שמעתי לבאר דמ"מ יש להם דין דו"ס כיון שהם נחשבים אנוסים שהרי מבו' במ"ב ת"ה סק"ג דאפי' מי שיצא במזיד עם פירות חוץ לתחום, והגיע לדו"ס, הגם שהוא אסור לצאת טפי מד"א, מותר להוליך הפירות בכל ההיקף כיון שאת הפירות דיינן כאנוסים, וה"ה הכא.

ולענין להוציא החפץ מחוץ לבית, אם במקום יש עירוב טוב מותר יהיה להוליכם גם בכל המקום המוקף בעירוב, דכיון שכולו מוקף מחיצות הוי כולו כד"א.

[**ואף** שלגבי עיר ששבת בה קיי"ל דגם בלי מחיצות כלל נחשבת כולה כד"א, לגבי מי שהוציאווהו ונתנהו בדיר וסוהר לא החשיבו כולו כד"א אלא במוקף מחיצות].

ויש שרצו לדון שהיות וההתר מצד שהמחיצות עושות לדו"ס אולי כל ההתר רק בתוך המחיצות הפנימיות שהן נחשבות מקומו של החפץ, אך יהיה אסור להוציאם ממחיצות אלו לתוך היקף חיצוני גדול יותר.

אך יש להוכיח לא כן דבמ"ב בס"י ת"ה ס"ק כ"ב כתב לגבי ספינה שבאה מחוץ לתחום דאסור לו לרדת ממנה אם היא למטה מעשרה, אך אם נכנסה לתוך מחיצות העיר שפיר יכול לרדת ממנה וללכת בכל ההיקף. הרי מבו' דגם כששובת בהיקף פנימי, אם עכשיו הוא בתוך הקף חיצוני יכול לצאת לשם, וכ"ש הכא שמעיקרא היו לו ב' ההיקפים.

[**והעירוני** דמבית לבית סמוך כשאין מחצה גדולה שמקיפה את שניהם אכת' יהיה אסור להוציא. וראיתי בחזו"א סי' ק"ט ס"ק י"ד ד"ה בהג"א שדן בזה והתיר להוציא

שגם לגבי תחומין כשהאדם יוצא בהתר חוץ לתחום, בגדיו טפלים אליו ואין בזה איסור תחומין מצד הבגדים.

ומצינו נדון בזה בגמ' לגבי תחומין להלן דף צ"ז, דבמשנה דף צה: איתא ר' יהודה אומר נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו אפי' חוץ לתחום. אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה, ויש שם כמה אוקימתות בגמ' במה המחלוקת, ורבא מבאר הכא בחבית שקנתה שבייתה ומים שלא קנו שבייתה עסקינן דבטלה חבית לגבי מים כדתנן המוציא החי במיטה פטור אף על המטה מפני שהמיטה טפלה לו.

אך יש לדון במה נחלקו רבנן, שיטת רש"י שם דרבנן פליגי דלא בטלה לגבייהו, ובפשטות משמע שלרבנן אין כלל הלכה של טפלות.

ובריטב"א בשם הראב"ד הקשה על זה דלא מצינו שרבנן חלקו על ר"י לגבי הוצאה. ובחזו"א פ' כוונת רש"י שרבנן חולקים שרק בהוצאה יש פטור של טפלות ולא בתחומין דמ"מ הוציא החפץ חוץ לתחום. ונראה בס"ד דכוונתו דבתחומין האיסור הוא מצד התוצאה ולא מצד המעשה ולכן שם אין פטור של טפל דסו"ס החפץ חוץ לתחום.

והראב"ד פ' דלר' יהודה פטור על החבית אף באופן שהיא יותר חשובה מהמים דגם בכה"ג היא טפלה ורבנן חולקים שבאופן כזה אין טפלות.

אך הריטב"א הקשה דגם בכה"ג לא מצינו שרבנן חולקים אלא לגבי תחומין ולא לגבי הוצאה. ובי' הריטב"א דרבנן סוברים שגם

עירוב, וש"מ דדוקא מקום שמותר לטלטל שם נחשב כולו כד"א.

אמנם מסברא עדיין צל"ע וכמו שתמה רבינו יואל שם בסי' שפ"ו "מה עניין טלטול אצל הילוך". וצ"ל שהא דחשיב כולו כד"א משום שכל המקום נחשב "מקומו" ע"י שכולו מקום אחד, ורק מקום שנחשב רשות היחיד גמורה גם לגבי טלטול שייך להחשיב את כולו כמקום אחד וצ"ע.

נדון נוסף שדנו פוסקי דורנו בדין הוזה של כלים שיצאו חוץ לתחום, כשאדם יוצא להציל משום פקו"נ, דלכאו' יצטרך לצמצם בבגדיו שלא לצאת ביותר מהמינימום הנצרך משום כבוד הבריות, דהרי הבגדים קנו שבייתה כאן בכניסת השבת והוא עצמו מותר לו לצאת חוץ לתחום משום פקו"נ, אך אין לו התר לקחת הבגדים.

[**ובאופן** שהולך יותר מי"ב מיל אפשר שגם כבוד הבריות לא מהני דהוי איסור דאורייתא לכמה ראשונים. אמנם יש לדון האם בכלים גם יש איסור דאורייתא של תחומין והרמב"ן בדף מג. נקט בפשטות דלמ"ד ד"ב מיל מה"ת גם בכלים הוי דאורייתא, והגרא"ז שם תמה מנא ליה. וע' מנחת חינוך שהביא בזה מח' בין רש"י לריטב"א בדף ע"ט: והבאוה"ל בתחילת סי' ת"ד ד"ה ולמ"ד הביא בזה מח' להלכה].

והנה יש שרצו לדון מצד טפל דמצינו בשבת צג: לגבי הוצאה שהמוציא את החי במיטה פטור אף על המיטה מפני שהיא טפלה לו וכן מבו' שם קמ"ב. לגבי הבגדים. ויש לדון

לפי הצד הראשון שהבגדים שלובש שרי משום שאין כאן משאוי ובבגדים של הנישא ע"י יש טעם אחר של טפל. אך אכתי קשה מהריטב"א בעירובין צ"ז דיש איסור דרבנן לגבי תחומין גם בדברים טפלים.

ועוד הקשו על ההיתר הזה של טפלות מהסוגיא בכיצה ל"ז בשנים ששאלו חלוק שמכו' שם שאין הלוּבשו יכול לצאת מתחום חבירו שהוא בעליו באותו היום. וכן פסק המ"ב סי' שצ"ז סק"ז דאדם הלוּבש כלים של אחר אסור להוציאם מתחומו של בעליהם. וכן הוכיח החזו"א מהסוגיא דביצה דלהלכה אין התר של טפל בתחומין.

ונראה לומר בס"ד דיש לחלק בין הסוגיא בדף צז: ובביצה לנדון שלנו, דשם בסוגיות מדובר על אדם שיש לו שביתה במקום אחד והבגדים שלובש יש להם שביתה במקום אחר, וכן מים שאין להם שביתה וחבית שיש לה שביתה, וזוהי מכו' בסוגיות שאין התר של טפלות, אך י"ל דבאמת בדבר שהוא טפל לגמרי לא יהיה בו איסור של תחומין, ושאי התם דכיון שלחפצים הטפלים יש שביתה אחרת מהעיקר ע"כ הם לא נטפלים אליו, אבל באדם הלוּבש בבגדים שלו שכל השביתה שלהם כרגליו שפיר נטפלים הבגדים אליו ובטלים לגופו לגמרי ולא דיינינן להו כלל בפ"ע שיצאו חוץ לתחום.

בהוצאה אי"ז התר לכתחילה אלא פטור אבל אסור, ולכן גם בתחומין אסור מדרבנן.

ויוצא שרק לפי הראב"ד יש לדון שיהיה התר בבגדים כיון שלעולם הם פחות חשובים מהאדם הלוּבשם, אבל לפי רש"י והריטב"א יהיה אסור.

והמנחת שלמה (ח"א סט"ו) דן שבנדו"ד יהיה אפילו איסור דאורייתא להריטב"א, דמה שסוברים רבנן שזה רק איסור דרבנן הוא דוקא באופן שמוציא שני דברים כגון חבית עם מים או חי במיטה, דאז הבגדים והחבית טפלים לעיקר המשאוי, אבל כשאדם יוצא חוץ לתחום, אין כאן מעשה של הוצאה עם עיקר וטפל, דההוצאה מתיחסת רק לבגדיו דזהו המשאוי היחיד שלו ולא שייך לדונו כטפל, וההיתר מצד אחר שבגדים אינם נדונים כמשאוי אך לגבי תחומין יש לאסור מצד הבגדים.

אולם במוסגר שם צידד הגרשז"א דאף לגבי תחומין יש להקל בבגדים שלובש דכמו שבטל הוא לגמרי ללוּבשו לגבי הוצאה ואפי' מדרבנן דלבישה לא נחשבת משאוי כלל ה"ה בתחומין דשרי כשמוציאו דרך מלוּבש דלא חשיב יציאה. ויש להביא קצת סמך לסברא זו מהברייתא בשבת קמ"ב. שמשוה בין מוציא חי הלוּבש בגדיו ליוצא לבוש בבגדים, ומשמע שבשניהם טעם ההיתר שוה מצד טפל, משא"כ

הרב בנימין אלטמן

בענין הכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום דף מ"ז ע"ב

שהחפץ עומד לבעליו א"כ מקום החפץ הוא מקום העומד לבעלים [ומה דעדיף מחפצי הפקר, יבו"א].

ובהא יל"ב ל' הריטב"א דכ' כיון שאינם קונים שביתה עם הבעלים חלקו רשות לעצמן ואין קונים שביתה לעצמן אלא בששבתו בתוך התחום, ולכא' דבריו סותרים שכ' שחלקו רשות לעצמן ומסיים שדוקא בתוך התחום לפי שזה דעת בעליהם. ולהנ"ל י"ל שחלקו רשות לעצמן היינו שאי"ז ככל שביתה כלים שמקום הבעלים הוא מקום החפץ אלא הכא נותנים לחפץ מקום אלא שכיון שלחפץ יש בעלים כן השביתה תהא כמותו עומדת לבעליו.

ושי' החולקים על התוס' [ראב"ד מובא ברשב"א, וכן בר"ן ובמאירי] שלא קונים החפצים שביתה כשהם חוץ לתחום נר' דס"ל דהחפצים כרגלי הבעלים לגמרי ול"ש שיהא להם מקום אחר. והתוס' ס"ל דכיון שא"א ליתן להם את מקום הבעלים שהרי הם חוץ לתחומם נותנים את מקומם [וכמש"כ בתורא"ש]. וצ"ב סברת המחלו'.

ויל"ב דתוס' ס"ל דמה שהבהמה והכלים כרגלי הבעלים היינו דלכל דבר נותנים את המקום שראוי ליחשב למקום החפץ והיכא שיש לחפצים בעלים א"כ המקום הראוי ליחשב למקומם הוא תחום בעליהם, והיכא שהחפצים חוץ לתחומן ע"כ יחבי' מקום עמידתם שגם

התוס' פי' שי' רש"י שאם הכלים לא בתחום הבעלים אינם כרגלי הבעלים ויש להם אלפיים ממוקמן, והק' א"כ אמאי תני ששבתו בתוך התחום הא אפי' חוץ לתחום קונים שביתה ממוקמן, ותני' הראשון דדוקא כשהם בתוך התחום קנו שביתה כיון שמקום שביית הכלים הוא בעיר דדעת הבעלים שיקנו שביתה עם אנשי העיר. וצ"ב מה מועילה דעת הבעלים לחפץ שאינו בתחומם וקונה שביתה עצמאית, ועוד מדוע באמת כשהחפצים חוץ לתחום העיר אינם קונים שביתה ממוקמן וכמו חפצי הפקר לריב"נ עוד צ"ב ד' התוס' שקניית שביתה זו עדיפא מחפצי הפקר הקונים שביתה כיון דהם בני שביתה יותר מן הפקר [ובתורא"ש כיון דשם בעלים עליהם] וצ"ב.

ואולי אפ"ל דחפצי האדם ל"ש שיהא להם שביתה עצמאית דמקומם הוא רק אצל הבעלים, אלא דבכה"ג שהם חוץ לתחומם אמרי' שמקום עמידתן הוא מקום 'המיועד לבעלים' ולכך קונים שביתה שם, ולכך כ' הראשון דכיון שדעת הבעלים שיקנו שביתה עם אנשי העיר א"כ רצון הבעלים שהמקום המיועד עבורם יהיה העיר.

ועדיין צ"ב מנין גדר זה של שביתה במקום המיועד לבעלים, ונר' דכמו שחפצי הפקר קונים במקומן דהיינו שיש לחפץ תחום שנחשב כולו למקום החפץ כן בחפץ הבעלים

בתוס' גבי חרם שהעיר גוררת מה שבתחומה שיש להם שייכות בעיר שתחשב למקומן].

ועדיין צ"ב מש"כ התוס' דהכא הם בני שביתה יותר מן ההפקר, ול' הריטב"א כיון דאית להו בעלים דהוו בני שביתה דין הוא שיקנו ג"כ הם שביתה, וצ"ב מה המעלה בכך דהוו של בעלים בני שביתה. ויל"ב דהשביתה נובעת מכח דין התורה ורבנן ס"ל דהפקר שלא נכללו בדין תחומין לא נאמר בהם שביתה, אבל כשיש בעלים אפי' שהחפצים חוץ לתחום מ"מ זה נכלל בדין התחומין והשביתה [ובזה ג"כ מב' הסברא בהואיל וניעור קנה והיינו דמש"ה שייך בדין תחומין, ומב' נמי מה דגרע חפצי נכרי כיון דלא שייכי כלל בדין התורה ויותר גרע מחפצי הפקר דעומדים גם לישראל].

עוד אפי' בדרך אחרת ע"פ ל' רש"י (מה: לח:): שחפצי הפקר לא נתכוון אדם להקנותן שביתה, ויל"ב שזהו ענין שביתה כלים דהבעלים קובעים את מקום החפץ ולכך ה"נ כשהחפצים חוץ לתחום דעת הבעלים להקנותן שביתה [ול' התוס' ועוד לא משמע כן]. ובזה יל"ב ג"כ הנידון אי חפצי הפקר קונים והיינו אי הקנין מגיע דוקא כנעשה ע"י האדם קביעה לחפץ למקומו, וישן כהפקר וכמש"כ רש"י (מה:): 'שלא נתכוין'. ובזה מב' ד' רש"י בחפצי נכרי דכיון שהם כרגלי הבעלים היינו שתלויים בו שיקבע את שביתתם והנכרי הרי אין בכחו לקבוע את מקומן לכך ל"ק שביתה [ובזה מב' "גשמים הסמוכים לעיר דעת אנשי העיר עלייהו"].

ובענין מה שהוכיחו הראשו' החולקים על התוס' מביצה (לט:): מי שהיו פירותיו

הוא ראוי ליחשב למקומו. אבל החולקים ס"ל שחפץ שיש לו בעלים אין לו מקום אחר חוץ מאצל בעליו, והיינו דפליגי עד כמה החפץ מקושר לבעליו דנימא שמקומו היחיד הוא מקום הבעלים.

והנה פליגי הראשו' לריב"נ דחפצי נכרי קונים שביתה [מדינא] האם קונים במקומן או במקום בעליהו הנכרי, דבתור"פ כ' דקונה אצל הבעלים, וכן דיק מרש"י, וכן פשטות התוס' דכ' דהנכרי בעיר והיינו דלכך תחום החפצים מהעיר, וכ"כ בהגה' אשר"י, אולם הריטב"א כ' דכשם שהנכרי אינו בר שביתה ולא חשיבא שביתתו כלום כך לענין חפציו אינם שובתים אצלו אלא במקומן [כשי' התור"פ נר' מד' רש"י דכל הנידון בגמ' בחפצי נכרי לשמואל [בהו"א] דאינם קונים שביתה אפי' לריב"נ היינו שאינם קונים ברשות הנכרי אבל במקומן ודאי שלא יקנו כיון שיש להם בעלים, ולמסקנא קונים ברשות הנכרי]. וצ"ב שי' תור"פ הא לנכרי ליכא שביתה ואין לו מקום ומה שייך שיקנו החפצים במקום הבעלים, וי"ל דמה שנתב' [מד' תורא"ש] שראוי לתת לכלים את 'מקום' הבעלים היינו לרבנן שכל מה דהכלי קונה שביתה הוא מחמת שיש לו בעלים וע"ז אמרי' שאם הוא בתחומו יש לו את מקום הבעלים ואם אינו בתחומו יש לו מקום לעצמו, אבל לריב"נ השביתה אינה מכח הבעלים דאפי' הפקר קונה שביתה א"כ אין הגדר שמקבל את מקום הבעלים דמה השייכות ביניהם, אלא הוא מדין אחר דכיון שיש לחפץ בעלים א"כ החפץ משוייך עם מקומו המציאותי של הבעלים וראוי ליתן לו מקום זה שיש לו שייכות שם. ולכך גם חפצי נכרי יש ליתן לו מקום זה [וכעין דמצינו

וכ' רש"י מי שישב בדרך לנוח שהיה עיף וכו', ודקדק הב"ח שלא נתכוון לשבות במקומו, ובשעה"צ הק' מסו"ד רש"י ולא נתכוין להיות שביתתו בעיר אלא במקומו. ואולי י"ל דכוונת הב"ח שלא היה רצונו במקומו אלא מחמת ההכרח וכמש"כ רש"י, אבל אם שבת במקומו מרצונו א"כ ש"מ שאין דעתו על העיר.

ובשי' ר' יהודה צ"ע היאך קנה שביתה בלא מתכוון, ובריו"נ כ' דשביתתו כאן היא בטעות, ואכתי צ"ב הא סו"ס לא נתכוון לשבות בעיר [ובתוס' לח: הוכיחו שאי"צ אמירה אבל דעת ודאי צריך].

והנה רש"י ותוס' (מז:): כ' דחפצי הפקר שבתחומה של עיר קונים שביתה בעיר דבתי עיר גרירי, וצ"ב הסברא, ולכאו' מבו' דכשבאים לקבוע את מקום החפץ אמרי' שהמקום הראוי הוא העיר [משום שזה מקום המיועד לשימושים או משום שהכלי עומד להיות בעיר] ולפי"ז ה"נ י"ל שגם בלא לדון את כוונתו אמרי' דמקומו הוא העיר וישן [לריב"ג דקונה שביתה] פשיטא שיקנה בעיר אלא דהכא שנתכוון לשבות במקומו מגרע גרע וס"ל לר"י דשביתתו דהכא בטעות ושוב נגרר אחר העיר.

ובריטב"א הכא כ' דאע"פ שנתכוון לקנות שביתה כאן אגן סהדי דכיון דדעתו ללכת אל העיר א"כ רצונו להיות כאנשי העיר בכל מה דאפשר והיינו שגם כשנתכוון לקנות שביתה במקומו מ"מ דעתו הקבועה היא שרוצה להיות כאנשי העיר [וברשב"א: להגרר אחריהם] ואילו היה יודע שהוא בתוך התחום היה נכנס לעיר ולא היה קובע כאן את שביתתו נמצא דשביתתו בטעות. ובפשטות נר'

בעיר אחרת לא יביאו לו ואם עירב הוא פירותיו כמוהו, וכן הק' הגרע"א ע"ד התוס' צ"ע מאי קושיא הא התם אמרי' שלא יביאו הפירות לבעלים אבל עדיין יתכן שיש להם אלפיים. ובד' הגרע"א י"ל דפי' ד' התוס' דכל מה שיש לפירות אלפיים במקומן היינו לריב"ג דחפצי הפקר קונים אבל לרבנן של"ק א"כ ה"ה כרגלי כל אדם כדן חפצי הפקר ולזה מק' מהתם דאמאי לא יביאו לו. ולדרך זו יש לת' כד' אבן העוזר דאדרבה לרבנן מודו תוס' דלא יזונו ממקומן. אכן בתורא"ש מבו' דאפי' לרבנן יש אלפיים ממקומן א"כ צ"ב מה הוכיחו הראשו' מביצה דילמא לא יביאו הפירות לבעלים ומ"מ יש אלפיים.

ולכאו' מבו' דאדרבה פשיטא לראשו' הנ"ל דלא קנו חפצי הבעלים אלפיים במקו"א [וכמשנ"ת דמקומם הוא רק מקום הבעלים] אלא דאכתי כיון דאינם בתחום הבעלים נימא שאין להם כלל מקום ויהו כחפצי הפקר וכרגלי כל אדם ולזה הוכיחו מביצה דמבו' שלא יביאו לו הפירות.

נתב' עד כה ששביתת הכלים היינו שמקום הבעלים הוא מקום החפץ [או מצד שזה המקום היותר ראוי, או מצד שזה המקום היחיד שנחשב למקום החפץ, או שכיון שיש לחפץ שייכות במקום זה מחמת הבעלים - חשיב מקומו].

ובענין הגררות אדם וחפצים אחר העיר הנה תנן - מי שישב בדרך כו' הואיל ולא היתה כוונתו לכך כו' ונכנס ר"ט בלא מתכוון [מה].

שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו [אפי' באמירה שיקנה שביתה במקום העירוב, דבלא אמירה גם לא בביתו לא נסתלק ממקום רגליו כמבו' בראב"ד] דמסתמא בביתו ניח"ל למיקני במקום שאינו עירוב, וכ"כ תוס' מט: דלא עקר דעתו מעירו וכו'.

ובדעת רבינו יהונתן צ"ב, דכסוגיא דחרם מבו' דלא ס"ל להגררות אחר אנשי העיר ורק משום דעת אנשי העיר קונה שביתה בעיר [וכן בענין עומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב כ' חילוק אחר מרש"י, עיי"ש], וא"כ צ"ב טעמא דר"י דיכנס.

והנה באנשי העיר יל"ד האם קונים שביתה מחמת דעתם שקובעים את מקומם כאן, או שאפי' אם ישנים [לכו"ע] אי"צ דעתם לקביעות מקום אלא כיון שזה מקומם הקבוע א"כ מאיליו מתפרש שזה מקומם, [ובריו"נ פי' לא היתה כוונתו לכך להיות מבני העיר, משמע קצת כהנ"ל, אכן בסו"ד כ' שלא נתכוון להיות שביתתו בעיר, וי"ל] ולפי"ז י"ל דס"ל לר' יהודה דכיון דשביתתו בטעות א"כ ה"ה כבני עירו שהרי זהו עירו וזהו מקומו [אף שלא כ' ריו"נ דמיירי שבדעתו לילך לעיר זו - כדכ' הראשו' - מ"מ כן משמע מדכ' "עירו"], ואולי להכי נמי ס"ל לריו"נ דאפי' אם אמר בפיו שביתתי במקומי אמרי' דזו שביתה בטעות כיון דאפ"ה הרי ידוע מהו עירו ומקומו, ודיבור לא יכול לעקור זאת [משא"כ לראשו' דזהו מדין גרירה ושייכות לעיר י"ל דע"י הדיבור אינו נר' משוייך].

בשי' התוס' והרא"ש - בדף לח: כ' תוס' ותורא"ש דהישן בתוך תחום העיר קונה

ב-ריטב"א דקונה שביתה בעיר מכח דעתו ואי"ז דשב"ל דהכא עיקר השביתה תלויה בלב ביכן רוצה שיהא מקומו, אמנם זה חידוש, ויתכן לפר' כהנ"ל דקונה שביתה כיון שנגרר אחר העיר אלא דהכא שנתכוון לשבות במקומו גרע ולזה הוצרך לב' דזהו טעות ובטל כוונה זו ביחס לעיקר רצונו לשבות בעיר.

וכ"מ בריטב"א מו: גבי חרם בשם הר"ם בר שניאור דהכא מדין גרירה הוא, עוד כ' שם הריטב"א דלא אמרי' גרירה אחר העיר אלא באדם שדעתו מן הסתם ליכנס לעיר, או בגשמים הראויים לכל בני העיר [והיינו מה שיש לו שייכות לעיר בתור מקום ציבורי אבל מה ששייך רק למקצת מהאנשים שבעיר ככלים ואוצרות, אי"ז שייך לעיר, וכל ענין תחום הוא לעיר], והיינו שכיון שכך דעת האם א"כ הוא משוייך לעיר [ולא אמרי' הכי בכל אדם שאילו היה יודע שיש עיר ודאי היה רוצה לקנות שביתה כדי שיוכל ללכת עוד, דזה לא מוכרח, ועוד דאי"ז תחום מסוים שרוצה לקנות].

וכ' הראשו' (בסוגיון) בשם הראב"ד דאם אמר מפורש ששוכת כאן הרי עקר בפיו שביתתו מן העיר וקנה כאן שביתה, וצ"ב הרי בקניית שביתה אי"צ דיבור א"כ מה יתרון יש לדיבור שלא נימא דהוי אמירה בטעות, וצ"ל דהוי כדשב"ל שאינן דברים ביחס לדיבור, והיינו דכל עוד השביתה נעשית ע"י כוונה אפ' לדון מהי דעת האדם העיקרית אבל כשקבע להדיא שהוא שוכת כאן אין להתייחס כלל למה שבדעתו הוא משוייך לעיר.

ויתכן דמיישך שייך ענין הגרירה להא דכ' רש"י ס. דעומד בביתו ועירב במקום

בתוך התחום קנה שביתת העיר כן כשהיה רחוק בים ה"ה כסמוך לעיר בתוך התחום שאין ם נמדד לו בתחומין וקונה שביתה בעיר שכל מה שבתוך תחום העיר בתר קרתא גריר כדאמרי' גבי חרם וה"נ הוי כקרובין לעיר. וצ"ב הא אפי' אם הים לא נמדד מ"מ הרי לא היו בתוך תחום העיר.

ואולי י"ל שתחום העיר אינו דוקא מה שיש לו דין תחום מהתורה כדין מגרשי הערים, אלא כל מקום שאפשר בשבת ללכת לשם מהעיר וכן משם לעיר כל השובת שם בתר קרתא גריר שהרי יכול לבוא לעיר וא"כ זה מקומו, וה"נ בים כשרחוקין הרבה כיון שיכולים לבוא לעיר נגררים לעיר. אך זה ק"ק בלשונו דא"כ לימא בפשיטות כיון שיכולים לבוא הוי כבתוך התחום, ויותר משמע דר"ל שנקרא ממש כסמוך לעיר כיון שאינו נמדד בתחומין א"כ לא נחשב להתרחקות מהעיר וכל הים חשיב כחד מקום [ודוגמא כמו למעלה עד לרקיע שאפי' שיש הרבה ריחוק בפשטות אי"ז נמדד לתחומין. וי"ח לענין אליהו הנביא].

הרמב"ם כ' ג' דינים, א' השובת בבקעה אפי' היה ישן בשעה שנכנס השבת שלא קנה שביתה יש לו להלך ממקומו אלפיים אמה, והיינו שיש קניית אלפיים אפי' בישן כריב"נ. ב' מי שהיה בא בדרך ליכנס למדינה בין שהיה בא בים בין ביבשה אם נכנס בתוך אלפיים קרוב לעיר קודם שיכנס שבת אע"פ שלא הגיע למדינה אלא בשבת ה"ז יכנס ויהלך את כולה, והיינו דבכדי לקנות שביתה בעיר סגי שיגיע בביה"ש לתחום העיר שאליה הולך וכדתנן בעובדא דר"ג. ג' היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור אלא בשבת וכשנעור מצא

שביתת העיר כיון שסתמא דעתו להיות כאנשי העיר, וצ"ע דהא התם משום גרירה לעיר הוא וכמו גבי חרם, וכך ה' לתוס' לומר דהיכא שלהדיא בא לסוף תחומו כדי לקנות שביתה בהא אינו נגרר דהרי עקר עצמו.

ובשי' התורא"ש נחא דאכן גבי חרם משמע דלא ס"ל כתוס' אלא כל מה שנגרר אחר העיר הוא בצירוף שהמים מעורבין עם מים שדעת אנשי העיר אליהם וגם המים שבחרם שאין דעתם עליהם ל' תורא"ש שאין דעתם עליהם כ"כ, ומשמע דקונים שביתת העיר לא משום שנגררים למקום העיר שהוא מקומם, אלא משום שייכותם לאנשי העיר ולדעתם. וכן מב' בד' תורא"ש דכ' בכלים ואוצרות קונים שביתת העיר לא מטעמא דתוס' דהוי כחרם אלא משום דעת אנשי העיר עליהו. וא"כ נחא דלהכי הוצרך הכא למה שדעתו על העיר.

ולשי' התוס' אולי י"ל דאף שאיכא גרירה כמב' בדבריהם גבי חרם, אבל מ"מ כ"ז בחפצים, דאמרי' שהעיר זו מקומם, אבל אדם אינו משוייך לעיר אלא מכח דעתו [ואכן התוס' לא הזכיר גבי חרם סוגיא דמי שישב בתחומו של עיר, דאי"ז שייך].

אבל הריטב"א מהר"ם בר שניאור ס"ל דגם באדם אמרי' כן שנגרר אחר העיר, וכמשנ"ת.

הרמב"ן גבי אין תחומין למעלה מי', מב' ד' הגמ' כי לא היו בתוך התחום מאי הוי דכיון דבים ל"ק שביתה ואין תחומין נמדדין להם בים כלל כשבאו ליבשה הו"ל כמי שישב כו' דלר' יהודה יכנס, דכמו דאם היה

שקודם לכן בדעתו היה ליכנס לעיר כדי שגם כשנמצא בתחום נחשב כנמצא בעיר.

אולם הרמב"ם לא השמיענו דינא דמי שישב וכו' דאפי' נתכוון להדיא לקנות שביתה במקומו נמי קונה שביתה בעיר, ולפיכך יש שכ' דהרמב"ם פליג עלה [וגריס במתני' מי שישן], ובשעה"צ הביא ממאמר מרדכי דהרמב"ם לא פליג, ולפי"ז צ"ל דישן נמי מיקרי שנתכוון לשהות במקומו [ובפרט דלרמב"ם אי"ז שביתה אלא במקום המוקף אבל הקונה בבקעה לא מיקרי שביתה א"כ דמיא ממש לישן] והא דתנן במתני' מי שישב היינו דבישן ה"ז פלוגתא אחריתי אם קונה אבל כיון דקי"ל שישן קונה נקט הרמב"ם ריבותא טפי דלא מיבעיא ישב דהוי שייכות לעיר אלא אפי' ישן.

עצמו בתוך התחום ה"ז יכנס מפני שבדעתו היה להלך למדינה זו ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן שהרי נכנס עמהן בתחום, והיינו דמהני ב' החידושים יחדיו ישן ובתוך התחום. והוצרך הרמב"ם לב' דבשלמא בישן שקונה במקומו אלפיים ניחא דזהו דין התורה בתחומין [אע"פ שלא קנה שביתה, כל' הרמב"ם] אבל הכא היאך קונה "שביתה", ובשלמא בא בדרך סגי להחשב שנכנס לעיר גם בתחומה ובהכי כבר שייך את עצמו לעיר וכבא לעיר דמי [ומשמע קצת דאפי' בלא שידע בביה"ש שנכנס לעיר נמי נכלל בהלכה הב' ואי"ז החידוש הג', אלא עצם הכניסה לתחום כשאח"כ ממשיך ומגיע עד העיר נחשב לכניסה לעיר] אבל בישן היאך יחשב שנכנס לעיר. ולזה בא הרמב"ם לב' דמהני לכך מה

הרב ישראל מאיר שפיגל

בענין קנין שביתה בחפצי נכרי דף מ"ז ע"ב

ובפשוטו סברת ההגהות אשר"י במה שנכסי נכרי קונים שביתה כרגלי הבעלים משום דלמאי דאסיקנא דנכסי נכרי קונים שביתה גזירה אטו חפצי ישראל וחפצי ישראל הרי קונים שביתה כרגלי הבעלים הוא הדין דנכסי נכרי קונים כרגלי בעליהן.

ובדעת הרמב"ם והשו"ע נראה דלא שייך בנכסי נכרי כרגלי הבעלים כיון שלנכרי אין דין שביתה כלל וע"כ דהגזירה שנכסי נכרי יקנו שביתה היינו דיקנו שביתה במקומן.

ולפי ביאור זה נמצא שמה שלרבנן נכסי נכרי קונים שביתה זה כעין נכסי ישראל וכרגלי הבעלים משא"כ לריב"נ יש לדמות נכסי נכרי לחפצי הפקר ויקנו שביתה במקומן.

בתוס' מבואר דאף לריב"נ יש חילוק בין נכסי נכרי להפקר

ב. **והנה** בתוד"ה והכלים מבואר בסוף דבריהם דיש חילוק בין חפצי הפקר לנכסי נכרי דבחפצי הפקר הנמצאים בתוך תחום העיר דין השביתה של הכלים כרגלי אנשי העיר ומונים להם שיעור אלפיים אמה מחוץ לגבולות העיר ולא במקומן ממש ודקדקו כן מלשון הברייתא דמוקי לכלים בתוך התחום, אבל בנכסי נכרי הגם שהם נמצאים סמוך לעיר ובתוך תחום העיר דין שביתתם אלא אלפיים אמה במקומן ודברי תוס' קאי אליבא דריב"נ

פלוגתת הראשונים בדין שביתה בחפצי נכרי כרגליו או במקומן

א. **מבואר** בגמ' למסקנא דלרבנן חפצי נכרי קונים שביתה גזירה אטו חפצי ישראל וחלוקים מחפצי הפקר שאינם קונים שביתה כלל לרבנן. ובס"ד דהש"ס אמרינן דחפצי נכרי גריעי מחפצי הפקר ומשום דנכרי הפקר אין להם בעלים ובנכרי נכרי יש להם בעלים שהוא מופקע מקנין שביתה דשבת.

ועוד מבואר בגמ' דלרבי יוחנן בן נורי ס"ל דחפצי הפקר קונים שביתה בשבת הוא הדין דנכרי נכרי קנין שביתה ובפשוטו משמע דמה שנכסי נכרי קונים שביתה בשבת לדעת ריב"נ זה משום דלא גרע מנכסי הפקר וא"כ תחום השביתה של הכלים הוא כנכסי הפקר שקונים שביתה במקומן ויש להם אלפיים אמה מהמקום ששבתו בו בער"ש בין השמשות ואינם כרוכים כלל ברגלי בעליהן הנכרי.

ובדין שביתה דנכסי נכרי לרבנן כתב התוספות שבת ס' ת"א הו"ד בביאור הלכה שם דנח' הראשונים האם קנו שביתה במקומן או כרגלי הבעלים שברמב"ם ובשו"ע מפורש שקונים שביתה במקומן אולם בהגהות אשר"י כתב דקונים שביתה כרגלי הבעלים (והביאור הלכה כתב שאין הכרח בדעת ההגהות אשר"י עיי"ש).

להם חשיבות מסויימת מצ"ע וקובעים מקום לעצמן אבל בנכסים השייכים לנכרי כיון שהנכסים נטפלים אליו מחמת בעלותו על הנכסים והוא עצמו אינו קונה שביתה אף הן לא יקנו שביתה והנכסים מצ"ע אינם חשובים מספיק בשביל לומר שיש להם קביעות מקום וקונים שביתה במקומן דכל מה שהם מונחים ונמצאים במקום מסוים אי"ז מקום קביעותם דבכל רגע יכול בעליהן להזיזם ולשנות מקומם וממילא אין להם קביעות של מקום ומה שמוכח בברייתא דנכסי נכרי קונים שביתה ע"כ דהוי גזירה אטו נכסי ישראל.

ועוד יש להוכיח כסברא הנ"ל דנכסי נכרי שיש להם בעלים זה גרע מנכסי הפקר אף לרבנן, דהנה בדעת הרשב"א והר"ן יש להוכיח דלרבנן דנכסי הפקר אין קונים שביתה הינו דרשאי כל אדם לזכות בהן בשבת ודין הנכסים לענין שביתה יהיו כרגלי הזוכה וכמו שמבואר במשנה דבור של עולי בבל כרגלי הממלא, אבל קודם שאדם זכה בהן וקנאן עבדו יש להם דין של ד' אמות ואסור להזיזם במקומן מדמדו הרשב"א והר"ן בדף מ"ה ע"ב גשמים שירדו ביו"ט לאדם שישן בדרך בבין השמשות לרבנן שלא קנה שביתה ומשום דנכסים של הפקר שלא זכו בהן דאין להם עדין שביתה יש להם דין ד"א כמו אדם שלא קונה שביתה או שיצא מחוץ לתחום [ונתבאר לעיל שכך הדין עכ"פ לריב"נ דנכסי הפקר קונים שביתה]

ומעתה יש להקשות דבסוגיין מבואר דנכסי נכרים דינם שווה לנכסי הפקר ולריב"נ דנכסי הפקר קונים שביתה כך גם בנכסי נכרי ולרבנן דנכסי הפקר אינם קונים שביתה ה"ה

וכדמוקי' להאי ברייתא כוותיה בש"ס וע"כ דגם לריב"נ יש חילוק בין נכסי הפקר לנכסי נכרי.

והנה עתה זכינו לאורו של התוס' רבינו פרץ ושם נתבאר להדיא בדין נכסי נכרי שקונים שביתה כרגלי הבעלים הנכרי כיון דחפצי נכרי קונים שביתה גזירה אטו ישראל ונכסי ישראל קונים שביתה כרגלי בעליהן אף בחפצי נכרי כן.

והנה הר"פ כתב כן בדעת ריב"נ ולא רק בדעת רבנן, ודבר זה צ"ב דהתינח לרבנן דמסיק בסוגיא דנכסי נכרי קונים שביתה גזירה אטו נכסי ישראל א"ש אבל לריב"נ לא בעינן לגזירה ושפיר איכא למימר דנכסי נכסי קונים שביתה מדאורייתא כדין נכסי הפקר ומ"ט הוצרך הרבנו פרץ לחדש דגם לריב"נ איכא גזירה בנכסי נכרים.

מבואר בר"פ דלמסקנא אף לריב"נ נכסי נכרי קונים שביתה רק מטעמא דגזירה אטו ישראל

ג. **ומבואר** בזה דלמסקנא דאמרינן דחפצי נכרי קונים שביתה משום גזירה אטו נכסי ישראל מעתה יש לפרש כן אף בדעת ריב"נ בלשון הברייתא שמבואר שם שיש דין שביתה בנכסי נכרים אין בה הוכחה דלריב"נ יש דין שביתה מעיקר הדין ושפיר י"ל דהוי מדין גזירה ורק להו"א הגמ' מדמה דין שביתה בנכסי נכרי לשביתה בנכסי הפקר והטעם דלמסק' נכסי נכרי גרע מנכסי הפקר משום דבנכסי נכרים שיש להם בעלים גרע וזה סברא להפקיע את הקביעות מקום שיש לכלים דרק חפצי הפקר דאינם שייכים לשום אדם אמרינן דיש

הנכרי ולכן אין להם קביעות למקומם לענין שיגררו אחר תחום העיר.

וביתר ביאור נראה לומר דבהא דקיי"ל דבנכסים הווין כרגלי בעליהם כליל בזה תרתי גם שחל בהם דין שביתה ע"י הקנין שביתה של הבעלים ועוד שמקום השביתה של הכלים נגרר ונקבע כפי מקום הבעלים ולכן בנכרי שאמנם אין לו קנין שביתה מ"מ מקום שביתה יש לו והכלים שלו נגררים אחרים ודנים את מקומם כפי מקום הבעלים שלהם, ממילא אף שלריב"נ חפצי נכרי קונים שביתה מצד עצמם כמו נכסי הפקר מ"מ מקום השביתה נקבע לפי מקום הבעלים ואף אם הכלים נמצאים בתחום העיר כיון שהנכרי אינו נמצא בעיר.

ולבאר יש נפק"מ בדעת ריב"נ דנכסי נכרים קונים שביתה, האם דין השביתה של הכלים הוא כדין נכסי הפקר ודין השביתה שלהם במקומם או כדין השביתה של הכלים כדין הבעלים אפי' שנכרים שאינם קונים שביתה, בגשמים שירדו בשבת וביו"ט ונכרי מלאם בשבת דהנה מבואר בגמ' דאינם קונים שביתה כלל מדין נכסי הפקר ודינם כרגלי הממלא וכתבו הרשב"א והריטב"א לבאר דין זה דכיון דבשעת בין השמשות המים היו מופקעים מקניית שביתה שוב לא יקנו שביתה בפנ"ע כדין נכסי הפקר אלא רק כשאדם זוכה בהן ויש לו דעת קנין דבאופן זה דין השביתה של המים להיות כרגליו וא"כ באופן דהנכרי זוכה בהן אי נימא דנכסי נכרי קונים שביתה כרגליו אף בזה יהיה למים דין שביתה דומיא דישאל אולם אי נימא דקונים שביתה כדין הפקר ואין שום

לנכסים של נכרים ומבואר בגמ' במעשה דהנהו דיכרי דלהצד דאין להם שביתה מותר לטלטלם לכל מקום ואין הגבלה בטלטולם לד' אמות אפי' שהם לא קנו שביתה וא"כ ה"ה דיש להתיר נכסי הפקר בטלטול דומיא דנכרים ואמאי מבואר בדעת הרשב"א והר"ן שחפצי הפקר אסור לטלטלם קודם שזכו בהן.

וע"כ דנכסים שיש להם בעלים השביתה שלהם מצ"ע גרועה ואין להם חשיבות כלל לענין קביעות מקום ולכן ל"א בהו דין ד"א דאין להוציאם מד"א שלהם דאין להם חיבור של ממש למקום שבו הם מונחים לומר שד"א אלו זה המקום שלהם כיון שהם תלויים בדעת ובהחלטת בעליהם משא"כ בנכסי הפקר דאמנם דינם כרגלי הזוכה אבל קודם שזכו בהן יש להם דין ד"א לדעת הרשב"א והר"ן כיון שבמצב של הפקר הם מונחים במקום מסוים וזה המקום שלהם כ"ז שהם הפקר.

ביאור דברי התוס' לחלק בין חפצי הפקר לנכרי

ד. **ולפי"ז** יש לבאר מה שהקשינו דמשמע בתוס' דגם לריב"נ יש חילוק בין נכסי הפקר לנכסי נכרים שבנכסי הפקר כשהם נמצאים בתוך תחום העיר דין השביתה שלהם נמדד לפי תחום העיר ומונין להם אלפים אמה מחוץ לעיר ובנכסי נכרים שנמצאים בתחום העיר מודדין להם אלפים אמה ממקומן ולא מתחום העיר, והביאור בזה דנכסי נכרי כיון שיש להם בעלות והם נטפלין לבעלים אזי גם אם יש להם דין שביתה מ"מ אינם נגררים אחר מקום העיר כיון שהם שייכים לבעליהם והם תחת הבעלות של

והשיב התרומת הדשן שאין לדמות דין מחובר וצידה לאיסור תחומין א. דמה דאסרינן מחובר וצידה משום החשש שמא ישראל יאמר לנכרי לעשות בשבילו ובתחומין די"ב מיל דהוי מקום רחוק לא חיישינן להכי ב. דאיסור תחומין לא הוי איסור המפורש בתורה ולא אסרינן משום מעשה שבת אלא בדבר המפורש בתורה. עכ"פ מבואר מדבריו דנקט בדבר פשוט דאף בנכסי נכרים יש איסור תחומין מדאורייתא ביותר מי"ב מיל.

ומדברי התרומת הדשן משמע שפליג על דברי התוס' בדף מ"ו ע"א ד"ה במש"כ בהלכתא כדברי המיקל בעירוב אפי' בדאורייתא וס"ל להתה"ד דמה דפסקינן כדברי המיקל בעירוב משום דתחומין דרבנן וספק דרבנן לקולא ולכן כלפי דין תחומין דאו' יש להחמיר בעירוב ולכן חשש לשיטת ריב"ג דנכסי הפקר ונכרי קונים שביתה כלפי דין תחומין דאורייתא ולכן כתב סברות הנ"ל להתיר להשתמש בפירות שהנכרי הביאם מחוץ לתחום.

מעלה לכך שהנכרי זכה בהן ממילא לא יקנו שביתה כלל.

דברי התרומת הדשן שחפצי נכרי קונים שביתה מה"ת

ה. **ובעיקר** מה שנתבאר בדעת התוס' והתוס' רבינו פרץ שבנכסי נכרים יש גריעותא מנכסי הפקר משום שיש להם בעלים ולהרבנו פרץ כל דין השביתה שלהם אפ' לריב"ג זה רק מדרבנן גזירה אטו ישראל וכן בדעת התוס' מבואר דלא הוו נכסי הפקר וא"כ יתכן דכלפי דין תחומין דאו' ביותר מי"ב מיל (לדעת רוב הראשונים) לא קנו שביתה כלל ורק כלפי תחומין דרבנן קנו שביתה.

עיין בספר תרומת הדשן סי' פ"ג דנקט בפשיטות דאיכא איסור דאורייתא בנכסי נכרים דהשואל הקשה מפני מה לא אסרינן להשתמש בשבת בדורון שהביא נכרי בשבת ואמאי לא נחשוש שהביאם מחוץ לתחום של י"ב מיל והוי איסור דאו' לדעת רוב הראשונים ונאסרם דומיא דמחובר וצידה דאין להשתמש בהן ביו"ט.

הרב יוסף שמעון פרסר

דין חפצי אדם המונחים חוץ לתחומו האם מותר לאחר לטלטלם חוץ לד"א דף מ"ז ע"ב

לפירות אלפיים לכל רוח, היינו מלבד העיר שהם נמצאים בו, שכל העיר כד"א וחוץ מזה יש להם אלפיים, אזי למה לא יביאו אותם שעירבו והרי יש לפירות "הבלעת תחומין" עם תחום הבעלים, דמשעה שהגיעו לתוך תחום הבעלים, שוב נכנסו להיות כרגלי הבעלים בתוך תחומם, ולמה לא יביאו להו הפירות, וע"כ משום דלפירות אין אלפיים אלא רק ד"א.

ומעתה יתכן לומר שזה גופא היא תשובה לקו' הרעק"א ז"ל על התוס', ונימא דתוס' לא ס"ל דכיליו של אדם כח שביתתם בגדר "הטפלות" לבעלים דנימא דשייך דהו הבלעת תחומין, וכנתבאר לדעת רעק"א ז"ל, אלא ס"ל דכל ששם בעלים עליהם שוב יש להם סיבת שביתת עצמית, וכמו דלר' יוחנן בן נורי חפצי הפקר קונים שביתה לעצמם, כן לדעת רבנן חפצי בעליהם קונים שביתה לעצמם, דשם בעליהם קובעים להם חשיבות לשביתה, ומעתה יש להם שביתה עצמית של אלפיים לכל רוח, וא"כ לא שייך בהו הבלעת תחומין לתחום הבעלים, וזה גופא שורש פלוגתת התוס' והרעק"א ז"ל בגדר שביתת כלים, אם הוי שביתה עצמית [כ"ד התוס'] או שביתה טפלה לבעלים [כ"ד הרעק"א].

ובאמת לענ"ד קושיית הרעק"א ז"ל מעיקרא לא הבינותי. שכן התוס' אמרו דבריהם בדברי הברייתא דהכלים והאוצרות וכו'

"והכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום יש להם אלפיים אמה לכל רוח", ופירש"י: "ואפילו הן של הפקר". וכתבו התוס': "וקשה דאי יש להם בעלים הרי הם כרגלי הבעלים, ואפילו אם נעמידם כגון שהבעלים בעיר אחרת דהשתא לא הוי כרגלי הבעלים ומ"מ בני שביתה הם יותר מן ההפקר ויש להם אלפיים אמה לכל רוח, מ"מ אין נראה לעמיד כלל ביש להם בעלים, דביש להם בעלים מה לי תוך התחום מה לי חוץ לתחום".

ומבואר בתוס' שנקטו בדעת רש"י דבעלים שכיליו נמצאים בעיר אחרת, קנו כיליו שביתה אלפיים לכל רוח, והקשה הרעק"א ז"ל דבמשנה בביצה ל"ט ע"ב מפורש דאין לכלים אלא ד"א, והניח בצ"ע.

והנה יל"ע מה ראה הרעק"א ז"ל באותה משנה, דהכי תנן התם: "מי שהיו פרותיו בעיר אחרת וערכו בני אותה עיר לא יביאו אצלו מפרותיו". ופירש"י: "לא יביאו לו מפרותיו הואיל והוא לא עירב לשם דהכל כרגלי הבעלים", עכ"ל. הנה לכאור' לא מפורש במשנה אלא שאין להביא אליו פירותיו ואפשר דעד אלפיים אפשר להביאם וכדברי התוס', ומנין ראה הרעק"א שא"א להוציאם מד"א.

ושמעתי מהגאון ר' נועם פל שליט"א לבאר נפלא, דאם כדברי התוס' דיש

הפקר לאו בר שביתה הם, ה"ה חפץ המרוחק ממקום האדם לאו בר שביתה הוא כלל ויש לו רק ד"א.

ויוצא נפק"מ בזה לענין אם הביאו הפירות אל הבעלים באיסור, דהוא לא עירב, דלפי הראשונים והרעק"א ז"ל דרגלי הכלים כרגלי הבעלים, אזי אמנם להביאם לכתחילה הי' אסור, אבל אחר שהביאם הוו להו כלים אנוסים ויש להם כל תחום הבעלים כדין היוצא באונס מתחומו וחזר כאונס דיש לו שוב כל תחומו.

ובענין זה, יצא הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר ז"ל בשו"ת שבט הלוי לחדש חידוש גדול, והוא בח"ו סימן מ"ו, ובח"ט סימן ע"ט, שמי שהלך לשבות בעיר אחרת והניח חפציו בעירו, אסור לאחר להוציא את חפציו מד' אמות שלהם, ואף בתוך הבית גופא, כי כל ההיתר של דיר וסהר נאמר רק למי שהוציאווהו לאונסו אזי נתנו לו מתנה זכות לכל דיר וסהר, אבל הני חפצים שנשארו בעירו אין סיבה לתת להם כל דיר וסהר, וכיון דתחום שביתתם הוא לפי הבעלים, והבעלים אינם נמצאים כאן, הרי זה דומה למי שהוציא חפציו חוץ לתחום לבקעה, דאין להם אלא ד' אמות. ובאמת הרבה יש להאריך בזה, ושמעתי שחידשו זה לא התקבל אצל שאר הפוסקים, ובתפלה שיתן ה' בידי לעלות עוד דברים בזה על הכתב בבא מועד.

דמפורש בגמ' דקאי כריב"נ דס"ל דחפצי הפקר קונים שביתה, אשר על כן ס"ל דיש כח שביתה עצמי לכלים, ואך דכאשר שם בעליהם עליהם מתעצם כח דידהו ליתן להם אלפיים אמה לכל רוח כדברי התוס', אבל לרבנן דחפצי הפקר לא קונים שביתה, יתכן שפיר דאף התוס' מודו דאין לכלים אלא ד"א בלבד, כי לא מציינו לדעת רבנן סיבת שביתה להכלים מצד עצמם, וממילא אף כשהם של בעלים יש להם רק ד"א. ומעתה שפיר אפשר דהמשנה בביצה קאי כרבנן דסתם תנא התם כוותיהו דחפצי הפקר אינם קונים שביתה, וממילא גם חפצי בעלים שלא במקום הבעלים יש להם רק ד"א גם לדעת התוס'. שו"ר שכ"כ בחידושי אבן העוור כאן.

ובאמת כדברי הרעק"א בחידושי הרשב"א כאן ובשם הראב"ד ובעבוה"ק שער ה' פכ"א דחפצי בעלים במקום אחר יש להם רק ד"א. וכן סתם ביאור הלכה סי' ת"א בדברו על חפצי עכו"ם, ומבו' שם דפשיטא ליה גם כן בחפצי בעלים דיש להם רק ד"א, וכן הראוני עתה בבית מאיר בסי' ת"א וז"ל: "ועין תוס' ובריטב"א ומשמע מדבריהם דאפילו נכסי ישראל המונחים על פני השדה באוצר חוץ לתחומו אינם כרגלי הבעלים אלא הם נכסי הפקר לכל מר כדאית ליה", עכ"ל. והן הן הדברים, דכל דברי התוס' שיש להם אלפיים זה לדעת ריב"נ, אבל למאי דקי"ל כרבנן כחפצי

הרב בנימין שטרנבוך

בענין חילוק בין שבת לבין עירב בדעת הרמב"ם דף מ"ז ע"ב

מכיוון שסמך על דבריו בהלכות עירובין, קשה מאוד לומר שלגבי דין האלכסון סמך בהלכות עירובין על דבריו בהלכות שבת, וא"כ צ"ב מהו החילוק בין המקומות.

ונראה לומר בדעת הרמב"ם שחלוק ביסוד בין דין שביתה מדין עירוב, שדין עירוב הוא להחשיב כאילו הוא בעצמו שם, משא"כ שביתה לא צריך להגיע לפרשת עירוב מכיוון שנמצא שם בפועל, ונפק"מ האם יברך על מצוות עירוב כשמערב ברגליו, שלפי הרמב"ם לא יברך.

וממילא בפרק כ"ז משבת מדבר הרמב"ם לגבי שבת ממש ואין זה מדין עירוב לכך מקבל את האלכסון, וכן מקבל את כל היקף המחיצות אפילו לא הוקף לדירה, מכיוון ששבת באותו מקום, ומשא"כ בהלכות עירובין מדבר הרמב"ם על מי שעירב שיש לו דינים אחרים דהיינו שאינו מקבל את שיעור האלכסון, ומקבל את היקף המחיצות דווקא בהוקף לדירה, וזה ביאור החילוק שבתוספתא.

וכל זה הוא רק לדעת הרמב"ם שלמד פשוט בדברי הגמרא שעיקר עירוב ברגל היינו שנמצא בערב שבת במקום שבו רוצה לקנות שביתה ולפני שבת חוזר לביתו, משא"כ תוס' למד שעיקר עירוב ברגל היינו המקום שבו שובת בכניסת השבת, א"כ שביתה ג"כ מטעם עירוב לכך לא חילק ביניהם לגבי הוקף לדירה.

בתוספות בד"ה דכולה מברכתא כד' אמות דמיא כתב שכל הדין ששבת במקום שהוקף מחיצה שקונה אלפיים אמה חוץ ממקום המחיצה, היינו דווקא בפחות מבית סאתיים או ביותר מבית סאתיים והוקף לדירה, אבל ביותר מבית סאתיים ולא הוקף לדירה לא, ותוס' מוכיח זאת מהגמרא בדה"ט ע"א עיי"ש.

הרמב"ם בפרק כ"ז מהלכות שבת מביא את הדין שמי ששבת באוויר המחיצות מקבל אותם בנוסף לאלפיים אמה, והרמב"ם לא מחלק בין הוקף לדירה ללא הוקף לדירה, ובין פחות או יותר מבית סאתיים, והמגיד משנה מציין שבהלכות עירובין בפרק ז' הרמב"ם כן חילק, ולכאורה היה מקום לומר שסמך על מה שכתב בהלכות עירובין, אבל המגיד משנה מחלק בין שבת במקום לבין עירוב, ששבת מקבל תמיד את כל ההיקף מחיצות, ורק בעירוב יש תנאים לקבל את ההיקף של המחיצות דהיינו בהוקף לדירה, ובצפנת פענח מביא שכן מפורש בתוספתא לחלק ביניהם.

ויש עוד חילוק בולט בין פרק כ"ז מהלכות שבת לפרק ז' מהלכות עירובין, שבפרק כ"ז מהלכות שבת הרמב"ם כותב שמי ששבת מקבל אלפיים אמה ואלכסון, ומשא"כ בהלכות עירובין לא הזכיר הרמב"ם את ענין האלכסון כלל.

ולכאורה להצד שהבאנו שהרמב"ם לא חילק בהלכות שבת בין הוקף לדירה

שסברת חכמים היא משום כזה יהיו כל שובתי שבת, ודקדק הרמב"ם הלשון שובתי דווקא אבל לא מערבי, דהיינו שלמערב לא יתנו את מיד האלכסון.

ודין זה ששיעור האלכסון חלוק בין שבת לבין עירב מדויק בלשון הגמרא בדף נ"א ע"א שעוסקת בעניין האלכסון, ומביאה דרשה שלא יהיה שיעור אלכסון, ואומרת הגמרא

הרב בנימין אלטמן

בענין ד' אמות דף מ"ח ע"א

כח' כיון דח' זהו שיעור של מקום גדול הכולל בתוכו ד"א סביבות העומד בה.

ולגדר זה לכאור' הד"א הוא ענין של תחום התרחקות לכל רוח שיעור מקום וצ"ע אם שייך לומר כן בכל ד"א של אדם קונות שאי"ז כעין תחום אלא גדר חז"ל להחשיב האדם שהמצאותו היא בכל ד"א, וא"כ צ"ע אם ד' תורא"ש מתאימים למה שהביא בפסקיו את ד' בעה"מ.

ומעתה אולי גם התוס' ס"ל לגדר זה של ח' אמות, אלא דמ"מ ס"ל דעיר נחשב רק כד"א כיון של"ש לומר בה ד' לכל רוח.

עוד הביא התורא"ש לרבינו אלחנן דרק ביוצא חוץ לתחום ומי שישן וכל מי שאין לו שביתה דילפי' ד"א משבו איש תחתיו דס"ל לר"מ דהוי דומיא דאל יצא איש ממקומו דהוי אלפיים לכל רוח ה"נ הוי לכל רוח, אבל שבת ונותן עירובו י"ל ד"א בלבד, וצ"ב גדר הדבר מדוע התורה נתנה יותר משיעור שביתה, הא כיון של"ק שביתה לכאור' שיהיה לו ד"א בלבד שזהו מקומו של אדם לענין שבת ונותן עירובו.

ואולי י"ל דד"א של שביתה כל מהותם היא קביעות במקום מסוים ועל האדם לברר היכן יקבעו הד"א, אבל לענין מי שאין לו שביתה והתורה נתנה לו זכות למקום בהא אין מעלה לד"א שבמזרח יותר מבמערב ולכך

שיי' ר"מ דהוי ד"א לכל רוח דהיינו ח' על ח', וצ"ב הטעם הא בכ"מ "מקום" הוי ד"א, והנה בבעה"מ [הובא ברא"ש וברשב"א] כ' דגם לענין ד"א הקונות בכ"מ היינו ד' לכל רוח, ובאור גדול [בפיה"מ] כ' דהפוסקים לא הביאוהו, ולכאור' חזי' מהכא דאף ש'מקום' הוא ד"א אבל רשות ד"א שניתנת לאדם היא לכל רוח, וצ"ב.

ואולי הב"י דכיון שהרי בידו היה לברור ד"א אלו או אלו, עצם זה שהיה הכל בכלל היתר שימוש מחשיב את כל המקום בשליטתו לשימוש.

והנה תוס' (ס:) ס"ל דעיר הנחשבת כד"א לענין למעט מחשבון האלפיים היינו כד"א ממש ולא כח', אולם התורא"ש שם כ' דלר"מ דהוי ח' על ח' ה"ה דעיר נחשבת כך, וצ"ב פלוגתתם.

ולמשנ"ת התוס' מובן דלענין חשבון האלפיים ודאי שיחשב רק כד"א דמקום המוקף נחשב כחד מקום שזהו ד"א, ורק כשישנה בחירת ד"א לכל רוח בזה אמרי' דיש ד"א לכל רוח, וצ"ב ד' התורא"ש.

ולכאור' מכו' דס"ל דטעם ר"מ דלא כהנ"ל [דעיקר דינו בד' ורק מחמת אפשרות הבחירה הוי ח'], אלא דעיקר דינו בח' שראוי ליתן לו שיעור ד"א לכל רוח שיהיה סביבותיו שיעור מקום, ולגדר זה י"ל שא"כ גם עיר נחשב

מדידת הד"א היא מאמצע מקום עמידתו דהיינו חצי גופו שבצפון בכלל הד"א של צפון וחצי של דרום בכלל הד"א של דרום. אכן זה ניחא לצד שנתב' [בתורא"ש] דהתורה נתנה ד"א לכל רוח שהם שייכים למקום עמידתו דחשיבי חד מקום עם מקום עמידתו, אך לצד הא' שנתב' [בד' בעה"מ דיליף מינה לענין ד"א קונות] שזהו מכח האפשרות לבחירה הא"כ כל אפש' היתה ד"א כולל כל מקום עמידתו ולא חצי גופו.

ובירושלמי מיבעיא אי ד"א תחום הן וא"כ יש לו מב' מקומות - כן גריס בפ"י יד אפרים, ומפר' דאי הוי תחום א"כ יש לו לכל רוח דהיינו ח' על ח', וכדמפ' בבבלי שי' ר"מ, או אינן תחום ואין לו אלא ד'. מב' כצד זה דלר"מ הגדר כתחום.

מחלו' להלך אבל לטלטל ד"ה ד"א אין טפי לא

ר"ח מפר' מחלו' - ריב"נ ורבנן, וצ"ב מה ההו"א שיוכל לטלטל בכל האלפיים, ולכאו' משמע דהאלפיים הם כהמשך למקום השביתה והו"א דלריב"נ קונה מאיליו אלפיים כמו הד"א לרבנן וא"כ יוכל ג"כ לטלטל, וקמ"ל דלא.

ולג' ר"ח לא מב' בגמ' דהילוך ד"א שאני מטלטול ד"א.

וברמב"ם מב' דכל ד' הגמ' הני ד"א מנלן קאי על ד"א דטלטול דילפי' משבו איש תחתיו וכן כל סוגיית הגמ' דד"א דידיה וננס באבריו היינו גם לענין טלטול, עוד ס"ל דיש איסור הוצאה מד"א דידיה לד"א דחבירו ואפי' שלא מעביר החפץ יותר מד"א

מכח אפשרות הבחירה י"ל שיש לו שייכות לכל הח' אמות.

ובאופ"א י"ל [ע"פ משנ"ת בתורא"ש] דמקום עמידתו הוא עיקר מקומו והתורה נתנה רשות להרחיב זאת עד ד"א והיינו שרשאי להרחיב לכל רוח שיעור מקום - ד"א דלכל ד"א שילך הרי לא נתרחק שיעור ד"א ממקום עמידתו, ולכך דמיא ד"א אלו לאלפיים של יוצא חוץ לתחומו דהוי לכל רוח, דענינם אחד.

ובחידו' המאירי כ' חידוש עצום דיש בידו לברור איזה ח' רוצה לכל רוח, ואי"ז ד' סביבותיו, וזה תימה. ולכאו' ס"ל דהד"א אי"ז רק תחתיו של מקום עמידתו באמת אלא בידו לברר מהו מקום עמידתו ולכך מברר שמקום עמידתו יחשב עיקר מקום עמידתו לשם יהא לו דין ד"א לכל רוח.

ויל"ע היאך אמרי' דאית לי ח' אמות הא אם מקום עמידת רגליו הוא מחשבון הד"א [כל' הרמב"ם וכ"כ הריטב"א לר"א דוהוא באמצעו, אולם באו"ז דייק מרש"י ל"כ (נב). באו"ז ו' מב' דמה"ט משמע ברש"י דמותר לצאת מן הספינה, וא"כ עדיין ק' לריטב"א, אכן הריטב"א כ"כ רק לר"א, ולרמב"ן דכ"כ אליבא דאמת יל"ע, ואולי הוא מדין ח') והובא בד"מ, ובחזו"א יישב הל', ובח' המאירי בשם רוב הגאונים דלא נחשב מחשבון ד"א] א"כ הד"א של צפון זה כולל מקום עמידתו וכן של דרום, וא"כ בסה"כ הוי פחות מח' על ח' [כשיעור מקום עמידתו].

ואולי אה"נ ולא דק, אך י"ל דודאי לר"י די"ל רק ד"א לאיזה רוח שירצה א"כ כל מקום עמידתו הוא בכלל הד"א, אבל לר"מ

רוח אלא ד' אלפים חסר ד"א שעולים לכאן ולכאן], וצ"ע.

הערות נגדר שביתה

א. **בסוגיא** דמכיר אילן או גדר (מט: כ' רש"י לישנא אחריןא דקסבר שמואל דקנה לו שביתה בב' המקומות, הואיל ולא סיים הד"א אין לו מקום המיוחד אלא או כאן או כאן וכו'. צ"ב מדוע מיקרי שביתה בב' מקומות, ולכאן מבו' דשביתה אי"ז קביעות מקום אלא שייכות האדם למקום זה דאפשר שהוא עבורו.

ב. **ב' תוס'** ד"ה מאי דשמואל סבר בעלמא כרבה דכל שאינו בואח"ז אלא דבתחומין הקילו, ויל"ב הטעם משום דסגי שנר' שזה מקומו אף שאי"ז מקומו ממש [דהא באומר שביתתי במקום פלוני קנה שם אפי' שלא יבוא לשם בשבת].

ג. **והרמב"ן** כ' דאפ' לקנות ב' שביתות, וע"כ שב' השביתות קיימות ביחד דאל"כ עקרת איסור תחומין דיקנה לו כמה שביתות, וגם בחלוק השביתה לשתיים היא רק לחומרא, והיינו משום דביחד יש לחפץ ב' שביתות, וגדר הדבר י"ל שבשביתה נקבע שמקום זה נחשב למקום החפץ, ולכך אפ' שב' מקומות יחשבו שהם מקום החפץ, דבשחרית יהא החפץ כאן ובערבית שם, א"כ לשבת זו ניתן לחפץ ב' מקומות שיחשבו למקומו ומשתיהן אסור להוציא אלפים לכך הוי חמר גמל.

ויל"ע מדוע הרמב"ן לא הוכיח זאת מדין תפוסת הבית (ביצה) וי"ל דהתם יש קשר בין השביתות, משא"כ בחלוק ה"ז קניית שביתה בב' מקומות שונים.

יחד, וכן מפר' במתני' ובלבד שלא יוציא וכו' [ולא מדין ד"א דיוצא חוץ לתחום שאסור לצאת מתוכו, כדפירש"י].

וע"ב לשיטתו המקור לד"א דמי שישן חוץ לתחום, ואולי ס"ל דזהו פשוט דאין לאסור ד' אמותיו שזה מקום עמידתו.

עוד נר' לכאן ברמב"ם דלא הזכיר לענין מדידת האלפיים דמודד מאחרי ד"א של שביתתו ומשמע דיש רק אלפיים [דלא כפירש"י בכ"מ], ורק לענין שבת בעיר ובדיר וסהר כ"כ [דהתם י"ל דחשוב כמשהו ולא כד"א], ורק באילן מבו' שצריך לקבוע שביתה דהיינו ד"א, אכן יתכן שהד"א מחשבון האלפיים. ואם כנים הדברים ניחא ישן דפסק כריב"נ שיש אלפיים אע"פ שלא קנה שביתה ואין כוונתו דבעלמא קונה ד"א-שביתה מלבד האלפיים אלא אע"פ שלא קנה שביתתו באלפיים אלו דהיינו בד"א מתוכם מ"מ קנה את אלפיים אלו. וצ"ע במ"מ אי משמע ל"כ.

וכיון דפ' כריב"נ פסק נמי גבי אילן דאע"פ שלא קנה שביתה יש לו אלפיים [דסוגיית הגמ' לא אזלא לריב"נ].

וע"ע ליישב הגמ' סא. דנותן עירבו יש לו ד"א, ואולי חלוק ממערב ברגליו.

וגדר הדבר ניחא טפי למשנ"ת דגדר האלפיים הם התרחבות והמשך של מקום השביתה ולכך ניחא דבדין שביתה נאמר שיש קניית תחום [אע"פ שאינו עומד בעיר ול"ש לומר שזהו תחום העיר] ע"י ששובת בתחום זה דהיינו ששובת בד"א מתוכם והאלפיים יחשבו לתחום מקומו [ולפי"ז אי"ז ממש אלפיים לכל

ז. מי שישב - אם רוצה שובת כאן דלטובתו הקילו (משנ"ב). והנה במנח"ח דן האם מהני דין זה בשיעור י"ב מיל כלפי הדאון, וצ"ע אי יש להוכיח דאי"ז רק קולא אלא דינא הוא דקונה שביתת העיר, דמשתייך להתם [ולהכי אמירתו עוקרת כמש"כ הראשון]

ח. בהבלעת תחומין מצינו כעיי"ז בפיה"מ לרמב"ם שכל היוצאין להציל חוזרים למקומו דזהו סיבה למה הקלנו בהבלעת תחומין, והיינו דהוי קולא.

ט. בפסוק אם תשיב משבת רגליך פי' המפר' דהיינו דין יוצא חוץ לתחום, וצ"ב למה לא פי' לעצם דין ד"א, [ובגמ' סו"פ נמי אפ"ל כן דרגל אחת אינה יציאה מהתחום וכו']. ויל"ב דעיקר איסור ההליכה נאמר בדין זה של יוצא חוץ לתחום וכמש"כ ריו"נ (סו"פ) בששני רגליך חוץ לתחום צריך שתמנע בעבור כבוד שבת שלא תלך אנה ואנה אלא עמוד במקומך. והיינו שיש אסור ללכת למקום אחר אלא צריך לעמוד במקומו, וד"א נקראים מקומו, ודין אלפיים הוא שגם כל התחום נחשב למקומו והאיסור הוא לצאת מתחום זה.

עד"ז יל"ב ואשיבה רגלי אל עדותיך שמקום האדם הוא בד"א של הלכה ואשיבה רגלי שלא לצאת מהד"א.

ד. כ' רש"י באילן שתחתיו י"א יש לך לברר וכו', ובריטב"א (בתחילת דבריו) כ' דע"כ שביתתו באמצעי ומיהו הוי חמר גמל, וצ"ב, ואולי י"ל דהאמצעיות נקבעות שבשטח זה מקומו שם, וא"כ נוצר שביתה דיש כאן מקום שהוא מקומו [ופריך מי הבדיל לך ד"א אמצעיות].

ה. במשנ"ב הביא ד' הב"ח ופמ"ג אי יש דעת אנשי העיר בגוי וכן אי יש ביחיד, וצ"ב מדוע יחיד לא, וי"ל דבאמת אינו משוייך לו מחמת דעתו דהא אם אחר גם ירצה הרי יזכה הוא.

והנה בירדו גשמים בשבת דהוי כרגלי הממלא צ"ב אמאי לא יהני באמצע שבת דעת אנשי העיר עלייהו ויקנה כאשני העיר, וצ"ל דענין דעת אנשי העיר עלייהו אי"ז כשביתה מציאותית אלא שביתה של החלטה וזה ל"מ באמצע שבת.

ואולי מה"ט ל"מ ליחיד דעת אנשי העיר דקביעות ההחלטה היא דוקא לעיר.

ו. מילא מים לחבירו כרגלי הממלא (ביצה, עיי"ש) יש להמשיל לדין ערב דניח"ל שיהא לב' וכיון שהוא קובע את מקום החפץ נקבעו כשביתתו.

הרב יוסף שמעון פרסר

ההולך בדרך ורוצה לקנות שביתה

בריחוק אלפיים אמה ממוקום עמידתו דף מ"ט ע"ב

שיסיים ד' אמות בעיקרו של אילן פלוני, אלא צריך גם שיכיר אישי את אותו האילן, אבל אם חבירו מספר לו שיש בתוך אלפיים מכאן אילן וסימניו כך וכך, אי"ז מועיל למי שאינו מכיר לומר שבתיתי בעיקרו של אותו אילן, כי צריך שהוא עצמו יכיר האילן ממש. וצ"ב גדרן של דברים.

והנה בהגהות היעב"ץ כתב דסומא גם כן יכול לסיים מקום ואע"פ שאינו מכיר המקום ההוא בעיניו אבל שייך אצלו להכיר עכ"פ ע"י משוש, עיי"ש, ולענ"ד לפ"ז מסתבר דה"ה דניתן להכיר ע"י כל אחד מחמת החושים, כגון מי שמכיר ריח של מאפיה, או קול הריחים, ואינו זוכר כיצד הוא נראה, אפשר שג"ז נחשב מכיר, דמהכ"ת יהא הבדל בין הכרה ע"י מישוש, או ע"י ריח או שמיעה.

ג. **ועכ"פ** בשביל לקבוע מקום שביתה מרוחק ממנו כאשר אין עמידת רגליו שם וכן לא הניח שם פת, צריך ב' תנאים: שיכיר אותו מקום, ויסימו. אבל אם אומר שרוצה לקנות שביתה במרחק אלפיים אמה ממקום מעמדו לכיוון מזרח, זה לא מהני אף לשמואל דאמר דקנה כל תחת האילן, ולפי מש"נ יתכן מתרי טעמים, או משום שאי"ז נחשב שסיים מקום מסויים, דאמנם לדעת שמואל לא צריך לסיים הד"א במפורט כמו לדעת רב, אבל הא

א. **איתא** במשנה: "מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום. שביתתי בעיקרו, מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפיים אמה, ומעיקרו ועד ביתו אלפיים אמה, נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפיים אמה".

דין סיום מקום השביתה וקניית שביתה בריחוק פחות מאלפיים לדעת שמואל

כלומר שאדם הבא בדרך יכול לקבוע את מקום שביתתו לא במקום עמידת רגליו אלא במקום מרוחק ממנו תוך אלפיים אמה, אולם צריך שיסיים אותו מקום שיהא מוגדר ביותר איזה ד"א הוא קונה, כי אם אומר שביתתי תחת האילן, לדעת רב בגמרא לא קנה כלום, כיון דלא סיים ד' אמות ברורות, [ואף את מקום עמידת רגליו הפסיד כיון שעקר עצמו ממקומו], ולדעת שמואל קנה עכ"פ תחת האילן איזה ד"א בלתי מסוימות. וכתב הביאור הלכה בסימן סי' ת"ט סעיף י"א שגם לשמואל, אם אמר הנני קונה ד"א בסוף אלפיים אמה ממקום עמידתי, לא קנה, כי גם לשמואל צריך סיום מקום מסויים, אלא שלא צריך להגדיר בדיוק היכן הד"א, אבל צריך עכ"פ שיאמר תחת האילן, וצ"ב גדר הדבר.

דין הכרת מקום השביתה

ב. **ובאמת** יש דין נוסף והוא שיהא "מכיר" אילן או גדר, כלומר שלא רק

דעת הרמב"ם דדין מצוי רהיט ומטי בשעת אמירה ול"צ להיות אז בתוך האלפיים

ה. **ויש** לעיין בעומד שעה לפני השקיעה ויודע שעד עשרים דקות לפני השקיעה כבר יספיק לעמוד תוך אלפיים לעיקרו של אילן ויהא מצוי רהיט לעיקרו, האם יכול כבר לומר עתה שביתתי במקום פלוני, אף שהוא מחוץ לאלפיים ממקום האילן, או שצריך ג"כ שבשעת אמירתו (ל"צ אמירה רק הינו כוונתו לקנין שביתה) שיהא בתוך אלפיים.

ומשמעות לשון הרמב"ם שם דהדין דמצוי רהיט נאמר רק שצריך שיהא בתוך אלפיים לעיקרו אחר שכבר נתכון לקנין שביתה בעיקרו ומצוי רהיט אבל הכונה לקנין שביתה אפשר אף קודם שהגיע לתוך אלפיים. כלומר דלקבוע מקום שביתתו אפשר גם כשהוא חוץ לאלפיים משם, ורק חלות הקנין שביתה א"א כשהוא חוץ לתחום, וזה מהני כיון שחשכה סמוך הוא בתוך אלפיים. אבל כאמור גם לשי' הר"מ צריך עכ"פ קודם זמן ביהש"מ להיות בתוך שיעור אלפיים לעקרו אם זאת דמצוי רהיט לעיקרו.

אולם שו"ר בביאור הלכה סי' ת"ט סעיף י"א ד"ה בסוף, בשם הבית מאיר, שלמד דין מחודש יותר לדעת הרמב"ם, של"צ להגיע לתוך אלפיים בשיעור זמן דמצוי רהיט, אלא רק צריך שבשעת אמירה יהא מצוי רהיט, וסגי שסמוך ממש לחשיכה ידרוך בתוך אלפיים לעיקרו. וצ"ב א"כ מה ענין מצוי רהיט להר"מ, וצ"ל דאם אומר שביתתי בעיקרו והוא לא מצוי רהיט ומטי אזי מתחשבים בדבריו כדברי הבל, שכן מה השיכות שלו אם עיקרו של אילן, ורק כאשר

מיהא צריך שיסיים מקום שבתוך אותו מקום, וכשאומר בד"א המרוחקים ממני למזרח בתוך אלפיים, חסר בסיום המקום. או מטעם דחסר ב"מכיר", כי אי"ז נחשב הכרה או דאיכא לברורי ע"י הליכה אלפיים פסיעות ידע לבסוף היכן הד"א האחרונים, אבל זה לא מהני כפי שנתבאר דצריך שיהא מכיר האילן או הגדר באופן אישי.

בגדר הדין דמצוי רהיט ומטי לעיקרו

ד. **ובגמ'** בדף נ"א ע"א איתא: "אמר רבא והוא דכי רהיט לעיקרו מטי, א"ל אבבי והא חשכה לו קתני, ומשני, חשכה לו לביתו אבל לעיקרו של אילן מצוי אזיל. איכא דאמרי אמר רבא חשכה לו כי מסגי קלי קלי (הולך מעט מעט) אבל מטי". ופרש"י: "הא דקתני מתני' דאם סיים קנה שביתה בעיקרו, הוא דכי הוה רהיט מטי התם קודם שתחשך, התם מהניא אמירה, ואי קני התם מצוי למיזל לביתו בנחת".

וצריך להבין מה משמעות הלכה זו שצריך שיהא מצוי רהיט להגיע עד עיקרו של אילן עד שלא תחשך. ויש לבאר עפ"י לשון הרמב"ם בפ"ז מערובין הב": "שכיון שגמר בליבו לקבוע שם שביתתו והחזיק בדרך נעשה כמי שעמד שם או שהניח ערובו", כלומר שענין קנין השביתה בנתכון לקבוע שביתתו במקום ידוע אצלו בעיקרו של אילן וכדו', זהו משום דחשבינן ע"י כוונתו דנעשה כמי שעמד שם. ולכן כאשר עומד דקה לפני השקיעה בריחוק אלפיים ואומר שביתתי בעיקרו, זה לא מהני ליה, כיון שא"א לרוץ עד השקיעה לעיקרו של אילן מקום שביתתו.

יכנס". ואנן קי"ל כר' יהודה. ונחלקו הראשונים בטעמו, דהריטב"א בשם הר"מ ב"ר שניאור מבאר, דהעיר מושכתו לשביתתו אע"פ שלא היה דעתו לעיר זו מעיקרא. אבל הא מיהא משמע שאף אם לו היתה לו כונתו מפורשת "לקנית שביתה" בעיר הרי הוא קונה שביתה דהעיר לר' יהודה דקי"ל כותיה, ובפשוט אי"ז ענין כלל לההיא דדף מ"ט ע"ב גבי מי שבא בדרך והי' מכיר אילן או גדר דמתכון לקנות שביתה בעיקרו, דהתם ודאי בעי "כונה" לקנות, ובזה הוא דצריך "מצי רהיט" ו"מכיר", אבל בסמוך לעיר ודעתו לעיר, קונה שביתת העיר ממילא, גם בלא כונה לקנין שביתת העיר. וא"כ לכאורה לא מובן מה הנידון של החזו"א.

שוב נתבוננתי דבסי' ק"י בדבר החזו"א בדעת ר"מ שבישן חוץ לעיר אל יכנס. ודו"ק היטב. ובאמת בסי' פ' ס"ק הוסיף לדף ג"א ע"ב כתב החזו"א עפ"י המשנה בדף מ"ה ע"א דבסמוך לעיר ל"צ דמצי רהיט ומטי, ודו"ק.

האם יש מציאות קניית שביתת אלפיים חוץ ממקום רגליו

ז. **והנה** בגמ' בדף נ' ע"ב איתא דעת שמואל: "אבל לא סיים ד' אמות שקבע לא יזוז ממקומו וכו' כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי, דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא", ופירש"י ד"ה דאי מוקמת: "אבל לא סיים לו, שיש לומר בעבר השני בחר לו, והרי הוא עכשיו חוץ לתחומו ואין לו אלא ד' אמות". משמע מלשונו שהסיבה שלא יזוז הוא משום שבאמת יש צד שקנה שביתה במקום ההוא ונמצא שהוא חוץ לתחומו. וכן משמעות לשון הראב"ד

מצי רהיט אזי יש לו שייכות לעיקרו של אילן וסגי בזה, ואך דצריך שעכ"פ בזמן שחשכה יהא עומד בתוך אלפיים לצורך חלות קנין השביתה.

והנה הרמב"ם כ' "אם רץ בכל כוחו", משמע שתליו במצי רהיט בידיה, וכן בפיה"מ כ' שיכול הגיע "במרוצה גדולה" הוי עירוב, והשו"ע כ' אא"כ ירוץ, אבל במאיירי כתב דאף אם הוא אינו יכול לרוץ כיון שאחר יכול לרוץ ולהגיע שם הוי עירוב. ויל"ע מה יסוד פלוגתתם.

הקונה שביתה בעיר ל"צ להיות מצי רהיט ומטי

ו. **והלום** ראיתי בחזו"א סי' ק"י סוף סק"ו שכתב וז"ל: "והוא דכי רהיט לעיקרו מטי, יש לעיין, הא דתנן מ"א ע"ב פעם לא נכנסו לעיר עד שחשכה כו' א"ל מותרים אתם כו' והיינו בתוך התחום כו', והיינו שרצונם הי' לקנות שביתה בעירם כמו שכתבו תוס' מ"ג ע"ב ד"ה מותרים, ואכתי הא כי רהיט לא מטי ועל כרחק עיר שאני. אבל יש לעיין אי משום חשיבות עיר שיש לה עיבור ויש לה תחום לכמה דברים אבל בית יחידי לא, או כיון דדעתו לקבוע שם פיתא ולינא אי"צ שיהא רהיט ומטי", עכ"ל.

כלומר שבתוך תחום העיר ל"צ להכיר שם אילן או גדר, כי סמוך לעיר זה גדר של תחום העיר, ול"צ לסברא של "כאילו הוא שם", כי גם אם "הוא כאן" הוא שייך לעיר.

אכן עיקר דברי החזו"א צ"ב שכן תנן במשנה בדף מ"ה ע"א: "מי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר, הואיל ולא היתה כונתו לכך לא יכנס דברי ר"מ, ר' יהודה אומר

מתחומו במזיד דמפסיק תחומו, כי עי"ז שגרם לעצמו להמצאות חוץ לתחום זה כמו דין יצא שאין לו אלפיים, וכמו שכתב התוס' בדף מ"ג ע"א בשם הרשב"ם דיוצא בספינה בשבת, אע"פ שהדבר מותר, מ"מ אין לו אלא ד"א, והיינו כי אכתי הוא נחשב יצא מתחומו במזיד דאין לו אלא ד"א.

אולם לכאור' אכתי יש נפק"מ להלכה מסברותינו בדעת רש"י והראב"ד דאפשר לקנות שביתה בריחוק יותר מאלפיים, לפי שיטת המהר"ם מרוטנבורג שהוא ברא"ש ריש פ"ד דעירובין, דעיר ששבת בה אינו מפסיד שביתה גם ביציאה במזיד, אם חזר לשם, ויש עוד להאריך בעזה"י.

פ"ז מעירובין ה"ג וז"ל: "א"א אם יש בין המקום שהוא עומד שחשיכה ומקום שנתכון לשבות בו יותר מאלפיים אמה הרי הוא כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו". ומשמע קצת שהוא כאילו קנה שביתה בריחוק מקום ועתה הוא מחוץ לתחומו.

ויש לעיין אם יקחוהו נכרים ויניחוהו תוך אלפיים שקבע, אם יהי' מותר לילך את כולו או לא. ולכאור' יש לתמוה ע"ז ממעשה דר"ג וזקנים דשאלוהו אם היו בתוך התחום ואמר להם שמשתכל הייתי בשפורפרת ונמצאנו תוך התחום. וקשה דלדברינו תפול שאפשר לקנות שביתה בריחוק מקום ממך. אולם על הראב"ד זה לא יקשה שכן אפשר דחשיב יצא

הרב שמואל קופשיץ

"הערות והארות בדברי הרשב"א בסוגיא דחפצי הפקר" דף מ"ה ע"א

כשהקשה קושיתו הנ"ל הרי הרשב"א עצמו פי' דהא דקתני הרי הם כרגלי כל אדם היינו כרגלי הממלא והיינו שזה ודאי שכשירדים ביו"ט חל איזשהו שביתה במים, אלא שמ"מ הקשה מדוע ליכא שביתה במקום עצמו ששם הם יורדים כמו אם היו שם מעיו"ט ומ"ש מספינה של בני אדם שקונים שביתה כמו מער"ש, וע"ז תירץ דשביתה זו בעינן לה דעת מתחילה בביה"ש לקנות אותה שביתה ורק בכה"ג חלה, וזה יש רק בבני אדם ולא בחפצים שאין להם דעת לקנות שביתה בעצמם, וע"ז הוסיף הרשב"א והקשה דמאי שנא גשמים הנ"ל מישן דסברי רבנן דאין לו אלא ד"א והכא נמי בגשמים שירדו ביו"ט לא יזיזם ממקומם ומדוע אמרינן שיש להם שביתה כרגלי הממלא, ולכאורה לא היה צריך הרשב"א להוסיף שום סברא באדם, והיה די לומר דבישן הרי אין לו אותה שביתה שמעיו"ט כיון שהרי כבר ביאר דצריך לזה דעת ומחשבה, והוא היה ישר, וממילא גם כשניעור אין לו אותה שביתה, וגם אינו נגרר אחר אחרים כיון שדלעתו הוא עומד וממילא לא שייך בו שביתה כלל וממילא שוב אין לו אלא ד"א במקומו, משא"כ בחפצים שאע"פ שלעצמם באמת אין להם שביתה וכנ"ל כיון שבביה"ש לא היו במקום הראוי לשביתה וגם כשירדו ביו"ט אינם יכולים לקנות שביתה במקומם כיון שצריך לזה דעת מאתמול וכמו שתירץ הרשב"א, מ"מ לחפצים יש להם איזשהו שביתה שכזו שביתה שפיר יכולה לחול גם ביו"ט עצמו בלא דעת

בעי רבא מאי קסבר רבי יוחנן בן נורי מסבר קא סבר חפצי הפקר קונים שביתה וכו' ת"ש גשמים שירדו מעיו"ט יש להם אלפיים אמר לכל רוח ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם וכו' לא ס"ד דתנן בור של יחיד כרגלי יחיד ושל אותה העיר כרגלי אותה העיר ושל עולי בבל כרגלי הממלא, ע"כ.

והקשה הרשב"א אע"ג דגשמים שירדו ביו"ט לא קנו שביתה מעיו"ט כיון שלא היו במקום הראוי לשביתה, מ"מ כשבאו ביו"ט לקרקע יקנו שם שביתה, מאי שנא מהא דתנא לעיל דאם אין תחומין למעלה מעשרה מי שבא בספינה והגיע לנמל לאחר שחשיכה דמותר לירד ויש לו שביתה שם ומדוע הכא אין למים האלו שביתה משבאו לקרקע ביו"ט, ותירץ וז"ל "דשאני אדם שהוא לדעת עצמו ודעתו עכשיו לקנות שביתה במקום שיגיע שם אפי' לאחר בין השמשות, משא"כ במים דכיון דאין לדעתן ואינם במקום הראוי לקנות שביתה בין השמשות שוב אינן קונים שביתה" ומפשטות לשונו נראה שנתכוון לתירוץ השני של הרמב"ן שג"כ הקשה קושיא זו ותירץ שם דבספינה השביתה היא בער"ש כיון שדעתו לקנות שביתה שם היכן שיבואו בשבת וזה מהני לקנות שביתה ביה"ש משא"כ במים ליכא האי דעת ומחשבה.

ובהמשך דברי הרשב"א צריך ביאור כוונתו טובא, דהנה זה פשוט דאף

שהזכרנו לעיל בדברי הרשב"א עצמו שהקשה בתחילה מדוע המים כשיוורדים לקרקע ביו"ט אינם קונים שביתה כמו בני אדם שהיו בספינה למעלה מעשרה, וא"כ מדוע מים אינם קונים שביתה היכן שירדו לקרקע שיהא להם אלפיים אמה לכל רוח ממקומם, וע"ז תירץ דכזו שביתה לעצמם במקומם כיון שמעיו"ט לא היו במקום שביתה ואף דעת לא היה להם לקנות שביתה במקום שירדו שוב אין להם שביתה כשירדו במקומם, אבל מ"מ שביתה להיות כרגלי הבעלים והיינו הממלא שזוכה בהם שפיר יש להם שביתה ולזה לא אמרינן שכיון שבבית"ש לא היו ברשות בעלים להיות קונים שביתה במקומו שוב לא יקנו שביתה כשיגיעו לרשותו ביו"ט, משמע דאי"ז שביתה גמורה ככל שביתה שחל מעיו"ט כשהחפצים ברשות בעליהם ומדין ברירה, ומשמע יותר שבעצם אי"ז שביתה שלהם כלל אלא הכל הוא שביתת הבעלים אלא שחפציו נגררים אחריו ומדין שביתתו איכא איסור להוציא חפציו ממקומו, ומדויק הלשון ברשב"א הנ"ל "אבל במים כיון שאינם וכו' הרי הם נגררים ביו"ט אחר אחרים וכו'".

ובאמת דאפשר לדחות ראייה זו, ואפשר לבאר בדברי הרשב"א דכל מה שחילק הרשב"א בין ספינה לגשמים הוא דוקא לגבי שביתה של המים לעצמם במקומם שבזה חילק הרשב"א דדוקא אדם שיש לו דעת לקנות שביתה היכן שיגיע בשבת ככה"ג שפיר מהני מה שהיה בדעתו תחילה להיכן שיגיע בשבת, משא"כ חפצים אין דעתם להיכן שיגיעו לקרקע בשבת ומשו"כ אינם קונים שביתה שם. אבל לגבי האי שביתה שהיו נגררים אחר מי שיזכה בהם, כיון שהוא שביתה במקום הבעלים

ומחשבה בבית"ש והיינו שביתה שהם נגררים אחר אחרים שזוכים בהם, וממילא אין להם ד"א כיון שיש להם שביתה, ואינו מובן מה שהוסיף בדבריו סברא בישן דכיון שהוא במקום הראוי לקנות שביתה אלא שהוא אינו ראוי לקנות שביתה ממילא שוב אינו קונה, דבדברים אלו נראה שסבר שבעצם שפיר איכא שביתה באמצע שבת ולזה צריך תירוץ לחלק מדוע ישן אינו קונה שביתה, וכמו שביאר הרמב"ן בתירוץ השלישי, ואין נראה שהרשב"א עכשיו חזר בו מתירוץ או שבא להוסיף סברא אחרת, וצע"ג.

ובעצם שיטת הרשב"א בבאור דברי הגמ' בגשמים שירדו ביו"ט דהרי הן כרגלי כל אדם וכן במתני' דשל עולי בבל כרגלי הממלא דבשניהם הפי' הוא דכרגלי הממלא עצמו ואפי' נתנן לאחר מכן לאחר הרי הן כרגלי הראשון שמילא לעצמו, והטעם כתב הרשב"א דכיון דהן לא קנו שביתה ואינן לדעת עצמן וכמו שכתבתי למעלה הרי זה שמילא מהן ראשונה כבעלים דיש ברירה והוברר הדבר דלדידיה נינהו והרי הן כרגליו, ובפשטות ביאור כוונתו הוא כפשוטו, דכיון שזוכה בהן הממלא הוברר שמתחילה חפצים אלו עומדים לו וממילא שפיר חלה כלפיהם שביתה כבר בער"ש ברשותו של הזוכה בהן הראשון והוי כמו אילו היו החפצים האלו ממש ברשותו בבית"ש שודאי קנו שם שביתה ושוב אינו משתנה שביתתם אפילו אם יתנו לאחר, ה"ה הממלא שזוכה בהן הראשון הוברר דלדידיה נינהו והרי הן כרגליו מזמן ביה"ש.

אלא שלכאורה איכא כמה וכמה הכרחים לומר דאף מה שכתב הרשב"א שהוא מדין ברירה אי"ז כפשוטו, והאחד הוא מה

קודם שזכה בהם הראשון ולכאורה עד כמה שכשיזוכה בהם הראשון הוברר דלדידיה ניהו מתחילה מעיו"ט א"כ היה צריך להיות שאסור להזיזם ממקומם דאפשר שיזכה בהם אחד שהוא רחוק מהם אלפיים אמה ויהא הוברר שמתחילה לדידיה ניהו, ובאמת הדין הוא לא כן, וכמו דאיתא בגמ' לקמן צו: "רבי יהודה אומר בשיירא נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו" והראב"ד פי' דמיירי שכל אדם זוכה בכולו ונותנו במתנה לחבירו והוכיח מזה כשיטתו וכדלהלן, והרשב"א שחולק עליו פי' וכן פי' שם התוס' דמיירי שכל אחד אינו מתכוון לזכות בחבית כלל רק מה ששותה ממנו ומשו"כ יכולים להוציאו וכו', ולכאורה כיון שהם חפצי הפקר שאם אחד יזכה בזה הוברר מעקרא דלדידיה ניהו א"כ היאך אפשר להזיזם מחוץ לאלפיים של הזוכה בהם, א"כ גם מהכא מוכח שאף שאח"כ כשיזוכה בהן הו"ל ברשותו הוברר דלדידיה ניהו, מ"מ אי"ז ברירה ממש כאילו מתחילת יו"ט קנו שביתה במקומו. (ואולי דמעצם דברי הגמ' אינו מוכרח דאפשר דמה שאפשר להזיזם כיון שאין דין שצריך לחשוש שאולי אדם יבוא ויזכה בזה, אבל עצם הדין לכאורה נכון הוא דעכשיו כל זמן שהממלא לא זכה דשפיר אפשר להוליכו לכל מקום).

ובאותו ענין מהו הדין של החפצים קודם שיזכה בהם הממלא, לכאורה יש להקשות מדוע לא קנו ד' אמות מעתה לא יהא אפשר להזיזם ולזכות בהם כרגלי הממלא כיון שכבר יש להם ד"א, ובזה יש לדון דלמ"ד חפצי הפקר קונים שביתה פשוט שגם חפצי הפקר יש להם ד"א ולשיטתו ודאי קשה האי גשמים שירדו ביו"ט קודם שיזכה בהם הממלא מדוע

מדין דחפצי בעלים כבעלים ממילא הו"ל שביתה עם דעת שביתה שדעת הבעלים מהני לנכסיו וממילא מהני מה שדעתו לקנות שם שביתה בער"ש לעצמו ולנכסיו ואף לנכסיו שיגיעו לו באמצע שבת שדינם כדינו, וא"כ שפיר אפשר לומר שהוא ברירה גמורה שקונה שביתה בער"ש.

עוד יש להוכיח דהאי ברירה אי"ז ממש ברירה למפרע דחל השביתה מעיו"ט ממש, דהנה האי ברייתא דנהרות המושכין ומעיינות הנובעין דקתני הרי הן כרגלי כל אדם כתב הרשב"א דהיינו כרגלי הממלא הראשון וכמו בבור של עולי בבל, וכפי' דהוברר הדבר דלדידיה ניהו והרי הן כרגליו, ומאידך בגמ' בביצה מקשינן אמתנ' דבור של יחיד כרגלי היחיד וסברה הגמ' דבבור איירי שהמים נידי ומקשינן עלה דאם המים נידי דאינן קונים שביתה מהא דקתני מעיינות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם, והיינו דהטעם דלא קנו שביתה כרגלי הבעלים (וכמו שכתבו שם כל הראשונים דמסרו אף בנהרות ומעיינות של יחיד) משום דהם נידי בביה"ש, ולכאורה מה מועיל לומר דכרגלי הממלא והרי כפי מה שמבואר הוא מדין ברירה שמתחילת היום לדידיה ניהו וקנו שביתה אצלו בתחילת היום, והרי בשעת ביה"ש היו המים נידי ומאי אולמיה שיקנה שביתה ברשות הממלא יותר מרשות הבעלים, וא"כ גם מהכא מוכח דאין האי ברירה הוא כפשוטו שקנו המים שביתה מעיו"ט ביה"ש כאילו היו המים ברשות הממלא מתחילה, אלא שצריך להבין מהו כן הגדר בהאי שביתה.

עוד היה נראה להוכיח, דהנה בהאי דינא דכרגלי הממלא צריך לדעת מה דין המים

ויכול אחר להוציאם למקומו חוץ מאלפיים של הזוכה בהם משא"כ בבור של הפקר כרגלי הממלא היינו כרגלי הזוכה בהם דיש להם שביתה ואסור להוציאם, "וטעמא דמילתא דגשמים שירדו ביו"ט ונהרות המושכין שלא היו נוחין בין השמשות אינו ראויין לקנות שביתה כלל ואפילו יש להם בעלים דלא עדיפי מימיו של אדם מגופו והרי גופו אילו היה מהלך בין השמשות לא קנה שביתה כלל, וכיון שכן אף נכסיו כן אבל בור של הפקר שהיו ראויין לקנות שביתה שהרי נוחין הן אלא שאין להם עכשיו בעלים וכו'" עכ"ל

והחילוק שחילק הראב"ד צ"ע בתרתי א. דכיון שהנידון הוא לקנות שביתה במקום וברשות הממלא א"כ מה איכפת לן שהחפץ לא ניח במקום אחר ונייד ממקום למקום והרי אין הכוונה שיקנה שביתה כאן, דבשלמא הגמ' לקמן בסמוך דמקשינן דליקנו שביתה בעבים וע"ז מסקינן דמיא בעבים מינד נייד, וכן ה"ה דלא ליקני שביתה באוקינוס כיון דמיא באוקינוס מינד נייד, אבל כלפי מקום אחר והיינו ברשות הממלא מה איכפת לן דנייד הכא ממקום למקום ומאי מעליותא איכא כשנייה, אמנם באמת קושיא זו להדיא אינה קושיא דהרי הגמ' שהבאנו לעיל בביצה לט. דנהרות המושכין דאינם קונים כרגלי הבעלים והטעם משום דנייד ג"כ איירי שהם נידי שלא במקום שהיינו רוצים שיקנו שביתה דהרי ברשות הבעלים בעינן דליקנו ומה איכפת לן דנייד היכן שהם שלא במקום שביתה ומאי חיסרון איכא, וחזינן דאיכא חיסרון בעצם המים דנייד דלאו בר שביתה הם בשעה שהם נידי ובלא שייכות למקום השביתה דוקא.

לא קנו ד"א ויהא אסור להזיזם ממקומם והאיך יזכה בהם הממלא להיות ברשותו, ולמ"ד דחפצי הפקר אינם קונים שביתה יש לדון דאפשר דה"ה דאין להם ד"א, וממילא כל זמן שלא זכה בהם הממלא אינם בשום מקום ושפיר יכול הממלא לזכות ולהיות ברשותו.

וע"ל דכל הדין ד"א בשבת בדבר ששייך בו דין שביתה הוא רק לאחר שנתבטל לו כל הדין שביתה כגון בישן שלא קנה שביתה במקומו ובשבת אינו יכול לקנות שביתה כיון שלא היה בדעתו ובמחשבתו מתחילה לכך (כמו בספינה), וגם אינו נגרר אחר אחרים, ומעתה לא נשאר לו אלא מקומו וקונה לו מקומו ואינו יכול לזוז משם, משא"כ היכא שעדיין שייך בהם שביתה, אפי' שהשביתה תחול לאחר זמן באמצע שבת מ"מ האי דין שביתה שייש להם זה עצמו מונע מהחפצים לקבוע ולקנות את מקומם כאן בד"א כיון שהם שייכים למקום שביתתם ואפי' שלא חל עתה השביתה, ומשו"ה אינם קונים ד"א.

(והעיר לי ח"א דמדברי הרמב"ן שביאר החילוק בין ישן לספינה דישן כיון שקנה ד"א א"כ זהו מקומו ומשו"כ אינו קונה שביתה כשנייעור באמצע שבת שכבר יש לו מקומו, ואם כדברינו אדרבה שלא יהא לו ד"א בשביל שיהא לו שביתה כשנייעור, ויש לחלק טובא.)

וכתב הרשב"א בשם הראב"ד לחלק בין גשמים שירדו ביו"ט דכרגלי כל אדם לבור של הפקר דכרגלי הממלא, דכרגלי כל אדם היינו שאין להם שביתה כלל ואף כרגלי הממלא שזכה בהם אין להם שביתה כרגלי

שהוא קבוע במקומו ומשו"ה כשהוציא והו נכרים שלא מדעתו והניחוהו מחוץ לתחומו לא נעקר עדיין מהות השביתה שהוא בעצם עדיין במצב של שביתה וקביעות, (ואה"נ כשהוא בחוץ הוא אינו במקום ששם נקבע שביתתו) וממילא כשעקר רגליו ללכת אע"פ שהולך הוא לצד מקום שביתתו מ"מ כיון שהוא יוצא לדעתו ממקום למקום שהרי עכשיו אין לו אלא ד"א בחוץ ממילא חשיב שעוקר את שביתתו בעצם זה שהוא אינו קבוע אלא נייד ומהלך ממקום למקום, וממילא נעקר השביתה וגם כשחוזר למקום שביתתו אין לו אלא ד"א.

וישוב נתבאר יסוד זה בפלוגתת הראשונים בדינא דהוציא והו נכרים והניחוהו בדיר וסוהר דלר"ג הדין הוא דמהלך את כולה ורש"י ותוס' כתבו דהניחוהו בעיר דמהלך את כולה הוא רק כשמוקף מחיצות אבל עיר בלא מחיצות אינו מהלך את כולה רק ד"א, (ורק לענין שובת בעיר יש לו את כל העיר ואלפיים חוצה לו וכמו שביארו התוס' מז: והרמב"ן) אבל הרמב"ן חולק וסובר דאף בעיר בלא היקף מחיצות שפיר מהלך את כולה לר"ג כמו בשבת בעיר שיש לו את כל העיר גם בלא היקף מחיצות, ורגילים לבאר פלוגתתם דנחלקו מהו הדין דלר"ג דהניחוהו בדיר וסוהר דמהלך את כולה אף שלא שבת שם בער"ש האם הוא מדין דכל העיר כד"א חשיבא ומשו"ה חשיב למקום אחד של ד"א, וכך סובר רש"י וממילא הדין דכולה כד"א הוא רק כשמוקף מחיצות, דזהו הדין דהיקף מחיצות כד"א ואין כאן שום מעלה של "עיר" כיון שלא שבת שם ואי"ז מקום שביתתו, משא"כ הרמב"ן ודעימיה סברי דהא דמהלך את כולה דחשבינן ליה כאילו שבת שם

ונראה הביאור בזה ע"פ מה שנתייסד כבר כמה פעמים בהאי פרקא בביאור האי "שביתה" שחידשה תורה דאי"ז כמו שמבינים בפשטות שחל איזשהו דין על המקום ששובת שם או העיר ששובת שם חלות דין שביתה ונקבע שמקום זו עומד לו לשביתתו למשך השבת ואסור לצאת מכאן, אלא כל המהות של שביתה הוא בגברא דהאדם עצמו בביה"ש מתהווה בעצמו להיות שובת וקבוע אלא שכ"ז הוא ביחס לאיזה מקום ששם הוא קובע את עצמו, אבל עצם השביתה היא באדם עצמו שהוא השובת והיכן ששובת שם נקבע שביתתו, וממילא א"ש דבעינן שהחפצים ינוחו בשעת השביתה ולא יהא נידי כיון שהם השובתים ואפילו שאי"ז כלל במקום השביתה מ"מ עצם זה שהדבר השובת הוא נייד זה עצמו סותר למהות שביתה כיון שכל מהותו שהוא קבוע והכא הוא נייד ממקום מקום ואפילו שזה מקום אחר כלל מ"מ כיון שהוא אינו שובת כעת, מבטל את שביתתו ואינו קובעו ואתא שפיר.

ויסוד זה כבר נתייסד כמה פעמים, האחד הוא בהא דאיתא בגמ' לעיל מא: דהוציא והו והחזירוהו נכרים שלא לדעתו דאמר' כאילו לא יצא ויש לו אלפיים אמה, ומאידך אם הוציא והו שלא מדעתו וחזר לדעת דאין לו אלא ד"א, ולכאורה הדברים הם הפך הסברא ואדרבה כמו בהוציא והו שלא לדעת דלא הפסיד את מקום שביתתו ולכך אם החזירוהו שלא לדעתו כאילו לא יצא א"כ מאי גרע כשחזר למקומו לדעת אדרבה הרי אינו עושה מעשה יציאה מתחומו אלא מעשה חזרה, ולפי הסברא הנ"ל א"ש, דכיון דעיקר מהות השביתה הוא האדם השובת

אמנם דברי הראב"ד צ"ע, כיון דהרי שיטתו דכרגלי הממלא אינו דוקא הממלא הראשון אלא כל זמן שהוא אצלו וברשותו אז הוא כרגלו, אבל אם נתנו לחבירו מעתה הוא כרגלי חבירו וכן הלאה, וא"כ ע"כ שהביאור בדבריו שא"ז קנין שביתה של החפצים עצמם כמו אילו היו קונים שביתה לעצמם, אלא זהו טפלות לשביתה של בעליהם ורק זהו דינם דמשו"כ אסור להוציאם, וא"כ בפשטות האי שביתה וטפלות הוא רק בזמן שהם אצל בעליהם ולא קודם כלל, וא"כ מאי חיסרון איכא היכא שבביה"ש הוא נייד ומאי מעליותא איכא אי בביה"ש הוא ניחוי כיון שלא איירינן כלל לקנות שביתה עכשיו, וצ"ע.

וכהמשך שביתה מה שהיה לו בתחילת השבת בעירו וממילא לגבי העיר הוא כאילו שבת שם וזהו אפילו בלא מחיצות, (וזה ודאי דאין לו אלפיים אמה שזוהו רק במקום שביתתו שנקבע בער"ש וזהו עירו שהיה שם). ובביאור זה לשיטת הרמב"ן שחשיב כהמשך השביתה שהיה לו נחא טפי לפי יסוד הנ"ל, שעצם השביתה הוא האדם השובת ואינו נעקר ממקומו שהוא שם וממילא שייך לומר שאף אם הוציאוהו כיון שלאונסו יצא ממילא הוא ממשיך בשביתתו אלא שבתחילה זה היה בעירו ועכשיו הוא בעיר אחרת, אבל אם השביתה אינה אלא כלפי המקום א"כ מה שייך לומר שכאילו שבת שם.

הרב פינחס שטרנפלד

ביאור דעת רבינו יונתן בקביעת שביתה

דף מ"ט ע"ב **ועקירת מקום שביתה**

והק' הראשו' מאי שנא האי דינא שיש לו תחום ביתו מההיא דהיה בדרך ואמר שביתתי תחת אילן ולא סיים מקומו שאין לו אלא ד"א, וכ' רש"י לתרץ דשאני ביתו שמסתמא בביתו ניחא ליה למקני כשאין עירובו עירוב.

אמנם רבנו יונתן כ' לחלק באופן אחר דלא דמי דהתם הרי פשע שהיה לו לפרש דבריו ולומר אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפיים תהא שביתתי במקומי וכיון שלא אמר פושע הוא אבל האי ששלח ע"י שליח היה לו לשליח לדקדק בשליחותו. ויאמר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.

וייתכן אם כן לתלות נדון דנן בפלוגתת רש"י ורבנו יונתן דלרש"י פשיטא שאין לו אלא ד"א שהרי עקר עצמו ממקומו ולא קבע לו מקום אבל לרבנו יונתן עד כמה שעשה כן בשליחותו יכול לומר לתקוני שדרתיך לעוותי וממילא לא יופסד וישארו לו אלפיים אמה במקומו [כמו אותו שעירבו לו למערב ולא מפסיד תחומו].

אלא בזה צ"ב שהרי מה שעקר עצמו ממקומו לא היה כלל ע"י שליח אלא בזה גופא שרוצה לערב ולקבוע עצמו במקום אחר הרי שעקר דעתו ולבו מכאן ומה שעשה ע"י שליח הוא רק קביעת מקום חדש ומה לי ששלחו

מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום. ובגמ' מאי לא אמר כלום אמר רב לא אמר כלום כל עיקר דאפי' לתחתיו של אילן לא מצי אזיל ופירש"י דאין לו אלא ד' אמות שהרי עקר דעתו ולבו מכאן ותחת האילן נמי לא קנה וכ"כ רבנו יונתן כאן.

והנה יש לדון מה הדין בשנים שהיו מהלכים בדרך והיה אחד מהם מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו ואמר לו חברו אף אני איני חפץ לשבות כאן רק שאיני מכיר ולפיכך קבע לי שביתתי במקום שתשבות בו אתה, והיה זה האילן חוץ לאלפיים או שלא סיים ד"א מסוימות בזה האילן. לגבי הראשון דינו מפורש שאין לו אלא ד"א כאמור, ומה שיש לדון לגבי השני מי נימא דדינו כדין הראשון שאין לו אלא ד"א או דלמא קנה שביתה במקומו ויש לו אלפיים.

ובפשטות דינו כדין הראשון דהרי עקר עצמו ממקום זה ולא קבע לעצמו שביתה במקום אחר כדין דהרי אותה שביתה שקבע לו חברו לא עלתה לו וא"כ אין לו אלא ד' אמות.

אלא דלקמן ס. במתני' איתא מי שהיה במזרח ואמר לבנו ערב לי במערב אם רחוק מעירובו וקרוב לביתו מותר לביתו ואסור לעירובו.

אלא דיל"ע בעיקר דברי רבנו יונתן מדוע באמת יש סיבה לקנס, ולמשל בישן ממה נפשך אם צריך הוא לשבות להדיא הרי שאף ללא קנס אין לו שביתה ואם אינו צריך א"כ מ"ט קנסינן ליה ומה לי שלא פירש להדיא מקומו, וכן באילן עד כמה שעקר עצמו הרי שאף ללא קנס אין לו אלא ד"א, ואם לא עקר מ"ט קנסינן ליה.

ושמעתיה לבאר דברי רבנו יונתן באופן אחר [הרב פ. ק. בשם הרב א. ג.] דס"ל דכאשר נפקת לאדם השביתה מכח שטעה בקביעת שביתתו אמדינן דעתו דאדעתא דהכי לא עקר ושוב אית ליה שביתה במקומו מכח אומדנא אלא שאף אומדנא זו לא אמרינן לה בכל מצב - ובמקום שיש לקונסו לא אמרינן לאומדנא זו. [ואף שיש להקשות כנ"ל עד כמה שיש אומדנא א"כ אף שלא פירש מאי טעמא קנסינן ליה הלא יש אומדנא ומה חסר בזה שלא פירש וכקושיא לעיל, י"ל דשאני אומדנא שאינה סבה עיקרית אלא חיצונית ובה שייך לומר דבעינן שיפרש ואם לא פירש קנסינן ליה, וצ"ב]. ולפיכך ס"ל דישן או האומר שביתתי תחת האילן אף שעקר עצמו ממקומו מאחר ולא מהנו לו השביתה החדשה היה לנו לאמוד דעתו שחפץ בשביתה במקומו אלא מאחר ולא פירש באופן המועיל קנסינן ליה ולא "טענינן" לו לאמוד דעתו, אבל במקום שאי"ז תלוי בו וכגון שאמר לבנו או לשלוחו שוב אין סיבה לקונסו ואמדינן דעתו ומוקמינן לו בשביתה קמייאת במקומו.

ולפי הבנה זו לדברי רבנו יונתן במקרה דנן יוכל השני ללכת אלפיים אמה מאחר

לתקוני והלה עוות ולא קבע לו מקום חדש הלא סו"ס הוא עקר עצמו ממקומו.

ובאמת שזה צ"ב בעיקר דברי רבנו יונתן שם מה הוצרך לטענה זו - הלא לגבי מקום עירובו אין סברא זו מעלה ומורידה ומפסיד הוא את עירובו מאחר ולא הונח כדין באופן המועיל ולגבי מקומו הישן ג"כ אינה מועילה סברא זו שהרי עקר עצמו ודעתו בזה גופא שמינה את השליח לערב עירובו וזה עשה בעצמו ומה מועילה סברא זו.

ושמא נאמר שאף רבנו יונתן מודה לרש"י שביתו שאני ואין אדם עוקר עצמו מביתו על הספק ומה שהוצרך לסברא זו שלתקוני שדרתיך הוא מאחר והוא עצמו ביאר דקנסינן ליה כשלא פירש מקום שביתתו בצורה טובה ובגלל זה באילן או בישן בדרך אין לו אלא ד"א, וה"נ סלקא דעתך שיפסיד מאחר ולא פירש שביתתו במקום הראוי, לזה פירש שהכא אין לקונסו דלתקוני שדרתיך ולא לעוותי.

ולפי אף לרבנו יונתן בנדון דנן לא יהיה לו אלא ד"א שהרי עקר עצמו ולא קנה שביתה ולא מהני סברת לתקוני שדרתיך רק להפקיע הקנס אבל לא להעמיד לו שביתה.

[**אמנם** להבנה זו יוצא שלא פליג רבנו יונתן על רש"י בעיקר סברתו ומסכים ביסוד דברי רש"י והוא צ"ב ובבאורה"ל הביא בשם הלבוש כה"ג ונתקשה בדבריו, ומה שהוצרך רבנו יונתן ליישובו ולא הסתפק ביישובו של רש"י לחלק בין ביתו להולך בדרך, י"ל דמאחר וס"ל באילן שהוא קנס העמיד החילוק כבר בענין זה].

והמורם מכל הנ"ל דרבנו יונתן לשטתו בכל אלו המשניות דאף שעוקר עצמו ממקום שביתתו ישנה אומדנא שאם לא תועיל לו עקירתו לקבוע עצמו במקום אחר הרי שנשאר הוא במקום שביתתו הראשון רק דהיכא שיש סיבה לקונסו כגון כשלא פירש מקום שביתתו באופן המועיל קנסינן ליה ולא תועיל לו האומדנא, ובמקום שנתן לאחר לקבוע עבורו אין סיבה לקונסו דא"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.

אלא דעדין יל"ע דהנה המשנ"ב כתב שבמקום הצורך יש לנו להקל כדברי רבנו יונתן והיכא שבא בדרך בכהא"ג לא יפסיד שביתת מקומו כאשר יכול לטעון לתקוני שדרתיך [והוא דלא כרש"י שחילק בין ביתו למהלך בדרך], ומאידיך היכא שישב סמוך לעיר וחשב שאינו בתחום העיר אבל באמת היה בתחום העיר [והוציא בפיו ששביתתו במקומו פסקינן כהראב"ד שאין לו אלא שביתת מקומו ואין לו שביתת העיר, ואמאי לא נסמוך הכא על שיטת רבנו יונתן לקולא דאף היכא שאמר תועיל לו שביתת העיר והלא כל זה החילוק הוציא הראב"ד מכח קושייתו מ"ש אילן ממי שישב ולדברי רבנו יונתן לא דמי כלל דבאילן יש לנו לקונסו ובמי שישב אין לנו לקונסו, ומדוע לא נקט לשיטת רבנו יונתן כמו שהקל במי שהיה בדרך, והרי חדא שיטה היא.

ויש לדחות דמאחר ופליגי הראשון שם על רבנו יונתן וס"ל כהראב"ד הרי שסו"ס אית לן דינא דהוציאו בפיו גרע טפי וכמו שביאר הריטב"א דנחית לספיקא ואף שיסוד האי דינא מורם מכח קושיא זו שלדברי רבנו יונתן אינה

דאמדינן דעתו שלא חפץ בעקירתו ממקום זה עד כמה שלא יקבע לו מקום אחר ואין לקונסו מאחר ואין הוא הטועה אלא חבירו.

ובאמת שהמשנ"ב תי"א סק"ב הביא דעת רש"י ודעת רבנו יונתן וסיים דלטעם זה דרבנו יונתן אף אם היה בדרך ג"כ לא הפסיד שביתת מקומו ונראה דלעת הצורך יש לסמוך ע"ז להקל.

ולהעמדה זו א"ש נמי דבר נוסף דלעיל במשנה מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי ר"מ ר' יהודה אומר יכנס.

וביאר הראשון דאף שקבע שביתתו במקומו והפקיע עצמו משביתת העיר קונה הוא שביתת העיר מאחר ואמדינן דעתו שאלו היה יודע שהוא בתחום העיר היה שובת שם.

והק' הראב"ד מ"ש משנה זו שאמדינן דעתו ממתני' דאילן שאין לו אלא ד"א וכתב לחלק בין היכא שהוציא בפיו דאז לא אמדינן דעתו להיכא שלא הוציא בפיו.

אמנם רבנו יונתן שם פליג וס"ל דאף כשהוציא בפיו אומדים דעתו ויקנה שביתה בעיר.

ולמתבאר לעיל רבנו יונתן לשטתו דכל היכא שאין סיבה לקונסו אמדינן דעתו וממילא בישן סמוך לעיר שאין סיבה לקונסו שהרי לא ידע כלל שבתחום העיר הוא [ולא הו"ל למידע] יקנה שביתתו בעיר משא"כ באילן שיש סיבה לקונסו שלא פירש מקום שביתתו בצורה טובה לפיכך אין לו אלא ד"א.

כלל דאין זה שייך אחד לשני דהכא הלא סברא מקומית שעקר לעקירתו ולא חשיב עקירה בכהאי גוונא, משא"כ שם פליג על הראב"ד וס"ל דאין בדיבור אלימות על מחשבה ואינו עוקר עצמו טפי בדיבור מבמחשבה.

[ובעיקר קושיית הראב"ד י"ל דס"ל לרבנו יונתן לחלק בין היכא שנמצא בתחום העיר בלא שיודע אז אף שקובע עצמו לשביתה כאן אין בזה הפקעה על שביתה העיר מאחר ואינו יודע שנמצא בתחום העיר, משא"כ באילן שיודע הוא שנמצא במקומו ועוקר עצמו להדיא ממקומו ואומר שביתתי תחת האילן אז הוי עקירה].

ולפי המתבאר בדעת רבנו יונתן יש לדון במקרה דנן כשאמר לחברו שיקבע אף עבורו את מקום השביתה האם נחשב שעקר עצמו ממקומו בידיעתו וכל שנעזר בחברו הוא רק בקביעת המקום החדש וממילא לא תעזור סברת לתקוני שדרתיך ולא יהיה לו אלא ד' אמות או שנאמר שאף ע"ז כוון המשנ"ב שלדעת רבנו יונתן יהיה לו אלפיים מאחר ועוקר הוא לעקירתו ע"י בטול שליחותו של השליח לקביעת מקום עבורו והיינו דאין העקירה אלא ע"י השליח בזה שקובעו במקום אחר.

קשה כלל ועיקר, סו"ס דינא הכי הוא ולא תזוז מינה ולפיכך פה לא הקלו.

ושמא יתכן לבאר דעת רבנו יונתן באופן אחר והוא דס"ל דכאשר אמר לבנו או לשלוחו ערב לי במערב הרי שהעמדת השליח לקבוע עבורו מקום שביתה חדש היא עצמה עקירתו ממקום שביתתו וא"כ כאשר עוות השליח בטלה שליחותו ושוב אין את ההפקעה שהפקיע עצמו ממקום שביתתו והיינו דאין העקירה מאחר ודעתו שלא לשבות כאן, אלא מכח שנתן לשלוחו לקבוע עבורו מקומו במקום אחר, ועד כמה שעוות נתברר שאינו שלוחו כלל ולא נעקרה שביתתו, ולשון המשנ"ב בביאור שיטת רבנו יונתן הוא "והו"ל כאילו לא ערב כלל" והיינו כנ"ל שעקר לעקירתו.

ולפיז יתכן דכל מה שכתב המשנ"ב שבא בדרך לא הפסיד שביתתו הוא רק באופן שעקירתו היא מכח קביעת השליח אבל במקום שיעקור עצמו אף ללא קביעת השליח וכגון שיאמר להדיא אני איני שובת כאן אלא במקום שיקבע לי שלוחי, שמא בכהא"ג לא יהיה לו אלא ד"א דסו"ס עקר עצמו להדיא.

ולחנ"ל א"ש מה שפה אזלינן לקולא כרבנו יונתן ושם לא הזכיר מזה המשנ"ב

הרב בנימין שטרנבוך

בענין לרבע כריבוע עולם דף נ"ה ע"א

מקרה מזרחית צפונית וכו' הרי שהריבוע של רבי יוסי איננו ריבוע עולם.

וא"כ יש להבין אם זה לא ריבוע עולם למה סובר רבי יוסי שאפשר לרבע גם כן, אלא רואים שכל סברת ריבוע עולם הוא פשרה ולכן אם אינו יודע את ריבוע עולם יש פשרה אחרת, וכמו שכתב הנוב"י.

ושמא נאמר שכל זה רק אליבא דרבי יוסי אבל ת"ק חולק ע"ז וסובר שריבוע עולם דווקא יש להוכיח מהסוגיא בדף נא. שזה לכו"ע שמבואר שם שגם להעברה ד' אמות יש אלכסון ואומר רש"י שבהעברה אי אפשר לומר מרובע ועגול, ולכאורה למה אי אפשר לומר מרובע ריבוע עולם, (ואמנם יש מהראשונים שאומרים כן והמשנ"ב פסק להלכה כרש"י) ובעל כרחך כהנוב"י שכל ענין ריבוע עולם הוא הסכמה ופשרה וזה שייך דוקא בריבוע עיר של תחומין ולא שייך בכל ד' אמות לעשות פשרה.

ואפשר עוד להוסיף שאין כח דפשרה והסכמה של העיר לחייב מיתה למי שטלטל ולכן תחומין שהם דרבנן בהם שייך ריבוע עולם אבל העברה ד' אמות דאורייתא לא נאמר בה ריבוע עולם (ולפי"ז נראה דבי"ב מיל דס"ל שהוא מדאו' או למ"ד אלפיים דאורייתא אין דין של ריבוע עולם ויל"ע בזה).

ואולי יש לכאור בזה את ההו"א בגמ' שמרובע מרבעין אותו כריבוע עולם, שהו"א

יש דין בגמ' ונפסק בשו"ע שכשמרבעין את העיר מרבעין בריבוע עולם וכונוב"י תנינא נ"א נראה שכל ענין ריבוע עולם הוא סוג של הסכמה ופשרה שכתב שאם סימנו אחרת חל, ואם מחליטים כל אנשי העיר לשנות יכולים לשנות מריבוע עולם.

ודברים אלו נראים מאוד מחודשים עד כדי שהחזון איש כתב עליהם ישתקע הדבר ולא יאמר ואין הלכה כן ויצאנו לברר מקחו של אותו צדיק.

הנוב"י גופיה הוכיח מהרבינו יהונתן שכתב "טוב" לרבע בריבוע העולם ו"אנו נותנים עצה" משמע להדיא שזה רק טוב ועצה ואם רצו לרבע בכיוון אחר ודאי יכולים.

ויש להוכיח עוד מהברייתא נו. בא לרבעה מרבעה בריבוע עולם וסימניך עגלה בצפון ועקרב בדרום ואם אינו יודע לרבעה בריבוע עולם מרבעה כעין התקופה כיצד וכו' ע"ש.

נראה בלשון הברייתא שריבוע עולם וריבוע כעין התקופה איננו אותו ריבוע, שהרי לא כתוב ואם אינו יודע עגלה ועקרב היכן הם אז יש סימן אחר, אלא אם אינו יודע לרבע בריבוע עולם א"כ הריבוע של רבי יוסי איננו ריבוע עולם.

וכן כתוב להדיא בריטב"א שהריבוע של רבי יוסי איננו ריבוע עולם וכן מוכח מהמשך הגמ' שאומרת תנינא לא יצאה חמה מעולם

על מה שאמר שלא יוכל כל אחד לרבע איך
שהוא רוצה היה שלא יוכלו לשנות זאת כל
שבוע דחדא טעמא הוי.

ואולי ביאור מחלוקתם היא הא דאמר רב
משרשיא "ליתנהו להני כללי" האם
הכוונה שאי אפשר לרבע בצורה כזו ופליג רב
משרשיא או רק שזה לא דרום וצפון אבל
לרבע כך אפשר ולפי"ז רב משרשיא לא חולק
אלא מסביר.

היתה שריבוע עולם הוא דין גמור ולכך גם
מרובע מרבעינן וקמ"ל למסקנא שריבוע העולם
הוא פשרה ובעיר שיש כבר ריבוע העיר לא
צריך פשרה אחרת.

ואמנם החזון איש מדייק מההו"א דלא
כהנוב"י ואולי הנוב"י דייק מהמסקנא,
וצ"ב.

והנה החזו"א משיג על הנוב"י שאיך יוכלו
לשנות זאת כל שבת, ואולי הנוב"י סמך

הרב שלמה נוימן

בדינא דאין המשקולת יורד כנגדו דף נ"ח ע"א

ואהבלעה דמתני', אומר אני דמשום סיפא דמילתיה דשמואל נקט קדור ושבק הבלעה, דהא דקאמר (כ"ה לפי הגה' הב"ח שם) אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה, פירוש ואין שיפוע הירידה והעליה עולה למדת תחומה, היינו דוקא לענין קדור דהקילו חכמים כיון דהשיפוע הוא פחות מארבע אמות וגם יש טורח גדול בקדרו כיון שאין משופע, אבל בהבלעה שהוא יכול להבליעו בקל בחבל של חמשים אמה משפתו אל שפתו לא הקילו חכמים, ע"כ.

והיינו, דדוקא במקום קידור איכא להך קולא דאין צריך למדוד השיפוע, ומשא"כ במקום דעושין הבלעה ליכא להך קולא, והטעם כ' הרא"ש דבקיודור איכא טורח גדול ומשא"כ בהבלעה. (ועיי"ש ברא"ש מקודם לכך דכ' דכל דינא דבלא ניחא תשמישתיה הוא בהבלעה, הוא רק בכותל ולגבי הבלעה כיון דאיכא טורח, אולם היכא דצריך לקדר לא הקילו לו באומד אלא צריך לקדר).

וכהך חילוקא דכ' הרא"ש דאי דינו ע"י קידור אזי איכא להך קולא דמודדו מדידה יפה ואין מודד כלל השיפוע, להיכא שדינו ע"י הבלעה דליכא להך קולא. פסקו נמי הטור והש"ע. דבסימן שצ"ט סעי' ה' איתא לגבי גיא "ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ארבע אמות אז אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה מבליעו, ואם לאו, אינו מודד כלל השפוע של

א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה, ועיין להלן בגמ' שהוא שיעור פחות מד' אמות. והיינו דכאשר התרחקות שיפועו היא עד ד' אמות (ולא עד בכלל, אלא פחות מד' אמות) אינו מודד כלל את שיעור התרחקות זו. וכמאן דליתיה הוא, אלא מודד רק את הקרקע החלקה.

ועיין בתוס' (נח: בד"ה וכי, דכתבו דאין חילוק בין עמוק נ' לק' או אלף או אלפיים. וכן כתבו הראשונים דכ"ה מידות חז"ל דקבעו דעד שיעור ארבע אמות מודדים מדידה יפה ואין מודד כלל את השיפוע.

והנה ברש"י כ' (נח). "לא שנו דמקדר אלא הניחא תשמישתיה שמעוקם כל כך שאין חוט המשקולת יורד כנגדו כו' ". (ומש"כ 'ניחא תשמישתיה' כונתו דהכא הוא יותר ניחא מהיכא דחוט המשקולת יורד. אולם אין זה תלוי בניחא, וכמש"כ תוס' נח: בד"ה וכי, דשפוע ד' אמות של דבר מועט נוח להשתמש יותר מארבע אמות שיפוע של דבר גדול).

וברש"י נקט הך דינא על קידור, ועיין בתוס' נח. בד"ה ואם היה גיא מעוקם, דפליגי על רש"י וכתבו דקאי נמי אהבלעה. ואמנם דהרא"ש (סי' ו) כ' וז"ל "ומה שהזכיר רש"י קדור ולא הזכיר הבלעה אע"ג דקאי אקידור

והמבואר מזה דכיון דבאומד איכא קיום דין ההבלעה, ובעיקר הדין דההבלעה, ע"י טורח הוא בא, א"כ אף האומד שמקיים לדין ההבלעה, אית ביה נמי להך קולא דכאשר אין חוט המשקולת יורד כנגדו אי"צ למדוד השפוע. (ובאופן אחר קצת, דהבלעה דאומד, להקל עליו באה ולא להחמיר עליו באה). ודו"ק.

ועוד איתא בגמ' נח: וכמה עומקו של גיא, א"ר יוסף אלפיים. וברש"י "אלפיים, אבל יותר מכאן אפי' יכול להבליעו אינו מבליעו אלא מקדר", ועי' ריטב"א דכ' "דכיון שאין הבלעתו יתירה על עיקר תחומו של שבת מבליעו ומבטלו, אבל יותר מאלפיים אין מבליעו", ע"כ. וכע"ז כ' תוס' בד"ה אבל, בתו"ד שם "דכיון דהוי כתחום שבת אין להקל בו". והגם דביותר מאלפיים שאין מבליעו אלא מקדר לעולם הוא מודד את מדת התרחקותו ולא את מדת מדרונו (ושיעור של יותר מאלפיים דקא מיירי בו הש"ס הוא ביחס ל'עומקו', והמדידה דקא עסיק הכא גם בקידור הוא מידת התרחקותו ולא מידת עומקו). וא"כ יתכן דשיעורו אחר הקידור לא יהא יותר משיעורו ע"י הבלעה, מ"מ כיון דהוא שיעור יותר מתחומו של שבת לא סגי ליה ב'מעשה מדידה של הבלעה' אלא בעי 'מעשה מדידה של קידור' דהוא נעשה בגופה של קרקע, ולא מחמת ריבוי מידת הקרקע קא נגעו בה אלא מדין אופן עשיית 'מעשה המדידה' קא נגעו בה, (וכע"ז) אשכחן נח. ברש"י ד"ה ואם היה גיא מעוקם, בפירושו הראשון שם, דגיא שמדרונו משופע ונוח להילוך, מקדרין ולא מבליעין, עי"ש, ועי"ש בתוס' ד"ה ואם, והתם נמי הא ליכא ריבוי בשיעורין ע"י קידור יותר מע"י ההבלעה, וחזינן

ירידה ועליה אלא המישור של מטה ואפילו אם עמוק יותר מאלפיים". ועיי"ש מ"ב ס"ק כ"ב דהטעם משום שאין טורח בגיא בהבלעה.

והנה לגבי כותל והר איתא שם בטור ובשו"ע בסעי' ד' דאם הוא כל כך זקוף שאם יורידו חוט המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו ולמטה בשיפולו ארבע אמות אז אין צריך למדוד הירידה והעליה, אלא אם יש מישור בראשו, ואם אין מישור בראשו אינו מודד כלל. ועי"ש במ"ב סק"י ר"ל שימדוד המישור שלמעלה לבד, והטעם כיון שהוא זקוף מאד שאין רוחב השיפוע כי אם פחות מארבע אמות, וגם קשה לעשות שם קדור, בשפוע קצר כזה הקלו בו שלא ימדוד השפוע כלל, ובשעה"צ כ' מקורו מהרא"ש. והנה הוי אף לגבי כותל משופע ביותר שבהלוך ארבע אמות עולה עשרה טפחים דהקלו בו דאי"צ הבלעה אלא אומד בעלמא, וכדאיתא שם בשו"ע בהמשך סעיף ד' ואם הוא משופע יותר שבהלוך ד' אמות עולה עשרה טפחים, אז הקלו בו ולא הטריחוהו להבליעו וכו', אלא אם אין בו אלא חמישים אמה, ישער אותו כמה יש בו לפי אומד הדעת. והוא מדברי הגמ' נח: אמר רבא לא שנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש, אבל בהר המתלקט עשרה מתוך ד' אומדו והולך בו.

ויצ"ב דהא כיון דטעמיה דהרא"ש דבמקום הבלעה דגיא לא אמרי' להך קולא דבחוט המשקולת יורד כנגדו דאין צריך למדוד השפוע, היינו משום דהך הבלעה לית בה טורח. א"כ ה"ה בכותל זה דמשופע ביותר שדינו באומד א"כ נמי לית ביה טורח, וא"כ אמאי מקילינן גביה דבאין חוט המשקולת יורד כנגדו אין מודדין השיפוע.

'קידור' הוא, או דלמא דכיון דעיקר דינו הוא בהבלעה דהא רחבו חמישים הוא, ואף דהשתא דינו בקידור, משום היותו עמוק יתר מאלפיים, מ"מ עיקר דינו הוא בהבלעה, וקידור זה קיום דין ההבלעה הוא. וא"כ כיון דבר הבלעה הוא, א"כ לית ביה להך קולא דאין חוט המשקולת יורד כנגדו דמודדו מדידה יפה דאין מודד שיפועו, אלא צריך למוד שיפועו, וצ"ע.

והנה ברא"ש בסימן י' כ' בתירוצא דהש"ס אאיכא דאמרי, "התם כשאין חוט המשקולת יורד כנגדו הכא כשחוט המשקולת יורד כנגדו, וקאמר רב יוסף דאפילו יותר מאלפיים מבליעו, אבל קדור לא שייך ביה דלא הטריחו עליו לקדר".

ומבואר ברא"ש, דזה גופא קמ"ל באיכא דאמרי, דבחוט המשקולת יורד כנגדו קעביד הבלעה ולא קידור, וחזי' כאופן השני שנקטנו דכיון דעיקר דינו הוא בהבלעה לכך ליכא הכא לדינא דשמואל דכשאין חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה, דכיון דהכא עיקר דינו הוא בהבלעה, ובהבלעה ליכא להך דינא וכדלעיל בדברי הרא"ש.

ובטור והשו"ע נמי כ' כדברי הרא"ש אלו, דבסי' שצ"ט סעי' ה' כ' השו"ע לגבי גיא, דאם אין החוט מתרחק מכנגדו ד' אמות אז אם יכול להבליעו בחבל של ג' אמה מבליעו, ואם לאו (שאין יכול להבליעו בחבל של ג' אמה) אינו מודד כלל השיפוע של ירידה ועליה אלא המישור של מטה ואפי' אם עמוק יותר מאלפיים.

והדברים מפורשים גם ברא"ש בתוספותיו, וכן בריטב"א בסוגיין.

נמי דהוא דין ב'מעשה המדידה' שיעשה בגופה של קרקע ע"י קידור ולא בהבלעה).

ומתמה הגמ', איתיביה אביי עמוק ק' ורוחב ג' מבליעו ואם לאו אין מבליעו (ועיין רשב"א וריטב"א דשיעור ק' אמה הוא שיעור חשוב כחצר המשכן). ומשני הוא דאמר כאחרים, דתניא אחרים אומרים אפילו עמוק אלפיים ורוחב ג' מבליעו, איכא דאמרי א"ר יוסף אפילו יתר מאלפיים, ומתמה הגמ' כמאן, דלא כת"ק ולא כאחרים, ומשני התם (פלוגתת ת"ק ואחרים) שאין חוט המשקולת יורד כנגדו, הכא (מימרא דר' יוסף) בחוט המשקולת יורד כנגדו.

(ועי"ש בתוס' ד"ה איכא דאמרי) דלהך לישנא רב יוסף כלל לא קאי אהבלעה אלא אתי למימר לעיקר דינו דרב יהודה דכשחוט המשקולת יורד כנגדו אי"צ למוד כלל את השיפוע אלא מודדו מדידה יפה).

והנה יש להסתפק בהך גיא רחב ג' ועמוק יתר מאלפיים אשר דינו בקידור, מה יהא דינו היכא דחוט המשקולת יורד כנגדו, האם נמוד אותו מדידה יפה בלא השיפוע, וכדינא דא"ר יהודה א"ש, או"ד דליבעי קידור בכולו. ויסוד הספק הוא לדעת הרא"ש הנ"ל דכ' דכל הך דינא דכשחוט המשקולת יורד כנגדו אי"צ למוד השיפוע, אלא מודדו מדידה יפה את מקום החלק שבו, הוא רק היכא דבעי לעשות קידור הקלו עליו כיון שהוא טורח מרובה, אבל היכא דעושה הבלעה לא הקילו עליו. וא"כ מעתה הך גיא הרחב ג' ועמוק יתר מאלפיים האם חשיב שדינו בקידור ונקל עליו שלא לחשב את שיפועו כאשר חוט המשקולת יורד כנגדו דהא בר

הרב בנימין שטרנבוך

בענין צורת מדידת שיעור התחום דף נ"ח ע"ב

עוד קשה מהמשנה התם שרבן גמליאל צפה בשפופרת שלו עד היכן תחום שבת, והגמ' בחגיגה טז. שר"מ הולך אחרי אחר, ואמר לו אחר משער הייתי בעקבי הסוס עד כאן תחום שבת, ולא מסתבר שכל התנאים האלו נהגו כן בדיעבד.

והנה השו"ע כשהביא דין זה הוסיף וכתב היה מודד "תחום העיר" נראה שבהם מתורץ מה שהקשינו שכל הדין של חבל של פשתן הוא דוקא במדידת תחום העיר, ביאור הדברים דהנה מבואר בסוגיות שהיו ממונים לציין את תחום העיר כדי לקבוע את תחום העיר, את אותם ממונים חייבו חכמים לבדוק באופן זה של חבל של פשתן כדכתיב בקרא, משא"כ המודד לעצמו לצורך מדידה פרטית לא הטריחוהו חז"ל בצורת המדידה, וכמבואר במשנה הבאה שעוסקת במומחה שמודד את התחום ועוד דינים במדידת המומחה.

ובזה מתורץ מה שהקשינו מסברא ומגמרא, מסברא שמדידה היותר טובה ודאי צריכה להיות טובה, ולפי"ז המדידה בשלשלאות של ברזל היא טובה ומועילה אבל לא כדי לציין את תחום העיר, ועל השאלה מהתנאים שסמכו על מדידות דשפופרת ועקבי הסוס כנ"ל שזה לא היה מדידה קבועה.

וישוב ראיתי שרש"י בדף לה: פירש כן להדיא בד"ה אם אינו יכול להבליע וז"ל בפרק

כתוב בגמ' תניא א"ר יהושע בן חנניא אין לך שיפה למדידה יותר משלשלאות של ברזל אבל מה נעשה שהרי אמרה תורה ובידו חבל המידה והיינו שחבל של פשתן מיועד למדידה של תחומין.

והמאירי הביא בדין זה מחלוקת ראשונים האם כוונת הגמ' שאפילו חבל של פשתן כשר למדידה, וכ"ש שלשלאות של ברזל כשרים למדידה, או שמכיון שכתוב בפסוק ובידו חבל המידה והכוונה לחבל של פשתן א"כ דוקא חבל של פשתן כשר למדידה אבל שלשלאות של ברזל פסול למדידה.

והשו"ע בסימן שצ"ט פסק כמו הצד השני שאפשר למדוד את התחום דוקא בחבל של פשתן.

ולכאורה שיטה זו קשה מסברא ומגמרא, מסברא שהרי מאחר שהגמ' מעידה שחבל של ברזל יפה למדידה א"כ מה הסברא שלא יועיל למדוד בשלשלאות של ברזל, ומגמרא שכתוב בתחילת פרק רביעי שמי ששבת בבקעה ואינו יודע תחום שבת מודד אלפיים פסיעות בינוניות וזה ודאי אינו בחבל של פשתן דהא אסור לו לטלטל.

ובאמת הא דבשבת מודד אלפיים בפסיעות כתב הביאור הלכה שזה דוקא בדיעבד ולא שהותר.

פשתן יפה הוא למדידה, ועוד צ"ב למה בהלכות סתם דבריו ולא בירר האם חייבים חבל של פשתן או לא.

ובאמת ביסוד הדברים קשה איך לומדים מפסוק ובידו חבל מדידה לאסור מדידה בברזל, והרי לא נאמר הפסוק בפרשת תחומין והוא ודאי אסמכתא א"כ למה רבנן אסרו במדידה אחרת.

והנראה בזה שהרמב"ם למד שבכל מדידה יש מעלות וחסרונות וכמבואר בראשונים לגבי מדידה כנגד ליבו שיכול לשקוע אבל בארץ גם יש חסרון כשהארץ אינה ישרה, וחז"ל בחרו מדה ממוצעת למדוד כנגד ליבו, הוא הדין במדידה בשלשלאות של ברזל או בחבלים של פשתן לכל אחד יש מעלה שחבל של פשתן הוא יפה למדידה בגיא ולכך כתב הרמב"ם בפירושו שזה ראוי להיות מפשתיים הכוונה בגיא, והדין בגמ' שאין לך שיפה למדידה משלשלאות של ברזל הכוונה במקומות אחרים ולפי הרמב"ם קמ"ל הגמ' שגם שם מועילה מדידה על ידי חבל של פשתן, א"כ ודאי שבמקום שיפה למדוד בשלשלאות של ברזל מועיל גם למדוד בשלשלאות, ובזה מובן מדוע ממשיך הרמב"ם את ההלכה של צורת המדידה בחבל של פשתן לדין של גיא, שצ"ב מה השייכות ביניהם, לפי"ז זהו הטעם ושורש הדין שמועיל בדיקה תמיד בחבל של פשתן.

ובזה מובן התנאים שמדרו בשפופרת ובפסיעות הסוס, שזה היה במקום שצורת מדידה זו היתה צורה טובה.

כיצד מעברין היא היה מודד ורוצה לסיים תחומיה עיר ולעשות שם סימן עכ"ל הרי להדיא ברש"י שכל הדין של חבל נ' אמה הוא דווקא כשרוצה לעשות סימן.

ואולי זהו כוונת הביאור הלכה שחילק בין לכתחילה לבדיעבד, שאין כוונתו שמהני בדיעבד אלא מדידה חד פעמית היינו אם בדיעבד אינו יודע התחום מהני למדוד בכל מדידות שיודיעוהו את תחום שבת צ"ע.

והרמב"ם הביא דין זה בפכ"ח ה"א "אין מודדין אלא בחבל של חמישים אמה לא פחות ולא יתר ובחבל של פשתן כדי שלא ימשך יותר" מבואר בלשונו שלא חילק בחילוק השו"ע שדוקא כשמודדים תחום העיר, ועדיין דעתו צ"ב מה הכוונה כדי שלא ימשך יותר האם זה שיעור של מינימום שזה מה שצריך לימשך ולא יותר וכפסק השו"ע, או שזה שיעור של מקסימום שעד כאן יכול לימשך ולא חייב לימשך כלל ואפשר למדוד גם בשלשלאות של ברזל.

בספר מחנה ישראל נקט בדעת הרמב"ם כהצד השני שזה שיעור של מקסימום ואפשר למדוד בשלשלאות של ברזל.

ולכאורה ברמב"ם בפירוש המשניות נראה שלא כדבריו שהרמב"ם כותב "זה החבל ראוי להיות מפשתיים" מבואר בדבריו שהוא ראוי להיות מפשתיים ולא מדבר אחר ואפילו לא שלשלאות של ברזל, ואמנם צ"ב שכתב נגד הגמ' שבגמ' מבואר שחבל של פשתן אינו יפה למדידה רק מועיל מטעם שהתורה אמרה, וברמב"ם נראה שחבל של

ראש החבורה הרב הגאון רבי דוד סטפנסקי שליט"א

בענין עקירת מקומו דף ס' ע"א

דעתו שיפסיק שביתתו כאן רק אם יצליח לקנות מקום אחר, אבל בא בדרך אינו כן, ולכאן סברתו דבא בדרך בעי למיקני מקומו ולהחליט ששובת כאן וכיון שלא יכול לקנות במקומו אסור לזוז ממקומו דלא קנה מקומו, אבל כשנמצא בעירו בעי להוריד שביתת מקומו ולעקור למקום אחר בזה אמרינן דכל שלא קבע מקום אחר נשאר שביתת עירו. ולפי"ז אם סמוך לעיר ולא התכוין לשבות בעיר אלא במקום אחר והיה יותר מאלפיים אמה אף העיר לא קנה דהא לא נמצא בשביתת העיר, ואולי תלוי ברמב"ן ובשאר ראשונים דיבואר בס"ד לקמן.

ולקושיא זה מציינו עוד תירוץ בריטב"א דהביא פי' ר"י וכתב דעירו הוי שביתה של עיקר, ואין אדם עוקר שביתתו בקל, משא"כ במקום שביתתו ע"י שהניח עירוב, ונראה לכא' דהוי תירוץ אחר, דלא כתב דאיכא אומדנא, אלא דלעקור שביתת עירו יותר קשה.

ובביאור הדברים נראה בס"ד דהנה בסוגיא דדף מה. מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי ר"מ, ר"י אומר יכנס. ובביאור פלוגתתם מציינו בראשונים לכא' כמה הסברים, שיטת הרשב"א והריטב"א כאן דמי שישב יודע שנכנס שבת וחשב שרחוק מהעיר ונתכוין לשבות במקומו, אך אם היה יודע שקרוב לעיר היה רוצה לקנות בעיר. וס"ל דאמדינן דעתו דרוצה לקנות שביתתו בעיר וקונה, אולם ר"מ

מי שהיה במזרח ואמר לבנו ערב לי במערב, במערב ואמר לבנו ערב לי במזרח אם יש הימנו ולביתו אלפיים אמה ולעירובו יותר מכאן מותר לביתו ואסור לעירובו.

וכתב ברש"י ואע"ג דאוקמינן בשלהי מי שהוציאווהו דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה וכו' אלמא אמר שביתתי רחוק מאלפיים לא יזוז ממקומו, הנ"מ בבא בדרך דבמקום פלוני לא יכול לקנות דרחוק מאלפיים, ובמקום רגליו לא היה ניחא ליה דלקני אין לו שביתה כלל. אבל בעומד בביתו וכו' דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני ומוכיח מסוגיא גבי נתגלגל ספק מבעוד יום, ה"ז חמר גמל ולא אמרינן לא יזוז ממקומו וכו'. מבואר ברש"י דכשיש סיבה לא לקנות במקום שהניח העירוב אי עומד בדרך ואין מעליותא למקום שנמצא שם לא קונה כלל, אולם אם נמצא בעירו קונה עירו, ומטעם דמסתמא ניחא ליה למיקני. נראה דבעינן לאומדנא דיש סתמא שבעי לעירו, אף דלכא' בבא בדרך נמי אי לית ליה מקום שהניח עירובו דלא הוי מקום מסוים לכא' ודאי ניחא ליה, לשבות במקומו דהא אי לא קונה שביתה לא יזוז ממקומו אפ"ה מבואר דאינו כן אלא כיון דלא התכוין לשבות במקומו לא קונה, וצ"ע.

וסברא זו כתב בתוס' מט: דהקשו מ"ש מהא דנתגלגל, ותירצו דבעומד בעירו לא עקר דעתיה מעירו ודעתו שאם לא יקנה שביתה שיהיה לו תחום ביתו, וכתבו דכשנמצא בעיר

דתחום בתר קרתא גריר, וכתב דאף שלא נמצא בעיר עצמה כיון דבתחום או אפ' למעלה מי' דחשיב כאילו נמצא בתוך התחום חשיב כאילו נמצא בעיר ושובת בה. ובפלוגתא ר"מ ור"י לכאן ביאר סברת ר"י דבתר קרתא גריר ונמצא בעיר וס"ל לכא' דכשהתכוין לשבות בתחום, כיון דבתר העיר גריר חשיב כאילו התכוין לשבות בכל מקום זה דהכל חשיב אחד ומש"ה קונה העיר, ור"מ דפליג ס"ל דליכא האי סברא דגריר בתר העיר וכששבת בתחום לא שבת בעיר אלא בתחום ומדובר שהתכוין לשבות שם ומש"ה לפחות קונה מקומו. ולכא' יש להק' דהא מצינו לעיל דבהתכוין לקנות בתחומו אף כשנמצא בעיר קונה במקום תחומו ואי ליכא אלפיים לתוך העיר אסור בכל העיר אלא רק עד מקום שמגיע, [ואיכא פלוגתא אי לן בעיר אי יכול לחזור אולם אי לא לן ודאי דאסור לו לחזור והחידוש שמוותר לו ללכת במקום דליכא עירוב וביחוד לרמב"ן בעצמו דס"ל דאיסור תחומין זה ההליכה בעצמה מחוץ לתחום א"כ הוא הולך שלא בתחומו, ואף י"ב מיל שייך בעיר גדולה כנינוה וכעין דאוריתא תקון.]. וצ"ל דגרע, דאי התכוין לשבות בתחום בתר קרתא גריר וכאילו התכוין לעיר, ואי נמצא בעיר והתכוין לשבות בתחום מיגרע גרע והפקיע מהעיר ובעי לקנות רק תחומו וצ"ע מה הביאור בזה הא מיגרר גריר. וברמב"ן לעיל בסוגיא דנתנוהו בדיר וסהר, כתב לחלק דאי נתנוהו בעיר קונה אף עבודה ולא בעי מחיצות ופליג על רש"י, ואי נתנוהו בעבור העיר אין לו אלא ד' אמות, ובפשטות הביאור דאי שבת בעיר עבודה גריר בתרה וטפל לה וכל שלא יצא מעבודה עדין בעיר, אולם אי נתנוהו בעבור העיר

פליג וס"ל דכיון שהתכוין לשבות במקומו קונה מקומו ולית ליה האי אומדנא או דלא מהני, ולדברת החידוש בר"ג, דלר"מ קונה מקומו דהתכוין לשבות שם, ולר"י עבדין אומדנא. ואפשר לדון אי כיון שנמצא בתחום "עיר" בעי לשבות בעיר ולא דוקא עיר שעתיד ליכנס שם, או דוקא בעיר שעתיד ליכנס שם וברצונו לשבות שם, [רק בער"ש ס"ל שלא יכול ולכך התכוין לשבות בחוץ] בזה אמרינן דקונה בעיר, **ובדברי ר"מ דס"ל** דקונה מקומו כתבו בראשונים דלא דמי למעשה דר"ג ור"י דהלכו בספינה ואמר להם שמוותר להם ליכנס דהתם ברצונם לקבוע בעיר רק לא ידעו אם יצליחו ליכנס לתחום העיר ומש"ה אמר להם שקנו שביתה בעיר, אולם הכא שהיה בחוץ והתכוין לשבות במקומו קונה מקומו ואסור ליכנס לעיר לר"מ, ור"י פליג וס"ל דכיון דברצונו ליכנס לעיר, אף דס"ל דא"א ומש"ה התכוין לקנות מקומו, קונה העיר דאמדין דעתו דבאי לעיר, ואפשר דכיון דלא קונה מקומו משום האומדנא שוב קונה העיר כבספינה דאף ר"מ מודה בזה, או דס"ל לר"י דכיון דאיכא אומדנא דברצונם לקנות עיר מהני, ולכא' תלוי בפלוגתא המשנה לקמן דודאי בישן בעי לקנות שביתה ואמאי אינו קונה לפחות לאומדנא ור"י הא ס"ל התם דאין לו אלא ד' אמות ואמאי הכא יש לו הכל, וביותר דמצינו אומדנא דמהני למעביד דבר שעשה כאילו לא עשה, אולם היאך מצינו שע"י אומדנא יקנה עוד ולהנ"ל אתי שפיר דכיון דרצונו לבוא לעיר קונהו לולא דקונה אחרת במקומו ואי מבטלין מקומו ע"י אומדנא קונה העיר.

ברמב"ן לעיל וכן בריטב"א לקמן הביא מהר"מ בר שניאור דאיכא סברא

שנמצא בתחום העיר לא חשיב שנמצא בעיר, ונמצא בעיר כיון דעבור טפל לעיר מותר אף עבורו וכשבער"ש מחליט שקובע מקומו בתחום העיר, וקובע שמקומו דוקא בחוץ כדי שיוכל ללכת משם והלאה א"כ נקבע תחומו שאח"כ כחלק ממקום שביתתו והעיר לא.

ולפי"ז אפשר דס"ל לרמב"ן דאיתא תרתני, גם שכל התחום נחשב כחלק מהעיר וגם שהתירו לו לצאת מחוץ למקומו אלפיים, ומש"ה כששבת בעיר בער"ש מקומו הוא אף בתחום. אולם בשבת שא"א להחשיב למקומו איכא רק האי דהתירו לו לצאת, עד אלפיים. ולדבריו יש לדון בהיה סמוך לעיר אף שלא התכוין לבוא לשם כיון דבתר קרתא גריר קונה כל העיר. ואף שהולך לעיר אחרת אי נמצא בתחום עיר קונה כל העיר.

ואפשר דנחלקו בזה הרמב"ן והרשב"א והרישב"א דהיה סמוך לעיר בעירו והתכוין לשבות במקום אחר, ולא הצליח לקנות במקום שאמר דהיה רחוק מאלפיים או שהתגלגל, דאי בעינן לסברא דאומדנא דבעי לישאר "בעירו" דאי בעי לקנות מקום אחר אפשר דלא אמרינן אומדנא לקנות מקום, רק לא להפקיע מקומו ומש"ה בעירו דאי לא קונה נשאר בעירו מהני, אולם אי בעי לקנות המקום השני דלא היה עירו לא אמרינן אומדנא. ולרמב"ן דס"ל דבתר קרתא גריר לכא' ודאי ליכא האי סברא כלל, אלא דקנה בתחום קונה בעיר, וא"א ע"י אומדנא לקנות ובהתכוין לקנות חוץ לתחום, לכא' התבטל לגמרי מקומו רק אולי איכא סברא דלהפקיע העיר יותר קשה, ועדיין צ"ע.

לא קונה העיר דהעיר לא טפילה לה, ולכא' סותר לדבריו דבתר קרתא גריר והנמצא בתחום קונה את כל העיר. ובאמת בדעת רש"י חילק דבשבת באור מחיצות מבעו"י אף שלא מוקף מחיצות קונה העיר ואף תחומה דכאילו הוא מהעיר, ובנתנוהו דוקא בתוך המחיצות, ובעיבורה לא דשנא בקניית התחום בערב שבת. או דחזינן היכן נמצא בשבת דנתנוהו לא קונה תחום אלא נותנים לו מקומו שנמצא וחזינן היכן לא חשיב דיצא ממקומו, ובביאור הדבר אפשר להוסיף דדנו באחרונים בעיקר האי דינא דנתינת אלפיים אמה אי אמרינן דמקומו של אדם הוא העיר ואלפיים מסביביו דאף זה חשיב כחלק מהעיר, או דמקומו הוא העיר בלבד, וכל שלא יוצא אלפיים מהעיר לא חשיב שיצא ממקומו דנתנו לו אלפיים חוץ למקומו, ואי נימא דדינא דאלפיים וי"ב מיל דאורייתא הוי דין אחד דתיקנו כעין דאורייתא, לכא' מדברי הרמב"ן דחשיב דבי"ב מיל הוי דין דהולך באיסור י"ב מיל ומש"ה אי היה מותר לו ללכת משום פקוח נפש לא נחשב בי"ב מיל, א"כ חזינן דכל הי"ב מיל הוי באיסור, רק הא גופא דכל שלא עבר י"ב מיל לא הוי איסור [י"ע מ"ט ליכא חצי שיעור]. א"כ ה"ה האלפיים לכא' חשיב דהולך כל חלק באיסור ואי נימא דכל האלפיים חשיב מקומו א"כ ליכא איסור כלל, ואולי שנא האלפיים מי"ב מיל וצ"ע, אולם אפשר דבקונה שביתה מער"ש בעיר אמרינן דאף התחום הוי כחלק מהעיר, ואפשר דאף הגיע לתחום כיון דבתר קרתא גריר בבא בער"ש וקונה שביתה כיון שחשיב אף שנמצא בעיר קונה העיר והתחום והכל נחשב כהעיר, אולם כשמגיע בשבת וחזינן היכן נמצא אף

הרב דוד טולנפלד

בגדר התקנה שעכו"ם אוסר לטלטל דף ס"א ע"ב

הר"מ כתב בפ"ב מעירובין הי"ב שוכרין מן הגוי אפי' בשבת שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משהו פרוטה כו', ואפש"ל שתוס' למד כהר"מ שהשכירות אינה ודאית אלא תקנה שיהא היכר וע"כ למסק' שדירת עכו"ם לא שמה דירה ורק חכמים החמירו אפשר לתקן שיעשה העכו"ם ביטול רשות או עירוב בשביל היכר בלבד אף שלא מודה בעירוב ולא יועיל לפי האמת כלל ועל כן צריך לפרש מ"ט תקינו שכירות טפי מעירוב וביטול.

רש"י כתב בד"ה ר"א בן יעקב אומר עד שיהו שני ישראלים, דרין בשני בתין ואוסרים זה על זה רשות העכו"ם חלוקה מהן ואוסר העכו"ם על בתיהם והן אוסרין על בתי העכו"ם מלהוציא לחצר דשויה רבנן לדירת עכו"ם דירה כדאמר לעיל כו' ע"כ, ולכא' אי ס"ל דרבנן שויה לדירת עכו"ם דירה לא יהני שכירות להיכר בלבד כיון שסו"ם יש לעכו"ם דירה, וא"כ השכירות היא ודאית ותקשי קושיית תוס' מ"ט הגמ' מבארת רק למסקנא הטעם שמועילה רק שכירות.

החזו"א בס' פבא, כתב לפרש"י שלמ"ד דסגי בשכירות רעועה אי"צ לשכור את כל החצר, אע"ג דאי חשבינן דירת עכו"ם דירה אינו בדין שיהא מועיל שכירות כהאי דהא סו"ם חצר דשותפין היא וכי מפיק מביתו לחצר

תנן הדר עם העכו"ם בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו ר' אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה, מסקנת הגמ' בדף סב,א שעכו"ם לא היה צריך לאסור כיון שדירת עכו"ם לא שמה דירה אלא משום גזרה שמא ילמוד ישראל ממעשיו של עכו"ם הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם, ואמור רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם ואין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם עד שישכיר העכו"ם ולא ירצה העכו"ם להשכיר, ופליגי ר"מ וראב"י האם גזרו גם על ישראל יחיד הדר עם העכו"ם אף שאי"ז שכיח.

דירת עכו"ם לאו שמה דירה

תוס' מקשים בד"ה ועכו"ם לא מוגר וז"ל וא"ת ומעיקרא דס"ד דטעמא משום דדירת עכו"ם שמה דירה מ"ט דעירוב לא מהני ושכירות מהני וי"ל דעירוב וביטול בדין הוא דלא מהני שאין העכו"ם מכיר בהן אבל יודע הוא שישאל קונה רשותו בשכירות אבל השתא דאסיקנא שהוא כדיר של בהמה ומן הדין לא בעי מידי צריך הוא לפרש מ"ט תקינו רבנן שכירות טפי מעירוב וביטול ע"כ, צריך לבאר מ"ט למסק' א"א לומר שלא מהני עירוב וביטול משום שאינם מכירין בזה ולא יהא לזה משמעות.

ששויה רבנן לדירתו דירה אי"ז שאמרו דאינו כבהמה, אלא שהחשבנו בדין את דירתו לדירה וע"כ הוא אוסר.

במה נפסל העירוב מחמת העכו"ם

בדברי ראב"י שרק כשיש ב' ישראלים הנכרי אוסר דנו האם גדר התקנה הוא שהעכו"ם מונע מהישראלים לעשות עירוב או שנחשיב דירתו לדירה וצריך לערבו כמו כל דיירי החצר וכיון שאינו יכול לערב מחמת תקנת חז"ל ממילא לא יועיל העירוב לישראל כיון שלא כל בני החצר מעורבין.

השו"ע בסי' שפ"ב, א פסק הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, ובגאון ציין על מש"כ השו"ע ואוסרים זה ע"ז את דברי רש"י הנ"ל שכתב ובאין לערב בנייהו, ולכאור' נראה דהיינו לומר שהגוי אינו אוסר מחמת שאין כל בני החצר מעורבין אלא שכשיש עכו"ם הרי הוא פוסל את העירוב וממילא אוסרים הישראלים מלטלטל, דאל"כ אלא דנתנו לו דירה מ"ט רק כשבאין לערב ומה כוונת רש"י בזה, אמנם לכאור' אפשר"ל דכוונת רש"י לגמ' לק' סגב שכשיש ב' ישראלים ועכו"ם וא' מהישראלים ביטל רשותו לחבירו ס"ד דהגמ' שם שסו"ס יש כאן ב' ישראלים ויאסרו בטלטול, ולס"ד זו צ"ל שהפ"י בדברי ראב"י עד שיהיו שני ישראלים אוסרין היינו ל"ד אוסרין בפועל וכגון כשלא ביטלו זה לזה אלא שבעצם הם אוסרין זה על זה שהרי הם דרים בב' מקומות אף שבפועל אינם אוסרין, ועל זה אמרה הגמ' שכשמבטלי רשותיהו חד לגבי חד אי"ז שכיחא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו, וא"כ

קא מפיק מרשות לרשות מ"מ כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"ם ושב דירת עכו"ם כדיר של בהמה ואינו אוסר ע"כ, וא"כ אף לרש"י י"ל כתי' תוס' כיון שלמסק' דירת עכו"ם דירה רק מתיקון חכמים כ"ז עד שישכיר הימנו וע"כ צריכה הגמ' לבאר מ"ט לא תיקנו שכשיעשה עירוב או ביטול לא תהא דירתו דירה.

הר"מ בפיהמ"ש כתב העיקר אצלנו דירת נכרי לא שמה דירה ומן הדין היה שלא נצטרך עמו לעירוב לפי שלא קנה כלום כדי שנצטרך לקחת ממנו רשות אבל נתנו דירה ואמרו שהוא אוסר ואין לנו דרך לעשות עמו עד שנשכור רשותו כו' ע"כ, מפורש בר"מ שלמד ג"כ שחכמים שוויה לדירתו דירה, ובע"כ כמש"כ החזו"א שאף שנתנו לו דין דירה, כל שיעשה שכירות כתיקון חז"ל תשוב דירת עכו"ם להיות כדיר של בהמה דאל"כ יקשה היאך כתב בפסקיו שהשכירות היא לא ודאית אלא היכר בלבד, אמנם היעב"ץ מגיה בפיהמ"ש דצ"ל אבל נתנו לו דין דירה והיינו שלא נתנו דירה בפועל אלא דינו כמו שיש לו דירה, ויש לדון האם הגיה כך משום מש"כ הר"מ בפסקיו שמהני שכירות של היכר בלבד ובע"כ דאין דירתו דירה, א"ד שס"ל מסברא שלא נתנו לו דירה שהרי כבר יש לו בית בחצר ובע"כ שרק החשיבו דירתו לדירה ולהחשיב לדירה אי"ז נתינת דירה אלא איך ההתייחסות לדירת עכו"ם וכיון שדירת עכו"ם אינה דירה כיון שהוא כבהמה סו"ס גם אחרי התקנה הרי הוא כבהמה וע"כ זהו רק לגבי הדין מחשיבים את דירתו לדירה, ולפי היעב"ץ אפשר"ל שאף לרש"י

מענתה אי נימא שגדר הדין לפי ראב"י שכשיש עירוב בין הישראלים הרי הוא רק מונע את העירוב של הישראלים הכא הרי אין הישראלים חייבים בעירוב שהרי מוקמינן כרבנן שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת וא"כ יש רק ישראל אחד הדר עם העכו"ם ורק משום דשכיחי דדיירי יאסור והיאך יאסור והרי אין עירוב שיפסלנו ובע"כ שכל הנך ראשונים ס"ל שגדר האיסור הוא שהגוי מצריך שבעצם יערבו גם אותו ולא רק פוסל עירוב וכיון שהוא גם דר בחצר וא"א לערב עמו ממילא אסור החיצון בטלטול ככל חצר שלא עירבוה.

בדברי הגמ' בדף סבא אין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי למד הר"מ פ"ב מעירובין ה"י שהפי' הוא שישראלים שעירבו במקום נכרי אין עירוב הישראלים עירוב ואין כוונת הגמ' לומר שנכרי אינו יכול לערב כהבנת תוס', וא"כ משמע שס"ל לר"מ שחז"ל תיקנו רק שהעכו"ם פוסל את העירוב של הישראל שאינו מניחם מלערב ולא שתיקנו שצריך בעצם לערב גם את העכו"ם.

אמנם בכיאה"ל רס"י שפ"ב בד"ה אז מבואר שלמד שהעכו"ם אוסר משום שהשוו חכמים דירת עכו"ם לדירת ישראל והיינו שאוסר מטעם שצריך בעצם לערב גם אותו, ובדיבור הבא שם למד בדברי הגמ' שאין עירוב מועיל במקום נכרי כמו שלמד הר"מ שאירי כשישראל עירב שאינו מועיל כשיש עכו"ם ודן להוכיח מלשון זה שיצטרפו קודם לשכור מהנכרי ואח"כ לערב ובלא"ה לא יועיל ואמנם מסיק שם דבדיעבד מסתברא דגם אם קודם עירבו ה"ז עירוב, ועכ"פ נמצא דא"ז מוכרח

י"ל דלאביי שם שאין אוסרין יהיה הפי' בדברי ראב"י שרק אם אוסרין בפועל הרי זה אוסרין זע"ז דבלא"ה אי"ז שכיח, ולפי"ז מש"כ רש"י ובאין לערב בנייהן היינו לומר שכוונת ראב"י בדבריו אוסרין זע"ז אי"ז שיש ב' ישראלים שיש להם ב' בתים אלא כוונת ראב"י שהישראלים באין לערב בנייהן ולאפוקי כשביטל חד מהן. וזו כוונת הגאון בציינו את דברי רש"י.

ואי נימא דזו כוונת רש"י לא יקשה שמחד ברש"י הנ"ל משמע שהגוי רק מונע מהישראל לערב וברש"י שהובא באות א' מבואר שרבנן שוויה לדירת עכו"ם דירה וכצד ב', כיון שגם הכא אין כוונת רש"י שהעכו"ם רק פוסל את העירוב אלא כמשנת"ב.

הגמ' לק' סהב מביאה א"ר יהודה אמר שמואל ישראל ונכרי הדרים בחצר פנימית וישראל דר בחיצונה בא מעשה לפני רב ואסר ולפני ר' חייא ואסר ולפנימי התיר רב, ומסקנת הגמ' דאתי כר' אליעזר בן יעקב דאמר שנכרי אוסר רק כשיש שני ישראלים האוסרים זה על זה, והכא חשיב ב' ישראלים אוסרין זה על זה דאתי כר' עקיבא דרגל המותרת במקומה אוסרת דהינו הישראל שגר בפנימית שאינו חייב שם בעירוב אוסר על החיצון מחמת דריסת רגלו ונמצאו ב' ישראלים בחיצון אוסרין זה על זה, ובראשונים שם מביאים את הראב"ד שכתב שאפשר להעמיד גם אליבא דרבנן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת, והכא ה"ט שהחיצון אסור אף שאין כאן ב' ישראלים אוסרין זה על זה משום דמ"מ שכיחי דיירי ומה שראב"י הקל בישראל אחד ה"ז רק משום דלא שכיח דיירי ישראל חד בהדי גוי והכא הא שכיחי דיירי, כ"ה ברשב"א ריטב"א ור"ן.

להיות יחיד במקום נכרי לא היתה משמעות לתקנת שכירות מן הגוי שסו"ס יערבו היהודים ביניהם ויהיו כיחיד במקום נכרי שס"ל לראב"י שאינו צריך עירוב, ובע"כ שסו"ס אינם דיור אחד ממש שיהיו כיחיד במקום נכרי אף שהם מעורבים לגבי עירוב.

ויש להקשות אף אם נימא שיהני העירוב הכא למיהוי יחיד במקום נכרי ולחמן בר ריסתק לא יאסור לא תיקשי מה הועילו חכמים בתקנתו, כיון שאי נימא שכשיש גוי לא שייך כלל לעשות עירוב וכפשטות הלשון שאין עירוב במקום גוי א"כ בעלמא לא שייך להתחיל את עשיית העירוב ולהיות יחיד במקום נכרי כיון שהגוי לא מאפשר כלל עשיית עירוב משא"כ כשמערבין כל החצרות יחד ללא חצר הגוי ככלחמן בר ריסתק יהיו יחיד במקום נכרי וא"כ הועילו חכמים בתקנתם כשהגוי נמצא בחצר עם ישראל ומה תי' התוס', ובע"כ שתוס' למדו שהגוי אינו מונע עשיית עירוב אלא שהחשיבו לדירתו דירה וכיון שאין דבר שיפסול את עצם עשיית העירוב אם יועיל עירוב של כל החצרות להיות יחיד במקום נכרי ה"נ יועיל בכל חצר עם גוי שיערבו רק הישראל ויהיו יחיד במקום נכרי כיון שהגוי לא יפסול להם את העירוב.

שנוכח מלשון הגמ' לפי פי' הר"מ שעכו"ם רק פוסל עירוב ולא אוסר מחמת שדירתו דירה, ומה שנקטה הגמ' לשון זו יתכן שכיון שבאמת אין דירת הנכרי דירה וא"א לערב עמו א"כ אהני התקנה רק שמחמת כך לא יועיל עירוב הישראל שהיה צריך להועיל.

איחא בגמ' בדף סג,ב ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק אמרו ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו אתו אמרו ליה לאבבי אמר להו זילו בטילו רשותיכו לגבי חד הוה ליה יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר, שיטת תוס' בד"ה בטילו שלולי הביטול לא היה אפשר לטלטל מהבתים למבוי כלל וע"י הביטול יכול זה שביטלו לו להוציא מביתו למבוי ואם החצרות היו פתוחות זו לזו ועירבו החצרות יחד הביטול הועיל עוד שגם זה שביטלו לו יוכל להוציא כלי בתיהם למבוי שנעשין הכל אחד ע"י עירוב, וממשיך תוס' ומכל מקום יחיד במקום נכרי לא חשיב על ידי עירוב שאם כן לעולם לא היה צריך לשכור, וכע"ז בתור"פ וז"ל וא"ת כיון דהם פתוחות זו לזו ועירבו יחד א"כ ביטול למה לי הא עירוב משוי ליה כחד והוה ליה יחיד במקום גוי [וי"ל] דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן להצריך שכירות מן הגוי ע"כ, פי' שאם עירוב יועיל

הרב בנימין אלטמן

בגדר האיסור בדר עם הנכרי דף ס"א ע"ב

שיצרכו עירוב וביטול הא לכא' כל עיקר התקנה שאוסר הנכרי היא היכ"ת להביא איסור שאין לו אפשרות תיקון אלא בשכירות, והכי הו"ל לתוס' למימר צריך הוא לפר' כיצד מהני מה דתיקון שישכור [בשביל שלא ילמד ממעשיו]. ולכא' מב' בתוס' דעצם מה שגוי אוסר ומחייב איזה תיקון יש בזה תועלת שלא ילמוד ממעשיו, ורבנן הוסיפו עוד וגזרו עד שישכור ולהכי מדקדק אמאי תיקנו דוקא שכירות. וכן יש לדקדק בל' הרמב"ם שמתחילה כ' שגוי אוסר ושוב הוסיף דאין עירוב מועיל משמע דהם ב' ענינים [ובהמ"מ גבי האחין וכו' משמע ל"כ], וכן כ' הטור (שפ"ב).

אמנם גם לתוס' אין הגדר כפשוטו שתיקנו שגוי אוסר כישראל דא"כ מה תי' תוס' דכיון דמסיק דדירת עכו"ם אינה דירה צריך הוא לפרש וכו' הא השתא נמי כיון דתיקנו שאוסר א"כ בעי' תיקון ככל דיני עירובין וכיון דאינו מכיר בעירובין פשיטא שלא יועיל בו עירוב, ואכן כ"כ בתור"פ, ובשי' התוס' צ"ל דאע"פ שהנכרי אינו מכיר בעירוב מ"מ אי"ז סברא שלא יהא שייך בו עירוב אלא דאי בעי' תיקון מדינא אינו מועיל אבל החיוב מגזירה דרבנן אינו נחשב לצורך בתיקון אלא רק היכ"ת לחייב תיקון.

ובשי' התור"פ דגם למסקנא מדינא ל"מ עירוב בנכרי, י"ל דס"ל דכלל ל"ש בו ענין עירוב וכלשונו דלא בר עירוב הוא.

מעיקר הדין דירת עכו"ם ה"ה כדיר של בהמה ואינה אוסרת ורבנן גזרו כדי שלא ילמוד ממעשיו, וגדר הגזירה מב' בל' רש"י (ד"ה ראב"י) והריטב"א דמדרבנן דירת הנכרי שמה דירה, וכ"מ בגמ' דאילו אמרי' דירה בלא בעלים שמה דירה גם גוי היה אוסר בדלית' והיינו משום דתיקנו דדירתו דירה. וחז"ל הוסיפו בגזירתם דלאיסור הנכרי לא יהי עירוב וביטול עד שישכור. ובפשטות וכ"מ ברש"י (ד"ה אלא דכו"ע) ובריו"נ - אי"ז ב' דינים אלא שתיקנו דדירת העכו"ם תפריע ותטריח את הישראל ע"י שתאסור איסור כזה שאין אפשרות לתקנו בעירוב אלא בשכירות ועכו"ם הרי לא מוגר. ובה מב' דהנה בצדוקי וכותי מה שאוסרים הוא מדינא שהרי מדינא דירתם דירה [וכ"מ בתור"פ] ובהם התקנה היתה שלא יועיל ביטול, וא"כ צ"ב מה זה שייך לתקנה בנכרי [כמב' בתוס' שזו תקנה אחת אגב שאסרו בעכו"ם אסרו בצדוקי], אלא שעיקר התקנה היא שיהא איסור שלא ניתן להתירו בעירוב, ולצורך זה בנכרי החשיבו את דיורי הנכרי ובצדוקי בטלו דל"מ עירוב וביטול.

אולם בתוס' (ד"ה ועכו"ם) נר' ל"כ, דכ' דלהס"ד דדירת עכו"ם הוי דירה הא דל"מ עירוב וביטול רשות לפי שאינו מכיר בהם אבל השתא דמסיק דדירת עכו"ם אינה דירה צריך הוא לפר' מ"ט תקינו רבנן שכירות טפי מעירוב וביטול, וצ"ב ל' התוס' מה הצד

דירה [וכן גרים בסוגיין הריטב"א] ומ"מ היכא דלית' הקילו כיון דדירתו כבהמה וכל מה דהקילו היינו לענין החצר אבל מביתו אסור דסו"ס דירה היא.

והנה אי נימא שכל תקנת חז"ל היא להביא מצב שהגוי מחייב שכירות כדמשמע ברש"י א"כ היאך יתכן שגוי יאסור מביתו [והיינו מכח תקנת חז"ל דדירי גוי הוו דירה] ומ"מ אינו אוסר.

ולכאוי מוכרח מזה [בש"י הריטב"א ותור"פ] דודאי בכדי לחייב שכירות רבנן תיקנו דירין ואפי' היכא שאינם גורמים לשכירות דדירת עכו"ם שמה דירה מדרבנן, אלא דאין בכחה לאסור היכא דליתיה [והטעם יל"ב משום דהוי דירה גרועה [כהנ"ל מתור"פ] ולכך הקילו דדוקא היכא דאיתיה אוסר החצר דלהא בעי' חשיבות של דירה מעליא בכדי ליחס אליה את החצר, אבל לענין עצם דירי הבית יש לדון את הבית בפנ"ע כדירה גם בליתיה, או באופ"א י"ל דהקילו רק כשלא נראים הדיריים במציאות דהיינו כשליתיה, אבל בית גם כשליתיה נראה מקום הדיריים במציאות, למ"ד דירה בלא בעלים שמה דירה].

נמצא שיש לחקור האם כל התקנה היא כדי להגיע לחיוב שכירות [או כנתב' עתה התקנה היא דהדירין 'אוסרים' עד כדי שלא יועיל מידי אלא שכירות] או דעיקר התקנה היא לחייב תיקון והוסיפו נמי וחייבו דוקא שכירות.

ב. **יש** לחקור עוד היאך דירי הנכרי אוסרים את החצר האם זה ככל דירי ישראל, או דזה דין איסור בעירוב, ואע"פ שהרי לר"מ ודאי אין איסור הנכרי שייך לעירוב מ"מ לראב"י

עוד אפי' דס"ל לתור"פ שאין הגדר בדירת הנכרי שאסורה רק כהיכ"ת לצורך תיקון העירוב, אלא שמדרבנן חייבו גם דירי נכרי ולהכי אם אינו בר עירוב לא מהני בו תיקון זה הנדרש לדירי הנכרי. וכן משמע בתור"פ לק' (סו.) שבי' מה דמהני שכירות בנכרי משום דשכירות מפקיעה דירת הגוי שהיא גרועה דדירת גוי לא שמה דירה, משמע מהל' 'מפקיעה דירת הגוי' שתיקנו דיריים אלא שאינם חשובים ואפשר להפקיעם בשכירות [דרך משל מש"כ הרשב"א בדין שכירו ולקטו דמהני לנכרי].

אולם בחזו"א כ' הטעם דשכירות מהני [אע"פ שלא שכר את כולה ועי' קה"י] דכיון שקיים את תיקון חז"ל מעתה חוזרת דירת הנכרי להחשב כבהמה [וכ"כ לב' ענין שכירו ולקטו], וצ"ב מ"מ היאך התירה השכירות את הדירה ומדוע שחז"ל יבטלו בכה"ג את איסור הדירה, ויל"ב [להיפך מד' תור"פ] עפ"י הנ"ל דכל מה שאסרו חז"ל הוא היכ"ת בשביל מטרת התיקון א"כ כשעשה מקצת תיקון סגי בהא לקיים רצון חז"ל [אמנם משמע מד' החזו"א דקודם שקיים תיקון חז"ל חשבי' לה כדירה גמורה ורק אחר שקיים התיקון יותר לא אסרו חז"ל].

והנה מבוי' בגמ' דנכרי אוסר דוקא כשאיתיה אבל בליתיה לא תקנו שיהא דירה ומ"מ דקדקו הראשו' [בגוף הגמ' היה מקום לומר כשפ"א] דלהוציא מביתו של הנכרי אסור גם בליתיה לנכרי, ולקמן פה. מבוי' ש"י רש"י דכדי לאסור הוצאה מהבית אי"צ בעלים בפועל, וכ' הריטב"א ובתור"פ דאין להוכיח כן מהכא משום דהכא קיימי' למ"ד דירה בלא בעלים שמה

דעירוב ל"מ לעני"ז, וצ"ל דהכא שאני דהעירוב רק גורם שנדון את זכותה של החצר במבוי כאחת דה"ה חצר אחת ודיוורים אחדים ואינם אוסרים זע"ז במבוי].

והנה במ"מ כ' בשם הרשב"א דהאחין שאין אוסרין זע"ז לא חשיבי כב' ישראלים וכדתנן במתני' אוסרים זע"ז וכמ"ש רש"י ובאין לערב בו, דאין עירוב מועיל (ביהגר"א), וצ"ע דלכא"ו זה סותר לראשו' בדף סה: דישאל ונכרי בפנימית וישאל בחיצונה הנכרי אוסר גם לרבנן [דרגל המותרת אינה אוסרת] דאע"פ שאין הישראלים אוסרים זע"ז מ"מ שכיח דדירי בכה"ג, והרישב"א כ' דאף שאי"ז במשמעות הגמ' שם אך מ"מ כ' ס"ל לגמ' בדף סג: דאף כשבטלו זה לזה והווי כיחיד מ"מ פריך הגמ' דיאסור הנכרי כיון דשכיח דדירי הכי, הרי מב' דהא דאמר' אוסרים היינו רק כדי שיהא שכיח לאפוקי ב' ישראלים בב' חצירות, וא"כ ק' מדוע האחין וכו' דאינם אוסרים לא חשיבי כב' ישראלים.

ולכא"ו אפ"ל דמה דבעי' אוסרים היינו כדי שיחשבו לב' ישראלים מחולקים ולא כאחד, ולכך בישאל ונכרי בפנימית וישאל בחיצונה אע"פ שאינם אוסרים מ"מ הרי איכא ב' ישראלים מחולקים, וכן בדף סג: דביטלו רשותם במבוי לחד מ"מ חלוקים הם בדירתם ואע"פ שבמבוי ה"ה כאחד מ"מ לענין שיהא שכיח תליא בדירה, משאי"כ אחין שאינם מחולקים. ועי' שעה"צ (סק"ב וג').

אך עדיין צ"ב טעם הד' מדוע שיקבעו חז"ל שנחשבים לב' רק כפי גדרי 'אוסרים', ועוד דבהגר"א משמע שהנכרי אוסר את העירוב, וכן

גדר התקנה שמה שאוסרים זע"ז ממשיך ולא ניתקן בעירוב.

ויש לחקור עוד האם הגדר הוא שהדירה אוסרת כישראל שדירתו אוסרת, או דילמא דאי"ז כגדרי דירה בישאל אלא ש"נכרי" אוסר.

והנה הב"י הביא פלוגתת המרדכי ושו"ת הרא"ש (כ"א, ד) בב' חצירות א' של ישראלים וא' של נכרי האם הנכרי אוסר להוציא מחצירו לחצר הישראלים כשאין לו דריסת הרגל שם, דהמרדכי אסר והרא"ש מתיר, וכ' הרא"ש הטעם דדירת עכו"ם ה"ה כבהמה ואינו אוסר אלא כשדר עמהן כדי שלא ילמד ממעשיו, ולכך הכא אפי' איכא ב' ישראלים מותר כיון שאין לו דריסת הרגל עליהם, כי לעולם אין הגוי אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרים זה על זה. ונר' ברא"ש שיש שייכות בין הא דבעי' דריסת רגלו של הנכרי להא דבעי' אוסרים זע"ז.

ולכא"ו הב"י דגוי אין בכחו מצד עצמו לאסור אלא דוקא היכא שבאים לערב ולקבוע את מצב הדיוורים בחצר בהא אוסר הנכרי שאין לערב ולקבוע כך את מצב הדיוורים ביחד איתו, ולכך נמי היכא שאין לו דריסת הרגל לא נקבע כאן מצב של דיוורים ביחד עם הגוי.

וכ"כ באבן העוזר (שפ"ב ג) דהרא"ש ס"ל דגזירת חכמים היתה דהנכרי מבטל את עירובן ולכך דוקא כשיש לו דריסת הרגל. וכ' דמה"ט נמי ס"ל לרא"ש דב' בתים בחצר אחת נחשבים כישראל א' לענין לאסור המבוי, והיינו משום שאת עירובם בחצר אין הנכרי אוסר וא"כ הווי כחד ע"י העירוב [צ"ב הא כ' התוס']

דאיכא דריסת הרגל [לכאוו' הבי' כהנ"ל, אלא דצ"ב מדוע לא ניח"ל לפ' כך בריטב"א].

ועדיין ק' מנלן הא מילתא לאפוקי האחין שאינם אוסרים זע"ז הא כ' הראשו' דכל מה דתנינן אוסרים היינו לאפוקי מילתא דלא שכיח כב' ישראלים הגרים בב' חצירות ואין דריסת רגל מא' לב'.

ואפ"ל דאמנם עיקר מה דתנינן אוסרים הוא כדי שיהא שכיח אך הא מיהא שמעי' דאיירינן בשייכות של דריסת הרגל [דלכך תנינן אוסרים דלר"ע אסור בהא] ושמעי' בדרך אגב דגדר האיסור הוא ריבוי הדוירים עם הנכרי ולאפוקי ב' ישראלים בבית אחד דאי"ז ריבוי דוירין.

ועינים הדבר דאין הגדר שפוסל את העירוב ילד"ק בעבוה"ק דכ' דאפי' ישראלים רבים בבית א' חשיבי כחד ואע"פ דשכיחי דדיירי דלא חילקו חכמים בדבר' ומשמע כעין לא פלוג שנתנו חז"ל גדר שנכרי אוסר היכא שאוסרים זע"ז שאז נחשבים לרבים [דומיא דמש"כ שם דב' שאוסרים סגי אע"פ שמועטים], ולא כ' שכל גדר התקנה היא שהנכרי אוסר העירוב.

והנה לק' סה: היכא דאתא גוי בשבת ושכרו ממנו ב' תוס' דלא חוזר העירוב לקדמותו ושאי מנבי חצר שלא עירב א' מהם דנכרי לא חזי לעירוב לכך מבטל את העירוב לגמרי, ומינה יליף הרשב"א (מיוחסות, ובשו"ע שפ"ב ז') לנפסק זמן השכירות דחוזר ומערב [והיינו בנפסק בחול], ולכאוו' מבוי' דכשנכרי אוסר אין כלל חשיבות לכך שיש

נתב' דמשמע ברא"ש וכמש"כ באבה"ע, וא"כ דוקא כשאוסרים ממש.

ואולי גדר האוסרים אינו רק שחלוקים אלא ה"ז שיעור של ריבוי אנשים' דכשאוסרים זה על זה היינו משום שהחצר נחשבת לרשות רבים ובכה"ג של ריבוי דוירין בשיעור שאוסרים זע"ז בהא גם הנכרי נחשב לחלק מהדוירים, ולכך אפי' היכא שאינם אוסרים אם זה ריבוי דוירים דהיינו ב' ישראלים החלוקים זה מזה בהא הנכרי אוסר, ולא דוקא שאוסר את העירוב אלא העיקר שמצטרף אף הוא לחלק מהדוירים שזוהי המשמעות של לאסור את העירוב שגם הוא נחשב לדוירים בחצר בשותפות עם הישראלים ואינם יכולים לערב בינם לבין עצמם.

ולכך בישראל בפנימית וכו' אפי' שאינם אוסרים מ"מ החשיבו חז"ל לעני"ז את דריסת רגלו על החיצונה שעל ידה יש הצטרפות של ריבוי דוירים וא"כ בכלל זה שהמקום חשיב גם למקומו של הנכרי, והחשיבו כן משום שבפנימית יש דוירים משותפים ממש עם הנכרי, ולכך בכדי לאסור הגדירו חז"ל את המצב בחיצונה למקום משותף לרבים [בריטב"א נקיט ל' "קנס"], וכן בדף סג: דביטלו מ"מ מיקרי ריבוי דוירים כיון שבמציאות איכא ריבוי דוירים [דהחצר לא ביטלו] וע"י דריסת רגלו במבוי איכא במבוי צירוף של ריבוי דוירים. ועי' גאו"י שכ' דהריטב"א (סה:): דלא מצריך אוסרין אלא כדי שיהא שכיח פליג ארשב"א בעבוה"ק דב' אחין בבית אחד אינם אוסרים, וכ' דאף הרשב"א לא קאמר בדף סה: דלא בעי' אוסרים אלא משום

תורת עירוב אך לכא' אי"ז הטעם אלא הכרח דע"כ ל"מ, כדמשמע ברמב"ם שכ' דאין עירוב וביטול מועיל משמע דזה עיקר התקנה ולא משום דא"כ בטלת וכו', וכן ברשב"א בעבוה"ק כ' דאין עירוב וביטול עושה ליחיד [ואביי דס"ל דמהני ביטול זה לזה כ' התנו"ח דפליג על סתמא דגמ' דאין ביטול במקום נכרי, ובגאוי"י כ' דאביי מפרש לה שאין ביטול לנכרי [ערמב"ם] אבל זל"ז מהני], אולם במשנ"ב כ' הטעם דל"מ ביטול זל"ז משום דא"כ בטלת וכו', ועי' תוס' סו. שדנו היכא דהעכו"ם רוצה להשכיר אם מהני ביטול זל"ז.

ולרמב"ם והרשב"א דנקטו בל' דאין עירוב וביטול מועיל לכא' הבי' דהא גופא תקנת חז"ל חז"ל דלא יהני תיקון אחר [להטריחו שלא ידור עמו], ולהני' ניחא טפי דכיון שיש בחצר את סיבת איסור הטלטול שדיורים עם נכרי הם דיורים עם חיסרון של איסור טלטול א"כ קבעו בזה שהתיקון היחיד הוא לסלק את שורש הבעיה, אע"פ דאם ב' הישראלים יגורו מעתה בבית אחד ודאי דיהני דמעתה יהיו כישראל יחידי שלא גזרו בו, מ"מ זהו דוקא כשבאמת קרה שינוי מציאותי אבל עירוב וביטול שזה חלות דין שמועיל להחשב כאחד בהא י"ל דכשהצריכו שכירות הפקיעו כל דין אחר שלא יהני.

באופן אחר יל"ב דאין הנכרי אוסר כעין מה שישאל אוסר בדירתו את החצר אלא הוא גדר אחר לגמרי דעצם קיומו של הנכרי אוסר בלא קשר לרשותו בחצר, ולהכי את"ש טפי מה שאוסר גם בדריסת הרגל אע"פ שאין לו דירה.

עירוב, והיינו דאי"ז ענין למה שאוסר הנכרי. אך צ"ב מדוע הוא כך הרי גזירת חז"ל שגם דיורי הנכרי חשיבי דיורים [אלא דצורת התיקון היא דוקא שכירות].

ולכא' מבו' מזה דאין רשות נכרי אוסרת כמו ישראלים דבישראלים כל בעלות ובעלות אוסרת ומחייבת תיקון והעירוב מצרפה, אבל נכרי מחייב תיקון אחר דהיינו לסלק את רשותו בשכירות וא"כ כל עוד לא נסתלק חשיב שיש כאן [באופן חיובי] ד' שגורם איסור ולא שייך לעשות צירוף הישראלים להתיר הטלטול בשעה שיש כאן דין אחר שאוסר טלטול.

וביתר ביאור, י"ל דהנה סיבת האיסור של נכרי היא הדיורים המשותפים עם הנכרי דלכך אמרו חז"ל שמצב זה יביא חיסרון דהיינו שדיורים אלו המשותפים עם נכרי יהא בהם איסור טלטול, וא"כ מש"ה אמרי' דבטל כח העירוב דמה שייך לצרף רשות כשבעצם הרשות נקבע שיש חיסרון של איסור טלטול. וזה את"ש להנתב' שהגדר באוסרין זע"ז שיש ריבוי רשות שמצורפות עם הנכרי דלהכי נקבע האיסור על עצם הרשות שהיא המצב שגורם את האיסור, אבל אם אין דין אוסרין ואפי' האחין חשיבי כב' א"כ גורם האיסור אינו הדיורין אלא ריבוי האנשים וא"כ יתכן שזה לא קובע בעצם הרשות איסור טלטול.

ובהא יל"ב ג"כ מה דאין עירוב וביטול במקום נכרי, ואמנם אביי ס"ל דמ"מ ביטול זה לזה מהני שיחשבו כיחיד במקום נכרי אך לרבא דפליג א"כ גם זה כלול בהא דאין ביטול במקום נכרי, וצ"ב מדוע אכן ל"מ שמבטלים זל"ז ונעשים כיחיד, אמנם בגמ' קאמר דא"כ בטלת

בעי' סילוק כל א', אך אי נימא לא כירושלמי [קצת משמע כן בב"י דדוקא בגוי ולא כל ביטול וצ"ת] צ"ב מאי שנא שכירות, ולהנ"ל ניחא שכל האוסר הוא הנכרי ולא דירתו לכך צריך לשכור מכל א' [ואולי גם ענין השכירות הוא "מעשה" של ביטול הנכרי לכך צריך מעשה לכל א'].

ושמא מיישך שייך ענין זה לחקירה האם רבנן תקנו שגוי אוסר וחייבו נמי שכירות, או שהכל ענין א' שתיקנו שיאסור איסור המחייב שכירות דוקא, דלצד הא' נר' שהדירה היא האוסרת וכישראל, ולצד הב' ילה"ס.

ועיי' שיבלי הלקט (צ"ז) לענין 'מחנה' שפטררו חכמים מעירוב מה הדין ביש שם נכרי האם אוסר או דילמא דמיקרי אין אוסרין זע"ז, עיי"ש, ובב"י (שס"ו) כ' עליו זה אי"צ לפנים דכיון שאי"צ לערב הוו כיחיד, ועי'.

ג. **שי'** מהרי"ל - במג"א (שס"ג כ"ז) הביא ד' מהרי"ל דכשנכרי בעיר מוקפת אין לטלטל יותר מד"א אפי' כלים ששבתו בתוכה דהוי כרמלית, וצ"ב מאי גרע מבני חצר שלא עירבו דמותר לטלטל בחצר כלים ששבתו בה, ולכאו' מב' דס"ל שאין התקנה שדיורי הגוי חשיבי דירה, אלא דאפי' בלא"ה אוסר דרבנן גזרו על עצם השהות עם עכו"ם שאוסרת בטילטול.

והנה הגר"א הק' ע"ד הרמ"א (שמקורם בב"י בשם מצאתי כתוב) דישאל שהשכיר לחבירו אע"פ ששייר לו תפיסת יד חשיבי כב' ישראלים, והק' הגר"א הא אינם אוסרים זע"ז ומ"ש מאחין, וכ' דאפשר דשיטה זו פליגא ואוסרת גם שם, ואכן בב"י מב' דס"ל לשיטה זו דהא דב' ישראלים בבית א' חשיבי כחד אי"ז

[ועיי' תוס' עה: דהק' דהיכא שב' ישראלים אוסרים זע"ז יאסור הנכרי בדריסת רגלו מדינא, והנה לא הק' כן התוס' בדף סה: מדוע דוקא לר"ע אסורה החיצונה, דהא ודאי דבעי' אוסרים זע"ז וכל' תוס', אלא דהנכרי האוסר ס"ל דאפי' בלא שיהא לו דירה יאסור [ובחזו"א כ' ל"כ, ועיי"ש שכ' דנכרי מיקרי רגל האסורה] וצ"ע אם חזרו מזה התוס' בתירוצם.]

ובהא יל"ב מה דנכרי אינו אוסר בדליתיה [ולגי' ריטב"א אפי' אם דירה בלא בעלים שמה דירה] דכיון שעצם הדירין של נכרי אינם אוסרים אלא ה"ה כדיר של בהמה ואמנם תיקנו חז"ל שדירתו תהא דירה אך זה רק כדי שיהא חשיבות לקיומו כאן אך לא דירתו האוסרת אלא קיומו של הנכרי אוסר ולכך כשליתיה חסר בעיקר גדר הגזירה, ולהוציא מבית הנכרי בהא אפי' דליתיה מ"מ בביתו לא חשיב שחסר את קיומו כאן בפועל.

ובהא נמי יל"ב מה דכ' הב"י והרמ"א בשם הגה' אשר"י דאם דרים חמשה נכרים בבית אחד צריך לשכור מכולם, וצ"ע מ"ש מעירוב שאם דרים בבית אחד מערב אחד מהם (עב). [ואכן כ"כ הריטב"א], ובשלמא בשי' הגהאשר"י י"ל דזהו המשך לדבריו שכ' שצריך לשכור בכל ער"ש והיינו כדי להטריח עליו שלא יגור עם הנכרי ולכך נמי צריך לשכור מכל נכרי, אבל השו"ע (סעי' ו) פסק שאין צריך לשכור בכל ער"ש [גם בב"י לא נר' שזהו טעם הגהאשר"י דמדמה לה לישראל ונכרי הדרים יחד וכו'].

אמנם בירושלמי איתא כן גם לענין ביטול [וצ"ת בפוס'] והיינו שלגבי סילוק רשות

ובענין שכירו ולקיטו הנה שי' רש"י והתוס' דשכיר של נכרי נותן עירוב, וכ' הטור ובתורא"ש ובתור"פ דהוא שלוחו של נכרי, וצ"ע מה שייך שליח לנכרי הרי כל עיקר התקנה היתה לשכור מהנכרי כדי שלא יגור עמו ומה שייך שישראל יתקן עבורו בעירוב, ולכאור' מבו' מזה דעיקר התקנה היתה שגוי אוסר אלא דתיקנו שכירות ולהכי היכא שע"י שלוחו נותר עיקר האיסור ממילא לא שייך להצריך שכירות.

דא' נימא כצד זה דגדר התקנה היתה להביא לידי שכירות א"כ צ"ל שגדר שכירו הוא אחרת, עי' ריו"נ דה"ה כבעלים.

משום דבעי' אוסרים אלא משום דהוי מילתא דל"ש, והנה שיטה זו מצוין שמקורה ממהרי"ל, וי"ל דהמהרי"ל לשיטתו כהנ"ל דאין גדר התקנה שדירתו דירה א"כ אין האיסור שייך כלל ל'דירותים' עם הנכרי ולכך גם אי"צ 'אוסרים זע"ז' אלא העיקר דדירי באופן דשכיח.

ומשי' המרדכי (בב"י) דנכרי אוסר גם כשאין לו דריסת הרגל על החצר הסמוכה מבו' נמי שאף אם גדר התקנה שתקינו לגוי דירה אך מ"מ אין הגדר שאוסר מדין דירה דהא אין לו דריסת הרגל [וכ' באבן העוזר דלשיטתו י"ל דב' בתים בחצר אחת חשיבי כב' ישראלים לענין המבוי].

הרב שלמה נוימן

האם צריך לשכור מן הנכרי בכל שבת דף ס"א ע"ב

לפרש"י הינו דיוכל הישראל למלאות החצר בספסלין וקתידראות, (ועין בב"ח שפב.ב. דמשמע מדבריו דהבין פשט דברי רש"י דיוכל למלאות ספסלין היינו שמתנה עם הנכרי ע"מ שיוכל לטלטל במבוי. והוצאת הספסלין והקתדראות הוא לתא דטלטול. ולולא דבריו חישבתי כי כונת רש"י לאלומי את הקנין שכירות ידידיה שיהא לו רשות וזכות להניח חפצים בחצר, ודומיא דפיר"ח דיוכל לבנות שם בנין. וודאי דלא איירינן לבנות בשבת. אלא הוא הוכחה על זכאותו של הישראל השוכר בהחצר).

ולתוס' (ביתר ביאור דתור"פ) בעינן שיחתום בטפסא דמלכא, ולפיר"ח היינו דיוכל הישראל לבנות בנין במקום ששוכר הימנו בחצר. ולמ"ד שכירות רעועה בעינן משום דחייש הנכרי לכשפים ולכך לא מוגר.

מעיר בדברי רש"י שמביא טעם אחר

והנה ברש"י בתחילת הסוגיא כ' טעם אחר, וז"ל, אלא דכ"ע לא שמה דירה אלא משום גזרה שמא ילמוד ישראל ממעשיו של נכרי הטריחיהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם ובהיא גזירה פליגי ר"מ וראב"י אי גזרינן ליה על ישראל יחיד הדר עם הנכרי אי לא, ע"כ.

ומבואר ברש"י טעם משום שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת. וצ"ב דהא בגמ' מבואר טעמי אחריני דמשום דהנכרי

הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו, ר' אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרין זה על זה.

ובגמ' מסקי' דלכ"ע דירת נכרי לא שמה דירה ולית ליה לנכרי רשות בחצר, אלא דאיכא גזירה דשמא ילמד ממעשיו, וראב"י סבר כיון דנכרי חשוד אשפיכות דמים, לכך לא שכיח יחידי דדייר בהדיה ומילתא דלא שכיחא לא גזור בה רבנן, ור"מ סבר דיחידי נמי זימנין דמיקרי ודייר. (וברש"ש כ' דר"מ לשיטתו דחייש למיעוטא)

ומבואר בגמ' דמשום הך גזירה דשמא ילמד ממעשיו אמרו רבנן דאין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכיר, ונכרי לא מוגר, דלא יהא רוצה להשכיר ויצא ישראל זה משם (רש"י). וכן מבואר בד' תוס' ד"ה ועכו"ם, דהך טעם דשמא ילמד, הוא אף לגבי זה דבעינן דוקא שכירות, ואולם בתור"פ משמע קצת דסברת הגמ' דשמא ילמד הוא רק לענין שיהא הנכרי אוסר, ומה דלא מהני ביה עירוב הוא מעיקר הדין כיון דלאו בר מצות הוא ואין ביטולו ביטול כיון דרגיל להיות חוזר בו ולהשתמש.

והטעם דנכרי לא יתרצה להשכיר מבואר בגמ' הטעם דלמ"ד שכירות בריאה במוהרקי ואבורגני לכך לא יתרצה הנכרי כיון דסבר דלמא אתי לאחוזקי ברשותי, ואיכא בזה ג' פירושים.

ראיה לזה מדברי הב"ח

ומינצאתי כע"ז בד' הב"ח (שפ"ב סוס"ק ג')
 דהא דכ' רש"י שיקשה בעיניו לתת
 שכר בכל שבת ושבת היינו לומר דכיון דנכרי
 לא מוגר דחייש לכשפים, א"כ מסתמא אפילו
 ישתדל אצל הנכרי שישכיר לו רשותו לו
 ישכירונו אלא בקושי דחייש לכשפים, ובודאי
 לא ישכירונו אלא לשבת אחת, וכן בכל שבת
 מסתמא לא יתרצה אלא לשבת אחת
 דהשתא מיד לאחר כל שבת ושבת כבר הגיע
 הזמן ובטל השכירות וצריך לחזור ולשכור
 ממנו, עכ"ד.

והיינו דמבואר בדבריו דמתחילה לא יתרצה
 הנכרי להשכירו אלא בקושי, מחמת
 דחייש לכשפים.

דחיה להנ"ל בשיטת האו"ז דצריך לשכור בכל שבת ושבת

ובהגהות אשר"י מביא דהאו"ז חולק על
 הרא"ש וס"ל דצריך לשכור מן
 הנכרי בכל שבת ושבת. והוא באור זרוע ריש
 פירקין (קפ"ח) ושם מבואר שדקדק כן מדברי
 רש"י, דכ' שם וז"ל "ומשמע מלשון רש"י
 שצריך לשכור מנכרי בכל שבת ושבת, שפי'
 כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת
 ויצא משם, משמע שהטריחו עליו לשכור בכל
 שבת ושבת כדי להפרידו מאותו חצר, ולא מצי'
 למיגר פעם אחת לשני שבתות וכ"ש ליותר,
 וה"נ מסתברא דמידי הוא טעמא אלא כדי
 שיצא מן החצר ולא ילמד ממעשיו, ואי פעם
 אחת שוכר ודיו אמאי יצא, הלא שוכר אפי'
 בפחות משו"פ ואין כאן טורח גדול ויצא ולא
 ילמד ממעשיו", עכ"ל האו"ז.

לא מוגר או משום דסבר דלמא אתי לאחזוקי
 ברשותו או משום דחייש לכשפים. ועמדו בזה
 האחרונים עי' רש"ש וגאו".

ישוב על פי דברי הרא"ש דאין צריך לשכור בכל ע"ש

והנה הרא"ש (סי' א') הביא דעת ר"מ דאין
 צריך לשכור מן הנכרי בכל ע"ש, דכמו
 דאין צריך לערב בכל ע"ש מקילינן נמי גבי
 שכירות ואין צריך לשכור בכל ע"ש, וכ' הרא"ש
 דמש"כ רש"י ונכרי חייש לכשפים ולא מוגר
 ומתוך שיהא טורח לישראל לשכור בכל ע"ש
 יוצא. נראה לי לאו משום דבעי לשכור בכל
 ע"ש היכא דאין הנכרי חוזר בו מן השכירות
 אלא כשהנכרי חוזר בו מן השכירות אז צריך
 לחזור ולשכור הימנו כשיתרצה, עכ"ד הרא"ש.
 וכע"ז כ' המרדכי ריש פירקין (תקח).

ומבואר בדברי הרא"ש והמרדכי, דרש"י
 מודה לדעת הר"מ דאין צריך לשכור
 בכל ע"ש, אלא סגי שישכור מתחילה לכמה
 שבתות, ומש"כ רש"י דיש טורח לישראל
 לשכור בכל ע"ש ה"ט כיון שהנכרי יחזור בו.

ולפי"ז אפשר לומר (וכן משמע בקר"א)
 דמש"כ רש"י הטעם כדי שיקשה
 בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת, ס"ל לרש"י
 דהוא בכלל ד' הגמ' דנכרי חייש לכשפים,
 וביאור הדברים, דהישראל ישכור מן הנכרי לזמן
 מרובה, והנכרי יחוש לכשפים ולכך יחזור בו מן
 אותה השכירות ויצטרך לשכור הימנו בכל שבת
 ושבת ויקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת.

וברא"ש ובמרדכי משמע דהיה להם גירסא
 דדברי רש"י אלו קאי על "נכרי חייש
 לכשפים", ומדוקדק כמשנ"ת.

ובעי למיהב בכל ע"ש וע"ש פרוטה, יקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם.

ודחי הש"ס "מי איכא למ"ד מנכרי פחות משו"פ לא". והיינו דזה ודאי דלכו"ע מהני בפחות משו"פ, וא"כ מחמת כן וודאי דלא יקשה בעיניו.

ומסיק הש"ס דבעינן בריאה במוהרקי ואבורגני, ומחמת זה נכרי לא מוגר.

ואולם מגוף הדבר דבעינן שכירות בכל שבת ושבת לא הדר הש"ס. ומילתא קמייתא כדקאי קאי. ולכך סבר האו"ז בדעת רש"י דבעינן שכירות בכל ע"ש. (ונמצא דפלוגתת הרא"ש והאו"ז בביאור ד' רש"י, הוא פלוגתא בביאור השקו"ט דהש"ס).

הערה על הנ"ל

ואמנם דאם כנים דברינו, צ"ב מהו לישנא ד"נכרי לא מוגר", המובא בש"ס. לפום ס"ד זו, דבשלמא למסקנא דהטעם משום מוהרקי ואבורגני וכן לטעם דכשפים, א"כ מחמת אלו הטעמים הנכרי לא מתרצה להשכיר. אולם לטעם זה דיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת, וכנ"ל, אי"ז משום דנכרי לא מוגר.

ועוד צ"ב, דרש"י כ' בד"ה בריאה, חזקה שיתנה ישראל עמו למלאות כל המבוי כלים אם ירצה, והוא הטעם המבואר בגמ' במוהרקי ואבורגני, לפרש"י שם. ודיבור זה הוא מקודם דדחי הש"ס דכן נח נהרג על פחות משו"פ. ומשמע בדברי רש"י אלו דמתחילה דקאמר הש"ס בריאה, הוא למוהרקי ואבורגני, ומחמת כן נכרי לא מוגר.

וא"כ מעתה בדברי האו"ז לא נוכל לפרש בדברי רש"י כמו שנתבאר בדברי הרא"ש, דלמשנ"ת, מעיקר הדין אין צריך שכירות בכל שבת ושבת, אלא כל ענינו הוא משום דהנכרי מבטל מחמת דחייש לכשפים. והאו"ז נקט לדברי רש"י אלו דאיכא חיוב לשכור מן הנכרי בכל שבת ושבת. וא"כ הדרא קושיא קמייתא לדוכתא דאמאי פירש רש"י טעם אחר מהמבואר בגמ'.

ישוב לפי דעת האו"ז, בביאור הס"ד
דהש"ס דאיפלגו אי בעינן פרוטה

ויתכן בזה, דהא מעיקרא כאשר היה סבור הש"ס דפלוגתא דבריאה או רעועה היינו דשכירות בריאה בפרוטה, ושכירות רעועה בפחות משו"פ, א"כ להך ס"ד אמאי למ"ד דשכירות בריאה בעינן טפי א"ש מה דנכרי לא מוגר, דקאמר הש"ס "הניחא למ"ד שכירות בריאה בעינן".

ולכך רש"י סבר דלמ"ד שכירות בריאה בעינן וצריך לשכור בפרוטה, זה גופא הטעם דתקינן רבנן דנכרי לא מוגר. וע"כ דהטעם הוא משום דיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם. ואף בס"ד זו, דפלוגתא דבריאה ורעועה הוא אי בעינן פרוטה או סגי בפחות משוה פרוטה. תכון "הניחא למ"ד שכירות בריאה בעינן".

ודיינו טעמא, דזה ודאי דבעינן שכירות בכל שבת ושבת, ורק דלמ"ד שכירות רעועה בעינן וסגי לן בפחות משו"פ לא איכפת ליה כיון דבכל ע"ש יתן פחות משו"פ, ולא יקשה בעיניו. אבל למ"ד דשכירות בריאה בעינן,

הרב אלעזר קניג

הדר עם הנכרי וגזירה שמא ילמד ממעשיו דף ס"א ע"ב

השו"ע (שפ"ב ס"א) כתב ז"ל הדר עם העכו"ם בחצר אוסר עליו גם ביהודים שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה וכתב הט"ז (סק"א) אבל שני ישראלים בחד בית כחד חשבינן להו אפילו אינם אוכלים על שולחן אחד דהיינו אפילו אם מהלכות עירובין נחשבים כשני אנשים כיון שגרים בבית אחד כחד חשיבי לגבי העכו"ם והגר"א בביאורו פליג ודקדק לשון אוסרים זה על זה ונראה דמחלוקתם תלויה במחלוקת הראשונים בדף סג: גבי לחמן בר רסתק דהרא"ש למד בסוגיא דהתם דכאשר דרים שני ישראלים בשני בתים בחצר אחת חשיבי גבי המבוי לחצר אחת ולא חייבים לשכור מהנכרי אבל המהר"ק פליג עליה וסובר שכיון שהם שנים אינם יראים מן הגוי ושכיחי דדיירי וצריכים לשכור מהנכרי את חלקו בדיוורים.

ועיין ריטב"א (סה: ד"ה אל תן לחכם) דנקט שסוגיות חלוקות הן דבסוגיא דלחמן בר

במתני' פליגי ראב"י ור"מ האם הדר עם העכו"ם בחצר אוסר עליו דלר"מ גם בישראל אחד אוסר ולראב"י אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זע"ז ובגמ' מוקמינן לפלוגתייהו בגזירה שמא ילמד ממעשיו דלראב"י גזרו רק בשני ישראלים משום דישראל אחד לא שכיח שידור עם העכו"ם לכד משום דחשיד אשפוכות דמים ור"מ חייש אף ליחיד משום דזמנין דמקרי ודייר.

משום שחששו^א חכמים ל"שמא ילמד ממעשיו" תקנו שדירת העכו"ם תחשב דירה.

ויש לדון בתקנה זו האם גדר תקנה היא בגדרי עירובין או שהגדר נשאר בהא דשמא ילמד ממעשיו^ב עיין דברי הטור ריש סימן שפ"ב שנקט ז"ל ובקשו עילה כדי למנוע דירת ישראל עם הגוי הלכך אמרו שאוסר עליו כדי שיקשה בעיניו דירתו ויצא משם.

א. והקשה הגאון יעקב אפוכי מטרתא למה לי ליגזור דלא למידר בהדי נכרי שמא ילמד ממעשיו ותירץ משום דזימנין דדחיק ליה טובא ועל כרחיה הוא דייר בהדיה ובהא לא גזרו.

ולכן תקנו חכמים תקנה בהלכות עירוב שיצטרך לשכור ובדחיקא ליה ישכור או שלא יטלטל ואם לא דחיקא ליה יתרחק מהגוי.

ונראה להטעים אמאי תקנו דוקא בהלכות עירוב דהנה בגמ' (מט.) אמרינן עירוב כשמו ופירש"י שיהיו כולם מעורבים ומרוצים בו שלא ימחה זה בחבירו אלא שותפות נוחה ועריבה.

כאשר בני החצר מתערבים יחד חיישינן מפני הנכרי שח"ו לא יתערב גם הוא שמא ילמדו ממעשיו.

ב. ועיין בגליוני הש"ס זה לשונו נ"ב מה שהרחיקו רז"ל הדירה עם עכו"ם גזירה שמא ילמד ממעשיו למדוהו ממה שאמרה תורה לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי וגזירה זאת היא תולדת לאו זה, ספר יראים סי' פ"ו.

ובזה אמרתי ליישב את קושיית האחרונים מהא דריבית שנקטינן אע"פ שהתורה אמרה לנכרי תשיך משום חשש שמא ילמד ממעשיו אסרו להלוות לנכרי בריבית אבל יש בזה ב' קולות א. לת"ח מותר להלוות בריבית לנכרי ולא חיישינן שמא ילמד ממעשיו ב. האידינא דדיידינן בין הגויים בטלה תקנה זו. ומקשים האחרונים למה לא שייך כאן את הקולות הנ"ל ולדברינו אם התקנה הפכה להלכות עירובין שצריך לשכור מהגוי א"ש.

בהמשיך דברי הגמ' אמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם ואין ביטול רשות מעיל במקום עכו"ם ויל"ד בביאור דברי הגמ' אין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם האם הכוונה שעכו"ם לא יכול לבטל או שגם הישראלים לא יוכלו לבטל כאשר דרים עם עכו"ם ולכאן תלי בהנ"ל דאם התקנה היתה להקשות את הדיור עם עכו"ם א"כ אף ביטול דידיהו לא מהני במקום עכו"ם עד שישכיר אבל אם התקנה היתה מדיני עירוב א"כ כאשר מבטלים זה לזה תו הוו להו חד במקום נכרי וא"צ עירוב ובוה מיושב מה שהקשו האחרונים בסוגיא דלחמן בר רסתק (סג:): דקא"ל אביי בטילו רשותיכו לגבי חד הוה ליה יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר הא הכא אמרין אין ביטול רשות במקום נכרי ולהנ"ל ס"ל לאבבי שהתקנה מתקנת עירוב וכיון שביטול הו"ל חד במקום נכרי ולא בעי לעירוב כלל וכן תירץ הגאון יעקב בתירוצו השני ז"ל א"נ אין ביטול רשות דנכרי מועיל אבל דישראל למושגי יחיד מועיל.

רסתק משמע שכששכיח שדיירי אסורים ובסוגיא דהתם סה: משמע שדוקא באוסרים צריך לשכור מהנכרי ועלה קאמר דהסוגיות חלוקות עיי"ש.

ונראה לבאר את פלוגתת הסוגיות עפ"י החקירה הנ"ל אם התקנה נשארה בגדרי שמא ילמד ממעשיו א"כ כל עוד ששכיחי דדיירי אפילו באין אוסרים זע"ז כיון דשכיח דדיירי צריך לשכור אבל אם התקנה הפכה לתקנת עירוב ממילא צריך לדון בהלכות עירובין וכיון הישראלים אוסרים זה על זה אין הנכרי מצריך אותם כלום.

ואולי יש לבאר בזה מחלוקת הראשונים אם צריך לשכור בכל שבת ושבת דהנה ההג"א (סימן א') מביא מא"ז שצריך לשכור בכל שבת ושבת אבל הרא"ש הביא את המהר"ם מרוטנבורג של"צ לשכור בכל שבת ושבת וכן פסק השו"ע (שפ"ב ס"ז) דלכאן מדיני עירוב כיון שכבר שכר מה שייך לשכור בכל שבת ושבת ולכן אם התקנה היא בדיני עירוב לא בעי שכירות בכל שבת אבל הא"ז למד שכיון שסיבת התקנה היא שמא ילמד ממעשיו א"כ הצריכוהו לשכור בכל שבת ושבת שיקשה עליו ויצא מלדור עם העכו"ם.

עוד יש לבאר בזה מה שנסתפק הביאור הלכה האם צריך לשכור ואח"כ לערב או מהני גם עירוב ואח"כ שכירות דלכאן מדיני עירוב ל"ש עירוב ואח"כ שכירות ל"ש שכירות ואח"כ עירוב אבל אם התקנה היא משום שמא ילמד ממעשיו א"כ צריך קודם לקיים את השכירות ואח"כ יערב.

הרב דוד רויטנברג

בעניין שכירות מנכרי דף ס"ב ע"א

שקי"ל שוכר כמערב כמו מערב אפשר לערב פעם אחת לשבתות הרבה כך גם שכירות ואומר הרא"ש שגם רש"י לא פליג עליה ומה שכתב רש"י שהנכרי חושש לכשפים ולא משכיר ומתוך שיהיה טורח לישראל לשכור ממנו בכל שבת יצא לא הכוונה שכל שבת אלא כל פעם שהגוי חוזר בו מהשכירות צריך לשכור ממנו עוד פעם. וכיון שהגוי חושש לכשפים יחזור בו מהשכירות בכל שבת וזוהי הטרחה שיש לישראל אבל באמת אם הנכרי מסכים להשכיר לו ליותר משבת אחת גם לרש"י מהני ואין צריך לשכור בכל שבת ושבת.

ובערוך השולחן (אות ג') כותב שהרי הישראל רוצה דוקא לשכור מהגוי בפחות משה פרוטה והגוי יודע שליהודי פחות משה פרוטה לא נחשב אצלו ובכל זאת הוא רוצה דוקא בזה ולא במתנה כיון שחכמים תקנו דוקא שכירות וממילא הגוי יחשוש לכשפים ואם נאמר שיתן לו ביותר משה פרוטה הגוי יראה שהוא מוכן לשלם וממילא הוא לא ישכיר לו לכל השבתות בבת אחת אלא כל שבת בנפרד וזה מה שרש"י אומר שיקשה בעיניו לתת בכל שבת שכר גמור וממילא הוא יצא משם.

הגאון יעקב מבאר מדוע הגזירה היא רק על העירוב והרי העירוב הוא רק בשבת והחשש שמא ילמד ממעשיו הוא חשש בכל השבוע וביאר שבכל ימות השבוע לא צריך לגזור גזירה שלא ילמד ממעשיו כיון שכל

בסוגיין מבואר דהדר עם הנכרי בחצר גזרו חכמים שאע"פ שדירת עכו"ם אינה דירה מ"מ כדי שלא ילמד ממעשי הנכרי דירתו נחשבת דירה והעירוב לא מועיל לבני החצר עד שישכור מהנכרי את רשותו יש לדון האם צריך לשכור מהנכרי בכל שבת ושבת או שדי בשכירות אחת.

רש"י בד"ה אלא דכ"ע לאו שמיה דירה משמע שצריך דוקא בכל שבת להשכיר מהגוי ולא עוזר להשכיר ממנו פעם אחד לזמן ארוך וז"ל שם אלא משום גזירה שמא ילמוד ישראל מעשיו של עכו"ם הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם.

ואח"כ אומר בד"ה ועכו"ם לא מוגר אומר שלא ישכיר לו אפילו לא של שבת אחד מכיון שחושש לכשפים.

באר זרוע כתוב שצריך לשכור מן הנכרי בכל שבת ושבת ולא יכול לשכור פעם אחד לשבתות הרבה שהרי כל הטעם שיצא מן החצר ולא ילמד ממעשיו ואם שוכר פעם אחד למה יצא הרי יכול לשכור אפילו בפחות משה פרוטה וממילא אפשר לומר שע"י טורח גדול אפשר לשכור מהגוי אפילו שהוא חושש לכשפים ובכל זאת הטריחו אותו שצריך לשכור בכל שבת וממילא הוא יצא ולא ילמד ממעשיו.

הרא"ש מביא בשם הר"מ מרוטנבורג שלא צריך לשכור ממנו בכל שבת כיון

מנה זה שכירות בריאה ושכירות רעועה, שכירות בריאה מבואר ברש"י שיכול למלאת את החצר בכלים או ספסלים וקתדראות ושכירות רעועה הב"ח כותב שלא צריך לפרש לגוי שרוצה להשכיר ממנו כדי שיוכל לטלטל אלא שוכר ממנו סתם.

ומביא המשנה ברורה בשם הרמב"ם שזה כמו ביטול והיכר בעלמא והגוי נהיה כמו אורח אצל הישראל שמוותר לו להשתמש בחצר ולא יכול לאסור על הישראל.

אבל החזו"א לומד ששכירות רעועה זה שלא צריך להשכיר את כל החצר אלא מספיק חלק מהחצר ואפילו שהגוי לא מסכים שימלא את החצר בכלים

ולכאורה שואל החזו"א עד כמה שלא משכיר את כל החצר רק חלק, הרי הגוי נשאר שותף בחצר ולמה הגוי לא אוסר על הישראל, אלא צריך לומר שבאמת דירת עכו"ם לא שמיה דירה וכל מה שאמרו שמיה דירה זה כדי שהישראל יצטרך להשכיר את החצר מהגוי כדי שיקשה בעיניו ויצא משם שלא ילמד ממעשיו וכיון שעשה מה שחכמים גזרו עליו והשכיר את החצר חוזר הדין שדירת עכו"ם לא שמיה דירה וממילא הגוי לא אוסר בחצר.

השבוע כל אחד עסוק במלאכתו אבל בשבת פנוי ממלאכה יש חשש שילמד ממעשיו.

והנה יש לדון האם הגוי יכול לחזור בו מהשכירות רש"י בד"ה עד שלא יוציא כותב וז"ל שלא יוציא כליו תחילה ויחזור ויחזיק ברשותו ויאסור עליכם וש"מ שאינו כעכו"ם דאי אגירו מיניה היכי מצי מהדר משמע מדבריו שעכו"ם כיון ששוכרים ממנו לא יכול לחזור בו כיון שקיבל כסף ואפילו חזר בו הוא לא אוסר הבית יוסף בסימן שפ"ב נקט שכל מה שלא יכול לחזור בו זה רק אם לא החזיר את הסף אבל אם החזיר את הכסף יכול לחזור בו הב"ח חולק וסובר שלא יכול לחזור בו מהשכירות כל אותו זמן שקבעו אפילו שהוא החזיר את הכסף.

ובשו"ת חכם צבי אומר שיכול לחזור בו כיון שזה לא שכירות גמורה אלא זה כמו ביטול אם כסף וכמו שישראל יכול לחזור בו מהביטול כך גם הגוי יכול לחזור בו המגן אברהם כותב שיכול לחזור בו לפני השבת הראשונה שהישראל עדיין לא החזיק בחצר אבל ברגע שהישראל החזיק בחצר לא יכול לחזור בו וזה דוקא ששכר ממנו סתם אבל אם פירש לו זמן לא יכול לחזור בו עד סוף הזמן והט"ז כותב שאפילו שמשכיר לו לזמן יכול לחזור בו באמצע הזמן אם מחזיר את הכסף.

הרב דוד טולנפלד

ביטול רשות וחזרה מהביטול דף ס"ג ע"ב

להוציא למכוי שאינו מקום דיור אחד מהחצר, ויתכן להוכיח כן מהמשך תוס' שעל הקושיא הבאה של תוס' המובאת לקמן כתב תוס' לאחר כל התירוצים ועוד דבהדיא אמר שצריך לבטל לכל אחד ואחד כו', וצ"ב שכיון שכך לא מתחילה קושיית תוס' ומ"ט צריך להביא חילוקים אחרים, ועוד דהתור"פ לא הביא כלל תי' זה, ונראה שכיון שבבתים ובחצר הינם מעורבים א"כ כל תשמיש במקום אחר נידון לחלק מהדיור המשותף וכשאינם מעורבין בחצר בכל חלקי החצר חסר בעירוב וע"כ צריך לטל לכל אחד ואחד משא"כ כשמעורבין בבתים ובחצר א"כ בעצם הם מעורבין בדיור וממילא כל תשמישיהם במקום אחר הינם שייכים לאותו התשמיש שמעורבין בו וע"כ אי"ז בהכרח שיצטרכו להיות מעורבים גם במקום האחר ורק דאעפ"כ ס"ל לתוס' שמדמבואר שצריך לבטללכא"א א"כ הה בכה"ג, והתור"פ פליג בזה.

ב. **עוד** מקשים תוס' וא"ת כיון שכל החצירות נעשות אחת גם בתיהם כמו כן נעשין אחד על ידי עירוב, כשיבטלו המבוי לאחד למה יהיו הם אסורין וכי אם שנים דרים בבית אחד ובטלו בני החצר רשותן לאחד מהשנים וכי לבדו יהא מותר להוציא מן הבית לחצר וחבירו הדר עמו יהא אסור ולא יועיל הביטול לו.

התור"פ לא הקשה את הקושיא הקודמת של תוס' והקשה קושיא זו ותירץ ויש

בגמ' ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק אמרו ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו אתו אמרו ליה לאב"י אמר להו זילו בטילו רשותיכו לגבי חד הוה ליה יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר.

תוס' בדד"ה בטילו רשותיכו כתבו בסוף דבריהם ואין לומר כיון שעל ידי ביטול משתרי לא היה צריך לשכור עוד כי ודאי יצטרכו שהביטול אינו מתיר אלא ליחיד אבל השאר אסורין שאם יוציאו הרי הן מחזיקין ברשותן שיש להם כמבוי קודם הביטול ובטל הביטול בכך והוה להו מרובין במקום נכרי ע"כ.

א. **הביאור** בסלקא דעתך שיהיה היתר לכולם ע"י הביטול נראה שכיון שהמבוי שייך לאחד מבני החצר א"כ כיון שעירבו החצר נמצא שהמוציא מביתו אינו מוציא לרשות אחרת מהבית שהרי הבית שייך גם לבעל המבוי ואף שלא כולם בעלי המבוי אי"ז מגרע, אלא שצריך לבאר מ"ש מהדין שבביטל לאחד מבני החצר ל"מ אלא צריך לבטל לכל אחד ואחד או שיועיל הביטול לכל או"א כמו שתוס' כתב בהמשך דבריו, י"ל שכל שלא עירבו את החצר עצמה עדיין חלוקים בתשמישיהם שלא מספיק לערב חלק מהחצר כיון שתשמישי החצר הם אלו שקובעים האם הם מעורבים משא"כ בעירבו את החצר ונשאר רק המבוי לאחד אי"ז מגרע את עירוב דיוריהם וכיון שמעורבין בדיור בבתים והחצר יוכלו

ביטלו ולא רק לאדם שביטלו לו, מדברי הקרבן נתנאל באות ל' שהקשה על מש"כ הרא"ש בסוס"א יראה לי שכשיש רק חצר אחת של יהודים מותרין לטלטל בכל העיר דהוה להו יחיד במקום נכרי ומוכיח מהמן בר ריסתק שבני חצר אחת ביטלו רשותם במבוי לבני חצר האחרת אף שסתם חצר יש לה שני בתים ומהא דהו מותרין ש"מ שהו יחיד במקום נכרי, ומקשה הקרבן נתנאל דלמא איירי שבני החצר האחת ביטלו רשותם ליחיד מהחצר האחרת והו"ל יחיד במקום נכרי ות' דלא היו מבטלין לחצר א' רק רשותם שהיה להם במבוי אבל רשות חצריהם לא ביטלו ע"כ, והינו דבוקי הק' דלמא ביטלו חלקם בחצר ליחיד מהחצר האחרת ולכאו' גם בני חצרו ביטלו לו רשותם ות' דביטלו רק חלקם במבוי, דאי לא תימא הכי הרי הפסידו חלקם בחצר והיה עדיף להם שיוכלו לטלטל בחצר ולא יוכל אף אחד לטלטל במבוי מאשר כולם יהיו אסורים גם בחצר והאחד יהא מותר לטלטל גם במבוי וכמש"כ תוס' כאן בתחילת דבריו.

יצי"ב מ"ט א"א לומר שביטלו רק חלקם במבוי לאחד מבני החצר האחרת ופשיט"ל לקרב"ג שאם ביטלו לאחד היינו רק חלקם בחצר, ויתכן ע"ד המשנת"ב שהחלק במבוי לא יכול להתבטל רק לאחד מבני החצר כיון שהמבוי הוא שימוש של חצר ולא שימוש של בית, והביטול הוא רק למקום אליו מתבטל ולא לאדם וע"כ המבוי מתבטל לכל בני החצר, וא"כ יש להוכיח שגם כשמבטלים חלק בחצר אי"ז לאדם בלחוד אלא לבית של אדם זה שביטלו לו.

ה. **מעשה** נמצא שבקושיא הראשונה תוס' הקשו שע"י הביטול יוכלו כולם

לומר דא"כ הוה להם כחוזרים ומחזיקים ברשותם, לכאו' כוונת הר"פ לת' שתוס' תי' על השאלה הקודמת, וא"כ צ"ב מ"ט תוס' שתירץ תי' זה על הקושיא הקודמת ס"ל שלא יועיל תירוצ זה לקושיא הכא, וכמו"כ בעצם הקושיא צריך לבאר היאך יועיל הביטול לכולם.

ג. **בתי'** כתבו תוס' שיש ליתן טעם בדבר ששנים הדרים בבית וביטלו לאחד שניהם מותרים, ששנים בבית אחד כאיש אחד דמו וגם לענין להיות יחיד במקום נכרי, משא"כ כשאינם בבית אחד ל"א שיהיו כאיש אחד ע"י עירוב לגבי שיהיו יחיד במקום נכרי וכשביטלו לאחד יועיל הביטול לכולם והיינו משום דסו"ס אינם בבית אחד, וביאר הרב יהודה קנטור שליט"א שס"ל לתוס' שכשמבטלים הרשות אין הביטול לאדם פלוני אלא לרשות, והיינו שאין דנים שהחצר שייכת לאנשים בפנ"ע אלא למי שהוא בעל בית בחצר וע"כ הביטול מתייחס לבית ולא לבעליו, וע"כ כשביטל לאחד מבני הבית ממילא נתבטל המקום גם ליושב השני בבית שסו"ס המקום נתבטל לבית ובוה דנו התוס' האם ע"י עירוב נהו לדיור אחד והמבטל רשותו במבוי ביטל לכל בני החצר וכאו' כך נראה בל' תוס' שכתב שלשניהם מועיל הביטול, והיינו שלא רק שיש היתר מחמת ביטול לאחד אלא שהביטול הוא לשניהם, (אמנם לשון זו גם בר"פ אף שיתכן דהר"פ פי' באופ"א לפי' משנת"ב באות ח'), ומסיק תוס' שאינם אחד ע"י עירוב וע"כ אינם דיור אחד והמבטל רשותו במבוי ביטול רק לדיירי הבית או החצר שביטל להם.

ד. **ויתכן** להוכיח דבר זה שהביטול מתייחס לכל אלו שנמצאים במקום שאליו

ומחזיקים ברשותם יש לומר שלמד שהביטול מהני מטעמא אחרנא שמבטל את חשיבות המבוי או את חשיבות מקומו ובעלותו במבוי לאחר ומחמת כך משתייך המקום לזה שביטל לו, וע"י שמשתמש במקום הרי הוא מחשיב את הדבר וחוזר הדבר כבתחילה, וע"כ כתב הר"פ שגם כשיועיל הביטול לכולם, סו"ס אם משתמשים שוב במקום חוזר וניעור מה שהיה והדבר חזר לחשיבותו ולבעליו כבתחילה.

ח. אך באמת שהר"פ לא הקשה הקו' הקודמת של תוס' וכמו שהובא למעלה וא"כ יתכן שגם את קושיא זו שהקשה ה"ז לא כמו שהתוס' הקשה, ועוד יש להביא שתוס' כתבובמהשך ועוד דאי אפשר לומר כאן להתיר לכולן מכח שהביטול יועיל לכולן כשנים הדרים בבית אחד שא"כ אין כאן ביטול כלל שכמו שמתחילה היתה רשות לכולן ה"נ תהא עתה לכולן והרי הם כבתחילה מרובין במקום נכרים ע"כ, והתור"פ כתב באופן שונה וז"ל ועוד דא"כ ליכא הוכחה דבטילי דהא הווי להו כבראשונה לטלטלם כולם במבוי ולהוציא כליהם למבוי והרואה אומר דנכרי לא אסר ע"כ, ומשמע שתוס' למד שכיון שכ"א ביטל לכולם א"כ הווי ממש מרובין במקום נכרי וה"ז אסור מעיקר הדין ולא מהני שמשתמש מחמת זכות חברו משא"כ הר"פ למד שאי"ז מעיקר הדין אלא שהרואה לא יאמר ומשום שהביטול לא הואיל לכולם ורק שאף שביטלו רק לאחד יהני.

להוציא מטעם שאין זה מרשות לרשות אף שאין להם חלק במבוי, ובקושיא השניה הקשו שע"י הביטול של כאו"א נמצא שלכל אחד יש חלק במבוי אך אי"ז החלק שלו אלא מה שהאחרים ביטלו ונמצא שכולם שותפים במבוי זה עם זה.

ו. מעתה אפש"ל שאף שכשמוציאים למקום שביטלו זה מבטל את הביטול בכ"א כל זה רק כשדנים שהביטול הואיל רק לזה שביטלו לו אך כשהביטול הואיל לכולם ומשום שהמקום המבוטל משתייך לכל בני החצר וכמשנת"ב בכה"ג ל"א שכשמוציאים מתבטל הביטול, וביאר הרב יהודה קנטור שליט"א שתוס' למדו שביטול מהני מטעם שע"י שמבטל מחשיב שאין לו חלק במקום ועל כן כשיוצא ומשתמש באותו מקום ה"ז משום שיש לו חלק במקום שאליו מוציא והיינו החלק שהיה לו קודם לביטול וא"כ חוזר מהביטול, ומה"ט ס"ל לתוס' שה"מ כשהאפשרות היחידה שישתמש במקום זה היא מחמת הזכות שהיתה לו אמרינן שמתבטל הביטול אך כשיש לו זכות אחרת להשתמש במקום אי"ז מבטל הביטול, וע"כ כשביטלו כולם רשותם לאחד והועיל הביטול לכולם נמצא שלכל אחד יש זכות להשתמש במקום מחמת מה שביטלו לו ולא מחמת זכותו הקודמת וע"כ כשמשתמש במבוי אינו מבטל את ביטולו.

ז. אמנם הר"פ שתי' על הקושיא שיועיל הביטול לכולם שהווי להו כחוזרים

הרב ירמיהו ח. ג'קובס

בסוגיית לחמן בר ריסתק דף ס"ג ע"ב

והנה בריטב"א סה: הוכיח מסוגיא דלחמן בר ריסתק שאפ' אם לא אוסרים זע"ז בכ"ז צריך לשכור מהגוי, והיינו דשויהו דירה, ואפ' במקום שאין דינם כב' ישראלים אלא כחד מ"מ באופן דשכיה שהישראל ידור עם העכו"ם צריך לשכור מהגוי, ומוכיח כן מהא דאביי אמר להנהו בני מבואה דלב"ר שיבטלו את הרשות לאחד ועי"ז יחשבו לאחד במקום נכרי ופריך לאביי והא שכיח דדיירי וחזינן שאם זה שכיח הגוי אוסר אפ' במקום אחד ומכח זה הוכיח הריטב"א שיש מחלוקת הסוגיות בזה דמסוגיין מוכח דאף כשאין אוסרים זע"ז הגוי אוסר עליהם ובדף סה: מבואר שרק אם אוסרים זע"ז צריך לשכור מהגוי ע"ש.

והנה הגאון"י סה: מקשה על הוכחת הריטב"א מסוגיית לחמן בר"ר שהגוי אוסר אפ' כשהישראלים אינם אוסרים זע"ז. והרי שם הם צריכים לעשות עירוב אלא שיש בידם לתקן ולהתיר ע"י ביטול וכיון שביטול הוא שכיח א"כ בכלל התקנת חכמים שאסרו ופסלו עירוב במקום גוי נכלל בזה שלא יועיל גם לעשות ביטול [ורק אחרי התירון שביטול לא שכיח, לא גזרו על ביטול] עי"ש. וא"כ מבואר מדברי הגאון"י דשפיר אפשר לאוקמי בסוגיא דלב"ר כדעת הגאון שצריך שיהא אוסרים זע"ז.

והנה צ"ב טובא לפי מה דהוכיח הריטב"א שאפ' במקום חד דשכיח הגוי אוסר יל"ע אליבא דאמת שביטול הוא מילתא דלא

א. **כתוב** במשנה ריש פירקין שחצר שדר שם ישראל עם גוי, שהגוי אוסר על הישראל עד שישכור ממנו את רשותו וכתוב בגמ' שבעצם דירת עכו"ם ל"ש דירה אלא שגזרו שמא ילמד ממעשיו וראב"י סובר שכשיש ב' ישראלים ששכיחא שיודרו יחד עם העכו"ם גזרו, ובאחד לא גזרו דירא שמא יהרגנו ואינו דר עם הגוי והלכך לא שכיחא.

ויל"ע האם גזירת חכמים היה שדירת עכו"ם שמה דירה כשיש ב' ישראלים או דילמא דלעולם אין דירתו דירה אלא שבכחו לפסול את העירוב שהישראלים עשו ביניהם.

ונ"מ במקום שיש ב' ישראלים אך אינם צריכים להתיר ע"י עירוב כגון ישראל שהיה לו ב' דירות בחצר והשכיר א' מהם לישראל ויש לו תפיסת יד שהדין שאינם צריכים לעשות עירוב ביניהם ויש להסתפק אם יהיה שם בחצר גוי באם יאסור עליהם שהרמ"א שפ"ב סעי' א' פוסק שצריך לשכור מהגוי ובגאון שם סק"ו הובא בביאורה"ל מבואר דהגוי אינו אוסר ואי"צ לשכור רשותו כיון שאינם חייבים בעירוב לא הצריכו חכמים לשכור מהעכו"ם, ויש לתלות פלוגתתם בחקירה הנ"ל דהרמ"א ס"ל במקום שיש ב' ישראלים שויהו רבנן לדירת גוי דשמיה דירה וא"כ גם אם אינם אוסרים זע"ז מ"מ צריך לשכור מהגוי והגאון ס"ל דלנכרי יש רק כח לפסול את העירוב וכשאינם אוסרים זע"ז אי"צ לשכור מהגוי.

ואוסרים זע"ז במבוי אז הנכרי אוסר עליהם וראיה מהמן בר ריסתק דהוי דייר בההוא מבואה ומיקרי יחיד במקום נכרי ע"י ביטול שביטלו רשותם לבני חצר אחת אע"פ שסתם חצר יש לה ב' בתים עכ"ל הרא"ש.

והנה לפום ריהטא יש לפרש בדברי הרא"ש שסובר שגוי הוא פוסל עירוב שעשו ישראלים ביניהם ולכן כיון שאין חיוב לעשות שיתוף מבואות כשיש חצר א' במבוי א"כ אין לגוי מה לפסול דלא נעשה שם שיתוף מבואות דהוי רק חצר א' במבוי.

אלא דלכאורה יש להוכיח מדברי הרא"ש גופיה דלא ס"ל הכי א. דא"כ הרא"ש יסתור את עצמו דבסי' ד' כותב שאם יש מבוי והרבה חצירות פתוחות זל"ז [ויש עוד חצר עם גוי] והם עירבו ביניהם, אומר הרא"ש שהגוי אוסר עליהם וצריך שיבטלו לאחד את חלקם במבוי, וא"כ חזינן דאע"ג שעשו עירוב ביניהם וכבר אינם חייבים בשיתוף מבואות כמבואר בס' שפ"ז סעי' א' בכ"ז הגוי אוסר עליהם ב. מדברי הרא"ש עצמו שפירש טעמו דהגוי אינו אוסר משום שאנשי החצר מיקרו יחיד במקום נכרי ואי כוונתו שכשאין דין לעשות שיתוף מבואות אין הגוי פוסל דדירתו אין שמה דירה לפרש שבב' חצרות הפתוחות זל"ז ועשו עירוב ביניהם א"כ מדוע הוצרך חצר מיקרו יחיד תיפול' שלמעשה בחצר א' אין חיוב שיתוף מבואות.

ולכאן נראה מהרא"ש שתקנת חכמים להחשיב דירת גוי דירה ואפ"ה אי"צ לשכור מהגוי דחצר א' מיקרו יחיד ביחס לכל המבוי ובמקום יחיד לא שויהו דירה ונתחדש

שכחא, קשה מה מהני הביטול, דהרי בעצם כאן הוא שכח שהיחיד שביטלו לו יגור עם העכו"ם דהרי הוא גר עם הרבה בנ"א, וא"כ מדוע כשאחרים ביטלו לו ועשו דבר שלא שכח לא גזרינן והרי האחד הוא שכח שיגור כאן. וכמו שאילו היה שייך שיבטלו לשני בנ"א א"כ אם היה הרבה בנ"א במבוי עם גוי, וביטלו לשניים האם נימא שהגוי לא יאסור עליהם כי עשו דבר שלא שכח דזה פשוט כיון שיש כאן ב' בנ"א שהם שכחי ודאי הגוי יאסור וא"כ להריטב"א ברגע שיש אחד ששכח א"כ הגוי אוסר עליו ומה מהני ששאר בנ"א עשו דבר שלא שכח

וצריך לומר בדעת הריטב"א דודאי במקום "חד" ממש הנכרי אינו אוסר עליו ואף כשהיחיד אינו פוחד מהגוי מ"מ כיון דבדר"כ זה לא שכח פשוט שהגוי לא יאסור דמילתא דלא שכחא לא גזרו רבנן, ורק באופן שיש הרבה בנ"א אלא שדינם כחד כמו בסוגייתנו שביטלו כולם ליחיד או בסוגיא בדר"כ סה: שהיה ישראל בחיצונה וישראל וגוי בפנימית כיון שיש בפועל שנים ויותר וזה שכח, ע"ז גזרו חכמים, וא"כ כיון דהגזירה הוא רק כשיש הרבה בנ"א א"כ כשהם עושים דבר שלא שכח לא גזרו חכמים, דמילתא דלא שכחא לא גזרו ביה רבנן.

ב. **והנה** הרא"ש סוף ס"א כותב ויראה לי דאפי' יש כמה בתים של ישראלים פתוחים לחצר א' מותרים לטלטל בכל העיר כמו שכמה ישראלים בבית א' מיקרו יחיד לגבי החצר כמה בתים פתוחים לחצר אחת מיקרו יחיד במקום נכרי לגבי המבואות, עד שיהא שתי חצירות של ישראלים פתוחות למבוי

לשכור מהגוי [אם לא דנימא שהריטב"א סובר
דלא שכיח שיהיה רק חצר א' של ישראלים]

והנה בתוס' ד"ה בטילו (וכן הרא"ש הנ"ל בסו'
ד') מבואר שע"י עירוב לא מיקרי יחיד
במקום נכרי והרבינו פרץ מסביר שכוונת התוס'
שכשחצירות פתוחות זו לזו ועירבו ביניהם ע"ז
היה צד לתוס' שמיקרי חד וע"ז אומר תוס'
שהם לא נקראים חד.

והנה המהרש"א אומר שא"א לומר בכוונת
התוס' שע"י עירוב בלחוד יש להחשיבם
כיחיד במקום נכרי דסו"ס זה הרי שכיח דדיירי
אלא כוונת תוס' ע"י שעשו גם עירוב וגם ביטול
ע"ש וא"כ לכאור' מדברי מהמהרש"א מבואר
שלמד כריטב"א שאם זה שכיח אפי' אי מיקרי
חד מ"מ יאסור הגוי, ומאידיך ברבינו פרץ מונח
דלא כהריטב"א אלא שסבר שרק במקום שנים
גזרו ואם דינם כחד לא גזרו רבנן.

בזה דלא דיינינן את דירת הגוי לעומת החצר
שדר בה אלא אפי' ביחס למבוי שאם יש רק
חצר אחת במבוי מיקרי יחיד במקום נכרי
משא"כ כשיש הרבה חצירות לא מיקרו יחיד
וצריך לשכור מהגוי.

אלא שיתכן לומר שלעולם הרא"ש ס"ל שיש
בכח הגוי רק לפסול את העירוב במקום
שהם אוסרים זע"ז ולא שוינהו לדירתו דירה,
אלא כיוון שבלא העירוב של החצר אסורים,
א"כ יש כח ביד הגוי שהעירוב שלהם יתקן רק
את החצר ולא יועיל להתיר את המבוי דלגבי
המבוי לא יעזור העירוב, ורק במקום שמיקרו
"יחיד" כאן שהם חצר א' אין הגוי אוסר עליהם.

והנה הריטב"א הנ"ל וודאי חולק על הרא"ש,
דהרי להריטב"א אפי' אחד במקום
דשכיח הרי גזרו חכמים וא"כ בחצר א' נהי
שמיקרי יחיד מ"מ זה הרי שכיח וודאי שיצטרכו

הרב ישעיה פוס

מבואה דלחמן בר ריסקתק דף ס"ג ע"ב

שגורו ג"כ שלא להוציא כלים ששבתו בחצר
לחצר אחרת או למבוי.

וא"כ בסוגיין שלא נשתתפו במבוי, ועירבו
בחצר (כמש"כ בתוס'), א"כ להוציא כלי
בית למבוי פשיטא שאסור, אבל מבית לחצר
כיון שעירבו שרי, וכיון דשרי שכיחי בחצר
ואסור תו לאפוקי לחצר אחרת או למבוי אפי'
כלים ששבתו בחצר.

ומבוי לק' ריש פרק חלון (עו): דה"ה שאסור
להכניס ממבוי לחצר, שמא יכניסום
לבית, וכך מבוי במשנה שם כותל שבין שתי
חצירות גבוה י' ורחב ד' עולין ואוכלין ע"ג
ובלבד שלא יורידו לחצר מפני שהוא כחצר
שלישי בפנ"ע, אע"ג דהכותל והחצרות אחת
לר"ש וכנ"ל, מ"מ אסור שמא יכניסו לבית.
נמצא שבעירבו חצר עם בתים שאסור להוציא
אף כלי חצר למבוי, כן הוא גם להיפך שכלים
ששבתו במבוי אסור להכניס לחצר.

ואתא ר' זירא (בשם רב) בשבת קל: להוסיף
על זה שאסור ג"כ לטלטל במבוי עצמו
יותר מד"א וממנו לאסור נמי לטלטל בו ד"א.

והנה טעם הגזירה דר"ז מבוי בל' תוס' דידן
שטעמיה שמא יוציאו מן החצירות
למבוי כלים ששבתו בבית. שאם מותר לטלטל
במבוי יותר מד"א אתו לאפוקי כלי בית אליו,
וממנו אל הבית. [אע"פ שבחצר שלא עירבה
עם הבית ואסור להוציא אליה או ממנה כלי

ההוא מבואה דהוה דייר ביה לחמן בר ריסקתק
או"ל אוגר לן רשותיה, לא אוגר להו,
אתו אמרו לאביי א"ל זילו בטילו רשותיכו לגבי
חד הו"ל במקום נכרי וכו'.

דמבאר רש"י דאע"ג שאסור להם להוציא
מחצרותיהן שלהם למבוי (שביטלו
ליחיד), מ"מ אהנו להו לטלטל במבוי יותר
מד"א וכדלק'. וכ"ת היכא שייכא כלים במבוי
הרי אסור להוציא אליו, כ' רש"י או ששבתו
בתוכו, או שהיחיד הוציא מביתו וחצירו למבוי,
דכלפי היחיד אהני ליה הביטול שמותר להוציא
מביתו (שהוא שלו) למבוי (שהוא שלו כיון
שביטלוהו לו).

והנה הגזירה שלא לטלטל יותר מד"א במבוי
הוא בגמ' שבת קל: אר"ז א"ר מבוי
שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד"א.
ומבוי שם ברד"ה בתים, דהיינו בגוונא שעירבו
חצירות עם הבתים ושכיחי כלי בית בחצר, ואי
שרית ליה לטלטוליה יותר מד"א במבוי, אתו
לאפוקי כלי בית למבוי. ורב לשיטת' בזה
דלקמן צא. ס"ל שהלכה כר"ש והוא שלא
עירבו, דהיינו ר"ש שאמר (עי' לק' צא:): גגות
חצירות קרפיות ומבואות הכל רשות אחת
לטלטל בזה כלים ששבתו בזה, וא"ר דווקא
כשלא עירבו חצירות עם הבתים, אבל עירבו
ושכיחי מאני בתים בחצר, שאותם שאסור
להוציא מחצר לחצר אחרת או למבוי, ה"ה

כלי בית בחצר, א"כ לא גזר רב שלא להוציא כלי חצר למבוי, דאין לחשוש שיוציא אף כלי בית כיון דלא שכיחי התם בחצר דהא לא עירבו, ושוב שפיר שרי כלי בית למבוי, ואין המבוי דומה לכרמלית ולא גזרו בו ד"א.

וכ' בתור"פ בסוגיין לפי"ז ליישב שי' רש"י, דהכא כיון דאהני ליה ליחיד לאפוקי כלי ביתו וחצירו למבוי, שוב אין המבוי דומה לכרמלית, ופקע מיניה שם כרמלית והדר שם מבוי (כן לשון ר"פ, אף שאי"ז ממש כרמלית, דמשתמשים בו ועוברים בו). וכ"כ בתורא"ש בשבת קל"א, וכן בחי' אבן העזר כאן.

והנה הרש"ש ודאי לא איירי אלא לטעם המבואר בתוס' בסוגיין שטעמיה דר"ז משום שמא יוציאו כלי בית למבוי, וע"ז שפיר תי' דלא חיישי' כיון שהוה ביטול לביטול, אבל לפמש"כ תוס' לק' צא: דטעמיה דר"ז משום דדמיא לכרמלית, א"כ לא שייך תי' הרש"ש הא אדרבה טפי דמיא לכרמלית.

והנה בריטב"א כאן ובשבת יש נוסח שלישי בטעמיה דר"ז וכ' דשמא יוציא כלים ששבתו בבית למבוי, גזרו שאסור להוציא אף כלים ששבתו בחצר, וכיון שכן (שאסורים שניהם למבוי) נעשה המבוי כאילו אין לו חצירות שדינו ככרמלית. והגאון"י ועוד נתקשו בדבריו שפתח בחשש שמא יוציא, וסיים דהוה כרמלית ונראה דסוף דבריו עיקר, ומה שפתח בשמא יוציא כלים כוונתו בזה רק על ענין איסור כלי חצר למבוי, שהוא משום שמא יוציא כלי ביתו למבוי. אבל טעמיה דר"ז שאסור ד"א זה מחמת שהמבוי ככרמלית כיון שהוא כמבוי

הבית, לא מצאנו שאסור בחצר ד"א כלי חצר, או כלי בית שיצא בהיתר].

והקשו בתוס' על רש"י מדוע אהני הביטול להתיר להו' טלטול ד"א במבוי, הא איכא לטעם הגזירה, שמא יוציאו כלי בית מהחצירות. דהא לא שרא להו' להוציא למבוי, רק להאי יחיד שביטלו אליו.

ובהג' ראמ"ה כ' ליישב שיטת רש"י ע"פ גירסא ברש"י דאהני ליה, ולא אהני להו', והיינו דבאמת לא הותר לכולם לטלטל ד"א בחצר רק להיחיד, ובו אין לטעם הגזירה דלמא מפיק כלים מחצר למבוי, דהא שריא ליה, שהכל שלו, הבית החצר והמבוי, ולדלמא יוציא מבתים שלהם ל"ח.

וברש"ש תי' באופ"א אף להתיר לכולהו בני מבוי לטלטל ד"א במבוי, ולא חיישי' דלמא מפיק כלים מחצר למבוי, דא"כ יבטלו הביטול כיון שחזרו והחזיקו בחלקם במבוי, ויפסידו אף להיחיד להוציא מביתו למבוי, וכיון שאסור להוציא מן החצירות, תו לא גזרינן איסור ד"א במבוי.

והנה עד כאן ביארנו טעמיה דר"ז ע"פ המבואר בתוס' דילן שהוא שמא יוציאו מהחצירות למבוי, אבל לק' בתוס' צא: ד"ה וכלים מבואר אופ"א והוא שכיון שאין במבוי שום תשמיש דמיא לכרמלית, דכיון שהחצירות עירבו עם הבתים ושכיחי כלי בית בחצר, וגזר רב (לק' צא). שלא להוציא למבוי אף כלי חצר אטו כלי בית, תו אין שום שימוש והוצאה אל המבוי, לפיכך דמיא לכרמלית וגזרו בו ד"א. אבל אי לא עירבו חצירות עם בתים ולא שכיחי

ועפ"ז כ' באבן העוזר ליישב שי' רש"י שע"י
האי יחיד דשריא לו להוציא מהחצר
למבוי, שוב יש כאן חצר למבוי. וכ"ת דבעינן ב'
חצירות למבוי, מיישב האבה"ע דהא יש גם
לחצר הגוי (ואולי צ"ל שיש עמו גם ישראלים,
דדירתו אינה דירה), ושוב אי"ז ככרמלית ומבוי
בלי חצרות.

שאין לו חצירות, כיון שהחצירות עירבו עם
הבתים, ומותרים עם הבתים, ואסורים עם
המבוי, ולפיכך משתייכים לבתים, והוה כמבוי
שיש לו בתים, ואין לו חצירות. ומשא"כ בלא
עירבו שאז החצירות אסורות עם הבתים
ומותרים עם המבוי ולפיכך יש כאן מבוי שיש
בו חצירות.

הרב שלמה נוימן

בסוגיא דשכירו ולקיטו דף ס"ג ע"ב

ומבואר ברש"י דאע"ג דהנכרי גופיה אינו בתורת עירוב, מ"מ שכירו ולקיטו של הנכרי נותן עירובו, ואף בזה יש לדון אי הך נותן עירובו הוא מחמת ביתו של הנכרי, או מחמת ביתו ידידה, ולפי"ז אילו אותו שכיר ולקיט הוא שלא מדירי אותו החצר אינו צריך לתת חלק בעירוב, ועי' בזה במ"ב שפ"ב ס"ק מ"ב.

וברבינו יהונתן כ' "ניזיל חד מינייהו ונשאל מיניה דוכתא כו', וכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי חשבי' ליה כאילו שר הבית" של הנכרי, וצריך שיערב עם חכירו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר ודי לנו

ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק, אמרו ליה אוגר לן רשותך, לא אוגר להו כו', אלא אמר רבא לזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהו"ל כשכירו ולקיטו, וא"ר יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו, א"ל אביי לר' יוסף היו שם חמשה שכירו וחמשה לקיטו מהו, אמר ליה אם אמרו שכירו ולקיטו להקל יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר.

וברש"י כ' "וא"ר יהודה אפילו שכירו ולקיטו של נכרי, אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני מבוי ודיו".

א. הנה הר' יהונתן פתח ב'חצר' וסיים ב'בית', והנה רש"י כ' בד"ה ליקריב וישאל לו מקום בחצירו, וכ' עלה הב"י (סעי' יב) דכיון דלא פריש לו מקום בהדיא אבל אם למחר יצטרך הנכרי את מקום חצירו יפנה את כלי הישראל לתוך ביתו (של הנכרי), והו"ל כאילו השאל לו כל הבית, עי"ש. ומבואר בדברי הב"י דבעינן שזה השכירו ולקיטו יהיה לו זכות בבית הנכרי ולא סגי דיש לו זכות בחצר.

ולכאו' טעמא דמילתא הוא דנהי דבחצר חשיב רשותו של ישראל מ"מ איכא הכא בית של נכרי בחצר זו וזה גופא אוסר, ואף דלי"ל לנכרי זה בעלות האוסרת בחצר.

ואולם צ"ב דלגבי ביטול רשות מבואר בדוכתי טובא (לעיל כו. ולק' סט): דמהני לבטל רשות חצירו ואע"ג דרשות ביתו לא ביטל (ואף למאי דדחי הש"ס כו: וס"ח: דטעמיה דר"א דהמבטל רשות חצירו אף ביתו מותר, משום דבית בלא חצר לא עבידי אינשי דדירי, א"כ חזי' דא"א לחלק את דירי החצר מדיריו של בית, הא התם אדרבא אמרי' דע"י שביטל את חצירו לאחריני איהו גופיה לא חשיבי דיריו בביתו דירין, ונהי דהכא בשכירו ולקיטו ודאי ליכא למימר הכי דהא הנכרי לא נסתלק מחצירו אלא הכניס עמו שותף, הא מיהת חזינן דכאשר הוקבע חצירו להיתרא סגי בכך ואי"צ להתיר גם את ביתו).

וביותר צ"ב דלגבי שכירות מן הנכרי מבואר בב"י גופיה להדיא בסו"ס שצ"א משו"ת הריב"ש דמהני לשכור משר העיר את דרך הרבים כיון שבידו לשנותה כמו שירצה, ויהא שרי לטלטל במבוי גופיה ולא להכניס ולהוציא מן המבוי לבתי הגוים, דה"ל כביטל רשות חצירו ורשות ביתו לא ביטל, עי"ש בב"י והביאו הרמ"א בסעי' א'.

וחזינן להדיא דדמיין להדדי דין שכירות לדין ביטול דמהני בחצרות ואע"ג דלא מהני לבתים, וצ"ב א"כ מאי גרע דין שכירו ולקיטו דלא סגי ליה בזכות בחצר בלא זכות בבית, ולא מצאתי מי שעמד בזה.

הראשונים דמבואר דבעינן דוקא שכירות ולא סגי בשאלה ועי"ש עוד בס"ק ל"ג דכ' דשאלה בקנין מסתברא דיהני).

ולפי"ד הר' יהונתן מובן מה דהקשו בש"ס דהיו שם חמשה שכירו וחמשה לקיטו מהו, והיינו דנוקיק ליתן חלק בעירוב עבור כל א' וא', והיינו טעמא דהא חשבי' לשכירו ולקיטו שהוא דר בבית ודירתו דירה, וא"כ כאשר כל אחד דר בחדר אחד (וכדפרש"י בסוגין עפ"י מתני' דלקמן עב. בזמן שמקצתן שרויין בחדרים ועליות, דצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה) ה"נ נצריך לכל א' וא' ליתן חלק בעירוב. ומסיק הש"ס דאם אמרו שכירו ולקיטו להקל יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר, והינו דהך מילתא דחשבי' להך שכירו ולקיטו כמאן דדאיר הכא הוא קולא, ולא אמרו כן שיחשב דירה לחומרא.

בזה ואין אנו צריכין לשכור מן הנכרי רשות חצירו דכאילו שכר כל בתי הנכרי חשבינן ליה, והנכרי מסולק משם".

וחזינן בדברי הר' יהונתן דגדר דינא דשכירו ולקיטו הוא, דהנכרי מסתלק דכאילו שכר מן הנכרי, וכעת כל מה שצריך הוא לתקן העירוב עם אתו השכירו ולקיטו ולכך ס"ל דמהני עירוב, דהא כעת כל התעסקותנו הוא עם אותו השכירו ולקיטו הישראל, דכעת הוא אשר דר כאן דהנכרי נסתלק.

ויתירה מזו ע"י במ"ב ס"ק מ' דכ' דלא דוקא שכירות מתיר בנכרי הוא הדין שאלה, וממילא שאילתו מועיל בעד כולם כמו בההיא דסעיף ט' לענין שכירות² ומקורו מהב"י, ומבואר דהחלות היתר מן הנכרי הוא מה ששואל הימנו מקום, וכדין שכירות מקום. (ועי' בחזו"א סי' פב ס"ק כח, דתמה טובא בזה מד'

ויתכן דהוא חסרון רק הכא במבואה דלחמן שבאו להתיר את המבוי, ולכך אילו יהא לשכירו ולקיטו זכות רק בחצרו ולא בביתו של לחמן, א"כ לחמן גופיה נשאר לו זכות במבוי מחמת ביתו, דלא גרע ממי שביתו פתוח למבוי דודאי אוסר, איברא דקצת יל"ע דהא שכירות גמורה מהנית לשכור רק את חלקו של הנכרי במבוי וכנ"ל מהריב"ש, וא"כ אמאי בשכירו ולקיטו מי גרע דלא ליתחשב שכירו ולקיטו במבוי, וצ"ע.

ועוד יתכן לפי"ד הר' יהונתן דגדר שכירו ולקיטו הוא דהשכירו ולקיטו הוא דר כאן בבית הנכרי, א"כ לא משכחת דיריין בחצר בלא בית, וא"כ כל ענינא דשכירו ולקיטו הוא דוקא כשיש לו אחיזה בבית הנכרי, (וב"ש דס"ל עא. דביטול רשותא מיקנא רשותא הוא, נמי מודים דאיכא ביטול רשות חצירו בלא ביטול רשות ביתו, דקנין איכא בחצר בלא בית וכדאשכחן דמהני שכירות של חצר בלא בית בד' הריב"ש הנ"ל, אולם 'דיריין' ליכא בחצר בלא בית).

ועי' בספר עירובי חצירות (להגר"מ מושקוביץ) בסי' י"ג וביתר אריכות במכתב ז' דהוכיח ממכמה ראשונים ואחרונים דפליגי על הב"י הנ"ל, וס"ל דמהני שכירו ולקיטו דיש לו זכות רק בחצר, ועי"ש דהכריע כן לדינא.

וע"ע בספר חכמת הלב (להגר"מ רוזנר) פ"ו סעי' יז.

ב. דאיתא שם דא' שוכר בשביל כולו, ואולם יש לדון אי מהני גם באחד שאינו מבני החצר הן לגבי שכירות מן הנכרי והן לגבי שאלה בשכירו ולקיטו ועי' בקה"י (סי' י"ט ס"ק ג) דכ' בתוך דבריו שם דאחד מבני החצר דוקא צריך לשכור. וכן משמע בחזו"א סי' פ"ב סק"ט דכ' לגבי שכירו ולקיטו, דדוקא כשהשכירו ולקיטו הוא מחצר זו ולא מחצר אחרת, ואולם דמד' המ"ב גופיה בס"ק מ"ב משמע דאף שכירו ולקיטו שאינו דר בחצר זו מהני, ואדרבה ככה"ג אף אינו צריך ליתן פת לעירוב עי"ש.

איכא דין דשכירו ולקיטו בדירת ישראל, וכש"כ הרשב"א להדיא "ולפי פירוש זה דוקא בשכירו ולקיטו של נכרי אמרו אבל שכירו ולקיטו של ישראל בזמן שאין לו שם מקום פיתא או מקום לינה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אינו נותן עירוב", וכן כ' לקמן עג. דליכא דין דשכירו ולקיטו אצל ישראל, באופן שאין לו שם מקום פיתא ומקום לינה.

וכן מוכח בדברי רש"י לק' סו., דאיתא שם בגמ' דשוכר כמערב, מה מערב אפילו שכירו ולקיטו, אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו, ולכאור' "מערב" היינו בשכירו ולקיטו של בעה"ב ישראל, ו"שוכר" היינו שכירו ולקיטו אצל בעה"ב נכרי, ואולם רש"י כ' "ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו דנכרי אם ישראל הוא, כדאמר לעיל (סד). נותן עירובו ודין. אף שוכר אפי' שכירו ולקיטו דנכרי, אם נכרי הוא (השכיר והלקיט) משכיר רשות אדוניו לדירתי החצר", והיינו דרש"י נקט כל הסוגיא לשכירו ולקיטו אצל בעה"ב נכרי, והנידון הוא אי השכירו ולקיטו גופיה הוא ישראל וא"כ בעי לעשות עירוב, ואי נכרי הוא צריך לשכור הימנו. ומבואר דבישראל גופיה ודאי דלא מהני שכירו ולקיטו והיינו טעמא כמש"כ הרשב"א דהוא קולא בדירת נכרי דלא שמה דירה. וברבינו יהונתן בדף סו. קצת משמע בדבריו דנקט כפירוש רש"י. (וכן משמע שם בד' תוס' ד"ה מערב דפירשו הסוגיא כפרש"י).

ואולם בדברי הר' יהונתן לא נזכר בהדיא דהוא קולא בדירת נכרי וכנ"ל, ועי' בקה"י (סי' י"ט סק"ז) דכ' בדעת הרשב"א דהעירוב מתיר אף את ביתו של הנכרי, כיון

וברשב"א בסוגיין כ' וז"ל "תמיהא לי האיך נותן זה עירוב והלא אינו דר שם ולא מקום פיתא איכא ולא מקום לינא איכא", והיינו דבפשוטו נקט דהשכירו ולקיטו מערב מתורת עצמו, ולכך תמה דהא לית ליה דירין שם, דליתא מקום פיתא ולינא דיליה, ויתכן דמה דסבר הכי הוא מהך דמהני הכא עירוב, דהא משום דירי הנכרי לא היה מהני עירוב, וע"כ הוא משום דחשבי' לאותו שכירו ולקיטו שדר כאן, וע"ז תמה הרשב"א דלית ליה להך שכירו ולקיטו כלל דירין ולא מקום פיתא ולא מקום לינה.

ואף בתירוץ קמא קאים הרשב"א בסברא זו דהנידון הוא ביחס לדירין של השכירו ולקיטו, דכ' דהוא קולא בכיתו של נכרי, דלא שמה דירה אלא משום גזרה דילמד ממעשיו, ולכך הקילו דאפי' שכירו ולקיטו דאין לו מקום פיתא ולינא, יהא כבעה"ב ישראל הדר שם. והיינו דמעיקר הדין אינו נחשב דר כאן דהא לית ליה מקום פיתא ולינא, ורק דהויא קולא במקום דירת נכרי דלאו שמה דירה.

והנה בדברי הר' יהונתן לא נתברר האם אף הוא נזקק לקולא זו, דבדבריו משמע קצת דהוא מעיקר הדין דנסתלק הנכרי וכעת הישראל דר כאן, אולם דהא גופא תיקשי דהא לית ליה להך שכירו ולקיטו מקום פיתא ולינה וכקושית הרשב"א, וא"כ מהא גופא מוכח דכל דברי הר' יהונתן הוא קולא בנכרי, ועיין להלן מדברי הקה"י בזה.

הדין בשכירו ולקיטו של ישראל

והנ"מ אי הוה מעיקר הדין או קולא בדירת נכרי וכדכתב הרשב"א, הוא לענין אי

צריכין ליתן פת לכל אחד ואחד. אלא שלהקל עשאוים כבעלי הבית, וכאלו דרים שם ממש וכמו שכתבתי למעלה, ולפיכך בעא מיניה אביי מרב יוסף, כיון דחזוין להו כבעלי הבית נימא הכי בין להקל בין להחמיר, או דלמא להקל אמרו להחמיר לא אמרו ופשיט ליה דלהקל אמרו ולא להחמיר, "עכ"ל הרשב"א.

אולם לד' הקה"י קצת יל"ע בזה, מאי קס"ד דהש"ס, דהא לעולם דירת הנכרי פתיך עם דירת השכירו ולקישו ומהני עירובו גם עבור חלק הנכרי שבבית, וא"כ אף אי יהא ה' שכירו ולקישו דפתיכי דירתן בהדיה אמאי לא יהני עירוב דחד מיניהו, וצ"ב.

דעת הראב"ד בדין שכירו ולקישו דחשיב כשלוחו של בעה"ב

והרשב"א עוד כ' לתרץ בשם הראב"ד, "אבל הראב"ד ז"ל פי' כי ישראל זה השואל ממנו מקום אינו נותן עירובו, אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום הנכרי, כמו שאמרנו דשכירו ולקישו של אדם (א. ה. דהיינו בשכירו ולקישו של בעה"ב ישראל ועי' להלן) נותן עירובו ודיו, והא דרב יהודא לדמיון בעלמא נקטיה, ונכון הוא".

והיינו שדעת הראב"ד דאותו ישראל שהוא שכירו ולקישו של נכרי לא מהני ליה עירוב אלא אדרבא צריך להשכיר במקום הנכרי. ולכאור' לפי"ד הראב"ד ענינו שהוא שלוחו ממש וידא אריכתא של הנכרי.

דבדירת הנכרי פתיך גם דירת ישראל^ג, ועי"ש דכ' דכ"ה מוכרח גם בדעת הטור דכ' דהשכירו ולקישו הוא שלוחו של הנכרי, ואע"ג שדעת הטור כפרש"י דהשכירו ולקישו נותן עירוב כדיני ישראל, ולא עביד שכירות כדיני נכרי.

ובדעת הר' יהונתן כ' הקה"י שם דכל ענין העירוב הוא רק משום לתא דהשכירו ולקישו, כיון דהבעה"ב נסתלק, עי"ש. ולפי דבריו יתכן דלדעת ר' יהונתן אף בבעה"ב ישראל יהני שכירו ולקישו כיון דהבעה"ב נסתלק. ואי"ז קולא דוקא בנכרי, וצ"ב.

ובקושיית הש"ס אלא מעתה ה' שכירין וה' לקיטין כו', לפי' הרשב"א צ"ל דאע"ג דיסוד הדבר דשכירו ולקישו יכול ליתן עירוב הוא קולא בדירת נכרי וכש"כ הרשב"א וכנ"ל. מ"מ זה גופא שקו"ט הש"ס, אי השתא דחשבי ליה לדר כאן האם נפיק מיניה נמי חומרא, וכ"ה להדיא שם בד' הרשב"א, וז"ל הרשב"א "הא דבעא מיניה אביי מרב יוסף היו חמשה שכירו ולקישו מהו, פרש"י ז"ל חמשה שכירין ולקיטין הדרין בחדרים ובעליות שאלו היתה רשות שלהן היו כולן צריכין לעירוב כדתנן במתני' (עב.) ומודים בזמן שמקצתן שרויים בחדרים וכו', ע"כ לשון הרב ז"ל, ונראה לי פי' לפירושו דלאו דוקא שרויים ממש בחדרים ובעליות, שאלו כן ודאי אפילו להחמיר נמי, וכולן מערבין וצריך ליתן פת לכל אחד ואחד, דאע"פ שהן כשכיריו ולקישו אינן סמוכין על שולחנו ולא מקבלין פרס ממנו, ולכ"ע

ג. ומש"כ שם הקה"י במוסגר שבד' תוס' לקמן סו. ד"ה מערב, כ' מהירושלמי דבישראל שותף עם הנכרי לא מהני עירוב, וכ' הקה"י דשכירו ולקישו זה דפתך דירתו עם הנכרי אי"ז כשותפות, הנה יעוי"ש בתורא"ש ובתור"פ דכ' שדעת הר"י מקינון דאה"נ מע"ש מהני עירוב של הישראל השותף אף לחלק דהשותפות נכרי.

אף לקולא לא אמרו שיהא כדר בבית הנכרי. (ומש"כ שהדר בבית נכרי והוא שכירו ולקטו מערב עליו, יש לדון האם מהני לדעת הראב"ד דס"ל דהוה כשלוחו ממש וכדיני הנכרי וא"כ בעינן שכירות ולא מהני עירוב, ומחמת היותו דר בשותפות עם הנכרי הוא תליא בפלוגתת הראשונים לק' סו. בדברי הירושלמי, דבתוס' שם ד"ה מערב, כתבו דשותפין גרע משכירו ולקטו, ואולם התורא"ש והתור"פ כתבו בשם הר"י מקינון דמהני עירוב של הישראל גם עבור שותפו הנכרי עי"ש. ואמנם דאינהו פליגי על הראב"ד וס"ל כדעת רש"י דבכל שכירו ולקטו מהני עירוב, וא"כ לדעת הראב"ד דבעינן שכירות, וכמשפטי הבעה"ב הנכרי, א"כ הדין נותן דלא יהני עירוב של אותו הדר עם הנכרי, עבור הנכרי, אלא בעינן גם שכירות).

ובחי' המאירי פי' דס"ד דהש"ס הוא, דכיון דחשיב דלהנכרי איכא ה' שלוחין א"כ אין מעשה א' כלום וצריך לשכור מכל ה' השלוחין, ומסיק הש"ס דלהקל אמרו דיהא סגי בשוכר מא', עי"ש.

וקצת משמע כן בדברי הרמב"ם דכ' (פ"ב הי"ב) "היו לגוי זה שכירים או שמשים או נשים רבים, אם השכיר אחד מהן דיו", ומשמע ברמב"ם דזה הקמ"ל דסגי לשכור מא' מהן ואין צריך לשכור מכל שלוחיו.

בדברי המאירי דמהני ביטול של השכירו ולקטו

ועי"ש עוד בחי' המאירי, בד"ה ולענין פסק, דכ' "ולדעת הראב"ד יעשה הישראל השואל שכירו ולקטו, ומשכיר או מבטל רשותו של גוי לאחריים".

והנה אע"ג דבשכירו ולקטו מהני בעל כורחו וכמבואר בסוגין, דהא לחמן בר ריסתק לא הסכים להשכירם, ועלה קאמר רבא ולשאל מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהו"ל כשכירו ולקטו, ואותו שכירו ולקטו הוא דמשכיר, וכ"ה בש"ע שפב יא אבל מאשתו או משכירו ולקטו שוכרים אע"פ שהוא מוחה [ועי"ש באר הגולה (ל) פשוט מההוא עובדא, וכ"כ הרשב"א בתשובה] וא"כ יש לעיין דאי חשיב כשלוחו וכידא אריכתא דהנכרי א"כ האיך מהני בעל כורחו של הנכרי.

ובביאור הלכה ד"ה כיון, כ' דה"ט משום דחכמים עשאוהו כשלוחו, ולפי"ז א"ש דמהני שליחות אף בעל כורחו של הנכרי הבעה"ב.

והנה יל"ע לדעת הראב"ד מה דאיתא בש"ס "א"ל אביי לר' יוסף היו שם חמשה שכירו וחמשה לקטו מהו, אמר ליה אם אמרו שכירו ולקטו להקל יאמרו שכירו ולקטו להחמיר".

והא לדעת הראב"ד לעולם השכירו ולקטו אינו משכיר מכה לתא דידיה כלל אלא מחמת היותו שליח וידא אריכתא של בעה"ב הנכרי, וא"כ כאשר איכא לבעה"ב ה' שליחים אטו נצרכו לשכור מכל השליחים, ומאי קס"ד דהש"ס דיצטרך לשכור מכולם.

וראיתי בחזו"א דהקשה באופ"א וז"ל (סי' פב סוס"ק כז) "ולפי' הראב"ד הלא גם להקל לא אמרו שיהא כדר בבית נכרי שהרי אינו מערב, והדר בבית נכרי והוא שכירו ולקטו מערב עליו כדמשמע בריטב"א בסוגיין". ואינו דתמה מתירוצא דהש"ס 'דלהקל אמרו', והא

משכירין שלא מדעתו, ואפילו היה שכירו או שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו", וכן נקט בדבריו הב"י בסימן שפב יב בפירוש ראשון שם עי"ש בדבריו, ולהלן יבוא עוד מד' הב"י ובדעת הרמב"ם.

דעת ר"ח דלא מהני שכירו ולקיטו בעל כורחו של בעה"ב

ועייין בדברי הר"ח לקמן פ. בסוגיא דההוא טורזינא, דלא מהני באשתו ובשכירו ולקיטו בעל כורחו של הבעה"ב. ועי"ש בשעה"צ (בסימן שפב אות לח) דלפי"ז בגונא דההוא טורזינא ובלחמן מיירי דלא מיחה להדיא.

וז"ל הר"ח שם "ההוא טורזינא כו' וא"ל ר' זירא שפיר עבידיתו דאשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו וכן באשתו של נכרי משכרת בלא רשות בעלה, ואם בא בעלה הנכרי ומיחה בטילה אותה השכירות ונאסרו וחזרו לאיסורין", (ויל"ע בדעת הר"ח כאשר מיחה בעלה האם נאסר מכאן ולהבא או למפרע, והנה יעויין במאירי דתמה על פי' הר"ח דנמצא שיהא קלקול כיון שנאסר למפרע, וחז"י דנקט דע"י מחאתו חוזר ונאסר למפרע)

בדעת הרמב"ם האם מהני שכירו ולקיטו בעל כורחו של בעה"ב

והנה הרמב"ם בפ"ה ה"ה נקט בדברי הגמ' דלהלן פ. כפירוש ר"ח הנ"ל, דכ' שם וז"ל, "אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו והוא שלא יאסור על שכניו, אבל אם אוסר אינה מערבת עליו ולא משתתפת עליו אלא מדעתו, כיצד אוסר כגון שאמר איני מערב עמכם או איני משתתף עמכם", ע"כ. והיינו דכאשר מוחה

ולכאוי' צ"ב דהא כיון דלדעת הראב"ד דייני' כדין הבעה"ב, וחשבי' להך שכירו ולקיטו כשלוחו וידא אריכתא דהנכרי וכנ"ל, ולכך שכירות עבדינו, וא"כ כיון דאצל הנכרי גופיה לא מהני ביטול, האיך מהני אצל שלוחו, וצ"ע.

והנה התור"פ לעיל סב. ד"ה ואמור רבנן, כ' דהטעם דלא מהני ביטול רשות לנכרי כדמפרש בירושלמי (בפרקין ה"ג) לפי שהגוי רגיל להיות חוזר בו להשתמש בחצר ובמבוי. והיינו טעמא דאי"ז מעשה ביטול כאשר אין מקיים כלל דיבורו. ולפי"ז א"כ נמצא דאין הנכרי מופקע מדין ביטול, אלא הוא היכתמ"צ בעשיית הביטול, וא"כ בזה דעושהו שלוחו ושמשו של הנכרי, וביחס לשליח זה הוה שפיר קביעה גמורה וסגי במה שאותו השליח מקיים דיבורו, וא"ש ד' המאירי.

ועי"ש בד' המאירי בהמשך דבריו דכ' דלא מהני ביטול של השכירו ולקיטו אלא רק של הבעה"ב, ועי"ש בהערות הגרש"ז (הערה 200) דכ' דה"ט משום דביטול הוה כהפקר ולא מהני שליחות להפקיר (עי' טור או"ח סו"ס תלד ובקצוה"ח רעג א). ומבואר כנ"ל, דהמאירי לא חזר בו מגוף הדבר דמהני ביטול של נכרי ע"י שלוחו, אלא רק דלא מהני כלל שליחות על ביטול.

דעת הרמב"ם

ודעת הרמב"ם נמי כדעת הראב"ד הנ"ל דישאל השכירו ולקיטו אצל בעה"ב נכרי שוכרין ממנו, ואין יכול לתת עירוב, וכמבוי' בדבריו בפ"ב מעירובין ה"ב "וכן שכירו ושמשו

ומצאנו בזה פלוגתת אחרונים, דהפמ"ג נקט דהוא דין רק בנכרי דמהני לשכור מאשתו ומשכירו ולקישו ואפי' בעל כורחו, אבל בישראל לא מהני לשכור בעל כורחו. ולכאן טעמיה משום דבנכרי כל השכירות היא להיכר בעלמא וכמש"כ שם הרמב"ם בתחילת הי"ב. דיעו"ש בס"י שסז בא"א סק"ד דכ' זו"ל "הנה להר"מ ז"ל פירוש הגמרא פ. הא דאסר, שמוחה ומתכוין לאסור, אין מערבת שלא מדעתו. הא דלא אסר, רק סתמא, מערבת שלא בידיעתו, וכיון דישאל מהני שלא בידיעתו, בנכרי אף דמוחה מהני שכירות מדביתהו", ע"כ.

ומבואר בדבריו דבאשתו של ישראל לא מהני בעל כורחו אלא רק שלא מידיעתו, ובאשתו של נכרי מהני אפי' בעל כורחו. והש"ס דימה אשת נכרי בעל כורחו לאשת ישראל שלא מדעתו.

וצ"ב הדמוי, וצ"ל דהנכרי הא כל ענינו היכר בעלמא וכמש"כ הרמב"ם שם בריש הי"ב, ולכך לא איכפת לן שאין בכוחה של אשתו להשכיר בעל כורחו ודיינו במה שאשתו עושה שכירות ובכי הא אקילו חכמים, ורק דבכדי דליתחשב 'היכר' בעינן שיהא כעין מעשה שכירות, ובזה סגי לן מה דאיכא היכי תימצא דאשה עושה עירוב, והוא באשת ישראל שלא מידיעתו¹.

ולפי"ד הפמ"ג נמצא דמש"כ הרמב"ם בפ"ב הי"ב לגבי שכירו ולקישו דמהני שלא

ואומר איני מערב עמכם לא מהני עירוב של אשתו, כיון דהוא בעל כורחו.

זכ"ה בשו"ע בסימן שסז בשם י"א דאין אשתו מערבת לו אלא שלא בידיעתו אבל אם אומר שאינו רוצה לערב עמהם לא.

ואמנם דיעו"ש ברמב"ם בה"ב דכ' דברגיל להשתתף עם בני מבוי, נוטלין בני מבוי בעל כורחו, וכ"ה שם בשו"ע "ואם הוא רגיל לערב עמהם ועכשיו אינו רוצה בני חצר נכנסים לתוך ביתו ונוטלים ממנו בעל כורחו". ועי' גאון יעקב פ. ד"ה נמצינו למדין, דכ' דהיינו דוקא שהוא גם אוסר, וכ"ה במ"ב שס"ז ס"ק ט"ו, ובבה"ל סוד"ה וי"א, ועי"ש בבה"ל דנקט כן גם בדעת הר"ח.

והנה בפ"ב הי"ב הביא הרמב"ם לעיקר דינא דסוגיא דידן דשכירו ולקישו של נכרי שוכרין הימנו. וז"ל שם "ואשתו של גוי משכרת שלא מדעתו, וכן שכירו ושמשו משכרין שלא מדעתו, ואפילו היה שכירו או שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו, שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו והשאלו הרי נשתתף עמו ברשותו ומשכיר שלא מדעתו, היו לגוי זה שכירים או שמשים או נשים רבים אם השכיר אחד מהן דיו". עכ"ד שם.

והנה לא נתברר בדברי הרמב"ם מהו 'שלא מדעתו' דכתב כאן בפ"ב הי"ב, האם איירי אף בעל כורחו של הבעה"ב, או רק שלא מידיעתו וסמך על מה שחילק לקמן בפ"ה ה"ה.

ד. ואשכחן דבר כעין זה בריש פרקין דאיתא בגמ' סב. דלכ"ע שוכרין מנכרי בפמשו"פ כיון דנכרי נהרג על פמשו"פ. והנה הרמב"ם כ' בהי"ב טעם אחריו, דהשכירות היכר בלבד לפיכך שוכרין מן הגוי אפי' בפמשו"פ. וצ"ב דא"כ אמאי תלי לה הש"ס בהא דנכרי נהרג על פמשו"פ. והנה טעמיה דהרמב"ם דאין כונת הגמ' כפשוטה לכאן הוא משום דהוה קשיא ליה מה שדקדק שם הרש"ש, דנהי דלגבי הנכרי המשכיר פמשו"פ חשיב ממון, הא מ"מ לגבי

ולפי"ז מש"כ הרמב"ם דמהני 'שלא מדעתו' היינו רק שלא מידיעתו אולם כאשר מיחה לא מהני, ועי"ש שעה"צ (לח) דכ' דלפי"ז מעשה טורזינא ולחמן איירי שלא מיחה עכ"פ בהדיא והיינו כפי' ר"ח הנ"ל.

וכן מבואר גם שנקט הראב"ד בדעת הרמב"ם, דבפ"ה ה"ה דכ' הרמב"ם שם דאשתו של אדם אינה יכולה לערב כאשר אמר איני מערב עמכם או איני משתתף עמכם, והראב"ד שם השיגו "א"א פירוש אחר מפרשים בו כו' ולפירוש שלו הרי הטורזינא לא רצה להשכיר".

והיינו דהראב"ד תמה על דעת הרמב"ם דכאשר האדם מוחה אין אשתו יכולה לערב בעל כורחו, וכל מה דמהני שלא מדעתו היינו רק שלא מידיעתו, א"כ אמאי במעשה טורזינא אהני למיגר מדביתהו, והא הטורזינא

מדעתו היינו אפי' בעל כורחו והוא קולא בנכרי וכנ"ל.

אולם מדברי הראב"ד והגר"א מבואר דכונת הרמב"ם בפ"ב הי"ב דשכירו ולקיטו מהני רק שלא בידיעתו ולא מהני בעל כורחו, וכדלהלן.

דהנה השו"ע בסי' שסז הביא ב' דעות האם מהני לשכור מאשתו בעל כורחו, וכנ"ל.

ובסי' שפב סעי' יא כ' הש"ע בסתמא "אבל מאשתו או משכירו ולקיטו שוכרים אע"פ שהוא מוחה", וכ' עלה הגר"א בביאורו "אף על פי, זהו לדעת הרא"ש בסימן שסז", ע"כ (והובא במ"ב ס"ק לד). וחזינן דסבר הגר"א לדעת הרמב"ם דלא מהני עירוב בעל כורחו ליכא מעליותא בנכרי יותר מבישראל בזה.

הלוקח (הישראל, השוכר) אי"ז חשיב ממון, ומהיכ"ת דיהני קנין לדבר שהוא ממון אצל המוכר ולא אצל הלוקח (ועי' בזה עוד באבנ"מ סי' לא ס"ק כד).

אולם צ"ב דימוי הגמ'. וצ"ל כעין משנ"ת בדברי הפמ"ג (וכן שמעתי ממורנו ראש הכולל הגר"א שטרנבוך שליט"א) דכונת הגמ' דכיון דאשכחן דנכרי נהרג על פמשו"פ, א"כ חשיב ממון לגביו, וא"כ שפיר חשיב היכר כששוכרין הימנו בפמשו"פ.

ובגמ' ס"ה "שוכר כמערב מה מערב אפי' בפחות משו"פ, אף שוכר בפחות משו"פ" מוכח דברי הרמב"ם דהוא משום היכר בעלמא, ושמא זה גופא הדימוי למערב, דכיון דמערב מהני כיון דעירוב משום דירה ולא משום קנין וכדאי' לעיל מט. דלכך מהני בערוב פחות משו"פ, לכך חשיב היכר לגבי שכירות, ולד' הרש"ש והאבנ"מ הנ"ל צ"ב דהא מה דשוכר מהני פחות משו"פ הוא מעיקר הדין, משום דאצל הנכרי חשיב ממון, ולמאי צריך למילפיה ממערב.

וע"ע בקרבן נתנאל על ד' הרא"ש בסי' י"ג לגבי אי מהני שכירות בישראל או רק בנכרי, דדעת הר"מ שם דלא מהני והרא"ש פליג עליו וכ' דמהני שכירות בישראל, ועי"ש בק"נ (אות מ') דכ' דבשכירות בפרוטה אף הר"מ מודה דמהני ורק דבא לשלול פחות משו"פ, עי"ש, וקצת משמע לפי"ז דלהרא"ש מהני אף בפמשו"פ, (ויש לדחות דכונת הק"נ דלא נחלקו הר"מ והרא"ש בדבר זה) ובתוספת שבת (שפ"ה סק"ד) כ' להדיא דבישראל מומר מהני שכירות בפחות משו"פ, ולכאו' הוא דלא כדברי הרש"ש והאבנ"מ הנ"ל דאצל הנכרי אית להו תורת ממון, וכן תמה החזו"א (סי' פ"ב ס"ק ט"ו), ומצאתי כדברי החזו"א בגאון יעקב סט. ד"ה במזיד, דכ' דשוכרין ממומר בשו"פ, ואמנם להמבואר בדברי הרמב"ם דהוא משום היכר בעלמא א"כ לכאו' אף שכירות ממומר תיהני בפחות משו"פ. ולשון הרמב"ם בפ"ב הט"ז גבי מחלל שבת בפרהסיא "אלא שוכרין ממנו כגוי", ושמא זה גופא קמ"ל דאף בפמשו"פ.

ובש"ע בסיומן שסו, יב כתב "אפוטרופוס של קטן יכול לערב בעדו", וכ' עלה הגר"א בביאורו, "אפוטרופוס, דלא גרע משכירו ולקטו, שם סד, א".

ועיי"ש במ"ב ס"ק עז, דנטה מד' הגר"א, ופירש טעם אחריו, "מפני שהוא לו כבן בית, שיכול לערב משל בעה"ב שלא מדעתו כמו בסיומן שסו". ועיי"ש שעה"צ (נה) דמקורו מהגר"ז.

והיינו דהגר"א לשיטתו, וכמשנ"ת דס"ל דאף בבעה"ב ישראל מהני שכירו ולקטו, (והמ"ב כאן נטה מפירושו ופירש כהגר"ז ובסיומן שסו ס"ק לד, הביא דבריו וכדלעיל, ויל"ע).

ואליבא דאמת בישראל ליכא נפקותא בזה, דהא לכ"ע הן להגר"א והן לפמ"ג בישראל מהני שלא מידיעתו ולא מהני בעל כורחו, ורק דלהגר"א זה הוא כל דינו דשכירו ולקטו, האמור בדף סד. אצל נכרי, ולכך נמצא דאותו שכירו ולקטו דמהני אצל בעה"ב נכרי מהני נמי אצל בעה"ב ישראל, ולדברי הפמ"ג שבדין שכירו ולקטו איכא קולא נוספת דמהני אפי' בעל כורחו, וזה מהני רק אצל בעה"ב נכרי, וא"כ נמצא דדין שכירו ולקטו האמור בדף סד. ענינו אפי' בעל כורחו של בעה"ב, וא"כ הך קולא דשכירו ולקטו הוא דוקא אצל בעה"ב נכרי ולא אצל בעה"ב ישראל. (ונמצא דכל הנ"מ בין ד' הגר"א לפמ"ג, הוא בנכרי, האם מהני שכירו ולקטו של הנכרי בעל כורחו של הבעה"ב, דלפמ"ג מהני וכנ"ל דהוא קולא אצל נכרי, ולגר"א לא מהני).

מיחה ולא רצה להשכיר, זהו תורף קושית הראב"ד (ולא היה נוח"ל לאוקים כפר"ח דאיירי שלא מיחה בהדיא וכנ"ל מהשעה"צ).

ולהבנת הפמ"ג בדברי הרמב"ם הא בנכרי מהני אף בעל כורחו, א"כ אינו מובן מה תמה הראב"ד, ומה לי דהטורזינא לא רצה להשכיר הא בנכרי מהני אפי' בעל כורחו.

וחזינן בקושית הראב"ד דהבין לדברי הרמב"ם כהבנת הגר"א, ד'שלא מדעתו' דשכירו ולקטו, ואשתו של נכרי, היינו דוקא שלא מידיעתו, אבל בעל כורחו ממש לא מהני.

להנ"ל בדעת הרמב"ם, מה הדין בשכירו ולקטו של בעה"ב ישראל

והנה הרמב"ם וכן הטור והשו"ע סתמו מה דין שכירו ולקטו של ישראל, דהביאו רק דין דשכירו ולקטו של נכרי, ולא כתבו להדיא מה הדין אצל ישראל, (עין ברמב"ם פ"ד הי"ב, ובטור ושו"ע סי' שפב, יא) ולא נתבאר האם אצל ישראל השני מאצל נכרי, ולכאן' למשנ"ת הוא תלוי בפלוגתת האחרונים הנ"ל.

דבדברי הפמ"ג הא מבואר להדיא דהוא קולא רק בנכרי, דמהני בעל כורחו, והטעם, הוא לכאן' כדברי הרשב"א לעיל דבנכרי הקילו משום דאין דירתו דירה.

ואולם לדברי הגר"א דגם בנכרי לא מהני בעל כורחו, אלא רק שלא מידיעתו, וזה הוא כל דינא דשכירו ולקטו דמהני, א"כ בזה ליכא כלל חילוק ישראל מנכרי, והך שכירו ולקטו דמהני אצל בעה"ב נכרי מהני נמי אצל בעה"ב ישראל.

סו. אף שוכר כו', ור"ל מה מערב אם הוא שכירו ולקטו של ישראל, וכן מש"ש סד. נותן עירובו בכה"ג".

ובדעה שניה שם דכ' השו"ע ז"א שאינו צריך להשכיר אלא נותן עירובו ודיו", וכ' עלה הגר"א ז"א שא"צ, רש"י שם (סו). ושם (סד). ופירש שוכר, נכרי שכירו ולקטו".

ויל"ע לדעת הראב"ד בכה"ב ישראל דמהני ביה שכירו ולקטו האם יהני כאשר השכירו והלקטו הוא נכרי האם יועיל שאותו שכירו ולקטו נכרי יתן עירוב עבור בעה"ב הישראל, דהא חשיב ידא אריכתא ושליח של בעה"ב וא"כ אע"ג דבעלמא נכרי לאו בר עירוב הוא אעפ"כ יהני, ויש לדון בזה עוד לפמש"כ לעיל בדברי המאירי שכתב דישאל שהוא שכירו ולקטו אצל בעה"ב נכרי מצי למיעבד ביטול, ואכ"מ וצ"ע. ועוד יל"ע האם יהני בכה"ב ישראל, כאשר השכירו ולקטו מערב בעל כורחו של הבעה"ב דהא בש"ס בדף פ. מבואר דרק אשתו מערבת בעל כורחו והראשונים שם הוסיפו דבני ביתו מערבין שלא מידיעתו, אולם בשכירו ולקטו לא אשכחנא דמהני.

ואולם כ"ז לדעת הראב"ד, אולם הרמב"ם גופיה לא זכר להדיא דין דשכירו ולקטו אצל בעה"ב ישראל וכנ"ל, וא"כ לכאן האין יכלכל את ד' הגמ' הנ"ל בדף סו. דמבואר דאיכא עירוב בשכירו ולקטו, וכפרש"י שם דאיירי כדן השכירו ולקטו גופיה, אין יכול לפרש, דהא ס"ל דבשכירו ולקטו ישראל אצל בעה"ב נכרי עבדינן שכירות ולא עירוב, וכפמשנ"ת בדברי הראב"ד דאיירי בדני

בדברי הגמ' סו. מבואר דאיכא שכירו ולקטו בישראל

והנה להלן סו. איתא בש"ס דשוכר כמערב ואיתא התם "ומה מערב אפילו שכירו ולקטו אף שוכר אפילו שכירו ולקטו", ומבואר בגמ' דאיכא שכירו ולקטו דקעביד עירוב ואיכא שכירו ולקטו דקעביד שכירות, וכבר הובא לעיל פירוש רש"י דאיירי בבעה"ב נכרי, והנפקותא היא מיהו השכירו ולקטו, דאי השכירו ולקטו גופיה הוא ישראל, מערב, ואי השכירו ולקטו גופיה הוא נכרי, שוכרין הימנו. וגם הובא לעיל לדקדק מדברי רש"י אלו דאצל בעה"ב ישראל לא מהני שכירו ולקטו.

והנה הראב"ד ודעימיה (הר"ח הרמב"ם והמאירי) אינן יכולין לפרש כפרש"י דהא אינהו ס"ל דאף בישראל השכירו ולקטו אצל בעה"ב נכרי קעביד שכירות ולא קעביד עירוב.

ואולם דדעת הראב"ד גופיה דבעה"ב ישראל מהני לו שכירו ולקטו, ושכירו ולקטו מערבין, כן מבואר להדיא בדברי הרשב"א סד. כשהביא את ד' הראב"ד, וכאשר הובא לעיל, וכן שנה שם הרשב"א דבר זה בסו"ד סד. עי"ש.

וא"כ לפי"ד הראב"ד כוונת הש"ס דשכירו ולקטו השוכר היינו אצל בעה"ב נכרי, ושכירו ולקטו המערב הינו אצל בעה"ב ישראל, ולעולם דייני' בתר דיני בעה"ב כיון דהשכירו ולקטו הוא ידא אריכתא של בעה"ב וכנ"ל.

והדברים מפורשים בדברי הגר"א, דבסי' שפב, יב הביא השו"ע בדעה קמיתא דהשכירו ולקטו משכיר שלא מדעת האינה יהודי, וכ' עלה הגר"א בביאורו, "ומשכיר,

ובשו"ע לא הזכיר להך חידושא, דכ' בסימן שפב, יב "אם אינו רוצה להשכיר, יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהו"ל כשכירו ולקיסו, ומשכיר שלא מדעת האיני יהודי, וי"א שאינו צריך להשכיר אלא נותן עירובו ודיו", והיינו דהביא דעה קמייטא דצריך לשכור מן השכירו ולקיסו, וי"א דא"צ להשכיר אלא נותן עירוב, אולם לא זכר הכא כלל את מה שהסיק בדעת הרמב"ם דצריך תרוייהו, ומשמע קצת דנקט לעיקר כפי' קמא ולא כפי' בתרא דצריך תרוייהו, ויל"ע.

ויל"ע לפי"ד הב"י דצריך לתרוייהו עירוב ושכירות, האם מתיישבא נמי הגמ' בדף סו. שוכר כמערב, דהא מאי שייך למילף חד מחבריה, והא צריך לתרוייהו, עירוב מחמת הדיורין דידיה, ושכירות מחמת הדיורין של הבעה"ב הנכרי, ושמא כונת הש"ס 'שוכר' על חלקו של הנכרי 'כמערב' כמו דצריך לערב על חלקו שלו, ותרוייהו איירי בחד גונא, ויש להוסיף בזה דהא מה ד'מערב' זה גופא קולא מגדרי שכירו ולקיסו דחשבוהו כדר בבית זה ע"י מה דיש לו רשות להניח בבית הנכרי, ואע"ג דלי"ל דיורין גמורין, ולכך אמרי' דמשום הך קולא מהנית נמי מה ד'שוכר' עבור חלקו של הנכרי.

והנה נסתפקנו לעיל בדעת הראב"ד דס"ל דמהני אף דישאל, האם מהני אף בעל כורחו של בעה"ב, והנה הב"י תמה על הרמב"ם לשיטתו דס"ל דאפי' אשתו של ישראל אינה מערבת בעל כורחו כ"ש דשכירו ולקיסו לא יערב בעל כורחו של בעה"ב, וקושיה זו אינה

הבעה"ב, נמי אין יכול לפרש דהא לא כתב דמהני שכירו ולקיסו אצל בעה"ב ישראל.

ולדברי הגר"א הנ"ל א"ש כיון דדין שכירו ולקיסו דמהני שלא מידיעתו הוא גם אצל בעה"ב ישראל וכנ"ל, אולם לד' הפמ"ג הנ"ל צ"ב.

דברי הב"י בדעת הרמב"ם

והנה הב"י תמה כע"ז על דברי הרמב"ם מד' הגמ' סד. וז"ל בסי' שצב, יב, יד, "אלא דאכתי קשיא דא"כ היכי מייתי ראייה מדרב יהודה הא כי אמרינן בישראל אפילו שכירו ולקיסו נותן עירובו ודיו, היינו כי לא מיחה בעה"ב, אבל אם מיחה בעה"ב לא, וכמ"ש הוא זכרונו לברכה בפ"ה ה"ה גבי אשתו מערבת שלא מדעתו, והא ודאי לא עדיף שכירו מאשתו, ועוד דא"כ למה לא כתב דין שכירו ולקיסו גבי ישראל".

ויתכן דהב"י טפי ניח"ל להקשות מד' הגמ' סד. דזהו כל עיקר סוגיא דשכירו ולקיסו, מדברי הגמ' סו. דמייתי לה הש"ס שם אגב גררא לדמויי שוכר כמערב.

ועיי"ש בב"י דמכח קושייתנו הסיק ביאור חדש ברמב"ם שצריך גם לשכור מן השכירו ולקיסו וגם לערב עמו, וז"ל הב"י "לכן נראה לי שהוא זכרונו לברכה מפרש אפילו שכירו ולקיסו של גוי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני המבוי ודיו לענין שאין צריכים לשכור מהגוי, אבל לעולם צריכין לשכור מהישראל, שתחתיו של גוי הוא קם, וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל".

סברת העצ"א א"כ בכל שכירו ולקישו הא נותן עירובו ומשכיר מפת דידיה, ובאשתו קא חדיית שמואל דיכולה ליקח מפתו של בעלה.

ונראה להביא ראיה לסברת העצ"א מד' התוס', דהנה התוס' בסוגיא דיוורש (ע: בד"ה יורש) כ' לדון בבן הדר עם אביו האם יכול ליתן פת לעירוב, אע"פ שלא זיכה לאביו, והתוס' שם דימו זה לחמשה שגבו את עירובן כשהן מוליכין את עירובם למקום אחר, אחד מוליכו ע"י כולן, דאם לקח הפת משלו ונתן בחצר של שיתוף מועיל לכולם, וכן מהך דתניא (עב). חמשה חבורות ששבתו בטרקלין ב"ה אומרים עירוב א' לכולם, וכו' תוס' "אע"פ שיש לחלק דהתם כולם שוים בבית, זה כמו זה ואין זה טפל לזה אבל הכא שהבן טפל לאביו אם נתן הבן פת אינו מועיל, מ"מ אינו דומה כלל לחלק". והיינו דדנו התוס' האם יורש הו"ל כחמשה שדרין במקום א', ולכך כל חד מינייהו יכול ליתן פת עבור העירוב, או"ד דכיון שהוא טפל לאביו אינו יכול ליתן פת בלא זיכוי לאביו, ואהא אסקו דאינו דומה כלל לחלק, ואף בבן הדר בבית אביו הו"ל כחמשה שדרין במקום א'.

ועוד כתבו התוס' "ומהא דאמר לעיל (סד). אפילו שכירו ולקישו נותן את עירובו, אין ראיה לכאן דלמא הני מילי בנכרי אבל בישראל לא", והיינו דאילו זה הבן היה יכול ליתן עירוב עבור אביו מדינא דשכירו ולקישו, א"כ שפיר חשיב דהוה מצי לערב והשתא שפיר יכול לבטל, ועלה כ' תוס' דלמא הא דמהני שכירו ולקישו הוא דוקא בנכרי אבל בישראל לא מהני ע"י שכירו ולקישו.

קשה לדעת הראב"ד, דמדברי הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם בפ"ה ה"ה, חזינן להדיא דסבר הראב"ד דאשתו של אדם מערבת אפי' בעל כורחו, ע"ש בהשגה.

אולם אכתי יש לדון דהא בסוגיא בדף פ. משמע דרק באשתו איכא קולא דמערבת בעל כורחו כאשר אוסר עליהם, ומשמע דבשאר שכירו ולקישו ליתא להך קולא, ועי' בפמ"ג שסז, בא"א סק"ב "די"ל בישראל אף שכירו ולקישו לא מהני כשמיחה או אומר איני רוצה, ושאיני נכרי, ודוקא אשתו כגופו עשאו חז"ל דמיחה בה דמהני, ועין לבוש".

ואולם דיעוי' בעצי אלמוגים סי' שפב סקי"ט, דהעלה דבשכירו ולקישו איירי כשנותן פת משל השכירו ולקישו עצמו, ומשא"כ באשתו הוה קולא דיכולה ליקח פת משל בעלה, ועי"ש בעצ"א דבא ליישב בזה משה"ק הב"י על הרמב"ם דאם אשתו לא מועיל עירובה בעל כורחו כ"ש דשכירו ולקישו אין יכול לערב בעל כורחו, וכו' ליישב דבשכירו ולקישו יכול לערב בעל כורחו משום דמביא משל עצמו, לכן עדיף מאשתו דנוטלת פת משל בעלה, עי"ש, ועכ"פ לפי"ז יתכן דלדעת הראב"ד לכך הש"ס פ. קאמר דהוא קולא באשתו לענין זה דרשאית ליטול פת משל בעלה.

ולפי"ד העצ"א הנ"ל, יש לדון בד' הגרעק"א בגלהש"ס לק' פ., עיש"ה דכ' דאם מהני שכירו ולקישו בישראל א"כ מאי קמ"ל שמואל שם דשוכרין מאשתו, ומדקאמר שמואל דשוכרין מאשתו חזינן דלא מהני שכירו ולקישו בישראל עי"ש בד' הגרעק"א. והנה לפום

עירובן דא' מוליך בשביל כולן, והיינו ע"כ מוליך משל עצמו.

ולכך נמי בסוגיא דירוש (ע.) ביקשו לדמות זה לשכירו ולקיטו ומשום דאף בשכירו ולקיטו איירי שנוטל משל עצמו ולא משל בעה"ב וכנ"ל מהעצ"א, ומשא"כ בסוגיא (פ.) דאשתו מערבת שלא מדעתו לא בקשו כלל לדמות זה לשכירו ולקיטו, דבשכירו ולקיטו לא נתחדש שיהא יכול ליקח משל בעה"ב וכל כוחו הוא רק לערב משל עצמו.

וזה נמי כונת התוס' בדף פ. בד"ה אתו, דכ' להקשות אמאי מייתי הש"ס להוכיח לאשת נכרי מאשת ישראל, הא הו"ל לאתויי מדין שכירו ולקיטו של נכרי, והוה מייתי מנכרי אנכרי, וכ' לתרץ "וי"ל דאשתו אאשתו ניח"ל לאתויי", וביאור דבריהם כמשנ"ת מהעצ"א דבאשתו הוה דין אחרינא דרשאית ליטול משל בעלה, ומשא"כ שכירו ולקיטו נוטל משל עצמו ולא הותר לו ליקח משל בעה"ב.

פלוגתת הראשונים והמאירי, במה שהבן היה יכול לערב בחיי אביו מדין שכירו ולקיטו, האם עי"ז חשיב "מצוי לעירובי" לענין שיוכל לבטל לאחר שירש

והובא לעיל דברי התוס' והראשונים בסוגיא דירוש (ע.) האם מהני כוחו לערב מטעם דהוה מצוי לערב בחיי אביו מדין שכירו ולקיטו, דברשב"א וביתר ביאור בריטב"א שם כתבו דכאשר הבן דר עם אביו ויש לו מקום פיתא ולינה אצל אביו דיכול לערב עבור אביו מדינא דשכירו ולקיטו, ולכך אוקמוה לבעיא דהתם האם יורש מצוי מבטל, כשלא היה דר עם אביו.

(ועי' ברשב"א ובריטב"א דכ' כדברי התוס' דכשהבן דר אצל אביו יכול הוא לערב עבור אביו וכדין חמשה שגבו את עירובו דא' מוליך ע"י כולן וכדין חמשה ששבתו בטרקלין, אולם דכתבו דהו"ל כשכירו ולקיטו, דשכירו ולקיטו שיש לו מקום פיתא ולינה מהני אף בישראל עי"ש בדבריהם).

והנה להלן בדף פ. בסוגיא דטורוינא דאשתו של אדם מערבת שלא מדעתו ואפי' בעל כורחו (כ"ה דעת כל הראשונים לכד מדעת הר"ח והרמב"ם דרק כאשר לא מיחה בהדיא) וכתבו שם התוס' לדון האם גם בני ביתו יכולין לערב שלא מדעתו, וז"ל שם (בד"ה רגיל) "ואם אין הבעל והאשה בעיר אלא בני ביתו צריך לדקדק אם יכולין לערב בני ביתו בלא רשות משל בעל הבית דהא בסמוך (פ:) תנו ניתוספו עליהן מוסיף וצריך להודיע וכשכלה האוכל נמי קתני דצריך להודיע ממין אחר". והנה הכא לא דימו זה כלל לדין חמשה ששבתו בטרקלין, ולדין דחמשה שגבו את עירובן דא' מוליך ע"י כולן.

ומבואר ומבורר מזה כסברת העצי אלמוגים הנ"ל דהו"ב דיני חלוקים, וכל חידושא דאשתו מערבת שלא מדעתו היינו למימרא דרשאית ליטול משלו ובעל כורחו, ובהכי מיירי כל הך סוגיא דדף פ., ואהא כתבו התוס' דצריך לדקדק האם בני ביתו נמי רשאין ליטול משל בעה"ב בעל כורחו, ודעתם נוטה דאינן רשאין (וכן נפסק בש"ע סימן שסז, ועי"ש בב"ח ובמ"ב ס"ק ט) ומשא"כ בסוגיא דירוש (ע.) איירו דבריהם דבן הדר אצל אביו יוכל לערב משל הבן גופיה, וזה דמי שפיר לחמשה ששבתו בטרקלין, ולחמשה שגבו

והמאירי כלל לא דימה בן אצל אביו לחמשה שדרין בחצר וכדברי הראשונים, ובזה לא היה מהני תירוצו, דהא התם ודאי דהוא מכח עצמו, ויתכן דטעמו כ"אע"פ שיש לחלק" דכתבו התוס' דבן שהוא טפל לאביו גרע מחמשה שדרין בחצר דהתם כולן שוין הן, ואין א' טפל לרעהו, ולכך כל תמיהתו היתה מתורת שכירו ולקטו, ואהא תירץ דכוחו לערב מאתמול לא מכח עצמו היה אלא מכח שליחות אביו, וזה לא משוה אותו מצי לערב.

והראשונים לא ניח"ל בהך תירוצא דהא הביאו לדקדק דאילו מהני מעשה של הבן מדין שכירו ולקטו חשיב מצי מערב, ושפיר יכול לבטל, ויל"ד במאי איפלגו.

ונראה דיסוד פלוגתתם ביסוד דין דשכירו ולקטו ועפ"י משנ"ת לעיל, דהנה המאירי ס"ל כדעת הראב"ד דבשכירו ולקטו של נכרי שכירות איכא ולכך פשיטא ליה דאי איכא עירוב בשכירו ולקטו ע"כ דאיכא שכירו ולקטו בישראל, וטעמיה דהראב"ד הוא משום דהשכירו ולקטו שליח וידא אריכתא של בעה"ב וכמשנ"ת לעיל, וכמש"כ המאירי להדיא דהוא מתורת שליחות דאב, ולכך אי"ז חשיב דהיורש גופיה מצי מערב, דהיורש מחמת עצמו לא מהני ליה כלל עירובו.

ומשא"כ הראשונים ס"ל כדעת רש"י ודעימיה, דבישראל השכירו ולקטו אצל נכרי, עירוב קעביד, וע"כ הטעם כיון דעושה כפי דינו דידיה א"כ חשיב עירוב דהשכירו ולקטו עצמו ושפיר חשיב ע"י זה דמצי לערב.

והתוס' כתבו דדלמא רק בנכרי מהני שכירו ולקטו אבל בישראל לא, ולא נתברר כ"כ בדבריהם האם ספיקם הוא גם בגונא דיש לו מקום פיתא ולינה, או דבגונא שיש לו מקום פיתא ולינה ודאי דמהני עירוב ע"י שכירו ולקטו, ורק דבזה לא מיירו התוס' דבזה בלא"ה יכול הבן לערב עבור אביו וכדכתבו התוס' מקודם לכך, מדין חמשה ששבתו בחצר וכו', וכעת ביקשו תוס' דאף באופן שאינו דר עם אביו עכ"פ יהני עירובו מדין שכירו ולקטו, ובזה הוא דכ' להסתפק האם בישראל מהני שכירו ולקטו כה"ג, ואמנם דבגונא זו שאין הבן דר עם אביו מהיכ"ת דיהני ליה דין דשכירו ולקטו, והא לא איירי דשאל הבן מאביו דוכתא, וע"כ דהתוס' מיירי באופן שהבן דר עם אביו, ויש לו שם מקום פיתא ולינא ואעפ"כ מספקא להו לתוס' דדלמא בנכרי דוקא מהני דינא דשכירו ולקטו ואצל ישראל לא, וגונא דפשיטא להריטב"א והרשב"א מספקא להו לתוס'.

ועי' בחי' המאירי שדקדק כעין דברי הראשונים הנ"ל, וז"ל "וא"ת והיכי קאמר הכא דיורש, ר"ל בן בחיי אביו, אינו יכול לערב מאתמול, והא אמרינן לעיל דשכירו ולקטו של ישראל נותן את עירובו בשבילו ודיו, ולא מצית אמרת דבגוי מיירי, בודאי היא בישראל היא שנויה, מדקאמר נותן את עירובו, וגוי אינו בתורת עירוב, וא"כ היכי קאמר דבן אינו רשאי לערב מאתמול, ומי גרע משכירו ולקטו, והתשובה בזה דנהי דיכול לערב מאתמול מכח שליחות האב ואפי' שלא בידעתו, דמ"מ מתורת שליחות קא עביד, אפ"ה מכח עצמו אין לו כח לערב."

הרב אלעזר קניג

בעניין שכירו ולקיטו דף ס"ד ע"א

האם תקנו שישכור מהעכו"ם את דירתו או שתקנו שדירתו תהיה דירה, דאם תקנו שישכירו מהעכו"ם א"כ לא יועיל שהשכיר הישראל יתן עירוב דהא אין כאן שכירות, לכן עשאוהו כשליח ושוכרים ממנו אבל אם תקנו שדירתו תהיה דירה א"כ כאן בשכירו ולקיטו השליטו אותם על דירת העכו"ם ותו הוי דירת ישראל ונתן עירובו ודי

תוס' (דף סו. ד"ה מערב) מקשה סתירה בדברי ר' יוחנן דבסוגיא דהתם קאמר דשוכר כמערב מה מערב אף שכירו ולקיטו, אף שוכר אף שכירו ולקיטו דשכירו ולקיטו מהני בגוי, ובירושלמי קא"ר יוחנן גבי ישראל ונכרי הדרים בבית אחד ישראל צריך לערב ונכרי צריך להשכיר ואמאי לא מהני השותף לערב מדין שכירו ולקיטו, ותירץ א. דשותף כיון שהוא שוה לבעל הבית אינו כשכירו ולקיטו שיפעל בשביל הנכרי אלא פועל לעצמו ב. בירושלמי מיירי כשיש לכ"א מהשותפים חלק בנפרד ולכן לא מהני כיון שאין לו חלק בכל הבית משא"כ שכירו ולקיטו שאין לו מקום מיוחד והוא דר בכל הבית בשווה נתן עירובו ודין

ונראה שתירוצי התוס' פליגי בהנ"ל האם שכירו ולקיטו הוא משום בעלות או כשלוחו דאם הוא כשלוחו נקט תוס' בתירוצו הראשון ששותף אינו כשלוחו משום שפועל

אמר רבא לזייל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאול ליה דוכתא ולינח בה מידי דהוה ליה כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו נתבאר בגמ' שאפשר לפעול בעירוב על ידי שכירו ולקיטו של בעה"ב

ועריך להבין איך השכיר פועל הא הדירה היא של בעל הבית, עוד יש לדון איך יפעל השכיר האם יתן עירוב או ישכיר ונראה דפליגי בזה הראשונים

דהנה רש"י בסוגיין כתב בדברי רב יהודה שכירו ולקיטו של נכרי אם ישראל הוא נותן עירובו ודיו ובדף סו. (ד"ה אפילו) כתב שכירו ולקיטו של נכרי אם נכרי הוא משכיר רשות אדוניו משמע בדבריו שהשכיר עושה מעשה כאילו הוא בעלים ואם הוי יהודי אע"פ שהדירה דירת עכו"ם נותן עירובו ודין.

מאידיך הביאו הראשונים את דעת הראב"ד שבבעלים נכרי בכל גוונא צריך לשכור בין אם השכיר נכרי בין אם הוא יהודי, ולדבריהם הא דא"ר יהודה נותן עירובו ודיו מיירי ביהודי שיש לו שכיר דאפשר שיערב בשבילו, בכיבוד דבריהם עיין ברבינו פרץ (סו: ד"ה אף שוכר) שנקט שהוא כשלוחו של בעל הבית, ונראה דיסוד מחלוקתם היא בשורש התקנה בדר אם הנכרי שמעיקר הדין דירת עכו"ם לא שמה דירה ואעפ"כ אוסר, נחלקו

נעשה בעלים למה לא די בעירוב ואם הוא שלוחו די בשישכיר להם בשליחותו

ונראה לבאר דהנה נחלקו הראשונים בדירת עכו"ם כשדרים כמה גוים בבית אחד

האם צריך לשכור מכל אחד ואחד או שדי בשכירות מאחד מהם דהבית יוסף מביא דעת הג"א (סימן א) שצריך לשכור מכל אחד ואחד והריטב"א מביא דעת הר"ש מקוצי שלא צריך לשכור מכל אחד ואחד וצ"ב פלוגתתם ונראה שנחלקו האם התקנה שישכיר מן הנכרי היא בדירה או בגברא דאם היא בדירה די לשכור מאחד מהם אבל אם התקנה היתה בגברא צריך לשכור מכל אחד ואחד

ועיפ"ז נראה לבאר שהרמב"ם למד שיש את שני הדברים והנפק"מ היא בסוגיין דכשנכנס השכיר לבית הנכרי אמנם הוא הופך את הדירה לדירתו אבל עדין הגברא קיים וצריך בשבילו להשכיר את הדיר

לעצמו, אבל אם הוא כבעלים א"כ אם שכירו ולקטו הם כבעלים כ"ש שותף ממש לכן צריך תוס' לחדש שמייירי ביש להם חדר מיוחד ואינם שותפים בכל הבית.

ויש לדון בדעת תוס' אם התירוצים פליגי אהדדי או משלימים זה את זה ונפק"מ דאם פליגי שותף עם הנכרי שיש לו חלק בכל הבית בשה עם הנכרי, לתירוץ קמא לא די בעירוב הישראל ולתי' ב' די בעירובו השו"ע שפ"ב סעיף ט"ו פסק דבכל גוונא שותף לא מהני והרמ"א נקט שאם יש לו אפשרות להשתמש בכל הבית נותן עירובו ודיו ועי' משנ"ב (סקנ"א) ושעה"צ (סקנ"א) וכן להיפך בשכירו ולקטו שייחד לו מקום (ועי' גאון יעקב)

הבית יוסף ביאר בדעת הרמב"ם שבשכיר ולקט דנכרי אם ישראל הוא צריך גם שכירות וגם עירוב משכיר לשם נכרי ונותן עירוב לשם עצמו ולכאו' דבריו צ"ב דאם הוא

הרב דוד טולנפלד

בענין האם עדיף שכירות משאלה דף ס"ד ע"א

מסכים ליתן חלקו במתנה כמבואר ברבנו יהונתן א"כ יתרצה ג"כ להשאל וע"י כך לא יצא הישראל, ועוד הקשו שהרי תקנו שכירות כדי שלא ילמד ממעשיו וכאן מבואר שיתקרב אליו בכדי שישאל לו מקום.

ונראה באופן פשוט שהטעם שהגוי יסכים ליתן חלקו במתנה זה רק משום שהוא בטוח שאין לזה שום משמעות מעשית ושלא יקחו לו את חלקו כגון שיאמרו לו שלא יקחו לו וכדו' ויודע שזה רק להתיר מלטול וע"כ מתרצה ליתן בחינם, וא"כ כ"ז במתנה שלא משתמשים עם חלקו בפועל שהכל נעשה בקנין כסף ודיבור בעלמא אך בשאלה שצריך למינה ביה מידי שבביל לשאול את המקום כיון שכסף אינו יכול לפעול קנין שכירות, לזה כבר לא יסכים הגוי ואף כשיאמרו לו שזה לקצת זמן וע"כ עדיין מתקיימת התקנה כיון ששאלה קשה טפי משכירות וע"כ כתב השו"ע שאם אינו רוצה להשכיר יתקרב אליו אחד מבני החצר, שאי"ז הלכה שקודם צריך לבקש ממנו שישכיר אלא שזהו הדבר היותר קל, וכן מה"ט צריך ליקרב לגביה שאי"ז דין ליקרב לגביה אלא שבלא"ה לא יסכים הגוי להשאל מקומו שניחו דברים אצלו בבית, וכן אף שבבביל לשאול מקום יתקרב לגביה בכ"א כיון שאי"ז בקל סו"ס מקיימא תקנת חז"ל שלא ילמדו ממעשי הגוים.

ג. **ואמנם** באחרונים דנו האם אפשר לשכור משכירו ולקטו כשהאדון מסכים

פסק השו"ע בס' שפ"ב סעיף א' הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה אז העכו"ם אוסר עליהם ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו אלא צריך שישכירו ממנו, ובסעיף י"ב פסק אם אינו רוצה להשכיר יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאל לו רשות להניח בו שום דבר דהוה ליה כשכירו ולקטו ומשכיר שלא מדעת האיני יהודי, והיינו מהגמ' בדף ס"ד ע"א שלחמן בר ריסקת לא רצה להשכיר חלקו במבוי ואמר רבא ליזיל חד מיניהו ליקרב ליה ולישאל מיניה דוכתא ולינח בה מידי, דהוה ליה כשכירו ולקטו ופירש"י ישתדל עם הנכרי עד שיהא אוהבו וישאל לו הנכרי מקום בחצרו לאתנוחי ביה מידי דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי הוה ליה האי ישראל כשכירו ולקטו של נכרי.

א. **הרבנו** יהונתן כתב בר"פ וז"ל וכדי שלא ילמד ממעשיו החמירו בהם חכמים והצריכום שישכור מהם הישראל [והנכרי שמא לא ירצה להשכיר רשותו] מפני שהנכרי יחוש לכשפים ויאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר במתנה ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות משהו פרוטה בודאי לכשפים הוא מתכוין ולא ישכיר לו ומתוך כך יצא הישראל מביתו ולא ילמד ממעשיו כו' ע"כ, והקשו כיון שמועיל שאלה מהגוי האיך מתקיימת התקנה של שכירות והרי אם הגוי

לזוית אחרת הוה ליה כאילו השאילו כל הבית ובהכי ניחא לי מה שכתב וישאיל לו מקום בחצרו דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא פירש ואמר איני משאיל לך רשות ביתי כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו הוה ליה כאילו השאיל לו כל הבית כנ"ל כו' ע"כ, ונראה שה"מ התם ששיכחא שהגוי יפנה כליו מהחצר לביתו אך כשודאי לא יפנה הגוי הדברים מהחצר א"כ א"א לומר שהשאיל לו גם את ביתו, וע"כ כיום שחדר מדרגות אינו לשימושי בית לא מסתברא שהגוי יעשה שימוש שם באופן שיצטרך לפנות דברים משם לביתו וע"כ אף אם יסכים להשאיל מקום בחדר מדרגות לא יועיל זה עבור הבית, וכ"ז לגבי שאלה אך לגבי היתר שכירות קיל טפי לשכור ממנו אף שישכירו את ביתו כיון שמבין שלא ישתמשו בביתו ועושים זאת לענין מסוים.

ומאידך יתכן שכיום קיל טפי למעבד שאלה כיון שהיום יותר קל לשים חפצים אצל שכנים כנתינת מפתח וכדומה שזה דברים שיכולים להתקבל על דעת מי שרוצים ליתן לו ומועיל זה עבור שאלה כמו שמורים פוסקי זמנינו, אך פעם שנתנית דברים כאלו לא היתה מקובלת היה יותר קל לעשות שכירות.

להשכיר, הב"ח בסי' שפ"ב על סעיף י"ב מביא את ההגהות אשר"י ושכך משמע גם ברוקח שא"א וכך ס"ל לב"ח, אך הב"י שם פליג וס"ל שאפשר, וא"כ כיון שהב"י ס"ל שאפשר א"כ נראה שאין דין לשאול קודם את הגוי אם מסכים להשכיר אלא אפשר לעשות שאלה ולהיות שכירו ולקוטו ואח"כ לשכור מהשכירו ולקוטו, וממילא מש"כ הב"י בשו"ע שאם אינו רוצה להשכיר יתקרב ה"ט כמשנת"ב שקיל טפי למיעבד שכירות.

אך הביאו שבספר עצי עלמוגים סקט"ז ובספר רביד הזהב סק"ה הביאו את שיטת ההגהות אשר"י וביארו שאם לא נימא הכי תשתכח תורת שכירות שכל אחד יעשה שאלה ולא הועילו חכמים בתקנתן, ואמנם למשנת"ב בשיטת הב"י שקיל טפי למעבד שכירות עדיין מקיימא תקנת חז"ל.

ג. **עמוש"ב** רש"י וישאיל לו מקום בחצרו כתב הבית יוסף שאין הכוונה שמיוחד לו מקום דא"כ לא יהני אלא שמשאיל לו מקום להניח בו כליו ולא אמר בפירוש זה המקום אני משאיל לך ולא שאר הבית דכל שלא פירש לו כך אע"פ שלא השאיל לו אלא זוית אחת כיון שאפשר שלמחר יצטרך לזוית זו ויפנה כליו

הרב בנימין אלטמן

בענין שכירו ולקיטו דף ס"ד ע"א

לשכירות א"כ בעי' שכירות מכל א' דכך גדר החיוב, אך עכ"פ בב' ישראלים לענין ביטול ודאי שלא יצטרכו מכ"א [ולא כירושלמי].

ויתר מזאת עי' לק' בד' תור"פ בשם הר"י מקינון דגם בשותף לנכרי מהני מה שנותן עירוב גם בשביל הנכרי, אף שהרי אין מעשה התיקון פועל מידי בחלק נכרי וע"כ דהעיקר שנעשה איזה תיקון ע"י מי שיש לו שייכות לדירה [ולא שפעולת השכול"ק מתייחסת לבעלים], אמנם אין הכרח דהרשב"א נמי ס"ל כהר"י מקינון אלא דדוקא כשהשכול"ק מקושר עם הבעלים ומוגדר לידו ובא כחו של הבעלים בהא אקילו דמהני מעשיו [אכן בחידו' ובעבוה"ק לא הביא את ד' התוס' וע"ע לק' במש"כ אם בעובדא דלא הוי שוכר והוי משכיר ויש לו תפיסת יד].

ב. **שי'** הראב"ד שישאל שכול"ק של ישראל נותן עירובו, ושל נכרי 'משכיר רשותו במקום גוי', ולכאור' נר' שפועל עבור הגוי כמו שליחו, אך זה אינו דהר"ן כ' הל' דכבעלים חשבינן ליה [ואולי אפ' לדחוק דהוי שלוחו כמותו כאילו הוא הגוי-הבעלים], ועוד הרי בשכול"ק של ישראל דנותן עירובו מיירי לדידיה דוקא כשאית ליה פיתא ולינה [דהא זה הוק' לרשב"א לשי' רש"י היאך נותן עירוב בלא פיתה ולינה ולראב"ד נחא ליה, אכן יש לדחות דכל מה דהוק' ליה היאך נותן עירוב כשהחיוב הוא שכירות דהיינו בבעלים נכרי משאי"כ ביישראל]

א. **שי'** רש"י ששכיר ולקיט ישראל נותן עירוב בשביל הבעלים הנכרי [ואם השכול"ק נכרי שוכרין הימנו], והק' הרשב"א היאך נותן עירוב והלא בגוונא דלושאל מינה דוכתא אינו דר שם ואי"ז מקום פיתא ולינה, ובי' הרשב"א דכיון דמדינא לא צריך מידי דהרי דירתו כבהמה לכך הקילו שאפי' שכירו ולקיטו שאין לו מקום פיתה ולינה יהא כבעה"ב כישראל הדר שם, ואכתי צ"ב אף ששכול"ק 'כישאל הדר שם ממש' הא איכא הכא נמי חלקו של גוי שלזה מחויב שכירות, ועוד הרי כל סיבת תקנת חז"ל שגוי אוסר זה בשביל האי חלק של גוי שיחייב שכירות, וצ"ל דס"ל דתחילת התקנה היא שגוי אוסר ועוד חייבו שכירות ולכך אם מתקן את עיקר האיסור ממילא אין לחייב שכירות, או אפי' בלא"ה כיון דגדר השכירות הוא מכח שדיורי גוי אוסרים לכך בהכרח שאם יהיה תיקון אחר לחצר מעתה אין לאסור, והקילו חז"ל שגם ע"י השכול"ק שאין לו פיתה ולינה נמי יחשב תיקון, וכיון שאיכא תיקון בחצר מעתה אין לחייב עוד משום חלקו של גוי דאיסור חז"ל נאמר על הדירה שהיא אוסרת ולכך כיון שנעשה איזה תיקון בדירה מעתה לא חייבו עוד [אבל אי האיסור מכח המצאות הגברא הגוי א"כ אכתי ק' דהא איכא נמי חלקו של גוי].

ולכאור' לפי"ז בב' נכרים בבית א' סגי לשכור מא', אך י"ל דכיון דבעי' לאיתויי

היא לדירה [ואפ' לדחות שזה רק אמצעי להיות שותף עם הבעלים ע"י ששותף 'עמו'] ועוד משמע דה"ה ישראל ונכרי שותפים משכיר ישראל בשביל הנכרי [ולא כדחילקו התוס', דאי"צ שיהא בא מכח הבעלים דאדרבה אי"צ כלל את כח הבעלים אלא אפי' מי שאינו הבעלים יכול להשכיר דסגי בהכי בשביל היכר, ובלבד שיהא לו שייכות לדירה שמשכיר שאז הוי היכר. אכן חילוק הב' דתוס' דל"מ ביחד מקום ונסתלק הנכרי משם י"ל דמודה הרמב"ם כיון דאי"ז 'נשתתף עמו ברשותו' אלא הרשות מחולקת לב' וי"ל [ואם כנים הדברים את"ש מדוע פ' השו"ע רק כתי' בתרא דתוס' ומשום דעיקר ההלכה פ' דשכול"ק משכיר כרמב"ם, אכן את הטור לפי' הב"י אי"ז מיישב דהא ס"ל ששכול"ק נותן עירוב].

ויצ"ע מה מבעיא לגמ' ה' שכול"ק אם אמרו נמי להחמיר הא להנ"ל אין השכול"ק אלא 'שייכות' בעלמא שיכול להשכיר אך מנין שיחשב בעלים שצריך לשכור הימנו, וכמו דלא מיבעיא לגמ' היו לו ה' נשים וכו', אכן ילד"ק עוד דודאי לא מספק"ל לגמ' אם שכר מהנכרי שיצרך לשכור גם מהשכול"ק אלא דאם משמתמש בהיתר של שכול"ק שיצרך לשכור מכולם, וא"כ אולי הבי' דשמא כל גדר הקולא דשכול"ק היינו כשהוא שכול"ק מושלם אבל כשיש עוד שכול"ק א"כ רק ע"י כולם יחד יחשב ששכול"ק השכיר.

ג. אך י"ל בשי' הראב"ד באופ"א, דהנה הריטב"א הביא נמי ד' הראב"ד וכ' דכי היכי דגבי שכירו ולקישו של ישראל ה"ה כמותו לתת עירובו בחצר ה"נ שכול"ק של גוי חשוב

וכ"כ הריטב"א להדיא דמיירי באית ליה פיתא ולינה, א"כ ע"כ שכול"ק זה אינו מדין שליח אלא דהוא עצמו כבעלים ומזה יליף הגמ' לשכול"ק של נכרי דמשכיר רשותו וע"כ דגם זה אינו שליחות אלא כבעלים, ומעתה צ"ב דהא מדבעינן שכירות ולא עירוב מבו' דמתקיים בזה חיוב 'שכירות מהנכרי' וזה צ"ב היאך זה מתקיים ע"י מי שאינו בעלים על הרשות [דהכא לושאל מנינה דוכתא אין פיתה ולינה].

ובפשטות אפ"ל שכיון שאין השכירות תיקון המחויב דהא דירת הגוי אינה דירה לכך הקילו רבנן שאי"צ דוקא שהבעלים יעשו השכירות אלא כל מי שיש לו שייכות לדירה זו או שייכות לבעלים.

וכן נר' בד' הרמב"ם שכ' (ב' י"ב) השכירות כביטול רשות שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד לפיכך כו' וכן שכירו ושמשו משכירין שלא מדעתו ואפי' היה שכירו או שמשו ישראלי ה"ז משכיר שלא מדעתו [אפי' דבישראל ס"ל דל"מ שכירות, ואולי מקורו מליזיל חד מינייהו לשאול מנינה דוכתא וכו'], שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו והשאלו הרי נשתתף עמו ברשותו ומשכיר שלא מדעתו, ע"כ. מבו' ברמב"ם כשי' הראב"ד שהשכול"ק משכיר והטעם כיון שהשכירות היכר בלבד ולא מעשה שכירות ככל דיני שכירות לכך אי"צ שיבא מכח הבעלים דוקא [וכמו דאי"צ שו"פ וכו'].

ויש לעיין האם מעלת השכול"ק משום השתייכותו לבעלים או משום השתייכותו לדירה שלכך יכול לפעול בה, ומהל' הרי נשתתף עמו ברשותו משמע לכא' שהשייכות

לכשפים, א"כ היאך מבו' הכא דמהני שמשאיל ליה דוכתא.

אכן יש לדקדק בלשונו שכ' 'דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי' והיינו דאי"ז ככל שכירות אלא הכא הוי 'דייר' בפועל, וזהו או משום ששכר לדבר מסוים שיניח בו או כד' רבינו ירוחם [שדחה הב"י] דבעי' שיניח בפועל בחצר, ועכ"פ הכא עדיפא שה"ה דר בחצר, וא"כ י"ל דכיון שעשה מעשה המורה שהוא דר כאן א"כ בכלל זה שהחצר מתייחסת אליו וא"כ ה"ז נראה כאילו הוא הבתים שלו שהרי חצר מתייחסת לבית ואם היא מתייחסת אליו נר' שטמון בזה שהוא כמו בעל הבית, ועדיין צ"ב מדוע הנכרי מסולק וצ"ל כיון שדירתו ככהמה עדיף עליו הישראל.

ה. **בתור"פ** ובתורא"ש ובטור כ' דהשכול"ק ה"ה כשלוחו ולכך כ' את חלוקי התוס' סו. [בתור"פ תי' א' דתוס', ובטור תי' ב'], וצ"ב מה שייך שליחות הרי המשלח אינו יכול לערב, וצ"ל שהשליחות היא על עצם התיקון אך צורת התיקון יכולה להשתנות לפי מה שמבצע, ולכאן לפי"ז עכצ"ל דגדר איסור הגוי שדירתו מחייבת תיקון ועוד הצריכו נמי שכירות [ואכן כ"כ הטור] ולכך מהני תיקון דממילא לא שייך חיוב שכירות, אבל אי נימא דהחיוב הוא שכירות אפי' אם הגדר שדירתו אוסרת ומחייבת תיקון של שכירות מ"מ לכאן לא שייך לפעול בשליחותו כשכל המחויב הוא שכירות ולא סתם תיקון [ורק לשי' הרשב"א נתב' לעיל דאף אי החיוב שכירות מ"מ כיון שנעשה תיקון אחר תו ל"ש להצריך חיוב תיקון, אבל הכא כדי שיפעל בשליחותו ע"כ דאין החיוב לשכירות אלא לתיקון].

כבעה"ב, וצ"ב מהו 'כמותו' ו'כבעה"ב', ויש לב' דהשכול"ק מקושר עם בעה"ב ועי"ז הוא כחלק מהבעלים [כבעלות אחת] ולכך כשיש לו פיתה ולינה יכול לערב דה"ה כמו הבעלים, כך לגבי שכירות אפי' בלא פיתה ולינה סגי להחשיבו כחלק מבעה"ב, וזהו שכ' הר"ן דהוי כבעה"ב היינו לא בעלים נפרדים מהבעלים הנכרי אלא ה"ה כמו הבעה"ב הגוי, ולא שפועל בשליחותו אלא ה"ה כמותו ממש מכח התקשרותם זל"ז, ומה דאי"צ פיתה ולינה צ"ל שזו קולא לענין שכירות דסגי בהכי ליחשב ששכר מהבעלים [דאין חשיבות ומעלה בבעלותו של הנכרי שהרי היא אינה גורמת האיסור אלא תקנ"ח לשכור מהגוי].

עוד הביא הריטב"א פי' דכי היכי דשכול"ק של ישראל נותן עירובו [כפי' הראב"ד], כך שכול"ק של נכרי נותן עירובו [כפירש"י] ודחה פי' זה דהא התם הוא דוקא כשיש לו פיתה ולינה, אכן פירש"י ניחא דהכל מיירי רק בשכול"ק של נכרי דלהא אפי' בלא פיתו"ל וכמש"ב הרשב"א].

ד. **רבינו** יונתן פי' ד' הגמ' לשאול מיניה דוכתא לאתנוחי ביה מידי וכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי חשבינן ליה כאילו שכר בית הנכרי וצריך הישראל לערב עם שאר הישראלים ומש"ה אי"צ לשכור מהנכרי רשות חצירו דהרי הישראל כאילו שכר כל בתי הנכרי וממילא מסולק הנכרי משם גם מחצירו, וצ"ע מדוע אמרי' כן דחשיב לשכירות הבית ועוד תימה היאך יתכן דיהא הנכרי מסולק משם ומאי עדיף מיניה הישראל, ועוד ק' דהרי בר"פ מבו' בריו"נ דלא מהני שיתן הנכרי רשות חצירו במתנה אלא דוקא בשכירות דבהא חייש הנכרי

כשהשאלו מקום ודאי שאין חילוק וא"כ ע"כ לדחוק שהטור שכ' ודוקא כה"ג וכו' קאי על שכול"ק [דהא הטור כ' כשיטה זו דנותן עירוב והיינו דהשאלה כשכירות], וזה דוחק דבגמ' השוו הדינים ולהנ"ל ה"ז ב' דינים, וכן הק' בקה"י. וכנר' שהוציא כן המשנ"ב והלבוש מד' הב"י, דכ' לשיטה דנותן עירובו דמהני כמו א' שוכר ע"י כולם וה"ה שואל דשאלה כשכירות, ובאמת בב"י עצמו צ"ע דהא התקשה הב"י היאך בלשאל מיינה דוכתא נותן עירובו הרי הוי כיחד מקום ותי' דאי"ז יחוד, ואי התם מהני מדין שאלה כשכירות מאי קשיא ליה, ועוד דכ' דאי"ז יחוד אלא יכול לסלקו לכל מקום אחר בחצר או בבית וצ"ב מדוע נקט בית הא שכירות היינו בחצר.

ולעני"ד לכאן י"ל דכוונת הב"י דלכך כששאל אחד מבני חצר מהני למיחשביה כשכול"ק כמו ששוכר ע"י כולם דמעשיו חשובים מועילים לכולם כך הכא מעשיו שנחשב כשכול"ק ע"י שאלה מועילים לכולם, וכך הם המשך ד' הב"י שכ' דלשי' הרמב"ם בעי' שכירות ולא סגי בניתינת עירוב דלא דמי לשוכר ע"י כולם דהתם שוכר אבל הכא נעשה שכירו [והוסיף והק' מדוע בהשאלו מקום אי"ז כשכירות וכ' דשאלה חלוק משכירות, ולמשנ"ת זה מוסכם לכל השי'] והיינו דכל דבריו הם האם מהני מה שנעשה שכול"ק בשביל כולם דכלפי כולם יחשב שהוא כמו הבעלים וא"כ סגי בניתינת עירובו, ולזה חילק דכיון שלא עשה מעשה שכירות רק התקרבות לגוי כשכול"ק סגי שיחשב כנכרי לענין להשכיר במקומו.

כ' תוס' סו. דישאל ונכרי הגרים בשותפות לא הוי כשכול"ק, ובתורא"ש מסיים דשכול"ק

לפי כל הפי' הנ"ל יל"ד האם מהני לושאל מיינה דוכתא בא' שאינו מבני החצר, ולכאן מהני, דכיון דאי"צ פיתה ולינה מה אכפ"ל מאיזה חצר הוא.

ו. **אולם** בב"י והובא במשנ"ב פי' דטעם שי' רש"י שמהני עירובו בשביל הנכרי משום דשאלה ה"ה כשכירות, ולפי"ז כ' החזו"א וכן בקה"י (סימן י"ט) דדוקא אם משאל לא' מבני חצר וכל' השו"ע, דהא לשכור מהנכרי ודאי דבעי' א' מאנשי החצר, וצ"ע על הלבוש ומשנ"ב שכ' דלאו דוקא א' מבני חצר, ולכאן י"ל דע"כ זהו הקולא שנתחדש הכא דגם כשאין לו פיתא ולינה חשיה כדר פה דהא אמרי' לשי' זו שיתן עירוב דהוי כחד מבני חצר ולכך נמי סגי במה ששאל מהנכרי. והנה המשנ"ב הביא בשם הרשב"א דאפי' אם הוא אינו מבני החצר הצריכוהו חכמים ליתן חלק בעירוב משום האי בית של עכו"ם דחשבי' לי' כאילו דר שם, וצ"ב מדוע החמירו חכמים לחייב עירוב כשאין לו פיתה ולינה ולמה עשאוהו כאילו דר שם, ולהנ"ל ניחא דרק מש"ה מהני מה ששאל מהנכרי. אכן בד' הרשב"א נר' דלא ס"ל שמה שהשאלוהו הוי כשכירות אלא דחכמים הקילו שיהיה עירובו ולצורך זה עשאוהו כאילו דר שם, אבל במשנ"ב לא נר' דכוונתו שלרשב"א טעם שנותן עירוב הוא מטעם אחר ולא כמש"כ לפני"כ, אלא דאפ"ה 'הצריכוהו' ליתן חלק בעירוב, וצ"ע.

עוד צ"ע דלפי"ד המשנ"ב לשיטה זו דס"ל דהשואל נותן עירוב היינו מדין שהשאלה כשכירות ואי"ז ענין כלל לשכול"ק שפועל עבור הנכרי כדכ' התוס' וכן בטור דאם ייחד לו מקום לא הוי כשלוהו והיינו דוקא על שכול"ק אבל

אהדדי אולם הט"ז כ' דהשו"ע חזר בו ממש"כ בב"י. ואולי יל"ת באופ"א דהתם מודה הב"ח שבסתמא לא אמרי' שהוי יחוד מקום כיון שנותן לו רשות השתמשות באיזה מקום שיבחר כלל לא יחד מקום, אבל אה"נ אם יפרש שמקום שיבחר יהא מיוחד אה"נ ל"מ.

נמצא שלתי' הא' בתוס' החילוק בתור מה נמצא כאן הישראל האם מכח הגוי או מכח עצמו, ולתי' הב' החילוק האם חשיב שנמצא ברשות הנכרי. ויתכן שב' התי' חולקים זע"ז וכמש"כ בגאוו', ואכן בב"י ורמ"א כ' רק כתי' בתרא [ובפשטות משמע דוקא כתי' בתרא] והב"ח הוסיף [בב"י ד' הטור] את תי' קמא.

אולם בריטב"א כ' כתי' הא' שכל מה שיכול לפעול על רשות הנכרי זהו כשבא מכחו משאי"כ שותף שחלקו של הנכרי אינו קשור אליו, וכ' דה"ה [תי' ב'] שכול"ק שיחד לו מקום ואינו יכול לסלקו בהא נמי אינו יכול לפעול עבורו, וצ"ב כוונתו הא מ"מ בא מכח הגוי, ולכאוו' כוונתו דעצם זה שבא מכח הגוי אי"ז מספיק אלא שזה סיבה שע"ז יחשב 'כאלו כל הרשות קנויה לו' דהיינו שיש לו שייכות להכל כמו בעלים על הכל שהרי הוא מכח הנכרי כאן [ניחא ביותר למשנ"ת בשי' הריטב"א בגדר שכיול"ק], ולכך בשותפין וה"ה כשיחד לו מקום מעתה חסר בבעלותו על הכל שהרי מחולק הוא מהבעלים. ושוב דחה זאת הריטב"א מכח הגמ' דלשאול מיניה דוכתא דמוכח דע"כ כשהוא בא מכחו אפי' יחד לו מקום מהני, והיינו דאפ"ה חשיב שהכל תחת ידו שהרי מ"מ הוא בא מכח הנכרי. עכ"פ מבו' בריטב"א דלא ס"ל לסברא זו דע"י היחוד לא חשיב שנמצא הישראל ברשות

הוי כשלוחו, ולכאוו' היינו דשכול"ק כל מהותו שמעשיו הם עבור הנכרי אבל שותף אינו פועל עבורו אלא שווה אליו, אך צ"ב ב'לשאול מיניה דוכתא' מדוע נחשב כשלוחו ופועל עבורו ולא כשותף ויש לב' דשכול"ק ענינו שהוא 'של נכרי' והיינו שכל מה שהוא כאן זה בתור טפילות לנכרי לכך יכולים מעשיו להועיל בשל הנכרי ולכך ה"ה לושאל מיניה דוכתא שכל מציאותו כאן מכח הנכרי לכך בידו לפעול על רשות הנכרי ומשאי"כ שותף שאינו מכח הנכרי.

עוד כ' תוס' דאם ייחד לשכול"ק חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש שם דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל - בכה"ג לא מהני ליתן עירובו, וצ"ב הסברא, ויל"ב דבעי' שיחשב שהישראל נמצא ברשות נכרי ועי"ז יכול לפעול על רשות שנמצא שם אבל כשהנכרי לא יכול לסלקו ה"ה כברשות עצמו ולא נחשב שהוא אצל הנכרי וכן כשהנכרי משתמש שם סגי בהכי אפי' שלא יכול לסלקו כיון דחשיב שנמצא ברשות נכרי. וכ' הב"י דלפי"ז מדאמרי' לשאול מיניה דוכתא וכו' ע"כ דכשנותן לו בסתמא אי"ז יחוד מקום ויכול הנכרי לסלקו ממקום זה למקו"א, אולם הב"ח פליג (והביאו בביה"ל) וס"ל דבסתמא חשיב יחוד, וא"כ צ"ע מלשאול דוכתא, והיה נר' לכאוו' דהתם אפי' אם פירש לו שמשאלו איזה מקום מיוחד מ"מ ה"ז רק רשות השתמשות ולא ניתן בתור מקום שיהא מקומו ואכתי מיקרי שהישראל גר אצל הנכרי ולא שנמצא ברשות עצמו, אולם בשו"ע [וכן פשטות הטור] משמע דעל האי דינא שלשאול מיניה דוכתא כ' להאי חילוק דאם משאלו מקום מיוחד ל"מ, ואמנם אפ"ל דהשו"ע לשיטתו בב"י דמדמה להו

כיון דמצי מסלק אגרינא וכו' מסקנת הגמ' דהיכא דמצי לסלוקי יכול להשכיר, וצ"ב מה משכיר הרי שימושי הבית קנויים לשוכר.

ובריטב"א ב' כיון דמצי מסלק כל זמן שירצה אין לך תפיסת יד גדול מזה, ויל"ב משום דבמציאות יש לו אפשרות שימוש במקום ע"י שיחזור בו ולכך יכול להשכיר, ועדיין צ"ב הא כעת אין לו זכות שימוש, אכן י"ל דכמו שכול"ק נתב' בשי' הריטב"א דהוא כחלק מהבעלים ה"נ ע"י דמצי לחזור הוא כחלק מבעלי המקום ומהני שכירותו ליחשב שנעשה שכירות מהבעלים או מהשייכים אליו.

ובר"ח כ' דכיון דמצי מסליק אגרינא מיניה דרשותיה הוא, ויל"ע אי כוונתו דמחמת אפשרות הסילוק הוי 'רשותו' או דכיון דהוי רשותו ובבעלותו אע"פ שאינו בשימוש יכול להשכיר כשמצי לסלוקיה, ובטור גר' כצד ב' דכ' חשיב כאילו היא ברשותו ויכולין להשכיר ממנו, וצ"ב כהנ"ל מה אכפ"ל הא השימושים אינם בידו. ולכאוו' מבוי' דאי"צ שהשכירות תביא בפועל שימושים אלא כיון דשכירות בעלמא הוא מעשה המעביר את הרשות ה"נ מהני מעשה כזה להורות על סילוק הנכרי מהחצר בעבור הישראל. ומה שלא ב' הטור כריטב"א דהוי כשכול"ק י"ל לשיטתו דשכול"ק מדין שליחות הכא ק"ק לומר דהוי כשלוחו הפועל עבורו.

ובעבוה"ק כ' הרשב"א הא דמהני ע"י המשכיר דהוי כמו שסילק את הראשון (וכ"כ בתשו' ח"ה ד' אין לך סילוק גדול מזה), והנה בחידו' כ' הרשב"א דהא דמיבעיא

נכרי אלא כל הסברא היא אם חשיב בא מכח הנכרי או שמסולק הימנו, וא"כ תי' בתרא דתוס' [דפליג עלה הריטב"א] כ"ש דס"ל לתי' קמא.

והנה בטור נר' שענין הסילוק אינו סילוק הנכרי ממקום הישראל שלא ישתמש ולא יוכל לסלקו אלא אדרבה שהישראל מוגבל ואין לו לבחור מקו"א אלא מקום זה, וכן דייק הב"י וכ' דגם בתוס' יל"פ כן דלא הצריכו שלא יוכל הנכרי להשתמש שם ולסלקו אלא כדי להצריך גם עירוב מישראל מלבד שכירות מהנכרי. והב"ח חולק דאדרבה כוונת הטור כב"י אלא שקיצר [וכ"פ במשנ"ב, אמנם לכאוו' פשטות הטור והלבוש משמע כב"י]. ולד' הב"י מבוי' בד' הטור לא כמשנ"ת בב"י התוס' דאין הישראל נמצא ברשות הנכרי כי אם ברשותו וגם לא משמע כריטב"א דבכה"ג אינו בא מכח הגוי, אלא כל' הטור דבכה"ג אמנם הוי כשלוחו אל לא בכל הבית אלא במקום המיוחד לו והיינו דכדי לפעול תיקון בכל הבית בעי' שיהא לו בכל מקום אפשרות שימוש [אם יברור לעצמו את מקום זה] דבהכי יכול לפעול עבור הנכרי. נמצא גדר ג'.

דעת הר"י מקינון [הובא בתור"פ ותורא"ש] דלא כתוס' וכל הנ"ל אלא אדרבה אם מהני שכול"ק כ"ש אם הוא שותף עמו ויש לו חלק בעיקר דירת הבית, וצ"ב פלוגתתם, ויל"ב דס"ל להר"י מקינון שאין הגדר ששכול"ק פועל עבורו [כשליח ממש] אלא רבנן תיקנו שמהני מעשה השכול"ק [כיון שיש לו איזו שייכות לדירה זו] וא"כ כ"ש כשיש לו חלק בעיקר דירת הבית שמהני מעשיו [על דרך הרשב"א והרמב"ם דלעיל].

כח זה שבידו לסלק ולקבוע מי הבעלים דהנה עתה הוא נותן עדיפות לישראל לשעה זה, וסיים הרשב"א ועוד דהוא העיקר היינו גם בלא"ה דהוי סילוק מ"מ עצם האפשרות לסלק נעשה ע"י לעיקר הבעלים [ומהשוכר אפ' נמי לשכור דהוא הבעלים בפועל].

והנה בפשטות ה"ה אם המשכיר הוא ישראל ומצי לסלוקי' מהני שכירות הימנו או עירוב כיון דמצי לסלוקיה ולריטב"א הוא כשכול"ק, ולשאר הפי' הוא הבעלים וחשיב תיקון, אולם בחזו"א כ' דלא מהני משום דמה שנשאר בידי הנכרי הוא מחייב שכירות ולא נפעל בחלק זה שכירות וכשהמשכיר הוא נכרי מהני משום דהוי כמסלק השוכר וחוזר ומקיים אצלו את הנותר ממה שישכיר וכמו אם היה משייר את הנותר אצלו כך כשמשיר אצל בא כחו ולהכי חשיב שנתקיימה שכירות בחלק הנכרי, אבל כשהוא ישראל א"כ חלק השוכר הנכרי לא נעשה בו תיקון 'שכירות מנכרי'. וצ"ע אי עולה בקנה א' עם משנ"ת בענין שכול"ק דסגי בתיקון בדירה וממילא חשיב שנתקיימה התקנה לתקן הדירה, ואולי ס"ל דשכול"ק חשיב כאפוטרופוס וכבעלים ורק מש"ה מהני תיקונו. ועי' שו"ע סי"ד דהשכיר כגזבר המלך ובמהרי"ט כל עבד מעבדיו ה"ה כשכירו שהוא עומד למילוי תפקיד המלך.

הרמב"ם כ' שאם אין השוכר כאן ושכרו מהמשכיר דמצי לסלוקיה מותרין ומשמע דדוקא כשאינו כאן וגם זה דוקא בדיעבד, ובב"י דחה הדקדוק, אכן בחידו' המאירי כ' להדיא דאם השוכר כאן ודאי שוכרין הימנו אבל כשאינו כאן או שמסרב שוכרין מהמשכיר, וצ"ב מדוע לכתחילה לא, אכן גם

לגמ' ולא אמרי' דחשיב לסילוק לא' משום דהכא ה"ז שכירות רעועה ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד, והנה הר"ן כ' דליכא סילוק כלל דלא השכיר ע"ד שיצא הנכרי משם וצ"ב כוונת הרשב"א מהו סילוק לשעה ולכאו' הבי' דבשעת השכירות ה"ה מחשיב את הישראל שהוא הבעלים וכעין ד' הרמב"ם שהשכירות כביטול [ובהא יל"ב דעת הט"ז דאם העכו"ם מחזיר הדמים יכול לחזור בו אפי' תוך זמנו דצ"ע מה מהני חזרת הדמים, ולהנ"ל דכל ענין השכירות משום שהעכו"ם מחשיבו לבעלים א"כ כשהחזיר הדמים וחוזר בו מעתה אינו מחשיבו לבעלים], אלא דצ"ב אם פסק השכירות לנכרי היאך ממשיכה אח"כ, והנה בעבוה"ק (ובתנשו' הנ"ל) משמע שאי"ז קנוי אצל הנכרי לזמן ועתה הוא תוך הזמן אלא שכל רגע המשכיר ממשיך את השכירות [אבל בטור כ' 'תוך זמנו'], א"כ אולי י"ל דכיון שאין הסילוק אלא לשעה [לצורך השכירות הרעועה] לכך המשך השכירות אצל הנכרי נחשב להמשך השכירות הא' ולא לשכירות חדשה.

והנה לפמש"כ בעבוה"ק דלמסקנא דמהני ע"י המשכיר היינו משום דהוי כמו שסילק א"כ צ"ל שזה הספק בגמ' האם סגי בהך סילוק לשעה, וצ"ב הנידון, ויל"ב דהא אף דהוי סילוק לשעה מ"מ הרי לא פעלה השכירות שהרי הנכרי ממשיך לדור כבתחילה, אלא דשכירות הנצרכת היא רק מעשה השכירות [וכהנ"ל בד' ר"ח והטור] ומספק"ל לגמ' האם חשיב מעשה שכירות כשבפועל אין הדירה ברשותו ושימושו של המשכיר, ומסקינן דמ"מ חשיב בעלים משום דמצי לסלק והוסיף הרשב"א הסבר דכיון שמצי לסלק א"כ בעת השכירות רואים אנו את

הבעלים אך כשליטא אפשר לקיים תקנה זו ע"י דומה לבעלים, וא"כ אולי ס"ל לרמב"ם דאמנם שכול"ק ה"ז לכתחילה אך משכיר שאינו משוייך כלל לשימושי הדירה ה"ז רק בדיעבד כשליתי' לשוכר.

בשכול"ק כ' הגהאשר"י דהיינו דוקא בדיעבד [והב"י פליג] וחזי' דיש עיקר הבעלים שהוא המשכיר וכשאין אפשרות לא אמרו חז"ל דלא יועיל כלום משום דתקנתם היתה שיהא שכירות ואמנם המתאים ביותר הוא עיקר

הרב יהושוע לייב וגשל

בדין שכירו ולקיטו של יהודי ושל גוי דף ס"ד ע"א

בשכירו ולקיטו של יהודי שהוא נחשב לשליח של הישראל יכול להשתתף בעירוב ולא מצד שהוא בע"ב אלא מצד שהוא שליח של הבעלים היהודי

ולפי"ז כוונת הראב"ד במש"כ "לדמיון בעלמא נקטיה היינו שאמנם להתיר את דירת הגוי יש לעשות שכירות ובישראל עירוב אבל שניהם מה"ט דלשו"ל יש כח של שליחות אפי' שלא נתמנה להיות שליח ע"י בעה"ב להתיר את דירתו, ומעתה יש לתמוה בהא דנסתפקה הגמ' בחמשה שכירים ולקטים אם יאסרו זע"ז דאי נימא דהכח של השו"ל זה מדין שליחות הרי שליחות זה במקום הבעלים ואין סיבה שיאסרו אחד על השני, אכן לשיטת הרשב"א מובן הצד שאוסרים זע"ז שנתחדש מדין שיש להם כח מסוים כאילו הבעלים של הבית וא"כ יש צד שאף יאסרו זע"ז

והיה מקום לישב שיטת הראב"ד ולבאר דמה שהגמ' נסתפקה איירי רק בשו"ל של ישראל ולא בשו"ל של נכרי וחלוקים הם בדיניהם שבשו"ל של ישראל דשפיר חשיבי כבעלים ולא רק מדין שליחות ומשום דבדירת ישראל דהוי דירה מעליא שפיר יש לדון אף את השו"ל כמי שדר בבית זה אך בדירת עכו"ם דמדינא אינה דירה כלל ואין בכח העכו"ם לאסור דדירתו כדירת בהמה וכל מה שחז"ל תיקנו שיש לשכור מהנכרי אי"ז משום כח הדירה שיש לו אלא דהוי תקנה בעלמא שהגוי

וכתב הרשב"א וז"ל "תמיהא לי היאך נותן זה עירוב והלא אינו דר שם ולא מקום פיתא איכא ולא מקום לינא איכא וי"ל דלגבי ביתו של גוי הקלו דכיון דמדינא מידי לא צריך דדירת גוי לא שמה דירה אלא משום גזירה לאחר שהחמירו הקלו דאפי' שו"ל שאין לו שם לא מקום לינה ולא מקום פיתא יהא כבעה"ב דעלמא כישאל הדר שם ולפי פי' זה דוקא בשו"ל של גוי אמרו אבל בשו"ל של ישראל בזמן שאין לו שם מקום פיתא או מקום לינא לומר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אינו נותן עירוב" עכ"ל ונראה מדבריו שלמד ששכירו ולקיטו מיירי רק כשאין לו מקום פיתא ולינה ובראב"ד מבואר שלשכירו ולקיטו של גוי מהני להתיר את דירתו רק שכירות.

והנה ברשב"א הביא תירוץ הראב"ד וז"ל אבל הראב"ד ז"ל פי' כי ישראל זה השואל ממנו מקום אינו נותן עירובו אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום הגוי כמו שאמרנו דשכירו ולקיטו של אדם נותן עירובו ודיו והא דרב יהודה "לדמיון בעלמא נקטיה" עכ"ל ובפשטות אפ"ל שלרשב"א הגדר של שכירו ולקיטו שהוא כבעלים ולכן תמיד יכול להתיר ע"י עירוב כיון שהשו"ל הוא ישראל ויש לו כח כבעה"ב שהוא היהודי הוא ודינו בעירוב ולא בשכירות והראב"ד ס"ל שהשו"ל של גוי יכול להתיר רק ע"י שכירות משום שהוא נחשב כשליח של הגוי ועושה שכירות עבור הגוי וא"כ

פיתא ולינה אינו יכול להשתתף בעירוב ועוד אפש"ל דע"מ להתיר גם את חלקו של הגוי בעינן למעשה שכירות דוקא

ויתכן לבאר בדעת הר"ן דמש"כ שהשו"ל כבעלים כוונתו שהוא שליח אבל זה לא שליחות רגילה (שהרי הגוי לא שלח אותו) אלא שיש לו כח לענין שיכול לעשות שכירות במקום הגוי וא"כ זה גם מעין גדר של שכירות אבל זה ניתן לו בכך שהוא נחשב כמקצת בעלים (ואולי אפשר לומר שהוא כעין אפוטרופוס) ולפי"ז יש ליישב את ספק הגמ' בה' שלו"ק שאחד יפריע לשני כיון שזה לא סתם שליחות אלא שהוא בעלים במקצת ויש לו כח שאסור ולפי"ז מיושב מש"כ הרשב"א לדמיון בעלמא נקטיה שבשניהם מגיעים לשליחות אבל בשכירו ולקישו של גוי זה מתחיל מבעלות ונגמר בשליחות ולפי"ז אין להוכיח דמהני שכירות בישראל.

ואכת' יש להסתפק בשכרו ולקישו של ישראל האם בעינן גם לכח של שליחות או שסגי במה שהוא נחשב כבעלים במקצת ע"מ להתיר דירה זו לענין איסור טלטול בין החצרות דרק בנכרי יש סברא לומר דאי לאו שליחות לא מהני מה שהשו"ל יתיר את חלקו מדין הבעלות שהרי האוסר בנכרי ובישראל זה דינים שונים כמשנ"ת וא"כ יתכן וכן בישראל כיון שענין האוסר אחד הוא שפיר מהני מעשיו של השו"ל להתיר את כל הדירה גם את החלק של הבעלים אבל בדירת נכרי דהוי תקנה דלא ילמד ממעשיו שמא בעינן דוקא לדינא דשליחות להתיר את חלקו ויש לעיין בזה.

יאסור על הישראלים בשביל שימנעו מלדור ע"י הנכרים שלא ילמד ממעשיו ומעתה אף השו"ל אינו יכול להתיר את הדירה כבעלים שהרי כחו לא יותר יפה מהבעלים עצמו והוא הרי אינו אוסר מדין דירתו אלא תקנה בעלמא וע"כ דאף השו"ל שבא מכוחו אינו מתיר את הדירה בעצם אלא כשליח בעלמא וא"כ יש לבאר דמה דנסתפקה הגמ' בשו"ל הוי רק בשו"ל של ישראל כפי מקור דינם של ר"י אמר שמואל שמבואר דשו"ל של ישראל יכול להשתמש בעירוב וזה לא מדין שליחות אכן אם הדברים נכונים שוב צ"ב טובא מה הדמיון בין שו"ל לשו"ל של נכרי ומה"ת דאף בשו"ל של נכרי יכול להיות כשליח עבור לבצע את השליחות כיון שלא נתמנה ע"ז כעיי"ז הק' הב"י בפ"י שפ"ה ושם הביא בשם תשו' הרשב"א בח"ה תשו' ה' דמסיק כדעת הראב"ד דמה שמבואר בגמ' דמהני עירובו של השו"ל בדירת ישראל.

והנה הר"ן הביא את פי' הראב"ד בזה הלשון דהא דרב יהודה לדמיון בעלמא נקטיה דכי היכי דשכירו לקישו של ישראל נותן עירובו ודיו הכי נמי שכירו ולקישו של גוי משכיר רשות הגוי "דכבעלים חשבינן ליה" עכ"ל ומבואר דהר"ן ביאר בדעת הראב"ד דאף בשו"ל של נכרי דנינן להשו"ל כבעלים בדירה ולא כשליח ולפי"ז מבואר היטב הדמיון בין שו"ל של ישראל לשו"ל של נכרי דבתרוויהו דנינן להשו"ל כבעלים לענין להתיר את הדירה וא"כ מוכח בהר"ן דאף בישראל מהני שכירות (ובדבר זה נח' המהר"ם מרוטנבורג והרא"ש) והא דכתב הראב"ד דהשו"ל עושה שכירות ולא עירוב צ"ל כמשה"ק הרשב"א דכיון דלשו"ל אין לו מקום

הרב דוד טולנפלד

בדין ביטול רשות ביתו דף ס"ד ע"א

הטעם שא"א לבטל מחצר לחצר, ובטעם שאין הפנימית יכולה לבטל היה אפשר"ל שכיון שמקרה זה הינו היחיד שחצר אוסרת על חצר ללא שעשה מעשה שיאסור כגון ששמו עירובן בחצר השניה כמבואר שם בכמ' ממילא לא פלוג רבנן, אמנם בתוס' בדף סה,ב בד"ה התם כתב דלחומרא לא אמר לא פלוג, ובגאון יעקב כתב בד"ה וצריכא שהואיל ולפנימית לאו עיקר תשמישתא בחיצונה וחיצונה לא מצי מבטלי לפנימית, פנימית נמי לא מצי מבטלי לחיצונה, ולכא' היינו שגדר התקנה היה שרק במקום שכל אחד אוסר על השני את עיקר תשמישו וכן שכל אחד יכל לבטל לשני רק בכה"ג מצו מבטלי וכשיש גדר לתקנה אין אומרים שיש מקרה נוסף שצריך להיות ביטול מחמת הטעם של התקנה אף שאינו בגדר התקנה, כיון שסו"ס אינו בכלל התקנה, וגדר התקנה הוא שרק באוסרין זה על זה שכל אחד אוסר על השני את עיקר תשמישו אפשר לבטל.

תוס' בדף סד,א הביא את המקרה של חופת רש"י שהוצרכו לבטל מבית לבית וביטלו כולם את ביתם לבית החתן שיהא הוא מותר לטלטל מביתם לביתו וכתב שדווקא לרבי יוחנן דאמר יש ביטול מחצר לחצר אפשר לבטל מבית לבית אך לשמואל שאין ביטול מחצר לחצר ה"ה שאין ביטול מבית מבית כיון שהא תשמישתיה לחוד והא תשמישתיה לחוד והיינו שאין הבתים אוסרין זע"ז את השימושים בהם

הגמ' בדף סה,ב מביאה שנחלקו רב ושמואל האם מבטלין וחוזרין ומבטלין למי שביטל דרב סבר שחוזרין ומבטלין ושמואל סבר אין חוזרין ומבטלין, ותולה את מחלוקתם במח' רבי אליעזר ורבנן שנחלקו האם המבטל חצירו רשות ביתו נמי בטיל דר"א סבר דביטל ביתו ורבנן סברי דלא בטיל ביתו, דרב ס"ל כרבנן ופרש"י שכיון שלא הסתלק לגמרי לא הוה כבן חצר אחרת ושמואל כר"א שכיון שביטל גם ביתו א"כ נסתלק לגמרי [והוה כבן חצר אחרת ובפשוטו היינו שאין מבטלין מחצר לחצר כגמ' שם לפני כן שאמרה שמ"ד שאין חוזרין ומבטלין ס"ל שאין מבטלין מחצר לחצר] ודוחה הגמ' שא"ז מוכרח לתלות מח' זו בזו אך במסקנת הגמ' ס"ל לרב אשי שבהא פליגי, ובמאירי בחידושים מפרש שם שאם ביטל גם רשות ביתו נעשה כנכרי דעלמא שא"א לבטל לו אף שמחצר לחצר אפשר לבטל.

הגמ' בדף סו,א מביאה את שיטת שמואל שאין מבטלין מחצר לחצר ובע"ב מביאה טעם משום שהא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד והיינו כעין מה שפרש"י שם בד"ה אין ביטול רשות בחורבה שכשכל אחת משתמשת לעצמה אין אוסרות זו על זו את תשמישתיהן ולא אקילו רבנן לבטל כשאין אוסרין זע"ז, ואף לשיטת רבא שם שאף בב' חצירות פנימית וחיצונה והפנימית אוסרת על החיצונה בדריסת רגל אין יכולה לבטל לחיצונה לכא' זהו

רש"י אין שום תשמיש משותף בין זל"ז וע"כ אי"ז בכלל התקנה שמועיל ביטול אך בית וחצר שהתשמיש שבחצר הינו תשמיש של הבית לא חשיב הא תשמישתיה לחוד והא תשמישתיה לחוד ויהא זה בכלל התקנה שאפשר לבטל אף שהבית אינו אוסר.

אך א"א לומר כן דבתוס' בדף ס"ח בד"ה אנא דאמרי כתבו דבדחיה של הגמ' לתליה של מח' רב ושמואל במח' ר"א ורבנן הו"מ למימר ששמואל כרבנן שלא ביטל ביתו והא דאין חזרין ומבטלין ה"ט דחזי כי חוכא ואטלולא כדברי הגמ' שם לעיל, נמצא דס"ל לתוס' דעד עתה לא היה הטעם משום זה אלא שמעיקר הדין אין חוזרין ומבטלין כיון שהסתלק מלהיות בן החצר, ודוחה הגמ' ששמואל מצי סבר כרבנן שלא ביטל רשות ביתו ואעפ"כ הסתלק מחצירו לגמרי ולפי הביאור של רש"י והמאירי ההסבר הוא שממילא לגבי החצר לא הוה כבן החצר כלל וע"כ לא יוכלו לחזור ולבטל לו, ואי נימא כמשנת"ב שהבית והחצר הינם תשמיש אחד ולא חשיב הא תשמישתיה לחוד והא תשמישתיה לחוד א"כ אכתי יוכלו לבטל לו החצר כיון שאי"ז כמבית לבית שא"א לבטל דהתם בית אחד אינו מיועד לתשמיש הבית האחר אך הכא משותפים בתשמישם וכל שזהו תשמיש אחד אפשר לבטל אף שאינן אוסרין זה על זה.

ואפש"ל באופן אחר מ"ט אפשר לבטל בית שבחצר שאף שהבית אינו אוסר להשתמש בחצר כיון שהבית אינו בחצר והינם מקומות חלוקים בכ"א כיון שלר"א מבטל גם את ביתו שבעין יפה מבטל והיינו שלא מבטל חלק מרשותו אלא מבטל את כל רשותו א"כ

ובכה"ג לא תקון רבנן, וילה"ק שבגמ' בדף סח,ב הנ"ל מבואר ששמואל סבר כר' אליעזר שהמבטל חצירו רשות ביתו נמי בטיל והיאך יכול לבטל ביתו והרי בשביל להתיר את הטלטול בחצר סגי לבטל את החצר בלחוד כמבואר בפשיטות בדף כו,ב שגם לרבי אליעזר מהני לבטל את החצר בלחוד ומשום שהתשמיש בחצר הוא האוסר על חבירו וא"כ מ"ט אפשר לבטל את הבתים והרי אינם אוסרין את השימוש בחצר ורבנן תקנו ביטול רק בדבר שאוסר על חבירו.

והיה אפש"ל שתוס' פי' את הסוגיא בדף ס"ח אחרת מרש"י וכמו שפירש הריטב"א שרב ושמואל פליגי האם חיישינן שמחזי כי חוכא שלאחר שביטל חוזרין ומבטלין לו ונראה שכל הביטול אינו כלום וכך ס"ל לשמואל וע"כ אין חוזרין ומבטלין ורב ס"ל דלא חיישינן וע"כ חוזרין ומבטלין, ותולה הגמ' דפליגי במח' ר"א ורבנן דלר"א דביטל גם רשות ביתו א"כ נסתלק לגמרי מהמקום וכשחוזרין ומבטלין לו ה"ז כנותן מתנה לחבירו סתם והלה נותנה לו בחצי היום דמחזי כחוכא, ולרבנן דלא ביטל ביתו אינו אלא כמתנה ע"מ להחזיר, והיינו לכאורה שאף מן החצר לא סילק נפשיה לגמרי וע"כ דעתו לקבל חזרה מתנתו וממילא לא מחזי כחוכא וכך ס"ל לרב.

ולפי ביאור הריטב"א לא מצינו שלבטל באותה חצר יהא נחשב לביטול מחצר לחצר גם בגוונא שנסתלק מרשותו בחצר ובבית כיון שסו"ס הוא מבני החצר וא"כ אפשר לחלק בין ביטול מבית לבית עם חצר לביטול מבית לבית ללא חצר שכשמבטל מבית לבית כבחופת

ובאופ"א שמעתי מהרב וילנר שליט"א לכאר שהטעם שאפשר לבטל בית בחצר אף שתשמישתייהו לחוד ה"ז כיון שהדבר שגורם שחלקו בחצר יאסור על חברו זהו ביתו, ודבר זה מבואר בגמ' בסוכה ג,א שבית שאין בו ד' על ד' אמות אינו צריך ליתן עירוב, והיינו שכשיש בית שיש שם דירורין של דירה גם התשמישים בחצר הינם תשמישי דירור הבית ואוסרין, וכיון שהבית הינו הגורם את האיסור שהחצר אוסרת א"כ כשחז"ל תיקנו שאפשר לבטל את הדבר האוסר לא רק את מקום התשמיש האוסר בפועל אפשר לבטל אלא גם את הגורם לאיסור דהיינו הבית אפשר לבטל את וממילא דוקא כשיש חצר אפשר לבטל את הבית שאז יש תשמישין שנאסרים ע"י הבית אך מבית לבית בלא חצר שביניהן אין הבית חשיב אוסר כלל וע"כ כתבו תוס' בדף ס"ד שא"א לבטל מבית לבית.

אין ביטול הבית ביטול נוסף על החצר אלא זהו ביטול כללי של כל מה שיש לו ובפרט לפי דברי הגמ' בדף ס"ב, שבבית בלא חצר לא דיירי אינשי וע"כ מבטל בעין יפה וההסתלקות מהחצר מביאה את הסתלקות מהבית, א"כ ההסתלקות מהבית היא בעצם צורה של הסתלקות מהחצר וכיון שתיקנו שאפשר לבטל את החצר כלול בזה גם ביטול באופן שמבטלים את החצר בלחוד וגם את המקרה הרגיל של ביטול שמבטלים גם את הבית וע"כ מהני הביטול, משא"כ לבטל מבית לבית בלא שמבטלים חצר ביניהם אין הביטול שייך כלל לביטול חצר וממילא אינו בכלל תקנת חז"ל, אך לכאן זהו ביאור מחודש, ועוד שלפ"ז המבטל את חצירו בלחוד דמהני אף לר"א כמבואר לעיל כ"ב, לא יוכל לבטל לאחמ"כ את ביתו כיון שכעת אי"ז ביטול של החצר וזהו חידוש, אא"כ נימא דסו"ס כבר ה"ז בכלל התקנה.

הרב אלעזר קניג

הותר למקצת שבת הותר כולו דף ס"ה ע"ב

שסוברים שבחזרו ונתקשרו חוזרין להתירן רק בגוונא שהיו קשורים בתחילת השבת וצ"ב במאי פליגי.

ונראה דהנה יש דין שכאשר הותר למקצת שבת הותר לכל השבת ויש לדון בזה

האם הוא דין שכיון שחל עירוב תו לא פקע, או שהדין הוא שבין השמשות קובע לעירוב, כשם שקובע לעירוב תחומין. ונראה שהתוס' סובר שבין השמשות קובע לעירוב ולכן צריך שבתחילת השבת יהיו הספינות קשורות ורק אז שייך שהעירוב יחזור אחר שנתקשרו אבל אם בתחילת השבת הספינות היו פתוחות אף בנתקשרו בשבת אין ערוב דהא בביה"ש לא היה עירוב. אבל הרא"ש למד שהוא דין בעירוב, דכיון דחל תו לא פקע, ולכן אע"פ שבתחילת השבת לא היה עירוב מ"מ כיון שהעירוב נעשה לכל השנה, וכבר פעל שבת אחת אמרינן כיון דחל תו לא פקע ולפי"ז תתיישב נמי קושיית המג"א (שפ"ג א') על הרא"ש. ויעוי' ביאור הלכה (שע"ד א' ד"ה ונסתם) שכתב שאם נסתם החלון מבעו"י אפי' חזר ונפתח בשבת אסורין לפי שעדיין לא קנו עירוב מעולם שקניית העירוב ביה"ש וכאן לא היה עירוב ביה"ש ועירב לשנה שאני מערב מתחילה על כל השבתות, ולדברנו א"ש דבעירב לכל השבתות אמרינן כיון שחל תו לא פקע, אבל בנסתם בע"ש קודם שחל העירוב כיון שבין השמשות לא היה עירוב לא אמרינן שהעירוב חוזר וניעור.

תוס' ד"ה דאתא מביא לחלק בין אתא נכרי בשבת דאמרינן שבטל העירוב לספינות הקשורות שנפתחו וחזרו ונתקשרו שהעירוב חוזר וניעור, וכן בישראל ששכח ולא עירב שמבטל רשותו וחזר העירוב.

דבאתא נכרי בשבת כיון שהנכרי עשוי לבוא בשבת העירוב נעשה עד זמן שיבוא הנכרי, ובספינות כיון שאינם עשויות להפתח העירוב נעשה לכל השבת וכיון שחזרו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון

א. ספינות הקשורות

ויעו"י ברא"ש (פ"א סי' כ"ג) דאפילו נפסקו הספינות בחול מותר בטלטול, והנה בשו"ע (שע"ד ס"א) עירבו דרך חלון או פתח שביניהם ונסתם בשבת מותרים להשתמש דרך גובה הכותל וחוריו ואפי' עירב לשנה ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת משמע שפסק כדעת הרא"ש.

המג"א (שפ"ג סק"א) הקשה על דברי הרא"ש דהא בגוונא שהספינות עומדות ליפתח בשבת לא חל העירוב אלא עד זמן שיפתחו, כ"ש כשפתוחות בע"ש ונתקשרו בשבת ונשאר בצ"ע. ויעו"י ביאור הלכה (שע"ד ס"א ד"ה אפילו) שהאר"ך בדברים אלו ונקט שכיון שהרא"ש, הטור, המחבר והאחרונים הביאו דין זה אין לדחות מהלכה וע"ש שהביא ראשונים

דאם תקנו שתהיה דירתו דירה משמע שאינו חלוק כלל מישראל, ואם תקנו שיאסור א"כ שפיר י"ל כנ"ל להעכו"ם כשאינו כאן אינו אוסר וכשבא העירוב פוקע ויש לדקדק כן בסוגין דהגמ' מסתפקת האם אפשר לשכור ממרי דפונדק כשהגיע בשבת ומעלה את צדדי הספק האם שוכר כמערב או כמבטל רשות האם שוכר כמערב מה מערב מבעו"י אף שוכר מבעו"י או"ד שוכר כמבטל רשות מה מבטל רשות ואפי' בשבת אף שוכר אפילו בשבת דזה גופא נסתפקה הגמ' איך קבעו את תקנת השכירות האם כמו עירוב דהיינו שהגוי מצריך עירוב והשכירות ממנו דומה לעירוב או שאין הגוי מצריך עירוב והו"ל רק כמבטל רשות.

ג. גוסס

בהגהת התוס' הובא בשם מהר"ם מרוטנבורג ז"ל ומכאן יש להוכיח היכא שא' מבני חצר היה גוסס בשעת עירוב ועירבו עמו שבטל העירוב הואיל ורוב הגוססים למיתה אינו ראוי להתקיים בשבת ומהגה"ה זו ודאי משמע שאין העירוב חל בין השמשות דאם היה חל בין השמשות לא היה שייך שיפקע בשבת אלא צ"ל דס"ל כתלמידו הרא"ש שעירוב שחל תו לא פקע.

והנה בשו"ע שע"א ס"ו כתב אחד מבני החצר שהיה גוסס אע"פ שאין יכול לחיות בו ביום אסור עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו והביא המשנ"ב בשם מג"א שאם מת בשבת אוסר כיון שאין ראוי להתקיים כל השבת וביאה"ל הביא בשם עצי אלמוגים שמדסתם המחבר בס"ד ולא חילק דבגוסס אוסר בכל גוונא ש"מ לא ס"ל להגהת התוס'.

עוד יש לבאר בענין הספינות דהנה הרא"ש למד שאף בשעה שהספינות פתוחות אמרינן הותרה והראשונים פליגי ונראה דתלי בהנ"ל דלהרא"ש כיון שחל היתר תו לא פקע ואפילו בשעת פתיחתן היתר אינו פוקע אבל הראשונים למדו שאין בהיתר זה המשכיות אלא שהעירוב של בין השמשות משפיע על כל השבת אבל בשעת פתיחתן שנשתנה המצב אין העירוב יכול להשפיע אלא בשעת שנתקשרו חוזר וניעור היתר של בין השמשות.

ב. אתא גוי בשבת

והנה באתא גוי בשבת נקט תוס' שהעירוב פוקע באמצע השבת ולכא' אם נאמר שתוס' סוכר שבין השמשות קובעת לעירוב איך שייך לומר שעירוב יפקע באמצע שבת הרי ביה"ש היה העירוב קיים ול"ד לנפלו מחיצות דלא אמרינן הותרה דבנפלו מחיצות נשתנה המקום אבל באתא נכרי הא חל העירוב ולא נשתנה המקום ועי' ביאה"ל הנ"ל דמסתפק בדעת תוס' מאי ס"ל בנפתחו הספינות בחול ונתקשרו בשבת אך נראה די"ל דנכרי שאני דהוא תקנה דרבנן שלא יועיל עירוב במקום נכרי וא"כ כל עוד הנכרי לא בא העירוב חל אבל כשבא הנכרי העירוב פוקע דאין עירוב במקום נכרי.

ובאמת דבר זה אי עכו"ם חלוק באיסורו, תלוי במה שהבאנו לחקור בריש פרקין בתקנת חכמים שאין עירוב במקום נכרי משום שמא ילמד ממעשיו, האם תקנו שדירתו תהא דירה וכיון שכן העירוב צריך לחול גם עליו אלא שאינו יכול להיות כלול בעירוב ולכן צריך לשכור ממנו את רשותו או שתקנו שהוא אוסר,

ד. הותרה

והנה בשו"ע (שע"א ס"ב) פסק שישראל שהלך קודם השבת לשבות בחצר אחרת ע"ד שלא לחזור ואח"כ בשבת נמלך וחזר אינו אוסר ומבאר המשנ"ב דכיון שכשהלך לא היה דעתו לחזור בשבת א"כ כבר הסיח דעתו מהדירה וה"ל שבת שהותרה ושוב לא תאסר.

והנה הב"ח הקשה סתירה מדין זה דהותרה לדינא דסעיף ג' באחד מבני חצר שלא עירב ומת בשבת וירשו א' מבני החצר אם מת משחשיכה אוסר אמאי אוסר הא שבת כיון שהותרה הותרה ובט"ז כ' ולא דק כאן לא הותר בכניסת השבת שהרי לא עירב ויעוי' ביאור הגר"א דמכח קושיית הב"ח נקט דלא סבירא לן הותרה.

ונראה דיסוד מחלוקתם היא בהנ"ל האם גדר הותרה הוא כיון שחל תו לא פקע היינו אם היה מותר ע"י עירוב ההיתר ממשיך או דביה"ש קובע לעירוב ולפי"ז צ"ל דהעירוב מתיר ע"י עשייתו ובביה"ש מעשה העירוב חל דהב"ח והגר"א למדו שגדר הותרה הוא כיון שחל היתר תו לא פקע וא"כ את אותו היתר שיש בהלך מביתו ש גם באחד מן השוק שמת ולכן אין שני הלכות אלו עולות בקנה אחד אבל הט"ז למד שמעשה עירוב פועל בביה"ש ולכן מחלק דהא דלא אמרינן הותרה בבן השוק שמת דכיון שלא נעשה שום מעשה עירוב א"כ

אין כאן שום חלות הותרה ולא קשה מהא דס"ב דהתם עשה מעשה שהסיע מליבו והלך מביתו לחצר אחרת.

ובזה יש לבאר נמי את דברי השו"ע (סעיף ד') באחד מן החצר שלא עירב ומת דאם בא יורש לדור אוסר והקשה המג"א מ"ש מס"ב דהסיע מלבו אינו אוסר גם כאן היורש הלא הסיע מלבו דהא לא דר כאן בתחילת השבת וכתב דדוקא כשהיה כאן והלך לו אמרינן הסיע מלבו אבל היורש הרי לא היה כאן ולא הלך א"כ שפיר אוסר והקשה הגרע"א ז"ל והוא דוחק דהא הוכרח להסיח דעתו כיון שהיה מורישו קיים ולא יגרע מהסיח ע"י שהלך ונקט דקושיית המג"א ל"ק דהתם בתחילת השבת היה אסור מחמת האב ובסופה כשבא הבן אסור מחמת הבן ולכן לא שייך הותרה.

אך עצם פלוגתת הרע"א ומג"א נראה דהמג"א למד כהט"ז שגדר הותרה הוא רק ע"י מעשה והיורש אע"פ שלא דר משום אביו אבל כיון שלא היה ע"י מעשה לא חשיב הסיח דעתו ואין ע"ז הותרה אבל הגר"א למד כהב"ח והגר"א שכיון שחל היתר תו לא פקע וא"צ ע"י מעשה א"כ איך לך היסח דעת גדול מזה.

אך לדברינו צ"ב דהא בגוסס פסק המג"א כדעת המהר"ם מרוטנבורג שלא מהני משום דכיון דחל תו לא פקע והכא ס"ל דרק ע"י מעשה משום דביה"ש קובעת וצ"ב.

הרב שלום אלקובי

בענין דינא דמצי לסלוקי דף ס"ה ע"ב

יוחנן ואמר יפה עשיתם ששכרתם בשבת, ע"כ דברי הגמ'.

וברש"י ע"ה ביאר רש"י דמיידי שהיה שני חצרות דבאחד גרו שני ישראלים ובשניה חד נכרי ששכר את דירותו ג"כ מנכרי ובאתו השבת לא היה שסן נכרי השוכר או המשכיר והיו יראים שמא יבא נכרי בשבת, עכ"ל.

ובתוס' ע"ה ד"ה איקלעו לההוא פונדק מיתו תוס' דברי הקונטרס דביאר דהיו יראים שמאו יבא נכרי בשבת ומדייק תוס' מאלו הדברים, דרוצה לומר דאם לא היה בא [הנכרי] לא היה אוסר. ולכאורא הו"ל כר"י כדאיתא לקמן בדף פ"ו ע"א דמי שהניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל אוסר ור"י אומר אינו אוסר ע"כ.

וממשיך תוס' דאע"ג דפסקינן בדף מ"ז כב"ש דס"ל שמי שהלך והניח ביתו והלך לשבות אצל ביתו באותה העיר אינו אוסר אכתי לא בא ר"ש להחמיר בנכרי יותר מר' יהודה אלא בא להקל טפי ולהתיר בישראל דאפילו באותה העיר שרי משום דכבר הסיח דעתו.

ועוד מבאר תוס' דהרי קימ"ל כדברי המיקל בעירוב וביאר תוס' עוד דאכתי הלכה כר"י. דר"ש ור"י הלכה כר"י ועיי"ש מה שביאר עכ"ל.

ג. **ולכאורה** אכתי צריך לכאר הסברות בסוגיין, דלכארא אמאי מהני מה

א. **ובגמ'** בדף ס"ה ע"ב נקטינן דר"ל ותלמידו ר' חנינא איקלעו לההוא פונדק ולא הו"ל שם שוכר אלא משכיר דמהו למיגר מינה. ומבאר תוס' הגמ' את הספק שנסתפקו דלכאורא באופן דלא מצי לסלוקי [המשכיר להשוכר] לכאורא ואדי דלא יכלים לשכור מן המשכיר וכ"מ דנסתפקו הו"ל רק באופן דמצי לסלוקי [כגון דלא סכמו ביניהם השוכר והמשכיר על זמן כל שהוא וכו']. אי נקטינן דכיון דמצי לסלוקי אכתי יכל להשכיר להם המשכיר או דלמא דכיון דבפועל לא סלקיה אינו יכל להשכיר להם כל עוד דלא יסתלקו בפועל וא"ל ר"ל דנשכור עתה וכשנגיע לרבותינו שבדרום נשאלם אם נכון עשינו וכן עשו ולאחר שהגיעו לרבותיהם שבדרום שאלו שאלה זו לר' אפס ואמר להם יפה עשיתם ששכרתם.

ומספרת הגמ' עוד סיפר דר' חנינא בר יוסף ור' חייא בר אבא ור' אסי אקלעו לההוא פונדק ואתא מרא דפונדק בשבת ונכרי היה ונסתפקו אי אפשר להשכיר ממנו בשבת או לא. ומבאר תוס' הגמ' את הספק דאי אמרינן שוכר כמערב דמי. ומה מערב הו"ל רק מבעוד יום [דקימ"ל דאין מערבין בשבת] אף משכיר רק מבעוד יום או דלמא דשוכר כמבטל רשות הוא דמה מבטל רשות הו"ל אף בשבת אף שוכר הו"ל אף בשבת דר' חנינא אמר נשכור ור' אסי אמר לא נשכור ואמר חייא בר אבא דנסמוך על דברי הזקן ונשכור. ושאלו שאלה זו לר'

כשכירו ולקישו ומשכירו יכל להשכיר רשות זו [המשכיר] אלא במה דנחלקו לכאורה היינו בדרך. כלומר האיך נעשה משכיר זה מי דיכל לסלקנו כשכירו ולקישו אי ע"י תפיסת יד או דהו"ל ברשותו. ועפ"ז אפשר לומר דנפק"מ באופן שישנו גורם דמצי לסלוקי והנו בעל שליטה אולם אין הרשות נחשבת כרשותו. והינו שוטר העיר דלעולם לא תחשב רשות זו כרשותו וכ"מ דמצי לסלוקי הו"ל מכח זה דהינו שוטר ולא מכוח זה דהינו בעלים בצורה כל שהיא על קרקע זו, ולפ"ז בכהאי גוונא לרשב"א ולריטב"א אולי שפיר כיון דהו"ל תפיסת יד משא"כ רש"י לכארא מצריך דמצי לסלוקי זה יביא לסוג של ברשותו אף ללא דינא דשכיולק"י ואכתי צריך לעיין בזה.

ה. **ולכאורה** עוד צריך לברר דלכארא בגוונא דמצי לסלוקי אי מהני רק שלו ואסור האחד על חבירו או דמהני אף שיוכל האחד להשכיר לחברו [כלומר שיוכל המשכיר להשכיר לכל אדם אע"פ דאיכא שוכר בפועל ואנו נמצא כאן].

וחזינן בתוס' לעיל דף ע"ב ע"א בד"ה ומודין, דכתב דאם יש בביתו סופר או מלמד או כמותן הבחורים שבאים ללמוד וספון כאו"א בעליה או בחצרו אע"פ דאוכלין כאו"א בפני עצמו מפיתו וכו' אכתי אין הם אוסרין האחד על חברו [והלכה זו מייתי אף השו"ע והטור בס' ש"ע סק"ג]. וביאר התם התוס' דמה דאין אוסרין האחד על השני [בגוונא דידן הבחורים על בעל הבית] היינו מחמת דאיכא ג' טעמים האחד דאכתי משתמשים כולם באותו הבית. ועוד דלא השאיל להם הבעה"ב רשותו בכדי שיאסרו עלו רשותו ועוד דמצי לסלקינהו עכ"ל.

דמצי לסלוקי [המשכיר לשוכר] בכדי לבטל את האיטור שמשית השוכר על האחרים [בגוונא דידן הו"ל הנכרי על הישראלים].

ולכאורה בזה ראינו ב' טעמים לבאר מה הכוח הדיני בסברא של "מצי לסלוקי" ברש"י ע"ה בסוגיין ביאר בד"ה לא תבעי לך.

דכיון דמצי לסלוקי חשיב ברשותיה ולכאורה יש לבאר דהגדר הדיני הינו כשכירו ולקישו, דעד כמה דיכל לסלקו הו"ל חשיב ברשותו של השוכר דנמצא שם ג"כ המשכיר. ואת השטח שלו. [שבו מוגדר הוא כשכיר או כלקיש] ואדי דיכל להשכיר לאחרים ובגוונא דידן משכירו לר' חייא וכו' דהו"ל ישראלים ולא נכרים ולכך ליכא איסורא בכהאי גוונא ועולה דמצי לסלוקי מייצר רשות מסויימת למי דמצי לסלוקי.

ובריטב"א כתב טעם אחר לבאר בדין דמצי לסלוקי וכתב בזה"ל דכיון דמצי לסלוקי בכל עת שירצה אין לך תפיסת יד גדול מזה עכ"ל והינו דס"ל להריטב"א דהסברא הינה תפיסת יד ושליטה אע"פ דאין רשות זו נחשבת כרשותו אכתי כיון דיש לו שליטה על שטח זה בכל צורה שהיא דינא הוא דיכל להשכירו לכל מי שיחפוץ.

ד. **וברשב"א** כתב דכיון דמצי לסלוקי הו"ל תפיסת יד בזו הרשות דהו"ל כשכירו ולקישו וכו' וברשב"א ס"ל לכארא דתפיסת יד זו מביאה לסוג של בעלות על הרשות ולכאורה עולה דבין לדעת רש"י ובין לדעת הרשב"א וכן הריטב"א יוצא דהו"ל

לא השאיל להם ע"מ שיאסרו עליו. ומצי לסלקינהו] דלכארא בסוגיין ביאר התוס' בדעת רש"י שיהיו יראים שמא יגיע השוכר וביאר התוס' דאי הוה מגיע השוכר בשבת ואדי לכו"ע דהיה אוסר עליהם, ולכאורה לפי"ז אמאי היה אוסר עליהם והלא קימ"ל דאף אי איכא רק טעמא דמצי לסלקינהו אינו אוסר עליהם ובכהאי גוונא איכא טעמא דמצי לסלקינהו דכך מבואר בגמ' להדיא.

ולכאורה אף לדברי החזו"א איכא לאקשווי דאמאי הוצרך החזו"א להביא ממרחק לחמו [מהסוגיא בע"ב] גבי עבדים ונשים המקבלים פרס והלא בסוגיין מפורש דאף בגוונא דאיכא רק טעמא דמצי לסלוקי אכתי אוסר עליהם השוכר ובדברי החזו"א לא הוזכר ואף ברמז סוגיא זו בכדי למייתי ראיה לדברו.

ז. **ולכאורא** בדברי המשנ"ב ע"ה ביאר דכ"מ דנקטינן בג' טעמים אלו. שרינן היינו רק באופן דמשאיל להם [לאותם בחורים] מקום בביתו הבעה"ב משא"כ באופן ששוכר אע"פ דאיכא אפילו ג' טעמים אלו אכתי הו"ל דינא דאוסרים הם על בעה"ב ולכאורא שאנו סוגיין מהסוגיא בדר ע"ב דהתם מיירי במשאיל מקום לאותם בחורים משא"כ בסוגיין מיירי בשכירות לכל דבר וענין. ואולי משום הכי היו יראים שיעגע השוכר. משום דאי יגיע השוכר יאסור עליהם אע"פ דאיכא טעמים אלו משום דמיירי בשכירות כדביאר המשנ"ב.

אולם לכארא יש לדחות סברא זו ולחלק דכ"ז הו"ל רק באופן דהם באים לאסור רשותו של הדייר בפועל דאזי איכא הסברא

ועלה נחלקו לדינא הבה"ל והחזו"א דהבה"ל ע"ה ס"ל דשרינן אף בגוונא דאיכא רק הטעם דמצי לסלקינהו אע"פ דליכא את ב' הטעמים הנוספים וזאת אע"פ דכאו"א אופה לעצמו ולא כולם משתמשים באותו בית ממש משא"כ החזו"א בס' צ' סקל"א נחלק וס"ל דכ"מ דשרינן הו"ל רק באופן דאיכא ג' טעמים אלו [משתמשים באותו בית בפועל לא השאיל להם מקום בכדי שיאסרו עליו ומצי לסלקינהו] משא"כ באופן דאיכא רק אחד מן הטעמים כגוונא דידן דאיכא רק מצי לסלקינהו אכתי הו"ל דינא דאוסר האחד על חברו והינו כדברי התוס' דהבחורים אוסרים על בעה"ב.

ומייתי החזו"א ראיה לדברו מהגמ' דף ע"ג ע"א דאיתא בגמ' דעבדים ונשים המקבלים פרס מבעליהם/אדונם נחלקו התם בגמ' אי אוסרים בחצר או לא אוסרים והתם מיירי אף במצי לסלקינהו ולכאורה אף למ"ד דאינם אוסרים כ"ז הו"ל רק משום דס"ל דאשה אצל בעלה ועבד אצל אדנו הו"ל כחד כ"ע דנמצאים בחצר אולם ככהגו"ו אם יהיה אדם אחר מן הרחוב דינא הוא לכאורה דיאסור על בעה"ב אע"פ דמצי לסלקינהו ככהגו"ו, וחזינן דאף בגוונא דאיכא רק טעם אחד ולא את ג' הטעמים כדאמרינן אכתי הו"ל דינא דאוסרים הם על בעה"ב אלא אם כן יהיו ג' טעמים אלו דאזי אינם אוסרים על בעה"ב כדביארו התוס' ע"כ שיטת החזו"א.

ו. **ואכתי** לכארא יש להקשות מסוגיין ע"ד הבה"ל דס"ל דשרינן ואינם אוסרים באופן דאיכא רק הטעם "דמצי לסלקינהו" ולא בעינן את ג' הטעמים אלו [משתמשים כולם.

בכל הבית או בחלקו וכן אי הו"ל בכל עת שירצה וכו' וכן שאר תנאים משמע דהיינו דמצי לסלוקי הו"ל בכל הבית ובכל זמן שירצה וכו' עד דאתו ויפרשו את הסוגיות אחרת ואכתי קשיא בין על שיטת החזו"א ובין לשיטת הבה"ל.

ט. **ולכאורה** יש לומר בכדי לתרץ ב' קושיות אלו דהנה חזיון דלדעת הב"י וכן במשנ"ב התם ס"ל דהכא מיירי רק באופן דהו"ל החדרים שהושכרו לאותם בחורים וכו' הינם פתוחים לחצר או לחדר של בעה"ב ומשום הכי הו"ל אוסרים אותו בעה"ב בכיתו הוא משום דהו"ל רשותו ורשותם כחד רשותא, ומשום הכי הו"ל רשות אחת אע"פ דמצי לסלקינהו מאותם החדרים ככא"פ הו"ל רשות אחת ואוסרים הם עלו בכל גוונא.

י. **וא"כ** אטי שפיר דברי הבה"ל משום דבסוגיין דחששו שמא יבא הגוי ויאסור היינו כיון דהו"ל רשותם פתוחה לרשותו והו"ל כאותה חצרות שלו ושלחם פתוחים ומשום הכי אע"פ דמצי לסלקנו אכתי אוסר הוא עליהם בכה"ג"ו. משא"כ בגמ' לעיל בגוונא דהבחורים מיירי שאין פתח בין חצרם לחצרו ומשום הכי נחלקו החזו"א והבה"ל אי באופן דרק מצי לסלוקי אוסרים או לאו.

יא. **ואף** החזו"א לא הוי מייתי ראייה מסוגיא דידן כיון דבסוגיא דידן מיירי באופן דאיכא פתח בין חדר לחדר משא"כ בסוגיא דהתם דעבדים ונשים המקבלים פרס דהתם ליכא פתח. וא"כ בסוגיא דידן דאיכא פתח לכו"ע אסרינן ליה משום פתח, ולא משום דמצי

דלא משאיל להם מקום ע"מ שיאסרו עלו. משא"כ בגוונא דידן דמיירי באופן שבאים להתיר את רשותו בגלל שהבעלים מצי לסלוקי להדייר ליכא סברא זו ובהאי יודה אף המשנ"ב דאף אי מיירי בשכירות אכתי שרינן ליה והדרא קושיא לדוכתא.

ח. **ולכאורה** אין לחלק בין שמעתין לסוגיא בתוס' בדך ע"ב בין מצי לסלקינהו דהתם הו"ל שוכר גוי והכא שוכר ישראל כדביאר במשנ"ב ובבה"ל דליכא לחלק. ועצם זה דמצי לסלקינהו שרי ואינו אוסר בין בגוי ובין ישראל. וכן אף גבי המשכיר ליכא לחלק בין גוי ובין ישראל משום דמבואר במשנ"ב דאף ד"ר יהודי. אבל גוי אינו אוסר בכה"ג"ו משום דמצי לסלקינהו ואע"ג דהו"ל דירתו דירה מדינא וכ"ש באופן דהו"ל הדייר גוי דאזי אין דירתו דירה מדינא אלא כ"ז רק משום שלא ילמדו ממעשיו דהו"ל גזירה דרבנן וכן אף אי נימא לחלק דהתם הו"ל מצי לסלוקי לגמרי והינו מכל הבית משא"כ בסוגיין הו"ל מצי לסלוקי רק מחדר לחדר באותו פונדק וכן אין לחלק כיוון דהמשנ"ב מעמיד דברו דיכל לסלקו בכל עת שירצה משא"כ בדין דלא בכל שעה שירצה יכל לסלקו.

יז. **וזאת** משום שתי סיבות האחת דאף בסוגיין וכן בסוגיא בדך ע"ב ביאר המשנ"ב דכותב לו דיכל לסלקנו בכל עת שירצה ובשתי סוגיות אלו נשתמש המשנ"ב באותו מטבע הלשון ולכך לכארא ליכא חילק באופן דזמן מת שירצה לסלקינהו.

יח. **והשנייה** דמכוח זה דהמשנ"ב וכן בביה"ל וכן בשעה"י סתמו ולא פירשו אי הו"ל

משא"כ להמשנ"ב ס"ל דכ"ז [מה דס"ל להחזו"א דבאופן דמצוי לסלוקי אין אוסר הדייר כלל אלא עושה דהשכרתו של המשכיר מהני לאחרים] הו"ל רק באופן שאין פתח דאזי לא מהני מה דמצוי לסלוקו כ"כ [אלא רק לענין שכירות וכו' דהו"ל רשויות נפרדות] משא"כ באופן שיש פתח בין חצרו לחצרו של הדייר ובע"ה, או שיש שתופי מבואות בזאת העיר דאזי שתי רשויות אלו חשיבא כרשות אחת אזי לכארא אע"פ דמצוי לסלוקי אכתי אוסר הדייר על בעה"ב אף באופן דמצוי לסלוקו אא"כ יהיו את שלושת התנאים דאמרן ואכתי צריך עוד לברר סוגיא זו, ע"כ.

לסלוקי משא"כ באופן דנשים ועבדים מיירי דכשאיין פתח ולא הו"ל חד רשותא ולכאורה התם איכא ראייה דאי לא נימא דהו"ל כחד כלפי בעה"ב אלא הו"ל אדם מן הרחוב ואדי דאסר ליה אע"פ דמצוי לסלוקי גרידא ללא שאר התנאים.

העולה מכל האמור דלכארא נחלקו החזו"א והמשנ"ב לדינא דלהחזו"א כ"מ דנקטינן דבאופן דמצוי לסלוקי יאסור הדייר. זה אינו דלעולם לא יאסור הדייר כלל וכלל אלא כ"מ דמהני מה דמצוי לסלוקי הו"ל רק לענין דיהני להמשכיר להשכיר חלק מן חצרו ולא דיאסור הדייר.

הרב ישראל מאיר שפיגל

בדין עירוב חצירות המונח במקום שאסור ליטלו בשבת דף ס"ו ע"ב

דעתו על פיתו ובאופן שא"א ליטול את העירוב אינו מועיל.

אכן מבואר בגמ' שם שאם העירוב מונח במקום שאסור ליטלו מדרבנן שפיר חל העירוב כגון שהעירוב מונח בכרמלית ויש איסור דרבנן להעביר מכרמלית לרה"י דהעירוב חל משום דקיי"ל כרבי דלא גזרו על שבות בדין השמשות וכוון שיכול ליטול את העירוב כביה"ש ואז נקבע מקום שביתתו של האדם דהעירוב חל כדין השמשות ואפי' אם נאכל העירוב אחר ביה"ש חל העירוב שפיר קנה מקום שביתה אע"פ שבשבת אינו רשאי ליטול את העירוב.

והב"י בס' שצ"ד הביא דעת הרמב"ם בפ"א מעירובין הכ"ב דאף בעירובי חצרות אם אינו יכול ליטול את העירוב מדרבנן דהעירוב חל ומדברי הרמב"ם נראה דכי היכי דאמרין לגבי עירובי תחומין כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביה"ש ה"ה לענין עירובי חצירות ושיתופי מבואות שאם היה בין השמשות במקום שא"א ליטלו אא"כ יעבור על שבות דרבנן חשיב ראוי ליטלו.

וטעמא דהאי מילתא דעירוב חצירות כדין עירובי תחומין שטעם חלות העירוב הוא בבין השמשות ולהכי סגי שהעירוב יהיה ראוי לאכילה כביה"ש וכך מבואר בטור בס' שצ"ד 'וצריך' שיהא בין בשמשות במקום

נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית ובין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות האי בר פנימית למאן ניבטיל ליבטיל לבני פנימית ליתא לעירובייהו גבייהו. ומבואר שהפנימית אינה יכולה להיות ניתרת בעירוב באופן שהעירוב בחיצונה ובני החיצונה אסורים בטלטול וכתב הריטב"א וכי תימא דליטלו לעירובייהו בהדייהו ולעיילוה לחצרן הא לא אפשר דכיון שהם אסורים עם החיצונה א"א להם להביא העירוב לחצרן.

ומתוך דברי הריטב"א נראה שאם העירוב נמצא במקום שאסור לבני החצר הפנימית ליטלו בשבת אין העירוב יכול להועיל להתיר את החצר וזה מה דאמרין בגמ' ליתא לעירובו אצלן ומשום דיש דין שהעירוב יהיה ראוי לשימוש בשבת שזה עיקר העירוב שקובעים מקום לפיתן ואם א"א ליטול את העירוב לא מהני העירוב להתיר את הטלטול.

ומצינו כעין זה בדין עירוב תחומין שאם אדם הניח עירוב תחומין במקום שיש איסור לקחתו העירוב לא מועיל לו לקבוע את דין התחומין לפי מקום הנחת העירוב וכמבואר במתני' ל"ב ע"ב נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב וקמפרש בגמ' משום דהוא ברה"ר והעירוב ברה"י וא"א לקחת את העירוב מרה"י לרה"ר לפיכך לא חל העירוב משום דענין העירוב שאדם קובע מקום שביתתו לפי מקום הנחת הפת דאדם

חושבין כאילו כולן דרין באותו בית וכל החצירות שייכים לשם וכאן א"א לומר כן דהא אסור לטלטל מן החצירות ורק באופן שהעירוב מונח בחצר אלא דיש איסור דרבנן המונע את האפשרות ליטול את העירוב בזה אמרינן דלא גזרו על שבות ביה"ש.

והב"י סו"ס ש"ע הביא בשם תשובת הרשב"א (החדשות מכת"י סי' כ"ח) לענין עירוב

חצירות שאם העירוב מונח במקום שאסור ליטול מדרבנן דהעירוב אינו חל אף דקיי"ל כרבי שלא גזרו על שבות בביה"ש וז"ל ומה ששאלת בישראלים שדרים וב' וג' מקומות מחולקים ודלתות כאו"א מהמקומות ננעלים בלילה והשמש גובה קמח מכולם אם העירוב במקום אחד שהאחד קונה פת גדול כ"ח גרוגרות ומזכה ע"י אחר לכולם יספיק אותו העירוב לכל אותו המקומות או אם צריכין לערב בכל מקום ומקום תשובה צריכים הם לערב בכל מקום ומקום לפי ששיתוף המבוי צריך שיהא מונח בחצר שבמבוי ואלו שמרחיקים זה מזה ואין שיתופם אחד ואין מבואותיהם כאחד עכ"ל.

וב"ב המג"א בס' שס"ה סעי' ח' לגבי הא דמבואר בשו"ע דמבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה אותה חצר שהעירוב מונח בו וחצירות הפתוחות לו מותרות אבל חצירות שאין פתוחות לאותו חצר אסורות וכתב המג"א דכיון דליתא לעירוב גביהו ולא מצי לאתויי העירוב דרך המבוי כיון שנשברה הקורה ודוקא שנשברה בחול אבל אם נשברה בשבת דבשעת ביה"ש בעירוב חל והותרו כולם ומבואר מדבריו דבאופן שהעירוב עצמו מונח במקום שיש איסור דרבנן להביאו העירוב לא חל.

שראוי ליטלו" והיינו שעיקר הקפידא שבשעת ביה"ש העירוב יהיה ראוי ליטלו והב"י הביא בשם הגהות הל' עירובין דהר"מ היה נוהג לאכול העירוב משחשיכה וביאר בטעמו דגבי עירוב תחומין מטעם דירה אתינן לה ואפ"ה בביה"ש סגי ה"ה לעירובי חצירות ושיתופי מבואות וכן הביא הדרכי משה בשם המהר"ם ועוד וברמ"א בס' שצ"ד סעיף ב' כתב "והעירוב אין צריך להיות קיים רק בין השמשות".

ובשו"ע סי' שצ"ד סעי' ג' כתב נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח קודם שחשכה אם א"א להוציא העירוב אא"כ עשה מלאכה גמורה ביה"ש הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב שהרי א"א לאוכלו וכתב הט"ז בס"ק ב' שאם המפתח נמצא בשדה דהוי כרמלית שאינו אסור אלא מדרבנן שפיר מהני העירוב דלא גזרו על שבות ביה"ש וכן כתב בס"ק ג' דמלאכה דרבנן לא גזרו ביה"ש.

ומעיקרה יש להקשות בהניחו עירובן בחיצונה ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב דשתיהן אסורות ולא מהני דהפנימי ששכח יבטל לבני הפנימית ויועיל העירוב ומפרש בגמ' דליתא לעירובן גבן וצ"ע דהלא האיסור נטילת העירוב אינו אלא מדרבנן וכל שאיסורו מדרבנן לא גזרו עליו ביה"ש.

אכן זה אינו קשה דהא הט"ז בס' שצ"ד ס"ק ג' וביתר ביאור בס' שס"ו ס"ק ג' כתב דיש חילוק בין הניח את העירוב עצמו במקום שיש איסור מדרבנן ליטלו כגון שהניח את העירוב בביה"כ שהוא חוץ לעירוב שהעירוב לא מועיל כיון שהטעם של עירובי חצירות דאנו

ואין היקף מחיצות כדין בין הבתים לבית הכנסת דטוב שיערב כל חצר וחצר בפת בלא ברכה וכן יערבו בית הכנסת בלא ברכה בכדי שאם לפעמים ישכחו אנשי חצר לערב או שיעופש הפת שיסמכו על העירוב שבביהכ"נ ויהיה להם סמך גדול על דעת האבן העוזר דמהני בכה"ג עירוב שבכה"כ אף דליכא לחי וקורה מועיל שכל חצר וחצר יוכלו לטלטל ע"י עירוב שבביה"כ ולמד זה מההיא דסי' שע"ב סעי' ט"ו בכותל שהיה בין ד' חצירות ועשו אילן סולם להכותל דיכולים לערב יחד דהוי פתח בה"ש ולא גזרו משום שבות ה"נ יכולים להביא עירובם ביה"ש דרך מבוי שהיא ככרמלית.

הרי דמבואר בדברי הגרע"א דעירוב חצירות שיש איסור דרבנן ליטלו מועיל ומדמי להא דאם יש אילן בין ב' חצירות יכול לשמש כסולם להחשיבם לחצר אחת ומהני כדין עירוב תחומין דמועיל אם יש איסור ליטלו רק מדרבנן ואף לענין עיקר חלות העירוב מהני כשיש איסור דרבנן ליטלו ומש"כ האה"ע לחלק בסוג האיסור דרבנן כתב הגרע"א דהוא דוחק עי"ש.

ומעתה הדרא קושיא לדוכתיה בהא דאמרין בסוגיין דבני הפנימית אינם יכולים להיות מותרים בפנ"ע ע"י העירוב משום דאין העירוב בחצרם ואסורים ליטול את העירוב מהחצר החיצונה והרי האיסור לטלטל את העירוב מהחצר החיצונה לחצר הפנימית הוי איסור דרבנן שגזרו לאיסור טלטול מחצר לחצר בלא עירוב ונימא דכיון דלא גזרו על עירוב בביה"ש כרבי שהעירוב יחול.

והגרע"א כתב ליישב קושיית האבן העוזר מס"פ הדר באופ"א ובהקדם ע"פ

ולפי"ז ל"ק מדוע העירוב המונח בחיצונה לא מועיל להתיר לבני הפנימית כששכח אחד מהם ולא עירב ע"י שהשוכח יבטל לבני הפנימית והעירוב יתיר להם כיון שלגבי בני הפנימית העירוב מונח במקום שאסור להם ליטלו שהחיצונה לא ניתרת ע"י העירוב ולכן העירוב לא חל כלל.

אמנם באבן העוזר ס' שס"ה כתב להתיר עירוב באופן שהעירוב מונח בביה"כ ומפסיק כרמלית בין החצר למקום הנחת העירוב ולדבריו יש להקשות מסוגיין, אלא דהאה"ע הק' על דבריו מסוּף פרק הדר ע"ה ע"א דמשמע שאם הניחו את העירוב בבית שאסור לטלטל בו פסול וכתב לחדש דחלוק האיסור טלטול מחצר לחצר שרבנן החמירו בו טפי יותר מאיסור תורה כמבואר בדף ע"ז ע"א וה"ה דהחמירו בו וגזרו אף בביה"ש ורק באיסור כרמלית דלא החמירו בו ולא גזרו עליו בבין השמשות ולפי"ז ל"ק מסוגיין דהכא האיסור ליטול את העירוב מהחצר החיצונה חמור וגזרו אף בביה"ש לפיכך העירוב לא חל.

והנה מבואר בגמ' ע"ח ע"ב לענין לערב שתי חצירות כאחד שאם יש כותל שמפריד בין שתי חצירות כל אחת צריכה לערב בפני עצמה ואם יש סולם ליד הכותל אפשר לעשות עירוב אחד וקאמר בגמ' דאף אם יש אילן שדרכו ניתן לעבור מחצר לחצר אפשר לערב אחד אע"פ שיש איסור לעלות באילן בשבת כיון דאיסור זה אינו אלא מדרבנן ולא גזרו על שבות בין השמשות כרבי.

והגרע"א בתשו' סי' י"ד כתב לגבי כפרים ועיריות שמניחים עירוב בביה"כ

לס"פ הדר דלגבי פתח שבין החצירות מבואר בגמ' דבעינן פתח לכל השבת ולהכי בעינן לסברא נוספת להתיר אילן דאריה הוא דרביע עלה ובלא"ה לא מהני מה דבביה"ש מותר לעלות לאילן אך לגבי עיקר חלות העירוב המבואר בסוף פרק הדר הרי לא בעינן שהעירוב יהיה ראוי לכל השבת שהרי להדיא איתא ברמב"ם ובשאר ראשונים כפי שהו"ד לעיל דסגי במה שהעירוב ראוי בביה"ש ואף לכתחילה מותר לאכלו אחר ביה"ש ולא בעינן לחידוש דין שבת דהואיל והותרה הותרה ודומיא דעירוב תחומין וא"כ צ"ע מדוע לא סגי במה שמוותר ליטול את העירוב בביה"ש דלא גזרו על שבות ביה"ש וכיון שבביה"ש מותר ליטול את העירוב צריך שיתיר לכל השבת וכע"ז יש להק' מסוגיין דאמרינן ליתא לעירובייהו גביהו וצע"ג.

דיש מקום לחלק וליישב באופ"א דחלוק מה שאסור לטלטל מדרבנן מחמת דין טלטול מחצר לחצר בלא עירוב משאר איסורים דרבנן דלכאוי' לא יתכן לומר דרבנן לא גזרו על שבות זה בביה"ש ואסרו לטלטל מחצר לחצר ומאיך תקנו שבבין השמשות חל העירוב שהרי עד כמה דאין צורך בעירוב בזמן בין השמשות שאז לא גזרו על איסור טלטול כלפי מה יחול דין העירוב ורק בשאר איסורים דרבנן כגון איסור השתמשות באילן אינו אוסר על דין העירוב שהוא דין ופנ"ע וכן האיסור לטלטל בכרמלית אינו מחמת חסרון בעירוב אלא זהו דין בפנ"ע שרבנן דימו כרמלית לרה"ר לענין הוצאה וטלטול ובזה אמרינן דלא גזרו על שבות בביה"ש ושפיר חל העירוב בביה"ש [ויש לדון האם ניתן לפרש סברא זו בדעת הגרע"א שהרי

הא דמבואר בשו"ע ס' שע"ב סע' ט"ו בשיטה קמייאת דאם יש אילן בין החצירות יכולין לערב אחד ואם יש אשירה סמוך לכותל א"א לעשותו סולם לערב אחד והק' הגרע"א היאך מהו האילן לשמש כסולם נהי דבביה"ש מותר לעלות עליו וחשיב כפתח כרבי דלא גזרו על שבות ביה"ש הא מ"מ לכולי יומא לא הוי פתח ואנן בעינן פתח לכולי יומא וכדאמרינן בפתח שבין שתי חצירות שנסתם דמהני מדין שבת הואיל והותרה הותרה והכא לא מהני סברא זו כיון שמלכתחילה הפתח היה עומד ליסתם.

וע"ב דאילן יש בו תרתי למעליותא דהא מבואר בגמ' למ"ד דאשירה מהני לסולם משום דאיסור ד"א גרם ליה כלומר שבעצם יש פתח אלא שהאיסור הוא כאריה דרביע עלה ובזה לא מיתבטל תורת פתח ועוד יש לצרף סברא דבאילן אמנם האיסור לעלות עליו הוא מצד שבת אך כיון שאינו מחמת האיסור טלטול מחצר לחצר אלא איסור אחר דשבת חשיב כאריה דרביע עלה וכיון דבאילן אית ביה תרתי גם דבביה"ש מותר לעלות עליו וגם משתחשך אינו אסור אלא מצד דאריה הוא דרביעי עלה לא פקע שם פתח מיניה.

ולפי"ז תי' הגרע"א וז"ל "משא"כ בההיא דסוף פרק הדר שהעיקוב מחמת איסור טלטול מבית לבית בלא עירוב א"כ אותו איסור בעצמו שבאנו לתקן מעוכב מחמת אותו איסור עצמו גרע ולא מיקרי פתח כלל ומצד היתר ביה"ש לחוד לא סגי כיון דמלכתחילה הוא עומד להיאסר.

ואנכי בער ולא אבין דברי קדשו של הגרע"א דהרי יש חילוק עצום בין ההיא דאילן

בתחום ביתו קונה לו עירוב אבל כל שהוא חוץ לתחום ביתו שאינו יכול ללכת שם בהתר גמור אינו קונה לו עירוב" וכתב הב"מ לבאר בדברי הריטב"א דרך באיסור שבות דבר אחר אמרנו דל"ב על שבות בביה"ש אכל כשהאיסור תחומין גופיה הוא המונע את האפשרות ליטול את העירוב אינו חל.

ולפי"ז יש ליישב דברי הריטב"א לשיטתו שמש"כ לבאר בסוגיין דליתא לעירובייהו גבייהו דהיינו שיש איסור להביא את העירוב מהחצר החיצונה משום דס"ל דבאיסור דרבנן שהוא תולדה מהדין עירוב חצירות המונע את האפשרות ליטול את העירוב א"א להתיר ע"י עירוב זה וכמש"כ לענין עירוב תחומין, ובדעת התוס' דפליגי יתכן לפרש דס"ל דהוי דין מסוים שהעירוב יהיה מונח במקום שניתר ע"י העירוב ולא מחמת האיסור ליטול את העירוב וכמש"כ לגבי עירוב תחומין שיש דין שהעירוב יהיה בתוך האלפיים אמה של הגברא שרוצה לקנות שביתה במקום העירוב.

והנה החזו"א בס' צ"ו ס"ק ל"ה כתב על דברי הגרע"א ושאר האחרונים דסברי להכשיר עירוב המונח במקום דמפסקי כרמלית והדברים תמוהים דנראה פשוט דמעיקר תקנת עירוב דעירוב צריך שיהא מונח באחד הבתים המעורבין ושלא יהיה מפסיק ביניהם רשות אחר שלא נתערב ע"י שכתב להוכיח דין זה מכמה דוכתי וכן הוכיח מב' חצירות שאינן פתוחות זל"ז אינן מערבין יחד ואע"ג דיכול להביא מזל"ז דרך מבוי ע"י ש"ו והחזו"א לא ביאר מאי שנא מעירוב תחומין דמבואר להדיא בגמ' דמהני גם כשמונח במקום שאסור ליטול מדרבנן.

באיסור טלטול בכרמלית מונח גם איסור טלטול מחצר לחצר שהרי גם אם הכרמלית תוקף מחיצה כדין אסור לטלטל בו מחצר לחצר לולא העירוב] ולפי"ז יש מקום ליישב סוגיין דאמרינן כשליטא לעירוב אצלם העירוב אינו חל דהאיסור ליטול את העירוב מהחיצונה משום איסור טלטול מחצר לחצר.

ולכאורה יש לדחות חילוק זה מדברי התוס' בדף ל"ה ע"א ד"ח נתגלגל לגבי עירוב תחומין שנתגלגל ד"א חוץ לתחום שאם זה מבעוד יום אין העירוב חל והק' התוס' לשיטת רבי דלא גזרו על שבות בביה"ש אמאי העירוב לא חל והרי האיסור ליטול את העירוב מחוץ לתחום אינו אלא מדרבנן ולרבי דלא גזרו על שבות ביה"ש שפיר חל העירוב בבין השמשות ות' התוס' כיון דאם קנה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות הילכך תיקנו רבנן שלא יהיה עירוב ונראה ביאור כונתם דבדין עירוב תחומין יש דין שאם קנה שביתה במקום שנתגלגל העירוב אזי הגברא היה עומד חוץ לתחום באופן זה לא יכול לחול העירוב עכ"פ מבואר להדיא בתוס' דאפ' באופן שהאיסור ליטול את העירוב הוי מחמת האיסור תחומין נמי אמרינן דלא גזרו על שבות בביה"ש ודלא כהסברא שנתבאר לעיל ומעתה הדרא קושיא לדוכתא מדוע בליתא לעירובייהו גבייהו העירוב אינו מתיר.

והנה הבית מאיר בס' שס"ה האריך בזה וכתב לעיקר דלא כמשמעות קושיית התוס' הנ"ל וביאר ע"פ דברי הריטב"א בדף ל"ה ע"א שכתב על קושיית התוס' בזה"ל "ולאו קושיא היא דאפילו תימא דמצי לאתויי כל שהוא

לפנימית נימא דהעירוב לא מועיל מטעמא דליתא לעירוב גבן.

ותי' התוס' דהכא גם בני החיצונה אסורים בטלטול אבל התם כל חיצונה וחיצונה מותרת לעצמה ובחזו"א פ"ה י"ח ביאר דברי התוס' וכע"ז בס"י צ"ו ל"ה דאין דין שיהיה מותר להביא את העירוב למקומו אלא שבעיני שהעירוב יהיה מונח במקום שהוא מתיר והתם דהחיצונה נכלל בעירוב מהני מה שהעירוב מונח שם ומה שיש איסור מדרבנן להביא מהחיצונה לפנימית גזירה שמא יטלטל גם לחיצונה האחרת אינו פוסל את העירוב אבל הכא החיצונה אינה בכלל העירוב ולכן לא מועיל להניח שם את העירוב.

והריטב"א פי' לשיטתו דס"ל דאין דין שהעירוב יהיה מונח במקום הניתר ומש"כ בגמ' ליתא לעירובה גבן היינו שיהא מותר להביא את העירוב ולפי"ז תי' התוס' אינו מיישב ובאמת כשהריטב"א הביא את קושיית התוס' כתב ע"ז ואין תירוץ זה מספיק ותי' באופ"א וז"ל אבל הנכון דשאני התם שהיא מותרת עם החיצונה לכלים ששבתו בחצרה מיהת והויין כולה לדידה כאלו הם חצר אחת ומה שלא הותרה להוציא לחצרות כלים ששבתו בתוכן אינו אלא משום גזירה דחצירות שלא יבואו להוציא כלים ששבתו באחת מהן לחיצונה חברתה וכיון דכן לגבי אמצעית הרי זה כאלו ערבה גבה עכ"ל.

ובביאור דבריו נראה עפמשנ"ת דלעולם מה שאסור לטלטל את העירוב מדרבנן אינו פוסל את העירוב שהרי קי"ל כרבי דלא גזרו על שבות בביה"ש ורק באופן שהאיסור

ובספר בית אליהו כתב לבאר החילוק בין עירובי תחומין לעירובי חצירות דהנה בדין עירובי תחומין מהני להניחו ע"י חש"ו כמבואר במתני' ל"א ע"ב וכך נפסק בשו"ע ס' ת"ט סעי' ח' וכן קי"ל דבעי שיאמר להדיה מהו מקום שבינתו אך בעירובי חצירות אפשר לעשות עירוב ע"י חש"ו כמבואר בשו"ע סי' שס"ו סעי' י' וגם לא בעי שיאמר בפיו שזה מקום הנחת העירוב ועצם הנחת הפת שזיכה לכל בעי החצר מועיל כעירוב.

והביאור בזה דשאני עירוב תחומין בעיקרו נקבע ע"פ האדם שקובע בפיו היכן מקום שבינתו וכיון שכן מהני אפילו באופן שהעירוב אינו מונח במקום השבייתה מ"מ כיון שראוי ל"ב למקום השבייתה קבעו בפיו מהני אבל בעירובי חצירות דהוי מילתא דממילא חל העירוב במקום שבו הניח את הפת ואם העירוב נמצא במק"א מה"ת שיחול העירוב להתיר חצר זו כיון שהעירוב אינו מונח שם ולהכי בעינין שהעירוב יהיה מונח דוקא בתוך רשות הניתרת ע"י העירוב.

והנה בהא דקאמר בגמ' דהפנימית אינה יכולה להיות מותרת ע"י העירוב המונח בחיצונה משום דליתא לעירוביה גביהו הק' התוס' מ"ש מהא דאמר לעיל מ"ח ע"ב רשות אחת משתמשת לשתי רשויות ואין שתי רשויות משתמשות לרשות אחת והיינו דאם הפנימית עשתה עירוב אם שתי החיצוניות כ"א בפנ"ע והעירוב מונח באמצעית דמותרת עם שתיהן והן אסורים עמה וכיון שהעירוב של הפנימיות מונח באמצעית ואסור להן לטלטל להביא את העירוב אצלן מהחצר האמצעית

העירוב לא יחול אבל הכא דהאיסור אינו מחמת
הדין של טלטול בלא עירוב אלא הוי גזירה
בפנ"ע שלא יטלטל לחיצונה ובוה אמרינן דלא
גזרו על שבות בביה"ש.

להביא את העירוב מחמת האיסור לטלטל
מחצר לחצר בלא עירוב אמרינן דממ"נ העירוב
פסול דאם ביה"ש קנה עירוב הרי דחל האיסור
לטלטל בלא עירוב ואם אין איסור בביה"ש א"כ

הרב דוד טולנפלד

ביטול עירוב החיצונה בפנימית דף ס"ו ע"ב

א. **במש"כ** רש"י שבני החיצונה מבטלי לבני פנימית אותו רשות שבא להן ע"י הרגל עירובן משום הטענה של לתקוני שתפתיך ולא לעוותי צריך לבאר איך טענה זו מועילה לביטול, וכן היא ס"ס אין ביטול מחצר לחצר והיאך מבטלי, ועוד צריך להבין מ"ט אמרה הגמ' שהפנימית מותרת משום דאחדא דשא ולא הזכירה שהחיצונה מבטלת לפנימית, וכן צריך לבאר מהי הטענה של אחדא דשא ומשתמשא.

ב. **עוד** צ"ב מהגמ' לק' עה,ב שמביאה את מח' ר"ע ורבנן בנתנו בני החיצונה עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה שלרבנן פנימית שריא משום דאחדא דשא ומשתמשא, וא"ל רבה בר חנן לאבבי דלרבי עקיבא נמי תיחד דשא ותשמש אמר ליה עירוב מרגילה (פי' עירוב החיצונה המונח בפנימית מרגילה לתוכה), לרבנן נמי עירוב מרגילה, דאמרה לה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי לר"ע נמי תימא לתקוני שתפתיך ולא לעוותי דאמרה לה מבטלינן לך רשותי (פי' וע"כ אין עיוות ע"י העירוב וכי קאמר ר"ע פנימת אסורה היינו עד שתבטל חיצונה רשותה אצלה), ורבנן אין ביטול רשות מחצר לחצר ע"כ, משמע בגמ' שלר"ע ליתא לטענת לתקוני שתפתיך ולא לעוותי כיון שאין עיוות מהעירוב, וא"כ צ"ב היאך אמרינן בסוגיין שתיחוד דשא ותשמש וכמש"כ רש"י משום שאמרה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי ואלבא דר"ע והרי לא ס"ל לר"ע טענה זו.

בגמ' אמר אבבי הא דאמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר לא אמרן אלא בשתי חצירות ופתח אחד בנייהן אבל ב' חצירות זו לפנים מזו מתוך שאוסרין מבטלין (פי' שהפנימית אוסרת על החיצונה מחמת שיש להם דריסת רגל בחיצונה) רבא אמר אפילו שתי חצירות זו לפנים מזו פעמים מבטלין ופעמים אין מבטלין כיצד נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית ובין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות כו' האי בר פנימית למאן ניבטיל כו' לבטיל לבני חיצונה אין ביטול רשות מחצר לחצר כו' שכח אחד מן החיצונה ולא עירב ודאי פנימית מותרת דאחדא דשא ומשתמשא וחיצונה אסורה.

כתב רש"י בד"ה שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, בהא מודי שמואל דמבטלי בני חיצונה לבני פנימית אותו רשות שבא להן לתוכן ע"י הרגל עירובן משום דאמר לה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי כו' והאי דבעינן ביטול אליבא דרבי עקיבא אמרה רבא למילתיה דאי לרבנן בלאו ביטול נמי אמרה לה פנימית הכי ועקרה לה לעירוב משום דמעוותי בה כו' ע"כ, ובתוס' בד"ה שכח הביא את דברי רש"י והוסיף שאליבא דר' עקיבא אמרה רבא למלתיה משום דשמעינן ליה לשמואל דאמר אוסרין ומערבין מבטלין בשתי חצירות זו לפנים מזו ולא מתוקם אלא בהכי, פי' מדאמר שמואל שבעינן לביטול בע"כ שאיירי בכה"ג ואלבא דר"ע, כיון דלרבנן לא בעינן לביטול.

עירובן להיחשב כדירי פנימית' וע"י זה נעשו שותפים בפנימית, הדבר השני שבני הפנימית נהיו מעורבים עם בני החיצונה גם בחצר החיצונה, וא"כ אפש"ל שבגמ' בדף ע"ה הנדון לבטל את העירוב ע"י טענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי הינו לבטל את שייכות בני החיצונה בפנימית שמכיון שיש עיוות ע"י העירוב לא הסכימו בני הפנימית לערב עימם את בני החיצונה בחצר הפנימית ובדבר זה פליגי ר"ע ורבנן האם יש עיוות מחמת העירוב או שאי"ז עיוות כיון שיכולים בני החיצונה לבטל לפנימית וכך ס"ל לר"ע, אך אף שלא יתבטל חלק העירוב שנתערבו בני החיצונה בכ"א עדיין יש את החלק שבני הפנימית נשתתפו בעירוב זה שיהיו מעורבים בחצר החיצונה ושהיא גם תהיה רשותם ולזה לא יועיל שבני החיצונה יבטלו חלקם בפנימית שהרי עדיין יהיה לבני הפנימית רשות בחיצונה שמחשיב שהם כחצר אחת כמש"כ הרשב"א וזה יגרום שיאסרו זע"ז מחמת שלא עירבו.

ה. **ולומר** שבני הפנימית יבטלו את חלקם בחיצונה לבני החיצונה זה א"א, כיון שאף בני החיצונה שיכולים לבטל חלקם לפנימית זה רק שמבטלים להם את ההרגל שיש להם במקום קניית העירוב אך את מה שיש לבני הפנימית בחיצונה א"א לבטל כיון שזהו ביטול מרשות לרשות ומשום שהביטול של בני החיצונה בפנימית הינו ביטול אחר וכדלקמיה, והדבר שיועיל להפקיע את חלק הפנימית בחיצונה זה רק ע"י טענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי שהרי יש כאן עיוות שא"א לתקנו ע"י ביטול וע"כ טוענים בני הפנימית שלא השתתפו בעירוב שעושה שיהיה להם חלק בחיצונה על

ג. **הרשב"א** כתב בד"ה שכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת דאחדא דשא ומשתמשא, דאמרה לה לחיצונה לתקוני שתפתך ולא לעוותי, ומיהו בני החיצונה צריכין לבטל רשותן לבני הפנימית הא בלא ביטול החיצונה לא, דכיון דשתפו לחיצונה בהדייהו הוו להו כבני חצר אחת ואינן מותרין עד שיבטלו בני החיצונה לגבייהו, וזהו שאמר שמואל דמבטלין מחצר לחצר זה כדעת ר' עקיבא כו', ובהמשך דבריו כתב וכיון שאין לה לחיצונה בפנימית כלום אלא משום דפנימית הרגילה אצלה בעירובה רשות מועט כזה יכול לבטל לחצר אחרת זו היא שיטתו של רש"י ז"ל ע"כ.

מדכתב הרשב"א ומיהו בני החיצונה צריכין לבטל משמע שאי"ז עיקר דברי הגמ' אלא אפילו שאמרה לתקוני שתפתך לא סגי בזה ובעי' גם לביטול, אלמא שטענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי הועילה אך בעי' גם ביטול, וכמו"כ משמע שהחסרון שהוון כחצר אחת הינו חסרון אחר שלא איירי ביה הרשב"א עד השתא דאל"כ מה מוסיף הרשב"א דהוון כחצר אחת הרי זה כל הנדון ובע"כ שלא זהו הנדון אלא שצריך לפטור גם דבר זה ולזה מועיל הביטול וצריך לברר מהו הדבר שהועילה לו טענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי.

ד. **מהא** שיש טענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי גם אליבא דר"ע צ"ל שלא איירי הכא בטענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי של הגמ' בדף ע"ה, ונראה לבאר שבעירוב שנתנו בני החיצונה בפנימית יש ב' דברים האחד שלבני החיצונה יש דירין בפנימית כמש"כ רש"י בד"ה פנימית מותרת 'והרגילה

ולא מפסדא מידי דבלא"ה לא עירבה עם המבוי שרגילה שם, ואף התם אי"ז מטעם ביטול, עוד מצינו בגמ' בדף פחא, בשתי גזוזטראות זו למעלה מזו שממלאים מים דרך בור שנמצא בגזוזטרא העליונה שכשנשתתפו בני התחתונה במחיצות של הגזוזטרא העליונה שתיהן אסורות בו, אך אם בני התחתונה בנו מחיצה גם לגזוזטרא התחתונה אינם אוסרים על העליונה ומשום דגלויי גליא דעתה תחתונה לעליונה דסלקה נפשה בשבת מינה כמו שפי' רש"י שם, והיינו שכשאוסרים בני מקום אחד על בני מקום אחר מחמת שמשתמשים שם, כל שיסלקו דעתם ממקום זה אינם אוסרים עוד, ומשום שבעצם אין להם חלק במקום זה ורק ע"י שמשתמשים נחשב שיש להם רשות במקום וכשמחליטים הם או ע"י כפיה על מדת סדום שאין להם שימוש שם, ממילא אין הדבר עומד לשימושם ונשאר הדבר לבני המקום ואין מי שיאסור עליהם, והכא נמי מש"כ הרשב"א שיש לבני החיצונה רשות מועט היינו שאי"ז שייך להם אלא רק עומד לשימושם וכשלא ישתמשו שוב אין להם חלק בו כלל.

ח. **וא"כ** א"ש מ"ט מהני הביטול אף שאין ביטול מחצר לחצר, כיון שהכא אי"ז ממש שמבטלים חלקם לבני הפנימית אלא שהם מסיחים דעתם ורצונם מלהשתמש בפנימית ומהיות שייכים לשם וממילא אינם אוסרים.

ט. **לפי** משנת"ב נמצא שהטעם שמהני בטול הינו שזה לא מתורת ביטול מחצר לחצר אלא הסתלקות בעלמא וא"כ צ"ב מש"כ רש"י שבהא מודי שמואל שמבטלי בני חצונה לבני פנימית משום דאמר לה לתקוני שתפתיק

דעת שיהא עיוות וממילא אין להם עירוב וחלק בחצר החיצונה.

ו. **ובביאור** הטענה שאחדא דשא ומשתמשא אפש"ל שזהו כמבואר בגמ' לעיל נטב, שמביאה שם הגמ' את הדין של ב' חצירות זו לפניו מזו ועירבו החיצונה לעצמה והפנימית לעצמה שרבנן ס"ל שאין רגל הפנימית אוסרת על החיצונה, ומביאה הגמ' שיש אפשרות לבאר שטעמם הוא דפנימית אחדא דשא ומשתמשא ופרש"י דכיון דמותרת במקומה כגון זו כופין על מדת סדום שלא יהא לה היום דריסת רגל על החיצונה אלא תסגור הדלת ותשמש במקומה ע"כ, הנצרך לעניינינו שאחדא דשא ומשתמשא היינו שאינה משתמשת עם החיצונה, וי"ל דהכא נמי זה הפי' שהפנימית סוגרת דלתה ואינה מעורבת עם החיצונה שתשתמש שם אלא תשתמש רק בפנימית והיינו כמשנת"ב שטענת אחדא דשא ומשתמשא בסוגיין היינו שבאים בני הפנימית לבטל חלקם בחיצונה שקנו ע"י שנתערבו עם בני החיצונה בחצר החיצונה ואפשר לטעון זאת רק ע"י טענת לתקוני שתפתיק ולא לעוותי וכדלקמיה.

ז. **בטעם** שכתב הרשב"א שמועיל ביטול כיון שזה רשות מועט, יש להביא מקרים נוספים שמצינו כע"ז, האחד הגמ' הנ"ל בדף נטב, שבני פנימית לא אוסרים על החיצונה ע"י שכופין על מדת סדום שלא ישתמשו והיינו שע"י שאינה משתמשת עם החיצונה ממילא אינה אוסרת עליה ולא הוזכר שם מטעם בטול, עוד מצינו בדף מטב, לגבי חצר שבין שתי מבואות ורגילה עם אחד מהן ועירבו בני מבוי זה לעצמן ולא עירבה חצר זו עמם שדוחין אותה שתשתמש בשבת זו במבוי האחר הואיל

מעשה של עירוב ומעשה זה הוא סיבה לאסור, וכך כתב החזו"א פהא, וא"ת כיון שאין כאן עירוב ליבטל ג"כ הרגל עירוב, וצ"ל דמ"מ חשיב דריסת הרגל של החיצונה בפנימית ואע"ג דבטענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי מבטלינן דריסת רגלם, התם מתחרטים על הרגל דריסתם אבל במה שנתבטל העירוב מן הדין אכתי לא מיעקר דריסת רגלם ע"כ, ואף שמבטלים העירוב מעיקרא ע"י טענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי בכ"א היתה עשיה של מעשה עירוב והיא כבר גורמת הרגל עירוב, ולרבנן מהני טענת לתקוני שתפתך ולא לעוותי לעקור גם הרגל זה ע"י שטוענים שלא עירבו כלל ואף שלא יהיה הרגל עירוב והרי זה כמו ששימו בני החיצונה עירובן בלא ידיעת בני הפנימית שודאי שלא יאסור מחמת הרגל עירוב, ולר"ע כיון שאפשר לבטל את העיוות אין בני הפנימית יכולים לטעון שלא היה זה כלל מעשה של עירוב.

יא. **ולפי"ז** אפשר לבאר את דברי הרשב"א שכתב ומיהו בני החיצונה צריכין לבטל רשותן לבני הפנימית כו' דכיון דשתפו לחיצונה בהדייהו הוו להו כבני חצר אחת, שהטעם של חצר אחת אי"ז מה שצריך לפתור ע"י הטענה של לתקוני שתפתך ולא לעוותי, כיון שהסיבה שהו להו כבני חצר אחת הינה שלעולם תשמיש החיצונה בחיצונה ורק דהו כחצר אחת, והטענה של לתקוני שתפתך ולא לעוותי באה להוריד את הסיבה שאוסרת מחמת שיש להם דירין בפנימית ממש והשימושים בפנימית יאסרו על הפנימית, ורק לאחר שסיבה זו ירדה ע"י הטענה של הפנימית שלתקוני שתפתך ולא לעוותי עדיין נשארה סיבה לאסור שסו"ס החיצונה הרגילה עירובה

ולא לעוותי היאך זה נתן טעם לביטול, ושמה י"ל עפ"י דברי החזו"א בס"י פהא, שכתב לבאר מ"ט כששכח אחד מן החיצונה לא מועיל העירוב של החיצונה בפנימית להתיר דריסת רגלם בפנימית אף שבחיצונה לא יהיו מותרים מחמת שהאחד שכח, וכתב דכל עירוב שאינו מתיר אינו עירוב וכיון דבתי החיצונה לא נעשו בתי שותפין של הפנימית והחיצונה בזה העירוב נמצא שהחיצונים עירבו בלא בית דירה ולא תקנו חכמים עירוב אלא כשהעירוב מערב דירה והכא מערבין רק דריסת הרגל, ואפש"ל שעירוב אף אם אינו מתיר בפועל בכ"א נתערבו יחד שיש לחיצונה דירין בפנימית ולפנימית יש בחיצונה ובכה"ג שיש לחיצונה דירין בפנימית לא יועיל ביטול של הסתלקות בעלמא שהרי יש להם דירין שם ובכה"ג הביטול יהא ככל ביטול מחצר לחצר שלא מהני ורק ע"י שהפנימית טוענים לחיצונה לתקוני שתפתך ולא לעוותי שעוקרים את חלקם מהעירוב ואין להם כל עירוב עמם זה מפקיע את העירוב מעיקרו ולא התחיל העירוב ואף שבני החיצונה עשו מצידם עירוב ונתערבו עם בני הפנימית בפנימית ובני החיצונה הרי אינם יכולים לטעון לתקוני שתפתך ולא לעוותי, ה"מ בחלקם בפנימית אך הפנימית לא קיבלה כל רשות בחיצונה ובכה"ג לא נעשה כלל עירוב וכמשנת"ב לפי החזו"א וממילא אף בני החיצונה לא קיבלו כלל דירין בפנימית, וכיון שהעירוב לא הקנה דירין כלל מודה שמואל בהא שמבטלינן כיון שזהו ביטול רשות בעלמא.

י. **אלא** שא"כ צריך לבאר מ"ט בעינן כלל לביטול והרי העירוב לא חל ואין לבני החיצונה חלק בפנימית כלל, ונראה שסו"ס עשו

שזה האוסר העיקרי אמרה הגמ' שלזה יש טענה של אחדא דשא ומשתמשא שיכולים לסגור דלתם ולהשתמש ולהתנתק מהחיצונה ע"י טענת לתקוני שתפתיך שמבטלים את העירוב, ורק שאינם יכולים לסגור דלתם עדיין כיון שנשאר שיירים של העירוב שגורם איסור ע"י שהרגילו עירובן בפנימית ויש להם דריסת רגל שם ולזה מועיל מה שמבטלים בני החיצונה רשותם לפנימית, אך אין זה עיקר ההיתר.

בפנימית ויש להם שם דריסת רגל הגורמת שהחצרות יהיו כחצר אחת, ולזה מועיל הביטול שמבטלים ומסיחים עצמם מן הפנימית וממילא מותרים בני הפנימית.

יב. **והא** דאמרה הגמ' שטעם היתר הפנימית משום דאחדא דשא ומשתמשא ולא אמרה מטעם ביטול, י"ל שעיקר האוסר בנתנת העירוב בפנימית הינו שנהיו מעורבין יחד בדירים ובשימושים בפנימית ובחיצונה וכיון

הרב ישראל מאיר שפיגל

בדין דריסת הרגל דף ס"ו ע"ב

והא דלא מהני הביטול להתיר דריסת רגלו של השוכח שהרי דריסת הרגל הרי היא כמו שאר תשמישי החצר שאם יש לרבים תשמישים בחצר מועיל שאחד יבטל חלקו שלא יאסור על האחרים הדריס בחצר זה ואף הכא כיון שבין הפנימית ששכח לערב מבטל חלקו נימא דאף דריסת רגלו תהיה מותרת מחמת לא קשיא מיד שכיון שהוא אינו דר בחיצונה הו"ל ביטול מחצר לחצר ואנן בשיטת שמואל קיימא דאין ביטול מחצר לחצר.

ומעתה כיון שבני החיצונה נאסרו בטלטול מחמת השוכח בין הפנימית שוב חזרו ונאסרו אף בני הפנימית דכיון דהעירוב מונח בחצר החיצונה והעירוב מרגילין לדיירי החיצונה כמי שדרים אף בפנימית מחמת דריסת רגלן דכיון דהעירוב שייך אף לבני החיצונה ולכולם יש זכות בו נמצא א"כ שפיתן מונח גם עבורן וכיון שיש להם אפשרות להיכנס גם לצורך אכילת פת העירוב הו"ל כחצר אחת ובני החיצונה אסורין בטלטול מחמת בן הפנימית שביטל חלקו והו"ל רגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה.

והנה נח' הראשונים לעיל כ"ו ע"ב באדם שביטל גם ביתו וגם חצירו האם מותר לטלטל בחצר דשיטת רוב הראשונים מלבד הראב"ד ודכוותה דהמבטל רשות ביתו מותר לטלטל בחצר עכ"פ לאחר שהחזיקו בני החצר ורק במבטל חצירו לבד אסור להוציא

רבא אמר אפילו שתי חצירות זו לפנים מזו פעמים מבטלין ופעמים אין מבטלין כיצד נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית ובין מן החיצונה ולא ערב שתיהן אסורות וקמפרש בגמ' האי בר פנימית למאן ניבטיל לביטיל לפני פנימית ליתא לעירובייהו גבייהו ליבטיל לבני חיצונה אין ביטול רשות מחצר לחצר ופרש"י ליבטיל לבני פנימית רשות חצירו דתיהוי פנימית מיהא שריא עצמה וחיצונה אסורה מפני דריסת רגלו של זה שאסורה במקומה ליתא לעירובייהו גבייהו ולכשיבדלו מן החיצונה הרי הן בלא עירוב וכולן אוסרין זה על זה.

והנה מבואר ברש"י דלא יועיל מה שהשוכח יבטל חלקו לבני הפנימית להתירם בטלטול באופן שהעירוב מונח בחצר החיצונה כיון שהשוכח שביטל חלקו לבני הפנימית אסור לטלטל מביתו לחצר שהרי אם הוא יטלטל מביתו לחצר הרי זה כמי שחוזר מביטולו שבמה שהוא מטלטל הוא מבטא שימוש ובעלות בחצר וזה סותר למה שבטל והסתלק מן החצר וא"כ נמצא שהשוכח גם אחרי שיבטל חלקו הוא עצמו אסור בטלטול וחשיב כרגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה וכיון שיש לפנימי ששכח דריסת רגל בחיצונה שהוא יוצא לרה"ר דרך החצר החיצונה וקיי"ל דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה א"כ נאסרים מחמתו כל בני החיצונה.

כחוזר ומחזיק בחצר שביטל וכיון שמוותר לו לטלטל בחצר זו אינו חשיב רגל האסורה במקומה דמצד דין טלטול בחצר מותר לו לטלטל וממילא אינו אוסר על החצר החיצונה ולפי"ז א"ש הא דתלי לה בפלוגתת ר"א ורבנן האם צריך לבטל לכל אחד ואחד אבל לרש"י דס"ל דהמבטל הוא רגל האסורה במקומה צ"ע מה יועיל ביטולו למ"ד אי"צ לבטל לכאו"א.

ובאמת יש להקשות עוד בהא דפריך באופן שהניחו עירובן בפנימית ושכח א' מן הפנימית דיבטל לבני הפנימית ותישתי חיצונה בהדייהו ומסיק דלמ"ד אי"צ לבטל לכאו"א מהני הביטול של השוכח להתיר גם את בני החיצונה והנה עיקר פלוגתת ר"א ורבנן האם צריך לבטל לכאו"א בסוף פרק עושין פסין כ"ו ע"ב והתם קמפרש לה לפלוגתיהו דלר"א המבטל בעין יפה מבטל וה"ה למי שמבטל חצרו שרק רשות ביתו ביטל דמבטל בעין יפה מבטל ולרבנן שצריך לבטל לכאו"א דל"א בעין יפה מבטל אבל אם ביטל להדיא אף את רשות ביתו רבנן מודו דמהני וא"כ מבואר שאין מחלוקת בעיקר האם צריך לבטל לכאו"א אלא דלרבנן בעינן שיעשה ביטול בפועל לכאו"א ולר"א אף כשמבטל לאחד אמרינן דבעין יפה מבטל וכוונתו לבטל לכולם וכיון דאף ר"א ס"ל דבעינן לבטל לכאו"א ובאופן דשכח בן הפנימית דבעינן שיבטל אף לבני החיצונה וא"א לבטל להם דאין ביטול מחצר לחצר מה יועיל למ"ד דאי"צ לבטל לכאו"א דסו"ס מודה דצריך שיבטל אף להם אלא דאי"צ לומר בפירוש אך הכא דהביטול לא מועיל להם היאך יועיל ביטול של בן הפנימית להתיר חלקם של בני החיצונה והאיך יועיל הביטול בעין יפה טפי מאילו יבטל

מביתו לחצירו דנראה כחוזר ומחזיק ודמי שביטל גם רשות ביתו אין נראה כחוזר ומחזיק וא"כ צ"ע מדוע לא יועיל שהשוכח יבטל אף את ביתו ויהיה מותר בטלטול והו"ל רגל המותרת במקומה.

ועוד יש להקשות מהמשך סוגיית הגמ' דמשמע דכה"ג לא חשיב רגל האסורה דהנה באופן דהניחו עירוב בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב דשתיהן אסורות אמאי לא אמרינן דהשוכח יבטל לבני הפנימית והחיצונה תהיה מותרת עם הפנימית ומתרתת הגמ' דלמ"ד דאי"צ לבטל לכל אחד אכן מהני אך דברי רבא הם אליבא דרבנן דצריך לבטל לכל אחד ואחד וכיון שהשוכח צריך לבטל אף לבני החיצונה וזה א"א שהרי אין ביטול מחצר לחצר לפיכך לא מפני ביטולו של היחיד לבני הפנימית.

ויש לתמוה דמבואר בגמ' דלר"א דסגי ביטול לאחד מבני החצר ולא בעינן שיבטל לכל אחד ואחד מהני ביטולו של השוכח לבני הפנימית להתיר את החיצונה ולדברי רש"י דס"ל שהמבטל חלקו אסור לו לטלטל וחשיב רגל האסורה א"כ אף באופן זה יש להחשיב את המבטל כרגל האסורה במקומה וממילא הוא אוסר על בני החיצונה דיש לו דריסת רגל שם ומה יועיל מה שיבטל לבני הפנימית לענין היתירא דבני חיצונה.

ובתוס' ר"פ פליגי על דברי רש"י וכתב דלא חשיב רגל האסורה במקומה הגם שאסור למי שביטל לטלטל מביתו לחצר כיון שמביתם של שאר בני החצר מותר לו לטלטל לחצר ורק מביתו שלו אסור לטלטל דנראה

שביטלו את חלקם בחצר הוי הפקעה לחלות העירוב להתיר דריסת רגלם.

אמנם החזו"א בסי' פ"ה ס"ק א' כתב דא"א לעשות עירוב להתיר רק את דריסת הרגל דעירוב לא נתקן אלא עבור תשמישים רגילים של חצר ודירה אבל תשמיש מועט כ"כ של דריסת הרגל אינו נכלל בעירוב להתירו וצ"ע דדבריו נסתרים מדברי רש"י דס"ל דכן מהני לעשות עירוב להתיר דריסת הרגל ורק באופן דביטולו חלקם בפנימית העירוב לא מהני להו כלל.

ואחר העיון נראה דדברי החזו"א אינם נסתרים מדברי רש"י דיש חילוק בין מש"כ ברש"י שהעירוב מועיל להתיר דריסת רגלם באופן שמלכתחילה העירוב נעשה עבור כל התשמישים שבחצר דבהא אמרינן דאפ' שבני הפנימית ביטלו חלקם מ"מ חלות העירוב נשאר עכ"פ להתיר את דריסת הרגל שבדין עירוב מצאנו חילוקים רבים בין עירוב שכבר חל שאפ' שהוא נפסל דאמרינן הותרה וה"ה דאמרינן הותרה ביחס לאיכות של העירוב משא"כ באופן דמלכתחילה עשה עירוב רק על דריסת הרגל בזה כתב החזו"א דלא מהני.

ובעיקר דברי רש"י דלא מהני ביטולם של בני הפנימית ליחיד ששכח עי' בתוס' דפליגי וס"ל דבכה"ג דכל בני הפנימית יבטלו חלקם לבן הפנימי ששכח מהני ביטולן להתיר ורבא לא איירי אלא בשריותא דהנך דעירובו ועי' במהרש"א ובגאו"י ובב"ח במה שפ"י בדעת התוס' אכן הרישב"א הביא דין זה בפלוגתא דרש"י ותוס' האם מהני ביטול של הרבים ליחיד.

להדיא דלא הני דהוי ביטול מחצר לחצר וכהק' התר"פ וכן בחזו"א ובאה"ע ועוד אחרונים.

והנה בשכח בן הפנימית ולא עירב כשהניחו עירובן בפנימית פרש"י דלא מפני שמבטל בן הפנימית לשאר בני החצר הפנימית דאכתי הו"ל רגל האסורה במקומה ואוסר עליהם והוסיף רש"י להקשות אמאי ל"א דיבטלו בני הפנימית חלקם ליחיד ששכח ולא עירב ויהא הוא רגל המותרת לאו מילתא הא דכיון דבטלי רשותיהו לגביה הו"ל אינהו רגל האסורה במקומה.

ויש לעיין דכיון דבני הפנימית עירבו יחד עם בני החיצונה א"כ מדוע הפנימיים אוסרים על בני החיצונה בדריסת רגלם הרי נימא דאף שימוש זה יהיה מותר ע"י עשיית העירוב ושימוש דדריסת הרגל אינו עדיף משאר תשמישים של בני החצרות שאינן אוסרים וע"ז מחמת העירוב שעושים ביניהם וא"כ אף באופן שבני הפנימית ביטלו רשותם ליחיד ויש להם על החיצונה דריסת הרגל מ"מ נימא דהעירוב שעשו ביניהם יועיל להתיר דריסת רגלם.

ובאמת דרש"י כתב ליישב קושיא זו בזה"ל "ואע"ג דעירבו בהדה הא בטיל עירוביהו מכי איסתלקו להו מרשותא דפנימית" וכוונתו דאע"פ שהעירוב מונח בחצר החיצונה ובני הפנימית ביטלו חלקם שבחצר הפנימית ליחיד ששכח ולא עירב ממילא אין להם חלק בעירוב דהעירוב אינו שייך אלא למי שיש לו זכות דירין בא' משתי החצירות ושוב לא יועיל העירוב להתיר דריסת רגלם וא"כ מבואר בלשון רש"י שבעלמא שפיר מהני העירוב להתיר את דריסת רגלם אבל הכא

יבטל חשיב שיש לו חלק בחצר ולכן רבנן הצריכו שיבטל לכל אחד ואחד.

ור"א ס"ל דהמבטל בעין יפה מבטל כלומר שבמעשה ביטול שהוא עושה בעין יפה הוא מסתלק לגמרי מכל חלקו שיש לו בחצר והוי כעין הפקר וממילא לא בעינן שיעשה ביטול לכאור"א דאינו ענין לאחרים שיש להם חלק בחצר ועיקר הביטול הוא הסתלקות מהחצר ויש חלק מסוים בחצר שאין לו בעלים ואינו אוסר.

ומבואר בגמ' דמי שאין לו חלק בחצר אין לו אף דריסת הרגל בחצר הסמוכה אפ' בחצר לפניו מחצר ולר"א דענין הסילוק היינו הפקעת זכותו בחצר לא בעינן שיבטל את הדריסת הרגל שיש לו בזה וממילא מתבטל ובאם עירבו יחד החצר החיצונה והפנימית והניחו עירובן בחיצונה ושכח בן הפנימית ולא עירב דפריך בגמ' שיבטל חלקו לבני הפנימית להתיר לבני הפנימית תלי לה בגמ' בפלוגתת ר"א ורבנן האם צריך לבטל לכאור"א או דסגי ביטול לאחד וביאור הדברים דלרבנן בגדר הביטול אינו סילוק גמור אלא כעיון יאוש שרק כשיש זוכים פוקע חלקו א"כ בעינן שיבטל אף לבני החיצונה שהרי יש לו דריסת רגל עליהם וא"א לבטל להם דאין ביטול מחצר לחצר ואינן יכולים לזכות בחלקו אבל לר"א דס"ל שסגי בביטול לא' כלומר שענין הביטול הוא הסתלקות והפקר ובשעה שמסתלק מחלקו שבחצר הפנימית ממילא אין לו דריסת רגל על החיצונה ואינו צריך לבטל אלא את חלקו שבפנימית ושפיר מהני ביטולו של היחיד לר"א דאי"ז ביטול מחצר לחצר.

ולכאורה פלוגתת רש"י ותוס' באופן שבני הפנימית ביטלו ליחיד האם אמרינן דע"י שהם מבטלים הם מסתלקים מרשותא דפנימית וממילא הם איסתלקו להו מהעירוב ודריסת רגלם אוסרת על החיצונה ותוס' ס"ל דשפיר מהני העירוב להתיר דריסת רגלם בחיצונה לענין שלא יאסרו על בני החיצונה.

ונראה לבאר שיטת רש"י בסוגיין דהנה יש לחקור במהות הביטול שאם יש אחד שלא עירב בחצר שכולם עירבו דצריך שיבטל רשותו ועי"כ כל בני החצר מותרים בטלטול האם ענין הביטול הוא שהגברא מסתלק ומפקיר את רשותו והו"ל כעין הפקר וכשיש חלק בחצר שאין לו בעלים אינו אוסר דרק כשיש שני בעלים ברשות אחת אחד אוסר על האחר וכן כשיש ריבוי דיורין בחצר כ"א אוסר על חברו אבל כשאחד מבני החצר מבטל חלקו ומסתלק חשיב כמי שאין לו חלק בחצר ואינו אוסר או"ד ביטול אינו רק הסתלקות כללית אלא כעין שהמבטל צריך שיבטל לאדם אחר שגר בחצר והביטול הוי כעין העברת בעלות על חלקו בחצר שהמבטל מוסר לאחר את זכותו בחצר.

ולפ"ז יש לבאר פלוגתת ר"א ורבנן האם המבטל צריך לבטל לכאור"א או דסגי שיבטל לאחד וקמפרש לה בגמ' דנח' האם המבטל בעין יפה מבטל וביאור הדברים דלרבנן גדר הביטול הוא שהמבטל מפקיר את חלקו בחצר ע"י שמסתלק ומעביר את חלקו למישהו מסוים ובעינן שיבטל לכאור"א ולא סגי בביטול לאחד אם יבטל רק לאחד יש להחשיבו שנשאר בחלק מסוים בביתו ואינו סילוק גמור ורק כלפי האחד שביטל לו הוא מבטל את חלקו ביחס לשותפות כלפיו אבל כלפי האחרים אם לא

לפנימית עכ"פ להתיר לבני החיצונה וע"כ דמימרא דרבא קאי אליבא דרבנן כתב הריטב"א דה"ה דהוי מצי לאקשווי והראב"ד הו"ד במאירי כתב נמי דבבא דהניחו בחיצונה ושכח אחד מן החיצונה הו"מ לאקשווי אלא דפריך בהא דסליק מינה וע"ע בתוס' שפירשו באופ"א.

ובזה יש לבאר דברי רש"י במש"כ ואי קשיא ליבטלו בני פנימית רשות חצירן לגבי האי דלא עירב וכו' לאו מילתא היא דהא כיון דבטלי רשותיהו לגביה הוו להו אינהו רגל האסורה במקומה וכו' אע"ג דעירבו בהדה הא בטיל עירוביהו מכי איסתלקו להו מרשותא דפנימית ובתוס' נח' על זה וס"ל דעכ"פ חצר החיצונה כן מותרת באופן שמבטלים בני הפנימית ליחיד ששכח וצ"ב במה נח'.

ונראה דרש"י ס"ל דאחר שהרבים מבטלים את חלקם ליחיד תו לא מהני העירוב לגביהו כלל דהעירוב עניינו לאחד את כל בני החצר להיותם כאיש אחד ע"י צירופן בפת אבל כשהם מבטלים חלקם בחצר ממילא פקע חלות העירוב לגביהו שאין להם זכות בחצר דענין הביטול הינו הפקעה וההיפך ממטרת העירוב דהביטול הוא להעביר את חלקם לאחרים ולא להצטרף עמהן.

ובשיטת התוס' התוס' יש לבאר ע"פ מש"כ האבן העוזר דענין העירוב מחשיב את כל משתתפי העירוב כמי שדרים במקום העירוב דהם קובעים את ביתם לשבת לפי מקום הפיתה המיועד לכלל בני החצירות וכיון שאף בני החיצונה השתתפו בעירוב נמצא שמקום דירתם בפנימית ובני הפנימית ובני הפנימית יצטרכו לבטל להם ובלא"ה לא יועיל

ולפי"ז נראה ליישב שיטת רש"י שכתב באופן שהניחו עירובן בפנימית דאם בן הפנימית ששכח יבטל לבני הפנימית לא יועיל להתיר לחיצונה דהו"ל רגל האסורה במקומה ותמוה דזה סותר למשנ"ת בסוף הסוגיא דבהניחו עירובן בחיצונה מהני אם השוכח יבטל לבני הפנימית לשיטת ר"א דסגי בביטול לא' ולא אמרינן דהו"ל רגל האסורה כשבן הפנימי מבטל לבני הפנימית דהתם מיירי שהעירוב מונח בחצר החיצונה וס"ל לר"א דאם היחיד מבטל חלקו ממילא אף דריסת הרגל שלו אינה אוסרת דדריסת הרגל בלא דיורים אינה אוסרת וכשמבטל ומסתלק מחלקו בחצר חשיב כמי שאינו גר בחצר ואין לו דריסת הרגל לאסור על החיצונה משא"כ באופן שהעירוב מונח בפנימית והתם יש לו דירין דהרי יש לו בית שם ואף אי מבטל חלקו בחצר מ"מ יש לו בעלות על ביתו ומותר לו לצאת וליכנס וע"כ דהדריסת הרגל עצמה אינו מבטל ומסתלק שהרי אינו פורח באויר.

ומש"כ רש"י דבהניחו עירובן בחיצונה ושכח אחד מהפנימית ולא עירב דאם יבטל חלקו הו"ל רגל האסורה במקומה לגבי בני החיצונה משום דרש"י קאי אליבא דרבנן דצריך לבטל לכאו"א והיינו שענין הביטול אינו סילוק אלא כעין העברת בעלות לבני החצר האחרים וכיון שהשוכח אינו יכול לבטל לבני החיצונה איכא דריסת רגלו שאוסרת עליהם.

ודא דמשמע בגמ' דרק מהבבא דסיפא דהניחו עירובן בפנימית בא מוכח דרבא קאי בשיטת רבנן דצריך לבטל לכאו"א ולא מוכיח נמי מהרישא באופן שהניחו עירובן בחיצונה ול"א שיבטל בן הפנימית ששכח ולא עירב

לחצר הוי כמי שחזר והחזיק בחלקו אבל אם ביטל גם את רשות ביתו ל"א האי סברא אכן נראה דרש"י לשיטתו דרש"י התם התיר לבטל מבית לבית ולא חש לסברא דביטלת תורת עירוב מאותו מבוי משום דאסור למבטל להוציא דנראה כחוזר ומחזיק גם באופן שביטל רשות ביתו ועדיפא טפי עירוב מביטול ומש"ה אין לחוש לביטול תורת עירוב ומעתה אף הכא לא קשיא דהיחיד יבטל ביתו דאפ' באופן זה הו"ל רגל האסורה במקומה לשיטת רש"י.

הביטול וזה א"א שאין ביטול מחצר לחצר לפיכך לא מהני ביטולם להתיר לבני החיצונה, וע"ע במהרש"א מש"כ לבאר בתוס' וצ"ב.

ובמה שהקשינו אמאי לא יועיל שהיחיד יבטל אף רשות ביתו ובאופן זה לא נאסר היחיד מלטלטל בחצר כיון שאינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו כמש"כ התוס' לעיל ס"ד ע"א בשם ר"י דרק שיש לו בית בחצר ובעלמא יש לו זכות בחצר ורק מחמת שביטל נסתלק מחלקו בחצר אמרינן דאם חזר והוציא מביתו

הרב מאיר ברגר

בענין ב' בתים מב' עידי רה"ר דף ס"ז ע"א

הגאון^(י), כמש"כ 'השתא דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבין וכן כל הסוגיא.

והנראה בזה דלעיל (סו:): אמרינן גבי ב' ישראלים וגוי שלא היה בער"ש בדירתו, והגיע באמצע השבת, שיטת ר' יוחנן דמהני לשכור מהגוי באמצע השבת ולבטל. ושמואל ורב אסי פליגי וסברי דלא מהני לשכור ולבטל. דהוה אוסרין ואין מערבין שהדין דאין מבטלין, דביטול מועיל רק בהצטרף כל התנאים דלעיל. ובתוס' (סו: ד"ה אלא) ביארו דאפילו עירבו ביניהם בער"ש כשבא הנכרי העירוב מתבטל וחשיבי כאין מערבין. ומסתברא דר"י לא פליג ע"ז, וא"כ בפונדק דמהני ביטול לר"י אם נימא דרק מערבין הוה סיבה לביטול הרי א"א לערב והיאך מהני ביטול, אע"כ דגם אוסרין הוה סיבה לביטול ולכך מהני הכא.

ולפ"ז קשה על המאירי היאך יפרנס הגמ' דפונדק דאין מערבין ומהני לבטל מ"ט מהני. וכבר הקשה כן בגאון^(י) (סז. ד"ה לרש"י) ותירץ כדאמרי רבוותא שב' בתים אינם בתורת עירוב כלל בער"ש, משא"כ פונדק הוה בתורת עירוב. וביאור דבריו שאפילו שלא יכלו לערב עם הגוי מ"מ אילו היו שוכרים ממנו יכלו לערב דהמקום מחייב עירוב והוה רק חיסרון בהיכי

בעא מיניה רב חסדא מרב ששת שני בתים משני עידי רשות הרבים ובאו נכרים והקיפום מחיצה בשבת מהו. אליבא דמ"ד אין ביטול רשות מחצר לחצר לא תיבעי לך השתא דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבין אמרת אין ביטול רשות מחצר לחצר הכא דאי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבין לא כל שכן כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר. התם דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבין בטולי נמי מצי מבטל. אבל הכא דלא מצו מערבין מאתמול בטולי נמי לא מצי מבטל. או דילמא לא שניא אמר ליה אין מבטלין.

א. **שמואל** סבר דביטול מהני בהצטרף הני ג' תנאים א' אוסרין זה על זה בער"ש. ב' יכולין לערב ביניהם בער"ש. ג' עיקר תשמישייהו התם. וממילא הכא לא מהני ביטול, דלא נתקיימו התנאים. ור"י פליג וסבר דסגי ביכולין לערב זה עם זה. ופליגי הראשונים בדעת ר' יוחנן האם כשאוסרין ואין מערבין מבטלין. שיטת רש"י (בכל הסוגיא) דבין אוסרין ובין מערבין מבטלין. שיטת המאירי דרק מערבין זה עם זה יכולין לבטל^א.

וקשה מנ"ל לרש"י דלר"י אף באוסרין זה על זה מהני ביטול, דהא לישנא דגמ' משמע שהעירוב הוא הקובע לביטול (וכ"כ

א. וביאר דבסוגיין אינם אוסרים זה על זה דאוסר רה"ר הוא האוסר וז"ל שאוסר זה ממילא בא הואיל ואין כאן תורת רשות שהרי פסקנו יש ביטול אף במקום שאין אוסרין.

בער"ש. ולפמש"כ (לעיל) במאירי עפ"י הגאון"י דמערבין הוו היכא שהיו בתורת עירוב, ועפ"יז חילק בין פונדק להקיפוהו נכרים, דבנכרים לא היו כלל בתורת עירוב כיון שלא היה כלל חצר, משא"כ בבית שמלא תבן היו בתורת עירוב דכל חצר וחצר לעצמה יכולה לערב.

אמנם יש לדחות דשאני ממש"כ הגאון"י דהא בפונדק היו בתורת עירוב בחצר שאליה הגיע הנכרי אילו היה הגוי בא בער"ש, משא"כ הכא דהוו ב' חצירות וכ"א לעצמה ולא יכלו לערב ביניהם, ורק אילו נפחת בער"ש היו יכולין לערב ביניהם, וקשה לומר שכיון דאילו היה נפחת היה חצר אחת חשבינן לזה עכשיו כחצר אחת.

וכן קשיא סוגיא דמתבן לביאור התוס' שבפונדק יכלו לערב ביניהם עד שיבוא הנכרי דהכא לא יכלו לערב ביניהם כלל. וכן לפי מה שביארנו ברש"י שבעיני שיוכלו לערב ממש ושהגוי לא יבטל לזה, דבמתבן לא יכלו לערב כלל והוה כב' בתים ברה"ר שביניהם אינם שייכים בעירוב כלל.

שוב מצאתי שהחזו"א (צ"ח סק"ה) הקשה כן ותירץ "וצ"ל דהכא (מתבן) עדיף כיון דהוא רשותו ומצי לבטולי אי פתח ליה פתח". וצ"ב כוונתו דהא השתא לא פתח ליה פתח ולא מצי לבטולי והוה כמו שאילו יבואו גויים ויקיפו מחיצה, וצ"ל דכיון דבידו לעשות כן בער"ש א"כ תליא בו וחשיב יכול לבטולי והוה בתורת עירוב,

תימצוי, משא"כ ב' בתים דלא הוה כלל חצר שנחייבה בעירוב.

ובתוס' (סז. ד"ה אני אומר הב') כתבו 'מערבין עד שיבוא הנכרי'. וביאור דבריהם דכיון שמערבין בפועל אפילו שכשהגוי מגיע מתבטל העירוב מ"מ עצם העירוב עד שבא הגוי מגדיר למקום כמערבין. וחלוק דבריו מהגאון"י שהאפשרות לערב עושה אותם מערבין.

ב. **בפרישה** (שפ"א סקי"ג) הקשה מ"ט לא נקטה סוגיין בגוונא היותר מצויה בב' חצירות והיה כותל ביניהם שלא יכלו לערב זע"ז וכן אינם אוסרים זע"ז, ונפל הכותל בשבת דלא יועיל ביטול, ותירץ דקמ"ל דברה"ר כיון שעיקר תשמשיהו התם הו"א שיועיל ביטול קמ"ל דלא מהני. ומ"מ גבי האי דינא דכותל שבין ב' חצירות אה"נ לא מהני הביטול מהטעמים כדכתבנו.

וקשה דאיתא לקמן (עט.) בית שבין ב' חצירות ומילאוהו תבן מערבין שניים ואין מערבין אחד וכו' נתמעט התבן מי"ט שניהם אסורים כיצד הוא עושה נועל את ביתו ומבטל את רשותו הוא אסור וחבירו מותר. המבואר בזה דמהני ביטול ולכאורה הוה דומיא דכותל שבין ב' חצירות וקשיא לפרישה, וכבר הקשה כן בעצי אלמוגים ופליג על הפרישה שמהני ביטול בכותל שבין ב' חצירות.

ובאמת קשיא טובא מסוגיא דמתבן על סוגייתנו דהקיפום נכרים, דבב' הסוגיות לא יכלו לערב ולא הוו אוסרים זע"ז

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

בגדר הדין דאחדא לדשא דף ס"ז ע"א

ולפי"ז גם לר"ע היה שייך לומר אחדא דשא, אלא דא"צ לזה שהרי אפשר לתקן העיוות בלי להסתלק לגמרי מהעירוב עי"ז שבני החיצונה מבטלין לפנימית, [ולהלן יתבאר דלר"ע זה עדיף מאשר האחדא דשא]. וכן לאידך גיסא לרבנן היה אפ"ל דיבטלו בני החיצונה אלא דמכיון דלא סגי בביטול לחוד כדי לפתור את העיוות לכן צריך להגיע לאחדא לדשא, וכמו שכ' בגמ' בהמשך דע"כ לא קאמרי רבנן הכא אלא דאמרה לה אדמבטלת לי קא אסרת עילאי, והיינו דבביטול לחוד עדיין אי"ז מספיק לפתור את העיוות שנעשה לבני הפנימית.

וא"כ לר"ע מבואר יסוד דעדיף לפתור את הבעיה של העיוות בלא שנצטרך להסתלק לגמרי מהעירוב, והסברא בזה דאחרי שעשו עירוב חצירות יחד א"א להסתלק סתם מהעירוב, [ולהלן יתבאר דזה מבואר ברש"י דידו]. ולכן מכיון שבני החיצונה יכולים לבטל ועי"ז יתוקן העיוות לכן א"א לומר אחדא דשא, דלעולם הפתרון לעיוות צריך להשאר במסגרת העירוב שעשו.

והנה בדעת רבנן מבואר בגמ' אח"כ דאמרי אדמבטלת לי קאסרת עלאי, והיינו דסי"ל לרבנן דיש חסרון גדול בתקון של העיוות אליבא דר"ע [דבני החיצונה מבטלין לפנימית] משום דזה תלוי כל הזמן בדעתם דבני החיצונה דהרי כל עוד שעדיין לא ביטלו הכל

הנה בגמ' מבואר דנח' ר"ע ורבנן בנתנו עירובן בפנימית ושכח א' מהחיצונה דרבנן סי"ל דחיצונה אסורה אבל פנימית מותרת דאמרינן אחדא דשא, ור"ע סי"ל דגם פנימית אסורה דלא אמרינן אחדא דשא, ומבואר בסוגיא דטעמא דרבנן דאמרינן אחדא דשא הוא אפי' שהעירוב מרגילה לחיצונה בפנימית, משום דאמרי פנימית לחיצונה לתיקוני שיתפתך ולא לעוותי וא"כ אין לפנימית אלא להסתלק לגמרי מהעירוב ע"י האחדא לדשא, אבל לר"ע א"א לומר אחדא לדשא שהרי עירוב דחיצונה מרגילה אצל הפנימית ואין לפנימית טענה של לתיקוני שיתפתך ולא לעוותי דאין כאן עיוות שהרי החיצונה מבטלי לרשותם לפנימית [דסי"ל מבטלין מחצר לחצר].

ונראה דאפי' דמפשטות ל' הגמ' מח' ר"ע ורבנן נובע ממה דנח' אם מבטלין מחצר לחצר, אבל נראה דזהו רק תוצאה של המח' ולעולם מח' ר"ע ורבנן היא על נקודה אחרת, והיא מה צריכים כדי לתקן את העיוות שנגרם משכחת א' מבני החיצונה, דלרבנן הגם שיש כאן עירוב מרגילה מ"מ כיון דלתיקוני שיתפתך ולא לעוותי, אזי אחרי שיש כזה עיוות צריך להסתלק לגמרי מהעירוב שנעשה כאן והסילוק הוא ע"י דאמרינן אחדא דשא, אבל לר"ע יש עוד דרך לתקן את העיוות ע"י שבני החיצונה יבטלו רשותם לבני הפנימית ואו או יתוקן העיוות.

דמכיון דבני החיצונה מבטלין את הרגל עירובן לבני הפנימית לכן כעת בני הפנימית נמצאים במצב של אחדא לדשא. וא"כ לעולם מחמת הביטול נהיה כאן אחדא לדשא, וזהו שכ' בגמ' דבאופן זה ששכח א' מהחיצונה ודאי פנימית מותרת דאחדא דשא ומשתמשא, והיינו דבשכח א' מהחיצונה ואז הרי מבטל רשותו לבני הפנימית [דהרי בביטול מיירי כל הסוגיא כאן] בכה"ג ס"ל לרבא דמהני הביטול משום הסברא דאחדא דשא ומשתמשא.

וזה מדויק ממש מרש"י דגם לר"ע דהמתיר הוא הביטול מ"מ יש כאן אחדא דשא, דרש"י כ' דאי לרבנן בלא ביטול נמי אמרה לה פנימית הכי ועקרה לה לעירוב משום דמעוותי לה, מהו דכ' רש"י נמי, אלא דרש"י הרי מפרש ראשית אליבא דר"ע ואח"כ לרבנן, דראשית לר"ע יש כאן ביטול ויחד עם זה יש כאן אחדא לדשא, וכמו"כ לרבנן ג"כ יש אותו דבר שזהו אחדא לדשא שזהו עקירת העירוב מאותו הטעם דמעוותי לה.

וכן מבואר להדיא בריטב"א דגם לר"ע סיבת ההיתר היא עצם הביטול שמגיע יחד עם האחדא דשא, דכ' הריטב"א וז"ל [בד"ה שכח אחד] ומפרש טעמא לקמן דלרבנן פנימית מותרת בלא שום ביטול דאחדא דשא... אבל ר"ע אומר שתיהן אסורות בלא ביטול, אבל כי מבטלה חיצונה לפנימית משתריא פנימית דאחדא דשא ומשתמשא ואמרה לחיצונה לתיקוני שיתפתך ולא לעוותי, ואהני ליה טעמא דאחדא דשא ומשתמשא וטעמא דאמרה לתיקוני שיתפתך ולא לעוותי דיכולה חיצונה לבטל רשותה אצלה ואע"פ שאין ביטול מחצר לחצר וכו' עיי"ש. ומבואר להדיא מדבריו

אסור, ולכן ס"ל לרבנן דזה לא נקרא תיקון העיוות, אא"כ יסתלקו לגמרי ע"י אחדא דשא [והנה א' הקשה דבאופן שמבטלים בע"ש מבעו"י שם הרי ברור לכל דכיון דהביטול התחיל מבעו"י הרי עי"ז התיר את הפנימית, וא"כ שוב יש כאן היכי תמצי של תיקון גם לר"ע. אבל אי"ז קושיא כלל דעדיין אי"ז תיקון לעיוות כלל דהרי יכולין בני החיצונה לחזור בהם מהביטול [מהא דמבטלין וחוזרים ומבטלין] ואז שוב הם אוסרים על בני החיצונה וא"כ חזר העיוות לקדמותו, ומשו"ה אין כאן כל קושיא ממה שיכולין לבטל בע"ש].

והנה בגמ' ס"ז ע"א איתא באופן הרביעי דנתנו עירובן בפנימית ושכח א' מהחיצונה דחיצונה אסורה ופנימית מותרת דאחדא דשא. ופרש"י דבהא מודי שמואל דמבטלי בני חיצונה לבני פנימית וכו' והאי דבעיא ביטול אליבא דר"ע אמרה רבא למילתיה דאי לרבנן בלא ביטול נמי אמרה לה פנימית הכי ועקרה לה לעירוב משום דמעוותי לה וכו'. והיינו דסוגיא הכא דרבא דאמר פעמים שמבטלין זהו רק לר"ע, דלרבנן בלא ביטול ג"כ הפנימית נעקרת מהעירוב ע"י האחדא דשא מחמת דמעוותי לה, אבל לפי"ז יש להבין מדוע הגמ' אומרת דבאופן זה דשכח א' מהחיצונה דהפנימית מותרת דאחדא דשא, הרי כל סיבת ההיתר של הפנימית היא לא מחמת האחדא דשא אלא מחמת הביטול של בני החיצונה לפנימית שע"ז רבא גופא ס"ל דזה האופן היחידי שאפשר לבטל מחצר לחצר.

אלא דיתכן דאיה"נ הכל מתחיל מזה שיש כאן ביטול, אלא דבסופו של דבר אחרי הביטול יש כאן מציאות של אחדא לדשא, ז"א

והנה בר"פ הקשה דלעיל באופן הראשון דנתנו בחיצונה ושכח א' מהפנימית, אמאי לא אמרינן אחדא דשא דחיצונה לפנימית ותהיה חיצונה מותרת לעצמה. [והיינו דהאחדא דשא תועיל שלא יהיה איסור דדריסת רגל מהפנימית]. ותני' דאחדא דשא מועיל רק כשהאיסור דדריסת רגל הוא מחמת הרגל עירובה, כמו בנתנו בפנימית ושכח א' מהחיצונה דאז כל הדריסת הרגל דחיצונה היא באה מכח העירוב, ולכן ע"י האחדא דשא אין כאן יותר עירוב וממילא אין כאן גם הרגל עירוב המביא דריסת רגל. משא"כ באופן הראשון דנתנו בחיצונה ושכח א' מהפנימית, דאז האיסור דדריסת רגל אינו קשור כלל לעירוב אלא זהו איסור קיים ועומד בפנ"ע גם ללא הרגל עירובה, בכה"ג לא יועיל אחדא לדשא דא"כ יהיו בני הפנימית מוסגרים כל היום שאין להם דרך לצאת.

והנה ילעי' בתי' דהר"פ, דבשלמא אם היה אומר דא"א למיחד דשא דחיצונה משום דמכיון דגם בלא הרגל עירוב היה כאן איסור דדריסת רגל, ואיסור זה נשאר גם כעת דהרי בני הפנימית עדיין מעכבים על בני החיצונה מחמת דריסת רגליהם, אם כך היה ניחא, אבל ר"פ לא כך כ' אלא כ' דבכה"ג לא יועיל אחדא לדשא וז"ל, דא"כ יהיו מוסגרים בני הפנימית כל היום שאין להם דרך אחר לצאת לחוץ, עכ"ל. דזה אומר שהבעיה כאן היא לא חסרון במהות הדין [שיש בזה איסור דדריסת רגל] אלא הבעיה היא בבני הפנימית שלא ישארו לכד. ולכא' קשה דהרי בעיקר איסור דדריסת רגל כ' התוס' דף נט: דא"י דדריסת רגל לחוד אלא השימוש,

דע"י הביטול יש כאן את האחדא לדשא, וכמו"כ האחדא דשא וטענת לתיקוני שיתפתוך יחד גורמים שיכולה החיצונה לבטל רשותה.

והנה בהמשך דבריו כ' רש"י, וכי שכח בן פנימית ליכא למימר הכי דליבטל לבני פנימית ותיחוד דשא ותשמש דלא מצי למימר לתיקוני שיתפתוך ולא לעוותי שהרי תחילת העיוות ע"י בן פנימית בא, עכ"ד. ויש להבין מדוע דבשכח בן פנימית דהעיוות התחיל ממנו א"א לומר אחדא דשא דמה זה משנה מהיכן התחיל העיוות, דהרי כמו דבשכח א' מהחיצונה יכולה הפנימית להסתלק ולמיחד דשא ה"נ נאמר גם בשכח א' מהפנימית דאפי' שזה נגרם משיכחתו שלו עצמו אבל סו"ס יש כאן חסרון בעירוב שהם אסורים זע"ז והלא יש את הפתרון של מיחד דשא.

ולכא' צ"ל דכבר התבאר לעיל דלאחר שעשו עירוב חצרות א"א סתם כך להסתלק ולהעקר מהעירוב, אלא דאם א' מהחיצונה שכח ולא עירב הרי הוא מעוות את העירוב ואז בני הפנימית יוצאים ניוקים מזה, ולכן נתנו לבני הפנימית האפשרות למיחד דשא דע"ז מתוקן העיוות, אבל כ"ז רק בשכח א' מהחיצונה דאז בני הפנימית מצידם רוצים את העירוב והשתתפו כדת וכדין ויש להם טענה של לתיקוני שיתפתוך ולא לעוותי, לכן נותנים להם למיחד דשא דבזה מתוקן העיוות שנעשה להם, אבל בשכח א' מהפנימית הוא גרם זאת לעצמו שהעירוב לא יחול עליו ובזה אין לו את הטענה של לתיקוני שיתפתוך ולא לעוותי כי הרי הוא גרם לעיוות הזה וממילא לא שייך אצלו למיחד דשא.

ועב"פ מוכח כאן יסוד, דאחדא דשא לא נאמר תמיד אלא רק באופנים מסויימים, וכאן התבאר גדר הדברים, דבאופן הנ"ל מבואר דאחדא דשא נאמר רק לפתור בעיה שנוצרה מחמת העירוב ז"א של שיתוף והרגל העירוב, ולא את עצם זכות והשימוש בדריסת הרגל שזה בעיה בדין רשויות.

והנה בגמ' דף נ"ט: מבואר דטעמא דרבנן דר"ע דסי"ל דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, זהו משום דאמרינן לפנימית אחדא דשא וממילא לא תאסרי על החיצונה, וזהו מחמת שכופין על מדת סדום ואמרינן דהפנימית תיחד דשא, וחוינן דאחדא דשא כן פותרת בעיה של דריסת רגל, דהרי מחמת האחדא דשא רבנן מתירים את רגל הפנימית בחיצונה.

דיצ"ל דאי"ז היתר של דריסת הרגל, אלא דרבנן סי"ל דמחמת דהחצר הפנימית מותרת במקומה, כופין על מדת סדום ואומרים לבני הפנימית למיחד דשא, ממילא אין כאן רגל האסורה דמחמת הכפיה על מדת סדום והאחדא דשא הרי אין לה כל שימוש בחצר החיצונה אלא כל שימושה הוא רק בחצרה הפנימית שהרי סגרה את הדלת שבינה לחיצונה, ואז ממילא אינה יכולה לאסור על החיצונה.

וא"כ מדוע דע"י איסור דדריסת רגל לא יוכלו לצאת לחוץ. וצ"ל דמש"כ הר"פ דיהיו מוסגרים ולא יוכלו לצאת איה"נ דקאי גם על השימוש שלהם ולא רק על הדריסת רגל לחוד.

ולפי"ז יש לבאר עוד בתי' ר"פ, דעיקר התי' הוא דאחדא דשא פותרת רק בעיה שנוצרה בעקבות העירוב שזה נובע מטענה של לתיקוני שיתפתיך ולא לעוותי, שמכיון שיש כאן עיוות מחמת העירוב בכה"ג אומרת הפנימית לחיצונה דאינני חפצה בשיתוף כזה שיש בו עיוות ולכן הפנימית אחדא דשא ומסתלקת. משא"כ באופן הראשון דנתנו בחיצונה ושכח א' מהפנימית, שם הבעיה לא התחילה בעקבות העירוב, אלא זה בעיה שורשית שקיימת מאז שיש כאן ב' חצירות זו לפנים מזו דכמצב כזה יש כאן דריסת רגל של הפנימית בחיצונה, ובעיה כזו אחדא דשא לא יכול לפתור, ומש"כ הר"פ דא"כ יהיו מוסגרים בני הפנימית ולא יוכלו לצאת, כוונתו דאיה"נ דאיסור דדריסת הרגל אי"ז דריסת הרגלים עצמם אלא דהשימוש בחצר החיצונה אסור וכמש"כ התוס' הנ"ל, וגם כאן אם החיצונה תיחד דשא הרי הפנימית תהיה סגורה בלי יכולת לצאת ז"א להשתמש בחיצונה, דהחיצונה לוקחת לפנימית את השימוש שהיה להם מכבר בחצר החיצונה.

הרב ישראל מאיר שפיגל

ביסוד דינא דעירוב מרגילה דף ס"ז ע"א

אסורה עליהם ואילו לעיל מ"ח ע"ב לגבי בג' חצירות זו בצד זו והחיצונה עשו כ"א עירוב עם הפנימית ולא עירבו ב' החיצונות יחד דאינן אוסרים זע"ז דל"א דירון להחמיר כלומר דע"י העירוב לא חשיב כמי שהחיצונות דרים באמצעות וממילא יאסרו אחת על חברתה ותי' התוס' צ"ב טובא עי' במהרש"א ובתר"פ.

והריטב"א כתב עוד דגם באופן שהפנימית הניחה את עירובה בחיצונה ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב הפנימית נאסרה לדעת ר"ע דאמרינן עירוב מרגילה דחשבינן לתרוויהו כחד חצר והא דמבואר בגמ' דאסרינן משום דליתא לעירוביה גבייהו חדא מתרי טעמי נקט דהרי סוגיין כר"ע אזלא, אכן ברבנו פרץ מבואר דבאופן זה א"א לאסור מטעם זה דעירוב מרגילה והר"פ לשיטתו דעירוב מרגילה הוי מחמת דריסת הרגל ובאופן זה לא שייך טעם זה. והנה מבואר בגמ' דרבא ס"ל דבאופן שהעירוב בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב דיכולים בני החיצונה לבטל חלקם שבחצר הפנימית לבני הפנימית לדעת ר"ע ובזה אף שמואל מודה דמבטלין מחצר לחצר וביאר הריטב"א שהפנימית יכולה לומר לחיצונה לתקוני שתפתך ולא לעוותי ולכן מהני ביטולה של החיצונה עי' בריטב"א.

והנה לשון הגמ' דפנימית מותרת משום אחדא לדשא ולדברי הריטב"א דההיתר משום שבני החיצונה מבטלים ולא משום אחדא

מבואר בגמ' שאם היו שני חצירות זו לפני זו והעירוב מונח בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב נאסרת גם הפנימית וברש"י הביא הטעם כמבואר לקמן ע"ה ע"ב דעירוב מרגילה לר"ע אבל לרבנן הפנימית אינה נאסרת דאחדא דשא ומשתמשא.

ויסוד הדין של עירוב מרגילה נראה ברש"י בדף ס"ו ע"ב דהוי משום דריסת הרגל דכיון שנותנים את העירוב בפנימית יש להם דריסת הרגל בפנימית שיוכלו להשתמש בעירוב ומה"ט כתב רש"י דאוסר רק כאשר הרגל אסורה במקומה [אכן ר"ע גופיה בדף ע"ה ע"א ס"ל דאף רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה אך רבא קאי כר"ע אחרנא] וכך משמע בתוס' רבינו פרץ דעירוב מרגילה היינו דינא דרגל האסורה במקומה דתי' קושיית התוס' בדף ס"ז ע"א אמאי לא הכא דאין דירון להחמיר דומיא דהסוגיא בדף מ"ח ע"ב משום דהתם הוי רגל המותרת ואינם אוסרים זע"ז אבל הכא הוי רגל האסורה וכע"ז כתב בהגה' ראמ"ה עיי"ש.

אולם בריטב"א מבואר שיסוד דין עירוב מרגילה הינו ששתי החצירות חשיבי כחצר אחת ע"י שעירבו שניהם כאחד וממילא כשאחד מהם שכח ולא עירב אוסר אף על בני חצר האחרת דתרוויהו כחד חצר חשבינן להו וכך משמע בתוס' ולפי"ז הוקשה להתוס' דמ"ש בשכח אחד מן הפנימית ולא עירב דהחיצונה

וביאור הדברים דבדין אין ביטול חצר לחצר מונח שתי סברות חדא דא"א שכן חצר זו יבטל לבן חצר אחרת וכלשון רש"י ס"ו ע"ב ד"ה אין ביטול "כלומר אין ביטול רשות מבן חצר זו לבן חצר אחרת" אע"פ שעירבו יחד ולבני החצרות יש חלק שווה בחצר הפנימית ובין בחצר החיצונה מ"מ כיון שלולי העירוב הם דרים כ"א בחצר אחרת ואינם אוסרים זע"ז באופן שהחצירות זו לצד זו לא נתקן דין ביטול מכן חצר זו לבן חצר אחרת ומה שערבו יחד אי"ז מחשיבם כחצר אחת לענין הביטול.

ומבואר עוד דככל שיש לבן חצר זו זכותם ואפשרות להשתמש בחצר האחרת טפי כך גרע דינו לענין הביטול שמוטל עליו להסתלק מיותר חלקים בשימושי החצר וכח הביטול יותר חזק ואם יש לו רק זכות להילוך או שימוש זוטר אחר יש יותר סברא לומר שיכול לבטל אף מחצר לחצר כין שמעשה הביטול קלוש כ"כ ומועיל אף בחצר אחרת.

ולפי"ז יש לבאר בכונת הריטב"א דאנן בעינן לתרי טעמי גם למעשה הביטול שבני החיצונה מבטלים חלקם לבני הפנימית ואינם אוסרים עליהם וגם בעינן לטעמא דלתקוני שתפתיך ולא לעוותי ומשום שלולי פירוק השותפות שנעשה ע"י העירוב נמצא שלבני החיצונה יש חלק מרכזי בחצר הפנימית ובאופן זה ס"ל לרבא אליבא דשמואל שא"א לבטל מחצר לחצר שהביטול צריך להיות אלים להסתלק מחלק מהותי בחצר הפנימית ורק משום שבני הפנימי יכולים לבטל את השותפו וממילא יחלק בני החיצונה בחצר הפנימית איננה כי אם זכות

לדשא ובשלמא לפרש"י יש לחלק את סברת ההיתר לשתים, דבחיצונה יש את מי שנכלל בעירוב ויש את השוכח וכלפי בני החצר שעירבו דהאיסור דעירוב מרגילה הוי משום דריסת הרגל וא"כ הביטול של החיצונה הוא רק על דריסת הרגל, וזה אינו מתיר את היחיד ששכח שחזינן שהוא אוסר אפ' שבפועל העירוב לא מתירו אותו ומאיך אינו אוסר וכלפיו כליו אמרינן אחדא דדשא ואין בכוחו לאסור על בני הפנימית דהם מונעים את כניסתו אליהם ובביטול לבד לא סגי שאם נחשיב את ב' החצירות כחדא מחמת שעירבו יחד אזי בין החיצונה ששכח ולא עירב יאסור אף על בני הפנימית ולכן כלפיו אמרינן אחדא דדשא דהחצירות חלוקות ומשום דריסת הרגל אמרינן דיבטלו לפנימית אבל להריטב"א דס"ל דהרגל עירוב מחשיבן כחצר אחת ולא משום דריסת הרגל וא"כ אין הבדל בין השוכח לבני החצר קשיא מ"ט בעינן לתרי טעמי.

ויש מקום לבאר בשיטת הריטב"א דמה דאמרינן טעמא דאחדא דדדשא זה הביאור מדוע אמרינן שבני החיצונה יכולים לבטל לפנימית ולא אמרינן דאין ביטול מחצר לחצר שהרי אם דיינינן לשתי החצירות כחדא ממש לא יהני ביטול מחצר לחצר ורק משום שבני הפנימית יכולים לומר לתקוני שתפתיך ולא לעוותי וממילא אף טוענים אחדא לדשא שוב יכולים בני החיצונה לבטל חלקם וע"י שביטלו חלקם בחצר הפנימית פקע העירוב לגביהו אבל בלא סברת לתקוני שתפתיך לא יהני ביטול של בני החיצונה להפקיע עצמם מהעירוב ולהנתק.

כיון דתרוויהו חצר אחת חשבין להו וכיון דלפנימית אינו יכול לבטל דהוי מחצר לחצר ה"ה לחיצונה.

ודברי הריטב"א מבוארים היטב ע"פ שיטתו שאיסורה של הפנימית בלא הביטול משום ששתי החצרות כחד חשיבי וממילא כל אחד מבני החצירות אוסר על כולן ורבנן פליגי משום סברת לתקוני שתפתוך ולא לעוותי וא"כ העירוב המשותף בטל ועל כן החיצונה שאינה יכולה לומר לתקוני שתפתוך הרי היא כחד עם הפנימית ולכן רצה הריטב"א לאסור על החיצונה דצריך לבטל גם לפנימית מה"ט דכחד חשיבי ואין מבטלין מחצר לחצר ודחה הריטב"א שכיון שהפנימית יכולה לומר אחדא לדשא וזה סברא לחלק בין החצרות וא"כ החיצונה יכולה לאסור רק מצד דריסת הרגל וכיון שלבני החיצונה מותר אם השוכח יבטל חלקו נמצא שיש להם רגל מותרת וממילא הדרא קושיא לדוכתיה ועי"ז תי' הריטב"א דאם באנו להתיר אף את בני הפנימית אזי היחיד אינו יכול לבטל רק לחיצונה דאף הפנימית נחשב כחלק מבוי החצר ואם באנו להתיר רק את בני החיצונה ולא את בני הפנימית משום סברת אחדא לדשא ביטולו לא יועיל להתיר את בני החיצונה לבדם דליתא לעירובן גבייהו.

והנה החזו"א בסי' פ"ה סק"א הקשה בגוונא דשכח בן החיצונה ולא עירב והעירוב מונח בחצר הפנימית דלר"ע צריך שיבטלו בני החיצונה לפנימית כיון דעירוב מרגילה והק' החזו"א דהרי זה ששכח לערב אינו אוסר על הפנימית דאין לו דריסת הרגל בפנימית כיון שאין לו חלק בעירוב וא"כ נימא דהעירוב יתיר לפנימית את דריסת הרגל שיש לחיצונה

קלושה בזה מודה רבא דבני החיצונה יכולים לבטל חלקם המועט שבפנימית.

והנה בסוגיין מבואר דע"י שהחיצונה מבטלת חלקה לפנימית מותר לבני הפנימית לטלטל בפנימית אבל החיצונה אסורה והקשה הריטב"א אמאי החיצונה אסורה הרי קיי"ל שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וכיון שהפנימית מותרת אינה יכולה לאסור על בני החיצונה ורק בן החיצונה שכח ולא עירב אוסר וכלפיו אמרינן שיבטל חלקו לבני החיצונה ותי' הריטב"א דכיון דכבר ביטלו החיצוניים לבני הפנימית איבדו חלקם.

והריטב"א הוסיף להקשות לרבנן דלא בעינן שהחיצוניים יבטלו אמאי אסורים בטלטול דיועיל ביטולו של היחיד שלא עירב להתיר ואין לומר כיון שצריך לבטל לכל אחד ואחד וא"כ נמצא שבן החיצונה שלא עירב צריך לבטל חלקו גם לפנימית והרי א"א לבטל מחצר לחצר הא ליתא דהפנימית אמרה אחדא לדשא ולא חשיבי כחצר אחת לענין שיצטרך לבטל להם ובהא אפ' לרבנן אי"צ שיבטל לבני חיצונה. ותי' הריטב"א דכיון דנתנה חיצונה עירובה בפנימית והיתר דפנימית משום אחדא דדשא הרי זה כאילו אין לבני החיצונה שום עירוב דהא ליתא לעירובייהו גבייהו.

אך הריטב"א הוסיף להק' אמאי ל"א דליבטיל בן החיצונה לבני החיצונה ותשתרי חיצונה בפנ"ע ואף הפנימית תותר מפני שהם כחצר אחת ולא צריכא פנימית סברת אחדא לדשא מפני שהיחיד אינו אוסר כיון שאין לו דריסת הרגל או הרגל עירוב ותי' הריטב"א דהיחיד אינו יכול לבטל לא לבני הפנימית ולא לבני החיצונה

יש להם זכות ליכנס בחצר לבה"כ להתפלל וא"א להם למחות הוי רגל האסורה במקומה דאוסרת שלא במקומה וכתב הגרע"א דדוקא בב' חצירות זו לפנים מזו דכל עיקר דריסת רגלם דרך החצר החיצונה והם דבוקים זה בזה משא"כ היכי דדר בעלמא רק דעובר דרכו בזה החצר כדי לילך ממנו למקום אחר אינו אוסר.

ומבואר בדברי הגרע"א דדינא דדריסת הרגל אוסרת אי"ז נובע מחמת הזכות שימוש שיש לפנימית על החיצונה וממילא חשיב שיש דייר נוסף בחצר החיצונה ולכן הוא אוסר עליהן, זה אינו שא"כ חילוק הגרע"א אינו מיישב דמה בכך שאי"ז עיקר דרך החצר החיצונה ואף שיש לו דרך אחרת לצאת ולבוא לרה"ר מ"מ כיון שיש לו גם בחצר זו זכות הילוך שפיר הוא שותף בתשמישי החצר וע"כ דתשמיש מועט כ"כ כהילוך אינו נחשב כתשמיש האוסר להצריך עירוב להתירו ורק מי שיש לו זכות בחצר לתשמישי דירה הוא זוקק עירוב.

וס"ל להגרע"א דמה שדריסת הרגל אוסרת משום שזה חלק מתשמישי הדירה דבלא שיש לו דרך לצאת ולבא לרה"ר אין אפשרות לדור בדירה וא"כ ההילוך בחצר שמשמש ליציאה או כניסה לביתו זה נחשב כחלק מתשמישי הדירה וזה דין דריסת הרגל האוסרת וחדש הגרע"א דאם אי"ז עיקר דרכו לצאת ולבא אלא שיש לו זכות מעבר בעלמא אינו אוסר דזכות זו אינה חלק מתשמישי הדירה ואינה אוסרת.

והנה החזו"א בס' פ"ו סקי"א כתב על דברי הגרע"א שטרח לבאר מנהג העולם שבני

בפנימית ות"י החזו"א דא"א להתיר ע"י עירוב את הדריסת הרגל לחוד והכא א"א להתיר את החצירות ע"י העירוב דא"כ בן החיצונה ששכח לערב יאסור עליהם.

ודברי החזו"א צ"ע דאמנם א"א לעשות עירוב על דריסת הרגל לחודה וכך משמע בדברי הראשונים בדף נ"ט ע"ב עיי"ש מ"מ מבואר בריטב"א שאם הפנימית נתנה עירובה בחיצונה ואחד מהפנימית שכח ולא עירב וביטלו לו הפנימיים את חלקם מותר לו לטלטל גם בחיצונה ואף בני החיצונה מותרים דהוי רגל המותרת במקומה ומה שבני הפנימית לא אוסרים על החיצונה משום דריסת רגלם דזה נותר ע"י עירוב הרי דמהני עירוב על דריסת הרגל דאם צריכין לערב את שתי החצירות בן הפנימית ששכח ולא עירב יאסור על החיצונה.

אמנם נראה בכ"ז דכל דברי הריטב"א הם לשיטתו דדין עירוב מרגילה אינו משום דין דריסת הרגל אלא ששתי החצירות שעשו עירוב ביחד חשיבי כחצר אחת וכל מי שדר בהן אוסרים זע"ז ודריסת הרגל אינה אוסרת ומש"ה ל"ק קושיית החזו"א שהעירוב יתיר את דריסת הרגל של בני הפנימית דאם חשבינן להם כחצר אחת בן החיצונה ששכח אוסר על כולם ורק לשיטת רש"י והרבנו פרץ דס"ל דעירוב מרגילה הינו דריסת הרגל שפיר הק' החזו"א דנתיר ע"י העירוב את דריסת רגלם ולזה תי' דלא שייך לעשות עירוב ולהתיר רק את דריסת הרגל.

ב

הגרע"א בתשו' ל"ד כתב להשואל שתמה על המנהג שבנפסק העירוב מטלטלין בחצר ביה"כ אותם הדרים שם וכיון דהאחרים

דריסת הרגל על החצר של ביה"כ אך כיון שהונח גם עבורם עירוב בביה"כ יש לאסור מדין עירוב מרגילין.

ואין לומר דכיון דהעירוב אינו מתיר להם משום שנפסק העירוב ונמצא דהם דרים בכרמלית והעירוב אינו מועיל אלא לרשות היחיד שמוקף מחיצות כדין מ"מ מבואר בסוגין דאף באופן שהעירוב אינו מתיר אכתי איכא הרגל עירוב דהא באופן שבני החיצונה הניחו עירובן בפנימית ושכח א' מהחיצונה ולא עירב דבני החיצונה אסורים בטלטול מחמת השוכח ואמאי הם אסורים על הפנימית והלא הם אינם ניתרים ע"י העירוב וע"כ דאף שהעירוב אינו מתיר מ"מ כיון שהונח עבורן העירוב איכא הרגל עירוב לאסור וה"ה באופן שהניחו עירובן בביה"כ יש לאסור מחמת הרגל עירובן.

והנה לקמן ע"ה ע"ב איתא נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן החיצונה ובין בן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות דברי ר"ע וחכמים אומרים בזו פנימית מותרת וחיצונה אסורה ומסיק בגמ' דטעמא דר"נ דקאסר משום דעירוב מרגילה כלומר שיש לחיצונה דריסת רגל הנובע מהנחת העירוב בפנימית וקאסר עלייהו ולרבנן ל"א עירוב מרגילה לאסור על בני הפנימית משום דהפנימית אחדא לדשא כלומר סוגרת את הדלת לבני החיצונה ומונעת מהם את הכניסה לחצר הפנימית ע"מ שלא יאסרו עליה ונמצא א"כ מבואר דלרבנן לא משכחת לה דין עירוב מרגילה לאסור על החצר שבה מונח העירוב ובכל גוונא שיש בחצר הפנימית עירוב יש

הכפרים שנפסק עירובו אינן אסורים על בני הפנימית והחזו"א כתב דאי"צ לזה וכיון שיש כרמלית מפסקת ביניהם לחצר ביה"כ ולא חשיב בית פתוח למקום הזה ודברי החזו"א לשיטתו במש"כ בסי' פ"ד סק"י לבאר דין דריסת הרגל שאוסרת דאי"ז דין שימוש וזכות בחצר אלא שאם יש לבני הפנימית דריסת רגל בחיצונה יש להחשיב את ב' החצירות כחצר אחת וממילא דיורי הפנימי בבית הפנימי אסורים על בני החיצונה ורק כשיש לפנימי רגל המותרת יש לחלק את החצרות שלא יחשב כחצר אחת דההיתר שיש לפנימי מחלק את החצר הפנימית מהחיצונה ולפי"ז שיש כרמלית המפסקת לא שייך להחשיב את בני הכפרים כחצר אחת עם חצר ביה"כ.

ויש לתמוה על ביאורו של הגרע"א במש"כ לבאר מדוע הדרים במקום שנפסק העירוב אינם אסורים על הדרים בחצר ביה"כ מדין דריסת הרגל כיון שאין עיקר דרכם דרך חצר בית הכנסת אינם אסורים דהא מיירי שהניחו את העירוב בחצר בית הכנסת ובוה מיירי המג"א שהשואל ציין אליו וא"כ נהי דמדין דריסת הרגל אין לאסור מה"ט מ"מ אכתי יש סברא לאסור משום דהעירוב מרגילין וכמו שמבואר בסוגיין שאם עירבו בני החצר החיצונה והפנימית ביחד והניחו את העירוב בחצר הפנימית ושכח אחד מבני החיצונה ולא עירב דבני החיצונה אסורים בטלטול ואסורים אף על בני הפנימית דהעירוב מרגילין לחצר הפנימית ואף שאין להם דרך לצאת לרה"ר דרך החצר הפנימית מ"מ מה שהעירוב מונח עבורן בחצר הפנימית זה סיבה לאסור עליהם מעתה אף בגוונא דהגרע"א דאמנם האחרים אין להם

להחמיר דלעיל מ"ח ע"ב איתי' בג' חצירות זו בצד זו והחיצונה עירבה עם הפנימית וכן החיצונה האחרת עירבה עם הפנימית אך לא עשו עירוב אחד משותף לכל הג' חצירות ומסיק בגמ' דבני החיצונה שבצפון אינם אוסרים על בני החיצונה שבדרום אע"פ שיש להן דריסת רגל בחצר האמצעית שהיא כלולה בעירוב של החיצונה שבדרום ויש לה הרגל עירוב להיכנס לתוך חצירה ומ"מ אינן אוסרים זע"ז דל"א דירין להחמיר כלומר שכיון שאין לבני החצר החיצוניות דרך זה על זה מחמת ששניהם הניחו עירובן בחצר אחת יש להם דריסת רגל זע"ז ל"א דירין להחמיר להחשיב את מקום הנחת העירוב כמקומן לענין דריסת רגל אינו אלא להקל להחשיב את דיריהן כמי שדרים במקום משותף בחצר האמצעית.

ומעתה הקשו התוס' אמאי בסוגיין באופן דהניחו עירובן בפנימית ושכח א' מן הפנימית ולא עירב דלדעת ר"ע החיצונות אוסרות עליהן ואף לרבנן לולי סברת אחדא לדשא החיצונה אוסרת על הפנימית והרי ל"א דירין להחמיר והיאך ע"י הנחת העירוב בחצר הפנימית זה גורם שאסרו החיצונה על הפנימית ותי' התוס' דההיא דלעיל בסוגיא דג' חצירות זו בצד זו ליכא פשיעותא אבל הכא הפנימית פשעה ועיותה את עצמה במה שנתחברה לעשות עירוב יחד עם החיצונה.

והמבואר בתוס' דל"א עירוב מרגילן אלא באופן שהחצר שכלפיה אמרינן שהעירוב מרגילן את האחרות ליכנס לתחומן מחמת העירוב פשעה אבל בג' חצירות דהחצרות לא עשו מעשה להדיא שחצר אחרת תאסור עליהן אלא שבמקרה נולד צירוף בין

בכוחה לסגור את הדלת ולמנוע את כניסת החיצונה למרות שיש לה חלק בעירוב וכן באופנים שבהם יש דריסת הרגל לצאת ולבוא לרה"ר דרך החצר החיצונה ובני הפנימית לא עשו עירוב ויש להן רגל האסורה במקומן אוסרים נמי על החצר החיצונה ובזה בני החיצונה אינם יכולים לסגור את הדלת לבני הפנימית משום שיש להם זכות לדריסת הרגל לצאת ולבוא לרה"ר ולפי"ז לא קשיא דיאסרו בני הכפרים מדין עירוב מרגילן דאשי העיר יאמרו אחדא לדשא ובכה"ג אינם אוסרים.

והנה הגרע"א כתב דדריסת הרגל אוסרת רק כאשר יש שני תנאים א' ששני החצירות סמוכות זל"ז ללא הפסק ביניהם ועוד תנאי בעינן שאין לבני הפנימית דרך אחרת לצאת לרה"ר אלא דרך החיצונה אבל אם יש להן דרך אחרת אין להם דין דריסת הרגל ופשיטא דכשיש להם אפשרות לצאת דרך חצר אחרת לרה"ר אינן אוסרים לא על בני חצר זו ולא על בני חצר זו דכל חצר יאמרו יש לכם דרך אחרת לצאת לרה"ר יש להסתפק באופן שעירבו שני החצירות החיצונות עירוב אחד האם בני הפנימית יאסרו עליהן משום ממנ"פ שיש להם דרך על החיצונות או דילמא ל"א דירין להחמיר כלומר שלגבי לאסור על החיצונות דיינינן להו כשתי חצירות נפרדות וכ"א יכולה לומר לפנימית הדרך שלך לצאת לרה"ר הוא דרך החצר האחרת וזיל הכא קמדחו להו וזיל הכא קמדחו להו.

והנה בעיקר דין עירוב מרגילן המבואר בסוגיית הגמ' באופן שהניחו עירובן בפנימית והחיצונה אוסרת על בני בני הפנימית הק' התוס' בד"ה שכח שאנן קי"ל דל"א דירין

רגל המותרת ולכן אינן אוסרים זע"ז אבל הכא דבני החיצונה הוי רגל האסורה שפיר אסר על הפנימית.

ולפי"ז כל מה שהקשינו בדברי הגרע"א דאמאי לא יאסרו בני הכפרים על כל

בני העיר שניתרים בעירוב משום דהעירוב מרגילן זה אינו קשה אלא מדין דריסת הרגל שיש בעירוב מרגילן אבל למהלך התוס' והריטב"א דהעירוב מרגילן דהוי חצר אחת ל"ק מידי שהרי מיירי שהקף המחיצות בטל ובאופן זה ודאי דל"א דהוי חצר אחת דאין כאן כלל חצר אלא כרמלית ורק להר"פ ורש"י דפי' דעירוב מרגילן דהוי רגל האסורה קשיא דלבני הכפרים איכא דריסת הרגל מחמת העירוב שמונח גם עבורם בביה"כ ולזה לא מהני הא דל"א דיורין להחמיר דרק ברגל המותרת אמרינן הכי וכמבואר ברבנו פרץ בסוגיין.

ועוד נראה לבאר וליישב דברי הגרע"א דהתם ע"כ מיירי באופן שנפסקו המחיצות מבעוד יום ולא בשבת כדמוכח מהשואל שציין לדברי המג"א ס' שפ"ו ג' עיי"ש מ"מ באופן דהמחיצות נפסקו מבעוד יום לא שייך כלל לומר עירוב מרגילן שהרי העירוב לא חל כלל ובאופן שהעירוב לא חל ל"א עירוב מרגילן דבפועל אין לבני הכפרים זכות ליכנס לבית הכנסת מחמת העירוב דהפת המונחת שם אינה מיועדת עבורן דהם לא נכללו בעירוב.

והא דמבואר בסוגיין בהניחו עירובן בפנימית ושכח א' מן החיצונה ולא עירב דבני החיצונה אוסרים על בני הפנימית אפי' שהעירוב בטל מחמת אותו יחיד ששכח משום שהרי אם הלה יבטל חלקו שוב יחזור כשרות העירוב

החצירות בחצר האמצעית ל"א עירוב מרגילן לאסור זע"ז וה"ה ולפי"ז יש ליישב דבגוונא דהגרע"א וכן כשיש חצר לפנים מחצר ובחצר הפנימית נפלו המחיצות והחצר החיצונה לא פשעה ל"א עירוב מרגילן לאסור.

אכן זה אינו דנתבאר במק"א דבסוגיין נחלקו הראשונים בביאור דין עירוב מרגילן דברש"י מבואר וכך משמע ברבנו פרץ דדין עירוב מרגילן היינו דריסת הרגל שאע"פ שאין עליהם דריסת הרגל מצד עצם ההילוך דבני החיצונה אינם אמורים לעבור בחצר הפנימית אך כיון שהעירוב של בני החיצונה מונח בחצר הפנימית ויש לבני החיצונה זכות ליטול את חלקם בעירוב וממילא יש להם אפשרות לעבור בחצר הפנימית ע"מ ליטול את העירוב וכיון שיש להם דריסת הרגל הם אוסרים עליהם.

והריטב"א וכך משמע בתוס' דעירוב מרגילן אינו רק משום דריסת רגלם של החיצונה בפנימית באופן שהעירוב מונח בפנימית אלא שמחמת ששתי החצרות עשו עירוב אחת דיינינן להו כחצר אחת גדולה ואם יש אחד ששכח ולא עירב בין בחצר הפנימית ובין בחצר החיצונה הוא אוסר על כל בני החצרות דכחד חשבינן להו.

ומעתה קושיית התוס' מהא דדף מ"ח ע"ב דל"א דיורין להחמיר ע"כ דכשיטת הריטב"א ס"ל דהרגל עירובן היינו שמחשבים את ב' החצרות כחד לאסור וע"ז פריך דלעיל אמרינן דעירוב אינו מחשיב את מי שניתר ע"י כמי שגר במקום הנחת העירוב להחמיר אבל לשיטת הרבנו פרץ וסיעתו ל"ק דמה של"א דיורין להחמיר זה רק באופן שיש להם

סברת עירוב מרגילן וא"כ לא שייך להתעלם ולומר שהעירוב פסול ואין עירוב מרגילן שאם נאמר כן יאמר היחיד אבטל חלקי לבני החיצונה לבדם ושוב יחזור כשרות העירוב והו"ל כעין גלגל החוזר וע"כ דאמרינן שהעירוב למרות פסלותו הוא מרגיל את בני החיצונה על הפנימית לאסור.

אבל באופן שמחיצות החצר נפסלו ואין לבני החיצונה שום תועלת בעשיית העירוב ובהצטרפות אליו שבין כך ובין כך אינם יכולים להיכלל בכשרותו פשיטא ופשיטא דל"א עירוב מרגילן ועי' עוד בשו"ע ס' שס"ה סעי' ח' ובמשנ"ב ס"ק ל"ט וכן במדרכי ס' תקי"ח שהוא מקור הלכה זו ואכתי צ"ע בזה.

למקומו וכדמבואר בדברי רבא ואמנם היחיד עצמו אינו יכול לבטל לבני הפנימית דאין מבטלין מחצר לחצר אבל מ"מ שאר בני החצר מועיל ביטולן לפנימי להתיר את העירוב ממילא אמרינן דיש כאן תורת עירוב והעירוב מרגילן.

ואף בלא סברא זו יש לומר דמה דאמרינן דאיכא סברת עירוב מרגילן גם באופן שכשרות העירוב אינה מועילה לחצר החיצונה משום דבעצם איכא עירוב מעליא ורק מחמת שהיחיד שדר בחיצונה שכח ולא עירב הוא פוסל את כללות העירוב משום ששתי החצירות עשו עירוב אחד שבלא זה שפיר יועיל ביטולו של היחיד עכ"פ לבני החיצונה להתיר להם ונמצא א"כ שכל הפסול בעירוב קיים רק מחמת

הרב ישראל מאיר שפיגל

בדין ביטול מחצר לחצר בשכח אחד מן החיצונה

ולא עירב לרבא לאביי ולרבי יוחנן דף ס"ז ע"א

חדא דע"י טענה זו אין להחשיב את כל החצירות כחצר אחת גדולה ומשום כך אין להחשיב את דיורי החיצונה כמו שדרים בחצר אחת עם בני הפנימית לאסור עליהם מחמת הרגל עירובן ומתוך שיש להן זכות לילך למקום עירובן הם אוסרים על הפנימית וע"כ יש להם לבטל רק את דריסת רגלן ועוד הועילה טענה זו שאכן מועיל ביטולן של בני החיצונה אפ' דהוי ביטול מחצר לחצר שביטול על דבר מועט כל כך שמואל מודה שאפשר לבטל מחצר לחצר.

והא דהחיצונה אסורה לאו משום דריסת הרגל שיש לפנימית על החיצונה שהרי רגלם הוי רגל המותרת אחר שהחיצונה ביטלה רשות דריסת רגלה לפנימית ואנן קיי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, אלא משום אותו יחיד הדר אצלה ששכח ולא עירב, והא דלא מהני שיבטל את חלקו לבני החיצונה ביאר הריטב"א משום דבני החיצונה ביטלו את חלקם לבני הפנימית ואיברו את זכותם בעירוב שיתיר את חצירם.

אמנם יש להקשות דהניחא לר"ע דהפנימית אינה ניתרת אלא ע"י שבני החיצונה יבטלו חלקם לבני הפנימית וממילא אינו מועיל ביטולו של היחיד הדר בחיצונה לחבריו הדרים בחיצונה שאיברו את זכותם בעירוב אבל

שכח אחד מן החיצונה ולא עירב ודאי פנימית מותרת דאחדא דשא ומשתמשא וחיצונה אסורה וביאור הדברים דרבא פירש כדעת שמואל דס"ל דאין ביטול מחצר לחצר דבאופן זה מודה דיש ביטול רשות מחצר לחצר כיון שהחצר החיצונה אוסרת על הפנימית מתוך שהרגילה עירובה לתוך הפנימית ואחד מבניה שכח להשתתף בעירוב הילכך יכולים בני הפנימית לטעון כלפיהם לתקוני שתפתיק ולא לעוותי, פ'י דאמרי להם בני פנימית לבני חיצונה דהיות והעירוב שלנו עמכם משפיע ואוסר עלינו איננו מעונינים בו ובטענה זו מבקשים בני הפנימית לפרק את השותפות בענין העירוב וממילא אף לסגור את הדלת בינם לבן בני החיצונה וממילא נידונת חצירם בפני עצמה ויש להתירה ע"י עירובה שעשו מתחילה. ושמואל ס"ל כרבי עקיבא שבטענה זו לבדה אין בכחה להתיר את חצרו שאכתי החיצונה אוסרת על הפנימית שיש לבני החיצונה זכות בחצר הפנימית מחמת עירובם שהניחו שם וא"א לעכב בעדם מליילך אל מקום עירובם מחמת הדין שאוסר על הפנימית מכח פשיעת החיצונה וכיון שכן אין הפנימית ניתרת אלא ע"י שבני החיצונה יבטלו את חלקם שיש להם בחצר הפנימית.

ונמיצא שטענת לתקוני שתפתיק ולא לעוותי הועילה לבני הפנימית בשני ענינים

יש ביטול מחצר לחצר דכל מקום שאוסרין זע"ז מבטלין זל"ז ויש לדון בהניחו את העירוב בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב האם בכה"ג האי בר חיצונה יכול לבטל חלקו לבני הפנימית ולהתיר את בני החיצונה או לא דכיון דבני הפנימית יכולה להתיר עצמה ע"י סברת לתקוני שתפתיך ואחדא לדשא ואין החיצונה אוסרת על הפנימית וא"כ לא קרינן בהו אוסרין זה על זה מבטלין זה על זה והדר דינא דאין ביטול מחצר לחצר או שמא כיון דלולי סברת לתקוני שתפתיך ואחדא לדשא אוסרין זע"ז שפיר אמרינן דיכולין לבטל מחצר לחצר.

מיהו עיקר הספק הנ"ל לרבנן דלא בעינן ביטול ע"מ להתיר את בני הפנימית כאשר החיצונה אסרה עליהן אבל לר"ע דבעינן שבני החיצונה יבטלו לבני הפנימית ובלא"ה אסרי בני החיצונה על הפנימית בהא פשיטא דקרינן ביה אוסרין זע"ז ומהני ביטול מחצר לחצר.

והחזו"א כס"י פ"ה ס"ק י"ט כתב על המבואר בדעת שמואל אליבא דאביי דאין ביטול רשות מחצר לחצר לא אמרן אלא דשתי חצירות ופתח אחד ביניהן, דאף באופן זה משכחת לה שאוסרין זע"ז שאופן שנתנו שתיהן באחת מהחצירות ושכח אחד מבני החצר שהעירוב שם ולא עירב עמהן דאוסר אף על בני החצר האחרת מפני שעירוב מרגילן וצריך שיבטל השוכח רשותו גם לבני חצר האחרת ולאביי הדין נותן דמהני ביטולו לשתיהן מתוך שאוסר עליהן ומילתא דפסיקא נקט ולפי"ז אף בגוונא דידן דאחד מבני החיצונה שוכח יועיל עירובו אף לבני הפנימית להתיר גם את בני החצר דחשיב אוסרין זע"ז.

לשיטת רבנן שבני הפנימית מותרים אף אם בני החיצונה לא יבטלו חלקם לפנימית א"כ מדוע לא יועיל ביטול חלקו של היחיד לבני היחיד, וביאר הריטב"א וי"ל דכיון דנתנה חיצונה עירובה בפנימית והיתר הפנימית הוא משום דחזי כאילו אחדא אדשא ומשתמשא הרי זה כאילו אין לבני החיצונה שום עירוב כלל דהא ליתא לעירוביהו גבייהו ובמאי תישתרי.

והקשה החזו"א כס"י פ"ה ס"ק ד' דאדרבא אמאי בעינן לסברת לתקוני שתפתיך וכו' ע"מ להתיר בני הפנימית ע"י שמסלקים את בני החיצונה מהעירוב נימא שבן החיצונה ששכח ולא עירב יבטל את רשותו לבני החיצונה ולישתרי כולם גם הפנימית וגם החיצונה ע"י עירובם, וזה קשיא בין לר"ע דהיתרא הפנימית ע"י שהחיצונה מבטלת רשותה ובין לרבנן דלא בעינן ביטול, וי"ל דכאן דעירובו בן החיצונה עם בני הפנימית הוו להו כחדא וחשיב דאיכא בחיצונה מבני הפנימית וממילא השוכח צריך לבטל אף להם דקיי"ל כרבנן דצריך לבטל לכאו"א והו"ל ביטול מחצר לחצר ואע"ג דשאר בני החצר יכולים לבטל חלקם לבני הפנימית ולא אמרינן דאין ביטול מחצר לחצר משום דאיסורם בא ע"י פשיעותם במה שהרגילו עירובם לתוך הפנימית ואחד מהם שכח ולא עירב אבל כלפי השוכח לא שייך פשיעותא שהרי הוא לא עירב בפנימית הילכך אינו יכול לבטל ועוד יש לחלק דאד"נ מה שבני החיצונה מבטלים לפנימית זה רק את דריסת רגלם ולא את עיקר החצר ובהא מודה רבא דאין ביטול מחצר לחצר.

ב. **והנה** יש לדון לשיטת אביי דס"ל כדעת שמואל שבשתי חצירות זו לפניו מזו

שהחיצונה נאסרת משום שאחד מבניה שכח ולא עירב. ועו"י בתוס' ע"ה ע"ב ד"ה עד כאן ע"ש.

ובדעת רבי יוחנן דס"ל דמבטלין מחצר לחצר דלא ס"ל כלל כל הני חילוקים בין חצר הפתוחה לחצר אחרת או שתי חצירות זו לפנים מזו ובכל גווני מבטלין מחצר לחצר ובפשוטו אף בב' חצרות זו לפנים מזו והניחו עירובן בפנימית ושכח אחד מבני החיצונה ולא עירב דיועיל ביטול חלקו לכל בני החצרות וכולם יותרו שהרי מבטלין מחצר לחצר.

אכן החזו"א בס"י פ"ה ס"ק ז' כתב וז"ל ולענין הלכה קמ"ל כר"י דיש בטול רשות מחצר לחצר כמש"כ תוס' ס"ב ע"א ד"ה א"כ והלכך היכא דנתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית ובין מן החיצונה ובנתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית מבטל השוכה רשותו ועירובו קיים אבל בנתנו עירובו בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת וחיצונה אסורה דקיי"ל כרבנן דר"ע, ודברי החזו"א צ"ב מ"ט באופן זה ס"ל לר"י דהחיצונה אסורה הרי מבטלין מחצר לחצר.

אלא שהחזו"א בס"ק ד' כתב לבאר זאת כך דכשהניחו את העירוב בפנימית ושכח אחד מהחיצונה ולא עירב אזי הוא אוסר על הפנימית אלא שיש טענה לבני הפנימית לתקוני שתפתך ולא לעוותי ואחדא לדשא וא"כ מסתלקין בני החיצונה מהעירוב ותו לא יהני ביטולו של היחיד להתיר לבני החיצונה דחשיב כמי שלא עירבו יחד מעיקרא וסיים החזו"א מיהו אם ידעו בני פנימית דאחד מן החיצונה אינו מערב עמהן וסומכין על ביטול

ויש להקשות מדברי החזו"א בס"י פ"ד ס"ק ו' דכתב להסתפק בדעת אב"י דביאר דברי שמואל דאין מבטלין מחצר לחצר לא שנו אלא בשתי חצירות זו בצד זו אבל בשתי חצירות זו לפנים מזו מתוך שאוסרין זע"ז מבטלין זל"ז ומשמע דהעיקר תלוי האם אוסרין זע"ז והסתפק החזו"א באופן שיש שתי חצירות זו לפנים מזו ועירבו בני חיצונה לעצמן ובני פנימית לעצמן דשריא כל אחת לעצמה והו"ל רגל המותרת ואין אוסרין זה על זה מדין דריסת הרגל שמא באופן זה אב"י ס"ל דשמואל מודה דמבטלין מחצר לחצר דהעיקר תלוי היאך החצרות עומדות האם יש בכוחן לאסור ואזי אפי' שבפועל אינו אוסרין יכולין לבטל או שרק כשאוסרין בפועל אז מבטלין זה לזה.

ולכאורה דברי החזו"א סותרים זל"ז האם עיקר טעמו של אב"י משום דאוסרין זע"ז וא"כ באופן שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן לא יהני ביטולן זל"ז וכך משמע בס"ק י"ט דנקט בדעת אב"י דאף בשתי חצרות זו בצד זו באופן דאוסרין זע"ז יכולין לבטל זל"ז ומאיך בס"י פ"ד ס"ק ו' נקט שעיקר טעמיה דאב"י דכשהחצרות עומדות באופן שאוסרין זע"ז ואף שיש מקרים שאינן אוסרין זע"ז מהני ביטולן זל"ז.

ובזה יש לתלות מה שנסתפקנו בדעת אב"י באופן שהניחו עירוב בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב לדעת רבנן דהפנימית מותרת אף בלי ביטול האם יהני ביטולו לכל בני החצרות ולהתיר אף את החיצונה שהרי באופן זה אין הפנימית אוסרת על החיצונה ולא החיצונה אוסרת הפנימי אף

אחד מהן ולא עירב בין שהיה מבני החיצונה או מבני הפנימית שתיהן אסורות עד שיבטל להן שהרי ביארנו שמבטלין מחצר לחצר ואם הניחו עירובן בפנימית ושכח אחד מבני החיצונה ולא עירב חיצונה אסורה ופנימית מותרת במקומה שכח אחד מבני הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות עד שיבטל להן" עכ"ל הנה לפנינו שבאופן שהניחו עירובן בפנימית ושכח אחד מבני מבוי החיצונה ולא עירב חיצונה אסורה ופנימית מותרת הרמב"ם לא הזכיר שיש אפשרות ביטול ורק בשאר הבבות הרמב"ם כתב דין ביטול וע"כ מדוקדק דבאמת לא מהני ביטול ומשום דהחיצונה הסתלקה מהעירוב ע"י סברת אחדא לדשא.

רשותו בזה ודאי הוי חד עירוב לר"י דיש ביטול מחצר לחצר.

ושו"ד שהגאון יעקב כתב כעין סברת החזו"א שבאופן הנ"ל לא מהני ביטול של היחיד לר"י דס"ל דיש ביטול מחצר לחצר מה"ט דהחיצונה הסתלקה מהעירוב מחמת שהפנימית טוענת לתקוני שתפתיך והוסיף הגאון יעקב דאם הפנימית תאמר דאינה מעונינת להפרד מהחיצונה בהא ודאי יועיל ביטולו של היחיד.

ובעיקר דבריהם דר"י מודה דלא מהני ביטול ובכה"ג נראה להוכיח כן מדברי הרמב"ם בפ"ד מהל' עירוב הל' כ"א וז"ל "עשו שתיהן עירוב אחד אם הניחוהו בחיצונה ושכח

הרב ישעיה פוס

בעניין ביטול מחצר לחצר דף ס"ז ע"א

ביניהם חצר ומדוע לא תיקנו להם שיבטלו, וכל' רש"י ד"ה אין ביטול (סו:): דביטול אקולי מדרבנן הוא למקום שהוא עיקר תשמישם, ובריטב"א שם ד"ה אין מבטלין הלשון להיות להם הרוחה לצורך תשמישי שבת, וא"כ ה"נ שיקלו להם לבטל, דסו"ס יש כאן חצר ושני בתים האוסרים זע"ז.

וי"ל דהכא שבביה"ש לא היה זה חצרם ולא עיקר תשמישם, אלא היתה ר"ה ואסורה להם, לא תיקנו. אולם זה אינו, דהא אליבא דריו"ח קיימנן, דס"ל דאי"צ לתנאי שיהא עיקר תשמישן וס"ל שבחורבה יש ביטול, וא"כ ה"ה ר"ה.

ויצ"ל דנהי שאסורים אך כיון שבביה"ש איסורם מחמת הוצאה מרה"י לר"ה, ואיסור דבר אחר גורם להם ולא משום חצירות ורשויות חלוקות שאסרו רבנן, לפיכך אין להם ביטול, די"ל דביטול זה על דרך הם אמרו והם אמרו, דבמקום שגזרו משום חצירות תיקנו לתקן החצירות ע"י ביטול, אבל משום איסור אחר לא. וכן יש לדייק במאירי בבית הבחירה.

ומסיק בגמ' דאין מבטלין, והיה נראה ע"פ הנ"ל דמסיק דנהי דלריו"ח אי"צ לתנאי שיהא עיקר תשמישתיה ואי"צ שיהיו אוסרין זע"ז, מ"מ לתנאי דמערבין בעי'. אולם ברש"י כ' דמסיק דחדא מיהא בעינן או אוסרין או מערבין. ומשמע דאפי' אין מערבין אבל

בעא רב חסדא מרב ששת שני בתים משני צידי ר"ה וכו'. מבואר לעיל פלוג' דשמואל וריו"ח אי מבטלי מחצר לחצר ובחורבה. ונתבאר שלשמואל בשביל שיוכל לבטל בעינן שיהא זה חצר שעיקר תשמישתיה שם, לאפוקי חורבה. ובעינן שיהיו אוסרין זע"ז לאפוקי שני חצירות ופתח ביניהן שנהי שיכולים לערב א', מ"מ כל שלא עירבו אין אוסרין זע"ז, לפיכך גם אין מבטלין מזה לזה. ובעינן נמי תנאי שלישי שיכולים בער"ש לערב זע"ז, לאפוקי נכרי עמם בחצר.

וז"ה דעת אב"י בשמואל, ורבא הוסיף דבצירוף כל הנך ג' תנאי בעי' עוד תנאי שיהא ביטול של רשות מועטת (ל' הרשב"א) ודווקא בגוונא מסוים בחצר לפנים מחצר והניחו עירובן בפנימית ושכח א' מהחיצונה עיי"ש. כ"ז בדעת שמואל, וריו"ח פליג להדיא בחורבה שמבטלין. אלמא שס"ל שאי"צ שיהא דווקא עיקר תשמישתיה התם, והתנאי השני שיהיו אוסרין זע"ז, ג"כ מבואר דלא ס"ל אלא שמבטלין מחצר לחצר ואף שני חצירות ופתח ביניהן. וגבי התנאי שיהיו מערבין אי בעי או לא, בזה נסתפקו בגמ' בסוגיין, אי שני בתים וביניהם רה"ר שבזמן ביה"ש לא יכלו לערב האם גם בזה ס"ל לריו"ח דמבטלין או שהכא שאין מערבין ואין אוסרים לא.

הא דמבואר דשני בתים קרויים אינם אוסרים, יש להקשות דסו"ס הרי אסורים ויש

ואדרבה צ"ע דעת המאירי דס"ל מערבין עיקר, והכא הא לא מערבין ומדוע מבטלין. וי"ל ע"פ תי' א' בתוד"ה אני (ב, סז). דכתבו דקרינא ביה מערבין, כיון שמערבין עד שיבא הנכרי, וסותרו דבריהם הנ"ל מד"ה אלא, שאין מערבין קרינא ביה.

עולה א"כ שדברי ריו"ח יפה עשיתם ששכרתם גבי אתא נכרי בשבת, לרש"י מפני שנתקיים אחד מן התנאים והוא שאוסרים זע"ז בביה"ש, אע"ג דאין מערבין, ולמאירי שבעינן דווקא לתנאי דמערבין, צ"ל דקרינן ליה מערבין עד שיבא הנכרי.

ודברי התוד"ה אני (ב') מוכרחים דקרינא ליה מערבין, דאל"כ תיקשי מר"ח אדר"ה. דבדף סז. תרי בעיות בעא מיניה ר' ששת מר"ח, הקיפו נכרים לרשות הרבים מחיצה, ועוד מת נכרי בשבת, בראשונה פשט ליה אין מבטלין, ובשניה א"ל אני אומר מבטלין. ובעיא ראשונה כפי שביארנו זה בדעת ריו"ח שמבטלין מחצר לחצר, ולא בעינן לג' התנאים דאוסרים מערבין ועיקר תשמישתיהו ובעא מיניה האם בכל אופן בעי' תנאי א', ופשט ליה ד"מערבין" עיקר, ובעינן, (ולרש"י או מערבין או אוסרים), והנה בעיא שניה גבי מת נכרי בשבת כ' תוד"ה אני (א') דאיירי שאתא בשבת ומת, ובזה א"ל מבטלין, וקשה דכיון דאתא בשבת א"כ "לא מערבין" קרינא ביה וא"כ איך מבטלין, הא ר' חסדא גופיה פשט בבעיא ראשונה ד"מערבין" בעינן. ולרש"י ניחא דסגי לן ש"אוסרין", אך למאירי קשה. ועכצ"ל כמש"כ תוד"ה אני (ב') דקרינן ליה מערבין, כיון שעד שיבא הנכרי מערבין.

אוסרין מהני, וצ"ע מנ"ל, ובמאירי שהבאנו מכו' בדבריו דלריו"ח אוסרים אי"צ, רק מערבין הסיקו דבעינן.

כלומר שנחלקו רש"י והמאירי במסקנה דסוגיין אי מסיק דלריו"ח תנאי א' בעינן או אוסרין או מערבין, או שמערבין דווקא בעינן, ואוסרין לא איכפת לן, ונ"מ אוסרין ולא מערבין, שלרש"י מבטלין כיון דאיכא חד מיניהו, ולמאירי לא דלאו שוכרין איכא.

גמ' לעיל (סה:): רחבי ורחב"א ור"א איקלעו לפונדק דאתא נכרי בשבת, אמרו מהו למגר והדר נבטל רשותיה בשבת, ופי' בתוס' שעד שבא הנכרי היו אוסרין זה על זה, וודאי עשו עירוב, וכשבא הנכרי בטל עירובן, ואף אחר שישכרו מן הנכרי אין העירוב חוזר למקומו, אלא בעו אחר שכירות למעבד ביטול, להתיר רשות הישראלים זל"ז. שיילו לריו"ח א"ל יפה עשיתם ששכרתם והיינו שיכולים אח"כ גם לבטל. ופליגא על שמואל דאמר כל שאוסרין ואין מערבין, אין יכולים לבטל, כגון מאי וכו' לאו דאתא בשבתא, וקתני אין מבטלין.

עולה שנחלקו ריו"ח ושמואל אי אוסרין ואין מערבין, מבטלין או לא. דאתא נכרי בשבת, קרינא ביה אין מערבין, אע"ג דבביה"ש לא אתא, והיו ישראלים לבדם אוסרין ומערבין, ואף עירבו בפועל, מ"מ כיון שכשבא הנכרי נתבטל העירוב לגמרי ושוב אינו חוזר למקומו אפי' חזרו ושכרו מהנכרי, אין מערבין קרינא ביה, כ"כ תוד"ה אלא (סו).

וא"כ יש מקור נאמן לדעת רש"י, דדעת ריו"ח דאוסרין ואין מערבין, מבטלין.

הגאון"י שהקשה כן סתירה בדעת ריו"ח גופיה, כיון דגבי הקיפו נכרים מחיצה ברה"ר הגמ' מבארת דכי תיבעי רק למ"ד יש ביטול מחצר לחצר (והיינו ריו"ח). וע"ז פשט ר"ש דאין מבטלין כיון שמערבין עיקר (כך פשטא לישנא דגמ', וכמש"כ המאירי).

ובסוגיא דפונדק ריו"ח גופיה קאמר יפה עשיתם, אע"פ שאתא בשבת, ואין מערבין קרינא ביה, ותירץ הגאון"י דרה"ר שבין שתי בתים, אינה כלל ב"תורת" עירוב, וזוהי "אין מערבין" ודאי מעכב הביטול, אבל בגוונא דפונדק, שדרו שני ישראלים בחצר (ואפי' עירבו, או יכלו לערב), ואתא נכרי, נהי דאין מערבין קרינא ביה, מ"מ אין תורת עירוב לא קרינא, כלומר שלריו"ח התנאי שצריך בשביל שיהיה לתקנ"ח דביטול, אינו שיכלו לערב זה עם זה בפועל בביה"ש, אלא סגי שהיה תורת עירוב.

ובזה יש ליישב קושיא אחרית, דהנה בסוגיין מבואר שכל שלא יכלו לערב בע"ש, שוב א"א לבטל בשבת, וקשה דלקמן דף עט. מבואר דמתבן שבין ב' חצירות בע"ש היה גבוה י' טפחים, וחילק בין ב' חצירות, ובתוך השבת נתמעט מי', שמבטלין זל"ז ומותרין, וקשה הא לא מערבין בע"ש איכא.

והקשו כן על הפרישה שפסק בסוגיין דמחיצה שנמעטה בתוך השבת דינה כהקיפו נכרים מחיצה בשבת דאין מבטלין כיון שאין מערבין בע"ש מפני שהיה ר"ה, ה"ה מחיצה שחצצה בין חצירות ונתמעטה שאין מבטלין ומתירים אותם. והקשו עליו דמבואר להדיא בסוגיא דמתבן שמבטלין.

ועל סתירת הסוגיות, דהכא בבעיא שניה קרינא ליה "מערבין", ולעיל סו: אמר שמואל להדיא דאתא נכרי בשבת לא מערבין קרינא ביה, היה מקום לומר דהא שמואל והא ריו"ח, כלו' שבתרתי פליגי, א' האם מבטלין מחצר לחצר, דלשמואל רק אם יש ג' תנאים, ולריו"ח די בתנאי א', ב' אתא נכרי בשבת אי קרינן ביה "מערבין", דלשמואל דמחמיר טפי, ס"ל ד"אין מערבין" קרינא ביה, כיוון דכשבא הנכרי בטל העירוב לגמרי ולא סגי במה שמערבין עד שיבא הנכרי, ולריו"ח סגי בהכי לקרותו "מערבין" לקיים תנאי זה, בשביל שיבטלו.

איברא דזה אינו, דבעיא שניה דמת נכרי בשבת, אמרי' בגמ' אליבא דמ"ד שוכרין (ריו"ח) לא תיבעי לך, כיון דפשיטא שמבטלין (דהתם תרתי שכירות וביטול, והכא חדא שהרי מת, ורק ביטול בעי) כי תבעי למ"ד אין שוכרין (שמואל) תרתי לא עבדינן, הא חדא עבדי', או לא, וא"כ בדעת שמואל קרינן "מערבין" למת בשבת. ותוד"ה אני (א') הרי אוקמוה באתא בשבת, וא"כ הדרק"ל סתירת הסוגיות ושניהם בדעת שמואל.

ועל חילוק אחר דשמואל איירי באתא באמצע שבת ולא מת, וכיון שאכתי קיים בעי' תרתי להתירו, גם שכירות וגם ביטול, ולזה מחמרין לקרותו "אין מערבין" אבל הכא שאתא באמצע שבת ואח"כ מת, א"כ שכירות אי"צ רק ביטול, וכיון דחדא היא, לזה מקילינן לקרותו "מערבין", וצ"ע.

תירוץ נוסף לדעת המאירי מסוגיא דפונדק דאריו"ח יפה עשיתם ששכרתם, אע"ג דאתא בשבת ולא מערבין קרינא ביה, י"ל ע"פ

אלא שא"כ לשיטת רש"י קשיא, דלרש"י בעינן "מערבין" בפועל, שלכן באתא נכרי לפונדק בתוך השבת "אין מערבין" קרינא ביה, ובזה מצאנו מקור לרש"י שאוסרין ואין מערבין, מבטלין [ודלא כמאירי שמערבין דווקא]. ואע"פ ש"תורת עירוב" איכא בהא פונדק, וא"כ צ"ע איך מבטלין ב"מתבן" הא אין "מערבין" בפועל, רק "תורת עירוב" יש, וצ"ע.

ועי' חזו"א (צ"ח, ה') שביאר שאיכא גבי מתבן כל ג' התנאים, שיהיה עיקר תשמישתיה ואוסרין ומערבין, ודבריו שם צ"ב עי"ש. ולחילוק הנ"ל הסוגיות אינן סותרות, דלפי"ד אין צריך שיהיו "מערבין" ממש בפועל בע"ש, רק שיהיו "בתורת עירוב" והתם "במתבן" בע"ש היו ב' החצירות בתורת עירוב, אבל הכא הוה רשות הרבים.

הרב בנימין שטרנבוך

בדין כיון שנאסרה לענין עירוב דף ס"ז ע"א

הגידון דווקא מצד ביטול רשות מחצר לחצר. והר"ן (ע"א א' ד"ה אמר רבא כתב דביטול מועיל באמצע שבת ולא אמרינן כיון שהחצר נאסרה בכניסת השבת נאסרה לכל השבת והוא קולא מיוחדת לענין ביטול רשויות דלא אמרינן כיון שנאסרה שעה אחת נאסרה לכל השבת והוא משום דהם אמרו והם אמרו.

אמנם כל זה נסתר מהגמ' בדף ע' ב' שאומרת להדיא על שני בתים משני צידי רשות הרבים נאסרה, אמנם הראשונים הסבירו שם שלא הכוונה לנאסרה אלא אם מועיל ביטול בשבת אבל לכאורה מלשון הגמ' שאמרינן נאסרה משמע דהוי רה"ר לענין טלטול ד' אמות ולא חצר וא"כ אין מה לדון כלל מצד ביטול.

וביותר קשה מהמשך הגמ' בדף ס"ז א' שמסתפקת על מת נכרי בשבת האם בני החצר מבטלין לאחד והגמ' אומרת שכל הגידון הוא דווקא אליבא דשמואל שאין מבטלין מחצר לחצר אבל אליבא דברי יוחנן דמבטלין מחצר לחצר אין ספק כלל ומבטלין, והגמ' בדף ע' ב' מביאה את אותו מקרה ולא מזכירה כלל את שמואל ורבי יוחנן ואוסרת מטעם נאסרה, ואמנם הראשונים דחו וכתבו דמה שהגמ' בדף ע' ב' אוסרת משום נאסרה הוא אליבא דשמואל. אבל הרמב"ם לכאורה לא למד כן שהרי הביא בפ"ב הל' י"ג ששוכרין מן הנכרי בשבת ומבטלין הישראלים זה לזה וכן אם מת הנכרי בשבת מבטלין, ולכאורה לרבי יוחנן

בעא מיניה רב חסדא מרב ששת שני בתים משני צידי רשות הרבים ובאו נכרים והקיפום מחיצה בשבת מהו אליבא דמאן דאמר אין ביטול רשות מחצר לחצר לא תיבעי לך וכו'.

ביאור הדברים שהגמ' מסתפקת בדין שני בתים בשני צידי רשות הרבים והקיפו מחיצה בשבת וכל ספק הגמ' הוא דווקא מצד שמכיון שאתמול לא יכלו לערב א"כ לא יכולים גם לבטל אבל למ"ד שאין ביטול רשות מחצר לחצר אין ספק בגמ' וודאי לא מהני, א"כ יוצא שלרשות הזאת לצד שהיא אסורה ודאי שאין דינים של רשות הרבים אלא רק של חצר שאינה מעורבת.

ולכאורה קשה הא קי"ל דף י"ז א' ודף צ"ג ב' כיון שנאסרה נאסרה והרי נאסרה בכניסת השבת בתורת רשות הרבים ולפי"ז זה לא שייך כלל לדין של ביטול רשות מחצר לחצר, ויש בזה נפ"מ כגון לטלטל יותר מד' אמות בחצר, שבחצר אפילו שאינה מעורבת מותר ובנאסרה מטעם רשות הרבים אסור, וכן לענין לטלטל מחצר זו לחצר אחרת.

והיה נראה לומר ע"פ תוס' (כ' א' ד"ה מחיצה אין כאן) דכתב דאם נפלו כל המחיצות בשבת לא אמרינן כיון שהותרה ולכן לכאורה ה"ה להיפוך שעשו נכרים מחיצות גמורות לא אמרינן כיון שנאסרה, וא"כ לפי"ז בהקיפום נכרים מחיצה בשבת לא אמרינן נאסרה ולכן כל

שלפי הגמ' בדף ע' ב' אם שכרו מן הנכרי בשבת מבטלין ומשא"כ מת נכרי בשבת אין מבטלין ואפילו אליבא דרבי יוחנן ומטעם נאסרה אבל הרמב"ם פסק כמו הגמ' בדף ס"ז א' שלא אומרים נאסרה.

ועפ"ז יתיישבו דברי הרמב"ם פרק ג' הלכה כ"ה שתי חצרות שעירבו עירוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון ונסתם הפתח או החלון בשבת כל אחת ואחת מותרת לעצמה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה, עכ"ל. ותמה עליו הראב"ד בהשגותיו וז"ל א"א זה שבוש דלעצמה לא צריכא למימר אלא אפילו מזו לזו כמו שהיו קודם סתימה. והמגיד משנה רצה לדחות את דברי הרמב"ם דהיינו מטעם קנס, ולדברינו לא צריך להגיע לטעם של קנס, אלא מכיוון שבמקום שיש מחיצה גמורה לא שייך לומר כיוון שהותרה כמבואר לעיל, לכך לא יכול הרמב"ם להתיר לטלטל מחצר לחצר אחרי שיש מחיצה גמורה רק בתוך אותה חצר.

ולפי"ז מיושב שאלת הפרישה למה הגמ' מדברת בדף ס"ז א' במקרה שהוא שכיח שהקיפו נכרים מחיצה לרשות הרבים בשבת, ולא בשתי חצירות ומחיצה ביניהם ונפלה המחיצה, דא"כ לא אשמועינן שום חידוש שלא אמרינן נאסרה בכה"ג ברשות הרבים, וכן מתורץ קושיית הראשונים בדף ע' ב' למה הגמ' נקטה לאתויי מת נכרי בשבת לפי ההו"א שהוא הדין למת ישראל ולא נקיט מת ישראל אלא רצו לומר שבכה"ג אמרינן נאסרה לאפוקי מהגמ' בדף ס"ז.

ששוכרין ומבטלין א"כ מאי וכן הדבר פשוט מכל שכן שמבטלין שהגמ' לא דנה אליבא דרבי יוחנן כלל, ובאמת השו"ע כתב וכל שכן אבל לשון הרמב"ם צ"ע.

והנראה לומר בזה שהרמב"ם למד שהגמ' בדף ע' ב' שאוסרת מטעם נאסרה היא בין אליבא דשמואל ובין אליבא דרבי יוחנן וטעם האיסור לפי"ז אינו שייך כלל לשוכרין ומבטלין, ומשא"כ הגמ' בדף ס"ז א' שכן תלתה הנידון בשמואל, ור' יוחנן חולק על הגמ' בדף ע' ב' וסובר שלא שייך כלל לומר הדין של כיון שנאסרה נאסרה בשתי המקרים האלה שהם לגבי מת נכרי בשבת ולגבי הקיפו נכרים מחיצה בשבת, והטעם משום שהרמב"ם למד דמה דבליתנהו מחיצות לא אמרינן כיון שהותרה, הוא שכיון שהותרה שייך דווקא על המתיר כגון לחי וקורה או הפת של העירוב שיש סיבה לאיסור ויש לו מתיר אבל על מקום שאסור מדינא מטעם שהוא פרוץ לגמרי לרה"ר ומופקע מהיתר לא שייך לומר כיון שהותרה, וכן הדין לגבי כיון שנאסרה דשייך דווקא אם התחדש איזה מתיר אבל אם המקום נהפך להיות מופקע מאיסור ודאי שרי.

ולכן סברה הגמ' שלא שייך לומר כיון שנאסרה לגבי מת נכרי בשבת, משום שאין כאן אוסר כלל, ולא דמי לשכירות מנכרי שמתיר את המקום למרות שיש נכרי, וכן רשות הרבים שהוקף מחיצה ובפשטותה הוי מד' רוחות א"כ המקום מופקע מרשות הרבים ולא אמרינן בכה"ג נאסרה, ועל זה הגמ' בדף ע' א' חולקת וסוברת שאומרים נאסרה, א"כ מובן הרמב"ם שכתב וכן ולא כתב כל שכן מכיון

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

בענין מבטלין וחוזרין ומבטלין דף ס"ז ע"ב

דמשום דהוי חוכא, דכשמסתלק לגמרי ואח"כ חו"מ הוי כחוכא, אבל כשלא מסתלק לגמרי אלא רק לשעה דהוי כמתנה ע"מ להחזיר אי"ז חוכא.

והנה לפרש"י למסקנת הגמ' דלרב אשי מח' רב ושמואל כן תלוי במח' ר"א ורבנן, ע"כ דהמקור לרו"ש זהו ר"א ורבנן, ז"א דהסברא של רב דחו"מ היא מזה דלרבנן לא ביטל ביתו ע"כ דכל א' שמבטל רשותו אינו מסתלק לגמרי מרשותו דזהו הטעם שאת ביתו לא ביטל, וכמו"כ זהו גם הטעם דרב דחו"מ כי הרי אם לא הסתלק מרשותו שפיר ניתן לחזור ולבטל גם לו. וכן לשמואל דסי"ל דאין חו"מ הוא מטעמיה דר"א דסי"ל דגם את ביתו ביטל, מדוע מפני שכל א' המבטל את רשותו הרי הוא מסתלק לגמרי מרשותו וממילא א"א לחזור ולבטל לו אחרי שאין לו כבר רשות.

ואפ"ל יותר, דלאחר דרב אשי תלה מח' רו"ש במח' ר"א ורבנן, מבואר כאן דלולי ר"א ורבנן לא היה לנו סברא לא ברב ולא בשמואל, לא בשמואל שהוא מסולק לגמרי כי מנ"ל שמסולק עד כדי כך, ועוד שנחשב כבן חצר אחרת, וכן לרב לא היינו אומרים שאינו מסולק אפי' שביטל רשותו, ורק אחרי שיש את ר"א ורבנן אזי זה גופא הסברות ברו"ש. ז"א דבר"א מוכח הסברא דהסילוק הוא סילוק גמור דמזה דמבטל גם את ביתו ע"כ דמסולק לגמרי ולא נשאר לו יותר רשות וממילא הוא נחשב לבן

מבואר בגמ' דנח' רב ושמואל אם חוזרין ומבטלין או לא. והנה לפרש"י בסוגיין בתחילה ביארה הגמ' דלמ"ד אין חו"מ זהו משום דע"י הביטול הסתלק מרשותו והו"ל כבן חצר אחרת והוי ביטול מחצר לחצר, ולמ"ד חו"מ לא הסתלק מרשותו וממילא אי"ז מחצר לחצר. וע"ז תי' רבא דאי"ז משום סילוק רשותו אלא משום חוכא. אבל בהמשך הגמ' מבואר דמח' רב ושמואל כן תלוי אם הוי סילוק מרשותו או לא, דתלינן במח' ר"א ורבנן אם המבטל רשותו ביטל רק את חצירו או גם את ביתו, דשמואל כר"א דמבטל גם ביתו וע"כ דהסתלק לגמרי מרשותו והוי ביטול מחל"ח ולכן אין חו"מ. ורב כרבנן דרק חצירו ביטל אבל את ביתו לא ביטל משום דלא מסתלק לגמרי מרשותו ולכן חו"מ. אמנם הגמ' דוחה תליה זו מהסברא דלר"א הטעם דמבטל גם ביתו דבבית בלא חצר לא דיירי אינשי, ולרבנן דסי"ל דביתו לא ביטל משום דמאי דבטיל בטיל ומאי דלא בטיל לא בטיל אבל מאי דבטיל איסתלק לגמרי. אבל במסקנת הגמ' מבואר דרב אשי אמר דרב ושמואל בפלוגתא דר"א ורבנן קא מיפלגי, וכן דלתרווייהו אין ביטול מחל"ח ונח' בדר"א ורבנן, דהיינו דזהו גופא המח' האם הסתלק לגמרי או לא.

שי' הריטב"א בסוגיין דמש"כ בגמ' דשמואל סי"ל כר"א דהסתלק לגמרי וממילא אין חו"מ, הטעם הוא כדדחי רבא לעיל מיניה

אבל מנ"ל שזה עד כדי שנחשב לכן חצר אחרת, ועוד דמהיכן קיבל זכות להחשב כבן חצר אחרת הרי לא היה ולא נמצא בחצר אחרת, ועוד שהרי כל המבטל רשותו הוי כאורח אצל בני החצר שביטל להם רשותו, ואם נחשב לאורח האיך פתאום מחשיבים אותו לכן חצר אחרת. ונראה דאי"ז קושיא כלל, כי אם המבטל נקרא שמסתלק מרשותו, ע"כ זהו כאילו ששיך לחצר אחרת, ז"א דאיה"נ אין לו שום קשר או שייכות לחצר אחרת, אבל מכיון דהסתלק מרשותו הרי כעת הוא נקרא א' שאין לו רשות ומצב כזה נחשב כאילו הוא בן חצר אחרת, ואי"ז סתירה לזה שכל מבטל רשות הוי אורח, משום דהוא אורח כלפי זה שיכול להשתמש בחצר המשותפת מדין שהוא אורח אצלם, אבל סו"ס רשות עצמית הרי אין לו, ולפי"ז מה שכ' רש"י כמה פעמים דהוא כבן חצר אחרת, הנקודה היא דמכיון שהסתלק ע"כ דאין לו רשות משל עצמו ממילא זה כאילו ששיך לחצר אחרת. וכן לאידך גיסא למ"ד חו"מ מכיון דלא הסתלק מרשותו ע"כ דנשאר כאן וממילא אין דינו כבן חצר אחרת.

ומבואר כאן יסוד שא"א לבטל למי שאין לו רשות, ולכן אותו א' שביטל רשותו אם אנו אומרים שהביטול מסלקו מרשותו [כשמואל ור"א] ע"כ דאין לו רשות, וכ"מ שיש לו בחצר הזאת זהו רק שימוש כאורח בעלמא אבל רשות ממש אין לו, וזהו שרש"י חוזר ומדגיש דאם הסתלק מרשותו נחשב כבן חצר אחרת, והיינו דאין לו רשות דרשותו היא לא כאן אלא כאילו היא במקו"א וממילא אין בני החצר יכולים לחזור ולבטל לו מהטעם שא"א לבטל למי שאין לו רשות.

חצר אחרת. ואילו לרבנן סברתם, דלא ביטל את ביתו משום דגם א' שמבטל את רשותו אינו מבטל ומסתלק לגמרי מרשותו אלא משאיר לעצמו משהוא מסך כל רשותו והמשהוא הזה זהו ביתו, וזה גופא הסברות במח' רו"ש האם מסתלק לגמרי ממש ולא משאיר לעצמו כלום ואז אין חו"מ, או דגם כשמסתלק אי"ז לגמרי אלא משאיר לעצמו משהוא והמשהוא הזה זהו ביתו ולכן חו"מ.

ועוד דלפי"ז ההסבר כאן דמח' רו"ש הוא האם נשאר רשות כל דהוא להמבטל, ז"א דכדי שיוכלו לחזור ולבטל צריך שיהיה [למבוטל] רשות מסויימת אבל כשאין לו רשות א"א לבטל לו, וממילא לשמואל דסי"ל דהסתלק לגמרי מרשותו וכר"א דביטל גם את ביתו, ע"כ דלא נשאר לו כעת שום רשות וא"ש מדוע אין חו"מ, כי הרי אין כעת האפשרות לבטל לאחד שאין לו שום רשות. אבל לרב דלא הסתלק לגמרי דסי"ל כרבנן דלא ביטל את ביתו, ע"כ דנשאר לו משהוא מסך כל רשותו והמשהוא הזה גורם לכך שיוכלו לחזור ולבטל לו דהרי יש לו רשות שהיא ביתו.

והנה רש"י מדגיש כמה פעמים את הנקודה אם הוי חצר אחרת או לא הוי חצר אחרת, דיעוי' בד"ה רב אמר כרבנן, כ' רש"י אלמא לא מסתלק ליה לגמרי ולא הו"ל כבן חצר אחרת. וכן בד"ה אבל לענין איסתלוקי, כ' לשוויה נפשיה כבן חצר אחרת. וכן בד"ה אבל מאי דבטיל מיהא איסתליק לגמרי, כ'... והו"ל כבן חצר אחרת. ויש לבאר מדוע רש"י בחר להדגיש דהנקודה אם זה סילוק או לא זהו אם נחשב לכן חצר אחרת או לא, וביותר צריך לבאר דהרי גם אם נאמר שמסתלק מרשותו

והנה דנו באחרונים בנדון המבטל רשותו שביטל להדיא גם את ביתו האם חו"מ או לא, דבגאוי" כ' דכיון שביטל להדיא גם את ביתו ורשותו ביתו בטילה כדעת רבנן דלעיל כו: וע"כ שנסתלק לגמרי מרשותו, ובכה"ג גם לרב אין חו"מ. ויש להוסיף דבפרט למשנת"ב לעיל דא"א לבטל למי שאין לו רשות, דה"נ בביטל גם את ביתו הרי לא נשאר לו שום רשות וממילא גם לרב אין חו"מ. אמנם מהב"י מדייקים דסי"ל דגם אם ביטל את ביתו חו"מ לרב. [ויעו"י בעצי אלמוגים דתלה זאת במח' רש"י והריטב"א]. ובדעת החזו"א יש שר"ל דדעתו כדעת הב"י דגם בביטל ביתו חו"מ לרב, אבל אי"ז מוכרח כדלהלן.

דהנה בחזו"א [ס"י פ"ו ו' ז'] כ' דלר"א דמבטל גם את ביתו הפ"י דנחשב כבן חצר אחרת רחוקה שאין לו פתח לחצר זו שבוה לכו"ע א"א לבטל לו, אבל לרבנן גם בביטל את ביתו לא הסתלק לגמרי ואינו כבן חצר אחרת רחוקה. עכ"ד. ולכא' כוונתו דלרבנן עדיין נחשב סמוך לכאן ואינו נחשב כבן חצר רחוקה כדסי"ל לר"א, וא"כ החידוש בביאור זה דיש כמה דרגות, א' [לר"א] שביטל לגמרי עד כדי שנחשב כאילו נמצא בחצר רחוקה, ב' דלא ביטל את ביתו כלל [דבכה"ג פשיטא דלרבנן לא הסתלק] ג' [לרבנן] דביטל גם את ביתו אבל עדיין נחשב כקשור לחצר הזו ולא נחשב כבן חצר אחרת הרחוקה. ולכא' הסברא בזה דמכיון דהיה לו זכות בחצר באותה שבת [וכל' המאירי כדלהלן]. סו"ס א"א לומר שהתרחק מכאן לגמרי, ולכן אמרינן דלרבנן אינו כבן חצר רחוקה. והיינו [החלוקות האלו] דיש סילוק ויש סילוק, דיש סילוק מביתו אבל עדיין נשאר קרוב

[וי"ש להוסיף דמכאן גם מוכח את יסוד החילוק שיש בין יחיד המבטל רשותו לרבים דגם לו מותר להוציא מביתהו לחצר, לבין רבים המבטלים רשותם ליחיד דאסורין להוציא אפי' מביתו לחצר, דמבואר בגמ' דיחיד הוי אורח לרבים ואילו רבים אינם נעשים אורחין אצל היחיד. והתבאר (במקו"א) דיחיד שמבטל רשותו לרבים הוא כעת מצטרף לקבוצתם של הרבים, ז"א דע"י שביטל להם רשותו הוא מכאן ואילך כא' מהם השותף איתם בעירובם. ואילו ברבים המבטלים ליחיד לא שייך אצלם לומר שמצטרפים ליחיד, [דזה יחיד בלי שום קבוצה של שיתוף בעירוב, ועוד דכל ביטולם ליחיד הוא שע"ז יהיה בחצר רק דייר אחד בלבד שא"צ שם ע"ח.] וכ"מ דהביטול עושה זה שע"ז משתנה ההגדרה שלהם, ז"א במקום שעד עכשיו היו קבוצה שעירבו חוץ מאותו א', מכאן ואילך הם נהפכים להיות כדייר אחד בחצר.

ואם כנים הדברים ביסוד זה, א"ש היטב מדוע למ"ד אין חו"מ הסברא היא דמכיון דהסתלק מרשותו ממילא נחשב כבן חצר אחרת וכעת אינם יכולים לחזור ולבטל אל אותו אחד, דהרי כעת מאחר שהתבאר דאין לו שום רשות הרי הרבים האלו א"י כלל להצטרף אליו, ולא רק בתור צירוף א"י, אלא גם להבטל אליו להיות כדייר יחידי א"א, דגם אם רבים ליחיד לא מצטרפין אלא רק משנים את דינם מעירוב משותף ליחיד בחצר, מ"מ צריך שיהיה לכה"פ גדר של דייר א' בחצר, והיינו שלאותו יחיד יהיה רשות כל שהוא שאל רשות זו יצטרפו וייחשב ע"ז כאילו הם דרים רק שם, ודו"א א"א לעשות כאן כי אין לאותו היחיד כעת שום רשות מאחר שנחשב כמסולק מרשותו].

מחל"ח, דרב דסי"ל חו"מ כרבנן ומכיון דלא נסתלק לגמרי ממילא אי"ז מחל"ח, ולשמואל דאין חו"מ סי"ל כר"א וכיון דהסתלק לגמרי הוי כמחל"ח דאין מבטלין. דרך אחרת כ' המאירי דרב כרבנן דאמנן הסתלק אבל לא הסתלק לגמרי להיות כנכרי דעלמא, אלא הוא כבן חצר הסמוכה לכאן וה"ז כמחל"ח ויש בו ביטול ולכן חו"מ. ושמואל כר"א דמסתלק לגמרי והוי כנכרי דעלמא דבזה לכונ"ע אין מבטלין לו.

ולפי"ז מש"כ החזו"א א"ש לדעת המאירי בפ"י השני, דהמח' היא דרב כרבנן דהסתלק אבל לא לגמרי כחצר רחוקה וכנכרי דעלמא, אלא כחצר הסמוכה שבזה יש ביטול מחל"ח ולכן חו"מ, אבל לר"א ושמואל הסתלק לגמרי ואז הוא כנכרי דעלמא דלכונ"ע אין חו"מ.

ואפ"ל דיהיה נפק"מ בנידון הנ"ל דמבטל להדיא את ביתו, דכמבואר לעיל לדעת הגאון"י הרי נסתלק לגמרי מרשותו וגם לרב אין חו"מ. אבל להחזו"א לשיטתו [וכפי' השני במאירי] יתכן לומר דעדיין לרב יהיה דינו דחו"מ, משום דאמנן מביתו הסתלק אבל עדיין לא נחשב לסילוק גמור ממש כאילו שהוא בחצר רחוקה וכנכרי בעלמא, אלא רק מביתו ורשותו שלו הסתלק אבל עדיין נחשב לבן חצר הסמוכה לחצר זו.

אמנן אי"ז מוכרח, משום דאפ"ל דאם מבטל להדיא גם את ביתו הרי לא נשאר לו כעת שום רשות, וא"כ מה יתן לנו לומר דנשאר כבן חצר הסמוכה לכאן ולא כבן חצר רחוקה, דסו"ס אם לא נשאר לו שום רשות א"א לבני החצר לחזור ולבטל לו את רשותם.

לכאן, [זהו לרבנן וכן לרב דסי"ל כרבנן] ויש סילוק מביתו לגמרי ממש שנחשב כבן חצר רחוקה מכאן, [זהו כר"א].

ולכאוי' מש"כ החזו"א לא יתיישב עם פרש"י, דרש"י הרי מדגיש להדיא דנפק"מ בין רבנן לר"א הוא האם הו"ל כבן חצר אחרת או לא, והיינו דלר"א דהסתלק גם מביתו נהיה בן חצר אחרת, וכנ"ל דהסברא דלא נשאר לו שום רשות, ואילו לרבנן אינו כבן חצר אחרת אלא נחשב כמי שנשאר בחצר זו, וע"כ דהנידון דנח' ר"א ורבנן הוא אחד ז"א האם נחשב כנשאר בחצר זו או שכבר אינו בחצר זו אלא כבחצר אחרת, אבל לא מבואר כלל ברש"י דנח' האם נחשב לחצר סמוכה או לחצר רחוקה.

אמנן דברי החזו"א מבוארים במאירי, דיעו"י במאירי שכ' בתחילת הסוגיא דמה דאמרינן דלמ"ד דאין חו"מ דכשמבטל מסתלק מרשותו והוי כבן חצר אחרת ואין ביטול מחל"ח, כ' המאירי דהפי' דכל א' שמבטל רשותו ועי"ז נאסר בחצר [מחמת שהסתלק מרשותו] מ"מ הואיל והיה לו זכות בחצר באותה שבת, לא אמרינן דהמבטל ייחשב כנכרי דעלמא דאז לכונ"ע אין מבטלין לו רשות שהרי הוא בן חצר במבוי אחר רחוק מכאן, אלא דנחשב כבן חצר אחרת היינו הסמוכה לכאן כדי שיהיה אפשר לחזור ולבטל לו [למ"ד יש ביטול מחל"ח].

וכ' המאירי דלאחר דדחינן לרבא דאמר דטעמא דאין חו"מ משום חוכא, והגמ' תולה מח' רו"ש במח' ר"א ורבנן, בזה כ' המאירי ב' דרכים, או דגם לרב וגם לשמואל אין ביטול

הרב בנימין שטרנבוך

בענין מקפידים זה על זה לגבי שיתוף ועירוב דף ס"ח ע"א

של מקפידים זה על זה לא נאמר רק על מה שנשתתפו על ידו אלא על כל דבר ודבר אם מקפידים זה על זה. וכן למד המגיד משנה פשט ברמב"ם, אמנם הכסף משנה תמה על זה שדין זה תמוה ודחק לומר שגם הרמב"ם למד כמו שאר הראשונים עיי"ש בדבריו, אבל פשטות לשונו של הרמב"ם משמע כמו שלמד המגיד משנה שאם מקפידים זה על זה אפילו בדבר שלא נשתתפו בו בטל השיתוף.

ולכאורה פשט דברי הרמב"ם תמוה וצריך להבין למה לא הסביר פשט בסוגיא כמו שאר הראשונים, ועוד יש להבין למה הביא דין זה דווקא לגבי שיתופי מבואות ולא הביא לגבי עירובי חצירות, אמנם השו"ע בסימן שס"ו לא חילק ביניהם, אבל ברמב"ם נראה שחילק ביניהם והדבר צ"ב, בפרט שדרכו של הרמב"ם הוא להביא כל מה שכתוב בגמרא ונפסק כן להלכה, ובגמרא בדף מ"ט ע"א יש מחלוקת בין רב יהודה אמר שמואל ורב חנינא האם יש פסול של מקפיד על עירובו בעירוב, מפני שמה שמו עירוב שמו ובמקפידים זה על זה אינם מעורבים, ורב חנינא אומר עירובו עירוב אלא שנקרא מאנשי ורדינא. ובעין משפט ציין שהרמב"ם פסק כרב יהודה אמר שמואל שבמקפידים זה על זה העירוב פסול וציין לרמב"ם בפרק ה' ולכאורה לא דק כמו שכתבנו שהרי הרמב"ם בפרק ה' עוסק בענין שיתופי מבואות ורב יהודה אמר שמואל וודאי מדבר

איתא בגמרא א"ל רבה בר רב חנן לאבבי מבואה דאית בה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי בה לא עירוב ולא שיתוף, א"ל מאי נעביד מר לאו אורחיה אנא טרידנא בגירסאי אינהו לא משגחי ואי אקני להו פיתא בסלא כיון דאי בעו לה מינאי ולא אפשר למיתבה נהלייהו בטל שיתוף, דתניא אחד מבני מבוי שביקש מחבירו יין ושמן ולא נתנו לו בטל השיתוף. עכ"ל הגמ'.

ביאור הדין שיוצא מהגמרא הזו לפי רש"י ותוספות והראב"ד וכן פסק השו"ע שאסור שבני המבוי יקפידו על חבריהם שלא יאכלו את מה שעל ידו נשתתפו, מכיוון שהשיתוף שייך לכולם. ועדיין נחלקים הראשונים האם דין זה נאמר בדווקא במזכה להם משלו כדי לעשות עירוב, שדווקא אז אם מקפיד לא מועיל העירוב כלל, מכיוון שמגלה דעתו שלא זיכה להם בלב שלם, או שמא אפילו אם כולם נתנו משלהם כדי לערב שאז לא שייך לומר שאיגלאי מילתא למפרע, בכל זאת הם צריכים שלא להקפיד אם מישוהו יאכל את הפת שבו נשתתפו ואם יקפידו אין כאן עירוב.

אבל הרמב"ם כתב בפ"ה הלכה ב' וז"ל אחד מבני המבוי שביקש מחבירו יין או שמן קודם השבת ולא נתן לו בטל השיתוף שהרי גלה דעתו שאינו כולן כשותפין שאינן מקפידין זה על זה. עכ"ל. נראה מלשון הרמב"ם שדין זה

מבואר מדברי הרמב"ם שכוח של עירוב הוא ליצור מצב ולהחשיב שבמקום אחד כולם שווים בו ולכן מותרים בכל המקומות המעורבים, ודין זה הוא בין בעירובי חצירות ובין בשיתופי מבואות, אבל הם חלוקים שעירובי חצירות משווה ביניהם בבית ומשא"כ שיתופי מבואות משווה ביניהם בחצר, וחילוק זה בין עירובי חצירות לשיתופי מבואות כתוב מפורש ברש"י בדף ע"א ע"ב ד"ה ומשתתפין במבוי בין זו"ל דשיתוף דמבוי אינו אלא לשתף רשות החצירות שבמבוי, ולא רשות הבתים, וחצר לאו בית דירה הוא וכל שכן פת דחשיב טפי, ומשא"כ לגבי עירוב חצירות כתב רש"י התם בד"ה ואם רצו לערב ביין אין מערבין זו"ל דעירוב משום דירה הוא, לערב דירתן לעשותן אחת, (כדאמר בפרק מי שהוציאווהו) ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין, אלא אחר פיתו.

וכן מוכח חילוק זה שהרמב"ם פוסק בפרק ד' הלכה ז' שחמש משפחות שגרות בטרקלין אחד אפילו אם יש ביניהם מחיצות אם המחיצות אינם מגיעים לתקרה כאנשי בית אחד הן חשובין ואין צריכים עירוב ביניהם, א"כ יוצא שבבית למרות שהם חלוקים במחיצה ובפת כל זמן שהמחיצה אינה מגיעה לתקרה אין חילוק זה מצריכם עירוב, ומשא"כ בחמשה ששבתו בחצר לכאורה גם בלי חילוק של בתים יצטרכו עירוב כמו שמבואר דף ט"ו ע"ב לגבי שיירא שחנתה בבקעה שצריכה עירוב למרות שלכאורה אין חילוק של בתים.

ולפי"ז זהו החילוק בין עירוב חצירות לשיתופי מבואות לגבי מקפידים זה על זה, שהרי עירוב חצירות משווה אותם בבית, ובבית

בענין עירוב חצירות וכמו שאומר מה שמו עירוב שמו.

והנראה בזה שהרמב"ם דקדק מזה שלגבי שיתוף מופיע הדין בגמרא בסתמא שפסול במקפידים זה על זה וגם הגמרא מביאה על זה ברייתא, ומשא"כ לגבי עירובי חצירות יש בגמרא מחלוקת אמוראים. למד מזה הרמב"ם שעניניהם חלוקים ואינם תלויים זה בזה, ולכך למרות שפסק הרמב"ם לגבי שיתוף שלא מהני במקפידים זה על זה לא פסק כן לגבי עירוב חצירות, מכיון שפסק כרבי חנינא שעירובו עירוב.

ומכיון שהרמב"ם חילק בין עירובי חצירות לשיתופי מבואות לגבי מקפידים א"כ זה הכריח את הרמב"ם להסביר את הדין של מקפידים לא כמו שאר ראשונים שהסבירו שהכוונה על הדבר שבו עירבו, דא"כ מאי שנא עירובי חצירות משיתופי מבואות, אלא שמקפידים היינו על כל הדברים ומכיון שהם כשותפים שווים, ובהמשך יתבאר מה החילוק בין עירוב חצירות לשיתופי מבואות.

הרמב"ם בפרק א' הלכה ו' כתב זו"ל ומה הוא העירוב הזה הוא שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת כלומר שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחבירו אלא כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו והרי אנו כולנו רשות אחת ובמעשה הזה לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים עכ"ל.

ומה שרב יהודה אמר שמואל לא סבר כן, יתכן שלמד אחרת בסוגיא דטרקלין, שיש שם בגמרא כמה שיטות אמוראים שמסבירים את המחלוקת תנאים בכמה אופנים. ובאמת השו"ע לא פירש בכל זה כהרמב"ם א. מהו מקפידים זה על זה ב. האם מקפידים הוא דווקא בשיתוף או גם בעירוב ג. לגבי טרקלין, והכל לשיטתם.

ולפי"ז ניתן להבין את דעת הרמב"ם במחלוקת בין רש"י לתוס' בדף ע"א ע"ב האם שיתופי מבואות ניתנים דווקא בחצר או אפילו בחצר וכ"ש בבית, כמו שהביאו התוס' והשו"ע בשם רש"י דהטעם שבבית מהני מטעם כל שכן. ומשא"כ הרמב"ם לא כתב כל שכן בבית ומשמע דשווים הם. לפי שהרמב"ם למד שהשיתוף משתפם רק בחצר וע"י זה מותרים בכל המבוי א"כ היה מקום להצריך להשים את השיתוף דווקא בחצר ולא בבית וא"כ אין כל שכן, והטעם דלא אמרינן כן ומאפשרים להשים את השיתוף בבית אפשר לומר שהיינו שגם על ידי ששמים את השיתוף בבית עניינו הוא להיות משותפים בחצר, ומעשה השיתוף חל דווקא על החצר, וע"י זה מתיר בהכל.

אפילו חלוקים כל שהחילוק הזה אינו נותן שם של שני בתים אינם צריכים עירוב, וא"כ אחרי שהעירוב החשיבם שווים בבית זה צריך חילוק גמור כדי לפסול את העירוב, משא"כ שיתופי מבואות משווה אותם בחצר אחת ובחצר כל זמן שאינם כמשפחה אחת צריכים עירוב, ולכך במקפידים אפילו זה לא בעירוב עצמו בכל זאת אין עירובם עירוב מכיוון שאם מקפידים אינם כמשפחה אחת, ואתי שפיר שיטת הרמב"ם.

וזוהו מש"כ הרמב"ם בפרק ה' הלכה י"ד וז"ל נשתתפו במבוי ושכחו כולן לערב בחצירות אם אין מקפידין על פרוסתן סומכין על השיתוף בשבת הראשונה בלבד עכ"ל. ביאור דבריו שמכיוון שלא עשו עירובי חצירות רק סמכו על השיתוף במקום עירוב, אומר הרמב"ם שעדיין יש להם את החומרות של שיתוף גם לגבי עירוב חצירות והיינו שיפסל העירוב אם יקפידו זה על זה, למרות שבעלמא לגבי עירוב חצירות אין פסול של מקפידים זה על זה, וגם מכאן מפורש כדברינו שכל דין מקפיד הוא דווקא לגבי שיתוף ולא לגבי עירוב, ולכן רק במקום שסומכים על השיתוף במקום עירוב יש דין של מקפיד, וכמו שנתבאר.

הרב שלמה נוימן

בסוגיא דצדוקי ומי שאין מודה בעירוב דף ס"ט ע"א

נקט בדעת ר"ג דלא מהני כלל ביטול אצל צדוקי, ובאבע"א משני הש"ס לא קשיא כאן (מתני' דמשמע צדוקי מבטל רשות) במומר לחלל שבתות בצנעא, כאן (בברייתא דמשמע דצדוקי אין מבטל רשות) במומר לחלל שבתות בפרהסיא^א

ועוד איתא בגמ' ההוא דנפק בחומרתא דמדושא. (ולפי' קמא דרש"י הוא איסור דרבנן דיציאה בתכשיטין ולתוס' כפי' קמא נמי הוא איסור דרבנן (ולכא' משום מוקצה). ולפי' בתרא דרש"י ותוס' הוא איסור הוצאה דאורייתא, ולכא' לפי' קמא ליכא הוכחה דקולא דע"י כסיה לא נחשב פרהסיא, יהני נמי באיסורין דאו', וצ"ע), כיון דחזיה לר' יהודה נשיאה, כסיה, אמר כגון זה מבטל רשות לר' יהודה. וברש"י "כגון זה, שמחלל שבת בצנעה". והיינו דע"י שמתבייש מפני גברא רבה זה גופא נחשב צינעא.

וכע"ז כתבו בתוס' ד"ה כאן, דהצדוקין אע"פ דאינם מזדהרי במילי דרבנן בפרהסיא מ"מ כיון דמתיראין הן מפני הפרושין לא חשיב

אמר רב הונא איזהו ישראל מומר זה המחלל שבת בפרהסיא, א"ל ר' נחמן כמאן אי כר"מ דאמר (בכורות ל:) חשוד לדבר א' חשוד לכל התורה כולה, אפי' בא' מכל האיסורין שבתורה נמי, אי כרבנן האמרי חשוד לדבר א' לא הוי חשוד לכל התורה כולה עד דהוי מומר לע"ז, ומשנינן אמר ר"נ ב"י ליתן רשות ולבטל רשות, וכדתניא ישראל מומר משמר שבתו בשוק, מבטל רשות. שאינו משמר שבתו בשוק, אינו מבטל רשות, מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכיר.

ומבואר בגמ' דלגבי דין דיהני ביטול רשות ידיה תליא באם הוא מחלל שבת בפרהסיא. וכשמחלל שבת בפרהסיא חשיב מומר ולא מצי לבטל רשות, אבל כאשר אין מחלל שבת בפרהסיא אלא רק בצינעא מצי שפיר לבטל רשות.

וכן מבואר בגמ' מקודם לכך בדעת ר' יהודה דהקשה הש"ס סתירה בד' ר' יהודה דבמתני' דידן מבואר דמהני דיטול אצל צדוקי ורק דיכול המבטל לחזור בו, ואילו בברייתא

א. והנה להך תירוצא דהש"ס נמצא דר"מ דברייתא ס"ל דאף במומר לחלל שבת בפרהסיא לדעת ר"ג מהני ביה ביטול. ולדעת רש"י (ריש דף סט.) הכי נמי נמצא בד' הברייתא דאירי כשהוציא לחצר שאינה מתוקנת במזיד, ועמדו בזה התוס' בד"ה הוציא, ובראשונים. ואע"ג דר"מ קסבר (בכורות ל: והובא בסוגיין) דמומר לדבר א' הוה מומר לכה"ת (וכן תמה התורא"ש על פירש"י הנ"ל).

והגאון יעקב תירץ כיון דבסוגיין הוא נפקותא לגבי דין עירוב דרבנן היקלו ביה. ולכא' עוד אפשר לתרץ דאירי במומר לאיסורין דרבנן ובוה ס"ל לר"מ דלא נעשה מומר לכה"ת אלא לביטול רשות. ועוד יתכן, דהא התוס' כתבו (ד"ה כאן) דהצדוקין היו מתיראין מהחכמים ולכן ר"מ ס"ל דלא חשיב פרהסיא.

כשר וזה הצדוקי בחצר, הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו".

והנה ברמב"ם מבואר דלגבי עירוב איכא חסרון נוסף דאינו מודה בעירוב, וכל מה דאינו מחלל שבת בפרהסיא הוא רק לענין הא מילתא שיכול לבטל רשותו, וכן לענין שאוסר גם בישראל אחד הדר עמו.

ויל"ע מהו מקורו של הרמב"ם להך מילתא דאיכא מי שאינו מודה בעירוב ולא מהני ליה עירוב ואכתי מכלל ביטול לא יצא אלא יכול לבטל כיון דאינו מחלל שבת בפרהסיא.

ולכאור' יתכן דהרמב"ם למד כן ממתני' בריש פירקין דהכי איתא התם "הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו". והנה ברש"י פירש שם דמי שאינו מודה בעירוב קאי אכותי.

ולפירש"י מתני' קמ"ל דכותי ונכרי חד דינא להו דאוסרין ואין מערבין ול"מ להו ביטול אלא בעינן לשכור מהם.

ואולם למש"כ בדעת הרמב"ם א"כ רישא דמתני' קמ"ל רק הא מילתא דלא מהני עירוב בנכרי ובמי שאינו מודה בעירוב, אולם הוה דיניהן חלוקין דנכרי בעינן שכירות ואילו במי שאינו מודה בעירוב בעינן ביטול כל כמה דאינו מומר לחלל שבת בפרהסיא, ובסיפא דמתני' קתני בכא אחרייתא דצדוקי הרי הוא כנכרי וכדקא מוסיף הגמ' דף ס"ח: והנ"מ דלא יהני ביטולו וליבעי שכירות כנכרי, ועל הך מילתא פליג ר"ג וקאמר דצדוקי אינו כנכרי אלא מהני ביטולו, והנה השו"ע שפ"ה א', כ'

פרהסיא. וכן פסק המשנ"ב שפ"ה סק"ו דאם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול, אף שעושה זה בפני כמה אנשים, גם זה לצנעה יחשב (וצ"ע דהר"מ והש"ע לא הביאו להך דינא דכאשר מתבייש מאדם גדול נחשב צינעא).

והנה סוגיין מיירי לגבי דין ביטול רשות, דכיון דאין מחלל שבת בפרהסיא לא חשיב מומר דיכול לבטל רשות, ולא נתבאר בגמ' מה דינו לגבי עירוב.

ובחולין דף ו. מייתי הגמ' הך ברייתא דיישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות וכו', וכ' עלה רש"י "משמר שבתו בשוק, בפרהסיא ואע"פ שהוא מומר לחללו בצנעה הרי הוא בישראל, ואם לא עירב עם שכניו בחצר או במבוי, נותן להם רשותו ודיו". וכ"ה שם בפ"י רגמ"ה "מבטל רשות אם שכח ולא עירב".

ומבואר בדברי רש"י והרגמ"ה דהך טעמא דמחלל שבת בצנעה לא חשיב מומר, הוא טעם גם לגבי עירוב ולא רק לגבי ביטול.

דעת הרמב"ם בזה

והנה הרמב"ם כ' בפ"ב הט"ז "ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד ע"ז הרי הוא כגוי לכל דבריו ואין מערבין עמו, ואינו מבטל רשות, אלא שוכרין ממנו כגוי אבל אם היה מן המינים שאין עובדין ע"ז ואין מחללין שבת כגון צדוקין ובייתוסין וכל הכופרים בתורה שבע"פ, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי, אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישראל אחד

דלעירובי חצרות מהני ע"י קטן, ועי"ש פירש"י כיון דהוא מעשה קוף בעלמא דגביית הפת מכל השכנים, וא"כ משמע דאף מי שאין מודה בעירוב מהני לזה, אולם הגר"א איירי שהעירוב יחול עבורו של המי שאין מודה בעירוב, וזה לא מבואר בגמ' דיהני, וע"ע בתורע"א למשניות שם דכ' מהלח"מ (על המשניות) דמי שאינו מודה בעירוב, בזה אפי' בעירובי חצרות לא מהני, והיינו דרק קטן מהני לגביית הפת בעירובי חצרות (ולכאו' טעמיה משום חסרון נאמנות הוא, דהא גבית הפת לית בה כלל החלת חלות, וע"כ הוא משום חסרון נאמנות ובזה מי שאין מודה בעירוב חשיד טפי מקטן, וצ"ע).

וע"ל דמתני' דכילנהו לקטן ולמי שאינו מודה בעירוב, אינם שוין לגמרי דהא קטן בבית דידיה מצי ליתן פת עבור העירוב למאי דקימ"ל עירוב משום דירה, וכמש"כ תוס' מט: ד"ה וקטן בדעת ר"ח בסוגיא שם, וכן כתב המרדכי שם (סי' תק"ב) וכן משמע בדברי השו"ע דכ' בס' שס"ו יב, דאפוטרופוס של קטן יכול לערב בעדו, ומקורו הוא מד' המרדכי הנ"ל (ועי"ש בב' הגר"א דציין לטעמיה דהמרדכי דלא גרע משכירו ולקיטו, והמ"ב הביא טעם אחר מהגר"ז דלא גרע מבני ביתו). וקצת יל"ע בדברי הש"ע האם ס"ל דכאשר קטן עצמו יתן פת לעירוב גרע, ורק אפוטרופוס דידיה מהני, ובפשוטו משמע דה"ה דיהני נתינת הקטן גופיה נמי,

בדברי הרמב"ם "צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב", וכ' עלה הגר"א בביאורו "אבל, לא: כיון דליתא בעירוב אינו בשליחות וכמ"ש בפ"ב דגיטין".

והנה לעיל דף לא: במתני' שם איתא נמי להך לישנא דמי שאינו מודה בעירוב והכי איתא התם לגבי עירוב תחומין "השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב". וא"כ צ"ב אמאי הביא הגר"א ממרחק לחמו מדין דעירוב תחומין יותר ממתני' דידן דריש פרקין דאיירי לגבי עירובי חצרות. ואי מתני' דידן מיתוקא בכותי ולא אכל מי אינו מודה במצות עירוב, מאי אולמא מתני' דהתם ממתני' דידן, ומה גם דבגמ' שם איתא להדיא "או ביד מי שאינו מודה בעירוב, מאן, אמר רב חסדא כותאי", ואף אי נימא דלהרמב"ם לא היתה גירסא זו בגמ' או דסבר דר"ח חדא מינייהו נקט כותי וה"ה לכל מי שאינו מודה בעירוב², הא עכ"פ מאי אולמיה ליה להגר"א מתני' דהתם ממתני' דידן.

ויש לדון במתני' דהתם דבפשוטו הוא משום חסרון נאמנות, וכן פירשו שם התוס' בד"ה כאן, אולם רש"י שם פירש בגמ' בסוד"ה עירובי חצרות, דהוא משום חסרון דלאו בר אקנויי הוא, ועוד יל"ע דהא בגמ' שם מבואר

ב. ואולם ברשב"א סא: ד"ה ויש מפרשים הביא להך סוגיא דלעיל לא: והוכיח מינה דכותי דוקא ולא צדוקי.

והרמב"ם גופיה בפיה"מ לעיל פ"ג פירש שם במתני' צדוקי וכותי, ושמא כן גרס בגמ', ועי"ש בהג"ה הרש"ש על המשניות דתמה דא"כ מאי מתמה הש"ס סח: "צדוקי מאן דכר שמיה" והא תנן מי שאין מודה בעירוב וקאי אצדוקי, ובאמת דטענה זו זכורה הראשונים דהרשב"א והריטב"א במתני' ריש פרקין כתבו כן, אולם התור"ד פירש דעיקר קושית הגמ' דמעשה לסתור, דמעשה דר"ג דצדוקי מהני ביטול הוא דלא כרישא דמתני' דחשבה לצדוקי כנכרי, וע"ז משני חיסורי מחסרא.

ביטולו, אולם לגבי עירוב כללא אחרינא איכא, דתליא במודה בעירוב או אינו מודה בעירוב.

ויש להסתפק בזה לתרי גיסא, האחד לחומרא והשני לקולא, לחומרא, דאף מחלל שבת בצניעא דמהני ביטולו, מ"מ עירובו לא יהני בשעה שאינו מודה בעירוב, ולקולא דבמחלל שבת בפרהסיא דלא מהני ביטולו, מ"מ אילו מודה בעירוב, ורק דלגבי עבירות יצרו תוקפו, אולם לגבי עירוב שפיר מודה הוא בחכמים ובתקנותיהם, א"כ יהני עירובו, וצ"ע.

ומיצאתי באחרונים שדנו בזה, דעי' בפמ"ג סימן שפ"ה במ"ז סק"א דנסתפק במחלל שבת בצניעא ואינו מודה בעירוב, האם יהני ליה עירוב כיון דביטול מהני גביה, עיי"ש, והיינו דמספק"ל להפמ"ג דדלמא כל דינא דאינו מודה בעירוב הוא דוקא במחלל שבת בפרהסיא, אולם כאשר הוא מחלל שבת בצניעא לחוד, זה גופא מחשיבו מודה בעירוב, ותדע דבפרהסיא אינו מעיז בנפשו לחלל השבת. ועי' בערוך השולחן שפה א בסו"ד שם שפשט את ספקו של הפמ"ג לחומרא דאע"פ שמבטל רשות כיון דאין מחלל שבת בפרהסיא מ"מ עירוב לא מהני ליה כיון דאינו מודה בעירוב. (וע"ע שו"ע הגר"ז שפה ג בסוגריים).

ועי' בנשמת אדם כלל ע"ה אות ח' בסו"ד שם, דנסתפק במומר לחלל שבת בפרהסיא כאשר מודה הוא בעירוב האם יהני עירובו, והיינו דכיון דכל היותו ממועט מביטול הוא מחמת דהוה מחלל שבת בפרהסיא זה לא סגי למעטו מעירוב, דעירוב כללא אחרינא איכא, ותליא אם מודה בעירוב וכנ"ל דנפקא מינה קולא.

וכדברי התוס' והמרדכי הנ"ל. ומי שאינו מודה בעירוב ודאי דלא מהני ליה עירוב חצרות, בין אם מיירי בכותי בין אם מיירי בצדוקי, ובין לפי"ד הגר"א שהוא בכלל ד' הרמב"ם דמי שאינו מודה בעירוב לא מהני ליה עירוב.

ושמא הגר"א (שפה, א) אתי לאוכחי ממתני' דהתם טפי ממתני' דידן, דבמתני' דהתם חזי' דמי שאין מודה בעירוב הוא מופקע מעשית עירוב, והלכך אינו יכול לקנות עירוב תחומין גם עבור אחרים, וזה מה שציין לד' הגמ' בפ"ב בגיטין, דאיתא התם שמי שאינו בתורת גיטין וקידושין לא מצי למיהוי שליח עליהן גם עבור גיטין וקידושין דאחרים, וה"ט כנ"ל דהוי מופקע מחלות זו, ועדיין צ"ע.

והלום ראיתי בערוך השולחן (שפה, א) דנתן טעם לדברי הרמב"ם דמי שאינו מודה בעירוב לא מהני ליה עירוב משום דבעינן שיגמור בלב שדירתו במקום העירוב והוא אינו מודה בזה עיי"ש. ולפי"ד אינו ענין כלל לגדרי היותו בכלל עירוב והפקעתו הימנה, אלא רק דאינו בכלל עשיית קנין זה, משום דאין גומר ד"ז לקבוע דירתו במקום הפת.

האם הרמב"ם פליג על דברי רש"י
והרגמ"ה דלעיל

ואמנם דיל"ע האם דברי רש"י והרגמ"ה דס"ל דמחלל שבת בצניעה דמהני ביטולו מהני נמי עירובו, עולים בקנה אחד עם דברי הרמב"ם דכייל דכל מי שאינו מודה בעירוב לא מהני ליה עירוב, והיינו דהא בפשוטו לדעת הרמב"ם כל הסוגיא דידן היא רק לענין ביטול, ובה מחלקין בין מחלל שבת בצניעא דמהני ביטולו למחלל שבת בפרהסיא דלא מהני

בדברי החזו"א בזה

והחזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ב) הביא להך מעוטא דמי שאינו מודה בעירוב לא מהני עירובו מהג"ה אשר"י (סו"ס י"ד) (וקצת יל"ע אמאי לא הביא כן מד' הרמב"ם והש"ע), וכ' החזו"א דהיינו אע"ג משמר שבת בפרהסיא ודינו דמבטל רשות מ"מ אין מערבין עמו, והיינו דפשט ספיקא דהפמ"ג הנ"ל לחומרא.

ועיי"ש בדבריו בסק"ג דכ' דאנו דשוכרין מן השר או מאריסו ושכירו ולקיטו, מהני העירוב, משום דלמחללי שבת בפרהסיא מהני שכירות רעועה, ולמחללי שבת בצניעא לתיאבון מהני עירוב, עיי"ש בדבריו. והנה מש"כ דלמחללי שבת בפרהסיא מהני שכירות רעועה וע"כ כונתו דאף שכירות משכירו ולקיטו מהני דהא בזה מיירי ששוכרין משר העיר ושכירו ולקיטו, והטעם הוא כד' הרמב"ם שדינם כגוי לכל דבריו, וא"כ ה"ה דמהני שכירות רעועה ומשכירו ולקיטו. (ואולם עי' בחזו"א סי' פ"ב ס"ק ט"ו דכ' דמומר בעינן לשכור דוקא בשו"פ, וא"כ ע"כ דאי"ז ממש כגוי לכל דבריו, ויש לדחות דדוקא בזה דבעינן דבר שיחשב אצלו ממון ולכך חלוק הוא מנכרי, דב"ג נהרג על פמשו"פ וכדאיתא בגמ' ריש פירקין, ולול"ד החזו"א שמא אף ממומר שוכרין בפמשו"פ ואע"ג דאי"ז ממון אצלו מ"מ כיון דהשכירות משום היכר בעלמא וכמש"כ הרמב"ם בהי"ב ואכ"מ).

אולם במש"כ החזו"א דלמחללי שבת בצניעא לתאבון מהני עירוב, צ"ע דתינה אותו דמודים בעירוב שפיר מהני להו עירוב, אולם אותן שאין מודים בעירוב לא מהני להו עירוב

אע"ג דמבטלין רשות, וכמש"כ מהג"ה אשר"י, ולא משמע בחזו"א דבא לחזור בו, וצ"ע.

דברי החזו"א בתינוק שנשבה, ובדברי הב"י

ועיי"ש עוד בס"ק י"ד דכ' החזו"א "ותינוק שנשבה בין הנכרים דינו כישראל ושחיטתו מותרת שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עמו כשיעור השתדלות שהוא ראוי לשוב, לא יזיד לבלתי שב", ועיי"ש עוד בתו"ד שכתב "ובאמת צריך לדון כל איש ואיש בפרט" ועיי"ש בסו"ד שסיים "ואותו שדיינינן ליה כאנוס זוכין עירוב עבורו".

והנה עיקר הדבר שתינוק שנשבה הו"ל אנוס הוא מבואר בדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' ממרים ה"ג לגבי דלית בהו דינא דמורידין ואין מעלין עיי"ש (ובחזו"א יו"ד סי' ב' ס"ק ט"ז).

אולם מש"כ החזו"א דאותו שדיינינן ליה כאנוס זוכין עירוב עבורו, לענ"ד לכאו' הוא שלא כדברי הב"י, דהנה הרמב"ם לא הזכיר מחלל שבת בפרהסיא באיסור דרבנן האם נעשה מומר עיי"ז, או רק באיסור דאורייתא, והב"י הביא את דברי הראשונים דכתבו להדיא דאף באיסור דרבנן נעשה מומר וכתב דהרמב"ם בפ"ב הט"ז כתב הברייתא כצורתא ולא הזכיר דין מחלל שבת במילי דרבנן מיהו אפילו אם תימצא למימר דס"ל דהוה משומד, נראה, דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי משומדים, אע"פ שעוברים בפרהסיא אמילי דרבנן, דלא הוה משומד. עד שיעבור במזיד, והני מזיד דידיהו כאנוס הוי דמעשה אבותיהם בידיהם, והו"ל כתינוק שנשבה בין הגויים, ע"כ דברי הב"י.

והנה בהנך צדוקין קאמר הרמב"ם דביטול מהני להו ועירוב לא מהני להו, וכמש"כ הרמב"ם לפי שאינו מודה בעירוב, וא"כ מדברי הב"י מבואר דסברא דתינוק שנשבה אנוס הוא, מהני רק לענין דיכול לבטל ולא לענין דיהני עירובו, וצ"ע א"כ על ד' החזו"א.

ובספר עירובי חצרות (להגר"מ מושקוביץ) סי' י"ח כ' דהחזו"א פליג על הב"י, ואולם דהשונה הלכות בסי' שפ"ה בסעי' ד' הביא לד' הב"י. ובסעי' ח' הביא את ד' החזו"א דבאנוס מהני להו עירוב, וצ"ע.

והיינו דהב"י מספק"ל מה דעת הרמב"ם במחלל שבת בפרהסיא במילי דרבנן, ויסוד הספק הוא משום דהרמב"ם כ' דצדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבע"פ מבטלין רשותיהן והנך הא ודאי עוברין על איסורין דרבנן, וא"כ לכאו' חזינן שדעת הרמב"ם היא דבעובר איסורין ומחלל שבת במילי דרבנן אינו נעשה מומר ושלא כדעת הראשונים, ועלה כ' הב"י דאפי' את"ל דהרמב"ם מודה לדעת הראשונים וס"ל דנעשה מומר במילי דרבנן, מ"מ הנך צדוקין כיון דמעשה אבותיהם בידיהם חשיבי תינוק שנשבה ולכך לא חשיבי מומרין אע"ג דעוברין אמילי דרבנן זהו תורף ד' הב"י.

הרב אברהם שבתאי בריסק

בדין עשרה המבטלים לאחד אי בעינן בבת אחת דף ס"ט ע"ב

הזמן הרי אין אפילו רגע אחד שהוא חל ואין יכול להקנותו לחבירו.

אבל זה אין לומר דאם מבטלים כמה לאחד שלא בבת אחת זה חל כיוון שעתידי להתיר כאשר כולם יבטלו לו, משא"כ בביטול לשנים שאין יכול לחול כך לעולם, אין לומר כן מטעם דכמו שביטלו לשניים צריך מעשה כדי שהביטול יתיר שיבטל הוא לחבירו מה שביטלו לו ולכך לא מהני כך גם בכמה המבטלים לאחד צריך מעשה שיבטלו האחרים גם לאותו אחד.

וזה לכאורה י"ל דב' המבטלים לאחד בחלק זה של הביטול שמבטל כל אחד אי"צ שום תוספת אלא שיש חיסרון שהאחרים לא יבטלו ולכך חל אע"פ שאינו מתיר וכאשר יבטלו כולם יתברר למפרע שחל, משא"כ בביטול לשנים שלא עירבו דביטול זה עצמו שנתן לאחד מהם לא יכול לחול כך לעולם עד שיעשה בביטול זה עצמו פעולה שיבטל אותו הוא לחבירו וכיוון שהדבר הנוסף שצריך להיעשות הוא בביטול זה עצמו ובלא זה אינו מתיר, אינו חל. ואולי זה כוונת חידושי מהרמ"ז על דברי רבינו יהונתן.

הריטב"א מביא את דברי רש"י ולא את כל דבריו ומבאר דהא דלא חל הביטול השני כיוון שלא יכול להקנות את מה שנתנו לו ואין הטעם משום דלא היה היתר בשעה שביטל הראשון לשנים ומוכיח דכן הוא דאל"כ בכל ביטול שמבטלים כמה לאחד צריך שיבטלו בבת

"דכיוון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא" דברי רש"י בפשטות נראה שמפרש דכיוון שלא הותרו ע"י הביטול אין הביטול חל כלל וכיוון שלא חל לא זכה בו אותו אחד ואין לו מה שיבטל לחבירו.

ויש חילוק בין ביטול לעירוב דעירוב חל גם כאשר לא הותרו בפועל ולכך אם עירבו ואחד לא עירב יכול לבטל להם בשבת ויחזור דין העירוב להתירם דהעירוב קיים ורק יש משהו שאוסר עליהם, אבל בביטול אינו כן אלא כל שלא הותרו ע"י הביטול אינו חל כלל.

וברבינו יהונתן כותב דמשמע מהכא דכשיש עשרה המבטלים לאחד צריך שיבטלו כולם תוכ"ד, וטעמו ברור לפי הנ"ל דכיוון שביטל הראשון ועדיין לא הותרו בטלטול א"כ לא חל כלל ביטולו וכשמבטל השני הרי גם לא הותרו שכבר בטל ביטולו של הראשון וכיוון שכן גם ביטולו שלו לא חל כלל, וממילא לא יכול לחול הביטול רק אם ביטלו כולם יחד שאז חל הביטול של כולם באותה השעה דע"י שכולם מבטלים הותר היחיד.

אלא דיש מקום לחלק דבביטולו כמה אף שלא ביטלו תוכ"ד הביטול שלהם נמשך כל הזמן ואפשר להחשיבו כאילו נעשה אח"כ יחד עם המבטל השני וא"כ הוי תוכ"ד וחל ואף שבפועל לא נעשה ממש תוכ"ד, משא"כ הכא אף אם נימא שהביטול שלהם אליו ממשיך כל

שלא קנה כלל אלא שלא קנה להתיר ולכך קניינו חלש ואינו יכול ליתנו לאחרים.

ועיין בית יוסף סימן ש"פ שהקשה על רבינו יהונתן דכתב שצריך שיבטלו כולם בבת אחת, ואח"כ סתר את עצמו במה שהביא את דברי רש"י ד"ה קמ"ל, והדבר צ"ב דאדרבה פשטות דברי רש"י מורים כהרבינו יהונתן.

המשינה ברורה סימן ש"פ ס"ק כ"ד כותב דמסתברא שאם חזר וביטל הראשון לזה שביטלו לו מהני דהרי אף האחר נתן לו את חלקו, וכוננתו שנתן את חלקו שלו עצמו, שהרי את חלק חברו אמרה הגמרא שאינו יכול לבטל.

ומ"מ צ"ב איך איך מבטל הראשון את מה שנתן אחד מהם לחבירו הרי כבר ביטלו לאחד ולהראשונים ביטול זה קיים אלא שאין בכוח אותו אחד ליתנו לאחר, ונראה דכיוון שהלך וביטלו לאחר אין לך חזרה גדולה מזו ובוודאי חזר בו מביטולו להראשון ומבטלו לשני.

ויש אולי להוכיח מכאן דאחד שחזר בו מביטולו יכול לחזור ולבטל (עיין משנה ברורה סימן שפ"א סק"ג ובחזו"א סי' פ"ח ס"ק ה') ואין זה מוכרח דיש לחלק בין חזר מהביטול מפני שזלזל בביטול וטילטל במקום זה, או שפשוט נתן את הביטול לאדם אחר, אבל לא שאינו מתייחס לביטול שעשה.

אחת דאל"כ כשביטל הראשון הרי לא הותר זה שביטלו דיש שאוסרין וא"כ אין ביטולו חל כלל וכן כשיבטל השני וכו' כסברת הרבינו יהונתן וכיוון שלא מצינו כזאת סברא שצריך שיבטלו כולם בבת אחת מוכרח הוא שאין הטעם משום שלא התיר הביטול אלא כיוון שלא יכול להקנות מה שהקנו לו.

וממשיך הריטב"א דמבואר בגמ' דאם ביטלו כל בני החצר לאחד דחל הביטול יכול היחיד הזה לבטל אח"כ רשות שנתנו לו כולם לבני חצר אחרת וקשה דהא הריטב"א פירש דביטולו לשניים לא מהני כיוון שאינו יכול להקנות מה שהקנו לו.

ונראה דכוונת הריטב"א כמו שכתבו הר"ן והמאירי דוודאי יכול אדם להקנות רשות שנתנו לו, אלא דהכא כשביטלו לשניים כיוון שאין היתר ע"י ביטול זה אין קניינו כ"כ חזק וכזה קניין אינו יכול לתת לאחר, אבל וודאי שהביטול חל ולכך כשעשרה מבטלים לאחד כל אחד שמבטל חל ביטול קלוש וכשגמרו כולם לבטל אז מתחזק הביטול של כולם ויש לאותו שביטלו לו היתר בחצר.

ויש לדון קצת כשיטת הריטב"א מרש"י דף ע' ע"א ד"ה לא צריכא שכתב כיוון דלא קנה איהו לאשתרוי לא מצי לאקנויי דהחסרון אינו

הרב דוד טולנפלד

חזרה מביטול אימתי ביחיד וברבים דף ס"ט ע"ב

שימושי הבתים בחצר וע"כ כשמבטלים את החצר מבטלים רק את שימושי הבתים שבחצר שהם השימושים האוסרים אך שימושים שאינם בתורת שימושי דירה אין מבטלים, וע"כ אם מוציא ומכניס לבתים הרי זה שימושי דירה בחצר והוה מהדר ומשקל רשותא אך אם משתמש בחצר לא בתורת שימושי דירה אין כאן מיהדר ומשקל רשותא לחלקו בחצר שמשמש לשימושי הדירה, ויתכן לבאר בזה את דברי הגמ' בדף סח,ב שמעמידה את שיטת רב שחוזרין ומבטלין כרבנן דרשות ביתו לא ביטל ומשום שכיון שלא ביטל רשות ביתו א"כ לא נסתלק מביתו לגמרי, שלהנ"ל אפשר"ל שלא הסתלק לגבי השימושים בחצר שאינם תשמישי דירה וע"כ לא נסתלק מהחצר לגמרי, משא"כ לר' אליעזר שנסתלק גם מביתו ה"ז סילוק מכל שימוש בחצר.

ב. **בגמ'** בדף סח,א איתא שרבא ביטל רשות חצירו לחצר הסמוכה שהיתה פתוחה לחצירו בשביל שיוכלו להעביר מים חמים לתינוק שהיה בחצר אחרת וכיון שהמבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר פינה כליו מהחדרים החיצוניים לפנימיים כדי שלא יבא להוציא משם לחצר, תוס' בדף עט,ב בד"ה ואיבעית אימא דנים במש"כ רש"י שם דהברייתא התם ס"ל שכל המבטל רשות בעי לנעול ביתו למיעבד הרחקה דלא ליתי לטלטולי מביתו לחצר, ומביא תוס' שמהא

תנן בדף סט,ב אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ומפרש בגמ' שביטל לבני החצר רשות חצירו ולא ביטל ביתו דביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהן, ושלחן מותרין לו ולהם, דביתו רשות דידיה והחצר רשות דידהו וע"כ ביתו אסור ובתיהם שרו, נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין, ומפרש בגמ' שכשיחיד ביטל הוא מותר בשלהם כיון דהוה אורח לגביהו וכיון דמביתו לא מפיק אע"ג דמשתמש בחצר לא מיהדר ומשקל רשותיה אלא כשאר אורחין, אך כשכולם ביטלו ליחיד אין רבים נעשים אורח אצל יחיד ואסורין להוציא אפי' מביתו לחצר דכיון דמשתמשי בחצר אע"ג דלאו מבית דידהו מפקי הוה ליה משקל רשותא דחמשה לגבי חד לא דמו לאורחין ונמצא שהוה כקודם לביטול שמוציאין מרשות דידיה לרשות המשותפת שאינה מעורבת ע"כ עפרש"י.

א. **כשרבים** ביטלו ליחיד אסור להם להוציא רק מהבתים לחצר אך בחצר עצמה מותר להם להשתמש, וצריך לבאר מ"ט ל"א שכיון שאינם נעשים אורחים אצל יחיד א"כ השימוש בחצר הינו שימוש שלהם והוה מיהדר ומשקל רשותא, ונראה שהביאור הוא שמצינו לק' פה,ב שרק בית אוסר בחצר אך בית שער אכסדרה ומרפסת אינן אוסרין משום ששימושי חצר שאינם תשמישי הבתים בחצר אלא שימושים בעלמא אין הם נחשבים לגבי

חצר בחצר של רבא כמו שהובא לשונם באות ב' שכתבו שאם לא היה מבטל לא היה צריך לא הוא ולא שאר בני החצר, בכ"א המאירי בחידושים בדף סח,א למד אחרת דכתב יראה שלא היה בחצר אלא רבא בלבד ואעפ"כ כתב שם שרבא פינה כליו מחשש שמא מתוך הרגלו יוציא, ועוד כתב שם שלא יבוא לידי מכשול להוציא מבית החיצון לחצר שנסתלק הימנה, אלמא שאף בחצר שאין בני חצר נוספים אם המבטל יוציא יבוא לידי מכשול וכשמוציא כשיודע שביטל הרי הוא מוציא במזיד.

ד. **ובמנו"כ** יש להוכיח מכאן שהמוציא ומבטל את ביטולו אי"ז מבטל את הביטול למפרע דא"כ לא היה לרבא מה לחשוש שיעבור באיסור לפי המאירי שרבא היה לבדו בחצר כיון שאם מבטל למפרע א"כ זה בית וחצר שלו שמותר להוציא ללא עירוב, וברעק"א על המשניות פ"ה מ"ב הקשה וכן הקשה הרש"ש במשנה בדף סא,ב על מש"כ רש"י בריש פרקין בדברי ר' יהודה שאמר מהרו ועשו צרכיכם במבוי בכדי שלא יחזור הצדוקי מביטולו שיעשו צרכיהם מבעוד יום, מ"ט צריך מבעוד יום ולא בשבת קודם שיחזור הצדוקי מהביטול, ובתפארת ירושלים על המשניות יישב שש"מ שהמבטל את ביטולו זהו ביטול למפרע וע"כ לא רצה שיטלטלו בשבת שמא יתברר שעברו איסור, ולמשנת"ב נמצא שיש להוכיח כרעק"א והרש"ש שלא תי' כן שכשמבטים את הביטול נעקר הביטול רק מכאן ולהבא.

ה. **ויש** להקשות מהדין שבביטול רבים ליחיד הוא מותר בשלהם והם אסורים גם בשלו מפני שאין רבים נעשים אורחים אצל

דאיתא בדף ס"ח דרבא פינה כליו ש"מ כמש"כ רש"י דחיישינן דלמא המבטל אתי לטלטולי, ודוחה תוס' שמשמע בדף ס"ח שדוקא משום שרבא ביטל הוצרך לפנות שלא יוציא בשוגג ויאסור אבל אם לא היה מבטל לא היה צריך לא הוא ולא שאר בני החצר לפנות כלים ולא לנעול, פי' הדברים עפ"י התורא"ש שלעולם מי שאסור לו להוציא מביתו לחצירו בשלא עירבו אינו צריך לנעול ורק במבטל רשותו חיישינן דילמא מפי'ק ולא אדעתיה ומיהדר ומישקל רשותיה ואחרים לא ידעו ויטלטלו כל היום בחצר האסורה, ועוד כתבו תוס' ונראה דאם הלכה כרבי יהודה דאמר המבטל רשותו ואח"כ הוציא במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר אין נראה שיהא טעם שלא יוציא במזיד ויאסור דאין לחוש שיוציא במזיד באיסור.

ג. **משמעות** תוס' שהמבטל רשות חצירו ואח"כ מוציא מביתו לחצירו עובר באיסור ומה"ט כתבו תוס' שאין לחוש שיוציא במזיד באיסור, ואף שע"י שמוציא מביתו לחצר מיהדר ומישקל רשותיה וא"כ הוא מוציא לרשותו ורשותו היתה מותרת לפני שביטל לבני חצר האחרת ואיזה איסור יש בדבר בכ"א לא הוה מיהדר ומישקל רשותיה עד לאחר שנעשה מעשה ההוצאה שרק לאחר שנעשה שימוש בחצר הוה מיהדר ומישקל רשותיה וע"כ יש איסור בהוצאה מביתו לחצר, וכ"ת שיש לדחות משמעות זו ונאמר שלעולם מתבטל הביטול תוך כדי השימוש ולא מה"ט היה לרבא איסור להוציא אלא שהיו עוד בני חצר וע"י שיוציא יחזור רק חלקו בחצר ולא יחזור חלקי האחרים וה"ז מוציא לחצר שאינה מעורבת ויתכן שכך משמע בתוס' שהיו עוד בני

ברבים שביטלו ליחיד לא שייך שיהיו אורחים אצל יחיד וכשמוציאים ומשתמשים ברשות שביטלו זה כלל לא נחשב לשימוש אצל היחיד וכל שימוש ברשות זו מחשיב את רשותם שתהא כבתחילה ובשימוש עצמו הינם הדרי ושקלי לרשותיהו, וה"ז באין כאחת שבשימוש עצמו שקלי לרשותיהו, ולפי"ז רבא שהיה יחיד א"כ הוה אורח וכשמוציא אי"ז סותר בעצם את נתינת הרשות שנתן וע"כ בהוצאה הראשונה הרי הוא מוציא לרשות אחרים, ורק שלאחר שהשתמש בחצר הרי הוא מחשיב לרשותו ומיהדר ומשקל רשותיה, אך ברבים שביטלו אצל יחיד כל הוצאה הינה הוצאה לרשותם וע"כ כשמוציאים מביתו לחצר ה"ז חזרה מהביטול גם כלפי ההוצאה הראשונה.

ז. **ובאופן** אחר אפשר ל' שההוצאה מהבית לחצר מבטלת את הביטול לאחר שנעשתה אך קודם להנחה, ובמעשה דרבא אף שיניח ברשותו בכ"א היתה עקירה מרשותו והוצאה לרשות אחרת וע"כ חשש רבא שיוציא באיסור, וברבים שביטלו ליחיד אף שההוצאה עצמה תהיה בהיתר כיון שהוה מבית היחיד לחצרו בכ"א לאחר ההוצאה כבר הוה רשותא דידיהו דמיהדרו ומישקלו רשותיהו וכיון שהחצר שוב לא מעורבת יהיה אסור להם להניח כי היכי דמצינו במשנ"ב בסי' שכה, ג שיש איסור בעקירה לחוד וא"כ אף הנחה בלחוד אסור כיון שהיה כאן מעשה הוצאה מרשות אחת והנחה ברשות אחרת, ואף שא"כ חסר את חלק ההוצאה שבמלאכת הוצאה שהרי יש כאן רק עקירה והנחה, ובכל מלאכת הוצאה יש עקירה הוצאה והנחה שההוצאה הינה חלק מעקירת החפץ ממקומו והכנסתו לרשות

יחיד וע"י שיוציאו מביתו לחצר הרי הם משתמשים בחצר ומיהדרו ומישקלו רשותיהו שמשמע שגם בהוצאה אחת יש איסור, ומ"ט לא נימא שרק לאחר שיעשו הוצאה גמורה שהיא הנחה בחצר יחזרו מהביטול כמעשה בחצר של רבא, וא"כ קשה ממנ"פ אם ההוצאה הראשונה של המבטל מבטלת את הביטול אף כלפי ההוצאה הראשונה מ"ט רבא חשש שיעבור באיסור ואם ההוצאה הראשונה מבטלת את הביטול רק לאחר שנעשתה שבכך נעשה שימוש של בית בחצר מ"ט אסורים הרבים גם בהוצאה אחת.

ודוחק לומר שתוס' שלמדו שבחצר של רבא היו עוד בתים ס"ל שהביטול מתבטל למפרע כמש"כ רש"י בדף סט והמאירי שנקט שרבא היה לבדו בחצר ס"ל שהביטול מתבטל לאחר ההוצאה, ועוד דברש"י כמעשה של רבא כתב רק שרבא ביטל חצירו ולא כתב שהיו עוד בני חצר ומשמע שס"ל שרבא היה לבד בחצר.

ו. **ויש** לומר שכשמבטלים רשות אין הפי' שרשות המבטל מתבטלת ונשארת רק רשות זה שביטלו לו, אלא שהרשות של המבטל עומדת לרשות זה שביטלו לו וא"כ יש לזה שביטלו לו גם את רשותו וגם את רשות המבטל שהיא נמצאת תח"י, וא"כ כשהמבטל מוציא מביתו לחצר שביטל הרי הוא מוציא לרשות שלו שעומדת תחת ידי בני החצר שביטל להם ואף שמוציא מביתו לרשותו בכ"א ה"ז מוציא ג"כ לרשות אחר וע"כ אסור למבטל להוציא, אמנם כ"ז שייך ביחיד שביטל שכיון שנעשה אורח אצל רבים א"כ אף כשישתמש ברשות שביטל יכול הוא להיות אורח אצל הרבים ומשום שאי"ז סתירה בעצם לביטול, אך

לשימוש בחצר באופן שעל ידי ההוצאה מיהדר ומשקל רשותיה, ובוה יש לדון האם שימוש בחצר נחשב רק כשנח בחצר ובלא"ה ה"ז כאויר בעלמא וא"כ המוציא ולא הניח ה"ז כרוצה להוציא לחצרו ועשה פעולה לכך ולבסוף לא עשה שלא יהא זה לכאו' מיהדר ומיישקל רשותא כי היכי דברבא ל"א שכיון שרצה להוציא מביתו לחצר ממילא יתבטל הביטול וא"כ לא יעבור כלל איסור, דודאי רק השימוש בפועל מחזיר לו את רשותו, ושמא כיון שהוצאה ללא הנחה נחשבת לחלק במלאכת הוצאה א"כ כבר יש יחס למקום אף בלא שנח שם וא"כ יהא זה ג"כ שימוש בחצר.

אחרת, בכ"א י"ל שאי"ז מעכב שתהא הוצאה ורק שבד"כ כיון שכך צורת מלאכת הוצאה ע"כ ההוצאה הינה חלק במלאכה אך כשנעשתה מלאכת הוצאה ללא חלק ההוצאה שבה אי"ז מגרע את המלאכה וע"כ אף ההנחה תהא אסורה, ועוד יתכן שיש לדון שכיון שע"י ההוצאה לחצר יתבטל הביטול א"כ נמצא שההוצאה לחצר ביטלה את היות החפץ ברשות אחת והביאתו לידי מצב שנמצא בחצר אחרת ומה לי מוציא את החפץ ממקומו ומה לי מוציא המקום מהחפץ וא"כ יש כאן ג"כ הוצאה.

ת. **אמנם** יש לדון בהנ"ל, ועוד שלפי"ז הוצאה מהבית לחצר בלא הנחה נחשבת

הרב מרדכי שלמה אורדנטליך

בגדרי ביטול רשות בביטול רשותו וביתו דף ס"ט ע"ב

והנראה לומר בזה ב' דרכים. או ההיסוד באורח הוא דרך כשלא היה לו בעלות גמורה על הרשות אלא רק שותפות ברשות, ככה"ג אמרינן דכשמבטל את הרשות יכול להשתמש שם כי נחשב לאורח, אבל כשיש לו בעלות גמורה על רשותו ומבטל את רשותו לבני החצר אזי אם יחזור וישתמש באותה הרשות ה"ז חזרה מהביטול וממילא לא שייך לקרוא לו אורח. ולכן בני"ד אם ביטל רשות חצירו הרי לא היה לו בעלות מיוחדת על החצר אלא היה משותף בחצר עם שאר בני החצר, ולכן כעת כשביטל רשות חצירו אזי גם אם מוציא מבתיהן לחצר אי"ז נקרא חזרה מהביטול מהטעם דמעשיו כעת בחצר הם בגדר אורח שנמצא כעת בחצר. אבל אם ביטל את ביתו להדיא [או לר"א בסתם] הרי מכיון דעל ביתו היה לו בעלות מוחלטת וכעת הוא מבטל את ביתו, אזי אם יחזור ויוציא מביתו לחצר איזה מן ביטול זה, ולכן פשוט דהוי חזרה מהביטול ומישקל רשותא.

וד"ז מדויק מאד מרש"י שכ' בד"ה דהוי אורח לגבייהו. ל' רשי כיון דמביתו לא מפיק אע"ג דמשתמש בחצר לא מיהדר ומישקל רשותיה הוא אלא כשאר אורחין. ומבואר ברש"י דכדי להקרא אורח יש תנאי דמביתו לא מפיק, דאז גם אם משתמש בחצר אי"ז מישקל רשותא. והביאור כנ"ל דאם באמת מוציא מביתו זהו סתירה לביטול וממילא אי"ז להקרא

מתני' אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו ולהם ושלחם מותרין לו ולהם. נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין. ובגמ' מבואר דהא דביתו אסור להכניס ולהוציא לו ולהם, מיירי דביטול רשות חצירו ולא ביטול רשות ביתו, והטעם דמבתיים שלהן מותרים בין הוא בין הם להוציא מבתיהן לחצר משום דהוי אורח לגבייהו. ופרש"י דאע"ג דמשתמש בחצר לא מיהדר ומישקל רשותיה הוא אלא כשאר אורחין. אבל בנתנו לו רשותן והיינו רבים שביטלו ליחיד, הוא מותר להוציא מביתו לחצר והן אסורין ואפי' דמביתו לחצר רשות אחת הן, מהטעם דחמשה לגבי חד לא הוו אורחין. ופרש"י הו"ל משקל רשותא דחמשה לגבי חד לא דמו לאורחין.

והנה בהא דמביתו אסור לו, פרש"י דמיירי שביטל רשות חצירו ולא רשות ביתו הלכך הו"ל ביתו רשות דידיה וחצירו רשות דידיהו. אמנם ברש"י לעיל דף כ"ו כ' דגם למ"ד דהמבטל רשותו ביטל גם רשות ביתו מ"מ אסור לו להוציא מביתו לחצר ואם יוציא שוב יאסור עליהם דהו"ל חוזר ומחזיק ברשותו. ויש לבאר מדוע אינו נידון כאורח, ז"א כמו דבביטול רשות חצירו אמרינן דמותר לו להוציא מבתיהן לחצר דהוי כאורח, ה"נ נאמר בביטול את ביתו [לר"א בסתם, ולרבנן כשביטל להדיא גם רשות ביתו, דככה"ג גם לרבנן רשות ביתו מבוטלת]. דאם מוציא מביתו לחצר אי"ז חזרה מהביטול אלא דהוא כאורח.

ובביאור דעת הראב"ד, צ"ל דהיה קשה לראב"ד הקושיא הנ"ל דעד כמה שאומרים דהמבטל רשותו הוי אורח, אזי גם בביטל את ביתו נאמר דהוי אורח, ולכן נקט הראב"ד דאיה"נ לא ביטל לגמרי את ביתו אלא משייר את דירתו וממילא לא שייך להקרא אורח. ולפי"ז לו יצויר דביטל את ביתו לגמרי בלי לשייר דירתו גם להראב"ד יהיה ביטול גמור וייחשב לאורח אפי' שמדובר בביתו, ואם כנים הדברים הרי שהראב"ד חלוק על רש"י והרשב"א הנ"ל, דלדבריו שייך להיות אורח גם במבטל את ביתו, ולא ס"ל החילוקים הנ"ל דאמרינן דמבטל ביתו חמיר טפי ואינו יכול להיות אורח.

והנה הרמב"ם פ"ב ה"א כ' ביטל להן רשות ביתו ורשות חצירו הרי כולן מותרין הן מותרין מפני שעירבו והרי ביטל להן רשות ביתו וחצירו, וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר, עכ"ל. ויעוי' בלח"מ דכ' דמירי לאחר דהחזיקו בני החצר. וכ"כ בב"י ס' ש"פ והמג"א והגר"א וכ"פ במ"ב. אמנם יש מהאחרונים שכ' דכיון דביטל את ביתו נעשה אורח ולכן גם בהוציא מביתו אין כאן חזרה מהביטול, וזש"כ הרמב"ם דהוא מותר מפני שהוא כאורח.

אמנם לדברינו אין ראיה מהרמב"ם לומר דכל א' שמבטל את ביתו מיד נחשב אורח, דהרמב"ם כ' וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר. ז"א דמירי דביטל את רשותו לגמרי עד כדי שלא נשאר לו רשות כלל. ורק משו"ה נחשב לאורח אצלם, אבל אם באמת לא ביטל לגמרי ועדיין נשאר לו רשות כגון באופן [שכ'

אורח, משא"כ כשמוציא מביתהן אפי' שמשתמש בחצר אין כאן מישקל רשותא דאי"ז סתירה לביטולו ושפיר נקרא אורח. ולדברינו צ"ל דמביתו מכיון שהיה לו בעלות על ביתו לכן כשמוציא מביתו זהו סתירה לביטול וממילא אי"ז כאורח, משא"כ בחצר לא היה לו בעלות אלא שותפות וכשמבטל את חלקו המשותף בחצר נחשב שהוא שם אורח ואי"ז סתירה לביטול.

ואפ"ל באופ"א, דסיבת ההיתר לומר עליו שהוא אורח אי"ז מחמת שיתופו בחצר שיש לו חלק בחצר כמו כולם, אלא עצם זה שמוציא מביתהן לחצר, ז"א דכל היכא שמוציא מביתהן לחצר בזה נקרא אורח ואי"ז סתירה לביטול. וד"ז לכאן' משמע ברש"י לעיל כ"ז דכ' דבשלמא מביתהן אם הוא מכניס ומוציא איכא למימר כאינש דעלמא הוא, אבל מביתו חוזר ומחזיק ברשותו הוא. ולפי"ז סיבת ההיתר הוא מחמת דכשהוצאה היא מביתהן בזה נקרא אורח, משא"כ כשמוציא מביתו לחצר לא שייך לקרוא לו אורח ולכן הוא חוזר ומחזיק ברשותו.

והנה ברשב"א לעיל כ"ו כ' בטעמא דר"א דהמבטל רשותו ביטל גם את ביתו, דאסור לו להוציא מביתו לחצר דהו"ל חוזר ומחזיק ברשותו, וכנ"ל מרש"י. ומ"מ כ' הרשב"א דכשהחזיקו שם בני החצר מותר לו להוציא מביתו לחצר ואינו נקרא שחוזר ומחזיק ברשותו וחוזר מביטולו, מאחר שכבר החזיקו שם בני החצר. והביא הרשב"א דעת הראב"ד דכ' דגם לר"א דהמבטל רשותו ביטל גם את ביתו לאו לגמרי ביטל ביתו שיהיה אורח אצלם אלא משייר את דירתו אצלו ולכן הו"ל כמוציא מרשותו שלו לרשות חבירו.

דאינו אורח ואפ"ה מהני בו חזקה. צ"ל דמ"מ יחיד המבטל רשותו הוא בתורת אורח בכללותו, לכן אפי' שיש אופן ששם אינו כאורח מ"מ יחיד מוגדר שהוא בתורת אורח ושפיר מועיל חזקה באורח. משא"כ ברבים שביטלו יחיד כיון דאף פעם אינם נעשים אורחין אצל היחיד ומהי"ט תמיד אצלם הוי מישקל רשותא, משו"ה גם חזקה לא תועיל שם, כיון דאין אצלם האפשרות להיות בתורת אורח.

ובאופ"א אפ"ל דהרי ההבדל בין ביטול עם חזקה לביטול בלי חזקה הוא דהחזקה גומרת את הביטול, והיינו דהמבטל רשותו לרבים גם אחרי הביטול הרי יכול לחזור בו מהביטול ורק לאחר שהחזיקו בחצר א"י לחזור כי זה כבר שלהם, ונראה סברא בזה דחזקה זה אומר שהם קיבלו את מה שנתן להם. וא"כ החזקה משלמת ומסיימת את הביטול. ולפי"ז מובן דיחיד שביטל רשותו לרבים דיש כאן ביטול גמור [המועיל גם לו וגם להם] לכן החזקה גומרת את הביטול. משא"כ ברבים שביטלו יחיד דאין כאן ביטול גמור [עכ"פ מבחינת התועלת, שהרי הם עדיין אסורין דאינם אורחין ורק הוא מותר]. לכן לא מועיל חזקה כי כל מהות חזקה היא שעיי"ז נגמר מעשה הביטול, וכאן שאין כ"כ ביטוי מעשי לביטול לכן גם חזקה אין. ואפי' דכן קיבל כאן את רשותם, אבל מ"מ כיון דהם לא אורחין ואסורין אזי הביטול מוגדר כפחות מועיל ולכן גם חזקה לא פועלת.

והנה יתכן לומר דרך מסויימת בהבנת החילוק בין יחיד המבטל רשותו לרבים לבין רבין המבטלים רשותם יחיד. דהרי מבואר בגמ' דיחיד נעשה אורח אצל הרבים ואין הרבים נעשים אורחין אצל היחיד, ובביאור הדבר אפ"ל

[הראב"ד] דמשייר דירתו בכה"ג לא יחשב לאורח. וזהו ממש כדברי הראב"ד הנ"ל [ודלא כרש"י והרשב"א הנ"ל] שהובא ברשב"א דסי"ל דאם ביטל לגמרי ה"ז ביטול ונקרא אורח, אלא דהכא מיירי שמשייך את דירתו ולכן הו"ל כמוציא מרשותו לרשות חבירו. ובאמת הראב"ד לא השיג כאן על הרמב"ם ומשמע דהכי סי"ל להלכה, וכנ"ל שזהו גם דעת הרמב"ם.

והנה במש"כ הרשב"א דלאחר שהחזיקו בני החצר מותר להוציא מביתו לחצר דאינו חוזר מביטולו. כ"ז ביחיד המבטל רשותו לרבים, אבל ברבים המבטלים רשותם יחיד דכ' במשנה דהוא מותר והם אסורין וכמבואר בגמ' דרבים יחיד לא הוו אורחין, ויעוי' ברשבא בדף ס"ט: שכ' דאפי' לאחר שהחזיק בחצר ג"כ אסורין וסיים שם הרשב"א ומיהו אע"פ שאינן אסורין אסורין. וכ"כ המג"א סי' ש"פ דלא מהני חזקה ברבים שביטלו יחיד, והו"ד במ"ב ס"ק י"ח. ועיי"ש בביה"ל דהוכיח מהרשב"א כהמג"א ודלא כהב"מ.

ויש לבאר מדוע זה שונה ממש"כ הרשב"א לעיל בדף כ"ו ביחיד שביטל לרבים דלאחר חזקה מותר לו להוציא מביתו לחצר, ואילו כאן ברבים שביטלו יחיד לא מהני להתיר להם ע"י חזקה שהחזיק.

וייתכן לומר בזה ב' דרכים, או דיחיד המבטל לרבים כיון דמוגדר כאורח לכן מהני חזקה, והסברא היא דאחרי דנקרא אורח מועיל בו חזקה, ואפי' דאפשר להקשות ע"ז דהרי גם ביחיד מצאנו אופן שאינו אורח ואעפ"כ מהני בו חזקה כמו באופן שביטל את ביתו דהתבאר

דהיחיד מעכשיו ואילך שייך אליהם ונטפל להם] רק בכה"ג נחשב לאורח, משא"כ רבים ליחיד דאינן אורחין ונשארים אסורין מחמת שאינם משתייכים אליו ואינם מצטרפים אליו. ב' דרך בעלות אחת יכולה להיות אורח משא"כ כמה בעלויות שונות א"א שיהפכו פתאום להיות כבעלות אחת בלבד. דהרי בנ"ד גם מה שהיה להם עד עכשיו גם את זה כבר לא יהיה להם דהרי עד עכשיו היו קבוצה של בעלויות שונות שלא עירבו, [ז"א לא קבוצה במובן החיובי של שיתוף אלא במובן השלילי ז"א דהם כמה בני חצר שלא עירבו] ומעכשיו והלאה דינם כאילו הם אחד בחצר שא"צ ע"ח, והיינו דנהפכים מרבים ליחיד, זה א"א שיהיה. ולכן אינם נעשים אורחין ליחיד. ובעצם ב' סברות אלו הם או שהבעיה מצד היחיד שא"א להטפל אליו (סברא א'), או שהבעיה מצד הרבים שהם כמה בעלויות נפרדות שא"י לההפך לבעלות אחת [סברא ב').]

ולפי"ז מובן מדוע רק יחיד המבטל נעשה כאורח, משום דאצלו כל מהות הביטול זהו מה שמצטרף אליהם, דמעכשיו הוא שייך אליהם ושפיר שייך לקרוא לו אורח שהוא כעת כחלק מהם וכחלק משיתופם. וכמו"כ זה בעלות אחת המצטרפת לשיתוף. משא"כ רבים שביטלו רשותם ליחיד לא שייך לקרוא להם אורחין שהרי אין להם באותו רשות לא שייכות ולא השתתפות לא ברשות עצמה ולא מאותו אחד. ועוד דכעת הם נהפכים מ כמה בעלויות לבעלות אחת בלבד, דכ"מ שיש כאן מחמת הביטול הוא רק שינוי דינם מרבים הדורים בחצר ליחיד הדר בחצר דעי"ז אותו אחד מותר ברשותו, ועכ"פ בני החצר עצמם רק נהפכו

כך. דהנה ביחיד המבטל לרבים הרי אותם רבים כן עירבו, אלא דאותו אחד שכח לערב עמם ומחמת כן הוא אסור ואוסר עליהם, והנה כעת באים חז"ל ואומרים שיוכל לתקן את שיכתו ע"י שיבטל להם את רשותו, וכאן יש לבאר מה עושה הביטול, ואפ"ל כך [וכעי"ז כ' בדרישה ס' ש"פ סק"א] דהביטול שאומר רשותי מבוטלת לכם זה אומר שמעכשיו ואילך הוא שייך אליהם, ז"א דהביטול עושה אותו כמי שנטפל לאותם בני החצר שכן עירבו, וזה כאילו שמצטרף כעת לקבוצתם שהרי הם קבוצה של כמה בני חצר שכן השתתפו בעירוב, וכעת שמבטל להם את רשותו הוא כמצטרף אליהם.

כ"ז ביחיד שביטל לרבים, אבל רבים שביטלו רשותם ליחיד כאן א"א לומר שמשתייכים אליו או נטפלים ומצטרפים אליו, שהרי אין לאותו אחד שום שיתוף כי אין שם איזה קבוצה שהשתתפו בעירוב וכיוצ"ב, ואדרבה גם את מה שעד עכשיו עוד היו בהגדרה של רבים גם את זה כבר לא יהיה להם אחרי הביטול, דעי"ז שמבטלים את רשותם לאותו אחד ממילא מתבטלים מלהיות רבים ונהיים לאחד, דזה נחשב כאילו כולם הם כמו דייר אחד בחצר שדינו שא"צ ע"ח, וא"כ אין שם איזה קבוצה להצטרף או אפי' להשתייך ולהטפל, אלא כ"מ שיש זהו שינוי דין דעד עכשיו הם היו רבים שלא עירבו ומעכשיו הם כמו יחיד שדר בחצר שא"צ ע"ח.

[**וא"כ** יש ב' סברות שונות ברבים המבטלים מדוע אינם אורחין אצל היחיד. א' דרך כשהמבטל נטפל למבטל דנהיה כחלק ממנו וכחלק משיתופו בעירוב [וכמו יחיד אצל רבים,

ס"ד. אמנם בביה"ל הביא דעת אבהעו"ז והדרישה, ושכן מבואר בריטב"א דיחיד אצל יחיד כן נעשה אורח.

ואולי אפ"ל דזה תלוי בסברות הנ"ל מה יסוד הטעם דרבים אינם אורחין אצל היחיד, דלהרשב"א והשו"ע דסי"ל דגם יחיד אצל יחיד אינו אורח, ע"כ דסי"ל דלעולם כל היכא שהמבוטל הוא יחיד א"א להיות אצלו אורח, בין כשהמבטלים הם רבים בין כשמדובר ביחיד, [וכפי שהתבאר לעיל דהבעיה היא מצד אותו היחיד] דסו"ס כשהיחיד מקבל את הרשות א"א להקרא אורח שלו, כי אורח פירושו שהוא מצטרף ומשתייך ונטפל לאותו רשות שמארחת אותו, ואילו אצל היחיד דלא משתייכים ולא מצטרפים אליו א"א להקרא אורח.

אבל הריטב"א והפרישה ואבהעו"ז דסי"ל דיחיד אצל יחיד כן נחשב לאורח, משום דסי"ל דהבעיה ברבים מול יחיד לא מחמת שאין להם כלום שאינם מצטרפים ומשתייכים אליו, אלא מחמת שהם נהפכים מרבים ליחיד, [וכפי שהתבאר לעיל דהבעיה היא מצד הרבים] ז"א רבים אינם נעשים אורחין כי א"א שכמה בעלויות שונות [שכל א' הוא בעלים בפנ"ע] יתפכו להיות בעלות אחת בלבד, משא"כ כאן ביחיד אצל היחיד דזה בעלות אחת שפיר יכולה להיות אורח אצל היחיד.

מרבים ליחיד, וכן שאין להם כל השתייכות לאותו אחד ולכן אינם נחשבים כאורחין שלו.

ואם כנים הדברים אפשר להבין ביתר שאת כמה סוגיות, וביניהם את החילוק הנ"ל דכ' הרשבא דביחיד שביטל רשותו, דלאחר חזקה מותר לו להוציא מביתו לחצר, ואילו רבים שביטלו רשותם ליחיד לא מהני להתיר להם ע"י חזקה שהחזיק. דאחרי שהתבאר היסוד דרק ביחיד שביטל רשותו לרבים דחשיב אורח מחמת שהביטול צירף ושייך אותו אליהם, לכן מהני חזקה דמה שהחזיקו בני החצר ברשותו שביטל עי"ז הביטול בא לידי מעשה ובוה נשלם הביטול, משא"כ ברבים שביטלו ליחיד הביטול לא משייך ומצרף אותם אליו, אלא רק משנה את דינם מרבים שנמצאים בחצר ליחיד הדר בחצר ותו לא מידי, וא"כ עד כמה שאין להם שום שייכות בחצר שלכן אינם נעשים אורחין משו"ה לא מועיל חזקה כי באמת החזקה לא תיתן להם כלום מאחר שאינם יכולים להיות אורחין.

ולפי"ז אפשר להבין עוד סוגיא. דהנה ביחיד המבטל ליחיד, כגון שיש שניים בחצר וביטל א' לחבירו, הרשב"א בעבוה"ק כ' [והו"ד במ"מ] דרק יחיד אצל הרבים נעשה אורח אבל לא רבים אצל היחיד ואפי' רבים אצל הרבים וכן לא יחיד אצל היחיד. וכ"פ בשו"ע סי' ש"פ

הרב שלום אלקובי

בענין ביטול רשות דרבים אצל היחיד דף ס"ט ע"ב

וברשי"י ע"ה ביאר דבטלו רשותהיכו במבוי לגבי חד מנהיכן ואפ"ג דאינהו אסורין להוציא מחצרותיהם למבוי רבנן נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין אהני ליה מיהא לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו וכלים ששבתו בבית היחיד. שבטלו רשותן אצלו דאיל"ה אסורי לטלטל בי. כדאמרינן במס' שבת פר' ר"א אומר אם לא הביא כלי וכו' [ק"ט ע"ב] ע"כ דברי רש"י.

ולכאורא העולה מסוגיא זו [לבד מהרבה ענינים שבה] דכמו דנקטינן במתני' בדף ע"ט דבגוונא דאחד שכח ולא עירב. דמבטל הוא את רשותו לגבי רבים. לכאורה כאן מיירי במקרה ההפוך דהרבים מבטלינן ליה להיחיד את רשותן [מחמת הגוי שגר כאן ולא חפץ בהשכרת רשותו]. ואולי נבאר כאן הדין באופן דבטלו הרבים ליחיד וכן הסברות בדין זה לפי כל שיטת הראשונים.

ובגמ' בדף ס"ט במתני' נקטינן דביטלו לו רשותן הרבים הוא מותר. [מביתו לחצר וכן מביתם לחצר] והן אסורין [אף מביתו לחצר].

ונקטינן התם בגמ' ואמאי נימא ליה דהו"ל אורחין ומשני ליה דחד הו"ל אורח לגבי רבים. משא"כ רבים אינם נעשים אורחים לגבי חד והינו דגבי יחיד המבטל רשותו לרבים, אמרינן דנעשה היחיד כאורח ברשותן של

איתא בגמ' דף סג. ע"ב דההוא מבואה דהוה דר ביה לחמן בר ריסתק אמרו ליה [היהודים שהיו גרים עימו באותו מבוי] השכיר לנו רשותך ולא רצה להשכיר להם. אזלו לאביי ואמרו ליה ואמר להם זילו בטילה רשותהיכו לגבי חד והו"ל נכרי וחד וקי"ל דיחיד במקום נכרי לא אסרינן ליה והקשו עליו דלכאורה ר"מ דנקטינן דיחיד במקום נכרי לא מהני לאסור הו"ל רק מכיון דלא הו"ל שכיח שגר אחד עם נכרי. משא"כ בגוונא דידן דהו"ל רבים אלא שמבטלינן רשותן לכאורה הו"ל שכיח ומשני ליה דזה דמבטלינן הרבה אנשים לאחד לא הו"ל שכיח. ומידי דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן אזל ר' הונא ברר"ד יהושע אמרה לשיטתיה קמיה דרבא א"ל רבא דלכאורא א"כ תקשי דבטלת תורת עירוב מאותו מבוי [ולעולם לא נצריך לערובן ע"ז]. ומשני ליה דמיירי דאחר הביטול ג"כ ערבו לאותו המבוי. ואכתי תקשי דיאמרו דיש ערוב עם נכרי [דהרבים רואים דהו"ל הרבה יהודים. המערבים עם נכרי ולא ידעו דבטילו כולם לגבי חד]. ומשני דמכרזינן ואכתי מקשי ליה רבא דהו"ל אכרזתא דדרדקי.

ומשום הכי נחלק רבא ע"ד אביי וס"ל דליזול אחד מהן. ויתחבר עם הגוי וישאל ממנו מקום לשים בו משהו מן דברו או חפץ ועי"ז הו"ל כשכירו ולקטו של הגוי דקימ"ל דבכהגו"ו הו"ל כאילו דיהודי גר ברשותו של הגוי עכ"ל הגמ'.

[דקימ"ל בגמ' דאחר שהחזיקו המבוטלים, אף אי הוציאו חפצים לא מבטלי ביטולין]. ומרש"י זה מוכח דלכאורא מיירי ביחיד קודם בחזקה. ואם בגמ' נאמר דרשיא וסיפא חד הוא אי"כ משמע דאף גבי רבים, והיינו סיפא הו"ל קודם חזקה ולא לאחר חזקה. וא"כ לכאורה עושה מדברים אלו דאחר חזקה יכלו להוציא מרשותן/רשותו לחצר. כיון דליכא הסברא דמשקל רשותא וה"ל חד ארעה הוא. ולא מטבטל ביטולן, וא"ש דברי רש"י ביחיד דלא מפיק דאי יפיק קודם חזקה הו"ל כמשקל רשותא ובטל.

ולכאורא צריך לבאר אמאי אחר חזקה ליכא הסברא דמשקל רשותא. ולכאורא דאחר שבטלו הרבים את רשותן ומשתמשים בה כדבאר רש"י נראים הם כלוקחין רשותם בחזרה... והו"ל ביטול לביטולים. משא"כ באופן דישנה חזקה והחזיק בה היחיד א"כ קרקע זו הו"ל בחזקתו. ואין הם יכולין להוציאה מחזקתו עד כמה דמוחזקת ליחיד.

[אולם] לכאורא צ"ב בסברא זו, דקי"ל דביטול אינו קנין גמור, וזה מוכח דאפשר לחזור מן הביטול וכו' וא"כ מאי שנא בין אם החזיק או לא החזיק אח"כ ובלא ג"ז יתפרש כחזרה מביטולים. ואי נימא דהו"ל חזקה לכל דבר וענין כבכל קנין שבתורה אי"כ אמאי לא הו"ל אורחים ובלא זה הו"ל שלו ולא של אף אחד אחר, וצ"ב.

ולפי"ז אפשר לישב את דברי רש"י התמוהין לכאורא מהגמ' בדף ס"ו. דביאר רש"י התם גבי ביטול רבים. דכ"מ דלא יכלים להוציא הינו רק מביתם משא"כ מביתו לחצר שרי להוא

הרבים ולכך יכל להוציא בין מביתו ובין מביתם לחצר. משא"כ בגוונא דידן אינם נעשין אורחין. וממליא יש לבאר דלא רק שמביתם אינם יכולים להוציא לחצר אלא אף מביתו אינו יכולים להוציא ולהכניס. וכ"ז אע"פ דהו"ל אחר הביטול כחד רשותא [רשותו ורשותן].

ונחלקו הראשונים בביאור דין זה ולכאורה יש לבאר כל שיטה ושיטה בפני עצמה.

רש"י ע"ה מבאר דכיון דאינם יכלים להוציא לא רק מרשותם אלא אף מרשותו דמשתמשי ליה ברשותו. הו"ל כמשקל רשותא. וכיוון דאינם נעשין אורחים אצלו והו"ל משקל רשותא אסירא אף בכהגו"ו.

ולכאורה עולה דסברת רש"י בזה דאינם נעשין אורחים היינו כיון דמשקל רשות. והינו דנראים הם כאילו נוטלים ולקוחים את רשותם שבטלו בחזרה ועי"ז מתבטל ביטולם הקודם.

ואולם לכאורה יש אולי לבאר ברש"י דכ"ז דווקא באופן דהו"ל לפני שהחזיק בה האחד. דאזי שייך ביה הסברא דמשקל רשותא. משא"כ גבי יחיד מיירי אחרי חזקה. וא"כ התם ליכא הסברא דמשקל רשותא אולם לכאורה זה אינו. כיון דמשמע אף גבי יחיד דמיירי לפי רש"י קודם חזקה כיון דהגמ' בסייט מקשה במאי שנא סיפא [דרבים אצל יחיד] מרישא [דיחיד אצל רבים]. ומשני דרישא וסיפא מיירי באותו גוונא. והתם ביאר רש"י ע"ה דהיחיד כיוון דאינו מפיק מרשותו כיון דהו"ל כאורח יכל להוציא מרשותו ולכאורא אי מיירי אחר חזקה אמאי ביאר רש"י דלא מפיק. אף אים יוצא מרשותו לכארא יהני דליכא סברא דמשקל רשותא אחר החזקה.

פירש דברו ועיי"ש שחילק בין רבים שבטלו ליחיד לבין יחיד שביטל לרבים].

והגאון ביאר וכעיי"ז איתא בחזו"א בסוגיין דלכארא מהני חזקתו של היחיד לכו"ע אף באופן דאיכא רבים המבטלים, אלא דגדר האיסור הוא דכל פעולה דלפני החזקה מבטלת את הביטול שלהם. מבטלת אף אחרי חזקה כיון דהו"ל איסור ומבטל את חזקתו ועיי"ש.

העולה מכל האמור דלכארא שיטת רש"י היא דאף אחרי חזקה אסורים הרבים כיוון דלא הו"ל כאורחים, וממילא משקל רשותא עיי" תשמישם שעושים בחצר. אולם כ"ז רק אחר חזקה דהו"ל חד רשותא אולם אם קדמו הרבים והשתמשו קודם החזקה בטל ביטולם. עיי" השתמשות זו [ואכתי יש אחרנים כהב"מ וכו' דמסתפקים לדעת רש"י אי אחרי חזקה אסורין להוציא או מותרים כיוון דרש"י לא פירש במפורש דינא דאחרי חזקה.

וברשב"א כתב לבאר גבי רבים המבטלים רשותם להיחיד "דהם אסורים ואפילו בשלו משום דלא נעשים אצלו כאורחין. וכ"ז אפי' אחר שהחזיק היחיד כיון דאינם מוצאים מרשות היחיד לרשות היחיד אלא מרשות היחיד לרשות המשותפת אולם אינם אוסרים על היחד אחר שהחזיק ואע"פ שאינם אוסרים אכתי אסורים, עכ"ל.

ולכאורה עולה דס"ל להרשב"א דהסברא שנאסרים הרבים להוציא מרשותו לרשותם. היינו כיון דאף דקימ"ל דאחר ביטול רשות [ואף דרבים]. הו"ל כחד רשותא. אולם בכהגו"ז [רבים המבטלים אצל

להוציא. ולכאורה לפ"ז אטי שפיר דמיירי לכארא אחרי חזקה וממילא אע"פ דלא הו"ל אורחם אכתי מותר להם להוציא כיוון דלא מתבטל עיי"ז ביטולם. ובמתני' דאסרי הו"ל קודם חזקה.

ואולם ברש"ש העיר על דברי רש"י בג' הערות דלכארא במתני' נאמר הוא מותר והן אסורין. דלכארא אמאי נקטינן שהוא מותר ומשמע דמותר הינו בין לפני חזקה ובין אחרי חזקה.

וכן ממה דנקטינן במתני' דהם "אסורין" בסתמא ולא פירשה לנו המשנה אי אסורין לפני חזקה דווקא או לאו.

וכן מזה דבין ברישא [גי יחיד המבטל] ובין בסיפא [אי רבים המבטלין]. נקטינן בלשון אסור או אסרינן. ולא חלקנו בלשנות משמע דכמו דברישא אסורין בכל גוונא [בין לפני ובין אחרי חזקה]. ג"כ בסיפא האיסור הוא בין לפני ובין אחרי חזקה והיינו לרבים המבטלים רשותן.

וממשיך הרש"ש ומקשה דלכארא לפיכ"ז תקשי על שיטת רש"י דס"ל דאחרי חזקה מותרים משום דהשימוש שלהם לא מבטל את ביטולם דכבר הוחזקה לו הקרקע ושוב אין לאחריים להחזיק בקרקע זו כלל. ואי במתני' לא שנא אחרי חזקה ולא שנא לפני חזקה [מג' השאלות של הרש"ש דכתיב הוא מותר וכן הם אסורין וכן ההשוואה בין הרישא לסיפא במטבע הלשון איסור]. דתמיד אסורים. א"כ צריך לבאר שיטת רש"י גבי דאחרי חזקה ומשני עלה בבית מאיר דלכארא קימ"ל לפי שיטת רש"י דחזקה באופן דישנם רבים המבטלים אצל יחיד. לא מהני החזקה, ולא

להכניס לרשות זו [המשותפת] דלא נעשו אורחים. אצל היחיד ולכאורא עולה דהר' יונתן משווה הסברא דחוכא והטלולא גבי רשותם למוצאים מרשותו ולכך לא נעשית אורחים ולכאורה כמו דלא שנא דאסורין להוציא מרשתם בין לפני ובין אחרי חזקה לכארא ג"כ [עד כמה דמשווה הריו"נ ביניהם]. דמוצאים מרשותו לזו החצר ולא שנא בין לפני ובין אחרי החזקה.

ולכאורא לענין אם מהני ליה חזקת היחיד אחר שהוציאו הרבים מרשותו/ מרשותם לחצר. צריך להסתפק דהריו"נ גבי יחיד המבטל אצל רבים ביאר דאסור ליחיד להוציא אחר שביטל לרבים משום דנראה כחוכה"ט שרועה לחזור בו. ואף שאינו יכול לחזור בו אי מיירי שהחזיקו הרבים. אפתי הו"ל כחוקה"ט ולכאורה בגוונא דרבים לא כתב הריו"נ דהו"ל כחוקה"ט אף אחרי החזקה ולכן אסורים אף אחרי חזקה.

ועלה נחלקו הב"מ ובמג"א, דלהמג"א ס"ל דאף אחרי החזקה אסורים והב"מ נחלק וס"ל דלהריו"נ אף אחרי החזקה מותרין כיון דלא ביאר בריונו"ת סברת חוה"ט גבי רבים.

וברמב"ם כתב לכאורא סוגיין בזה"ל בטלו אלו המערבין רשותן לזה שלא עירב הוא מותר שהרי נשאר לבדו. והן אסורין שלא נשאר להם רשות ואין אומרים שיהיה אורחים אצלו שאין רבים אורחים אצל יחיד, עכ"ל.

ולכאורה צריך להבין דברו דהלא הסברא שלא נשאר להם רשות הו"ל סברא להתיר ולא לאסור [דעד כמה דלא נשאר להם רשות הו"ל רשות אחת הוא] וא"כ אמאי

היחיד] כ"מ דעבדינן ליה [רבנן] כחד רשותא היינו רק לגבי היחיד ולכן מותר הוא להוציא. משא"כ לגבי הרבים מבאר הרשב"א הו"ל כמוצאין מרשות היחיד לרשות המשותפת ולכאורה משמע דלדבריהם לא נתבטל הרשות והו"ל כתרי ארעא לגביהם ומשוה"כ אסרינן ליה להוציא מרשות שלהם או משלו לחצר דהו"ל משותפת.

אולם כ"כ אף בריטב"א בדברו. וביאור דבר ע"י ה"בית מאיר". אלא שהוסיף על דבריו עוד מילה וכתב דכיון דמחזי כמוצאין מחצר היחיד לרשות המשותפת לכן אסרינן ליה וכו'.

עולה דלפי הריטב"א נוכל לכאר דבאמת לכו"ע הו"ל חד ארעא ע"י הביטול בין להיחיד ובין להרבים. אלא אצל הרבים ישנו חסרון אחר דמחזי כמוצאים לחצר משותפת ומשום זה גזרו רבנן דלא נעשים אורחים וממילא אסורין להוציא.

והעולה דנחלקו הרשב"א והריטב"א ע"ד רש"י דאילו לרש"י ס"ל דקודם חזקה נאסרים משום דהו"ל משקל רשותא ואחר חזקה נאסרים כיון דאכתי מבטל ביטולם, משא"כ להרשב"א ולריטב"א הו"ל כמוצאים לחצר המשותפת או דמחזי כמוצאים לחצר המשותפת ומשום הכי לא נעשין אורחים ואסורים בין משלו ובין משלהם.

ובר' יונתן ביאר דאסורים הרבים שבטלו להיחיד להוציא כיון דלא מבעיא מרשותכם לחצר שהרי סלקו עצמם מן החצר והרשות דיראה כחוכא והטלולא. וכן מפני החשד וכו' אלא אפי' מביתו איסורים להוציא

הם את מהות הביטול שבטלו קודם לכן. ואי נימא דנראים הם כאנשים מבחוץ דמשתמשים הם ברשות של חברם ברשות אכתי קימ"ל דאין נעשים הרבים כאורחים אצל היחיד ומשוה"כ נאסרים הם בכל גוונא.

אולם לכאורה בדברי הרמב"ם אפשר להעמיד דכ"ז הו"ל רק קודם חזקה ולא ביאר הרמב"ם מאי דינא אחר חזקה, וצ"ב ע"כ.

נקטינן דרבים דבטלו אצל היחיד דינא הוא דאסרינן ליה.

ואולי בעצם יש לבאר דס"ל להרמב"ם דכיון דאין להם רשות בעצם [דהו"ל חד ארעה ע"י ביטולם]. והם משמשים הו"ל מעשה ההשתמשות סתירה למעשה הביטול דהיינו דעי"ז אין להם רשות, וא"כ מה דאסרינן ליה כיון דבעצם מעשה ההשתמשות שלהם סותרים

הרב דוב אריה ווילנר

חמשה לגבי חד לא הוה אורחין דף ס"ט ע"ב

מבית שלהם לחצר שלהם, כלומר דלא אמרינן נסתלק לחצאי, אלא לא נסתלק כלל, ורק נתן גם להם רשות בביתו.

וא"כ אף כאן ברבים שביטלו חצירם ליחיד, אינם מסלקים עצמם כלל, ורק נותנים רשות גם ליחיד, ולכן מותר לו, כי הוא מוציא מביתו לחצירו, משא"כ להם אסור שהם הרי מוציאים מרשותו לרשות שלהם.

מיהו ק', דהנה הראב"ד הקשה על עצמו דלפי דבריו יש לאסור לאחרים להוציא מן הבית, דעכשיו הרי הבית הוא רשות משותפת, והחצר רשות שלהם בלבד. וא"כ הם כמוציאים מרשות משותפת לרשות המיוחד לאחד, כמו מחצר לבית, ומת' דאין איסור הוצאה מרשות משותפת, אלא דווקא בחצר, שמתחלק לכמה, שכל אחד משתמש כנגד פתחו, משא"כ בבית משותף הרי הבית משמש כולו לכל אחד.

וא"כ כאן ברבים שביטלו ליחיד, הרי מדובר שביטלו חצירם, ובחצר הרי כשיש כמה בעלים אסור להכניס לו מבית המיוחד לאחד.

מיהו י"ל, דכיוון שנתנו לו רשותם, הרי זה נחשב כאילו כל חלק וחלק בחצר שייך גם ליחיד שביטלו לו, וגם לבעל הבית הסמוך לאותו חלק, ולכן כשהיחיד מוציא הרי הוא מוציא לרשות ששייך לעצמו, משא"כ הרבים שיוציאו מביתו. הרי זה נחשב שמוציאים מביתו לרשות משותפת.

נתנו לו רשותו הוא מותר והן אסורין, וניהוי אינהו לגבי כי אורחין, חד לגבי חמשה הוי אורח חמשה לגבי חד לא הוה אורחין.

ומסביר רש"י (ד"ה והן אסורין) דכיון דמשתמשי בחצר וכו' הוה ליה משקל רשותא דחמשה לגבי חד לא דמו לאורחין. משמע בדבריו שסיבת האיסור הוא זה שהביטול מתבטל.

מיהו הרשב"א וריטב"א מסבירים דכשהם מוציאים לחצר הוי כמוציאים לרשות משותפת ונראה דכוונתם, דהוי כמו פלגינן, דלגבי הוצאה דיחיד נחשב שביטלו, אבל לגבי הוצאה דרבים אינו נחשב ביטול, דלא אפשר שיחשבו כאורחין כל כך.

והנה אפשר לומר ביאור נוסף ע"פ הראב"ד (לעיל כו.).

דהנה בגמ' לעיל כו. אמרינן דלר' אליעזר המבטל רשות חצירו רשות ביתו נמי ביטל, וביתו מותר להם, אבל מ"מ אסור לו.

ומסביר רש"י שם, דלגבי דידהו נחשב כאורח, ולכן מותר להם להוציא מביתו, מיהו לגבי עצמו כשמוציא מביתו הרי זה משקל רשותא ואוסר עליהם.

אבל הראב"ד שם מסביר (מביאו הרשב"א) דלא סילק עצמו מביתו כלל, ולכן אסור לו, מיהו מ"מ מועיל ביטולו להתיר להם, משום דנתן גם להם רשות בביתו, ונחשב שמוציאים

הרב אלעזר קניג

ביטול רשות דף ס"ט ע"ב

לבטל לכל אחד ואחד כי היכי דלגבי בית ס"ל דמאי דלא פריש לא בטיל ה"נ למאן דלא פריש לא בטיל וכולן אסורים, ועי' גאון יעקב (ע' ע"א ד"ה דהוה ומית) שהקשה במאי ליסר עליה אי בחולקא דחבריה הא עירב בהדיה ואי בחולקא דאתוסף השתא לדידיה אתוסף ודידיה אדידיה מי קאסר, ובאמת ברבינו פרץ נקט כן להדיא וז"ל (כו: ד"ה צריך) צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד פי' דאם לא היה מבטל אלא לאחד לא היה מותר אלא לו וצ"ב במאי פליגי.

עוד צ"ב דאיתא התם במתני' (סט:): דברבים שבטלו ליחיד הוא מותר והן אסורים דלא כביחיד שביטל לרבים שהוא מותר להוציא מביתם ומבארין בגמ' דיחיד נעשה אורח אצל רבים ואין רבים נעשים אורחים אצל יחיד וצ"ב למה רבים לא נעשים אורחים אצל יחיד וביותר דבעבודת הקודש להרשב"א (ש"ד ס"ז) סובר שאף יחיד לא נעשה אורח אצל יחיד וצ"ב (ועי' תוס' ס"ד בהא דחופת רש"י דמשמע שיחיד נעשה אורח אצל יחיד ועי' ריטב"א שם)

עוד צ"ב דהנה השו"ע (שפ"א א) לענין חזרה מהביטול נקט, המבטל רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר בשוגג אינו אוסר במזיד אוסר ופירש המג"א דלהכניס מותר אא"כ ביטל אף רשות ביתו, והכוונה כמו שהגיה המחצה"ש שאין היתר להכניס דהא ודאי עובר איסור בהכנסתו אלא גרס' אם הכניס מותר, וביאור דבריו כתב שחזרה מהביטול היא ע"י

א. מהו ביטול

אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב ביתו אסר מלהכניס ומלהוציא לו ולהם, ובגמ' דייקנן דחצירו שריא, ומוקמינן בביטול רשות חצירו ולא ביטל רשות ביתו, ומתני' כרבנן שהמבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל, והנה יש לדון מהו ביטול ומה הוא פועל בחצר, והנה לקמן עא. במח' ב"ש וב"ה האם מבטלין בשבת מוקמינן דב"ש שסוברים שאסור לבטל בשבת, הוא משום שסוברים שביטול רשות הוא מיקנא רשותא ומיקנא רשותא בשבת אסור, וב"ה סברי אסתלוקי רשותא בעלמא ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי, משמע דב"ה סוברים שביטול הוא סילוק, ולכאו' לפי"ז לא מובנים הגמ' בדף כו: שמעמידה במח' רבנן ור"א כשתמיצי לומר לדברי ר"א אין צריך לבטל לכל אחד ואחד לדברי רבנן צריך לבטל רשותו לכל אחד ואחד ואם ביטול הוא סילוק מה שייך להסתלק מיחיד הרי הסילוק הוא כלפי המסתלק ואם הוא מסולק הוא מסולק לכולם ואם הוא לא מסולק הוא לא מסולק כלל

עוד יש להבין שם, דבשלמא אם ביטול הוא קנין וכחזינן שמקנה בעין יפה לר"א שמקנה גם את ביתו וגם את החצר א"כ מקנה גם לכל בני החצר אבל בסילוק מה שייך בעין יפה מסתלק

עוד יש להבין, בגוונא שמבטל לאחד כתב רש"י (שם ד"ה ה"ג) בא"ד ולרבנן צריך

בזה דעיקרו שלא ישמשו המבטל והזוכה כמקדם אלא שיהיה אחד בעלים והשני אורח, בביאור דברי קדשו נראה דהביטול עניינו אינו הקנאה גמורה ואינו סילוק גמור אלא העמדת מצב החצר שלא ישמשו כמקדם אלא שיהיה אחד בעלים והשני אורח דהיינו שהמבטל על ידי הביטול מטפיל את עצמו בדירוריו לבני החצר ולב"ש שזה כמעשה קנין אסור לעשותו בשבת אבל ב"ה למדו שזה צורה של סילוק ולכן מותר בשבת וכיון שמטפיל את עצמו יתכן מצב שמטפיל את עצמו כלפי אחד מבני החצר ולא כלפי כולם ושפיר מובן הא דרבים לא נעשים אורחים אצל יחיד היינו שרבים לא נעשים טפילות ליחיד ונחלקו הראשונים האם יחיד אצל יחיד נעשה אורח ושפיר יש לכאור בזה את דברי רש"י שאסר לטלטל בביטול לא' אף לאותו אחד דכיון שאין המבטל נטפל לגמרי לבני החצר א"כ הוא נשאר כאן כלפי האחרים ואוסר דהא אינו מעורב עמהם אבל ר"פ למד דכלפיו מיהא אין מה שיאסור עליו

גבי חזרה מהביטול נמי פליגי דכיון שלא נסתלק לגמרי מהחצר והו"ל אורח באיזה אופן חשוב חזרתו חזרה האם בהשתמשות שמראה כאינו חפץ עוד בביטול ואז רק בהכנסה לחצר חוזר מביטולו או באיסור שבת וכלשון החזו"א שרוצה להשתמש בתועלת הביטול ואז מראה כאילו הוא דייר כשאר בני החצר ובטל בטולו

ב. בטעם הביטול

נחלקו ר"י ושמואל האם מועיל ביטול מחצר לחצר והאם מהני ביטול רשות לחורבה ופירש"י אין ביטול רשות בורבה דלא שרו רבנן

השתמשות בחצר וכמכניס מהחצר לבית אינו חשוב השתמשות בחצר ולכן לא הוי ביטול אבל בתוס' (סח: ד"ה והוציאו) נקט שכשעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול הוי חזקה ולכן אפי' אם הכניס מהחצר הוי חזרה מהביטול (ועי' משנ"ב שפ"א סק"א)

ויעו"ע ביאור הלכה (שפ"א א' ד"ה המבטל) שהביא דעת יד אפרים שאף בהוציא בע"ש הוי חוזר מביטולו ומשמע שהביאה"ל פליגי ולכאו' תלי בהנ"ל

עוד יעו"י משנ"ב (שם סקכ"ב) שכשביטל גם בית וגם חצר אסור לו להוציא מהבית לחצר דהוי חזרה מהביטול והחזו"א (פ"א י"ט) פליגי עליה דרק כאשר משתמש בתועלת הביטול הוי חזרה ולכאו' נמי תלי בהנ"ל דלביאה"ל הוי השתמשות ולחזו"א הוי מצד איסור ולא יעביד איסור אך א"כ המשנ"ב יסתור את דבריו במחלוקת הנ"ל עם היד אפרים גבי ע"ש ונראה דע"ש שאני דס"ל לביאה"ל דעדין דין הביטול לא חל.

ויצ"ב מהו הנידון האם חזרה היא ע"י איסור או ע"י השתמשות.

יעו"ע משנ"ב סק"א שאחר שחזר מביטולו יכול לחזור ולבטל ומקורו ברבינו יונתן כ"כ בשעה"צ, והחזו"א תמה עליו דהא בתוס' (סט. ד"ה הוציא) ס"ל דלא מהני עוד ביטול וכ' לכן נראה לדינא דלא מהני ביטול באותו היום דלא כהמשנ"ב וצ"ב.

והראוני בחזו"א שמאיר אור לסוגית הביטול, ז"ל (צ"א ג') ולא שייך החזקת רשות

דהנה לעיל נחלקו הראשונים בדעת רבנן שסוברים שצריך לבטל לכל אחד ואחד האם הוא כשביטל לאחד מהני ביטולו לאותו פלוני או שלא מהני ביטולו כלל שברש"י משמע שלא מהני בטולו כלל, עד שיבטל לכולם דכתב שם (כו: ד"ה לא נצרכה) דלמאן דלא פריש לא בטיל וכולן אסורים אבל רבינו פרץ שם נקט שלאותו שבטלה לו מותר לטלטל, ומסבירים האחרונים לפי"ז את סוגיא דידן שכאן נסתפק אביי האם הביטול חל כשהוא מבטל לכל אחד ואחד או אינו חל אלא כאשר ביטל לכולם ולפי"ז הקשה לו אביי מהברייתא אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב ומיירי ודאי דעירב עם עוד אחד ומהני מה שנותן לאחד שעירב היינו להתיר לאותו אחד שעירב ולפי"ז יש לדקדק ברש"י ד"ה אחד שלא עירב ז"ל כגון ג' דיורים בחצר השתים עירבו והשלישי לא עירב מבטל לאחד מן המערבין ומותר דהא בהדי חבריה עירב אלמא א"צ לבטל אלא לאחד דכולהו הוו כחד, נקט רש"י מבטל לאחד מן המערבין ומותר משמע שרק הוא מותר ולא האחרים בהדיה וכמו שנקטו האחרונים

אך העירני ראש הכולל שליט"א דלא משמע כן מהמשך דברי רש"י שכתב אלמא אין צריך לבטל אלא לאחד שמשמעותו שמבטל לכולם דלדברינו הול"ל די כשביטל לאחד.

והנה הרמב"ם בהביאו את סוגייתנו כתב וז"ל (פ"ב עירובין ה"ד) אחד שעירב אינו מבטל רשותו לאחד שלא עירב ובהשגות אמר אברהם והוא שמת השלישי שעירב זה עמו אבל אם הוא חי צריך לבטל לשניהם היינו דהוקשה לו מסוגיין וכן הקשה המגיד משנה דהרי בגמ' הקשה אביי מהברייתא על רבה

ביטול רשות אלא בחצר שלפני הבית דאקילו בה רבנן דהוי עיקר תשמישתייהו התם.

ונראה דכאן שנה לן רש"י טעמא דביטול דבעצם רבנן תקנו עירוב אך גם למי שלא עירב עדין לא נתנו לו אפשרות ע"י ביטול וזה משום שעיקר תשמישתייהו בחצר תקנו למען בני החצר אבל בחורבה או לחצר אחרת שאין כ"כ חשיבות נח' ר' יוחנן ושמואל דר"י ס"ל דגם בזה תקנו ביטול ושמואל סובר שלא תקנו.

ובזה יובן לכאור' גם דברי שמואל (סו.) כל מקום שאוסרים ומערבין מבטלין מערבין ואין אוסרין אוסרין ואין מערבין אין מבטלין דלכאור' לא מובן למה הצריך דוקא אוסרין ומערבין ולדברינו אין זה סיבה אלא שעלה קאי תקנת חכמים של הביטול דבמקום שתקנו עירוב היינו מקום שאסרו זע"ז וגם יכלו לערב כשלא עירבו תקנו להם ביטול אבל מקום שלא יכלו לערב או שלא אוסרין לא נחתו רבנן לתקן להם ביטול.

ג. אי צריך ביטול לכל אחד ואחד

בעא מיניה אביי מרבה חמשה ששריין בחצר ושכח אחד מהן ולא עירב כשהוא מבטל רשות צריך לבטל לכל אחד ואחד או אין צריך א"ל צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד, מקשה תוס' הרי בברייתא דף כו: מובא להדיא שכשהוא מבטל אין צריך לבטל לכל אחד ואחד ותוס' מתרץ דלא שמיע ליה האי ברייתא וזה דוחק שלא שמע את הברייתא ובפרט אחר שבסוגיא שם קמבעי ליה רב פפא לאביי משמע ששמע את הברייתא ומתרצים האחרונים באופן אחר על קושיית התוס'.

וייעוי' שער הציון (ש"פ סק"ה) שנקט טעם אחר למה לא חל כלפי אותו שנתבטל לו משום שכיון שחבריו לא יכולים לטלטל א"כ אינו עירוב דעירוב כשמו ובעיניו שיהיו מעורבין ומחוברין כל החלקים ביחד משמע שלא הוא אוסר עליהם אלא השוכח אוסר עליהם וכיון שהם אוסרים גם אותו שבטלו לו נאסר.

ולכאוי' לפי הבנת הפרמ"ג יש להעיר מה שייך שהמבטל שביטל לאחד יבטל לכל אחד ואחד הרי כבר נסתלק ואין לו חלק בחצר והוא כבר לא אוסר ואיך יהני שיבטל וצ"ע ואולי לפי הנ"ל י"ל דכיון שאין סלוקו מהחצר לגמרי עדין יש לו אפשרות לבטל וכאשר יבטל לכולם יגרום שלא יאסרו זה את זה ועי' ערוה"ש (סק"ג) שנקט דמהני דהוי כחזור בו מביטולו ושוב מבטל לכולם.

ד. ביטול דלית ליה שריותא

בטלו לשנים שלא עירבו אוסרים זה על זה ואפי' הדר חד ובטיל לחבריה מ"מ אוסרים כיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר ויש להבין במאי יגרע מה שאין שריותא בהאי חצר ועי' ברבינו יונתן שלמד מדברי הגמ' שכאשר חמש מבטלין צריכים כולם לבטל ביחד דאם אחד יבטל כיון שלא מהני בטולו בשעת הביטול לא יהני גם אח"כ כדברי הגמ' כאן ובריטב"א הביא בשם רש"י שוב אינו יכול לבטל לחבירו זכות שנתנו לו אחרים.

נראה דיש כאן ב' מהלכים למה לא מהני, דרש"י למד שזכות שקיבל מאחר לא יכול להעביר הלאה, והרבינו יונתן למד

שאמר שצריך לבטל לכל אחד ואחד ואוקמיה רבה בדהוה ומיית ורק בכה"ג מהני כשמבטל לאחד א"כ הרמב"ם שפסק בה"ב המבטל רשות לבני חצר צריך לבטל לכ"א וא' היה צריך לפרש כאן שמבטל לאחד מהני רק בדמיית חבריה וכתב המגיד ואפשר שמך לו רבינו על מה שכבר באר למעלה שצריך לבטל לכל אחד ואחד, וצ"ע

אבל המרכבת המשנה מיישב את דברי הרמב"ם ע"פ הנ"ל דלמד שסוגיין היא לענין המבטל לאחד אי מהני הביטול לאותו שנתבטל לו או לא והרמב"ם סובר כאביי שמהני ליה הביטול ומה שכתב בה"ב הוא גבי כל החצר שאם רוצה לבטל לכולם צריך לבטל לכאוי'א ולא מהני במה שביטל לא'

וייעוי' רבינו פרץ שתי' על קושיית תוס' הנ"ל דהברייתא היא אליבא דרבנן דהא באה לפרש המשנה

במה שהבאנו לעיל בהא דביטל לאחד דלא מהני עד שיבטל לכולם וס"ל לרש"י שאסור לכולם יל"ד מי האוסר האם אותו השוכח שלא עירב שנשאר חלקו בחצר כלפי האחרים שלא ביטל להם חלקו או אותו שבטלו לו. ועי' פרמ"ג (אשל אברהם ש"פ סק"ב) שדקדק ברש"י כו: שהסיבה שלא חל הביטול משום דההאי חולקא לא חל עירובו של אתמול משמע שהוא האוסר ונפק"מ בזה שאם אותו אדם שבטלו לו ילך לביתו ע"מ שלא לחזור החצר תהיה מותרת וכן אם בטל לו בע"ש שהעירוב חל על אותו חלק יהני להתיר לכל בני המבוי אך נקט שמסתמת הפוסקים לא משמע כן ונשאר בצ"ע בזה.

שביטול הוא רק סילוק בעלמא ולא הקנה ליה מידי מה לו הביא לו בע"ש מה לי הביא בשבת בכה"ג לא הוי סילוק.

ויעזי' לח"מ פ"ב מעירוובין הי"ג שנראה מדבריו שהיתה לו הבנה אחרת דהא דלית ליה שריותא ולא ירדתי לסוף דעתו בזה

ה. מבטלין וחוזרים ומבטלין

בגמ' ס"ח ע"ב גופא רב אמר מבטלין וחוזרים ומבטלין ושמואל אמר אין מבטלין וחוזרין ומבטלים לימא רב ושמואל בפלוגתא דר"א ורבנן קמיפלגי דרבנן ור"א פליגי במבטל רשות חצירו אי רשות ביתו ביטל או לא ומפירש"י יוצא דבין לרב בין לשמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר ובהא פליגי דר"א שאף רשות ביתו ביטל א"כ הו"ל ביטול רשות מחצר לחצר דהא כבר אינו כאן ולרבנן שרשות ביתו לא ביטל הו"ל ביטול באותו חצר וחוזר ומבטל ולמסקנת הגמ' רב אשי אמר בדרבנן ור"א קמפלגי

ולכאוי' לדעת רש"י סוגיין אינה להלכה דהא פסקינן כר' יוחנן דמבטלין מחצר לחצר ורב ושמואל סוברים שאין מבטלין מחצר לחצר ולפי"ז קשה על הרי"ף שפסק כר' יוחנן, ומאידך פסק כאן כרב אשי שנחלקו במחלוקת ר"א ורבנן

ונראה דלרי"ף היה ביאור אחר בסוגיא דהא מציינו בראשונים שבארו באופן אחר מרש"י.

דהריטב"א למד שכשהגמ' מעמידה בפלוגתת רבנן ור"א, היינו בהא דאמר רבא שאין מבטלין וחוזרין ומבטלים

שהביטול צריך להועיל ואם אינו מועיל הוא לא חל

ונראה לכאור מחלוקתם בגדר הביטול דהרש"י למד שגדרו הוא סילוק וכאשר בטלו לו נסתלקו ממנו, אבל כיון שלא חל משום שעדין הוא אסור בגלל חבירו, א"כ לא מהני סילוקם ואין יכול להעביר זכותו כי אין לו מה להקנות, אבל אין ללמוד מכאן לביטול בבת אחת, אבל הרבינו יונתן למד שבביטול הסילוק עובד בצורת קנין, וכאילו מקנה לו את חלקו בחצר ועלה אמרינן שכיון שבעידנא דביטול לא הוה ליה שריותא א"כ ה"ה כשמבטלין חמשה לאחד, אם אחד יבטל לבד כיון שבעידנא דביטול לא חל לא מהני ביטול.

ועי' מאירי שלמד כרש"י ולמד מתוך כך שבשכח אחד ולא עירב וביטל להם רשותן ורוצים לחזור ולבטל לו כיון שהרשות הגיעה אליהם ע"י ביטול צריכים כולם לבטל בב"א, ולדברינו אין ללמוד כן מדברי רש"י, דרש"י רק למד שרשות הבאה לו ע"י סילוק אינו חוזר ומעבירה, אלא דקשה לדברינו א"כ באמת איך חוזרים ומבטלים לו את החצר וצ"ל דבהקנתם הם מחזירים לו את ביטולו וחוזר הדבר לקדמותו ושוב יכולים לבטל לו אפי' בזה אחר זה.

והנה השו"ע פסק שלא מהני אפי' בקני ע"מ להקנות וכתב הפמ"ג (משבצו"ז אות ד') ומסתברא אף בע"ש אי אמר ע"מ שלא נאסר כן אפ"ה לא מקני ליה מידי, ולכאור חידושו הוא כנ"ל דכיון שבע"ש ממילא לא פועל הביטול היה מקום לומר שכשנכנסת השבת הביטול יועיל אחר שהקנה ע"מ להקנות, קמ"ל דכיון

נסתלק לגמרי או לא דאם נסתלק לגמרי אף מהבית אף ר' יוחנן מודה שלא מועיל ביטול ומה שנקט ר' יוחנן שמועיל מחצר לחצר היינו רק בחצר הסמוכה לחצירו שיש להם אפשרות לערב יחד, ובהא מוקמינן פלוגתא דרב ושמואל במחלוקת ר"א ורבנן דרב סובר כרבנן שלא נסתלק מרשות ביתו ולכן חוזר ומבטל אבל שמואל סובר שנסתלק מרשות ביתו ובהא אף ר' יוחנן מודה שלא יחזור ויבטל דהו"ל כבן חצר רחוקה שלא מהני בו ביטול

משום דהוי כחוכא ובהא פליגי דרב דאמר כרבנן שלא נסתלק לגמרי א"כ לא הוי כחוכא כמו שמצינו שאדם נותן מתנה ע"מ להחזיר ולא הוי חוכא ה"נ לא הוי חוכא, אבל לר"א שנסתלק לגמרי מהא חצר ואפי' מהבית נסתלק הו"ל כחוכא, ולפי"ד אין כל סתירה לפסיקה כר' יוחנן דגם אחר שפסקינן כר"י לדעת רבנן שרשות ביתו ביטל הו"ל חוכא ולדעת ר"א לא הוי חוכא. **עוד** ביאור יש במאירי שגם לדבריו אין סתירה דביאר העמדת הפלוגתא כר"א ורבנן האם

הרב דוב אריה ווילנר

בענין כיוון שנאסרה דף ע' ע"א

כשלא בא היורש מ"מ אסור דכיוון דנאסרה למקצת שבת נאסרה לכל השבת.

ועוד צ"ב מאי טעמא דבביטול אין דין דכיוון דנאסרה נאסרה, כדנתיבא בברייתא (דף ע' ע"ב) וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות.

ולכאורה אפשר לומר, דלא בכל אופן של נאסרה אמרינן דנאסר למקצת שבת, אלא דווקא במקרה שבאים להתיר בשבת ע"י חידוש שמחדשים בשבת, כגון בשיירא שבתחילת שבת אין היתר במחיצות הללו, וע"י שבשבת בא עוד בן אדם יש שינוי בשבת שע"י באים להתיר, בזה דווקא אמרינן שלא מחדשים היתר בשבת, משא"כ בביטול רשות, דמחיצות שפיר מתירים, ואף בני החצר דאסרי אהדדי עירבו ביניהם, וכל האיסור הוא מחמת אחד שלא עירב, א"כ כשמבטל רשותו הרי מסתלק האוסר וממילא החצר מותרת, בזה לא אמרינן כיוון שנאסרה נאסרה והחצר מותרת.

ולפי"ז מובן דעת התוס' דה"ה אם אותו ששכח מת, כבר נסתלק האוסר, וממילא החצר מותרת, דדמי לביטול רשות, דלא אמרינן כיוון שנאסרה בכה"ג.

"ביאור דעת הרשב"א"

מיהו דעת הרשב"א צ"ב מדוע אינו כמו מבטל רשות, דאף דנאסרה למקצת שבת לא

"מחלוקת הראשונים"

בעי מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל. **ואומר** תוס' ומיירי כגון שבא היורש לדור שם בשבת, דאם לא כן אפילו ביטול לא בעי, מבואר בתוס' דמצד המורישי אין החצר אסורה.

אבל הרשב"א פליג אתוס', ואומר שאפילו לא בא היורש החצר אסורה, דכיוון דנאסרה למקצת השבת נאסר לכל השבת, ואין היתר אלא בביטול, וכי תימא הלך לשבות אצל ביתו מדוע אינו אוסר, התם לא כשהלך בשבת אלא מערב שבת.

"ביאור דעת התוס"

ולכאורה דעת תוס' צ"ב דהא לעיל י"ז ע"א מבואר דשיירא שחנתה בבקעה והקיפו יותר מבית סאתיים, דאינו מותר אלא אם יש ג' בני אדם, דהווי שיירא, ונחלקו רב הונא ורב יצחק במקרה שנשתנה בשבת כלומר שלושה ומת אחד מהם, שניים ונתווספו עליהם, אי שבת גורמת וכיוון שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת, ואם נאסר למקצת השבת נאסר לכל השבת, או דוירין גורמין והדין משתנה לפי כמות האנשים, ופסק שם תוס' כרב הונא דשבת הואיל והותרה הותרה, דתניא כוותיה בפרק הדר.

וא"כ צ"ב מאי שנא הכא דמת אחד מבני חצר, ואומר תוס' דאינו אוסר, (אם לא שירוש בא לדור ואוסר), ומדוע לא אמרינן דאפילו

אחד מהם, הרי העירוב שעירבו בטל, וא"כ אין האיסור רק מחמת אותו אחד ששכת, אלא מחמת כולהו, וכולהו אסרי אהדדי, ומשום הכי כשמת אותו אחד ששכח אינו מתיר, משום דעדיין כל בני החצר אסרי אהדדי, ואין היתר אלא ע"י עירוב, וכיוון שלא חל עירוב בתחילת השבת, אין לחדש בשבת היתר אלא אמרינן נאסרה, משא"כ כשדדים רק שניים בחצר, ומת אחד מהם דעכשיו אין מי שאוסר, בזה שפיר אמרינן דהחצר נותר ולא אמרינן נאסרה, משום דכבר אין סיבה לאסור, וצ"ע.

"גאון יעקב"

והנה הגאון יעקב מסביר בדעת הרשב"א דמת שונה מביטול, דבביטול הרי הוא מבטל רשותו לבני החצר ונסתלק סיבת האיסור, ולכן אין אומרים שנאסר לכל השבת, משא"כ כשמת ורשותו קיימת, אף דעכשיו היא קיימת ברשותו דירש דלא דר בחצר ומחמתו אין איסור בחצר, מ"מ יש דין נאסרה, משום דהרשות הזאת לא נסתלקה ועדיין היא אוסרת בחצר.

ולדבריו אין חילוק בין רבים שמת אחד, לשניים שמת אחד, דבשניהם יש עדיין את הרשות האוסרת, וממילא ודאי דנאסר לכל השבת.

אמרינן דנאסרה לכל השבת, ולכאורה אפשר לומר, דהרשב"א סבר דבכל עניין אמרינן דכיוון שנאסרה למקצת שבת נאסרה לכל השבת, ודווקא בביטול רשות יש תקנה מיוחדת דאפשר אפילו בשבת לבטל, ויחשב כאילו הותר כבר בערב שבת, (וראיה לזה דהא איכא כמה אופנים דלא מועיל ביטול, לשמואל כשאין גם אוסרין וגם מערבין, ואף לרבי יוחנן במקרה של שני בתים משני צידי רשות הרבים, מבואר דהוי תקנה מיוחדת שהביטול יתיר, ויש לדחות, דכשאין תקנה של ביטול אינו נחשב סילוק כלל, שהרי ממשיך לדור ולעבור בחצר, ולא הקנה באמת), אבל בכל מקרה אחר אמרינן דכיוון שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת.

"חקירה בדעת הרשב"א"

והנה יש לחקור בדעת הרשב"א, מה הדין בחצר שלא עירבו ודרים שם רק ב' בני אדם, דבפשטות נראה דאף בכה"ג אמרינן הואיל ונאסרה למקצת השבת נאסר לכל השבת, מיהו איכא למימר דאף הרשב"א מודה לסברא הנ"ל בדעת תוס', דבאופן דהאוסר נסתלק וממילא מותר, מתירים ולא אומרים שנאסר לכל השבת, ואף דהרשב"א אומר דכשמת אמרינן נאסרה, היינו דווקא בחצר שיש בו כמה בני"א דאסרי אהדדי, דהתם כששכח

הרב בנימין אלטמן

בגדר ביטול ובדין מחצר לחצר דף ע"א ע"א

שלא ישתמש בחצר מכח שיש לו זכות שם שמונע אחרים אלא רק כאורח בעלמא שאינו מונע אחרים.

ויצ"ב אם כל ביטול הוא הסתלקות מה שייך ביטול רק לא' מבני החצר דאיפלגו בהא אם בסתמא כוונתו לכולם, ומה שייך שיסתלק רק כלפי א'.

ולכאן מבוא' מזה דכיון שמה שנעשה ע"י הסילוק זה 'נתינת רשות' א"כ אזלי בתר דעתו למי נתכוון שיועיל סילוקו, ורק כלפיו חשיב שננתן רשותו, ואע"פ דסו"ס הרי נסתלק א"כ שיועיל גם כלפי האחרים צ"ל דסילוק לבדו אינו פועל כלום רק עם זה סילוק שמשמש כהיכ"ת לנתינת רשות [וזכר לדבר דאזלי' בתר דעתו מהא דס"ד (ע.) דיהני קני ע"מ להקנות].

וגדר הדבר שהסילוק גורם לנתינת רשות י"ל דענין נתינת הרשות הוא שחבירו יהיה בעלים ממלא מקומו, וזה ע"י שנסתלק עבור חבירו.

וכן מבוא' בדף סט: שאם ביטלו לשנים ל"מ שיבטל א' מהם לחבירו ופירש"י שכיון שהביטול לא התיר להם אינו יכול להקנות רשות זו לחבירו דהא לא קנייה, מבוא' שענין הביטול אינו ד' מציאותי שהמבטל נסתלק ואינו דר כאן, אלא עיקרו לעשות את חבירו לבעה"ב שהוא יהא הבעלים ושימושיו של המבטל יהיו

א. **הנה** גדר ביטול מבוא' בגמרא דב"ש סברי אקנויי רשותא הוא וב"ה סברי איסתלוקי רשותא בעלמא הוא, ובשי' ב"ה יל"ב דאע"פ שענין הביטול דומה להקנאה כמש"כ בדף סט: ישראל נוטל רשות ונותן רשות ובנכרי עד שישכור כיצד א"ל רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה ואי"צ לזכות ומשמע שזה ענין של נתינת רשות לחבירו מ"מ זה רק הנפעל מהביטול שמוסר לו רשותו אבל עצם מעשה הביטול הוא שמסתלק כדיבורו מהחצר.

ויצ"ב ענין סילוק זה והרי עדיין משתמש בביתו כבתחילה, ואף לד' המג"א שע"י ביטול ביתו מרבה עליו את דיורי בני החצר שיכנסו לביתו מ"מ הא ודאי שלא יכולים לסלקו, ומדוע הרי נסתלק, ובשלמא היכא שביטל רק חצירו בהא י"ל שאין דירת ביתו חשובה לאסור כדירים בחצר כיון דהרי אסור להוציא מהבית לחצר, אבל היכא שביטל גם רשות ביתו והחזיקו האחרים בביטול זה שמעתה אינו יכול לחזור בו ולשי' הרמב"ם לפי מה שביארוהו הגר"א הלח"מ והמשנ"ב מעתה מותר להוציא מהבית לחצר, א"כ במה נקרא שהתסלק [וע"ע ריו"נ רשב"א נו: וחזו"א].

ויצ"ל שבביטול משנה את צורת השתמשותו שאינה בתור בעלים אלא כאורח [כ"נ בחזו"א], והיינו שהרי הצורך בעירוב הוא שהבעלויות הוא משום שהבעלויות מחלקות רשות א"כ ביטול הוא ביטול מעלתו כבעלים,

בריטב"א דלא תקון רבנן ביטול אלא בחצר דשכיחי בה דירורין דאקילו רבנן משום דהוי עיקר תשמישתייהו התם ולהיות להם הרווחה לצורך תשמישי שבת [לכאן] כוונתו לאפוקי חורבה] והיינו שהתקנה רק היכא שנצרך לצורך השימוש הרגיל.

אבן כ"ז יתכן בשי' אביי אבל לרבא דל"מ ביטול בפנימית וחיצונה אפי' שאסרי אהדדי והביטול נצרך להתיר החצר צ"ב הטעם, ובמהרש"א מבו' דצריכותא דהאי תשמישתא לחוד היינו לרבא דוקא, וצ"ב מה גרע דתשמישתא לחוד.

דהי' אפ"ל דכל ענין הביטול דביטול מהני כלפי בן חצר זו שתחשב החצר כעומדת רק לשימוש ולא לזה שביטול ונסתלק אבל לבני חצר אחרת קשה לראות את החצר כמשמשת את בן חצר האחרת ולא בן חצר זו, אכן זה ק' דא"כ היאך מהני ביטול בית לר"א בסתמא ולרבנן אי פריש [וגם להו"א בדף כו: דל"מ בפריש היינו רק משום דבטלה דעתו אצל כל אדם שאינם רוצים לבטל הבית], וכן עדיין ק' היכא דעירובן בחיצונה ושכח א' מהפנימית דאם מבטל את דריסת רגלו לחיצונה הוי מחצר לחצר והתם ל"ש טעם הנ"ל, וכן בדף סח: מבו' דיל"פ טעמא דשמואל דאין חוזרין ומבטלין משום שבביטול נסתלק והוי כבן חצר אחרת ואין מבטלין מחצר לחצר, ולכאן' בהא לא יתכן טעם הנ"ל ובפרט היכא שלא ביטל רשות ביתו רק חצירו [לד' הגמ' אנה דאמרי אפי' לרבנן... מאי דבטיל מיהא איסתלק לגמרי] מדוע שלא יועיל לבטל עבורו חצר [ואכן בחזו"א כ' כן בטעמא דרבא דלהכי ס"ל דטעמא דאין מבטלין משום חוכא], וכן ק'

רק כאורח, ולכך כל עוד לא חל היתר הביטול חשיב שלא זכה בו לגמרי.

וכן החזקה על הביטול כ' ריו"נ דא"י כחזקת קרקע שהם בגוף הקרקע, והיינו דהכא החזקה היא דהוה רשותו לענין שיחשבו ב' הרשיות תחת בעלותו ללא חילוק בעלות, וזהו שכ' תוס' דהחזקה היא ע"י עשיית ד' שהיה אסור כהכנסה והוצאה דמראה בזה שאין אצלו חילוק רשיות, והיינו דזה מה שעושה הביטול.

והנה לרש"י חזקה מבעו"י לא מוכחא, דלא מוכח שמוציא בתור בעלים שהרי גם ל'אורח' מותר להוציא מבעו"י, ובשי' הטור דמהני מבעו"י י"ל דמ"מ כוונתו להוציא כבעלים וסגי בכך בכדי להחשיב את שמו על המקום כיון דא"צ קנין גמור שמוכיח בעלות ממש, ובביה"ל נסתפק דילמא להטור הוי כקנין גמור בקרקע ולכך מהני מבעו"י וא"כ ה"ה שאר קניני חזקה יהנו.

ב. שי' שמואל שכדי שיהא ביטול בעי' אוסרין ומערבין, ומה דבעי' אוסרין לאפוקי מחצר לחצר, ופירש"י דלא תיקון רבנן ביטול רשות אלא היכא דאסרי אהדדי, וצ"ב טעם הדבר, והנה שמואל סובר ג"כ דאין ביטול בחורבה ובגמ' קעביד צריכותא דמחצר לחצר יותר מסתבר שלא יועיל ביטול דהאי תשמישתא לחוד והאי תשמישתא לחוד אבל חורבה חדא תשמישתא, והטעם שבאמת לא מועיל פירש"י דלא שרו רבנן ביטול רשות אלא בחצר שלפני הבית דאקילו בה רבנן דהוי עיקר תשמישתייהו התם, ובפשטות מבו' שהביטול הוא קולא שחידשו חז"ל היכא שזה נצרך ומחצר לחצר אי"ז כ"כ נצרך וכן חורבה, וכן

הוי אין מערבין כלל וכלל אפי' ע"י שכירות ולכך גם ביטול לחוד חשיב להפוך המקום למקום מותר]. אולם אי"ז נר' שבגלל הגוי נחשב שה'מקום' אסור שהרי כשיבוא יוכלו לשכור הימנו וכמו אם נמצא כאן בער"ש, ויותר נר' שאין המקום נחשב לאסור אלא שחסר בידם את אפשרות העירוב דכשיבוא הגוי יתבטל עירובם.

והנה הרשב"א בי' דעת הראב"ד דלשמואל לא מהני ביטול ישראל דאתא בשבת כיון דהוי כיורש שלא יכול לערב מער"ש, ומבו' בדבריו דדמי דין זה לאתא נכרי בשבת דאין מערבין [מחמת הנכרי] אע"פ דהכא האין מערבין הוא באוסר ובאתא נכרי האין מערבין הוא בנאסרים [הישראלים] העיקר דביטול ל"מ היכא דאין מערבין, והנה התם ודאי ליכא חיסרון במקום דחשיב בער"ש אין מערבין כיון דהישראל הסייע דעתו ואינו עתיד לבוא [ובאמת צ"ע הרי הרשב"א לק' פו. הביא מהראב"ד דאמר' הותרה והיאך כ"כ בתור קושיא על הראב"ד דאין הותרה. וע"ע מש"כ ע: משחשיכה אוסר], ולכאו' מבו' דהגדר באין מערבין שזהו הוא תנאי בביטול, וכ"כ בדף ע. דכל האיבעיא ביורש הוא לשמואל דאין מערבין אין מבטלין. ונר' דגדר אין מערבין דלא מתחדשים דיני היתר חדשים אלא רק היכא שהיה כבר בפר' של היתר החצר ע"י עירוב תיקנו נמי ביטול.

[והריטב"א פליג דגם לראב"ד דוקא בנכרי דלאו בר עירוב וכיון שבא הנכרי מיד מתבטל העירוב ואפשר דלא ליבעי למיגר לן, וצ"ב כוונתו, ולכאו' הבי' דגוי עצם מציאותו היא מצב של איסור דעירוב ליכא וגם שכירות

דמבו' בגמ' דב' בתים בצידי רה"ר ל"מ ביטול דאין מערבין ופירש"י דהוי תרתי דגם אין אוסרין ומבו' דענין האוסרין הוא בער"ש ולטעם הנ"ל ק' הא כיון דעתה אוסרין ויש צורך בביטול מדוע ל"מ [וי"ל דדין הביטול נקבע בער"ש האם יהא לו אפש' ביטול].

והנאי דמערבין נמי צ"ב דהנה מבו' דכשהנכרי היה כאן בער"ש חשיב מערבין כיון דאם היה מתרצה להשכיר היה בידו לערב, ומשאי"כ כשבא נכרי בשבת אין בער"ש שום אפש' עירוב על זמן זה שבא הנכרי, ומבו' דאי"צ שבפועל יהא ביכולתו לערב [שהרי הגוי לא נתרצה] אלא שיהא לו כח ואפשרות לערב [אם יתרצה הנכרי להשכיר], וצ"ב מה תלוי הביטול בכח העירוב. וכן צ"ב שי' התוס' דלרב המנונא היכא דאי"צ תרתי אלא חדא מהני הביטול, וצ"ב הרי בער"ש היה נחשב לאין מערבין, ועוד א"כ גם כשלא מת אמאי לא נשכור הימנו ועתה יהא חדא.

ולכאו' אפ"ל דחז"ל לא רצו לחדש מציאות חדשה של היתר [וכהנ"ל דביטול אינו ד' מציאותי שנסתלק וכדמשמע סט: דביטול לשניים שלא חל ההיתר ל"ח שזכה לגמרי בביטול, דביטול הוא דין היתר] אלא אם היה אפשרות להגיע לה בדרך אחרת [של עירוב] והלכך כשהגוי עתיד לבוא [דמה"ט ל"א הותרה] נחשב מקום אסור ובכה"ג לא תיקנו ביטול. ולכך לתוס' היכא דבעי' תרתי שכירות וביטול נחשב שפועל ד' חדש להתיר מקום האסור, אבל כשבעי' ביטול בלבד בהא אפי' שבער"ש הי' אין מערבין מ"מ הוא אינו כפועל היתר למקום האסור ומהני [ובכ' בתים חשיב אין מערבין אפי' דהוי חדא, כיון דהתם בער"ש

את הפנימית ה"ז גופא מקשר אותה עם הפנימית שתשתדל עמה להעמיד צורתה הפנימית על מתכונתה בלי שתאסר על ידה.

וזהו דקאמר רש"י אין ביטול מ'בן' חצר זו ל'בן' חצר אחרת. וזהו 'תשמישתא לחוד' דאין שייכות בין בני החצר ואינם יכולים לפעול א' בשביל חבירו, וחורבה דלא קביע תשמישתייהו היינו דמש"ה לא נחשב שיש 'חיסרון' בחצר ששיך לומר שמעמידים החצר על מתכונתה.

ולשי' ריו"ח גם כשאננם מקושרים ממש שאוסרים זע"ז שייך ביטול, אולם בתנאי שיכולים לערב שבוה סגי שיהיו מקושרים לקבוע ענין החצר, ולכך היכא שגם אין אוסרין וגם אין מערבין דכלל לא קשורים זל"ז לא מהני ביטול, דענין אין מערבין הוא שאינם קשורים זל"ז [אכן בד' הרשב"א בשי' הראב"ד דגם כשחוזר וניעור וגם בישראל חשיב אין מערבין - לכאו' ל"ש לומר כן שאינם קשורים].

ובהא מב' מה ששייך ביטול על בית [לר"א בסתמא ולרבנן אי מפרש] ואי"ז בכלל מחצר לחצר [אע"פ דהאי תשמישתא לחוד] דכיון שבחצר עצמה אוסרים זע"ז ויכולים לבטל ולקבוע צורת השתמשות החצר בצורה הראויה אפשר נמי להכליל בזה את ביטול הבית שגם זה חלק מצורת הדיורים בחצר [ולא אמרי' שרק ה'חצר' נחשבת כצריכה תיקון אלא הגדר ש'דיורי החצר' צריכים תיקון]. או בנוס"א י"ל שביטול הבית מצטרף והוא חלק מעשיית הביטול והסילוק דהיינו שהסילוק אינו רק מהחצר אלא לגמרי מסתלק ואפי' מביתו [עיי'

אפשר שלא ירצה להשכיר, ומשאי"כ ישראל גם כשהגיע א' שלא עירב מ"מ נחשב עומד להיתר ולא מצב איסור, ולכך בגוי לאחר ששכרו הימנו חשיב שמתחדש היתר לאחר שהופקע בביאת הגוי]

אולם שי' התוס' דבעיא דירוש אלא גם לריו"ח כיון דלא היה בידו לבטל מבעו"י, וכ"כ (דף סה. בא"ג) גבי ב' בתים והקיפום מחיצה, והיינו דחיסרון זה שלא מתחדשים דינים בשבת הוא מוסכם גם לריו"ח, אלא דפליג היכא שהיה דין ביטול ומ"מ אין מערבין ולכאו' א"כ אין מערבין הוא גדר אחר דבעי' שיהא אפשר לערב, וצ"ב.

והנה משמע בכללא דשמואל שיש קשר בין התנאי דבעי' אוסרין להא דבעי' מערבין, וכן מפ' בגמ' דריו"ח מודה היכא דאין אוסרין ואין מערבין [כדפירש"י בב' בתים בצדי רה"ר] וע"כ דיש צירוף בין הדינים וצ"ב.

ג. **ואולי** הבי' בזה דביטול נתקן כתחליף לעירוב ולכך גדר הביטול הוא להעמיד את צורת החצר על מתכונתה ולסלק את האיסור שבה, ולכך היינו דוקא באותה חצר דשייך שבני החצר יקבעו את צורת החצר הראויה, אבל מחצר לחצר לא מיבעיא היכי שאינם אוסרים שכל חצר לעצמה לא נחשבת כמחוסרת תיקון אלא אפי' היכא דאוסרין ס"ל לרבא דלא שייך לקבוע את צורת החצר עם בני חצר אחרת שאינם שותפים עמה בעצה אחת לקבוע תיקון החצר, ואע"פ שהפנימית גורמת לחיצונה שתאסר מ"מ אי"ז משייך אותה לחיצונה, אבל היכא דאיכא סברא דלתקוני שתפתך ויש אחריות על החיצונה שלא תאסר

הביטול גם לבית ואפ' בלאו הא שמבטל גם את חצירו [ולא כהנ"ל] דכיון שיש שייכות בחצר סגי, אבל אי נימא דמבית לבית ל"מ לכו"ע כיון דחלוק תשמישתיהו היינו דגם ריו"ח דס"ל דאי"צ שייכות מודה דבעי' שלא יהיו חלוקים לגמרי א"כ לזה לא יועיל ששותפים בחצר [וגם לא מצטרף עם ביטול החצר] כיון דמ"מ איכא חילוק בין הבתיםותי' התור"פ אולי יל"ב דכיון דהחיסרון בביטול הוא בצירוף המקומות א"כ שייך שלענין החצר יחשב כמקום אחד ולענין בית האחר לא יחשב מצורף.

ולכאוי' משמע דהא דבעי' 'שייכות' למ"ד אין מבטלין מחצר לחצר היינו ג"כ מטעם זה כדי שיהא אפ' להחשיב למקום אחד, אך צ"ב א"כ מדוע כשפנימית מבטלת דריסת רגלה לחיצונה חשיב מחצר לחצר הרי מקום הדריסת רגל הוא בחיצונה. ואולי י"ל דע"י דזכות דריסת הרגל נחשבת כקיימת אצל הפנימיים וכשבאים לבטל דריסת רגלם היינו שבאים ליתן זכות שלהם ולצרף בין החיצונה לזכות הפנימית ובעי' שייכות בין ב' נכסים אלו.

ל' הרמב"ן בפסחים שמשלק דעתו מלדור שם ויהו כאילו דרים לברם].

ומש"כ התוס' סד. דביטול מבית לבית תליא אי מבטלין מחצר לחצר, היינו דוקא כשמבטל רק את ביתו, משאי"כ כשמבטל חצירו ויחד עם זה את ביתו.

אולם בתור"פ (סח:) גבי חופה דרש"י כ' דר"ת אומר דאפי' אי מבטלין מחצר לחצר מ"מ מבית לבית חמיר טפי, והק' ע"ז התור"פ דהא מבוי בר"א ורבנן דאפ' לבטל רשות ביתו, וצ"ב הא ע"כ יש לחלק כהנ"ל דשאני מהיכא דמבטל יחד עם חצירו, עוד צ"ב תירוצו דלענין בית האחר לא יועיל הביטול אבל לענין החצר יהני, וצ"ע ממנ"פ אם חל הביטול ונסתלק מביתו מה שייך פלגינן לענין החצר מלענין בית חבירו.

ולכאוי' מבוי בתור"פ דלא קשיא ליה למ"ד אין ביטול מחצר לחצר היאך אפ' לבטל בית והיינו דכיון שיש לו חלק בחצר שיכול לצרפו יחד עם חבירו סגי בזה שיועיל

הרב בנימין שטרנבוך

בענין חלון עגול

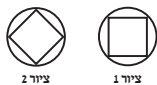
ה' ע"ו ע"א

לעדכן את החישוב כמו שעידכנו את חישוב העיגול כך צריך לעדכן זאת גם אבל על עצם הדין לא מצאנו לכאורה חולק.

והמגיד משנה העיר בזה וכתב שזה דבר פשוט ולכן לא הזכירו, אבל כיוון שגם הרי"ף וגם הרא"ש לא הביאו זאת והדבר אומר דרשני וביותר שהרמב"ם והרי"ף אין דרכם רק לכתוב חידושים כי אם לפסוק את מסקנת הגמ' ומה לי בכך שזה פשוט.

והב"ח בהגהותיו על הרי"ף רצה לומר דבדווקא השמיטו הפוסקים דין זה שהרי רבי יוחנן איתותב וא"כ איתותב בכליה.

ועוד כתב הב"ח שמאן יימר לן שהחלון המרובע שתוך העגול צריך להיות שהצד הישר יהיה למטה כזה¹ אולי מיירי שהזוית למטה כזה² ואז אפילו נכנס משהו תוך עשרה מהעגול נכנס גם

מהמרובע שהרי אין דין איך להעמיד את הפתח ד' על ד' ובאיזה כיוון, ועדיין צריך להבין שבגמ' לא מצינו שום חולק לר' יוחנן ומהיכא תיתי שלא לפסוק כמותו, גם אם יש קושיות בדבריו אחרי שהגמ' לא שאלה כן.

והיה נראה לומר פשט אחר למה הרמב"ם והרי"ף השמיטו, שלכאן יש לדייק בלשון הגמ' "ת"ר כולו למעלה מ" ומקצתו בתוך י" והלשון צ"ב שהרי אם מקצת מהחלון בתוך י" א"כ אין כולו למעלה מ" והלשון סותר

משנה "חלון שבין ב' חצירות ארבעה על ארבעה בתוך עשרה מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד", ואיתא בגמ' "א"ר יוחנן חלון עגול צריך שיהיה בהיקפו עשרים וארבעה טפחים, ושנים ומשהו מהם בתוך י' שאם ירבענו נמצא משהו בתוך י', ביאור הדבר שלא מספיק שהעיגול הוא תוך עשרה כדי לערב אחד, אלא צריך שגם חלק הריבוע שתוך העיגול גם הוא יהיה תוך עשרה.

הרמב"ם בהלכותיו פ"ג מעירובין ה"א כתב וז"ל חלון שבין שתי חצירות אם יש

בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר על זה והיה קרוב מן הארץ בתוך עשרה טפחים, אפילו כולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה או כולו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה אם רצו יושבי שתי החצרות לערב כולן עירוב אחד הרשות בידן ויעשו כחצר אחת ויטלטלו מזו לזו, ואם רצו מערבין שני עירובין אלו לעצמן ואלו לעצמן, היה החלון פחות מארבעה או שהיה כולו למעלה מעשרה מערבין שני עירובין אלו לעצמן ואלו לעצמן, עכ"ל.

נראה להדיא שהרמב"ם הביא רק את הדין שחלון עגול צריך שיהיה בו כשיעור כדי

לרבע בו, ולא הזכיר את הדין שצריך שהמרובע יתחיל כבר בתוך י', ואמנם למסקנת הגמ' לכאורה השיעור הוא אינו שני טפחים של העיגול תוך י', מכיון שהחשבון שלנו שונה מהחשבון של רבי יוחנן אבל לכאורה רק צריך

היה כזו הו"א מדוע הגמרא חזרה בה, ולפי הנ"ל נראה דאולי הא גופא היתה הו"א שיצטרכו שגם הריבוע שבתוך העיגול יהיה תוך עשרה, והמסקנא של הגמ' שלא צריכים את זה, ועל זה מביאים את התנו רבנן ששייך מצב שיהיה כולו למעלה מ' ומקצתו תוך ' וכמו שביארנו שקאי על העיגול, ואח"כ מביאים את רבי יוחנן שחולק ומצריך שהמרובע יהיה תוך ' ולא קיי"ל כרבי יוחנן בהכי.

ולכאוי' זה תלוי בנידון מהו הסברא שצריך ד' על ד' תוך ' , רש"י אומר בד"ה פחות מארבעה שממילא כבר יש מחיצה בין שתי הרשויות אם הפתח למעלה מ', וא"כ גם אם נכנס חלק מהעיגול הרי אינו פוסל את המחיצה, וא"כ אין כאן פתח בין שתי החצירות, אבל הרבינו יהונתן מבאר שהטעם הוא מטעם לא ניחא תשמישתיה, ואפשר לומר שאם חלק קטן נמצא תוך ' כבר ניחא תשמישתיה או אפילו בהכל או דווקא באותו חלק וגם זה כבר מספיק.

את עצמו מיניה וביה, וגם הרמב"ם והרי"ף תפסו לשון זו של כולו למעלה מעשרה ומקצתו למטה, בתוך עשרה.

ויצ"ל שהרמב"ם והרי"ף למדו שכולו למעלה מ' הכוונה הריבוע של הד' על ד' שבתוך העיגול ומקצתו תוך ' זהו החלק של העיגול, וזה הפשט בברייתא, ולפי"ז הברייתא אוחות שבאמת לא יצטרכו שחלק המרובע יהיה בתוך ' ודי במה שהעיגול יהיה בתוך ' אפילו רק משהו וזהו מקור הראשונים שלא לפסוק כרבי יוחנן גם בחלק הזה מדקדוק לשון הגמ', ומכיון שאם רבי יוחנן חולק על ברייתא בודאי ההלכה כברייתא,

ולפ"ז אפשר לומר שהגמ' שואלת שבבא אחת במשנה מיותרת ולא היו צריכים לכפול והגמ' אומרת שהיה איזה הו"א שממנה באו למעט ובביאור הגמ' רש"י מסביר שהיה לגמ' הו"א שכולו תוך ' בעיניו, והא מנלן שאם

הרב בנימין שטרנבוך

בדינא דהגבהת טפח בשיתוף מבואות דף ע"ט ע"ב

מעירובי חצירות, דהיינו למה בעירובי חצירות לא צריך שיהיה ניכר ובשיתופי מבואות צריך היכר ועוד מנא ליה להרמב"ם לומר טעם זה שאינו כתוב בגמ',

עוד יש לדקדק בלשון הרמב"ם שהוסיף וכתב ואם הניח הכלי "בחצר" ולכאן הדבר צ"ב שהרי שיתופי מבואות ניתן להניח בין בבית בין בחצר שבמבוי א"כ למה נקט דווקא בגוונא שהניח הכלי בחצר והרי ניתן להניחו גם בבית.

ונראה לומר שדקדק הרמב"ם לכתוב אם הניח הכלי בחצר משום שדווקא בכה"ג צריך להגביה טפח אבל אם הניחו בבית אין צריך להגביהו טפח, והטעם בזה נראה שהוא משום שבבית יש היכר שמניח לשם עירוב ובחצר אין היכר, ולכך כתב הטעם של כדי שיהיה ניכר, ולפי"ז נראה בדעת הרמב"ם שאין חילוק בין עירובי חצירות לשיתופי מבואות, ואין זה דין בשיתופי מבואות אלא דין בעירוב שמניח בחצר כיוון שבחצר אין הדבר ניכר, ולכן בעירובי חצירות שמקום העירוב הוא בבית ואי אפשר להניחו בחצר אין נפק"מ בהלכה זו, משא"כ שיתופי מבואות אפשר להניחם בין בחצר בין בבית והגמ' מדברת על החצר שהוא מקום ששייך רק בשיתופי מבואות ולא בעירובי חצירות, ואולי משום זה נטה הרמב"ם מהסבר של רש"י ותוס' משום שהבין דמיירי רק לענין

איתא בגמ' אמר רב יהודה חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח

וביאר רש"י ותוס' מימרא זו כשהוא מזכה להן צריך להגביה טפח, ובתוס' רצה להוכיח מכאן שהגבהה מועילה בטפח, ודחה דשאני שיתופי מבואות דרבנן תדע וכו',

ובראשונים הוסיפו תוספת ביאור דהא גופא קמ"ל שלא צריך ג' טפחים להגבהה כמו בשאר קניני הגבהה אלא מספיק טפח ומשום דהוי דרבנן

ולכאורה יש לדון האם שייך דין זה דווקא לגבי שיתופי מבואות דהובא רק לענין שיתופי מבואות ולא לגבי עירוב חצירות או דילמא זיל בתר טעמא דכיוון שגם עירובי חצירות הוא מדרבנן שייך להקל גם בעירובי חצירות להגביה רק טפח, אבל לכאורה המימרא של רב יהודה היא על שיתופי מבואות, וכן מתוס' שנקט הלשון שיתופי מבואות משמע דקאי דווקא על שיתופי מבואות, וצ"ע,

הרמב"ם ועוד ראשונים למדו פשט אחר בגמ' שההגבהה אינה בשעת הקנין אלא להיכר שהחבית עומדת לשם עירוב, דהנה הרמב"ם (פ"א הי"ז) כתב וז"ל ואם הניח הכלי בחצר צריך להגביה הכלי מן הקרקע טפח והוסיף הרמב"ם כדי שיהיה ניכר, גם לדבריהם צ"ב למה חלוק שיתופי מבואות

וייעוין משנ"ב שם (סקנ"א) ואפילו לדעת האומרים דהגבהה אינו קונה בפחות מג' טפחים הכא בערוב שהוא מדרבנן הקילו וסגי בהגבהה טפח, ובביאור הלכה שם ד"ה צריך הקשה לדעת הרמב"ם והגאונים במימרא דרב יהודה אפילו במקום דלא שייך זכייה והקנאה כגון במקום שהעירוב משל כולם צריך להעמיד הכלי שהעירוב מונח בתוכו במקום גבוה מן הקרקע טפח כדי שתהא מובדלת ומופרשת מן שארי כלים שבחצר א"כ לדבריהם יצטרך להגביה ג' טפחים, אך נקט דכיוון שיש דיעות בחו"מ סימן קצ"ח שכל הגבהה אין צריך אלא טפח א"כ בעירוב סמכין להקל.

שיתופי מבואות והוקשה לו מאי שנא עירובי חצירות משיתופי מבואות לכן ביאר כנ"ל דאין חילוק בין עירוב חצירות לשיתופי מבואות, אבל בכסף משנה כתב דלא כדברינו שאי אפשר לדייק שצריך להגביה טפח בחצר אבל לא בבית דמאי שנא, אמנם הראוני שהמרכבת המשנה כתב כדברינו.

והנה השו"ע בסימן שס"ו סעיף ט' נקט כפירוש רש"י והתוס' ז"ל אם אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם שפיר דמי ובלבד שיזכה להם ע"י אחר וכשזוכה בו צריך להגביהו מן הקרקע טפח, והביא דין זה אף בהלכות עירובי חצירות משמע שלא חילק.

הרב דוד טולנפלד

עירוב ושכירות ע"י אשתו של אדם דף פ' ע"א

בלא רגיל שאינו אוסר ובע"כ דפשיט"ל שתמיד צריך מדעת אשתו.

א. **מהוכחת** הגמ' מכופין בני מבוי לעשות לחי וקורה שש"מ שנוטלין שיתופן בע"כ מבואר שהדין שבני מבוי נוטלין שיתופן ה"ז מדיני שכנים שבמבוי כמו שמחוייב להשתתף בעשיית לחי וקורה ומשמע שדין זה שנוטלין שיתופן בעל כרחו זהו הדין שאשתו של אדם מערבת שלא מדעתו שהרי גם כשנוטלין בע"כ צריך דעת אשתו, ומהני משום שיכולה לערב שלא מדעתו וא"כ צריך לבאר מה הראיה מהמימרות שאשתו של אדם מערבת שלא לדעתו לאשת גוי שתשכיר שלא לדעתו והרי א"א לומר שאפשר מדיני שכנים לכפות את הגוי להשכיר וע"כ מהניא אשתו שהרי הרא"ש כתב להדיא בפרק הדר סי' א' שלא שייך למילף שכירות מעירוב והיינו שלא מהני לשכור בע"כ אף שאפשר לערב בע"כ עיי"ש, וכן יש להקשות שבתוס' כאן בד"ה רגיל כתב עוד ואף על גב דאסיקנא דאשתו של אדם מערבת שלא לדעתו אין ללמוד מכאן שתוכל לזכות לבני המבוי ולבני חצר לתת פת עבורם נהי דבשביל עצמה יכולה ליתן שלא מדעת בעלה אין לה כח לזכות לשכיניה שלא מדעתו ע"כ, וצ"ב שלכאור' מה דיכולה ליתן פת זהו משום שהוא אוסר על בני המבוי וזה עבור בני המבוי ובדברי תוס' שכתבו שבשביל עצמה יכולה ליתן פת משמע שאי"ז שייך לבני מבוי.

בגמ' ההוא טרוזינא (נכרי שומר כלי הזיין של העיר) דהוה בשיבכותיה דרבי זירא א"ל אוגיר לן רשותך לא אוגיר להו אתו לקמיה דר' זירא אמרו ליה מהו למיגר מדביתהו אמר להו הכי אמר ר"ל משמיה דגברא רבה ומנו רבי חנינא אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו כו' הכי אמר שמואל אשתו של אדם כו' מיתיבי נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף לא קשיא הא דאסר הא דלא אסר, הכי נמי מסתברא דא"כ קשיא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו רגיל אין שאינו רגיל לא שמע מינה לימא מסייע ליה כופין אותו לעשות לחי וקורה למבוי כו' ע"כ.

שיטת רש"י תוס' והרא"ש שאסר היינו שאוסר על בני המבוי לטלטל ומתנייתא דאין עירובן עירוב איירי בגוונא שהחצר בין שני מבואות ורגילה עם זה ולא עם זה, וכן כתב תוס' בד"ה רגיל שהא דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף שכופין אותו לעירוב היינו שאוסר עליהן מחמת שרגיל להשתתף עמהן, וכתבו עוד תוס' והרא"ש דבנוטלים בני מבוי בע"כ צריך דעת אשתו, וברא"ש בסי' ט' הוכיח זאת מדלא משני הא דבני מבוי נוטלין שיתופן בע"כ דמבואר דדוקא ברגיל היינו אפי' בלא דעת אשתו משא"כ במדעת אשתו אפשר גם

בסתמא כשלא שאלוהו או כשלא היה מעוניין מחמת שחס על ממונו וכדו' כל שלא פרט מהי סיבתו דבכה"ג לא נחשב שמתנגד בעצם לעשית העירוב ובמקרים אלו אשתו יכולה לקחת פת מהבית ולערב כמש"כ תוס' דבשביל עצמה יכולה ליתן ומטעם שיכולה להשתמש בכל צרכי הבית עבורה, והדין הנוסף הוא במקרה שבעלה אינו מעוניין בעירוב מכיון שרוצה לאסור על בני המבוי שבכה"ג אינו מסכים לערב כלל מממונו ואף לאשתו וכדלקמיה.

ו. **תוס'** בד"ה אתו לקמיה כתב וז"ל וא"ת ואמאי לא מייתי (להוכיח שאשתו של הטורזינא יכולה להשכיר שלא מדעתו) מדרב יהודה דאמר בריש הדר משמיה דשמואל שכירו ולקישו של נכרי נותן עירובו ודיו וכ"ש אשתו וי"ל דאשתו אאשתו נחא ליה לאתויי ע"כ, ובגליון הש"ס כתב הרעק"א בא"ד דאשתו אאשתו נחא ליה לאתויי, ק"ל ממימרא דשמואל באשתו קמייתרא כיון דנכר אמר בשכירו ולקישו מערבי' והיינו נמי ג"כ בע"כ דהא מייתי ליה לעיל (סדא) אההיא דלחמן בר ריסקת דלא רצה [לאגורי, רש"ש] וא"כ מכ"ש אשתו, והיה נראה מזה ראייה גדולה לפשוט ספיקא דתוס' לעיל דף ע' ד"ה יורש בסה"ד דאפשר דשכירו ולקישו רק דנכרי אבל לא דישראל דהוצרך שמואל לאשתו דהכא מיירי בישראל דזהו דוקא באשתו ולא בשכירו ולקישו ע"כ. מבואר ברעק"א דהכא בסוגיין שמהני ע"י אשתו של ישראל אי"ז מדין שכירו ולקישו כיון דבישראל ל"מ שכירו ולקישו אלא זהו דין מיוחד באשתו, וא"כ בע"כ דגם באשת עכו"ם מהני לא משום דהיא כשכירו ולקישו ואף אי לא יהני שכירו ולקישו יהני ע"י אשתו.

ב. **הגאון** יעקב כתב הא דאמר שמואל נוטלין בע"כ, ואמר שמואל המקפיד על עירובו אינו עירוב בעינא למפרקי ע"כ, פי' היאך נוטלין בע"כ והרי הוא מקפיד, ועוד כתב וכן הא דר' יודא ורבנן דלא תיקשי אדשמואל, פי' דפליגי לק' פא"ב האם אפשר לערב שלא לדעתו ואף לר' יהודה דשרי ה"ז משום דזכות הוא לו, אך כשלא ירצה לכו"ע לא יהני, ובגמ' שם אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה כו' ומשמע שם בגמ' ששמואל ס"ל שמתניתין שם איירי גם בחצר הפתוחה למבוי אחד והיינו אוסר דסוגיין וא"כ מ"ט בע"י התם לומר שהוה זכות וא"כ הוה לדעתו והא בלא"ה מהני ליטול בע"כ.

ג. **עוד** הקשה הרב שלמה בריןקמן שליט"א שבלשון הגמ' משמע שהחילוק בין אסר ללא אסר לא כתוב במפורש במימרא שבני מבוי נוטלין שיתופן בע"כ אלא שיש קושיא מהלשון רגיל שמדוייק רגיל אין שאין רגיל לא ומחמת הקושיא יש את החילוק בין אסר ללא אסר, והרי לכאו' החילוק בין אסר ללא אסר זהו ממש הדין רגיל אין שאין רגיל לא כיון שרגיל היינו אסר.

ד. **רש"י** כתב בד"ה ולא נשתתף, אינו רוצה ומתכוין לאסור עליהן, וצ"ב מהי כוונת רש"י שמתכוין לאסור ומ"ט לא סגי שאינו רוצה בסתמא כגון שמקפיד על עירובו שחס על ממונו או שאינו צריך את העירוב.

ה. **זנראה** בס"ד שב' הדינים בסוגיין שאמר שמואל אינם אותו הדין, שהדין שאשה מערבת שלא לדעת בעלה איירי כשבעלה לא אמר שמתנגד לעירוב אלא או

ויהא הביאור אשר יהא בכ"א מבואר שהאשה גרעה משכירו ולקטו.

וא"כ צ"ב מהו הטעם שאשתו של אדם מערבת או משכרת שלא לדעתו, והלא מדין שכירו ולקטו לא מהניא בין בישראל כמו שדייק הרעק"א מתוס' דידן ובין בעכו"ם לשיטת תוס' בדף סה, ומשום אחד מבני הבית ג"כ ל"מ לתוס' בדף סה, ומשום שותף נמי א"א לומר, שהרי תוס' בדף סו,א בד"ה מערב מביאים מהירושל' דבישראל וגוי בבית אחד צריך עירוב מהישראל ושכירות מהגוי ואינם נדונים לבעלים אחד שכשהאחד מערב יועיל זה גם עבור השני.

ח. **וצריך** לומר שאשתו של אדם מועילה כבעה"ב עצמו וכן מפורש במשנ"ב על מש"כ המחבר בסי' שסז,א אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו דכתב בסק"א בשם האחרונים מפני שאשתו כגופו, [ויש לדון מה הביאור בזה ובספר נהר שלום שסז סק"א כתב שאשתו של אדם בד"כ הנושאת והנותנת בביתו ואינו מקפיד על כך ובפרט שקיימא לן שעירוב משום דירה ורצון הבעל שמקום דירתו יהיה במקום דיורי אשתו וע"כ מהני בעל כרחו, ויש להעיר לביאור זה היאך מהני ליקח בע"כ כשרוצה לאסור כמו שהובא בשם רש"י באות ד' ואף שהוה מדעת אשתו, ועוד יש להבין לביאור זה מה הדימוי לאשת עכו"ם שתוכל להשכיר שלא מדעתו והרי שם אין זה משום דירה, ואולי י"ל באופן אחר שבדברים השייכים להבית נאמר שאשתו כגופו כיון שכלפי בית הינם אחד, ויתכן כעין מה שמצינו ע"ד השלילה בעכו"ם שדירתו לאו דירה אלא כדיר של בהמה, וכיון שעירובי חצירות אינו תלוי בגברא

[ויש לבאר הטעם שהרעק"א ציין את דבריו על תי' תוס' ולא הקשה זאת על הגמ', שהרעק"א בא לבאר את דברי תוס' שכתב דאשתו אאשתו ניחא ליה לאתויי שאין כוונת תוס' רק ששניהם היו באשה וע"כ ניחא ליה לאתויי אלא כיון שבישראל לא מהני אשתו משום שכירו ולקטו ה"נ שמהני אשתו בגוי אי"ז מדין שכירו ולקטו אלא דין אחר שאשתו של אדם יכולה לערב באשת ישראל ולהשכיר באשת גוי, ויתכן דבהו"א של תוס' ס"ד שמהני הכא מדין שכירו ולקטו וע"כ כ"ש אשתו והו"ל לאתויי שכירו ולקטו וקמ"ל דל"מ הכא משום דשכירו ולקטו].

ז. **בתוס'** ובראשונים לעיל סה,ב מבואר שכשהגוי אינו בביתו אפשר לשכור מאחד מבני ביתו כי היכי דאפשר לשכור משכירו ולקטו, ולגבי לשכור מאשתו הרבה מן הראשונים למדו דגם אשתו ילפי' משכירו ולקטו וכמש"כ תוס' בסוגיין, אמנם תוס' שם בד"ה דלא הוה שוכר כתב דאחד מבני ביתו מהני דילפי' משכירו ולקטו, ואשתו נמי יכולה להשכיר כדמשמע לקמן גבי ההוא טורזינא ע"כ ומשמע דל"מ משום שכירו ולקטו כך דייק והקשה סתירה הגרעק"א בגלהש"ס הכא והתם, ובביאור שיטת תוס' בדף סה שאשתו לא מועילה משום שכירו ולקטו אמר לי הרב הלל גרוסברד שליט"א שתוס' למדו ששכירו ולקטו שיכול להשכיר ה"ט שעומד במקום הבעה"ב כיון שנמצא בבית הבעה"ב וא"כ אשתו אינה כשכירו ולקטו כיון שאשתו חשיבא כשותף של הבעה"ב ואף אם תשכיר לא נחשב שעומדת במקומו ומשכרת בשלו משא"כ אחד מבני ביתו הוה כשכירו ולקטו כיון שהם עומדים במקומו,

שכיון שהחשיבו חכמים דירת עכו"ם לדירה א"כ ממילא יש לזה השפעה גם כלפי זה לפי משנת"ב בסוגר שם).

על דין זה הקשתה הגמ' מהברייתא שנשים שעירבו ונשתתפו אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף אלמא ל"א שאשתו תוכל לערב כמותו שאשתו כגופו כלפי זה, ות' הגמ' כאן באסר כאן בלא אסר, וצריך לבאר מ"ט בלא אסר אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף והלא יכולה להשתמש עם הדברים שבבית לצרכיה, ונראה שאיירי שאינו רוצה לערב וע"כ גם אין סתמא שמסכים לאשתו לערב שרק באסר אמר' שמסכים לאשתו ליקח פת עבור העירוב כיון שבלא העירוב גם היא לא תוכל להוציא כלל משא"כ בלא אסר שאינם רגילים בחצר זו אי"ז נצרך וע"כ אינו מסכים ליקח ממונו עבור זה ופשיטא לגמ' שאיירי הברייתא בה"ג שאינו רוצה לערב וע"כ בדלא אסר אין עירובן עירוב.

יב. מומשיכה הגמ' ומוכיחה דהא דמהני שאשתו תערב שלא מדעתו אי"ז בכל גווני אלא רק באסר מהא דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני מבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין ממנו שיתופו בעל כרחו, ונראה שמימרא זו לא איירי שרק לא היה מעוניין לערב מאיזו סיבה אלא שרצה לאסור עליהן כמש"כ רש"י שהובא באות ד' ועל כן אשתו לא תוכל לערב כמימרא קמא, שכיון שרוצה לאסור עליהם א"כ ודאי שאינו מסכים שאשתו תיקח פת ותערב וחדש שמואל שבני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין בע"כ והיינו שמהלכות שכנים של מבוי יש זכות לבני המבוי לכוף את בני המבוי להשתתף במבוי, וע"כ שייך זה לדין

בלחוד אלא שלדיירי הבית יש חלק בחצר א"כ מדין דירת הבית קאתינן ומשו"ה כלפי זה אשתו כגופו וכעין שמצינו בהדלקת נרות חנוכה שאשה יוצאת יד"ח מבעלה משום דאשתו כגופו, ויתכן משום שהדלק"נ חנוכה הוא דין בבית ובהא אשתו כגופו ועי' בשפ"א שבת כאב, שדן בנר חנוכה האם הוא דין בבית וע"ע בצי"א טו,כט ובערוה"ש סי' תרע"ז, וע"ע בערוה"ש בדיני קבלת שבת שכשהבעל מקבל גם אשתו מקבלת ומשום אשתו כגופו ויל"ע].

ט. מעתה במימרא של שמואל שאשתו של אדם מערבת שלא מדעתו איירי כשהבעל לא עירב לא מחמת שמתנגד לעירוב אלא שלא שאלוהו או ששאלוהו אך לא רצה משום חס על ממונו וכדו', ובהאי גוונא מכיון שלאשה יש אפשרות להשתמש עם הדברים שבבית לצרכיה יכולה ליקח פת לעירוב וכמש"כ תוס' שבשביל עצמה יכולה ליקח, כיון שאינו מונע ממנה ליקח ורק שהוא עצמו לא מעוניין לעשות, וכיון שאשתו כגופו אף יכולה לעשות את העירוב עצמו שלא מדעתו, ועל זה כתבו תוס' שאף שיש לה רשות ליקח דברים בשבילה אין ללמוד מכאן שתוכל לקחת פת לזכות לכולם ועכ"פ כשאינו בעיר.

י. ובדימוי של דין זה שאשת ישראל יכולה לערב שלא מדעתו לדין שאשת עכו"ם תוכל להשכיר שלא מדעתו י"ל שאף אי נימא שאין אשתו כגופו בעכו"ם בכ"א גם בשכירות מגוי צריך לשכור מהבעלים מטעם שהוא בעלי הבית ולגבי זה אף אשת הגוי תועיל שגם נחשבת כבעלי הבית (ואף אי נימא שאשתו מהניא משום שאשתו כגופו ממש ובעכו"ם לא שייך זה לפי משנת"ב באות ח', י"ל

תוכל אשתו להשכיר כמבואר בסי' שפ"ב, יא אף שבישראל מהני בכה"ג רק מדין כפיה ובעכו"ם הרי לא שייך כפיה, אך הטעם לזה הוא שנקטינן שאשתו היא כ"ש משכירו ולקיטו כמש"כ תוס' בסוגיין ודלא כתוס' בדף סה,ב.

טו. **זא"ש** נמי מש"כ תוס' שאשתו יכולה לערב בשביל עצמה אף שבגמ' מבואר שיש לזה שייכות עם הזכות של הבני מבוי, ע"פ מה שנתבאר שכשלא מסכים מחמת סיבה בעלמא יכולה לערב בשביל עצמה ואי"צ לדין כפיה ורק דאעפ"כ לא תזכה לכולם פת כיון שאי"ז בשבילה, ומה שנאמר דין כפיה זהו רק כשמתכוין לאסור עליהן שבכה"ג אמרינן שלא מסכים לה לערב גם בשבילה.

טז. **זלגבי** מה שהקשה הגאון יעקב מ"ט מהני בע"כ והלא המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב, יש לומר שאם בעי' לדעתו בשביל העירוב וכגון שלא שאלו את אשתו בהא אמרינן שכיון שהוא המערב והוא מקפיד על העירוב אין עירובו עירוב, אך כשאשתו מערבת שלא מדעתו הרי אין הקפדה מצדה ונמצאת השותפות עריבה שכולם יכולים לאכול מהעירוב וסגי בזה שאשתו אינה מקפדת, וכ"ת דסו"ס כיון שהוא מקפיד א"כ לא יוכלו לאכול מהעירוב והוה כמקפיד על עירובו, בהא י"ל שכיון שיש זכות לבני המבוי ליטול את העירוב בע"כ מדיני השעבודים שיש לבני המבוי זע"ז זה נותן להם גם את הזכות לאכול מהעירוב, אך בזכותם לבד לא סגי כיון שבעינן שגם מצד המערב לא תהא הקפדה, שכשיש הקפדה אי"ז עירוב שפירושו שיהיו כולם מעורבין ומרוצין בו כמש"כ רש"י בדף מט,א ולזה סגי שאשתו אינה מקפדת.

שמביאה הגמ' שכופין לעשות לחי וקורה שזהו ג"כ מהשיעבודים של בני המבוי, ובכה"ג אף שאשתו לא יכולה ליקח עבודה וכמשנת"ב בכ"א בני המבוי יכולין ליקח, ואמנם אשתו יכולה ג"כ ליקח בתורת שליחה של בני המבוי אך זהו מדיני שכנים ולא משום שמסכים לה לערב בשבילה, ובעינן לדעת אשתו כיון שעירוב בע"כ לאו שמיה עירוב ומהני מטעם שאשתו כגופו וסגי שניחא לה בעירוב ויש שותפות ראויה שאין מקפידים זה על זה וע' בתוספת שבת סי' שס"ז שביאר כע"ז בדעת הרא"ש ובחזו"א צ"ט סק"ה וסק"ו.

יג. **נמיצא** מטעם אחר יכולה אשתו לערב שכשאינו מערב לא מחמת שרוצה לאסור אלא מחמת שמסכים לה ליקח מממונו בשביל צרכיה, והעירוב נעשה על ידה ומועיל מכיון שאשתו כגופו שהיא ג"כ כבעל הבית וכשאינו מערב מחמת שמתכוין לאסור יכולה אשתו לערב שלא מדעתו מחמת שיש זכות לבני המבוי לערב בע"כ וליטול ממנו אך אכתי בעי' לדעת אשתו כיון שעירוב בע"כ אינו עירוב.

יד. **ומעתה** א"ש מה שהוקשה באות א' מהו הדימוי לאשת גוי שתוכל להשכיר שלא מדעתו, הרי לא שייך כפיה לעירוב בגוי, שהדימוי לאשת גוי הוא מגוונא שלא התכוין לאסור אלא שלא רצה מטעם אחר דבהא אי"צ לדין כפיה וסגי בהא דאשתו של אדם מערבת שלא לדעתו ומשום דאשתו כגופו, ואמנם אפשר לדמות גם מהדין שכופין אותו שהרי מהני התם רק משום דאשתו כגופו וכמש"כ תוס' והרא"ש ומשום שבלא דעתה ה"ז עירוב בע"כ דלא מהני וכנ"ל, ויש להוסיף שגם כשהעכו"ם ירצה לאסור על הישראל מלטלטל

יכולין ליטול שיתופן בע"כ וזה הוכיחה הגמ' דש"מ שכשלא אסר ואינו מעוניין בעירוב אף אשתו לא תוכל לערב כיון שאינו מסכים לה ואף שזה עבודה לא תוכל.

יח. ולפי"ז נמי מבוארים דברי רש"י שכתב שבן המבוי לא עירב ומתכוין לאסור עליהן שרש"י מבאר שזו מימרא אחרת מהמימרא שאשתו מערבת שלא מדעתו, דמדכופין מבואר שאינה יכולה לערב מעצמה וצריכה ג"כ לזכות בני המבוי לכופו וזה רק משום שמתכוין לאסור עליהן דבלא"ה תוכל לערב עבודה כיון שזה לצורך טלטול במבוי שרגילים בו, וכן מוכח שאיירי במתכוין לאסור מהא גופא שיש כאן ב' דינים ולא דין אחד וכנ"ל וכן ממהלך הגמ' כמשנת"ב באות יז.

יז. וכן למשנת"ב א"ש מה שהובא באות ג' שהקשה הרב שלמה בריןקמן שליט"א שלכאור' החילוק בין אסר ללא אסר מפורש בדברי שמואל, שיש לומר שבאינו רגיל שאין כופין וממילא אין מערבין בעצם אי"ז משום שאינו מסכים לה אלא שאין זכות לבני המבוי לכופו, וא"כ עדיין לא מפורש שאשתו לא תוכל לערב עבודה שלא מדעתו, ורק דאעפ"כ אפשר לדייק דבר זה כיון שגם שכשהוא אוסר ובני מבוי נוטלין בע"כ איירי מדעת אשתו ושמעוניינת בכך וכמו שכתבו תוס' והרא"ש א"כ אף כשאינו אוסר יוכלו ליטול העירוב בשבילה ויהיו כשלוחים דידה שהרי היא יכולה לערב וכ"ש אם נסביר בהא דבני מבוי נכנסין שהיינו שהיא לוקחת עבורם וכמו שביארו באחרונים ועל כן קשה מ"ט באינו רגיל אינן

הרב ישעיה פוס

לחי או קורה מעצי אשירה דף פ' ע"ב

בגהש"ס לתוס' דילן שכתבו דבעא משהו ונראה שהבין דברי התוס' כדעת המהר"ם במרדכי דס"ל דאבל חוט הסרבל בעינן והיינו עובי אצבע, (ובשס"ג, בט"ז ס"ק ה', נראה שלא למד כן בדברי התוס', דהק' כן על המהר"ם ות' באופ"א וכדלק'. והבין קו' תוס' משום שיעור הגובה,) ות' התוס' בת' קמא דלחי דאינו אלא שיעור זוטא לא החמירו בו חכמים, והיינו דכתותי מכתת שיעוריה אינו פוסל בדרבנן בכה"ג (וכ"מ מדהקשו ע"ז מלולב ביו"ט שני שאינו אלא מדרבנן) וביאורו ע"פ מש"כ המ"מ (פי"ז משבת הי"ב) דקו דק שאין שיעור אלא לגובהו אינו נחשב שיעור, וכך הלשון במ"ב (שס"ג סק"ל), וציין ע"ז בשעה"צ דלפי"ז בגוונא שהלחי נצרך מדאו' כגון שחוץ מהלחי יש רק שני מחיצות שלמות, בכה"ג פסול מדאו' דמיכתת שיעוריה.

ומר' אברהם תי' עוד בתוס' דלחי כשר כיון שאם היה מדבק הכתותים בכותל הוה לחי, ובלבד שלא ינטלו ברוח.

והנה כ' רע"א בהג' לשו"ע סי' שס"ג סעיף ט"ז דקורה דמבוי רחבה ד' שהדין הוא שאי"צ בריאה לקבל אריח תליא בתירוצים בתוס', דלתי' קמא דשיעור זוטא לא החמירו, אבל קורה טפח וכ"ש ד' פסולה, אבל לתי' הר"ר אברהם דלחי אם מדבק הכתיתים הוה לחי, והיינו דקורה כה"ג פסולה דבעי' ראויה לקבל אריח, א"כ קורה ד"ט מהני מעצי אשירה,

אתמר ר' חייא ב"א אמר עושין לחי אשירה, ורשב"ל אמר עושין קורה אשירה, ומסיק בגמ' דלחי כשר לכו"ע, אבל קורה מח' דכתותי מכתת שיעוריה.

פרש"י דקורה צריכה טפח לקבל אריח, ובריאה לקבל אריח, ואשירה שיעורה לאו שיעורא היא דכשרופה דמיא, אבל לחי אין לו שיעור לרחבו ועוביו.

צ"ב בדברי רש"י מדוע הביא לדין שקורה צריכה שתהא בריאה לקבל אריח, הא דין שריפה מחסר בדין שיעור, ובשלמא רוחב טפח דין שיעור הוא זה, ומדין אשירה לאו שיעורא הוא, אבל דין בריאה אינו שיעור ומאי שייטיה להכא.

הנה יל"ח בדין אשירה האם פסולא מחמת שכל העומד לשריפה כשרוף דמי, או דלמא שאיסורא גרים שאינה חשובה כלל, וכמו שאין בה דין ממון.

דאי נימא שזה משום כל העומד, קשה דהא אין הלכה כר"ש דכל העומד כעשוי דמי, וצ"ל דלענין שיעורי גם רבנן מודו דכשרוף דמי.

הנה גבי לחי לא פליגי ולכו"ע כשר מעצי אשירה והק' תוס' דלחי נמי בעי שיעור גובה ("ט) ורוחב נמי בעי משהו. ורש"י כתב דאין לו שיעור לרחבו ועוביו. לעיל בגמ' דף יד: לחי עוביו כלשהו ואפי' כחוט הסרבל, וציין

וכמי שאינו קיימא, זה אינו דוודאי קיימא שנידונית ע"ש סופה כאפר שאינו יכול לקבל אריח או שמתפזר ברוח. [ויל"ע בל' הר"ן והמאירי דכתותי מכתת כמי שאינה דמי].

ואכן זה ברור שהמסכך בעצי אשירה שאינו נדון כאויר שפוסל בג' אלא כסכך פסול שפוסל בד'. (ובמנח"ח דן גבי דופ"ע ששיעורה בד"א).

ויתירה מזו כ' התוס' בסופו דאשירה אע"פ דמיכתת שיעורה יש לה דין שיעור, אם השיעור אינו דין בגופה, אלא בדין צדדי, וכגון סולם בין ב' חצירות לעשות פתח לערב אחת ולא שתיים, דמבואר שסולם מאשירה חשיב פתח, ואע"פ שכולם בין שתי חצירות יש בו דין שיעור רוחב ד' ואשירה מיכתת שיעורה, מ"מ הכא כשר דסו"ס יש כאן פתח, ומה שבעי רוחב ד' בכדי שיעלו בו.

ועד"ז כ' הב"י לתרץ שי' המהר"ם דס"ל דלחי עוביו כחוט הסרבל שזה אצבע, והק' (כקו' תוס') מדוע אשירה כשר הא מיכתת שיעוריה, ות' דלא נצרך עובי אצבע לגוף דין לחי, אלא מפני שבלחי יש דין שיוכל לקבל דלת של קשין. ובשביל זה מהניא אף אשירה.

אמנם בדעת הרמב"ם כ' הגר"ח ביאור אחר בחילוק שבין לחי לקורה, שלחי לא נאמר בו שיעור שיהא בגובה י', אלא הרשות היא דינה שבגובה י' ורוחב דע"ד הוא רה"י, אבל במחיצה אין דין שפחות מי' אינו מחיצה ומשא"כ קורה שנאמר בה דין שיעור רוחב טפח, וכיון שכל מקום גובה הרשות יש לו לחי, אע"פ שהלחי מעצי אשירה, אין בזה כלל חסרון, ועדיפא ממש"כ התוס' דאשירה

דאף דהוי ככתות, מ"מ הוה כהדביק כתתי ועושה מהם קורה ד', והביאו הביה"ל (ד"ה ולפיכך) אבל הוסיף דלפמש"כ הפמ"ג דקנה שע"ג צוה"פ אע"פ שאין בו שיעור, מ"מ לתי' הר"ר אברהם לא מהני מפני שאינו יכול להתקיים באויר אחר שיעשה אפר, א"כ גם בקורה ד' לא מהני לכו"ע.

והיינו שפליגי רע"א והפמ"ג בהבנת רבי אברהם בפסולא דקורה האם זה מפני שכשידבקו כתותי' יתפזרו ברוח מפני הגובה משא"כ לחי שקשור או מודבק לכותל, או מפני שיש בה דין שתהא יכולה לקבל אריח.

שרע"א ס"ל שהעיקר שתהא יכולה לקבל אריח, [ובזה מתבאר מש"כ רש"י לדין זה, אלא דהוסיף שיש בה גם שיעור רוחב טפח וכדלק'] ולפיכך הכשיר קורה רחבה ד' שאי"צ שתהא יכולה לקבל אריח, והפמ"ג ס"ל שהעיקר שלא תתפזר ברוח [ומשמע כן מסוף הלשון של רבי אברהם בתוס' דלחי שמדבק הכתיתים כשר ובלבד שלא יתפזר ברוח, משמע דזהו החסרון בקורה], ולפי' פסולה קורה ד', וגם קורה שע"ג צוה"פ.

וקצת יש לדקדק כדעת רע"א מלשון הטור שכ' שיעור הקורה רחבה טפח, ועוביה כ"ש רק שתהא חזקה לקבל אריח הלכך עשאה מעצי אשירה פסולה דלשריפה וכו' ואם היא רחבה ד"ט אי"צ להיות חזקה וכו'. הרי שהכניס הפסול דקורה מעצי אשירה בתוך דין יכולה לקבל אריח, בין הדין שתהא יכולה לקבל אריח, לדין שד"ט אי"צ להיות חזקה לקבל אריח.

בין לדעת רע"א ובין לדעת הפמ"ג עולה ברור שלומר שאשירה אינה נחשבת לכלום,

והעיקר חסר, ועוד מה ענין כתיבתם בלחי לפחות משיעור, אולם בדברי רש"י יל"ע, דפתח שקורה צריכה טפח, ועוד בריאה לקבל, והנה בריאה לקבל ודאי משמע כהרע"א והפמ"ג דכתותי מכתת ענינו שנדונית כאפר ואינה בריאה לקבל, ושפיר סיים רש"י דכשרופה דמיא היינו ע"ש סופה, אולם מה שפתח שצריכה טפח צ"ע לפי"ז דלרע"א אפי' ד"ט כשר [ואף ל]מ"ג [סוליה רק משום שנתפזר ברוח, ולא הזכיר רש"י כלום מענין רוח, ודלא כר' אברהם].

ונדצ"ל דס"ל לרש"י ש"בריאה לקבל אריח" אינו ענין של מציאות של כח ויכולת, אלא הוא "שיעור" בחוזק הקורה, ונפרש ע"פ דברי הגר"ח שכל שנאמר בו שיעור, הוה כפחות מכשיעור, ובזה א"ש שציין רש"י שבקורה יש שני דינים שנאמר בה שיעור, ברוח ובחוזק, וממילא שניהם נחסרו כיון דמכתת שיעוריה.

מצטרף לשיעור ד' בסולם כיון שאין בסולם דין שיעור בעצם רק דאל"כ לא עולין בו, הא אין כלל שיעור בלחי, וכל דין שיעור נאמר רק בהרשות, א"כ אשירה ודאי מהני, דמציאות ודאי יש כאן, וזה מה שהקדים הגר"ח בדבריו, דודאי כמאן דאיתא.

ונראה דדברי הגר"ח עם דברי רע"א והפמ"ג הנ"ל חלוקים ביסוד החסרון דעצי אשירה, דלרע"א והפמ"ג כתותי מכתת שי' ענינו שנידון ע"ש סופו, וכיון דסופו לשריפה נדון כאפר וככתיתים ולכן לרע"א אין יכול לקבל אריח, ולפמ"ג מתפזר ברוח אבל לדברי הגר"ח אי"ז הענין דע"ש סופו, אלא שכיון שאשירה עומד לשריפה אין בו חשיבות של שיעור, וחשיב כיש בו פחות מכשיעור, אלא שלחי כשר כיון שדין שיעור לא נאמר כלל בו רק ברשות.

ובדברי רבי אברהם בתוס' א"א לפרש ע"פ הגר"ח דלא נתייחס כלל לרשות

הרב שלום אלקובי

בענין דין פרוסה ושלמה בעירוב חצרות דף פ"א ע"א

ליה בעירובין פרוסה ומצריכנן לשלמה [משום איבה כדאמרין] אולם גדר שלמותה של חלה זו הינו רק בגדר "נראית כשלמה". והיינו דבעינן דתראה חלה זו כשלמה ותו לא מדי. ולכאורה גדר דין זה הינו גם לחומרא וג"כ לקולא. והיינו דלקולא היינו דאי"צ ביה מחובר ממש. אלא אפי' תפרה בקיסם וכו' הו"ל כנראת שלמה אע"פ דאינהשלמה באמת.

אולם הו"ל ג"כ לחומרא והיינו דבגוונא "דידע תפרא" לכארא לא מהני אע"פ דהו"ל שלמה. כיון דהיא מחוברת ע"י תפורים אכתי כיוון דידע תפרא ואינה נראית כשלמה" לא מהני ליה להחשב כעירובי.

ג. **ובריטב"א** ע"ה ביאר הריטב"א דברי הגמ' אלו וכתב דיש שתמהו ע"מ שנהגו פעם ליתן כל בני חצר / מבוי קמח לאדם אחד [מבני המבוי] והוא לש את הבצק עבור כל נותני הקמח ואופה ממנו חלה, ועי"ז מערב.

והקשו התם דלכארא קימ"ל דאין מערבין לאדם אלא מדעתו, והכא היאך מוכה להם אדם זה [דשמו היה הגובה]. הלא דעתם היתה על קמח ועכשיו רוצה לזכות להם חלה. והו"ל חסרון דעת לכל דבר וענין ואמאי מהני זכות זו להקנות להן העירוב.

ומשני התם דאכתי כיון דדעתם משעת נתינת הקמח היתה על זה שע"י קמח זה יהפכנו הגובה לחלה. ותאפה ע"י אכתי הו"ל

א. **איתא** בגמ' דמקשי אמאי נקטיה במתני "בכל". ולאחר השקו"ט בגמ' מסקינן דאתא לאפוקי מדבר ר' יהושע דאמר שלמה אין פרוסה לו. [בדינא דעירוב היינו בכ"מ דמערבין הו"ל רק על כיכר לחם שלם ולא פרוסה].

ומבואר בגמ' דטעמא דהכי הו"ל משום איבה. [דנאמר שכן אחד אל רעהו אמאי אני מיייתי שלמה והוא פרוסה וכו'] ואכתי הקשה ר' אחא ברי דרבא לר' אשי. דאכתי בגוונא דערבו כולם בפרוסות מאי [מי אמרינן דליכא איבה בכהגו"ו ומהני או דלמא דאכתי בעינן שלם וליכא]. ומשני ליה דאכתי גזרינן דשלמה אין פרוסה לא משום דחיישינן שמא יחזור דבר לקלקלו ומשום הכי אכתי גזרינן ליה.

ובהמשך דברי הגמ' מיייתין דא"ר חסדא דתפירה בקיסם מערבין לה. ומקשינן דהא תניא דאין מערבין בה ומשנינן דהאי דידע תיפרא והא דלא ידע תיפרא.

ב. **וברש"י** ע"ה ביאר רש"י לכאורא בד"ה "תפרהבקיסם" בזה"ל דככר שנפרסה ותפר הפרוסות בקיסם ונראת שלמה. **ובד"ה** "ידע תפרא" לאחמ"כ ביאר רש"י דניכר מקום תפירתה, והויא כפרוסה, עכ"ל.

ולכאורא אפשר לדייק מדברי רש"י אלו דהסברא המרכזית בהאי דאסרינן

דאילו גבי סוגיא דידן, הו"ל סברא של איבה ומשום הכי כל מה דבעינן היינו רק שיראה כשלם. ואזי לא תהיה איבה משא"כ גבי בציעת פת בסעודה / לחם משנה בעינן דיהא שלמות בלחם / חלה מפני הברכה / דינא דלחם משנה, והינו שיהא הלחם שלם בעצם ולא רק שייראה כשלם.

ה. **ולכאורה** לפי חילוק זה באנו לשני נפק"מ הלכתיות שיש לדון בהם האחת דלכאורא באופן שיחזיק אדם בידו לחם הפרוס לפרוסות. ולא נראה שפרוס הוא לפרוסות דע"י צורת החזקתו של האדם או ע"י שמחזיק לחם זה בצורה כל שהיא אין ניכר דהו"ל כפרוסות אלא שלם במראהו.

דגבי דינא בעירובין ליכא הכא החסרון של איבה משום דנראה כשלם ולא כפרוסה [הדין דמראה של שלמות גבי ולכאורה בדינא דבציעת הפת בשבת דלחם משנה נקטינן בשוע"י בסי' רע"ד סק"ה דבעינן דיהא הלחם "שלם". [אולם אי"ז לעיכובא וכו' אולם בכדי לקיים מצות לחם משנה בעינן שיהא הלחם "שלם"]. ולא יחסר ממנו או שבור וכו'.

ומבאר התם המשנ"ב ע"ה דגבי חלה / עוגה וכו' שנשרפה ונתמעטה כל עוד דלא נפלו ממנה פירורין. אכתי אפשר לעשות בה לחם משנה. [וכן מבואר עוד התם דחסרון בגודל של דין הפרשת חלה אינו חסרון כיון דאינו פוגם בשלמות של לחם זה וכן בעירובין חסרון של אחד ארבעים ושמונה דהינו הפרשת חלה אינו חסרון]

וחזינן דהתם משתמש המשנ"ב וכן השו"ע בלשון "שלמה" ולא שתראה כשלמה

דעת גמורה כאן דמעיקרא חשבו על חלה ולא רק על קמח, עכ"ל.

ועלה מקשה הראב"ד דאכתי תקשי דקימ"ל דבעינן שלמה. ולא פרוסה גבי עירובין והכא שנותנים קמח אע"פ דליכא חסרון של דעת אכתי חסרון דשל שלמה מהיא איכא כיון דקמח לא הו"ל שלמה.

ומשני ליה מדינא דלחמי תודה דהתם מעיקר הדין בענין רק חלה אחת או ארבע אלא דדינא הוא דפותין אותם פיתין כאו"א מהן לעשרה פיתין והו"ל ארבעים חתיכות. והתם בגוונא דאפה ארבע חלות ולא ארבעים דינא הוא דיצא אע"פ דאחמכ"י יוצרך לחתוך כאו"א לעשרה אכתי הו"ל כשר.

ולכאורה אפשר לומר כן גם בגוונא דידן דכיון דהו"ל בככר זו הרבה פרוסות של הרבה שכנים. ממילא נקטין מלחמי תודה דבעינן ארבע וכאו"א מן החלות אלא מתיחסת לאדם אחר. וכן נימא אף בדין דכיון דיש לכאו"א פרוסה בזו החלה מתיחסת אליו כל החלה, עכ"ל.

ועי"ז הקשה הריטב"א ע"ה דלכאורה לא דמי דינא דלחמי תודה לדינא דעירובין כלל וכלל דגבי לחמי תודה קימ"ל דמעיקר דינא בציעת הפת ולא גבי עירובין וכו', דבעינן גם שיהא שלם וכן ג"כ שיראה שאינו תלוש, וכו'.

ד. **העולה** מכל האמור דלכאורא נראה דיש לחלק חילוק מהותי מאוד מאוד בסברא בין האופן של דינא דעירובין לבין האופן של בציעת הפת בסעודה / לחם משנה בשבת.

ז. **ולכאורה** אף מדברי הריטב"א אלא חזינו דס"ל לריטב"א דכל דינא דאיבה הינו **דיראה** כשלם, ולא שלם בעצם וע"י "מראה" זה נפתרת לכארא בעית "האיבה" ולכאורה בהכי סגי ולא בענין דיהיה ככר זה שלם בעצם אלא הכל ענין של נראות גרידא דתהיה לו מראה שלם, ע"כ.

עירובין הינו כ"כ קיצוני לכארא עכ"פ דבאופן שיהיה הלחם מחובר אלא דידיע תפרא כלומר יראה הלחם כפרוסות אע"פ דהינן מחוברות לא מהני בכהאי גוונא כדאיתא בגמ'.

משא"כ גבי דינא דבציעת הפת / לחם משנה לכאורה לא מהני בכהאי גוונא משום דליכא לחם שלם כלומר אע"פ דנראה שלם אולם אכתי אינו שלם בעצם והו"ל חסרון דשלמות ואי ליכא שלם לא הו"ל לחם משנה.

ח. **והנפק"מ** השניה דבס"י קס"ז בשו"ע מייתי דינא דבעינן לברך המוציא ותכף לעבור לאכילת הלחם ולא יעשה שום פעולה באמצע [בין הברכה לאכילה] משום דהו"ל הפסק בין הברכה לאכילה וע"ה מייתי המשנ"ב דלכארא נוצרת בעיה דע"י הבציעת הפת לכארא בציעה זו הו"ל פעולה המפרידה בין הברכה לאכילה ולכך מייתי המשנ"ב מח' מפרושים התם דיש דס"ל דקודם הברכה יעשה חריץ בזה הלחם ואח"כ יברך וימשיך לבצוע באותו החריץ ויאכל דאזי לא הו"ל בציעה מפרידה בין ברכה לאכילה כיון דלחם זה חשיב כמו בצוע ואין זה פעולה חדשה אולם יש שחולקים וס"ל דלא יעשה חריץ כלל אלא יברך יבצע ויאכל ואי"ז חשיב הפסק ואולי לכארא אפשר לבאר דלאו דס"ל דלא יעשה

ויתר מכך אף חלה שנשרפה ואינה נראית כ"כ שלמה אכתי [בלשון במשנ"ב] כל עוד דלא נחתוך ממנה פרורין ונחסר ממנה כשרה לדינא.

וכן בהלכות בציעת הפת בס' קס"ח ס"ק א' וב' וכן בקס"ז סק"א. מבואר דמעלת שלם עדיפא על מעלת גדול וכו' דבדינא דלחם משנה דבעינן שלם וכן מבואר בתוס' ובמרדכי בפ' כיצד מברכין בברכות בלחם משנה בעינן לדינא לחם שלם דמעלה זו עדיפא על מעלת גדול וכו'.

ובשו"ע בקס"ח בעינן דמיתי הדין של תפרה בקיסם אולם גבי דלחמי תודה היינו רק בארבע ככרות לחם ולא מעבר לזה וזה הדין מעיקרא עוד בשלב האפיה של לחמים אלו ומשום הכי אמרינן ליה דהו"ל כשלמים. משום דעוד מעיקרא הו"ל דינא דארבעה וכן לאחמ"כ ומה דפותין אותם פיתין הו"ל מעבר לעיקר הדין.

משא"כ גבי עירובין דמעיקרא הו"ל בענין שיהיה פרוסה לכל אחד ואחד. וא"כ מעיקרא דינא הוא דחלק לכל אחד ואחד וא"כ לכאורא תחילתו מעיד על סופו. וא"כ בסופו אע"פ דהו"ל ככר אפוי אולם נחשב הוא כחלקים חלקים. ואמאי מכשרינן ליה.

ומשני הריטב"א דלכארא כל השקו"ט זה מיותר משום דהסברא בעירובין הינה איבה. וכדהגדיר רש"י דהינו ענין של נראות והינו דכתב ברש"י **נראית** כשלמה והכא אע"פ דהו"ל פיתין וחלקים וכו'.

אולם עצם זה דנראה כשלמה [אע"פ דבתוכה מורכבת מכמה סוגי קמחים] אולי שפיר וכשירה היא עכ"ל.

חריץ פוגם לחם זה ולהו"ל לחם משנה לכך ס"ל
לאלו החולקים דכמו דמעלת שלם גוברת על
מעלת גדולי אולי נימא הכי אף בכהאי גוונא
מעלת שלם גוברת וצריך לבאר הענין.

חריץ הינו משום הכי דס"ל דשאני בציעת הפת
מעירובין דאע"פ דלא נראה חריץ זה בלחם זה
אולם אכתי פוגע חריץ זה במעלת השלם
שבלחם זה אע"פ דאינו נראה כלל וע"י שעושה

הרב שלום אלקובי

בענין אין מערבין אלא לדבר מצווה דף פ"א ע"א

רבים וא"כ הו"ל ג"כ צרכי מצווה. ואף מתני' דהתם לכאורא ס"ל כר"מ דמערבין הו"ל רק לצרכי מצווה ולא לדבר הרשות.

ובמתני' בדף ל"ו ע"ב נקטינ דאם באו נכרים למזרח ערובי למערב. ואי באו למערב ערובי למזרח. ואם באו לכאן ולכאן אני אלך למקום שארצה ואי באו לא לכאן ולא לכאן אזי אהיה כבני עירי. דינא הוא דיכל להתנות אדם תנאי כזה על ערובו וכן באופן דמגיע חכם לאותה העיר וכו'.

וברש"י ע"ה מבאר רש"י בד"ה ואם באו וכו' בזה"ל: "וצריך אני לברוח מפניהם ולא ביאר רש"י יתר על דברו אלו דהו"ל לדבר מצווה או שמא אי"ז לדבר מצווה וכו'. ובגמ' ע"ה מקשה הגמ' דחזוין דר' יצחק תני ליה למתני' זו איפכא. וכתב דגבי נכרים א"א לו להתנות. ומשני ליה בגמ' דנכרים אנכרים לא אקשיא, דהא בפרהגבנא והא דמרי מתא. וביאר רש"י ע"ה דפרהגבנא היינו גבאי מס דבורח מפניהם. ואילו מרי מתא, היינו דצריך הוא לפייס ולצעוק, עכ"ל.

ב. **ולכאורא** התוס' בסוגיין דהקשה מסוגיא זו, מדברי רש"י דלכאורא מאי שנא סוגיא דידן דנקטינ דאין מערבין אלא לדבר מצווה. מסוגיא דהתם [ל"ו ע"ב] דנקטינ דאף מערב על גויים. דהו"ל דבר הרשות. ומשני דאף רש"י מוקי ליה התם במרי מתא. והיינו

א. **במתני'** נקטינ דכיצד משתתפין בתחומין מניח ואומר הרי"ז לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה וכל מי שקיבל עליו מבעוד יום מותר. משתחשך אסור שאין מערבין משתחשך, ע"כ דברי המשנה, ובגמ' נקטינ דא"ר יוסף דאין מערבין אלא לדבר מצווה ומקשינן עלה בגמ' ממתני' דכבר שנינן לה, גבי כל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה דהו"ל דבר מצווה, ומשני ליה בגמ' דמהו דתימא אורחא דמילתא קתני קמ"ל.

וברש"י ע"ה בד"ה אין מערבין ביאר רש"י דלא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום, ע"י עירוב אלא לדבר מצווה, עכ"ל.

ובתוס' ע"ה ביאר התוס' [בד"ה אין מערבין] דלעיל במתני גבי אם באו נכרים ממזרח וכו'. מוקמינן ליה התם בגמ' דמיירי במרי מתא. ופירוש התם בקונטרס בשצריך לצעוק לפנו הו"ל ג"כ דבר מצווה שהולך לצורך בני עירו ומפקח על עניני רבים, ע"כ לשון התוס'.

ובעצם בדברי תוס' אלו הקשה התוס' לכאורא דהתם במתני' משמע דמה דיוצאים מחוץ לתחום הו"ל גם לענין נכרים [ע"י עירוב]. שצרו על העיר והתם לכאורא הו"ל דבר הרשות. והיאך במתני' הכא משמע בגמ' דהו"ל מה דיוצאין רק לדבר מצווה ומשני. דהיציאה שם לשם נכרים היינו בכדי לצעוק דהו"ל צורך

ליה, משום דא"כ שרי אף ללא עירוב וללא תנאי דהו"ל פיקוח נפש. וביותר מכן מדברי רש"י שכתב גבאי מס משמע דהו"ל ממון גרידא, ואין כל קשר לנפשי וכו'. ומשום הכי הו"ל תמוה היאך אפשר לעשות עירוב בכהאי גוונא בכל צורה שהיא. דהלא מרש"י הכא משמע דאלו הפרהגבנא הו"ל רשות לכל דבר וענין וצ"ב].

ולכאורא ביותר תקשי דהנה בריטב"א בדף ל"ו ע"ב ביאר הריטב"א את קושיית הגמ' דקשיא נכרים אנכרים. וקשיא חכם אחכם בלשון זו. דהלא דין מתני' ודין הברייתא שניהם מיתי ליה לאותו דרך ואמאי נכתבו בלשון שונה זה מזה.

ולשון הריטב"א הינו: כלומר דקשיא צורת לשון המשנה לצורת לשון הברייתא דאילו בעיקר דינא הכל יוצא לדרך אחד עכ"ל.

ולכאורה עולה מדברי הריטב"א אלו דאף לדינא ליכא לחלק בין מתני' לברייתא וכ"מ דמשנינן בגמ' דהכא מיירי במרי מתא והתם בפרהגבנא היינו רק לבאר צורת לשון המשנה / ברייתא. ולא מעבר לזה אולם לדינא אכתי שניהם שווים דאפשר לערב בין שניהם. וא"כ אכתי מה דתירץ תוס' את סוגיין כ"מ דתירץ ליה הו"ל רק לענין מתני' בדף ל"ו ע"ב. משא"כ גבי הברייתא דמיתי התם בגמ' בשם ר' יצחק אכתי תקשי. משום דמיתי התם בפרהגבנא, דהיינו דבר הרשות לכל דבר וענין, צ"ב.

דצריך הוא לצעוק ולפייס וכו' והו"ל צרכי רבים. וא"כ אף התם הו"ל דבר מצווה.

ולכאורא תקשי דהלא הקשינו בגמ' התם. דתנו ר"י איפכא, ולכאורא איפכא היינו ג"כ דמיירי בערוב. אלא דמתנה על ערובו. והו"ל ערוב רגיל אלא דהו"ל עיסוקה של המשנה אם יכל לעשות תנאי בהאי עירובא או לא. ובמסקנת הגמ' מוקי ליה. למתני' זה בפרהגבנא. וברש"י ביאר דהיינו גבאי מס ולכאורא זה הו"ל רשות. ולא מצווה דשם תוס' פירש בדברי רש"י רק דמרי מתא דהו"ל מצווה כיון דהתם היה לו לצעוק ולפייס וכו'. דאלו הם צרכי רבים. ומשמע מדברי התוס' דרק דינא דמרי מתא הו"ל צרכי רבים וממילא הו"ל דבר מצווה משא"כ פרהגבנא הו"ל רשות דהו"ל גבאי מס וזה ממון בעלמא. וא"כ לכאורא תקשי דאתינח דיישב התוס' את קושיית הסוגיות מהגמ' בפ"ב לגמ' בדף ל"ו. אולם אכתי תקשי מסוגיין דהכא משמע דאין מערבין אלא לדבר מצווה ואילו התם [במה דר' יצחק מוקי ליה איפכא ומוקמינן ליה. במסקנת הגמ' דמיירי בפרהגבנא]. מיירי ברשות ואפיה"כ אכתי אינו מתנה על עירובו. אולם משמע דאם יערב לצד אחר שיש בו פרהגבנא, ואדי דעירובו עירוב, וצ"ב.

ג. **[ולכאורא** א"א לומר דפרהגבנא הו"ל פיקוח נפש ומשום הכי שרי

הרב שלום אלקובי

בענין בתוס' ד"ה דידו כידן דף פ"ב ע"ב

והרחיב התוס' את מאי דנקטינן מפני שידן כידו דקאי דווקא אעבדו ושפחתו וכו'. ולכאורא תקשי הלא קימ"ל בגמ' בב"מ דף י"ב דאף גבי קטנים וכו' דמציאת בנו וביתו הקטנים. דינא הוא דהולך לאביהם וזאת משום. דהרי הו"ל ידן כיד אביהם ונחשבים הם ברשותו של אביהם. ולכך מחיבינן ליה שהמציאה תהיה שייכת לאביהם. וא"כ אמאי ביאר התוס' דהגמ' דכותבת מפני שידן כידו קאי אעבדו ושפחתו דווקא והלא קימ"ל דאף גבי מציאת בנו וביתו הקטנים הו"ל שלו מסברא דידן כידו.

ג. **ובחדושי** הר' שמואל רוזנבסקי במס' ב"מ בדף י"ב ע"ב ביאר ר' שמואל דלכארא שיטת הר"ת היא דליכא כל חילוק בין זכוי ע"י בנו קטן בין בסוגיא דעירוב ובין גבי מציאה דבשנהם יכל זזוכה והו"ל שלו בין במציאה ובין בעירוב משא"כ הר"מ נחלק וחילק בין שני מקרים אלו דס"ל להר"מ דגבי מציאה דבנו הקטן דינא הוא דזוכה משא"כ גבי עירוב, כ"מ דזוכה הו"ל רק ע"י בנו גדול או סמוך על שולחנו וכו' משא"כ ע"י בנו קטן אינו זוכה. ומבאר שם הר"מ דזה ס"ל להר"מ, כיון דס"ל להר"מ כשיטת הרמב"ן דס"ל דעירוב הו"ל זוכה הוא לאחרים כיון דלא הו"ל בעירוב הסברא דמציאתו לאביו. משום דכל הסברא במציאתו לאביו היינו כיון דהו"ל איבה. ולכן תקנו דמציאתו לאביו. משא"כ בכהאי גוונא [עירוב]

א. **ובגמ'** בדף פ"ב ע"ב איתא. דת"ר דמערב אדם ע"י בני ביתו הקטנים וע"י עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין שלא מדעתן. אבל אינו מערב לא ע"י עבדו ושפחתו העבריים ולא ע"י בנו וביתו הגדולים. ולא ע"י אשתו אלא מדעתם.

ותניא אידך דלא יערב אדם לא ע"י עבדו ושפחתו העבריים ולא ע"י בנו וביתו הגדולים ולא ע"י אשתו, אלא מדעתם. אבל מערב הוא ע"י בנו וביתו הקטנים. ועבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתם ובין שלא מדעתם. מפני שידו כידן, וכולם שערבו ועירב עליהם רבן יוצאים בשל רבן. חוץ מן האשה מפני שיכלה למחות. ומבואר בגמ' דלכארא הסברא דהאשה יכולה למחות [משא"כ העבדים ובנו הקטנים והגדולים] ובמסקנת הגמ' אמר רבא דכגון שערבו ואין לך מחוי גדול מזה עכ"ל הגמ' בסוגיין.

ב. **ובתוס'** ע"ה בד"ה מפני שידן כידו, ביאר התוס' דאעבדו ושפחתו קאי כדאמרינן בריש הזורק בגיטין [דף ע"ז ע"ב] דיד עבד קני ליה רביה עכ"ל.

ולכאורה אכתי תקשי ע"ד תוס' אלו דביאר התוס' דכתיב מפני שידן כידו קאי אעבדו ושפחתו וכו'. ולכאורה לא ביאר גבי אשתו משום דאשתו קימ"ל דהו"ל מדין מזונות דמעשה ידה לבעלה וכו'.

לאחרים, והינו דמעיקר הדין הוא דקטן אין זוכה לעצמו כלל וכלל. וזאת משום דתקינו רבנן דקטנה משום שמאי ימסרנה אביה למנוול ומוכה שחין וכו'. ואילו קטן הו"ל משום איבה ומשום הכי לכארא תקינו רבנן לדינא במציאת קטן הולכת לאביו ולא אילו ואחר תקנה זו מבואר דתקנה זו עובדת בצורה דידן כידו של האב וממילא עד כמה שאין להם [לקטנים] יד אלא ידן כיד אביהם ממילא אין זוכים הם במציאה זו אלא אביהן זוכה בה.

וכ"מ דביארו הראשונים בגמ' בב"מ באופנים שהם כן זוכים הו"ל רק באופן שיש סיבות אחרות דאזי אין איבה כגון בעירוב דאזי אין הקטן מקנה זאת לעצמו אלא לאחרים, וממילא באופן מציאותי ליכא איבה כלל, או במתנה דאזי ישנה דעת אחת שמקנה וכו' אולם ללא סיבה זאת אלא במציאה הו"ל יד קטן כיד אביו ע"כ.

ולכאורה לפי"ז תקשי בסוגיין ע"ד התוס' בד"ה דידן כידו דאמאי אמר התוס' דקאי אעבדו ושפחתו וכו' ולא ביאר דמירי בכהגו"ו [דהו"ל מציאה] אף אבנו וביתו הקטנים דלפי כל האמור לעיל לכארא אף ידן כידו וצ"ב.

ואף אפשר לומר בזה דתוס' נקט הכי כיון דהו"ל עירוב ורק בהכא אין ידו כידן. וכן יסבור התוס' משא"כ לשאר הראשונים דס"ל דאף גבי עירוב הו"ל ידו כידן אכתי תקשי, ע"כ.

דליכא סברא זו כלל, כיון דהו"ל גבי אחרים לכארא שרי ליה.

ויתר על כל ס"ל להרמב"ן דכ"ז [מה דתקנו דמציאתו לאביו] היינו רק גבי מציאה משא"כ באופן דיקבל הקטן מתנה ואדי דשייכת מתנה זו לו ולא לאביו, וזאת משום דליכא הסברא של איבה.

ואף אי נימא דאף גבי מתנה הו"ל לאביו. אכתי לא הו"ל בצורה של ידן כידו. אלא דאחר דזוכה הקטן דינא הוא דמקנה זאת לאביו.

ונמציא דגבי מתנה אין ידו כיד אביו כלל. אלא מקנה זאת לאביו וכו' וזו שיטת הרמב"ן וכן הר"מ.

ד. ולכאורה עולה דכ"ז רק באופן של מתנה. ועירוב משום דבכהאי גוונא איכא הסברא של איבה/אחרים וכו' משא"כ באופן של מציאת בנו הקטן דמה דנקטינן דמשום איבה הולך לאביו מדינא. לכארא התם לכו"ע הו"ל משום דידן [של קטן וקטנה] הו"ל כיד אביהם לכל דבר וענין.

ה. והעולה מכל האמור דלכארא נראה דמה שביאר הר"ש רוזבסקי בשיטת

הראשונים [ר"ת, הר"מ והרמב"ן] דלכארא גבי עירוב או מתנה וכו' ישנם סברות מיוחדות החורגות מגדר הרגיל לומר אמאי יש סברא דגבי קטן אמרינן דיזכה לעצמו או דיוכל לזכות

הרב שלמה נוימן

האם קטן יכול לערב בפת עבור עצמו דף פ"ב ע"ב

איכא, ועי"ש עוד בסי' קל"ז, ובח"ב סי' ק"ד) כ' דיסוד פלוגתתם בעיקר מצות חינוך, האם עיקר מצות חינוך הוא להרגילו במצוות כדי שיקיים כשיגדל, ולכך די בלולב שאול כיון דשפיר מרגילו במצוות עי"ז, או"ד דכעת הוא חיוב גמור על האב לדאוג שבנו יקיים מצוה כתיקונה, ובשאלו אינו מצוה כתיקונה. וא"כ עתה יש לדון לגבי עשית איסורין עי"ז, וכגון הכא שהקטן שבת בעירו בכניסת השבת, ורק דעשה קנין שביתה ע"י פת, ואי לא אהני קנינו נמצא דקעבר אאיסור יציאה חוץ לתחום, ובאיסורין הא אשכחן (יבמות קיד.) דקטן האוכל נבילות בי"ד מצווין להפרישו וכ"ש דאביו מצוה להפרישו עי' או"ח סי' שמ"ג, וא"כ אם שמענו לדברי המרדכי והראב"ן לגבי מצות עשה דנטילת לולב דסגי בקנין הקטן, לא יהני לעשות איסור ביציאה חוץ לתחום.

ויש לדון למאי דקימ"ל דתחומין דרבנן (עי' שו"ע סי' ת"ד) האם האב חייב להפריש את בנו באיסורין דרבנן ובמ"ב שמ"ג סק"ג כ' דחייב להפרישו.

וכן יל"ע לפמש"כ הרמ"א (ת"ד) דיותר מי"ב מיל הוה דאורייתא וברמב"ן כ' (עירובין דף יז.) דאף בתחומין דאורייתא מהני עירוב תחומין (ועי' באו"ש פט"ז משבת) א"כ כאשר הניח הקטן פת לקניית תחומין אחר י"ב מיל האם מצווין בי"ד להפרישו.

יש לדון האם קטן יכול לקנות עבור עצמו שביתה תחומין ע"י הנחת פת במקום אחר, ויסוד הספק הוא דהא לאדם אחר אין הקטן יכול לקנות שביתה בהנחת פת עבורו, וכדאי בעירובין לא,, השולח את ערובו ביד חש"ו אינו עירוב, וכמש"כ רש"י שם (ד"ה עירובי חצירות) "אבל עירובי תחומין אקנויי שביתה הוא וקטן לא אליה למיקני" (ועי"ש בתוס' ובראשונים ובתוס' מעילה כא. ד"ה ונתנו)

וא"כ יש להסתפק דכיון דאינו יכול לקנות שביתה לאחרים ה"ה דאין יכול לקנות לעצמו, או"ד דלעצמו מהני כיון דל"ש למירמי על קטן חיוב יותר מגדרי קנינו. וכעין מש"כ המ"ב בהל' לולב (תרנ"ח ס"ק כ"ח) לדון האם ביום הראשון יכול קטן ליטול לולב שאול, והביא שם פלוגתת אחרונים, ועי"ש דכ' מדדברי הראשונים המרדכי והראב"ן משמע דסגי בשאלו כיון דבזה מתחנך הקטן עי"ש בשעה"צ (אות לו) דכ' דהאב גופיה מקיים בזה מצות חינוך, ולכאו' הטעם הוא דע"י הקנין של הקטן שפיר חשיב "לכם" עבור הקטן.

וא"כ לדעת המרדכי והראב"ן לכאו' הדין נותן דכאשר הקטן קונה לעצמו קנין שביתה יהני ויהא שרי להקטן להלך ע"י עירובו. והטעם כנ"ל דכיון דזהו מצותו לא מצינו למירמי עליה חיובא יותר מכדי גדרי קנינו. ואולם יש לדחות דהא האגרו"מ (יו"ד ח"א סי' רכ"ד ד"ה והנה

ונראה שהדברים מפורשים בתוס' דמהני, ויכול הקטן לקנות לעצמו שביתת תחומין ע"י עירוב פת, דבעירובין עט: איתא במתני' לענין זיכוי פת של עירובי חצרות ושתוף מבואות דע"י אשתו ובנו ובתו הגדולים יכול לזכות וע"י בנו ובתו הקטנים אינו יכול לזכות, ובתוס' שם (ד"ה וע"י אשתו) שקו"ט האם כאשר יש לו בית בחצר מהני, כיון דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לאחרני, וז"ל התוס' שם "וא"ת א"כ בנו ובתו הקטנים יזכו לאחרים בעירובם כה"ג ע"י מיגו כשיש להם בית באותה חצר וכו', ולענין עירובי תחומין דאמרינן בריש כיצד משתתפין (פב:) שהרב מערב על ידם, אטו אם ליתיה לרבים נאמר שלא יוכלו לערב, סתמא דמלתא תקינו להו רבנן זיכוי לענין עירוב כו'.

ומצאתי בשו"ת אמרי יושר (להגר"מ אריק) ח"א סי' י"א דכתב כן מדעתיה דנפשיה דקטן יכול לקנות תחומין עבור עצמו ע"י פת.

ואכתי יש לדון האם מד' התוס' איכא ראייה גם לגבי יותר מי"ב מיל, שהוא נידון דאורייתא ודו"ק.

ועוד יש לעיין מסוגיא דגיטין נט: דאיתא שם דהפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר, דתקון להם רבנן משום כדי חייו, וא"כ ה"ה דיהני מעשה קנין דהקטן לענין קניית תחום שבת, ועיי"ש עוד סד:, ואכ"מ.

ובגוף הנידון אי קטן בכוחו להחיל חלות עבור עצמו, עי' בבית"ל סי' י"ד סעיף א', בד"ה להצריך, דכ' שהקטן לעצמו מותר

ואע"ג דגם בגונא דלולב הנ"ל איכא מעשה איסור, דע"י שמברך הו"ל ברכה לבטלה, הא יתכן דהוי נידון תולדתו, דאחר שהוכרע דזה מצות חינוך דידיה א"כ מחויב הוא בברכה, ועוד יש לדון להתירו לברך ע"פ מש"כ החכ"צ (שו"ת סי' ט') דמי שיש לו ביום הראשון ד' מינים הכשרין רק בשאר ימים וכגון חסר או שאול, מדרבנן מחויב הוא ליטלם דלא גרע יום ראשון משאר ימים וא"כ שפיר מברך.

ובעירובין פב: איתא בגמ' דקטן עד בן שש יוצא בעירוב אמו, ואין צריך להניח עליו מזון שתי סעודות (כ"כ הר"מ בפ"ו הכ"א ובש"ע תי"ד ב' וכו' ברשב"א בעבוה"ק ש"ה וכו' בר' יהונתן שם בסוגיא אולם החזו"א סי' קא סק"ה כ' שדעת רש"י דבעינן שעור מזון ב' סעודות גם לקטן זה. ויתכן דכן משמע בתוס' שם סוד"ה קטן דשקו"ט אי לקטן יש מצוה).

ועוד איתא שם בגמ' דמערב אדם על בנו ובתו הקטנים (היינו עד י"ג שנה ויום א' לכן, ועד י"ב שנה ויום אחד לבת) בין לדעתן בין שלא לדעתן ואיתא שם דאף כשעירבו ועירב עליהן רבן יוצאין בשל רבן, וה"ט משום דהאב יכול לקבוע לבניו עירוב אפילו שלא מדעתן, עי"ש בגמ'. ומשמע קצת דיש משמעות למה שעירבו לעצמן, ומשמע דאילו לא עירב עליהן רבן יהיו יוצאין במה שעירבו הן לעצמן, וחזו"א א"כ דקטן יכול לקנות קנין שביתה עבור עצמו, ולא משמע דאיירי כשקנו שביתה ברגלן (דבזה לכאו' ודאי דיהני אפילו בקטן), דא"כ צריך לומר דלא עמדו בכניסת היום רחוק יותר מאלפים ממקום הפת שהניח להן אביהן.

וע"ע שו"ת משיב דבר סי' מ"א דכ' לחלק בין ציצית דשפיר מצי למיעבד הקטן, כיון דאי"צ שיהא 'בר לבישה', לתפילין דלא נחשב 'בר קשירה'.

ולכאוי' ה"ט כמשנ"ת דלא שייך למירמי עליה חיוב יותר מדיניו, וע"כ דחשיב עי"ז 'בר קשירה' ומצי נמי למיעבד לשמה, לגבי דידיה.

להטיל ציצית, ומקרי 'בר לבישה' להוציא את עצמו בציציותיו, עיי"ש. וחזי' דאע"ג דבעינן "לשמה", מ"מ יכול הקטן להחיל חלות לשמה, לצורך עצמו.

וע"ע בסימן ל"ט סעי' ב' בביה"ל ד"ה בכל, דנקט כעי"ז לגבי תפילין דיכול הקטן לקשור לעצמו קשר של תפילין, וחזי' דחשיב הקטן 'בר קשירה' לגבי עצמו.

הרב בנימין אלטמן

בענין איסור העברה מרשות לרשות דף פ"ט ע"א

למקום שביתת החפץ, אלא אם נח במקום פטור אי"ז הנצאה, וה"נ מה אכפ"ל ששבת בבית כיון דעתה הוא בחצר וכל החצירות הם רשות א'.

ולכאוי' הי' אפ"ל דכששבת בבית ויצא לחצירו עדיין אינו מתנתק משם זה וכשיוצא לחצר אחרת בזה נעשה יציאה וזה דייק לישנא דמתני' דכלים ששבתו בבית אין כל החצירות רשות אחת.

אבל לפי"ז יהא מותר להוציא אח"כ מחצר דשמעון לחצר דלוי, וגם ק"ק דהחצר עדיין לא מיקרי יציאה מהבית דהא אסור להוציא מהבית לחצר רק דרך כומתא, ואפי' כשעירבו הא אם שבתו בחצר ל"ח שבתו בבית, וא"כ כעת אי"ז מוגדר כבית, ומה אכפ"ל שתחילה היה בבית.

וגם לבי' זה ל"ש ספיקא דהשעה"צ בשבתו בבית והוציא לקרפף יותר מב"ס דרך כומתא אם מותר להוציא לקרפף אחר בתוך ד"א, ולהנ"ל מה שייך לאסור הא כשיצא לקרפף שהוא כרמלית ודאי הוי יציאה גמורה מהבית, ועוד מה תוספת יציאה יש לקרפף אחר שהוא גם שלו.

ולכאוי' צ"ל דכששבת בבית חל שייכות בין החפץ לבית וגם כשכבר אינו בבית עדיין במהותו מוגדר לחפצא דכלי בית [איבע"א

לרבנן מבו' גדר האיסור הוא העברת החפץ מסוג אחד של רשות לסוג אחר, ואפי' חצר וקרפף דחד גברא, וגדר הד' כיון דהם חלוקים בסוג הדיורין דבחצר יש דיורין יותר מקרפף וחשיב שהחפץ יצא ממקום דיורין ודמיא לכל הוצאה.

ומגג לגג לרבנן ע"י חילוק הדיורין למטה גם הלמעלה נר' כהמשך אותו חילוק, וחשיב שהוציא ממקום דיורין א' למקום אחר, וכ"ז דוקא ביחס לגג חבירו אבל ביחס לחצרו אינו מחולק, ורק ביחס לגג שחלוקים למטה חזי' את הלמעלה כהמשך לחלוקה ההיא.

ור"מ דאית ליה גזירת תל בפשטות הוא גזירה בעלמא, אך בגמ' משמע דהוא חילוק רשיות, דאמרי' לר"מ גגין רשות לעצמן וחצירות לעצמן, וכה"ק בתורא"ש. וכן בריטב"א בכ"מ הזכיר את גזירת ר"מ בתור חילוק רשיות, ומשמע דמשום הגזירה גדרו שהפרשי גבוה מחלקים רשות. אכן ק' מה שייך חילוק רשות כשאין חילוק בדיורין וכמו ב' בתים של אדם א' שודאי מותר.

ואולי' מה דאמרי' דהוי ב' רשיות אי"ז גדר האיסור אלא דלמעשה כיון שאסור לטלטל ממקום למקום נעשה הדבר כמו ב' רשיות.

ודעת ר"ש צ"ע מהו ענין שבתו כלים בבית, ובעלמא בהוצאה לא מצינו כן שמתחיל

אך צ"ע מנין גדר איסור העברה זה הא כל גזירת חז"ל הוא משום לתא הוצאה ואיזה הוצאה יש כאן אחר שכבר יצא.

ולפמשינ"ת ניחא דכיון שהחפץ מוגדר במהותו כשייך לבית לכך בכל מציאותו במקום האסור לו ה"ז שוב ושוב יציאה, דהיינו שרואים אנו כל עת לפנינו שינוי המקום שנעשה בחפץ, דה"ה כלי בית והנה הוא במקום שהפוך מכך.

והנה בחזו"א כ' דכלי ששבת אצל ראובן והגיע לחצר דשמעון אסור להביא לחצר דלוי, וכ' החזו"א ב' צדדים לאסור א' משום בית ראובן דנאסר בכל חצירות [וכל חצר זו המצאות חדשה, אע"פ שבתוך החצר מותר לטלטל מד"א], וצד ב' כ' משום שביתה שקונה בשבת אצל שמעון. ותימה הא אם קונה אצל שמעון הרי קונה בחצירו דשמעון ומצד שביתה בחצר מותר להכניסו לחצר דלוי, ובחזו"א מב' דלהא מהני מה שבביה"ש הוגדר ככלי בית דגם עתה כששובת בחצר דשמעון ה"ז כשובת בבית שמעון, וצ"ע דהא במציאות לא היה בבית שמעון והיאך אפ' להגדיר זאת כיציאה מבית שמעון.

ולחנ"ל קצת ניחא דכיון שהוגדר שמהותו כלי בית, לכך גם כשנמצא אצל שמעון ה"ז "כלי בית" דשמעון, ולהוציא ללוי הוי הוצאת כלי בית ללוי, דמצד החפצא יש כאן שינוי מקום שהוא כלי בית דשמעון שנמצא בחצר אחרת.

[ג.ב. כל מה דחידש החזו"א שביתה באמצע שבת יתכן מאד שזה דוקא במקום שהיה

דבסתמא הוא סוג כלי בית, ואיבע"א דנקבע מקומו ויעוד לבית] ולכך דין הוא שאסור להביאו למקום שסותר את מהותו דהיינו חצר אחרת, ולמרות שאין כאן עקירה מהבית רק הנחה במקו"א מ"מ כיון דכל מהותו הוא כלי בית חשיב הוצאה, וכשהונח במקום שסותר את מהותו "כלי בית".

ובהא את"ש הא דכ' הרשב"א בעבוה"ק דכל בית שבא לחצא סור לטלטלו יותר מד"א, ותמוה איזה הוצאה יש כאן, אמנם זה י"ל דחז"ל באיסור ההוצאה לחצר נתנו לזה גדר של רה"ר, ובכלל זה שיהא ג"כ איסור טילטול יותר מד"א [אכן הרשב"א הרי כ' לא כן אלא דגדר איסור חז"ל הוא להוציא לאשות חבירו אע"פ שגם לו יש חלק בה, ולא משום הוצאה לרה"ר], אך ק' להגרע"א דהבין בפשיטות שגם כשהביא לבית אחר אסור להזיזו יותר מד"א, וצ"ע מה הוצאה שייך בזה.

ולכאוי צ"ל דבגדר איסור ההוצאה נאמר שכלי הבית לא יהיו במקום אחר דמקום אחר הוא כמו חוץ לתחום שלהם [דרך משל ענין תחומין שאייכא דין ד"א ליוצא חוץ לתחום] ולכך גם כשכבר יצא אין להניחו בד"א אחרות, כיון דמקום זה נאסר עליו, ואולי בכל ד"א אחרות נחשב כהמצאות חדשה במקום זה.

אמנם דרך כומתא וסודרא אין איסור ואפי' מבית לחצר, דגדר האיסור הוא להעביר את החפץ למקום שהמצאותו שם אסורה [אפי' בלא הוצאה למקום אחר ואפי' כבר יצא אסור וכהנ"ל].

דמיירי בעירבו [גמ' צא.], וכן העיר בגאוו"י עצמו
וצ"ע מה נסתפק.

ולחנ"ל י"ל שאלו ב' ענינם חלוקים דלענין
שביתה בבית או בחצר שבזה מוגדר
הכלי לכלי בית בהא ודאי אפי' עירבו ל"מ, דהא
זה מהות של בית וזה של חצר, וכלדבריהם
לענין איסור הוצאה דיל"ע דאחר שנכנס לחצר
רי"ז תוספת הוצאה להביאו לבית שאינו חלוק
בדיני רשיות של הוצאה [אכן פשטות התוס'
לכאו' דאסור להביא מגג חבירו לבית דידיה
ומשמע דאסור אפי' שהגג הוא יחידי שלו
וכרשות אחת עם ביתו].

אסור להגיע לשם מכח השביתה דביה"ש והגיע
באיסור או דרך כומתא, דחשיב כהמצאות
חדשה בתחום אחר וקונה שם שביתתו, אבל
כלי חצר שעירה ונכנס לבית ודאי לא יתחדש
שביתת כלי בית].

והנה בשבת בחצר יל"ע כשנכנס לחצר אחרת
שעירבה עם הבתים האם עתה מותר
להכניס לבתי החצר דכיון דעירבה הוי כחד
דירה או לא, ובגאוו"י נסתפק בזה ובבית מאיר
(בסו"ד) פשיט"ל דמותר, ותימה הא אפי' עירבו
ודאי חלוק הבית מהחצר וכמבו' במתני' דיש
כלי ששבת בבית ויש כלי ששבת בחצר אע"פ

הרב ישראל מאיר שפיגל

בדינא דרבנן דהגגות חלוקין דף פ"ט ע"א

ולמרפסת ומשמע דאפילו כשהם של בעלים הרבה וחזינן דחילוק רשויות של בעלים אינו אוסר ומאי קמספ"ל בגג לאכסדרה דעל האיסור לטלטל מגג לגג אינו מחמת חילוק בעלות אלא מדין כשם שחלוקין למטה כן חלוקין למעלה.

והריטב"א שם כתב ליישב שיטת רש"י דמה דמבעיא ליה בגמ' מהו לטלטל

ד"א בגג וב"א באכסדרה מיירי באכסדרה של בעלים אחרים ומה דקתני בברייתא בדף צ"א דמותר לטלטל מגג לחצר ולמרפסת לרבנן מיירי באופן שלבעל הגג אית ליה שותפות בזה ובזה ביאר את הספק של הגמ' האם רק באופן שהבעלים חלוקים לגמרי יש שינוי רשות ואסור לטלטל מזה לזה ולפי"ז יש ליישב את קושיית הר"פ דמה דאמרין בריש פרקין בטעמיה דרבנן דאמרין כשם שחלוקין למטה זה יהני גם באופן שבגג האחר יש שותפות בגוויהו דמטעמא דשינוי בעלים לא אסרינן עלה כיון דיש לו שייכות בגג האחר ובעינן לטעמא דכשם.

והנה ברש"י בדף צ"א ע"א ד"ה לדברי חכמים מבואר דכל מה דאסרו חכמים לטלטל מגג לגג רק כאשר הגגות חלוקין בעליהן משום דגגין לרבנן כבתים משוי להו ע"י חלוק דלמטה אבל מגג לחצר של רבים מותר לטלטל אע"ג דגג רשותא דיחיד וחצר דשותפות וא"כ מבואר דמחצר לחצר שאין בזה טעמא דחלוק מס' הבתים דלמטה שפיר מותר לטלטל אפ' כאשר בעליהן חלוקין לגמרי

מתני' כל גגות העיר רשות אחת ובלבד שלא יהא גג גבוה י' או נמוך י' דברי ר"מ וחכ"א כל אחד ואחד רשות בפני עצמו. ובגמ' מבואר טעמא דרבנן דאמרין כשם שדירין חלוקין למטה כן דירין חלוקין למעלה והחילוק בין הרשויות למטה בבתיים זה מחלק אף בין הגגין להחשיבם ב' רשויות ואין לטלטל מגג זה לגג אחר.

והנה לקמן בדף צ' ע"א בעי רמי בר חמא מהו לטלטל ב' אמות מגג וב' אמות באכסדרה מי אמרין כיון דלא האי חזי לדירה ולא האי חזי לדירה חדא רשותא היא או דילמא כיון דמגג לגג אסור מגג לאכסדרה נמי אסור, ופרש"י האם רק בגגין יש איסור לטלטל דכשם שחלוקין למטה כך חלוקין למעלה דחילוק למטה סליק ואזיל אבל באכסדרה ליכא למימר הכי או"ד טעמייהו דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים הוא ומגג לאכסדרה נמי.

והקשה הרבנו פרץ מאי קמבעא ליה הא בריש פרקין מבואר להדיא דטעמייהו דרבנן דאמרין כשם שדירין חלוקין למטה כך דירין חלוקין למעלה ומדוע קמבעיא ליה בגמ' לגג גג ואכסדרה מ"ט דרבנן וטעמא דכשם לא שייך בגג ואכסדרה.

ובתוס' שם בד"ה או הק' דמאי קמבעיא ליה בטעמא דרבנן הרי בברייתא בדף צ"א ע"ב מבואר דרבנן מותר לטלטל מגג לחצר

הלמעלה זה לא שייך אלא באופן שיש שני גגות שנמצאים על שני בתין שלמטה והחלוקה בין הבתים משפיעה להיות חלוקה אף בין הגגות אבל באופן שיש גג ליד אכסדרה ורק הגג נמצא מעל דירין של בית ובאופן זה אין חלוקת רשויות למטה שהבית אינו חלוק מבית אחר ממילא לא שייך לדון על הגג שנמצא ליד האכסדרה ולומר שלגג יש סברא דכשם ורק אי נימא דהסברא בכשם שחלוקין למטה כך חלוקין למעלה היינו לענין שיש להחשיב את הגג כחלק מתשמישי הבית שפיר יש לומר כן אף באופן דגג ליד אכסדרה שיש חילוק רשויות בין הגג לאכסדרה שהגג יש לו מקצת מתשמישי בית.

והנה מבואר בגמ' שיש איסור להוציא מבית של יחיד לחצר של שותפין אפי' שלבעל הבית יש חלק בחצר השותפין וא"כ צ"ע בשי' רש"י בדף צ' ע"ב ד"ה לדברי חכמים שמגג לחצר של רבים מטלטלים וזה אף להצד דמגג לאכסדרה אסור לטלטל דבלא"ה אין לאסור כלל לטלטל מגג לחצר דלא שייך בהו הסברא דכשם שדירין חלוקין למטה וא"כ צ"ב מהו החילוק בין גג לבית ופרש"י בדף צ"א ע"א דגג אינו כבית ממש דאין תשמישו תדיר אכן מ"מ צ"ב טובא דאם מה דאסרינן לטלטל מן הגג לבית משום שדירי הבית שלמטה מחשיבים את הגג כבית א"כ מדוע באופן שהגג של יחיד והחצר של רבים אינו אסור כמו מבית לחצר.

והמבואר בזה דיש להגדיר חילוק בין ב' סוגי רשויות דאסרינן לטלטל מרשות לרשות בשני אופנים דיש רשויות שחלוקות בתשמישיהם כגון בית וקרפף שחלוקים בכל

ולהר"טב"א זה תלוי בספק של הגמ' האם מותר לטלטל מגג לאכסדרה.

ויצ"ל כמש"כ הגאון"י לבאר בדברי רש"י דודאי מה דחלוק הבעלים מרשות לרשות אינו סיבה לאסור דמה שמבדיל ואוסר לטלטל מרשות לרשות זה רק כשישנו חילוק מהותי בין הרשויות, ורק מבית של אחד לבית של אחר שכל אדם יש לו שימושים בפנ"ע המסוימים לבית שלו זה מבדיל בין הרשויות אבל מחצר לחצר שהכל תשמיש אחד אינו אסור לטלטל אפי' שכל חצר שייכת לאדם אחר ומאי דמבעיא לן האם מותר לטלטל מגג לאכסדרה לרבנן משום שעכ"פ הגג חלוק לעצמו מחמת הסברא דכשם שחלוקין למטה שכיון שהגג נמצא על ביתו דיינינן ליה כחלק מביתו ויש בו שימושי בית ולכן יש סברא לאסור דחלוקים בבעליהן וגם יש שינוי ברשות ולפי"ז מיושב קושיית הר"פ דודאי גם להצד דאסור לטלטל מגג לאכסדרה זה מטעמא דכשם.

והנה בביאור סברת הגמ' כשם שחלוקין למטה כך חלוקין למעלה יש לבארו בב' אופנים האם הוא משום שהחילוק למטה חל גם למעלה כגון הא דאמרינן שרה"י עולה עד לרקיע והיינו שהחלוק בין הדירין בבתי משפיע גם למעלה או"ד מה שיש חילוק רשויות למטה זה מחשיב אף את הגג כחלוקין בדיריהן שכל גג משתייך לבית שעליו הוא נמצא והוא נגרר להיות נטפל לדירי הבית שאף הוא משמש במקצת לתשמישי הבית שתחתיו.

דאי נימא כצד א' שיסוד דינא דכשם שדירין חלוקין למטה כך דירין חלוקין למעלה היינו שחלוקת הרשות שלמטה משפיע על

ואי נימא כצד א' דבאופן שבית וחצר דשני אנשים אסור לטלטל לא רק משום ששמותיהן חלוקין אלא שיש חילוק בעלויות ביניהן יש להסתפק בגדר האיסור לטלטל מבית של יחיד לחצר של שותפין אם זה משום ששמותיהן חלוקין דבחצר של שותפין שאינה עומדת לתשמישי הבית הוי שמות חלוקין והוי כמגג לחצר לדעת ר"מ או כמחצר לקרפף לכו"ע או דילמא אף בזה יש לאסור מטעמא דבעלים מחלקים דסגי דמה שיש בית אחד שבעליו חלוקין מבעל החצר ואף זה נחשב כמבית ידיה לבית דחבריה לאסור הטלטול מזה לזה.

ואי נימא כצד א' דמה דאסרינן לטלטל מבית דחד גברא לחצר השותפין רק מטעמא דהוי שמות מחולקין דלענין בעלין מחלקין בעינן חילוק גמור ולא סגי שיש חילוק בצד אחד לפי"ז יש לבאר מה דנתקשינו בהא דיש חילוק בין טלטול מבית דחד גברא לחצר השותפין דאסרינן ואילו מגג דחד גברא לחצר השותפין מותר לטלטל הגם שגדר הדין דגג הוי כעין בית דאמרינן כשם שדירורין חלוקין למטה כך דירורין חלוקין למעלה והביאור בזה דלרבנן מה דגגין נחשבין כבתים לאסור הטלטול מגג לחצר זה רק כשחלוקין בבעלות לגמרי דמ"מ הגג אינו ממש כבית לומר שחלוק שמו מהחצר דסו"ס הגג אינו עומד לעיקר תשמישי הבית והוי כעין חצר שיש איסור לטלטל בהן רק כשהן חלוקין בבעלות ואם הגג והחצר בעליהן חלוקין לגמרי הוי שני רשויות ואסור לטלטל מזה לזה.

והנה בעיקר הטעם דרבנן אסרו לטלטל מגג לגג מבואר בגמ' דטעמא דאמרינן כשם שדירורין חלוקין למטה כך דירורין חלוקין למעלה

עיקר השימוש בהן ובזה יש איסור טלטול אף כששניהם שייכים לאדם אחד ועוד נאסר לטלטל אף ממקום למקום שתשמישיהם שוה כגון מבית ידיה לבית דחבריה דבזה אסרינן אף כאשר השימושים בשני המקומות שווים אך כיון שהבתים שייכים לשני בני"א ממילא יש חילוק ביניהם לכלל אדם יש את ביתו לתשמישים ומה שהבעלות חלוקה זה גופא מהווה חילוק רשויות לאסור טלטול מבית זה לבית זה.

והנה בהא דאסור לטלטל מבית לחצר שבעליהן חלוקין לגמרי יש לפרשו בשני אופנים דגם יש בהם חילוק בעלויות והוי כטלטול מבית לבית דאמנם בגגות וחצרות לא מצינו דין זה שהבעלות מחלקת ומותר לטלטל מחצר לחצר או מגג לגג משום דכל החצרות רשות אחת הן מ"מ כשמטלטל מבית לחצר שיש חילוק תשמישים ביניהם שפיר הוי רשויות חלוקות מחמת שעכ"פ אחד מהרשויות הוי בית וסגי בזה ע"מ לעשות חילוק רשויות מחמת שהבעלים חלוקים.

או דילמא הא דאסרינן לטלטל מבית לחצר באופן שבעליהן חלוקין משום שיש חילוק רשויות במהות השימוש ביניהם שיש חילוק בין תשמישי בית לתשמישי דירה וכמו דאסור לטלטל מחצר לקרפף אפ' דחד גברא כמבואר ברש"י צ"א ע"א וכ"ג ע"ב דחלוקין בתשמישיהן ה"ה דאסור לטלטל מבית לחצר דחלוקין תשמישי בית מתשמישי חצר ורק באופן שהחצר שייך לבעל הבית מותר לטלטל מהבית לחצר דבאופן זה החצר עומדת לתשמישי הבית ועומדת גם לתשמישי הבית.

והנה הרש"ש הק' על דברי רש"י במתני' שפירש בדעת ר"מ שמתיר לטלטל מגג לגג משום שאין תשמישן תדיר דהא בגמ' איתא טעמא אחרינא דכל גגות העיר רשות אחת דכל למעלה מי' רשות אחת הן.

ולמשנ"ת יש ליישב דאכן בעינן לתרתי טעמי ומשום דמה דלא אסרינן את הגגות מטעמא דכשם שדירין חלוקין למטה משום דר"מ לית ליה האי טעמא דכשם דכל למעלה מי' רשות אחת היא ומה דלא אסרינן את הגגות מצד עצמם שהם חלוקין בבעלותן ונאסור לטלטל מגג לגג כמו שיש איסור לטלטל מבית לבית ולזה מבואר טעמא דאין תשמישם תדיר ורק כשיש חילוק בתשמישים יש חילוק רשויות.

וברש"י על המשנה כתב בדעת ר"מ דכל גגות העיר רשות אחת ואע"פ שדירין חלוקין למעלה לשני בני אדם הגגות שאין תשמישן תדיר אין בהם חילוק רשות וכלים ששבתו בגג זה מותרין להוציאם לזה.

ומה דלרבנן דירין שלמטה אוסרים אי"ז רק מכח הבעלות השונה לשני בני"א בשני הגגות דאי"ז טעם מספיק לאסור אלא משום שיש בגג מקצת תשמישים דהא בעמוד ב' מבואר דהיכא שסילקו בעלי הגגות האחרים את עצמו מלהשתמש בגג מותר לו להשתמש בגגו וע"כ דרק בצירוף שתיהן שדירין חלוקים למטה וגם שמשותפים בגג הוא דאוסר ובאופן שהגגין הא בבעלות אחרים לכאו' גם רבנן מודו דבאופן זה לא שייך סברת כשם שדירין חלוקין למעלה.

הרב שלום אלקובי

בענין הביאור במח' חכמים ור"מ דטלטול בגגות דף פ"ט ע"א

ועוד דמה הגדר דאין תשמישין תדירין אם קצת ואם הרבה. ומה גדר יש בזה מבחינה דינית.

ג. **ולכאורה** צריך לבאר דמה דנקטינן בגמ' דכל למעלה מעשרה לא הו"ל סברת ר"מ כלל וכלל. אלא גדר דיני יבש היינו למעלה מעשרה רשות אחת ומתחת לעשרה רשויות חלוקות. ואתא רש"י וביאר הטעם בגדר זה היינו כיון דכל מה דלמעלה מעשרה קרי גג. הו"ל אין תשמישם תדיר אם זה רק טעם בדברי ר"מ ואינו סותר לעיקר דינא דר"מ דכל למעלה וכו'.

ד. **ולפ"ז** צריך לבאר אף מה דנקטינן בגמ' דלרבנן כשם שרשויות חלוקות למטה כך ג"כ חלוקות למעלה. ולכאורה צריך לומר דהו"ל דין אולם יש לבאר דזהו ג"כ סברא והינו דכמו דרשויות חלוקות למטה ממילא יש סברא דאף למעלה נחלקם. או שהינם מחולקים באופן מציאותי.

וסברא זו יש לבאר עפ"י מה שתמה בתורי"ד דלכאורה לרבנן אמאי יש חילוק בין גג לחצר דאילו מנגג לגג נקטינן לדינא דאסור לטלטל [דהו"ל רשויות חלוקות] משא"כ מחצר לגג ומנגג לחצר מותר לטלטל. ומשני בתורי"ד דיש לחלק בין גג לחצר. דגג הו"ל מקום "המסומן" [כך לשונו דהתורי"ד] משא"כ בחצר דאינה "מסומנת" עכ"ל וצריך להבין מאי מקום המסומן. אולם לכאורה היינו דלגג ישנה יותר שייכות מציאותית לבית מאשר חצר. לבית.

א. **איתא** במתני' דין דכל גגות העיר רשות אחת הן ובלבד שלא יהא וכו' דבר ר"מ משא"ס רבנן ס"ל דכ"א ואחד רשות בפני עצמו. ור"ש ס"ל שהכל רשות אחת [חצרות גגות וקרפפות]. וכ"ז רק לכלים ששבתו לתוכן ולא לכלים ששבתו בבית, ע"כ.

ובגמ' מבואר דלרבנן ס"ל דכשם שדירין חלוקין למעלה כך ג"כ חלוקין למעלה. ואילו לר"מ מבארת הגמ' בהו"א הסברא היא "דכל למעלה מעשרה רשות אחת היא". ולמסקנת הגמ' הו"ל משום גזרת תל ברה"ר וכו'.

ב. **וברש"י** ע"ה ביאר רש"י בד"ה כל גגות דהגגות שאין תשמישם תדיר אין בהם חילוק רשות וכלים ששבתו בגג זה מותר להוציאם לזה, עכ"ל.

ומקשים ע"ז כל האחרונים דלכאורה מאי סברת ר"מ דכל למעלה מעשרה רשאה"י או דאין תשמישם תדיר. וברש"ש נשאר ליה בצ"ע. משא"כ בלשון הזהב הקשה ג"כ קושיה זו ומשני עליה. דכ"מ דכתב ר"מ הטעם של כל למעלה מעשרה וכו' הו"ל רק דמצי לדחויי דלרבנן משא"כ הסברא והטעם האמיתי בדברו הינם כדברי רש"י דגגות אין תשמישם תדיר.

ולכאורה צ"ל הדין דאי רמ אומר סברא דמצי לדחויי אכתי מאי נצרך לעוד סברא.

משא"כ רבנן נחלקו וס"ל דכל אחד ואחד רשות לעצמו.

והקשה עלה ר"מ לרבנן דהלא מודים אתם באופן דבני חצר ששכחו ולא ערבו דאסור להכניס מחצר לבתים ומבתים לחצר. וכלים ששבתו בחצר מותרין לטלטל בחצר. ולכאורה מאי שנא גג מחצר.

ותרצו לו רבנן דחצר שאני שיש תחתה דיוורין. וממשיך ומקשה ר"מ והלא אף חצר פעמים שיש תחתה דיוורין. אמרו לו רבנן [טעם חדש] דבחצר אין כ"א וא' מכיר את שלו משא"כ בגג דכאור"א מכיר את שלו. ואכתי הקשה עלה ר"מ ואי מיירי דעשה פספסין דאזי כן כל או"א מכיר את שלו. ובמקום זה בעצם נגמר דו שיח זה. בין ר"מ לרבנן דא"ר שמעון בן אלעזר עד כאן היתה התשובה, ע"כ להתוספתא.

העולה מאלו הדברים, דלרבנן ישנם ב' טעמים לחלק בין גג לחצר. האחד דיוורין תחתה. והשני כל אחד ואחד מכיר את שלו. והיינו הכר. וכבר חזינו שם דהמרא דמתניתא מבאר דהו"ל שני תנאים דנצרכים לרבנן בכדי לחלק בין גג לחצר. וע"כ שם. בזה"ל "כדאמרו בריש כל גגות דטעמא דרבנן דכשם שדיוורין חלוקין וכו'". וחזינו מהא דזה הו"ל הסברא בדעת רבנן.

ז. **ולפום** ריהטא להשיטות של הרעק"א [דהו"ל חצר השותפין] ורש"י ותוס' דהו"ל כרה"ר. אולי אטי שפיר הטעם הראשון של התוספתא. דכיון דליכא דיוורין בחצר ליכא שייכות בין הבית לחצר [אלא אי"כ יעשה עירוב]. ולכך יש לה דינים שונים. דשותפין

ה. **וחזינו** גבי טלטול בתוך החצר לאחר שיצאו כלי בית אל חצר זו. או עי לבוש, או איסור וכו'. אולם עתה המצב הוא כלי בית שנמצאים בחצר ונחלקו הראשונים מאי דינא בכהאי גוונא.

דלרמב"ן והרמב"ם ס"ל דחצר כאן דיש בה כמה וכמה שכנים, חשיבא ליה כרה"ר ולכך אין לטלטל בתוכה יותר מד"א כלי בית בכה"ג דהו"ל כמטלטל ברשות הרבים. והו"ל גזירת חכמים גרידא.

משיא"כ לרש"י ולת"ס ס"ל דמותר לטלטל בכולה. כיון דכל הגזירה כל כלי בית הו"ל רק להוציא מרשות לרשות משא"כ אחרי שנמצאו הכלים ברשות אחרת ליכא גזירה זו ולכך שרי לטלטל בכולה.

וברעק"א כתב שיטה ג' [ובחזו"א השמיט שיטה זו]. דכיון דהו"ל כחצר השותפין אסור לטלטל ואפילו כמלא נימה. והיינו דכיון דבכל תזווה ותזווה שלו בחצר הו"ל כמוציא מרשות אחת לחברתה. **העולה מכל האמור** דלפי ג' שיטות אלו יוצא שלפחות בשתי שיטות ס"ל דחצר הינה בעצם דבר נפרד לגמרי אף באופן מציאותי נמצאת היא ליד הבית אכתי הו"ל כרה"ר או כרשות השותפין וכו'. וליכא כלום בין אחד למשנהו. משא"כ לגבי גג לא שמענו לבלתי היום כלל דאסור לטלטל מגג לבית דהו"ל חלק מן הבית לכאורה, ע"כ.

ו. **ובתוספתא** בעירובין פרק ז' הלכה י' נקטינן דכל גגות העיר רשות אחת הן **ואסור** לעלות מגג לחצר ומחצר לגג, וכלים ששבתו בחצר מותרין לטלטל בחצר ושבג מותרין לטלטל בגג ואטו הן דברי ר"מ

לבית. ואולם במתני' נקטינן אבל קולט ושותה
מגגו של חבירו.

ותרצו התם בתוס' שני תרוצים ואחד מהם
היינו דמיירי "ששבתו בגג" ולכך אין
להוציאם וכו'.

ולכאורה חזינן מתוס' זה בשבתו בגג הו"ל דין
של כלי בית לכל דבר וענין אע"פ
ששבתו בגג ולא בבית ממש וחזינן דגג הו"ל
ממש כבית ואף כלים שבו הו"ל ככלי בית.
משא"כ חצר דליכא שייכות טבעית לבית
כדביארנו, ע"כ.

ורה"ר וכו'. ואף לרש"י ותוס' דס"ל דאכתי הו"ל
כרה"י, אלא דהו"ל גזרה של רבנן רק על הוצאה
ולא על טלטול. ואולי נימא דס"ל כטעם ב'
בתוספתא. דהחסרון של חצר דאע"פ דהו"ל
כרה"י כמו בית אכתי ליכא שייכות כיון דאין כ"א
ואחד מכיר את שלו, ע"כ.

ח. **ובתוס'** לעיל בדף ט' ע"ב בד"ה לא יעמוד
אדם ברה"ר ויגביה ידו למעלה מי'
לקלוט מי גשמים מגג חברו וכו'. הקשה התוס'.
דחזינן בגיטין פרק הזורק [ע"ט ע"ב] דא"ר
יהודה אמר שמואל דלא יעמוד אדם בגגו
ויקלוט מי גשמים מגגו של חצרו. היינו להביאם

הרב אברהם שבתאי בריסק

בדין בליטה היוצאת מן הגג דף פ"ט ע"ב

מה בכך הרי רה"י עולה עד לרקיע ומבואר בדברי ההגהות דאף דליכא היכרא דמחיצות מ"מ עולות לענין הא דרה"י עולה עד לרקיע שלא יהא פרוץ למקום האסור.

החזו"א מקשה על שיטת המהרש"א וכן על המ"א שיובא בס"ד להלן מדוע הגג נאסר ע"י הבליטה ולא אמרינן להיפך דהבליטה תהא חורי רה"י דכיון שהגג מצד עצמו הוי רה"י א"כ הבליטה הפתוחה לו הויא חורי רה"י.

וכבר עמד בקושיה זו האבן העוזר בחידושו על המסכת ומתריך דחורי רה"י הוי רק באופן שאין החורי יכול לאסור את הרה"י אבל באופן שהחורי יכול לאסור את הרה"י לא אמרינן שנעשה הוא חורי רה"י אלא הוא אוסר את הרה"י.

והדברים צריכים עיון מהא דשבת ז: בית שאין תוכו י' וחקק בו ד' על ד' דהוי מקום החקק רה"י והשאר חורי רה"י ואע"פ שכיון שאין מחיצה י' ביניהם אפשר לומר דהרה"י נאסרת ע"י המקום שאין בו גובה י' ולא להיפך ועוד דלעיל ה. במבוי שאין בו י' אמרו שחוקק איזה משך לגובה י' טפחים ובריטב"א שם מבאר דכל המבוי נמוך מ' טפחים ומהני החקק של תחילת המבוי להתיר את כל המבוי למרות שאין לו מחיצות י'.

ומבארים האחרונים דהוי מדין חורי רה"י דהמקום שיש בו חקק הוי רה"י גמורה ושאר המבוי הוי חורי רה"י, וא"כ מוכח

בתוס' ד"ה במחיצות מבואר דגג שיש לו בליטה והיא בשיפוע הוי כרמלית דליכא למימר בהו גוד אסיק וגם ליכא למימר בהו פי תקרה ומוסיפים תוס' דכל הגג אסור משום שפרוץ לבליטה זו שהיא כרמלית.

ומקשים האחרונים מדוע הווקקו תוס' לומר שהגג אסור משום שפרוץ לכרמלית תיפו"ל משום שאין לו מחיצות.

ואכן הרא"ש ס' ב' כותב הגג כולו אסור משום חסרון מחיצות ולא הזכיר מה שאמרו תוס' משום שפרוץ לכרמלית.

החזו"א ס' ק"ד סק"ו כותב שזוהי ג"כ כוונת תוס' דכיון שפרוץ לבליטה אין מחיצות, וקצת צ"ב מה שהאריכו תוס' לכתוב שהמקום פרוץ לכרמלית ומשמע שרצו להדגיש שהגג אסור משום שפרוץ למקום האסור.

המהרש"א כותב דכוונת תוס' דדוקא בבליטה ליכא גוד אחית משום בקיעת גדיים אבל במקום שאין בקיעת גדיים כלומר היכן שמתחיל הבית ואיכא שם מחיצות הוי רה"י עד הרקיע, ומשמעות הדברים שהמחיצות אינן עולות עד מעל הגג כיון דאינם ניכרות ומ"מ הוי רה"י משום דהוא חצוץ מרה"ר ואפי' גדיים אינם יכולים לבקוע שם.

וכעין דברי המהרש"א ויותר מהם נמצא בהגהות מרדכי סוף בכל מערבין דמקשה על תי' התוס' דנפרץ למקום האסור

רוחות איכא מחיצות הניכרות ולכן הגג מצד עצמו מותר דאיכא ג' מחיצות ואין ברוח רביעית איסור דפרוץ למקום האסור כיון שפרוץ למקו"פ.

[**וכותב** היד אפרים דאף הבליטה מותרת משום דהוי חורי רה"י של הגג, וצ"ב לדבריו מדוע כשיש בבליטה ד' לא אמרינן דהוי חורי רה"י של הגג].

וכדברי היד אפרים כותב ג"כ האבן העוזר בחידושו ומוכיח שכן הוא מהא דהוצרכו תוס' להעמיד שהבליטה עומדת בשיפוע ולכן אין פי תקרה וברא"ש לא הוזכר דבר זה והטעם דהרא"ש מעמיד שיש בליטה מכל הצדדים ולכן לא אמרינן פי תקרה דלא אמרינן פי תקרה מד' צדדים אבל תוס' איירי דהבליטה רק מרוח אחת ואפשר לומר פי תקרה ורק משום דהיא באלכסון ליכא פי תקרה, (וקצת צ"ב דאף בבליטה מצד אחד בעינן לומר פי תקרה מג' רוחות הבליטה ואיך מהני להרא"ש וגם מתוס' אין הוכחה דאפשר דלכך העמידו בשיפוע).

וכדבריהם מבואר יסוד דהא דהצריכו רבנן מחיצה מרוח הד' אינה כשאר ג' מחיצות דכל שאינן ליכא מחיצות דלהוי רה"י אלא אף בלא מחיצה הרביעית הוי רה"י והחסרון הוא משום דפרוץ למקום האסור לו, ואם הבליטה היא מקו"פ דאינו פרוץ למקום האסור לו אינו נאסר.

וכדבריהם מבואר גם בריטב"א לגבי ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה דמעמיד שיש לגג ג' מחיצות ומ"מ אסור מדרבנן משום דפרוץ למקום האסור לו ואינו כותב דאסור משום דלית ליה מחיצה.

דאע"פ שהמקום שאין לו מחיצה י' יש באפשרותו לאסור את מקום החקק משום שפרוץ למקום האסור לו אעפ"כ אמרינן דע"י מקום החקק ניתר הכל דהוי חורי רה"י (אלא שבדין זה דמבוי שאין לו י' האבהעו"ז להדיא סובר אחרת ומ"מ זקוקים לביאור לשיטת שאר האחרונים).

והנראה בזה ע"פ המבואר בחזו"א סי' ס"ב סקי"ב באופן השני דחורי רה"י הוא דוקא במקום שהרשות היא עיקר ותשמיש החורי טפל לה אבל אם תשמיש החורי עיקר והרה"י היא טפל אין נעשה החורי מותר ע"י הרשות ולפי"ז במקרה שלנו שהגג הוא אחד דאמנם כלפי הבית איכא גג ואיכא בליטה אבל לעומד על הגג הכל חטיבה אחת ושימוש אחד ואין הפרש בין הגג לבליטה וא"כ לא שייך לומר שהבליטה היא חורי הגג וא"כ אין הגג מתיר את הבליטה וממילא נאסר הגג שפרוץ לבליטה שהיא מקום האסור.

המ"א סי' שע"ד סק"ה כותב לדברי תוס' דמה שנאסר כל הגג כשפרוץ לבליטה הוא דווקא אם יש בבליטה ד' דאז היא כרמלית אבל אם אין בה ד' הרי היא מקום פטור ואינה אוסרת את הגג (ומה שכותב המ"א שכן הוא גם לשיטת הרא"ש צ"ע דהרא"ש כתב משום דליכא מחיצות וכנ"ל וכן הקשו האחרונים). ובמחצית השקל מבאר דברי המ"א כשיטת המהרש"א דהגג מצד עצמו מותר משום מחיצות הבית שתחתיו וכל החסרון רק משום שפרוץ למקום האסור ואם פרוץ למקו"פ אינו נאסר.

והיד אפרים מבאר דברי המ"א דתוס' איירי שהגג מוקף בליטה רק מרוח אחת ובג'

הרב ישראל מאיר שפיגל

בדין טלטול כלי בית בחצר ובבית של אחר דף פ"ט ע"ב

בית ובית מיוחד לבעליו אע"פ שהחצר רשות היחיד גמורה הוא דבר תורה חכמים אסרו להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר ומן החצר להם עד שיעברו גזירה שמא יתחלף להם רשות הרבים דעלמא ברשות חצר המשותפת לרבים ויוציאו מביתם לרשות הרבים עכ"ל ומבואר בלשונו דעיקר הגזירה שאסרו לטלטל מרשותו לרשות המעורבת שמא יתחלף להם ברה"ר דעלמא וזה לא שייך אלא ברשות של רבים.

אכן ברשב"א בהמשך דבריו בשער השלישי בעבודה"ק אות ר"ס כתב להדיא דגם מבית לבית אסור לטלטל אם לא יערבו זו"ל הבתים אע"פ שתשמישם אחד אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה עד שיעברו ולא עוד אלא אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חבירו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חבירו אסור עד שיעברו את המבוי עיי"ש.

וכן יש להוכיח מכמה דוכתי דיש איסור טלטול גם מבית של ראובן לבית של שמעון ולא רק בחצר של רבים דהנה הא דלרבנן יש איסור לטלטל מגג לגג דאמרינן כשם שדירין חלוקין למטה כך חלוקין למעלה ומבואר דלמטה יש איסור לטלטל מבית לבית וכע"ז כתב התיו"ט להוכיח וכ"כ החזו"א סי' כ"ח ועוד כתב להוכיח הא דדף ע"ו ע"ב אחד חלון שבין בית לבית וכו' שבין חצר לחצר וכו' וכתב להוכיח כן ממקומות רבים דיש איסור תחומין גם מבית של יחיד לבית של יחיד.

הביאור הלכה סי' ש"ע סעי' ג' ד"ה או הביא בשם מקצת אחרונים דאין איסור לטלטל כלי מבית של ראובן לבית של שמעון דעיקר הגזירה לאסור בטלטול אינו אלא באופן שמטלטל מבית של יחיד לחצר של רבים ולא כשמטלטל מרשות של יחיד לרשות של יחיד אחר.

ובאמת דכך משמע בלשון הרמב"ם בפ"א מהלכות עירובין ה"ה זו"ל "לפיכך תיקן שכל רשות היחיד שתחלק בדירין ויאחו כל אחד ואחד בה רשות לעצמו וישאר ממנה מקום ברשות כולן ויד כולן שוה בו כגון חצר לבתים שנחשוב אותה המקום שיד כולן שוה בו כאילו הוא רשות לרבים ונחשוב כל מקום ומקום שאחו כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו שהוא בלבד רשות היחיד ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולם שוה בו כמו שאין מוציאין מרה"י לרשות הרבים אלא ישתמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד עד שיעברו כולן אע"פ שהכל רה"י עכ"ל ומבואר להדיא דעיקר תקנת עירובי חצירות שלא יהיה כמי שמוציא מרה"י לרה"ר, וזה שייך רק כאשר מוציא לרשות משותפת לרבים ולא כשמוציא לרשות של יחיד,

וכך משמע ברשב"א בעבודה"ק שער השלישי אות ע"ד (לנדמ"ח) זו"ל חצרות של רבים הם שיש להם ומחיצות גמורות כתקנן אלא שהבתים פתוחין לתוכן והחצרות משותפין וכל

והחצירות משותפין וכל בית ובית מיוחד לבעליו אע"פ שהחצר רשות היחיד גמורה הוא דבר תורה חכמים אסרו להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר ומן החצר להם עד שיערבו גזירה שמא יתחלף להם רה"ר דעלמא ברשות חצר המשותפת וכו' עכ"ל ומשמע דעיקר הגזירה היתה שלא להוציא מרשות לרשות ולדברי הביאור הלכה צ"ע מדוע הוצרך הרשב"א ליתן טעם דהוי כמרה"י לרה"ר.

והמבואר בשיטת הרשב"א דס"ל דעיקר הגזירה היתה שלא להוציא מרשות לרשות וזהו מביתו לבית חברו או לחצר לבירו דכיון דביתו מיועד לשימושיו ובית חברו מיועד לתשמישי חברו הרי דבזה הבתים מובדלים מהשימושים יש ביניהם חילוק רשויות ושלמה תיקן דאין להוציא כלים מרשות לרשות והוקשה להרשב"א דהתינוח דאסור להוציא מביתו לבית חברו או לחצר חברו אך מדוע נאסור להוציא מבית של ראובן לחצר השותפין כיון שאף לראובן יש חלק בזה והחצר עומדת אף לתשמישים ולזה כתב בדמיא לרשות של רבים ויש גזירה שמא יתחלף להם ברשות הרבים דעלמא.

והנה שיטת הרשב"א דיש איסור להוציא כלים מבית לבית שיש לו בו שותפות עם חברו ולהנ"ל צ"ע דלכאור' בית המשותפת עם חברו לא דמיא לרה"ר ולא אתי לאחלופי ברה"ר ומצד חילוק רשויות אין לאסור דיש לו רשות להשתמש שם והרשב"א לא ס"ל כמש"כ רש"י דמה דרשות חברו נמי מושל בה אסור להוציא לשם וצ"ל דרק כלפי טלטול לחצר שבעצם היא משמשת לאותם שימושים כמו

וכן יש להוכיח מדברי הרמב"ם בפ"א מעירובין ה"ג וז"ל וכן יושבי אהלים או סוכות או מחנה שהקיפוהו מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולן עכ"ל ומבואר דיש איסור לטלטל מרשות של יחיד לרשות של יחיד וכן בהט"ז מבואר ברמב"ם כן דכתב א"ז הנוסח של העירוב "בעירוב זה יהיה מותר לכל בני החצר להוציא ולהכניס מבית לבית בשבת".

וכן יש לדייק מלשון רש"י כ"א ע"ב ד"ה שלמה תיקן עירובי חצרות וגזר שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד חברו לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה שלא יבוא להתיר מרה"ר לרה"י עיי"ש. וכן בדף י"ב ע"ב בד"ה חצירות כתב וז"ל מפני שהבית רשות מיוחדת לו וחצר רשות חברו מושל בה ונמצא מוציא מרשות לרשות ורבנן גזרו שלא להוציא מרה"י לרשות היחיד וכ"ה ברש"י ס"ב ע"א ד"ה שמה דירה וכן בדף ע"ב ע"א ד"ה ב"ש.

והנה הביאור הלכה הנ"ל הביא את לשון הרשב"א בעבוקה"ק "הבתים אע"פ שתשמישן אחד אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה שם שיערבו ולא עוד אלא אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חברו אסור עד שיערבו וכו' עכ"ל ודקדק הביאור הלכה דמשמע בדבריו דעיקר התקנה היתה על טלטול מבית לבית ואח"כ הוסיפו גם מבית לחצר ודקדק כן גם מלשון רש"י י"ז ע"א ד"ה ומלערב.

ובאמת בלשון הרשב"א בעבודת הקדש (לעיל מיניה) הו"ד לעיל בסמוך כתב וז"ל חצירות של רבים וכו' שהבתים פתוחין לתוכן

לטלטלם בכל החצר גם באופן שלא עירבו את החצר עם הבית ורק מחצר לחצר אחרת אסור להוציאם כיון שכלפי מה דאמרינן דכל החצירות רשות אחת זה רק בכלים ששבתו בחצר והכא הכלים שבתו בבית ומ"ה בחצר שהכלים יצאו לשם שרי לטלטלם ומאיך מדברי רש"י לקמן צ"ג ע"ב ד"ה רב דקדק הרש"ש דלא כמבואר ברש"י בשבת וצ"ב.

אמנם הרשב"א בעבודת הקודש כתב להדיא דכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר אפי' בהיתר כגון בדרך מלבוש אין לטלטלן בחצר יותר מד"א וז"ל הרשב"א, בשער השלישי אות ק"ט (לנדמ"ח) ולא אמרו חכמים אלא בכלים ששבתו בחצר או במבוי אבל כלים ששבתו בתוך הבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין אותן אלא ארבע אמות עד שיערבו וישתתפו.

ומבואר שדעת הרשב"א דיש איסור לטלטל יותר מד"א בחצר שאינה מעורבת בכלים ששבתו בבית ובפשוטו יש לבאר דהגדר שנתנו חכמים לחצר שאינה מעורבת כדן רה"ר וזה במה שחכמים אסרו להוציא מביתו לחצר של רבים דביתו הוא רה"י והחצר של רבים הוא רה"ר וא"כ יש איסור לטלטל ד"א בחצר שאינה מעורבת כדן רה"ר שאין לטלטל בה ד"א.

והביאור הלכה דקדק כן אף מלשון הרמב"ם דאין לטלטל ד"א בחצר שאינה מעורבת אם יצאו לשם כלים ששבתו בבית ומשמע דמה"ט דיינינן ליה להחצר כרשות הרבים דהרמב"ם לא הזכיר כלל איסור טלטול בחצר שאינה מעורבת אלא שכתב דהוי כרה"ר וא"כ משמע כמשנ"ת.

תשמישי הבית הוצרך הרשב"א לפרש דיש גזירה דילמא אתי לאחלופי ברה"ר ובלא"ה אין חילוק רשויות אבל בבית אחר שכבר הוא מקום לעצמו הגם שיש לו חלק בבית שהוא שותף שם מ"מ אינו דומה תשמישי בית של שותפין לתשמישי הבית של יחיד.

ב. והנה נח' הראשונים באדם שהוציא כלים ששבתו בבית לחצר שאינה מעורבת כגון בדרך מלבוש שאין איסור להוציא בגדים דרך מלבוש מביתו לחצר האם מותר לו לטלטל את הבגדים שלא כדרך מלבוש בחצר שאינה מעורבת דיש להסתפק האם אחר שהכלים נמצאים בחצר שאינה מעורבת דינם ככלי חצר ומותר לטלטלם בכל החצר או דילמא כיון שמקום שביתתם בביה"ש היה בבית דיינינן להו ככלי בית ואסור לטלטלם בחצר שאינה מעורבת יותר מד' אמות.

וברש"י בשבת ק"ל ע"ב ד"ה מותר כתב וז"ל מותר לטלטל בכלו מה שנמצא בתוכו או בגדרו שהוציאן מן הבית לתוכו דרך מלבוש פושטן ומטלטלן בכלו לדברי הכל עכ"ל ומפורש בדעת רש"י דבאופן שהכלים יצאו מן הבית לחצר דרך מלבוש לכו"ע מותר לטלטלן בכל החצר. והביאור הלכה ס"י שע"ב נקט בדעת רש"י שהוא הדין לכלים שיצאו באיסור מהבית לחצר נמי מותר לטלטלן בכל החצר ומה שכתב רש"י דרך מלבוש לאו דוקא אמנם בתוס' ר"ד מהדורא תליתאה כתב להדיא דרק כשמוציאן בהיתר מולר לטלטלן בכל החצר.

וברש"ש בדף צ"א ע"ב וכן הביאור הלכה דקדקו כן גם בדעת התוס' בד"ה וכלים שכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר מותר

ובדעת הגרע"א דס"ל דהאיסור לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת זה רק במוליך את הכלים ד"א נראה דס"ל דרבנן החשיבו את החצר כרשות הרבים מחמת שרשות זו שייכת לרבים ואזי האיסור לטלטל את הכלים ד"א הוי כעין איסור הולכת כלי ברה"ר יותר מד"א.

ובאמת נראה דאין לפרש כן בדעת הגרע"א דמה דאסור לטלטל את הכלי בית בחצר דהוי כרה"ר דהנה הגרע"א כתב בהא דדנו האחרונים היאך מותר לטלטל את התניוק שצריכים למולו לבית הכנסת והוסיף ע"י הגרע"א דיש להקפיד שלא יהיה יותר מד"א בן פתח בית הכנסת לכסא של אליהו שהרי אין עירוב והנה בית הכנסת אין לדונו כרשות הרבים דהרי תשמישיו כשל בית ואין דינו כחצר של רבים ואעפ"כ אסר הגרע"א לטלטלו יותר מד"א וכ"כ האבן העוזר בסי' שס"ו ס"ג בדעת הרשב"א.

וע"כ נראה דדעת הגרע"א דגדר האיסור לטלטל את הכלים ששבתו בבית בחצר שאינה מעורבת משום דכל פורתא ופורתא שמטלטל את הכלי הרי שהוא כמרחיק את הבית מביתו לחצר חבירו דבכל מקום שהם שם בעליהם עליהם וכל השבת דינם ככלי הבית והרי זה כאילו עושה מעשה הוצאה מהבית לחצר חבירו או לבית חבירו.

ויש לתלות שני צדדים אלו בחקירה מהותית בגדר איסור הוצאת כלי בית לחצר בכלים ששבתו בבית וכן לבית חבירו האם מה דהכלים ששבתו בבית זה מחיל עליהם תורת כלי בית וקובע אותם לבית ולכן יש איסור להוציאם

והנה הריטב"א בדף ע"ו ע"א כתב שאין לטלטל בחצר שאינה מעורבת כמלא נימא ולא רק ד' אמות וא"כ מונח דלא מטעמו דהוי רשות הרבים אסרינן לטלטל בחצר שאינה מעורבת דא"כ אין לאסור אלא בד"א וע"כ דהגדר במה שאסור לטלטל אפי' כמלא נימא דכל טלטול החפץ הוי הרחקה והוצאה ממקומו וכמי שהוציא את הכלי מהבית דכל הנחה של החפץ במקום שאינו מקום שביתתו הוי תוספת למעשה ההוצאה מהבית.

והגרע"א בדף פ"ז ע"ב הוכיח מהגמ' דודאי אין איסור לטלטל את הכלי פחות מארבע אמות מדברי ר"י דאסר להחליף גם ברשויות דרבנן מהא דכותל שבין ב' חצירות גבוה י' טפחים ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין וכו' והנה אי נימא דבחצר שאינה מעורבת אסור לטלטל את הכלי כמלא הנימא א"כ מה בכך דאפסקיה מקום פטור ולית כאן איסור הוצאה מרשות לרשות חבירו הא מ"מ כשמורידין מהכותל לחצר אסורין כמו כומתא וסודרא וע"כ דאין איסור לטלטל כמלא נימא.

ואמנם בריטב"א בעירובין ע"ו ע"ב כתב דיש איסור לטלטל כלי בית שיצאו לחצר שאינה מעורבת כמלא הנימא ולא רק בד"א והביאור בדבריו דכיון בהחצר שייכת לשותפין וכל חלק וחלק מהחצר שייכת לכמה בנ"א ממילא יש לאסור את הטלטול בחצר ממקום למקום שהעברת הכלי ממקומו היא כעין הוצאה מרשות של אחד ורשות של אחר וזה נכלל באיסור הוצאה מרשות לרשות אחרת.

רשות אחת מותר לטלטל כלים אלו שעברו דרך כרמלית באיסור לכל החצרות.

ויסוד זה מתבאר רק אי נימא דהאיסור לטלטל בתוך החצר ד"א משום שככל שהחפץ זז ממקומו אפ' ממקום למקום באותו חצר יש להחשיבו כמי שמתרחק עוד ממקום שביתתו בבית וכל טלטול נוסף בחפץ הוא כהרחקה ממקום שביתתו ורק בטלטול של ד"א יש איסור כמש"כ הרשב"א בעבוה"ק משום שבפחות ד"א לא חשיב טלטול שכל הד"א נחשב למקום אחד ובזה אמרינן דרק כלפי החצר הסמוכה לבית יש לכלים אלו שם של כלי בית וכל טלטול נוסף מהווה איסור הרחקה מהבית ששבת בו. אבל אי נימא דמה שאסרו לטלטל ד"א משום שדנים את החצר כרה"ר והוי כאיסור טלטול ד"א ברה"ר כזה אין נפקותא בחצר שמרוחקת ומופסקת ע"י כרמלית בינה לבית דמה שהתירו לטלטל כלי ששבת בחצר משום שרבנן הקילו להחשיב את כל החצר כמקום אחד כלפי כלים ששבתו בה כלומר שיש היתר לכלים ששבתו בחצר ולא שיש איסור לכלים ששבתו בבית שדין השביתה מתירה את הטלטול ולא שהשביתה בבית אוסרת ואף אי לא נחשב את הכלים ככלי בית כלפי חצר זו מ"מ כיון שהכלים לא קנו שביתה בחצר אסור לטלטלם.

לרשות אחרת כחצר או כבית חבירו, או"ד כל כלי אסור לטלטל מרשות לרשות ורק כלים ששבתו בחצר שנקבע שמם ככלי חצר הם הותרו לטלטול בכל רשות החצר ולפי"ז כלים שלא קנו שביתה לא בבית ולא בחצר יהיו אסורים בטלטול בחצר של רבים ונפק"מ בגשמים שירדו ביו"ט שאינם אסורים מטעם מוקצה האם יהיו מותרים בטלטול בחצר כיון שלא קנו שביתה בבית או לא.

והמגילת ספר בסוף הספר בקונטרס בעניני עירובין סי' ו' כתב בשם הגר"ש אויערבך זצוק"ל לחדש דכלי בית שיצאו לחצר שאינה מעורבת ואח"כ יצאו לכרמלית ואח"כ נכנסו לחצר אחרת דמותר לטלטל את הכלים בכל החצר דכלפי חצר זו לא דיינינן להכלים כמו ששבתו בבית דמה שרבנן אסרו לטלטל כלים מן הבית לחצר של רבים זה רק באותו רה"י שמעיקר הדין מותר לטלטל ביניהן ורבנן גזרו שלא להוציא מרשות של יחיד לרשות של אחר וכלפי החצר יש לדון את הכלים ככלי בית שקנו שביתה בבית בביה"ש אבל כלפי חצר שיש בינה לרה"י כרמלית ואסור להעביר ולהוציא את הכלי מהבית לחצר זו מחמת הכרמלית שמפסקת ביניהם אין משמעות לכלים להגדירם ככלי בית ומותר לטלטלם בחצר זו ולמאי דקיי"ל כר"ש דכל החצרות

הרב דוב אריה ווילנר

בענין מחיצות שאינן ניכרות דף פ"ט ע"ב

הבליטה הוא סוף הגג, והכל כרמלית משום דליכא מחיצתא, ותמה מה האחרונים הקשו על תוס', ובאמת ברא"ש ותוס' רא"ש כך מעמידים את האיסור, דאין מחיצות לגג, ולכן הוא כרמלית ולא מצד פרוץ לכרמלית.

מיהו במהרש"א מת' דלעולם במחיצות החיצוניות מודה רב דאמרינן גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות, ולכן הגג עצמו שפיר נחשב רשות היחיד, אלא דכיון שהוא פרוץ לכרמלית, ובעיני מחיצה בינו למקום האסור לו, לזה בעיני מחיצות ניכרות אליכא דרב וליכא. (כן נלענ"ד כוונת המהרש"א ועיין נשמת אדם כלל מ"ז אות ד').

ועיין עוד באבני נזר מה שתי' בזה, הרי לנו, דבמהרש"א מתבאר דלמחיצות חיצוניות ודאי מועיל, ואפילו רב מודה בהו דלא בעיני ניכרות. וכן בחיי אדם (כלל מ"ז י"א) אומר דמחיצות שאינן ניכרות מדאורייתא הוו מחיצה, ומדרבנן הצריכו שיהיו ניכרות.

ועוד ראי' לזה דהנה הגמ' דף צ. מקשה מדרב אדרב, ומסביר הרשב"א בשם רש"י דכיון דהגג בולט ואין המחיצות ניכרות, לא אמרינן גוד אסיק לדעת רב, וא"כ קשה לרב מדוע רב מתיר לטלטל, והרי אין מחיצות לגג, ואומר הרשב"א דמכאן משמע דלדעת רב אף במחיצות חיצוניות בעיני מחיצות ניכרות. (דהא איירי בגג יחידי לרבנן ובשוין לר"מ).

כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות, רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא, ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו דאמרינן גוד אסיק מחיצתא.

והנה מחלוקת זו איירי בדין 'עירובי חצירות', דבעיני שלא יהא המקום פרוץ למקום האסור לו, ונחלקו רב ושמואל אם נחשב פרוץ או שיש מחיצה, ויש לדון במחיצות שאינן ניכרות, האם מדינא הוו מחיצות אלא דלענין עירובי חצירות מחמיר רב שלא נחשב מחיצות אלא א"כ ניכרות, או דלמא לעולם אינם מחיצות אלא דשמואל מקל לענין עירובי חצירות דרבנן, שלא צריך מחיצות גמורות וסגי באינן ניכרות.

והנה רש"י מסביר דמחיצות שאינן ניכרות היינו שהגגין מחוברין יחד ומכסין המחיצות שבין הדיורין. ובתוס' אומר דנראה דהוא הדין אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית דחשיב נמי מחיצות שאינן ניכרות, ולפי"ז אומר תוס' דגגין "שלנו" שבולטין ראשיהן לרשות הרבים כל הגג אסור כי כל הגג פרוץ במלואו לבליטה שהוא כרמלית.

ומקשים האחרונים מדוע תוס' צריך לאסור את הגג מצד פרוץ לכרמלית, תיפוק ליה דליכא מחיצתא, ומעצמו הוא כרמלית.

ובחזו"א מסביר דודאי כוונת תוס' דכיון דאין מחיצות בין הגג לבליטה הרי סוף

וסבר רב שלהתיר טלטול צריך שהמחיצות יהיו ניכרות, שיכירו שלכן מותר לטלטל משום דאינו פרוץ, וכן בקרפף יותר מב"ס דדמי לרשוה"ר, אסרוהו אלא א"כ הוקף לדירה וגם לדעת שמואל הצריכו שיהא ניכר שהוא רשוה"י ומטעם זה בעינן דווקא ניכרות, ולשמואל צריך עוד יותר דווקא מחיצות למעלה ולא סגי במחיצות גוד אסיק, אבל בפחות מב"ס ודאי אין צריך ניכרות לדון רשוה"י הוו מחיצות מעליתא.)

מיהו בחזו"א (ק"ד/ק"ח) מבואר איפכא, דמסביר דכשאינן המחיצות ניכרות מדינא אינם כלום, אלא דבדין עירובי חצירות דעת שמואל אליבא דרבנן דכיון דדירורין חלוקין למעלה בגג. אמרינן גוד אסיק. אבל במחיצות החיצוניות לכו"ע בעינן ניכרות, ומוכיח כן מהא דתוס' בדין גג הבולט לא דן אי הלכה כרב או כשמואל, והיינו משום דבמחיצות חיצוניות אף שמואל מודה דאם אינן ניכרות לא אמרינן גוד אסיק, ורק בדין עירובי חצירות כשהדירורין חלוקין אמרינן גוד אסיק אף כשאינן ניכרות. ולפי"ז בדעת ר"מ שכל הגגין רשות אחת ואין הדירורין חלוקין, לא אמרינן גו"א אפי' לכלי ששבת בבית, מיהו מוכיח החזו"א דלקמן צב. אמרינן לשמואל דדווקא במחיצה הנדרסת אסור בגג הקטן, אבל אם אינה נדרסת מותר מחמת גוד אסיק, והתם איירי כר' שמעון דכל הגגין רשות אחת, (דהרי הלכה כר"ש ולא מסתבר שהגמ' מעמידה את המשנה דלא כהלכתא). א"כ מוכיח החזו"א דסבר שמואל דאמרינן גו"א אף לר' שמעון ור"מ לענין כלי הבית, אבל במחיצות החיצוניות ודאי דלכו"ע בעינן ניכרות.

ומיהו מביא הרשב"א דהראב"ד פליג דלא בעינן מחיצות ניכרות במחיצות החיצוניות, ומוכיח מתל המתלקט דלא מינכרא מחיצתא, ונחשב רשוה"י עד בית סאתיים.

ומקשה הרשב"א דהגמ' הרי תירצה לרב דהתם לא מינכרא מחיצתא הכא מינכרא מחיצתא, א"כ מבואר דאפי' במחיצות חיצוניות בעינן ניכרות. ומתריך הרשב"א א. לאו דווקא הא דאמר ניכרות והכי ביאורו דיש ב' דינין 1. מחיצות רשוה"י, ובדין זה שפיר סמכינן אגוד אסיק למחיצות הבית ואף דלא מינכרא 2. אף כשיש מחיצות נאסר משום פרוץ למקום האסור, ובגגין דשניהם באותו גובה, שפיר אסרי אהדדי, משום דלא מינכרא, משא"כ בגג יחיד, דלא אסרי עלייהו אלא בני רשוה"ר, בזה מת' הגמ' דלא אסרי עלייהו דמינכרא, כלומר שהגג גבוה מרשוה"ר, (ולעולם איירי אף באינן ניכרות).

ב. **כיון** דהכא איירי בגג יותר מבית סאתיים דבעינן שיחשב מוקף לדירה כדי שלא יהיה כרמלית, לזה אין ה"נ אף במחיצות חיצוניות בעינן ניכרות, אבל בפחות מב"ס אין צריך ניכרות בין לרב בין לשמואל.

הרי לנו מבואר בדברי הרשב"א דמחיצות חיצוניות אף לרב לא בעינן שיהיו ניכרות.

(מאידיך מתבאר בדבריו, דלענין היקף לדירה דכו"ע סברי דבעינן ניכרות דווקא, ובביאור החילוק בין מחיצות חיצוניות, למחיצות שבין הגגין, ומחיצות לדירה אפש"ל, דדוקא בדרבנן הצריכו ניכרות, כלומר דכיון דעירובי חצירות הוו דרבנן, דגזרו אטו רשוה"ר

והנה בדעת שמואל, מבואר ברש"י ותוס', דרק לרבנן אמרינן גו"א במחיצות שביניהם אבל בדעת ר"מ שהכל רשות אחת מודה שמואל דלא אמרינן גו"א.

ובשלמא לפי סברת החזו"א דאין מחיצה זו אלא קולא להפריד בין הגגין, מובן דלר"מ ור"ש דסברי דכולן רשות אחת לא הקלו בזה. אבל לפי סברת הרשב"א, ומהרש"א בתוס', דלעולם נחשב מחיצה. ורק רב החמיר בדין פרוץ למקום האסור, ק' מדוע לדעת שמואל לא נאמר דאף לר"מ ור"ש יש מחיצה בין הגגין והכל נחשב פחות מב"ס כיון שחלוק במחיצות ומה בכך שהכל רשות אחת, ואפשר לומר, דכיון דאין צריך מחיצה זו ולא מחשיבים אותו למחיצה לשום דין אינו יכול למעט מב"ס.

ועוד מוכיח החזו"א משיטת השר מקוצי המובא בריטב"א ות"פ (ז). בסוגיא דקשיא דרב אדרב. (וכן הסביר תוס' בדין גג הבולט בדעת הירושלמי), בקושיית הגמ' לרב דלא אמרינן גו"א והגג נאסר, דאין הטעם משום דליכא מחיצתא, דכיון דהגג גבוה י' מרשוה"ר הרי אין כרמלית למעלה מי', והוי מקום פטור, אלא הסיבה שאסור, הוא משום דהוי יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה. ועד כאן לא פליג השר מקוצי ארש"י אלא דנחשב מקום פטור, אבל שיחשב רשוה"י לא קאמר, והיינו משום דאין המחיצות ניכרות.

הרי מבואר, דדעת החזו"א הוא להיפך לגמרי, דלענין רשות היחיד ודאי לא מועיל אם אינו ניכר, ורק בעירובי חצירות, סבר שמואל דמועיל, ואינו אלא קולא בגג בין הגגין.

הרב יהודה קנטור

בגדר חלוקת רשויות מגג לאכסדרא ומבית לחצר דף צ' ע"ב

הוא רק בחצר השותפין שיש לו שותפות בה וכשיש לו שותפות אין חילוק בעלות.

והיינו שלרש"י בהך גיסא שאכסדרא הוה חילוק מחמת הבעלות ה"ה חצר שאין לו חלק בה יהיה אסור מגג לחצר ועוד מבואר דמה שרש"י כתב לקמן דמה ששרי מגג לחצר הוא בחצר השותפות צ"ל דזה אזיל רק להך גיסא שאכסדרא אסורה מחמת שינוי בעלים אבל להך גיסא שע"י חילוק בעלים לא חשיב כשתי רשויות ומשום"כ גג ואכסדרא מותרים א"כ ה"ה דמותר מגג אפי' לחצר דאחרינא שאין לו בה שותפות.

אלא דק' שאם נימא שחילוק בעלות הוא מה שאוסר א"כ למה מחצר לחצר מותר אליבא דרבנן נהי שאין דירין אבל מ"מ הא שייך לשני בעלים.

והיה מקום לומר דמה שמותר מחצר לחצר אליבא דרבנן הוא רק להך גיסא שאכסדרא מותר כיון שחילוק רשויות הוא רק בדירין ובאכסדרא אין חילוק דירין וכן בחצר אין חילוק דירין ומשום"כ יהיה מותר, אלא דלא נראה כן בגמ' דהרי אבעיא זו דאכסדרא סלקא בתיקו ואילו מחצר לחצר פשיטא לגמ' דשרי לרבנן.

והנראה בביאור הדבר דזה ודאי דגם להך גיסא דאסור באכסדרא כיון שדי בחילוק בעלים כדי להחשב כב' רשויות לא

איתא בגמרא ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרא מהו מי אמרינן כיון דלא האי חזי לדירה ולא האי חזי לדירה חדא רשותא היא או דילמא כיון דמגג לגג אסיר מגג לאכסדרא נמי אסיר

ופרש"י וז"ל חדא רשותא הוא. ואף ע"פ שאינן של איש אחד אין בהם חלוק רשותא ואפי' לרבנן דלא דמו לשני גגין דהתם איכא דירין למטה בשניהם וי"ל כשם שיש חלוק רשות למטה בבתים כך יש חלוק למעלה דחלוק למטה סליק ואזיל לעיל אבל באכסדרא ליכא למימר הכי: או דילמא כיון דמגג לגג אסיר. טעמייהו דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים הוא ומגג לאכסדרא נמי.

מבואר ברש"י שהספק הוא האם הטעם הוא משום חילוק דירין ואז חסר בחילוק דירין כיון דבאכסדרא ליכא דירין או דילמא שהחילוק הוא בבעלות וכאן יש שני בעלים.

ויצ"ב דהרי מבואר בגמ' לעיל דהחלוקה היא בדירין כשם שחלוקין למעלה וכו' ומה איכפת לן שחלוק בבעלים ודחוק לומר שהגמ' חוזרת בה מקביעה זו.

ועוד דלהדיא מבואר לקמן דמחצר לגג שרי הרי שאף שיש חילוק בעלים לא חשיב כשתי רשויות והק' כן בתוס' ות"י הריטב"א דרש"י כתב בכמה מקומות דהא דשרי גג לחצר

ומטלטל ממנו לחצר עכ"ל הרי שרש"י כתב דבית שאני כיון שהוא תשמיש קבוע משו"כ הוא מחולק אף שיש לו שותפות בחצר וצ"ב הצירוף דהא מבואר דע"י שיש שותפות אינו נחשב חילוק דיוורין ומה מהני מה שיש כאן שימוש תדיר.

ויש לבאר שזה באמת מדין חילוק אחר לא חילוק בעלות אלא מדין שתי שמות של רשויות כמו קרפף ובית דאפי דחד גברא אסור שכיון שזה שני סוגי מקומות הרי הם שתי רשויות.

אלא דכל זה בחצר דרבים אבל בחצר דידיה יהיה מותר ואינו דומה לקרפף והביאור הוא שחצר דידיה בלי שותפות לא כ"כ שונה בתשמישה מבית והראיה לזה דהנה ברש"י ד' צ' ע"ב סוף העמוד בהא דלר' מאיר מותר מחצר לחצר כתב מחצר דראובן לשל שמעון וכן חצר דרבים לחצר דרבים ואילו בד' צ"ב ע"א ד"ה לדברי חכמים בדעת רבנן כתב בהא דמותר מחצר לחצר כתב רק מחצר דרבים לחצר דרבים (ובאמת במרומי שדה רצה לומר דאירי שיש לו שותפות בשתי החצרות ובלא זה יהיה אסור לרבנן והוא מחודש) והביאור הוא כמשנ"ת דחצר דיחיד הוא סוג אחר מחצר דרבים והוא יותר דומה לבית ומבית לבית אסור אבל דרבים אינו דומה לבית (ומה דדבר זה תליא בר' מאיר ורבנן הוא משום שדומה לגג שהוא שימוש שאינו תדיר ובכזה דרגת שימוש פליגי ר" ורבנן בין בגג בין בחצר).

אלא דק' דהנה הריטב"א ד' ע"ו כתב דאם זה דחד גברא מותר וא"כ לדבריו לא שמענו כזו חלוקת רשויות וכל חילוק רשויות הוא רק

הכוונה רק חילוק בעלות, אלא חילוק דיוורין של שתי בעלים דתרווייהו בעי, דיסוד הדין הוא כמבואר ברש"י בשבת ד' ו' דנראה כמעביר מרשות לרשות ואשר על כן בעי דבר שנראה כשתי רשויות אבל חילוק בעלות לבד לא נראה כשתי רשויות.

ומשו"כ מחצר לחצר מותר כיון שאין כאן חילוק רשויות (כלפי הכלי חצר אבל כמה שלכלי בית אסור לחצר אחרת הוא דין אחר) דבעלים לבד לא מחלק ובחצר אין דיוורין חשובין וכל ספק הגמ' האם חילוק רשויות הוא רק ע"י שיש כאן שתי רשויות דיוורין דהיינו שהשתי רשויות הכוונה שתי דיוורין והבעלות הוא רק הכ"ת שייחשב לב' דיוורין או דילמא שעיקר החילוק הוא הבעלות רק שבעלות לבד הוא לא דבר הנראה כב' רשויות ורק ע"י שיש דיוורין רואים את שינוי הבעלות ומשו"כ אולי די שיש דיוורין באחד כדי לבדלו מהרשות השניה, וה"ה בגג וחצר אותו ספק דאם זה יהיה שידך לשני בעלים שונים האם די בזה שחייב דיוורין בגג.

אלא דא"כ דעיקר החילוק הוא הבעלות רק בעי דיוורין א"כ צ"ב למה מבית לחצר אסור הרי הוא חצר השותפות ולהך גיסא שצריך שתי רשויות דיוורין אין כאן וגם להך גיסא שצריך שינוי בעלים אין כאן דהרי יש לו שותפות בחצר.

והנה רש"י כבר הק' כן בד' צ"א ע"א בד"ה לדברי חכמים וז"ל ומגג לחצר דרבים מטלטלין ואע"ג דגג רשותא דידיה וחצר דשותפות כדתניא בברייתא לקמן הואיל וגג תשמיש שאינו תדיר הוא לא הוי ממש כבית

שלא יבואו להוציא לרה"ר ומשו"כ לפי הרמב"ם אסור גם להעביר ד' אמות בחצר כיון שהוא גדר רה"ר ובאמת כן דעת הריטב"א שגם בתוך החצר אסור (אלא דהריטב"א כתב שאסור אפי' כמלא נימא שבוזא אפשר להסביר גדר אחר אך יש שכתבו דלא גרסינן כמלא נימא).

ע"י חילוק בעלות וי"ל דלריטב"א האיסור בית לחצר הוא מדין אחר ולא דמי כלל לאיסור דמבית לבית או גג לגג שהאי סוד מבית לבית הוא מדין שנראה כשתי רשויות אבל איסור דבית לחצר אסור מדין רה"ר כמבואר ברמב"ם בריש הל' עירובין דמקום שהוא רה"י אבל משמש כמה אנשים אסור להוציא לשם

הרב שלמה נוימן

בסוגיא דחצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה דף צ"ב

בקטנה מתגרשת. (דלפרש"י שם חשיב שעומדת האשה בתוך חצירה. ולתוס' שם וביתר ביאור בתור"פ ובריטב"א חשיב הקטנה כשדה אחת עם הגדולה. דחד שדה מושיל איניש)^א ואשה בקטנה וגט בגדולה אינה מתגרשת. ג. לגבי שליח ציבור, דציבור בגדולה וש"צ בקטנה יוצאין יד"ח, וציבור בקטנה וש"צ בגדולה אינם יוצאין יד"ח. ד. לגבי צירוף מנין, דתשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין, ובתשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין. ה. לגבי צואה, דצואה בגדולה אסור לקרות קריאת שמע בקטנה, וצואה בקטנה מותר לקרות קריאת שמע בגדולה.

ולחלן שם צג. מבואר בגמ' נפקותא נוספת לגבי אימתי נחשב ג' אנשים לשיירא שיתנו להם כל צרכם בהיקף מחיצות גרועות דשתי או דערב. והכי איתא התם א"ר יהודה ג' קרפיות זה בצד זה, ושנים החיצונים מגופפים והאמצעי אינו מגופף ויחיד בזה ויחיד בזה נעשה כשיירא ונותנין להן כל צורכן. אולם כאשר אמצעי מגופף ושנים החיצונים אינן מגופפים ויחיד בזה ויחיד בזה, אין נותנין להם אלא בית שש.

והנה לכא' אין כל המקרים שוים בדינם. וכמו דהקשו כבר הראשונים. עי' ריטב"א צב.

איתא במתני' גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור, חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה.

וטעמא דמילתא עפ"י פשוטו דהגדול מותר משום דלגבי דידיה איכא גיפופי החוצצין אצלו מהקטן ופירצה זו פתח קא הויא לגביה, ומשא"כ הקטן כיון דאצלו הפירצה היא במילואו, דאצלו ליכא גיפופי א"כ איהו הא פרוץ לגג אחר, לגג הגדול, ולכך אסור. וכן הוא בפרש"י במתני' בד"ה הגדול מותר, "דלגבי גדול הך פרצה פתח הוא דשרי בגיפופי וכגון דאין הפרצה יותר מעשר, אבל קטן אסור לו להוציא כלי הבית, דבני גדול אסרי עליה דנפרץ לו כמלואו".

ובגמ' איתא יתיב רבה ור' זירא ורבה ב"ר חנן ויתיב אביי גביהו ויתבי וקאמרי שמע מינה ממתני' דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה. ומנו בגמ' ה' נפקותות, א. לגבי כלאים, דגפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה, ואם זרע, זרעים שבקטנה אסורין וגפנים שבגדולה מותרין. וכאשר גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה. (ולדעת ר"י בתוד"ה גפנים, כשזרע הזרעים בגדולה שרי אח"כ ליטע כרם בקטנה). ב. לגבי נתינת גט, דאשה בגדולה וגט

א. ולול"ד חישבתי כי כונת תוס' דלעולם השאלה חיילא רק על הגדולה. ואולם מכיון דהקטנה בדיניה חשיבה חלק מן הגדולה, סגי דליתחשב בחצר האשה.

הקטנה וכש"כ רש"י שם "דגדולה לאו בתר קשטנה אולא".

וגדולה מזו מצאנו בהגדרתה של גדולה כעיקר, הוא מחמת האשה. דהנה הראשונים נתקשו אמאי כאשר האשה בקטנה אינה מתגרשת (ולכא' יסוד קושייתם כיון דאצל הקטנה ליכא מחיצה ואיהי חשיבא חדא עם הגדולה. וא"כ האשה במקום אחד עם גיטה וכן מבואר בתוס' ר"פ).

וברש"י כ' (בד"ה אינה מתגרשת) "וגט לא קני לאשה דנימא נשדי אשה בתר גט דאשה (לא) בעיא למקני גיטא". ועין ביתר ביאור בריטב"א (ד"ה אשה) "וא"ת מ"מ תמשוך הגדולה את הקטנה ותהיה האשה בצד גיטה, תירצו בתוס' דכיון דהאשה שהיא העיקר היא בקטנה, אין כח בגדולה שאין בה אלא הגט שאינו עיקר, למשוך לה את האשה שהיא העיקר, והכין רהטא סוגין כדבעין למימר בסמוך בס"ד". (וכונתו למש"כ להלן כע"ז לגבי ציבור ויבוא לפנינו במקומו אי"ה).

וכע"ז כ' בתור"פ ע"ש (זהו "התירצו בתוס' " דכ' ריטב"א).

ומבואר בדבריהם דהך מילתא דהגדולה מושלת על הקטנה ומושכת אותה אצלה עיקרו הוא מחמת היות האשה בגדולה, ולכך גט נטפל עליה. אולם אי"ז דהאשה שהיא העיקר מושכת הגט הטפל אליה. אלא דהאשה קובעת שם עיקר על הגדולה וע"ז הגדולה מושכת הקטנה אליה (ועי' להלן נ"מ בזה לגבי צירוף מנין).

וכן בצירוף ש"ץ למנין מבואר בראשונים דחשבי' לגדולה עיקר וקטנה טפלה לה

ד"ה ש"מ ממתני', וכן בתורא"ש צג. ד"ה נעשו שיירא. דתמהו מהך דג' קרפיות, וע"ע בגאון יעקב מה שהאריך בזה (ויסוד תירוצו שם דחשיב לעולם הקטנה פתח של הגדולה וכ' שם דלגבי צירוף מנין יהני חמשה בגדולה וחמשה בקטנה ודלא כד' תוס' בד"ה תשעה, וכש"כ שם הגאון"י להדיא דהוא דלא כתוס'. וע"ש בהערות מש"כ ליישב גם לשיטת התוס') וע"ע במלוא הרועים דתמה מצואה. וע"ש מה שתירץ דהוא נידון בפנ"ע דמהני ליה מחיצה.

ובפשוטו בכלאים וצואה מבואר חד מילתא דלגדולה חשיב מחיצה ואילו לקטנה ליכא מחיצה. ולכך גבי כלאים, בגפנים בגדולה ועבר זורע את הקטנה, הגדולה איננה נאסרת משום דאצל הגדולה אית לה מחיצה שחוצצת מן הקטנה. ולכך נמי כאשר גפנים בקטנה אין נאסר לזרוע בגדולה ומשום דאית לה מחיצות ממקום כרם הקטנה, ואילו הקטנה אצלה ליכא מחיצה ולכך איהי נאסרת לזרוע כאשר הגפנים בגדולה. וכן בצואה, דבגדולה שרי לקרות קריאת שמע כאשר יש צואה בקטנה, דהא אצלה מחיצה איכא. ובהיפך אסור, משום דלקטנה ליכא מחיצה מצואה העומדת בגדולה.

ואולם בגט ובצירוף מנין ובצירוף ש"צ, מבואר דאיכא דין דהקטנה נטפלת להגדולה, והגדולה איננה נטפלת להקטנה וכש"כ רש"י בריש הסוגיא "דיורי גדולה מושלין בקטנה ומושכין אותה אצלן, ואין דיורי קטנה מושלין בגדולה למושכה אצלן". ולכך בגט כאשר האשה בגדולה וגט בקטנה מתגרשת וכש"כ רש"י שם "דכולה קטנה בתר גדולה שייכא", ואולם כאשר האשה בקטנה וגט בגדולה איננה מתגרשת, משום דהגדולה לא נמשכת אחר

של עיקר, בקטנה, דנימא דלכך אין הגדולה יכולה למשוך את הקטנה, ובגונא זו דחמשה חמשה א"כ במנין האנשים שוין נינהו, הקטנה והגדולה, ואפ"ה אין הגדולה מושכת להקטנה אצלה. וחזינן דבעי' שיהא עיקר בגדולה שעיי"ז יקבענה כעיקר ואזי תגרור את הקטנה אצלה, ולא סגי מה דהגדולה עצמה חשיבא עיקר.

והיכא דיהיה ששה בגדולה וארבעה בקטנה לכאו' נמי מהני כיון דהשתא רוב בגדולה, וכן משמע בתוס' דמדאתו למעוטי דחמשה חמשה לא יהני, משמע הא ששה בגדולה שפיר דמי, וכן משמעות דברי הרשב"א דכ' "תשעה בגדולה וא' בקטנה מצטרפים, דשם הרוב על הקטנה, ואמרו בתוס' דדוקא כשהרוב בגדולה אבל ה' בגדולה וה' בקטנה אין מצטרפין", ע"כ. ומשמעות דבריו דע"י רוב נעשה עיקר. וא"כ ה"ה ששה בגדולה.

ובריטב"א סליק אדעתיה דבעינן תשעה דוקא וכ' "ומיהו אפשר דתשעה לאו דוקא אלא מסתיין דאיכא רובה בגדולה", וחזי' דביקש שיהא עיקר של ט' דוקא, דהם בכוחם לקבוע שם עיקר על הגדולה.

והנה זכרנו לעיל גבי גט והוכחנו לה גם מדין צירוף מנין דאין ענינו דהעיקר לבדו מושך אליו את הטפל. אלא דהעיקר בכוחו לקבוע את הגדולה לעיקר, ועיי"ז גוררת את הקטנה אצלה.

והנ"מ בזה בכגון אילו יהא ששה בגדולה ותשעה בקטנה, האם יצאו ידי חובתן, דהא אי נדונם על רוב ועיקר דאנשים א"כ הנך תשעה שבקטנה אינהו נינהו רובא, והששה שבגדולה מיעוטה נינהו.

ונמשכת אצלה. ועיי' ברשב"א דכ' (בד"ה צבור) "שהצבור שהן יוצאין ידי חובתן הן העיקר ולא השליח שהוא המוציא". ולמדנו מדבריו דמקום העיקר גורר אצלו את המקום הטפל. ועוד למדנו דשם העיקר נקבע מחמת הציבור שהן העיקר. אבל זה ודאי דאיי"ז רק מחמת הציבור גופיהו שהן העיקר. דהא כאשר הציבור בקטנה והש"צ בגדולה אינן יוצאין יד"ח וע"כ דבעי' שהעיקר - הציבור יקבע את מקום הגדולה לעיקר.

וכ"ה בריטב"א להדיא דכ' "צבור בגדולה וש"צ בקטנה יוצאין יד"ח כו' אבל צבור בקטנה וש"צ בגדולה אינם יוצאין ידי חובתן כי הקטנה אינה גוררת את הגדולה כדי לצרפם, וא"ת מ"מ תגרור הגדולה ששם ש"צ, את הקטנה לצרף הציבור עמו, י"ל דהא ליתא דכיון שאין בגדולה דבר של עיקר, כי הציבור הוא העיקר שבאין לצאת ידי חובה, ולא השליח כי הוא המוציא והוא שלוחם וטפל להם", ע"כ. וחזי' להדיא בדברי ריטב"א דהו"ב ענינים, א', דבגוף הרשויות הגדרתן הוא שהגדולה גוררת את הקטנה ואין הקטנה גוררת את הגדולה. ולכך הקשה דא"כ בש"ץ בגדולה וצבור בקטנה שיגרור אותם אליו ולכך השתא תירץ דאיכא ענין ב', והוא שהדבר העיקר - הציבור יגרור אליו את הש"צ, וכש"כ הריטב"א גופיה מקודם לכך, והובא לעיל לגבי גט, דאשה היא עיקר וגט הוא טפל.

וכן חזי' לענין צירוף מנין דתשעה בגדולה ואחד בקטנה מצטרפין דהצריכו הראשונים דיהא רוב בגדולה, וכש"כ תוס' (ד"ה תשעה) דחמשה בגדולה וחמשה בקטנה אין מצטרפין. והיינו דאע"ג דהשתא ליכא מעליותא, או דבר

הקטנה. ולכך כאשר הגפנים בקטנה אין הגדולה נאסרת לזרוע בה. וכן גבי צואה שרי לקרות ק"ש בגדולה כאשר הצואה בקטנה. והקטנה לית בה מחיצה מן הגדולה. ומאידך גבי גט וצירוף מנין וש"צ חזי' דהגדולה גוררת ומושכת הקטנה אצלה.

ולסבר את האוזן בחומר הקושיה כאשר יש תשעה בגדולה ואחד בקטנה ואיכא נמי צואה בקטנה. דלגבי צירוף מנין גוררין את אותו היחיד אצלם. ואילו לגבי הצואה, לחצוצין הימנה הם חשובים, וצ"ע.

ועי' בית מאיר (שעד יג) דעמד כעי"ז לגבי איסור דיריין דשבת, דתמה שם דכיון דהגדולה מושלת על הקטנה א"כ לבני הגדולה יהא שרי לטלטל ולהוציא להקטנה. והיינו דבראשונים (רש"י במתני' כ' הגדול מותר להכניס לו כלי בית) מבואר דהגדול גופיה כיון שעירבו כל בני גדולה לעצמן אינן נאסרין מחמת דירי הקטנה וכ"ה בש"ע סימן שעד יג, ותמה הבית מאיר דכיון דדירי גדולה מושלין בקטנה דהחצר הקטנה נטפלת לחצר הגדולה א"כ נישרי לבני גדולה לטלטל אף בחצר הקטנה דהא מושלים וגוררין אותה אצלן.

(וקושיא זו לכאן קשה ביותר על שיטת הגאון יעקב דפירש דגדר הדברים הן דהקטנה חשיבא 'פתח' של הגדולה ודינה כדין פתח. וא"כ בעלמא ודאי דשרי לטלטל מן הבית ולפתח ויל"ע).

והנראה בזה בעזה"ת ש"ש דלעולם איכא לשני הדינים, האחד דבגדולה איכא דין דלגבה איכא מחיצה דקא חייצא לה מהקטנה, ולקטנה ליכא מחיצה שתחצצנה מן הגדולה,

אולם כיון דנתברר דעיקר באנשים (לענין צירוף מנין) ובאשה לעומת גט אין זה סגי ליגרור הטפל אצלם. אלא רק לקבוע את מקומם שבגדולה לעיקר, והשתא הגדולה היא העיקר והיא גוררת את הקטנה אצלה.

וא"כ השתא הא אית להו שפיר שם עיקר כיון דלששה איכא שם 'עיקר'. ומשום דהששה בכדי לצרף אחרים אליהם למנין אינן צריכין יותר מארבעה. וא"כ להנך ששה איכא שם 'עיקר'. וכיון דכעת הוקבעה הגדולה לעיקר על ידם של אלו הששה, שפיר תגרור אצלה את הקטנה.

והיינו דאף דלעולם כן הוא דלששה גופיהו אינן צריכין לכל שאר התשעה לצרף אליהם למנין וסגי להו בארבעה. הא מ"מ אילו נדון דע"י האנשים לחוד הוא דנקבע עיקר וטפל א"כ ראשית צריך לדון מי העיקר שבאנשים. ותשעה יותר עיקר הם מן הששה (דהא הי מיניהו מפקת אי חמשה מתוך הששה או חמשה מתוך התשעה). אולם כיון דאין העיקר הוקבע על ידי האנשים לחודיהו. אלא רק לקבוע את מקום הגדולה להיותו עיקר שתגרור את הקטנה אצלה, בזה סגי מה דיש בגדולה עיקר של הנך ששה, ודו"ק בזה, וצ"ע למעשה. והש"ע בסי' נ"ה סעי' ט"ז זכר רק גונא דתשעה בגדולה וא' בקטנה ולא זכר מה הדין בששה בגדולה וארבעה הקטנה.

ועכ"פ צ"כ הא מילתא דלגבי כלאים וצואה חזי' דענינו דהגדולה חולקת את עצמה מן הקטנה ובמשפטי הגדולה איכא מחיצה דחוצצת אותה מן הקטנה. ולכך הגדולה בגונא דגפנים בגדולה אין גפנים נאסרין בזריעת

מפני שהיא כפתחה של גדולה דהוי כאילו היא תוך הפתח". והיינו שדקדקו מלשון הש"ס להך דינא דאסור לזרוע בכל הקטנה ואפילו היא מאה אמה, ועיי"ש בהמשך הדיבור "ואומר ר"י דלכאורה היה נראה מתוך הסברא דאין להחמיר בקטנה שנפרצה לגדולה יותר מאילו היא (הקטנה) תוך מחיצת גדולה שמרחיק ד' אמות וזרוע כו', והא דמשוינן לה כפתחה של גדולה היינו לעשות הקטנה כאילו היא תוך מחיצות הגדולה שלא להביא זרע לשם אא"כ ירחיק ד' אמות, אבל להחמיר יותר ממה שהיתה תוך מחיצות הגדולה אינה סברא לכאורה, והיה נראה דה"פ וכו', ונראה לי פירוש רש"י עיקר". והיינו דתמהו על זה מסברא מ"מ הוכיחו לה מגוף הסוגיא וכ' דפרש"י עיקר.

וכ"כ הרשב"א בסוף הסוגיא (סו"ד צב:) "כל מה שאמרו כאן גפנים בגדולה אסור לזרוע בקטנה, צואה בגדולה אסור לקרוא ק"ש בקטנה, לא נתנו חכמים שיעור ואפילו היה רחוק הרבה, אע"פ דאלו בא בתוך הגדולה ממש מותר לזרוע ברחוק מקום חוץ לכרם, וכן לגבי צואה מותר לקרות ק"ש ברחוק ד"א, הכא אסור לעולם לפי שהקטנה כולה כפתחה של גדולה, ומחיצות הגדולה להחמיר, וכדאמרין בסמוך א"כ מצינו מחיצה להחמיר, וכן פרש"י ז"ל".

וכ"ה בריטב"א צב. "כיצד גפנים בגדולה אסור לזרוע בקטנה פרש"י ז"ל ואפי' הרחיק ד"א כדי עבודת הכרם, דכולה קטנה כפתחה של גדולה חשיבא". וכ"ה שם ע"ב לגבי צואה, "צואה בגדולה אסור כו', ואפילו הרחיק ד"א בקטנה עצמה מפני שהיא כפתחה של גדולה", וכן פירש שם לקושיית אביי "אמר להו אבי א"כ

והשני דאיכא דין דהקטנה נטפלת ונמשכת להגדולה, והגדולה אין נטפלת להקטנה. וכדיבואר אי"ה לפנינו.

ואכתי יש לדון האם הנך תרי דיני תלוין חד בחבריה, וה' יזכנו לכוון לאמתה של תורה, והרבה מן הדברים נתעוררתי מהספר נתיבות אורה, עיי"ש בדבריו הנפלאים בסי' קכו, שהאריך בכל זה.

מביא לדברי הראשונים דלא מהני הרחקת ד' אמות בתוך הקטנה לגבי כלאים וצואה

והנה איתא בגמ' "אמר להו אביי א"כ מצינו מחיצה לאיסור, שאלמלא אין מחיצה מרחיק ד"א וזרוע, ואילו השתא אסורה". וברש"י "שאלמלא אין מחיצה, אי לאו אי הנך גיפופי שעודפין בגדולה היו הגדולה והקטנה שוות, הוו להו כחצר אחת ומותר לזרוע שם עם הגפנים ומרחיק ד' אמות, השתא משום הנך גיפופי שדינן לכולה קטנה בתר גדולה ומיתסרא כולה, מצינו מחיצה שאוסרת".

והיינו דאילו הוו חצר אחת היה מהני להרחיק ד' אמות ולזרוע, וכעת ע"י גיפופי הגדולה נאסרת כל הקטנה לזרוע בה. וכן הוא שם בפרש"י בתחילת הסוגיא (צב. בד"ה אסור לזרוע את הקטנה) "ואפילו מרחיק ד' אמות מן הגפנים כו' הכא אסור דקתני מתני' מפני שהיא כפתחה של גדולה אלמא כולה כחד פתח משהו לה".

ובתוס' (ד"ה שאילמלי) הביאו נמי לפירש"י וכ' "ועכשיו שיש גיפופי וראויות בכך ליחלק יותר זו מזו מגרע גרע ואסור לזרוע בקטנה ואפילו היא מאה אמה, כדמשמע לישנא

בקטנה". וכ"ה לשון השו"ע ביו"ד רצו, מט, והקר"א והבה"ל תמהו דהוה להו לפרש להדיא דלא מהני בה הרחקת ד"א אלא כולה אסורה).

והנה רש"י ותוס' והראשונים פירשו כן בדברי הגמ' וא"כ לפום פירושם א"כ דברי הרמב"ם והשו"ע קא סתרי לד' הגמ', (והוא קצת הערה בד' הבה"ל דלא תמה מד' הגמ' וכן ציין לד' רש"י בע"א ולא ציין לד' רש"י בע"ב דפירש כן תמיהת אביי).

ואולם בהגהות הגר"א מחק מקושית הגמ' תיבות "מרחיק ד' אמות", וביאור דברי הגר"א הוא כפי שפירש תלמידו במוסגר, דס"ל דקושית הגמ' היא מכותלי הקטנה דאילו לא היו מחיצות לקטנה היה שרי לזרוע בקטנה סמוך אצל פתחה של גדולה (וכדלהלן) והשתא דאיכא מחיצות לקטנה אינו יכול לזרוע סמוך אצל פתחה של גדולה, והנה לפי"ז שפיר יתכן דאחרי דאיכא מחיצות לקטנה דאסור לזרוע סמוך אצל פתחה של גדולה, אילו ירחיק ד"א מן הגדולה יהא שרי לזרוע, והינו דלגירסת רש"י ותוס' "שאיילמלי אין מחיצה מרחיק ד"א וזורע, ואילו השתא אסורה" א"כ כאשר ליכא מחיצה איכא דין הרחקת ד"א והשתא ע"י דמצינו מחיצה להחמיר על כרחך דלא מהני הרחקת ד"א, ולכך כ' הראשונים דהקטנה כולה אסורה ואפילו מאה אמה, ואולם לגירסת הגר"א "שאיילמלי אין מחיצה זורע", הינו זורע סמוך אצל פתחה של גדולה, א"כ השתא ע"י המחיצה לאיסור אסורה לזרוע בסמוך אלא בעי הרחקת ד"א.

והנה אחר דמתבאר לן גירסת הגר"א, יתיישב דלא תיקשי על הב"י מד' הגמ'. בדברי הגמ' יתכן דהב"י נקט כגירסת הגר"א, ולכך

מצינו מחיצה לאיסור, פי' שאילו לא היה שום מחיצה בין הגדולה לקטנה, אע"פ שגפנים בגדולה היה מותר לזרוע הקטנה בהרחקת ד"א, ועכשיו שיש שם מחיצה, נעשית קטנה כפתחה ולא מהני שום הרחקה בקטנה".

השמטת השו"ע לדין הראשונים הנ"ל ותמיהת הבה"ל

והשו"ע השמיט להך דינא של הראשונים דכל הקטנה אסורה ולא מהני בה הרחקה, דבאו"ח סי' ע"ט, ג' כ' "חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה וכו' הלכך אם צואה בגדולה אסור לקרות בקטנה עד שירחיק כשעור וכו'".

ועיי"ש בבה"ל (ד"ה שירחיק) "ולפלא על השליט הגדול הבית יוסף, איך פשיטא ליה זה כל כך, ולא זכר אשר לפי"ד רש"י בעירובין צב. ד"ה אסור לזרוע, שפרש דכל הקטנה נחשבת למקום הפתח של הגדולה עיי"ש, ממילא יהיה הדין ג"כ לענין צואה, דאם הצואה בגדולה ואין רחוק ד' אמות מן הפתח, ממילא אסור בכל הקטנה, דבחד מחתא מחתינהו שם הגמ' עיי"ש, וכ"כ הריטב"א שם בהדיא והתוס' שם ע"ב ד"ה שאילמלי, אף דבתחלה רצו לדחות פרש"י, מ"מ הלא לבסוף הכריחו דפרש"י עיקר, א"כ יש לנו שלשה עמודים לדין זה, ולא זכר כלל את שיטתם לא בזה, ולא ביו"ד סי' רצו סעי' מט לענין כלאים וצ"ע".

ובקר"א בסוגיין תמה כן על השמטת הרמב"ם להך דינא דכל הקטנה אסורה בפ"ז מהל' כלאים הי"ט. (אמנם דאפשר לפרש בדברי הרמב"ם דכונתו דאסור לזרוע בכל הקטנה דו"ל שם "חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה, והוא גפנים בגדולה אסור לזרוע

להרחיק אלא זורע סמוך לגדולה דהפתח הוי כמחיצה, ועכשיו נאסר ע"י מחיצות הקטנות, דאין זה תימה דכשאינ מחיצות הקטנות נראה הגיפוף, וע"י מחיצות הקטנות אין ניכרין גיפופי גדולה והוי סילוק מחיצה".

והיינו דהתוס' נמי מודו לגוף סברת הגר"א, וכל דחיתתם הוא רק "דאי"ז תימה וכו' דחשיב סילוק מחיצה", והתוס' גופיהו כתבו דאלמלא מחיצות הקטנה היה שרי לו לזרוע סמוך לגדולה דהפתח הוי כמחיצה.

והנה לכאו' הדבר צ"ב היאך שרי לסמוך אצל פתחה של גדולה, והא כל מה דחשיב 'פתח', הוא לגבי הפנים משום דשאני תוכו דאית ביה מחיצות מג' רוחותיו וברוח רביעית איכא גיפופים משני צידיו ולכך איכא הכא 'פתח'. אולם לגבי מקומו מבחוץ הא לית ליה כלל תורת פתח, ומהיכ"ת דיהני לסמוך שם, והא להעומד מבחוץ איכא רק גיפופי בעלמא וביניהם פרוץ יותר מן העומד, וא"כ אמאי מהני לסמוך לפתח מבחוץ.

ואשר מוכרח ומבואר מזה דכאשר איכא תורת 'פתח' לגבי תוכו חשיב הפתח כמחיצה גמורה, ומהני ליתחשב פתח לכולהו, ואף לגבי העומד חוצה לה. וכמש"כ התוס' ד"הפתח הוי כמחיצה".

והנה השתא ע"י עשיית מחיצות הקטנה נאסר לו לסמוך לפתחה של גדולה, והנך מחיצות של הקטנה מגרעות אותו מאילו לא היה שם מידי, ודין זה הן לדעת התוס' והן לגירסת הגר"א, (אולם דהתוס' והראשונים כתבו חידוש דמגרעות אותה דלא יהני הרחקה דתוך הקטנה אפי' מאה אמה וכנ"ל) וצ"ב

שפיר אלמלא דין דגדולה וקטנה הוה מצי לסמוך את הזרעים אצל פתחה של גדולה ממש, וכן בצואה בגדולה יכול לקרות ק"ש אצל פתחה של גדולה (ובזה קצת יש לדון, דבשלמא גבי כלאים איכא תורת פתח לגדולה וע"יז מיחשיב תורת פתח ומחיצה אצל הקטנה וכדלהלן, אולם לגבי צואה הנמצאת בגדולה, ליכא נפקותא ד'פתח' אצל הגדולה).

אבל ע"י דמצינו מחיצה להחמיר ואיכא דין דגדולה וקטנה, דקטנה מיחשבא פתחה של גדולה לכך בזה אינו יכול לסמוך ממש אצל פתחה של גדולה, אלא צריך להרחיק, ובה סגי הרחקה ד' אמות.

אמנם דתמיהת הבה"ל על הב"י שנטה מד' הראשונים לא נתישבה, איכרא ליישב מד' הגמ' דלא תיקשי בזה ארווחנא, ובפרט למה דתמה הקר"א כן על הרמב"ם וכנ"ל, א"כ כן הוא דעת הרמב"ם כגירסת הגר"א, ובדרך זו הלך הב"י.

גוף דברי הגר"א דאלמלא מחיצות הקטנה יכול לזרוע סמוך אצל פתחה של גדולה מבוארים בדברי התוס'

והנה בגוף הדברים דלעיל מתבאר חידוש גדול, דכאשר איכא גיפופי דהגדולה שרי לסמוך אצל פתחה של גדולה [כאשר ליכא מחיצות של הקטנה וכנ"ל].

וחידוש זה מבואר הוא להדיא בד' התוס' בסוגיין, דכ' התוס' "שאי למלי אין מחיצה מרחיק ארבע אמות וזרוע, מגיפופי גדולה פריך כדפי' הקונטרס וכו' ודוקא מכותל הגדולה פריך, אבל מקטנה אינו רוצה להקשות, שאם אין כלל מחיצות של קטנה אין צריך

דינא דמתני' ד"מפני שהיא כפתחה של גדולה", דאינה נידונת לעצמה אשר יהני בה הפתח של הגדולה, אלא כל מהותה הוא "פתחה של גדולה".

והרמב"ם בפ"ג מעירובין הכ"ד הביא לדינא דמתני' "חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה מבעוד יום, אנשי גדולה מערבין לעצמן ומותרים שהרי נשאר להם פסין מכאן ומכאן, ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן עד שיערבו עם בני הגדולה עירוב אחד, שדירין של גדולה חשובין כקטנה ואין דירי קטנה חשובין כגדולה".

והבית מאיר בסי' שעד סעיף ג, כ' דעיקר דיוקא דהש"ס לדין כלאים וצואה וכו' הוא מיתורא דמתני' ד"מפני שהיא כפתחה של גדולה" ולא מגוף דינא דמתני', ובסו"ד שם תמה על הרמב"ם וז"ל "אך על הרמב"ם ק"ק לי שבפ"ג מהל' עירובין הכ"ד מסיים בטעמו שהדירין של גדולה חשובין כקטנה, ואיני יודע למה צריך לטעמו לדינא". עיי"ש בדבריו, ולכאן עיקר תמיהתו הוא משום דלגבי חילוק הגדולה מהקטנה הוא בגוף הדבר דאצל הגדולה אי"ז פרוץ במילואו דהא אית לה גיפופי ולכך נחשב פתח לגבה, ומשא"כ אצל הקטנה הא פרוצה היא במילואה ולית לה כלל גיפופי.

ולפמשינ"ת אי משום הא לחוד לא סגי, דהא כיון דאצל הגדולה חשיב פתח נחשב פתח לכולהו ואף לגבי הקטנה וכש"כ התוס' דהוה שרי לסמוך אצל הפתח, וכל מה דלא מהני לקטנה ליתחשב בהך פתח הוא רק משום הך דינא דהקטנה נידונת כפתחה של גדולה, ולכך שפיר הוצרך הרמב"ם לזוכרו בגוף דינא דמתני'.

דאמאי מגרעות אותה מחיצות הקטנה, והא לעולם לגבי חוץ לפתחה של גדולה ליכא שם 'פתח' אלא רק אחר דנחשב 'פתח' לענין הגדולה חשיב פתח לכולהו, וכמשנ"ת, וא"כ צ"ב האיך מגרעות מחיצות הקטנה, ומה לי דלגבי הקטנה ליכא הכא שם 'פתח' והא סגי במה דהוא פתח אצל הגדולה, וצ"ב.

והמבואר בזה, דזה הוא דינא דנעשית הקטנה "פתחה של גדולה", דכעת כל מהותה של הקטנה היא נטפלת ונמשכת אצל הגדולה, ואיננה עומדת לעצמה. ולכך שפיר גרעה וגרעה מאילו ליכא התם מחיצות הקטנה, דאילו ליכא כלל מחיצות הקטנה הכא, א"כ סגי לן במה דאיכא שם 'פתח' אצל הגדולה, ולכך חשיב מחיצה אף לכולהו ואף לעומד מחוצה לה, אולם כאשר נקבע הכא שם להקטנה דהיא "פתחה של גדולה" ונמשכת אצל הגדולה, א"כ לגבה לא מהני השם פתח דהגדולה, דהקטנה איננה עומדת לעצמה וכל מהותה דנטפלת ונמשכת אצל הגדולה.

ועכ"פ עלה בידן דמדינא דמתני' גופא מוכח הנך ב' דינים, ולא סגי לן רק דמה דנחשב מחיצה אצל הגדולה אלא בעי' נמי לדין נוסף דהקטנה נטפלת להגדולה וחשיבא "פתחה של גדולה", דמשום הא דאיכא מחיצה אצל הגדולה בלחוד הוה סגי ליחשב מחיצה ופתח אף לגבי אחרים, וכאשר לגבי הגדולה איכא גיפופי, והך פרצה, פתח היא לגביה, וכמש"כ רש"י במתני' והובא בריש דברינו, וא"כ מעתה מיחשיב 'פתח' לגבי כוליה עלמא, וא"כ בעינן דלגבי הקטנה נמי תחשב פרצה זו כפתח, ולא נחשיבנה כפרצה, וא"כ ליבעי דאף הקטנה תהיה מותרת, וע"ז קאי

הרב דוד טולנפלד

בירור הלכתי בשאלה התלויה בסוגיות של עירובי חצרות

מש"כ בשונה הלכות שנה, כ בשיעור רוחב המדרגות לחזו"א.

ב. יש לדון האם הגוים שמתאכסנים בקומות העליונות אוסרים את קומת הכניסה. לשיטת הטושו"ע הנ"ל באות א' שהמדרגות אינן מחיצה א"כ זו חצר שדר שם עכו"ם וכשיש ב' ישראלים שמתאכסנים בקומות העליונות נמצא שהחצר משותפת לב' ישראלים ועכו"ם, והעכו"ם מונע מלערב את החצר עד שישכרו ממנו וכמבואר בשו"ע שפ"ב י"ז דהחמירו כר"ע שרגל המותרת אוסרת וכמש"כ הבעל המאור בדף י"ט ב בדפי הרי"ף בכדי שלא ילמדו ממעשיו, ולשיטת החזו"א הנ"ל אם המדרגות בשיעור שיכולות לשמש כמחיצה אין קומת הכניסה חצר של הקומות העליונות כיון שדנים לקולא שהקומות העליונות חלוקות במחיצה מקומת הכניסה וא"כ אין גוי שדר בחצר.

ג. בנדון זה יש להוסיף שבחזו"א בס"פ ב,א לגבי ב' חצרות פנימית וחיצונה שכשהפנימית מותרת אינה אוסרת על החיצונה דחשבינן לה שאינה שותפה עם החיצונה כתב ומה שדריסת רגלן על החיצונה אין זה אוסר דלא חשיב תשמיש דירה, ועוד דהוי לזה בתשמיש ולזה בהילוך וגרע מלזה בפתח ולזה בזריקה שאין זה שבזריקה אוסר כדאמר פ"ג ב' כו' ע"כ. אלמא מספק"ל לחזו"א האם דריסת רגל הוה תשמיש האוסר ורק שאינו אוסר על בני חצר כיון שתשמישן נחשב לתשמיש בנחת

שאלה

בנין שיש בו כמה קומות בעיר שאין לה מחיצות ובקומות העליונות יש אכסנאים יהודים וגוים ובקומת הכניסה יש בצד אחד בית הכנסת ובצד אחר יש חדרים נוספים המשמשים את בית הכנסת, וכן יש בקומת הכניסה משרד של ניהול הבנין המונהל ע"י גוי, ובקומה מתחת לקומת הכניסה יש חדר כביסה המשמש את האכסנאים שבקומות העליונות העוברים לשם דרך קומת הכניסה.

מיה דין הטלטול בקומת הכניסה ומקומת הכניסה לבית הכנסת ולהיפך.

תשובה

יש להקדים לדון בהגדרות המקומות והאוסרים ואח"כ לדון על דין הטלטול עצמו

א. יש לדון האם קומת הכניסה נחשבת לפתוחה לקומות העליונות שתהא חצר של הקומות העליונות. לשיטת הטושו"ע בס"י שעה א שסולם תורת פתח עליו ואינו נידון למחיצה א"כ ה"ה מדרגות לא נדונות למחיצה וא"כ קומת הכניסה הינה חצר של הקומות העליונות, ולשיטת החזו"א בס"י צו,יח יש להקל שסולם תורת מחיצה עליו, וכשיש במדרגות רוחב פחות מד"ט ואין ביניהם הפרש גובה ג"ט יהיו נידונים כסולם שתורת מחיצה עליו ע"פ

משתייכת למי שיש לו בית בחצר ולא לאחרים שיש להם תשמישים אחרים שם כדן של מרפסת במשנה בדף פגב, אליבא דרש"י ובשאר דינים אלו שם, ומשום שגוי אינו אוסר בתשמישו כלל דהוא כבהמה ורק כיון שהנידון שאיירו ביה היה שיאסור משום דירה אמרו שדירתו כדיר של בהמה אך לאו דוקא דירתו וה"ה לגבי כל תשמישו הרי הוא כבהמה, וכן יש להוכיח מהחזו"א בס' קב"ד שהקשה שבני רה"ר אינן משתמשין בגג בשבת וכתב דשמא תשמיש אוסר גם כשאין משתמשין בשבת ומדלא כתב החזו"א שעכו"ם מניחין שם את הכומתא וסודרא שלהם ואוסרים משום תשמיש ש"מ שפשוט הוא שעכו"ם כבהמה גם לגבי לאסור משום תשמיש].

ד. יש לדון האם השימושים בחדר הכניסה למטה יחשיבו את כל הבנין לבית אחד וכן מחמת שבקומות העליונות יש בית הכסא וחדר אמבטי בפרוזדורים ולא בכל חדר שעל כן הכל יהא נידון לבית אחד, ואף אם יש למדרגות תורת מחיצה נאמר שכיון שהכל בית אחד א"כ בכה"ג המדרגות ודאי יהיו פתח. ראשית זהו חידוש שבכה"ג יהיו המדרגות נידונות רק לפתח ולא יהא אפשר לדונם לפתח, ועוד יש לומר שקומת הכניסה ודאי אינה חלק מביתם, כיון שאין משתמשים שם שימושים של דירה ומאידך משמש המקום את הבאים לקומת הכניסה וא"כ היא חצר ורק שיש להם דריסת רגל לחדר הכניסה שנדון לחצר נוספת הפתוחה לקומת הכניסה.

ה. יש לדון האם אנשי המשרד הגוים אוסרים משום שימושם שם ומשום דריסת רגלם בקומת הכניסה לילך למשרד. התשב"ץ

ודריסת הרגל תשמישן בקשה שנותנין את השימוש בחצר לזה שבנחת, וא"כ כשיש דריסת רגל בחצר שלא דרים שם יש לדון האם דריסת הרגל תהיה נחשבת לתשמיש שניתן את חצר זו למי שדורס שם וא"כ הכא שבקומת הכניסה אין דיורין וכדלקמיה א"כ ניתן את החצר לדיורי הקומות העליונות וא"כ אף אם יש למחיצות תורת מחיצה יאסרו הגויים שדרים בקומות העליונות את קומת הכניסה מחמת דריסת רגלם.

אמנם נראה שהגוי אינו אוסר כיון שבעצם גוי אינו אוסר כיון שהוא כבהמה ורק במקום שגר בחצר או במבוי שיש שם יהודים החשיבו את דירתו לדירה אך כשקומת הכניסה לא נידונית לחצר נשאר דינו שהוא כבהמה ואינו אוסר כלל.

[ואין לומר שעכו"ם אוסר משום תשמיש אף שאין דירתו דירה ומה שהוצרכו לחדש זה רק כלפי דירתו שדירתו כדיר של בהמה וחידשו שיש לדירתו דין דירה אך כשהנידון הוא שמשתמש בדריסת רגל יאסור אף שלגבי דירה אין דירתו דירה, ואליבא דרש"י בעירובין דף פ"ד ע"ב שבני רה"ר שמשתמשין בגג של יחיד להנחת כובעים שלהם הרי הם אוסרים אותו משום תשמישם וה"נ יאסרו משום דריסת רגלם, ז"א דבחזו"א בס"פ ב"ט, ז' כתב דלרבי אליעזר בן יעקב ישראל יחיד הדר עם העכו"ם בחצר שרי להוציא מבית הנכרי לחצר כיון שאין דירתו דירה, אלמא אף שהגוי משתמש בביתו ל"א שיאסור את ביתו משום תשמישו דהוה כלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה שאיתא בדף עזא, שנותנין את המקום לזה שתשמישו בנחת כי היכי דמה"ט כל חצר

להחליט בין אם כדין ובין אם שלא כדין מה לעשות עמו והאיך ישמש בית הכנסת או אף אם אינם יכולים להחליט כלל, האם נימא שחשיב שיש לו בעלים לשיטת האבן העוזר.

שיטת החזו"א בסי' צ, כז בד"ה והנה וכן בקטע האחרון בהלכות עירובין שעיקר האוסר בעירובין תליא בדירה ולא בקנין ממון, וא"כ כיון שיש אנשים שאינם מאנשי ההנהלה שמשתמשים בבית הכנסת אזי אם אנשי ההנהלה או משהו מטעמם לא משתמשים בבית הכנסת א"כ לגבי דיני עירובין המקום משתייך למשתמשים כמש"כ החזו"א בסי' ק"ב סעיף י"א ואף שלא יהיו אנשים קבועים, כי היכי דאנשי רה"ר המשתמשים בגג להנחת כומתא וסודרא אוסרים על בני החצר ולא דוקא אם יש אנשים קבועים משתמשים, אך אם אנשי ההנהלה או מי מטעמם האוסרים על בני החצר יתפללו בבית הכנסת יש לדון האם להחשיב שביהכנ"ס הינו רשות של אנשי ההנהלה, או דנימא דסו"ס אי"ז ממזג הפרטי וכן מיועד לכל ישראל, ולפי"ז יש לדון בכל ארגון ציבורי, מוסד, עמותה וכדו' האם נחשבים אנשי ההנהלה לבעלים והמשתתפים לאורחים או שיש לחלק בין המקרים.

ז. יש לדון האם ביהכ"נ נחשב לרשות האוסרת מחמת מתפללי ביהכ"נ. כשקנו מקומות ה"ז כנתבאר באות ו', ובלא קנו יש לדון האם ביהכ"נ נחשב לדירה או לחצר, הרמ"א בסי' שס"ו סעיף ג' כתב בטעם שמניחין העירוב בבית הכנסת שנראה לו הטעם דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף ואין צריך להניח בבית דירה, ובמשנ"ב שם בס"ק כ"ט כתב שביהכ"נ אינו ראוי לדירה מפני קדושתו שהרי הדירה הוא

בח"ב ענין ל"ו כתב לגבי מאפיה של עכו"ם בתוך מקום שרוצים לערבו, שאם יש להם דירה מיוחדת ללינה (פי' מחוץ למקום שרוצים לערב) ושם אוכל פתו אחר גמר מלאכתו לא נקרא שהמאפיה הינה מקום דירה אף אם אוכל שם בשעת מלאכתו פתו דרך עראי, וכע"ז כתב החזו"א בסי' קי, כח בד"ה נראה לגבי עיבור בית חרשת שאף אם אוכלין שם באקראי כגון שאירע אונס לפועל או לפועלים שלא היו יכולין ללכת למקום סעודתן לא מקרי בשביל זה דירה, ואם קובעים שם סעודה אחת ביום באמצע עבודתן יש מקום להסתפק. ומסתבר כיון דעיקר הבנין לא לדירה עביד אלא למלאכה וגם האכילה היא בעל כרחם שאין השולחן ערוך כדרך המסובין לא מקרי דירה ע"ש, וא"כ כ"ש בנידון דידן שאין המשרד דירה כיון שאף אם בבית חרושת תחשב הסעודה לקביעות דירה שאני התם שהאכילה הינה חלק מסדרי העבודה של המפעל שיש זמן לפועלים לאכול, אך במשרד פרטי קטן מסתבר שאין זמן שנקבע שהוא זמן של אכילה וכבר כתב התשב"ץ הנ"ל שאי"ז דירה, וא"כ שהמשרד אינו דירה אף שאר התשמישים אינם תשמישים של דירה שאינם אוסרים כנתבאר באות ד'.

ו. יש לדון האם בית הכנסת נחשב לרשות שיש לה בעלים מחמת בעלי ביהכנ"ס. שיטת האבן העוזר בסי' שסו, ג שכשיש בעלים לבית הכנסת וכגון שקנו מקומות בבית הכנסת הרי זה כחורבה שיש לה בעלים ששיטת רש"י בדף פה, א שאף שבאין הבעלים דרים בה אינה אוסרת על בני החצר בכ"א אסור להכניס מהחצר אליה, וא"כ יש לדון בבית הכנסת הנ"ל כששייך לארגון או עמותה שראשיה יכולים

ננקוט שאין בעלים לביהכ"נ א"כ הוה כחצר ודין הטלטול שם כנ"ל באות ט', אך אם נאמר שיש בעלים לביהכ"נ א"כ יהא שרי לטלטל בכלו ע"פ מש"כ המשנ"ב בסי' שע"ב ט"ז שכלים שהובאו לבית שאינו מעורב לכו"ע שרי לטלטולי בכלו.

י"א. האם אפשר לערב ולהניח העירוב בבית הכנסת. השו"ע פסק בסי' שסה, ח מבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה, אותו חצר שהעירוב מונח בו והחצרות פתוחות לו מותרות אבל החצרות שאינן פתוחות לו אסורות, ובחכם צבי ח"א ת' קי"א כתב לגבי עירוב המונח במקום שא"א לטלטל ממקום זה למקום שרוצים להיות ניתרים ע"י העירוב שלא מועיל העירוב, שכל עיקר דין עירוב וטעמו הוא שאנו רואין כל דיירי החצר כאילו דיירי בההוא ביתא, ואין בחצר זו אלא דירה אחת והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה והיינו שכא"א לטלטל מן המקום ההוא שמונח שם העירוב אל בתי דירתם אין הכל רשות אחת שהרי נחלקים מחמת המקום שאינו מעורב, וכן בנוב"י מהדו"ת ת' מ' ובחזו"א בסי' צ"ו ל"ה, אך שיטת האבן העזר שתליא מלתא בפלוגתת הפוסקים בסי' שע"ב ט"ז ובמשנ"ב בסי' שס"ה סק"מ הביא את דברי החכם צבי וא"כ לכאו' פסק דלא כאבן העזר, ומעתה לשיטות הנ"ל שא"א לערב כלל גם כלפי ביהכ"נ וקומת הכניסה לא יהא עירוב כלל.

ואם במדרגות לקומות העליונות לא יהיה שיעור מחיצה או לטושו"ע שהובאו באות א' שאין לסולם וה"ה למדרגות דין מחיצה לא יועיל העירוב לטלטל בקומת הכניסה גם לאבן העזר כיון שהגויים שמתאכסנים בקומות

מקום האכילה ואסור לאכול בביהכ"נ ע"ש, וא"כ ש"מ שביהכ"נ יש לו דין חצר ואף אם עושים קידוש לאחר שחרית ואף אוכלים שם סעודה שלישית אי"ז מקום פיתא ע"פ משנת"ב באות ה', ודלא כאבן העזר בסי' שסו, ג שנקט שביהכ"נ נידון לדירה שמה"ט מניחין בעירוב חצירות שדינו להיות בבית שבחצר.

דין הטלטול במקומות אלו

ח. דין כלים ששבתו בבית הכנסת או בקומת כניסה פי' שהיו שם בין השמשות. למשנת"ב באות ו' דינם ככלי חצר (לא אליבא דהאבן העזר שם) שמותר לטלטלם בכל החצר ומחצר לחצר וע"כ יהא מותר לטלטלם מקומת הכניסה לביהכ"נ וכן מביהכ"נ לחדרים האחרים בקומה, ואף אם נחשיב שיש בעלים לביהכ"נ עדיין אי"ז דירה אלא חצר שיש לה בעלים ויהא מותר לטלטלם כטלטול מחצר לחצר וע"כ יהא מותר לקחת ספרים ומפתחות ביהכ"נ מביהכ"נ לחדרים אחרים.

ט. דין טלטול כלים ששבתו בבתי שבעיר בין השמשות והובאו לקומת כניסה. המשנ"ב בסי' שע"ב סעיף א' מביא שנחלקו הפוסקים לגבי כלי בית פי' ששבתו בין השמשות בבית והובאו לחצר שאינה מעורבת עם הבית האם מותרים בטלטול רק בד"א או בכל החצר, ולפי"ז ה"ה הטלטול בקומת כניסה שנידונית למבוי דתלי במח' הפוסקים, ועי' בחזו"א קד, כב ד"ה והלכך שדן בזה וכתב ונראה דיש להקל במילי דעירוב, פי' שיהא מותר לטלטל בכל החצר ולא רק בד"א.

י. דין טלטול כלים ששבתו בבתי שבעיר בין השמשות והובאו לבית הכנסת. אם

טלטול בבית הכנסת. כלים ששבתו בבית הכנסת או בקומת כניסה מותרים בטלטול בכל ביהכ"נ ולהוציאם לקומת כניסה ולחדרים האחרים בקומת הכניסה.

כלים ששבתו בבתיים והובאו לביהכ"נ. אי נימא דביהכ"נ נידון כרשות שיש לה בעלים יהא מותר לטלטל בכל ביהכ"נ ולהוציאם לקומת כניסה, אך אי נימא דביהכ"נ כחצר דינם כנתבאר בכלים ששבתו בקומת כניסה שנחלקו בזה האחרונים, ולגבי להוציאם לקומת כניסה בתוך ד"א לכו"ע שרי.

האם לערב בבית הכנסת. לכא' עדיף שלא לערב ע"פ משנת"ב באות יא', ואף אם נאמר שעדיף לערב מאשר לא לערב כלל בכדי שלמטלטלים בלא"ה יותר מד"א יהא היתר של עירוב לשיטות שמועיל העירוב, בכ"א עדיף שלא להניח במקום שרואים את העירוב שלא יסמכו ע"ז אלו שלא יטלטלו בלי עירוב ומחמת העירוב יטלטלו יותר מד"א כלים ששבתו בבתיים שנחלקו בזה הפוסקים כמובא באות ט'.

העליונות מונעים מהישראלים לערב את המבוי, ולגבי שיועיל העירוב לטלטל בביהכ"נ הרי יתכן דלאבן העוזר שהובא באות ו' אפשר לטלטל בכולו גם בלא עירוב.

מסקנת הדברים: טלטול בקומת הכניסה, כלים ששבתו שם בין השמשות או בבית הכנסת מותרים בטלטול בכל הקומה ובהכנסתם לבית הכנסת (והיינו כשנגקוט שבית הכנסת הוה חצר ודלא כאבן העוזר המובא באות ז').

כלים ששבתו בבתיים והובאו לקומת הכניסה דין טלטולם שם, אם המדרגות לקומות העליונות מחיצה א"כ הוה מח' אחרונים ולחזו"א נראה דיש להקל, ואם אין המדרגות לקומות העליונות מחיצה לכו"ע יהא מותר לטלטל רק בד"א, ולטלטל כלים אלו לבית הכנסת מותר, וכשמותר לטלטל רק בד"א יהא מותר לטלטלם לביהכ"נ אם הוו תוך ד"א לביהכ"נ, ואחרי שיהיו בביהכ"נ דין טלטולם שם לכא' כדין טלטול בבית הכנסת וכדלהלן.

